

Cz. 13

№ 4260

K. 1906/61

№ 4260/4

C O D E X
D I P L O M A T I C V S
R E G N I P O L O N I Æ
E T
M A G N I D U C A T V S L I T V A N I Æ
T O M V S I V .
I N Q V O
T O T I V S P R V S S I Æ R E S
C O N T I N E N T V R .

C O D E X
DIPLOMATICVS
R E G N I P O L O N I Æ

E T
MAGNI DVCATVS
L I T V A N I Æ

I N Q V O
PACTA, FOEDERA, TRACTATVS PACIS,
MVTVÆ AMICITIÆ, SVBSIDIORVM, INDVCIARVM,
COMMERCIORVM

N E C N O N
CONVENTIONES, PACTIONES, CONCORDATA,
TRANSACTIONES, DECLARATIONES, STATVTA, ORDI-
NATIONES, BVLLÆ, DECRETA, EDICTA, RESCRIPTA, SENTEN-
TIÆ ARBITRALES, INFEVDATIONES, HOMAGIA

PACTA ETIAM
MATRIMONIALIA ET DOTALIA

L I T E R Æ I T E M
REVERSALES, CONCESSIONVM, LIBERTATIS,
IMMVNITATIS, DONATIONVM, OPPIGNORATIONVM,
RENVNTIATIONVM, ERECTIONVM, OBLIGATIONVM, VENDITIO-
NVM, EMPTIONVM, PERMVATIONVM, CESSIONVM
PROTESTATIONVM

ALIAQVE OMNIS GENERIS
PVBLICO NOMINE ACTORVM ET GESTORVM

MONVMENTA

N V N C P R I M V M
EX ARCHIVIS PVBLICIS ERVTA
AC IN LVCEM PROTRACTA
REBVS ORDINE CHRONOLOGICO DISPOSITIS
EXHIBENTVR.

TOMVS IV.

I N Q V O
TOTIVS PRVSSIÆ RES CONTINENTVR.

VILNÆ

EX TYPOGRAPHIA REGIA & REIPVBL. CC. RR. Scholarum Piarum. Anno MDCCLXIV.
Prostat etiam REGIOMONTI & LIPSIAE in Officina Librariae JOANNIS JACOBI KANTERI.

PRÆFATIO.

Quid juris Brandenburgicis Ducibus in Prussiam Polona concesserit Respublica, quidve Ei residuum sit, Tomus hic Monumentorum, qui præ manibus est, tam abunde indicat, ut nihil omnino ultra desiderari videatur. Jam enim inde, a quo Borussi Christianæ fidei sacris imbui cœperant mysteriis, Polonorum Imperio eos paruisse satis superque compertum est, vel ex illa Summi Romanorum Antistitis Epistola (a), qua commonendam esse censuit Polonorum Gentem, ne nimis Borussis (sicut ejus priscae ætatis adhuc truculentior ferebat genius) oneri essent, nec plus justo molestia afficerent, quo illi a proposito in gremio Ecclesiæ permanendi deterrerentur, ipsa barbarie, nec non æthnica ferocitate sese efficacius tuituri.

Nec vero solum in primordiis, sed etiam toto progressu temporum jus suum in Prussiam egregie sustinuerunt Poloni; cum & Ordo Teuthonicus non a quoquam alio (b) illuc fuerit introductus, quam a Polonis, nec a quoquam alio, nisi a Polonis, quod suum erat vendicantibus, deturbaretur.

* 2

Equi-

(a) Pag. 1. Tori hujus.

(b) Testatur id, præter omnes Polonos Scriptores, Ordinis Teuthonici Historiographus PETRUS DE DUSBURG, cum pag. 35. sui Chronici disertis asserat verbis: CONRADUM Poloniæ Ducem (agebat is tum BOLESŁAI PUDICI Regis in juvenili ætate Tutorem) dedisse Fratribus Teuthonicis Terram, quam favente Domino in posterum de manibus infidelium eriperent, cum omni jure & utilitate, quibus ipse & Progenitores sui possiderunt. Testimonium hoc DUSBURGII eo majoris debet esse ponderis, quod illud ab homine, nocendi non favendi cupido, veritas ipsa expresserit, & quod omnium pene sit antiquissimum; siquidem Chronicon illud lucem aspexit Anno Domini M. CCC. XXVI. prout apparet ex Epistola Dedicatoria Operi illi præfixa.

vlls 1057600

Equidem videre est non obscura vestigia, Romanorum Imperatores pro solemni more subinde in Prussiam quoque juris aliquid sibi protendisse: cum & FRIDERICUS II. CONRADI Ducis Ordini Teuthonico factam Inscriptionem invalidam fore putaverit, nisi ejus confirmaretur Diplomate (c), & Successores sui Gedanum, Elbingam, Thorunium, aliasque Civitates Borussicas identidem inquietaverint, tum ad Judicia sua illas provocando (d), tum quoque auxilia bellica contra hostes suos exigendo (e); & denique CAROLUS V. Imperator sua interesse plurimum censuerit, impedire, quo minus regio hæc ALBERTO Brandeburgensium Marchioni in Feudum concederetur (f).

At vero jure ne id, an injuria potius attentatum fuerit, eventus ipse meridiana luce clarius comprobavit. Agnoverunt enim ipsimet Imperatores Augustissimi errorem suum, atque quod inique factum erat, infectum esse voluerunt. Nam & ALBERTUS pacifice tunc Ducatum Prussiæ obtinuit, defendente causâ ejus in Comitibus Imperii Ratisbonensibus Poloniæ Legato (g), & Gedanenses in mittendis auxiliariis copiis minime obtemperarunt (h), & sancitum, ne unquam in posterum Civitates Prussiæ ultra fas & æquum ad Judicia Cameræ Imperialis evocarentur (i), & insuper MAXIMILIANUS Imperator de veritate rei, quam nunc asserimus, adeo persuasum se exhibuit, ut Ducatum Prussiæ ejusque tum feudatarium Ducem ALBERTUM nemini homini, præter Poloniæ Reges atque Rempublicam, obnoxium esse, publice declarare non hæsitaverit (k): in qua sententia CAROLUS quoque V. fuisse ulteriori tempore censendus est, cum ab eo etiam prædictum ALBERTUM, ut juramentum fidelitatis Polonis præstaret, hortatum fuisse, liquido constet (l). Cæterum non subit adeo mirari arrogantiam FRIDERICI II. Imperatoris, qui, petitis Fratrum Teuthonicorum auscultans, fecit id, a quo commode & nullo prorsus cujuspiam detrimento abstinere potuisset. Ita etenim a natura plerumque comparati sumus, ut quaqua arte auctoritatem nobis aucupemur, & ubi certa defunt momenta, quibus firmiter fulciamur, dubiæ sorti plurimum tribuamus; piscatorum more, qui retia hamosve non semper illis tantum immergunt vadis, unde continuo se præda potituros in comperto habeant. Nec abs re fuerit suspicari, Fratres Ordinis Teuthonici natione Germanos a Germanis Principibus potius, quam a Polonis dependere maluisse, atque prout astu-

tam

(c) Vid. Chronic. DUSBURG. pag. 35. & pag. 3. hic.

(d) Vid. pag. 308. hic.

(e) Ibid. & pag. 187.

(f) Pag. 303. Tom. h. & 269.

(g) Vid. pag. 283.

(h) Vid. pag. 188.

(i) Pag. 201.

(k) Pag. 200.

(l) Pag. 205.

ram gerebant in pectore vulpem, sic quæsisse cuniculos, quibus, si posset, Poloniæ jugum excuterent, legitimamque illorum eluderent auctoritatem. Uno verbo: FRIDERICI II. Confirmatio sperabatur fore Imperatori ipsi perhonorifica, Fratribus Teuthonicis perutilis, at nullo sequuto effectu; CONRADO vero Duci, totique Polonorum Genti superflua prorsus erat, nulloque modo necessaria.

Hæc de auctoritate in Prussiam Augustissimorum Imperatorum. Alia vero est ratio, cur Summi Romanæ Ecclesiæ Pontifices suam hoc in negotio vicibus bene multis interpoluerint auctoritatem. Cum enim Fratres Teuthonici Religiosam (saltem nominatenus) profiterentur vitam, atque hanc ob causâ Ecclesiasticæ adnumerarentur Hierarchiæ, fieri non potuit, quin publicæ Transactiones statum eorum concernentes a Supremo confirmarentur Moderatore.

Quoniam vero hoc in Tomo Fratres Ordinis Teuthonici peramplam occupant scenam, rem non injucundam me facturum existimo, si eorum originem, in Prussiam adventum, atque inde egressum paucis breviterque perstrinxero. Et primo quidem originem illis præbuit circa exitum Sæculi XII. bellum illud, quod collatis viribus Christiana Respublica Mahumedanis edixerat. In expugnatione etenim Civitatis Ptolomaidis, seu alio nomine Acconitanæ, viri quidam Nationis Germanicæ Christianæ Religionis (quæ post DEUM, amorem proximi summopere commendat) impulsu ducti, vulneratos, vel alio quocunque morbo laborantes in unum congregarunt tentorium, ibique non modo illis ad recuperandam valetudinem necessaria ministrarunt, verum etiam a barbarorum injuriis stricto defenderant ense. Inde illis duplex officium, fovendi scilicet infirmos, & bellandi cum infidelibus, inde nomen quoque adhæsit: *Fratrum Militiæ Hospitalis Jerosolymitani Beatæ Virginis MARIE Ordinis Teuthonicorum* (m). Tam piam intentionem omnibus non tantum collaudantibus, sed & locuplete juventibus eleemosyna, brevi tempore in tantum excreverat novellus Ordo, ut ipse solus manus cum hoste conferere par esse videretur, ac proinde a pluribus amplo proposito præmio invitaretur. Paucis post hæc annis (n) ac-

* a 2

cidit,

(m) DUSBURG. Chronic. Pruss. Part. I. cap. 1.

(n) DUSBURGIUS his annum assignat 1226. Part. II. cap. 5. DLUGOSS. vero *Annal. Tom. I. Lib. VI. fol. 644.* refert ad Annum 1230. quem sequuntur cæteri Scriptores Poloni.

Vocaverat primum CONRADUS Ensiseros ex Livonia, inscribens illis Castrum *Dobrzyń* (unde Fratres Dobrzyenses appellati sunt a pluribus) & villam *Cedelitz* in Cujavia; verum cum hi refringendis Borussorum viribus haud sufficerent, visum erat hosce Fratres Teuthonicos advocare. DLUGOSSUS ad Annum 1224. Tom. I. *Annal. Lib. VI. fol. 631. Edit. Lipsien. 1711.* Illud quoque notare juvabit, a Scriptoribus Polonis tam Ensiseros quam Fratres Teuthonicos communi nomine Cruciferos passim appellari, eo, quod veste cruce signata utrique uterentur. Ensiseri autem, seu Gladiferi Livonienfes institutionem suam debebant ALBERTO Rigenli Archiepiscopo (ARNOLD. Lubec.

cidit, ut Thronus Poloniæ in BOLES LAUM dictum *Pudicum* delaberetur; qui cum ob puerilem ætatem regendo clavo non esset idoneus, summa rerum CONRADUS Maloviæ Dux pro eo potiebatur. Is cum subaudisset, Teuthonicorum Ordinem sibi otium amanti contra inquietos tunc utpote idololatrias Borussos præsidio esse posse, eos sine mora advocat, pingues assignat redditus, lætus quod se tam facile, prout cogitabat, tutum ab hostili effecerat impetu, reapse vero infinitis prope stragibus sementem dederat. Elati enim opibus, & comitante illas sæpessæpius superbia homunculi, quid in injuriam Polonorum non attentaverint? quibus sacris profanisve pepercerint? quam divinam humanamve legem non contempserint? adeo, ut post ingentem sanguinis effusionem, cruentasque bellorum cædes, præcipue sub VLADISLAO JAGELLONE, CASIMIRO ejus Filio, & SIGISMUNDO Nepote, tandem Ordo ille in ordinem vix redactus fuerit, atque Gens Polonorum vix invenerit modum reprimendi eos, qui ad tuendas illorum oras a barbarorum incursibus invitati sunt, amplissimisq; aucti beneficiis. Ad extremum commodam nactus oportunitatem ALBERTUS, e Familia Ducali Electorum Brandenburgicorum, ultimus eorundem Fratrum Teuthonicorum Ordinis Magister Generalis, exuta, utajunt, cuculla, Feudum Prussiæ, Ducalis ex eo tempore appellatæ, pro se suisque masculis Successoribus a Rege nec non a Republica Poloniæ impetravit, præcluso in ævum Fratribus Teuthonicis in illam reditu.

Jam ne quis Polonæ Genti vitio vertat, atque improbet, quod Religiosos homines sedibus suis propulsaverit, expediamus. Neque vero objicere nobis non nemo bonæ frontis audebit, violatam hoc loci fuisse Romanorum tum Antistitum, tum Imperatorum auctoritatem, qui Terras Borussæ Fratribus Teuthonicis attribuerant; non, inquam, aliquis objicere id nobis audebit, nisi superiorem, quam hac de re pertexuimus paginam, non satis æquo animo perlegerit. Eam itaque, si libuerit, repetat, æquitatemque, quam rogamus, adjiciat, sic indubie confidimus, omnem hac in parte ab illo depositum iri dubitationem.

Unum

Lubec. Libr. VII. Cap. IX. initio sæculi XIII. & quoniam Fratribus Theutonicis professione confimiles erant, ideo non multis post annis illis conjuncti sunt. *DUSBURG. Chron. Pruss. Part. III. Cap. XXVIII. fol. 116. Edition. Jenens. An. 1679.* Quibus perpenis facile est componere pugnam Chronologicam inter DUSBURGIUM nostrumque DLUGOSSUM. Nam quoniam ætate DUSBURGII duo isti Ordines, Ensisferorum scilicet Livoniensium & Fratrum Teuthonicorum, in unum coaluerant, ideo ille nullo facto inter eosdem discrimine ingressui eorum in Prussiam annum 1224. assignat, quem DLUGOSSUS accuratior solis attribuit Ensisferis, ut paullo ante meminimus. Fuisse autem CONRADO non incognitos eo tempore Ensisferos Livonienses, vel exinde liquet, quod in quodam Diplomate (*fol. 5. Tomi hujus*) Fratres Teuthonicos contra Pruthenos more Livoniensi militaturos dicit; quod ego non aliter interpretandum esse præsumo, nisi quod CONRADUS relegatis in Livoniam Ensisferis, in Terris antehac illis concessis Fratres Teuthonicos collocaverit, paribus prout & illi erant, conditionibus.

Unum restat, ut videamus, quo pacto Gens Polona fidem suam emancipare potuerit, quam CONRADUS in concessis Prussiæ Terris Ordini Teuthonico obligaverat. Nam præter ea, quæ hoc Tomo extant pagina 5. 7. 9. 10., aliaque non pauca Diplomata, quibus variæ Terræ Fratribus Teuthonicis in perpetuum inscribuntur, testatur DUSBURGIUS fol. 35. sui Chronici, præcipuum fuisse Diploma CONRADI, quo Ordini subjungenda Prussia cedebatur. Neque nostri Scriptores id inficias eunt (o), verum ultra conjiciunt, fuisse inibi quidpiam, quod palato Fratrum non adeo arriserat, conditiones scilicet quasdam, quas illi implere neglexerant. Accedit his non postremum DLUGOSSII (p) argumentum, CONRADUM nempe, utpote ea tempestate BOLES LAI dicti *Pudici* Poloniæ Regis in juvenili ætate Tutorem, nihil in præjudicium ejus & Gentis totius agere potuisse, quod firmum & imperfractum haberet robur. Quid si cum toties citatis CROMERO, DLUGOSSIO, aliisque optimæ notæ Polonis Scriptoribus rem non prorsus creditu difficilem fidenter asseveremus? Fratres scilicet Teuthonicos de industria (q) Diploma illud sustulisse, cum probe noverrint causam suam eo non fultum sed viciatum iri. Cur enim in tot tricis & perplexitatibus constituti illud nunquam exhibuerint? cur, ut alia omnia, quæ hucusque extant, & hoc Tomo continentur, a blattis, aqua, igne, vel quacunque injuria, quæ illi interitum procuraverat, non defenderint? nisi quod perditum illud voluerunt, causam non invenio. Itaque quod argumentum DUSBURGIUS pro se maxime pugnare putaverat, in eummet ipsum summa vi retorsimus, Polonamque Gentem ab injustitiæ suspitione in propulsatis e Prussia Teuthonicis Fratribus egregie defendimus.

Quod ad integritatem hujus Operis pertinet, omnia diligenter, sicut ex Archivo Reipublicæ Cracoviensi, Senatus Consilii permissione, tum aliis Magnatum nostræ gentis peculiaribus, summa fide excerpta sunt, hic prælo mandavimus, servato ordine chronologico, juxta methodum a primo ejus Compilatore adornatam: ita, ut ne quidem Fœderis a FRIDERICO VILHELMO cum CAROLO GUSTAVO initi, quamvis illud Pactis Olivenfisibus annullatum sit, memoriam omittere auderemus. Deest quidem, nescio quo fato, Renovatio Feudi eidem FRIDERICO VILHELMO per VLADISLAUM IV. Poloniæ Regem data; verum damnum hoc nihili æstimandum est, cum eo tempore nullæ novæ additæ fuerant conditiones, sed antiquiores tantum recoquebantur, ut sæpius in aliis quoque sequioris ævi Feudorum eorundem Renovationibus videre contingit. Omnem

* b

deni-

(o) DLUGOSSUS Tom. I. Libr. VI. Annal. Polon. ad An. 1230. MARTIN. CROMERUS Lib. VII. in fine. STANISLAUS SARNICKI Annalium fol. 272.

(p) Vid. DLUGOSS. Hist. Polon. pag. 644.

(q) DLUGOSS. loc. cit. CROMERUS Lib. VII. in fine.

P R Æ F A T I O.

denique impendimus sollicitudinem, ut Tomus hic tam chartæ, quam
 characterum nitore duobus, qui illum præcesserunt, non esset deterior,
 eandem operam spondentes in subsequenti edendis quantocyus, quan-
 tum per facultates nostras licebit: quod publico bono obsequendi
 studium nostrum, Cives, si lubuerit, æqui bonique
 consulite.

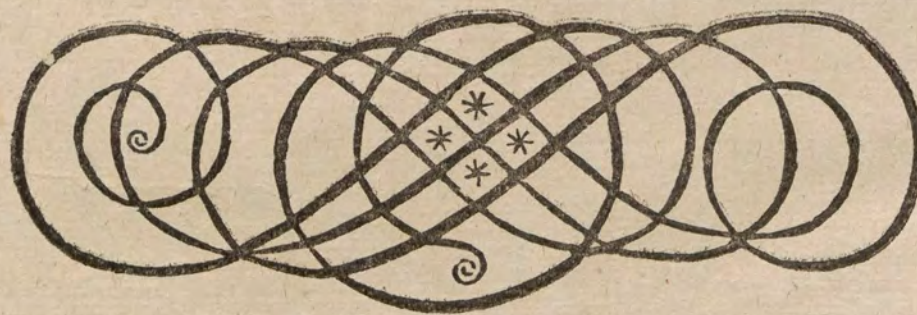
A P P R O B A T I O.

Tomum quartum *Codicis Diplomatici Regni Poloniae*,
 in quo continentur res totius Prussiae, legi, & cum
 nihil contrarium reperi, ideo typis mandari permisi. In
 cuius rei fidem subscribo. Actum Vilnae die 27. Mensis
 Augusti Anno Domini 1764.

THOMAS IGNATIUS ZIENKOWICZ
*Eppus, Ariopolitanus, Secreta-
 rius M. D. Lit. Suffragan. &
 Decan. Vilnens.* (L.S.)

Ego infra scriptus notum facio omnibus has literas vi-
 suris, quia autoritate publica mihi commissa, To-
 mus quartus *Codicis Diplomatici Regni Poloniae*, in quo
 totius Prussiae res continentur, per me fuit revisus, &
 diligenti facta collatione approbatus, eumque evulgandi
 facultatem dedi. Act. Vilnae die 17. Mens. August. A. 1764.

ALEXANDER HORAIN *Eppus*
Hirenens. Referendarius M.
D. L. C. L. (L.S.)

ERRATA.

Pag. 212. possessionem lege professionem. Pag. 412. Ganz, liber, legu Gantz Liber. Pag. 213. Reymar lege Reymar.

C O D E X D I P L O M A T I C V S R E G N I P O L O N I A E E T M A G N I D U C A T V S L I T V A N I A E.

PRUSSIA.

I.

ANNO INNOCENTII III. *Papæ ad Duces Poloniae & Pomeraniae Epistola, qua eos monet, ne Prussis ad fidem conversis onera servilia imponant.* Datum Signiæ Idib. August. Pontificatus Anno decimo quinto.*

Nobilibus Viris Ducibus Poloniae & Pomeraniae.

Licet, teste Apostolo, impossibile sit Deo sine fide placere, ad placendum tamen ei fides sola non sufficit, sed caritas est præcipue necessaria, de qua idem testatur Apostolus: quod si quis linguis hominum, & Angelorum loquatur, & si habeat omnem fidem, ita ut montes transferat, & in cibos pauperum omnes suas distribuat facultates, caritatem autem non habeat, ei penitus nihil profit. Cum

* Epist. INNOCENTII III. Edit. Baluz. Tom. 2. fol. 669.

TOM. IV.

autem hæc exercenda sit sollicitudo erga omnes, utpote mandatum Domini latum nimis, quod etiam ad inimicos extenditur, circa eos tamen, qui nuper relicto gentilitatis errore ad cognitionem veritatis, quæ Christus est, pervenerunt, eo debet propensius exerceri, quo facilius retro aspicerent inhumane tractati. Hoc utique quidam vestrum, sicut accepimus, minime attendentes, & quærentes quæ sua sunt, non quæ Christi, quam cito intelligunt, aliquos e gentilibus per Prussiam constitutis novæ regenerationis gratiam suscepisse, statim oneribus eos servilibus aggravant, & venientes ad Christianæ fidei libertatem deterioris conditionis efficiunt, quam essent, dum sub iugo servitutis pristinae permanserunt, per hoc multorum impediens salutem, qui fuerant credituri, & temporale commodum Angelorum gaudiis præferentes, qui super penitentiam agentibus gloriantur. Ideoque Universitatem Vestram monendo rogamus, & exhortamur in Domino, per Apostolica Vobis scripta mandantes, quatenus intuitu eius, qui venit saluum facere, quod perierat, & dare

ANNO dare animam suam redemptionem pro multis, huiusmodi novellæ plantationis Filios non gravetis, sed agatis tanto clementius cum eisdem, quanto memoria pristinae conversationis infirmi facilius in antiquum relaberentur errorem, cum veteres utres vix novum vinum contineant iuxta Evangelicam veritatem. Nos enim Venerabili Fratri nostro H. Gnesnensi Archiepiscopo nostris damus litteris in mandatis, ut tales foveat propensius propter Deum, & defendat eosdem a molestiis indebitis, & pressuris, oppressores eorum indebitos monitione præmissa per censuram Ecclesiasticam, sublato appellationis impedimento, compescens. Datum Signiæ Idibus Augusti, Pontificatus nostri anno decimo quinto.

II.

1222. **CONRADI Ducis Masoviae & Cujavie Literæ, quibus partem Territorii Culmensis, cum suis Castris & Villis: item alias centum Villas CHRISTIANO I. Prussiae Episcopo donat.** Actum Lovicii Anno 1222. Non. Aug. Ex Archivo Regni.

Ego CONRADUS Dux Masoviae & Cujavie notum facio omnibus fidelibus tam praesentibus, quam futuris, quod Venerabili Domino CHRISTIANO Episcopo Prussiae primo, & suis Successoribus, pro eo, quod H. Ducem Silesiae LL. Wratislaviensem, & L. Lubuszensem, Episcopos cruce signatos, & eorum Barones, ceterosque cruce signatos versus Prussiam, ad petitionem meam, meorumque Baronum, Castrum Culmense, per multos annos a Prutenis destructum, & totaliter desolatum, reaedificare cum eius bona voluntate permisit; partem praedicti Culmensis Territorii, quondam Castra Grudenc, Wabsko, Koprywno, Wilczylas, Colno, Ruck, Kyszyn, Glebo- kie, Turno, Pin, Plorch, cum omnibus eorum villis, & attinentiis, cum utilitate libera, & cum iure Ducali in remissionem peccatorum meorum liberime donavi, dedi etiam sibi in eodem Dominio Culmensi centum villas ac possessiones, & hereditates cum eorum attinentiis, iure praedictorum Castrorum, quarum possessionum, & villarum, villas istas ad praesens confere, videlicet Coselko, Naorsine, Mirsche, Harnese, Bolmuno, Ostromeres, & omnes villas, quas Comes Syro circa Culmen habuit, Samek, Reniz, Croscino, Pasceno, Wetzwiwo, Wnyslaw, Benkono, Glonino,

(Glonno) Polansche, Nenaugenez, Nedalyno, Crobno, Tuseph, Kelz, Dambens, Selnovis, Postolko, Pomzmo, Duc, Pojesib, Ceredche, Unizhe, Parchenne, Gelez, Gleszowar, Ostrowick, omaesque hereditates meas circa Loram, cum earum attinentiis, usque ad centum hereditates in Culmensi Terra, cum omni libertate contuli. Ut autem praedicti Episcopi Prussiae ad reaedificandum Castrum Culmen. bona voluntas, ac consensus accederet, Reverendus Dominus Gekhko *, Episcopus Plocensis, cum suo Capitulo de Carnowo & Papowo, & de omnibus villis, & possessionibus, & de omni iure tam spirituali, quam temporali, quod idem Episcopus, & suum Capitulum in praedicto Culmensi Dominio olim habuerunt, videlicet ab eo loco, ubi Drewanza de Prussia egreditur, iuxta terminos Prussiae in Ossam, & sic inferius per Ossam in Vissam, & sic per Vissam sursum ad Drewanzam, & sic per Drewanzam sursum ad locum, ubi Drewanza egreditur de Prussia, ad Episcopatum saepe dicti Episcopi resignarunt.

Præterea autem in Castro Culmensi Curiam propriam, & quicquid ad Dominium Culmensis Territorii pertinet, exceptis bonis praedictis, quæ supra dictus Episcopus Prussiae ibi habet, aut in posterum quocunque iusto modo, aut emptione, aut fidelium donatione habiturus est, quicunque Terram Culmensensem habuerit, omnes proventus ipsius Terræ cum Episcopo Prussiae dimidiabit. Insuper decimam temporalium de parte sua Episcopo Prussiae dabit, excepto Duce Silesiae H. qui faciet cum Episcopo, secundum quod iis duobus visum fuerit expedire. Ne itaque mea, & supradicti Episcopi Plocensis, & sui Capituli donatio in posterum, quod absit, duci possit in irritum, ipsam praesentis scripti attestationem tam mei Sigilli, quam etiam Plocensis Episcopi, & sui Capituli, nec non Illustrium Ducum L. L. Poloniae, & H. Ducis Silesiae, & Venerabilium Patrum V. Gnesnensi Archiepiscopo consentiente, J. Cracoviensi, P. Poznanensi, V. Wratislaviensi, L. Lubuszeni, M. Cujavie, eorum Sigillorum impressione, dignum duxi roborare. Imo & aliis testibus subnotatis: Gotthardo Cancellario Masoviae, Nicolao Cancellario Cracoviensi, Arnolfo Masoviae, Marco Cracov. Jacobo Sandomiriae, Birscone Wratislaviae Palatinorum: Pacoslaw Cracov. Mistwino Sandomiriae, Ostasio Wisliciae, Cle-

* Gedeon. vid. Cromer, libr. 7. de orig. & rebus gest. Polon.

ANNO 1222.

ANNO Clemente Plocinensi. Theodoro Cruswic. 1222. Stephano Poleslav. Petricone Lenciniae Castellanos. Acta sunt hæc in Lonyf. Anno ab Incarnatione MCCXXII. Nominis Augusti, regnante Domino nostro Jesu Christo.

III.

1223. **HONORIUS III. Papa donationem CONRADI Ducis Masoviae Episcopo Prussiae factam confirmat.** Dat. Lateran. XIV. Kal. Maji, Pontificatus anno septimo. Ex Archivo Regni.

HONORIUS III. Episcopus servus servorum Dei. Venerabili Fratri Episcopo Prussiae Salutem, & Apostolicam Benedictionem. Cum a Nobis petitur, quod iustum est & honestum, tam vigor æquitatis, quam ordo exigit rationis, ut id pro sollicitudine officii, ad debitum perducatur effectum. Ex litteris sane tam Nobilis Viri CONRADI Masoviae, & Cujavie Ducis, ac Venerandi Fratris nostri Guthko Episcopi, & dilectorum Filiorum Capituli Plocensis, quam aliorum plurium Episcoporum & Nobilium Sigillis munitum accepimus, quod cedentibus tibi praedictis Episcopo, & Capitulo decimas & omnia iura spiritualia cum possessionibus, quæ in Terra Culmensi, ut dicitur, obtinebant, idem Dux Terram eandem cum quibusdam villis consistentibus in eadem Culmensi. videlicet, Mirsche, Harnese, & Bolemino, nec non Castra Grodzancz, Wabsk, & Cobrinen, ac possessiones villarum scilicet Kysin, & Plot ab omni exactione libera, cum suis pertinentiis, tibi & per te Ecclesiae tuæ, ac tuis successoribus contulit intuitu pietatis; Nos ergo tuis iustis precibus inclinati, Terram, Castra, & alia supradicta, sicut ea omnia, iuste, canonice, & pacifice possides, & in praedictis litteris plenius continetur, tibi, per te ipsi Ecclesiae, ac tuis successoribus auctoritate Apostolica confirmamus, & praesentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se noverit incursum. Datum Laterani XIV. Kalendas Maji Pontificatus nostri anno septimo.

* Lovicii vid. Cromer. loc. cit.

IV.

ANNO 1226.

FRIDERICI II. Romanorum Imperatoris Diploma, quo donatio Terræ Culmensis a CONRADO Duce Masoviae & Cujavie Hermannno a Saltza promissa confirmatur, eidemque potestas conceditur, Terram Prussiae cum omnibus suis pertinentiis, oppugnandi, ipsaque acquirenda Terra dicto Hermannno, suisque Successoribus cum omnibus Regalibus confertur. Datum Ariminæ Anno Domini 1226. Ex Originali.

In Nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis. Amen.

FRIDERICUS Secundus, Divina clementia Romanorum Imperator semper Augustus, Hierusalem, & Siciliae Rex. Ad hoc Deus Imperium nostrum præ Regibus orbis terræ sublime constituit, & per diversa mundi climata nostræ ditionis terminos ampliavit, ut ad magnificandum in sæculis Nomen eius, & fidem in gentibus propagandam, prout ad prædicationem Evangelii Sacrum Romanum Imperium præparavit, sollicitudinis nostræ cura versetur, ut non minus ad depressionem, quam ad conversionem gentium intendamus, illius provisionis gratiam indulgentes, per quam viri catholici, pro subiugandis barbaris nationibus & divino cultui reformandis, instantiam diuturni laboris assument, & tam res, quam personas indeficienter exponant. Hinc est igitur, quod praesentis scripti serie notum fieri volumus, modernis Imperii, & posteris universis, qualiter Frater Hermannus, Sacrae Domus Hospitalis Sanctæ Mariæ Theutoniarum in Hierusalem Venerabilis Magister, Fidelis noster, devotam animi sui voluntatem attentius referendo proposuit coram Nobis, quod devotus noster CONRADUS Dux Masoviae & Cujavie promissit, & obrulit ei providere, & Fratribus suis, de terra, quæ vocatur Culmen, & in alia terra, inter Marchiam suam videlicet, & confinia Prutenorum, ita quidem, ut laborem assumerent, & insisterent opportune, ad ingrediendum, & obtinendum terram Prussiae, ad honorem & gloriam veri Dei: quam promissionem recepisse distulerat, & Celitudinem nostram suppliciter implorabat, quod si dignaremur annuere votis suis, ut auctoritate nostra fretus inciperet aggredi,

ANNO
1226.

& prosequi tantum opus, & ut nostra sibi, & Domui suæ concederet, & confirmaret Serenitas tam terram, quam prædictus Dux donare debebat, quam totam terram, quæ in partibus Prussiae per eorum instantiam fuerit acquisita; & insuper Domum suam immunitatibus, libertatibus, & aliis concessionibus, quas de dono terræ Ducis præfati, & de Prussiae conquestione petebat, nostræ munificentiae Privilegio muniremus, ipse oblatum donum dicti Ducis reciperet, & ad ingressum, & conquestionem terræ, continuis & indefessis laboribus bona Domus exponeret, & personas. Nos igitur attendentes promptam & expositam devotionem eiusdem Magistri, qua pro terra ipsa suæ Domui acquirenda ferventer in Domino æstuabat, & quod terra ipsa sub Monarchia Imperii est contenta, confidentes quoque de prudentia Magistri eiusdem, quod homo sit potens opere, & sermone, & per suam, & suorum Fratrum instantiam potenter incipiet, & conquestionem terræ viriliter prosequetur, nec desistet inutiliter ab inceptis, quemadmodum plures multis laboribus in eodem negotio frustra tentatis, cum viderentur proficere, defecerunt, auctoritatem eidem Magistro concessimus, terram Prussiae cum viribus Domus, & totis conatibus invadendi, concedentes & confirmantes eidem Magistro, Successoribus eius, & Domui suæ in perpetuum, tam prædictam terram, quam a præscripto Duce recipiet, ut promissit, & quamcunque aliam dabit, nec non totam terram, quam in partibus Prussiae conquirit, Domino favente, velut vetus, & debitum ius Imperii in montibus, planicie, fluminibus, nemoribus, in mari, ut eam liberam ab omni servitio & exactione teneant, & immunem, & nulli respondere proinde teneantur. Liceat insuper eis de concessione nostra per totam terram conquestionis eorum, sicut acquisita per eos, & acquirenda fuerit, ad commoda Domus, passagia, & thelonea ordinare, nundinas, & fora statuere, monetam cudere, talliam, & alia iura taxare, directorium per terram, in fluminibus, & in mari, sicut utile viderint, stabilire, fodinas, mineras auri, argenti, ferri, ac aliorum metallorum, ac salis, quæ fuerint & invenientur in ipsis terris, possidere perenniter, & habere. Concedimus insuper eis Iudices, & Rectores creare, qui subiectum sibi populum, tam eos videlicet qui conversi sunt, quam omnes alios in sua superstitione degentes, iuste regant, & dirigant, & excessus malefactorum animad-

vertant & puniant, secundum quod ordo exegerit æquitatis. Præterea civiles & criminales causas audiant, & dirimant secundum calculum rationis. Adjicimus insuper ex gratia nostra, quod idem Magister, & Successores sui iurisdictionem, & potestatem illam habeant, & exercent in terris suis, quam aliquis Princeps Imperii melius habere dinoscitur in terra sua, quam habet, ut bonos usus & consuetudines ponant, assisas faciant, & statuta, quibus & fides credentium roboretur, & omnes eorum subditi pace tranquilla gaudeant, & utantur. Cæterum auctoritate præsentis Privilegii prohibemus, ut nullus Princeps, Dux, Marchio, Comes, Ministerialis Scultetus, Advocatus, nullave persona sublimis, vel humilis, ecclesiastica, vel mundana, contra præsentis concessionis, & confirmationis nostræ paginam audeat aliquid attentare, quod qui præsumperit, penam mille librarum auri se noverit incursum, quarum medietas Camera nostræ, reliqua passis iniuriam persolvetur. Ad huius itaque concessionis, & confirmationis nostræ memoriam, & stabilem firmitatem, præsens Privilegium fieri, & Bulla aurea typario nostræ Maiestatis impressa, fecimus communiri. Huius rei testes sunt Magdeburgen. Ravenen. Turen. Panormitanus, & Reginus Archiepiscopi: Bononiensis, Ariminensis, Cæsanus, Mantuanus & Tortosanus, Episcopi: Saxoniae, & Spoleti Duces: Marchio de Monte Ferrato, Salingirra de Ferraria, Henricus de Schwartzburg, Guntherus de Keverenburg, Vuernherus de Kyburg, Albertus de Habsburg, Ludovicus & Hermannus de Froburg, & Thomasius de Aceris Comites, Albertus de Arnstein, Gotfridus de Hohenloe, Rucardus Marscalcus, & Ricardus Camerarius Imperialis Aulæ, & alii quam plures. Acta sunt hæc Anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo vicesimo sexto, Mense Martii, decima quarta Indictione, imperante Domino FRIDERICO Dei Gratia Serenissimo Romanorum Imperatore semper Augusto, Hierusalem & Sicilia Rege, Romani Imperii eius Anno sexto, Regni Hierosolimitani primo feliciter Amen. Datum Ariminæ, Anno, Mense & Indictione præscriptis.

V.

Donatio Terræ Culmensis, & Villæ Orlaw a CONRADO Duce Masoviae Hospitali S. Mariæ Do-

ANNO
1226.ANNO
1228.

Domus Teutonicorum facta. Dat. in Bresze Anno 1228. IX. Kal. Maji Ex Original. sub Sigill. 3.

In Nomine Domini Amen.

Nos CONRADUS Dux Masoviae & Cujavie notum facimus tam præsentibus quam futuris, quod Hospitali S. Mariæ Domus Teutonicorum Fratrum Jerusalem, pro salute animæ nostræ, & Parentum nostrorum, Terram Culmensensem cum omnibus atinentiis suis, tam in aquis, quam in agris & nemoribus nihil utilitatis Nobis reservantes, vel in futurum sperantes, & villam Orlaw nuncupatam, in Cujavia iacentem, contulimus in perpetuam proprietatem integraliter possidendam, omnium Hæredum nostrorum accedente consensu. Sed ne vetustas mater oblivionis hanc donationem possit in posterum perturbare, hanc paginam Sigillis nostro, & Fratrum nostrorum, omnium Ducum Poloniae, nec non Episcoporum, & Testium, qui prædictæ donationi interfuerunt, subscriptione duximus roborare. Quorum hæc nomina sunt: Dominus Michaël Cujavienis Episcopus, Dominus Guntherus electus Ploccensis Episcopus, Comes Arnoldus Palatinus Cujav. Comes Cethegus Zechaus Judex Curiae, Stephanus Frater eius, Comes Thomas Castellanus Brescensis, Comes Goltz, Comes Andreas, Comes Mauricius Venator, Albertus Frater eius, Comes Portreck Agazo, Comes Thomas, Comes Krinozudus, Crimislaus Frater eius, Joannes Subcamerarius, Albertus Subagazo, Ziros Subpincerna. Nicolaus Cefim Ztralk, Boguslaus Bogunidus, Boguslaus, Dominus Gregorius Subcancellarius, Jacobus Presbyter, Nicolaus Nicult, Anshelmus &c. Datum in Bresze Anno Incarnationis Dominicæ 1228. Nono Kal. Maji.

VI.

CHRISTIANI I. Prussiae Episcopi donatio decimarum in Territorio Culmensi Ordini Teutonico facta. Actum Anno 1228. quinto Nonas Maji. Ex Archivo Regni.

In Nomine S. & Individuæ Trinitatis.

Ego CHRISTIANUS, Divina miseratione primus Prutenorum Episcopus, notum facio universis, tam præsentibus, quam futuris, quod contuli Militibus de Domo Teutonica pro defensione Christianitatis, decimam in Territorio Culmensi, in iis bonis, quæ Dux

TOM. IV.

CONRADUS Masoviae & Cujavie dictis ANNO Militibus, salvo iure nostro, licite conferre potuit. Acta sunt autem hæc Anno ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo vigesimo octavo, quinto Nonas Maji, in Domo Ordinis Cisterciensis, quæ vocatur Clara Tumba, præsentibus P. Abbate, primo eiusdem loci Priore, & Conventu, & Fratribus de Domo Teutonica, Philippo de Halle, & Heinricho Boëmo, Conrado Monacho, Legatis Prussiae.

VII.

CONRADUS Dux Masoviae Castrum Dobrzyń cum suo Territorio Magistro Militum Prussiae contra Prutenos more Livonienfi militaturo donat. Actum in ripa fluminis Villa IV. Non. Iulii Anno 1228. Ex Originali Sigill. 4.

In Nomine Domini Nostri JESU Christi Amen.

Notum sit omnibus præsentem Litteram inspecturis: Quod Ego CONRADUS Dux Masoviae & Cujavie, Filiis meis Bolislao, Casimiro, Semovito, bona, ac spontanea voluntate consentientibus, intuitu Dei, & salvationis animæ meæ, & Provinciae Masoviae, contuli Magistro Militum Prussiae, & Fratribus eius militaturis contra Prutenos more Livonienfi, Castrum Dobryn cum spatio Terrarum, quæ continentur inter hos duos rivulos Camenicam, & Culmenicam, usque in Prussiam, hæreditarie, sub pleno jure libertatis ab eo, & successoribus eorum perpetuo possidendum, cum parte Villæ, quæ vocatur Qwercz inter Vistulam & villam Siedlee constitutæ ante Junivladislaviam; Absolvi etiam eos ab omni solutione teloneorum, ubicunque pertransierint, sive per terram, sive per aquam. Statuimus etiam, quod nullus habeat ius iudicandi in habitatores earundem terrarum, nisi iidem Fratres, excepta tantum Familia Ducis. Ego quoque Guntherus, electus Ecclesiæ Masovienfis, cum consensu Fratrum meorum cessi eidem Fratribus de Villa Ecclesiæ meæ in Dobryn, & cum Insula magna ei pertinenti. Cessi quoque eis de decimis supra dictarum Terrarum, quas excolerint Viri linguæ Teutonicæ. Exceptis duntaxat cultoribus Polonis. Nos quoque Canonici Ecclesiæ Vladislavienfis pro Cambio, quod Dux Conradus Nobis fecit, cessimus Fratribus de omni iure, quod

B

ANNO quod habebamus in Villa Wiszyn. & e-
1228. ius attinentiis. Acta sunt hæc publice in
ripa fluminis dictæ Wislæ, contra Civi-
tatem Plocko, Anno Incarnationis 1228.
mense Julio, quarto Nonis eiusdem men-
sis, Feste Vdalrici eo die occurrente.
Testes vero huius facti sunt: Michael
Episcopus Cuiaviensis, Micul Archidia-
conus, Magister Joannes Dobrosslaus,
Magister Petrus, Canonici Plocensis Ec-
clesiæ. Gotthardus Cancellarius, Gre-
gorius Subcancellarius, Joannes Abbas
B. Adalberti Plocensis, Wenceslaus Ab-
bas, Gerhardus Præpositus, Petrus Prior
Cirvensis Ecclesiæ, Bogussia (Bogusslaus)
Palatinus Mazoviæ, Comes Arnoldus,
Cethegus Judex, Abraham Pincerna,
Martinus Dapifer, Vitus Castellanus de
Płonsk, Matthæus Castellanus de Raciąż,
Segula Dapifer, Bartha (Bartholomæus)
Succamerarius, Adalbertus Castellanus
antiquæ Vladislav. & alii Nobiles quam
plures. Ne vero aliquis in posterum
contra has donationes rite celebratas ali-
quatenus venire præsumat, formam ipsa-
rum conscribi, & Sigillorum nostrorum
de communi consensu, auctoritate, feci-
mus corroborari.

VIII.

1230. CHRISTIANUS I. Episcopus Prus-
siæ transfert in Fratres Ordinis
Teutonici omnes donationes
a CONRADO Duce Masoviæ,
& ab Ecclesia Plocensi sibi fa-
ctas. Actum Anno 1230.

In Nomine Sanctæ & Individuæ Tri-
nitatis Amen.

Ego CHRISTIANUS primus Prussiæ
Episcopus, notum esse volo univer-
sis præsens scriptum inspecturis, quod
propter Deum, & ob defensionem Sacro-
sanctæ Matris nostræ Ecclesiæ, heu! iam
pene in partibus illis depopulatæ a Paga-
nis, videlicet Territorio Culmensi Fra-
tribus de Domo Teutonica, quicquid
habui, dati mihi a Duce CONRADO, vel
ab Ecclesia Plocensi, vel empti, libere
contuli, ut ipsi mihi, omnibus meis Suc-
cessoribus sint parati, contra Paganos pu-
gnaturi. Ipsi vero mihi in eodem Ter-
ritorio iam supra dicto contulerunt de o-
mni aratro unam mensuram tritici, & a-
liam siliginis, & ducenta aratra, & quin-
que hologia, unumquodque de quoquo
aratro, cum omni utilitate. Testes au-
tem huius donationis & promissi: Hen-
ricus Abbas de Lugna, Frater H. Sacer-
dos, Frater H. conversus, Fratres Mili-
tes Christi, Andreas Gertz, ceterique
quam plures, Alexander Sacerdos, Ci-

ves Albertus Scultetus, Mauricius, ANNO
Hildebrand, & quam plures. Et ut 1230.
hæc permaneant inconvulsa, Sigillorum
nostrorum præmunivimus appensione.
Acta Incarn. Domini MCCXXX.

IX.

Procuratores CHRISTIANI I. Epi-
scopi Prussiæ testantur donatio-
nem ab eo Fratribus Ordinis
Teutonici, factam esse conditioni-
bus intro contentis. Actum Vla-
dislaviæ Anno 1230. Ex Ar-
chivo Regni.

In Nomine Domini Amen.

Ego Frater Henricus, dictus Abbas de
Lugna, & ego Frater Joannes dictus
Abbas de Linda, universis Christi Fide-
libus, præsentibus ac futuris notum faci-
mus, quod cum Ven. Pater CHRISTIANUS
D. G. Prussiæ Episcopus operam daret
omnimodam, ut Pagani, qui nimis in-
valuerant in partibus Prussiæ, extirparentur,
zelo fidei & Ecclesiæ G. ductus, ter-
ram, quam in Culmensi Territorio, tum
per titulum emptionis, tum per collatio-
nem CONRADI Ducis Cuiaviæ, Lenci-
ciæ, & Masoviæ, tum per consensum
Venerabilis Patris Episcopi, & Capituli
Plocensis, pleno Jure, tam in tempora-
libus, quam in spiritualibus legitime, &
rationabiliter fuerat adeptus, Viris Religio-
sis Fratribus Domus Teutonice, nobis
mediantibus, & pro posse nostro cooperan-
tibus contulit. Ita ut sibi, & successoribus suis,
de Terra prædicta, singulis annis,
unam mensuram tritici, & alteram siliginis
de quolibet aratro Teutonico, & de quolibet
aratro Slavico, unam mensuram tritici,
qualis mensura communiter in Wratisla-
via fuerit usitata, in toto Culmensi Ter-
ritorio in perpetuum perfolvere deberent.
Et hæc promiserunt solvere ipsi Fratres
tam de terris arabilibus, quam de omni-
bus terris in Culmensi Territorio de no-
vo in culturam redigendis. Insuper pro-
miserunt de terra prædicta CC. aratra
Teutonicalia, cum omnibus rebus ad ipsa
pertinentibus, vel plenarie hominibus lo-
care, vel Episcopo dimittere locanda, si
vellet, & ubicunque ei placeret; item
promiserunt ei & Successoribus suis quin-
que Curtes, quamlibet de quinque Teu-
tonicalibus aratris in Culmensi Terra, u-
bicunque ei placeret, ita quod præfata
CC. aratra, & dictas quinque Curtes cum
omnibus suis pertinentiis, pratis, pa-
seis, fluminibus, lacubus, piscatio-
nibus, molendinis, sylvis, venationi-
bus, salis fodinis, auri fodinis, argenti fo-

ANNO fodinis, vel cuiuscunque metalli fodinis,
1230. & breviter cum omni utilitate, seu pro-
ventibus, qui tunc fuerunt, vel poterint
provenire in posterum de ipsis, tanquam
Dominus in suo Dominio, habens in eis
iurisdictionem temporalem, & spiritua-
lem, & libere pro sua voluntate, nullo
habito respectu ad Fratres sæpeditos di-
spensare debeat; promiserunt nihilomi-
nus, quod quicquid Episcopus in memora-
to Territorio nomine feudi concefferat,
Vasallos suos, quiete permitterent ipso-
fidere, ita, ut ipsi Episcopo & suis Suc-
cessoribus, tanquam Vasalli Domino suo,
deberent esse subligati, & quod nulli in
eadem terra quicquam nomine feudi da-
rent, vel præstarent, sine consensu præ-
dicti Episcopi, & omnes eandem Ter-
ram inhabitantes tam feudales, quam alii,
Prutenos expugnare in propriis expensis
& Episcopatus ipsius subicere deberent,
et in expeditionibus vexillum prædicti
Episcopi, tam in eundo, quam redeun-
do, ante vexillum sæpe dictorum Fra-
trum incedere. Item promiserunt homi-
nes eiusdem Episcopatus, tam feudales,
quam ceteros cum omnibus ad eos per-
tinentibus, & omnia quæ habuit, et ha-
biturus fuit, & omnem iurisdictionem
Episcopi, & Successorum suorum contra
omnem hominem bona fide, consilio &
auxilio sine dolo tanquam bona propria
fovere, pro toto posse suo, ac defen-
dere, & nihilominus ubicunque veniret E-
piscopus ad bona ipsorum debito honore,
tanquam Episcopum & Dominum suum
recipere, ac eidem necessaria submini-
strare. Item promiserunt omnia Instru-
menta, & auctoritates, quas in cruce si-
gnatis, & signandis ab Apostolicis feli-
cis memorie Dominis, INNOCENTIO
& HONORIO habuit, & insuper omnia
Instrumenta negotium Prussiæ tangen-
tia, propriis impensis & laboribus, sub
Bulla Sanctissimi Patris ac Domini GRE-
GORII IX. Romanæ Sedis Summi Pontifi-
cis procurare, innovare, hoc adiecto ex-
presse inter ipsos, quod si iidem Fratres
memorato Episcopo pensiones simul, &
exactiones promissas suo tempore non
solverint, ex tunc ipse de possessionibus
sæpe dictis, tanquam suis, licite se in-
tromittere haberet facultatem. Acta
sunt hæc in Vladislavia, Anno Gratiæ 1230.
Mense Januario præsentibus testibus sub-
notatis, Joanne Priore, Hermanno Mo-
nacho Lugnensi, Fratribus de Thimau,
Gerhardo & Conrado Militibus Christi
de Prussia, Andrea Wernero, Joanne
Albrando, Conrado, feliciter Amen.

X.

ANNO

CONRADI Ducis Masoviæ & Cui-
aviæ donatio Terræ Culmensis
facta Hospitali S. Mariæ Domus
Teutonicorum. Actum in Cru-
switz ante pontes Anno 1230.
Ex Archivo Regni Lib. 3. n. 4.
f. 133.

In Nomine Sanctæ & Individuæ Tri-
nitatis Amen.

Quoniam iuxta verbum Viri Sapientis:
Generatio præterit, & generatio ad-
venit, nihilque est stabile, vel perma-
nens sub sole, sed vanitati atque mu-
tabilitati subiacent universa, ne cum la-
bentibus annis rerum magnifice seu utili-
ter gestarum labatur pariter & aboleatur
memoria, munificentias & libertates,
præsertim in pias causas, loca religiosa
collatas, scriptura convenit perpetuari,
quæ non solum omnem emergentem in-
posterum præcidat & tollat ambiguita-
tem, verum etiam universis, ad quo-
rum notitiam pervenerit laudabilis, &
imitatione digni exempli speciem repræ-
sentando commendet, & ad similia invi-
tando accendat. Cum enim omne da-
tum optimum, & omne donum perfe-
ctum de sursum sit a Patre luminum de-
scendens, qui dat omnibus affluenter, &
nemini improperat, hominibus conce-
dens temporalia, non ut placeant, aut
delectent, quia in sui natura, vana, va-
ga sunt & corruptibilia, sed tanquam se-
men & materia exercendo misericordiæ
opera benigne subministrans, oportet
diem extremæ missionis, quando omnes
similiter in unum dives & pauper stabunt
ante Tribunal districti Judicis rationem
de omnibus gestis strictissime reddituri,
operibus caritatis prævenire, in huius vi-
tæ via seminando, quod tunc metatur in
patria, quando in exultatione reporta-
buntur manipuli bonorum operum cum
fructu centuplato. Ea propter ego
CONRADUS Divina miseratione Dux
Masoviæ & Cuiaviæ cunctis præsentibus,
& futuris præsens scriptum inspecturis no-
tum esse volo, quod cum Pruteni, alii-
que Christi nominis inimici magnam par-
tem Terrarum mearum ipsis adiacentium
deprædationibus, incendiis tam Ecclesia-
rum, quam aliorum locorum, interfe-
ctionibus & captivationibus virorum,
mulierum & parvulorum, peccatis ho-
minum, qui Altissimum in vanitatibus
suis irritaverunt, exigentibus, miserabi-
liter divina permissione vastaverint, eo-
rumque, qui Christum oderunt, sem-
per ascendens & superascendens superbia
B 2 in-

ANNO 1230. invaluerit adeo, ut nec adhuc ipsum in membris eius persequi cessent, aut desistant; non solum res, immo magis ipsum sanguinem fidelium inter infinitas, & horrendas auditu & dictu abusiones, quas in contumeliam exercent Creatoris, sitientes, sperans per Viros Religiosos manum Domini, quæ nos tetigit, & flagellum suæ indignationis placari, ejusque favente gratia, qui suis adesse consuevit per Christi Milites, quorum spes, virtus & gloria Deus est, brachium fortitudinis Saracenorum conterendum, salutis animæ meæ ac meorum, æternæque retributionis intuitu, ac ob defensionem fidelium in Polonia, Uxore mea Agafia, Filiisque meis Boleslavo, Kazimiro, Semovito expresse de bona & spontanea voluntate consentientibus, accedente quoque consilio & consensu Episcoporum, Magnatum, ac Maiorum Terræ meæ, dedi & contuli Hospitali S. Mariæ Domus Teutonicorum, & Fratribus eiusdem Domus totum & ex integro Culmense Territorium cum omnibus suis attinentiis ab eo loco, ubi Driwancza egreditur terminos Prussiæ, & per descensum eiusdem fluminis usque in Vistulam, & in descensu Vistulæ usque ad Olsam, & per ascensum Olsæ usque ad terminos Prussiæ, in veram & perpetuam proprietatem possidendum pleno iure cum omni libertate, fructu & utilitate, totam Terram cum aquis, aquarumque decursibus, stagnis, paludibus, montibus, vallibus, saltibus, nemoribus, sylvis, arbutis, pratis, pascuis omnibus cultis & incultis, viis & inviis, cum omni eorum libera & plena utilitate & fructu, quæ in prædictis omnibus sunt, vel fuerunt inventa, apparentia vel occulta, & specialiter sive aurum, sive argentum, vel alia quæcunque species æris, vel metallorum, aut gemmarum, fontes, vel venæ salis, & quicquid omnino in terra vel supra, vel in aquis inventum fuerit, castores, & omnes venationes quarumcunque ferarum, piscationes quoque piscium omnis generis, cum ipsis aquis prædictis, & omni earum proventu & utilitate, in piscationibus, navigiis, passagiis, pontibus, molendinis & insulis cum Villis, Castris, Oppidis, Grangiis, Foris, monetis, pedagogiis, teloneis terrarum & aquarum, & omnino cum omnibus continentis intra limites prædictos, & pleno iure, & integra libertate, ipsorum etiam limitum sine qualibet diminutione, cum omni honore & iurisdictione perfecta, ac vero dominio, proprietate, ac possessione omnium prædictorum & aliorum omnium quæ in Privilegiis largitionum, in favo-

ANNO 1230. rabiles quaslibet personas vel loca, in favorem, commodum, & cautelam eorum, quibus confertur, conscribi solent aut possunt, ita ut beneficium meæ collationis, largissimam ad omne commodum, honorem & utilitatem Domus, & Fratrum eorundem recipiat interpretationem. Nihil prorsus iuris, utilitatis, Advocatiæ, Patronatus, vel cuiuslibet alterius iurisdictionis aut potestatis, quocumque nomine censeretur vel appellari, mihi, Hæredibus, vel Successoribus meis, in omnibus supradictis, vel quolibet eorum retinens aut reservans, sed omnia ea cum libertatibus, cum pleno & integro iure, sine omni dolo, fraude, captione ac captivitate, sine diminutione ac coarctatione, cum bona & exuberante fide, & largissimo intellectu Domui, & Fratribus memoratis contuli, & collata recognosco, me, Hæredes & Terram eam obligans, & teneri volens de evictione. Præterea quicquid de personis vel bonis omnium Saracenorum, captivazione, deprædatione, extortione, occupatione, vel subiugatione mobilium sive immobilium, terrarum vel aquarum atque omnium in eis contentorum, quolibet modo Fratres prædicti adipisci potuerint, cum omni & integro iure, ac libertate superius præmissæ donationis, nulla prorsus diminutione, coarctatione vel impedimento ipsis a me, Hæredibus meis, vel quolibet alio, quem nos prohibere, vel coarctare possimus, præstando vel procurando, eisdem concessi, cum vera proprietate & perfecto Dominio quiete possidendum: & in hoc contenti, cum Uxoris meæ & Filiorum meorum, Episcoporum, Baronum & Magnatum Terræ meæ consensu, contra omnem hominem ad observationem, & defensionem omnium supradictorum, secundum omne posse & totas vires meas, eisdem auxilium & consilium bona fide firmiter promittens, omnes Hæredes & Successores meos, & Terras meas obligans mecum & adstringens ad ratihabitionem, observationem & conservationem donationum, concessionum, obligationum, & promissionum omnium supradictarum. Fratres quoque prædicti bona fide re promiserunt mihi, Hæredibusque meis, secundum Dei honorem & timorem, contra Prutenos, & alios Saracenos Nobis conterminos, Terram nostram impugnantes, quamdiu hostes fidei sunt, & inimici cultus Christi, assistere, & sine dolo ac fictione una nobiscum omni tempore militare. Ne igitur donationes & concessionem prædictæ, celebri digna memoria, tam utiles, quam necessaria, non so-

ANNO 1230. solum securitati fidelium in Polonia, qui graves impugnationes & oppressiones ab hostibus Christi iam dudum sustinuerunt, in præsentem proficientes, verum etiam propagationi & ampliationi Ss. Fidei Catholice, ut etiam ad ipsos infideles, quorum exinde speratur conversio, per Dei gratiam profutura abeant in oblivionem, aut cuiuscunque calliditate, dolo, versutia, sinistra interpretatione debilitari, perverti, frangi, violari valeant vel immutari, vel saltem malevola machinatione attemptari, sed potius piæ meæ donationes factæ firmæ permaneant & inviolabiles; ad perpetuam præfatorum gestorum memoriam præsentem paginam testium inscriptione, mei, Uxoris meæ, Episcoporum & Magnatum Terræ meæ Sigillis roborari feci atque communiri. Acta sunt hæc in Cruszwiz ante pontes, ab anno Incarnationis Dominicæ MCCXXX. Mense Junii, Indictione tertia. Testes horum sunt: Guntherus Episcopus Masoviae, Michael Episcopus Cuiav. Christianus Episcopus Prussiæ. Barwoldus Præpositus, Wilhelmus Decanus, Pacolaus senior, Pacolaus iunior, Comes Dirschoviensis, Nicolaus Cancellarius, Magister Johannes Cancellarius, Gregorius Subcancellarius, & quam plures alii tam Religiosi, quam Sæculares.

XI.

GUNTHERI Episcopi Plocensis Litteræ, quibus Bona ad Episcopatum suum pertinentia, sita in Territorio Culmensi, cum decimis ac iure Patronatus Ordini Teutonico donat. Actum in Plotzk Anno Domini 1230. Indidem.

In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. Amen.

Nos Divina miseratione G. Episcopus, V. Decanus Plocensis cum nostro Capitulo universis Christi Fidelibus tam præsentibus, quam futuris in perpetuum. Quia religiosam vitam eligentibus congrua consideratione conspiciendum est & providendum, ne unquam a Dei servitio & devotione per illicitas contrarias abstrahantur, & maxime Militibus Christi, qui personas suas pro Christi amore periculo supponere non formidant; Ideo Nos, zelum Dei habentes ad honorem & commodum S. Ecclesiæ Dei, Milites Christi, scilicet Fratres de Domo Teutonica Hierosolymitana, qui

TOM. IV.

ANNO 1230. inimicis Christi audacter resistunt, & eos etiam fortiter impugnant, in quantum possumus, in sua constantia fovere volumus & manutenere. Cum igitur Illustris Dux CONRADUS Masoviae & Cuiaviae Terram Culmensi cum omni utilitate ac proventu, qui nunc est ibidem, vel in posterum inveniri potest, cum omnibus Castris ac prædiis, & omni libertate & immunitate, nihil sibi in prædicta Culmensi Terra iuris aut patrimonii referendo, dictis Fratribus perpetualiter contulerit possidendam, videlicet intra terminos Drewentzæ defluentis in Wislam, & Wislæ inferius usque in Olsam, & Olsæ superius usque in Prussiam; Nos quoque considerantes devastationem Episcopatus nostri ibidem per Paganos Prussiæ, volentes etiam prædictos Fratres nostris donationibus ad pium propositum, quod habent super commodo & pace fidelium, ardentius incitare, omnia prædia & possessiones in prædicta Terra Culmensi ad Episcopatum nostrum pertinentes, tam in Castris, quam in villis, agris, pascuis, sylvis, aquis, caterisque appendiciis, & omnes decimas & Ecclesias, & earum patronatum cum omni iure ac libertate, quod ibidem habemus, vel habere possumus, dictis Fratribus liberaliter conferimus in veram proprietatem, eisdem Fratribus perpetualiter possidenda infra terminos supra dictos; hoc duntaxat excepto, quod Crisma & Consecrationes Abbatum, Monialium, Ecclesiarum, & alia Sacramenta Ecclesiæ a Nobis exposcentur, per quæ protaxatæ nostræ donationi eisdem factæ Fratribus in nullo aut derogari queat, aut deperire. Ut autem hæc nostræ donationes rata sint in posterum, & a nullo hominum possint violari, præsentem paginam nostris Sigillis, scilicet Episcopali, & Choralibus communivimus. Actum in Plotzk, Anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo, trigésimo.

XII.

CONRADUS Dux Masoviae & Cuiaviae recognoscit donationem Territorii Culmensis Ordini Teutonico a se factam. Indidem.

In Nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis.

Ego CONRADUS Divina miseratione Dux Masoviae & Cuiaviae, cunctis præsentibus & futuris præsens scriptum inspecturis notum esse volo, quod intuitu Divinæ retributionis, meæque salutis animæ, & propter defensionem Fidelium, Uxore mea Agafia, Filiisque

C

ANNO 1230. liis que meis, Bolislao, Kasimiro, Semo-
vito consentientibus, dedi Beata Mariae
& Fratribus de Domo Teutonica totum
ex integro Culmenſe Territorium, cum
omnibus ſuis appendentiis, ab eo loco,
ubi Drewantza egreditur terminos Pruſ-
ſiae, per ipſum fluvium uſque ad Wiſlam,
& per Wiſlam uſque ad Oſſam, & per
aſcenſum Oſſae uſque ad terminos Pruſ-
ſiae, in perpetuum poſſidendam, cum o-
mni utilitate, & omnimoda libertate &
iure eorum, quae eſſe poſſunt in terra, ut
eſt aurum, argentum, cæterorumque
metallorum genera, caſtores, aliaque
venationes quarumcunque ferarum, ſive
in aquis, aquarumque decurſibus, foris,
monera, teloneis, & in cæteris, quae
ſcribi ſolent in Privilegiis. Promiſi etiam
ut quicunque prædictos Fratres impedi-
erit in præfata poſſeſſione, quod ego tota mea
virtute defendam eos. Ipſi quoque Fratres
cum omni fidelitate promiſerunt mihi,
cunctis meis Hæredibus, ſecundum De-
um & eorum poſſe, contra inimicos Chri-
ſti, & noſtros, videlicet omnes Paganos,
ſine fictione & omni ſimulatione, etiam
uno eorum ſuperſtite una nobiſcum o-
mni tempore fore militaturos. Teſtes
donationis huius & promiſſi ſunt: Mi-
chael Episcopus Cuiaviae, Chriſtianus E-
piſcopus Pruſſiae, Pacolaus ſenior, Co-
mes Dirſchov. Nicolaus Cancellarius, Ma-
giſter Joannes Cancellarius, Gregorius
Subcancellarius. Ne igitur hæc dona-
tio tam utilis & neceſſaria aliquorum cal-
liditate & verſutia irritari valeat, ſed po-
tius integra permaneat & inviolata,
ipſam Teſtium inſcriptione, meique Si-
gilli, & eorum appenſione ſollicite cura-
vimus præmuniri. Acta ſunt hæc Anno
Incarnationis Dominicæ 1230. Ego Gun-
therus Episcopus ſubſcribo.

XIII.

*Idem donat Ordini Teutonicorum
Castrum Nieſzoviense cum qua-
tuor Villis. Indidem. fol. 132.*

Ego CONRADUS Divina miſeratione
Dux Maſoviae & Cuiaviae, univerſis
tam præſentibus, quam futuris ſcriptum
præſens inſpecturis notum fieri volo, quod
de conſilio proborum virorum, magna-
que neceſſitate urgente, divina retribu-
tionis intuitu meaſque ſalutis animae, de
conſenſu Hæredum meorum, nemine
contradicente, omniſque ſemore impedi-
mento, libere & abſolute dedi B. Mariae,
& Fratribus de Domo Teutonica Ca-
ſtrum, quod dicitur Nieſzowa, cum his
quatuor villis: Oſzchotyno, Wyſne,
Miſnete, Okrola; cum omni utilitate,

iure, libertate, cum cunctis attinentiis ANNO
eidem Caſtro, & villis in campo, agris, 1230.
pratis, ſylvis, nemoribus, deſertis, ve-
nationibus quorumcunque animalium,
ſive ferarum, in aquis, aquarum decur-
ſibus, piſcationibus quorumcunque pi-
ſcium, & eorum omnium, quae in Pri-
vilegiis inſcribi ſolent. Igitur ne hæc
donatio tam utilis & perneceſſaria aliquo-
rum calliditate & verſutia irritari valeat,
ſed potius integra permaneat & incon-
vulſa, ipſam Teſtium ſubſcriptione, Si-
gilli mei, eorumque appenſione curavi-
mus præmuniri. Pro hac etiam donatio-
ne Fratres ſæpediti cum omni fidelitate
contra Paganos quoslibet una nobiſcum
ſponſerunt, omni tempore ſe milita-
turos ſecundum Deum & eorum poſſe.
Eorum hi ſunt Teſtes: Michael Episcopus
Cuiaviae, Chriſtianus Episcopus
Pruſſiae, Magiſter Joannes Cancellarius
de Cracow, Gregorius Subcancellarius,
Frater Heinricus Sacerdos. Acta ſunt
hæc Anno Incarnationis Dominicæ
1230.

XIV.

GREGORII IX. confirmatio dona-
tionum ab Episcopo Pruſſiae &
CONRADO Duce Maſoviae Or-
dini Teutonico factarum. Datum
Anagninae ſexto Kalend. Septem-
bris, Pontificatus Anno quarto.
Indidem.

GREGORIUS IX. Episcopus Servus
ſervorum Dei dilectis Filiis, Magi-
ſtro & Fratribus Militiae Chriſti in Pruſſia
Salutem & Apoſtolicam Benedictionem.
Juſtis petentium deſideriis dignum eſt
Nos facilem præbere aſſenſum, et vota,
quae a rationis tramite non diſcordant,
effectu proſequente complere. Eapro-
pter dilecti in Domino Filii, veſtris juſtis
poſtulationibus grato concurrentes aſſen-
ſu, poſſeſſiones et alia bona, quae Vene-
rabilis Frater noſter Episcopus Pruſſien-
ſis, et Nobilis Vir CONRADUS Dux Ma-
ſoviae et Cuiaviae, Vobis pia liberalitate
donarunt, ſicut eas juſte, ac pacifice poſ-
ſidetis, Vobis et per Vos Ordini veſtro
auctoritate Apoſtolica confirmamus, et
præſentis ſcripti patrocinio communi-
mus. Nulli ergo omnino homini liceat
hanc paginam noſtrae confirmationis in-
fringere, vel ei auſu temerario con-
trahere. Si quis autem hoc attemptare præ-
ſumpſerit, indignationem Omnipotentis
Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apoſto-
lorum eius ſe noverit incurſurum. Da-
tum Anagninae VI. Kalendas Sept. Pon-
tificatus noſtri anno quarto.

XV.

ANNO
1230.

XV.

*Idem confirmat donationem Terri-
torii Culmenſis a CONRADO
Duce Maſoviae Ordini Teutoni-
co factam, & Articulum in ea
comprehenſum, ut quidquid in
Terra Paganorum prædictus
Ordo obtinere poterit, totum
ei cedat. Datum Anagninae IV.
Idus Septembris, Pontificatus
anno quarto. Indidem.*

GREGORIUS IX. Servus ſervorum
Dei, dilectis Filiis, Magiſtro et Fra-
tribus Hospitalis S. Mariae Teutonico-
rum in Jeruſalem, Salutem et Apoſto-
licam Benedictionem. Veſtrae devotio-
nis ſinceritas et laudabilis intentio dile-
cti Filii Nobilis Viri Ducis Maſoviae pro-
merentur, ut pia et liberalis gratia ab ip-
ſo vobis et Ordini veſtro facta, favore
Apoſtolico fulciatur. Ex ipſius ſane Li-
tteriſ intelleximus, quod Paganis Prute-
niſ deſaevientibus nimis crudeliter in
Chriſtianos in eorum finibus exiſtentes,
cum ipſe et Chriſtiani prædicti eis obſi-
ſtere non valerent, idem ad auxilium po-
tentiae divinae confugiens, Ordinem ve-
ſtrum in terram ſuam ad Chriſtianorum
auxilium introduxit, quaſi plene confi-
dens, per Fratres ipſius Ordinis dextra
Domini in eis faciente virtutem Pagano-
rum ſaevitiam comprimendam. Et ei-
dem Ordini Caſtrum, quod Culmen di-
citur, cum pertinentiis ſuis pia liberali-
tate conceſſit, conſtituens inſuper, ut
quicquid Fratres veſtri in Terra Pagano-
rum poterint obtinere, cedat Ordini me-
morato. Nos igitur ipſius Ducis ſuppli-
cationibus annuentes et cupientes Ordinem
veſtrum in illis partibus propagari, quod
ab eodem Duce pie, et provide factum
eſſe diſcoſcitur in hac parte, ſicut in
ſuis Litteris et Privilegiis plenius conti-
netur, dum tamen talis ſit Terra Paga-
norum, in qua nondum cultus Chriſtia-
nae Religionis fuerit introductus, aucto-
ritate Apoſtolica confirmamus, et præ-
ſentis ſcripti patrocinio communimus.
Nulli ergo omnino hominum liceat hanc
paginam noſtrae confirmationis infringere,
vel ei auſu temerario contraire. Si
quis autem hoc attentare præſumpſerit,
indignationem Omnipotentis Dei, et Be-
atorum Petri et Pauli Apoſtolorum eius
ſe noverit incurſurum. Datum Ana-
gninae 4. Idus Septembris, Pontificatus no-
ſtri anno quarto.

XVI.

ANNO
1231.

CHRISTIANI I. Episcopi Pruſſiae
donationum Ordini Teutonico in
Territorio Culmenſi a ſe facta-
rum recognitio Actum Anno
1231. Indidem.

*In Nomine Sanctae & Individuae Tri-
nitatis. Amen.*

CHRISTIANUS primus Pruſſiae Epi-
ſcopus omnibus in perpetuum. E-
vanescunt cum tempore, quae geruntur
in tempore, niſi recipiant a viva voce te-
ſtium, aut a ſcripti memoria firmamen-
tum. Proinde ad notitiam tam præſen-
tis ætatis, quam futurae poſteritatis præ-
ſenti ſcripto cupimus pervenire, quod
Nos Fratribus Hospitalis S. Mariae Teu-
tonicorum Jeruſolymitani, qui ſe abie-
ctis illecebris mundi Deo ſacrificium ob-
tulerunt, ſe murum pro Domo Domini
ponentes, atque ad humiliandos Cru-
cifixi hoſtes, et ad ampliandam nominis
ſui gloriam ſe viriliter accinxerunt, in
Territorio Culmenſi contulimus totum,
quod ab Episcopatu Plocenſi in ſubſidium
Episcopatus Pruſſiae ſuſcepimus et habui-
mus, videlicet de Eccleſiis conferendis,
et decimarum proventibus, Nobis in reli-
quis Episcopalem iuriſdictionem refer-
vantes. Diſtis quoque Fratribus omnem
CONRADI Ducis Maſoviae donationem
in eadem Terra Nobis collatam, cum o-
mni iure et proprietate, ſicut ab eo ac-
cepimus, bona voluntate donavimus,
nec non prædium in Rezin, quod ab
Hæredibus Chriſtianiſ comparavimus,
cum omni utilitatis proventu, ſæpe dicto-
rum Fratrum uſibus cedere volumus in
perpetuum. Ut autem noſtrae largitionis
traditio in perpetuum firma omnibus mo-
dis permaneat, nec ab aliquo valeat in-
firmari, præſentem paginam Sigilli no-
ſtri duximus impreſſione roborari. Hu-
ius rei Teſtes ſunt: Albertus Abbas Ve-
legradenſis, Conradus, Geroldus, Dit-
marus SubPrior de Sancta Cruce, Hen-
ricus Sacerdos, Gebolfus Fratres Domus
Teutonicorum, Fridericus, Henricus,
Ulricus, et alii quam plures. Acta ſunt
hæc anno ab Incarnatione Domini 1231.
Domini GREGORII Papae IX. quarto,
imperante Domino FRIDERICO Glorio-
ſiſſimo Romanorum Imperatore feliciter
Amen.

XVII.

GREGORII IX. ad CONRADUM
Ducem Maſoviae Literæ, qui-
bus collaudata eius pietate,
C 2 Pruſ-

ANNO
1234.

Prussiam tam subiugatam, quam subiugandam Ordini Teutonico confert, eamque in ius & proprietatem S. Petri suscipit. Datum Spoleti quinto Kalendas Septembris. Pontificatus Anno octavo.

GREGORIUS IX. Servus servorum Dei, dilecto Filio, Nobili Viro, CONRADO Duci Masoviae Salutem et Apostolicam Benedictionem. Multorum instructi relationibus didicimus, quod sis in conspectu Dei et hominum gratus, pietatis vacando cultui, ut possis aeterna Christi munera promereri, gaudium exinde grande excipimus, et ut semper ad meliora proficias, affectamus, Nobilitatem tuam gratiarum pulchritudine prosequentes, quod ad S. Romanam Ecclesiam, Matrem tuam filialem reverentiam habere dinosceris, et acceptos sibi fructuosam dilectione diligere delectaris. Hinc est, quod cum dilectos Filios, Fratres Hospitalis S. Mariae Teutonicorum Ierosolymitani fidei negotium in Prussiae partibus pro Redemptoris gloria magnanimitate promoventes, tuorum bonorum liberali largitione refeceris, sicut ipsorum iucundo relatu didicimus, et in tuo Privilegio perspeximus contineri, Sinceritatem tuam rogamus et obsecramus in Domino Jesu Christo, in remissionem tibi peccaminum iniungentes, quatenus prudenter advertens, quod quanto promptior ad Superioris honorem quis redditur, tanto eiusdem gratia plenius providetur, memoratos Fratres ita supremi Regis intuitu assiduo favore confoveas, ipsos tuae protectionis munimine roborando, ut tam in personis, quam bonis eorum, et praecipue in illa parte Prussiae, quam per ipsos defensionem fidelium desudantes Dei et Christiani exercitus faciente subsidio Christiano nomini subiugatam, vel ab aliis in posterum tuentibus familiam Redemptoris Auctore Domino subiugandam, in ius et proprietatem S. Petri susceperimus, ipsisque cum omni iure, et proventibus suis concessimus in perpetuum libere possidendam, nullam ab aliquo patiantur iniuriam vel iacturam, sed potius pace gaudeant et quiete, sicque fiat, quod eisdem cum caeteris Christi fidelibus Christiani exercitus in praedictis Prussiae partibus constitutis, quos tibi in Domino, sicut possumus, fiducialiter commendamus existentibus ab omni adversitate liberis, per ipsos ampliatur gloria Creatoris, sicque tibi exinde felicitatis aeternae perceptio, et favor Sedis Apostolicae

in tempore proveniat opportuno. Datum Spoleti 5. Kalendas Sept. Pontificatus anno VIII.

XVIII.

Eiusdem approbatio compositionis de Castro Dobrzyn inter CONRADUM Ducem Masoviae, & Ordinem Teutonicum facta Datum Viterbii secundo Idus Januarii Pontificatus anno nono. Ex Originali.

GREGORIUS Episcopus Servus servorum Dei. Dilectis Filiis Praeceptorum, et Fratribus Hospitalis S. Mariae Teutonicorum in Prussia salutem et Apostolicam benedictionem. Omnia, quae iudicio vel concordia terminantur, firma debent et illibata persistere, et ne in recidivae contentionis scrupulum relabantur, Apostolico convenit praesidio communiri. Exhibita siquidem Nobis vestra petitio continebat, quod cum inter vos ex parte una, et Nobilem Virum CONRADUM Ducem Masoviae ac Cuiaviae, ac Filios eius ex altera, super Castro de Dobrzyn quaestio fuisset extorta, tandem amicabile inter partes compositio intervenit, prout in literis confectis exinde dicitur plenius contineri, quas Apostolico petivistis munimine roborari. Nos igitur vestris iustis precibus inclinati compositionem ipsam sicut rite, sine pravitate, provide facta est, et ab utraque parte sponte recepta, et hactenus pacifice observata, auctoritate Apostolica confirmamus, et praesentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Viterbii secundo Idus Januarii, Pontificatus nostri Anno nono.

Bulla GREGORII IX. Papae, qua Ordinem Militiae Christi unit cum Ordine Fratrum Domus Teutonicorum. Vide Tom. V. ad hunc Annum.

XIX.

VLADISLAI Ducis Maioris Poloniae Privilegium, quo Cruce signatis in Prussiam transeuntibus,

ANNO
1238.

bus, item Civibus de Terris Fratrum Domus Teutonicae, necessaria Domui suae comparantibus immunitatem teloniorum in suis ditionibus concedit. Datum in Gnesna Anno 1238. XV. Kalend. Martii. Ex Originali.

NOS VLADISLAUS Dei Gratia Dux Poloniae notum esse cupimus universis, quod cum ab honestis Viris Fratribus Domus Teutonicae, et ab aliis pluribus audissemus quaerelas multimodas super exactionibus teloneorum indebitis in Terra nostra, visum est Nobis cum deliberatione, quod iura conscribi de talibus faceremus, ut sciat distincte, quis de quibus teloneum solvere teneatur et quantum, ne vano timore percussam Cruce signati peregrini, quam negotiatores, a suis intentionibus desistendo, itinera sua mitius peragant, & ut Tellonearii extorque plus quam debeant, non praesumant. Statuimus igitur, ut omnes tam peregrini cruce signati, quam qui cum familiis & suppellectilibus transeunt ad Prutiam, vel ad Terram Culmensensem, omnimoda gaudeant libertate, nisi si in reditu talia duxerint, de quibus negotiatoris evidens suspicio habeatur. Si vero evidens non extiterit, is, cuius sunt illa, iuramenti cautione praestita, quod ad usus proprios habere proposuit, se absolvat. Item cum cives de Terris Fratrum, quos praediximus, exire voluerint ad Domus suae necessaria comparandum, si unus, vel duo, seu plures cum literis testimonialibus eorundem Fratrum venerint, in quibus ipsorum nomina sunt notata, de huiusmodi necessariis nihil solvant. Et cum ad ultimum revertentur Telloneum, suas literas debebunt Telloneario resignare. Hoc autem Telloneum esse factum sancimus in Gnesna, & in Posnan, ut negotiatores quidquid in curribus suis duxerint, praeter salem & allecia, debent de quolibet equo curruum duos scotos tantum, nisi de pannis unam ulnam longam ad totum brachium de optimo panno, quem habuerint sub scarlato, & marcham piperis superaddant Telloneo memorato. De sale vero pro quolibet equo Teutonico unum cribrum cum cumulo dabitur. De alleciis quoque, si currus Polonicus fuerit, pro equo sex verua alleciorum, sed si Teutonicus extiterit, pro singulis equis novem verua. Item si quis in curru, in quo ducit necessaria supradicta, pannos decem ad maius, quam vendere voluerit, vel etiam totidem ad maius pannos cum aliis mercationum ge-

TOM. IV.

neribus duxerit, de quolibet panno dabit ANNO
duos denarios Thorunenses praeter Telloneum supradictum. His adiciamus institutis, quod quidquid comparaverint, cum omnibus primo dictis, nisi allecia, nihil solvent. Harum institutionum testes sunt hi Fratres Ordinis praedicti: Jazco tunc in Ministerio Sanctae Crucis constitutus, & Joannes, & Nobiles Magistri Domerat, Cicerat, Castellanus Gnesnensis, Milefa, Castellanus in Ożgowe Heborat, Castellanus in Oberyż Zbilut, & alii quam plures. Datum in Gnesna Anno gratiae millesimo ducentesimo trigesimo octavo, Indictione undecima, quindecimo Kalendas Martii.

XX.

Paſtum CASIMIRI Ducis Cuiaviae cum Fratribus de Domo Teutonica, quo ille nullam pacem, vel inducias sine ipsis se facturum, iustitiamque in mutuis controversiis administraturum promittit, idque sub poena Excommunicationis D. Papae per Episcopum Cuiaviensem publicandae, quem in Iudicem quoque pro transgressionibus Pactorum sibi constituit. Actum in territorio villae Piskowe. Anno 1238. tertio Kalend. Julii. Ex Originali. Sigill. 2.

NOS CASIMIRUS Dei Gratia Dux Cuiaviae praesentium protestamur tenere, quod talibus obligavimus Nos promissis Fratribus de Domo Teutonica in Culmensi terra, & in vicinis eidem, sive Polonia, sive Prutia, quod eorum honorem in terra ipsorum, & in hominibus & in ipsis debeamus fideliter contueri secundum iustitiam, quantum dinoscitur expedire. Et quod a Nobis, & a nostris hominibus, & etiam de Terra nostra ipsis, & eorum hominibus, & etiam bonis, quae habent in possessione, vel privilegiorum auctoritate in terris praedictis, vel sunt in posterum iusto titulo habituri, gravamen iniuriae, quantum cavere poterimus, nunquam fiat, ita ut hoc pactum nequaquam propter aliquem hominem propinquum Nobis sanguine, vel amicitia violemus, sed & cum Paganis, aliisque treugas, vel pacem sine ipsis nullatenus faciemus. Etsi aliquam quaerelam eorum homines contra nostros ventilaverint, benigne talem eis facere iustitiam erimus obligati, qualis in Terra nostra fuerit consueverat. Si autem discipra-

D

ve.

ANNO verint Nobiscum dicti Fratres pro ali-
1238. quibus bonis in Terra nostra, debemus
cum eis ad eadem convenire, & secun-
dum notitiam hominum terrae ipsorum
& nostrae amicabiliter cedere ab ea par-
te, in qua Nobis audierimus dictam no-
titiam obviare. Caeterum si unquam
contra aliquem articulum praedictarum
praesumptuose venerimus pactionum, &
hoc Nobis notum factum fuerit, Ven. Pa-
tri Cuiavienfi Episcopo, si ab eo & ab aliis
viris idoneis commoniti fuerimus, sique
infra spatium unius anni et diei non emen-
daverimus eis secundum iustitiam vel gra-
tiam, voluntarie Nos sub censuram Ex-
communicationis Domini Papae subiici-
mus, ita ut in ea tamdiu simus, quous-
que Nos exceperit emendatio supradicta.
Ad promulgandum vero Excommunica-
tionem huiusmodi, & in Iudicem pro
transgressionibus, quas praediximus, pacto-
rum, Episcopum eligimus memoratum.
Harum obligationum testes sunt hi: Mi-
chael Cuiavienfis Episcopus, Comes Bo-
gussa Palatinus Masoviae. Abraham
Pincerna eiusdem Provinciae, Vitus Mar-
tinus Castellanus Krusvicensis, Johannes
Subcamerarius Kujaviae, Opachalz Pe-
trus Subcamerarius Masoviae, Gozzlaus
Castellanus de Budogatt, & alii quam
plures. Actum in territorio villae, quae
Piskowe dicitur, Anno gratiae millesi-
mo ducentesimo trigesimo octavo. Indi-
ctione undecima, tertio Kalen. Julii.

XXI.

1243. INNOCENTIUS IV. *Papa acquisi-
ta, & acquirenda Fratribus Teu-
tonicis in Prussia confirmat, &
de eisdem Magistrum Ordinis
investit.* Datum Anagninae Kal.
Octob. Pontificatus anno primo.
Ex Originali.

INNOCENTIUS IV. Servus servorum
Dei. Dilectis Filiis Magistro & Fra-
tribus Hospitalis S. Mariae Teutonicor-
um Ierusalemitanae Salutem et Aposto-
licam Benedictionem. Pietati proximum,
et rationi consonum arbitramur, quod vo-
bis, qui voluptatibus saeculi derelictis tol-
lentes crucem, secuti estis Dominum cruci-
fixum, omnem, quam cum Deo possumus
gratiam favoris liberaliter impendamus,
praesertim cum, licet immeriti, eiusdem
Domini vicem geramus in terris, qui sua
vestigia sequentibus perennia vitae pra-
emia largitur in caelis. Sane vero relatu
didicimus, quod vos ad Prussiae partes
Salvatoris virtute praebula proceden-
tes, in terra nomine Culmen, quam a

Christianis longis retro temporibus habi-
ANNO
1243. tatam, Praedecessoribus dilecti Filii No-
bilis Viri CONRADI Ducis Poloniae do-
nantibus in eadem, idem Nobilis vobis
pro salute sua & fidelium in confinio di-
ctarum partium positorum pia liberali-
tate donavit, prout in eiusdem privile-
gio super hoc confecto plenius dinosci-
tur contineri, constructis per vos ca-
stris & villis non absque multis laboribus
& impensis, & Prutenorum impetu di-
vina propitiante gratia refranato, & di-
ctorum salute procurata fidelium, quos
a multis temporibus afflixerat eorundem
insania Prutenorum, Prussiae partem red-
didistis Christiano nomini subiugatam.
Nos itaque adinstar pie recordationis
GREGORII Papae Praedecessoris nostri
digne volentes, ut pro acquisitione Ter-
rae Prussiae eo plenius vester animus in-
valeat, quo vos & existentes ibidem Fi-
dei Catholicae professores a Nobis obti-
nebitis gratiam specialem, quod a vobis
suffragante Exercitu Christiano iam de
ipsa Terra auctore Domino dinoscitur ac-
quisitum, in ius & proprietatem D. Pe-
tri suscipimus, & eam sub speciali Sedis
Apostolicae protectione & defensione per-
petuis temporibus permanere fancimus.
Ipsamque vobis & Domui vestrae cum
omni iure & proventibus suis concedi-
mus in perpetuum libere possidendam.
Te dilecte in Domino Fili CONRADE,
Magister Domus eiusdem annulo nostro
de Terra investimus eadem, ita, quod
ipsa, pro qua fidelitatem Sedi Apostoli-
cae promissisti, per vos, aut alios nullius
unquam subiiciatur dominio potestatis.
Quae vero in futurum largiente Domino
insistendo defensionem Christianitatis, de
Terra Paganorum in eadem Provincia
vos contigerit adipisci, firma & illibata
vobis, vestrisque Successoribus, sub iu-
re & proprietate Sedis Apostolicae eo
modo statuimus permanenda. Caete-
rum in eadem Terra dispositioni Aposto-
licae Sedis reservamus, ut per ipsam,
cum Vos propitiationis divinae munimi-
ne, optata eiusdem Terrae spatia con-
tigerit obtinere, ac de statu ipsius per
vos plenius fuerimus informati, ordinetur
de constituendis in ipsa Ecclesiis, &
instituendis ibidem Clericis, Episcopis,
& Praelatis aliis, nec non de providendo,
quod iidem habeant de praefata Terra
congruam portionem, & quod promif-
siones & pactiones, quas praesentibus
habitoribus eiusdem Terrae fecisse no-
scimini, aut futuris facietis in posterum,
a vobis valeant observari, & quod in re-
cognitionem domini, & perceptae a Se-
de Apostolica libertatis, Ecclesiae Ro-
manae

ANNO manae census annuus persolvatur, sicut in
1243. Domino ad honorem Ecclesiae, ac utili-
tatem vestram visum fuerit expedire.
Nulli ergo omnino hominum liceat hanc
paginam nostrae protectionis, concessio-
nis & constitutionis infringere, vel ei au-
su temerario contraire. Si quis autem
hoc attemptare praesumpserit, indigna-
tionem Omnipotentis Dei, & Beatorum
Petri & Pauli Apostolorum eius se nove-
rit incursum. Datum Anagninae Kal.
Octob. Pontificatus nostri anno primo.

XXII.

1248. *Concordia per JACOBUM Ar-
chidiaconum Leodiensem Lega-
tum, Capellanum Papae, eiusque
in Polonia, Prussia & Pomerania
Vices gerentem inter SUEN-
TOPELCUM Pomeraniae Ducem ex
una, ac Magistrum Ordinemque
Teutonicum parte ex altera con-
stituta, qua Ordo Duci Pome-
raniae Insulam Nerie, Dux Ca-
strum Pin cum villis ad Culmen
sitis Ordini restituit, inter pos-
sessiones utriusque partis certi
limites assignantur &c.* Actum
in harena iuxta Insulam Fabri,
An. 1248. *Ex Originali.*

Universis praesentes Litteras inspectu-
ris, JACOBUS Archidiaconus Leo-
diensis, Domini Papae Capellanus, ac e-
iusdem in Polonia, Prussia, Pomerania
Vices gerens, salutem in salutis Auctore.
Noverit Universitas vestra, quod, cum
graves discordiae exortae essent inter Re-
ligiosos Viros Magistrum & Fratres Do-
mus Teutonicae in Prussia ex parte una,
& Nobilem Virum SUENTOPOLCUM
Ducem Pomeraniae ex altera, super ter-
ris, villis, sylvis, aquis, piscationibus, ve-
nationibus, teloneis, nec non & deten-
tione Filii dicti Ducis, & super damnis
illatis propter hoc tunc inde, ac rebus al-
liis ortae fuissent, & per ea, quae pro u-
tralibet partium fuere proposita, coram
Sanctissimo Patre nostro INNOCENTIO
Papa quarto, cum non fuisset facta super
his omnibus plena fides, idem Sanctissi-
mus Pater & Dominus optans dictarum
discordiarum fomitem extinguere, & dif-
cordes ipsos reducere ad concordiae unita-
tem, Nos ad partes illas transmissit, datis
Nobis Litteris in mandatis, ut praedictis
Partibus ad nostram praesentiam vocatis,
eas revocare ad concordiam solliciti ac
prudenter studeremus. Nos igitur ad
partes illas pro bono obedientiae perso-
naliter accedentes, dictisque Partibus ad

nostram praesentiam evocatis, post pro-ANNO
cessus multiplices & tractatus, tandem 1248.
Deo & Nobis mediantibus, talis inter eos
amica compositio intervenit. Videlicet
quod praefati Vice-Magister & Fratres
praedicto Duci Pomeraniae SUENTOPOL-
co et Haeredibus suis insulam, quae vo-
catur Nerie, et sylvam in eadem insula
comprehensam, nec non et harenas sitas
iuxta eandem sylvam a flumine, quod
Tuja vocatur, usque ad locum, qui di-
citur Cametzilkim, cum piscationibus ma-
rinis, et venationibus in insula supradic-
ta libere in perpetuum concesserunt ha-
bere et pacifice possidere. Praefatus ve-
ro Dux locum, in quo fuit Castrum,
quod vocabatur Pin, et omnes villas sitas
iuxta villam, quae vocabatur Cul-
men, quas dicti Fratres concesserunt di-
cto Duci, quamdiu viveret possidendas,
eisdem Vice-Magistro et Fratribus co-
ram Nobis libere resignavit. Qui etiam
Dux coram Nobis promisit et concessit,
quod nec ipse Dux, nec Haeredes eius
accipiant de caetero aliquod teloneum su-
per flumine, quod Villa appellatur, per
totum suum Dominium et Districtum a
ponte et supra. In ponte vero recipient
teloneum consuetum, ita tamen, a re-
bus immediate ad ipsos Fratres pertinen-
tibus nullo modo teloneum percipient, sed
libere absque telonio pertransibunt. Con-
cessit etiam eisdem Dux et promisit, quod
ipse vel Haeredes eius in praedicta insu-
la, quae Nerie vocatur, viam feris et be-
stiis non praecludet, quin ad partem pra-
dictorum Fratrum possint libere pertran-
sire. Concessit etiam res eorum in utro-
que litore Villae absque impedimento al-
liquo applicare, et habere liberum tran-
situm et transductum. Et tam dictus
Dux, quam Fratres praedicti concesserunt
et acceptarunt, quod profunditas
Villae a Zantir supra sit inter ipsos o-
mnium insularum terminus, et terra-
rum. Concesserunt etiam, et ad invi-
cem sibi promiserunt, quod omnes ca-
ptivos, quos ipsi tenent, libere abire
permittent, et pro illis captivis, quos
homines eorum in dominiis suis tenent,
bona fide liberabunt, vel ut pro pretio re-
dimant, et ubicunque fuerit alicuius servus
inventus, secundum ius terrae, in qua in-
venitur, restituetur. De Castro vero Wis-
segrade, quod ad praesens tenet Dux Cu-
javiae & Lancieae Casimirus, promisit
Dominus Dux Pomeraniae Swentopolcus
coram dicto Archidiacono, quod nihil
petet, nihil requirit a Fratribus supra
dictis, et ipsi Fratres Duci Pomeraniae
promiserunt, quod si illud Castrum a di-
cto Duce requisierint, ipsi Fratres dicto
D 2 Casimiro

ANNO CASIMIRO possessionis suae titulum non
1248. dabunt, hoc tamen salvo, quod si per
superiorem aliquem iurare super hoc
compellantur, liceat eis impune dicere
veritatem, compromissione, seu promif-
sione huiusmodi edicti non obstante. Et
ut omnis fomes discordiae inter Partes
easdem esset sublatus, penitus & exem-
ptive, omnia damna hinc inde illata, oc-
casione dictarum discordiarum coram
Nobis sibi invicem remiserunt, et firmiter
promiserunt, quod occasione omnium dis-
cordiarum, quae in praesentem usque diem
inter ipsos quomodolibet contigerunt, u-
na pars malum alterius non procurabit
de caetero publice, vel occulte, imo si
sciret una pars, quod malum alteri ab
aliquo deberet provenire, illud pro posse
impediet, vel significabit fideliter, et pru-
denter, quod pars illa sibi possit super hoc
praecavere. Praeter haec dictus Dux
Pomeraniae promisit fideliter, et expre-
sse, quod neque cum Neophytis Prute-
nis, nec Paganis erit de caetero federa-
tus contra praedictos Fratres Domus
Teutonicae, vel quoscunque Christianos,
nec eosdem Neophytos subtrahet
ab obediendo Fratrum dominio, auxilio
vel amore. Sane de futuris discordiis
inter praedictas partes sic conditum est
et concessum, ut qualiscunque inter ip-
sas, quod absit, discordia in posterum
oriretur, nequaquam ultra igne vel gla-
dio prosequantur ius suum, sed una pars
eligeret unum bonum virum, alia alium,
et illi duo tertium, et in illos tres, tan-
quam in arbitros compromittent sub cer-
ta poena in compromisso exprimenda, et
si duo in electione tertii, vel tres in u-
nam sententiam non possunt consentire,
tam Dux Pomeraniae supradictus, quam
dicti Fratres iura sua cum caritate in Ro-
mana Curia persequantur. Concessit
praeterea dictus Dux Pomeraniae coram
Nobis, si ipse non vult facere cum Do-
mino Samborio Fratre suo, et cum Do-
mino Casimiro Duce Lanciciae, et cum
Dominis P.* et B.** Fratribus suis, Du-
cibus Poloniae, compositionem amica-
bilem, vel stare iuri coram iudice com-
petenti super discordiis, quas habent con-
tra ipsum dicti Fratres, salva in omnibus
ista compositione, et ..... nec eos-
dem Duces contra ipsum Ducem Pome-
raniae de se et Castris, rebus et homini-
bus suis licite poterint adiuvari, et ipse
Dux Pomeraniae Terram ipsam Fratrum
cum armis hostiliter propter hoc non in-

* Premissio.

** Bolellao Maioris Poloniae Ducibus, Filiis Vla-
dislai dicti Sputatoris ex matre Helinga sorore
Sventopolconis. Vid. Dlugoff. lib. 6. ad Ann.
1232. & lib. 7. ad Ann. 1243. & seq.

trabit. Et ipse Vice-Magister et Fratres ANNO
similiter promiserunt, ut quamdiu Dux 1248.
Pomeraniae compositionem amicabilem,
vel stare iuri, ut dictum est, voluerit
cum praedictis, ipse Vice-Magister et Fra-
tres praefatis Ducibus contra ipsum auxi-
lium non praestabunt. Praedictis ergo
omnibus concessis ab ipsis partibus, ut di-
ctum est, et promissis Frater Henricus
Vice-Magister dictae Domus Teutonico-
rum in animam suam et Fratrum suorum,
tactis S. Sanctis Reliquiis, et victoriosis-
simo Signo Crucis, et ipse Dux, tactis
eisdem Reliquiis et latere Crucifixi, in a-
nimam suam et Successorum suorum,
coram Nobis et multis aliis ex delibera-
tione animi solemniter iuraverunt, quod
omnia supra dicta et singula, sicut supra
dictum est, in perpetuum inviolabiliter
observabunt, concedentes, et per stipu-
lationem sibi ad invicem cum solemnitate
debita promittentes, quod pars illa ex
illis, quae contra praedicta, vel aliquid
ex promissis venerit, vel fecerit in futu-
rum, 2000. Marcarum parti alteri com-
positionem istam servanti reddere et per-
solvere teneatur, et nihilominus teneant
et valeant supra dicta virtute praestiti iu-
ramenti. Et quoniam supra dictus Dux
Pomeraniae litteras praefatorum Fra-
trum, quas ei dederunt super Terram
quae vocatur Laufania, loco Castris Pin,
quamdiu viveret possidendam, prae-
manibus non habebat; Idcirco eisdem re-
nunciavit litteris coram Nobis, et pro-
misit se in posterum illis non usurum. I-
gitur supra dictis omnibus expeditis,
praefati Fratres et Vice-Magister Meftwi-
num Filium dicti Ducis, quem obsidem
tenuerunt per 6. annos eidem Duci Po-
meraniae Patri suo sanum, et incolumem
reddiderunt, qui penitus liberatus prae-
dicta omnia concessit et approbavit, et
rata habuit et iuravit, quod ea inviola-
biliter sub poena praedicta in perpetuum
observabit, nec per se, nec per alium
veniet contra illa, vel aliquid ex praemi-
ssis. In quorum omnium testimonium,
et munimen, praesentes litteras Sigillo
nostro, et Sigillis Venerabilium Patrum N.
Cuiaviae, et H. Culmensis Episcoporum, qui
praesentes fuerunt omnibus supra dictis,
nec non Sigillo dicti Ducis Pomeraniae, et
Fratris H. Vice-Magistri praedicti, ad peti-
tionem dictarum partium fecimus robo-
rari. Et quoniam dictus Dux S. Pomeraniae
aliud Sigillum rotundum, ut dicebat,
quo in Curia Romana saepius erat usus,
et ad praesens illud Sigillum apud se non
habebat, idcirco idem Dux coram Nobis
et praedictis Episcopis recognovit, quod
Sigillum suum, quod cum nostro et aliis
ante

ANNO ante dictis praesentibus Litteris est sub-
1248. appensum, suum verum et proprium
est Sigillum, impressum in Sigillo aureo,
quod in manibus suis in modum annuli
portat. Et iuravit coram Nobis, et E-
piscopis supra dictis, quod contra istud
suum Sigillum, quod cum nostro prae-
sentibus Litteris est appensum, nunquam
excipiet, nec diffitebitur esse suum, imo
constanter voluit et consensit, ut tantum
robur, et maius etiam habeat hoc Sigil-
lum solum cum nostro et aliis supra di-
ctis, quod si adiunctum esset illud Si-
gillum rotundum superius memoratum,
cum plus confideret, ut dicebat, de illo,
quod ipse, quam de eo, quod alius in
sua absentia portat. Acta sunt haec in
Harena iuxta insulam Fabri Feria tertia
post Festum Clementis An. Domini 1248.
Mense Novembris, Pontificatus Domi-
ni INNOCENTII Papae IV. anno eius 6.

XXIII.

1249. *Privilegium ab Eodem JACOBO
Archidiacono Leodiensi Legato
Pontificio Neophytis Prutenis
concessum, in quo etiam multa
statuuntur, quae extirpationem
Idololatriae concernunt. Da-
tum An. 1249. VII. Id. Febr. Ex
Archivo Regni.*

Universis praesentes litteras inspecturis
JACOBUS Leodiensis Archidiaconus,
Domini Papae Capellanus, ac eiusdem
in Polonia, Prussia et Pomerania Vicem
gerens, in Domino salutem. Noverit
universitas vestra, quod cum inter Neo-
phytos Prussiae ex parte una, et Religio-
sos Viros Magistros et Fratres Domus
Teutonicae in Prussia ex altera, graves
discordiae ortae essent super hoc, quod
dicti Neophyti dicebant, quod licet a fe-
licis recordationis INNOCENTIO Papa
III. HONORIO et GREGORIO Romanis
Pontificibus Praedecessoribus Patris no-
stri INNOCENTII IV. qui nunc divina
clementia providente praestit Ecclesiae S.
Dei, ipsis Neophytis esset concessum, ut
cum vocati essent in libertatem filiorum
Dei ex aqua et Spiritu S. renati, in liber-
tate sua manentes nulli alii essent, quam
soli Christo, & obedientiae Rom. Ecclesiae
subiecti; dicti tamen Magistri, & Fratres
contra huiusmodi concessionem venien-
tes ..... tollere supra se suave jugum Do-
mini formidabant. Et cum super hoc fuisset
coram Ss. Patre per Procuratores par-
tium praedictarum diutius altercatum, &
per ea, quae pro utralibet partium fue-
re proposita coram ipso, plene non po-

Tom. IV.

tuerit scire veritatem, ipse huiusmodi ANNO
diffensionis extinguere fomitem, & dif- 1249.
cordes ipsos optans ad concordiam redu-
cere unitatem, Nos ad partes illas trans-
misit, dans Nobis Literis Apostolicis in
mandatis, ut partibus ad nostram prae-
sentiam convocatis sollicitè tractaremus
de facienda concordia inter ipsos. Nos
igitur ad partes Prussiae de mandato A-
postolico pro solo bono obedientiae Papae
huc specialiter accedentes, partibus ad
nostram praesentiam convocatis, de dicta
concordia tractavimus diligenter, & eas-
dem partes Domino favente ad concor-
diae unitatem reduximus sub hac forma.
Inprimis siquidem dicti Magistri & Fra-
tres ardenti desiderio affectantes, ut ne-
gotium Fidei Christianae libere in parti-
bus illis currat, & nomen Domini nostri
Jesu Christi in gentibus dilatetur, & hoc
praecipue quarant in illis partibus, sicut
dicunt neophytis supradictis iam ad fidem
conversis & baptizatis, nec non & pa-
ganis omnibus in eisdem circumiacenti-
bus partibus convertendis & baptizandis
in nostra, & Venerabilis Patris Herdueri
Culmensis Episcopi, ad hoc a Nobis spe-
cialiter vocati, praesentia, praesentibus &
pluribus aliis bonis viris talem libertatem
concesserunt, ut videlicet licitum sit iis-
dem Neophytis emere res quasunque,
a quibuscunque voluerint, aliisque mo-
dis iustis acquirere, prout voluerint &
valuerint, sibi que viderint expedire, &
quod quid emerint vel acquisiverint, si-
bi ipsis acquirant & haeredibus suis legiti-
mis. Ita videlicet, quod quando aliquis
ab eis recesserit, ab hac vita habens
filium vel filiam, quae nunquam fuerit
maritata, vel utraque, isti succedant iis-
dem. Et si filium vel filiam non habue-
rit, & adhuc parentem & matrem ha-
beat, succedent isti suo filio morienti.
Si vero nec filium, nec filiam, nec pa-
trem, nec matrem, & adhuc filius sui
filii sit superstes, succedat avo suo. Por-
ro si nullum habuerit superstitem de pra-
dictis, & habuerit fratrem, succedat &
idem frater, & si ipse frater morte pra-
eventus reliquerit filium, idem filius fra-
tris succedat patruo moriente. Quae pra-
dicti Neophyti gratanter acceptarunt,
cum in paginis haec non habuissent, ut
dicebant, nisi solos filios successores, &
concesserunt iidem Neophyti coram No-
bis & aliis antedictis libera voluntate, ut
si quis ex eis vel successoribus suis obie-
rit, & nullum superstitem reliquerit, de
omnibus haeredibus antedictis, omnia bo-
na ipsorum immobilia ad Magistrum &
Fratres praedictos, & Domum eorum,
& alios dominos, sub quibus iidem Neo-
phyti;

E

phyt;

ANNO 1249. phyti manserint, libere devolvantur. Et idem de mobilibus, nisi ipsi Neophyti in vita vel in morte de illis aliud duxerint ordinandum. Concesserunt etiam prædicti Magistri & Fratres Neophytis antedictis, ut libere possint expendere, dare, erogare, vendere, & alia quæcunque facere tam in vita, quam in morte, de mobilibus bonis suis; & insuper quod licitum sit eisdem pro necessitate sua, vel pro sua etiam utilitate immobilia bona sua vendere paribus suis, vel etiam Teutonici seu Pruteni Christianis vel Pomeranis, dum tamen personis præfatis Magistro & Fratribus sufficientem faciant cautionem ad valorem immobilis rei vendendæ, quod postquam vendiderint ad Paganos non fugient, vel ad hostes, quos manifeste ipsorum Fratrum constiterit esse hostes. Concesserunt præterea præfati Fratres Neophytis, ut licitum sit eis condere testamentum de bonis suis mobilibus, & etiam immobilibus, ita tamen, quod si aliquis aliqua immobilium testamento legaverit alienæ Ecclesiæ vel personæ Ecclesiasticæ, eadem Ecclesia vel persona illa immobilia infra annum vendere teneatur hæredibus defuncti, vel aliis supradictis, & habeant sibi illa Ecclesia vel persona pecuniam, quam ex venditione receperant pro iisdem. Alioqui anno elapso illa immobilia sic legata, & per negligentiam non vendita per annum, ad dictos Magistros & Fratres libere devolvantur, cum idem Magister & Fratres unam faciant Ecclesiam, & terram, quam habent in Prussia, a Romana Ecclesia teneant: credunt & dicunt, quod licitum non sit eis, ut terram eandem in dominium alterius Ecclesiæ, vel personæ Ecclesiasticæ transferant absque Summi Pontificis consensu & licentia spirituali. Quæ omnia Neophyti graterant receperunt, & consenserunt coram Nobis & aliis supradictis. Si in prædictis omnibus faciendis præfati Magistri & Fratres de quacunque re vendenda tantum voluerint dare, quantum alius, ipsi Fratres omnibus aliis præferantur. Et iidem Fratres fideliter promiserunt, quod ipsi non impediant, vel procurabunt publice vel occulte, ut ab alio de re illa minus, quam valeat, offeratur. Item concesserunt Fratres prædicti Neophytis supradictis, ut liceat eis libere contrahere matrimonium cum quibuscunque legitimis ad legitimum matrimonium contrahendum, & ut possint esse procuratores in omnibus causis, & adversus quoscunque agere, & iure repetere, ut tanquam personæ legitimæ ad omnes actus legitimos admittantur coram Iudicibus quibuscunque,

ANNO 1249. tam in foro Ecclesiastico, quam in Sæculari. Et ut ipsi & filii eorum legitimi possint esse Clerici, & religionem intrare, & quod filii ex ipsis Neophytis, qui sunt, vel erunt ex nobili prosapia prognati, accingi possint cingulo militari, & ut omnia breviter comprehendantur, iidem Fratres sæpe dictis Neophytis concesserunt libertatem omnimodam probabilem, quamdiu fidem Catholicam observabunt, & in subiectione & obedientia Romanæ Ecclesiæ permanebunt, & erga ipsum Magistrum & Fratres, & Domum ipsorum fideliter se habebunt. Et concesserunt iidem Neophyti requisiti a Nobis, quam legem intendant, vel vellent eligere, vel quæ vellent sæcularia iudicia observare, habito inter se consilio petierunt & elegerunt legem mundanam, & sæcularia iudicia Polonorum vicinorum suorum, & prædicti Fratres concesserunt eis benigne. Et ad petitionem ipsorum, & ad mandatum nostrum ferri candentis iudicium, & omnia alia, si qua sunt in eadem lege contra Deum vel Romanam Ecclesiam, sive contra libertatem Ecclesiasticam, ab eadem lege penitus removerunt, & concesserunt penitus non servari. Et promiserunt iidem Fratres coram Nobis & aliis antedictis, quod bona dictorum Neophytorum indebite non accipient, nec eis auferent, nisi secundum rationabilia iudicia dictæ legis. Porro Neophyti sæpe dicti, specialiter autem illi de Pomezania, Warmia & Natania a Nobis instructi, quod pares sunt omnes homines, dum non peccant, & quod solum peccatum miseros facit homines & subiectos, & etiam quod quilibet quantumcunque sit liber, si facit peccatum, servum se facit peccati, nolentes perdere supradictam libertatem, nolentes se de cætero subicere homini pro peccato; coram Nobis & aliis supradictis Deo ac Rom. Ecclesiæ, ac Fratribus supradictis voluntate spontanea firmiter & fideliter promiserunt, quod ipsi & hæredes eorum in mortuis comburendis & subterrands cum equis sive hominibus, vel cum armis seu vestibus, vel quibuscunque aliis rebus pretiosis, vel etiam in aliis quibuscunque ritus gentilium de cætero non servabunt; sed mortuos suos iuxta morem Christianorum in cæmeteriis sepelient, & non extra: idolo, quod semel in anno collectis frugibus consueverunt confringere, & pro Deo colere, cui nomen Curche imposuerunt, vel aliis diis, qui non fecerunt cælum & terram, quibuscunque nominibus appellarentur, de cætero non libabunt, sed in fide Domini nostri Jesu Christi, & Ecclesiæ Catholicæ, & obedi-

ANNO 1249. dentia & subiectione Romanæ Ecclesiæ firmi & stabiles permanebunt. Promiserunt etiam, quod inter se non habebunt de cætero Tilustiones & Linguscho-nes, homines videlicet mendacissimos, histriones, qui quasi gentilium sacerdotes in exequiis defunctorum, in tormentorum infernalium pœna promerentur, dicentes malum bonum, & laudantes mortuos de suis furtis & spoliis, immunditiis & rapinis, ac aliis vitiis & peccatis, quæ dum viverent perpetrarunt, ac erectis in cælum luminibus clamantes mendaciter asserunt, se videre præsentem defunctum per medium cæli volentem in equo armis fulgentibus decoratum, usum in manum ferentem, & cum comitatu magno in aliud sæculum procedentem, talibus & assimilibus mendaciis populum seducetes, & ad ritus gentilium revocantes. Hos, inquam, promiserunt se nunquam de cætero habituros. Item promiserunt, quod duas vel plures uxores simul de cætero non habebunt, sed una sola contenti cum ipsa contrahent unusquisque sub testimonio competenti, & matrimonium illud in Ecclesia statutis temporibus solemnitate debita publicabitur. Promiserunt etiam, quod nullus eorum de cætero filiam suam venderet alteri matrimonio copulandam, & quod nullus uxorem filio suo emet vel sibi. Nam ex hoc inter illos talis consuetudo, sicut intelleximus, inolevit, qualis nec inter gentes, ut videlicet uxorem patris sui aliquis habeat. Cum enim pater aliquam uxorem de pecunia communi sibi & filio emerat, hætenus servaverunt, ut mortuo patre uxor eius ad filium devolveretur, sicut alia hæreditas de bonis communibus comparata. Et ne quis hac de causa novercam suam possit sibi vendicare ulterius in uxorem, uxores nec vendere nec emere promiserunt. Si tamen a sponso patri, vel sponsæ matri, vel e converso, vestes & alia elenodia data fuerint, vel promissa, vel si dos viro, vel donatio propter nuptias uxori data fuerit vel promissa, secundum quod iura permittunt, hoc nullatenus prohibemus. Inde promiserunt dicti Neophyti, quod nullus ex eis quacunque de causa novercam suam de cætero ducet in uxorem, vel uxorem fratris sui, vel etiam aliam sibi in primo, secundo, tertio, quarto consanguinitatis, vel affinitatis gradu atinentem absque Summi Pontificis dispensatione ac licentia speciali, & quod nullum utriusque sexus hæredem legitimum reputabunt, vel ad supradictam hæreditatis successionem admittent, nisi illos solos, qui de legitimo

ANNO 1249. matrimonio secundum Statuta Romanæ Ecclesiæ fuerint procreati. Et quod nullus filium suum vel filiam quacunque de causa per se, vel per alium abjiciet, vel occidet de cætero publice vel occulte, vel ab alio talia quocunque modo fieri consentiet vel permittet. Promiserunt etiam, quod quam cito puer alicuius natus fuerit, vel ad minus infra octo dies, si tamdiu potest absque mortis periculo reservari, ipsum baptizandum facient ad Ecclesiam deportari, & a Presbytero baptizari facient, immergendo puerum ter in aquam, & dicendo: Puer ego te baptizo in Nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti. Et quia longo tempore Presbyteris & Ecclesiis caruerunt, & idcirco multi non baptizati ad inferos descenderunt, & multi adhuc inter eos remanent baptizandi, facient intra mensem in forma Ecclesiæ baptizari, alioqui consenserunt, ut bona parentum, qui natos suos infra dictum tempus ex contemptu non fecerint baptizari, & etiam bona illorum, qui adulti baptismum pertinaciter recipere noluerint requisiti, publicentur, ipsique extra Christianorum fines nudi in tunica expellantur, ne boni aliorum mores ex eorum pravis colloquiis corrumpantur. Promiserunt & illi de Pomezania, quod infra proximum Pentecosten Ecclesias edificabunt in locis inferius nominatis. Primam in villa, quæ vocatur Pogolowe alio nomine Puleus, secundam in villa, quæ vocatur Pastellivan, tertiam in loco, qui vocatur Lingves, quartam in loco, qui dicitur Liopiez, quintam in Chomor S. Alberti, sextam in Probis, septimam & Octavam in Gezia, nonam in Profile, decimam in Resia, undecimam circa antiquum Christburg, duodecimam in Rerdiz, tertiam decimam in novo Christburg. Illi autem de Warmia promiserunt, quod infra terminum ante dictum edificabunt Ecclesias in locis inferius notatis. Primam in villa, in qua sedet Jedu, vel prope locum illum, secundam in Sutimes, tertiam in Bandadis, quartam in Stivia, quintam in Vuntene, sextam in Bronsberg. Illi vero in Natania promiserunt, quod infra eiusdem terminum edificabunt Ecclesias in Labegano, aliam in vicinia Thumonis, tertiam in Sveviert, & quamlibet istam Ecclesiarum tenebuntur edificare & ornare ornamentis, calicibus, & libris, & aliis necessariis, prout decet. Illi de villis, qui sunt, vel erunt ad quamlibet Ecclesiam assignati, ut ad illam conveniant, & in ea vel ex ea Ecclesiastica suscipiant Sacramenta. Et promiserunt omnes prædicti, quod dictas Ecclesias

ANNO 1249. edificabunt adeo honorabiles & decoras, quod plus videbuntur delectari in orationibus factis in Ecclesiis, quam in sylvis. Si autem praedictas Ecclesias non edificaverint infra terminum supradictum, consenserunt, ut praefati Magistri & Fratres accipiant, vel accipi faciant ab unoquoque ipsorum, secundum proprias facultates aliquam rationabilem portionem, & ex his edificare faciant Ecclesias antedictas. Et promiserunt praedicti Fratres, quod dictis Ecclesiis edificatis ipsi bona fide easdem Presbyteris conferent infra annum, eisque infradicta beneficia assignabunt. Et ipsi Neophyti promiserunt, quod edificatis dictis Ecclesiis ipsi singulis diebus Dominicis & Festivis ad minus suas Parochiales Ecclesias frequentabunt. Praeterea praefati Fratres cupientes, ut dicunt, ut in dictis Ecclesiis perpetuis temporibus digne Deo & laudabiliter serviantur, singulas Ecclesias supradictas sic in rerum praesentia dotaverunt ad praesens; quod vero ad sustentationem Presbyteri uniuscuiusque Ecclesiae, de praedictis promiserunt & concesserunt octo mansos terrae, quatuor videlicet in campis, & quatuor in sylvis, & decimam viginti uncorum, duos boves, unum equum, vaccam, & si decima Presbyteri, quando advenerit, paratam non fuerit, dabit ei etiam annonam, bladam ad faciendum pro se tertio & pro equo praedicto, & etiam pro seminandis agris sibi assignatis, quousque tempus advenerit percipiendi decimam sibi assignatam, & insuper oblationes & legata, & alia, quae ei collocata fuerint intuitu pietatis. Promiserunt insuper dicti Fratres, quod quando ad maiorem pacem, & meliorem fortunam venerint, in duabus partibus terrae, postquam eis fuerint assignatae, & numero & beneficiis ampliabunt. Praeterea promiserunt Neophyti saepe dicti, quod omnes utriusque sexus, tam iuvenes, quam adulti in quadragesima a carnibus & lacticiis abstinerebunt, & in sexta feria similiter abstinerebunt, et prout poterunt, ieiunabunt, et dies Dominicos et festivos ab omni servili opere servabunt. Et confessiones suas ad minus semel in anno facient proprio Sacerdoti, et in Pascha recipient Sacrosanctum Corpus Christi, et alia facient et cavebunt, quae debent bonicavere et facere Christiani, prout a Praelatis suis, et aliis viris bonis Catholicis fuerint eruditi. Caterum ne Neophyti videantur ingrati libertatis et gratiae supradictae optaverunt, ut dicebant, concesserunt coram Nobis et aliis supradictis, et firmiter promiserunt, quod quia difficile esset nimis Ma-

gistro et Fratribus ante dictis omnes villulas Prussiae circumire pro suis decimis triturandis et adducendis, ipsi Neophyti et successores eorum decimam in horrea dictorum Fratrum annuatim conferent trituratam. Et insuper promiserunt, quod praedictorum Magistrorum et Fratrum omnium et singulorum vitam, membra, honorem et iura pro posse, et bona fide observabunt, nec consentient vel promittent tacite vel expresse, publice vel occulte, quod aliqua fiat proditio contra ipsos, et quod si ipsam noverint factam vel faciendam, eam pro posse impedient, vel ita prudenter revelabunt, quod ipsi Magistri et Fratres sibi poterunt praecavere, et quod cum Christiano vel Pagano foedera indebita, sive colligationes et conspirationes contra eosdem Magistrum et Fratres de cetero non facient, vel habebunt, et quod ad omnes expeditiones ipsorum ibunt decenter parati, et armati iuxta proprias facultates, et dicti Fratres coram Nobis et aliis ante dictis firmiter promiserunt, quod si quicquid supradictis Neophytis in expeditione ipsorum Fratrum a paganis vel hostibus captivati, ipsi Fratres sine suo damno ad liberationem illorum fideliter laborabunt. Et ut praedicta omnia firmiter et inviolabiliter in perpetuum observentur, Frater Hermannus Vice-Magister dictae Domus in Prussia pro se et universis Fratribus dictae Domus fidem dedit. Et praedicti Neophyti coram Nobis corporaliter iuraverunt, quod omnia et singula supradicta, sicut promissa sunt et concessa, in perpetuum inviolabiliter observabunt. Et haec omnia facta sunt de consensu partium, et concessa salvis in omnibus Apostolicae Sedis auctoritate, obedientia, dominio et iure, et salvo iure Praelatorum Patriae praesentium et futurorum, et salva omni Ecclesiastica libertate, et salvis omnibus privilegiis et libertatibus dictorum Magistrorum et Fratrum. Denique in signum quod praefati discordes reducti sunt ad verae pacis et concordiae unitatem, omnes offensas praeteritas perpetratas hinc inde Magister et Fratres dictis Neophytis de Pomesania penitus remiserunt, et illi eis similiter vice versa, et se invicem coram Nobis ad pacis osculum receperunt. In quorum omnium memoriam et testimonium praesentes literas Sigillo nostro et Episcopi supra dicti, qui Nobiscum in omnibus praesens fuit. Et quia Religiosus Frater Hermannus, Magister dictae Domus in Prussia, praesens non erat, Sigillis praefati Hermannii Vice-Magistri et Conventus in Balga et Henrici Mariscalci

ANNO 1249.

ANNO dictae Domus in Prussia fecimus roborari. 1249. Actum Anno ut supra MCCXLIX. VII. Idus Februarii.

XXIV.

1251. *Renovatio & Confirmatio Privilegii ab HERMANNO de SALTZA Ordinis Teutonici Magistro, Culmensis Torunienisque civitatis incolis concessi.* Datum in Culmen An. 1251. Kalend. Octobr. *Indidem.*

Frater Eberhardus dictus de Seyne, Praeceptor Domus S. Mariae Teutonicorum per Alemanniam, & Vices generis Magistri Generalis per Livoniam & Prussiam universis Christi fidelibus praesentem paginam inspecturis, orationes in Domino Jesu Christo. Noverit universitas vestra, quod Nos, cum ad partes Prussiae pro negotiis plurimis venissemus promovendis, inter alia, quae Nobis diffinienda occurrerunt ibidem negotia, cives Culmensis ac Thorunienenses turbatos invenimus pro eorum Privilegio, quondam eis a Magistro bonae memoriae Fratre Hermanno dicto de Saltza, & Fratre Hermanno Balkone, primo eiusdem Terrae Commendatore, donato, & postmodum per incendium civitatis Culmensis amisso, cuius rei veritatem a Fratribus nostris ac aliis Viris honestis Nos plenius cognoscentes, de communi consilio Fratrum nostrorum ibidem existentium, pariter & consensu, dictos cives laetificantes, Privilegium praedictum ipsis restaurandum duximus, in hunc modum.

Frater Hermannus Domus Hospitalis S. Mariae Teutonicorum Hierosol. Magister, & Frater Hermannus Balko eiusdem Ordinis in Prussia Provisor, nec non totus eiusdem Domus Conventus, universis Christi fidelibus hanc paginam inspecturis salutem in vero Salutari. Quanto plura, quantoque maiora Culmensis Terrae, ac praecipue civitatum nostrarum incolae Culmensis scilicet & Thorunensis tum pro Christianitatis defensione, tum pro Domus nostrae promotione discrimina sustinebant, tanto ardentius atque efficacius in omnibus, quibus cum iustitia possumus, eis adesse volumus, & debemus. Hinc est quod eisdem civitatibus hanc indulsumus perpetualiter libertatem, ut earum cives eligant sibi in iisdem civitatibus singulos Iudices annuatim, qui Domui nostrae & communitati civitatum competant earundem.

II. Eisdemque Iudicibus cessimus per Tom. IV.

petualiter de parte tertia multarum judicialium pro culpis maioribus pensatarum; poenam minorum excessuum, quae quotidiana dicitur, videlicet XII. nummos & infra, eis totaliter concedendo. Ita ut quidquid de talibus Iudex infra Tribunal indulerit, de quatuor solidis videlicet & infra, id etiam ex parte Domus nostrae sit indultum. Verumtamen de maioribus culpis, ut sunt homicidia, sanguinis effusio & his similia, Iudex absque Fratrum nostrorum assensu nihil remittat. Nos etiam partes illas, quae Nos contigerint, in eisdem iudiciis vendere & infodare cuiquam non debemus.

III. Igitur civitati Culmen dedimus ad prata, pascua & alios usus communes, a terminis cuiusdam villae, quae Ust appellatur per descensum Vistulae, usque ad terminos cuiusdam lacus, qui dicitur Rensche, & de ipso lacu ascendendo usque ad villam, quae Rude vocatur, & juxta terminos eiusdem villae usque ad aliam villam Lunave dictam, & sic directe ad viam, quae ducit ad Insulam S. Mariae, per viam vero directe usque ad terminos cuiusdam villae, quae Grobene dicitur, & sic ulterius ad vallem, quae Browina nuncupatur.

IV. Nec hoc tacendum est, quod liberum erit piscari saepe dictis civibus in praedicto lacu, qui dicitur Rensche, sicut & Nobis. Praeterea supradicta bona tam in sylvis, quam in pratis & agris cum omni utilitate, quam Domus nostra percipere posset exinde, dicti cives in perpetuum libere possidebunt. Flumen vero Vistulam a villa quadam, quae dicitur Topulna, per descensum usque ad lacum, qui Rensche vocatur, cum omni utilitate, exceptis insulis & castoribus, ad communes usus piscandi praedictis civibus & peregrinis duximus assignandum.

V. Civitati vero Thorun idem flumen in longitudine ac terminis Domini Cuiavienensis Episcopi ad unum milliare descendendo, & in terra in latitudine circa Vistulam circumquaque per dimidium milliare cum omni utilitate, exceptis insulis & castoribus, ad communes usus civium & peregrinorum duximus assignandum.

VI. Statuimus autem in eisdem civitatibus Jura Megdeburgensia in omnibus sententiis in perpetuum observari, hoc indulto, ut cum reus aliquis Megdeburgh in sexaginta solidis puniri debeat, hic in triginta solidis Culmensis monetae mulctetur. Eodem modo in culpis aliis proportionaliter observando.

VII. Si vero aliquis dubietatis scrupulus de iure judiciali vel de juris judicialii sententiis civitatibus emergerit, in eis-

ANNO 1251.

ANNO eisdem idem articulus a Culmensis civi-
1251. tatis Consulibus requiratur.

VIII. Quia eandem civitatem capitalem esse volumus, ac digniorem inter alias jam constructas, & si quæ adhuc infra Wislam, Ozzam & Driwanzam construuntur.

IX. Dicti vero cives ac fædales earundem civitatum de communi consensu cesserunt de jure, quod in Wisla super navigio hæctenus habuerunt, ipsum cum omni utilitate Domui nostræ libere resignando.

X. Hac tamen coditione præmissa, quod nos dictum navigium pro summa, quanta volumus & possumus locare seu vendere debeamus hominibus, quibus voluerimus, qui in civitatibus, Culmensi videlicet & Thorunensi, residentes iustitiam exhibeant unicuique, & accipiant coram civitatum iudicibus earundem & nautum usque ad præsens consuetum debeamus absque augmento aliquo deinceps observare.

XI. Hiemali vero tempore, cum fuerit glacies, Fratres de consilio Iudicum & Consulium earundem civitatum nautum statuunt, ut eorum discretionis videbitur expedire.

XII. Statuimus etiam, ut omnes Clerici & Viri religiosi, de quacunque Religione extiterint, absque omni nautolo perpetualiter cum rebus eorum, quas secum habuerint, tradantur.

XIII. Quod si quis ex ductoribus navium ex prædictis aliquem traducere ausu temerario contradixerit, leviori culpa subiaceat, quali scilicet quatuor solidorum pena consuevit ascribi.

XIV. Promissimus etiam, ut in eisdem civitatibus nullas domos emere debeamus.

XV. Si vero aliquis domum aut aream suam Domui nostræ contulerit intuitu pietatis, eam ad alios usus construere non debeamus, nisi ad quos aliquis ex civibus construet domum suam, & eadem exinde jura & consuetudines observare, quæ & quas alii de suis domibus observabunt.

XVI. In his tamen conditionibus munitiones nostras, quas in eisdem civitatibus jam habemus, volumus non includi.

XVII. Parochiam in Culmine dotavimus quatuor mansis juxta civitatem, & aliis quadraginta, ubi eisdem fuerint demonstrati.

XVIII. Parochiam vero Thorunensem dotavimus quatuor mansis juxta civitatem, & aliis quadraginta, ubi ei fuerint assignati. Et in eisdem Ecclesiis Jus

Patronatus nostræ Domui retinemus, eis ANNO
in Plebanis idoneis provisorii. 1251.

XIX. Caterum si aliqua Parochia in villis supradictorum civium fabricata fuerint, si tum villarum singula earundem octuaginta mansos vel amplius habuerint, promissimus Parochiarum quamlibet prædictarum quatuor mansis de nostra speciali parte dotare, & Jus Patronatus habebimus perpetuo in dotatis, eis etiam in idoneis Sacerdotibus provisorii.

XX. Ad hæc statuimus, ut si qua forte questio contra aliquem de bonis suis orta fuerit, si possessor vicinos ac alios contreraneos suos, quibus notum fuerit rem taliter se habere, & testimonium iustæ possessionis habuerit, potius debeat obtinere bona illa, quam is, qui eum impetit, ab ipso eadem bona alienet.

XXI. Absolvimus autem prædictos cives ab omnibus Collectis iniustis, & hospitalionibus coactivis aliisque exactionibus indebitis, ad omnia bona eis attinentia hanc gratiam extendentes.

XXII. Porro eisdem civibus nostris vendidimus bona sua, quæ a Domo nostra habere noscuntur ad hæreditatem Flammigicalem, ipsi & eorum hæredibus utriusque sexus ea cum omnibus proveniuntibus in perpetuum libere possidenda, salvis tamen his, quæ Domui nostræ per totam terram duximus retinenda.

XXIII. Retinemus enim Domui nostræ in bonis eorum omnes lacus, castores, venas salis, auri argenteque fodinas, & omne genus metalli præter ferrum, ita, ut tamen inventor auri, five is, in cuius bonis inventum fuerit, idem jus habeat, quod in terra Ducis Slesie in huiusmodi talibus est concessum.

XXIV. Inventor autem argenti, five is, in cuius agris inventum fuerit, Jus Friburgense in huiusmodi inventione perpetualiter obtinebit.

XXV. Quod si lacus aliquis ad tres tractus sufficiens agris alicuius prædictorum civium adiunctus fuerit, si is, cuius agri sunt, eundem lacum loco agrorum acceptare voluerit, in sua ponimus optione. Si vero maior fuerit, quocunque instrumento in eo piscari voluerit, ad commodum duntaxat mensæ suæ, præter rete, quod Newod dicitur, habeat liberam facultatem.

XXVI. Item si rivus aliquis agros alicuius civis attigerit, ei, cuius agri fuerint, solummodo molendinum ædificare liceat in eodem: si vero idem fluvius aptus fuerit pluribus molendinis, Domus nostra in construendis eisdem aliis tertiam partem priorem sumptuum faciat, & per-

ANNO cipiatur perpetualiter tertiam partem usu-
1251. um de constructis.

XXVII. Volumus etiam, ut de qualibet fera, quam ipsi vel eorum homines ceperint, exceptis ursis, porcis & capreolis, armum dextrum Domui nostræ reddere teneatur. Sane quod de lacubus, molendinis, seu feris posuimus, ad illos duntaxat cives extendimus, qui a Domo nostra, sicut supra dictum est, hæreditati esse noscuntur.

XXVIII. Ipsi etiam hanc contulimus libertatem, ut bona sua, quæ a Domo nostra possident, vendendi talibus sane, qui Terræ ac Domui nostræ bene competant, habeant facultatem, ita, ut hi, qui ea emerint, de manu Fratrum suscipiant, & Domui nostræ ad idem jus, idemque servitium teneantur, quod illi Nobis exinde facere debuerunt, & Nos ea ipsis porrigere sine ulla difficultate debemus.

XXIX. Licentiamus etiam, si forte aliquis antedictorum civium necessitatis causa allodium suum, vel X. mansos ad majus, ab aliis bonis suis separare voluerit, & vendere separatim, is idem jus, idemque servitium Domui nostræ debet facere de reliquo, quod prius de toto noscitur debuisse. Is vero, qui idem allodium vel X. mansos emerit, debet ratione eiusdem allodii cum armatura, quæ Plata vulgariter dicitur, & aliis levibus armis, & uno equo ad arma talia competente Domui nostræ ad tale obsequium esse adstrictus, quale inferius plenius describetur.

XXX. Addentes, ut nullus eorum, qui nunc a Domo nostra hæreditati esse noscuntur, hæreditatem aliquam possit emere, præter unam.

XXXI. Statuimus siquidem, ut quicunque XL. mansos vel amplius a Domo nostra emerit, is cum plenis armis & extrario operto, & armis talibus competente & aliis duobus ad minus equitet.

XXXII. Qui vero pauciores mansos habuerit, cum Plata & aliis levioribus armis, & uno equo ad arma talia competente debet cum Fratribus nostris in expeditionem, quoties ab eis requisitus fuerit, pergere contra Pruthenos, qui Pomezani largo vocabulo nuncupantur, & contra omnes Terræ Culmensis turbatores.

XXXIII. Cum vero præfati Pomezani in Terra Culmensi, præstante Domino, fuerint ulterius merito non timendi, omnes cives prædicti ab omnibus expeditionibus sunt exempti, ad defensionem tamen Terræ, videlicet usque ad Wislam, Ossam & Driwanzam cum Fratribus pro-

cedere tenebuntur, ut prædictum est, ANNO
contra Terræ quoslibet invasores. 1251.

XXXIV. Item statuimus, ut quilibet homo, hæreditatem a Domo nostra habens, Fratribus nostris solvat exinde unum nummum Coloniensem, vel pro eo quinque Culmenses, & pondus duarum marcarum ceræ in recognitionem domini, & in signum, quod eadem sua bona habet a Domo nostra, & nostræ debeat jurisdictioni subesse, & Nos eum favorabiliter confovendo contra eos, qui sibi injuriam intulerint, debemus, in quantum possumus, nostrum præsidium impertiri. Prædictum autem censum singulis annis in die Beati Martini vel ab ipso ad XV. dies dare debent.

XXXV. Quicunque autem in prædicto termino non dederit censum suum, taliter puniatur: Post primos XV. dies in X. solidis; elapsis vero aliis XV. nisi persolverit, X. solidorum debito sit adstrictus; item evolutis aliis XV. diebus tertio in aliis X. solidis, si non solverit censum suum, puniatur, & nunc pro his XXX. solidis, & pro censu suo tempore non soluto, eius pignora sine omni contradictione accipi faciet, & habebit accepta, donec ei satisfaciatur Domus nostra.

XXXVI. Item si forte aliquis debitum obsequium suum, quod Domui nostræ debere dignoscitur in expeditionibus peragendis, non impenderit, & absens fuerit, Provisor Terræ de bonis absentis alium statuatur loco sui, sic ut Domus nostra sui juris in hac parte sentiat nullatenus detrimentum.

XXXVII. Item statuimus, ut si forte aliquis ex supradictis civibus recedens a Terra passionem suam Domui nostræ non fuerit prosecutus, eidem infra XVIII. septimanas tres termini cum sententia præfigantur.

XXXVIII. Quod si infra easdem 18. septimanas non satisfecerit, penae XXX. solidorum nostræ Domui reddendorum subiacebit; & si nec tunc emendaverit, singulis sex septimanis ad satisfactionem in totidem Culmensis moneta solidis compellatur. Si vero infra annum neglexerit emendare, Domus nostra se de omnibus bonis suis, donec satisfaciatur ei de omnibus, intromittat.

XXXIX. Volumus autem, ut de bonis prædictorum civium de quolibet aratro Teutonicali unus modius tritici, & unus siliginis in mensura Vladislaviensi, quæ vulgari nomine Scheffel dicitur, cui mensura Culmensis est adæquata, & de Polonicali aratro, quod Hacke dicitur, unus modius tritici, in eadem mensura annuatim Diæcesis Episcopo pro Decimis

ANNO 1251. perfolvatur. Si vero idem Episcopus prædictos homines pro aliis decimis angariaverit, pro his Domus nostra tenebitur respondere.

XL. Item statuimus, ut una moneta, Culmenfis videlicet, sit per totam Terram, & ut de puro & mundo argento denarii fabricentur, ipsi quoque denarii in tanto valore perpetualiter perseverent, ut eorum LX. solidi ponderent unam marcā: & dicta moneta non nisi semel in singulis decenniis renovetur, & quoties renovata fuerit, XII. novi nummi pro XIV. veteribus cambiantur, ut unusquisque libere emat quaecunque rem, quæ venalis in foro portari consuevit.

XLI. Item quantitatem mansorum juxta morem Flammigicalem statuimus observari.

XLII. Absolvimus etiam totam Terram prædictam ab omni penitus telonei exactione.

Et ne præmissæ constitutiones, promissiones ac pactiones ab aliquo Successorum nostrorum infringi valeant aut mutari, præsentem paginam conscribi fecimus, eam bullarum nostrarum appensionibus roborando. Huius rei testes sunt Fratres nostri, Poppo de Osterna, Albertus de Langenberch, Theodoricus Marschalcus, Berlewinus in Culmine, Ludowicus in Quidzin Provifores; Seculares vero Burchardus Burggrafus Megdeburgensis, Joannes de Pach, Fridericus de Scherwest, Bernardus de Kamentz, & alii quam plures, tam religiosi quam seculares. Acta sunt hæc in Thorun Anno Incarnationis Dominicæ millesimo ducentesimo trigesimo tertio, quinto Kalendas Januarii. Quoniam igitur hoc Privilegium per Nos Fratrem Eberhardum de Seyne est renovatum, de consilio Fratrum nostrorum, civiumque sæpe dictorum consensu quædam in eo sunt mutata, articulis scilicet quibusdam exceptis & quibusdam interpositis, qui in Privilegio non continebantur antiquo. Ut autem hæc nostra felix donatio firma & inconcussa permaneat, ne in posterum ab aliquo possit infringi, cives quoque dicti super hac sui mutatione Privilegii nullum penitus gravamen sustineant, præsentem paginam Sigilli nostri munimine roboramus. Huius rei testes sunt Fratres nostri Ludovicus Provifor Prusie, Henricus Commendator Terræ Culmenfis, Henricus Marschalcus, Henricus Stango in Christeburg, Harthmundus in Elbingo, Mengotus in Balga, Zuhalo in Zantir, Joannes in Culmine, Ravino in Thorun, Hertwicus in Redino Commendatores, Fratresque Domus se-

niore, Theodoricus de Sulinge, Conradus de Norenberch, Volpeltus de Marpurg, Henricus de Moguntia: Seculares vero Joannes Scultetus, Reinico, Razo, Radolphus, Ludeko, Eckhardus, Wasmundus, cives Culmenfes: Fædales vero Hildebrandus Senior, Gotfridus, Fridericus de Neu, Wilhelmus, Hermannus Schultetus in Thorun, Diethardus, Conradus, Lampertus, Lutdehus, & alii quam plures tam Religiosi quam Seculares. Datum in Culmine Anno Incarnationis Dominicæ millesimo ducentesimo quinquagesimo primo, Kalendis Octobris.

XXV.

SUENT OPELCI Ducis Pomeraniæ Literæ, quibus pacem & concordiam cum Ordine Teutonico opera JACOBI Archidiaconi Leodiensis initam se servaturum promittit. Actum in Harena juxta Insulam Fabri Anno 1253. III. Kal. Aug. Indidem.

Universis Christi fidelibus præsentem paginam inspecturis S. Dei Gratia Dux Pomeraniæ salutem in Domino. Noverit Universitas vestra, quod Nos pro reconciliationis fide jam dudum inter Nos ex parte una, & Religiosos Viros Magistrum & Fratres Domus Teutonicorum in Prussia ex altera, mediante Honorable Viro, Magistro JACOBO Archidiacono Leodiensi nunc Lundun. Domini Papæ in Polonia & Prussia Legato unita, observanda promittimus, quod Nos de cætero universa & singula, quæ in ipsius Magistri JACOBI Litteris super habitis discordiis confectis continentur, servabimus illibata, superaddentes illi pœnæ in Litteris prælibatis contentæ, quod si Nos Terram prædictorum Magistri & Fratrum cum centum viris equitibus vel pluribus hostiliter invaserimus, vel fœdus societatis occulte vel manifeste cum aliquibus Paganis vel Christianis inierimus contra ipsos, Castrum Dantzic, & Terra cum pertinentibus omnibus ad prædictorum Fratrum dominium devolvatur, cedentes omni juri, quod in ipsis habere dignoscimur vel habemus. Soluturi nihilominus 2000. Marcarum, quæ jam nomine pœnæ pro eo, quod compositionem inter Nos initam non observaverimus, supradictis Fratribus solvere debeamus, quam penam pro bono pacis relaxarunt, si, ut prædiximus, compositionem inter Nos initam, & sub Sigillis authenticis consignatam, studuerimus obser-

ANNO 1253. servare. Præterea omnes quæstiones, quæ in ipsis moveri possunt super damnis & iniuriis, a quibuscunque personis de nostro districtu, absolvimus, & promittimus Nos pro ipsis Fratribus, si contra eos in judicio contendere quis voluerit, judicium subituros, ac soluturos quicquid sententiatum fuerit contra eos, excepto eo, quod si Dominus Episcopus Cuiaviensis super aliquibus articulis voluerit contendere, ipsi Fratres pro se respondebunt, & faciant, quod de jure sit faciendum. Fratres vero supradicti similiter ab omnibus impetitionibus eorum destructivis absolvere Nos promiserunt. Acta sunt hæc coram Filio meo Mestwino, eo consentiente & Nobiscum jurante, se servaturum singula supradicta. Primislao Palatino, Swetzo Pantino Pinerna, item Dapifero, Castrone, Paulo Militibus, & pluribus aliis præsentibus. In Harena juxta Insulam Fabri Anno Domini 1253. 3. Kal. Aug. in die Sanctorum Abdon. &c.

XXVI.

1255. Conventio inter CASIMIRUM Ducem Cuiaviæ & Magistrum Ordinis Teutonici, qua medietatem terræ Lubaviæ idem Magister præfato Duci cedit, & certus iniuriarum judicandarum modus præscribitur. Actum in Juvene Vladislavia Anno 1255. Ex Originali Sigill. 5.

In Nomine Domini Amen.

Nos Frater Poppo, Hospitalis S. Mariæ Jerosolimit. Magister, notum facimus omnibus præsentem nostram paginam inspecturis, quod cum inter Illustrum Principem KASIMIRUM Ducem Cuiaviæ & Lanciciæ ex una parte, & Nos ex alia, super diversis Articulis quæstio vertetur, tandem prudentium virorum consilio mediante, de consensu & voluntate Partis utriusque, nec non & Fratrum nostrorum consilio, talis inter Nos amicalis ordinatio intervenit, quod Nos mediam partem Terræ Lubaviæ, secundum tenorem Privilegiorum olim inter Dominum Boleslaum Fratrem dicti Principis quondam Ducem Masoviae, & inter Nos conceptorum, dimittimus pleno jure, dominio & potestate præfato D. CASIMIRO, quam etiam medietatem Terræ Domini Ducis KASIMIRI magis vicinam, & melius adjacentem iusta facta divisione eidem curavimus assignare. Nobis etiam vice versa dictus Dominus pro-

TOM. IV.

ANNO 1255. misit omnia adimplere, ad quæ per Privilegia Patris sui bonæ memoriæ, vel ipsius est Nobis & Fratribus obligatus. De iniuriis vero & damnis inter Nos factis per Nos vel nostros est taliter ordinatum, quod ad ea, quæ non sunt in forma judicii, vel per alium modum decisa, eligantur quatuor viri, duo videlicet Frater Henricus Commendator Terræ Culmenfis, & Reinico civis oppidi Culmenfis ex parte præfati Ducis in nostra Terra. Nos vero & Fratres, duos Bugossa Comitem Palatinum Cuiaviæ, & Vitranum Scultetum de Gnewkaw duximus eligendos, coram quibus decidentur omnia iustitia mediante. Quæcunque vero postmodum emerferint, inter homines sæpius nominati Ducis & nostros, actor forum rei sequatur, ubi si iustitiam non invenerit, recursus habeatur ad superiorem. Piscatura etiam in Wisla, ubi communiter aquam habemus cum præfato Duce, libera erit per totum dicto Domino CASIMIRO & Nobis. Ordinatum est etiam inter dictum Ducem & Nos, quod quicumque servorum præfati Ducis in terram nostram confugerit, & ipse per literas suas Nobis significaverit, dicens bona fide ipsum sibi esse servitutis vinculo obligatum, ipse servus ei sine omni contradictione restituitur. Si vero servus suus eidem incognitus est, per sex testes, quos diceret fide dignos, ipsius conditio probabitur servitutis, ac nunc dicto Duci cum uxore & pueris & bonis suis omnibus salvo jure matrimonii in omnibus dimittetur. Quæ omnia dictus Dux Nobis promisit vice versa observare. In Wisla vero, quæ ipsi & Nobis est communis, nec per eum, nec per Nos clausura aliqua construatur. Insuper promittimus, quod nulli volenti impugnare dictum Ducem, vel terram ipsius impedire, nec per Nos, nec per nostros impendamus auxilium, consilium & favorem, quæ etiam dictus Dux Nobis bona fide promisit. Præterea dictus Dux omni juri, actioni, vel commodo, quod sibi ex donatione Domini Papæ super terris Polesia & Galenz competebat, renunciavit, & Nos nostræ appellationi similiter renunciavimus, in cuius rei memoriam perpetuam, præsentem nostram paginam nostro, & Venerabilium Patrum Cuiaviensium & Lubicensium Episcoporum, qui huic negotio interfuerunt, & Fratris Erhardi Custodis Poloniæ, Ordinis Fratrum Minorum Sigillis duximus confirmandam. Acta sunt hæc in Juvene Vladislavia, Anno ab Incarnatione Domini MCCLV. præsentibus Godofredo Sacerdote dicto è Mulisin, Borcardo Vice-Magistro Prusie,

ANNO 1255. Henrico Commendatore Terræ Culmenfis, Burchardo dicto de Parcha, Fratre Birlawo, Conrado dicto de Nurburg, Rabnone Commendatore de Thorn, & aliis pluribus Fratribus de Domo Teutonica.

XXVII.

ALEXANDRI Papæ IV. Epistola, qua Regem OTTOGARUM ad ferendam Fratribus Ordinis Teutonici contra Prussos opem hortatur. Indidem.

Illustri Regi Bohemiae.

Regis aeterni benignitas magnitudinem suae gratiae circa Te multipliciter noscitur effudisse, sed in eo potissimum, quod Te in piis operibus reddidit studiosum: ex quibus datur plenitudo fiducia, quod Tu in praesenti vita, Regia dignitate praefulgens, & copiosus in prosperis, tandem caelestis coronae gloriam apud ipsius Regis clementiam consequeris, tuo claro nomine, ob illam tamen in multis partibus interim relucere, quod Tu olim pro fide Catholica in Prussiae partibus ad honorem Divini Nominis, magnifice promovenda, Crucis assumpto signaculo, illuc personaliter cum magna & famosa bellatorum multitudine processisti, Paganos in Terra Sambiae constitutos conterendo taliter virtute tui brachii, quod ipsam per Dei gratiam Christiano Dominio subiugasti. Processu vero temporis Tu pie considerans, quod ex multiplicato studio beatorum operum maior proveniat cumulus praemiorum perennium, denuo Crucis characterem tuis humeris affixisti, ut Divinae Tibi suffragante potentia Maiestatis Fideles Christi defendas a discrimine, quod eis posset per saevitiam Paganorum, aut aliorum infidelium imminere. De tanta siquidem tuorum excellentia meritorum Nos in Domino multa iucunditate perfusi Serenitatem tuam affectuose rogandam duximus & monendam, in remissionem Tibi peccatorum iniungentes, quatenus deliciosum Tibi constituens, quod semper fervens & stabilis in iis, quae Deo sunt placita & opportuna salute Fidelium, habearis, dilectis Filiis Fratribus Hospitalis S. Mariae Teutonicorum, quorum plurimi pro defensione fidei Catholicae per manus infidelium in eisdem Prussiae partibus denuo crudelissime sunt occisi, reliqua parte ipsorum mortis periculum habente praec oculis propter obsidionem durissimam, quam sustinent a Paganis, dextra triumphali sine dilatione subvenias, & tui laboris pristini fructum amoenissimum de Paganorum

ipsorum spurcida potestate resumias, ANNO 1255. ita, quod & Nos, qui Te Filium benedictionis & gratiae paternae in Domino sinceritate diligimus, ad ea, per quae Tibi secundum Deum, honoris & prosperitatis augmentum provenire valeat, esse promptissimi gaudeamus, & pietas regnantis in saecula Domini Jesu Christi, qui effectum placendi acserviendi sibi diligenter Tibi contulit, post decursum feliciter praesentis vitae spatium, Te clementer aggreget Collegio Principum supernorum.

XXVIII.

ALEXANDER PP. IV. mandat Episcopo Culmensi, ut Conventionem inter CASIMIRUM Cuiaviae Ducem & Magistrum ac Ordinem Cruciferorum de terra Lubavia factam curet inviolabiliter observari. Datum Neapoli VII. Id. Maii, Pontificatus Anno primo. Ex Originali.

ALEXANDER Episcopus Servus Servorum Dei Venerabili Fratri Episcopo Culmensi Salutem & Apostolicam Benedictionem. Exhibita Nobis dilectorum Filiorum Magistri & Fratrum Hospitalis S. Mariae Teuton. in Prussia petitio continebat, quod cum inter ipsos ex parte una, & Nobilem Virum K. Ducem Cuiaviae & Lanthitiae super possessionibus Lubaviae, ac diversis aliis articulis ex altera, materia quaestionis fuisset exorta, dentum bonis viris mediantibus amicaliter inter Partes compositio intervenit, prout in patentibus Literis confectis exinde, ac dicti Ducis, & Venerabilium Fratrum nostrorum Cuiaviensis & Lubicensis Episcoporum Sigillis munitis plenius continetur. Quare humiliter petebant a Nobis, ut eandem compositionem Apostolico curaremus munimine roborare. Nos itaque ipsorum supplicationibus inclinati, Fraternalitati tuae per Apostolica scripta mandamus, quatenus compositionem ipsam sicut rite sine pravitate, provide facta est, & ab utraque parte sponte recepta, & haecenus pacifice observata, facias per Censuram Ecclesiasticam Appellatione remota inviolabiliter observari. Datum Neapoli septimo Idus Maji, Pontificatus nostri Anno primo.

XXIX.

Privilegium SAMBORII Ducis Pomeraniae, quo telonii libertatem in

ANNO 1255

in terris suis Elbingensibus concedit. Datum in Dirlove Anno 1255. XVII. Kal. Jun. Ex Tabulario Illustrissimi ac Excellentissimi Comitis Zaluscii Episcopi Kiioviensis.

In Nomine Sanctae & individuae Trinitatis Amen.

SAMBORIUS Dei gratia Dux Pomeraniae universis Christi fidelibus, praesentem paginam inspecturis, salutem in Domino. Notum esse cupimus, tam praesentibus, quam futuris, quod Nos Civitati Elbingensi propter servitia specialia, quibus Nobis saepius parata fuit, contulimus in perpetuum talem telonei libertatem, quod unusquisque civium praedictae civitatis per totum Dominium nostrum transeat, tam in terra, quam in aqua, absque omni telonei exactione. Ut autem hoc factum a posteris ratum maneat & inconcussum, praesens scriptum nostri Sigilli munimine roboravimus ad cautelam. Datum in Dirlove Anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo quinto, decimo septimo Kalendas Junii.

XXX.

1257. Conventio CASIMIRI Cuiaviae & Lenciciae Ducis cum Fratribus Ordinis Teutonici in Prussia de non impetendis eorum possessionibus, praecipue vero Terra Sausin nuncupata, item de villa Rogow, pro qua sexaginta marcas argenti dictis Fratribus persolvit. Actum in Antiqua Vladislavia Anno 1257. pridie Non. Aug. Ex Originali Sigill. 1.

In Nomine Sanctae Trinitatis Amen.

Noverint omnes CHRISTI fideles tam praesentes quam futuri, quod Nos KAZIMIRUS Dei Gratia Dux Cuiaviae & Lanthitiae cum Fratre Gerardo Praeceptore Fratrum Domus Theutonice in Prussia & Fratre H. Commendatore Terræ Colmenfis. & Fratre H. Commendatore de Crienburg, & Fratre H. Commendatore de Thorun, & quibusdam Fratribus eiusdem Ordinis in Antiquam Vladislaviam ex mutuo condito convenientes omnem controversiam, quae super diversis quaestionibus, quae inter Nos & ipsos dudum versata est, per amicabilem compositionem amputavimus, pace & concordia perpetua inter Nos & dictos Fratres stabilita. Sed quia acta mortalium

delet oblivio, nisi scripturarum perennentur testimonio, quaedam, quae ibidem ordinata sunt, ut concordia perhennius observetur, de mutuo consensu utrarumque Partium conscripta sunt in haec verba. Nos KAZIMIRUS praedictus Dux sufficienti cautione praestita spopondimus pro Nobis & Haeredibus nostris, quod omnes terras sive haereditates, quae saepe dicti Fratres in praesenti possident, & terras, quas labore bellico expugnabunt, sive quocunque alio iusto titulo in futurum possidebunt, nullatenus deinceps impetemus, sed ipsos Fratres in omnibus, quae conservandae concordiae opportuna fuerint, studebimus efficaciter promovere. Praeterea saepe nominati Fratres de Lubovia Nobiscum concordaverunt, sicut in Litteris ex utraque Parte confectis plenius continetur, & Nos cessimus de impetitione Terrae, quae Sausin vulgare nuncupatur. Item pro villa Rogow sita prope Juvenem Vladislaviam solvimus sexaginta marcas antefatis Fratribus usualis argenti, renuntiantibus eisdem omni quaestioni, quae super eiusdem villae proprietate ipsis competebar. Acta sunt haec mediantibus Religiosis Viris Gardianis Vladislaviensibus & Thorunenibus, praesentibus multis Nobilibus Viris & honestis. Ut autem omnia supra scripta inviolabiliter observentur, praesentem paginam Sigillo nostro duximus roborandam. Datum in Antiqua Vladislavia Anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo septimo pridie Nonas Aug.

XXXI.

ALEXANDER Papa IV. donationem Terrae Culmensis Ordini Teutonico a CONRADO Duce Mazoviae factam confirmat, omniaque tam acquisita, quam in posterum ab eodem Ordine acquirenda in jus ac proprietatem Sedis Apostolicae suscipit. Datum Viterbii VII. Kal. Aug. Pontificatus Anno tertio. Ex Orig.

ALEXANDER Episcopus Servus Servorum Dei. Dilectis Filiis Magistro & Fratribus Hospitalis S. Mariae Teutonicorum Hierosolymitanorum Salutem & Apostolicam Benedictionem. Pierati proximum & rationi consonum arbitantes, ut vobis, qui voluptatibus saeculi derelictis tollentes Crucem, secuti estis Dominum Crucifixum, omnem quam cum Deo possumus favoris gratiam liberaliter impendamus, praesertim cum Nos licet immeriti vices eiusdem Domini geramus in terris,

ANNO terris, qui sua vestigia sequentibus per-
1257. ennīs vitæ prēmia largietur in celis. Hinc
est, quod sicut vestro relatu didicimus,
cum vos ad Prussiae partes Salvatoris vir-
tute praeambula procedentes in Terra
nomine Colmen, quam a Christianis lon-
gis retro temporibus habitatam, Praede-
cessoribus claræ memoriæ CONRADI
Ducis Poloniae dominantibus in eadem,
idem Dux vobis pro salute sua & fidelium
in confinio dictarum partium positorum,
pia liberalitate donavit, prout in eiusdem
Privilegio super hoc confecto plene per-
speximus contineri, constructis per vos
Castris & Villis non absque multis labo-
ribus & expensis, & Prutenorum impetu
Divina propitiante gratia refranato, ac
dictorum salute procurata fidelium, quos
a multis temporibus afflixerat eorundem
insania Prutenorum, Prussiae partem
Christiano nomini reddideritis subiuga-
tam. Nos ad instar felicitis recordationis
J. Papae Praedecessoris nostri volentes,
ut pro eiusdem acquisitione terrae eo ple-
nius vester animus inualeat, quo vos
& existentes ibidem fidei Catholicae pro-
fessores a Nobis obtinebitis gratiam spe-
cialē, quod a vobis suffragante exer-
citu Christiano jam de ipsa terra Auctore
Domino noscitur acquisitum, in jus &
proprietas Beati Petri suscipimus, &
eam sub speciali Apostolicae Sedis pro-
tectione ac defensione perpetuis tempo-
ribus permanere sancimus, ipsamque vobis
& Domui vestro cum omni jure &
proventibus suis concedimus in perpe-
tuum libere possidendam, ita, ut per vos
aut alios dicta terra nullius unquam sub-
jiciatur dominio potestatis. Quae vero
in futurum largiente Domino, insistendo
defensioni Christianitatis, de terra Paga-
norum in eadem Provincia vos contige-
rit adipisci, firma & illibata vobis vestris-
que successoribus sub jure ac proprietate
Sedis Apostolicae eodem modo statimur
permanfura. Caeterum in eadem terra
dispositioni Sedis Apostolicae reserva-
mus, ut per ipsam, cum vos propitiatio-
nis Divinae munere optata eiusdem ter-
rae spatia contigerit obtinere, ac de sta-
tu ipsius per vos plenius fuerimus infor-
mati, ordinetur de constituendis in ipsa
Ecclesiis & instituendis ibidem Clericis,
Episcopis & Praelatis aliis, nec non de
providendo, quod iidem de praefata ter-
ra congruam habeant portionem, & quod
promissiones ac pactiones, quas praesen-
tibus habitatoribus eiusdem terrae fecif-
se noscimini, aut futuris facietis, in poste-
rum a vobis valeant observari, & quod
in recognitionem domini, & perceptae
a Sede Apostolica libertatis Ecclesiae Ro-

mana census annuus persolvatur, sicut ANNO
in Domino ad honorem Ecclesiae, ac uti-
1257. litatem vestram visum fuerit expedire. Te-
norem autem praedicti Privilegii vobis a
praefato Duce concessi de verbo ad ver-
bum praesentibus fecimus annotari, qui ta-
lis est:

*In Nomine Sanctae & Individuae Trini-
tatis Amen. Quoniam juxta Verbum Ec.
Vide ad An. 1230.*

Nulli ergo omnino hominum liceat
hanc paginam nostrae protectionis, con-
cessionis & constitutionis infringere. vel ei
ausu temerario contraire. Si quis autem
hoc attemptare praesumpserit, indignatio-
nem Omnipotentis Dei & Beatorum Pe-
tri & Pauli Apostolorum Eius se noverit
incursum. Datum Viterbii septimo
Kalendas Augusti, Pontificatus nostri
Anno tertio.

XXXII.

CASIMIRUS Dux Cuiaviae Ecclesiae S.
Trinitatis in Culmenshe donat
mediam partem Terrae Lubaviae.
Actum An. 1257. XVI. Kal. Sept.
Ex Originali.

*In Nomine S. & Individuae Trini-
tatis, Amen.*

Noverint universi tam praesentes quam
futuri, quod Nos KASIMIRUS D.
G. Dux Cuiaviae & Lanciciae de consen-
su & voluntate dilectorum Filiorum no-
strorum Lesticonis & Semomillonis, nul-
la cogente necessitate, imo spontanea vo-
luntate, Deo thesaurizare cupientes, pro
salute animae nostrae, nec non liberorum
nostrorum, & pro redemptione animae
Patris nostri & Uxoris nostrae CONSTAN-
TIAE mediam partem Terrae Lubaviae,
quae nostra fuit, Ecclesiae S. Trinitatis in
Culmenshe contulimus perpetuo possi-
dendam. Fratres autem dictae Ecclesiae
de liberalitate sua unam Missam singulis
diebus pro anima Uxoris nostrae defunctae
dicere non omittent. Ad maius ergo
robur super praemissis confectum praesens
Instrumentum nostri Sigilli chara-
ctere duximus roborandum. Acta sunt
haec super fluvium Wel, Anno gratiae
1257. die B. Eufemiae Virginis 16. Kalendas
Septembris. Testes autem huius rei sunt:
Senior Bogusa Palatinus Cuiaviensis, Jo-
hannes Castellanus Lanciciensis, Alber-
tus Castellanus Wladislaviensis, Nowo-
rid Castellanus Dobrinensis, Jacobus
Plenus Plonicensis, Eustachius Eberhar-
dus, Conradus Cives Culmenses, Lau-
rentius Miles, & Joannes Marcerarius.

XXXIII.

ANNO

XXXIII.

1260.

*Idem sub specialem Sedis Apostolicae
protectionem suscipit omnes Ter-
ras & Regiones, quas Ordo Teu-
tonicus de manibus Paganorum
eripuerit, dummodo constet di-
ctas Terras ad Christianos nun-
quam pertinuisse, easque Fra-
tribus eiusdem Ordinis in perpe-
tuum possidendas concedit. Da-
tum Anagninae VIII. Kalen. Feb.
Pontificatus Anno sexto. Ex
Originali.*

ALEXANDER Episcopus Servus Ser-
vorum Dei Dilectis Filiis Magistro
& Fratribus Hospitalis S. Mariae Teu-
tonicorum Ierosolimitani Salutem & A-
postolicam Benedictionem. Operis evi-
dencia declarante, quod vos ad haec fer-
venter insistitis, ut cultum Catholicæ fi-
dei tam in Orientis, quam Prussiae ac Li-
voniae & in conterminis eis partibus ad
Dei gloriam amplietis, Sedi Apostolicae
delectabile redditur, ut vos gratiosi fa-
voris affluentia prosequatur. Hinc est,
quod Nos vestris supplicationibus incli-
nati omnes terras, regiones, castra, vil-
las seu oppida, & quaecunque loca, quae
vos adiuti subsidio exercitus Christiani e-
ripere poteritis de manibus Paganorum,
dummodo non pertineant ad aliquos Chri-
stianos, vel Christiani ea non possederint
a tempore, cuius memoria non existit,
ex nunc in jus & proprietatem B. Petri
suscipimus, & illa sub speciali protectio-
ne ac defensione Apostolicae Sedis, post-
quam ad Christianum cultum reducta
fuerint, perpetuis temporibus permane-
re sancimus, ipsaque vobis & Domui
vestrae cum omni jure & proventibus ac
decimis exinde proventuris concedimus
in perpetuum libere possidenda, ita,
quod terrae, regiones, castra, villae aut
oppida & loca huiusmodi per vos, aut
quoscunque alios nullius unquam subji-
ciantur dominio potestatis: volumus ta-
men, quod postquam illa Deo propitio a
vobis fuerint acquisita & possessa pacifi-
ce, vos ipsorum omnium & praedicta-
rum etiam decimarum certam partem
Ecclesiis, earumque Praelatis constituen-
dis ibidem, juxta providentiam Sedis A-
postolicae, teneamini assignare. Nulli
ergo omnino hominum liceat hanc pagi-
nam nostrae protectionis & concessionis
infringere, vel ei ausu temerario contra-
ire. Si quis autem hoc attemptare praesump-
serit, indignationem Omnipoten-
tis Dei & Beatorum Petri & Pauli Apo-
TOM. IV.

stolorum eius se noverit incursum. Da-
tum Anagninae, octavo Kalendas Febr. 1260.
Pontificatus nostri Anno sexto.

XXXIV.

CASIMIRI Lanciciae & Cuiaviae 1263.
Ducis Compromissum cum Magi-
stro Ordinis Teutonici Hanno
de Sangerhausen in Arbitros
mutuarum controversiarum. A-
ctum in June Vladislav An. 1263.
Ex Originali. Sigil. 2.

Nos KASIMIRUS Dei Gratia Lanci-
ciae & Cuiaviae Dux notum volu-
mus esse universis praesentem paginam in-
specturis, quod cum inter Nos ex una
parte, & Magistrum summum nomine
ANNO, & Fratres Domus S. Mariae
Teutonicorum in Prutia ex altera, multae
discordiae fuissent exortae super dampnis
& iniuriis hinc inde illatis ad perpetuam
pacem inter Nos & Fratres praedictos
firmandam, ad instantiam proborum vi-
rorum Nos KASIMIRUS Dux praedictus
pro Nobis & nostris Haeredibus in No-
bilem Virum Ducem SAMBORIUM, &
in Venerabilem Patrem Dominum VELI-
MIRUM Vladislaviensem Episcopum ex
una parte, & Magister ANNO praedi-
ctus pro se & Fratribus suis tam praesen-
tibus quam futuris, in Fratrem Frederi-
cum de Hufen, & Fratrem Johannem de
Wegeleyben ex altera, nec non & in Ve-
nerabilem Patrem Henricum Culmensē
Episcopum de communi consensu Partium
tandem in veros Arbitros compro-
misimus sub pena mille marcarum argen-
ti, ratum habituri & firmum, quidquid
dicti Arbitri super praemissis duxerint
arbitrandum, ita tamen, quod ad quam-
cunque Partem dictus Culmensis Episco-
pus cum duobus ex istis Arbitris se incli-
naverit, illorum praevaleat sententia, si
omnes in unam non poterunt sententiam
concordare; damus eis auctoritatem con-
tinuandi diem dici usque in diem Domi-
nicam, nisi de consensu Partium in ulte-
riorem terminum prorogetur. Et quia
iudicia Fratrum Terrae Prutiae discor-
dant a iuribus Terrae nostrae, damus
eisdem potestatem jus aliquod commune
nostris & eorum hominibus statuendi,
quod juri sit consonum & aequitati. In-
super poena apposta arbitrium non tenen-
ti & non servanti applicetur. In cuius
rei testimonium praesens scriptum nostro-
rum Sigillorum appensione duximus ro-
borandum. Actum in June Vladislav
Anno Domini millesimo ducentesimo se-
xagesimo tertio.

H

XXXV.

ANNO

XXXV.

1264.

Transumptum donationis partis Territorii Culmensis cum Castro Grudenz, aliisque centum villis in eodem Territorio per CONRADUM Ducem Masoviae CHRISTIANO I. Episcopo Prussiae factae. Datum Thorun. Anno 1264. Ex Originali Sigilla 5.

ANSELMUS Dei Gratia Episcopus Warmienfis, Apostolicae Sedis Legatus universis, ad quos praefens scriptum pervenerit, salutem in Domino sempiternam. Litteras subnotatas veris sigillis subscriptorum munitas vidimus & perlegimus in haec verba: *In Nomine Sanctae & Individuae Trinitatis Amen. Ego CONRADUS Dei Gratia Dux Masovia & Cuiavia notum facio omnibus fidelibus tam futuris quam praesentibus, quod Venerabili Domino CHRISTIANO Episcopo Prussiae primo &c. Vid. ad An. 1222. pagina 2.*

In huius rei testimonium praefens scriptum nostri ac Honorabilium Virorum Fratris Annonis Hospitalis Sanctae Mariae Teutonicorum Ierosolimitani Magistri, Fratris Conradi de Nuremberg Praeceptoris Allamanniae, & Fratris Lodewici de Battenscheim Magistri Prussiae & Commendatoris Bohemiae, qui etiam suprascriptas Litteras viderunt & perlegisserunt Sigillorum munimine roboramus. Datum Thorun Anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo quarto, Mense Februarii

XXXVI.

1271. *Instrumentum Concordiae inter BOLESLAUM Ducem Poloniae & THEODORICUM de Gadersleben Magistrum ac Fratres Ordinis Teutonicorum in Prussia opera Episcopi Vladislaviensis sancitae; quo BOLESLAUS pro illatis damnis dictis Fratribus centum sexaginta marcas argenti se soluturum promittit. Actum in Juvene Vladislavia An. 1271. d. 31. Octobr. Ex Orig.*

Nos BOLESLAUS Dei Gratia Dux Poloniae. Ad notitiam universorum harum testimonio reducimus profitentes, quod inter Nos & dilectum Amicum nostrum Fratrem Th. de Gadersleben Magistrum Ordinis Teutonicorum & Fra-

tres suos super dampna sibi per nostros ANNO homines Polonos illata super bonis suis in 1271. Orlow, Murin & Slesow, ac in villis suis adiacentibus tempore guerra & obsidionis per Nos Terrae Cuiaviae & civitatis Juvene-Vladislaviensis compositionem fecimus infra scriptam. Praesente Venerabili Patre nostro Domino VELIMIRO Ecclesiae Vladislaviensis Episcopo mediatore ac interlocutore salubriter existente, caeterisque nostrae Curiae fidelibus ad hanc concordiam dantibus operam efficacem videlicet in hunc modum: Nos dabimus dictis Fratribus pro dampno eorum in supradictis locis per nostros homines ipsis illato centum & sexaginta marcas argenti usualis in tribus terminis deputatis, scilicet in Purificatione S. Mariae Virginis sexaginta marcas, item infra Octavas Paschae quinquaginta marcas, item in Octava Beatorum Petri & Pauli Apostolorum quinquaginta marcas, ad huius pecuniae persolvendae plenam securitatem ipsis obligavimus una Nobiscum personas inferius annotatas pro fidei iussoria cautione, Petrum nostrum Cancellarium, Tomislauum Pincernam Poznaniensem, Venceslauum de Starigrod, Zementam de Dussin, Nicolaum de Zarnkow, Sbilutum de Razim, Slasanum de Brod Castellanos, Rosconem Subcamerarium Gneznensem, Sandivogium Marchalcum, Nicolaum Subdapiferum, Mathiam Palatinum, Rozzaliu de Juvene Vladislavia, Bezzadonem de Zagople, Petrum de Razegow, Albertum Thefaurarium, & Nicolaum Subiudicem Castellanos Cuiavienfes. Caeterum aliquos homines & Prutenos de Terra Domini M. Ducis Pomeraniae ibidem fuisse super dampnis saepedictorum Fratrum praesentibus contestamur, de quibus iustitiam consequendi ipsis consilium promittimus & juvamen. Fratres vero singuli fidelitatem Nobis & amicitiam promiserunt. Et quia Sigillo proprio caruimus, Sigillo Venerabilis Patris nostri Episcopi Vladislaviensis usi sumus. Actum in Juvene Vladislavia Anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo primo, in Vigilia omnium Sanctorum.

XXXVII.

SAMBORII Ducis Pomeraniae donatione Terrae Wenzke, aliarumque illi adiacentium cum pleno iure ac dominio Ordini Teutonico. Datum in Elbingen An. 1276. IV. Kal. Apr. Ex Origin. Universis Christi fidelibus tam praesentibus, quam futuris praesentem paginam

ANNO ANNONAM inspecturis, SAMBORIUS D. G. 1276. Dux Pomeraniae salutem in omnium Salvatore.

Quoniam universorum Creatori non possumus sollicitudine debita deservire, nec ipsius benignitate quotidianis nos supplicationibus commendare, saluberrimum arbitramur illis Eleemosinarum praebere subsidia, qui in Dei servitio, devotis orationibus, caeterisque spiritualibus exercitiis succincti baltheo Militiae Jesu Christi strenue occupantur. Ad notitiam igitur universorum cupimus devenire, quod Nos Terram nostram Wenzke alio nomine vocatam Meweick, & Terras adiacentes distinctas sub terminis infra scriptis, ob honorem & reverentiam Jesu Christi, ac ipsius Matris Virginis Gloriosae, pro animae nostrae remedio & salute, Hospitali, Domui ac Ordini Domus Teut. damus, conferimus ac tradimus in manus Fratris Conradi de Thierberch Magistri Prussiae in veram ac puram Eleemosynam perpetuo possidendas, quarum terminos sic diximus distinguendos: Primus terminus est a Werissa, ubi Wislam influit, descendendo inferius circa Wislam ad villam Roslitzina, & villam eandem cum Terra adiacente usque ad vallem Garzeke, & ab illa directe usque ad villam Monachorum Raychowe, & ab eadem directe usque ad Verissam, & ab illa directe ascendendo usque ad Castrum Staregarde, & a ponte ibidem transeunte Verissam & publicam stratam, quae tendit versus Sweze usque ad Granizam Timow, & ab illa usque Wangremiza, & eandem aquam & Terram inferius descendendo usque Verissam, ubi Wislam influit, in primo termino suprascripto, omnia haec praedicta bona libere & sine omni onere cum omnibus suis pertinentiis, terris cultis & incultis, pratis, pascuis, sylvis, nemoribus, saltibus, paludibus, stagnis, piscariis, castoribus, ac omnibus venationibus quarumcunque ferarum, cum fluvio Wisla & aliis fluviiis, aquis, aquarumque decursibus, navigiis, passagiis, pontibus, molendinis, insulis, foris, monetis, teloneis terrarum & aquarum, montibus, vallibus, argentique fodinis, & omne genus aeris sive metalli ac gemmarum, fontes vel venas salis, & quidquid omnino in terra, vel supra terram seu in aquis inventum fuerit, cum omni utilitate, quae nunc est, vel in posterum apparebit, sub praedictis terminis in longum, latum & profundum, cum omni iurisdictione, iudicio & districtu, quo Nos eadem possidemus, nec Advocatia, vel ullo prorsus iure vel obsequio quocunque nomine censeatur, Nobis, vel

nostris Haeredibus in eisdem reservatis, omne plenum & integrum jus proprietatis & possessionis praefatorum bonorum, in Hospitale, Domum & Ordinem antedictorum Fratrum, cum omni vero rerum dominio transferentes. Praeterea de decimis Vladisl. Ecclesiae praedictos Fratres de bonis supradictis, sicut & totam Terram nostram exsolvimus, persolvendis, pleno iure, quo Nos gaudemus in iisdem liberos esse volumus, & exemptos: caeterum si eosdem Fratres super praedictis bonis quispiam impetierit, vel aliquod jus sibi usurpare praesumpserit, ac etiam evincere acceperit, de evictione cautionem eis firmiter praesentibus pollicemur. In huius rei testimonium & perpetuam firmitatem Sigillum nostrum praesentibus est appensum. Huius rei testes sunt Dominus Wernherus Episcopus Culmensis, Frater Ludolphus Ordinis Cisterciensis Abbas in novo Dobran, Frater Stanislaus Ordinis Praedicatorum Prior in Elbingen, Frater Conradus de Tierbergk Marchalcus Prussiae, Frater Bertholdus Commendator Provincialis Terrae Culmensis, Frater Helboldus Commendator in Elbingen, Frater Hermannus de Schonenberg Commendator in Christburg, Frater Manegoldus Commendator in Königsberg, Frater Fridericus de Holdensteden Commendator Nathangiae, Frater Diedericus Commendator in Balga, Frater Diedericus Commendator in Santiro, Frater Albertus de Ipillensdorff Commendator in Thorun, Frater Arnoldus Crop Commendator in Birgelow, Frater Henricus de Wilnowe, Frater Engelhardus, Frater Synndoldus, Dominus Gerhardus Plebanus in Culmine, Dominus Ludolphus Plebanus in Thorun, Dominus Gottfridus Plebanus in Elbingen, Marck Heintze de Effede, Joannes de Hadersleve Consules in Elbingen, Ludeke de Brunschweig, Kuntz in Hohenburg, Henricus de Neuenburg Civis in Lübecke. Datum in Elbingen Anno Domini 1276. IV. Kal. April.

XXXVIII.

RUDOLPHI Imperatoris confirmatio Privilegiorum & donationum a Ducibus Pomeraniae Ordini Teutonico factarum. Datum Bopardiae IV. Kal. Aprilis Anno 1276. Ex Originali.

RUDOLPHUS D. G. Romanorum Rex, semper Augustus, universis Sancti Romani Imperii fidelibus Gratiā suam &

ANNO & omne bonum. Cum Personis Ecclesiasticis, locisque Deo dicatis quid honoris & gratiae impenditur, & praesentis vitae solatia, & futurae beatitudinis praemia impendenti apud largitorem supremum, bonorum omnium datorem optimum ex impenso largitatis munere respectum gratiae gratiosae, multiplicis boni fructum, tam in praesenti saeculo quam futuro credimus, imo certum gerimus provenire. Id attendens nostra Serenitas, preces Religiosorum Virorum, Fratrum Domus Teutonicae super confirmatione Privilegiorum eorundem & donatione bonorum quorundam in partibus Terrae Pomeraniae liberaliter duximus admittendas; habentes igitur gratam & ratam donationem sive collationem Castrorum, Terrarum, Possessionum & Jurium, dictis Fratribus ab Illustribus Principibus MESTWINO Duce Pomeraniae, & RATIBORO ipsius Ducis Consanguineo, pro suarum ac Parentum suorum animarum remedio traditorum, donationem ipsam cum omnibus supradictis Possessionibus, Castris, Terris & Juribus auctoritatis nostrae munimine confirmamus. Privilegia quoque dictis Fratribus super his tradita, robur obtinere volumus firmitatis. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostram concessionis gratiam infringere, aut ei ausu temerario contraire. Quod qui facere praesumpserit, gravem nostrae Maiestatis offensam se noverit incurrisse. Datum Bopardiae 4. Kal. Aprilis, Indictione quarta, Anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo sexto, Regni vero nostri Anno tertio.

XXXIX.

1282. *Concordia inter MESTWINUM Ducem Pomeraniae, & Magistrum ac Fratres Ordinis Teutonicorum in Prussia, auctoritate Legati Apostolici facta, ope cuius Terram Meve, nec non Ducatum Sweensem, aliaque bona idem Dux praefato Magistro & Fratribus cedit.* Datum apud Castrum Miltz An. 1282. d. 18. Maji. Pontificatus MARTINI Papae IV. Anno secundo. *Ex Originali.*

Universis praesentes Litteras inspecturis, PHILIPPUS miseratione Divina Firmianensis Episcopus, Apostolicae Sedis Legatus, Salutem in omnium Salvatore. Noverit universitas vestra, quod cum inter Nobilem Virum MESTWINUM,

D. G. Ducem Pomeraniae ex una parte, & Religiosos Viros, Magistrum & Fratres Domus S. Mariae Teutonicorum Jerosol. Prussiae ex altera, jam dudum super quibusdam possessionibus, praediis, honoribus, jurisdictionibus, ac aliis bonis & juribus, quae Magister & Fratres jam dicti in Terra sive Ducatu ejusdem Ducis ad se de jure spectare dicebant, multarum quaestionum & litium fuisset exorta materia, per quam non solum Magistro & Fratribus ac Duci praedictis, verum etiam Fidei Christianae & habitatoribus partium praedictarum multa damna, graviaque pericula & scandala poterant verisimiliter evenire, post plures monitiones & citationes, ad petitionem & instantiam dictorum Fratrum, super possessionibus, praediis, juribus & honoribus ante dictis auctoritate nostra emissas & factas, Magister & Fratres ac Dux praefati inter se de compositione habuere Tractatum. Qui tandem Nobis mediantibus, ad infra scriptam compositionem, transactionem & concordiam pervenerunt, videlicet, quod idem Dux eidem Magistro, Fratribus ac Domui S. Mariae Teut. de Prussia, in manus Religiosi Viri Fratris MANEGOLDI Magistri Prussiae & Livoniae supra dicti, recipientis nomine suo ac nomine praedictorum Fratrum & Domus in veram proprietatem, jus atque dominium, transactionis nomine, contulit, resignavit, reliquit, dedit & cessit totam Terram Venzeke vulgariter dictam, quae Meve alio nomine nuncupatur, prout extenditur & distinguitur terminis & limitibus infra scriptis, exceptis & reservatis possessionibus & juribus, quas Monasterium de Oliva Ordinis Cisterciensis habet, tenet & possidet, intra confines praedictos, quas possessiones & jura idem Dux voluit eidem Monasterio, prout ad ipsum pertinent, remanere. Primus quidem terminus est a Verissa, ubi Vissam influit, inferius descendendo Vissam ad villam Rosizina, ac villam eandem cum terra sibi adjacente, usque ad vallum seu locum Castrum Garzeke nominati, & a loco illo directe usque ad villam Monachorum Raichove, & ab illa villa directe usque ad praefatam Verissam, & ab illa directe ascendendo usque ad Castrum, quod dicitur Staregarde, & a ponte ibidem transeunte, Verissam & publicam stradam, quae tendit versus Sweze, usque ad Graniciam sive metam Timowe, & ab illo loco usque Wangromadize, & eandem aquam & terram inferius descendendo usque Verissam, ubi Vissam influit, in primo termino supra dicto. Et quoniam,

1282.

ANNO niam, ut dicebatur, eidem Magistro & Fratribus in Ducatum Sweensem, & Neuenburg & Timove, occasione cuiusdam donationis eis factae per Ducem eundem, de praedictis bonis, ac etiam de quadam parte Pomeraniae, quae ad eosdem Fratres devoluta fuerat, ut dicebant ex collatione quadam RATIBORI Patruum dicti Ducis, qui per ingressum Religionis eorundem Fratrum se & sua Deo, & ipsi Domui S. Mariae dedicaverant, actio competebar, praefatus Dux transactionis nomine Magistro, Fratribus & Domui supra dictis in jus & veram proprietatem contulit, tradidit & dedit, atque ad terram & concessionem ac resignationes praedictas addidit quandam villam, Medilanze vulgariter dictam, cum Granitiis sive terminis subnotatis. Primus terminus est a villa Rosizina Vissam descendendo usque Slantzam, & ab eo loco ad locum Castrum Garzeke, item eodem modo contulit, tradidit & donavit ipsi Magistro, Fratribus & Domui supra dictis, aquas videlicet, maiorem & minorem Kabell cum insula interclusa. Item simili modo contulit, tradidit & donavit, iisdem omnia bona sita inter villam Lichtenove & Miloradesdorp. Item ut supra contulit, donavit & tradidit Magistro, Fratribus, Domui supra dictis, duas aquas, videlicet Olshiza & Barsitza cum fluentibus & omnibus utilitatibus eorundem, contulit etiam & donavit Dux praefatus eidem in Neria a Granitia sive termino eorum ascendendo juxta mare salsum versus Gdanek in longitudine duo miliaria, & triginta funes in latitudine Neriae per transversum, praedicta namque omnia bona libere & sine omni onere, cum omnibus suis pertinentiis, terris cultis & incultis, pratis, pascuis, sylvis, nemoribus, saltibus, salicetis, paludibus, stagnis, piscariis, castroribus, atque omnibus venationibus, quarumcunque ferarum in fluvio Vissa & aliis fluviis, aquis, aquarumque decursibus, navigiis, passagiis, pontibus, molendinis, insulis, foris, monetis, teloneis terrarum & aquarum, montibus, vallibus viis & inviis, auri argenteque fodinis, & omne genus aeris sive metalli, aut gemmarum, fontes vel venas salis, & quidquid omnino in terra vel supra terram, in aquis inventum fuerit, cum omni utilitate, quae nunc est, vel in posterum erit, quae nunc apparet, vel in posterum apparebit, sub eisdem terminis in longum, latum atque profundum, cum omni jure, jurisdictione, honore, seu iudicio atque districtu, idem Dux contulit, tradidit, dedit & cessit Magistro, Fratribus & Domui supra dictis in perpetuum. Tom. IV.

tuum proprietatem atque generale domini-
nium, nullis juribus, honoribus, juris-
dictione seu obsequiis, aut servitutibus,
1282. quibuscunque nominibus censeantur, sibi vel Haeredibus aut Successoribus suis in praedictis, vel eorum aliquo reservatis. Promisit & assumpsit etiam Dux praefatus absolvere & expedire omnia bona praedicta a solutione & praestatione decimae cujuscunque, & ab omni impetitione & exactione Haeredum suorum, ac aliarum personarum et Clericorum saecularium, seu Religiosorum, ipsos Fratres et Terram facere liberos et immunes. Praedicti quoque Magister et Fratres versa vice concesserunt, et pariter consenserunt Duci praefato, quod homines sui piscari possint in eorum recenti mari cum retibus, quae Nywoch et Storknetze vulgariter appellantur, a Campenkne sub Neria descendendo versus Lypam, unum milliare in longitudine, et a Neria usque ad medium recentis maris. Veruntamen magna retia, quae Lancken vulgariter dicuntur, nullatenus ibi ponent, nec aquas supra dictas, quas memoratus Dux Fratribus contulit, ut supra, et tradidit, saepedictis huiusmodi retibus aliquatenus praecupabunt. Promiserunt etiam dicti Magister et Fratres omnia Privilegia, quae ab ipso Duce M. vel Patruis eius, seu quibuscunque aliis habent et obtinent super terris, possessionibus, praediis et juribus, quae dictus Dux detinet, seu habet, vel quae ipsius nomine detinentur, aut habentur, Privilegio Ducis quondam SAMBORII de terra vel supra terram, quoniam dictis Magistro, Fratribus et Domui contulit, tradidit, resignavit et dedit idem SAMBORIUS, duntaxat excepto, quod Privilegium penes Fratres eosdem pro sua debet remanere cautela, in nostris manibus libere resignare, hac expresse conditione adiecta, quod postquam praefatus Dux M. liberam et expeditam possessionem omnium praedictorum Magistro, Fratribus et Domui tradiderit supra dictis, quorum possessionem infra scripto modo tradere assumpsit, atque promisit, desertorum scilicet et eorum, quae in eiusdem Ducis libera potestate, proprietate et possessione consistunt, usque ad 14. dies a praesentium data, et aliorum omnium usque ad Calendas Augusti, sive festum B. Petri ad vincula proxime venturum, ex tunc Noseadem Privilegia praefato Duci, vel suo certo Procuratori seu Nuntio, aut cui mandaverit, assignare seu resignare, aut dare et restituere debeamus. Praefati quoque Dux, pro se, et nomine suo, ac Haeredibus et Successoribus suis, et Magister

ANNO 1282. gister praefatus, ac Frater Conradus de Thierenberg Marchaleus Prussiae pro se ac Fratribus et Domo praedictis, et Successoribus eorumdem se et omnia bona sua, sub poena mille marcarum auri puri expressius obligarunt, ad omnia et singula supra dicta facienda, implenda, ac inviolabiliter observanda, quae poena mille marcarum auri toriens comitari, peti ac exigi possit cum effectu, quotiens per alterutram partium contra factum fuerit, in praedictis, vel aliquo praedictorum, seu ea impleta non fuerint, et servata, ut superius continetur. Et eius quidem poenae medietas Ecclesiae Romanae, reliqua vero medietas cedat parti servanti praedicta, ipsaque poena a parte non servante, seu violante praemissa solvatur. Qua poena soluta, vel non soluta, contractus compositionis et transactionis huiusmodi in suo statu & robore perseveret. Et nihilominus praefati Dux, Magister et Marchaleus se ad praemissorum impletionem et observantiam sub poena excommunicationis, quam ipso facto ipse Dux, Haeredes ac Successores eiusdem, nec non Magister et Marchaleus, ac Praeceptores dictae Domus in Prussia, qui nunc sunt, vel pro tempore fuerint, incurrant, si contra fecerint, vel non servarint supra dicta, specialiter et expressius adstrinxerunt. Ad maiorem autem praedictorum omnium firmitatem, praefatus Dux pro se, Haeredibus et Successoribus suis, cum Andrea Castellano suo in Gdansk, et Magister et Marchaleus praedicti pro se, et in animabus suis, ac Fratrum praedictorum, tactis corporaliter sacrosanctis Evangelii iuraverunt, et inter se mutuo solenni stipulatione interposita, promiserunt praedicta omnia et singula, ut superius annotantur, implere, et perpetuo inviolabiliter observare, nec ullo unquam tempore contra ea facere, vel modo aliquo, seu causa venire. In quorum omnium testimonium et perpetui roboris firmitatem, Nos praedictus Legatus supra scriptas Litteras infra scriptum Philippum Notarium nostrum, nostro, et praefati Dux et Magister ac Marchaleus suis Sigillis fecimus communiri. Datum et actum apud Castrum Miltz, Wratislaviae, Anno Domini 1282. Indictione decima, die decimo octavo mensis Maji, Pontificatus Domini MARTINI Papae quarti anno secundo. Praesentibus Patre Domino Thoma Episcopo Wratislaviae, et discretis Viris, Magistro Simone Praeposito Opolien. Fratre Joanne Abbate Monasterii de Oliva, Ordinis Cisterciensis, Wladislav. Duce, Fratre Li-poldo Priore Domus S. Spiritus de Vien-

na, Magistro Antonio Archipresbytero Firman. et Canonico Wratislaviae. Fratre Gollao quondam Provinciali Priori, et Fratre Petro Lectore Ordinis Fratrum Praedicatorum de Wratislavia. Nicolao de Regio Rectore Ecclesiae de Winn, Wratislaviae. Duce, Luca Jaurem. et Alben. Can. de Hungaria, Paulo Castellano in Sweze Wlad. Duce, et Antonio de Laude Notario, ac pluribus aliis testibus ad hoc vocatis, et rogatis. Et ego Philippus de Flechis, de Cramonia, publicus tam sacrosanctae Romanae Sedis, quam Imperiali auctoritate Notarius, praedictis interfui, et de mandato praefati Reverendi Patris Domini Legati supra scriptas Litteras scripti, publicavi, me subscripsi, meoque consueto signo signavi rogatus.

XL.

MARTINI Papae IV. confirmatio concordiae inter Ducem Pomeraniae MESTWINUM & Ordinem Teutonicum opera Legati Apostolici facta. Datum apud Montem Fiasconem VIII. Idus Novemb. Pontificatus an. secundo. Ex Originali.

MARTINUS Episcopus Servus Servorum Dei dilectis Filiis Magistro & Fratribus Domus S. Mariae Teutonicorum Hierosolymitan. in Prussia Salutem & Apostolicam Benedictionem. Cum a Nobis petitur, quod iustum est & honestum, tam vigor aequitatis, quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Exhibita siquidem Nobis vestra petitio continebat, quod, cum olim inter vos ex parte una, & Nobilem Virum MESTWINUM Ducem Pomeraniae super quibusdam possessionibus, honoribus, jurisdictionibus, iuribus & rebus aliis ad vos spectantibus ex altera, orta esset materia questionis, tandem super iis, mediante Venerabili Fratre nostro PHILIPPO Firmiano Episcopo, tunc in illis partibus Apostolicae Sedis Legato, amabili inter Partes compositio intervenit: prout in patentibus Litteris inde confectis, vestro ac Episcopi & Ducis praedictorum sigillis signatis, plenius dicitur contineri. Nos itaque vestris supplicationibus inclinati, compositionem huiusmodi, sicut rite, sine pravitate, provide facta est, & ab utraque parte sponte recepta, & haecenus pacifice observata, ratam & gratam habentes, eam auctoritate Apostolica confirmamus, & praesentis scripti patrocinio communi-

mus.

ANNO 1282. mus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se noverit incursum. Datum apud Montem Fiasconem VIII. Idus Novemb. Pontificatus nostri anno secundo.

XLI.

1293. VESIMIRI Ducis Pomeraniae Privilegium, quo Elbingenses in suis ditionibus negotiantes ab omni exactione telonii immunes facit, passosque naufragium gravari in corpore, seu aliis rebus quibuscunque, prohibet. Actum & datum in Gdansk An. 1293. Ex Originali.

In Nomine Domini Amen.

Memoriae oblivio novercatur, & longinquitate temporis gestorum series obscuratur, nisi vivacibus literarum indicibus propaleatur. Quare praesentium & futurorum indagine declaramus, quod Nos VESIMIRUS Dei Gratia Dux Pomeraniae, respectis fidelibus servitiis civium de Elbingo, quae Patri nostro simul & Nobis saepissime impenderunt, contulimus eisdem pro quadam pecuniae summa omnimodam libertatem tam in aquis, quam in aliis partibus nostris, quae ad nostrum spectant dominium, videlicet terram nostram intrandi, transeundi, merces suas vendendi & emendi quascunque voluerint, & nihilominus ad suas Provincias, unde veniunt, redeundi, sine omni exactione telonii & solutione. Adiciens autem ipsis Burgensibus de nostra liberalitate, ne aliquis hominum nostrorum ipsos Burgenses, si aliquis ipsorum a latere nostri domini, tempestate agitante, (quod absit) naufragium pertulerit, gravare praesumat in corpore, sive in rebus aliis quibuscunque, nec etiam aliquam summam pecuniae extorquere audeat, in tali periculo a Burgensibus praedictis. Volumus insuper & inhibemus, ut nullus omnino nostrorum Successorum, seu Officialium nostrorum, hanc nostram rationabilem donationem & factum infringere audeat, vel ei ausu temerario contraire. Testes autem donationis sunt: Dominus Henricus Abbas de Polpelin, Dominus Vislaus Ecclesiae Caminensis Custos, Dominus Swencza Palatinus Danensis, Dominus Paulus Palatinus Sweczenf, Dominus Andreas

Castellanus Danensis, Dominus Stanislaus Castellau. Sweczenf. Dom. Meslaus Succamerarius Danensis, & alii quam plures Viri fide digni. Ut autem haec nostra donatio omni aevo inviolabilis perseveret, hanc paginam nostri Sigilli munimine contulimus roboratam. Actum & datum in Gdansk per manus Domini Theodorici, Capellani Curiae & Notarii. Anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo tertio.

XLII.

1294. PREMISLAUS Dux Maioris Poloniae libertatem telonii in terris Pomeraniae, a VESIMIRO Elbingensibus concessam, confirmat. Actum & datum in Danzich in die Beati Callixti Papae & Martyris, An. Domini 1294. Ex Originali.

In Nomine Domini Amen.

Dum vivunt literae, vivit & actio literis commissa, cuius assertio nutrit memoriam, & roborata suscipit incrementa. Nos igitur Secundus PRZEMISLAUS, Dei Gratia Dux Maioris Poloniae notum esse volumus universis tam praesentibus, quam futuris, praesentem paginam inspecturis, quod dilectus Patruus noster, magnificus Dominus Princeps VESIMIRUS, Dei Gratia Dux Pomeraniae inspectis fidelibus servitiis Civium de Elbingo, quae sibi saepissime fideliter impenderunt, & adhuc impendere non omittunt, contulit eisdem Civibus omnimodam libertatem, tam in aquis, quam in aliis partibus suis, quae spectant ad dominium ipsius, videlicet terram suam intrandi, transeundi, mercesque suas vendendi & emendi ibidem, quascunque voluerint, & nihilominus ad Provincias suas, unde veniunt, redeundi, sine omni exactione telonii & solutione. Adiciens ipsis Burgensibus de ipsius Patrui mera liberalitate, ne aliquis hominum ipsius ipsos Burgenses, si aliquis ipsorum a latere sui domini, tempestate agitante (quod absit) naufragium pateretur, gravare praesumat in corpore, sive in rebus aliis quibuscunque nec etiam aliquam summam pecuniae audeat extorquere in tali periculo a Burgensibus supra dictis. Insuper voluntatis ipsius est, & inhibet, ut nullus omnino suorum Successorum, seu Officialium suorum rationabilem donationem per ipsum factam infringere audeat, vel ei ausu temerario contraire. Praeterea Nos memoratos supra Civis El-

12

bin.

ANNO 1294 bingenſes cupientes omni noſtra proſequi gratia, qua poſſumus, & favore, jam annotatam libertatis donationem, quam iſſis Inclitus Princeps, Dominus VESIMIRUS, Patruus noſter, Dux Pomeranorum, ut ſupra habetur, contulit, habito maturo Baronum conſilio, præſentibus confirmamus. Volentes inviolabiliter, tempore procedenti, per Nos & noſtros Succellōres dictam libertatis plenitudinem obſervari. In cuius rei teſtimonium præſens ſcriptum noſtri Sigilli munimine fecimus roborari. Præſentibus hiſ teſtibus, videlicet Domino Ruthigero Abbate de Oliva, Domino Henrico Abbate de Polpelin, Fratre Gerardo de Cholbach, Fratre Conrado Roze dicto, Fratribus Ordinis Domus Teutonice, Domino Paulo Palatino Sweczeſi, Domino Swencza Palatino Danenſi, Domino Andrea Caſtellano Danenſi, Domino Stanilaſo Caſtellano Sweczeſi, Domino Alberto Caſtellano de Butin, Domino Boguſſao Caſtellano de Uſthe & Succamerario Poſnaniſi, Domino Kelcone Caſtellano de Santhok, & Domino Swenthemiro Caſtellano de Bechav, & aliis quam plurimis fide dignis. Actum & datum in Dantzych, in die Beati Calixti Papæ & Martyris. Anno Domini milleſimo ducentefimo nonageſimo quarto, per manus Domini Henrici Capellani Curie.

XLIII.

1298. VLADISLAI Loſtici Regis Polonie approbatio Privilegiorum Elbingenſibus a VESIMIRO Pomeranie & PREMISLAO Polonie Ducibus indultorum. Actum & datum in Dantzg, in Octav. Epiphaniæ. D. Anno 1298. Ex Originali.

In Nomine Domini Amen.

Quoniam facta mortalium oblivione inducunt, vel morte intercepta (ſicut experientia docuit) ſolent annullari, ſi non fuerint legitimo virorum proborum teſtimonio roborata. Ea propter Nos VLADISLAUS Dei Gratia Dominus Regni Polonie, Dux Pomeranie, Lancicie, Cuiavie & Siradie, notum eſſe volumus univerſis, tam præſentibus, quam futuris præſentem paginam inſpecturis, quod Magnifici Principes, ſcilicet VESIMIRUS, Dei Gratia Dux Pomeranie, & eadem Dei Gratia Dux Maioris Polonie PRZEMISLAUS & Dominus eiſdem Pomeranie, inſpectis fidelibus ſervitiis Civium de Elbingo, quæ eiſ ſapiffime fideliter

impenderant, contulerunt eiſdem Civibus de Elbingo omnimodam libertatem tam in aquis, quam in aliis partibus, quæ ſpectant ad eorum dominium, videlicet terras eorum intrandi, tranſeundi, merces vendendi & emendi ibidem, quæcunque voluerint, & nihilominus in partes quas velint, ſine omni exactione telonei, & ſolutione redeundi. Inſuper adiicientes de ipſorum mera liberalitate, ſi prædicti cives ad latus ipſorum dictorum dominiorum, hoc eſt ad litus Pomeranie, tempeſtate agitante (quod abſit) naufragando, pervenire contigerit, nullus omnino ſubditus fidelis memoratos cives gravare præſumat in corpore, ſive in rebus aliis quibuscunque, nec etiam aliquam ſummam pecunie audeat extorquere in tali periculo. Deinde etiam voluntatis ipſorum eſt, ut nullus omnino Succellōrum eorum, aut Officialium ipſorum rationabilem donationem per ipſos factam infringere audeat, vel ei auſu temerario contraire. Prætera Nos VLADISLAUS, Dei Gratia nunc Dominus Regni Polonie &c. memoratos Cives de Elbingo cupientes omni noſtra proſequi gratia qua poſſumus & favore, jam annotatam libertatis donationem, quam Incliti Principes felicis memoriæ, Antecellōres noſtri, ſuperius nominatis Civibus contulerunt, habito Baronum noſtrorum maturo conſilio, præſentibus confirmamus, volentes, ut per Nos & noſtros poſteros inviolabiliter obſervetur, eam Sigillorum noſtrorum munimine roborando. Actum & datum in Danczk, in Octava Epiphaniæ Domini. Præſentibus hiſ teſtibus: Fratre Rudigero dicto, Abbate de Oliwa, Fratre Henrico dicto, Abbate de Polpelin, & Domino Swencz Caſtellano de Scholpen, Domino Adamo Caſtellano de Swantz, Comite Mathia Judice, Comite Kelchone Caſtellano Gneſnenſi, Comite Alberto dicto Gaſka Denſthwalna, Domino Rudigero Vicecellario Cuiavieſi, qui tenet Sigillum Dei, Domino Theſſao Succamerario Pomeranie, ſub Anno Incarnationis Domini milleſimo ducentefimo nonageſimo octavo.

XLIV.

Oppignoratio Territorii Michaloviensis a LESKONE Duce Cuiavie Ordini Teutonico facta pro trecentis Marcis Denariorum Thorunensium, quæ ſumma, ſi intra biennium non fuerit exſoluta a Duce & Fratribus eiſ, dictum Territorium ad præſatum

ANNO 1304. tum Ordinem hereditarie devolvitur; interea Magister & Fratres nullam munitionem in eodem Territorio contra voluntatem Ducis construent. Datum Thorunii An. 1304. Ex Originali Sigill. 1.

LESKO D. G. Dux Cuiavie, & Dominus Juvenis Wladislavia, univerſis Chriſti fidelibus, ad quorum audientiam præſentes pervenerint, S. in omnium Salvatore. Ad noticiam univerſorum cupimus devenire, quod cum Nobis in neceſſitatis articulo Religioſi Viri Frater Conradus Saccus Magiſter Pruſſie, cæterique Fratres ſui ad instantiam noſtram centum & octoginta marcas denariorum Thorunensium Nobis fideliter conceſſiſſent, ac demum idem Magiſter & Fratres ad requiſitionem noſtram centum & viginti marcas Denariorum Thorunensium ſimiliter mutuaſſent, Nos eorundem bonam voluntatem viciffitudinaliter proſequi cupientes, ipſis obligavimus nomine pignoris, pro ſupra dicta pecunia in ſolidum Territorium noſtrum Michalou cum omnibus terminis & gadibus ſuis, prout ad Nos pertinet, & in partem noſtram ex diſpoſitione Terræ Cuiavie facta cum Fratribus noſtris Inclitis Principibus & Ducibus Cuiavie PRIMISLAO & CASIMIRO eſt hereditarie devolutum, & cum omnibus fructibus & uſibus, qui interim percipi poterunt, quos eidem Magiſtro & Fratribus in veram Eleemoſynam donavimus, ipſis in ſortem minime computatis, ab eiſ tenendum & habendum a Feſto Nativitatis Domini noſtri Jeſu Chriſti proxime venturo, per duos annos continue, donec prædicta pecunia reſtituta, idem Territorium a dicto Magiſtro & Fratribus per Nos, ſeu Fratres noſtros ſupra dictos, & penitus per nullum alium, infra duos annos ſupra dictos, quocunque tempore fuerit, redimatur. Promiſimus etiam, & promittimus prædicto Magiſtro & Fratribus, quod bona in Ofiek, quæ ad prædictum Territorium pertinent, a Patruo noſtro Domino S. Duce Dobrinenſi, qui ipſa ſibi uſurpavit, expedire & repetere volumus toto poſſe, & ſi ipſa intra biennium præſatum rehabebimus, prædicto Territorio apponemus, ut ſimul loco pignoris, vel perpetuo habeantur, promittentes nihilominus omnia bona in prædicto Territorio ſic expedita & libera facere, ut nullus ibidem teneat aliqua bo-

* SEMOVITO CASIMIRI Ducis Cuiavie & Lancicie Filio.

TOM. IV.

na in feudum, excepto Bartuſcho Mili- te, qui magnum Zelet cum ſuis terminis obtinebit, & Magiſtro, Fratribusque ſupradictis jura & ſervitia Nobis debita exhibebit. Promiſerunt Nobis etiam prædicti Magiſter & Fratres, quod infra prædictum biennium contra noſtram voluntatem nullam munitionem conſtruant, & nullos ſumptus in eodem faciant Territorio, ad quorum ſolutionem faciendam compelli poſtmodum deberemus. Porro ſi, quod abſit, intra prædictum biennium, ſupradictum Territorium a Magiſtro & Fratribus prænotatis, per Nos, ſeu Fratres noſtros ſupra dictos non fuerit exſolutum, cum nullus alius exſolvere debeat, ex tunc præſatum Territorium prædicto Magiſtro & Fratribus proſtabit, & ad ipſos, Ordinemque ipſorum eſt hereditarie devolutum, idemque Territorium Michelow cum omnibus ſuis terminis & gadibus, juribus, proprietatibus, utilitatibus ac dominio, quibus ad Nos pertinebat, conferimus, & conferemus prædicto Magiſtro & Fratribus ac Ordini ipſorum, ad honorem Dei & Beatæ Virginis Mariæ, ac ratione ſupra dictæ pecunie, in remiſſionem noſtrorum ac Progenitorum noſtrorum peccaminum, ac in veram Eleemoſynam, perpetuo poſſidendum ex tunc, prout ex nunc a noſtra proprietate & dominio abdicantes, & in dictorum Magiſtri & Fratrum, ac Ordinis dominium & proprietatem perpetuo transferentes, renuntiantes omni actioni, impetitioni, repetitioni, dolo, juris Civilis ac Canonici, & quibilibet aliis adminiculis, quæ contra prædictam collationem, ſeu contra præſens Inſtrumentum poſſent objici, vel opponi; In quorum omnium memoriam & firmitatem Sigillum noſtrum præſentibus eſt appenſum. Teſtes ſunt Dominus Jeſcho de Plumkow, Caſtellanus noſter in Wiſſegrod, Dominus Siſſridus Plebanus in Gniwko & Michael. item Thorunenſ. Johannes Rubitz, Hermannus de Neſſe, Tidemannus de Paſſode in Colmenſ. Johannes Albus in Elbingo, & plures alii fide digni. Actum & datum Thorun, milleſimo trecentefimo quarto, Kalixti Papæ & Martyris.

XLV.

CONRADI SACCI Magiſtri Ordinis Teutonici in Pruſſia recognitio, quod Terram Michaloviensem a LESKONE Duce pro ſumma trecentorum Marcarum denariorum Thorunensium oppi-

K

gno-

ANNO
1304.

gnorata accepit conditionibus supra expressis. Datum An. MCCCIV. Ex Originali.

Vniversis presentium inspectoribus Nos Frater CONRADUS SACCUS, Magister Fratrum Domus Teutonice per Prussiam, notum esse volumus, quod cum de consensu Fratrum nostrorum Illustri Principi Domino LESTKONI Duci Cuiaviae, & Dom. Juvenis Vladislaviae, ad instantiam ipsius centum & octoginta marcas Torunensium denariorum, ac demum centum & viginti marcas denariorum eorundem fideliter mutuassemus, ipse Nobis & nostris Fratribus pro eadem pecunia Territorium suum Michelow cum omnibus terminis suis nomine pignoris obligavit, ita videlicet, quod si idem Territorium a proximo Festo Nativitatis Domini nostri Jesu Christi, infra biennium per ipsum, aut Fratres suos PREMISLAVUM & CASIMIRUM, Inclytos Duces & Dominos Cuiaviae, a Nobis & nostris Fratribus per solutionem supra dictae pecuniae non fuerit exsolutum, cum nullus alius exsolvere debeat, extunc Nobis & Ordini nostro non praestiterit, & sit ad Nos & Ordinem nostrum devolutum perpetuo possidendum. Si autem intra praefatum biennium, quocunque tempore fuerit, Nobis praedictus Dominus LESTKO aut Fratres eius Principes praedicti pecuniam solverint supra dictam, extunc ipsis praedictum Territorium, prout ad ipsos pertinet, reddemus, & tenebimur reddere bona fide. Promissimus etiam & promittimus praedicto Domino LESTKONI, quod interim, quod tenemus & habemus nomine pignoris praedictum Territorium, in eo contra voluntatem eius nullam faciemus munitionem, nec sumptus aliquos, ad quorum solutionem faciendam ipsum postmodum compellere deberemus. In quorum omnium memoriam & tutelam Sigillum nostrum praesentibus est appensum. Testes sunt Frater Guntherus de Schwarzburg Provincialis Terrae Colmenis, Frater Henricus de Dubin Commendator in Thorun, Frater Otto Commendator in Scheven, Frater Henricus Dewedert Commendator in Nessow, Frater Gozwinus Vice-Commendator, Frater Petrus Commendator in Redino, & plures alii Ordinis nostri Fratres. Datum Thorun An. Domini MCCCIV. Kalixti Papae Martyris.

1309. CLEMENTIS Papae VII. Bulla Commissionis ad inquirendum in maleficia Fratrum Ordinis Teuto-

nici. Datum Avinione die 19. ANNO Junii An. 1309. Ex Originali. 1309. Vide Tom. V. ad hunc ann.

XLVI.

Diploma HENRICI VII. Romanorum Regis, quo bona & possessiones tam acquisitas, quam in posterum a Fratribus Ordinis Teutonici in Pomerania acquirendas eidem Ordini Teutonico confirmat. Datum in Castris ante Brixiam IV. Id. Julii Ann. 1311. Ex Originali.

HENRICUS Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, universis Sacri Romani Imperii fidelibus, praesentes Literas inspectoribus, gratiam suam & omne bonum. Regalis providentia illos consuevit donis praeveneri potioribus, & spiritualibus honorare beneficiis, quibus institutionis suae primordium, Divorum Antecessorum nostrorum Imperatorum Romanorum & Regum infallibiliter auctoritas condidit & donavit. Tunc enim virtutis & rectitudinis cultum exequimur, cum bonorum actuum eorundem Antecessorum nostrorum formam & calcaneum observamus. Sacrum igitur & Deo dicatum Ordinem S. Mariae Teutonicorum, plantulam Imperii, purissimis affectibus amplectentes, in operibus virtuosus Religiosorum Virorum, quosidem Ordo producit, multipliciter delectati, spe retributionis aeternae, ac obtentu devotorum & fidelium servitorum, quae per Religiosos Viros, Fratrem Conradum de Gundelfingen Commendatorem Provinciam per Franconiam, & quosdam alios Confratres suos ex parte Ordinis Nobis exhibentur, ad praesens in partibus Italiae, laudamus confirmamus in perpetuum eisdem Fratribus, & Ordini suo omnia bona, jura, omnesque possessiones, quocunque vocentur nomine, cum omni utilitate & honore ipsorum in Terra Pomeraniae, quas aut quae legitimo emptionis, aut alio iustae acquisitionis titulo jam possident, aut in posterum poterunt adipisci. Concedentes iisdem Fratribus, qui pro tempore fuerint, jurisdictionem ac merum & mixtum Imperium exercendi, monetas cudendi, prout hactenus consuetum est observari, ac constituendi & destituendi plenam & liberam potestatem; & ut amplioris dona gratiae de legali largitione se percepisse gaudeant, mineras salis, & omnium metallorum locis Terrae praedictae ad ipsos Fra-

ANNO 1311. Fratres pertinentibus ad praesens, vel quae in posterum pertinebunt, ut praemittitur, inventas aut inveniendas donamus liberaliter Fratribus & Ordini praenotatis, salvo tamen jure & honore Imperii in omnibus supra dictis. Cuius tamen rei testes sunt Venerabiles Balduinus Treverensis Archiepiscopus Germanus noster, Theobaldus Leodensis, Philippus Aistensis, & Gerardus Constantiensis Ecclesiarum Episcopi, ac Illustres Lupoldus Austriae & Stiriae, & Amedeus Comes Sabaudiae Principes nostri dilecti. Nec non Spectabiles & Nobiles Viri Waltherus de Lutzenburg, Frater noster, Wernherus de Herenberg, Rudolphus de Werdich, & N. de Karzenellenbogen Comites; Anshelmus & Henricus de Rapoltstein, Hugo de Geraltsecken & quam plures alii fide digni. Et ut omnia praemissa rata & inconvulsa permaneant, praesens scriptum exinde conscribi, & nostro Majestatis Sigillo iussimus roborari. Datum in castris ante Brixiam quarto Idus Julii, Indictione nona, Anno Domini millesimo trecentesimo undecimo, Regni vero nostri anno tertio. Ego Frater Henricus Tridentinus Episcopus, Sacrae Imperialis Aulae Cancellarius vice Domini Henrici Colonienensis Archiepiscopi, Sacri Imperii per Italiam Archicancellarii, recognovi.

XLVII.

VALDEMARUS Marchio Brandenburgensis pro decem millibus Marcarum Brandenburgensium vendit Ordini Teutonico Castra Gedanense, Dirschoviense atque Suecense cum suis Territoriis. Actum in Curia Bredensi in Vigilia B. Jacobi Apost. An. 1311. Ex Archivo Regni.

In Nomine Domini Amen.

Quoniam juxta verbum Viri sapientis, generatio praeterit, & generatio advenit: nihil stabile, nihilque permanens est sub sole, sed vanitati, atque mutabilitati subiacent universa: Et ne cum labentibus annis, rerum magnifice gestarum & perutiliter, pariter labatur & aboleatur memoria, munificentias & libertates, praesertim in pias causas & loca religiosa collatas, scriptura convenit perpetuari. Nos igitur VALDEMARUS D. G. Brandenburgensis, Lufaticensis Marchio, Tutorque Illustris JOANNIS Marchionis Brandenburgensis, ad universorum notitiam praesentium & futurorum cupimus devenire. Attendentes, quae, quanta & qualia virtutum Re-

ligionis ac Devotionis beneficia, per Re- ANNO 1311. ligiosos Viros Christi Milites, Magistrum & Fratres Ordinis Hospitalis S. Mariae Teutonicorum Hierosolymitanensium Ecclesiae Christi in suis membris in Prussiae partibus, maxime in plantanda extensione Fidei Christianae, ac ejusdem plantatae defensione, continue impendantur: quemadmodum tam eorum sanguis, qui pro Christi Nomine signa suae Militiae, proprio sanguine rubricantes, ad Dominum emigrarunt, quam eorum vita, qui in negotio fidei adhuc fruentes spiritu, sub continua expectatione Martyrii, pro aeterno gaudio gladios & tormenta infidelium subire non metuunt, quotidiana facti evidentia satis perlucide manifestat. Proinde ad brachium fortitudinis Paganorum conerendum, & ob salutem et prosperum atque pacificum statum Christi fidelium, Terrae Pomeraniae incolarum, de nostrorum Consiliariorum sano consilio et consensu, ad laudem et honorem Dei, et Gloriosae Matris ejus Virginis Mariae, et in remissionem nostrorum, et Progenitorum nostrorum peccaminum, ac etiam ut praefatorum Fratrum bonorum operum nonnihil participetur, eisdem Christi Militibus, quorum spes verus Deus est, videlicet Magistro et Fratribus, ac eorum Ordini partem praedictae Terrae nostrae Pomeraniae, videlicet Castra et Civitates Danzick, Dirschoviam atque Szweycam, nec non omnem terram circumjacentem, quae ad dicta Castra ab antiquo pertinebat, pro decem millibus Marcarum Brandenburgensium argenti et ponderis, pure, rite, ac rationabiliter vendidimus ac vendimus cum Castris, Castellis, Villis, monetis, teloneis, vectigalibus, foris, cum agris cultis et incultis, viis et inviis, pascuis, sylvis, nemoribus, lacubus, paludibus, venationibus, piscationibus, borris mellificiis, cum omni utilitate et fructibus, quae de dicta Terra in praesenti percipi poterint in his, quae super terram humano se repraesentant conspectui, aut qui percipiendi sub terra futuro tempore apparebunt, videlicet in sale, plumbo, ferro, cupro, argento, auro, aut in cujuslibet generis metallo, quocumque nomine censeatur, et si in ea quomodolibet poterint reperiri, cum omni jure, dominio, iudicio ac proprietate in perpetuum libere possidendam. Quam nominatam pecuniam Nobis recognoscimus esse solutam, integraliter ex toto, et ad usus nostros, et Inclyti JOANNIS Marchionis Brandenburgensis, cuius tutelam gerimus, esse conversam. Saepedictam vero terram praefatis Magistro et Fratribus, ac ipsorum

ANNO 1311. Ordini voluntarie resignamus, ipsosque ac ipsorum Ordinem in possessionem ejusdem quietam et pacificam inducimus, cum omni pleno dominio, et integrali libertate et proprietate: renunciantes nihilominus pro Nobis, ac pro Illustri JOANNE Marchione Brandenburgensi superius nominato, ac pro nostris suisque Successoribus et Hæredibus legitimis in perpetuum omni actioni, impetitioni, defensionibus, exceptioni, omnibusque Privilegiis ac Litteris gratiam et justiciam continentibus, jam impetratis, seu impetrandis, seu jam habitis, vel habendis, ac omnibus, quæ in posterum quocunque Jure Canonico vel Civili cautelis, contra præsens Instrumentum de facto, vel de jure possent obijci vel opponi; nihil prorsus juris, domini, utilitatis, Advocatiæ, Patronatus, vel cujuslibet alterius jurisdictionis vel potestatis, quocunque nomine possit appellari, Nobis, seu Inclyto JOANNI Marchioni Brandenburgensi, et Hæredibus seu Successoribus nostris, in omnibus contentis in parte prædictæ Terræ nostræ sic venditæ, retinentes: sed omnia et singula cum libertatibus, ac pleno jure, proprietate, possessione et dominio, in prædictos Magistrum et Fratres, ac ipsorum Ordinem in perpetuum transferentes. Insuper profitemur et recognoscimus, Nos sæpe dictis Magistro et Fratribus, a Serenissimo nostro Domino HENRICO D. G. Romanorum Rege semper Augusto super hujusmodi nostro Contractu confirmationis Litteras impetrasse. Ut autem hæc omnia piæ donationis nostræ facta rata permaneant, et inviolabilia perpetuo tempore perseverent, præsens Scriptum super his confectum nostri Sigilli appensione duximus roborandum. Quod etiam dictus Marchio JOANNES sui etiam Sigilli patrocinio, cum ad annos ætati legitimæ deputatos pervenerit, confirmabit. Testes autem hujusmodi Contractus sunt nostri Fideles, Domini Henricus de Regestein, et Ulrichus de Lindow Comites, Ludolphus et Haszo de Vedele, Bernardus de Plozek, Henricus et Fredericus de Helvensleve, Droyseco de Chrache, Henricus Heningus, et Henricus de Slegeli, Bernardus de Bruk, et Henricus de Verbin Milites. Henricus de Gradzon Præpositus, Slateto nostræ Curie Prothonotarius, et quam plurimi alii, nihilominus fidei testimonio decorati. Actum et datum in Curia Bredensi in Vigilia B. Jacobi Apostoli, Anno Domini 1311.

XLVIII.

Pactum JOANNIS Episcopi Ploccensis cum CAROLO de Treviris Magistro Ordinis Teutonici de ducentis mansis ad Castrum Xenite pertinentibus, ratione quorum, elapsa septem annorum libertate, prædictus Ordo singulis annis nonaginta Marcas monetæ Culmensis Episcopo & suis Successoribus, nomine fructuum decimalium, pendere tenebitur. Episcopus & sui Successores in Territorio Michaloviensi pleno jure in spiritualibus fruatur, & bona Ecclesiæ Ploccensis ibidem sita justis limitibus circumscribentur. Actum & Datum apud Plozek Anno 1312. XV. Kalend. Julii. Ex Originali. Sigil. 2.

In Nomine Domini Amen.

Officii nostri debitum Nos ammonet et invitat pro statu Ecclesiæ Nobis commissæ satagere, et ejus quieti ac tranquillitati salubriter, auxiliante Domino, providere. Dignum namque et honestatè conveniens esse dinoscitur, ut qui ad regimen ipsius assumpti sumus, redditus ejus singuli sollicitudinis studio, quantum Nobis ex alto concessum fuerit, dilatemus, proinde noverint universi præsentis ac posteris, quorum notitiæ præsens Scriptum fuerit demonstratum. Quod Nos JOANNES Dei Gratia Ploccensis Ecclesiæ Episcopus, habito maturo ac salubri Fratrum nostrorum consilio et assensu, cum Reverendo ac Religioso Viro Domino CAROLO de Treviris, Magistro Generali Hospitalis S. Mariæ Domus Teutonice Jerosolimitanæ, et cum ejusdem Domus et Ordinis Fratribus super Territorio Michaloviensi, et super ducentis mansis, ad Castrum Xenite pertinentibus, locandis, ad talem devenimus unionem et infra scriptam ordinationem: videlicet quod elapsa septem annorum libertate præfatus Magister, Fratres et Successores eorum, ratione fructuum decimalium, nonaginta marearum monetæ Culmensis singulis annis in perpetuumolvere tenebuntur. Quas quidem nonaginta marcas in villis tribus vel duabus, villis Ecclesiæ nostræ contiguas, Nobis et Successoribus nostris in censu dicto tenebuntur assignare. In præfata vero Ordinatione villas Ecclesiæ nostræ dudum habitas includi nolumus, imo penitus

ANNO 1312.

ANNO 1312. nitus amovemus. Illæ vero villæ, in quibus nomine fructus decimalium Nobis census assignabitur, liberæ erunt ab omni Fratrum exactione quomodolibet nominata, prædictas siquidem villas, et omnes alias villas Ecclesiæ nostræ, in sæpe dicto Territorio sitas, ita libere possidebimus in iudicio et in censu et in omnibus aliis utilitatibus et proventibus, sicut possidemus villam Ozechowo, sitam in Terra, quæ Culmensis nuncupatur, si vero, quod absit, timor sive clamor ad terram pervenerit, quod pagani inimici fidei Christianæ Terram nostram invadere vellent, et eam devastare, inhabitatores villarum nostrarum cum cæteris præfati Territorii incolis ad defensionem Terræ venire, et eis occurrere tenebuntur. Insuper ad Munitiones et Castra reformanda sive construenda, ad quæ concurrere voluerint, necessitate suadente, tenebuntur suum dare subsidium, prout alii inhabitatores territoriorum prænotati. Quod si inhabitatores villarum nostrarum prædictarum secus egerint in præmissis, Nobis et Successoribus nostris juxta Terræ consuetudinem in utroque casu poena cedet in eisdem. Insuper omne et plenum dominium villarum Nobis assignandarum tam spirituale, quam temporale in judicando, corrigendo, mandando, signando habebimus Nos et nostri Successores. In præfato vero Territorio scilicet Michaloviensi Nos et Successores nostri Jus spirituale, cum sit Dicecesis nostra, pacifice gubernabimus, et quiete: promiserunt etiam præfati Domini Magister videlicet et Fratres bona Ecclesiæ nostræ, in dicto Territorio sita, absque damno nostro limitare. Insuper in ordinationem deduximus & in pactum cum eisdem, si prædicti inhabitatores villarum nostrarum in civitatibus, castris, seu villis prædictorum Dominorum seu Fratrum delinquerint, per eorum judicabuntur Advocatos, homines vero præfati Domini Magistri videlicet & Fratrum suorum, ac etiam nostri in villis cum terminis villarum nostrarum delinquentes, per nostros judicabuntur quantum ad omnem poenam Advocatos. Cæterum promiserunt Domini prænotati Magister videlicet & Fratres, bona nostra, in præfato territorio sita, contra omnem hominem, tanquam propria, defendere. Litus vero Drywanhe, quod est Ecclesiæ nostræ quoad piscaturam, & alias utilitates, quæ in nemoribus & sylvis fieri possunt, Nobis & Successoribus nostris non auferre, nec in aliquo turbare promiserunt. Cæterum si prædicti Domini seu Fratres decreverint unum ædificare

TOM. IV.

ANNO 1312. molendinum apud dictum Castrum Xenite in litore nostro, promiserunt Nobis tantum de terra propria bonis nostris contigua, sicut occupaverit domus jam dicti molendini, in loco congruo assignare, ut autem prædicta omnia robur experiantur perpetuo valitum, præsentis Literas nostri & Capituli nostri Sigillis duximus roborandas. Actum & Datum apud Plozek Anno Domini millesimo trecentesimo duodecimo, decimo quinto Kalendas Julii. Indictione IX. Præsentibus Domino Floridno Præposito, Domino Clemente Decano, Domino Alberto Scholastico, Domino Noe Archidiacono, Domino Petro Cantore, Domino Martino Custode, Domino Volemario, Domino Nemya, Domino Preczlao, & aliis quam plurimis Canonicis nostris, & certis testibus fide dignis, ad prædicta vocatis specialiter & rogatis.

XLIX.

Venditio & Resignatio Terræ Michaloviensis pro quingentis sexaginta duabus marcis a LESKONE Duce Cujaviæ Ordini Teutonico facta. Actum & Datum Nesau An. 1317. XVI. Kal. Augusti. Ex Originali.

LESKO D. G. Dux Cujaviæ, & Dominus Juvenis-Wladislavia, universis Christi fidelibus, ad quorum audientiam præsentis pervenerint, salutem in omnium Salvatore. Ad notitiam universorum cupimus devenire, quod cum Anno Domini 1303. intra Octavas B. Martini Episcopi ad nostram instantiam Religiosi Viri Frater Conradus Saccus Magister Prussæ, cæterique Fratres sui Nobis centum & octoginta marcas denariorum Thorunensium fideliter concesserint, & Nos econtra ipsorum bonam voluntatem vicissitudine prosequentes, pro eisdem denariis obligassemus nomine pignoris Territorium nostrum Michelow, quod Nobis cessit ex divisione Terræ Cujaviæ, facta cum Fratribus nostris Inclytis Ducibus PREMISLIO & CASIMIRO, ita, quod si post præfatum tempus B. Martini, & proximo Festo Nativitatis Domini infra triennium præfata pecunia a Nobis, vel a nostris Fratribus non solveretur, extunc ratione illius pecuniæ, & in veram Eleemosynam idem Territorium ad Magistrum & Fratres suos hæreditarie devolveretur; & cum demum Anno Domini millesimo trecentesimo quarto Kalixti Papæ idem Magister & Fratres ad requisitionem nostram Nobis centum & viginti

ANNO 1317. ginti marcas denariorum Thorunensium similiter mutuasent. Nos ipsorum occurrentes bonæ voluntati supra dicta bona in Michelow, quæ ad Nos pertinebant, ut dictum est, obligavimus cum omnibus terminis & gadibus suis, sic, quod si a Nobis & nostris prædictis Fratribus a Festo Nativitatis Domini nostri Jesu Christi proximo venturo, per duos annos continuos, eadem pecunia non redderetur, extunc memorata bona cum omnibus utilitatibus Magister & Fratres prædicti perpetuo possiderent. Attamen deinceps Anno Domini 1304. Mariæ Virginis, Religioso Viro Fratri Gunthero de Schwartzburg, Provinciali Terræ Culmensis, ejusdem Territorii quadraginta mansos, situm suum habentes super fluvio Drwanza, contra Civitatem Strazburg, in longitudine, & per transversum, pro 62. marcis prædictorum denariorum impignorassimus, tali conditione, quod si a proximo Festo Paschæ ad duas septimanas immediate sequentes eosdem mansos non exsolveremus, deberent ad ipsum Provinciale, & suum Ordinem pleno jure perpetuo pertinere, prout de promissis mutationibus & impignorationibus, ac diversis aliis in Litteris desuper prædictis temporibus confectis plenius continetur. Tandem cum post elapsos terminos solutionis faciendæ prænominatæ pecuniæ, Reverendo Viro, Fratri Magistro Ordinis Domus Teutonicæ, ac aliis Fratribus suis aliquoties instarem, ut sæpe dictum Territorium Michelow Nobis redimendum concederetur, nec obtinere possemus, eo, quod ad ipsos Fratres, & suum Ordinem jam devolutum perpetualiter extitisset, convenientes cum Religioso Viro Fratre Henrico de Gera, Provinciali Terræ Culmensis, ac aliis suis Fratribus, quibus incumberebat nomine Ordinis, primo Thorun deinde Nessau, præmissis diversis Tractatibus, in hoc concordavimus, quod ipsi, tanquam utique Religiosi, & conscientiosi, Nobis ad supra dictas summas pecuniæ integrales addiderunt ducentas marcas denariorum Thorun. ut ita essent simul quingentæ & sexaginta duæ marcæ & sic sæpe dictum Territorium emptio- nis titulo perpetuo possiderent, æstimantes, quod eadem bona, quando ipsis ea primitus obligavimus, vix valerent pecuniam jam prædictam. Nos itaque præfaram pecuniam placide acceptantes, ac ipsam jam Nobis solutam integraliter præsentibus protestantes, eisdem Fratribus Domus Teuton. ac Ordini ipsorum, prædictum Territorium Michelow damus & conferimus pro antedicta pecunia plenum

& integrum, cum omnibus suis terminis, ANNO 1317. gadibus, juribus, proprietatibus, utili- tatibus ac dominiis, cum agris, pratis, pascuis, sylvis, nemoribus, arbustis, virgultis, mellificiis, fluviis, rivis, aquis, aquarumque decursibus, lacubus, piscationibus, venationibus, judiciis, jurisdictionibus, auri argenticque fodinis, ac metallis æris, cupri, ferri, & venis salis, ac omnibus utilitatibus aliis, quocunque nomine censeantur, quæ sunt in terra, & supra terram, aut quæ fuerunt & nunc sunt, vel in futurum dici poterunt, quibus ad Nos pertinuerunt, jure hæreditario possidendum, ex nunc idem Territorium, seu bona in Michelow, a nostra proprietate & dominio excludentes, & in prædictorum Fratrum & Ordinis ipsorum veram proprietatem & dominium perpetuum transferentes, renuntiantes omni actioni, impetitioni, exceptioni, repetitioni, dolo, ac omni adminiculo utriusq; Juris, tam Canonici, quam Civilis, seu quibuslibet aliis adminiculis, quæ contra prædictam emtionem, seu præfens Instrumentum possent objici vel opponi. Porro de supra dictis bonis Michelow excipimus magnum Zeleth, quæ bona Bartuscho cum suis terminis obtinebit, & prædictis Fratribus & Ordini jura & servitia Nobis debita exhibebit. Postremo protestamur, Nos prædictis Fratribus ac ipsorum Ordini sæpe dicta bona, & veram nostram hæreditatem in Michelow rite & rationabiliter vendidisse, quod coram nostris Fratribus, Dominis ac Ducibus supradictis fateri promittimus, & ubique. In cujus emptionis, & omnium prædictorum memoriam & robur perpetuum, Sigillum nostrum præsentibus du- ximus appendendum. Testes sunt Dominus Bogitz Sub-Camerarius noster, Profratribus Subjudex, Gerwinus Advocatus noster, Theodoricus Proconsul, & Martinus Feodarius noster, ac plures alii fide digni. Actum & datum Nessau Anno D. 1317. XVI. Kalend. Aug.

L.

Sententia Judicum Apostolicorum, qua Ordo Teutonicus ad restituendam Regno Poloniae Pomeraniam damnaque refundenda condemnatur. Lata hæc Sententia in Ecclesia S. Nicolai Juveni - Vladislavia IV. Id. Febr. An. 1322. Ex Archivo Regni Lib. Inscr. Lit. C. fol. 136.

In

ANNO In Nomine Domini Amen.

1322.

Exorta coram Nobis JANISLAO Divina & Apostolica Sedis providentia Sanctæ Ecclesiæ Gnesnensis Archiepiscopo, DOMARATO D. G. Posnaniensi Episcopo, & Fratre NICOLAO Abbate de Mogilno Diocesis Gnesnensis, Ordinis S. Benedicti, Judicibus a Sede Apostolica deputatis & delegatis, inter Inclytum Principem D. WLADISLAUM Poloniae Regem Illustrum ex parte una: Religiosos Viros Magistrum & Fratres Domus S. Mariæ Teutonicorum parte ex altera, super Terra Pomeraniæ, materia quæstionis: Sanctissimus Pater D. JOANNES Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Summus Pontifex suas Nobis direxit Litteras inhæc verba:

„ JOANNES Episcopus Servus Servorum Dei, Venerabilibus Fratribus, Archiepiscopo Gnesnensi, & Episcopo Posnaniensi, ac Dilecto Filio Abbati Monasterii S. Benedicti de Mogilno Gnesnensis Diocesis, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Gravem Illustris Dilecti Filii Nobilis Viri WLADISLAI Ducis Poloniae quærelam accepimus, continentem, quod Magister & Fratres Domus S. Mariæ Teutonicorum, non attendentes, quod quondam CONRADUS Dux Poloniae, Avus ejusdem Ducis, eosdem Magistrum & Fratres, quos veros credebatur Catholicæ Fidei defensores, & ad partes illas pro defensione ipsius Fidei primitus advocavit, & nonnulla mobilia, & immobilia bona liberaliter concessit eisdem, alias eos dictus CONRADUS, & Successores sui benigne & favorabiliter prosequendo. Sed ipsi dicto Duci seredentes ingratos, & ad bona ipsius rapacitatis manus extendentes, illicite Ducem ipsum Terra sua Pomeraniæ Vladislaviensis Diocesis, quæ de Regno Poloniae fore dinoscitur, temeritate propria spoliantes, illam cum hominibus, vasallis, castris, villis, possessionibus & bonis existentibus in eadem, contra justitiam occuparunt, & detinuerunt jam per octo annos, & amplius, sicut adhuc detinent violenter, fructus, proventus ac redditus provenientes ex illa percipientes indebite & injuste, illam sibi reddere contradicunt, in ipsius Ducis grave dispendium, & Regni prædicti diminutionem enormem, & scandalum manifestum. Quare Nobis Dux præfatus humiliter supplicavit, ut providere sibi de opportuno super hoc remedio dignaremur. Nos igitur nolentes eidem Duci in suo jure deesse, in quo sumus omnibus debitores, discretioni Vestre per Apostolica Scripta

committimus & mandamus, quatenus ANNO vos, vel duo vestrum per vos, vel per 1322. alios super præmissis, auctoritate nostra, summarie de plano, sine strepitu & figura Judicii procedentes, si rem invenieritis ita esse, Magistrum & Fratres prædictos, ad restituendum dicto Duci Terram, homines, vasallos, castra, villas, possessiones, & bona prædicta cum fructibus, redditibus, proventus medio tempore perceptis, per Censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, compellatis, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis. Non obstantibus de duabus dietis editis in Concilio Generali, & felicis recordationis BONIFACII Papæ VIII. Prædecessoris nostri, per quas Judices a Sede deputati prædicta, extra Civitatem & Diocesim, in quibus deputati fuerunt, & alibi quam in Civitatibus & locis insignibus, procedere, aut vices suas committere, vel aliquos ultra unam dietam a finibus suæ Diocesis trahere prohibentur, & aliis contrariis Constitutionibus quibuscumque, dummodo ultra tertiam vel quartam quis extra suam Diocesim ad judicium non trahatur: seu si dictis Magistro & Fratribus, seu quibusvis aliis communiter, vel divisim a Sede Apostolica sit indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari, aut extra, vel ultra certa loca trahi, vel ad judicium evocari non possint per Litteras Apostolicas, non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem: Et quibus libet Privilegiis, Indultis, & Litteris Apostolicis generalibus vel specialibus, eisdem Magistro & Fratribus ac Ordini concessis communiter, vel divisim, quorumcunque tenorem existant, per quæ vestre Jurisdictionis explicatio possit hac in parte quomodolibet impediri, & de quibus quoque, eorumque tenoribus de verbo ad verbum habenda sit in nostris Litteris mentio specialis. Datum in Avinio tertio Idus Septembr. Pontificatus nostri Anno quarto.

Nos igitur juxta formam Mandati Nobis directi, præfatos Magistrum & Fratres ad nostram fecimus præsentiam evocari. In termino itaque peremptorio, ipsis Partibus per nos assignato, Discreti Viri, Dominus Philippus Cancellarius Regni Poloniae, & Sibi Cancellarius Sieradiensis, tunc Subcancellarius, et Magister Joannes Canonicus Rudensis, Procuratores ejusdem Domini Regis, nomine procuratorio ipsius compaunerunt coram Nobis, suum Procuratorium exhibentes, ejus tenor est talis:

L 2

„ Vni-

ANNO 1322. „ Vniuersis presentes Literas inspecturis VLADISLAUS, Dei Gratia Rex Poloniae, salutem in omnium Salvatore. Noverit Discretio Vestra, quod Nos in causa seu causis, quam, vel quas habemus, seu Nos habere speramus cum Religiosis Viris, Magistro et Fratribus Domus Ordinis S. Mariae Teutonicorum per Prussiam super Terra Pomeraniae, et fructibus inde perceptis, ac quibuscunque aliis rebus coram Venerabilibus Patribus Dominis JANISLAO Archiepiscopo Gnesnensi, DOMARATHO Episcopo Poshnienensi, ac Religioso Viro Fratre NICOLAO Abbate de Mogilno, Ordinis S. Benedicti, Judicibus a Sede Apostolica delegatis, et coram quocunque alio Iudice, vel Judicibus ab ipsis subdelegatis, vel subdelegandis, Discretos Viros: Philippum Cancellarium nostrum in Regno Poloniae, et Sbisconem Subcancellarium, ac Johannem Canonicum Rudensem, Capellanum nostrum, fecimus, constituimus et ordinavimus veros et legitimos Procuratores et Nuntios speciales, et quemlibet eorum in solidum, ita, quod non sit melior conditio occupatorum, sed quod unus inceperit, alii vel alius valeat resumere, prosequi et finire. Dantes eisdem et cuilibet eorum plenam et omnimodam potestatem ad agendum et defendendum, petitionem seu libellum dandi et recipiendi, exceptiones dilatorias et peremptorias proponendi, litem constituendi, juramentum de calumnia seu malitia, ac de veritate dicenda, et cujuslibet alterius generis in animam nostram protestandi, articulos et possessiones faciendi, et ad eas respondendi, testes, Instrumenta, et quaslibet alias probationes producendi, allegandi, sententiam seu sententias interlocutoriam seu diffinitivam audiendi, et ab eis vel ea, si opus fuerit, appellandi, Apostolos petendi, et appellationem prosequendi, beneficium restitutionis in integrum postulandi, alium Procuratorem seu Procuratores loco sui substituendi, ad omnem et quemlibet praedictorum substitutum vel substitutos revocandi, et in se procuracionem resumendi, quando, et quotiens eis, vel cuilibet ipsorum videbitur expedire, nec non et ad omnia alia et singula faciendum, quae circa praemissa, et quodlibet praemissorum opportunum fuerit, etiamsi mandatum exigant speciale. Promittentes ratum et firmum habere et tenere, quicquid per eosdem Procuratores nostros, et quemlibet ipsorum substitutum seu substitutos ab eis in praemissis, et quolibet praemissorum fuerit procuratum. Insuper volentes eosdem Procuratores nostros, substitutos

seu substitutum ab eis et quolibet ipso ANNO 1322. rum relevare ab omni onere satisfaciendi, promittimus eis iudicato fisci, et iudicatum solvi, pro omnibus suis clausulis, sub rerum nostrarum omnium Ipotea. In cuius rei testimonium et evidentiam plenior praesentes Literas scribi, seu fieri mandavimus, et Sigilli nostri, quo haecenus usi sumus, et in praesenti utimur, appensione communiri. Actum, et Datum in Sandomiria decimo Kalendas April. Anno Domini millesimo tricentesimo vigesimo. Praesentibus Domino Nankero electo in Episcopum Cracoviensem, Ivano Cantore Gnesnensi, Prandotha Archidiacono Busviziensi, Gunthero Decano Sandomiriensi, ----- Cracoviensi Castellano, ac Thomislao Palatino Sandomiriensi, ac aliis pluribus fide dignis. “

Ex parte vero dictorum Magistri et Fratrum, Frater Siffridus de Papow, ejusdem Ordinis Procurator eorum similiter comparuit, et Procuratorium exhibuit in haec verba:

„ In Nomine Domini Amen.

Noverint universi praesentem Literam inspecturi, quod Nos Frater FRIDERICUS Praeceptor & Magister Fratrum Teutonicorum Domus S. Mariae per Prussiam & Pomeraniam, in causa vel causis, quae Nobis & Fratribus Ordinis nostri moventur, & specialiter in causis, quae moventur, vel moveri sperantur Fratribus nostris Commendatoribus Domorum in Gdansk, in Gurewa, & in Swieze, coram Venerabilibus Patribus Dominis: JANISLAO Archiepiscopo Sanctae Gnesnensis Ecclesiae, DOMARATHO Poshnienensis Ecclesiae Episcopo, & Fratre NICOLAO Abbate de Mogilno Ordinis S. Benedicti, specialiter evocatis, qui se afferunt Iudices a Sede Apostolica delegatos, aut quibuscunque subdelegatis ab eis, de consensu Fratrum nostrorum facimus & constituimus Dominum Siffridum de Papow, Fratrem Ordinis nostri Sacerdotem praesentem, & mandatum in se sponte suscipientem nostrum, & dictorum de Gdansk, Gurewa & de Swieze Commendatorum Procuratorem, concedentes eidem liberam potestatem agendi, defendendi, Literarum Apostolicarum copiam cum debita ad deliberandum dilatione petendi, excipiendi, & contradicendi, litem contestandi, in animam nostram & eorum jurandi, testes & instrumenta & alias probationes producendi, concludendi, interlocutoriam & diffinitivam sententias audiendi, & ab eis & earum qualibet, quum sibi videbitur, appellandi, Apostolos petendi, ab ap-

pella-

ANNO 1322. pellatione recedendi, cum sibi videbitur expedire, appellationem prosequendi, alium vel alios Procuratorem vel Procuratores substituendi, in solidum vel divisim ad omnia supra dicta, vel quodlibet praemissorum substitutum vel substitutos revocandi, quum, & quando sibi videbitur etiamsi mandatum exigatur speciale. Ratum habituri, quicquid per ipsum Procuratorem nostrum, vel quemlibet substitutum ab eo factum fuerit in praemissis & quolibet praemissorum. Renuntiantes omni solennitati juris vel facti, qua omissa praesens procuratorium impugnari posset, vel quomodolibet fugillari, promittentes sub hypoteca bonorum nostrorum pro ipso Procuratore nostro, vel quolibet substituto ab eo iudicato fisci, & iudicatum solvi, si litem subierit coram Dominis supra dictis agendo, vel etiam defendendo, & hoc tam eisdem Dominis, qui se dicunt Iudices delegatos, quam Parti, cujus intererit, ostensione praesentium volumus esse notum. In cuius facti evidentiam plenior praesentem literam inde conscriptam nostro Sigillo duximus consignandam. Dat. Anno Domini M. tricentesimo vicesimo, IV. Idus Aprilis. Praesentibus Viris honestis, & discretis Dominis: Jordano Praeposito Varmiensis Ecclesiae, Magistro Fredrico Doctore Decretorum Canonico Glogoviensi, & Joanne Rectore Ecclesiae Culmensis, & aliis pluribus fide dignis ad haec vocatis & rogatis. “

Quibus procuratoriis exhibitis, memoratus Procurator Magistri & Fratrum ex causa minus rationabili, & frivola a Nobis ad Sanctam Sedem Apostolicam appellans, a praesentia nostra recessit. Nos itaque attendentes, quod in eadem causa, non obstante ejusdem Procuratoris absentia, procedere poteramus, praefatis Procuratoribus Domini Regis instantibus, petitionem ipsorum recepimus in haec verba:

„Coram Nobis Venerabilibus Patribus Dominis: JANISLAO Archiepiscopo Gnesnensi, & DEMARATHO Episcopo Poshnienensi, & Fratre NICOLAO Abbate de Mogilno, Judicibus a Sede Apostolica deputatis: Nos Philippus Cancellarius Regni Poloniae, & Sbisco Subcancellarius, ac Johannes Canonicus Rudensis, Procuratores Illustris Principis Domini VLADISLAI Regis Poloniae, procuratorio ipsius nomine proponimus, conquerendo, quod idem Rex, tunc tamen adhuc Dux existens, cum esset in possessione Terrae Pomeraniae, quae Principes Regni Poloniae, & Illustris Principes PRIMISLIUS & CASIMIRUS eam ipsius no-

TOM. IV.

ANNO 1322. mine possederint, Religioque vel Magister & Fratres Ordinis S. Mariae Teutonicorum Domus, ipsos Principes de possessione ejusdem terrae, castrorum, civitatum, oppidorum & villarum ipsius potentiam & violentiam ejecerunt, memoratum Dominum Regem ipsa terra sic injuriose & indebite spoliante, quam adhuc occupatam detinent, in ipsius Domini Regis grave dampnum, & magnum praedictum & diminutionem dicti Regni. Quare petimus nomine, quo supra, conditione ex canone reintegranda, eundem Magistrum & Commendatores de Gdansk, de Gniew, & de Swieze, qui ipsam possident, quod eam, & fructus inde perceptos, & qui percipi potuerunt a tempore dejectionis, quos aestimamus ad triginta millia marcarum monetae & ponderis Regni Poloniae, per Vos procedendo summarie & de plano, ac sine strepitu & figura iudicii dicto Domino nostro Regi restituant, aternaliter condemnari. Petimus etiam expensas in lite factas, & protestamur de faciendis. “

Qua recepta, & diligenter discussa, considerantes juxta tenorem Litterarum Apostolicarum, quod in causa eadem posset, lite non contestata, procedi, receptis testibus pluribus idoneis pro parte dicti Regis, & eis secreto & sigillatim examinatis, attestationibusque ipsorum apertis & publicatis, ac ipsius causa meritis plene discussis, parte dictorum Magistri & Fratrum citata, ad audiendum sententiam diffinitivam, & praesente ipsorum Procuratore praedicto, coram Nobis in termino ad hoc praefixo constituto, & praehabita Nobiscum deliberatione sufficienti, & communicato sapientum consilio, Procuratoribusque praefatis D. Regis praesentibus, & sententiam proferri cum instantia postulanti; DEI nomine invocato; quia iidem Procuratores Domini Regis intentionem suam clarissime comprobaverunt, praedictos Magistrum & Fratres Domus S. Mariae Teutonicorum, ac dictum Siffridum Procuratorem ipsorum praesentem, eorum nomine, & Commendatorum de Gdansk, de Gniewa & Swieze, qui dictam Terram Pomeraniae possident, ad restitutionem ejusdem Terrae cum suis pertinentiis, & ad solutionem triginta millium marcarum monetae & ponderis Regni Poloniae, ratione fructuum perceptorum, & qui percipi potuerunt ex illa, prout Procuratores de violentia illata, probata per testes, quantitatem praedictam fructuum per suum juramentum legitime comprobaverunt, & ad satisfactionem expensarum in causa factarum, praefato D. Re-

M

gi

ANNogi Poloniae, seu Procuratoribus ipsius
1322. praedictis faciendam, in his scriptis sententialiter condemnamus. Quas quidem expensas ad centum quinquaginta marcas Grossorum Pragensium taxamus, eo quod Procuratores praefati D. Regis se eas dixerunt in hac causa expendisse, prout suis declaraverunt juramentis. Lata est haec sententia in Ecclesia S. Nicolai Juveni Vladislaviae Vladislaviensis Diocesis, post Missam, quarto Idus Februarii, Anno Domini 1322. Praesentibus Fratribus nostris Nicolao Decano, Gerlino Scholastico Gnesnensibus, Joanne Archidiacono Pofnaniensi, Petro Cantore Vladislaviensi, Michaeli Praeposito Kruszwicensi, Venceslao Calissiensis, Potentiano Unieioviensis Ecclesiarum Archidiaconis, Vincentio Alberto Gnesnensis, Voislao Pofnaniensis, Joanne Plocensis Ecclesiarum Canonicis. Et Religiosis Viris Francisco Priore Pofnaniensi Ordinis Fratrum Praedicatorum, Wihoslao Custode Provinciali, Michaeli Guardiano Vladislaviensi Ordinis Fratrum Minorum, & aliis quam plurimis Saecularibus & Religiosis. In quorum omnium testimonium & evidentiam certiorum, praedictam sententiam per scriptum publicum Notarium scribi, & in publicam formam redigi fecimus, & ad maiorem cautelam nostrorum Sigillorum appensione muniri.

Ego BOGUSLAVS de Sandomiria Cracoviensis Diocesis, Canonicus Gnesnensis, Imperiali Auctoritate publicus Notarius, una cum praedictis testibus, tempore, quo praefata ferebatur & legebatur sententia, praesens fui, subscripsi, & in hanc publicam formam redegi, & de mandato dictorum Dominorum Judicum, ad petitionem praedictorum Domini Regis Poloniae Procuratorum, meis consueto nomine & signo consignavi in testimonium veritatis.

Ego NICOLAUS, Filius quondam Ludovici dicti de Strigonio, Clericus Pofnaniensis, publicus Imperiali Auctoritate Notarius, tempore, quo dicta seu praescripta ferebatur & legebatur sententia, una cum praedictis testibus interfui, ideo me hic subscripsi, meoque signo consueto & nomine signavi, rogatus in testimonium veritatis.

LI.

ANNO
1326.

Frater WERNHERUS Ordinis S. Mariae Domus Teutonicae Magister promittit se HENRICO Duci Wratislaviensi opem esse laturum contra WLADISLAUM Regem Cracoviae. Actum & datum Thoren Anno 1326. Feria 2da infra Octavas Assumptionis Domini Nostri Ex Origin.

Noverint universi praesentium notitiam habituri, quod Nos Frater WERNHERUS, Fratrum Ordinis S. Mariae Domus Teuton. Hospitalis Jerosolymitani Generalis Magister, cum WLADISLAO Rege Cracoviae olim gratiam boni communis, & auxilium Terrarum omnium ubicunque confirmatum in salutem & augmentum conservationis omnium Christi fidelium, federa pacis & concordiae modo inviolabili firmaveramus, censes, ut exinde tranquillitatis quietudo, nec non vigor cunctis temporibus utrobique continue perduraret; qui quidem Rex, pacis pactatae cursu durante, diffidatione nulla prorsus praecedente, quam tamen tenor juris & iustitiae exigebat, ejusdem pacis sic compromissae federa pluries per suos temerarie & perfide violavit, requisitione quoque nostra rationabili interveniente, super eodem Nobis observationes iustorum placitorum frequentius denegavit, promissiones suas suggestionem malefica semper velut auctor dolum sub dolo infringendo, quod efficaciter ex re gesta ostenditur & patet, nam idem Rex, praelibatae pacis tempore persistente, manum in Fratres nostros & eorum familiam in finibus propriis misit, ensi crudeli ipsos hostiliter occidendo, veris abjectis armis iustitiae Christianae in fideles Christi rabie gentilium deserviens furienti, cum Paganis federa mortis compangendo, homines Christianos nuperime abominabiliter devastavit, quosdam eorum nece ferocissima perimi permittendo, alios vero in captivitatem lugubrem sinendo duci, dolose domini exterminium nostri & Ordinis toto conamine machinando, praeterea cum Dominus HENRICUS, Honoris Vir & fidelis, Dux Zleziae, & Dominus Wratislaviae, pluribus viribus iusta placita supra dicto Regi exhibuerit, illa ab eo & suis satis proterviter recipere ..... propter quendam latronem insignem in latrocinio publice deprehensum, ob ejus demerita iusto iudicio suspensum, ipsum assidue ac suos destruere irrecuperabiliter machinatur, tyran-

ANNogi tyrannidem propriam inhumaniter exercendo: sane cuius insultui periculoso, ac in tempore mihi & vobis adhaerere volentium impetuosius concedenti resistere cupientes, de maturo Fratrum consilio, deliberatione habita diligenti, bona fide, cuiusvis doli scrupulo circumscripto, promittimus firmiter per praesentes Inclito Principi D. HENRICO, Duci Wratislaviae prius nominato, certum & inviolabile praestare auxilium cum tota nostra potentia contra WLADISLAUM Regem supra dictum, & hoc tempore Treugarum per modum pacis inter ipsum & Nos firmatarum, quae usque ad Nativitatem Domini proxime affuturam se extendunt finaliter exspirante, quodeunque ex tunc idem Rex eundem Dominum HENRICUM & suos invadere hostiliter attemptaverit, aut quovis alio modo voluerit aggravare, si quod ipsum guerrarum discordias cum eo necessitate compulsus habere contigerit, quia formam juris, & iustorum contentum ab eodem recipere placitorum, ut praediximus, consilio, auxilio, ac toto posse nostro, nullatenus ad alicujus instantiam desistemus ad culmen honoris, & iustitiae saepe dicti Domini HENRICI fideliter pro viribus anhelando terminum, guerra dicti Domini HENRICI Ducis cum eodem Rege durante nullas treugas duntaxat praesentibus exclusis, nec Tractatus amicales, neque aliquam habere debemus compositionem, nec concordiam cum supra dicto Rege, Domino eodem HENRICO, & suis expressius non inclusis, conditione cum huiusmodi advecta, quod tempore guerrarum stante, Nobis tempore aggressus & invasionis per ipsum D. HENRICUM declaretur, quo hostiliter insultemus vastatum fines Regios Nobis propius adjacentes: In cujus Compromissi valetudinem firmiorem praesentes subscribi fecimus, atque dari nostri robore Sigilli publice consignatas. Actum & datum Thoren. Anno Domini millesimo trecentesimo vigesimo sexto, Feria secunda infra Octavas Assumptionis Domini nostri.

LII.

1329. JOANNES Bohemiae Rex donat Pomeraniam Magistro & Fratribus Ordinis Teutonici. Actum & datum in Thorun Dominica INVOCAVIT An. 1329. Ex Originali.

Nos JOANNES D. G. Bohemiae & Poloniae Rex, ac Lucemburgensis Comes, ac ELISABETH per eandem Gratiā eorundem Regnorum Regina,

ac Comitissa Lucemburgensis Contoralis ANNO sua, ad universorum notitiam, tam praesentium, quam futurorum, tenore praesentium in perpetuum volumus pervenire. Quod cum inter singula pietatis opera, quibus ad aeterni Regis pervenitur solium, illud maxime animarum salutem prodesse credamus, cum Religiosis locis aut Deo dicatis hominibus, qui Domino quotidie famulantur, aliquid, de quo proficientes in melius, augmentum accipiant, datur liberaliter & confertur. Sane quia Religiosi Viri, Frater videlicet VERNHERUS de Orszela, Fratrum Ordinis Hospitalis S. Mariae Domus Teutonicorum Hierosolymitanae Magister Generalis, ipsi quoque Fratres Prussiae, quorum conditio laudabilis, vitaeque & Religionis sacrae gestant exercitium memorabile, Nos allicit, graves & intolerabiles pro dilatazione Fidei Orthodoxae, ob cuius defensionem contra Litvanos, & ipsorum secutores quoslibet hostes Christi pestiferos, prout ipsi vidimus, murum inexpugnabilem se exponunt, angustati, secti, cassi, & irremediabiliter saepius sunt afflicti, Nos, ut Magister & Fratres praedicti labores & expensas, ac curas huiusmodi in se, ac suis adiutoribus & subditis ferre, ipsisque intendere ut antea, & resistere Fidei Christianae oppressoribus possint uberius, participationem bonorum, quae per eos sunt ubiliter, operum affectantes, ut de bonis huius mundi celestia nancisci, & Regum Domino congregare aeternaliter mereamur, pro Praedecessorum, Primogenitorum ac Haeredum nostrorum, nostraeque animarum salute, nec non peccaminum nostrorum remedio, ipsis Magistro & Fratribus, ac toti Ordini, communicata manu, pari consensu, ac unanimi voluntate, nulla fraude inducti, seu dolo aliquo circumventi, pure, libere, & irrevocabiliter inter vivos, nomine simplicis puraeque Eleemosynae propter Deum, & venerationem gloriosae Virginis Mariae, de liberalitate & munificentia Regia, consensu nostrorum fidelium accedente, damus, donamus & conferimus Terram Pomeraniae, & quicquid ad eam, vel in ea, in toto, vel in ejus parte Nobis, Haeredibus & Successoribus nostris Bohemiae & Poloniae Regibus aut Reginis, juris, proprietatis, domini, aut actionis competuit hactenus, aut competere poterit quomodolibet in futurum, ad habendam, tenendam & regendam, uti fruendam & possidendam per eosdem Magistrum & Fratres, Successoresque eorum, ac totum Ordinem, jure proprietatis perpetuo, pacifice & quiete,

ANNO 1329. te, quicquid eis, aut suis Successoribus deinceps placuerit, in perpetuo faciendum, cum omnibus & singulis, quae infra praedictam terram, seu intra, aut supra, vel etiam sub terra eandem, cum accessibus & regressibus suis continentur, cum omnibus videlicet suis iuribus, appendiciis, pertinentiis, civitatibus, oppidis, castris, villis, allodiis, campis, agris cultis & incultis, pratis, hortis, montibus, vallibus, planis, ruberis, desertis viis & inviis, fluminibus, ripis, rivis, stagnis, aquis, aquarum decursibus, molendinis in aqua, vel ad ventum expositis, venationibus, aucupationibus, piscationibus, piscinis, jurisdictionibus, monetis, seu teloneis, juris patronatus Ecclesiarum, feudis, vassallatibus, militiis, clientibus censitis, agricolis, servitoribus, omagio quocumque, seu alio quovis titulo, censibus, redditibus, proventibus & fructibus, & universaliter cum omnibus & singulis utilitatibus, quae habentur supra, infra, vel intra terram praedictam, vel etiam sub terra eadem mineris, vel metallis, auri, argenti, cupri, stanni, plumbi, ferri, vel generis alterius cuiuscunque, ut puta, lapidibus, sale, vel aliis obventionibus quibuscunque, & in quibuscunque rebus consistant, in integrum cum omni usu seu requisitione Nobis, aut alteri nostrum, Successoribus, aut Haeredibus nostris ex eis, vel pro eis rebus, aut aliqua earum modo quolibet pertinente. Nihil in eadem terra, aut suis pertinentiis Nobis, Haeredibus, vel Successoribus nostris, proprietatis, juris, actionis vel domini penitus reservantes. Ut autem haec praesens donatio nostra pure & simpliciter propter Deum, sicut provide & rationabiliter, ac iustae donationis titulo celebrata & consummata, robur perpetuae obtineat firmitatis, promittimus nostro, Haeredum ac Successorum nostrorum nomine, contra eam nullo unquam tempore facto aut jure facere, vel venire per Nos, vel alios, publice aut occulte, in toto vel in parte, nec eam revocare in vita vel in morte, occasione ingratitudinis cuiuscunque, seu tam praesentium, quam supervenientium liberorum. Volentes ad maiorem certitudinem, seu etiam cautelam, ut ex nunc Inclytus CAROLUS Primogenitus noster, fide praestita, corporalis loco iuramenti, spondeat & promittat dictis Magistro & Fratribus, pro se suisque Successoribus stipulans, quod dictam terram, seu aliquam ejus partem, per se, vel alios, nullo unquam tempore impetret, de jure vel de facto, modo aliquo, seu inquirat: sed ipse cum omnibus

ANNO 1329. suis conterminiis, donationem hujusmodi ratam, gratam habeat firmiter in futurum. Renuntiantes sponte & expresse pro Nobis, nostrisque Successoribus & Haeredibus universis exceptioni doli mali, ac in factum actioni, beneficio restitutionis in integrum, constitutionis & consuetudinis cuiuslibet contrariae, Litteris & Indulgentiis Apostolicis, Imperialibus, seu a Romanis Regibus impetratis, vel etiam impetrandis, omnique Juris Canonici vel Civilis auxilio, per quod Nobis, Haeredibus, aut Successoribus nostris saepe fatis posset aliquo modo suffragium, Magistro vero ac Fratribus, seu ipsi etiam Ordini praesudicium quomolibet generari: Imo etsi ipsa terra, seu aliqua ejus pars Pomeraniae, per Inclytam Dominam ELISABETH Bohemiae & Poloniae quondam Reginam, relictam quondam recolendae memoriae VENCESLAI, olim Bohemiae & Poloniae Regis, Socris & Praedecessoris nostri Filiam, vel Haeredes ejus, fuerit impetita, ipsam terram, & quamlibet ejus partem ab impetentibus, & quolibet impetente, disbigare & liberare nostris promittimus laboribus & expensis. In quorum omnium testimonium & cautelam praesentia scripta fieri, & Sigillis nostris iustimus communiri Actum & datum in Thorun Dominica Invocavit. Anno Domini 1329. Praesentibus Spectabilibus et Nobilibus Viris, Fidelibus nostris, Jofrido Comite de Liningen, Henrico Comite de Wilnow, Ulrico Domino de Hanow, Petro de Hezeburg, Henrico de Lipa Juveni, Vilhelmo de Landensteyn, Thunone de Colduz, Othone de Bergaw, Bernardo de Sumeburg, et aliis plurimis fide dignis, quos in omnium supradictorum, testes duximus requirendos.

LIII.

Idem dat potestatem Magistro Ordinis Teutonici novas villas in terra Dobrzynensi edificandi ac deserta extirpandi, exceptis his, quae ad Castrum Dobrzyn. pertinent. Datum Thoruni Anno 1329. secunda feria post Dominicam LETARE. *Ex Originali.*

Nos JOHANNES Dei Gratia Boemiae et Poloniae Rex ac Luxemburgi Comes praesentibus publice profiteamur. Quod Nos Viro Conspicuo Fratri WERNHERO de Orzela, Fratrum Domus Teutonicae Magistro Generali, Amico nostro dilecto, per Terram Dobrzynensem villas novas plantandi, deserta extirpandi, et in

ANNO 1329. & in eisdem homines libertandi, ac eadem in ipsis novis & veteribus villis aut ipsorum pertinentiis, eis, quae ad Castrum Dobrin pertinent, duntaxat exceptis, si qua bona seu villa modo quocunque vacent, vel fortasse vacare contigerit usque ad nostrum beneplacitum infeudandi plenam damus & liberam potestatem. Ratum & gratum habituri, quidquid per ipsum Magistrum actum fuerit in praemissis, aut aliquo praemissorum, harum testimonio Litterarum. Datum Thoruni Anno Domini millesimo trecentesimo vicesimo nono, secunda Feria post Dominicam LETARE.

LIV.

1330. *Idem Terram Dobrzynensem pro quatuor millibus & octingentis sexagenis denariis Pragensium Magistro & Ordini Cruciferorum vendit, utque idem Ordo a praestatione decimarum ex praefata Terra sit immunis, curaturum se promittit.* Cum VLADISLAVO Rege Cracoviae non prius pacem faciet, nisi ipse, & ZEMOVITI Fratris illius Filius, juri suo ad Terram Dobrzynensem renuntiaverint. Datum & Actum Metis Anno 1330. decima sexta Martii. *Ex Originali.*

Nos JOHANNES Dei Gratia Bohemiae & Poloniae Rex, ac Luxemburgensis Comes, ad universorum notitiam tenere praesentium volumus pervenire, quod Nos de maturo fidelium nostrorum consilio, ac diligenti & bona deliberatione praehabitis, dedimus, vendidimus, & tradidimus, jure proprio & in perpetuum Religiosis Viris Fratri WERNHERO de Orzela Magistro Generali Hospitalis S. Mariae Domus Teutonicorum Ieruzolimitani, nec non Fratribus Domus ejusdem pro se, suisque posteris & Successoribus recipientibus, & iusto emptio-nis titulo ementibus Terram dictam Dobrin ad habendam, possidendam, tenendam, et quidquid eis suisque Successoribus deinceps placuerit, perpetuo faciendum cum omnibus et singulis, quae infra praedictam Terram ab antiquo ex utraque parte fluvii dicti Vislae continentantur, et nunc continentur, et cum omnibus appendiciis et pertinentiis, civitatibus videlicet, castris, villis, allodiis, campis, agris cultis et incultis, pratis, ortis, montibus, vallibus, planis, pascuis,

TOM. IV.

ANNO 1330. silvis, ruberis, deserto, viis, inviis, fluviis, rippis, rivis, stagnis, aquis, aquarum decursibus, molendinis in aqua, vel ad ventum expositis, venationibus, aucupationibus, piscationibus, piscinis, jurisdictionibus, monetis, teloneis, juris patronatus Ecclesiarum, feudis, vassallatibus, militibus, clientibus, censitis, agricolis, servitoribus, homagio quocunque, seu alio quovis titulo, censibus, redditibus, proventibus et fructibus, ac universaliter omnibus et singulis utilitatibus, quae habentur supra, vel infra, vel intra terram praedictam, vel etiam sub terra eadem in mineris et metallis auri, argenti, cupri, stanni, plumbi, ferri, vel generis alterius cuiuscunque, ut puta lapidibus, sale, vel aliis obventionibus quibuscunque, in quibuscunque rebus consistant in integrum, omnique jure et actione, usu seu requisitione, five ex eis, vel pro eis rebus, aut ex qualibet earum rerum modo aliquo pertinente. Pro quatuor millibus sexagenarum et octingentis sexagenis grossorum denariorum Pragensium. Quam pecuniam confitemur praesentibus Nos ab ipso Magistro et Fratribus habuisse et recepisse, ac Nobis integre datam, solutam et numeratam fuisse. Exceptioni Nobis non soluti et non numerati pretii omnino renuntiantes, renuntiamus etiam auxilio competenti circumventis ultra dimidium iusti pretii: donantes dictis Magistro et Fratribus, ex certa scientia irrevocabiliter inter vivos, quod res nunc valet plus pretii, aut in futurum valebit. Et promittentes dictam rem venditam habere licere, dolum malum abesse, absuturumque esse. Promittentes fide bona, dolo & fraude quibuscunque exclusis, pro Nobis, Haeredibus & Successoribus nostris Bohemiae & Poloniae Regibus, ac Comitibus Luxemburgensibus, & specialiter pro Clarissima Domina ELIZABETH Conthorali nostra legitima, licet nullum eis jus hypothecarium scilicet conthorali & liberis nostris procreatis, aut procreandis, in terra & pertinentis suis supra dictis comperat, ex eo, quod praedictam terram cum suis appendiciis armata & potenti manu potestati & dictio-ni nostrae subegimus, quod praefatis Magistro & Fratribus nullo unquam tempore per Nos, vel per alios movebimus, seu moveri faciemus de jure vel de facto litem, controversiam, seu quamvis aliam questionem. Insuper promittimus, & ad hoc Nos, Haeredes & Successores nostros praedictos firmiter obligamus, Nos apud Sedem Apostolicam partes nostras interposituros fideliter cum effectu, ut terra praedicta cum suis pertinentiis a praestata

ANNO
1330.

statione decimarum sicut alia terra dictorum Magistri & Fratrum fiat libera & immunis, & per eiusdem Sedis Apostolicæ Privilegium eximatur. Promittimus etiam per presentes, ut, si contingat Nos in posterum cum Illustri Principe Domino VLADISLAVO, qui se asserit Regem Cracoviæ, super dissensionibus, controversiis, seu questionibus inter Nos versantibus, inire amicabilem compositionem, quod eam prius non inibimus, nisi præfatus Princeps & . . . . . Filius SEMOVITÆ Fratris sui, quondam Dux Terræ Dobrinen. pro se, suisque Hæredibus & Successoribus universis, ante omnia renuntient omni iuri & actioni, seu impetitioni & rancori, quas se forte ad præfatam Terram, & quamlibet ejus partem, ac contra præfatos Magistrum & Fratres habere proponunt, seu proposuerunt, pure, simpliciter & in totum. Ita quod prælibati Magister & Fratres a perturbatione dicti Principis, Hæredum et Successorum suorum, occasione dictæ Terræ, et cujuslibet ejus partis, sint et permaneant tuti citra inquietudinem quamlibet et securi. Hanc siquidem venditionem provide et rationabiliter factam, ac omnia et singula supra scripta promittimus, et ad hoc Hæredes et Successores nostros præfatos firmiter obligamus, ante dictis Magistro et Fratribus pro se, suisque Successoribus stipulantibus perpetuo, firma, rata, grata habere, tenere, observare et adimplere, nec contra facere vel venire per Nos, vel per alios aliqua ratione, seu causa, aut ingenio, de jure vel de facto. Quæ esse volumus omnia circumscripta. Renuntiantes in his omnibus et singulis fori privilegio, beneficio novarum constitutionum, nec non exceptioni doli mali, ac in factum actioni, Literis quoque et Indulgentiis Apostolicis et Imperialibus, ac a Romanis Regibus impetrandis, consuetudinibus quibuscunque præscriptis, vel non præscriptis, omnique juris Canonici vel Civilis auxilio, per quod Nobis, Hæredibus, nostrisque Successoribus sæpe dictis suffragium, ipsisque Magistro et Fratribus jam dictis præjudicium posset quomodolibet generari. In cuius rei testimonium præsentis Literas fieri, et Sigillo nostro majori fecimus communiri. Datum et actum Metis Anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo, decimasexta die Mensis Martii, Indictione decima tertia. Præsentibus Venerabili in Christo Patre Domino Witigo Episcopo Misnensi, ac Spectabilibus ac providis Viris Dominis Goffredo Comite de Liningen, Arnaldo Domino de

Blanquenaw, Conrado Domino de Seleyda, Ulrico Domino de Hanowe, Hermannno de Columba dicto Birbe, Wilhelmo Landensten, Thunone de Colduz, Ottone de Bergowe, Bernhardo de Suneburg, quos in omnium testes invocavimus prædictorum.

LV.

Bulla Excommunicationis Apostolicæ contra Magistrum, Provinciale, & Commendatores Ordinis S. Mariæ Teutonicorum Jerusalemitanorum late, pro devastatione hostili Episcopatum Vladislaviensis & Culmensis. Datum Avinione pridie Kalendas Aprilis, Pontificatus Anno decimo quinto. *Ex Archivo Capituli Cracoviensis.*

1331.

JOHANNES Episcopus servus servorum Dei. Venerabilibus Fratribus Archiepiscopo Gnesnensi, & Cracoviensi ac Posnaniensi Episcopis salutem & Apostolicam Benedictionem. Grave non immerito gerimus et molestum, cum Personæ jugo observantiæ regularis astrictæ, ac plantatæ in orto militantis Ecclesiæ, ut se defensionis murum pro domo Domini exhibentes, resistant viriliter hostibus fidei venientibus ex adverso, convertunt in contrarium vias suas adversus Ecclesias, et Personas Ecclesiasticas, quibus præstare deberent defensionis præsidium, per hostiles et violentos incursum, prædas, rapinas et spolia exercentes. Sane Venerabilis Fratris nostri Episcopi Vladislaviensis lachrimabili proposita in Consistorio coram Nobis conquestionem percepimus, quod nonnulli Fratres Domus S. Mariæ Teutonicorum Jerusalemitanorum in partibus, seu prope partes Poloniæ commorantes, non attendentes, quod eadem Domus ad Dei laudem et gloriam, atque defensionem fidelium, et liberandam Dei Ecclesiam exitit per Sedem Apostolicam ordinata, et quidem alii eorum ministri autoritate et mandato Magistri Generalis ejusdem Domus, sicut asseritur, nec non Provincialis Terræ Culmensis, ac de Naxonia et de Golub, ac de Svecze, ac de Coprzino sive Engelberch Vladislaviensis et Culmensis Diocesis Commendatores Ordinis Domus ejusdem contra præfatum Episcopum ex eo odii rancore concepto, quod idem Episcopus diversas executionum sententiâs in eisdem Magistrum, nec non Provinciale et Commendatores, pro quadam

contu-

ANNO
1331.

contumacia eorundem per dilectos Filios Petrum de Alverna Ponomien. et Andream de Verulis Vratislaviensis Ecclesiæ Canonicos, in partibus illis Apostolicæ Sedis Nuntios, et etiam tam in eos, quam in nonnullos Clericos et Personas Ecclesiasticas civitatum, castrorum, villarum, et aliarum terrarum in dicto Regno Poloniæ consistentium, in quibus idem Magister, Provinciales et Commendatores exercent dominium temporale propter decimam sexennalem dictæ Sedi debitam, statutis ad hoc terminis non solutam, ac etiam quandam aliam Excommunicationis sententiam in laicos civitatum, castrorum et villarum prædictarum, propter denarium Sancti Petri Ecclesiæ Romanæ debitum non solutum, exigente justitia autoritate Apostolica promulgatas, tanquam devotionis Filius mandato dictorum Nuntiorum pluries et solenniter publicavit, ac etiam pro eo, quod in Terra Pomeraniæ Vladislaviensis Diocesis prædictæ, quam dicti Magister, Provincialis et Fratres contra justitiam per violentiam occuparunt, & detinent occupatam, decimas prædiales ad ipsum Episcopum et dictam Ecclesiam suam Vladislaviensem spectantes, eisdem Magistro et Fratribus, et habitatoribus dictæ terræ remittere, vel in jus aliud pro voluntate Magistri et Commendatorum, in dampnum et præjudicium maximum ipsius Episcopi et dictæ Ecclesiæ suæ Vladislaviensis, noluit commutare, prout etiam de jure non poterat, nec debebat, Episcopatum suum Vladislaviensem cum maximo Exercitu, et pene viginti vexillis nigra cruce signatis, quam contra Saracenos et paganos et infideles alios se asserunt assumpsisse, hostiliter intraverunt, cremando Ecclesias, villas, et bona Episcopatus ejusdem, et alia eidem Episcopatu dampna maxima inferentes, quibus etiam non contenti post anni spatium revolutum vel citra, pejora cumulando pejoribus, Episcopatum eundem hostiliter invaserunt, omnes fere villas campestris, grangias, aliasque possessiones ad mensam suam Episcopalem spectantes, nec non oppidum Raczaus, ad dictam mensam pertinens, dictæ Vladislaviensis Diocesis, cum plurimis villis circumjacentibus, ac civitatem suam Vladislaviensem deprædationibus, spoliis et rapinis quoque totaliter vastarunt, et quod gravius est, Ecclesias, ac aedificia etiam in dicta civitate, ac in ipsis villis, grangiis et possessionibus dictarum villarum consistentia, et quod est audiui horribile, Ecclesiam Cathedrallem Vladislaviensem, cui pagani sæpius

pepercerunt, Sanctorumque Reliquias, quæ servabantur in ea, novo, quinimo nefando sacrilegii genere cum omni decore et ornatu eorum, et nonnullos homines ignis incendio concremarunt, et quam plures alios etiam in cemeterio ejusdem Ecclesiæ crudeliter occiderunt, eidem Episcopo et Canonicis ejusdem Ecclesiæ, aliisque Clericis et Laicis, et habitatoribus dictæ civitatis, post combustionem ipsius, sub pœna capitis, et mutilatione membrorum prohibentes expresse, ne domos, seu quodvis aliud aedificium inibi aedificare præsumerent quovis modo, qui eorum inhumanitatem et sævitiam formidantes non audent ipsum iussionibus contraire, ac demum dicti Magister, Provincialis, Commendatores et Fratres omnibus habitatoribus ejusdem territorii, quod dicitur . . . . . ad dictos Episcopum et Ecclesiam spectantis, expresse mandarunt sub pœna corporum et bonorum suorum, ut de proventibus, censibus et redditibus eorundem, ad dictos Episcopum et Ecclesiam pertinentibus non eidem Episcopo, sed Magistro, Commendatoribus et Fratribus ipsis tantummodo responderent, ac intenderent, et totaliter obedirent, nec adhuc finem prædictis enormitatibus imponentes, nuper dicti Magister, Commendatores et Fratres exercitu valido congregato dictum Episcopatum similiter hostiliter invaserunt, et Castrum Raczaus dictæ Diocesis, ad eosdem Episcopum et Ecclesiam pertinens pleno jure, in quo thesaurus ac nonnullæ res et bona alia, nec non victualia residua Episcopi et Ecclesiæ prædictorum, aliarum Ecclesiarum ejusdem Episcopatus, et personarum Ecclesiasticarum, ipsiusque nondum occupata fuerant per manus sacrilegas eorundem, quæque pro majori securitate ac tuitione ipsorum in Castro reposita fuerant memorato, circumvallare hostiliter præsumpserunt, illudque cum machinis per quinque dies et ultra durissime impugnantes et tandem suffodientes, fontem seu puteum, de cuius aqua bibebant custodes dicti Castri, et nonnulli nobiles, et quam plures alii utriusque sexus juvenes et infantes, qui dictorum persecutorum faciem et sævitiam fugientes, ad dictum Castrum cum bonis et rebus suis, quæ ipsis remanserant, tanquam ad locum securum pro tuitione personarum et rerum suarum duxerant recurrendum, totaliter destruxerunt, sicque præfatis custodibus et nobilibus juvenibus et pueris siti periclitantibus, et per hoc dictum Castrum non volentibus ulterius defendere, dicti Magister, Com-

N 2

men-

ANNO 1331. mendatores et Fratres crudeliter occu-
parunt, ac thesaurum, res et bona omnia supra dicta, sicut eis libuit, disperserunt totaliter, et etiam asportarunt, ac villas circumjacentes, quæ post primum & secundum incendium pauca remanserant, ac alias, quæ aliquantulum fuerant reformatæ, cum rebus & bonis existentibus in eisdem, animalibus tamen secum deductis, in prædam ignis incendio combusserunt, multis hominibus per eos in ore gladii interemptis, non parcendo sexui, vel ætati, dictumque Episcopatum & ejus Ecclesias pro majori parte destruxerunt, & quasi ad nihilum redegerunt ita, quod nisi eisdem Episcopo ac Ecclesiis, & personis Ecclesiasticis, civitatis & Diæcesis prædictarum de opportuno remedio celeriter occurratur, eosdem Episcopum, & personas in Episcopalis dignitatis, & Ordinis Clericalis opprobrium oportebit necessario mendicare, ac dictis Ecclesiis sine culpa ipsarum debita subtrahantur obsequia, & per consequens in Episcopatu præfato crescat indevotio populi, & infinita pericula insurgent. Quare præfatus Episcopus pro se & Ecclesiis, ac personis Ecclesiasticis supra dictis super præmissis ad Nos devotè recurrens, Nobis humiliter supplicavit, ut providere super his paterna diligentia curaremus. Nos igitur præmissa, si eis veritas suffragetur, nolentes nec volentes conniventibus oculis salva conscientia pertransire, quin contra incendiarios, sacrilegos & malefactores hujusmodi, prout prædictorum excessuum enormitates exposcunt, ne ipsorum impunitas aliis transeat in exemplum, debite procedamus, Fraternitati vestræ de Fratrum nostrorum consilio per Apostolica Scripta mandamus, quatenus vos, vel duo aut unus vestrum, per vos, vel per alium seu alios, incendiarios Ecclesiarum prædictarum, cujuscunque status, ordinis & conditionis existant, auctoritate nostra in Ecclesiis & locis, ubi expedire videritis, generaliter excommunicatos publice nuntietis, & faciatis per alios nuntiari; quorum absolutionem Sedi Apostolicæ duximus specialiter reservandam, ac deinde de prædictis incendiis, nec non invasionibus, deprædationibus, injuriis atque dampnis simpliciter & de plano sine strepitu & figura judicii notatis, qui fuerint evocandi, informari curetis, & si vobis legitime constiterit de invasione, seu violentiis & incendiis supra dictis & personis, quæ talia perpetrarunt, eosdem incendiarios nominatim excommunicatos publice nuntietis diebus Dominicis & festivis, & per alios

in locis, ubi expedire videritis, nuntiari ANNO 1331.
faciatis, & ab omnibus artibus evitari, & tam eos, quam alios invasores, nec non violentiarum, rapinarum, & dampnorum hujusmodi illatores ad reedificationem Ecclesiarum, domorum, & aliorum ædificiorum per eos, vel occasione ipsorum, ut præmittitur, destructorum, ad satisfactionem & emendationem aliorum bonorum immobilium prædictorum, nec non ad restitutionem rerum mobilium ablatarum seu amissarum, vel solutionem æstimationis ipsarum, seu emendationem dampnorum super dictis rebus mobilibus illatorum taxatione per vos prius facta, de dictis bonis mobilibus, pro personarum & negotii qualitate ac valore, seu æstimatione ipsorum mobilium ablatorum, raptorum, seu incensorum & depreditorum, ubi ipsorum mobilium valor seu existimatio aliter probari non poterit, juramento ejusdem Episcopi, & aliorum, qui pertulerunt dampna hujusmodi declaranda, eisdem Episcopo, & aliis dampna passis integraliter faciendam, nullo super hoc eisdem invasoribus, incendiariis & violentiarum illatoribus appellationis suffragante remedio sententialiter condemnatis, hujusmodi sententiam, quam super præmissis proferri contigerit, executioni debitæ demandantes, contraditores quoslibet, & rebelles cujuscunque ætatis, dignitatis, ordinis vel conditionis extiterint, per excommunicationes & suspensiones in personas, & interdictum in terras seu Ecclesias eorundem, ac universitates seu communitates dictarum tetra-
rum, ac alia juris remedia, prout expedire videritis, compellendo, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis, non obstantibus felicis recordationis BONIFACII Papæ VIII. Prædecessoris nostri qua cavetur, ne aliquis extra suam civitatem & Diocesim, nisi in certis casibus exceptis, & in illis ultra unam dietam a fine suæ Diæcesis, ad judicium evocetur, seu ne Judices a Sede deputati prædicta extra civitatem & Diocesim, in quibus deputati fuerint, contra quoscunque procedere, sive alii vel aliis vires suas committere, aut aliquos ultra unam dietam a fine Diæcesis eorundem trahere præsumant, ac de duabus dietis in Concilio generali, & aliis quibuscunque Constitutionibus, a Prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus tam de Judicibus delegatis, quam de personis ultra certum numerum ad judicium non vocandis, aut aliis editis, quæ nostræ possent in hac parte jurisdictioni aut potestati, ejusque libero exercitio quomodolibet

ANNO 1331. dolibet obviare, seu in eisdem Magistro, Provinciali, Commendatoribus & Fratribus, vel quibuscunque aliis communiter vel divisim ab eadem Sede indultum, quod excommunicari, suspendi, vel eorum Ecclesiæ, civitates, castra, & loca Ecclesiastico subijci interdicto, seu quod ultra vel extra certa loca ad judicium evocari non possint per Literas Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi, eorumque locis, personis, ordinibus & nominibus propriis mentionem, & quibuscunque aliis Privilegiis & Literis Apostolicis generalibus vel specialibus, cujuscunque tenoris existant, per quæ præsentibus non expressa, vel totaliter non inserta nostræ jurisdictionis explicatio in hac parte quomodolibet valeat impediri, & de quibus, quorumcunque tenoris tenoribus de verbo ad verbum habenda sit in nostris literis mentio specialis. Ceterum volumus, & Apostolica Auctoritate decernimus, quod quilibet vestrum prosequi valeat articulum etiam per alium inchoatum, quamvis idem inchoans nullo fuerit impedimento canonico præpeditus, quodque vobis, & unicuique vestrum a data præsentium sit in præmissis omnibus, & eorum singulis perpetua potestas & jurisdictionis attributa, ut eo vigore, eaque firmitate possitis in præmissis omnibus & singulis & pro supra dictis procedere, ac si prædicta omnia & singula coram vobis cepta fuissent, & jurisdictionis nostra super præmissis omnibus & eorum singulis per citationem vel modum alium perpetuata legitimè extiterit, quacunque constitutione contraria non obstante. Quod si præfati Magister, Provincialis, Commendatores & Fratres in hac parte processibus nostris efficaciter parere non curaverint, & etiam obedire, eos ex parte nostra peremptorie citetis, ut infra semestris temporis spatium prius citationem nostram cum omnibus eorum, & dictæ Domus exemptionum Privilegiis, si quæ habent, idem videlicet Provincialis, Commendatores ac Fratres, quos per informationem hujusmodi principales & præcipuos repereritis prædictorum excessuum patratores, dictus vero Magister per Procuratorem seu Procuratores idoneos plenum & sufficiens mandatum, ac plenam & liberam potestatem habentem, seu habentes ad obediendum & parendum ejus nomine, & pro parte sua super præmissis Apostolicis ordinationibus, beneplacitis & mandatis Apostolico conspectui se præsentent his, quæ super præmissis iudicio vel concordia fa-

ANNO 1331. cienda, injungenda & statuenda duxerimus plenarie parituri, & alias facturi & recepturi, quod de Sedis ejusdem processerit beneplacito voluntatis, alioquin nisi comparuerint, & dicta privilegia portaverint, illa dictæ Sedi Apostolicæ ostensuri, ex tunc Privilegia ipsa suspendimus, & ipsos interim suis Ordinariis volumus esse subiectos, ac nihilominus contra eos, prout justum fuerit, & expedire viderimus, procedemus, eorum absentia non obstante. Ceterum si forte præfatos Magistrum Provinciale, Commendatores, & Fratres per vos vel per alium seu alios ausi non fueritis in domibus, seu domiciliis eorundem citare, vel ipsi impedimentum præstiterint, ne citari valeant, in eisdem volumus & decernimus vobis, & cuilibet vestrum præsentium auctoritate licere, diebus aliquibus Dominicis & festivis, cum populus convenerit ad Divina, ut sic facta citatio ad eos pervenire verisimiliter præsumatur, citare vel citari facere publice in Ecclesiis civitatum, vel locorum insignium magis vicinorum, in quibus possitis tute morari, & deinde procedere contra illos, sive citati taliter statuto ipsis peremptorio termino competenti coram Nobis compareant, sive comparere contempnent juxta formam præsentium, ac si citati alias legitime extiterint; quem quidem citationis modum vobis sit licitum observare etiam in aliis citationibus faciendis de illis, seu contra eos, ut coram vobis debeant, ut præmittitur, comparere. Quas quidem citationes ita volumus & decernimus eisdem artare citatos, ac si eos personaliter comprehendissent, & in eorum præsentia factæ essent, quacunque constitutione contraria non obstante. Diem vero citationis illius, per quam prædicti Magister, Provincialis, Commendatores & Fratres citati fuerint, ut coram vobis debeant, ut præmittitur, comparere, ad formam, & quidquid super præmissis duxeritis faciendum, Nobis per vestras literas vel Instrumentum publicum, horum seriem continentia, fideliter intimare curetis. Datum Avinione pridie Kalendas Aprilis, Pontificatus nostri Anno quinto decimo.

LVI.

Litteræ THEODORICI Ordinis
FF. Teutonicorum Magistri Generalis super cessione ipsius de
Terris Brestensi & Dobrinensi.
Datum in Lessania 1334. Ex
Originali.

O

Nove

ANNO 1334. **N**overint universi praesentium inspectores, quod Nos Frater THEODORICUS de Oldemburg, Ordinis Domus Teuton. Generalis Magister, pacis federa in Castro Wissegrad in Ungaria initiata, tempore praeterito consumata in Lessan, ratificamus hoc modo, ut cum Littere Nobis promissae sub eo tenore, prout in rotula sigillata, sigillis videlicet Illustris Principis Domini CASIMIRI D. G. Regis Poloniae, ac nostro, ac Generosi Viri Domini Adolphi Comitis de Monte plenius continetur, Nobis in Thorun, vel alicui Mandatum nostrum super eo habenti infra hinc, & Festum Sanctae Trinitatis proxime affuturum fuerint praesentatae, ex tunc Nobilis Otto de Bergau nomine & vice Magnifici Principis Domini JOANNIS Regis Bohemiae, & nostro, Civitatem & Castrum Brest cum omnibus suis appendiciis, ex nunc manutens Domino Regi Poloniae praebato, seu ei, quem ad hoc deputare putabit, & similiter Terram Dobrin, Domino Duci Dobrinensi cum suis pertinentiis assignabit, alioquin Nobis, vel ei, quem ad hoc deputaverimus idem Dominus Otto de Bergau, seu eius vicem tenens, Civitatem & Castrum Brest, & Terram Dobrin cum suis pertinentiis, ut praedicitur, pure & simpliciter sine aliqua contradictione tenebitur praesentare. In quorum omnium evidentiam pleniorum Sigillum nostrum praesentibus est appensum. Datum & actum in Lessania, Anno Domini millesimo trecentesimo trigesimo quarto, Dominica, qua cantatur: *Invocavit*.

LVII.

1335. *Sententia arbitralis a CAROLO Hungariae, & JOANNE Bohemiae Regibus lata, qua Pomerania Cruciferis, Dobrzinensis vero & Cujaviensis Terra Regi Poloniae adjudicatur.* Actum & datum in Wischegrad, Anno 1335. Dominica proxima post Festum S. Elisabeth. *Ex Orig.*
In Nomine Domini Amen.

NOS CAROLUS & JOANNES D. G. Hungariae & Bohemiae Reges, perpetuae memoriae tenore praesentium notum facimus, quibus expedit, universis &c. Cum Magnificus Princeps CASIMIRUS eadem Gratia Rex Poloniae ex una, & Religiosi Viri, Magister Generalis, Praeceptores, & Fratres universi Ordinis Cruciferorum de Domo Teutonica, parte ab altera, super Terris, Provinciis,

seu Districtibus Culmensi, Dobrzinensi, ANNO 1335. Cujaviae, Pomeraniae, & Thorunensi, super quibus a multo retroactis temporibus adhuc inter Excelsum Principem Dominum WLADISLAUM, quondam ejusdem Poloniae Regem, & tandem ipso feliciter migrante ad Dominum, inter ipsum Dominum CASIMIRUM Regem, & dictos Cruciferos materia dissensionis, & quaestionis suborta, dinoscebatur in Nos Reges Hungariae & Bohemiae, tanquam communiter Arbitratores & amicales Compositores, per eosdem jam dudum, & nunc, mediantibus legitimis Instrumentis, & Litteris compromissariis efficacibus electos, pacis alumni & amici fore invicem cupientes, se sponte & liberaliter commisissent, & pure compromisissent: Nos inter caetera, huius rei causa, circa Festum omnium Sanctorum Anno Domini 1335. in alto Castro Wischegrad in Hungaria simul in unum convenissemus, tractaturi de praemissis, & praedicto D. CASIMIRO Rege personali praesentia, & pro memoratis Magistro Generali, Praeceptoribus, & Universitate Fratrum Cruciferorum dictae Domus Teutonicae, Fratre Henrico Rutheno, Provinciali ejusdem Ordinis de Terra Culmensi, & Marquardo de Spaneberg Thorunensi, & Conrado de Brunestein Szwecensi, dicti Ordinis Commendatoribus & Confratribus, cum plenius & legitimis, & ad infra scripta cum plene sufficientibus Procuratoriis Litteris, comparentibus, assumptis Nobiscum Praelatis & Baronibus nostris, quos communiter volumus, quibusdam diebus continuatis, utriusque partis, jura etiam infra scripta, quae habere dinoscebantur, diligenti & fideli persequutione examinavimus. Tandem favente Domino aciem mentium nostrarum aequo libramine dirigentes, taliter arbitrandum duximus, & pronunciando diffinimus inter Partes. Quod Dominus CASIMIRUS Rex Poloniae Terras Cujaviae & Dobrzinensem, cum Provinciis ac Districtibus, ac quibusvis utilitatibus et pertinentiis universis, ab antiquo ad easdem spectantibus, juxta limites ac metas sui antiquas cum plenitudine juris, et titulo pleni domini, prout ad Progenitores et Praedecessores suos, et per consequens ad ipsum, iusto et vero ac haereditario titulo, ab olim pertinuisse, et pariter pertinere cognovimus, et specialiter in eadem Terra Cujaviensi, cum portione Ducis CASIMIRI, quae ipsum contingit, cum pertinentiis in eadem debeat possidere, tenere pacifice, quiete, perpetuo, et habere in Filios, Filiorum et Successorum Haer.

ANNO 1335. Haeredes, salvo, quod omnia bona et possessiones, quae et quas in Terris Cujaviae, Dobrzinensi, ante motam guerram pacifice et quiete Cruciferi possederint, ita et nunc, prout antea eas et ea cum omnibus juribus, jurisdictionibus, et pertinentiis quibuslibet possideant, habeant et teneant, sub veris metis, et terminis antiquitus observatis. Magister vero Generalis, et Fratres Cruciferi Domus Teutonicae praenominati Terram Pomeraniae, cum suo districtu, juxta antiquos limites suos, cum pertinentiis similiter, et utilitatibus ejusdem universis, quam iisdem Fratribus et idem Dominus CASIMIRUS Rex Poloniae, causa divinae retributionis, et ob remedium animarum Praedecessorum suorum et Progenitorum, ac suae salutis, in perpetuam Eleemosynam, nec non propter perpetuae pacis bonum, coram Nobis renuntiando omni juri, actioni, impetitioni et repetitioni, quod, vel quae eidem D. Regi Poloniae in eadem Terra Pomeraniae ab antiquo competeat, vel competere posset, etiam ipse promisit, juxta ipsam nostram arbitrariam pronuntiationem vel diffinitionem, eodem jure et modo, quo Terrae Culmensis et Thorunensis eidem Fratribus per Progenitores et Praedecessores suos fuerunt legatae et donatae, eandem legationem et donationem eo jure et modo, quo fuerat tunc facta, ratam habendo, quiete, pacifice et perpetuo tenere debeant, habere pariter et possidere. Ordinavimus ad ultimum diffiniendo arbitrandum, quod omnia damna, injuriae, et quaecumque molestiae, quocumque modo hinc inde illatae, vel Regi Poloniae, vel ejus subditis, sive Cruciferis, vel eorum subditis, compescantur, et tollantur in totum: sic quod de caetero inter ipsos super eisdem nulla petitio et quaestio oriatur. Ne autem quicunque feudales, vel Regis Poloniae, seu Fratrum Cruciferorum, qui guerris pendebant inter ipsos a bonis suis facti sunt profugi, sive de Cujavia seu Dobrzinensi, vel de Culmensi Pomeraniaeque, a nostra diffinitione videantur exclusi: ordinamus et diffinimus, quod hujusmodi omnes profugi bonis suis omnibus, et gratiis Dominorum suorum sint praesentibus reformati: sic, quod vel ad bona sua libere revertantur, si velint, aut iisdem libere venditis se transferant, quo placebit. In quorum omnium testimonium atque robor Sigilla nostra praesentibus sunt appensa. Actum et datum in Wischegrad in Hungaria. Praesentibus R. R. in Christo Patribus, ac Magnificis et Nobilibus Viris infra scriptis: videlicet Chanadino,

Strigoniensis, loci ejusdem Comite perpetuo, et Fratre Ladislao Colocensis, et Aulae Regis ejusdem Regni Hungariae Cancellario, Ecclesiarum Archiepiscopis, Villerino Drugensi Palatino Regni Hungariae, Demetrio Magistro Tavernicorum, Thoma Voiewoda Transylvano, Comite de Zonnen, Mimethano totius Slavoniae Comite, Paulo Judice Curiae Regis Hungariae. Nec non Vithgone Misznensis, et Joanne Olomucensis Ecclesiarum Episcopis, Rudolpho Duce Saxoniae, Carolo Marchione Moraviae, Boleslao Slesiae, et Domino Legnicensi, Thymone de Coldich, Henrico de Lipa, et quam plurimis aliis fide dignis, ad praemissa rogatis specialiter et vocatis. Anno Domini millesimo tricentesimo trigesimo quinto, Dominica proxima post Festum S. Elisabeth.

LVIII.

CASIMIRI Regis Poloniae ratihabitio sententiae per CAROLUM Hungariae & JOANNEM Bohemiae Reges latae. Datum Cracoviae in die S. Trinitatis An. 1336. *Ex Origin. Sigill. 1.*

KAZIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae universis praesentes literas inspecturis gratiam Regiam cum gaudio salutis. Universitatem vestram publice scire volumus, quod Nos volentes praecipis ac salutaribus monitis Serenissimorum Principum Minorum KAROLI Ungariae & JOHANNIS Bohemiae Regum Illustrium Fratrum nostrorum insistere, eorumque ordinationibus inter Nos parte ex una, ac Magistrum & Fratres Domus Teutonicae parte ex altera factis super controversiis hinc inde agitatissimis, bono & sincero spiritu praefatis Dominis Regibus ipsorum laudem inter Nos & ipsos Magistrum & Fratres per eos laudatum, gratum, firmum, & inviolabile irrefragabiliter attendere, & inviolabiliter custodire, promittentes expresse adversus ipsos Magistrum & Fratres terras & bona eorum prius possessa per eos, & habita hinc a Festo B. Johannis Baptistae nunc instante per annum nullam movere, seu moveri procurare quomodolibet novitatem, nullamque eis inferre interim, seu inferri per quempiam permittere molestiam aliquam vel offensam, verumtamen si secus fieri, quod absit, evenire contigerit, ex tunc volumus fideliter & spondemus, super offensis & dampnis, si quae nostros per negligentiam perpetrare

ANNO trare contingat, mandatis & arbitramen-
1336. tis prædictorum Dominorum Regum sta-
re & attendere, satisfacere, prout ipsi
Nobis duxerint injungendum, totius mo-
ræ dispendio penitus procul moto, quam
cito ipsi Magister vel Fratres super eo du-
xerint Nos requirendos, harum nostrarum
testimonio literarum. Datum Cra-
coviæ in die Sanctæ Trinitatis Anno Do-
mini millesimo trecentesimo trigesimo
sexto.

LIX.

1337. CASIMIRUS Rex Poloniæ VLA-
DISLAV Duci Dobrynsensi, a
quo Terram Dobrynsensem jure
donationis acceperat, Terram
Lanciciensem ad vitæ tempora
tenendam confert. Datum in
Pakos̃ feria tertia in Carnis-
privio Anno 1337. Ex Origina-
li. Sigill. 1.

In Nomine Domini Amen.

Quod magnifica Regum fieri decrevit
auctoritas, ratum atque stabile de-
bet ubilibet permanere. Proinde Nos
KAZIMIRUS, Dei Gratia Rex Poloniæ,
notitiæ universorum præsentibus decla-
ramus. Quod quia Excellens Princeps
Dominus WŁODKO Dei Gratia Dobri-
nensis & Lanciciensis Dux, Frater no-
ster carissimus, sanus mente & corpore
in nostra nostrorumque Baronum præ-
sentia constitutus voluntarie Nobis Ter-
ram suam Dobrynsensem, quæ ipsum ex
patria successione contingebat, nunc per
Cruciferos occupatam, nostris in mani-
bus resignavit, volens a Nobis pro ea
specialiter præmiari, Nos vero ejus af-
fectum & sinceritatem, quam penes Nos
habet, modo dilectionis fraternæ tacite
præterire nequientes, sed decernentes
sibi pro eo ulterius respondere, exnunc
Terram nostram Lanciciensem cum om-
nibus dignitatibus, castris, civitatibus,
villis, theloneis, utilitatibus, singulisque
pertinentiis ad ipsam & cum toto domi-
nio, secundum quod in suis metis & ter-
minis est circumferentialiter distincta &
limitata circumquaque, damus, tradi-
mus, donamus, & conferimus tenendam,
regendam & habendam temporibus suæ
vitæ. In horum igitur evidentiam præ-
sentes scribi, & nostri Sigilli n. unimine
jussimus roborari. Datum in Pacos̃ fe-
ria tertia in Carnisprivio Anno Domini
millesimo trecentesimo trigesimo septimo.
Præsentibus his Nobilibus Viris Venera-
bili in Christo Patre Domino Janislao, Di-

vinæ & Apostolicæ Sedis Providentia S. ANNO
Gneznenfis Ecclesiæ Archiepiscopo, Ni- 1337.
colao Poznanienfi, Alberto Cujavienfi
Palatinis, Jaroslao Archidiacono Craco-
vieni, & Cancellario Cujavienfi, Otta
Cancellario, Jaroslao Castellano Posna-
nienfi & aliis multis fide dignis.

LX.

Sententia definitiva, qua Commis- 1339.
sarii & Judices a Sede Aposto-
lica delegati CASIMIRO Regi,
& Regno Poloniæ Pomeraniam,
nec non Culmensem, Michalo-
viensem, Cuiaviensem, Dobri-
nensem Terras adiudicant, &
ratione damnorum perceptorum
ad centum nonaginta quatuor
millia & quingentas marcas Po-
lonici ponderis, & ad mille sex-
centas marcas ratione impensu-
rum Magistrum & Cruciferos
condemnant. Actum Varscho-
viæ An. 1339. Ex Archivo Can-
cellar. Regn. Lib. 3. sub Lit. C.
num. 4. fol. 145.

In Nomine Domini Amen.

Noverint universi, quod Nos Galchar-
dus de Carceribus, Præpositus Ti-
tulen. Collocen. Dicecesis, & Petrus Ger-
vasi Canonicus Avicien. Ecclesiarum, A-
postolicæ Sedis Nuntii, & Executores,
& Judices in causa, quæ vertitur inter
Magnificum Principem Dominum CASI-
MIRUM Dei Gratia Regem Poloniæ Illu-
strem ex una parte, & Venerabiles &
Religiosos Viros, Magistrum & Fratres
Ordinis Domus B. Mariæ Teutonic. in
partibus Prusiæ ex altera, ab eadem Se-
de Apostolica specialiter deputati, pridem
Literas Apostolicas, veras & integras,
ac omni suspitione carentes, Bulla plum-
bea Sanctissimi Patris & Domini nostri,
Domini BENEDICTI, Divina Provi-
dentia Papæ duodecimi in filo canapi mo-
re Romanæ Curie bullatas, ut prima fa-
cie apparebant, cum ea qua decuit re-
verentia, recepimus, de verbo ad ver-
bum tenorem, qui sequitur, continen-
tes:

„ BENEDICTUS Episcopus Servus
Servorum Dei. Dilectis Filiis Magistris
Galchardo de Carceribus, Præposito Ti-
tulen. Collocen. Dicecesis, & Petro Ger-
vasi Canonico Avicen. Ecclesiarum, A-
postolicæ Sedis Nuntiis Salutem & Apo-
stolicam Benedictionem. Querelam gra-
vem

ANNO vem ex parte carissimi in Christo Filii no-
1339. stri CASIMIRI Regis Poloniæ Illustr. in
Consistorio coram Nobis & Fratribus no-
stris propositam audivimus, continentem:
quod olim Magister & Fratres Domus B.
Mariæ Teutonicorum, qui tunc erant in
Prusiæ partibus commorantes, nonnul-
las terras & dominia infra Regnum suum
Poloniæ consistentes, videlicet Culmensis
& Pomeraniæ dudum, nec non a paucis
citra temporibus Magister, qui tunc erat,
& Fratres dictæ Domus Vladislavien. Bre-
sten. Dobrynen. & Michalovien. Terras
ad Regem & Progenitores ejus de jure
spectantes, infra ipsum Regnum consi-
stentes, non sine magna strage Christi
fidelium, & concrematione centum Eccle-
siarum, vel citra, hostiliter invaserunt,
& per violentiam occuparunt, & adhuc
defacto detinent occupatas, in animarum
ipsorum perniciem, & ipsius Regis, ad
quem ratione dicti Regni sui dictæ Ter-
ræ, ut præmittitur, spectare noscuntur,
sicut etiam per sententiam latam super
dicta Terra Pomeraniæ per certos Judi-
ces delegatos per felicis recordationis JO-
HANNEM Papam XXII. Prædecessorem
nostrum, dum adhuc ageret in humanis,
ad instantiam claræ memoriæ VLADISLAVI
Regis Poloniæ, tunc viventis Genitoris
CASIMIRI Regis prædicti deputatos ab
olim dicitur liquido apparere, ac dicti
Regni, quod est Romanæ Ecclesiæ cen-
suale, quodque post Deum nullum, præ-
ter ipsam recognoscit superiorem in ter-
ris, nec non & eiusdem Ecclesiæ Roma-
næ, quæ propterea censu, qui denarius
B. Petri dicitur, eidem Ecclesiæ in ipso
Regno debito, multipliciter extitit de-
fraudata, in grave præiudicium atque da-
mnum. Supplicatum igitur Nobis pro
parte dicti Regis, ut providere super his
de opportuno remedio curaremus. Nos
apud Sedem Apostolicam informari vo-
lentes: an Magister & Fratres prædicti
super præmissis infamia laborarent, dile-
cto Filio nostro PETRO Tituli S. Prædix
Presbytero, & bonæ memoriæ JOANNI
S. Theodori Diacono tunc viventi Car-
dinalibus, commisimus oraculo vivæ vo-
cis, ut se super hoc apud Sedem Aposto-
licam plenius informarent, Nobisque re-
ferrent, quæ per informationem huius-
modi reperirent, ac deinde per eos super
huiusmodi infamia informatione recepta,
dictoque JOANNE postmodum, sicut Do-
mino placuit, de hac luce substracto, ip-
soque PETRO Cardinalibus se de spe-
ciali mandato nostro de Romana Curia
pro certis arduis negotiis absentante, de-
mum Venerabilis Frater noster JOAN-
NES Episcopus Portuensis, de speciali man-
Tom. IV.

dato per Nos vivæ vocis oraculo sibi fa-
cto de informatione huiusmodi per dictos
Cardinales, ut præfertur, recepta, cu-
ius acta sibi fecimus assignari, fecit in
Consistorio coram Nobis & dictis Fratri-
bus relationem plenariam & fidelem. Et
quia per relationem huiusmodi Nobis con-
stat, quod Magister & Fratres prædicti
super præmissis noscuntur infamia labora-
re, Nos nolentes nec valentes illa, si vera
sint, salva conscientia conniventibus oculis
pertransire, quin contra invasores, oc-
cupatores, incendiarios, sacrilegos &
malefactores huiusmodi, prout prædi-
ctorum excessuum enormitates expo-
scunt, ne ipsorum impunitas aliis in exem-
plum transeat, debite procedamus, Dis-
cretionem vestram, de dictorum Fratrum
nostrorum consilio, per Apostolica scri-
pta committimus & mandamus, quatenus
vos, vel alter vestrum per vos vel
alium seu alios, incendiarios Ecclesiarum
prædictarum, cuiuscunque status, ordi-
nis, conditionis existant, autoritate no-
stra in Ecclesiis & locis aliis, ubi expe-
dire videritis, generaliter excommunica-
tos publice nuntietis, ac faciatis per alios
nuntiare, quorum absolutionem Sedi A-
postolicæ duximus specialiter reservan-
dam. Ac deinde de prædictis invasioni-
bus, occupationibus & damnis sive in-
cendiis simpliciter, & de plano sine stre-
pitu & figura iudicii vocatis, qui fuerint
evocandi, informari curetis, & si vobis
constiterit legitime de invasionibus, oc-
cupationibus, damnis & incendiis supra-
dictis, & personis, quæ talia perpeträ-
runt, eosdem incendiarios nominatim ex-
communicatos publice nuntietis diebus
Dominicis & festivis, & per alios in lo-
cis, ubi expedire videritis, nuntiare fa-
ciatis, & ab omnibus artius evitari, &
tam eos, quam alios invasores, occupa-
tores, nec non damnorum huiusmodi il-
latores, ad reedificationem Ecclesiarum
per eos, vel occasione ipsorum, ut præ-
mittitur, destructarum, & satisfactionem
& emendationem aliorum bonorum im-
mobiliū, nec non ad restitutionem ple-
nariam dictarum terrarum cum fructi-
bus inde perceptis, & rerum mobiliū
exinde ablatarum seu amissarum, vel so-
lutionem, æstimationem ipsarum rerum
mobiliū, seu emendationem damno-
rum super dictis bonis immobiliū illa-
torum, taxatione per vos prius facta de di-
ctis bonis mobiliū, pro personarum &
negotii qualitate ac valore, seu æstimatione
ipsorum bonorum mobiliū ablatarum,
seu incensorum & deperditorum, ubi ipso-
rum mobiliū valor seu æstimatio aliter
probari non poterit, juramento ejusdem
P Regis,

ANNO Regis, & aliorum, qui pertulerunt da-
1339. mna huiusmodi declaranda, eisdem Re-
gi & aliis damna passis integraliter facien-
dam, nullo super hoc eisdem inuasi-
bus, occupatoribus, incendiariis, raptori-
bus, & damnorum huiusmodi illatori-
bus appellationis suffragante remedio,
sententialiter condemnatis, huiusmodi
sententiam, quam super pramissis ferri
contigerit, executioni debitæ demandan-
tes, contradictores quoslibet, rebelles
quoscumque, cuiuscunque status, digni-
tatis, ordinis vel conditionis extiterint,
per excommunicationes & suspensiones
in personas, ac interdictiones in Terras,
seu Ecclesias eorundem, ac universitates
seu communitates earundem Terrarum,
& alia juris remedia, prout expedire vi-
deritis, compescendos, invocato ad hoc,
si opus fuerit, auxilio brachii secularis,
non obstantibus felicitis recordationis Bo-
NIFACII Papæ VIII. Prædecessoris no-
stri, qua cavetur, ne aliquis extra suam
civitatem & Dioccesim, nisi in certis ex-
ceptis casibus, & in illis ultra unam die-
tam a fine suæ Diocesis, ad iudicium e-
vocetur, seu ne Iudices a Sede deputati
prædicta extra civitatem & Dioccesim, in
quibus deputati fuerint, contra quoscum-
que procedere, sive alii, vel aliis vices
suas committere, aut aliquos ultra unam
dietam a fine Diocesis eorum trahere
præsumant, & de duabus dietis in
Concilio Generali, & aliis quibuscunque
constitutionibus, a Prædecessoribus no-
stris Romanis Pontificibus tam de iudici-
bus delegatis, quam de personis ultra
certum numerum ad iudicium non vo-
candis, aut aliis editis, quæ vestræ pos-
sent in hac parte jurisdictioni aut pote-
stati, ejusque libero exercitio obviare,
seu, si eisdem Magistro & Fratribus, vel
quibuscunque aliis communiter, vel divisim
ab eadem sit Sede indultum, quod ex-
communicari, suspendi, vel eorum Ec-
clesiæ, civitates, castra & loca Ecclesia-
stico subijci Interdicto, seu quod ultra,
vel extra certa loca ad iudicium evocari
non possint, per Literas Apostolicas non
facientes plenam & expressam, ac de ver-
bo ad verbum de indulto huiusmodi, eo-
rumque locis, personis, ordinibus & no-
minibus propriis, mentionem, & qui-
buslibet aliis privilegiis, indulgentiis, &
literis Apostolicis generalibus, vel spe-
cialibus, quorumcunque tenorum exis-
tant, per quæ præsentibus non expref-
sa, vel totaliter non inserta vestræ juris-
dictionis explicatio in hac parte quomo-
dolibet valeat impediri, & de quibus,
quorumque tenoribus de verbo ad ver-
bum habenda sit in nostris literis mentio

specialis. Caterum volumus, & Apo-
stolica autoritate decernimus, quod qui-
libet vestrum prosequi valeat articulum,
etiam per alium inchoatum, quamvis
idem inchoans nullo fuerit impedimento
canonico præpeditus, quodque vobis, &
utriusque vestrum a data præsentium sit in
præmissis omnibus & eorum singulis per-
petuata potestas & jurisdictio attributa,
ut eo vigore eaque firmitate possitis in
præmissis omnibus et singulis, et pro præ-
dictis procedere, ac si prædicta omnia et
singula coram vobis cæpta fuissent, et ju-
risdictio vestra super præmissis omnibus,
et eorum singulis per citationem, vel
modum alium perpetuata, legitime exis-
tisset, quacunque constitutione contra-
ria non obstante. Quodsi præfati Magi-
ster et Fratres in hac parte processibus
vestris efficaciter parere non curaverint,
et etiam obedire, eos ex parte nostra
peremptorie citetis, ut infra semestris
temporis spatium post citationem vestram
huiusmodi, cum omnibus eorum et dictæ
Domus exemptionum privilegiis, si quæ
habent, idem Magister videlicet et Fratres,
quos per informationem huiusmodi prin-
cipales et præcipuos repereritis, prædi-
ctorum excessuum patratores personali-
ter, alioquin vero per Procuratorem,
seu Procuratores, idoneum, vel idoneos,
plenum et sufficientem mandatum, ac ple-
nam et liberam potestatem habentem,
seu habentes, ad parendum et obedi-
endum eorum nomine, et pro parte sua su-
per præmissis Apostolicis ordinationibus,
beneplacitis et mandatis Apostolico con-
spectui se præsentent, his, quæ supra
præmissis iudicio, vel concordia facien-
da, injungenda et statuenda duxerimus,
plenarie parituri, et alias facturi et rece-
pturi, quod de Sedis ejusdem processerit
beneplacito voluntatis, alioquin, nisi
comparuerint, et dicta privilegia porta-
verint, illa dictæ Sedi Apostolicæ osten-
suri, extunc privilegia ipsa suspendimus,
et ipsos interim suis Ordinariis volumus
esse subiectos, ac nihilominus contra eos,
prout iustum fuerit, & expedire videri-
mus, procedemus, eorum absentia non
obstante. Caterum, si forte præfatos
Magistrum et Fratres per vos, vel alium
seu alios ausi non fueritis in domibus, seu
domiciliis eorundem citare, vel ipsi im-
pedimentum præstiterint, ne citari va-
leant, in eisdem volumus, et decerni-
mus vobis et cuilibet vestrum præsentium
autoritate, licere ipsos diebus aliquibus
Dominicis vel festivis, cum populus con-
venerit ad divina, ut sic facta citatio ad
eos pervenire verisimiliter præsumatur,
citare, vel citari facere publice in Eccle-
siis

ANNO 1339. siis civitatum, vel locorum insignium ma-
gis vicinorum, in quibus possitis tute mo-
rari, et deinde procedere contra illos,
sive citati taliter statuto ipsis perempto-
rio termino competenti coram Vobis
compareant, sive comparere contempnant,
juxta formam præsentium, ac si citati alias
legitime extitissent. Quem quidem cita-
tionis modum vobis sit licitum observare
etiam in aliis citationibus faciendis de il-
lis, seu contra eos, ut coram vobis de-
beant, ut præmittitur, comparere. Quas
quidem citationes ita volumus & decer-
nimus eosdem artare citatos, ac si eos
personaliter comprehendissent, & in eo-
rum præsentia factæ essent, quacunque
constitutione contraria non obstante.
Diem vero citationis, per quam prædi-
cti Magister & Fratres citati fuerint, ut
coram vobis debeant, ut præmittitur,
comparere, ac formam, & quicquam su-
per præmissis duxeritis faciendum, No-
bis per vestras literas, vel Instrumentum
publicum, harum seriem continentia, fi-
deliter intimare curetis. Datt. Avinio-
ne 4to Non. Maji, Pontificatus nostri an-
no quarto.

Quarum quidem Literarum Apostoli-
carum auctoritate ad instantiam dicti Do-
mini Regis, seu Procuratoris ejusdem,
prædictos Magistrum & Fratres dicti Ordinis,
ac specialiter & nominatim Advocatos
& Commendatores ejusdem Ordinis, vide-
licet Commendatorem Generalem, Advo-
catum Culmenf. ac Commendatores de
Thoron, de Grudentz, Lipavien. & Radi-
nen. Chilpelgen. Goluben. Strosbergen.
Papovien. Wenczlavien. ac de antiquo Ca-
stro Thoron, & in Terra Cujavia, Nefo-
vien. Orlovien. Murinen. Bresten. Kowa-
lovien. Radzeovien. & Mosburgen., in
Terra vero Pomeraniæ Svecen. Gdanen.
Derfovien. & Caminen., in Terra autem
Prussiarum Marienburgen. Stumen. Lesinen.
Swinen. de Lesk, ac Rigen., ac quos-
cunque dictarum Terrarum Advocatos
& Commendatores coram nobis in iudi-
cium, juxta mandatum Apostolicum, ad
certum locum & terminum fecimus evo-
cari. Comparente igitur in iudicio co-
ram Nobis, loco & termino peremptorio
supradictis, Magistro Bertholdo de Rati-
bor nuncupato, Procuratore dicti Do-
mini Regis Poloniæ nomine procuratorio ip-
sius, qui de mandato suo seu Procurato-
rio fidem faciens per publicum Instru-
mentum scriptum, & signatum per ma-
nus publici Notarii, & Sigilli dicti Do-
mini Regis appensione munitum, cujus
tenor talis est:

„ In Nomine Domini Amen.

Anno a Nativitate ejusdem millesimo

trecentesimo tricesimo nono, Indictione ANNO
septima, die septimo mensis Januarii, ho-
1339. ra post Completorium, Pontificatus San-
ctissimi in Christo Patris Domini nostri,
Dni BENEDICTI, Divina Providentia
Papæ duodecimi, anno quinto, in præ-
sentia mei infra scripti Publici Notarii &
testium subscriptorum, ad hoc vocato-
rum specialiter & rogatorum, Excellen-
tissimus Princeps Dominus CASIMIRUS,
Dei Gratia Poloniæ Rex Illustris, consti-
tuit, fecit, posuit, & ordinavit Hono-
rabiles Viros, Dominos & Magistros:
Jaroslaum de Boguria Archidiaconum
Cracoviensem, Bertholdum de Ratibor
Vratislaviens. Diocesis, præsentem, ac Al-
bertum Plebanum de Bochna Ecclesiæ
Cracoviens. Diocesis, absentem, tanquam
præsentem, & quemlibet eorum in soli-
dum, ita, quod non sit melior conditio
occupantis, sed quod unus eorum ince-
pit, alter ex ipsis libere prosequi valeat
& finire, suos veros & legitimos Procu-
ratores, Actores, Defensores, & Nun-
tios speciales, in causâ & causis, quam
& quas habet & habiturus est cum Reli-
giosis Viris Magistro & Fratribus Domus
B. Mariæ Teutonicorum de Prussia super
quibusdam Terris & dominiis, infra Re-
gnum Poloniæ consistentibus, nec non
super incendiis, rapinis, damnis, inju-
riis, & rebus aliis, coram Reverendis
Viris Dominis: Galhardo de Carceribus
Præposito Titulen. Collocen. Diocesis. &
Petro Gerwasi Canonico Avicien. Ecce-
lesiæ, Apostolicæ Sedis Nuntiis, vel
altero eorum, aut quovis alio Iudice,
seu Auditore, dato vel dando, tam in
agendo, quam in defendendo, dans &
concedens eisdem Procuratoribus suis,
& cuilibet eorum in solidum plenam, li-
beram & omnimodam potestatem agen-
di, defendendi, excipiendi, replicandi, li-
bellum, seu libellos & quascunque alias pe-
titiones dandi atque recipiendi, litem conte-
standi, de calumnia & de veritate dicenda
jurandi, ac præstandi in animam suam, &
cujuslibet alterius generis juramentum, &
adversæ parti, si opus fuerit, deferendi, ter-
minos & dilationes petendi, ponendi &
articulandi, propositionibus & articulis
respondendi, & exceptiones cujuspiam
generis proponendi, testes, instrumen-
ta, literas, & quascunque alias proba-
tiones legitimas producendi, alterius par-
tis testes jurare videndi, eosque repro-
bandi, & suspectos dandi, loca, Judi-
ces & Notarios eligendi & recusandi, ac
affociari petendi, interlocutoriam vel dif-
finitivam sententiam audiendi, ab ipsis,
vel earum altera, si necesse fuerit, ap-
pellandi, appellationes petendi, & ap-
pella-

ANNO 1339. appellationem prosequendi, restitutionis beneficium in integrum, & absolutionis ad cautelam, quotiescunque opus fuerit, implorandi, alium vel alios Procuratorem vel Procuratores loco eorum, & ipsorum cujuslibet constituendi, vel substituendi eum vel eos, quoties & quando eis vel alteri eorum videbitur, revocandi, & ipsam causam vel causas, & onus Procurationis huiusmodi resumendi, prout eis vel eorum alteri visum fuerit utilius expedire, & generaliter omnia alia & singula faciendi & exercendi, tam in iudicio, quam extra, quae causarum merita poscunt, & quae veri & legitimi Procuratores & Defensores facere, procurare & exercere possent & deberent, & quae ipsemet Dominus Rex facere & exercere posset, si personaliter praesens adesset, etiam si mandatum exigant speciale, promittens solenni stipulatione idem Dominus Rex se ratum, gratum & firmum habere, quidquid per praedictos suos Procuratores, vel ipsorum aliquem, & substitutum vel substitutos, ab ipsis, vel ab altero ipsorum, in praemissis, & circa praemissa, actum, factum & procuratum fuerit sive gestum. Volens etiam idem Dominus Rex praedictos suos Procuratores, & eorum quemlibet, & substitutum vel substitutos ab ipsis vel eorum altero, ab omni satisfactionis onere relevare, promisit mihi Notario Publico infra scripto, legitime stipulanti, vice & nomine omnium, quorum interest, vel interesse poterit in futurum, iudicio fisci, & iudicatum solvi, in omnibus clausulis opportunis, sub rerum suarum omnium hypotheca. In quorum omnium testimonium praesens Instrumentum publicum per me Notarium infra scriptum scribi voluit & rogavit, ac suo Sigillo Regio sigillari decrevit. Actum Cracoviae in domo habitationis Venerabilis in Christo Patris Domini Joannis, Divina & Apostolicae Sedis Providentia Episcopi Cracoviensis, Anno, Indictione, die, mense, hora, & Pontificatu quibus supra. Praesentibus Venerabili in Christo Patre Domino Joanne, Episcopo supra dicto, & Inlyto Principe Domino Nicolao, Dei Gratia Duce Oppaviensi, Domino Ottone Cancellario Poloniae, Domino Petro dicto Nossal Castellano Sandomiriensi, Domino Nicolao de Kossuchow Canonico Cracoviensi, & aliis multis testibus fide dignis.

Et ego Albertus Christini, Clericus Cracoviensis Diocesis, publicus Apostolica & Imperiali autoritate Notarius, praedictorum Procuratorum constitutioni et substitutioni, ac relevationi et pro-

missioni, nec non omnibus aliis et singulis, una cum supra dictis testibus, praesens interfui, et ea propria manu subscripsi et publicavi, meoque nomine et signo consuevi sigillavi rogatus.

Dicto itaque Procuratorio producto, idem Procurator libellum suum, seu petitionem suam obtulit in scriptis, petens contra Magistrum et Fratres, ac Commendatores praedictos, vel personam aliam pro ipsis legitime intervenientem, procedi per Nos juxta tenorem petitionis ipsius, ac Literarum Apostolicarum continentiam praedictarum, quibus propositis et oblatis, comparuit etiam discretus Vir Magister Jacobus de Arnoldvilla, Plebanus Culmensis Diocesis, Procurator, et nomine procuratorio Magistri et Fratrum praedictorum, qui de procuratorio suo fidem faciens per publicum Instrumentum scriptum, et signatum per manum Publici Notarii, et dicti Magistri Sigilli appensione munitum cujus tenor est talis:

„ In Nomine Domini Amen.

Anno Nativitatis ejusdem millesimo trecentesimo tricesimo octavo, sexta Indictione, quarta die Mensis Decembris, hora sexta vel circiter, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini, Domini BENEDICTI Papae XII. anno quarto, in Ecclesia Parochiali antiquae civitatis in Thorun, Culmensis Diocesis, in praesentia mei publici Notarii, ac testium subscriptorum, ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum, Magnus ac Religiosus Vir, Dominus Theodoricus Burgravius de Oldenburg, Ordinis Hospitalis B. Mariae Domus Teutonicorum Hierosolimitanorum Generalis Magister de voluntate et expresso assensu suorum Compraeceptorum, videlicet Ludolfi Magni, Commendatoris, Henrici Marschalci, Siffridi Hospitalarii et Commendatoris in Elbingo, Nartungii, Drapparii, et Commendatoris in Christinburg, Theodori Thesaurarii, Bauderi Commendatoris in Thorun, aliorumque Officialium et Fratrum sui Ordinis, tunc Conventum et Capitulum facientium, pro se et omnibus et singulis Praeceptoribus, Commendatoribus, Praelatis, Fratribus, Conventibus, Domibus, locis, membris, rebus, bonis et juribus sui Ordinis in Terris Prussiae, Culmensi, Pomeraniae, Cujaviae, ac Dobrinenfi, tam conjunctim, quam divisim fecit, constituit et ordinavit discretos Viros Magistros: Jacobum de Arnoldvilla, Plebanum Culmensis Diocesis, et Bandonem Clericum Poseniensem Diocesis, et quemlibet eorum in solidum,

ANNO 1339.

ANNO 1339. ita, quod non sit melior conditio occupantis, suos, et omnium et singulorum Praeceptorum, Commendatorum, Praelatorum, Fratrum, Domorum, Conventuum, locorum, membrorum praedicti sui Ordinis, in Terris praedictis Procuratores et Nuntios, speciales in omnibus et singulis causis, quas vel quam ipse Magister et Compraeceptores, Commendatores, Praelati et Fratres, vel aliqui, vel aliquis ex eis, suo aut Ordinis sui nomine, habet vel habent, habiturus est vel habituri sunt, conjunctim vel divisim, cum Magnifico Principe Domino CASIMIRO Rege Poloniae et suis subditis, nec non cum Venerabili Patre Domino JANISLAO, Sanctae Gnesnensis Ecclesiae Archiepiscopo, caeterisque Dominis Episcopis et Clericis, dicto Domino Archiepiscopo Metropolitico jure subiectis, et aliis incolis Regni Poloniae tam Clericis, quam Laicis, coram quocunque vel quibuscunque Judicibus ordinariis, vel etiam delegatis, dans et concedens suo et Praeceptorum suorum, et omnium praedictorum nomine et vice, dictis Procuratoribus, et cuilibet eorum in solidum, in causis et litibus praedictis plenam et liberam potestatem agendi, defendendi, excipiendi, replicandi, iudices, terminos et loca, dilationes petendi et recipiendi, recusandi et refusandi, juramentum calumniae, et de veritate dicenda, et quodlibet aliud in animas suas, et cujuslibet praedictorum praestandi, crimina et defectus opponendi et probandi, testes, instrumenta et juramenta, et eos vel ea improbandi, confitendi, negandi, sententiam vel sententias audiendi et appellandi, Apostolicas et alias quascunque literas testimoniales petendi et recipiendi, appellationem prosequendi, alium vel alios loco sui substitutiendi et revocandi, quando et quoties sibi videbitur expedire, et omnia et singula faciendi, exercendi, quae circa praemissa occurrunt facienda, et etiam quae veri et legitimi Procuratores, Actores, negotiorum Gestores et Syndici facere possent, si, et quae ipse constituens, et quilibet aliorum supra dictorum facere possent, si praesentes adessent in praemissis, et quolibet praemissorum, etiam si mandatum exigant speciale, promittens se, nomine quo supra, ratum et firmum perpetuis temporibus habiturum, quidquid per dictos suos Procuratores et Nuntios, aut substitutos, ab eis factum et procuratum fuerit sive gestum. Actum Anno, Indictione, mense, die, hora, Pontificatu et loco praedictis. Praesentibus Honorabilibus Viris Dominis, Henrico Custode,

TOM. IV.

Nicolao Gardiano Fratrum Minorum in ANNO 1339. Thorun, et majori parte Conventus ibidem, Joanne Albo Priore Praedicatorum ibidem, Fratre Henrico Plebano ibidem, ac Consulibus, Scabinis Civitatis ejusdem, et aliis multis testibus ad praemissa vocatis et rogatis, et in evidentiam majorem Sigillum dicti Generalis Magistri, de mandato ipsius praesentibus est appensum.

Et ego Enoch Luizmann de Bythom Clericus Cracoviensis Diocesis, Publicus autoritate Imperiali Notarius creationi, constitutioni, ordinationi, ac omnibus aliis praemissis, una cum praescriptis testibus praesens fui, praesensque Instrumentum publicum feci, meque meo nomine et signo, ad requisitionem dicti Domini Magistri Generalis, hic subscripsi rogatus.

Producto etiam praedicto Procuratorio, dictus Procurator, protestatione praemissa, quod non intendebat in Nos consentire, tanquam in Judices suos, seu Dominorum suorum, nec comparere, alias coram Nobis, ex causis frivolis et minus rationabilibus, a Nobis ad Sedem Apostolicam appellans, a praesentia nostra confestim illicentiatu recessit. Nos vero attendentes, quod in dicta causa praedictorum Magistri et Fratrum, ac Commendatorum, seu Procuratoris, eorum absentia non obstante, de jure et vigore Apostolici Rescripti procedere poteramus, instante Procuratore dicti Domini Regis, per Nos procedi, in causa praedicta petente, petitionem oblatam ipsius pro parte dicti Domini Regis recepimus, tenorem, qui sequitur, continentem:

„ Coram Vobis Venerabilibus Viris, Dominis: Galchardo de Carceribus Praeposito Titulen. Collocen. Diocesis, ac Petro Gervazi Canonico Aviciensi, Apostolicae Sedis Nuntiis, Executoribus & Judicibus in causa supra scripta a Sede Apostolica specialiter delegatis, coram Vobis, vel altero Vestrum, proponit Magister Bartholdus Alberti dictus de Ratibor, & Procuratorio nomine Serenissimi Principis Domini CASIMIRI, Regis Poloniae Illustris, contra Fratrem Theodoricum dictum de Oldenburg Magistrum, & Fratres Domus B. Mariae Teutonicorum in Prussiae partibus commorantes, & contra personam legitime intervenientem pro eis, & dicit, quod dudum propositum contra eos in Consistorio coram Sanctissimo in Christo Patre & Domino, Domino BENEDICTO, Divina Providentia Papa duodecimo, & coram Reverendissimis Patribus Dominis Cardinalibus, qui tunc temporis in eodem Consistorio

Q

anno erant, pro parte dicti Domini Regis, 1339. quod dicti Domini Magister & Fratres dictae Domus, tunc temporis existentes in partibus supra dictis, nonnullas Terras & dominia, infra Regnum suum Poloniae consistentia, videlicet non solum Culmensensem & Michaloviensem, quas detinent indebite occupatas, sed & Pomeraniae primo, & postmodum a certis temporibus citra Vladislavien. Bresten. & Dobrinen. Terras, ad Regem praedictum, & ad Progenitores ipsius de jure spectantes, & intra Regnum ipsum consistentes, nec non per praecelarem memoriam Domini VLADISLAUM, olim Regem Poloniae, Patrem dicti Domini CASIMIRI Poloniae Regis, possessas, non sine magna strage Christi fidelium, & concrematione centum Ecclesiarum vel citra, hostiliter invaserunt, & per violentiam occuparunt, & adhuc defacto detinent occupatas, in animarum suarum perniciem, & praefati Domini Regis, ad quem ratione dicti Regni sui dictae Terrae, ut praemittitur, spectare noscuntur, sicut etiam per latam sententiam super dicta Terra Pomeraniae per certos Judices, delegatos per felicis recordationis Dominum JOANNEM Papam vicesimum secundum, cum adhuc ageret in humanis, ad instantiam clarae memoriae dicti VLADISLAI, olim Regis Poloniae tunc viventis, propositum fuit, liquido apparere, ac dicti Regni, nec non Sanctae Romanae Ecclesiae, quae inde in censu denarii B. Petri ei debito multipliciter defraudata grave praerudicium atque damnum patitur, & praedictis omnibus & singulis, quae vera erant & sunt, in audientiam praefati Sanctissimi in Christo Patris deductis, ac supplicato eidem pro Parte dicti Domini Regis, ut providere super his de opportuno remedio dignaretur, & deinde de mandato ejusdem Sanctissimi Patris, facta sufficienti fide in Romana Curia, quod dicti Magister & Fratres erant super praedictis graviter infamati, idem Sanctissimus Pater nolens praedicta facinora, si veritatem habent, conniventibus oculis pertransire, inter caetera voluit, decrevit & ordinavit Vobis Dominis: Galchardo & Petro, Executoribus & Judicibus ante dictis, cum clausula supra dicta, quatenus vos, vel alter vestrum, per vos, vel alium seu alios, de praedictis invasionibus, occupationibus & incendiis sive dampnis simpliciter, & de plano, sine strepitu & figura Judicii, vocatis evocandis, informationem recipere curaretis, & si vobis legitime constiterit de invasionibus, occupationibus, dampnis & incendiis supra dictis, & per-

sonis, quae hujusmodi facinora perpetrarunt, dictos incendiarios nominatim excommunicatos publice nuntietis diebus Dominicis & festivis, & per alios etiam in locis, ubi expediens videbitur, faceretis publice nuntiari, & ab omnibus artius evitari. Cum igitur idem Procurator procuratorio nomine paratum se offerat, & ex nunc se offert paratum, de praemissis vobis plenam dare fidem, & vos super eisdem sufficienter informare, petit nomine quo supra, quatenus Magistrum & Fratres supra dictos, & tam superstites facinorosos, quam Successores illorum, juxta mandatum Apostolicum antedictum, per vos vel alios, & in locis, ubi videbitur expedire, faciat excommunicatos nominatim & publice nuntiari, & ab omnibus artius evitari, & tam eos quam alios invasores, occupatores, incendiarios ac damnorum hujusmodi illatores, ad reedificationem Ecclesiarum per eos, vel occasione ipsorum, ut praemittitur, destructarum, & satisfactionem & emendationem aliorum bonorum immobilium, nec non ad restitutionem plenariam dictarum Terrarum, cum fructibus inde perceptis, & rerum mobilium inde ablatarum seu amissarum, vel solutionem ipsarum rerum, aestimationem mobilium, seu emendationem damnorum, supra dictis bonis immobilibus illatorum, quae omnia aestimant ad centum nonaginta quatuor eum dimidio millia marcarum Polonici ponderis, & monetae, ad hoc ipsos per vos sententialiter condemnare, taxatione prius per vos facta de dictis bonis mobilibus, pro personarum & negotii qualitate & valore, seu aestimatione ipsorum mobilium ablatorum, seu incensorum & deperditorum, ubi ipsorum mobilium valor, seu aestimatio aliter probari non poterit, juramento praefati Domini Regis & aliorum, qui pertulerunt damna huiusmodi, declaranda, eisdem Domino Regi, & aliis damna passis integraliter faciendam, nullo eisdem super hoc appellationis suffragante remedio, petens hujusmodi sententiam, quam super praemissis ferre contigerit, executioni debitae demandari, nec non contraditores quoslibet & rebelles, cujuscunque status, ordinis vel conditionis existant, per excommunicationis & suspensionis in personas, et interdicti in terras seu Ecclesias eorundem, ac universitates seu communitates earundem Terrarum, & alia juris remedia, prout expedire videritis, compescendo, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii saecularis, cum non obstante & clausulis opportunis; petit etiam nomine quo supra, quod

ANNO quod si praedicti Magister et Fratres in 1339. hac parte processibus vestris ac mandatis neglexerint efficaciter obedire, eos ex parte dicti Summi Pontificis peremptorie citetis, quod infra semestris temporis spatium post citationem hujusmodi, cum omnibus eorum et dictae Domus exemptionum privilegiis, si quae habent, idem videlicet Magister et Fratres, quos per informationem praehabitam principales et praecipuos repereritis, praedictorum excessuum patratore personaliter, alioquin vero per Procuratorem, vel Procuratores idoneos cum pleno et sufficienti mandato, ad obediendum et parendum eorum nomine super praemissis Apostolicis ordinationibus, beneplacitis et mandatis Apostolico conspectui se praesentent, plenarie, etiam parituri his, quae in praemissis, & his circa praemissa, quomodolibet Sedes Apostolica duxerit faciendi & statuenda, & alias facturi & recepturi, quod de Sedis Apostolicae processerit voluntate, alioquin si deficerent in praemissis, vel aliquo praemissorum, quatenus decernatis, sicut & ipse Summus Pontifex decrevit & voluit, quod omnia ipsorum praefata privilegia extunc sint suspensa, quemadmodum ipse suspendit idem Pontifex, & voluit eos Ordinariis suis esse subiectos, prout praedicta omnia & singula in Literis Apostolicis, super praedictis & praedictorum nomine confectis, et vobis Dominis praesentatis, plenius noscitur contineri. Petit insuper super praedictis omnibus et singulis sibi dicto nomine simul et separatim fieri iustitiae complementum, praedicta omnia et singula, atque de praedictis omnibus et singulis, quantum melius potest, proponit, dicit et petit Procurator praedictus cum damnis, fructibus, interesse et expensis factis, protestando de faciendis, et cum omni causa, omni modo et nomine, ac juris forma, quibus melius potest, vestrum etiam officium implorando, salvo jure addendi, minuendi, corrigendi, supplendi et mutandi, cum aliis juris beneficiis opportunis.

Recepta igitur petitione praedicta, praestitoque juramento de calumnia, et de veritate dicenda, litem animo constanter contestandi per dictum Procuratorem dicti Domini Regis in contumaciam partis adversae, datis certis articulis, et testibus productis et examinatis, ipsisque et eorum attestationibus publicatis, productis etiam instrumentis, quibus uti voluit idem Procurator, tandem in causa praedicta pro parte dicti Domini Regis Poloniae per dictum Procuratorem ipsius renuntiatum fuit, et stetit conclusum, et

Nos in partis alterius contumaciam habuimus pro concluso. Nos itaque visis et auditis informationibus et probationibus, et aliis in dicta causa productis et actis, et juribus ipsius causae et munitis iustitiae lance discussis, et diligenter examinatis, deliberatione praehabita diligenti nobiscum, et etiam peritis, dictisque Magistro et Fratribus ac Commendatoribus citatis, ad audiendam nostram diffinitivam sententiam ad diem praesentem, dictoque Magistro Bertholdo, Procuratore dicti Domini Regis Poloniae, ad hoc in nostra praesentia constituto et praesente, ac proferri per Nos diffinitivam sententiam postulante, praefatis Magistro et Fratribus ac Commendatoribus contumaciter absentibus, quorum absentia Dei praesentia repleatur, Sacrosanctis Dei Evangelii positis coram Nobis, ut nostrum de vultu Dei prodeat iudicium, et oculi nostri videant aequitatem, sedentes pro Tribunali in loco ad hoc partibus assignato, Dei nomine invocato, qui praecipit iuste filios hominum judicare.

Fertur Sententia.

In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. Amen.

Quia constat Nobis, informatione praehabita plenaria, et diligenti ex productis, et probatis legitime, et actis, coram Nobis, pro parte dicti Domini Regis CASIMIRI Poloniae Illustris, et Procuratoris ipsius in hac praedicta causa, quod Frater Theodoricus de Oldenburg, nunc Magister Domus Hospitalis B. Mariae Teutonicorum, tunc Marschaleus Fratrui Luderii de Brunswik, tunc Magistri Ordinis supra dicti, ac Commendatores et Advocati, Culmensis et de Thorun, de Grudentz, Lipaviensis, Radinensis, Chelpegensis, alias dictus de Koprzyznica, Golubienensis, Strosbergensis, alias dictus de Brodnica, Papoyiensis, Venclavienensis, et de antiquo Castro Thorun, et de Terra Cujaviae Nesovienensis, Orlovienensis, Murinensis, Brestensis, Kowalovicensis, Radzeovicensis et Mosburgensis alias dictus de Przewoze, ac de Terra Pomeraniae Svecensis, Gdanensis, Karzovienensis, Kamensis, nec non de Terra Prussiae Marienburgensis, Stumensis, Lesnensis, Elbirienensis, de Lesk, ac Rigenensis, nec non Fratres dicti Ordinis praedictorum, et aliorum locorum partium praedictarum, qui tunc erant cum valido et hostili exercitu, et vexillis erectis, timore Dei postposito, et diabolo suadente Regnum Poloniae devastando, Ecclesias videlicet

ANNO
1339.

de Nakel, de Warta, de Schadek, de Baldrzychow, de Konin, de Stup, de Popydyszcz, de Kaczewo, nec non Fratrum Minorum et S. Crucis in Pyzdry igne incenderunt, et ablatis inde per eos penitus libris, calicibus, thesauris, et aliis depositis dictarum Ecclesiarum, eas cum sanctuariis et Sanctorum reliquiis et imaginibus penitus combusserunt. Idcirco praedictos Fratres Theodoricum de Oldenburg, Magistrum Generalem nominatim, et Commendatores ac Advocatos ac Fratres dicti Ordinis, locorum et partium praedictarum, et quoscunque alios, qui dictas Ecclesias incenderunt et combusserunt, et quorum occasione incensa et combusta fuerunt, autoritate Apostolica, Nobis in hac parte commissa, denuntiamus in his scriptis excommunicatos, ac per Episcopos et Praelatos, et Ecclesiarum Rectores Civitatis et Diceces. Gnesnen. Posnaniensis. Vladislavien. Plocen. et Cracovien. ac Lubicen. et Vratislavien. et Culmen., sub poena suspensionis eorum officiis in Ecclesiis suis diebus Dominicis et festivis, dum populus ad Divina conveniret, mandamus publice nuntiari, absolutione ipsorum, Fratris Theodorici de Oldenburg Magistri, ac Commendatoris et Fratrum praedictorum, et aliorum dictarum Ecclesiarum incendiariarum, Sedi Apostolicae tantummodo reservata, praedictosque Magistrum, Commendatores et Fratres, locorum et partium praedictarum dicti Ordinis Domus B. Mariae Teutonicorum de Prussia, ad reaedificationem Ecclesiarum praedictarum, per eos, vel occasione ipsorum destructarum et combustarum, et ad restitutionem et emendationem aliorum bonorum immobilium his scriptis sententialiter condemnamus. Praeterea, quia constat Nobis, praehabita informatione plenaria et diligenti, praedicta ex productis et probatis legitime, et acticatis coram Nobis, ex parte dicti Domini Regis Poloniae, in causa praedicta per Procuratorem ipsius Domini Regis, quod Terrae Culmensis, Pomeraniae, Vladislavienensis, Brestensis, Dobrinenensis, et Michalovienensis, cum suis civitatibus, castris, oppidis et villis, et suis iuribus et pertinentiis universis, sitae sunt infra metas Regni Poloniae, et infra ipsum Regnum, et tanquam de Regno et ad ipsum Regnum pertinentes, et Reges et Principes Regni Poloniae, Progenitores dicti Domini CASIMIRI Regis Poloniae Illustris, qui pro tempore fuerunt, eas tenuerunt et possederunt, constatque Nobis etiam ex praedicta informatione ex productis, probatis et acticatis coram Nobis, quia praedicti Magister,

Commendatores et Fratres, qui pro tempore fuerunt, Domus saepe dicti Ordinis B. Mariae Teutonicorum de Prussia, saepe dictas Terras Pomeraniae, Brestensem, Vladislavienensem et Dobrinenensem, cum suis castris et villis, spectantes et pertinentes ad dictum Dominum Regem, et ad Progenitores ipsius, consistentes infra Regnum Poloniae, cum magna strage fidelium, in Dei offensam, ac ipsius Domini CASIMIRI Regis, et clarae memoriae Domini VLADISLAI Patris ipsius Domini Regis Poloniae, iacturam gravem et laesionem, hostiliter invaserunt et occupaverunt, et adhuc dictus Magister, qui nunc est, et Commendatores et Fratres praedicti Ordinis violenter terras Culmenensem et Michalovienensem cum suis civitatibus castris et villis, ac iuribus et pertinentiis universis, infra dictum Regnum Poloniae consistentes, ad Regnum ipsum pertinentes, indebite et injuste detinent occupatas, constat Nobis etiam, quod iidem Magister, Commendatores et Fratres dicti Ordinis Terram Magnae Poloniae, ad ipsum Dominum Regem spectantem, cum valido exercitu hostiliter, et vexillis erectis intrantes et invadentes, Terram ipsam, castra, villas, civitates et oppida igne penitus combusserunt, vastarunt et desolarunt, videlicet Gnesnensem Civitatem Metropolitanam dicti Regni Poloniae, Zneynam, Nakel, Laniciam, Unieio cum Castro, Siradiam cum castro ibidem, Wartham, Schadek, Baldrzychow, Karholupa, omnes villas in territorio, seu districtu Calisiensii, Pyzdry cum Castro et Claustro, seu Monasterio Fratrum Minorum ibidem, Konin, Stup, Szrodam, Kleczk, Pobedyszcz cum castro ibidem, et castra, civitates, seu oppida munita cum omnibus suis villis sibi adjacentibus, et in earum districtibus et territoriis constitutis, ipsis penitus spoliatis omnibus bonis mobilibus et semoventibus, et multis hominibus interfectis et pluribus e dicta Terra in captivitatem deductis, denudatisque mulieribus et oppressis, igne penitus combusserunt, vastarunt et desolarunt, et alia damna, dicto Domino Regi et Regno suo, suisque subditis plurima intulerunt. Ea propter ad restitutionem dictarum Terrarum Pomeraniae, Vladislavienensis, Brestensis, Dobrinenensis, Culmensis et Michalovienensis, plenariam et integram faciendam dicto Domino CASIMIRO Regi Poloniae, ac fructuum, reddituum et proventuum inde perceptorum, et bonorum mobilium ablatorum, incensorum et deperditorum, nec non ad emendationem damnorum super bonis immobilibus illatorum, seu

ANNO
1339.

ANNO 1339. overam aestimationem valoris omnium tam fructuum perceptorum, quam bonorum mobilium ablatorum, perditorum & incensorum, & damnorum super bonis immobilibus illatorum, quae omnia taxamus ad centum nonaginta quatuor millia, & quingentas marcas Polonici ponderis & monetae, prout etiam dictus Dominus Rex in nostris manibus per proprium iuramentum, Sacrosanctis Dei tactis Evangeliiis, ipsa damna in praefata summa declaravit. Insuper & ad restitutionem expensarum factarum in dicta lite & occasione ipsius, per dictum Dominum Regem, seu Procuratorem ipsius faciendam dicto Domino Regi, quas in mille sexcentas marcas praedictorum ponderis & monetae taxamus, prout dictus Procurator in nostris manibus, tactis praedictis sacrosanctis Dei Evangeliiis, asseruit dictum Dominum Regem fecisse & expendisse, & etiam declaramus praedictos Magistrum Generalem, Commendatores & Fratres Domus Ordinis B. Mariae Teutonicorum praedictarum terrarum illicitos detentores & occupatores, dictorum damnorum illatorum & excessuum patratores, dicto Procuratori ipsius Domini Regis Poloniae nomine procuratorio eiusdem his eisdem scriptis, per hanc eandem nostram diffinitivam sententiam sententialiter condemnamus. In quorum omnium testimonium & evidentiam, & certitudinem plenioris praesentis Sententiae diffinitivae, una cum insertione Rescripti Apostolici, ac duorum Procuratoriorum, & Libelli supra inferorum & transcriptorum scribi, & in hanc publicam formam redigi mandavimus per Notarios Publicos, Scribasque nostros infra scriptos, & Sigillorum nostrorum appensione muniri, & ut fides plenaria & indubitata transcripto Rescripti Apostolici, & Procuratoriorum praedictorum superius transcriptorum adhibeatur ubicunque, & coram quibuscunque, in Iudicio, vel extra, ac si originalia apparerent, ac omnibus aliis & singulis supra dictis scriptis & narratis nostram auctoritatem iudiciariam interposuimus & decretum. Acta fuerunt haec in Varschovia Posnaniensis Dicecesis, intra Ecclesiam Parochialem S. Joannis Baptista dicti loci, Anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo tricesimo nono, septima Indictione, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Domini BENEDICTI Divina Providentia Papae XII. Anno quinto, & die decimo quinto Mensis Septembris, circa horam Vesperarum. Praesentibus Reverendis in Christo Patribus & Dominis, Domino Janislao Archiepiscopo To m. IV.

scopo Gnesnenfi, Domino Clemente Plocensi, Domino Joanne Posnaniensi, & Domino Stephano Lubucensi, Episcopis; ac Venerabilibus Patribus: Fratre Gvilhelmino de Sulejow, Fratre Joanne de Mogila, Abbatibus; & Domino Nicolao Agriensi, Gregorio Czamenensi Zagrabienfis Dicecesis, & Petro Lancienfi, Praepositis; & pluribus aliis tam Clericis, quam Laicis in magna multitudine testibus fide dignis, ad praemissa vocatis specialiter & rogatis.

Et ego Petrus de Montolio, Clericus Aviciensis, auctoritate Apostolica & Imperiali Notarius publicus prolationi huiusmodi praesentis sententiae diffinitivae, dum per supra dictum Dominum Galchardum de Carceribus, de voluntate & expresso consensu praefati Domini Petri Gervasii Collegae sui, recitabatur & legebatur, personaliter interfui cum Notario publico subscripto, & testibus supra scriptis, & de mandato eorum praedictas Commissionis Literas Apostolicas vidi & tenui, cum vera Bulla plumbea in filo canapis pendenti non cancellatas non viciatas, nec abolitas in aliqua sui parte, ac Procuratoria & Libellum, & eorum tenores de verbo ad verbum in hac praesenti sententia diffinitiva apposui & transcripsi, nihil addens vel minuens, per quod rei veritas immutetur, & diligenter etiam auscultavi una cum Notario publico subscripto, & quia diligenti auscultatione cum originalibus de praesenti publico Instrumento ea concordare inveni, hic me subscripsi, & signum meum conventum apposui requisitus, & praefati Domini Iudices ad ipsius praesentis sententiae diffinitivae, & omnium & singulorum supra dictorum & scriptorum confirmationem & robur eorum, auctoritatem iudiciariam interposuerunt & decretum, & eorum sigillorum mandaverunt appensione muniri ad evidentiam & certitudinem omnium praedictorum.

Et ego Albertus Cristini Clericus Cracoviensis Dicecesis, publicus Apostolica & Imperiali auctoritate Notarius, prolationi praesentis sententiae diffinitivae, dum per supra dictum Dominum Galchardum de Carceribus, de voluntate & expresso consensu praefati Domini Petri Gervasii Collegae sui recitabatur & legebatur, una cum Notario publico & testibus supra dictis praesens interfui, & de mandato eorum praedictas Commissionis Literas Apostolicas vidi, & tenui cum vera Bulla plumbea in filo canapis pendenti, non cancellatas, non viciatas, nec abolitas in aliqua sui parte, & Procuratoria ac Libellum, & eorum tenores in praesenti

ANNO
1339.

R

sen-

ANNO 1339. sententia diffinitiva scriptos diligenter au-
scultavi una cum Notario publico supra
scripto, & quia facta diligenti auscultatio-
ne cum Originalibus, & presenti publi-
co Instrumento ea concordare inveni, hic
me subscripsi, & signum meum conve-
tum apposui rogatus.

LXI.

1342. *Commissio BENEDICTI Papæ XII.
a CLEMENTE VI. innovata,
qua Dobrzynensis & Cujaviensis
Terra, & decem millia floren-
orum a Magistro Cruciferorum
Regi & Regno solvi iubentur.*
Datum apud Villam novam A-
vinionen. Diœces. II. Non. Au-
gust. Pontificat. An. primo. *Ex
Originali.*

CLEMENS Episcopus, Servus Servo-
rum Dei. Venerabilibus Fratribus
Misenfis & Cracoviensis ac Culmensi E-
piscopis Salutem & Apostolicam Benedi-
ctionem. Dudum felicitis recordationis
BENEDICTUS Papa XII. Prædecessor
noster diligenter attendens, quod dissen-
sionis materia, quam inter carissimum in
Christo Filium Nostrum CASIMIRUM
Regem Poloniae Illustrum ex parte una,
& dilectos Filios Magistrum, Commenda-
tores, & Fratres Domus Hospitalis B.
Mariæ Teutonicorum, ex altera, ratione
vel occasione Terrarum, seu Ducatum
Culmensis Pomeraniæ, Cujaviensis, Do-
brzynensis & Michaloviensis suscitare
procuraverat hostis pacis, nedum eidem
Regi ac Magistro, Commendatoribus &
Fratribus, ipsorumque subditis, sed &
Fidei Catholicæ periculosa & dispendiosa
nimium existeret, quodque hostes ipsius
fidei blasphemii nominis Christiani vicini
partium illarum exinde superbiam suam cor-
nua elevare, ac in Christicolæ favere au-
dactius præsumebant, & propterea cu-
pientes dissensionem ipsam per viam ju-
stitiæ, & amicabile concordie termina-
ri, vobis suas direxit speciales literas,
quarum tenorem de registro ipsius Præ-
decessoris sumi de verbo ad verbum fe-
cimus, qui est talis:

„BENEDICTUS Episcopus Servus
Servorum Dei, Venerabilibus Fratribus
Misenfis & Cracoviensis ac Culmensi E-
piscopis Salutem & Apostolicam Benedi-
ctionem. Dum diligenter commoda pa-
cis & concordie bonum attendimus, ac
dissensionum & discordiarum discrimina
fidelium sollicitè cogitamus, desideran-
ter, prout ex debito, quod ex Aposto-
licis officio Nobis incumbit, appetimus

pacem & concordiam in universos San-
ctæ Matris Ecclesiæ filios, velut fluvium
uberem derivare, libenter opem & effica-
cem operam impendentes, ut inter fide-
les quoslibet dissidentes, & præsertim
paganis & infidelibus contiguos, & vi-
cinos cujuslibet dissensionis suborta suc-
cidatur materia, & graviorum, quæ pos-
sent insurgere, tollatur occasio scandalorum.
Dudum siquidem pacis æmulo, incen-
tore malorum omnium procurante, inter
Carissimum in Christo Filium nostrum CA-
SIMIRUM Regem Poloniae Illustrum ex
parte una, & dilectos Filios Magistrum,
Commendatores & Fratres Hospitalis B.
Mariæ Teutonicorum Jerosolymitano-
rum super Culmensi, Pomeraniæ, Cu-
javiensi, Dobrzynensi & Michaloviensi
Terris seu Ducatibus, quos idem Rex
ad se pleno jure spectare, dictosque Ma-
gistrum, Commendatores & Fratres il-
los contra justitiam occupasse, & occu-
patos detinere, ac fructus ipsorum a tem-
pore occupationis hujusmodi recepisse
& adhuc recipere, seque propterea mul-
tas expensas & damna innumera pertu-
lisse asserit; Magister vero, Commendato-
res & Fratres prædicti præfatas Culmen-
sem, Pomeraniæ ac Michaloviensem se
justo titulo possidere, Dobrzynensem ve-
ro & Cujaviensem Terras, seu Ducatus
præfatos, vigore Privilegiorum eis a
Sede Apostolica & Imperio indultorum,
per bellum iuste occupasse, & occupa-
tas potuisse licite possidere, nec non eis
damna gravia & innumera in personis &
rebus per dictum Regem, & claræ me-
morie VLADISLAUM Regem Poloniae
Genitorem suum, associatis sibi Letwinis
infidelibus contra Deum & justitiam intu-
lisse prætendunt, ex altera controversia, dis-
sensione ac discordia gravibus, proh do-
lor! suscitatis & multis damnis, expen-
sis, & periculis personarum & rerum
occasione hujusmodi hinc inde secutis,
ex quibus graviora formidantur verisimi-
liter subsequi, si non adhiberetur celeriter
remedium opportunum, hujusmodi
controversia, dissensione ac discordia per
ambaxiatores & nuntios utriusque partis
ad Nos & Sedem Apostolicam propter
hoc specialiter deputatos, seriose Nobis
expositis. Nos, qui licet immeriti vices
illius in terris gerimus, qui in ortu ejus
pacem omnibus per Angelos nuntiavit,
cupientes hujusmodi gravioribus scanda-
lis obviare, ac suborta etiam summove-
re, ipsosque discordes ad pacem & con-
cordiam Auctore Domino revocare, ac
considerantes, quod Regis, Magistri,
Commendatorum & Fratrum prædicto-
rum discordia non solum in ipsorum & sub-

ANNO
1342.

ANNO 1342. subditorum suorum damnum maximum,
verum etiam in orthodoxæ fidei, & fide-
lium illarum partium detrimentum non
modicum noscitur redundare, quodque
dicti pagani & infideles partium earun-
dem propter hujusmodi discordiam su-
munt audaciam non solum indurescendi
fortius in eorum perfidia, sed etiam con-
tra fideles & Catholicos vicinos eisdem
hostiliter insurgendi, ac propterea cre-
dentes firmiter, quod dicti Rex, Magi-
ster, Commendatores & Fratres præ-
missi in debitam considerationem adduc-
tis, debeant eorum animos per viam a-
micabilem ad pacem & concordiam co-
apare, deliberatione ac collatione diver-
sis vicibus cum dictis Nuntiis & Amba-
xiatoribus super his præhabitis diligen-
ter de ipsorum Ambaxiatorum & Nun-
tiorum, licet, ut asseruerunt, ad hoc
mandatum non haberent assensum, Frater-
nitati Vestræ per Apostolica Scripta di-
strictè præcipimus & mandamus, qua-
tenus vos, vel duo vestrum, si de Regis
& Magistri prædictorum processerit vo-
luntate, Cujaviensem & Dobrzynensem
Terras seu Ducatus prædictos, cum o-
mnibus & singulis castris, oppidis & for-
talitiis ac villis, aliisque locis, consiten-
tibus in eisdem juribus, jurisdictionibus
ac universis pertinentiis eorundem, nec
non decem millia florenorum auri per
Magistrum, Commendatores & Fratres
prælibatos vobis exhibenda, assignanda
& persolvenda ad manus vestras nostro
nomine recipere, ipsasque Cujaviensem
& Dobrzynensem Terras seu Ducatus
cum castris, oppidis, fortalitiis, villis &
locis, juribus, jurisdictionibus & perti-
nentiis antedictis, nec non hujusmodi de-
cem millia florenorum auri pro fructibus
per ipsos Magistrum, Commendatores
& Fratres prædictos ex hujusmodi Cuj-
aviensi & Dobrzynensi Terris seu Duca-
tibus perceptis, ac dampnis & expensis,
quæ dictus Rex propter hoc sustinuisse se
dicit, eidem CASIMIRO Regi seu certo
suo Nuntio, ad hoc ab eo specialiter de-
putato, absque mora dispendio assigna-
re, ac restituere integraliter studeatis,
locis tamen & possessionibus, quæ ipsi
Magister, Commendatores & Fratres an-
te generalem occupationem ipsarum Cu-
javiensis & Dobrzynensis Terrarum seu
Ducatum in eisdem Cujaviensi & Do-
brzynensi Terris seu Ducatibus habue-
runt, & possederunt ab antiquo, præfa-
tis Magistro, Commendatoribus & Fra-
tribus, sicut illa tenebant, & posside-
bant hæcenus ante generalem occupa-
tionem hujusmodi, tenendis & possiden-
dis per eos pacifice remansuris. Cæte-

rum ut inter partes prædictas cujuslibet
dissensionis occasio sopiatur, & mutua
dilectio, firmaque concordia, sicut ap-
petimus, reformetur, & solidetur in
pacis perpetuæ firmitate, volumus, &
vobis districte præcipimus per præfatos,
quatenus, si quid fuerit, vel remanserit
questionis inter partes ipsas super ipsis
Culmensi, Pomeraniæ ac Michaloviensi
Terris seu Ducatibus, & super fructi-
bus tam ex eis, quam ex Cujaviensi &
Dobrzynensi Terris seu Ducatibus præ-
fatis per eosdem Magistrum, Commenda-
tores & Fratres perceptis, nec non su-
per dampnis & expensis hinc inde secutis,
vos super his, tanquam pacis fervidi ze-
latores, juxta datam vobis a Deo pru-
dentiam, viis & modis, quibus expedi-
re videritis, pacem & concordiam ami-
cabiler tractare, ac nihilominus de jure,
quod Regi, seu Magistro, Commenda-
toribus & Fratribus ipsis super prædictis
Culmensi, Pomeraniæ, & Michaloviensi
Terris seu Ducatibus competit, simpli-
citer & de plano, sine strepitu & figura
judicii, auctoritate vestra vos informare
plenarie ac cum diligentia studeatis, &
quemcunque super his vos tractare ac re-
perire contingeret, & si qua impedimen-
ta vel obstacula, & quorum occasione
seu causa forsan emerferint circa ea, fide-
liter in scriptis redacta Nobis per vestras
patentes literas, harum seriem continen-
tes, fideliter referre curetis. Contradi-
ctores per Censuram Ecclesiasticam, ap-
pellatione postposita, compescendo. Tes-
tes autem, qui fuerint nominati, si se
gratia, odio, vel timore subtraxerint,
Censura simili, appellatione cessante,
compellatis veritati testimonium perhibe-
re. Non obstantibus tam felicitis recor-
dationis BONIFACII Papæ VIII. Præ-
decessoris nostri, qua cavetur, ne aliquis
extra suam civitatem & Diœcesim, nisi
in certis exceptis casibus, & in illis ultra
unam diem a fine suæ Diœcesis ad judi-
cium evocetur, & de duabus diebus in
Concilio generali, quam aliis quibuscun-
que Constitutionibus a Prædecessoribus
nostris Romanis Pontificibus editis, per
quas vestra jurisdictionis explicatio in
hac parte valeat quomodolibet impediri,
seu si dictis Regi, Magistro, Commenda-
toribus & Fratribus, vel quibusvis aliis
communiter vel divisim a Sede Apostoli-
ca sit indultum, quod interdicti, suspen-
di vel excommunicari, aut civitates, ter-
re, villæ, castra, & alia loca eorum Ec-
clesiastico Interdicto supponi non possint,
per Literas Apostolicas, non facientes
plenam & expressam, ac de verbo ad ver-
bum de indulto hujusmodi mentionem,

ANNO
1342.

ANNO & quibuslibet indulgentiis, privilegiis, ac literis generalibus vel specialibus, eis vel eorum alicui, sub quacunque forma vel expressione verborum, ab eadem Sede concessis, de quibus, quorumque totis tenoribus de verbo ad verbum speciale oporteat in presentibus fieri mentionem. Datum Avenione X. Kalendas Julii, Pontificatus nostri Anno septimo. Cum autem vos Fratres Cracoviensis & Culmensis Episcopi, prout juxta seriem & tenorem literarum hujusmodi poteratis super eodem negotio, dicto Prædecessore adhuc in humanis agente, duxeritis, ut intelleximus, ad actus aliquos procedendum, quanquam tempore, quo ipse, sicut Domino placuit, ab hac luce subtractus extitit, nondum fuerit terminatum, Nos, qui Prædecessori prædicto in Apostolatus specula successimus, ex eadem diffensione formidantes, si perdurarent, quod absit, similia fidei & fidelibus proventura pericula, vel majora, & propterea volentes per vos ad exequendum & complendum contenta in literis supradictis fideliter & solerter procedi, Fraternitati Vestre in virtute obedientie districtius injungendo mandamus, quatenus vos, vel duo vestrum, processum alias super negotio ipso per vos prædicti Cracoviensis & Culmensis Episcopi, ut præmittitur, habitum, reassumentes, contenta in ejusdem prælibati Prædecessoris literis, nihil penitus omittendo, de contingentibus, juxta continentiam, omni prorsus alia interpretatione seu cunctatione morosa semotis, quæ expeditionem executionis hujusmodi possent quomodolibet impedire, exequi & complere cum diligentia studeatis. Ita quod inde potius commendari de diligentia, quam redargui de negligentia valeatis. Rescripturi Nobis super receptione presentium, & his, quæ quomodolibet circa executionem hujusmodi egeritis seu ordinaveritis in hac parte. Datum apud Villam novam Avinionensis Diocesis II. Nonas Augusti, Pontificatus nostri Anno primo.

LXII.

1343. *Pax & concordia inter CASIMIRUM Regem Poloniae, & LUDOLPHUM KOENIG Ordinis Teutonici Magistrum, qua Pomeraniae, Culmensis, Michaloviensis Terræ, nec non Nieszovia, Orlow & Ogorin Cruciferis relinquuntur.* Datum in Kalisz die B. Christiani M. An. 1343. *Ex Archivo Regni.*

CASIMIRUS D. G. Rex Poloniae universis & singulis presentium notitiam habituris salutem, & rei gestæ noscere veritatem; dudum de statu Regni nostri pacifico crebra meditatione revera solliciti, circa stabile bonum concordie inter Nos ex una, & Reverendos & Religiosos Viros, LUDOLPHUM KOENIG, Magistrum Generalem, & Fratres Ordinis B. Mariæ Teutonicorum Jerosolymitanæ, parte ex altera, eo quod ex ipsius votiva solidatione tanto major permittitur securitas, quanto gravior jacturæ discrimen ex discordiæ præparari desidio providemus. Inter alia igitur votis nostris accommoda salutarem concordie unionem perpetuam cum dictis Venerandis Viris Magistro & Fratribus, & toto Ordine, ac ipsorum subditis desiderabiliter affectamus, ut nostro felicis tempore Regnum nostrum rediviva quiete refloreat, & post diras longasque calamitates hostiles, angustias, & eximias bellici turbinis tempestates, in portu tranquillitatis, & pacis pulchritudine quiescat. Ideoque noverit præsens ætas, & successura posteritas, quod Nos pro Nobis, Hæredibus nostris, & Successoribus universis, & omnibus incolis Regni nostri, tam sublimibus, quam aliis facimus pacem perpetuam, finem, remissionem atque concordiam perpetuis futuris temporibus, irrefragabiliter duraturam de omnibus injuriis, maleficiis, offensis, contumeliis, damnis & jurgiis dicto vel facto illatis vicissim ab una parte alteri, promittentes fide corporaliter præstiti juramenti, quod prædictam pacem, finem, remissionem atque concordiam perpetuo firmam, gratam & ratam habebimus, tenebimus & observabimus, nec unquam contraveniemus per Nos, vel alios aliqua ratione vel causa, de jure vel de facto, publice vel occulte, fraude & dolo penitus procul motis; præterea quia ad unius voti propositum convenimus, Altissimo inspirante, ideo ex benigna nostra provisione, quæ perpetuationem & stabilitatem eorundem Venerabilium & Religiosorum Virorum, Magistri & Fratrum Ordinis prædictorum, ipsorumque libertatum, immunitatum, privilegiorum & gratiarum votive amplectitur donationem Terræ Culmensis, & Castri Nesselow, & Curiarum Orlow & Ogorin cum suis juribus, libertatibus, utilitatibus, metis, gradibus & pertinentiis universis, & alia bona ac possessiones, quæ & quas de jure ante motam guerram iidem Magister & Fratres rite & rationaliter possederunt, & specialiter Terram Michaloviensem, quo modo & jure, quibus

ANNO quibus eam ab Illustribus Ducibus Cujavia hætenus possederunt, ratificamus, & presentis scripti patrocinio confirmamus; & licet additione plenitudo non egeat, roboratur tamen interdum, quod per se firmitatem obtinet, ut vis roborantis affectus clareat, & ut beneficium cautelæ abundantioris accedat, unde ut cesset in antea omnis actionis, impetitionis & querimoniæ occasio, quas Nos, vel nostri Hæredes aut Successores universi ad Terras Pomeraniæ, Culmen, aut Michaloviæ, seu earum quamlibet partem, sive jure hæreditario devoluto, seu alio jure quocunque, ac consuetudine quacunque ex nunc habemus, sive habere in futurum possemus, renuntiamus eisdem, & quibuslibet eorum expresse presentibus pure, simpliciter & in totum. Renuntiantes insuper sponte & expresse, tam Nos CASIMIRUS Rex Poloniae, quam Inclita Domina ADELHEIT ejusdem Regni Regina, Conthoralis nostra legitima, communicata manu, pari consensu & unanimi voluntate pro Nobis, nostrisque Hæredibus & Successoribus universis, exceptioni doli mali, in factum actioni, beneficio restitutionis in integrum, constitutioni & consuetudini cuilibet contrariæ, litteris & indulgentiis Apostolicis, Imperialibus, seu a Romanis Regibus impetratis, omnisque Juris Canonici vel Civilis auxilio, per quod Nobis, & Conthorali nostræ prælibatæ, seu Hæredibus & Successoribus nostris posset aliquo modo suffragari, Magistro vero & Fratribus, seu ipsi etiam Ordini præjudicium quomodolibet gravari in præmissis, & quolibet præmissorum; promittimus etiam insuper non inferre Magistro & Fratribus prædictis in rebus seu personis eorum injurias violentas. Ceterum renuntiamus pro Nobis & Successoribus nostris universis titulo Ducatus Terræ Pomeraniæ prædictæ, qui ex nunc Sigillo majori est impressus, promittentes eundem titulum quoad Ducatum Terræ Pomeraniæ dicto Sigillo deponere, nec unquam ullo tempore eundem titulum resumere, nec eo uti, nec Nos, nec nostri Successores ullo unquam tempore in futurum in literis vel sigillis. In quorum omnium evidentiam presentes scribi, & nostri Sigilli munimine jussimus roborari. Datum Kalis die B. Christiani Martyris & ejus Sociorum Anno Domini 1343. presentibus his testibus, Venerabili in Christo Patre ac Domino, Domino Jaroslao, S. Gnesensis Ecclesiæ Archi-Episcopo, Nicolao Palatino, Janasio Castellano Kalisiensi, Iwone Praposto Gnesensi, Jarando Capitano, Wenceslao Ca-

TOM. IV.

stellano Siradiensi, & aliis multis fide dignis. ANNO 1343.

LXIII.

Ejusdem Literæ Assurationis, quibus cessionem Terrarum Pomeraniæ, Culmensis, Michaloviensis, nec non Castri Nieszovia, Orlow & Ogorin se mantenturum contra LUDOVICUM Hungariæ Regem promittit. Datum in Kalisz in die S. Chilian An. 1343. *Ex Originali.*

Nos CASIMIRUS, Dei Gratia Rex Poloniae, ad universorum notitiam præsens scriptum intuentium volumus devenire, quod si Illustris Princeps Dominus LUDOVICUS Rex Ungariæ, seu ELISABETH ejusdem Regni Regina, Conthoralis ipsius legitima, aut ipsorum Hæredes vel Successores, Venerabiles & Religiosos Viros, Magistrum & Fratres Ordinis Hospitalis B. Mariæ Teutonicæ Jerosolymitanæ, super Terras Culmen & castro Nesselow, & curiis Orlow & Ogorin, seu Pomeraniæ aut Michaloviensis, ceterisque bonis per prædictos Fratres habitis juste, & rationaliter possessis, ante motam guerram inter Illustris Principem recolendæ memoriæ Dominum WLADISLAUM Regem Poloniae, & Venerabiles Viros, Magistrum Generalem & Fratres prædictos. Nobis ipso vivente forte impeteret, seu actione contra eos in spirituali Judicio seu sæculari, seu per alias vias quascunque instauraret, vel forte occasione dictarum Terrarum eos per violentam potentiam opprimeret, promittimus pro Nobis, & hominibus nostris amicis & fidelibus, quod Nos hujusmodi impetitiones, actiones, seu actionum instauraciones, & violentas potentie oppressiones penitus, juxta posse nostrum, sedare & disbrigare debemus bona fide, fraude & dolo omnino remotis in omnibus supra dictis, in quorum omnium testimonium & evidentiam firmiorem presentes scribi fecimus, nostri Sigilli munimine roboratas. Datum Kalis in die Chilian & Sociorum ejus. Anno Domini 1343.

LXIV.

Literæ Episcoporum Regni Poloniae, quibus recognoscunt cessionem Terrarum Pomeraniæ, Culmensis & Michaloviensis a CASIMIRO Rege Poloniae Ordini Teu-

ANNO 1343. *Teutonico factam. Ex Originali. Sigill. 3.*

In Nomine Domini Amen.

Noverint universi presentium notitiam habituri, quod Nos Jaroslaus, Divina Providentia Sanctae Gnesnensis Ecclesiae Archi-Episcopus, Matthias Wladislaviensis, Joannes Poseniensis, & Clemens Plocensis, per eandem Gratiam Ecclesiarum Episcopi, recognoscimus presentibus, & publice profiteamur, Nos interfuisse personaliter in Juveni Wladislavia in crastino B. Mariae Magdalene, quando Serenissimus Princeps Dominus CASIMIRUS, Dei Gratia Rex Poloniae, concordia celebrata inter ipsum, & Reverendum & Religiosum Virum, Fratrem LUDOLPHUM KOENIG Magistrum Generalem, & Fratres Ordinis Hospitalis B. Mariae Domus Teutonicae Jerosolymitanae, juramento praestito corporali, renuntiavit Terris Pomeraniae, Culmensi & Michaloviensi, suo & Successorum nomine, pure & simpliciter, nihil sibi in eisdem Terris juris vel domini reservando, quinimo donavit eas eisdem Magistro & Fratribus supradictis, ac donationem factam per quoscunque alios ratificavit & approbavit, ratam & gratam habuit, ut in eisdem Domini Regis literis authentice confectis super hoc plenius continetur. Actum die quo supra & loco, Anno Domini 1343. In cuius rei testimonium nostra Sigilla presentibus sunt appensa.

LXV.

Litterae Procerum secularium Regni Poloniae, quibus praedictam Concordiam se mantenturos promittunt. Actum in Kalisz Anno 1343. Ex Originali. Sigill. 10.

In Nomine Domini Amen.

Quoniam omnium habere memoriam divinum est potius quam humanum, Nos Jaroslaus Poseniensis, Nicolaus Kalisiensis, Albertus Brescensis, & Joannes Wladislaviensis, Palatini; Andreas Poseniensis, Thomislus Gnesnensis, Janussius Kalisiensis, Marko Landensis, Siluts Naclensis, Castellani; Nicolaus Poseniensis, Dobeslaus Kalisiensis, Judices: Ad universorum tam presentium, quam futurorum notitiam deducimus per presentes, quod ad mandatum speciale Serenissimi Principis Domini nostri CASIMIRI, Dei Gratia Regis Poloniae, promittimus

& spondemus ex certa scientia, bona fide Reverendo & Religioso Viro, Domino LUDOLPHO KOENIG Magistro Generali, & Fratribus B. Mariae Domus Teutonicae, quod si idem Dominus Rex Noster, vel quivis alii cujuscunque status, dignitatis, conditionis existant, concordiam ineam, & feliciter consummatam cum praedictis Magistro & Fratribus violabunt, contraveniendo jure, vel facto quomodolibet contra ipsam occasione Terrarum Pomeraniae, Culmensis & Michaloviensis, super quibus est concordia hujusmodi consummata, eidem Domino Nostro Regi, vel cuilibet alteri, qui occasione praedictarum Terrarum Magistrum & Fratres praedictos forte impeterent, non assistemus, nec eum vel eos juvabimus verbo, vel facto, consilio vel auxilio, publice vel occulte ad impediendum hujusmodi concordiam, vel totaliter dissipandum, sed potius manutenebimus, eum hortabimur fideliter, & consulemus salubriter, prout melius poterimus, bona fide, ad eandem concordiam firmiter, inviolabiliter observandam. Et ut hanc promissionem nostram juxta debitum plenius impleamus, praesentes literas in testimonium scribi fecimus, & sigillorum nostrorum munimine roborari. Actum Kalis, in die Beatorum Chilian & Sociorum ejus, Anno Domini 1343.

LXVI.

Episcopus & Capitulum Culmense, nec non Monasteria Prussiae condonant CASIMIRO M. Regi Poloniae damna & injurias belli tempore sibi illatas. Datum in Thorun. An. 1343. Ex Originali. Sigill. 7.

Nos Otto, DEI & Apostolicae Sedis providentia Culmensis Ecclesiae Episcopus, Frater Johannes Praepositus, totumque Capitulum Ecclesiae ibidem, Frater Eberhardus Ordinis Cisterciensis, Abbas Monasterii in Polpelin, totumque Capitulum Monasterii ejusdem: Cristina in Thorun, Margaretha in Culmin, Abbatissa Sanctimonialium, cum Capitulis earundem, tenore presentium in publicam deducimus notionem, quod postquam zizaniarum latore procurante inter Serenissimos Principes, olim Dominum VLADISLAUM patris memoriam, nec non Dominum KAZIMIRUM ejus Filium superstitem, Reges Magnificos Poloniae ex una, & inter Venerabiles & Religiosos Viros, Dominos Magistrum & Fratres Ordinis Hospitalis

ANNO 1343. Hospitalis B. Mariae Teutonicorum Jerosolymitani parte ex altera, occasione diversorum anfractu hinc inde motorum, multitudo guerrarum, dissensionum, & discordiarum onustarum periculis pullulassent, tractu temporis longioris, donec pacis Auctor Dominus Jesus Christus, Zelator bonorum operum, extirpato discordiarum & tribulationum flamine, fructus pacis & tranquillitatis dulcissimos faceret salutare efflorescere, quod exinde gloria Deo Altissimo, salus & exultatio omnibus hominibus utrarumque Partium exuberat & resultat. Quapropter Nos una cum subditis nostris consolatione, & gaudio receptis divinitus pia compassione, & ignoscentia omnium injuriarum & dampnorum immemores durantibus guerris & discordiis eisdem nobis illatorum, ipsi nunquam ad animum revocare, vel vindictam sumere de eisdem, tenore presentium promittentes, omnidolo & fraude exclusis, actione etiam injuriarum, vel impetitione qualibet in casu simili uti nolentes in Foro Ecclesiastico vel Civili. Renuntiantes insuper expresse tenore presentium omnibus injuriis, dampnis, maleficiis, contumeliis, dicto vel facto Nobis, aut alicui nostrum pendente guerra illatis, bonis, possessionibus & personis, quae omnia ob Dei reverentiam, pacisq; & concordiae unionem semper tenere promittimus illibata. In cuius rei testimonium & evidentiam plenioris nostra, & praedictorum Capitulorum nostrorum Sigilla presentibus sunt appensa. Datum in Thorun proxima Dominica ante diem B. Mariae Magdalene, Anno Domini millesimo trecentesimo quadragesimo tertio. Sigill. 7.

LXVII.

1349. *Pacta inter CASIMIRUM M. Regem Poloniae, & HENRICUM DUSNERUM Ordinis Teutonici Magistrum, quibus Limites inter Terram Cujaviae, & Terras Pomeraniae ac Culmensis designantur. Datum in Marienburg Anno 1349. in Vigilia B. Joannis Baptista. Ex Originali. Extat in Archivo Can-*

cellariae Regni Lib. 7. sub Lit. ANNO G. fol. 8. 1349.

In Nomine Domini Amen.

Notum sit universis tam presentibus, quam futuris, notitiam presentium habituris, quod Nos Frater HENRICUS DUSNERUS, Ordinis Fratrum Hospitalis B. Mariae Domus Teutonicae Jerosolymitani Magister Generalis, cupientes Nos Terrasque nostras, ac incolas ipsarum in pacis amenitate conservare, de consilio Fratrum nostrorum fecimus, & ordinavimus pro Nobis & toto Ordine nostro inter Magnificum Principem Dominum CASIMIRUM Regem Poloniae & ipsius Terras, Cujaviae videlicet & Poloniae parte ex una, & inter Nos & Terras nostras, Culmensis scilicet & Pomeraniam parte ex altera, veras granicies, & perpetuo duraturas, incipiendo ab ultima granicie districtus nostri Nieschow, & demum descendendo per Viskam usque ad quandam villam, Bezendorf vulgariter dictam, ad Abbatem de Bislovia pertinentem, ubi graniciae reincipiunt Terra Pomeraniae supra dictae, ita, quod ubicunque littus, Terra Cujaviensis praedictae infra praefatas granicies dicti D. Regis fuerit, ibi pro granicie medius Wisla, sive ejus alveus habeatur, & quidquid in insulis & piscaturis, & aliis utilitatibus quibuscunque a medietate praedicta, nostra ex parte utilitatis vel commodi poterit inveniri, ad Nos ac Ordinem nostrum, & ad Terram Culmensis praedictam debet pertinere. Omnis tamen homo Wislam transiens infra granicies praenominatas, a coactione quacunque ad deponendum ipsius res, bona, seu merces, nec non & ab exactione & solutione pecuniae cujuscunque, atque impedimento quolibet liber erit, nec ad solvendum aliquid per quempiam compellatur. Limites autem Cujaviae & Pomeraniae sunt hi: incipiendo a graniciabus villae Transiecz, & deinde procedendo ad granicies villae Wluki, & tunc ultra ad granicies villae Czeczozew, ab inde autem transeundo ad granicies villae Senno, & tunc ultra ad granicies villae Mroczy-no, deinde vero ad granicies villae Noczyssowo, & ab inde ad granicies villae Wodzino, & tunc eundo ad granicies villae Glinki, ab inde vero ad granicies villae Welimae, & tunc ultra granicies villae Lachowo, deinde vero directe transeundo, si granicies non habentur antiquae, usque ad fluvium Debra dictum, ita, quod omnes villae supra dictae cum suis graniciabus ad Terram Cujaviae spectare debeant, sicut ab antiquo ad eandem perti-

ANNO pertinuerunt, & tunc ultra prædictum
1349. fluvium Debra ascendendo, usque ad il-
lum locum, ubi rivulus Kamiona dictus
inluit in præfatum fluvium Debra, dein-
de autem prædictum rivulum Kamiona
ascendendo, usque ad illum locum, ubi
fluvius Curvus dictus intrat memoratum
rivulum Kamiona, et tunc eundem rivu-
lum fluminis ascendendo, usque ad vil-
lam Grymowo, abinde vero proceden-
do per granicies signatas intermedias, us-
que ad fluvium Nemońicz, et eundem
fluvium descendendo, usque ad illum lo-
cum, ubi inluit in lacum dictum Sukow,
et per lacum eundem procedendo, usq;
ad illum locum, ubi fluvius dictus Do-
biernica exit prædictum lacum Sukow,
et tunc eundem fluvium Dobiernica de-
scendendo, usque ad locum illum, ubi
inluit fluvium dictum Groda, ita, quod
omnium prædictorum fluviorum et lacu-
um, una medietas ad Polonia, & altera
medietas ad Pomerania Terras debet
libere pertinere. Si vero, quod absit,
inter incolas illarum supra dictarum, et
inter incolas nostrarum, et infra grani-
cies nostras prædictas villarum supra scri-
ptarum, videlicet Bezendorf, villa su-
pra dicti Abbatis in Bissovia et magna Su-
panin, Zambowa, Nebescyn, Zlotho,
Prulk, magna Lowin, Brezyn, Schrocck,
Gesseniecz, Danbogoru, quæ nunc de-
serta est et Abbatem prædictum ad Mo-
nasterium in Bissovia pertinet, Lubie-
chorz villæ, Plebani in Schrocck, Sucha,
et Klonowa, discordias, seu contentio-
nes quascunque contigerit suboriri, ex-
tunc vocata condigna Partis utriusque
vicinia, debent eadem contentiones seu
discordiæ sopiri, seu etiam discorigari.
Eandem igitur limitationem Terrarum
prædictarum ratam et gratam habentes,
promittimus absque fraude et dolo pro
Nobis et Successoribus nostris, totoque Or-
dine nostro, contra prædicta omnia & sin-
gula non facere vel venire ullo unquam
tempore, aliqua ratione vel causa, de jure
vel de facto, sed ea inviolabiliter per-
petuis temporibus observare. In quo-
rum omnium testimonium, et robur per-
petuæ firmitatis nostrum, et Religioso-
rum Virorum, nostrorum Confratrum
dilectorum, Vinici de Knyprode Ma-
gni Commendatoris, et Hermanni Ku-
derfer Summi Hospitalarii Sigilla præsen-
tibus sunt appensa. Datum in Marien-
burg Anno Domini millesimo trecente-
simo quadragesimo nono, in Vigilia B.
Joannis Baptiste. Præsentibus testibus
Honorabilibus et Religiosis Viris nostris
Confratribus: Magno Commendatore,
et summo Hospitalario prædictis, nec

non Ludovico de Wolkinburg summo ANNO
Ordinis Trappario, Joanne Nothasth in 1349.
Thorun, Henrico de Bonetnin & Gru-
denz, Henrico de Stockhein in Golu-
bia, Alberto Schaff in Suecza, Conra-
do in Thuchola, Gereone in Schonszke,
Commendatoribus, Domino Joanne no-
stro Capellano, Joanne de Bolanthin, et
Erbrardo de Buhaim nostris Sociis, Jahn-
do de Olementh, et Bartholdo de The-
schow nostris militibus, Henrico et Ni-
colao nostris Notariis, et aliis quam plu-
rimis fide dignis.

LXVIII.

*Bulla GREGORII Papæ XI. qua
designatio limitum ab Arbitris
facta inter Episcopi ac Ecclesiæ
Varmiensis, & Ordinis Teuto-
nici Terras ratihabetur. Da-
tum Avenione XIII. Kal. Martii,
Pontificatus Anno quinto. Ex
Archivo Illustr. ac Excellentis-
simi Comitis Zaluscii, Episcopi
Kiiovienfis.* 1375.

GREGORIUS Episcopus Servus Ser-
vorum Dei, ad perpetuum rei me-
moriæ. Suscepti servitutis officii, quo
ad bonum concordie inter fideles quos-
libet propagandum, & Ecclesiarum ac
Ecclesiasticorum locorum, ac Prælato-
rum et personarum ipsarum bonum sta-
tum et commoda procuranda sumus uni-
versaliter obligati, quotidiana Nos cura
solicitat, ut his totis studiis intendamus,
et seramus pacis germina inter omnes,
et quam Ecclesiarum et locorum Eccle-
siasticorum, et Prælatorum et persona-
rum ipsarum tranquillitatem et utilitatem
respiciunt, paternis affectibus exsequa-
mur. Sane dudum per Nos accepto,
quod inter bonæ memoriæ Joannem E-
piscopum Varmiensem, et dilectos Fi-
lios, Præpositum, Decanum et Capitu-
lum Ecclesiæ Varmiensis ex parte una,
ac Magistrum et Fratres Hospitalis Bea-
tæ Mariæ Teutonicorum Jerosolymi-
tanorum, super quibusdam terris, pos-
sessionibus et juribus ad dictam Ecclesiam,
ut dicebatur, pertinentibus, et nonnul-
lis aliis articulis ex altera, orta fuerat
materia quæstionis. Nos ex certis cau-
sis Venerabili Fratri nostro, Archi-Epi-
scopo Pragensi nostris dedimus literis in
mandatis, ut partes ipsas ad excipien-
dum, transigendum, et componendum
super omnibus litibus et controversiis in-
ter eos vertentibus, coram se evocaret,
et super præmissis omnibus, quantum

posset,

ANNO posset, ad amicabilem concordiam &
1375. compositionem induceret, prout in no-
stris inde confectis literis plenius contine-
tur, & deinde, sicut accepimus, Partes
ipsæ, quas dictus Archi-Episcopus ad
suam evocaverat præsentiam, in certos
arbitros, arbitratores, & amicales com-
positores, post nonnullos actus inter Par-
tes ipsas habitos, compromittere cura-
runt, qui æquum arbitrium tulerunt in-
ter Partes, prout in literis authenticis in-
de manu publica confectis, dictorumque
Arbitrorum, Arbitratorum, seu amica-
bilium Compositorum Sigillis munitis,
quarum tenorem de verbo ad verbum
præsentibus inferi fecimus, plenius con-
tinetur, ac subsequetur. Cum pro parte
Venerabilis Fratris nostri Henrici Epi-
scopi Varmiensis, de cuius persona præ-
dicto Joanne Episcopo vita functo dictæ
Ecclesiæ provideramus, ac Præpositi,
Decani, & Capitularium, ac Magistri &
Fratrum prædictorum Nobis fuisset hu-
militer supplicatum, ut præmissis robur
confirmationis, adjicere de benignitate
Apostolica dignemur. Nos Venerabili
Fratre nostro Petro Episcopo Portuensi.
& dilecto Filio nostro Jacobo S. Georgii
ad Velabrum Diacono Cardinali, ora-
culo vivæ vocis commissimus, ut se de
præmissis summarie informarent, & quæ
super his reperirent, Nobis referre cu-
rarent. Qui quidem Petrus Episcopus &
Jacobus Cardinalis super his, summaria
informatione recepta, Nobis retulerunt,
quod per hoc providebatur utilitati Par-
tium prædictarum. Nos igitur hujusmodi
supplicationibus inclinati, hujusmodi arbi-
trium, & alios per ipsos Arbitros, Arbitra-
tores, & amicales Compositores in præ-
missis, ut præmittitur, acta, rata habentes
atque grata, illa autoritate Apostolica ex
certa scientia tenore præsentium confirma-
mus, & præsentis scripti patrocinio com-
munimus, supplerentes omnem defectum,
si quis forsan intervenerit in præmissis.
Tenor autem dictarum literarum talis est:

In Nomine Domini Amen.

Esti cujuslibet conditionis homines
Creatori suo ad salutiferas gratiarum actio-
nes humiliter astringantur, illi tamen præ-
cipua quadam devotione ad laudandum
nomen ipsius, & glorificandum obligan-
tur fortius, qui in hac vita labili & mise-
rabili, contigua in civitate, & contigua
conhabitatione & conversatione, juncto
pacis & tranquillitatis præeminente mu-
nere, ipsius clementia felicius perfraun-
tur. Sane cum jam dudum alias inter
Venerabilem Patrem in Christo, & Do-
minum, Dominum Joannem bonæ me-
TOM. IV.

ANNO moriæ Episcopum, & honorificos Viros, ANNO
Dominos, Præpositum, Decanum, to- 1375.
tumque Capitulum Varmiensis Ecclesiæ
ex una, & Magnificum & Religiosum Do-
minum Vinricum, Ordinis B. Mariæ Teu-
tonicorum Magistrum Generalem, ac
Præceptores & Fratres Ordinis dicti, ex
altera parte, super quibusdam possessio-
nibus, limitibus & terris se contingenti-
bus, suborta fuisset materia quæstionis,
quam tamen per Sanctissimum in Chri-
sto Patrem & Dominum, Dominum
GREGORIUM XI. Summum Pontificem
nostrum in Christo Patri ac Domino Do-
mino Pragensi Archiepiscopo, autori-
tate Apostolica commissa fuisset: qui vir-
tute Commissionis sibi factæ Partes coram
ipso legitime evocavit, tandem compa-
rentibus Partium Procuratoribus, placuit
illis de quæstionibus, controversiis & li-
tibus præfatis se amicabiliter expedire, &
sic in nos Joannem Decanum Glogovien-
sem, Jacobum Engilgen. Officialem Vra-
tislauiensem, Berehardum de Monte Ca-
nonicum Padibornensem, Joannem de
Posilia Plebanum in Ilavia, Joannem de
Leyfa, Joannem de Heyda & Mencil-
num pp. Soldaw Milites, & Joannem
Volmurstium Proconsulem in Elbingo,
tamquam Arbitros, Arbitratores, & ami-
cables Compositores super eisdem liti-
bus & controversiis, sub certis modo,
forma ac pœna compromiserunt, prout
in Literis & Instrumentis publicis desu-
per confectis plenius continetur. Tan-
dem licet secundum formam Compromis-
si prædicti, receptis testibus, jura-
mentis, & aliis probationibus, quibus
tunc Partes uti volebant, Terras ipsas,
de quibus erat contentio, oculis subjece-
rimus, & plures limites & terrarum di-
stinctiones posuerimus, tamen conside-
rantes, si ulterius limites ponendo pro-
gredi secundum formam & modum Com-
promissi Nos contingeret, quod mul-
tæ novitates & mutationes subditis Par-
tium multum periculose provenirent, &
firma amicitia & constans unio inter Par-
tes ipsas, & earum subditos, subsistere
non valeret, demum relaxatis a Partibus
nobis juramentis præstitis in Compromis-
so ad bonam nostram conscientiam, &
ob tollendas difficultates & incommoda
supradicta, iterum placuit Partibus ipsis
sub pœnis in Compromisso contentis, in
Nos compromittere, prout de præmissis
omnibus & singulis sunt certi tenoris Li-
teræ confectæ, ac etiam publica Instru-
menta. Nos igitur sinceris affectibus de-
siderantes perpetuam pacem & inviola-
bilem tranquillitatem inter Partes præ-
dictas, in quantum in nobis est Authore
Do-

ANNO Domino ordinare, auctoritate arbitraria, 1375. qua fungimur in hac parte, multis prae-
habitis tractatibus, & pluries repetitis,
& singulis circumstantiis rite pensatis,
quid commodi, quid utilitatis ex con-
cordia, & quid periculi & damni ex dis-
fensione, si causa praedicta sopita non
fuerit, posset procul dubio provenire,
Partibusque in nostra praesentia persona-
liter constitutis, ac nostrum arbitrorium
seu nostram pronuntiationem ferri peten-
tibus, Christi nomine invocato pro tri-
bunali sedentes, & solum Deum prae-
oculis habentes, voluntate unanimi &
concordi pronuntiamus, decernimus, ar-
bitramur, dicimus, & in his scriptis sen-
tentialiter diffinimus, Dominum Episco-
pum, Capitulum & ipsam Ecclesiam Var-
mensem permanere debere juxta anti-
quam & pristinam ipsorum possessionem,
videlicet secundum limitationem & di-
stinctionem infra scriptam. Incipiendo
juxta litteram Ansilmi a recenti mari, ubi
fluvius Runa influit, idem recens mare
transeundum est ad fossatum, quod a via
antiqua incipit, quae ducit in villam Ros-
sien, ita quod prata & quidquid situm est
inter Rünam & Zonam & recens mare
et praedictam viam, ad Ordinem debet
pertinere, et abinde sequendo fossatum
praedictum per viam, quae est inter Brun-
sparg et Curiam Ensfidel, vulgari nomi-
ne Steinweg nuncupatam, de cuius viae
aggere transeundum est secundum pos-
sessionem et limitationem antiquas usque
ad fluvium, qui dividit villam Rogiten,
et villam Hamersdorff, eundem fluvium
ascendendo usque ad graniciem illorum
de Grunaw, taliter tamen, quod anti-
quae possessiones et limitationes obser-
ventur, et quod villa Rogiten Ecclesiae,
et Hamersdorff Ordini pertinebunt, de-
inde ad fluvium Pebir transeundum se-
cundum antiquam possessionem, ita quod
campus Bebernük Ecclesiae, et villa Sen-
nersturl Ordini permaneant, eundem
fluvium Bebir ascendendo usque ad cam-
pum villae Blumenberk, et abinde ab flu-
vio dicto Bebir ad fluvium dictum Ba-
naw, ita quod villa Blumenberg Eccle-
siae, et villa Breintolinde Ordini remane-
bunt secundum limitationem antiquam,
et abinde eundem fluvium Banaw ascen-
dendo usque ad graniciem Clausiten, et
Buschenbach dividenter, ita tamen,
quod Buschenbach in parte Ordinis, et
Clausiten in parte Ecclesiae remaneant
secundum limitationem antiquam, dein-
de transeundo ad graniciem illorum de
Petersvalde, quae est inter Clausiten et
Buschenbach situata, abinde ulterius pro-
cedendo ad limitem villae Jerdow more

possessionis antiquae, ita quod villa Pe-
tersvalde Ecclesiae remanebit. Demum
procedendum est secundum antiquam li-
mitationem et graniciem illorum de Wal-
daw, ita quod Ferdow Ordini et Vla-
ben Ecclesiae remaneant, et abinde ite-
rum procedendum est ad fluvium Varne,
ita quod Walda et Wilkenite cum molen-
dino et agris molendiarum in parte Ro-
senwald Ordinis, et villa Rosenwald in par-
te Ecclesiae remaneant, ultra quem fluvi-
um Varne procedendum est ad quercum
signatam juxta viam, et abinde ad aliam
quercum, quae est sinus acialis, quod di-
citur vulgariter Ortgrenze civium ci-
vitatibus Melsac directe sive diametraliter,
ita quod villa Penezim Ecclesiae perma-
nebit, abinde vero procedendum est ul-
terius secundum antiquas limitationes et
possessiones, usque ad limitem in campo
villae Pluten, ita quod nemus civitatis
Melsac, Hagewald vulgariter nuncupa-
tum Ecclesiae, sed villa Schoneborn Or-
dini remaneant. Ulterius vero proce-
dendum est ad limitem villae Gutenfeld,
et abinde ad quercum inter bona illorum
de Gutenfeld, Pluten et Sechfeldt signa-
tam, ita quod Gutenfeld Ordini, et Plu-
tera Ecclesiae remaneant, a qua qui-
dem quercu ad palum prope viculum
Walsche positum procedendum est, ita
quod villa Wolekaim Ordini, et Sech-
feldt Ecclesiae in suis antiquis limitationi-
bus remaneant. Deinde procedendum
est super quendam montem et truncum
ibidem signatum, ita quod Woppi et
Pewle Ecclesiae, et Feronite ac Wadeke
Ordini remaneant. Ulterius tunc pro-
cedendum est ad quercum quandam si-
gnatam versus lacum Parkune dictum,
procedendum demum directe ultra alium
lacum Kororhur nuncupatum, ad illum
locum, ubi fluvius fuit ex lacu supra di-
cto, eundem fluvium descendendo ad il-
lum locum, ubi villa Koythyr habet li-
mitem ab illis de Stabomten, ita quod
Koythyr Ordini et Stabomten Ecclesiae
remaneant. Et ab eodem proceden-
dum est usque ad limitem Gladiamsdorff,
ita quod Gladiamsdorff in parte Ordinis,
et Stabomten ut praefertur Ecclesiae re-
maneant secundum limitationes anti-
quas, deinde procedendum est ad gra-
niciem acialem villae Gladiamsdorff, quae
dividit villam Workaim et Gladiamsdorff,
et abinde procedendum est ad limitem ac-
cialem Hanneshagen, ita quod villa ea-
dem Hanneshagen Ordini et Workaim
Ecclesiae remaneant. Demum proce-
dendum est ad arborem signatam, quae
arbor vulgariter Hanbuhü dicitur, quae
distinguit Willekaim ac Workaim, ita
quod

ANNO
1375.

ANNO quod villa Willikaim, alias Vilde nuncu-
1375. pata, Ordini, et Workaim secundum an-
tiquam possessionem Ecclesiae remane-
bunt. Transeundo ulterius ad rivulum
Grossendorff et Rittersdorff ac Nerwiken
dividentem, ita quod ambae villae Gros-
sendorff Ecclesiae, et Rittersdorff et Ner-
wiken et Rikawendorff Ordini remane-
bunt. Ecclesia vero prata sua ultra ri-
vulum praedictum usque ad rivulum Il-
me supra dictum, usque ad limitem Bor-
chardi de Spirow, ita quod molendinum
Segelken, Molenuncupatum, cum agris
suis Ecclesiae, ex liberi seu vassalli ibi pro-
pe morantis, ac Borchardisdorff Ordi-
ni, Curiae vero Regosen Ecclesiae per-
maneant. Et abinde procedendum est
ad graniciem villae dictae Catzenum, et
ulterius procedendo usque ad campum
illorum de Setlauken, et abinde ad flu-
vium Aluan, ita quod Setlauken Ordini
et Catzen Ecclesiae secundum possessio-
nes antiquas permaneant. Demum A-
luam ascendendo ad illum locum, ubi
bona villae Lauterhagen terminantur,
Ersantglobe vassallus Ordinis, eadem bo-
na Lauterhagen contingit, et inde pro-
cedendo ad limitem Craffeshein, Her-
manshein et Lauternhagen, ita quod
Lauternhagen Ecclesiae et Hermanshein
Ordini permaneant, et inde proceden-
do ad limitem acialem Galinden et Tru-
tenau dividenter, ita quod Gallekolen,
Palapen, et nemus dictum Hegowaldt,
et villa Trutenaw Ecclesiae, et Crasfts-
haim, Galinden et Thungen Ordini ju-
xta antiquas limitationes et possessiones
remaneant. Et ab eadem granicia acia-
li procedendum est ad limitem dividenter
Galinden, Trutenaw et bona filiorum
Clausborken. Deinde procedendum est
usque ad graniciem Pelin, ita quod filii
Clausborken et Königsdorff Ordini, et
Wuslauken et Plawson Ecclesiae rema-
neant. A granicie vero Pelen proce-
dendum est ad limitem acialem, dividen-
tem Sandersdorff et Palussen, ita quod
Palussen Ecclesiae, et Pelinslauke, Lau-
ken et Lucelauken cum suis possessioni-
bus Ordini remaneant. Demum pro-
cedendum est ad limitem Sandersdorff et
Stormhobel dividenter, ita quod San-
dorff Ordini et Stormhobel Ecclesiae re-
maneant. Deinde procedendum est ad
bona Joannis militis, dicti Strupen, se-
cundum possessionem antiquam, ita quod
Paffyn et Wederkayn Ordini, et villa Plef-
sen Ecclesiae remaneant, et ab illo loco
ad graniciem villae Tolnicken procedendo
secundum possessiones antiquas, ita quod
Joannes Stroupe cum bonis suis Ordini,
et villa Plessen, ut praefertur, Ecclesiae
remaneant; ulterius vero procedendo

ad graniciem illorum de Sparwein, ita ANNO
quod Sogatiten Ordini et Tolnickendorff 1375.
Ecclesiae remaneant. Deinde proce-
dendum est ad limitem dividenter Tol-
nickendorff, Warpelanken et Sparwein,
ita quod Tolnickendorff Ecclesiae, ut
praemittitur, et Sparwein Ordini perma-
neant. Demum procedendum secun-
dum antiquos limites ad graniciem signa-
tam, ita quod Babacyn Ordini et Warpe-
lauken Ecclesiae permaneant. Item in-
cipiendo a recenti mari versus Elbingam,
ubi fluvius Narussa influit idem recens
mare, et abinde transeundum est ad flu-
vium dictum Bauda, et a Bauda usque ad
fluvium Passerium alias Seria nuncupa-
tum, secundum possessiones antiquas et
limites. Deinde Seria ascendendo usque
ad ipsius ortum originale, a quo ortu
praefatae Seriae directe procedetur ad li-
mitem in campo Korkasadal, per Domi-
num Theodoricum de Aldenburg Gene-
ralem Magistrum Ordinis positum, a quo
quidem limite transeundum est secun-
dum diametrum seu lineam directam ad
sylvam Cracotyn, ita quod finis miliario
a Castro Refel per nos mensurati seu po-
siti, prope lacum Veder tangatur diame-
tro supra dicto, et in quacunque parte
lacus per diametrum tanguntur, tunc
quaelibet pars juxta lineam directam ha-
beat partem suam, sic similiter fiat in la-
cubus, ubi Passeria influit in eosdem, sic
tamen, quod Ecclesia Varmiensis prae-
dicta suas villas, videlicet Cathemedien,
Ramoten et Clausdorff, integras, et ejus
dominationem cum suis agris et possessioni-
bus debeat obtinere directo transitu a
fine dicti miliaris prope Weder, ad di-
ctum nemus Cracotyn non obstante. I-
tem pronuntiamus ac etiam declaramus,
quod recens mare inter Runam et Narus-
sam usque ad Nergum in aequali latitu-
dine utriusque Partium praedictarum sit com-
mune, sic ut et Seria seu Passeria ac alii
fluvii, bona Ecclesiae et Ordinis divi-
dentes, similiter utriusque Partium sint com-
munes, sicut de recenti mari superius est
expressum, cuilibet tamen Parti suo li-
tore reservato. Quicquid intra terminos
nostrae pronuntiationis praescriptae in-
cluditur, ad Episcopum, Capitulum et
Ecclesiam Varmensem pro sua parte sive
tertia suae Dioecesis; quicquid vero extra
hos terminos, ad Magistrum, Praecep-
tores et Ordinem debet perpetuis futuri-
s temporibus pertinere, arbitantes et
pronuntiantes nihilominus, quod quae-
libet Pars in suis terminis praescriptis con-
tenta, aliam Partem in suis terminis
non impediat nec perturbet, sub poenis
in Compromisso expressatis, reservatis e-
tiam

ANNO 1375. tiam iuribus spiritualibus Domino Episcopo Varmienfi praedicto, ac suis Successoribus, qui pro tempore fuerint, prout in Literis Papalibus continetur. Quam quidem pronuntiationem, laudum, arbitrium et diffinitionem per Nos Joannem Decanum Glogoviensem praedictum, de voluntate, iussu et consensu aliorum nostrorum Collegarum et Arbitratorum laetis, sententiat, pronuntiat, et in scriptis declaratis; Reverendus in Christo Pater et Dominus Henricus Episcopus, et Honorabiles Viri, Dominus Henricus Praepositus, Michael Decanus, Otto de Russis Canonicus, Procuratores Capituli Ecclesiae Varmienfis pro se et eadem Ecclesia sua, nec non Magnificus et Religiosus Princeps Dominus Frater Vinricus de Knipprode Magister Generalis, et Honorabiles et Religiosi Viri Fratres Wolfferamus de Baldersheim Magnus Commendator, Rodigerus de Eluer Summus Marefchalcus, Ulricus Uricke Summus Hospitalarius, et in Elbingo Conradus Zolner Summus Trapiarius, et in Chrisesborg Theodoricus de Budenberg, in Thorn Gotfridus de Lunde, in Galga Guntherus de Hohenstein, in Branderburg Gerhardus, in Ragnite et Burhardus de Mansfeld in Osterode, Commendatores et Praeceptores Ordinis supra dicti pro se et Ordini suo supra dicto laudarunt, evulgarunt, et ex certa eorum scientia per solennes stipulationes approbarunt. Acta sunt haec sub Anno Nativitatis Domini millesimo trecentesimo septuagesimo quarto, Indictione duodecima, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri, Domini GREGORII Divina Providentia Papae XI. Anno quarto, die 28. Mensis Julii, hora Tertiarum in Castris Elbingensibus Varmienfis Diocesis, praesentibus Honorabilibus et Discretis Viris Nicolao de Grodkaw Praeposito in Guttstadt, Petro Damonz Canonico Vladislaviensi, Alberto de Creutzborg, Joanne de Rosemberk Altarista Vratislaviensis Ecclesiae, Baldovino in Widnolovratislaviensis Diocesis, et aliis pluribus fide dignis testibus ad praemissa &c. Item pronuntiamus, arbitramur et declaramus sub penis Compromissi, quod prae prope Bebir, quae petit Strube, in parte Ecclesiae debeant permanere, item quod nemus, de quo est dissensio inter Ecclesiam et Nerwicken, ad Ecclesiam debeat pertinere, item quod Tolinne, servitor Commendatoris in Thron, in nemore prope Carzen, decem mansos a fine versus Radenaw mensuratos obtinebit, ita quod homines, qui extirpatione arborum novos agros fecerunt,

in eodem nemore per tempus tale, quod vulgo dicitur Hayniec, ad suos habebunt usufructus, reliqua autem portio ejusdem nemoris in parte Ecclesiae permanebit. Item a limite, qui dividit Galiden, Trutenaw et Filios Clausborken, transeundum est usque ad graniciem in Pelicali transitu, sicut Dominus Commendator de Elbingo, et Joannes miles de Leysa ante aliquod tempus ordinarunt. Item quod villa Varpelanken suum limitem, quem dictae villae incolae demonstrant, Commendator in Elbingo jugiter obtinebunt. Lata est haec nostra declaratio per nos Joannem de Ilavia, de consensu, iussu et mandato aliorum Collegarum et Coarbitrorum nostrorum, Anno, Indictione, Pontificatu et loco praemissis, die 29. Mensis Julii praedicto, hora quasi Vesperarum, praesentibus Discretis Viris Dominis: Alberto de Creutzburg Altarista Vratislaviensi, Nicolao Longi de Fridecki Culmensis Diocesis, Nicolao Iawer Sambienfis, Conrado de Czans Vladislav. Diocesis Presbyteris, testibus, ad praemissa. Praesentes quoque Literas, hoc praesens publicum Instrumentum continentes, per Notarios infra scribi et publicari mandavimus, sigillorumque nostrorum appensione fecimus muniri. In evidens testimonium omnium praemissorum, et constat in Notario de interlinealibus descriptionibus, videlicet secundum antiquos limites inter XLIV. et XLV. lineas, a capite Instrumenti computando, positus non vitii causa, sed erroris. Et ego Conradus Sefridi de Teppewoden Clericus Vratislaviensis Diocesis, publicus Imperiali auctoritate Notarius, praemissis dicto laudo, arbitrio, sententiae, diffinitioni, pronuntiationi, approbationi, caeterisque aliis omnibus supra scriptis, una cum Nicolao Leonis de Bischoffswerder Notario publico infra scripto, et testibus supra scriptis, dum sic agerentur et fierent, praesens interfui, eaque sic fieri vidi et audiavi, et ad mandatum dictorum Dominorum Arbitrorum et Partium praedictarum praesens publicum Instrumentum propria manu conscripsi, et in hanc publicam formam redegi, signo et nomine meis consuetis consignavi in fidem et omnium praemissorum testimonium.

Et ego Nicolaus quondam Petri Leonis de Bischoffswerder, Clericus Pomefaniensis Diocesis, publicus Imperiali auctoritate Notarius, praemissis dicto, laudo, sententiae diffinitioni, arbitrio, pronuntiationi, caeterisque omnibus aliis supra scriptis una cum Conrado de Teppewoden, Notario publico supra scripto,

et

ANNO 1371. et testibus supra scriptis, dum sic agerentur, praesens interfui, atque sic fieri vidi et audiavi, et ad mandatum dictorum Dominorum Arbitrorum, & requisitionem Partium praedictarum hic me subscripsi, et in hanc publicam formam redegi, signo et nomine meis solitis consignando, in fidem et testimonium omnium praemissorum. Et constat mihi Notario de interlinealibus descriptionibus, videlicet secundum antiquos limites inter XLIV. et XLV. lineas, a capite Instrumenti positas computando, non vitii causa sed erroris.

Nulli ergo hominum omnino liceat hanc paginam nostrae Confirmationis et Commissionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Avenione XIII. Kalend. Martii, Pontificatus nostri Anno quinto.

LXIX.

1394. HENRICUS Episcopus Vladislaviensis promittit fidelitatem VLADISLAO Regi ac Regno Poloniae. Datum Posnaniae Feria sexta proxima post Festum Resurrectionis Domini. Anno 1394. Ex Originali. Sigil. I.

HENRICUS Divina et Apostolicae Sedis providentia Episcopus Vladislaviensis, universis et singulis praesentium notitiam habituris, harum serie declaramus, quomodo attentis pietatis et benignitatis favoribus, quibus Serenissimus Princeps et Dominus noster, Dominus VLADISLAUS Rex Poloniae Litvaniaeque Princeps supremus et Haeres Russiae etc. Nos prosequi est dignatus, ipsi Domino nostro Regi, ac Regno Poloniae, sincero corde, pura mente, bona fide, matura deliberatione praehabita, sponte ac libere fideliter promissimus, tenoreque praesentium promittimus ac sinceriter pollicemur, fraude et dolo quibuslibet procul motis, meram et plenam fidelitatem, ac sinceram et inconcussam fidei constantiam, eidemque Domino Regi ac Regno Poloniae in omnibus sinceriter ac fideliter consiliis, auxiliis et serviciis totis nostris viribus assistere contra quamlibet personam, nisi talia sint, quae nostro honori deberent derogare, ad quae penitus non intendimus obligari harum, quibus sigillum nostrum appensum est, testimonio literarum. Datum Posnaniae feria sexta proxima post festum Resurrectionis Domini. IV.

onis Domini. Anno ejusdem Domini millesimo trecentesimo nonagesimo quarto. 1396.

LXX.

SIGISMUNDUS Rex Ungariae consensum praebet VLADISLAO Duci Opoliensi, ut Terras Dobrzynensem & Cujaviam Ordini Cruciferorum vendere possit. Datum in Wywar Fer. tertia proxima. Post Fest. S. Dorotheae An. 1396. Ex Originali sigil. I.

SIGISMUNDUS Dei gratia Rex Ungariae, Dalmaciae, Croaciae &c. ac Marchio Brandenburgensis Notum facimus ad perpetuam rei memoriam tenore praesentium universis. Quod quancumque nos animo deliberato, beneplacitaque voluntate & consensu serenissimae principis Dominae MARIAE Reginae Ungariae Confortis nostrae Carissimae, ipsa tunc in humanis agente maturo etiam consilio & deliberatione Praelatorum, Baronum, Procerum, Nobilium Regni nostri accedente Nos factum infra subsequenter conscriptum perficere voluerimus & consummare, tamen quibusdam obstaculis intervenientibus, ipso facto hucusque prorogato, Nos nunc eorundem Praelatorum, Baronum, Procerum & Nobilium Regni nostri consilio & deliberatione nihilominus accedente, idem factum modo inferius declarato consummandum duximus & perficiendum, ut puta, Quod cum olim Serenissimus Princeps Dominus LUDOVICUS Rex Hungariae &c. Socer noster Carissimus, Terram Russiae cum suo dominio per modum commutationis pro Terra Capolchan & aliis Terris, quas Illustri Princeps Dominus LADISLAUS Dux Opoliae suus et noster Avunculus dilectus in Regno nostro Hungariae protunc possederet et tenuisset, eidem Domino LADISLAO Duci pridem legitime appropriaverit, demumque Ducatus, Terras et Dominia Cujavensem et Dobrinensem cum omnibus et singulis castris, civitatibus, districtibus, iuribus, et Dominiis eorundem pleno jure, dominio et libertate, quibus eisdem Ducatus et Terras ut verus Haeres et Dominus haereditarie ac libere possidebat, tam ex causa iuste, & simpliciter ac irrevocabilis donationis, quam etiam per modum legitimae permutationis pro dicta Terra Russiae praefato Domino LADISLAO Duci Opoliae, ac ipsius Haeredibus et Successoribus legitimis iusto et perpetuae donationis ac legitimae permutationis titulo, haereditarie ac libere appropriavit; quos quidem Duca-

tus

ANNUS & Terras praefatus Dominus LADISLAUS ut verus Haeres, et legitimus Princeps, et Dominus haereditarius recepit, tenuit, et possedit multis annis pacifice, et quiete; quapropter praefato Domino Duci LADISLAO, ut praefatos Ducatus, Terras, et Dominia, videlicet Dobrinensem et Cujaviensem communiter vel divisim ut verus Haeres et legitimus eorundem Dominus, Principibus Ecclesiasticis, aut Saecularibus, ac aliis Viris Religiosis vel Laicis cujuscunque status, gradus, conditionis aut praeeminentiae existant, et specialiter Venerabilibus et Religiosis Viris Dominis Magistro Generali Ordinis Sanctae Mariae sacrae Domus Theutonicae et eius Fratribus perpetuo vendere, obligare vel donare et resignare, aut permutare, ac etiam in alios suos usus iuxta suum beneplacitum libere convertere valeat, de nostrae Regiae potestatis plenitudine, de certa nostra scientia, ut praemittitur, ac Praelatorum, Baronum, Procerum, Nobilium Regni nostri consilio et deliberatione plenariam, liberam, et omnimodam damus, concedimus, et attribuimus facultatem. In cujus rei memoriam, evidensque, testimonium praesentes literas nostras sub magni sigilli Maiestatis nostrae appensione roboratas, ipsi Domino LADISLAO Duci duximus concedendas. Datum in Wywar alias Holicz Feria tertia proxima post Festum S. Dorotheae Virginis et Martyris Anno Domini Millesimo trecentesimo nonagesimo sexto.

LXXI.

1404. VLADISLAUS Rex confirmat Pacem & Concordiam a CASIMIRO Antecessore suo cum Crucigeris initam. Datum in Raciąż Feria 6ta proxima ante festum SSS. Trinitatis. Anno 1404. Ex Originali. Sub Sigillo magno maiestatis.

VLADISLAUS DEI Gratia Rex Poloniae, Litvaniae Princeps Supremus, Russiaeque etc. Dominus et Haeres. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis: Quod quamquam olim finitris se ingerentibus auspiciis, quae statum pacificum obsequiam et successus semper felices oderunt, quae tranquillitatis temperiem distemperant, quaeque promiscuae dilectionis dulcedinem in absinthium odii saepe convertunt, inter Praedecessores nostros, felicis memoriae Reges, et Regnum Poloniae nostrum ab una, et Venerabiles Magi-

stros Fratresque Ordinis Beatae Mariae Hospitalis Hierosolimitanorum Domus Theutonicorum in Prussia, parte ab altera, illa antiqua pacis aemula discordiarum pestis inoleverat, adeoque longo temporis tractu ipsius morbi furiositas nullo lenitivae sopiri tunc poterat beneficio medicinae, demum ramen divini intuitus interveniente prospectu, qui ad cogitandas cogitationes pacis et non afflictionis humanae mentis retorquet aciem, discordiarum odiosa huiusmodi materia post multiplicitum tandem guerrarum ac caedium turbidines, Serenissimi Principis Domini CASIMIRI Regis Poloniae Praedecessoris nostri temporibus solempni stipulatione in confederatae pacis unionem fuerat vix redacta. Ne igitur et nunc, ut in antea, tepefeat, aut pacis aemulo procurante modo quolibet aboleatur, aut oblivionis seu negligentiae cujuslibet tempestate aliquatenus evanescat ipsa assumptae et conscriptae pacis pulchritudo, plurimum suspicantes, imo verentes, de Praelatorum, Baronum ac Procerum Regni nostri consilio praefatam perpetuam pacem recentibus pactis tenore praesentium confirmamus, promittentes bona fide eandem irrefragabiliter observare, harum, quibus sigillum nostrum appensum est, testimonio literarum. Datum in Raciąż Feria sexta proxima ante diem Festi Sanctae et Individuae Trinitatis. Anno Domini millesimo quadringentesimo quarto. Praesentibus Reverendis in Christo Patribus, Dominis Nicolao Gnesnensi Archiepiscopo, Petro Cracoviensi, Alberto Posnaniensi Episcopis, Johanne de Tenczyn Cracoviensi Castellano, Johanne de Tarnow Palatino Cracoviensi, Clemente de Moskorzew Vislicienfi, Michael Lublinensi Castellano, Zbigneo Marschalco Curiae nostrae, Gnevossio de Dalenitz Succamerario Cracoviensi, Nicolao Aulae nostrae Vice-Cancelario et Praeposito Ecclesiae Sancti Floriani, Nostris fidelibus dilectis, et aliis praeplurimis fide dignis.

LXXII.

Conventio VLADISLAI Jagello-nis cum Cruciferis de Terra Dobrzynensi & districtu Zlotoria. Datum in Raciąż Feria Sexta proxima ante diem Festi Sanctissimae Trinitatis Anno. 1404. Ex Origin.

VLADISLAUS DEI Gratia Rex Poloniae, Lithvaniae Princeps Supremus Dominus et Haeres. Significamus

ANNO 1404. mus tenore praesentium quibus expedit universis. Quod cum gravis inter Nos et Regnum nostrum ab una, Venerabiles Magistrum, Fratresque Ordinis Beatae Mariae Hospitalis Hierosolimitanorum Domus Theutonicorum in Prussia, parte ab altera, ratione Terrae Dobrinensis ejusque dominii controversiarum dissensionisque penderet materia, inter Partes ipsas hucusque non poterat medium inveniri. Nunc autem Domini annuentibus auspiciis, quorum arbitrio dissona quaeque concrepant, & ad pacis osculum amplectendum singula reducuntur, inter Nos, Regnumque nostrum, & Venerabilem Dominum CUNRADUM de JUNGINGEN Ordinis praedicti Magistrum Generalem, Ordinemque suum super huiusmodi materiam Terrae ipsius Dobrinensis praedictae per modum concordiae taliter est conclusum: videlicet, quod Dominus CUNRADUS Magister Generalis praedictus cum Compraeceptoribus suis Terram praedictam Dobrinensem una cum castris, municipiis, fortaliciis, civitatibus, villis, vasallis & omagialibus, ac pertinentiis universis, nec non Castrum Zlotoria cum suo Districtu in Festo Pentecostes proxime venturo Nobis & Regno Nostro dare, restituere, & resignare debent et debebunt totaliter cum effectu. Nos quoque medio tempore quinquaginta millia Florenorum * valoris expressi in primis literis obligatoriis praefati Domini CUNRADI Magistri super obligatione ipsius Terrae Dobrinensis confectis pro ipsa Terra Dobrinensi, & iduo millia sexagenarum cum quadringentis sexagenis grossorum in valore in litera obligatoria contento ipsius Magistri, pro Castro & Districtu Zlotorienfi sive in auro sive in argento quocunque modo poterimus usque ad satisfactionis complementum Dominis CUNRADO Magistro cum ordine suo praedictis dare, &olvere debemus & debemus integraliter & ex toto. Quibus quidem videlicet solutione pecuniaria, & resignatione Terrae, Castri & Districtus praedictorum inter Nos, & Dominum CUNRADUM Magistrum cum Ordine suo praedicto mutuo factis, eundem Dominum CUNRADUM Magistrum et Ordinem suum praedictos a quibuscunque et ab omnibus omnino impetitionibus, inquietationibus, infestationibus et impedimentis quorumcunque Haeredum legitimorum Terrae Dobrinensis, nec non Castri Districtusque Zlotorienfis praedictorum ratione

* Apud Dlugoff. lib. 10. Hist. Polon. ad An. 1404. legitur: quadraginta. Cromer vero asserit: quinquaginta Lib. 16. de Origine & reb. gest. Polonorum.

Terrae Districtusque praedictorum eorumdem tueri, & pro ipsis videlicet Magistro cum Ordine suo intercedere debere. Nos una cum Regno nostro astringimus in perpetuum cum effectu harum, quibus Sigillum nostrum appensum est, testimonio Literarum. Datum in Raczanż Feria sexta proxima ante diem Festi Sanctissimae & Individuae Trinitatis Anno Domini millesimo quadringentesimo quarto.

LXXIII.

Pax & Concordia inter VLADISLAUM Regem Poloniae, & CONRADUM de JUNGINGEN Magistrum Prussiae, de limitibus inter Litvaniam & Prussiam. Datum in fluvio Visla prope Castrum Raczanż, Feria quinta proxima ante Festum Sanctae Trinitatis Anno 1404. Ex Originali.

In Nomine Sanctae & Individuae Trinitatis. Amen.

FRATER CONRADUS de JUNGINGEN Magister Generalis Ordinis B. Mariae Hospitalis Hierosolymitani de Domo Teutonica universis praesentibus et futuris, praesentium notitiam habituris salutem, & rei gestae ad perpetuam memoriam cognoscere veritatem. Cum Auctor pacis ad unitatis & pacis spiritum suis rigorosis mandatis quotidie Nos invitet, dignum arbitramur, ut inveterata dissensionis, guerrae & offensae contra Serenissimum Principem & Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae, Supremum Ducem Litvaniae, & Haeredem Russiae, suosque Progenitores, quoad Terras Litvaniae & Russiae, per Nos, nostrum quoque Ordinem intuitu orthodoxae fidei diutius exagitatae in pacem perpetuam, remissionem & concordiam commutentur. Hinc est, quod Nos de expresso consensu Compraeceptorum nostrorum, cum dicto Serenissimo Domino VLADISLAO, anno, die et loco infra scriptis certum terminum placitorum concorditer celebravimus super pace inter Nos & Terras Ordinis nostri ex una, & supra dictum D. Regem & Terras suas, videlicet Litvaniam & Russiam, parte ab altera, facienda perpetuo, & firmanda variis praemissis tractatibus, tandem, ut sequitur, concordavimus in hunc modum. Inprimis promissimus, & praesentibus bona fide promittimus, quod ex nunc & in antea tenebimus pacem inviolabilem, & con-

ANNO 1404. cordiam cum supra dicto Magnifico Domino Serenissimo VLADISLAO Rege Poloniae, suis Catholicis Haeredibus & Successoribus, ac Praelatis & Ecclesiis, omnibus quoque Terris suis per Litvaniam & Russiam, Terrarumque incolis perpetuis temporibus observabimus. Nec unquam volumus & debemus aliquam Ligam inire, aut facere contra dictum VLADISLAUM, suos quoque Catholicos Successores Terrarum Litvaniae & Russiae cum dominiis aut aliis hominibus, & rancore quolibet postposito, omnes & singulas injurias Nobis & nostris per se vel per alios quomodolibet illas remittimus penitus & offensas. Insuper limites & terminos inter nostras & dicti D. Regis Terras, videlicet Litvaniae & Russiae, distinguimus, & modis distinguimus infra scriptis. Inprimis incipiendo in quadam insula Sawyn dicta vulgariter, sita in fluvio dicto Memla habente in se insulam Romeyweider, quae quidem insula tota apud Ordinem permanebit temporibus affuturis: abhinc directe progrediendo ad fluvium dictum Norvesse in declivio, seu villa continua sub sylva dicta Heiligenwald; abhinc dictum fluvium sequendo in mediis fluctibus usque ad Vyswitten, ascendendo abhinc linealiter, & directe eundo ad quandam lapidem magnum dictum Roda jacentem in fluvio dicto, A. & Roda vulgariter nuncupatum; ab ipso lapide ascendendo super stagnum dictum Sinar-den, abhinc directe eundo usque ad viam vulgariter nuncupatam der Brengelischer Weg, abhinc directe usque in Novenri-then, abhinc linealiter procedendo versus finem seu aciem meriae*, dictae vulgariter Heyde, ad locum, ubi fons oritur, a dicto fontis ortu procedendo per directum in solitudinem quandam communiter Wildnisse dictam, ubi fluvius Eglosse ortum habet, abhinc directe eundo per medium dictae solitudinis usque ad terminos & gades** illorum de Ploschkow, & hi omnes termini siti sunt versus Livoniam. Ascendendo vero versus Prussiam, termini subscripti per dictum Ordinem perpetuo sine qualibet contradictionis obstaculo habebuntur, incipiendo a supra dicta insula Sawyn in directum procedendo usque ad fluvium dictum Suppe, abhinc procedendo ad locum ortus sui, abhinc progrediendo usque ad fluvium, qui effluit a lacu dicto Motensehe, & dicitur communiter Metchensly, abhinc per descensum fluvii usque ad fluvium dictum Deber, deinde dictum flu-

* Sylvae. memoris. Vid. Glossar. Dufresne.
** Sepes.

vium sequendo usque in milliare prope fluvium, qui Nare dicitur, & abhinc directe eundo usque in dictum fluvium Nare. Caterum pro Nobis, nostro Ordine, omnibus nostris Successoribus renuntiamus omni imperitione & jure, quae in praedictis Domini Regis VLADISLAI Terris videlicet Litvaniae & Russiae sitis, terminos superius expressos versus dictas Terras habuimus, vel habere videbamus; insuper Terrae & Domina de magno Novohroden qualitercunque sive per Nos, nostrum Ordinem, aut per supra dictum Serenissimum D. VLADISLAUM, aut per suos conjunctim & divisim acquisita fuerint, vel alias qualitercunque ad nostrum Ordinem devenerunt, easdem ac eadem dictus D. Rex obtinebit, nec unquam bona fide, quo minus easdem detineat, impediemus. Praeterea volumus, quod homines saepe dicti Domini Regis & suorum Successorum in Terris Litvaniae & Russiae constituti, in omnibus Terris Ordinis mercari, & negotiari libere valeant absque teloneis, aliisque exactionibus, quos etiam defendere tenebimur sicuti nostros, salvis tamen teloneis ab olim institutis, ac quibuslibet editis nostris editis, & edendis, in Terris Ordinis, quibus nostri arctantur, & dicti D. Regis suorumque Successorum homines per Litvaniam & Russiam sunt arctati. Item Ordine nostro in expeditione communi, cum praenominato D. Rege & suis Successoribus, & ipsorum hominibus per Litvaniam & Russiam existente, quotquot ipsi captivaverint, suos habeant ut captivos. Excessus quoque per dicti D. Regis suorumque Successorum homines in praedictis Terris qualitercunque commissos, Capitaneus exercitus eorundem eosdem libere judicabit. Excessus vero communes per utriusque exercitus homines commissos, Capitanei utriusque exercitus simul & communiter judicabunt. Nullos insuper armigeros, Dominos, milites, vasallos, vel alterius cujuscunque generis homines, etiam si Christi fideles fuerint, in damnum, seu praedictum dicti Magnifici D. VLADISLAI aut suorum Successorum unquam per Terras nostras scienter ire permittemus, sed impediemus & prohibebimus juxta posse. Denique omnes proscriptos seu bannitos de supra dictis Terris praefati D. Regis non recipiemus ad Terras nostras, maxime, qui in sui vindictam homicidia, vel incendia ejusdem D. Regis vel suorum Successorum hominibus in praemissis Terris Litvaniae comminantur, & Russiae. Praeterea per Terras dicti D. Regis suorumque Successorum Catholicorum, vi-

ANNO 1404.

ANNO 1404. delictet Litvaniae & Russiae, contra quoscunque nunquam traducemus exercitum, aut traducere per quemcunque faciemus; nisi expresse fuerit de voluntate dicti D. Regis suorumque Successorum, qua obtenta damnum nequaquam ipsis ac ipsorum hominibus inferemus. Praeterea promittimus, quod nullos Fratres & Consanguineos ipsius D. Regis fugitivos, seu alios quoscunque erroneos, per quos D. Rex & Regnum Poloniae, ac Terrae Litvaniae & Russiae possent molestari, durante pace debemus ad Terras nostras recipere vel fovere. Omnia vero & singula praemissa in articulis praemissis, & eorum quolibet contenta bona fide promittimus pro Nobis, toto Ordine nostro firmiter ac inviolabiliter observare, nec unquam contraveniemus, aut contraveniri procurabimus per quoscunque arte, ratione, ingenio, de jure, vel de facto, consilio vel auxilio, publice vel occulte. In quorum omnium evidens testimonium & fidem, de, et super omnibus praemissis, praesentes literas nostri majoris Sigilli munimine mandavimus communiari. Datum in fluvio dicto Vistla prope Castrum Raczantz Diocesis Vladislaviensis, Feria quinta proxima ante Festum S. Trinitatis An. Domini 1404. Harum rerum testes sunt Reverendissimi in Christo Patres Domini, Dominus Arnoldus Episcopus Culmenensis, & Dominus Joannes Episcopus Pomezaniensis, ac Honorabiles & Religiosi Viri Fratres, Ordo & Commendatores.

LXXIV.

1405. VLADISLAUS Rex approbat Pacta inter se, & CONRADUM Magistrum Prussiae de Terra Dobry-nensi inita. Datum in Thorun feria 4ta infra Octavas Pentecostes Anno 1405. Ex Origina. Sigillum. I.

VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniae, Lithvaniaeque Princeps Supremus & Haeres Russiae &c. &c. Ad universorum notitiam per haec scripta deducimus. Quod cupientes in federe & pacis dulcedine inter Nos & Regnum nostrum ab una, Venerabilemque & Magnificum Dominum CONRADUM de JUNGINGEN Magistrum Generalem Ordinis Beatae Mariae de Domo Theutonica & ejus Ordinem parte ex altera, gratuite firmatis & stabiliter roboratis jugiter permanere, Pactaque anno praeterito inter Nos praetextu Terrae Dobry-nensis alterutrum solemniter conclusa servare fideliter & constanter, & prout justum est, ipsum Magistrum et ejus Ordinem

TOM. IV.

reddere certiores, eidem Magistro & ANNO 1405. ejus Ordini pura fide & in verbo Regio tenore praesentium promittimus, quod pro ipso intercedere volumus, et omnium causarum actiones in Nos assumere, quae sibi aut ejus Ordini moverentur per aliquos, qui jure haereditario, aut quocunque alio titulum proprietatis ejusdem Terrae Dobry-nensis sibi vendicarent, aut praesumerent vendicare, eumque et ejus Ordinem ab omnibus imperitionibus quorumcunque talium, ut praemissum est, jus ad eandem Terram habere volentium perpetuo liberare. Harum quibus sigillum nostrum appensum est testimonio Literarum. Datum in Thorun Feria Quarta infra Octavas Pentecostes. Anno Domini millesimo quadringentesimo quinto.

Ad relationem Nicolai Regni Poloniae Vice-Cancellarii.

LXXV.

Recognitio CONRADI de JUNGINGEN Magistri Prussiae, quod quinquaginta millia florenorum ratione Terrae Dobry-nensis & Castri Zlotoria a VLADISLAO Rege acceperit. Datum in Castro Torun feria quarta infra Octavas Pentecostes. Anno 1405. Ex Originali.

Nos Frater CONRADUS de JUNGINGEN Magister Generalis Ordinis Beatae Mariae Hospitalis Jerosolimitani de Domo Theutonica universis. Recognoscimus per praesentes quod ab Illustrissimo VLADISLAO Rege Poloniae & summam & valorem quinquaginta millium Florenorum Hungaricorum pro Terra Dobry-nensi & pro Castro Zlotoria cum ipsius pertinentiis viginti quatuor centonibus sexagenarum Bohemicarum, in quibus eas tenuimus obligatas per manum Venerabilium in Christo Patrum Dominorum Nicolai Dei Gratia Archiepiscopi Gnesnensis, Alberti Posnanientis Episcopi Ecclesiarum, recepimus & solutas habuimus, & habemus totaliter & ex pleno una cum Praeceptoribus nostris. Quem quidem VLADISLAUM Regem quietum & solutum reddimus, ipsumque ab eisdem tenore praesentium quietamus, harum quibus sigillum nostrum appensum est, testimonio literarum. Datum in Castro nostro Torun feria quarta infra Octavas Pentecostes, Anno Domini millesimo quadringentesimo quinto.

X

LXXVI.

ANNO
1410.

LXXVI.

Transumptum Literarum VLADISLAI JAGELLO Regis Poloniae, quibus cum ULRICO de JUNGINGEN Ordinis Teutonicorum Magistro Generali in VENCESLAUM Romanorum ac Bohemiae Regem compromittit. Datum Pragae Anno 1410. die 5. Junii. Ex Originali. Sigillum 1.

VENCESLAUS Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, & Bohemiae Rex. Notum facimus tenore praesentium universis: Quod Serenissimus Princeps & Dominus, Dominus VLADISLAUS Rex Poloniae Illustris, Frater noster Carissimus in, de, & super universis & singulis guerris, litibus, causis, displicentis, rancoribus, dampnis et odiis inter ipsum & Regnum suum, ac etiam subditos suos ab una, & Venerabilem ULRICUM de JUNGINGEN Magistrum Generalem Ordinis Cruciferorum Beatae Mariae Hierosolimitanae Domus Theutonicorum de Prussia, devotum nostrum dilectum, & Ordinem ejus parte ab altera, quomodolibet emeris vel subortis, Serenitati nostrae pro parte sua de alto, & basso arbitrari & decidendi dedit plenam & omnimodam potestatem, prout id ipsum in suis patentibus literis Nobis desuper datis lucidius continetur, cuius literae tenor talis est, & sequitur per omnia in hac verba.

„VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniae, Lithvaniaeque Princeps Supremus & Haeres Russiae &c. Significamus tenore praesentium quibus expedit universis. Quod omnes guerras, lites, causas, displicentias, rancores, dampna & odia universa, quae inter Nos, Regnum nostrum & subditos nostros ab una, Venerabilem ULRICUM de JUNGINGEN Magistrum Generalem Cruciferorum Ordinis B. Mariae Hierosolimitanae Domus Teutonicorum de Prussia, & Ordinem ejus parte ab altera emerferunt, quomodolibet contingenter acceperunt & venerunt, arbitrio & decisionem Serenissimi Principis & Domini, Domini VENCESLAI Dei Gratia Romanorum & Bohemiae Regis, Fratris nostri carissimi, ab alto & basso commisimus, & tenore praesentium committimus, dantes & concedentes sibi in omnibus praemissis, auditis hinc inde nostrae partis propositionibus & allegationibus, & ipsius Magistri & Ordinis praedicti responsionibus & viceversa ipsorum propositionibus & nostris responsivis, arbitrari, deci-

dendi & concludendi plenam & omnimodam potestatem; sic tamen, quod omnia praemissa facta, & negotia nostra Regni & subditorum nostrorum praedictorum hinc ad Dominicam invocavit proxime venturam inclusive per ipsum Dominum VENCESLAUM Romanorum & Bohemiae Regem praedictum finaliter concludantur, decidentur & tractentur, omnibus dilationibus amputatis. Quidquid autem per ipsum modo praemisso in praemissis decusum, edictum, decretum, laudatum, ordinatum, tractatum, pronuntiatum fuerit & conclusum, omnia rata, grata habentes, ipsa in omnibus punctis, conditionibus, articulis & clausulis firmiter, plene, integre & inviolabiliter, pura fide, dolo & fraude remotis, promittimus observare, nec eis verbo aut facto volumus contraire, vel ipsa in aliquo irritare harum, quibus Sigillum nostrum appensum est, testimonio literarum. Datum in loco granicierum Regni nostri & Prutenorum terras dividente, Feria tertia proxima post Festum Beati Francisci Confessoris, Anno Domini millesimo quadringentesimo nono.

Nos igitur non per errorem aut improvide, sed animo deliberato praefati VLADISLAI Fratris nostri carissimi literam, Maiestati nostrae super ea arbitratione & decisione praemissorum pro parte sua traditam, prout eadem de verbo ad verbum expressatur superius, ad supplicem praedicti ULRICI petitionis instantiam, transumi decrevimus, & praesentibus de certa nostra scientia integraliter intercludi, praesentium sub minori nostro appenso Sigillo testimonio literarum. Datum Pragae Anno Domini millesimo quadringentesimo decimo, die quinta Junii, Regnorum nostrorum Anno Bohemiae quadragésimo septimo, Romanorum vero tricesimo quinto.

LXXVII.

HENRICI Episcopi Sambienensis subiectio VLADISLAO Regi & Regno Poloniae. Datum & actum in loco campestri ante Castrum Marienburg Dominico die proximo post Festum S. Jacobi Apostoli. An. 1410. Ex Originali.

Nos Frater HENRICUS Dei & Apostolicae Sedis Gratia Episcopus Sambienensis, nostro & Capituli ac subditorum nostrorum nominibus recognoscimus publice profitemes: Quod Illustrissimum Principem ac Dominum, Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae, Lithvaniaeque Prin-

ANNO
1410.

ANNO 1411. Principem Supremum & Haerem Russiae &c. pro vero Domino & Possessore Terrae Prussiae tenere & habere, eidemque & Sacrae Coronae Regni Poloniae fideliter in omnibus licitis & honestis adhaerere bona fide promissimus & promittimus per praesentes, quem etiam tanquam Dominum nostrum gratiosissimum, cui ad praestandum consilia salubria iuramentum praestitimus corporale, debitis honoribus, favoribus, consiliis & auxiliis prosequi volumus fideliter & constanter, & eum nunquam aliquibus exquisitis coloribus deferere, sed ipsum ab omnibus adversitatibus sine dolo & fraude praemunire, iuribus tamen, libertatibus & immunitatibus dictae nostrae Ecclesiae in omnibus semper salvis. Promittimus insuper literas praesentes confirmare, & Sigillorum nostri & Capituli nostri appensionibus maioribus corroborare. In cuius rei testimonium Sigillum nostrum praesentibus est appensum. Datum & actum in loco campestri exercituum dicti Domini nostri Regis ante Castrum Marienburg Dominico die proximo post Festum S. Jacobi Apostoli, Anno Domini millesimo quadringentesimo decimo.

LXXVIII.

Privilegia & donationes Civitati Gedanensi a VLADISLAO Rege factae. Datum in Castro Marienburgensi feria tertia, ipso die B. Dominici Confessoris Anno 1410. Ex Originali. Sigillum. 1. Parvum.

VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniae, Lithvaniaeque Princeps Supremus & Haeres Russiae &c. Significamus tenore praesentium, quibus expedit universis: Quomodo habito diligenti respectu ad constantis fidelitatis indicia, quae Nobis Consules, Communitas, Cives & incolae civitatis nostrae Gedanensis exhibuerunt, & adhuc aucto fidelitatis studio praestantius poterunt exhibere in futurum, horum intuitu, cupientes ipsos gratiarum nostrarum prosequi favoribus, & ad fidelitatis constantiam Nobis et Coronae nostrae Regni Poloniae per ipsos exhibendam continuo reddere promptiores, praedictaeque civitatis nostrae Gedanensis conditionem facere meliorem, Sibi ejusque Consulibus, Civibus, Communitati, incolis, & eorum Successoribus medietatem omnium emolumentorum molendini nostri Gedanensis, ubi farina moli solita est una cum terrae spatio unius miliaris circumquaque; civitatem praedictam Gda-

nensem, & utilitatibus in ipso spatio terrae contentis ubilibet, exclusis tamen bonis tam spiritualium, quam saecularium personarum, quae situm in eodem spatio terrae videntur obtinere, item Villas nostras infra scriptas videlicet Prusch, Hinrichsdorf, Ora, Wennenberg, Hochezit & Richenberg, cum ipsarum omnibus utilitatibus, fructibus, censibus, proventibus, redditibus & obventionibus, videlicet agris cultis & incultis, campis, pratis, sylvis, nemoribus, pascuis, venationibus, aucupationibus, fluviis, rivulis, piscinis, lacubus, stagnis, piscaturis, molendinis, & aquis earumque decursibus, nec non jure, proprietate, & dominio, aliisque pertinentiis, attinentiis, & appendiis ad ipsas spectantibus ab antiquo, prout in suis metis & granitiis, longe, late & circumferentialiter sunt limitatae & distinctae, damus, conferimus, & donamus donatione perpetua & in aevum, pratis duntaxat Castrum nostri Gedanensis exceptis, quae pro Nobis & Castro nostro praedicto volumus reservare. Concedimus etiam, damus, donamus, & largimur ipsis in mari per duo milliaria per litus maris in parte orientali portus nostri Gedanensis computanda in piscaturis nostris libere exercere piscaturas, una cum liberis caesionibus rubetorum & lignorum in terra penes litus maris spatii eorundem duorum milliarium, ubi piscaturas exercebunt, in quibus tamen lignis & rubetis pro usibus nostris, & Castrum nostri jus pleni domini Nobis reservamus, ad haec etiam ligna & rubeta excludimus, quibus portus maris haecenus reformabatur, & adhuc debet reformari. Ut autem Civitas Gedanensis praedicta, & ipsius Consules, Cives, Communitas, incolae et sui Successores a Nobis gratiarum munera se gaudeant recepisse ampliora, ipsis jus patronatus Ecclesiae Sanctae Mariae in Dankejeum collatione Scallae & Campanaturae ad nostram pertinentes Maiestatem damus, conferimus, ascribimus, appropriamus perpetue & in aevum per ipsos regenda, disponenda et temporibus gubernanda affuturis. Promittimus autem huiusmodi donationis nostrae gratiam una cum aliis libertatibus, gratiis, & literis ipsorum, quas obtinent, dum primo dante Domino Cracoviam venerimus, sigillo Maiestatis nostrae authentico, & majori roborando confirmare. Harum, quibus sigillum nostrum minus appensum est, testimonio literarum. Datum in Castro Marienburgensi Feria tertia ipso die Beati Dominici Confessoris, Anno Domini millesimo quadringentesimo decimo &c.

X 2

LXXIX

ANNO
1410.

LXXIX.

ARNOLDUS Episcopus Culmensis promittit se VLADISLAO Regi & Regno Poloniae subjectum ac fidelem fore. Datum in loco campestri ante Castrum Marienburgense in die S. Bernardi. Anno 1410. Sigillum. I.

Nos ARNOLDUS Dei Gratia Episcopus Culmensis, Nostro & Capituli nostri ac subditorum nostrorum nominibus recognoscimus publice per praesentes, quod Illustrissimum Principem ac Dominum Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae Lichvaniaeque Principem Supremum & Haeredem Russiae &c. &c. Pro vero Domino & Possessore Terrae Prussiae tenere & habere volumus, eidemque & Sacrae Coronae Regni Poloniae fideliter in omnibus lictis & honestis adhaerere bona fide promissimus & promittimus per praesentes, quem etiam tanquam Dominum nostrum gratissimum, cui ad praestanda consilia salubria iuramentum praestitimus corporale, debitis honoribus, favoribus, consiliis & auxiliis prosequi volumus fideliter & constanter, & eum nunquam aliquibus exquisitis coloribus deferere, sed ipsum ab omnibus adversitatibus sine dolo & fraude praemunire, iuribus tamen, libertatibus & immunitatibus dictae nostrae Ecclesiae in omnibus semper salvis. Promittimus insuper litteras praesentes confirmare, & Sigillorum nostro & Capituli nostri appensionibus maioribus roborare. In cuius rei testimonium Secretum nostrum praesentibus est appensum. Datum & actum in loco campestri in exercitu dicti Domini nostri Regis ante Castrum Marienburgense in die Sancti Bernardi Anno Domini millesimo quadringentesimo decimo.

LXXX.

1411. Pax & Concordia inter HENRICUM de PLAUEM Magistrum Prussiae, & VLADISLAUM Regem Poloniae, ac VITOLDUM Ducem Litvaniae. Datum in Thorun die Dominica 1. Febr. Anno 1411. Ex Origin. Sigill. 15.

Nos Frater HENRICUS de PLAUEM Ordinis B. Mariae Theutonicorum Hierosolimitanorum Magister Generalis, Significamus tenore praesentium, quibus expedit universis, quomodo pio compas-

sionis affectu perpendentes, & salubris animadversionis miseratione in animo revolventes, quot & quanta mala procedunt ex guerrarum & dissensionum disturbiiis, quantaque ex contentionibus immineant pericula animarum, & quot ex praeliis sanguinis Christiani oriantur profusiva. In eo Creatori nostro specialis devotionis exhibere volentes bene dignum famulatum, a guerrarum praedictarum exercitiis, & a cunctarum dissensionum enormitatibus inter Serenissimum Principem Dominum Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae, Lichvaniaeque Principem Supremum et Haeredem Russiae etc. et Praeclarum Principem Dominum ALEXANDRUM alias WITAUT Magnum Ducem Litvaniae, et ipsius Regnum Terrasque Litvaniae, et alias omnes eidem subjectas ex una, ac Nos et Ordinem nostrum, ac Terras ejusdem Ordinis nostri Prussiae et Livoniae, et alias omnes Nobis et Ordini subjectas parte ex altera, non sine gravi iactura occurrentes et exortas nostrae mentis propositum retrahere decrevimus, et ea, quae per dispendia controversiarum in factis boni communis sunt diruta et destructa, per pacem et integritatem ad statum cupientes reducere, quietum et tranquillum, cum eisdem Serenissimo Principe et Praeclaro Duce, et ipsorum Terris perpetuae pacis et inviolabilis federis fecimus unionem, quam sub fide et honore nostris sine dolo tenere promittimus et servare, cui quidem unioni omnes adiutores nostros, cujuscunque status et conditionis fuerint, et in quibuscunque terris demorentur, et signanter hos Praeclaros Principes et Dominos Illustris, videlicet Venerabilem Patrem et Dominum Dominum Ducem Wenczeslaum Episcopum Wratislaviensem, Kazimirum Stetinensem, Conradum cum Filiis Olsnensem, Warczeslaum de Wolgast, Johannem de Saxonia, Johannem cum Fratribus de Glogovia, Johannem de Monstereberg, Lodwicum de Brega, aliosque Principes, Comites, Barones, Militesque Clientes, Dominos nostros singulares inclusimus, nolentes ipsos ab hujusmodi unionis federe separari. Et ut ipsa unio cum tanta maturitate et tam sollicita deliberatione concepta ad firmum et constantem ordinem jugiter observandum reducat, ipsam per articulos infra scriptos omnino decrevimus regulandam. Quos articulos in praesenti littera approbatos et conclusos Sigillo nostro majori pollicemur sine fallo roborare. Hunc igitur pro primo et principali ponimus articulo, quod inter Serenissimum Principem

ANNO
1410.

ANNO 1411. pem et Dominum Regem et Regnum Poloniae supra dictum, et Terras suas Litvaniae, et alios coadiutores singulos, et subditos suos ex una, et Nos et Ordinem et Terras nostras, videlicet Prussiae et Livoniae et alias, coadiutores singulos, et subditos nostros parte ex altera, omnes dissensionum, controversiarum et dampna dimissa et totaliter sopita debent esse. Item quod omnes captivi, qui in hac guerra sunt captivati, a captivitatibus ipsorum de ambabus Partibus fiant quieti, liberi et soluti sine fraude, et quod omnes depactiones, exactiones eorundem, quae nondum sunt exactae, deleantur, et in nihilum redigantur, et si aliqui pro ipsorum depactionibus cautiones fidejussorias fecerint, aut etiam litterales, omnes omnino annullentur, et fidejussores sint liberi, dolo et fraude quibuslibet procul motis. Item omnia Castra, Civitates, Terrae ab utraque Parte in his guerris acquisitae, debent unicuique restitui sine dolo, et homines tam spirituales, quam saeculares a promissionibus et homagiis hinc inde praestitis sint liberi, super quo eisdem litterae debent dari, sic quod eadem castra et civitates circa resignationem in aedificiis et aliis non desolentur, et homines in districtibus eorundem castrorum constituti non spolientur nec damnificentur. Sed quod Castritena et Capitanei offendicula omnia, & res proprias recipiant, ipsas sine impedimento ad propria deducendo. Item Terra Samagitarum excipitur, quam Dominus Rex & Dux WITAUDUS ad vitam utriusque ipsorum in possessionem quietam tenere debent, nisi ipsam vellent Ordini dimittere ante mortem; hoc fiet in ipsorum voluntate, & hoc debet litteris patentibus roborari, quod post mortem ipsorum de eadem Terra Ordo se poterit intrinicare sine impedimento cum omnibus iuribus, proprietatibus, juxta tenores litterarum. Ordini super appropriatione ejusdem Terrae concessarum. Item Dux SEMOVITUS Mazoviae debet libere obtinere Terrulam & districtum Zawkrze, quam alias Ordini obligaverat, ita quod a solutione pecuniae, in qua eadem Terra fuerit obligata, sit solutus & quietus. Item Terra Dobrinensis debet permanere circa Coronam Poloniae, & omnes Terrae, quas Corona habuit ante istam guerram in possessione. Et ista Terrae, Pomeraniae Terra, Michellaw Terra, & Culmensis Terra, Nessaw, Murzynaw & Orlow cum suis attinentiis debent manere Ordini, & omnes aliae Terrae, quas Ordo habuit ante istam guerram in possessione. Item facta Castrorum Dryzen & Santok, dum Magister per Dominum Regem fuerit requisitus, debent remitti ad decisionem duodecim personarum probarum per Dominum Regem & Magistrum eligendarum, quae, si per ipsas ad finem deduci non poterint, extunc ad Super-Arbitrum Dominum Papam remittantur, similiter de aliis Provinciis Regni & Terrarum Litvaniae, similiter & facta Dominorum Ducum Mazoviae JOHANNIS & SEMOVITI, & Filiorum Successorumque suorum, & BOGUSLAI Ducis Stolpensis ad decisionem duodecim personarum probarum per Dominum Poloniae Regem praedictum & Magistrum Ordinis Theutonicorum remitti debent, quae, si per ipsas ad finem deduci non poterint, ad Super-Arbitrum Dominum Papam remittantur. Item de insulis quibusdam prope Soliez, de piscaturis ac navigiis, & de littoribus fluviorum tam Wislae quam Drewanczae, si aliqua disceptationes occurrerint, pari modo ad decisionem duodecim personarum etiam remittantur. Item bona Ecclesiarum Gneznensis, Vladislaviensis & aliarum, quae jacent sub protectione Ordinis & in Terris ipsius, debent circa jura conservari, & quod non alienentur, nisi hoc fuerit de voluntate bona Praelatorum, similiter fiat de bonis Magistri & Ordinis, quae habent sub Corona, quod circa jura relinquuntur, & non alienentur sine voluntate Praelatorum. Item violationes pacis & securitatum, seu salvorum conductuum, quae in ista guerra ab utraque parte sunt commissae, debent esse sopitae sine dolo, item mercatores ambarum Partium cum eorum bonis absque impedimento transire debent per terras & per aquas secundum antiquam consuetudinem. Item ad hunc finem, quod perpetua amicitia permaneat inter Regnum Poloniae & Litvaniam & omnes Terras, quae eis sunt subjectae, & Ordinem ac omnes Terras Ordini subjectas, & quod unio federis perpetui per nullas penitus dissensiones violetur, quolibet Partium insurgentibus aliquibus dissensionibus & impedimentis debent dare sex personas, & quod eadem duodecim personae habeant omnimodam potestatem per viam juris aut amicitiae easdem dissensiones, disturbia & impedimenta complanare. Et si in sententia concordēs non fuerint, ad Super-Arbitrum Dominum Papam causas debent remittere, & quod hoc perpetuis temporibus observetur. Si autem aliqua causa emerferint hereditatem, proprietatem, fundum & debita concernentes, haec debent judicari & expediri in illius Districtus judicio, in quo

ANNO 1411. fessione. Item facta Castrorum Dryzen & Santok, dum Magister per Dominum Regem fuerit requisitus, debent remitti ad decisionem duodecim personarum probarum per Dominum Regem & Magistrum eligendarum, quae, si per ipsas ad finem deduci non poterint, extunc ad Super-Arbitrum Dominum Papam remittantur, similiter de aliis Provinciis Regni & Terrarum Litvaniae, similiter & facta Dominorum Ducum Mazoviae JOHANNIS & SEMOVITI, & Filiorum Successorumque suorum, & BOGUSLAI Ducis Stolpensis ad decisionem duodecim personarum probarum per Dominum Poloniae Regem praedictum & Magistrum Ordinis Theutonicorum remitti debent, quae, si per ipsas ad finem deduci non poterint, ad Super-Arbitrum Dominum Papam remittantur. Item de insulis quibusdam prope Soliez, de piscaturis ac navigiis, & de littoribus fluviorum tam Wislae quam Drewanczae, si aliqua disceptationes occurrerint, pari modo ad decisionem duodecim personarum etiam remittantur. Item bona Ecclesiarum Gneznensis, Vladislaviensis & aliarum, quae jacent sub protectione Ordinis & in Terris ipsius, debent circa jura conservari, & quod non alienentur, nisi hoc fuerit de voluntate bona Praelatorum, similiter fiat de bonis Magistri & Ordinis, quae habent sub Corona, quod circa jura relinquuntur, & non alienentur sine voluntate Praelatorum. Item violationes pacis & securitatum, seu salvorum conductuum, quae in ista guerra ab utraque parte sunt commissae, debent esse sopitae sine dolo, item mercatores ambarum Partium cum eorum bonis absque impedimento transire debent per terras & per aquas secundum antiquam consuetudinem. Item ad hunc finem, quod perpetua amicitia permaneat inter Regnum Poloniae & Litvaniam & omnes Terras, quae eis sunt subjectae, & Ordinem ac omnes Terras Ordini subjectas, & quod unio federis perpetui per nullas penitus dissensiones violetur, quolibet Partium insurgentibus aliquibus dissensionibus & impedimentis debent dare sex personas, & quod eadem duodecim personae habeant omnimodam potestatem per viam juris aut amicitiae easdem dissensiones, disturbia & impedimenta complanare. Et si in sententia concordēs non fuerint, ad Super-Arbitrum Dominum Papam causas debent remittere, & quod hoc perpetuis temporibus observetur. Si autem aliqua causa emerferint hereditatem, proprietatem, fundum & debita concernentes, haec debent judicari & expediri in illius Districtus judicio, in quo

ANNO quo jaceat, quidquid autem concernit
1411. bona feodalia, hoc debet terminari sub
Domino Feodi Jure ibidem judicari solito
& consueto. Item Dominus Rex &
Dux WITAUDUS omnes incredulos in ter-
ris eorum constitutos ad hoc debent te-
nere, quod fidem assumant Christianam,
& pro ampliacione fidei Ecclesias conser-
vare, Sacerdotes in eis locare, & omnes
errores paganicos evellere. Similiter
Magister & Ordo tam in Prussia, quam
in Livonia incredulos ad fidem conver-
tere tenebuntur. Item ambae Partes ter-
ris infidelium eis propinquis istam unio-
nem & compositionem notificare debent,
& quod fidem Christianam assumant, ip-
sos ad hoc exhortari, & si hoc facere re-
cusarent, quod tunc ambae Partes se
mutuo adjuvent, ut ipsos infideles ad fi-
dem possint convertere Christianam. Et
si ambae Partes in hoc concordēs fuerint,
quod insimul cum exercitibus transire de-
berent, tunc in omnibus negotiis & defecti-
bus, et notanter pro divisione terrarum,
quas sibi poterint subjugare, illud servare
debent et tenere, prout in literis eorum
prioribus est expressum, nisi Partes prae-
dictae aliud voluntarie decreverint faci-
endum. Item omnes profugi in hac gu-
erra tam spirituales quam saeculares de
ambabus Partibus redire sine impedi-
mento poterint ad eorum bona eadem
possidenda, prout prius ea possidebant,
et debent habere favorem et gratiam Do-
minorum suorum, prout prius habue-
runt, excepto duntaxat Domino Episco-
po Warmiensi, qui saluum et securum
conductum habere debet ad suum Epi-
scopatam, cui Magister per violentiam
nihil debet facere, nisi quod de jure fa-
cere posset. Item Dominus SIGISMUN-
DUS Rex Hungariae in hac compositione
et pace debet includi, si velit, sine dolo,
cui per Magistrum intimari debet de mo-
do unionis praedictae sine mora. Et quod
Dominus Rex Poloniae per Magistrum cer-
tificetur de ipsius Domini Regis Hungariae
voluntate, ita tamen, quod interim Do-
minus Rex Poloniae non faciat dampna
Regi Hungariae, nec guerras cum ipso
habeat, si ipsum Rex Hungariae non
impedit, sed si ipsum impedit, et guer-
ras sibi movebit, Dominus Rex Poloniae
sibi potest reddere rationem, et se defende-
re toto posse. Item ambae Partes de-
bent etiam manere circa omnia eorum
privilegia et litteras, laudabilesque con-
suetudines atque jura, prout hucusque
permanebant, nulla tamen in eo fiat dero-
gatio, articulis, qui hic purificati sunt. Item
etiam nunquam in perpetuum debet Co-
rona Regni Poloniae cum Litvaniae Ter-

ris et gentibus suis esse contra Ordinem, ANNO
nec adhaerere inimicis ejusdem. Simili 1411.
modo nunquam in perpetuum Nos,
Magister Generalis et Ordo esse debemus
contra Coronam Regni Poloniae et Ter-
ras Litvaniae, nec ejus inimicis Coronae
adhaerere sine dolo et fraude. Praeterea
Nos Frater HENRICUS de PLAUWEN Ma-
gister Generalis supra dictus una cum
Reverendissimo in Christo Patre et Do-
mino Domino Johanne S. Rigenfis Eccle-
siae Archiepiscopo, et Reverendis in
Christo Patribus Dominis Johanne Her-
bipolensis, Arnolde Culmensis, et Jo-
hanne Pomesaniensis Ecclesiarum Episco-
pis, et Fratribus: Conrado de Egloffstein
per Almanniam et Italiam, Conrado de
Witingshofen per Lyvoniam Praeceptoribus,
nec non Nobilibus et Strenuis Vi-
ris Militibus Johanne Romplian de Ko-
bern, et Wernhero Kothast, Conrado
Trochses testibus et fidejussoribus pura
fide promittimus et spondemus, quod
literam hanc sub majori titulo transum-
ptam in omnibus ejus articulis, condi-
tionibus et clausulis majori nostro sigillo
roborari et confirmari volumus. Et ad
plenius testimonium eorum, quae in li-
tera eadem sunt conscripta, sigilla horum
Praelatorum, Praeceptorum, Commenda-
torum, Advocatorum, Militum et Civi-
tatum, videlicet Reverendorum Patrum
et Dominorum Culmensis, Pomezaniensis
et Sambienfis Ecclesiarum Episcoporum,
et Fratrum per Almanniam, Italiam et
Lyvoniam Praeceptorum, Magistrum et Com-
mendatorum, Supremi Marschalci de El-
bingo, de Cristpurg Thesaurarii, de Tho-
run Balifa Brandenburgi, Ragnich, Oster-
rode, Danczk, Axwa, Swecza, Grudencz,
Redin, Slochow, Tuchol, Strasberg Schan-
sze Commendatorum, Lypa, Dyrszaw,
Brehn, Brathean et Rochnitzen Advocato-
rum, Augustini de Zegenberg, Conradi
de Orsechaw, Nicolai de Schillingsdorf
Henrici de Rankaw & Thomae de Teschow
Militum; Culmen, Thorun, Gdanczk
Elbing, Konigsberg et Strasberg Civita-
tum, appendere faciemus ad eandem Slo-
toriam, in loco videlicet conventioni utri-
usque Partis, videlicet ipsius D. Regis Po-
loniae Consiliariis et nostris ad terminum
scilicet Dominicam Cantate deputato ha-
rum, quibus sigillum nostrum una cum si-
gillis Praelatorum, Praeceptorumque superi-
us expressorum sunt appensa, testimonio
literarum. Actum Thorun sub Anno Do-
mini millesimo quadringentesimo unde-
cimo, die Dominica prima mensis Febr.
praesentibus praedictis Praelatis et Prae-
ceptoribus, quorum, ut praemittitur, no-
mina superius sunt expressa.

Prae-

ANNO Praeterea ex errore scribentis obmis-
1411. sum est de termino conventioni assigna-
to, qui terminus quatuor septimanis post
Festum Paschae proxime futurae, in Do-
minica, qua cantatur in Ecclesia DEI,
Cantate, circa Slotoriam pro eadem con-
ventionem et confirmationem literarum prae-
sentium est statutus, prout in litera ma-
trice hujus de praedicta Dominica Cantate
est expressum. Ideo expressio hic facta de
eodem termino non debet habere aliquam
suspicionem aut aliquod derogamentum.

LXXXI.

*Fidejussio SIGISMUNDI Romanorum
Regis, qua pollicetur VLADI-
SLAO Poloniae Regi, & ALE-
XANDRO alias VITOLDO Ma-
gno Litvaniae Duci, quod Cru-
ciferi intra certum tempus in se
compromittent & ejus parebunt
sententiae.* Datum Cassovia An-
no 1412. Die Annuntiationis
Virginis gloriosae.

Nos SIGISMUNDUS Dei Gratia Ro-
manorum Rex semper Augustus,
& Hungariae &c. Rex, tenore prae-
sentium & in verbo nostro Regio sine dolo
& fraude pollicemur, & Nos fidejussoria
adstringimus cautione Serenissimo Princi-
pi Domino VLADISLAO Regi Poloniae
&c. pro Cruciferis de Prussia, quod ip-
si Cruciferi facta, & negotia sua Ordinis
sui, & suorum subditorum, & coad-
jutorum, quae inter Dominum VLADI-
SLAUM Regem Poloniae &c. praedictum,
& Praclarum Principem ALEXANDRUM
alias VITOLDUM Magnum Ducem Lit-
vaniae ac Terras, subditos, & coadjutores
ipsorum ab una, & praedictos Crucife-
ros, ac eorum subditos, & coadjutores
parte ab altera vertuntur, & verri spe-
rantur, pro literis pacis, foederum, & pace
perpetua ad manus Nostras ac de alto, &
basso, in forma meliori compromittent,
& in Festo Pentecostes proximo in Buda
in termino ipsis per Nos deputato cum
plena, & commoda mandati potestate,
& literis Compromissi ipsorum coram No-
bis comparebunt, & omnia in dicto ter-
mino per Nos & nostri decreti sententi-
am pronuntiata, discussa, & decisa cum
adjectione paenae pro tunc exprimendae
exequentur, tenebunt, adimplebunt, &
servabunt inconcussa. Si autem pronun-
tiatione, vel edicto hujusmodi nostris in
aliquo, vel in aliquibus punctis, articu-
lis, clausulis vel condicionibus contem-
pnerent vel negligerent obedire, aut eis
quovis modo contrairerent, ex tunc ipsos
ad observandum ea, & quodlibet eorum

compellere, cogere, sine aliqua dilatio ANNO
ne, & arcere volumus fideliter & con- 1412.
stanter, dolo et fraude quibuslibet pro-
cul motis. Datum Cassovia Anno Domini
millesimo quadringentesimo duodecimo
Feria sexta ipso die Annuntiationis Vir-
ginis gloriosae, Regnorum nostrorum An-
no Hungariae 25. Romanorum vero se-
cundo.

LXXXII.

*Compromissum VLADISLAI Re-
gis cum HENRICO de PLAVEM
Magistro Cruciferorum in SI-
GISMUNDUM Regem Romano-
rum.* Datum in Caschovia Sab-
bato ante Dominicam Ramis
Palmarum An. 1412. *Ex Ori-
ginali. Sigil. 1.*

Nos VLADISLAUS Dei Gratia Rex Po-
loniae Lithvaniaeque Princeps Su-
premus, & Haeres Russiae etc. Significa-
mus tenore praesentium, quibus expedit,
universis. Quomodo de iustitia & aequi-
tate, ac iuris cultura & peritia Serenissi-
mi Principis Domini SIGISMUNDI Ro-
manorum Regis semper Augusti & Hun-
gariae Regis et Fratris nostri Carissimi ple-
ne confidentes, pro, & super omnibus
et singulis causis, litibus, dissensionibus,
discordiis, controversiis, contractum,
concordatorum, & pacis perpetuae laesi-
onis conceptorum, susceptorum, promif-
forum, & stipulatorum inter Nos ex u-
na HENRICUM de PLAVEM Magistrum
Generalem, & Professos Ordinis Crucife-
rorum de Prussia nostrosque & ipsorum
subditos, coadjutores, adherentes, ac
Terras, vel earum occasione quomodo-
libet ortis vel orituris, motis vel moven-
dis, solempniter ac de alto et basso in
ipsum compromittimus, & consentimus
tenore praesentium mediante. Dantes &
concedentes ei plenam potestatem infra
quindecim dies a die Pentecostes proxi-
me venturo stando vel sedendo die feri-
ato, vel non feriato, verbo vel in scri-
pto, de facto vel de iure, partibus vel
earum altera absente vel praesentibus pro-
nuntiandi, sententiandi, diffiniendi, ar-
bitrandi & laudandi, promittentes no-
stro, & Regni nostri nominibus stare &
parere ipsius pronuntiationi, diffinitioni,
decisioni, sententiae arbitrari vel ami-
cabili, renuntiantes iuris vel facti excep-
tionibus, defensionibus, quibus contra
ea possumus, vel possemus tueri quomo-
dolibet imposterum ac etiam infuturum,
harum, quibus Sigillum nostrum est ap-
pensum, testimonio Literarum. Datum
in Caschovia Sabbato Ante Dominicam
Y 2 ramis

ANNO ramis Palmarum Anno Domini millesimo
1412. quadringentesimo duodecimo.

LXXXIII.

*Sententia arbitralis SIGISMUNDI
Romanorum Regis, inter VLA-
DISLAUM Regem Poloniae, &
Ordinem Teutonicum super arti-
culo Episcopi, Praepositi & Ca-
pituli Vladislaviensis. Datum
Budae Anno 1412 die 24. Augu-
sti. Ex Original. cum Sigillo
Regio.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Romanorum
Rex semper Augustus, ac Hungariae,
Dalmatiae, Croatiae &c. Rex, Arbitrator
& amicus Compositus inter Serenissi-
mum Principem DOMINUM VLA-
DISLAUM Regem Poloniae, et nostrum
carissimum, et inclitum Principem ALE-
XANDRUM alias VITODUM Magnum
Ducem Lithvaniae, ac Praelatos, Baro-
nes, & subditos Regni Poloniae, Ma-
gnificosque SEMOVITUM & JOHAN-
NEM Duces Masoviae, et BOGUSLAUM
Stolpensium Ducem eorumque subditos,
ac omnes coadiutores et adhaerentes dicto
Domino Regi Poloniae ex una, et Vene-
rabilium Fratrum HENRICUM de PLA-
VEN Hospitalis Sanctae Mariae Ordinis
Theutonicorum Magistrum Generalem
et ipsum Ordinem, Terras, subditos,
et coadiutores eorum partibus et altera,
super omnibus displicentiis, limitibus,
granitiis, damnis, injuriis, rancoribus,
dissensionibus, litibus, et odiis,
pactorum stipulatorum, concordatorum
et promissorum violationibus, quae in-
ter dictas Partes vertebantur, et verti
sperabantur, prout in literis emanatis
hinc inde super dicto Compromisso latino
continetur. Quarum quidem literarum
tenores infra sequuntur unius videlicet.

„ Nos VLADISLAUS DEI Gratia
Rex Poloniae Lithvaniaeque Princeps Su-
premus ac Haeres Russiae etc. Significa-
mus tenore praesentium, quibus expedit,
universis. Quomodo licet nostro et in-
cliti Principi DOMINI ALEXANDRI alias
VITODI Magni Ducis Lithvaniae, ac
Praelatorum, Baronum et subditorum
Regni nostri, Magnificorumque Princi-
pum Dominorum SEMOVITI, et JO-
ANNIS Masoviae, et BOGUSLAI Stol-
pensium Ducum, et eorum subditorum ac
omnium coadiutorum et adhaerentium
eorundem Nobis nominibus, in Serenissi-
mum Principem DOMINUM SIGISMUN-
DUM Romanorum Regem semper Augu-
stum, ac Hungariae, Dalmatiae, Cro-

ariae etc. Regem Fratrem Nostrum ca-
rissimum super omnibus, displicentiis,
limitibus, granitiis, damnis, injuriis
rancoribus, dissensionibus, litibus et
odiis, pactorum stipulatorum, concordato-
rum et promissorum violationibus, quae
inter Nos, subditos, adhaerentes et coa-
diutores nostros ac Fratrem HENRI-
CUM de PLAVEN Ordinis Hospitalis
Sanctae Mariae Theutonicorum Magi-
strum Generalem, ac ipsum Ordinem
Cruciferorum de Prussia, terras, subdi-
tos, et coadiutores eorum vertebantur, et
verti sperabantur, tanquam in Arbitrum,
Arbitratorem, Judicem, et amicabilem
Compositorem de alto, et basso absolute,
et sine dolo compromiserimus, et huius-
modi Compromissum, et tempus in eo
definitum lapsum, eisq; protunc non com-
parentibus viribus evacuatum existat,
tamen dissensiones, bella, guerras, lites,
et discordias volentes evitare, ad pacem
aspirare, et in quiete ac dulcedine pacis
colere Auctorem, contemplatione ejus-
dem DOMINI SIGISMUNDI Regis, etc.
praedicti plurimum de iustitia, et aequi-
tate ipsius, iuris cultura, fide, prudentia
et peritia, quibus multipliciter illustratur,
confidentes, in ipsum praesentem et
Caput huiusmodi Compromissi pro bono
pacis, et concordiae sponte in se recipi-
entem iterum, et de novo eorundem
Ducum et Praelatorum, videlicet Gne-
snensis, Vladislaviensis, Poseniensis,
Plocensis, et Varmiensis Episcoporum,
et Ecclesiarum ipsorum nominibus, et
subditorum eorum, pro quibus omnibus
et singulis supra nominatis Nos Rex VLA-
DISLAUS praedictus bona fide et sine dolo
promittimus de rato habendo, et procurabimus
cum effectu, et quilibet ipsorum
praesens Compromissum, et omnia
supra et infra scripta indeque secuta, ra-
tum, rataque habebunt, et firmiter ob-
servabunt, nec non per praesens Com-
promissum ratificabunt, et approbabit
infra annum facta pronuntiatione, fienda,
vel non facta, compromissimus, ac
de alto et basso absolute et sine dolo com-
promittimus per praesentes tanquam in
arbitrum, arbitratorem, judicem, et amicabilem
compositorem de et super om-
nibus displicentiis, controversiis, odiis,
rancoribus, pactorum stipulatorum,
contractuum, pacis, foederum et confederationum,
libertatum et privilegiorum, ci-
rographorum lationibus et violationibus, ac
de, et super omnibus injuriis, damnis, limitibus,
granitiis, diffamationibus, detractionibus,
offensis, gravaminibus interesse, et
expensis hactenus factis, et debitis per
Magistrum Generalem et Ordinem praedictos

ANNO
1412.

ANNO dictos. Et generaliter super omnibus, et
1412. singulis actionibus, obligationibus, iuri-
bus, quaerelis, conventionibus, petiti-
onibus, et aliis rebus ac quaestionibus
quibuscunque praeteritis et praesentibus
excepto pecuniarum debito et paenis ap-
positis, ad quae se Magister et Ordo
cum caeteris fidejussoribus per literas ef-
ficaces Nobis obligavit, pro quibus in
eundem DOMINUM SIGISMUNDUM Re-
gem compromittere nolumus, non etiam
intendimus. Dantes et concedentes ei-
dem DOMINO SIGISMUNDO Regi ple-
nam potestatem, quod possit summarie,
simpliciter, et de plano sine strepitu et
figura iudicii lites, controversias, et alias,
ac omnia praedicta inter Nos praefatos
Praelatos, Duces, Barones, coadjuto-
res, et subditos nostros ex una, ac di-
ctos Magistrum et Ordinem Crucifero-
rum parte ex altera sedare judicialiter,
vel extrajudicialiter, et dictas dissensio-
nes, displicentias, controversias, lites et
quaestiones, ac quascunque causas praeteri-
tas vel praesentes, omniaque alia contingen-
tia et dependentia, incidentia seu forsitan
de novo infra infracti Compromissi termi-
num occasione praemissorum emergen-
tia, oritura vel orta ex eisdem per Nos
proponenda audire, et legitime termina-
re in, et super omnibus et singulis pro
sua libito voluntatis in quibuscunque ho-
ris et temporibus, diebus feriatis et non
feriatis, Partibus praesentibus vel absen-
tibus, vocatis tamen, lite contestata vel
non contestata, iuris ordine et solemnitate
servatis vel non servatis, verbo vel in
scriptis, stando vel sedendo, simul vel
divisim diffiniendo, ordinando, arbitran-
do, transigendo, componendo, vel alia
quomodolibet faciendo, prout sibi me-
lius videbitur expedire infra hinc et duos
annos continue se sequentes. Ita tamen,
quod omnes causae quae quomodolibet
possunt per ipsum DOMINUM SIGISMUN-
DUM Regem Romanorum etc. hac vice
hic in Buda diffiniri et discuti, sine ulterio-
ri dilatione decendantur, reliquae autem
aliae notabiles difficultates, et obscuritates
continentes, quae majori indagine et
examine indigent, eorundem duorum
annorum duntaxat durante spatio, et
brevius, quo fieri potest, in Buda vel in-
tra limites Regni Hungarici per se, vel
alium seu alios, quem ad hoc idem Do-
minus Rex SIGISMUNDUS decrevit de-
putandos, terminentur. Et nisi infra termi-
num, et locum praedictos idem DOMI-
nus SIGISMUNDUS Rex etc. Arbitrator et
Arbitrator suam amicabilem sententiam,
ordinationem et compositionem amicabilem
tulerit, Compromissum huiusmodi ac

TOM. IV.

Z

omnia in eo contenta viribus non subsistant,
nec ad ea vel earum aliquid tenenda,
aut observanda astringamur, prolataque
infra dictos terminos corrigere, declarare
et interpretari valeat, si ex eis dubietas,
vel obscuritas imminet inter Partes.
Promittentes bona fide arbitrium, laudum,
ordinationem et compositionem ac quicquam
super praemissis, et quolibet praemissorum
idem DOMINUM SIGISMUNDUM Rex duxerit
faciendum, acceptare, ratificare, emologare,
raturum et gratum habere et observare,
eisque parere et acquiescere, nec in aliquo
contravenire de jure vel de facto, quoquo
modo nunquam pronuntiatione, sententia,
ordinatione et compositione per dictum
SIGISMUNDUM facienda appellare, super his
vel eorum aliquo resistere ad arbitrium boni
viri, aut ea petere revocari, emendari vel
moderari, non ratione Personae DOMINI
SIGISMUNDI Regis praedicti Arbitri & Arbitratoris,
nec ratione rerum & quaestionum, de quibus
compromissimus, vel alia ratione opponemus
contra dictum Compromissum, vel contra
sententiam, ordinationem & pronuntiationem
dicti DOMINI SIGISMUNDI Regis qualitercunque
procedat, vel qualitercunque proferat arbitrium,
vel sua mandata, siue servet iuris ordinem,
siue praetermittat, sub poena per eundem
DOMINUM SIGISMUNDUM Regem Arbitrum &
Arbitratorem apponenda & valanda. Quae
quidem poena totiens committatur & exigatur,
quoties contra praemissa vel aliquod praemissorum
ventum, factum, non obtemperatum aut paritum
fuerit per se vel alium seu alios quoquo
modo. Qua poena commissa & exacta, semel
& pluries soluta vel non soluta, aut exacta,
nihilominus omnia & singula praemissa in
sua semper remaneant firmitate. Renuntiantes
insuper omni iuris auxilio Canonici vel Civilis,
omnibus exceptionibus, membranarum allegationibus,
rationibus & caeteris beneficiis iuris, facti,
& Patriae legibus & consuetudinibus, quibus
possemus facere vel venire contra Compromissum
praedictum, & omnibus, quae huiusmodi
Compromisso possent obijci vel opponi, & specialiter
clausulis, punctis & articulis in quibuscunque
literis, pacationibus, foederibus, concordis &
contractibus praeteritis, positis & expressis,
ac aliis contrarium facientibus quibuscunque.
Harum, quibus sigillum nostrum praesentibus
est appensum, testimonio literarum. Datum Budae
ipso die Nativitatis S. Joannis Bapt. An. Dom. 1412.

Al.

* Approbare. Vid. Glossar. Dufresne.

** Quid Vladislaus Budae egerit, vid. Dlugos. lib. II. ad an. cit.

ANNO Alterius vero Partis ex aduerso Prin-
cipalis literæ Compromissi series hæc
est:

„Nos Frater HENRICUS de PLAWEN, Ordinis Hospitalis Sanctæ Mariæ Domus Theutonicorum Ierosolimitani Magister Generalis. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis. Quod cupientes ex animo dissensiones et bella, guerras, lites & discordias evitare, ad pacem aspirare, & in quiete & dulcedine pacis colere Auctorem, de Illustrissimi Principis & gratiosissimi Domini nostri, Domini SIGISMUNDI Romanor. Regis semper Augusti, & Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Regis iustitia & æquitate, juris cultura, fide, prudentia & peritia, quibus multipliciter illustratus, plurimum confidentes in ipsum absentem tanquam præsentem nostro, Ordinis, coadjutorum & subditorum nostrorum nominibus, pro quibus omnibus & singulis bona fide & sine dolo promittimus de rato habendo, & procurabimus cum effectu sub obligatione omni honorum nostrorum, quod Nos, Ordo totus, & coadjutores nostri ac subditi præfens Compromissum, & omnia supra & infra, indeque secuta ratum rataque habebimus & habebunt, ac firmiter observabimus & observabunt, nec non quod præfens Compromissum ratificabunt & approbabit infra annum futura pronuntiatione fienda vel non facta de alto & basso, & absolute & sine dolo compromittimus per præfentes tanquam in Arbitrum, Arbitratorem, Judicem & amicabilem Compositorem de, & super omnibus displicentiis, controversiis, odiis, rancoribus, pactorum stipulatorum, contractuum, pacis, federum, ac confederationum, iurium, libertatum & privilegiorum, cirograforum læsionibus, violationibus, ac de, & super injuriis, damnis, granitiis, diffamationibus, detractionibus, offensis, gravaminibus, interesse & expensis hæcenus factis & debitis, per Sereniss. Principem D. VLADISLAUM Regem Poloniæ, & coadjutores & adherentes sibi. Et generaliter super omnibus & singulis actionibus, obligationibus, iuribus, querelis, conventionibus, petitionibus, pecuniarum summis, ac quæstionibus quibuscunque quomodolibet inter præfatum Dominum VLADISLAUM Regem Poloniæ, & inclitum Principem Dominum ALEXANDRUM alias VITOLDUM Magnum Ducem Lithvaniæ, ac Prælatos, videlicet Gnesnensem, Vladislaviensem, Poshaniensem, Plocensem & Varmiensem Episcopos & Ecclesiarum ipsarum, Barones, terras & subditos eorundem, Magnificosque Dominos Joannem & Semovitum Masoviæ, ac Bogu-

slaum Stolpensem Duces eorumque subditos ac omnes coadjutores & adherentes eis, ex una, Nosque, nostros Ordinem, Coadjutores & subditos partibus ex altera vertentibus, seu veri esse sperantibus præteritis & præsentibus, dantes & concedentes eidem Domino SIGISMUNDO Regi plenam potestatem, quod possit summarie, simpliciter & de plano sine strepitu & figura iudicii lites, attemptata, controversias & causas, omniaque prædicta inter Nos, & Ordinem, subditos ac coadjutores nostros ex una, ac præfatos Dominos Regem Poloniæ, Prælatos, Duces, Barones, coadjutores & subditos suos parte ex altera sedare iudicialiter vel exiudicialiter, ac dictas dissensiones, displicentias & controversias, lites, quæstiones, ac quascunque causas præteritas vel præfentes, ac omnia alia contingentia & dependentia, incidentia, seu forsitan de novo infra scripti Compromissi tum occasione præmissorum emergentia, oritura vel orta ex eisdem per Nos proponenda audire & legitime examinare, in & super omnibus & singulis præmissis pro sua libito voluntatis, quibuscunque horis & temporibus, diebus feriatis & non feriatis, Partibus præsentibus vel absentibus, vocatis tamen, lite contestata vel non contestata, juris ordine & solemnitate servatis vel non servatis, verbo vel in scriptis, stando vel sedendo, simul vel divisim, diffiniendo, ordinando, arbitrando, transigendo, componendo, vel alias quomodolibet faciendo, prout sibi melius videbitur expedire, infra hinc & duos annos continue se sequentes, ita tamen, quod omnes causæ, quæ quomodolibet per ipsum Dominum SIGISMUNDUM Romanorum Regem &c. hæc vice hic in Buda diffiniri possunt & discuti, sine ulteriori dilatione decendantur. Reliquæ autem alia difficultates & obscuritates notabiles continentes, quæ majori indagine & examine indigent, eorundem duorum annorum duntaxat spatio duratura, & brevius, quo fieri potest, in Buda, vel infra metas Regni Hungariæ per eundem Dominum SIGISMUNDUM vel alium, quem ad hoc decreverit, specialiter deputandum terminentur. Et nisi infra terminum & locum prædictum suam arbitralem sententiam, ordinationem & compositionem amicabilem tulerit, Compromissum huiusmodi, & omnia in eo contenta viribus non subsistant, nec ad ea vel eorum aliquid tenenda vel observanda astringantur, prolataque infra dictos locum & terminum corrigere, declarare & interpretari valeat, si ex eis dubietas vel obscuritas im-

ANN 1413.

ANNO minebit inter Partes promittentes bona-
fide, quod tam Nos compromittentes, quam Successores nostri & Ordo noster arbitrium, laudum, ordinationem & compositionem, ac quicquid super præmissis & quolibet præmissorum idem Dominus SIGISMUNDUS Rex duxit faciendum, in perpetuum acceptabimus, acceptabunt, ratificabimus & ratificabunt, ratum & gratum habebimus & habebunt, ac observabimus & observabunt, eisque parebimus & parebunt, ac acquiescimus & acquiescent inviolabiliter, nec in aliquo contraveniemus vel contravenient, de jure vel de facto quoquo modo nunquam a prænuntiata sententia, ordinatione & compositione per dictum Dominum SIGISMUNDUM Regem facienda appellabimus vel appellabunt, & super his vel illorum aliquo recedemus vel recedent ad arbitrium boni viri, aut ea petemus vel petent revocari, emendari vel moderari, non ratione personæ D. SIGISMUNDI Regis prædicti Arbitri & Arbitratoris nec ratione rerum & quæstionum, de quibus compromissimus, vel alia ratione opponemus vel opponent contra dictum Compromissum, vel summam, ordinationem & pronuntiationem dicti Domini SIGISMUNDI Regis qualitercunque procedat, vel qualitercunque profertur suum arbitrium vel sua mandata, sive servet juris ordinem sive prætermittat sub pena per eundem Dominum SIGISMUNDUM Regem Arbitrum & Arbitratorem approbata vel vallanda. Quæ quidem pena toties committatur & exequatur, quoties contra prædicta vel aliquod præmissorum ventum fuerit, non obtemperatum aut non paritum fuerit per se, alium seu alios quoquo modo. Quæ pena commissæ et exactæ semel vel pluries soluta vel non soluta ac exacta, nihilominus omnia et singula præmissa in sua semper remaneant firmitate. Renuntiamus insuper omni juris auxilio Canonici vel Civilis, omnibus exceptionibus, membrarum allegationibus, rationibus, et cæteris beneficiis juris et facti, ac Patriæ legibus seu consuetudinibus, quibus possemus facere vel venire contra Compromissum prædictum, et omnibus, quæ huiusmodi Compromissio possent objici vel opponi, et specialiter articulis, punctis et clausulis in quibuscunque literis, pactationibus, federum conventionibus, contractibus præteritis, positis et expressis, ac aliis in contrarium facientibus quibuscunque harum, quibus nostrum et Ordinis nostri Sigillum majus est appensum, testimonio literarum. Datum in Castro nostro Marienburg Pomesanensis Diocesis, Anno Domini millesimo

quadringentesimo duodecimo, decima
octava die Mensis Maji. ANNO 1412.

Visis itaque Compromissis prædictis, ac intellectis et examinatis præsentium iuribus, ipsisque Partibus auditis et intellectis, deliberatione præhabita diligenti pro bono pacis et concordie, vigore Compromissorum prædictorum, de, et super nonnullis articulis et capitulis in causa seu causis, quæstionibus et petitionibus pro parte Venerabilis Joannis Episcopi Vladislaviensis, ac Ecclesiæ suæ prædictæ, nec non Honorabilis Andreæ Præpositi, et Capituli ejusdem Ecclesiæ Vladislaviensis, contra et adversus præfatos Magistrum et Ordinem Cruciferorum nostri in præsentia in vim huiusmodi Compromissorum motis, ventilatis, examinatis et cognitis coram Nobis actis, acticatis, productis et probatis, Christi nomine, de cuius vultu omne bonum procedit iudicium, devotissime invocato, inter Partes prædictas viam arbitrationis et amicabilis compositionis assumptas, et omnibus melioribus forma, jure, modo, quibus magis et melius possumus et debemus, laudamus, amicabiliter componimus, declaramus, arbitramur, diffinimus atque dicimus, & sententiamus per hanc nostram arbitramentalem & amicabilem compositionem, quod Ecclesiæ Vladislaviensi & Episcopo, ac Domino Andreæ Præposito, & Capitulo dictæ Ecclesiæ restituantur per Magistrum & Ordinem omnia sibi per eosdem aut suos oblata, atque ipse Episcopus nomine suæ Ecclesiæ ab illis permittatur libere uti, frui Villis, Curijs, Decimis & omnibus obventionibus, ac iuribus in Terra Pomeranensi consistentibus ad ipsam Ecclesiam de jure pertinentibus cum libera et plena jurisdictione spiritualium & temporalium, ac dictus Andreas Præpositus percipere quinquaginta marcas Pruthonicales per Commendatorem de Tuchol pro Decimis, quas idem colligit pro Ecclesia Vladislaviensi de certis villis in eodem Districtu consistentibus eidem Andreæ per dictum Episcopum concessis, etiam accedente confirmatione Apostolica prout, & secundum quod utebatur, fruebatur, & percipiebat ipse Episcopus jam tribus annis elapsis, & etiam postea aliquo tempore. Et quod de cætero dicti Magister & Ordo nullum ex ipsis impediant, quominus possint & debeant omnibus prædictis libere uti, & quidem sub pena Decem Millium Marcarum auri puri comittenda per partem contrafactentem applicanda pro tertia parte Camera Apostolica, pro alia tertia parte fisco nostro Imperiali, & pro alia tertia parte al-

ANNO 1412. teri parti & totiens committenda, quotiens contra praemissa ventum fuerit, praedictis tamen in esse suo salvis semper remanentibus. Item quod ipsi Magister & Ordo dicto Domino Episcopo restituant omnia oblata in tribus suis Curis, ut in Sobko, in Komurczek, & Milebontz, sub pena decem millium Marcarum auri puri committenda per partem contrafacientem, applicanda pro tertia parte Camerae Apostolicae, pro alia tertia parte fisco nostro Imperiali, & pro alia tertia parte parti alteri, & totiens committenda, quotiens contra praedicta ventum fuerit, praedictis tamen in esse suo salvis semper remanentibus. Item quod ipsi Magister & Ordo dictis Joanni Episcopo & Andreae Praeposito plene & integre satisficiant de omnibus proventibus jam duobus annis elapsis Episcopo & Andreae Praeposito anno uno tantum de sublati per eisdem Magistrum & Ordinem, sub pena decem millium Marcarum auri puri committenda per partem contrafacientem, applicanda pro tertia parte Camerae Apostolicae, pro alia tertia parte fisco nostro Imperiali, & pro alia tertia parte parti alteri, & totiens committenda, quotiens contra praedicta ventum fuerit, praedictis tamen in esse suo salvis semper remanentibus. De dampnis vero & alijs pronuntiationes & sententiae nostrae super totali materia prolatae plenius & lausius videntur continere. Datum, latum & pronuntiatum fuit dictum arbitramentum seu amicabile compositio, five sententia arbitraria inter Partes praedictas ad petitionem & instantiam five auscultationem praefati Joannis Episcopi & Andreae Praepositi ex una, nec non ad petitionem et instantiam & auscultationem Procuratorum partis ex adverso Reverendissimi in Christo Patris Domini Joannis Dei & Apostolicae Sedis Gratia Archiepiscopi Rigensis, Domini Henrici Senioris de Plawen, fratrum Michaelis Kuchenmeister Supremi Mareschalci, Wernheri de Teringe Supremi Hospitalarii & Commendatoris in Elblingo, Frederici de Welle Supremi Trapiarii, & in Crisburg Gwerhardi de Walenfels Commendatorum Ordinis Sanctae Mariae Domus Theutonicorum Domini Joannis Abiezzer Decretorum Doctoris & Praepositi Varmiensis, Joannis Hildebrandi Cappellani Magistri Generalis, Petri de Lapide Fratrum Ordinis supra dicti & Theodoretii Militis de Logendorff Pomesaniensis Diocesis, in Aula magna Regia Castri Budinensis sub nostrae Majestatis Sigilli testimonio literarum, Anno Domini millesimo quadringentesimo duodecimo, vige-

fima quarta die Augusti. Regnorum no- ANNO 1412.
strorum Anno Hungariae. XXV. Romanorum vero secundo Praesentibus ibidem Reverendissimis in Christo Patribus Dominis, Domino Branda miseratione Divina tituli Sancti Clementis Presbitero Cardinali Placentino ac Apostolicae Sedis in Regno Hungariae a latere Legato, Domino Joanne Archiepiscopo Strigoniensi, Primate et in Strigoniensi ac Collocensi Provinciis Legato nato, ac Aulae Romanae Regiae Cancellario, Domino Andrea de Bentis & Gwaldo Archiepiscopo Spalatensi, Comite Bertoldo de Ursinis de Urbe, Comite Soanensi, Hugone de Heruorff Ambassiatoribus Domini Papae, Domino Simone Abbate Sancti Joannis Bromensis Decretorum Doctore, Domino Joanne Praeposito Sancti Stephani Regis Strigoniensis & Vice-Cancellario Imperiali, Domino Benedicto Praeposito Albeni ac Domini Papae praedicti Prothonotario, Domino Munaldo Stephani de Magalottis de Urbe Veteri, Magistro Benedicto de Maera Legum Doctoribus, Domino Philippo de Patavia milite, Domino Araxiarum Consiliario ac Cambellario Regis Frantiae, Domino Brunone dela Schala de Verona, Domino Jacobo de Corraria de Padva Comite. Guillelmo de Prata de Ozowa Comite Themensensi, Henrico de Perin Secretario, Cancellario Regiae Majestatis & alijs quam pluribus fide dignis testibus ad praemissa vocatis specialiter et rogatis.

LXXXIV.

*Declaratio VLADISLAI Regis & 1413.
VITOLDI M. D. L. qua Archiepiscopo Gnesnensi, & Archidiacono Lenciciensi, tanquam Procuratoribus plena tribuitur potestas tractandi cum Crucigeris super negotiis Samogitiae.* Datum Vilnae die 6. Mensis Februarii Anno 1413. *Ex Originali. Sigilla. 2.*

Nos VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniae, Litvaniaeque Princeps supremus & Haeres Russiae &c. nec non ALEXANDER alias WITOLD eadem gratia Magnus Dux Litvaniae. Significamus tenore praesentium universis, quod ex certa scientia nostra omnibus melioribus modo, via, et facto, quibus potuimus, fecimus, constituimus Reverendissimum in Christo Patrem & Dominum, Dominum NICOLAUM Divina providentia Archiepiscopum Sanctae Ecclesiae Gne-

ANNO 1413. Gneznenfis, nec non Honorabilem BENEDICTUM Archidiaconum Lenciciensem devotum nostrum, absentes tanquam praesentes, & eorum quemlibet in solidum in nostros veros & legitimos Procuratores ad representandum, exhibendum & tradendum Venerab. Viris, Fratri HENRICO de PLAVEN Magistro Generali in Prussia Hospitalis Sanctae Mariae Ordinis Theutonicorum, Literas super Terra Samaitarum nostris Sigillis consignatas, iuxta sententiam arbitralem Serenissimi Principis Fratris nostri Domini SIGISMUNDI Romanorum semper Augusti & Hungariae Regis, nec non ad faciendas quascunq; petitiones, protestationes, notitias circa praemissam exhibitionem & super eisdem Notarium seu Notarios publicos requirendi, ac etiam unum vel plures Procuratorem seu Procuratores substituendi, & eos revocandi totiens, quotiens fuerit opportunum, & generaliter omnia et singula faciendi, quae in praemissis et quolibet praemissorum necessaria sunt, seu quomodolibet opportuna, etiam si talia sint, quae mandatum ad hoc magis exigant speciale, promittentes tenere rata, grata, atque firma omnia et singula, quae in praemissis per praefatos Procuratores nostros, aut Substitutos eorumdem acta fuerint, tenere et inviolabiliter observare. In quorum fidem et testimonium praemissorum Sigilla Nostra praesentibus sunt appensa. Actum & datum Vilnae die sexta Mensis Febr. Anno Domini millesimo quadringentesimo tredecimo.

LXXXV.

Testimonium BENEDICTI de MACRA Subarbitratoris, quod VLADISLAUS Rex, & VITOLDUS ejus Frater Sententiae SIGISMUNDI Romanorum &c. Regis, tanquam amicabile Compositoris, paruerint in iis, quae quosdam captivos concernebant Crucigeros: quodque protestatio nomine Filiae Regis Poloniae, & Filiae VITOLDI facta sit, ne de Terra Samogitarum aliquid disponeretur. Datum in Kowno Anno 1413. die 28. Februarii. *Ex Originali*

In Nomine Domini. Amen.

Nos Benedictus de Macra tenore praesentium declaramus quibus expedit universis. Quod cum in judicio ut Sub-

ANNO 1413. arbiter Regis Romanorum in Kauwen judicarem, coram Nobis Serenissimus Princeps Dominus VLADISLAUS Rex Poloniae, & Praeclarus Princeps ALEXANDER alias WITOLDUS Magnus Dux Litvaniae paruerunt sententiis & executionibus ipsarum de captivis in generali, ac captivis de Thamoze & Berviketen per Regem Romanorum latis sufficienter. Item coram Nobis ibidem Procuratores Regis & Ducis praedictorum obtulerunt Procuratori Magistri & Ordinis literas super Terra Samagittarum secundum tenorem sententiae Regis Romanorum, quibus literis Procuratores Filiae Ducis Litvaniae praedicti ac Procerum Terrae Samagittarum, ac Barones Regni Poloniae in persona Dominae HEDVIGIS Filiae Regis Poloniae contradixerunt coram Nobis tanquam in praedictorum datis, & prohibuerunt Parentes praedictarum Filiarum, scilicet Regem & Ducem, ne de Terra Samagittarum aliquid fiendum post mortem ipsorum disponerent. Quia protestati sunt, quod tali dispositioni nullo modo valent consentire. Item praedicti Procuratores ibidem reprobaverunt coram Nobis literas granitierum datas per Parentes ipsarum ipsi Ordini super Terra Samagittarum contradicentes eisdem animo interrumpendi praescriptionem, quae contra ipsos & ipsas de praedictis granitiis aut Terra Samagittarum currere capisset. In quorum omnium & singulorum praemissorum fidem & testimonium praesentes literas, seu publicum Instrumentum per Notarios inscriptos scribi & publicari mandavimus, nostriq; Sigilli, quo utimur, fecimus appensione communiri. Actum & datum in Kauwen An. Domini millesimo quadringentesimo tredecimo, Indictione sexta, die Saturni vicesima octava Mensis Februarii, hora tertia vel quasi, in stuba lignea domus habitationis Domini Stanislai Czupury, dicti felicitis memoriae supremi Mareschalci Terrae Litvaniae. Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Domini JOANNIS Divina Providentia Papae vicesimi tertii Anno ipsius tertio. Praesentibus ibidem Honorabilibus & Nobilibus Viris Dominis Nicolao Archiepiscopo Gnesnensi, Andrea Praeposito Bystriciensi, Swantollao Canonico Visciciensi, Stiborio Terrae Masoviae supremo Mareschalco, Michaeli Proconsule de Cracow Presbyteris & Laicis Gnesnensis, Vilnensis, Plocensis & Cracoviensis Diocesis, testibus ad praemissa vocatis specialiter & rogatis.

Et ego Petrus Urbani de Miechow Clericus Cracoviensis Diocesis, publicus A-

ANNO postolica autoritate Notarius praedictae
1413. declarationi, dum sic, ut praemittitur, fie-

Urbanides.

ret et agere-
tur, aliisque
omnibus praemissis una
cum Notario
infra scripto
testibus; su-
pra dictis
praesens in-
terfui, eaque
omnia et sin-
gula sic fieri
vidi et audi-
vi, manuque
propria con-
scribens

LXXXVI.

*Reclamatio Ejusdem contra calu-
mias in VLADISLAUM Poloniae
Regem & VITOLDUM ejus Fra-
trem per Crucigeros sparsas.*
Datum Cracoviae An. 1413. die
decima Mensis Junii. *Ex Ori-
ginali.*

Notum sit tam spiritualibus, quam sae-
cularibus Principibus & Praelatis,
ac aliis Christi fidelibus universis, quod
cum Nos Benedictus de Maera in utro-
que Jure Licentatus, Magister in arti-
bus, Dominus; de Thuch, Judex de-
legatus, Subarbitrator ac Commissarius
per Serenissimum Principem Dominum
SIGISMUNDUM Romanorum Regem sem-
per Augustum, ac Ungariae, Dalmatiae,
Croatiae &c. Regem Arbitrum, Arbitra-
torem, & amicabilem Compositorem in-
ter Serenissimum Principem Dominum
VLADISLAUM Regem Poloniae, & Prae-
clarum Principem ALEXANDRUM alias Vi-
toldum M. D. Lithvaniae, eorumque
adhaerentes & subditos ex una, ac Ve-
nerabilem & Religiosum Fratrem HEN-
RICUM de PLAVEN Ordinis Hospitalis S.
Mariae Domus Teutonicorum Jerosoli-
mitani Magistrum Generalem, ejusque
adhaerentes & subditos, ac totum Ordinem
ex alia partibus, deputatus manda-
to in scriptis suscepto tenoris infra scripti,
juxta vim & formam ejusdem mandati &
Commissionis Nobis factae, ac vigore
Compromissi tenoris subscripti pro exe-

ANNO
1413. cutione arbitrariae sententiae per praefa-
tum Dominum SIGISMUNDUM Regem Ro-
manorum & Ungariae Regem &c. inter
dictas Partes latae facienda processimus,
prout processimus in Terris Poloniae,
Prussiae, Samagitarum, Kurlandiae, Lith-
vaniae, Russiae, Masoviae, Pomeraniae &c.
debitum nostri officii exequentes, expo-
sitoque inter cetera per Procuratorem
ejusdem Serenissimi Principis Domini
VLADISLAUI Regis Poloniae Nobis jam in
itinere versus propria constituto, quo-
modo Nuntii Magistri & Ordinis praedi-
ctorum in diversis mundi partibus coram
Regibus, Principibus, & aliis Christi fi-
delibus, & praesertim coram Serenissi-
mo Principe Domino VENCESLAO Rege
Boemiae, in detrimentum laudabilis fa-
mae & honoris praelibati Domini Regis
Poloniae, volentes, ut dicitur, sibi in au-
xilium Principes Catholicos, & alios Chri-
stianos per hoc allicere, ac contra prae-
fatum Dominum Regem Poloniae ipso-
rum animos provocare, asserere non
verentur, quod praefatus Dominus Rex
Poloniae arbitrari sententiae praefati Sere-
nissimi Domini Regis Romanorum inter
dictas Partes prolatae parere non cura-
ret cum effectu, a Nobis dictus Procu-
rator literas recognitionis nostrae, rei si-
ve facti veritatem in se hujusmodi conti-
nentes, tanquam ab Executore dictae
arbitralis sententiae, & ad hoc speciali-
ter deputato sibi fieri postulavit. Nos-
que Benedictus praefatus veritatem hu-
jusmodi rei ex actis & gestis coram
Nobis et quae in dictis Terris hujusmo-
di executionis praefatae arbitrari senten-
tiae agentes negotia rei experientia com-
perimus, & ut iustitia in hoc cunctis elu-
cescat fidei Christianae cultoribus, Vo-
bis omnibus supradictis Illustrissimis Do-
minis Regibus, Principibus, Patriarchis,
Primitibus, Archiepiscopis, Episcopis,
Ducibus, Marchionibus, Burgraviis, Co-
mitibus, Capitaneis, Civitatum Rectori-
bus, Communitatibus, militibus & clien-
tibus, ac omnibus & singulis Praelatis,
& aliis personis tam Ecclesiasticis, quam
saecularibus declarare cupientes praesen-
tibus recognoscimus publice profitentes,
quod praefatus Serenissimus Princeps
Dominus Rex Poloniae &c. tanquam Rex
Catholicus, ac verus Cultor Fidei Or-
thodoxae una cum Fratre suo praefato Do-
mino ALEXANDRO alias VITOLDO Magno
Duce Lithvaniae cum Christianis distur-
bia litium declinantes, & ut in effectu
apparuit guerras cum praefato Ordine
evitare volentes, ad requisitionem no-
stram sententiae, ac definitioni arbitrali
praefati Domini Regis Romanorum Ar-
bitri

ANNO
1413. bitri praelibati per Nos executae suffi-
cienter paruerunt in omnibus suis pun-
ctis & clausulis, & nunc parent realiter
cum effectu. Quodque Magister & Or-
do praefati de iustitia non contenti, per
subterfugia recusationis fraude volentes
sententiam praefati Domini Judicis & Ar-
bitri, ac mandatum Regiae Majestatis e-
ludere Domini Regis Romanorum ante-
dicti, a veroque tramite iustitiae decli-
nantes, dictae arbitrari sententiae pa-
rere non curarunt, neque curant usque
modo, poenas appositas & adjectas in ea-
dem sententia minime formidantes, cu-
jus quidem recognitionis nostrae hujus-
modi nostras praesentes literas subscri-
ptionibus tabellionum ad hoc requisito-
rum, et testium annotationibus rogato-
rum infra scriptorum, sigillique nostri
munimine fecimus roborari ad eviden-
tiam omnium praemissorum. Tenores ve-
ro Literarum, de quibus supra fit men-
tio, & primo Compromissi, deinde Com-
missionis Nobis factae de verbo ad ver-
bum sequuntur, & sunt tales.

„ Nos Frater HENRICUS de PLAVEN
Ordinis Hospitalis Sanctae Mariae Do-
mus Theutonicorum Jerosolimitani Ma-
gister Generalis. Significamus tenore
praesentium quibus expedit universis:
Quod cupientes ex animo dissensiones,
bella, guerras, lites & discordias evitare,
ad pacem aspirare, & in quiete ac dul-
cedine pacis colere Auctorem, de Illu-
strissimi Principis & gratiosissimi Domini
nostri, Domini SIGISMUNDI Romanorum
Regis semper Augusti, ac Hungariae,
Dalmatiae, Croatiae &c. Regis iustitia &
aequitate, juris cultura, fide, pruden-
tia, peritia, quibus multipliciter illustra-
tur, plurimum confidentes, in ipsum ab-
sentem tanquam praesentem nostro, Or-
dinis, Coadjutorum & subditorum no-
strorum nominibus, pro quibus omnibus
& singulis bona fide & sine dolo promit-
timus de rato habendo, & procuravi-
mus cum effectu sub obligatione omnium
bonorum nostrorum, quod Nos, Ordo
totus, & Coadjutores nostri & subditi
praesens Compromissum, & omnia su-
pra & infra scripta indeque secutura
ratum rataque habebimus et habebunt,
et firmiter observabimus et observabunt,
nec non quod praesens Compromissum
ratificabunt et approbabunt infra annum
facta pronuntiatione, fienda vel non fa-
cta, de alto et basso, absolute et sine
dolo compromittimus per praesentes tan-
quam in Arbitrum, Arbitratorem, Ju-
dicem et amicabilem Compositorem de,
et super omnibus displicentiis, contro-
versis, odiis, rancoribus, pactorum sti-
pulatorum, contractuum, pacis, fede-

ANNO
1413. rum et confederationum, jurium, li-
bertatum et privilegiorum, circographo-
rum laesionibus, violationibus, ac de et
super injuriis, dampnis, granitiis, diffamationibus detractionibusque, offensis,
gravaminibus, interesse, et expensis ha-
ctenus factis, et debitis per Serenissimum
Principem Dominum VLADISLAUM Re-
gem Poloniae etc., coadjutores et adhae-
rentes sibi, et generaliter super omnibus
et singulis actionibus, obligationibus, ju-
ribus, querelis, conventionibus, petiti-
onibus, pecuniarum summis, ac quaestio-
nibus quibuscunque, quomodolibet in-
ter praefatum Dominum VLADISLAUM
Regem Poloniae etc., inclutum Princi-
pem Dominum ALEXANDRUM alias Vi-
toldum Magnum Ducem Litvaniae, ac
Praelatos, videlicet Gnezniensem, Vla-
dislaviensem, Poznaniensem, Plocensem
et Varmiensem Episcopos, et Ecclesia-
rum ipsorum, Barones, Terras et sub-
ditos eorumdem, Magnificosque Domi-
nos Joannem et Semovitum Mazoviae,
et Boguslaum Stolpensium Duces, et eo-
rum subditos, ac omnes coadjutores et
adhaerentes eis ex una, Nosque, nostros
coadjutores et subditos parte ex altera,
vertentibus seu verti et esse sperantibus,
praeteritis et praesentibus, dantes et con-
cedentes eidem Domino SIGISMUNDO Re-
gi plenam potestatem, quod possit sum-
marie, simpliciter et de plano, sine stre-
pitu et figura iudicii, lites, attemptata et
controversias, et causas et omnia prae-
dicta inter Nos, Ordinem, subditos et
coadjutores nostros ex una, ac praefatos
Dominos Regem Poloniae, Praeclaros
Duces, Barones, coadjutores et subdi-
tos suos parte ex altera, sedare judiciali-
ter vel extrajudicialiter, et dictas dissen-
siones ac displicentias et controversias, li-
tes, quaestiones & quascunque causas praeteritas vel praesentes et omnia alia contin-
gentia, et dependentia, incidentia, seu
forfitan de novo infra scripti Commissi te-
nore, occasione praemissorum emergen-
tia, oritura vel orta ex eisdem, per Nos
proponenda audire, et legitime exami-
nare in, et super omnibus et singulis pro
suae libitu voluntatis, quibuscunque ho-
ris et temporibus, diebus feriatis et non
feriatis, Partibus praesentibus vel absen-
tibus, vocatis tamen, lite contestata vel
non contestata, juris ordine et solempni-
tate servatis vel non servatis, verbo vel
in scriptis, stando vel sedendo, simul vel
divisim diffiniendo, ordinando, arbitran-
do, transigendo, componendo, vel alias
quomodolibet faciundo, prout sibi me-
lius videbitur expedire, infra hunc et
duos annos continue se sequentes. Ita
Aa 2 tamen,

ANNO tamen, quod omnes causae, quae quomodolibet per ipsum Dominum SIGISMUNDUM Romanorum etc. Regem hac vice hic in Buda diffiniri possint et discuti, sine ulteriori dilatione decidentur, reliquae autem aliae difficultates et obscuritates notabiles continentes, quae majori indagine et examinatione indigent, eorundem duorum annorum duntaxat spatio durante, et brevius, quo fieri potest, in Buda, vel infra metas Regni Hungariae per eundem Dominum SIGISMUNDUM, vel alium, quem ad hoc decreverit specialiter deputandum, terminentur. Et nisi infra terminum et locum praedictum suam arbitriam sententiam, ordinationem, et compositionem amicabilem tulerit, Compromissum huiusmodi et omnia in eo contenta viribus non subsistant, nec ad ea, vel eorum aliqua tenenda vel observanda astringamur, prolataque infra dies, locum et terminum corrigere, declarare et interpretari valeant, si ex eis dubietas vel obscuritas imminet inter Partes, promittentes bona fide, quod tam Nos compromittentes, quam Successores nostri et Ordo noster arbitrium, laudum, ordinationem et compositionem, et quidquid super praemissis et quolibet praemissorum idem Dominus SIGISMUNDUS Rex duxerit faciendum, in perpetuum acceptabimus et acceptabunt, ratificabimus et ratificabunt, emologabimus et emologabunt, ratum et gratum habebimus et habebunt, observabimus et observabunt, eis parebimus et parebunt, et acquiescimus et acquiescent inviolabiliter, nec in aliquo contraveniemus vel contravenient, de iure vel de facto quoquo modo nunquam a pronuntiatione sententiae, ordinatione et compositione, per dictum Dominum SIGISMUNDUM Regem faciendo appellabimus vel appellabunt, et super his vel illorum aliquo recurremus vel recurrent ad arbitrium boni viri, aut ea petemus vel petent revocari, emendari vel moderari, nec ratione personae Domini SIGISMUNDI Regis praedicti Arbitri et Arbitratoris, nec in commune rerum et quaestionum, de quibus compromissimus, vel alia ratione opponemus vel opponent contra dictum Compromissum, vel contra sententiam, ordinationem et pronuntiationem dicti Domini SIGISMUNDI Regis, qualitercunque procedat, vel qualitercunque proferat suum arbitrium, vel sua mandata, sive servet juris ordinem, sive praetermittat, sub poena per eundem Dominum SIGISMUNDUM Regem Arbitrum et Arbitratorem apponenda et vallanda, quae quidem poena totiens com-

mittatur et exigatur, quotiens contra praedictam, vel aliquod praemissorum ventum fuerit, non obtemperatum aut non paritum fuerit per se, vel alium seu alias quoquo modo, qua poena commissae et exactae, semel vel pluries soluta vel non soluta aut exactae, nihilominus omnia et singula praemissa in sua semper remaneant firmitate, renuntiantes insuper omni juris auxilio Canonici vel Civilis, omnibus exceptionibus, membranarum allegationibus, rationibus, et caeteris beneficiis juris, facti, et Patriae legibus seu consuetudinibus, quibus possemus facere vel venire contra Compromissum praedictum, et omnibus, quae huiusmodi Compromisso possunt obijci, vel opponi, et specialiter titulis, punctis, et articulis in quibuscunque litteris, patetionibus, foederum conventionibus, et contractibus praeteritis, positis et expressis, ac aliis in contrarium facientibus quibuscunque harum, quibus nostrum et Ordinis nostri sigillum majus est appensum, testimonio litterarum. Datum in Castro nostro Marienburg Pomezanensis Diocesis, Anno Domini millesimo quadringentesimo duodecimo, decima octava die Mensis Maji.

„ Nos SIGISMUNDUS Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, ac Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Rex, Arbitrator et amabilis Compofitor inter Serenissimum Principem Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae et praeclarum Principem ALEXANDRUM alias VITOLDUM Magnum Ducem Litvaniae Fratres nostros carissimos, et Praelatos, Barones et subditos Regni Poloniae, Magnificosque SEMOVITUM et JOANNEM Duces Masoviae et BOGUSLAUM Stolpensem Ducem, eorumque subditos et omnes coadjutores dicto Domino Regi Poloniae ex una, et Venerabilem Fratrem HENRICUM de PLAUEM Hospitalis Sanctae Mariae Ordinis Theutonicorum Magistrum Generalem, et ipsum Ordinem, Terras, subditos, coadjutores et adhaerentes eorum partibus ex altera, super omnibus displicentis et controversis, quae inter dictas Partes vertebantur, et nunc vertuntur, electus et deputatus benivole, pariter et assumptus, notum facimus tenore praesentium quibus expedit universis, quod quia magna nobilis et egregii Viri Benedicti de Macra in utroque Jure Licentiat, Dominique de Thuch, fidelis nostri dilecti circumspeditionis industria, quae in magnis et arduis quid expediat, quidve deceat, longe lateque circumspicit, non immerito Nos induxit, ut sibi, in quo secure quies-

ANNO
1413.

ANNO scimus, quae grandis sunt ponderis, & 1413. cordi nostro quam plurimum insident, committamus. Qua de re meliori jure, via, modo ac auctoritate, quibus melius possumus et efficacius, praedictum Benedictum deputamus ad omnia & singula infra scripta, & tantum in his nostras vires plenarie eidem committimus, nostrumque Judicem delegatum, Subarbitratorem ac Commissarium de nostra certa scientia ipsum praesentibus constituimus. Primo damus sibi auctoritatem, quod sententiam & sententias per Nos Budae Anno Domini millesimo quadringentesimo duodecimo 24. Mensis Augusti latam & latas cum omnibus suis articulis, punctis, clausulis, dependentiis & connexis valeat & debeat executioni mandare, testesque pro liquidatione ablatorum, & dampnorum illatorum pro ipsorum executione fienda recipere, & in illis partibus sententiae, in quibus terminus executioni fiendae per Nos assignatus non fuerit, ipsum terminum totiens, quotiens sibi visum fuerit, expedire, intra quem seu quos Partes parere praedictae sententiae nostrae debeant. Item damus eidem Domino Benedicto auctoritatem in omnibus propositionibus utriusque Partis per Nos ad Partes remissis, & per dictas Partes de novo proponendis, citandi testes & Partes, testibusque juramentum deferendi & ipsos examinandi, per subscriptiones audiendi, Instrumenta videndi, & generaliter omnia probationum genera recipiendi. Item metas & granicies atque nova opera respiciendi, & super illis probationes cujuscunque generis etiam recipiendi, & in illis, si fieri poterit, de communi Partium praedictarum consensu finem imponendi, & si non poterit finem imponere de communi Partium consensu, quae invenerit, per probationes Nobis referendi. In his autem taliter agat, quod posterius majora valeant sibi committi per nostram Majestatem, & coram Deo & Nobis non patiatur detrimentum, nihil odio vel favore, nihil timore vel amore, munere vel obsequio. sed solius Dei amor & fidelitas, quam Nobis & Coronae nostrae debet, sit in corde & operibus suis. Datum Budae An. Domini millesimo quadringentesimo duodecimo prima die Octobris, Annorum vero Regnorum nostrorum Hungariae &c. vicefimo sexto, Romanorum vero tertio.

Et sic finiunt tenores litterarum praedictarum. Acta vero sunt haec Anno Domini millesimo quadringentesimo tredecimo, Indictione sexta, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Dominici IV.

mini JOANNIS Divina Providentia Papa Anno 1413. praeviginti tertii Anno quarto, die vero decima Mensis Junii, hora Tertiarum vel quasi, in Civitate Cracoviensi in Domino hospitii nostri, praesentibus Reverendo in Christo Patre Domino Alberto Episcopo Cracoviensi, Regni Poloniae supremo Cancellario, nec non Venerabilibus Viris Dominis Nicolao Penafschonis Praeposito, Magistro Paulo Vladimiri Decretorum Doctore, Custode Nemerza de Krzelow, & Magistro Nicolao Binizonis Canonico Ecclesiae Cracoviensis, ac Strenuis & Nobilibus Viris Dominis Dobeslao de Blöge Castellano Spittmirensi, & Joanne de Melesteyn Cracoviensis Diocesis. & aliis pluribus testibus fide dignis.

Et ego Petrus Urbani de Michow Clericus Diocesis Cracov. publicus auctoritate Apostolica Notarius, quia praedictae recognitioni praefati Dni Benedicti Executoris, & aliis supradictis, dum sic agerentur & fierent, una cum prae-nominatis testibus, & Notariis subscripti praesens Instrumentum, eaque omnia & singula sic fieri vidi & audi, & praesertim Literas Commissionis praefatae sub sigillo Maestatico Serenissimi Principis & Domini, Domini SIGISMUNDI Romanorum Regis & Hungariae &c. vidi. Ideoque me aliis occupato negotiis per alium fidelem praesentes litteras scriptas in hanc publicam formam redigi, signoque & nomine meis solitis & consuetis manu propria, una cum appensione sigilli praefati Domini Benedicti, me huic subscribens consignavi rogatus & requisitus, in fidem & testimonium omnium & singulorum praemissorum.

LXXXVII.

Litterae Provisionales MARTINI 1419. Papae V. quibus declaratur, testimonium a Legatis suis in rem Crucigerorum datum nullum esse & invalidum, neque per id Polonis Litvanisque praedjudicari posse. Datum Florentiae IX. Bb Kal.

ANNO Kal. Augusti, Pontificatus An-
1419. no secundo. *Ex Originali.*

MARTINUS Episcopus Servus Ser-
vorum Dei ad futuram rei memo-
riam. Ad Romani Pontificis Christi in
Terris Vicarii providentiam circumspe-
ctam ea, quæ per ejus Legatos seu Nun-
cios acta sunt, & propter quæ non solum
lites & jurgia, sed hominum strages &
alia discrimina provenire possent, spectat
dilucidare & declarare, prout locorum
& temporum qualitate pensata id conspi-
cit expedire. Nuper siquidem pro par-
te Carissimi in Christo Filii nostri VLA-
DISLAI Regis Poloniae, & Dilecti Filii No-
bilis Viri ALEXANDRI dicti VITOLDI Du-
cis Lithuaniae Nobis gravi cum querela
expositum extitit, quod pridem de Men-
se Maji Venerabiles Fratres Jacobus Spo-
letanus & Ferdinandus Lucensis Episco-
pi, Referendarii & Nuntii nostri per Nos
pro pace, favore zizaniam inimico huma-
ni generis procurante inter eosdem Re-
gem & Ducem, suosque adherentes,
subditos & sequaces ab una, & dile-
ctos Filios Magistrum & Fratres Hospi-
talis B. Mariæ Theutonicorum de Prussia,
suosque subditos, adherentes & sequa-
ces ab alia partibus, exortis dissensionibus
tractanda & concludenda destinati,
certas literas, eorumdem Regis & Ducis
Ambasiatoribus absentibus, concesserunt
sub his verbis:

„Nos Jacobus Spoletanus & Ferdi-
nandus Lucensis Episcopi, Sanctissimi in
Christo Patris & Domini nostri, Domini
MARTINI Divina favente Clementia Pa-
pæ V. Referendarii, & in Regno Polo-
niæ ac in partibus Prussiae Apostolicae Se-
dis Nuntii, universis & singulis Christi
fidelibus, ad quos presentes Literæ no-
stræ testimoniales pervenerint, salutem
in Domino sempiternam, & veritatem
agnoscere subscriptorum. Noveritis
quantum alias pro pace procuranda in-
ter Serenissimum Principem Dominum
VLADISLAUM Regem Poloniae, Illustrem-
que Principem Dominum ALEXANDRUM
Magnum Ducem Lithuaniae ex una, ac
Venerabiles & Religiosos Viros Magi-
strum & Fratres Hospitalis Sanctæ Ma-
riæ Theutonicorum Jerosolymitanorum
parte ex altera, eorumque dominia, sub-
ditos, adherentes & sequaces per præ-
fatum Sanctissimum Dominum nostrum
fuissemus destinati cum potestate, prout
in Literis ipsius Domini nostri Papæ con-
tinetur, ac tandem una cum nonnullis Re-
verendis Patribus, ac Spectabilibus &
Venerabilibus Viris Dominis utriusque
Partium prædictarum Ambasiatoribus,

Oratoribus & Nunciis in dicto Regno in AN NO
loco communiter Gniewkow appellato, 1419.
Vladislavienſis Diœceſis, ad tractandum
pacem inter Partes hujusmodi personali-
ter congregati, Ambasiatoribus, Orato-
ribus & Nunciis Dominorum Regis Polo-
niæ, & Magni Ducis Lithuaniae ad tra-
ctatus hujusmodi ex eo, quod Prelati &
Barones Regni forent sufficienti potesta-
te fulciti, verbo tantum asserentibus, Do-
mini Ambasiatores, Oratores & Nuntii
Magistri & Ordinis ad hujusmodi pacem
tractandam & concludendam plena po-
testate, quam in scriptis authenticis vi-
dimus, suffulti, ibidem publice per or-
ganâ Venerabilium Virorum Fratris Mar-
tini Kempmacher dicti Ordinis supremi
Marschalci, & Domini Gasparis Churiem-
phlug Præpositi & Canonici Ecclesiæ Var-
mienſis, ipso Domino Marschalco pri-
mum in Theotonico, ac ipso Domino
Gaspare postea in Latino sua verba inter-
pretante, in præsentia aliorum suorum
Coambasiatorum audientium & non con-
tradicientium, coram Nobis & Notariis
publicis exposuerunt hæc, quæ sequun-
tur. Et primo, quod ex quo per præ-
fatos Oratores & Nuntios superscripto-
rum Dominorum Regis & Ducis nonnul-
læ Terræ dicti Ordinis nomine eorumdem
Dominorum Regis & Ducis, tanquam ad
ipsos pertinentes, petita & postulata fue-
runt, ad clare & manifeste ostendendum,
quod ipsi Magister & Ordo hujusmodi
Terras juste & sancte, ac titulis iustissi-
mis possedissent & possiderent, parati es-
sent præfatis Dominis Oratoribus & Nun-
tiis eorumdem Dominorum Regis & Du-
cis, si sub sufficienti Salvo Conductu ad
oppidum Thorun Culmenſis Diœceſis,
quod a dicto congregationis mutuo loco
tantum per tria distat miliaria, omnes ve-
nire, vel aliquos ex eis mittere dignaren-
tur, ipsis atque Nobis monstrare & ex-
hibere originalia, jura, privilegia, lite-
ras & munimenta, quibus ipse Ordo,
quoad Terras hujusmodi est fulcitus, eo-
rundemque jurium, privilegiorum, litera-
rum & munimentorum copias libenter eis
tradere, in casu quo jurisdictioni, co-
gnitioni & decisioni nostris super Terris
hujusmodi se nollent submittere, & hanc
eorum oblationem petiverunt ad præfa-
torum Dominorum Regis & Ducis Ora-
torum & Nuntiorum prædictorum per
Nos deduci notitiam ad finem & effectum,
quod præfatos eorum Dominos Regem
& Ducem distinctius informare possent
de bono jure Ordinis super Terris hu-
jusmodi, ut Serenitates Eorum a postu-
latione Terrarum earundem, & infamia
Ordinis, quod easdem Terras violen-

ANNO ter & injuste in præjudicium Regis & Re-
1419. gni occuparent, desistere, & animos su-
os ad pacis unionem eo gratius digna-
rentur inclinare, quibus sic, ut præmit-
titur, ad eorumdem Dominorum Orato-
rum & Nuntiorum præfatorum Domino-
rum Regis & Ducis notitiam per Nos de-
ductis, Oratoribus & Nuntiis Domino-
rum Magistrorum & Ordinis per Nos su-
per eisdem taliter responderunt, quod
aliquos ex eis ad videndum privilegia hu-
jusmodi versus Thorun destinare decre-
verunt, si eisdem tradi deberet copia eo-
rum, non tamen intendentes se per hoc
nomine DD. suorum Regis & Ducis juris-
dictioni & decisioni super Terras hujus-
modi submittere quovis modo. Secun-
do exposuerunt iidem Domini Oratores
dicti Domini Magistri & sui Ordinis,
quod licet a Nobis intellexerant de tri-
bus viis in literis nostræ potestatis com-
prehensis, primo videlicet Tractatus
compositionis amicabile, secundo treu-
garum, aut pacis perpetuæ tractanda-
rum seu indicendarum, tertio cognitio-
nis de jure super causis guerrarum inter
ipsas Partes, præfati Domini Oratores
& Nuntii Partis adversæ solam viam pri-
mam, videlicet Tractatus amicabile com-
positionis, aliis duabus rejectis penitus &
recusatis, acceptare vellent, ipsi nihilomi-
nus præfati Domini Magistri & Ordinis
sui nominibus propter bonum pacis & ad
effectum, quod cunctis Christi fidelibus
largius innotesceret, quod per ipsos non
sterisset neque staret, quo minus pax hu-
jusmodi haberetur, a nulla earundem
viarum cum vellent declinare, sed ipsa-
rum quamlibet, & potissime viam juris
amplecti & ingredi; sed ex quo, ut præ-
fertur, seclusis aliis solam viam primam
videlicet Tractatus amicabile Parti ad-
versæ acceptare placet, se ad eandem
viam promptos esse obtulerunt & beni-
volos, a nulla tamen aliarum prædicta-
rum quomodolibet recedendo, ad quam
practicandam oblationes alias præfatis D.
Regi & Duci per eundem Dominum Ma-
gistrum & Ordinem sub Castro Velima
factas & exhibitas, iterum tanquam ad
pacem & concordiam necessarias & ac-
commodas, præfatis Dominis Regi &
Duci per Nos offerendas exhibuerunt in
scriptura, præfatorum Dominorum Re-
gis & Ducis Oratores & Nuntii, ad dan-
dum pacem Parti adversæ, nonnullas Ter-
ras, Castra, molendina, villas & posses-
siones alias per Ordinem possessas, & qua-
draginta milium sexagenarum grossorum
Bohemicalium a præfatis Oratoribus &
Nuntiis Magistri & Ordinis postularunt,
qui ad deliberandum super postulatione

hujusmodi cum eorum Magistro Generali ANN
una Nobiscum se versus oppidum Thoru- 1419.
nense prædictum, ubi pro tunc Magister
personaliter fuerat, transtulerunt, & ibi-
dem Nobis multa & diversa privilegia,
literas et munimenta super Terris ab eis
per Partem adversam postulatis, ut præ-
fertur, aliqua de data longissimi temporis,
videlicet vocationis Ordinis per Du-
ces Mazoviæ ad illas partes pro defen-
sione eorum et Christi fidelium contra
Prutenos tunc infideles, qui eo tempore
Dominia prædictorum Ducum in Mazo-
viæ et Cujavia quasi funditus destruxe-
rant, quando nondum Polonia in Regnum
erecta fuerat, sed per Duces diversos
habita fuit et possessa, prout ex eis Nobis
apparuit, quæ per Papam GREGORIUM
IX. et FEDERICUM II, Romanorum Im-
peratorem in Bulla sua aurea dicta sunt,
aliqua per quondam JOANNEM et CARO-
LUM Ungariæ et Bohemiæ Reges, qui
inter quondam CASIMIRUM Regem Polo-
niæ et Ordinem, vigore sufficientis Com-
promissi, ut prima facie apparebat, su-
per Terris hujusmodi pronuntiarunt et
laudaverunt, aliqua vero ejusdem quon-
dam Regis CASIMIRI, aliqua etiam om-
nium Ducum Masoviæ, nec non Præ-
latorum et Baronum Majoris et Minoris
Poloniæ, Abbatum et Abbatissarum, om-
niumque notabilium Civium totius Re-
gni Poloniæ illo tempore tunc viventium,
aliqua vero moderni Regis Poloniæ rati-
ficationis seu confirmationis omnium pri-
vilegiorum Ordini per Prædecessores suos
concessorum, aliqua vero ejusdem Re-
gis Poloniæ, et Domini ALEXANDRI alias
VITOLDI Magni Ducis Lithuaniae, omni-
umque Ducum, Prælatorum et Baronum
modo viventium in Regno Poloniæ. Po-
stremo aliqua moderni Regis Romanorum
et Hungariæ Regis confirmationis earun-
dem coram Nobis prodixerunt, quibus
et eorum sigillis diligenter per Nos inspe-
ctis et intellectis, satis apparet, fundata
justitia Ordinis super omnibus Terris il-
lis, unde ad dandum responsum præfa-
tis Dominis Oratoribus et Nuntiis Do-
minorum Regis et Ducis super postulatione
Terrarum, de quibus supra, nomine
Ordinis ad ipsos Dominos iterum in Gnie-
wkow reversi fuimus, ipsisque respon-
sionem Ordinis super dicta eorum postu-
latione in scriptis præsentavimus, et mul-
tis inducturis rationibus persuasimus, ip-
sam ab eis fore acceptandam, cum ad re-
dimendum tempestates litium et guerra-
rum et Christiani sanguinis Ordo se ob-
tulerit, in eadem dimissurum se Terras
satis notabiles præfatis Dominis Regi et
Duci, et cum hoc triginta millium Flo-
reno.

ANNOrenorum Hungaricalium summam solu-
1419. turum, quae tamen acceptata non fue-
runt a praefatis Dominis Oratoribus et
Nuntiis praefatorum Dominorum Regis
et Ducis asserentium se ad hoc a suis Do-
minis mandatum non habere, et sic sine
oprato sine pacis recessum fuit a dictae
conventionis termino inter Partes ipsas
hac in re celebrato, super quibus omni-
bus et singulis praefati Oratores et Nun-
tii Domini Magistri et Ordinis literas tes-
timoniales a Nobis sibi dari et concedi
summa cum instantia postularunt. Nos
igitur Jacobus et Ferdinandus Episcopi
et Nuntii supradicti volentes, ut debe-
mus, rei gestae testimonium perhibere
in fidem et testimonium omnium et sin-
gulorum praemisorum praesentes li-
teras, sive praesens publicum Instrumen-
tum exinde fieri, et per Notarios publi-
cos Scribasque nostros infra scriptos sub-
scribi et publicari nostrorumque sigillo-
rum appensione fecimus communiri. Da-
tum in oppido Thorun supradicto sub An-
no a Nativitate Domini millesimo qua-
dringentesimo decimo nono, Pontifica-
tus praefati Domini nostri Papae Anno
secundo, die vero duodecima Mensis
Maji, hora nona vel quasi, praesentibus
ibidem tunc Honorabilibus et Discretis
Viris, Dominis Jacobo Magno Officiali
Curiae Episcopalis Varmiensis, Petro
Stennebutte Plebano in Melzak Varmien-
sis Diocesis, et Friderico de Penkzore
Clerico Varmiensis Diocesis, testibus ad
praemissa.

Et ego N. Notarius et Scriba Reveren-
dorum Patrum et Dominorum Spoleta-
ni et Lucensis Episcoporum, ac Aposto-
licae Sedis Nuntiorum praedictorum, qui
eorundem Dominorum confessioni, qua
omnia et singula suprascripta sic, ut prae-
scribuntur, coram eis et per eos dicta,
acta et facta fuisse, ac se originalia, jura
et privilegia dicti Ordinis, de quibus su-
pra fit mentio, vidisse et intellexisse con-
fessi sunt una cum testibus supra, ac No-
tariis publicis infra scriptis interfui, ip-
samque confessionem per eos sponte et li-
bere factam audivi, ideo etc.

Cum autem, sicut eadem petitio sub-
jungebat tam a Rege et Duce praedictis,
quam a nonnullis aliis dubitetur, quod
ex dictis literis praefatis Regi et Duci, su-
isque adhaerentibus, subditis et sequaci-
bus eorumque juribus praedictum pari-
rari possit non modicum, praefati Rex et
Dux humiliter supplicare fecerunt, ut
super his de opportuno provisionis reme-
dio providere de benignitate Apostolica
dignaremur. Nos igitur attendentes,
quod dictorum Regis et Ducis jura, de-

ensiones et monimenta, propter quae ANNO
Terras, de quibus in praefatis literis 1419.
mentio habetur, ad eos pertinere asse-
runt, non fuerunt coram dictis nostris
Nuntiis producta, nec per eos visa, quod-
que etiam ipsi eorumque Ambasiatores
et Procuratores in dictarum literarum
concessione praesentes non fuerunt, et
ulterius, quod Nos, qui ad instar illius,
qui de sinu Patriis pro pace et humanige-
neris redemptione in uterum Matris Vir-
ginis descendere dignatus est, et cujus
licet immeriti Vices gerimus in terris,
pacem inter junctos Christi fideles quae-
rimus ac concordiam, et praesertim in-
ter Partes hujusmodi, per quarum dissi-
dium Fidei Orthodoxae innumerabilia,
quod absit, discrimina, et per earum
concordiam et conjunctionem fides ipsa
non mediocriter dilatar, et inimici fidei
quam plurimum opprimi possunt, hujus-
modi etiam supplicationibus inclinati au-
toritate Apostolica praesentium tenore
declaramus ac volumus, quod dictae li-
terae et in eis contenta praedictis Regi et
Duci, eorumque adhaerentibus, subdi-
tis et sequacibus ac juribus praedictum
nullum afferant, sed jus eorum perinde
prosequi et assequi valeant, ac si eadem
literae minime emanassent, quodque per
literas ipsas plus juris eisdem Magistro et
Fratribus seu Ordini quam prius habe-
bant, non acquiratur, sed antiquum cui-
libet ex Partibus tantummodo conserve-
tur. In contrarium facientibus non ob-
stantibus quibuscunque. Nulli ergo o-
mnino hominum liceat hanc paginam no-
strae declarationis et voluntatis infringe-
re, vel ei ausu temerario contraire. Si
quis autem hoc attemptare praesumpse-
rit, indignationem Omnipotentis Dei et
Beatorum Petri et Pauli Apostolorum e-
jus se noverit incursum. Datum Flo-
rentiae IX. Kalendas Augusti, Pontifica-
tus nostri Anno secundo.

LXXXVIII.

Transumptum alterius Sententiae 1420.
arbitralis per SIGISMUNDUM
Imperatorem latæ. Datum Vra-
tislaviae Anno 1420. d. 4. Febr.
Ex Archivo Regni.

Nos CONRADUS Dei Gratia & Aposto-
lica Sedis Episcopus Vratislaviensis:
Notum facimus per hoc praesens publicum
Transumptum quibus expedit universis.
Quod constitutus coram Nobis Religiosus
Vir Martinus Kempmacher, Marschal-
cus supremus Ordinis Beatae Mariae Do-
mus Teutonicorum Jerusalemiani, ac

ANNO Magnifici Domini Fratris Michaelis Koch-
meister praedicti Ordinis Magistri Gene-
ralis, & jam dicti Ordinis Procurator &
1420. Syndicus, prout de suo Procuratoris &
Syndicatus mandato dixit constare publi-
cis documentis quaedam acta & aditata in
causa, seu causis inter Serenissimum Prin-
cipem Dominum VLADISLAUM Regem Po-
loniae, & alios sibi adhaerentes, ac Ma-
gistrum & Ordinem praefatos ab olim ver-
sa, & per Serenissimum Principem ac Do-
minum, Dominum SIGISMUNDUM Roma-
norum, Hungariae Bohemiaeque Regem per
sententiam arbitralem decisa & terminata, in
quatuor foliis pergamenis cum dimidio ad
modum quaterni formati conscripta, in qui-
bus inter cetera continentur duo Com-
promissa cum prorogatione ipsorum,
& praefati Domini Romanorum, Hunga-
riae & Bohemiae Regis pronuntiatio su-
per praedictis, nec non Sigillo Majestatis
ipsius Domini Romanorum, Ungariae &
Bohemiae Regis in cordula sericea crocei &
nigri coloris impendente sigillata, Nobis
exhibuit & praesentavit, & quatenus pra-
dicta acta & aditata transferri, & in pu-
blicam formam redigi nostra auctoritate
ordinaria, & decenti interpositione medi-
ante mandato dignaremur, cum instantia
debita postulavit, cum praedicta acta & a-
ditata sine periculo amittendi ad alienas
partes facilius non possint deduci. Nos
igitur CONRADUS Episcopus praefatus re-
putantes postulationem hujusmodi fore ju-
stam & consonam rationi, praedictis actis
& aditatis ad Nos receptis, visis & di-
ligenter inspectis, ac veris & sine suspitione
esse repertis, ipsaque acta transferri per
Notarios publicos infra scriptos, & pu-
blicari, collatione etiam cum praedictis a-
ctis facta, mandavimus, volentesque &
tenore praesentium auctoritate ordinaria
decernentes, quod Transumpto hujusmodi
in omnibus & per omnia ubique locorum
tam in judicio, quam extra, plena fides
adhibeatur, sicut originalibus actis & a-
ditatis antedictis, quibus omnibus & sin-
gulis auctoritatem nostram ordinariam &
decretum interposuimus & interponimus
per praesentes. Sigillum vero praedictis a-
ctis & aditatis appensum magnum & ro-
tundum de cera glauca & communi erat,
in cujus Sigilli medio apparuit imago Re-
gis coronati in folio mundi quasi sedentis,
sceptrum in dextra, & pomum cum cruce
in sinistra manibus tenentis, & circa quod-
libet latas dictae imaginis duo clypei, &
circa quemlibet pedem unus clypeus appa-
rebat, in superiori clypeo lateris dextri
forma aquilae cum extensis alis, ad modum
volantis, & in inferiore clypeo dicti late-
ris forma leonis erecti: In superiore vero

Tom. IV.

clypeo lateris sinistri duae cruces, & in in-
feriore tres lineae videbantur: in clypeo
1420. circa dextrum pedem forma leonis, & in
clypeo circa sinistram pedem praefatae ima-
ginis tria capita leonum apparebant, cly-
pei laterales extra ciborium supradictae ima-
ginis, & clypei circa pedes in ipso ciborio
conspiciebant: Literae circumferentiales sic
legebantur: SIGISMUNDUS Dei Gratia
Romanorum semper Augustus, ac Hun-
gariae, Dalmatiae, Croatiae, Serviae, Hal-
liciae, Lodomeriae, Comaniae, Bulgariae-
que Rex: Marchio Brandenburgensis:
Nec non Bohemiae, & Lucemburgi Haeres:
Tenores vero supradictorum aditatorum,
de quibus supra fit mentio, sequen-
tur, & sunt tales:

In Nomine Sanctae & Individuae Tri-
nitatis feliciter Amen.

SIGISMUNDUS D. G. Romanorum Rex
semper Augustus, ac Hungariae,
Dalmatiae, Croatiae, Serviae, Halliciae,
Lodomeriae, Comaniae, Bulgariaeque
Rex, Marchio Brandeburgensis nec
non Bohemiae & Lucemburgi Haeres:
ad perpetuam rei memoriam. Notum
facimus tenore praesentium universis ha-
rum notitiam habituris. Rex Regum, &
Dominus Dominantium, Dominus im-
mortalis, ille Imperator aeternus inesti-
mabili sua providentia in Majestatis Cae-
sareae Nos sublimem potentiam pro con-
solatione Christianae Fidei, & Christico-
larum salute commodoque potenter ere-
xit, ut ad instar Monarchiae Coelestis ubi
cuncta suavi, dulci & aeterna pace subsi-
stunt Imperialis, Augusta potentia, ter-
restris Imperii gubernet habenas, com-
missique officii tam fideliter, tamque pru-
denter indefinenter studio, & quatenus
possibilitas humanae fragilitatis valet ad-
mittere, exerceat vires, ut terrena gu-
bernatio coelestis regiminis consideratio-
nem pro suis viribus imitetur, sicque fiat,
ut per vigilantis curam, & Celsitudinis
Imperialis operationem pace orthodoxae
fidei cultores fruuntur, lites, bella, con-
troversiae & dissensiones tollantur de me-
dio, & in pacis amoenitate suum in de-
votione recognoscant colere Creatorem.
Sane cum inter Serenissimum Principem
Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae
Magnumque Ducem Lithvaniae, Fratrem
nostrum carissimum, ac Illustres Principes,
ALEXANDRUM alias WITODUM Majo-
rem Ducem Lithvaniae, & JOHANNEM
& SEMOVITUM Duces Mazoviae ex una,
& Venerabilem MICHAËLEM KOCHMEI-
STER, Ordinis Hospitalis Sanctae Mariae
Domus Theutonicorum Jerusalemiani
Magistrum Generalem, ipsiusque Prae-
ceptores & Ordinem, parte ex altera, diu-
tius

ANNO 1420. tuis contracta & suborta fuisset guerrarum & licium gravis materia, ex qua agnovimus Christiano populo pericula & caedes innumeras minari, Nos, qui gubernacula S. R. I. ex dispositione Divina ad servitium Christiani populi assumpsimus in humeros nostros, & cum nostri penitus inter sit obviare scandalis, sedare lites, bella suppressere, seditiones succindere, dissensiones excludere, pacique & amoenae tranquillitati fidelium undecunque intendere vigilanter, praemissa omnia in animo nostro sanius revolventes, studiis necessariis & opportunis implorato auxilio Divino, quibus tam gravia tamque pestifera genti fidelium pericula sopire, & de medio tollere valeremus, salutifera & honesta media, & non absque gravi personae nostrae labore tenuimus, per quorum considerationem Pars utraque in Nos, tanquam Romanum ac Hungariae, Dalmatiae &c. Regem, Judicem, Arbitrum, Arbitratorem & amicabilem Compositorem de alto & basso compromisit, quorum Compromissorum primi videlicet ferres sequitur in haec verba:

„WŁADISŁAUS D. G. Rex Poloniae, Lithuaniaeque Princeps Supremus & Haeres Russiae. Significamus tenore praesentium quibus expedit universis, quomodo dissensiones, bella, guerras, lites, rumores, questiones & odia volentes evitare, ad pacem adspirare, & in quietis dulcedine pacis colere Auctorem de justitia, aequitate, juris cultura, fide & peritia Serenissimi Principis Domini SIGISMUNDI Romanorum & Hungariae Regis, Fratris nostri carissimi, quibus multipliciter illustratur, plene confidentes, in ipsum de alto & basso, dolo & fraude quibilibet cessantibus, nostro et Illustrum Principum Dominorum ALEXANDRI alias WITOUDI Magni Ducis Litvaniae, Fratris nostri carissimi, JOANNIS & SEMOVITI Ducum Mazoviae, Coadjutorum & subditorum nostrorum nominibus compromissimus & compromittimus per praesentes, & hujusmodi Compromissi pro bono pacis & concordiae sponte in se recipientem tanquam in Arbitrum, Arbitratorem & amicabilem Compositorem, de, & super omnibus & singulis Terris, castris, fortaliis, grenitiis, limitibus, litibus, dissensionibus, discordiis, displicentiis, controversiis, rancoribus, odiis, pactorum stipulatorum, contractuum, foederatum, & pacis perpetuae laesionibus, conceptorum, susceptorum, promissorum & stipulatorum, jurium, libertatum & privilegiorum, litterarum violationibus, diffamationibus, infamationibus, detractionibus, gravaminibus, interesse, dam-

nis, impensis & expensis, & generaliter ANNO 1420. super omnibus & singulis actionibus, obligationibus, juribus, quaerelis, concordis, tam in Thorun, quam alibi, quomodocunque petitionibus & aliis rebus ac questionibus quibuscunque praeteritis & praesentibus inter Nos ex una, & Venerabilem Fratrem MICHAËLEM KOCHMEISTER Magistrum Generalem Ordinis Cruciferorum de Prussia, & ipsius Ordinem ex altera parte quomodolibet factis, motis & exortis, dantes & concedentes eidem Domino SIGISMUNDO Romanorum & Hungariae Regi plenam & omnimodam potestatem, quod possit summarie, simpliciter & de plano, sine strepitu & figura iudicii lites, controversias, contentiones, dissensiones, displicentias, questiones, & quascunque causas praeteritas & praesentes inter Nos & praedictum Magistrum & Ordinem quomodolibet exortas, ut praefertur, & omnia alia contingentia & dependentia ex eisdem audire, & legitime examinare, & in & super omnibus & singulis declarare pro sua libito voluntatis, quibuscunque horis & temporibus, diebus feriatis vel non feriatis, Partibus praesentibus vel absentibus, vocatis vel non vocatis, juris ordine et solemnitate servatis vel non servatis, verbo vel in scriptis, stando vel sedendo, simul vel divisim diffiniendo, ordinando, arbitrando, componendo, vel alias quomodolibet denuo faciendo, prout sibi melius videbitur expedire, infra hinc & Festum S. Michaelis Archangeli proximum inclusive, prolatraque corrigere, declarare & interpretari praefatus Dominus SIGISMUNDUS Romanorum & Hungariae Rex valeat, qualiscunque ex eis dubietas vel obscuritas imminet inter Partes, nostram videlicet & Magistri ac Ordinis praedictorum, promittentes pro Nobis ac supradictis Principibus Dominis ALEXANDRO alias WITOUDO M. Duce Litvaniae, JOHANNES & SEMOVITO ceterisque Coadjutoribus nostris & subditis bona & sincera fide, absque dolo & fraude arbitrium, laudum, ordinationes, concordiam & compositionem amicabilem, & quicquid super praemissis & quolibet praemissorum idem Dominus SIGISMUNDUS Romanorum & Hungariae Rex duxerit faciendum, acceptare, ratificare, emologare, ratum & gratum habere & servare, ac eis parere ac acquiescere, nec non in aliquo contravenire de jure vel de facto, quoquo modo, nec unquam a pronuntiatione, sententia, ordinatione & concordia, per dictum Dominum SIGISMUNDUM Regem faciendis, appellare, et super nostris vel ipsorum aliquo recurrere ad

ANNO 1420. ad arbitrium boni Viri, aut ea petere revocari vel moderari, nec ratione personae dicti Domini SIGISMUNDI Regis Arbitri, Arbitratoris & amicabilem Compositoris, nec ratione rerum, de, & super quibus compromissimus, vel alia ratione Nos opponemus contra dictum Compromissum, vel contra dictam sententiam, ordinationem, pronuntiationem & concordiam dicti Domini SIGISMUNDI Romani & Hungariae Regis qualitercunque procedat, vel qualitercunque proferat suum arbitrium, vel sua mandata, sive servet juris ordinem, sive praeternittat, sub poena per eundem Dominum SIGISMUNDUM Regem Arbitrum & Arbitratorem apponenda & vallanda, quae quidem poena apponenda & vallanda litteris committatur & exigatur, quotiens contra praedicta vel aliquid praedictorum ventum, factum, non obtemperatum aut non paritum fuerit per se, vel per alium vel alios quoquo modo, qua poena commissa & exacta, semel vel pluries soluta vel non soluta aut exacta, nihilominus omnia & singula praemissa in sua semper remaneant firmitate. Renuntiantes insuper omnibus appellationibus, ac omni auxilio Juris Canonici vel Civilis, omnibus exceptionibus, membranarum allegationibus, ac ceteris beneficiis juris, facti & Patriae Legibus seu consuetudinibus, quibus possemus facere vel venire contra Compromissum praedictum, ac omnibus, quae hujusmodi Compromisso possint objici vel opponi, & specialiter clausulis, punctis et conditionibus in quibuscunque pactationibus, litteris, foederibus, concordatorum contractibus, expressis, positis, et aliis in contrarium facientibus quibuscunque, harum, quibus Sigillum nostrum appensum est, testimonio litterarum. Datum Caschoviae 8. d. Mensis Maji Anno Domini M. CCCC. XIXo.

Tenor vero secundi Compromissi sequitur, et est talis:

„Nos Frater MICHAEL KOCHMEISTER, Ordinis Hospitalis S. Mariae Domus Teutonicorum Hierosolymitani Magister Generalis praesentibus, consentientibus et assistentibus Nobis Reverendis in Christo Patribus, Johanne Warmiensi, Johanne Culmensi, Gerardo Pomezanensi Dei et Apostolicae Sedis Gratia Episcopis, et Venerabilibus Fratribus Henrico de Nockerwitz Magno Commendatore, Martino Kempmacher Marechalco supremo, Paulo de Rudorff in Christburg, Ulrico Czenger in Thorun, Joanne Seelbach in Mewa, Binando Brendel in Grudenitz, Commendatariis et Consiliariis Ordinis nostri, significamus

tenore praesentium quibus expedit uni-ANNO 1420. versis, quomodo dissensiones, bella, guerras, lites, rancores, quaestiones et odia volentes evitare, ad pacem aspirare, et in quietis dulcedine pacis colere Auctorem, de justitia, aequitate, juris cultura, fide et peritia Serenissimi Principis, Domini nostri SIGISMUNDI Romanorum et Hungariae etc. etc. Regis, Domini nostri Gratiosissimi, quibus multipliciter illustratur, plene confidentes, in ipsum absentem tanquam praesentem de alto et basso, dolo, fraude quibilibet cessantibus, nostri et dicti Ordinis Coadjutorum, adherentium et subditorum nostrorum nominibus compromissimus et compromittimus per praesentes tanquam in Arbitrum, Arbitratorem et amicabilem Compositorem, ac ei super omnibus et singulis causis, terris, fortaliis, grenitiis, limitibus, litibus, dissensionibus, discordiis, displicentiis, controversiis, rancoribus, odiis, pactorum stipulatorum, contractuum, foederatum et pacis perpetuae laesionibus, conceptorum, susceptorum, promissorum et stipulatorum jurium, libertatum, privilegiorum, litterarum violationibus, grenitiis, diffamationibus, infamationibus, detractionibus, gravaminibus, interesse, damnis, impensis et expensis, et generaliter super omnibus actionibus, obligationibus, juribus, quaerelis, concordis, tam in Thorun, quam alibi, quomodocunque petitionibus, aut aliis rebus ac quaestionibus quibuscunque praeteritis et praesentibus inter Nos, Ordinem nostrum, adherentes, coadjutores et subditos ex una, et Serenissimum Principem Dominum WŁADISŁAUM Regem Poloniae, Littuaniaeque Principem Supremum, et Haerem Russiae etc. Illustresque Principes et Dominos, Dominos ALEXANDRUM alias WITOUDEM Magnum Ducem Lituaniae, JOANNEM et SEMOVITUM Duces Mazoviae etc. ejusque adherentes, coadjutores et subditos partibus ex altera, quibilibet factis, motis et exortis, dantes et concedentes eidem Domino nostro SIGISMUNDO Romanorum et Hungariae Regi plenam et omnimodam potestatem, quod possit summarie, simpliciter et de plano, sine strepitu et figura iudicii lites, controversias, contentiones, dissensiones, quaestiones, et quascunque causas praeteritas et praesentes inter Nos Magistrum et Ordinem et alios praefatos, et Serenissimum Dominum Regem Poloniae et socios suos quomodolibet subortas, ut praefertur, et omnia alia contingentia et dependentia ex eisdem audire, et legitime examinare, et in, et super omnibus et singulis declarare pro sua libito voluntatis, quibuscun-

ANNO que horis et temporibus, diebus feri-
1420. atis vel non feriatis, Partibus praesenti-
bus vel absentibus, vocatis vel non
vocatis, juris ordine et solemnitate
servatis vel non servatis, verbo vel in
scriptis, stando vel sedendo, simul vel
divisim diffiniendo, ordinando, arbitran-
do, componendo, vel alias quomodolibet
denuo faciendo, prout sibi melius videbitur
expedire, infra hinc et Festum S. Michaë-
lis Archangeli proximum inclusive, pro-
lataque corrigere, declarare et interpre-
tari, praefatus Dominus noster SIGISMUN-
DUS Romanorum et Ungariae Rex valeat,
qualiscunque ex eis dubietas vel obscuri-
tas imminet inter Partes, nostram et di-
cti Ordinis videlicet, et Serenissimi Do-
mini Regis Poloniae praefati, promitten-
tes pro Nobis, Ordine nostro et Succes-
soribus nostris, adhaerentibus, coadjuto-
ribus et subditis nostris bona et sincera
fide, absque dolo et fraude arbitrium,
laudum, ordinationem, concordiam et
compositionem amicabilem, et quidquid
super praemissis et quolibet praemissorum
Dominus noster SIGISMUNDUS Roman. et
Hung. Rex duxerit faciendum, accepta-
re, ratificare, emologare, ratum et gra-
tum habere et servare, ac eis parere ac
acquiescere, nec in aliquo contravenire
de jure vel de facto quoquo modo, nec
unquam a pronuntiatione, sententia, or-
dinatione et concordia, per dictum D.
nostrum SIGISMUNDUM Regem facienda
appellare, et super his vel ipsorum ali-
quo recurrere ad arbitrium boni Viri, aut
ea petere revocari vel moderari, nec ra-
tione personae dicti Domini nostri SIGIS-
MUNDI Regis, Arbitri, Arbitratoris et a-
micabilis Compositoris, nec ratione re-
rum de, et super quibus promittimus,
vel alia ratione Nos opponemus contra
dictum Compromissum, vel contra di-
ctam sententiam, ordinationem, pronun-
tiationem et concordiam dicti Domini no-
stri SIGISMUNDI Romanorum et Ungariae
Regis, qualitercunque procedat, vel qua-
litercunque proferat suum arbitrium vel
sua mandata, sive servet juris ordinem,
sive praetermittat, sub poena per eundem
Domin. nostrum SIGISMUNDUM Regem,
Arbitrum et Arbitratorem apponenda et
vallanda, quae quidem poena apponen-
da et vallanda totiens committatur et exi-
gatur, quotiens contra praedicta vel a-
liquod praedictorum ventum, factum,
non obtemperatum aut non paritum fue-
rit, per se vel per alium seu aliquos quo-
quo modo, qua poena commissa et exe-
cuta, semel vel pluries soluta vel non so-
luta aut exacta, nihilominus omnia et sin-
gula promissa in sua semper maneant fir-

mitate: renuntiantes in super omnibus ap- ANNO
pellationibus, ac omni auxilio Juris Ca- 1430.
nonici vel Civilis, omnibus exceptioni-
bus, membranarum, allegationum, ra-
tionum, ac caeteris beneficiis juris, facti,
et Patriae legibus seu consuetudinibus,
quibus possemus facere vel venire contra
Compromissum praedictum, ac omnibus,
quae hujusmodi Compromisso possint ob-
jici vel opponi, et specialiter clausulis,
punctis et conditionibus in quibuslibet pa-
ctationibus, literis, feederibus et concor-
dationum contraetibus praeteritis, expres-
sis et positis, et aliis in contrarium fa-
cientibus quibuscunque, harum, quibus
Sigillum nostrum appensum est, quas
per vos Notarios infra scriptos subscribi
mandamus, testimonio literarum. Datum
et actum in suburbio Castrj Grudentz
Diece. Culmensis sub Anno a Nativitate
Domini 1419. Indict. 12. Pontificatus vero
Sanctissimi Domini nostri MARTINI Pa-
pae V. anno 2. regnante Serenissimo et
Invictissimo Domino nostro, Domino SI-
GISMUNDO Dei Gratia Romanorum Rege
semper Augusto, die vero Mercurij 19.
Mensis Julij, hora 9. vel quasi: praesen-
sentibus ibidem Venerabilibus, Spectabi-
libusque et strenuis D. Thoma Fratre Wal-
den S. Theol. Doctore, Priore Provin-
ciali Ordinis B. M. Genitricis Dei de Mon-
te Carmelo in Regno Angliae, et Arton-
go Clux Milite, Consiliario Serenissimi et
Invictissimi Domini nostri, Domini HEN-
RICI V. Regis Franciae et Angliae, Am-
bassiatoribus: Fratre Conrado Ernst de
Tremonia, S. Theol. Baccalaureo Ord.
B. M. praedicti; Conrado Nimpfisch de
Steffanshayn Milite Vrat. Diece. et Nico-
lao Kottwitz: Castellano de Santok Mis-
sens. Diece. testibus ad praemissa vocatis
specialiter et rogatis.

In quo quidem Compromisso Notarii
publici infra scripti, videlicet: Antonius
Bartomaei Franchi de Pisis, Johannes
Luchini de Canunchiis Clericus Cremo-
nensis, Antonius Gvidonis Clericus Ave-
nionensis, Johannes Tollner Clericus
Leodiensis Diece. cum suis nominibus
propriis, et eorum signis solitis et con-
suetis in vim testimonij omnium in Com-
promisso expressorum fuerunt subscripti.
Verum stantibus et durantibus Compromis-
sis supra dictis in sui roboris firmitate,
Nobisque in remotis contra Turcas
laborantibus, sic quod consideravimus
Nobis tempus deficere, in quo debeba-
mus juxta tenores Compromissorum in-
ter Partes praedictas expedire, ne tam-
pii, tamque saluiferi inchoati operis pro-
fectus cassaretur, pro ulteriore dilatione
apud Partes praedictas instare, quam
etiam

ANNO etiam dilationem volente Altissimo juxta
1420. votorum nostrorum seriem reportavimus
in effectu, quarum quidem dilationum
tenores, primae videlicet sequitur, & est
talis:

„VLADISLAUS D. G. Rex Poloniae,
Littuaniaeque Princeps Supremus & Ha-
res Russiae &c. Significamus tenore praesentium quibus expedit universis, quod
cum nuper Nos pro Nobis, ac nomine
Illustris Principis Domini WITOLDI Ma-
gni Ducis Littuaniae, ac aliorum Domi-
norum Praelatorum & Baronum, adhae-
rentiumque & coadjutorum nostrorum,
super omnibus injuriis, displicentis, da-
mnis, terris, castris, limitibus, & ex eis
emergentibus, ac controversiis, quas ha-
bemus cum Magistro Generali ac toto
Ordine Cruciferorum de Prussia com-
promissimus in plenissima forma in Se-
renissimum Principem ac Dominum, Do-
minum SIGISMUNDUM Romanorum Re-
gem semper Augustum, ac Hungariae,
Bohemiae &c. Regem, Fratrem nostrum
carissimum cum potestate pronuntiandi
usque ad Festum S. Michaelis proxime
futurum, & non ultra, prout in litteris
nostris desuper confectis plenius continetur:
attendentes brevitatem temporis
quod restat, & multitudinem gravissimo-
rum negotiorum, quae habet praemanibus
idem Frater noster carissimus Roma-
norum, Hungariae & Bohemiae Rex praefatus,
& ad ipsius instantem requisitionem,
ac ne videamur aut justitiam fugere, aut
guerram desiderare, qui semper pacem
optamus, terminum ipsum cum eadem
potestate & iisdem omnino clausulis, pun-
ctis, conditionibus & articulis, qui &
quae in Compromisso nostro comprehen-
duntur & de verbo ad verbum continen-
tur, usque ad Festum Epiphaniae pro-
xime futurum inclusive, quatum ad Nos
& Partem nostram pertinet, iisdem no-
minibus harum fide prorogamus, qui-
bus Sigillum nostrum est appensum testi-
monio literarum. Actum & datum in
Leopoli d. 26. Mensis Sept. An. Domini
1419.

Tenor vero secundae dilationis est
talis:

„Nos Frater MICHAEL KOCHMEISTER
Ordinis B. Mariae Domus Teutonicorum
Jerosolymitani Magister Generalis: Si-
gnificamus tenore praesentium, quibus
expedit universis: Quod cum nuper Nos
pro Nobis, totoque Ordine nostro, ac
nomine aliorum Dominorum Baronum,
adhaerentium & Coadjutorum nostrorum
super omnibus injuriis, displicentis, da-
mnis, terris, castris, limitibus, & ex eis e-
Tom. IV.

mergentibus, ac controversiis, quas ha- ANNO
bemus cum Serenissimo Principe ac Do- 1420.
mino, Domino VLADISLAO Rege Polo-
niae, ac Illustri Principe Domino ALE-
XANDRO alias WITOLDO Magno Duce
Littuaniae, compromissimus in plenissi-
ma forma in Serenissimum Principem ac
Dominum Dominum SIGISMUNDUM
Romanorum Regem semper Augustum,
ac Hungariae, Bohemiae &c. &c. Regem,
Dominum nostrum gratiosissimum, cum
potestate pronuntiandi ad Festum S. Mi-
chaëlis proxime futurum, & non ultra,
prout in litteris nostris desuper confectis
plenius continetur, attendentes brevitatem
temporis, quod restat, & multitu-
dinem gravissimorum negotiorum, quae
habet praemanibus idem Serenissimus
Princeps & Dominus, Dominus SIGIS-
MUNDUS Romanorum, Hungariae & Bo-
hemiae Rex, & ad ipsius instantem requi-
sitionem, ac ne videamur aut justitiam
fugere, aut guerram desiderare, qui semper
pacem optavimus, terminum ipsum
cum eadem potestate ac eisdem omnino
clausulis, punctis, conditionibus & arti-
culis, qui & quae in Compromisso no-
stro comprehenduntur, & de verbo ad
verbum continentur, usque ad Festum
Epiphaniae proxime futurum inclusive
quantum ad Nos & partem nostram per-
tinet, eisdem nominibus harum serie pro-
rogamus, quibus sigillum nostrum est ap-
pensum, quas etiam per Notarios infra
scriptos subscribi mandavimus, testi-
monio literarum. Datum & actum in Ca-
stro Thorun Culmensis Diece. A. D. 1419.
Indict. 12. d. vero 24. Mensis Sept. Pon-
tificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Do-
mini, Domini MARTINI, Divina Provi-
dentia Papae V. Anno ejus 2. Praesenti-
bus ibidem Prudentibus & Circumspectis
Viris Joanne Huxer, Alberto Rote, Jo-
hanne de Miffa, Hermannno de Linda, Ma-
gistris Civium Oppidi Thorun Culmens.
Diece. testibus ad praemissa vocatis specia-
liter & rogatis.

In qua quidem litera dilationis secun-
dae Notarii publici infra scripti, videli-
cet, Antonius Bartolomei, Franchi de Pi-
sis, & Joannes Sreniken de Bartenstein,
Clericus Varmiensis Dieces, cum suis no-
minibus propriis, & signis solitis & con-
suetis in vim & testimonium omnium in
dilatione secunda expressorum fuere sub-
scripti.

Porro litterarum praemissarum, & o-
mnium coram Nobis productorum teno-
ribus diligenter inspectis, examinatis &
fundamentaliter intellectis, ad arbitrium,
laudum, pronuntiationem & amicabi-
lem compositionem Partium praedicta-
rum

ANNO rum, oculos nostræ considerationis tam
1420. pie, tamque necessarie convertendo, executioni assumpti oneris adeo intendere curavimus, ut Partes ipsæ & earum subditi perpetua pace, qua nihil gratius, potirentur in æternum, auxilio quoque Divino implorato, sacro, maturo & debito super hoc Prælatorum, Principum, Comitum, Baronum, Procerum, Nobilium, Fidelium nostrorum, tam Spiritualium, quam Sæcularium Personarum accedente consilio, auctoritate Nobis in hac parte penitus attributa inter Partes prædictas in Dei nomine pronuntiavimus, laudavimus, amicabiliter composuimus, arbitrati sumus, declaravimus & diffinivimus modo subsequente: Christi nomine invocato, de cujus ore rectum procedit iudicium, per hoc nostrum præsens arbitrium, laudum, pronuntiationem, diffinitionem, declarationem, & amicabilem compositionem inprimis pronuntiamus, laudamus, amicabiliter componimus, arbitramur, declaramus & diffinimus, ac per hanc nostram arbitramentalem sententiam & amicabilem compositionem in his scriptis sententiamus, quod tam subditos Serenissimi Principis Domini VLADISLAI Regis Poloniae, Fratris nostri carissimi, & Regni ipsius, ac Illustrissimi Principum Dominorum WITOUDI Magni Ducis Litvaniae, & JOHANNIS & SEMOVITI Masoviae Ducum, subditorum suorum & coadjutorum, quam etiam Venerabilis MICHAELIS KOCHMEISTER Magistri Generalis Ordinis prælibati, ac etiam Ordinis ipsius, atque subditorum & coadjutorum, quam alios venientes, transeuntes undique per pontes, loca, terras & aquas quasunque liceat libere sine impedimento ac molestia aliqua ire, perambulare, merces & alia quasunque ducere, quo maluerint, prout antiquitus extitit consuetum, sub poena ultra satisfactionis injuriam, & damnorum illatorum, Parti contrafacienti decem millia marcarum argenti puri tollenda, & applicanda pro tertia parte Camerae Apostolicae, pro alia tertia parte Fisco Imperiali, & pro alia tertia parte Parti prædictæ seu servanti, totiens committatur, quotiens contra prædicta factum vel ventum fuerit, & poena soluta vel non exacta, prædicta omnia & singula in suo esse & robore salva maneant: Item pronuntiamus & diffinimus, ac per hanc nostram arbitramentalem sententiam & amicabilem compositionem in his scriptis sententiamus, quod unio fœderis perpetui ante Thorun iniri inter eosdem Dominos Regem Poloniae, Duces WITOUDEM, JOHANNEM & SEMOVITUM,

& eorum socios, coadjutores & adherentes, ac Magistrum & totum Ordinem Cruciferorum, ipsorumque subditos, coadjutores & adherentes supradictos, mutuo consensu Partium præfatarum celebrata, in qua per expressum cautum est, quod per nullas penitus dissensiones violetur, inviolabiliter observetur, ipsam volumus, decernimus & mandamus perpetuo valituram, & si contigerit, quod absit, quod per aliquam Partium fuerit contraventionem, nolumus propterea dictam concordiam esse ruptam, nec in aliqua sua parte violatam, sed ipsam in suo robore perpetuo remanere: Item pronuntiamus, laudamus, amicabiliter componimus, arbitramur, declaramus & diffinimus, ac per hanc nostram arbitramentalem sententiam & compositionem amicabiliter in his scriptis sententiamus, quod confinia termini, limites seu grenitiae Terrarum Pomeraniae, Culmensis, & Michaloviensis, & Castrum Nelsaw cum omnibus pertinentiis, & attinentiis suis stent & permaneant, sicut fuit ordinatum per concordias factas per Serenissimos Principes CAROLUM & JOHANNEM Ungariae & Bohemiae Reges, & per concessionem, donationem & renuntiationem CASIMIRI Regis Poloniae, ipsiusque Prædecessoris, & per concordiam factam ante Thorun, & per sententiam nostram Budæ latam; Item pronuntiamus, laudamus, amicabiliter componimus, arbitramur, declaramus & diffinimus, ac per hanc nostram arbitramentalem sententiam & amicabilem compositionem in his scriptis sententiamus, quod Magister & Ordo Cruciferorum prædicti dent & solvant, & dare & solvere teneantur, & debeant præfato Serenissimo Regi Poloniae pro reparatione Castris Slotoriae 25. M. florenorum auri boni Hungarici vel Ducatorum infra duos annos proxime futuros, videlicet medietatem in Festo Beati Georgii proximo futuro, & aliam medietatem in Festo prædicto anni subsequentis; Item pronuntiamus, laudamus, amicabiliter componimus, arbitramur, declaramus & diffinimus, ac per hanc nostram arbitramentalem sententiam & amicabilem compositionem in his scriptis sententiamus, quod Magister Generalis & Ordo præfati teneantur & debeant destruere & demoliri facere Castrum Lubitz cum molendino, quod est in Drawantia, anno infra sex menses proximo futuro, a die dati præsentium continue computandos: ita, quod aqua habeat cursum & meatum suum, sicut habebat ante constructionem dicti Castris & molendini: Item pronuntiamus & laudamus ut supra,

ANNO
1420,

ANNO pra, quod limites & confinia inter Ducatum Masoviae & Dominium Ordinis Prutenorum sint & remaneant secundum Litteram Domini Ludolphi Koenig tunc Magistri Ordinis prælibati, quam quidem Litteram validam pronuntiamus, ac eidem tam in iudicio, quam extra esse fidem indubiam adhibendam, ac si sigillata fuisset sigillo authentico Magistri & Ordinis prælibati, cujus quidem Litteræ tenor sequitur, & est talis:

„ In Nomine Domini Amen.

Ut major fides gestis adhibeatur negotiis, expedit, ut conscriptione litterarum, quæ veritatem continent, testimonium lucide roborentur: ea propter noverint universi præsentis & posteris præsentium notitiam habituri: Quod Nos Frater LUDOLPHUS KOENIG, Ordinis Fratrum & Hospitalis S. Mariae Domus Teutoniarum Hierosolimitani Magister Generalis omnem materiam ambiguitatis et dissensionis, quæ inter Inclytum Dominum SEMOVITUM Ducem Masoviae et Dominum Wisnensensem ex una, Nosque et Fratres nostros ac Ordinem parte ex altera vertebatur ex parte grenitiarum inter Terras ejusdem D. Ducis et nostras ac Ordinis, amputare et decidere cupientes, antedictas grenitias, accedente unanimi consensu et bona voluntate præfati Domini Ducis, nostraque et Fratrum nostrorum, distinximus in hunc modum: videlicet primo incipiendo a vado in Prutenico Singubraft, et in Polonico Szigerz nominato, demum descendendo fluvium Orriez usque ad sylvam dictam Raduka, inde ulterius, et tenendo sylvam a sinistris, quæ tota manet in parte Fratrum usque ad finem dictæ sylvae, et ulterius procedendo directe usque ad fluvium dictum Vincenta ubi influit Pissam, deinde majorem rivulum ejusdem fluvii Vincenta ascendendo usque ad locum, ubi idem fluvius ortum habuit, deinde usque ad originem dicti rivuli dicti Hoyna, et ab ipso flumine quanto directius ire potest ad vadum Likke, et abinde directe eundo usque ad fluvium dictum Bobra, eundem fluvium Bobra ascendendo usque ad locum, ubi dictus fluvius ortum habet, volentes prædictas grenitias per Nos, Fratres et Successores nostros perpetuis temporibus inviolabiliter observari. In quorum omnium testimonium, et certitudinem firmiorem præsentis dedimus appensione sigilli nostri roboratas. Datum et actum Anno Domini M. CCC. XLIII. Sabbato proximo ante diem B. Martini Confessoris. Hujus rei testes sunt Honorabiles et Religiosi Fratres, Viri nostri in DEO

dilecti, Henricus de Bovenen Magnus ANNO
Commendator, Theodoricus de Spira 1420.
Commendator in Thorun, Henricus de Menz Commendator in Hostenrode, Joannes Commendator in Goluba, Becko Commendator in Schonenfe, Petrus de Muro Advocatus de Neumarekt, Dominus Henricus Sambienfis Ecclesiæ Canonici, noster Capellanus, Henricus de Lewenstein, Helwardus Griffe, Henricus de Koenigsfeld, Joannes de Falkenstein Socii nostri, Paulus et Joannes Notarii nostri, et quam plures alii fide digni, Fraterque Johannes Provisor in Morin etc.

Item pronuntiamus et laudamus ut supra, quod omnes captivi hinc inde libere relaxentur, et pristina libertati restituantur infra tres menses proximos, et omnes obligationes, fidejussiones et juramenta per dictos captivos, aut aliquem ipsorum, aut pro eis factas, seu præstitas et præstata, exnunc cassamus, et irritamus, et nullius volumus esse roboris et momenti: Item pronuntiamus et laudamus ut supra, quod de Terris Prussiae et Samogitiae dispositio concordiae ante Thorun facta debet remanere in suo robore, hoc modo videlicet, quod Domini de Prussia inter fluvium Memel et indagines Samogitarum debeant possidere a fluvio Rodan descendendo usque ad Castrum Memel inclusive et mare. Dux autem Witoudus debet possidere totam Terram Samogitarum, etiam cum illa, quæ est inter indagines et flumen Memmel, incipiendo ab indaginibus usque ad caput fluminis Rodan, et procedendo recto tramite, sicut intrat idem fluvius in Memmel, et ultra Memmel per transversum fluminis similiter recto tramite ad quinque miliaria in latitudine per terram vocatam Suderland, alias Jettoem, et in longitudine usque ad Lituaniam includendo semper ab utraque parte dictum fluvium Memmel usque ad vitam dictorum Regis et Ducis, juxta dispositionem concordiae initæ ante Thorun: Item pronuntiamus et laudamus ut supra, quod neutra Partium prædictarum debeat edificare, vel aliquod ædificium erigere in terris prædictis modo Dominis de Prussia, ac Domino Lituaniæ Duci commissis usque ad vitam dictorum Regis WLAADISLAI et Ducis WITOUDI. Item pronuntiamus et laudamus ut supra, quod Partes prædictæ inter se remaneant boni et veri amici, ut decet veros Christianos, et altera ab alterius offensis et injuriis abstineant omnino sub poenis prædictis. Item remittimus omnes injurias, offensiones atque damna hinc inde quocun-

ANNO cunque modo facta, commissa et illata, et 1420., pro remissis haberi volumus et mandamus: ita quod neutra Partium possit aliquid petere occasione praedictorum, imo absolvimus et liberamus utramque Partem ab ipsis, et quibuslibet ipsorum super ipsis perpetuum silentium Partibus imponentes: Item pronuntiamus et laudamus ut supra, quod si quae dubia in posterum ex hac nostra sententia, arbitrio vel arbitramento oriatur in praemissis vel aliquo quo praemissorum, eorundem declaratio et interpretatio ad Nos spectet. et illorum declarationem, interpretationem ac potestatem declarandi & interpretandi Nobis in posterum reservamus: Item laudamus et pronuntiamus, quod praedicta omnia et singula, et quodlibet praemissorum dictae Partes inter se, et sibi invicem facere, observare, manutene, et attendere teneantur et debeant, prout superius continetur, et e contrario facere, vel venire ad poenam X. M. Marcarum puri argenti in quolibet articulo praesentis sententiae nostrae, cui contrafactum fuerit vel contraventum in aliquo qualibet vice, ut supra applicanda, et poena soluta vel non, praedicta omnia et singula in suo esse et robore salva volumus remanere: Item laudamus, sententiamus et condemnamus praefatum Dominum Regem Poloniae ad tradendum et restituendum Castrum Jesnik dictis Prutenis infra duos menses proxime futuros sub poena praedicta. Ita pronuntiamus, dicimus et laudamus ut supra, reservata Nobis super praemissis in posterum declarandi et interpretandi, si opus fuerit, plenaria potestate: lata, lecta et in scriptis sententialiter promulgata sunt haec praesentibus Rev. in Christo Patribus Dominis Jacobo Spoletano, et Ferdinando Lucensi Episcopis, Sanctissimi Domini nostri Summi Pontificis Domini MARTINI Papae V. Nuntiis, Domino Bartolomaeo Archiepiscopo Mediolanensi, Georgio Patavienensi Imperiali Cancellario, Conrado Wratislaviensi, Joanne Brandenburgensi Episcopis, et Egregio Magistro Joanne Stonkes Legum Doctore, Serenissimi Principis Domini HENRICI Franciae Angliaeque Regis Ambasiatore, ac Illustribus Principibus Alberto Duce Saxoniae, S. R. I. Archi-Mareschalco, et Friderico March. Brandenburg. ejusdem S. I. Archi-Camerario et Burggravio Norimbergensi, Principibus Electoribus; nec non Henrico Comite Palatino Rheni, et Duce Bavariae, Joanne de Ratibor, Przimckone de Tropparo, Ludovico de Bregga et de Lignitz, Joanne de Münsterberg, Rampoldo de Glogovia majori,

Conrado dicto Kantner de Olsna, et Ru- ANNO 1420.
perto ac Wenceslao de Lüben, Ducibus Sleziae Principibus; ac Spectabilibus et Magnificis Ludovico Comite de Oettingen Imperiali Magistro Curiae; Nicolao de Gara Regni Hungariae Palatino, Georgio Eustachio Comite Solien. Joanne Comite de Meidburg, nec non Nobilibus Henrico de Lipa Mareschalco, et Alberto de Colditz Magistro Camerae Regni Bohemiae, Henrycko Bercka dicto Hlawatz Capiteo Golice. Baronibus, Alberto Schenck de Seyda, Nicolao de Rechenberg, Nicolao de Ribenitz, Joanne de Parchwitz, Nicolao Stibitz Militibus, et aliis fide dignis in praedictae pronuntiationis testimonium requisitis. In cujus rei evidentiam, et perpetui roboris firmitatem praesentem nostram pronuntiationem, laudum, amicabilem compositionem, arbitrium, arbitramentum, declarationem, arbitramentalem sententiam, et amicabilem compositionem Sigillo nostrae Majestatis iussimus communiri. Datum Wratislaviae Anno Domini M. CCCC. XX. Romani Regni IX.

In cuius rei testimonium praedicta acta et aditata sic fieri, et per Notarios publicos infra scriptos transcribi, et publicari et subscribi mandavimus, nostrisque Sigilli appensione iussimus communiri. Datum et actum in domo habitationis nostrae apud Ecclesiam nostram Wratislav. Anno Domini M. CCCC. XX. Indictione XIII. die vero 4. Febr. hora 3, vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri, D. MARTINI Divina Providentia Papae V. Anno 3. Praesentibus ibidem Venerabilibus et Discretis Viris Dominis Henrico Krompach Pracentore Ecclesiae Wratislaviensis, Joanne Rasonis in Olsna, Petro Milite in Militisch Plebanis, Henrico Stampe Capellano nostro, Davide Rosenfeld Cive Wratislav. et quam pluribus aliis fide dignis testibus ad praemissa vocatis et rogatis in testimonium praemissorum.

LXXXXIX.

Donatio Nieschoviensis arcis cum 1421.
quatuor villis facta Cruciferis a CONRADO Duce Masovia et Cujavie sub Transumpto Episcopi Pomesanensis. Actum in Capella Castri Rosenberg An. 1421. Pontificatus MARTINI Papae V. Anno quarto. Ex Originali.

Nos

ANNO 1421. Nos Frater ERCHARDUS Dei et Apostolicae Sedis Gratia Episcopus Pomezan. noem facimus per hoc praesens publicum Transumptum quibus expedit universis. Quod constitutus coram Nobis Religiosus Vir Frater Gregorius de Bischofsvada nostrae Pomezanensis Diocesis, Magnifici et Religiosi Domini Fratris MICHAELIS KOCHMEISTER Ordinis B. Mariae Theutonicorum Magistri Generalis Capellanus, ac ejusdem et sui Ordinis ad infra scripta prout et Syndicus constitutus, prout de hoc Nobis plenam fecit fidem, quasdam literas authenticas Domini CONRADI quondam Ducis Mazoviae duobus sigillis in filis sericeis impendentibus sigillatas sanas et integras, non viatatas, non cancellatas, sed omnibus prorsus vitio et suspitione carentes Nobis exhibuit et praesentavit. Conquassusque magno subiacere periculo, si huiusmodi literae propter vetustatem earum, et viarum diversa discrimina de loco ad locum deduci debeant, quoties ad probandum Ordinis sui iustitiam super contentis in eisdem necessitas exigeret, unde Nos cum instantia debita requisivit, quatenus easdem literas cum decreti intrapositione de verbo ad verbum transcribi et publicari per Notarios infra scriptos mandare auctoritate ordinaria dignaremur. Iustis igitur ipsius petitionibus rationabiliter annuentes easdem literas ad nos recepimus, ipsasque per Notarios infra scriptos transcribendas, transumendas ac publicandas, quantum de jure potuimus, decrevimus, et facta diligenti auscultatione de literis originalibus ad Transumpta, auctoritate nostra ordinaria eisdem in iudicio et extra ubique locorum standum decrevimus et decernimus per praesentes. Sigillum vero primum praedictis literis appensum de cera communi oblongum erat, in cujus medio imago ejusdem Episcopi Infulati sedentis, et in dextra baculum pastorem, in sinistra manibus librum tenentis videbantur, literae circumferentiales dicti sigilli legi non poterant propter vetustatem. Secundum sigillum jam dictae literae appensum de cera communi rotundum erat, in cujus medio imago ejusdam armigeri in equo quasi sedentis, in dextra frenum et in sinistra manibus vexillum tenentis apparebat, literae vero circumferentiales dicti sigilli sic legebantur: S. CONRADI DUCIS MASOVIAE ET CUJAVIAE. Tenor vero praedictarum literarum sequitur, et est talis:

Tom. IV.

In Nomine Sanctae et Individuae ANNO 1421.
Trinitatis.

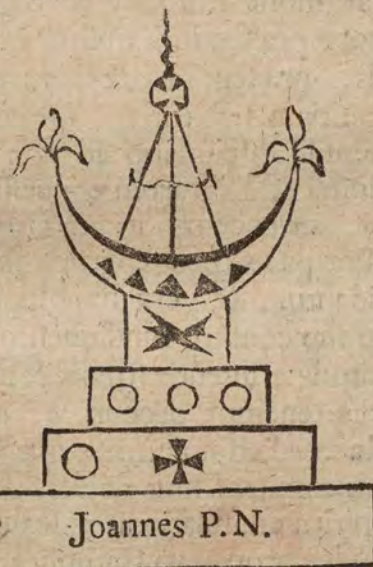
Ego CONRADUS Divina miseratione Dux Mazoviae et Cujaviae etc. Vide pag. 10. hujus Tomi ad Ann. 1230.

In quorum omnium et singulorum veritatis testimonium praemissorum hoc praesens publicum Transumptum fieri, nostrisque sigilli majoris appensione iussimus communiri. Datum et actum in Capella minori Castri nostri Rosenberg nostrae Residentiae sub Anno Domini millesimo quadringentesimo vicesimo primo, Indictione quarta decima, die vero decima Mensis Maji, hora tertiaria vel quasi. Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri, Domini MARTINI Divina Providentia Papae V. Anno ejus quarto. Praesentibus ibidem honorabilibus et discretis Viris Dominis Nicolao Plebano in Hoccusta et Curiae nostrae Officiali Laurentio Carpentay de Bhorim Capellano nostro, & Joanne Libaiwalt Notario publico, Clericis Culmensis Diocesis, testibus ad praemissa vocatis specialiter & rogatis.

Et ego Joannes quondam Joannis Rosener de Lorabb, Clericus Pomesan. Diocesis, Imperiali auctoritate Notarius publicus, quia praedictarum literarum praesentationi, receptioni, & Decreti interpositioni, omnibusque aliis & singulis praemissis, dum sic, ut praemittitur, fierent & agerentur, una cum Casparo Collega meo Notario publico, & cum praenotatis testibus praesens interfui, eaq; sic fieri vidi & audivi. Ideo hoc praesens publicum Transumptum de mandato Reverendi in Christo Patris & Domini, Domini GERHARDI Episcopi praefati, & ad requisitionem dicti Domini Gregorii Procuratoris transumpsi, & facta collatione diligenti me aliis occupato arduis negotiis per alium fideliter scriptum exinde confeci, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signo & nomine meis solitis & consuetis una cum dicti Domini Episcopi sigilli majoris appensione consignavi rogatus & requisitus in fidem et testimonium omnium praemissorum.

Ee

XC.

ANNO
1422.

XC.

Fœdus perpetuæ pacis, unionis & concordie inter VLADISLAUM Regem Poloniæ ac VITOLDUM Ducem Litvaniæ, Ducesque Masoviæ ab una, & PAULUM de RUSDORF Magistrum Cruciferorum & suum Ordinem parte ab altera. Datum in loco stationis exercitus ad littora fluvii Oslæ, prope lacum Melno dictum, inter Castra Radzyn & Rogozna, in Festo S. Stanislai Pontificis & Martyris Anno 1422. Ex Originali. Cum Sigillis VLADISLAI Regis, VITOLDI Ducis, & aliis 122.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

NOS VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniæ, nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciæ, Cujaviæ, Litvaniæque Princeps Supremus, Pomeraniæ Dominus, & Hæres Russiæ, &c. ALEXANDER alias WITOLDUS eadem Gratia Magnus Dux Litvaniæ, Terrarumque Russiæ &c. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis, præsentibus & futuris præsentium notitiam habituris. Quod cum Divini consilii dispensatio ad hoc Nobis Regni nostri & Terrarum concessit gubernacula, ut pacem, in cuius dulcedine Author pacis bene colitur, iura Regum solidantur, & vera unionis idempnitatis tute suo consistit fundamento, omni sollicitudine intentis studiis & summis desideriis tenemur procurare, quatenus mœsta corda hominum, quæ bellis crescentibus misere sunt dejecta, pacem nacta spiritu consolationis valeant recreari, & Fides propagari Catholica, augeri devotio fidelium, & cultus Dominicus continua suscipere incrementa, ipseque Salvator noster, qui nobis pro pignore Testamenti sui pacem in terris iturus in cœlum dereliquit, intentis affectibus, ut nostrum animum posset recreare, post deserta bellorum dispendia calamitatibus plena, quæ inter Nos & Magistrum Generalem, & Ordinem Beatæ Mariæ Theutonicorum, ac Terras eorundem per Prussiam, Almanniam & Livoniam hætenus, heu dolor! non absque animarum & corporum gravissimis periculis sævierunt. Ad honorem & gloriam Omnipotentis Dei, Beatæ Mariæ Virginis & totius Cœlestis Hierarchiæ, ac omnium

Christi fidelium profectum, omnibus odiis, rancoribus, molestiis, displicentiis & offensis, ex quibuscunque causis generatis & exortis, sublatis a cordibus nostris, fœdus perpetuæ pacis, unionis & concordie inter Nos, Regnum nostrum Poloniæ, ac Terras Cujaviæ, Prussiae, Samogitiæ, aliæque dominia nostra, subditos & adhaerentes nostros, & Illustres Principes JOHANNEM & SEMOVITUM Duces Mazoviæ Fratres nostros, eorumque Terras Mazoviæ & subditos ab una, & Venerabilem Virum PAULUM de RUSDORF Ordinis Beatæ Mariæ Theutonicorum de Prussia Magistrum Generalem, ac ipsius Ordinem ac Terras Prussiae, Almanniæ, Livoniæ, et alia dominia, subditos & adhaerentes ipsorum parte ab altera, tenore præsentium constituimus, facimus, ordinamus, suscipimus, et munimus fœdus perpetuæ duraturum, promittentes ipsum sub fide et honore nostris firmiter, inviolabiliter, & inconcussè observare & tenere. Ut autem inter Nos pax huiusmodi, fœdus & concordia jugiter usquequaque perfecta et integra, nullo unquam ruitura tempore remaneat, infra scriptis articulis hæc duximus regulanda. Inprimis quod inter Nos, Regnum Poloniæ, Terras Litvaniæ, Russiæ, Samagitarum, Mazoviæ, et alios Regnicolas et Dominiorum subditos ab una, et prædictum Magistrum Generalem, Ordinem, Terras et subditos ipsius, tam in Prussia, quam in Livonia et Almania parte ab altera, omnes dissensiones controversiæ et dampna inter partes hinc inde facta, dimissa, et totaliter sopita debent esse, nec illorum de cætero aliqua mentio, aut memoria, et signanter in querelas aut in detractionem Partium aliquam coram quibuscunque personis habeatur, aut fiat, sed nec una Partium ad infamiam alterius suggeret, consentiet, auxilium dabit et favorem publicæ vel occulte, et quantum in ea fuerit, delationes et detractiones huiusmodi fieri non admittet, sed potius prohibebit. Item omnia bona Ecclesiarum Gneznenfis, Poznanienfis, Vladislaviensis et Plocensis, Praelatorumque, Abbatum, Monasteriorum, Conventuum et aliarum quarumcunque personarum saecularium et religiosarum, quæ sunt in Terris Ordinis situata, debent circa iura omnia tam Ecclesiastica quam saecularia, et omnes antiquas consuetudines, questus, decimas, castra, villas, prædia, curias, et alias utilitates, emolumenta et proventus, quibuscunque nominibus nuncupentur, conservari, nec aliquibus novis consuetudinibus, servitiis aut censibus

ag-

ANNO 1422. aggravari, quodque eadem bona non alienentur, nec pro eorum alienatione instetur per Partes sine consensu Praelatorum speciali. Item Magister et Ordo supra dicti ex certa scientia et consensu suorum Compræceptorum propter bonum pacis Terram sive Districtum Neschoviensem cum villis Orlow, Murzinow, Nowa Wies, ac fundo Castri Nieschowa, et ipsorum omnibus et singulis iuribus, proventus, utilitatibus, borris, sylvis et attinentiis universis, ac cum medietate navigii sive passagii Thorunensis, ac etiam medietate fluminis Wislæ, cum omnibus ipsius insulis, piscaturis, usibus et iuribus in eodem flumine existentibus, incipiendo ab eo loco, quo fluvius Drevantza intrat Wislam, et consequenter inferius descendendo usque ad antiquos limites Terrarum Pomeraniæ et Bidgostienfis, quemadmodum ea Magister et Ordo hætenus possederunt, nihil penitus pro se, suis Successoribus et Ordine reservantes, Nobis, Successoribus, nostris, Coronæ et Regno Poloniæ nostro debent dare et assignare, dederuntque, tradiderunt et assignarunt perpetuis temporibus possidenda, tenenda per Nos, Regnum nostrum et nostros Successores, ita tamen, quod Castrum Nieschova per Magistrum et Ordinem debet infra hinc et Festum Sancti Johannis Baptistæ proximè venturum demoliri, et infra idem tempus materia Castri et res omnes, quæ ibidem habentur ad Terras Ordinis deportari et educi absque impedimento quolibet libere et secure. Item quod sub certo et determinato tempore Dominus Rex suos Consiliarios cum publico mandato, similiter et Magister suos destinare debent ad firmandas et signandas granicies inter Regnum Poloniæ et Terras Novæ Marchiæ, Pomeraniæ, Culmenfis & Michaloviensis. In qua limitatione Magister et Ordo Regnum et Coronam debent admittere ad limites ab antiquo tentos et observatos, et pons in flumine Drawa circa Cochetze remaneat non destructus, et liber transeuntibus usque ad descensum Consiliariorum illorum et granicierum dictarum finalem consummationem, et ulterius si ibidem fuisse probabitur remaneat. Item Duces Mazoviæ in limitatione granicierum remanere debent circa literas, quas habent, et similiter quæ in literis Magistri et Ordinis super eisdem continentur, et ubi in literis limites descripti non fuerint, ad eos firmandos præfati Duces suos Consiliarios destinare debent. Similiter et Ordo. Quæ vero evidentiori testimonio, vel aliis legitimis probationibus Partium

probaverit suas fore granicies, remaneat ANNO 1422. circa insas. Item Terræ Samogitarum & Sudonum propter bonum pacis debent apud Regem & Ducem præfatos, ac Regnum Poloniæ & Ducatum Litvaniæ sub limitibus infra scriptis remanere. Item a fine limitum Ducum Mazoviæ incipiendo a flumine Lyk a vado dicto Kamienny Brod, quod jacet in superiori parte ejusdem fluminis Lyk alius, quam est lacus Greywo & Toczylow, ab eo loco directe eundo per solitudinem usque ad lacum, qui dicitur Rogors; ita quod medietas ejusdem lacus remaneat in Terris Domini Ducis Litvaniæ, & reliqua medietas in Terris Ordinis, & ab illo lacu directo tramite per desertum usque ad quandam aream dictam Przywosti, & ab illa area continuando iter directum usque ad aream Mermiski, & a Mermiski eundo directe usque ad lacum, qui vocatur Dwystyrtz, ita tamen, quod idem lacus remaneat totus ex parte Ordinis, ab eo lacu quo directius iri potest, ad ortum seu summitatem fluminis dicti Lepuna, eundem fluvium descendendo usque ad consumationem ejus, ubi intrat in fluvium Schyrowinta, & ulterius descendendo eundem fluvium Schyrowinta usque ad consumationem ejus, ubi intrat fluvium Scheschuppa, & ulterius directe procedendo per solitudinem usque ad ripam fluminis Memel, ex opposito fluminis dicti Schwanta, ubi idem fluvius Schwanta intrat fluvium Memel prædictum, & hæc quoad Terram Sudorum eundem fluvium Schwanta sursum ascendendo per duo milliaria, & ab illo loco illum fluvium deferendo transeundum est per solitudinem, quo directius iri potest, usque ad fluvium Jura, relinquendo fluvium Memel in sinistro latere ubique per duo milliaria, & dictum fluvium Jura ascendendo unum milliare, ab eo loco fluvius Jura deferendus est, & transeat per solitudinem, relinquendo fluvios Memel alias Niemen, & Russina, lacum, qui dicitur Happ, & Castrum Memel, in Samogitico Glaupeda appellatum, undique a sinistro latere per tria milliaria, & sic transeundum est usque ad litus maris salis; & hæc sunt granicies Terræ Samogitarum & Prussiae.

Inter Livoniam vero, Samagitiæ, Lithvaniam & Russiam limites sint, incipiendo a flumine dicto Heiligea, ubi dictus fluvius intrat mare, eundem fluvium ascendendo sursum ad antiquos limites inter Samagitiæ, Litvaniam, Russiam ab una, & Livoniam ab altera partibus tentos & servatos, non tamen ad illos limites, qui signati sunt eo tem-

Ee 2

po-

ANNO pore, quando Ordo Terram Samagitarum tenuerat, sed ad illos, qui antiquitus inter Terras praedictas sunt servati.

Item omnes mercatores, & quicumque incolae Regni Poloniae, & Terrarum ac Dominiorum Litvaniae, Samagitiae, Russiae & Mazoviae, & e converso Prussiae, Livoniae & aliarum quarumlibet Terrarum eis subjectarum, cum suis mercantiis & rebus quibuscunque libere & sine impedimento, vel angaria per terras & maria, aquas & fluvios quoscunque in navibus magnis sive parvis transire valeant atque possint in perpetuum, quocunque & quotiescunque ipsis expedire videbitur. Item quod Nos in gravamine mercatorum & subditorum Ordinis duntaxat nova telonea ac datias imponere minime debeamus, antiquis tamen teloneis & depositis, sive modis deponendi merces, consuetudinibus & observantiis aliis semper salvis. Item subditi Ordinis undecunque & cujuscunque gradus, status vel conditionis fuerint, qui causa negotiationis, vel alia ad Regnum nostrum Poloniae, aut Ducatum Litvaniae, Terras Russiae, Samagitiae aut Mazoviae venerint, per Nos, subditos nostros, ac extraneos cujuscunque gradus, status, aut conditionis fuerint, minime impedi debent vel arrestari. Sed in Prussia vel Livonia, si quid actionis habuerint, juxta Terrarum praedictarum jura municipalia sive terrestria, hujusmodi concertationes sopientur, deprehensus tamen in flagranti crimine, in loco delicti legitime puniatur, & contrahens de contractu recenti in loco contractus conveniatur. Sed si de loco, ubi contraxerit vel deliquerit, recesserit publice vel occulte, coram Judice suo conveniatur. Item rustici, coloni, tabernatores, ortulani, aut alias inhabitatores Terrarum Prussiae, Livoniae, et dominiorum Ordinis, qui dominiis suis obligantur, ac sine satisfactione condigna, & juxta consuetudinem earundem Terrarum recesserint, & ad Regnum Poloniae, Ducatus Litvaniae, Samogitarum, Mazoviae ac Terras Russiae publice vel occulte confugerint, Capitanei, Judices, Officiales & subditi nostri jurisdictionem pro tempore exercentes, qui fuerint requisiti, ad satisfaciendum Dominis suis rusticos & alios praenominatos compellant, aut ipsos cum rebus suis & bonis omnibus adductis eisdem Dominis restituant sine mora, secundum consuetudinem Terrae, de qua recesserunt. Idem ordo per omnia in rusticis, colonis, tabernatoribus, & aliis nostri Regni, ac Ducatum & Terrarum praedictarum inco-

lis ad dominia Ordinis modo praemisso ANNO fugientibus observetur. Item si fures, 1422. incendiarios, vel alios malefactores quoscunque de dominiis Ordinis quibuscunque ad Regnum Poloniae, Ducatus et Terras praedictas fugere contigerit, extunc terrigenae, et quorum interest, de Terris et dominiis Ordinis licenter eosdem sine omni impedimento insequi libere, ubicunque poterint, quibus etiam Capitanei, Tenutarii, Terrigenae, Judices, Officiales et subditi nostri, quicunque super hoc fuerint requisiti, debent praestare auxilia, consilia & favores, ut malefici hujusmodi capiantur, captique juxta jura municipalia Regni nostri et Ducatum praedictorum legitime puniantur, & si capi non poterint in Regno nostro, dominiis et Terris saepedictis per Nos vel alios nullatenus sustineantur, seu foveantur, teneanturque; utraque Pars illis sine fraude et dolo in suis dominiis incolatum prohibere, aut cum eis in metis Terrarum, quas hujusmodi tangit negotium, justitiae exhibere complementum. De malefactoribus Regni nostri Poloniae, Russiae et Ducatum ac Dominiorum praedictorum ad Prussiam ac Livoniam confugientibus in omnibus similis aequitas habeatur. Item quod neutra Partium debet aliquem, vel aliquos in suis Dominiis fovere et tollerare, qui alteram Partem, ejus subditos aut subditum diffidare velit aut velint, ac diffidant et dampna irrogant, vel alias graves inferunt molestias, imo nec inimicis partis adversae adhaerere vel passum eis per terras suas permittere in praedictum et offensam alterius sine fraude et dolo quoquo modo. Item omnia privilegia, inscriptiones, foedera, obligationes et munimenta, quaecunque, quae vel quas Magister et Ordo habent super territorio Nieschowa et villis Murzynow, Orlow, Nowa Wies, ac navigio juxta Thorun, quae ad Nos vigore praesentis concordiae sunt devoluta a quibuscunque personis, quacunque praesulgeant dignitate, habeantur, et praesertim Concordia Thorunensis, duae sententiae per Serenissimum Principem et Dominum, Dominum SIGISMUNDUM Romanorum etc. Regem Rudae et Vratislaviae latae, ac Literae Originales, quas Ordo praefatus habet a Nobis, sive aliis quibuscunque personis super Terris Samagitarum, Sudonum et Livoniae restitui Nobis debent, et restituta fatemur. Reliqua vero privilegia Ordinis quacunque auctoritate fulcita Ecclesiastica vel Saeculari, in quantum derogare poterint huic concordiae in toto vel in parte, et aliis omnibus praemissis in punctis et articulis suis

ANNO suis derogatoriis sint nulla, cassa et irrita, 1422. et pro talibus perpetuis temporibus habeantur. Item omnes captivi in hac guerra & trengarum prorogationibus detenti ab utraque Parte sint liberi & soluti ipso facto, sine dolo & fraude. Item navigia circa Zlotoriam videlicet peditibus, equitibus & cum levibus oneribus, & circa Solecz & Jordan cum equis, rebus quibuscunque, & curribus oneratis non debent prohiberi, sed pateant perpetue cuilibet transeunti. Item omnes profugitum de Regno nostro Poloniae, Terris Litvaniae, Samagitarum, Mazoviae & Russiae, quam de Terris Ordinis quibuscunque libere possint & valeant redire ad propria, & de bonis suis dimissis disponere pro libitu suae voluntatis. Item omnia bona immobilia cujuscunque gradus, status aut conditionis fuerint, his, qui degunt aut morantur in Terris ac Dominiis Ordinis recepta per Nos, & oblata, auctoritate praesentis concordiae restituere volumus & debemus eisdem integraliter & ex toto. Pari modo omnibus incolis Regni nostri ac Terrarum praedictarum Magister & Ordo bona ablata restituere teneantur cum effectu. Item omnes coadjutores & adherentes, qui in favorem Magistri & Ordinis Nobis, Regno nostro & Ducatibus, coadjutoribus & subditis nostris praedictis, & etiam his, qui favore nostri Magistrum & Ordinem diffidarunt, ab omni impetitione Magistri & Ordinis saepe factorum sint liberi & soluti. Item Terrae Pomeraniae, Culmensis & Michaloviensis debent manere circa Ordinem, debetque sententia Judicum delegatorum Magistro & Ordini, aut eorumdem in Romana Curia Procuratori per Nos, Procuratorem vel Procuratores nostros legitimos, si haberi poterint, ad cassandum, rumpendum, annullandum tradi & assignari infra annum, bona fide nostris restitutione facta, Dominus Magister ad dandam recognitionem praesentationis hujusmodi literarum sit omnino astrictus. Item omnes apostatae Ordinis praedicti in Regno nostro ac Terris Litvaniae, Mazoviae, Russiae, & aliis Dominiis nostris commorantes, ne diutius in suis peccatis tolerantur, de Regno & Dominiis nostris praedictis per Nos & nostros exire compellantur, & deinceps hi & alii in eisdem nullatenus foveantur. Item si aliquis de Regno Poloniae, Ducatibus ac Terris praedictis subditos Ordinis violenter invaserit, & super eo Capitaneus Regni, vel Tenutarius requisitus, seu pro alia quacunque causa justitiam non fecerit, extunc pro negligentia hujusmodi a Capitaneatu vel officio est deponendus, nisi de innocentia

Tom. IV.

tia se suo juramento proprio & corporali ANNO purgaverit. Similiter ex alia parte, si 1422. Commendator in reddenda justitia pro praemissis negligens fuerit, pari modo destituatur; & nihilominus purgatus, vel qui succedit, justitiam teneatur facere expeditam requirenti. Si vero is, qui pro justitia ratione delicti vel alia requiritur, simplex fuerit terrigena, & justitiam facere recusaret aut negligeret, extunc dampna justitiam requirenti per Capitaneum vel Commendatorem in Terris Ordinis de bonis terrigenae praedicti compensentur & solvantur, nisi se similiter purgaverit juramento. Item omnia dampna, injuria, displicentiae, impensae & expensae Praelatis eorumque Ecclesiis & Capitulis, ac Abbatibus, Prioribus, Conventibus, Monasteriis, Personis Ecclesiasticis & Saecularibus, & aliis quibuscunque Regni Poloniae & Dominiorum praescriptorum per Magistrum, Fratres Ordinis, coadjutores, subditos & adherentes antedictos in Regno & extra Regnum nostrum illata quomodolibet, & facta in hac guerra praesenti, & e contra per Nos & Exercitus nostros Praelatis in Dominiis Ordinis constitutis, sint sopita auctoritate praesentium & extincta, ita, quod praetextu eorumdem per Praelatos ipsos, aut eorum aliquem suis aut Ecclesiarum, Capitulorum, Conventuum sive Monasteriorum nominibus Nobis, Magistro & Ordini, vel aliis supradictis quaestio, causa & actio vel impetio de jure vel de facto nullo unquam tempore moveatur. Item cum medietas navigii Thorunensis supradicti cum medietate pecuniarum de ipso provenientium Nobis vigore hujus Concordiae in perpetuum debeat, ac Haeredibus ac Successoribus nostris et Regno nostro Poloniae, de collectione pecuniarum sic inter Nos exitit conventum, ordinatum et conclusum, quod is, qui per Nos ac Successores nostros fuerit ad ea deputatus, conveniat cum Commendatore Thorunensi pro tempore existente in oppido Thorun, et collectorem hujusmodi singulis annis simul constituent, qui sub praestito juramento pecunias, quas collegerit, diebus Dominicis in manus utriusque praesentet aequali portione dividendas, solutis pretiis famulorum, et reparatione navium de communi pecunia, et si Parti alteri ille collector pecuniarum non placuerit, anno elapso tam Capitaneus, sive ad ea deputatus, quam Commendator convenientes alium eligant, quotiens fuerit opportunum. Sic tamen, quod anno uno in Thorun, alio vero anno apud Rippam seu Tabernam ex opposito Thorun hujusmodi

Ff

modi

ANNO modi collector eligatur, seruitia vero per
1422. famulos navigii prædicti, quæ Scher-
werk appellantur, fieri consueta Parti-
bus prædictis alternatis septimanis impen-
dantur, et tunc Pars quælibet in sua se-
ptimana ipsis provideat de expensis mo-
do et forma, sicut eis hætenus est pro-
visum. Item quod si in antea una Par-
tium alteri bellorum fremitus aut guer-
rarum, quod absit, movere vellet dissi-
dia, contra concordiam et unionem præ-
sentes, ex tunc subditi et omagiales ter-
rigenæ et civitates Parti bella movere vo-
lenti non debent contra aliquam Partium
consentire, quinimo nec adjuvare, vel
assistere auxilio, consilio vel favore, per
se vel per alium, publice vel occulte, su-
pra quo utraque Pars suis subditis literas,
inscriptiones et munimenta specialia dare
debet, quod ipsas pro huiusmodi non assi-
stentia et inobedientia debent non impete-
re, castigare, vel quovis modo impedire, et
quod futuri Reges Poloniae, Duces Lit-
vaniae, et Magistri Ordinis Prussiae et Li-
voniae antedicti ad requisitionem alterius
Partis promittant denuo et inscribant,
quod huiusmodi Concordiam inviolabili-
ter et perpetuo observabunt. Item si
aliquæ novæ dissensiones, displicentiæ,
dampna sive discordiæ inter Nos, quod
absit, et Ducatus Litvaniae, Samagitarum,
vel Mazoviae et Terras Russiae ex una,
ac Magistros tam per Prussiam, quam
per Livoniam ex alia partibus emerse-
rint, vel aliqua Partium suadente diabo-
lo præsentis Concordiæ contravenire quo-
vis modo præsumpserit, extunc Pars læ-
sa alteri tenebitur et debet nuntiis aut
seriptis huiusmodi injurias sive displicen-
tias, seu aliquod præmissorum significa-
re, et tandem ambae Partes efficere et
procurare sine dolo et fraude, quod Con-
siliarii ipsarum ad certos locum et diem
conveniant, qui huiusmodi displicentias
et injurias, omni favore et odio postpo-
sitis, secundum Deum et iustitiam tra-
ctent, cognoscant, terminent et decidant.
Item violationes treugarum, pacis, fæde-
rum, stipulationum et contractuum, si
quæ inter Partes prædictas in guerris
praeteritis accidissent, vigore præsentis
Concordiæ annullamus et cassamus. Om-
nes quoque Nobiles, Cives, et alios
quoscumque homines in Terris Magistri
et Ordinis existentes ab omnibus omagiis,
alias Nobis præstitis atque factis, libe-
ramus et absolvimus per præsentes. Nos
vero Principes, Praelati, Duces, Comi-
tes, Palatini, Milites, Nobiles, Clientes,
Civitates superscripti, videlicet JOHAN-
NES Senior et SEMOVITUS Duces Mazo-
viae, Johannes Archiepiscopus Leopo-

liensis, Albertus Cracoviensis, Joannes ANNO
Vladislavienensis, Andreas Pohnanienensis, 1422.
Jacobus Plocensis, Johannes Premys-
liensis Ecclesiarum Episcopi, Cristinus
de Ostrow Castellanus, Johannes de Tar-
now Palatinus Cracoviensis, Sendivo-
gius de Ostrog Poznanienensis, Nicolaus
de Michałow Capitaneus Cracoviensis,
Jacobus de Koniecpole Siradiensis, Ja-
cobus de Oporow Lancienensis, Mathias
de Wanfoche Calisienensis, Mathias de La-
bisschin Brestensis, Joannes de Koszce
Gnewkowienensis, Petrus Pulik Czernen-
sis, Stanislaus Grad Plocensis, Palatini;
Zbigneus de Brzezic Regni Poloniae Ma-
reschalcus, Michael de Cyzow Sando-
mirienensis, Johannes de Krolkow Gne-
znensis, Mosticius de Staschow Pozna-
nienensis, Johannes de Tholischow Kalis-
sienensis, Martinus de Kalinow Siradiensis,
Johannes de Lankoschin Lancienensis,
Johannes de Sycekokociny Lublinensis,
Dobeslaus de Olesznica Woynicensis,
Florianus de Korytnicza Vislicienf. Ja-
randus de Globia Brestensis, Cristinus de
Kozieglowy Sandecenf. Domarath de Ko-
bylany Bieczensis, Martinus de Rythwani
Zavichostenf. Adam de Selona Dobrinenf.
Johannes de Kretkow Rypinenf. Joannes
de Luthyn Sremenf. Castellani; Slawecz
de Baglowicze Czernenensis, Sassinus de
Tramki Plocenf. Paulus de Letchno Var-
schovienf. Castellani; Petrus Schaffraniec
de Luczyce Cracoviensis, Andreas Ciolek
de Zeleckow Sandomirienensis, Jacobus
de Wydawa Siradiensis, Albertus de
Małe Lancienensis, Jaroslaus de Iwno
Kalisienensis, Nicolaus de Czlukow Do-
brinenensis, Pomputuberius de Tampko
Czechanovienensis Subcamerarius, Paulus
de Bogumilowicze Cracoviensis, Panfek
de Bogolow Poznanienensis, Johannes de
Bratkow Kalisienensis, Petrus de Widawa
Siradiensis, Johannes de Tufuri Cze-
chanovienensis, Petrus Bloch de Kuczkow
Dobrinensis, Dobeslaus de Rzeszyno
Plocenf. Iudices; Martinus de Vroczimow
Cracoviensis, Theodatus de Medzychot
Poznanienensis, Petrus de Schremki Kali-
sienensis, Scheliga de Ianowicze Siradien-
sis, Wigandus de Rampino Plocensis,
Plichta de Skothniki Sochaczovienensis,
Vexilliferi; Spytko de Tarnow Russiae,
Johannes de Sprowa Sandomirienensis, An-
dreas de Brutowicze Brestensis, Sethe-
gius de Brodzicze Lublinensis Capitanei.
Item Principes, Praelati, Cantores et No-
biles Terrarum Litvaniae et Russiae: Bo-
leslaus, alias Swidrigal Dux Czerniecho-
vienensis, et Sigismundus Dux Staroduben-
sis, Mathias Episcopus Wilnensis, et Ni-
colaus Mednicensis Ecclesiarum Electus,
Dux

ANNO Dux Alexander Wladzirowicz, Iwan
1422. Kazimirowicz, Andreas Vladimirowicz
Faedor Corybuth, Georgius Langwini, I-
wan Swetzlai, Semeon Iwanowicz, I-
wan Semionowicz, Michael Iwanowicz
Capitaneus Kliovienensis, Gregorius Semo-
nowicz, Iwan Putata Duces de Terris
Litvaniae et Russiae. Item Barones Lit-
vaniae: Albertus alias Montwid Palatinus,
Cristinus alias Ostik Wilnensis Capitane-
us, Iohannes alias Iawnis Palatinus Tro-
censis, Michael Skirgall Capitaneus Sa-
magitarum, Iohannes Swidrigal Castel-
lanus Trocensis, Capitaneus Cownenensis
Wiowe Brathoshec, Iohannes alias Wey-
mier, Michael alias Wazusz, Georgius
alias Bedigoldus Podoliae, Rumpoldus in
Wirebko, Iohannes Buttrim Smolen-
scienensis, Thoyto Polocenensis Capitanei,
et Petrus Mareschalcus Curiae Praeclari
Principis Domini ALEXANDRI alias WI-
TOLDI Magni Ducis Litvaniae, Alexan-
der Monthowd Capitaneus in Soleczniki,
Iwazko Gufald Durazenensis, Micha-
el alias Momwid Chrodensis, et Iohan-
nes alias Grichald Capitanei. Item Ci-
vitates Cracoviensis, Poznanienensis, Leo-
polienensis, Sandomirienensis, Kalisienensis,
Gneznensis, Siradiensis, Lancienensis,
Brestensis, Vladislavienensis, Lublinensis,
Sandecensis, Gostinenensis, Wschovenensis,
Plocensis, Warschavienensis, et Wilnensis
promittimus et spondemus sub fide et
honore nostris, quod fideliter totis viri-
bus procurabimus, instabimus, et effi-
cere consilio et persuasionibus curabi-
mus, quod praefati Domini nostri pa-
cem hanc perpetuam in omnibus suis
punctis et articulis inconcussam, illibate
tenebunt, observabunt perpetuis tem-
poribus et in aevum, harum quibus si-
gilla nostra appensa sunt, testimonio li-
terarum. Actum in loco stationis Exerci-
tuum nostrorum campestrium in flumine
Ossa, juxta lacum Melno inter Castra
Radzyn et Rogozna in Terra Prussiae,
Culmenensis Diocesis, die Dominica in Fe-
sto Sancti Stanislai Pontificis et Martyris
gloriosi, Anno Domini millesimo qua-
dringentesimo vigesimo secundo. Prae-
sentibus Inclitis Principibus Wenceslao
Duce Oppaviae, Semovito Iuniore, et
Kazimiro Fratribus Ducibus Mazoviae,
nec non Srenuis et Nobilibus Dobrogo-
stio de Schamotuly, Petro Wlodkone Pin-
cerna Sandomirienensis, Johanne Glowacz
de Oleschnica, Petro de Kuroff, Scarbkone
de Gory Militibus, et aliis pluribus fide
dignis. Datum per manus Reverendi in
Christo Patris Domini Alberti Episcopi
Cracoviensis praedicti Cancellarii Supre-
mi, et Venerabilium Virorum, Johan-

nis Vicecancellarii Regni Poloniae, Sbi- ANNO
gnei de Oleschnica Sedis Apostolicae 1422.
Prothonotarii, Praepositi Sancti Floria-
ni ante Cracoviam, & Gneznensis, Craco-
viensis, Sandomirienensis, Wislicienensis etc.
Canonici Ecclesiarum, praemissa dispo-
nentis personaliter et tractantis.

XCI.

MARTINUS Papa V. Absolvit 1423.

VLADISLAUM Regem & om-
nes Adjutores & Subditos eius
ab Excommunicatione propter bel-
lum contra Cruciferos gestum
incurfa. Datum Romae. Anno
1423. Quinto Kalendas Sept.
Pontificatus Anno sexto. Ex
Originali.

MARTINUS Episcopus Servus Ser-
vorum Dei. Carissimo in Christo
Filio VLADISLAO Regi Poloniae Illustri
Salutem & Apostolicam Benedictionem.
Sedis Apostolicae gratiosa benignitas re-
deuntibus ad eam cum humilitate filiis post
excessum & errores suos sponte recogno-
scentibus ac veniam exinde humiliter pos-
tulantibus se libenter propitiam exhibet
& benignam. Sane pro parte tua Nobis
nuper exhibita petitio continebat, quod
cum dudum inter te & dilectos filios Ma-
gistrum & Fratres Hospitalis Beatae Ma-
riae Theutonicorum de Prussia nuncupa-
tos super nonnullis Civitatibus, Castris,
Oppidis, Villis & localibus controversia
quædam vigeret, tu videlicet de Anno
Domini millesimo quadringentesimo vi-
gesimo secundo dubitans forsitan huius-
modi Controversiae finem non imponi,
congregato per te Ducum, Comitum,
Baronum, Nobilium, Militum, & ali-
orum armigerorum quorumcunque nec
non etiam infidelium Regni tui Poloniae &
partium tibi subiectarum exercitu quam
plurimo Civitates & Castra, Oppida, Vil-
las, & alia loca ad ipsos Magistrum &
Fratres spectantia, hostiliter invadendo
illorum aliqua per huiusmodi exercitum
ignis voragine consumpta ac inibi spolia,
rapinae, homicidia, mutilationes, virgi-
num deflorationes, stupra, adulteria,
Ecclesiarum & Monasteriorum, aliorum-
que piorum & sacrorum locorum deva-
stationes, & alia facinora quam plurima
commissa fuerunt, de quibus omnibus do-
les ab intimis. Quare pro parte tua No-
bis fuit humiliter supplicatum, ut Tibi,
Ducibus, Comitibus, Baronibus, No-
bilibus, Militibus & alijs armigeris, qui
tecum militaverunt, super praemissis de op-
portuna absolutionis remedio providere
Ff 2 de

ANNO de benignitate Apostolica dignemur. Nos igitur attendentes, quod Sedis prædictæ clementia non conuevit petentibus veniam denegare, huiusmodi supplicationibus inclinati Te, nec non Duces, Comites, Barones, Nobiles, Milites, ac alios armigeros huiusmodi, cuiuscunque status, gradus, aut nobilitatis existant, ab huiusmodi sacrilegij reatu ac excommunicationis aliisque sententiis, censuris, & poenis Ecclesiasticis, quas propterea incurristis, & incurrerunt, autoritate Apostolica tenore præsentium absolvimus, & decernimus plenarie absolutos, Teq; nec non Duces, Comites, Barones, Nobiles, Milites, & alios armigeros prædictos ad honores, famam, status, gradus, præeminencias, dignitates, & officia, ac alias in statum pristinum, in quo eras, & erant antequam præmissa contingerent, reponimus, restituimus, & reintegramus, ac abolemus omnem inhabilitatis & infamiae maculam sive notam per Te aut alios tunc tecum in exercitu militantes præmissorum occasione contractam, decernentes quoscunque processus & sententias, quos & quas contra huiusmodi nostræ absolutionis, repositionis, restitutionis ac reintegracionis tenorem forsan haberi contigerit, seu etiam promulgari, irritos & inanes, nulliusque existere roboris vel momenti. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam Nostræ absolutionis, repositionis, restitutionis, reintegracionis, abolitionis, & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, senoverit incursum. Datum Romæ apud Sanctam Mariam maiorem Quinto Kalendas Septembris Pontificatus Nostri Anno Sexto.

XCII.

Testimonium GUILLERINI Tituli S. Marci Presbyteri Cardinalis de magno registro Actorum super Causis inter VLADISLAUM Regem Poloniae, & Ordinem Teutonicorum in Prussia coram MARTINO Papa V. pendentibus, ex Commissione ejusdem conscripto & in formam publicam redacto. Ex Archivo Regni Lib. 3. N. 4. fol. 129.

In Nomine Domini Amen.

GUILLERINUS Tituli S. Marci Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis, universis, ad quos hæc scripta

pervenerint, salutem & notitiam veritatis. Ad universitatis vestrae notitiam deducimus, quod Anno a Nativitate ejusdem Domini millesimo quadringentesimo vicesimo tertio, Indictione prima, Die vero Martis, Decima Nona Mensis Octobris, Pontificatus in Christo Patris ac Domini Domini MARTINI Divina Providentia Papæ Quinti Anno Sexto, præfatus Sanctissimus Dominus Noster Papa in suo Pallatio apud Sanctam Mariam maiorem Romæ, habens coram se unum Magnum Regestrum in papyro coopertum pargameno, circumligatum quodam funiculo atque sigillatum, & asserens mihi coram eodem Sanctissimo Domino Nostro Papa præfati illud esse Regestrum nonnullorum Actorum & gestorum, per venerabilem Virum Magistrum Antonium Zeno Canonicum Ecclesiæ Patracensis, Decretorum Doctorem & Referendarium suum, vigore ejusdem Commissionis & Mandati Apostolici ejusdem Domini Nostri Papæ, præfato Domino Antonio directi, super nonnullis controversiis, causis & querelis tunc coram eodem Domino Nostro Papa pendentibus, inter Illustrem Principem & Dominum Dominum VLADISLAUM Poloniae Regem, concernentibus etiam Nobilem Virum Dominum ALEXANDRUM alias VITHOLDUM Ducem Lithvaniæ ex una parte, & Religiosos & Strenuos Viros Magistrum & Fratres Ordinis Jherosolimitani Beatæ Mariæ Teutonicorum de Prussia ex altera parte, occasione nonnullorum Ducatum, Terrarum & Dominiorum, & rerum aliarum, qui & quæ in eodem regestro exprimuntur, & quod præfatus Magister Antonius Zeno Commissarius, illud Regestrum eidem Domino Nostro Papæ, ad ejusdem Domini Nostri Papæ mandatum fideliter transmissit, nobisque idem Dominus Noster Papa facto Nobis viva vocis oraculo, commisit & mandavit, quatenus Regestrum huiusmodi aperiremus, & ipsum Regestrum ac omnia in eodem contenta fideliter conscribi faceremus, decerneremusque eidem transcripto in formam publicam redacto fidem sicut ipsi Originali adhibendam fore & adhiberi, atque Transcriptum huiusmodi Procuratori vel Procuratoribus præfati Illustris Principis Domini Regis Poloniae, si id peteret, vel peterent, traderemus & assignaremus. Sigillum autem eidem Regestro appensum erat rotundum, & scripti in eo semisextus circuli & in medio circulus rotundus, in cuius superiori parte Litera R. & inferius Zeno sculpta erat, cuius sigilli similitudo figuræ tunc proximæ depicta erat.

XCIII.

ANNO [XCIII.]
1424. VLADISLAI Regis Poloniae Confirmatio & Declaratio Pactorum cum PAULO de RUSDORF Magistro Ordinis Teutonicorum. Datum in Rippa fluminis Visla in hæreditate Nieszowa Feria quarta infra Octavas Ascensionis Christi Anno 1424. Ex Originali.

VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniae, Litvaniæque Princeps Supremus, & Hæres Russiae. Significamus tenore præsentium universis: Quomodo inter cetera nostræ sinceritatis & benignitatis studia, quæ ad subditos & subiectos Dominiorum nostrorum quadam humanitate libenter gerimus, diebus noctibusque meditantes in animo fatigamur, ut ipsis tranquillitatis remedia, pacis dulcedinem & requiem procuremus opulentam. Igitur convenientibus Nobis una cum Prælatibus & Baronibus ac militia nostris infra scriptis Feria sexta in crastino Ascensionis Christi, & diebus sequentibus in Rippa fluminis Visla in hæreditate Nieszowa, Vladislaviensis Diocesis, ex opposito oppidi Thorun ex una, & Magnifico ac Religioso Fratre Domino PAULO de RUSDORF Ordinis Beatæ Mariæ Teutonicorum Jerosolimitanorum Magistro Generali, una cum Prælatibus, Præceptoribus, cæterisque Ordinis prædicti Fratribus, Militibus & Civibus partibus ex altera, certos articulos quodam modo obscuros & dubios in Litera Concordiæ perpetuæ ultimo inter Nos & Magistrum, Ordinemque suum prædictos factæ & initæ contentas, ipsis articulis præfate Concordiæ in nullo penitus contravenientes, ipsos magis approbantes & confirmantes per capitula, distinctiones & clausulas infra scriptas declaravimus & elucidavimus, & tenore præsentium declaramus & elucidamus. In primis siquidem, quod via libera est, & debet esse omnibus mercatoribus & incolis terrarum & dominiorum Ordinis, transeuntibus cum eorum mercantiis & rebus quibuscunque in Hungariam, Litvaniam, Russiam & Masoviam per Regnum Poloniae, & alias terras Nobis subiectas, antiquis tamen teloneis & depositis, sive modis deponendi merces, consuetudinibus, & observantiis aliis semper salvis, prout in articulo octavo literæ unionis & concordiæ perpetuæ, qui sic incipit: Item omnes mercatores &c. est expressum. Item liber sit transitus & via omnibus mercatoribus & incolis terrarum & dominiorum

Tom. IV.

Ordinis cum suis mercantiis, frumentis cujuscunque grani, & rebus quibuscunque, & cujuscunque conditionis vel manerici existant, sine impedimento vel angaria per terras & maria, aquas & flumina quæcunque ascendendo in, & ad Regnum Poloniae, Terras Litvaniæ, Samogitarum, Masoviae & Russiae, & descendendo per ipsum Regnum atque Terras prædictas, ac per ipsa flumina seu aquas usque ad maria, & trans mare in navibus magnis sive parvis in perpetuum quocunque & quotienscunque voluerint, quas quidem merces, frumenta & res, ut præscriptum est, si præfati mercatores seu incolæ Ordinis ducentes vendere, aut stare in aliquo locorum seu civitatum ad portum sive Rippam prædictarum aquarum, sive maris situarum vel situatarum voluerint, est & debet esse in ipsorum arbitrio & voluntate. Si vero vendere noluerint, possunt absque omni impedimento ire, seu ascendere vel descendere, quo eis placuerit cum rebus prædictis, ut superius est expressum. Item de dacia, Funthezol vulgariter dicta, Consilarii nostri proposuerunt, quomodo prædicta dacia sit nova, & deposita fuerat, neque eo tempore extitit, quum pax & concordia perpetua est facta & firmata, neque prædicta dacia imposita fuit ad longa tempora, sed tantum ad pacificandum mare eo tempore, quo Regina DANIA MARGARETHA cum ALBERTO Rege Sveciæ tenuit guerram. Ex adverso Consilarii Magistri & Ordinis dixerunt, quod hoc theloneum Funthezol fuit ante istam pacem & concordiam perpetuam. Nec unquam fuit depositum, nec articulus in Litera Concordiæ positus continet, quod aliqua thelonea deberent deponi, sed demonstrat, quod nulla nova thelonea sunt instituenda, propter quam discrepantiam & dubium sic est conclusum. Quod de cætero prædicta dacia Funthezol & ejus solutio suspendatur, & sit suspensa, nec ad ipsius solutionem duntaxat mercatores & incolæ Regni Poloniae, & terrarum prædictarum teneantur tam diu, quousque cognoscatur & discutatur, an secundum tenorem & dispositionem Articuli octavi a capite, de quo supra facta est mentio, debeat deponi quoad mercatores & incolas Regni Poloniae & terrarum prædictarum. Item quod omnes mercatores & incolæ Regni Poloniae, & Terrarum Litvaniæ, Samogitarum, Masoviae & Russiae a solutione cujusdam pecuniæ vulgariter Lobgelth nuncupatae, quæ a frumento in Gdanisk

* Generis, a Gall. maniera. Gloss. Dufresne.

Gg

reci-

ANNO recipiebatur, perpetuo sint liberi & exempti, nec ad ejus solutionem de cetero teneantur. Item omnes incolæ & mercatores terrarum & dominiorum Ordinis in terris Regni Poloniæ duntaxat Dobrinenſi, Cujavienſi, Lancienſi, Siradienſi, & in Polonia in Civitate Gneſnenſi tantum libere poſſunt pannum & pannos vendere, & per ulnas incidere in foris annualibus civitatum ſeu oppidorum tantum, poſſunt etiam emere & educere frumentum, pecudes & pecora, & quaſcunque alias res in foris ſeptimanalibus quibuſcunque. Item quod theloneum & depoſitum vulgariter Nederlage circa Landsberg & Coltrin in Nova Marchia, quæ dicuntur de novo impoſita, ſuſpendantur, nec a mercatoribus & incolis Regni noſtri Poloniæ exigantur ſeu recipiantur, ſed dentur ad fidejuſſoriam cautionem tam diu, quouſq; Nos & Magiſter prædictus ad limitandum granities inter Poloniam & novam Marchiam noſtros Nuntios transmittent, & ibidem Dominus Magiſter recepta primitus informatione de impoſitione novitatis thelonei & depoſiti prædictorum, per diſtos ſuos Nuntios, id quod novum & inconfuetum fuerit, deponet atque tollet. Item de vectura ſalis de Pruſſia per Terram Dobrinenſem ſuſpenſum eſt uſque ad reſponſionem noſtram. In quorum omnium teſtimonium & evidentiam pleniorum ſigillum noſtrum præſentibus eſt appenſum. Præſentibus & tractantibus Reverendis in Chriſto Patribus, Dominis Alberto Sanctæ Gneſnenſis Eccleſiæ Archiepiſcopo & Primate, Joanne Vladislavienſis, Andrea Poſnanienſis, Jacobo Plocenſis, Joanne Chelmenſis Eccleſiarum Episcopis, Magnificisque et Srenuis Viris Sandywogio Poſnanienſi, Capitano Majoris Poloniæ, Alberto de Wiſcheradovo Kaliſienſi, Jacobo de Koniecpole Siradienſi, Mathia de Labiſchin, Breſtenſi, Nicolao Oporow Lancienſi, Januſio de Koſcielce Vladislavienſi Palatinis, Floriano de Korytnica Viſlicienſi, Joanne de Szczekocin Lublinenſi, Januſio de Brzozogłowy Sandecenſi, Capitano Bidgoſtienſi, Thoma de Pakoſcz Bidgoſtienſi, Caſtellanis; Dobrogastio de Schamotuli Kaliſienſi, Alberto Maſki Subcamerariis & Capitano Lancienſi, Andrea Grothoczki Capitano Breſtenſi, Dobeslao de Lubino Dapiſero, Andrea de Lubranecz Breſtenſi, & Blothone Judicibus Dobrinenſibus, Nicolao Sepenſky, Nicolao Czebulka, & aliis pluribus Militibus noſtris fidelibus, dilectis. Actum & datum in Ripa fluminis Viſla in hæreditate Nieſzowa Vladislavienſis Diceceſis, ex oppoſito Oppidi Thorun,

Feria 4. infra Octavas Aſcenſionis Chriſti, ANNO Anno Domini milleſimo quadringenteſimo viceſimo quarto. 1424.

XCIV.

ALBERTUS Archiepiſcopus Gneſnenſis ratam habet, & promittit ſe ſervaturum pacem & concordiam ſupra Oſſam fluxum ad lacum Melnam inter VLADISLAUM Regem & Magiſtrum Ordinis Cruciferorum initam. Datum in Juveni-Vladislavia, Feria 3. Feſti Pentecoſtes Anno 1424. Ex Originali.

Nos ALBERTUS Dei Gratia S. Gneſnenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus & Primas. Significamus tenore præſentium omnibus & ſingulis harum notitiarum habituris. Quia Nos concordiam & unionem perpetuas initas, habitas & conſuſas inter Sereniſſimum & Illuſtres Principes Dominos VLADISLAUM Regem Poloniæ & c. Dominum noſtrum gratioſum, & ALEXANDRUM alias WITOWDUM Ducem Magnum Litvaniæ & c. ex una, Magnificumque & Religioſos Viros Fratres PAULUM de RUSDORF Magiſtrum Generalem, Siſfridum Landere de Spanheim per Livoniam Præceptorem Generalem, totumque Ordinem Sanctæ Mariæ Herofolimitanæ Domus Theutonicorum partibus ex altera, ratas & gratas habemus & tenemus, & inviolabiliter perpetuis temporibus obſervabimus. Promittentes etiam præſentibus, quod eidem de jure vel de facto non contraveniemus alio quovis quaſito ingenio vel colore, bona fide. Tenor vero hujusmodi pacis & concordie perpetuæ de verbo ad verbum ſequitur, & eſt talis:

„ In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniæ & c. Vide ſupra pag. 110.

In quorum omnium prædictorum robur, & evidentiam pleniorum ſigillum noſtrum præſentibus duximus appendendum. Datum in Juveni Vladislavia Vladislavienſis Diceceſis, Feria tertia Feſti Pentecoſtes Anno Domini milleſimo quadringenteſimo viceſimo quarto. Præſentibus Honorabilibus Viris Adam de Brandkow Decretorum Doctore, Canonico Gneſnenſi & Cracoviienſi, Nicolao de Kije Archidiacono, ... de Oporow Decretorum Doctore, Petro de Rabilmo Decano Poſnanienſi & Canonici

ANNO nicis noſtris Gneſnenſibus, Derslao de Batrzynow & Sandkone Bacealaureis in Decretis, Johanne de Karſi Maſchalco, Andrea de Wiſcheſwanthe Dapiſero, Johanne Wrancz Pincerna, militibus & familiaribus continuis Curie noſtræ, aliisque pluribus fide dignis.

XCV.

1428. Compromiſſum VLADISLAUI Regis cum Magiſtro Pruſſiæ ſuper arce ac territorio Drzen in VITOLDUM Ducem Litvaniæ. Dat. in Nova Civitate Nieſzowa Feria tertia infra Octavas Aſcenſionis Domini Anno 1428. Ex Originali.

VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Litvaniæque Princeps Supremus & Hæres Ruſſiæ & c. Significamus tenore præſentium quibus expedit univerſis, præſentibus & futuris præſentium notitiarum habituris. Quod ex quo cauſa, quæ inter Nos, Regnum noſtrum Poloniæ ab una, Magiſtrum Generalem & Ordinem Cruciferorum de Pruſſia ab alia partibus, ſuper Caſtro & Territorio Drzen coram Srenuis & Nobilibus Martino de Slawsko Caſtellano Kaliſienſi, Petro Cordebog Subcamerario Poſnanienſi, Szyfrido de Scheglicz in Riecz, & Burcardo Buntersberg quatuor Judicibus rite a Partibus ad hoc deputatis & electis vertebatur, qui ad nonnullos actus in ipſa cauſa jam proceſſerant, difficultate et dubiis quibuſdam in ea exortis, et propter dictorum Judicum diſcrepantiam remanſit indeciſa ſeu indeciſa, et ne cum ſumptibus, laboribus, odiis, et expenſis ſuperfluis et gravibus dicta cauſa longis protrahatur diſpendiis, ſed cominus cunctis incommodis amputatis ſine poſſit concludi breviori, de legalitate, prudentia, fide et juſtitia Magnifici et Incliti Principis Fratris noſtri cariſſimi Domini ALEXANDRI alias WITOWDI Magni Ducis Litvaniæ etc. confidentes, de conſenſu Prælatorum, Baronum, et Procerum omnium Regni noſtri, et concordii voto dicti Magiſtri Generalis, ſuorumque Compræceptorum præſati Ordinis, ipſum ad decidendam hujusmodi cauſam cum omnibus ipſius incidentiis et emergentiis Judicem verum, legitimum et indubitatum elegimus, deputavimus, et assignavimus tenore præſentium mediante, dantes et concedentes ſibi omnem facultatem ſervatis ſervandis, vel obmiſſis, ſi miſ et ſemel vel ſucceſſive, prout ſibi videbitur expedire, procedendi, et au-

ditis querelis et propoſitionibus, quas ANNO coram ipſo Partes facient, teſtes, privi- 1428. legia et instrumenta, probationes et quælibet alia munimenta, quibus Partes ſe neceſſario juvare voluerint et produxerint, recipiendi, examinandi et diffinendi, ac omnia et ſingula faciendi, quæ verus et legitimus Judex facere debet, et poteſt ac tenetur. Quidquid autem in hujusmodi cauſa et ipſius emergentiis et incidentiis fecerit, decreverit, concluſerit, ſententiaverit et dictaverit, omnia et ſingula promittimus et ſpondemus recipere, emologare, tenere, et perpetuo ſervare, omnibus appellationibus et aliis quibuſcunque juris ſubſidiis renuntiantes, quæ Nos vel Regnum noſtrum in cauſa hujusmodi et contra deciſionem et ſententiam, ſeu quemlibet alium proceſſum præſati Domini Ducis poſſent relevare, quibus etiam præſatus Magiſter ſuo et Ordinis ſui nominibus renuntiavit per expreſſum. Volumus autem, et ita præſentem dicto Domino Duci et Judici concedimus facultatem, ut cauſa prædicta cum omnibus ſuis incidentiis et emergentiis a data præſentium infra unius anni ſpatium duntaxat per eum finiatur. Quo elapſo dictus Iudex ſuo ſunctus officio, omni careat facultate, harum, quibus ſigillum noſtrum appenſum eſt, teſtimonio literarum. Datum in Nova Civitate Nieſzowa Feria tertia infra Octavas Aſcenſionis Domini, Anno ejusdem milleſimo quadringenteſimo viceſimo octavo.

XCVI.

Inducie duodecim annorum inter VLADISLAUM Regem Poloniæ, & Duces Litvaniæ, Maſoviæ, Stolpenſem ab una, & PAULUM de RUSDORF Magiſtrum Generalem, Magiſtrosque Almanie & Livoniæ Ordinis Teutonicorum ab altera parte conſtitutæ. Act. & Datum Lanciæ Feria tertia poſt Feſtum S. Luciæ Virg. Anno 1433. Ex Originali cum Sigil. 93.

VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Litvaniæ Princeps Supremus, et Hæres Ruſſiæ etc. Significamus tenore præſentium, quibus expedit univerſis, tam præſentibus quam futuris præſentium notitiarum habituris. Quomodo cupientes poſt bella, guerras et prælia, quæ inter Nos, Regnum noſtrum, et Magnum Ducatum Litvaniæ, ac Venerabilem

ANNO 1433. **Magistrum Prussiae Generalem**, et suum **Ordinem** hactenus **seminatores zizaniae** humani generis innumera fovebant, sub umbra dulcis pacis respirare, quia Deus non bene non in pace colitur, treugas pacis et sufferentias veras, Christianas, perfectas et indubitatas facimus, ordinamus, ponimus et firmamus inter Nos, Regnum nostrum Poloniae, et inclytos Natos nostros **VLADISLAUM** et **CASIMIRUM**, nec non praeclaros **Duces**: **Dominum SIGISMUNDUM** **Ducem Magnum** **Litvaniae**, et omnes terras **Magni Ducatus** **Litvaniae**, nec non terras omnes nostras, quas modo possidemus, et in futurum Nos possidere continget, nec non **SEMOVITUM**, **CASIMIRUM**, **WLOTHCONEM** et **BOLCONEM** **Masoviae**, **BOGUSLAUM** **Stolpensem Ducem**, ac inter omnes nostros et ipsorum subditos et adhaerentes ex una, nec non **Magnificos** et **Venerabiles Dominos PAULUM** praedictum **Magistrum Generalem Ordinis B. Mariae Teutonicorum Prussiae**, **Tzysio de Rutembergk Livoniae**, **Ebrehardum de Zamzhem Almaniae Magistros**, ac inter omnes terras, quas ad praesens possident, ac in futurum possidebunt, subditos, adhaerentes ipsorum partibus ab altera, a die **Nativitatis Christi** proxime venturo, usque ad duodecim annos continue se sequentes sub conditionibus et ordinationibus infra scriptis. Et primo ut fructum et commodum pacis perpetuae autoritate ipsius pacis suffragante consequi hincinde valeamus, statuimus, et praesentis scripti patrocinio promittimus, et firmamus, quod pro tractanda pace perpetua **Praelatos**, **Barones**, **Consiliarios** nostros in **Festo Nativitatis B. Mariae Virginis** proxime affuturo in locum sive villam nostram **Slusko** transmittemus. Quod si in praedictis loco et tempore, quod Deus avertat, concludere non possent, licitum sit praedictis **Consiliariis** nostris, cum voluntate et consensu **Partis** alterius, alium vel alios terminum vel terminos ponere, pro consumanda huiusmodi pace perpetua toties, quoties eis videbitur expedire. Si non deciso pacis perpetuae negotio **Partes** ab invicem abierint, nihilominus **treuga** et **sufferentia** pacis duodecim annorum sine aliqua violatione, impetu et perturbatione curret et durabit. Item **pendentibus** **treugis** **supra scriptis** omnia **castra**, **civitates**, **oppida**, **villae**, **possessiones**, **sortes** **homagiales** et **feudales**, duntaxat in his **guerris** ulterius acquisita et possessa, circa **Partem**, quae ipsas acquisivit, videlicet **civitas Arnswald** alias **Chosieczno**,

feudales seu **homagiales** **Nova Wedlen**, **ses** et **Fallenburgenses** cum ipsorum **castris**, **oppidis**, **Wedel** et **Falkenberg**, et villis ad praedictam civitatem **Arnswald** et **jurisdictionem**, **tenutam** **Curiae** ejusdem **civitatis** et **oppida** praedicta **spectantibus**, ita tamen, quod praedicta **civitas** de **Arnswald** non debet fortificari vel muniri, nec non cum villis **Murzynow**, **Orlow** et **Nova Villa** in **tenuta** et **possessione** nostra et **Regni** nostri; **Castrum** autem **Nieschow** cum aliis villis ab alia **parte** **Borae** secus **Wislam** **jacentibus**, una cum **Borra** a diu ad **castrum** praedictum **spectantibus**, et cum **navigio Wislae** circa **Thorun** in **tenuta** et **possessione** **Domini Magistri** praedicti remanebunt. Hoc etiam addito, quod **tenentarii** **civitatis** **Arnswald** **incolas** gravare non debent, sed eos in eorum **jure** et **consuetudine**, in quibus alias **tenti** et **servati** fuerunt, tenebunt et servabunt. Item alia **castra**, **civitates** et **oppida** per **exercitum** nostrum exusta, **pendentibus** **treugis** praedictis nullius **Partis** **jurisdictioni** debeant subesse, quae non debent fortificari vel muniri **Parte** ab utraque, **incolis** tantum in **dictis** **civitatibus** habitare **volentibus** **licitum** sit, sine cuiuslibet **Partis** **requisione** et **prohibitione** **domicilia** aedificare, et **negotiationes** exercere. Si vero **incolae** praefatarum **civitatum** ab aliquibus **malis** **inurias** vel **oppressiones** paterentur, **Majoris** **Poloniae** **Capitaneus** cum **Advocato** **Novae Marchiae** eos simul tueantur et defendant. **Pari modo** si aliquae **contentiones** et **controversiones** aut **dubia** emerferint, praefati **Capitaneus** cum **Advocato** huiusmodi inter eos diffiniant et decidant. Item quod **limites** **attinet** **Masoviae** **Ducum** et **Stolpensis** praedictorum, debent in eisdem **limitibus**, **distinctionibus**, **decisionibus** et **stipulationibus** **durantibus** **treugis** remanere, sicut ante **initia** **guerrarum** **ultimarum** remanserunt et steterunt. Item **Magister** et **Ordo** debet restituere statim praedictis **treugis** **incipientibus** omnia bona, villas, curias, sortes quascunque; alias **possessiones** **Praelatis** ipsorum, **Procuratoribus** **Gnesnensis**, **Posnaniensis**, **Vladislaviensis** et **Plocensis** **Ecclesiarum**, **Dioecesis**, ut ipsas, sicut semper possederunt ab antiquo, praeter **spatium** **interruptionis** istius **brevis** et **angusti** **temporis** **guerrarum** **modernarum**, possideant libere, et manuteneant sine **perturbatione** et **impedimento**, **arrestatione** et **detentione** **Domini Magistri** **Ordinis** praedicti. Item **damna** praefatis **Praelatis** et **Ecclesiis** eorum per **exercitus** **Domini Magistri** **Ordinis** praedicti, et contra per **exercitus** nostros

ANNO 1433. **stros Praelatis** & **Ecclesiis** in **Terra** **Prussiae** illata, usque ad **expirationem** **praedictorum** **treugarum** remanebunt in **suspensio**, nec aliqua **persona** **spiritualis** aut **saecularis**, in **foro** **spirituali** aut **saeculari** alteri **Parti** movebit **questionem** occasione **supra scriptorum** **damnorum**, de **damnis** autem, **decimis** aut **proventibus**, & aliis **causibus** **arrestatis** & **retentis** in **Terra** **Prussiae**, **Praelatis** nostris per **Dominum** **Magistrum** & **Ordinem** **factis**, usque ad diem **placitum**, videlicet ad **Festum B. Virginis Mariae** praedictum **suspendantur**, nec interim aliquid **iudicetur**, & **attempetur**, ubi si nulla **concordia** ac **aequitas** **Partibus** **impenditur**, quolibet **utatur** seu **exuatur** suo **jure**, & nihilominus **dicti** **Praelati** in **possessionibus** suis non **frustrentur**. Item ut omnis **suspicio** & **hostilis** **respectus** hincinde inter Nos & **Partem** **Ordinis** in **toto** **evellatur**, omnes **ligae**, **confederationes**, **inscriptiones**, quaecunque **sint** vel **fuerint** inter praefatum **Dominum** **Magistrum** **Prussiae** & **Dominum** **Almaniae**, vel **Magistros** **Livoniae**, & **Praelatos**, **Nobiles** quoscunque et **subditos** eorum cum **Duce** **SWIDRIGAL**, **Praelatis**, **Ducibus**, **Boiaris**, & **subditis** **Terrarum** **Litvaniae**, **Samagitia** & **Russiae** debent esse **caesae** & **inanes**, **irritae** & in **nihilum** **reductae**, **Magistrique** **praedicti**, **Ordo**, **Praelati**, **Nobiles**, **cives** & **subditi** eorum debent praefatum **Ducem** **SWIDRIGAL** **deserere** & **dimittere** **temporibus** **perpetuis**, & **exinde** **dimittere** & **deserunt**, nec unquam eidem **auxilia**, **consilia** contra Nos, **Filios** nostros, aut **Regnum** **Poloniae** facient aut praestabunt, imo nec ipsum **permittere** per **terras** & **dominia** ipsorum **damna** aut **impedimenta** **Regno** & **Coronae**, neque **Ducatu** **Magno**, **Litvaniae** & **Russiae** inferre, nec aliquomodo **publice** & **occulte** ipsum per se aut **submissas** **personas** **juvare** aut **sublevare**, omnesque **litteras**, **inscriptiones** **federum** aut **ligarum** inter praefatum **Ducem** **SWIDRIGAL**, & omnes suos **adhaerentes** **factarum**, **Nobis** & **Coronae** in **Vigilia** **Circumcisionis** **Domini** proxime **venturae** in **Raczanz** ad **manus** **Nuntiorum** nostrorum illic **mittendorum** **restituere**, ubi & Nos **reversales** **litteras** **Domini Magistri**, quas **Duci** praedicto **dederat**, per eosdem **Nuntios** praedictos **restituere** faciemus. Item **promittimus** & **spondemus** **efficaciter** **procurare** & **ordinare**, quod **praeclarus** **Princeps** **Dominus SIGISMUNDUS Magnus** **Dux** **Litvaniae**, **Frater** **noster** **carissimus**, **treugas** **supra scriptas** cum **Praelatis**, **Ducibus**, & aliis **subditis** tenebit, attendet, & servabit in omnibus suis **punctis** & **clausulis**, & suis **litteris** firmabit, quas **litteras** **Tom. IV.**

ANNO 1433. **ras** praefato **Domino Magistro** in **termino** **Conventionis** proximo, videlicet in **Festo Nativitatis Beatae Mariae Virginis** praedicto per nostros **Nuntios** **expeditas** transmittemus. **Pari modo** & **Dominus** **Magister Generalis** & **Ordo** **litteras** **Magistri** de **Livonia**, & **suorum** **Praelatorum** & **Compraeceptorum** **Nuntios** nostros in **supradicto** **termino** per suos **Nuntios** praesentabit. Item si **fures**, **malefactores** & **incendarios** quoscunque de **dominiis** **Ordinis** quibuscunque ad **terras** **Regni** nostri, **Ducatus**, & **terras** praedictas **fugere** contingeret, ex tunc **terrogenis**, & quorum **interest**, de **terris** et **dominiis**, licebit eosdem absque omni **impedimento** **insequi** libere, ubicunque poterint, quibus etiam **Capitanei**, **tenentarii**, **terrigenae**, **judices**, **officiales** et **subditi** nostri, quicunque **super** hoc fuerint **requisiti**, debent praestare **consilia**, **auxilia** et **favores**, ut **malefici** huiusmodi **captantur**, **captique** **juxta** **jura** **municipalia** **Regni** nostri et **Ducatum** praedictorum **legitime** **puniantur**, et si **capti** non poterint in **Regno** nostro, **dominiis**, **terris** praedictis, per Nos et alios **nullatenus** **sustineantur** seu **foveantur**, teneanturque **utraque** **Pars** illis **sine** **fraude** et **dolo** in **suis** **dominiis** **incolarum** **prohibere**, aut in **metis** **terrarum**, quos huiusmodi **tangit** **negotium**, **exhibere** **justitiae** de eis **complementum**. De **malefactoribus** **Regni** nostri **Poloniae**, **ussiae**, **Ducatum** et **dominiorum** praedictorum ad **Prussiam** et **Livoniam** **confugientibus** in omnibus et per omnia **similis** **aequitas** **habeatur**. Item quod **neutra** **Partium** **debet** **aliquem** vel **aliquos** **durantibus** **treugis** in **suis** **dominiis** **fovere** et **tolerare**, quae alteram **Partem**, ejus **subditos** aut **subditum** **diffidare** **velit** aut **velint** ac **diffidant**, **damna** **irrogant**, vel **alias** **graves** **inferent** **molestias**, **quinimo** nec..... **partis** **adesse**, **passum** eis per **terras** **permittere** **suas** **ad** **offensam** **alterius** **sine** **dolo** et **fraude** **quoquo** **modo**. Item si per **aliquem** **subditum**, **indigenam** vel **advenam** **nostrum** **aliquo** **casu** & **eventu** **treugis** **praedictis** in **aliquo** **fuerit** **derogatum** et **contraventum**, utpote **rapinae**, **spolia**, **incendia**, **vastationes**, **praedae** vel **homicidia**, vel **aliqua** **maleficiorum** **genera** in **terris** et **dominiis** nostris **alterutrum** **perpetrata** fuerint et **commissa**, quod **treugae** **praedictae** **propterea** **cessari** et **irritari** non debent, sed in **suo** **robore** et **firmitate** **permanebunt**, **praedicti** **autem** **delinquentes** et **malefactores** pro ipsorum **excessibus** **ad** **certa** **loca** **utriusque** **dominii** **confiniorum**, **ram** **Regni** **quam** **Ordinis**, **se** **annis** **singulis** **transferant** et **descendant**, Hh

ANNO ad corrigendos huiusmodi excessus et cri-
 1433. mina: qui quidem Capitanei et Officiales
 nostri adhibitis sibi ab utraque parte duo-
 bus honestis viris et bonae conscientiae et
 famae, pro corrigendis huiusmodi exces-
 sibus et delictis ad certa loca utriusque
 domini, tam Regni quam Ordinis, se
 transferant iudicaturi, correcturi et
 poenis debitae puniendi. Item omnes mer-
 catores et quicumque incolae Regni nos-
 tri, terrarum et dominiorum Litvaniae,
 Samogitarum, Ruffiae, Masoviae et Stol-
 pensis, et e converso Prussiae, Livoniae,
 quarumcunque terrarum aliarum Parti
 utriusque subiectarum, cum suis mercan-
 tiis et rebus sine impedimento libere per
 terras et maria, aquas et fluvios quos-
 cunque in navibus magnis vel parvis trans-
 ire possint et valeant stantibus treugis su-
 pradictis, quotiescunque videbitur expe-
 dire. Item quod Nos Rex et nostri no-
 va telonea et dacia imponere minime de-
 beant, antiquis tamen teloneis et depositis,
 siue modis deponendi merces, consuetudi-
 nibus et observantiis semper salvis, illo ta-
 men adiecto, quod si vectores et aurigae,
 bona seu merces mercatorum pro pretio
 ducenres, telonea seu loca daciurum tran-
 sferint, ipsi dumtaxat in equis et rebus
 suis propriis puniantur, et quod pro-
 pterea bona mercatorum non debeant oc-
 cupari siue detineri. Item dacia illa, quae
 vulgariter dicitur Funthczol, in suspenso
 manebit, usque ad terminum Conventionis
 B. Mariae supradictae, ita, quod a merca-
 toribus Domini Regis Regni Poloniae,
 Ducatusque Magni Litvaniae interim non
 exigatur. Item subditi nostri, Ducum,
 et terrarum praedictarum undecunque,
 cuiuscunque gradus, status aut condi-
 tionis fuerint, qui causa negotiationis ad
 Terras Prussiae, Livoniae et alias vene-
 rint, per Dominum Magistrum et Ordi-
 nem, et subditos suos et extraneos, cu-
 iuscunque gradus, status aut conditionis
 fuerint, minime impedi, conveniri de-
 bent vel arrestari, sed in locis habitatio-
 num suarum, si quid actionis habuerint,
 juxta terrarum praedictarum municipalia
 jura huiusmodi concertationes sopiantur,
 deprehensus tamen in flagrante crimine in
 loco delicti legitime puniatur, et . . . .
 de contractu recenti in loco contractus
 conveniatur; sed si de loco, ubi contra-
 xit vel deliquit, recesserit publice vel oc-
 culte, coram suo iudice conveniatur.
 Item pons in flumine Drawa circa Ok-
 ezeth maneat non destructus, et liber
 transeuntibus durantibus treugis supra-
 dictis. Item ut inter Nos, Magistrum et Or-
 dinem, et subditos nostros discordiae fa-
 cilius occasione molendini in Lubicz sub-

ortae tollerentur, volumus, et in arbi-
 trum Domini Magistri ponimus, quod
 aut deposito aggere siue obstaculo aqua
 fluvii Drwañezaliberum meatum habeat,
 aut de molendino facto seu faciendo, so-
 luta per Nos medietate impensarum, me-
 dietas fructuum, proventuum et emo-
 lumentorum de praefato molendino pro-
 venientium Nobis cedat durantibus treu-
 gis supradictis. Item ut huiusmodi tren-
 gas pacis et sufficiens sub certiori atten-
 tione, firmitate et robore custodiamus
 et servemus, promittimus sine fraude et
 dolo, et sub fide et honore, quod ad
 nullius hominis viventis requisitionem,
 suggestionem, inductionem, persuasio-
 nem vel mandatum, etiam quacunque
 dignitate praefulgeat, Papali, Imperiali
 vel Regali, aut cuiuscunque congrega-
 tionis legitimae personarum Ecclesiasti-
 carum vel saecularium debet vel poterit
 contravenire ipsis in parte vel in toto,
 expresse, publice vel occulte, per se, al-
 lium vel alios, quascunque personas sub-
 missas spirituales vel saeculares, neque
 eas tali aut quocunque modo violare. Item
 ut omnia praemissa certiori cautela munita
 jugiter permaneant, et ut pars contra
 partem metu animadversionis praesentis
 ad bella et praelia non consurgat, statu-
 mus decernentes, quod Praelati, Milites
 et Communitas Regni nostri debeat et te-
 neatur terrarum Ordinis Praelatis, Mi-
 litibus, Nobilibus et toti Communitati dare
 certas literas nostras, et Reversales ab ip-
 sis sub eadem forma recipere, quas tam
 Nos, quam Magister et Ordo utrisque
 nostris subditis dare promittimus, ipsi-
 que subditi nostri easdem subditis Regni
 nostri dare et praesentare in termino Na-
 tivitatis Mariae praedicto tenebuntur sub
 his vel similibus verbis: Quod si Nos,
 vel Successores nostri pendentibus huius-
 modi treugis Domino Magistro aut Ter-
 ris Ordinis vellemus aut conaremur hu-
 iusmodi guerras ac bella movere, non
 debent Nobis subditi nostri consentire,
 nec in hoc obedire aut parere, imo erunt
 ab omnibus nostris homagiis, juramen-
 tis et subjectionibus liberi et soluti, donec
 Nos ad observationem huiusmodi Treu-
 garum revertemur. In quorum omni-
 um fidem et testimonium praemissorum
 Majestatis nostrae, nec non Reverendissi-
 morum, Reverendorum, Magnificorum,
 Strenuorum, Nobilium et Providorum
 Dominorum Praelatorum, Baronum, Mi-
 litum, Civium et Civitatum nostrorum
 infra scriptorum, scilicet: Alberti Gne-
 snensis Primatis, Joannis Leopoliensis,
 Zbignei Cracoviensis, Stanislai Posna-
 nientis Episcoporum, sub ratihabitione
 aliorum

ANNO aliorum nostrorum Praelatorum, Baro-
 1433. num, Nobilium, Militum, Civitatum et Ci-
 vium sigilla sunt appensa. Actum et da-
 tum Lanciciae, Feria tertia proxima post
 Festum S. Luciae Virginis, Anno Do-
 mini millesimo quadringentesimo tricesi-
 mo tertio.

XCVII.

1436. *Perpetua Pax & Foedus inter VLA-
 DISLAUM JAGIELLONIS Re-
 gem, Regnumque Poloniae, ejus-
 demque Principes tam Ecclesia-
 sticos quam Saeculares ex una,
 & Magistrum Generalem, nec
 non Magistros Almaniae & Li-
 voniae Ordinis Teutonicum, eorum-
 demque Praeceptores, adhaeren-
 tes ac subditos, & ipsorum He-
 redes ac Successores ex altera
 partibus constitutum.* Actum in
 Brzescie Cuiav. in Vigilia Cir-
 cumcisionis Domini. Anno 1436.
Ex Originali Sigil. 206.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Convenit actus hominum, qui vetu-
 state cadunt, & successu temporis
 in oblivionem vertuntur, solidis scriptu-
 rarum & testium fundamentis commen-
 dare, in quorum custodia nullis marce-
 scunt temporibus, sed semper jugis per-
 ennatione memoriae incommutabiles ser-
 vantur. Proinde Nos VLADISLAUS
 D. G. Rex Poloniae, nec non Terrarum
 Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanci-
 eae, Cuiaviae, Litvaniae Princeps Supre-
 mus, Pomeraniae, Ruffiae Dominus & He-
 res, & SIGISMUNDUS Magnus Dux Lit-
 vaniae & Terrarum Ruffiae &c. Signi-
 ficamus tenore praesentium quibus expe-
 dit universis, praesentibus & futuris no-
 titiam praesentium habituris, quomodo
 cum Divini dispensatione consilii ad hoc
 Regni recepimus gubernacula, ad hoc
 quoque tantum in Terris obtinimus
 Principatum, ut propensiori cura & vi-
 gilancia nostra semper studia extendamus,
 per quae pacis desideranda tranquillitas
 inter Christi fideles, ex quorum discor-
 dia non solum Terrarum & Urbium, sed
 Provinciarum atque Regnorum resulant
 excidia, prout in plerisque lugenda at-
 que calamitosa exempla mortalibus ex-
 hibent argumenta, procurari queat, &
 procurata ab Auctore pacis de trono suae
 ineffabilis majestatis atque potentiae con-

cludi, & mediis salutaribus stabiliri, ac ANNO
 extolli felicibus incrementis. Et atten- 1436.
 dendo, quod non nisi in pace pacis Opi-
 fex Deus perfecte coli valeat, & ea ni-
 hil in mundo exoptari possit pretiosius,
 aut desiderabilius concupisci, hinc est,
 quod Nos non absque interna compassione
 & gravi cordis amaritudine recensentes,
 quot & quanta mala ex guerris & dissen-
 sionibus procedant, quodque ex conten-
 tionibus & bellis, si ea mortales agant,
 odia hominum, non sine etiam animarum
 & aeternae salutis dispendiis, ac excidiis civi-
 tatum, provinciarumque & terrarum, ac
 in illis degentium interitus subsequatur,
 Divinus deperit cultus, & sanguinis effu-
 sio oritur, cumque tales discordiae atque bel-
 la non solum se suosque, sed etiam alios plu-
 rimos tractura sunt verisimiliter in pra-
 ceptis & ruinam. Propterea supremis af-
 fectibus exoptantes, ut non crescant jur-
 gia, sed juxta magistrum bonorum om-
 nium charitatem, quae nihil sapit extra-
 neum, nil asperum, nil confusum, imo
 propria virtute nutrit concordiam, dis-
 sociatos jungit, pacem & unitatem con-
 solidat: ad laudem & gloriam Omnipoten-
 tis Dei, & B. Mariae Virginis Glorio-
 sae, totiusque Hierarchiae coelestis, propa-
 gationem Fidei, cultum iustitiae et Reli-
 gionis Christianae salutiferum incremen-
 tum, a guerrarum descendis exitiis, dis-
 plicentiis, odiis, rancoribus & offensis in-
 ter Nos VLADISLAUM Regem Poloniae
 &c. SIGISMUNDUM Magnum Ducem Lit-
 vaniae &c. praedictos, & Inclitum CA-
 SIMIRUM Germanum nostrum, SEMOVI-
 TUM, CASIMIRUM, VLADISLAUM, BO-
 LESLAUM Masoviae, ac BOGUSLAUM Stol-
 pensensem & Pomeraniae Duces, Regnum
 Poloniae, Terrasque nostras Magni Du-
 catus Litvaniae, Ruffiae, Masoviae, Stol-
 pen. & Woiewodam Moldaviae, & alia
 Dominia Nobis subiecta ex una, &
 Magnificum & Religiosum Dominum
 PAULUM de RUSDORE Ordinis B. Mariae
 Theutonicorum Ierosolymitani Magi-
 strum Generalem, & Ordinem suum ac
 Terras ejusdem Ordinis Prussiae, Ale-
 maniae, Livoniae, & alias omnes eis sub-
 jectas parte ex altera, non sine gravi of-
 fensione & jactura exortis, nostrae men-
 tis propositum retrahere decrevimus, &
 ea, quae durantibus huiusmodi contro-
 versiarum & guerrarum turbinibus circa
 bonum Reipublicae sunt diruta et destru-
 cta, per pacis integritatem ad statum eu-
 pientes reducere quietum et tranquillum,
 cum eisdem Magistro, Fratribus et Ordi-
 ne ipsius, Terris Prussiae, Alemaniae, &
 Livoniae, subditis & sequacibus eorum-
 dem, perpetuae pacis et inviolabilis fo-
 deris

ANNO 1436. deris unionem elegimus, assumpsimus, suscepimus et inuimus, eligimusque, suscepimus, assumimus et inimus tenore praesentium mediante, omni tempore perpetuo duraturam, quam sub fide et honore, ac iuramentis corporaliter praestitis, sine dolo et fraude promittimus vigore praesentium observare, et ut ipsa unio cum tanta deliberatione et maturitate concepta ad firmum et constantem ordinem iugiter observandum reducat, ipsam per Articulos infra scriptos omnino duximus regulandam. In primis quod inter Nos Regem, Magnum Ducem, et Duces praedictos, Regnum Poloniae, Magnum Ducatum et Terras Litvaniae, Samogitiae, Russiae, Masoviae, Stolpen, et Palatinum Moldaviae, et aliorum dominiorum et subditorum nostrorum ab una, et praedictum Magistrum Generalem et Ordinem, Terras et subditos ipsius tam in Prussia, Almania, quam Livonia et Nova Marchia parte ex altera, omnes dissensiones, controversiae et damna inter Partes hinc inde facta, dimissa et totaliter sopita debent esse, nec illorum de caetero aliqua mentio aut memoria, et signanter in querelis aut in detractione partium, coram quibuscunque personis habeatur aut fiat; sed nec non partium ad infamiam alterius partis suggeret, consentiet, auxilium dabit et favorem, publice vel occulte, & quantum in ea parte fuerit, delationes et detractiones huiusmodi fieri non admittet, sed potius prohibebit. Item quod omnia bona Ecclesiarum Gnesnensis, Vladislaviensis, Plocensis et Posnaniensis, Praelatorum, Abbatum, Monasteriorum, Conventuum, et aliarum quarumcunque personarum saecularium et Religiosarum, quae sunt in Terris Ordinis praedicti situate, debent circa iura omnia, tam Ecclesiastica quam Saecularia, et omnes antiquas consuetudines, questus, decimas, castra, villas, praedia, curias, et alias utilitates, emolumenta et proventus, quibuscunque nominibus nuncupentur, conservari, nec aliquibus novis consuetudinibus, servitiis, et oneribus aggravari, quodque eadem bona non alienentur, nec pro eorum alienatione instetur per partes sine consensu Praelatorum speciali. Omnes autem census, decimas, proventus, et alias obventiones qualescunque in Terris Ordinis consistentes, quos et quas Magister et Ordo praedicti Reverendissimis in Christo Patribus Dominis Archiepiscopo Gnesnensi, Vladislaviensi et Plocensi Episcopis, aliisque Praelatis saecularibus et Regularibus Regni Poloniae per biennium sublevarunt, plene et in-

tegre restituant, et restitui faciant, me ANNO 1436. dietatem intra hinc et Festum Purificationis Mariae, reliquam autem partem ad Festum Paschae proxime nunc affuturum, in Civitate Thorunensi, quietationibus de solutione a praefatis Praelatis receptis, & quod bona, census & decimae Reverendi Patris D. Vladislai Episcopi Vladislaviensis noviter et quomodolibet arrestata relaxentur. Item ut omnis suspicio et hostilis respectus hinc inde inter Nos, et partem Magistri Generalis & Ordinis sui in totum evellantur, volumus, quod ligae, confederationes et inscriptiones, quaecunque sunt vel fuerunt inter Magistrum Generalem, Praeceptores per Alamaniam et Livoniam, et Ordinem ipsorum, Praelatos, Nobiles, cives et subditos ipsorum cum Duce Boleslao alias Swidrigal, Praetatis, Ducibus, Rojaris et subditis Terrarum Litvaniae, Samogitiae & Russiae factae, debent esse cassae, inanes, irritae & in nihilum redactae, ipseque Magister et Ordo, Praelati, Nobiles, cives et subditi ipsorum debent praefatum Ducem Swidrigal deferere et dimittere perpetuis temporibus, et nunquam eidem, aut alteri cuiuscunque Magno Duci Litvaniae & Russiae auxilia & consilia contra Nos & Successores nostros, & Regnum nostrum, ac etiam praefatum Principem Dominum SIGISMUNDUM Magnum Ducem Litvaniae modernum, Magnum Ducatum Litvaniae praestabunt: nec aliquas ligas, suggestiones & confederationes in damnum nostrum aut Regni facient in perpetuum cum eisdem: imo nec aliquem alium tenere & reputare debent pro Magno Duce Litvaniae & Russiae, nisi qui cum nostro consensu & Regni (quemadmodum praefatus Dux Magnus SIGISMUNDUS modernus est electus, juxta dispositionem dudum factam inter Regnum Poloniae & Terras Litvaniae) electus sit & positus in Ducatum: nec etiam permittent ipsum Swidrigal de Terris seu per Terras & dominia Ordinis, ipsorum damna aut impedimenta Regno, Coronae nostris, Ducatui Magno Litvaniae & Ducatibus praedictis inferre, nec ipsum publice vel occulte, per se vel submissas personas juvare aut sublevare quovis modo. Item, ut huiusmodi pacem perpetuam et concordiam sub certiori attentionis firmitate et robore custodiamus & servemus, promittimus sine dolo & fraude, sub fide et honore, ac onere praestiti iuramenti: Quod ad nullius hominis viventis requisitionem, inductionem, suggestionem, persuasionem vel mandatum, etiam quacunque dignitate praefulgeat, Papali, Imperiali vel Regali, aut cuiuscunque Con-

ANNO 1436. Congregationis legitimae, personarum Ecclesiasticarum vel Saecularium, debemus vel poterimus contravenire ipsis in parte vel in toto, expresse, manifeste vel occulte, per se vel alium, seu alias quascunque personas submissas spirituales vel saeculares, neque eas taliter aut quocunque modo violare: etiamsi modernus Imperator, aut Successores sui Imperatores cum exercitu contra Magistrum & Ordinem se moverent, non debemus ei nec Successores nostri assistere ope, consilio, auxilio vel favore. Item quod medius fluvius Drwanka sit limes inter Regnum nostrum & Terras Ordinis, nec fiat in eodem fluvio aliquod molendinum in limitibus & ripis communibus, & praecipue in loco Lubicz dicto, in quo alias factum fuerat: sic quod idem fluvius suum antiquum meatum habeat, quodque residuum aggeris una cum ponte maneat sine omni clausura diurna & nocturna pro strata publica, nec novum ibidem molendinum deinceps erigatur, quo per descensum intrante flumen Vistulam, iterum descendendo per Vistulam inferius, ipse medius fluvius Vistula erit iterum limes inter Regnum Poloniae & Terras Magistri & Ordinis Prussiae, cum omnibus suis insulis, piscaturis, juribus & obventionibus universis, nullis exclusis penitus & exceptis, usquequo ipsa medietas praedicti fluvii Visla tanget locum limitum, quem quondam Serenissimus Princeps Dominus CASIMIRUS Divae memoriae Rex Poloniae cum Magistro Prussiae, dicto Dufmar, inter Terras Bydgosciensium & Pomeraniae certis literis & signis notabilibus limitavit, descripsit & distinxit, Castro Jassenec in Terris Ordinis remanente, ita tamen, quod Castrum Nieschowa territorio suo & villis Murzynowo, Orlowo, Nowa Wies, & aliis villulis, molendinis & usibus ad dictum Castrum & territorium cum omnibus Castri territorii ac villarum praedictarum borris, silvis & utilitatibus, aquis quoque & eorum decursibus, cum pleno & totali dominio, ac cum medietate navigii in flumine Wisla & ejus proventus, ac insulis & piscaturis, juribus, libertatibus omnibus & singulis ad ipsa spectantibus ab antiquo, nullo penitus alicui praeter Nos, & Coronam Regni Poloniae jure in eisdem Castro & territorio ac villis reservato, remaneant circa Nos, & Coronam Regni Poloniae perpetuo & in aevum. Sicutamen, quod nulli subditorum, salvo censu debito & solvi consueto, per hanc cessionem in juribus ipsorum, in insulis & molendinis praedictis generetur, essi Nos in juribus ipsorum ipsos tolerare non

TOM. IV.

luerimus, extunc licitum sit Nobis juxta ANNO 1436. antiquam taxam, prout ab antiquo inter se vendere consueverunt, huiusmodi iura comparare & solvere, quemadmodum Serenissimus Princeps Divae memoriae D. VLADISLAUS Genitor noster Charissimus, & Corona Poloniae pacifice & quiete tenuit, a tempore Concordiae circa lacum Melno, jacentem in Terris Ordinis, inter Castra Radzin & Rogozno circa flumen Ossa, die S. Stanislai Episcopi & Martyris, de Mense Septembri factae, usque ad receptionem & occupationem eorundem, per Magistrum & Ordinem de Anno Domini 1431. attentatam. Specialiter addito & expresso, quod omnibus hominibus & mercatoribus cum quibuscunque rebus, cujuscunque generis, pretii vel valoris existant, proficiscentibus, liberum sit vendere huiusmodi res seu merces absque impedimento & compulsa, & stare sive manere cum eis, aut eas in civitate Nieszowa locandas conservare, vel transire cum eis quo placebit, sive per terram, sive per fluvium Wisla infra vel supra, vel in Thorun, aut alia loca in Terris Ordinis constituta. Item incipiendo ab eo loco, in quo praedicti limites per Dominum CASIMIRUM Regem Poloniae & Magistrum Prussiae facti, & in eorundem literis expressi, terminantur & desinunt, in procedendo ulterius usque ad introitum fluminis Nochesz sive Bierswiennick observabimus istum modum & ordinem. Quod si de praedictis limitibus poterint bonae famae tres homines pro parte nostra & Coronae, & tres pro parte Magistri & Ordinis electi, visis utriusque Partis literis, juribus & possessionibus, & aliis legitimis documentis concordare, stabunt limites taliter concordati, ubi autem non possent electi illi homines bonis modis concordare, ex tunc sortes ab utraque Parte mittantur, quamcunque autem Partem fors contigerit, sic emissae Pars reliqua, quam fors ipsa non tetigit, debet sex personas, quas placebit, de Parte praedicta eligere, quae personae sic electae, postquam iuramento corporali limites inter Partes praedictas sic de limitibus discrepantes firmaverint, limites illi, sic iuramento firmati, pro signis & limitibus inter Regnum Poloniae & Terras Novae Marchiae perpetuo remanebunt. Testes autem illius Partis, cui sortes advenierunt in processu limitum praedictorum, Castra & Civitates Partium praedictarum ex hac sortium acceptione non attingent nec movebunt, aut sua parte aliquo modo vendicabunt, sed Partes superius expressae, Castra & Civitates ab antiquo tenas absque

Ii

im.

ANNO 1436. impedimento fortium obtinebunt. Ita tamen, quod pons in fluvio Drawa circa Ochezeth cum libero transitu perpetuo remanebit, hoc addito, quod si in partem Magistri seu Ordinis cesserit, & in eius structura negligentia commissa fuerit, licitum sit Nobis aut Capitaneis nostris, huiusmodi pontem novum construere, aut antiquum reformare, quoties fuerit opportunum. Et ne in posterum de huiusmodi personis & testibus superscriptis aliqua difficultas oriatur, Nos Reverendum in Christo Patrem Dominum Franciscum Episcopum Varmiensensem, & Honorabilem ac Religiosum Wolff de Sansshenn Commendatorem in Ostrode, & Strenuum Joannem de Bayfen pro huiusmodi compositoribus, & Honorabilem & Religiosum Conradum de Erlichshawfen, Hermannum Reussop Thorunensem, Henricum Forroth Gdanensem Proconsules, cum superscriptis Episcopo, Commendatore & Joanne, pro testibus in casu, quo fors Magistrum & Ordinem tetigerit, duximus nominandos et eligendos, qui ad faciendum praemissa cum nostris, per Magistrum & Ordinem nominatis ac electis, conveniant, nostri in Bydgoscia, & pro parte Ordinis in Swece in crastino Nativitatis Mariae proxime venturo, abinde ad huiusmodi limites, sicut praemittitur, distinguendos ulterius processuri. Postquam autem ventum fuerit per limites praedictos, sicut praemittitur distinctos iuramento, quando limes ille fluvium Notez & Birzennik insiliat, ipse fluvius Birzennik medius erit limes perpetuus inter Regnum Poloniae & Terram Novae Marchiae, & iterum ubi Birzennik cum Notez confluit, medius fluvius Notez erit limes, ita, quod Ordo & subditi eius ipsum flumen ascendendo dimidium milliare, & descendendo similiter medium milliare, ac versus Regnum dimidium milliare pro pascuis pecorum & pecudum quorumcunque, ac pro receptione argillae, calcis, lapidum, lignorum tam pro igne, quam pro aedificiis castri & oppidi liberum habeant usumfructum, & similiter homines et subditi Regni & Coronae, dominio & proprietate apud Nos & Regnum nostrum remanentibus. Teloneum autem aquaticum & terrestre, cum ponte & ipsius structura secundum antiquam consuetudinem absq; ampliori augmento praedicti telonei apud Ordinem remanebunt. Piscaturam etiam praefatus Ordo solus liberam in eodem fluvio Birzennik seu Notez, ascendendo & descendendo, ut praemittitur, per medium milliare a ponte, qui ducit versus Polo-

niam, obtinebit, eo salvo, quod villa Trzebiezow in suis limitibus piscandi liberam habeat facultatem. Hoc adjecto, quod in eodem dimidio milliari ascendendo, & descendendo fluvium Birzennik, & etiam versus Regnum similiter per medium milliare aliquod fortalicium non erigatur. Item postquam ventum fuerit ad limites per aquam, ubi fluvius Bierzennik sive Notez, taliter procedendo inferius, ut supra dictum est, versus Landsberg super differentia ibidem ex opposito praedicti oppidi consurgente, Pars utraque, videlicet Nos & Magister ac Ordo, elegimus Nobis pro Iudice Reverendum in Christo Patrem D. Christophorum Episcopum Lubucensem, in quem Partes ipsae de alto et de basso compromittent, et ad Festum Sanctissimae Trinitatis proximum ibidem circa Landsberg adducunt, et productis coram eo iuribus et probationibus legitimis in termino seu terminis competentibus ab utraque Parte laudem et pronuntiationem, quam usus consilio sapientum super omnibus differentiis inter Regnum et oppidum praedictum Landsberg tulerit, ambae Partes huiusmodi sententiam suscipere, laudare, emologare et servare sub fidei puritate tenebuntur.

Volumus etiam, et decernimus per praesentes, quod teloneum et depositum vulgariter Niederlege ibidem circa Landsberg et Costrzin in Nova Marchia, quae dicuntur de novo imposita, suspendantur, nec a mercatoribus et incolis Regni Poloniae exigantur et recipiantur, sed dentur ad fidei iuramentum cautionem tantum, donec per Iudicem praefatum cognoscatur, an sint nova vel antiqua. Quae si nova comperta fuerint, praefati Fidei iussores sint liberi perpetuo, si vero antiqua, ad solutionem seu satisfactionem teneantur. Et si praefatum Dominum Episcopum Lubucensem ante decisionem huiusmodi causae decedere contigerit: alter in locum ejusdem de communi consensu Partium eligatur.

Itemque sub certo et determinato tempore Nos Consiliarios nostros cum pleno mandato, et Magister cum Ordine suos similiter destinare debent ad firmandum et signandum limites inter Terras Dobriens. Regni, et Michaloviens. Ordinis, in qua limitatione Nos et Coronam Regni ipse Magister et Ordo debent admittere ad limites ab antiquo tentos et observatos.

Item Dux VLADISLAUS Masoviae, et sui Posterii Duces debent circa Literas, quas habent a Magistro et Ordine super limitibus, remanere, et ubi limites

in

ANNO 1436. in literis descripti non fuerint, od eosdem firmandos praefati Duces suos Consiliarios destinare debent, similiter et Ordo. Quae vero Partium evidentiori testimonio, suis vel aliis probationibus legitimis probaverit suas fore granities, remaneat circa ipsas, et in casu, quo utraque Pars granities et limites legitimis probationibus probare non possit, stabit in optione Magistri, an velit jurare pro eisdem granities, mettelius scilicet, duobus terrigenis sibi adjunctis, vel Dominum Ducem admittere ad iuramentum pro eisdem, etiam cum totidem personis. Cum Duce autem BOLESLAO limites alias et prius facti, in quibus non est differentia, renoventur.

Item Illustris Princeps Dominus Boguslaus Dux Stolpensis ab una, Magisterque et Ordo praedicti ab altera partibus, ad distinguendum et reformandum limites inter Ducatum Stolpensem praedictum, et Terras Ordinis in Pomerania, Nuntios ex utraque Parte mittant in Festo Ascensionis Domini proxime nunc venturo, ubi dum venerit Pars Domini Ducis, eliget duas vel tres personas de parte Domini Magistri et Ordinis, et e converso Dominus Magister et Ordo duas aut tres personas similiter de parte Ducis, quae personae, sic electae, praestito corporali iuramento, visis Partium iuribus, literis aut aliis legitimis documentis differentias huiusmodi, si commode poterunt, per concordiam terminabunt, si vero non possent, ex tunc eligent unum unanimi consensu pro Iudice, qui habendo Deum et justitiam praeculis quaestionem praedictam inter Partes praedictas judicialiter, quanto brevius poterit, terminabit: Cujus decisioni Partes benevole obediant et parebunt.

Item Terrae Samogitarum et Sudorum propter bonum pacis debent apud Nos et Regnum Poloniae ac D. M. L. sub limitibus subscriptis permanere perpetuo et in aevum.

Item a fine limitum Ducum Mazoviae, incipiendo a flumine Lik a vado dicto Kamionnybrod, quod jacet in superiori parte ejusdem fluminis Lik, altius, quam isti lacus Greywo et Thorzla, et ab illo loco directe eundo per solitudinem usque ad lacum, qui dicitur Rogorth. Ita quod medietas ejusdem lacus remaneat in Terris Domini Ducis Litvaniae, et reliqua medietas in Terris Ordinis. Et ab illo lacu directo tramite per desertum usque ad quandam aream dictam Prewoylly, et ab illa area continuando iter directum usque ad aream dictam Cheruniszki, et a Cheruniszki eundo directe usque ad lacum qui vocatur Dwislitz.

Ita tamen, quod idem lacus remaneat ANNO 1436. totus in parte Ordinis. Et ab eo lacu, quo directius iri potest, ad ortum seu summitatem fluminis dicti Lepuna, eundem fluvium descendendo usque ad con summationem ejus, ubi intrat in fluvium Syrowintha, et ulterius descendendo eundem fluvium Syrowintha usque ad con summationem ejus, ubi intrat in fluvium Sessuppa. Et ulterius directe procedendo per solitudinem usque ad ripam fluminis Memel, ex opposito fluminis dicti Swantha, ubi idem fluvius Swantha intrat fluvium Memel praedictum, et hoc quo ad Terram Sudorum eundem fluvium Swantha sursum ascendendo per duo milliaria. Et ab illo loco, illum fluvium deferendo, transeundum est per solitudinem, quo directius iri potest, usque ad fluvium Jura, relinquendo fluvium Memel in sinistro latere ubique per duo milliaria. Et dictum fluvium Jura ascendendo unum milliare, ab eo loco Jura fluvius deferendus est, et transeat per solitudinem, relinquendo fluvios Memel et Rusna, lacum, qui dicitur Hap, et Castrum Memel, in Samogitia Clupeda appellatum, undecunque a sinistro latere per tria milliaria. Et sic transeundum est ad littus maris falsi, et hae sunt granities Terrae Samogitarum et Prussiae.

Inter Livoniam vero, Samogitiam, Litvaniam et Russiam limites sunt incipendi a flumine dicto Hielgea, ubi dictus fluvius intrat mare, eundem fluvium ascendendo sursum ad antiquos limites inter Samogitiam, Litvaniam et Russiam ab una, et Livoniam ab altera partibus tentos et servatos. Non tamen ad illos limites, qui signati sunt eo tempore, quando Ordo Terram Samogitarum tenuerat, sed ad illos, qui antiquitus inter Terras praedictas sunt servati.

Item Terrae Pomeraniae, Culmenis et Michaloviensis debent manere circa Ordinem, debetque sententia Iudicum delegatorum de Carcere etc. Magistro, Ordini, aut eorundem in Romana Curia Procuratori Generali per Procuratorem vel Procuratores nostros legitimos, si haberi poterit, ad cassandum et rumpendum et annullandum bona fide infra annum tradi et assignari, quam etiam vigore praesentis Concordiae annullamus et cassamus, et Ordo facta restitutione ad dandum recognitionem praesentationis huiusmodi Nobis bona fide sit adstrictus.

Item subditi nostri et Magni Ducis, et Terrarum nostrarum, et Ducatum praedictorum undecunque, et cujuscunque status vel conditionis fuerint, qui causa

li 2

nego.

ANNO 1436. *negotiationis vel alia ad Terras Prussiae, Livoniae et alias venerint, per Magistrum et Ordinem, et subditos eorum ac extraneos, cujuscunque status, gradus, aut conditionis fuerint, minime impediti, conveniri debent vel arrestari. Sed in Polonia, Litvania, Masovia, Russia seu Terra Stolpensi, si quid actionis habuerint, juxta Terrarum jura municipalia, hujusmodi concertationes sopiantur, delinquens tamen in loco delicti deprehensus, et contrahens de contractu recenti in loco contractus poterint conveniri, sed si de loco, ubi contraxit, recesserit publice vel occulte, coram iudice suo conveniatur.*

Item rustici, coloni, tabernatores, hortulani, et aliae similes personae Terrarum Prussiae et Livoniae, et Dominiorum Ordinis, qui Dominis suis obligantur, et sine satisfactione condigna juxta consuetudinem earum Terrarum recesserunt, et ad Regnum nostrum Poloniae, Ducatum Magnum Litvaniae, Masoviae et Stolpensi ac Terras Russiae publice vel occulte fugerunt, Capitanei, Judices, Officiales et subditi nostri, et Ducum praefatorum, jurisdictionem pro tempore exercentes, qui fuerint requisiti ad restitutionem eorum, cum rebus suis et bonis omnibus eisdem Dominis sine mora, difficultate et contradictione teneantur. Idem Ordo per omnia in rusticis, colonis, tabernatoribus, hortulanis, et aliis similibus personis nostris et Ducatum praedictorum, ad Dominia Ordinis fugientibus observetur, nec de caetero taliter acceptentur, aut servantur fugientes. Item si fures, incendiarios, vel alios malefactores quoscunque, de Dominis Ordinis quibuscunque ad Regnum nostrum Ducatus et Terras nostras praedictas fugere contigerit, extunc terrigenae, et quorum interest de Terris Ordinis praefati, licenter eosdem sine omni impedimento insequi libere ubicunque poterunt. Quibus etiam Capitanei, tenutarii, terrigenae, judices, officiales et subditi Dominiorum nostrorum praefatorum, quicunque super hoc fuerint requisiti, debent praestare auxilia, consilia et favores, ut malefici hujusmodi capiantur, capique juxta jura municipalia Regni nostri legitime puniantur. Et si capi non poterint in Regno et Terris nostris saepe dictis, per Nos et subditos nostros et alias nullatenus sustineantur vel foveantur, teneanturque utraque Pars illis sine fraude et dolo in suis Dominis incolatum prohibere, aut in metis Terrarum, quas hujusmodi tangit negotium, exhibere de eis justitiae complementum, de malefactoribus autem de Regno nostro,

et Ducatibus Litvaniae, Mazoviae, Stolpensi aut aliis Dominis nostris ad Terras Prussiae confugientibus similis aequitas habeatur.

Item quod neutra Partium debet aliquem vel aliquos etiam subditos alterius Partis in suis Dominis fovere ac tolerare, qui alteram Partem, ejus subditos aut subditum diffidare velint aut velit, aut diffidant, damna irrogant, seu infidelitatem commiserint, vel alias graves inferant molestias. Imo nec inimicis Partis adversae adhaerere, passum eis per Terras suas permittere in praedictum et offensam alterius, sine dolo et fraude quoquo modo.

Item omnia privilegia, inscriptiones, foedera, obligationes vel munimenta quaecunque, quae vel quas Magister et Ordo praedicti super territorio Nieszow, villis Murzynowo, Orłowo, Neudorff, et navigio juxta Thorun, quae ad Nos, et ad Regnum nostrum praedictum vigore Concordiae prioris et praesentis sunt devoluta, a quibuscunque personis, quacunque praesulgeant dignitate, habent, et praesertim Concordiam Thorunensem, duas sententias per Serenissimum Principem et Dominum SIGISMUNDUM Romanorum etc. Regem, Budae et Vratislaviae latas, et Litteras Originales, quas Magister et Ordo praefati habent a Divae memoriae Progenitore nostro, et Duce Magno Litvaniae, vel ab aliis personis quibuscunque super Terris Samogitarum, Sudorum et Litvaniae Nobis restituere debent, et restituta fatemur. Reliqua vero privilegia Ordinis praedicti, quaecunque auctoritate fulcita, Ecclesiastica vel Saeculari, in quantum derogare poterint huic Concordiae in toto vel in parte, et aliis omnibus praemissis punctis et articulis suis derogatoriis, sint nulla, cassa et irrita, et pro talibus perpetuis temporibus habeantur.

Item omnes captivi in hac guerra et treugarum prorogationibus detenti ab utraque Parte sint liberi et soluti ipso facto, sine dolo et fraude, exceptis captivis, qui pendente treuga ultima duodecim annorum inter Regnum Poloniae, Magnum Ducatum Litvaniae, et Magistrum et Ordinem Prussiae firmata, in Litvania sunt detenti.

Item navigia circa Slotoriam, videlicet peditibus, equitibus, et cum levibus curribus, et circa Soletz et Fordan, cum equis, rebus quibuscunque, et curribus oneratis non debent prohiberi, sed pateant cuilibet perpetue transeunti.

Item omnes profugi tam de Regno nostro Poloniae, Terris Litvaniae, Samogita-

ANNO 1436. *gittarum, Mazoviae, Russiae & Stolpensi, quam de Terris Ordinis praedicti quibuscunque, libere possint & valeant redire ad propria, & de bonis suis dimissis disponere pro libitu suae voluntatis.*

Item omnia bona immobilia subditorum, cujuscunque status, gradus aut conditionis fuerint, per Nos aut partem nostram recepta & ablata his, qui degunt aut morantur in Terris Ordinis praedicti, auctoritate praesentis Concordiae restituere volumus & debemus eisdem integraliter & ex toto, & simili modo omnibus incolis Regni nostri, & Ducatum praedictorum Nobis subditorum, cum effectu bona recepta & ablata Magister & Ordo restituere teneantur.

Et si aliquis subditorum de Terris aut Dominis nostris velit ad Terras Ordinis ratione incolatus se transferre, licite poterit, & libere recedere absque quovis impedimento aut arresto personae, & bona sua vendere, aut de eis disponere juxta beneplacitum liberae voluntatis, pari modo volumus de bonis in Terris Magistris & Ordinis ablati seu occupatis observari. Item omnes Coadiutores & adhaerentes, qui in favorem nostri, & Regni nostri Poloniae Coadiutorum & subditorum nostrorum, Magistrum & Ordinem Prussiae diffidarunt, ab omni impetitione Magistris & Ordinis praedicti sint liberi & soluti. Item omnes apostatae Ordinis praedicti in Regno nostro & Terris Litvaniae, Samogitarum, Mazoviae, Russiae & Stolpensi, & aliis Dominis Regni nostri & Terrarum praedictarum commorantes, ne diutius in suis peccatis tolerantur, de Regno nostro, & Dominis nostris praedictis per Nos & Officiales nostros praedictos exire compellantur, & deinceps hi & alii in eisdem nullatenus foveantur. Item quod nullus mercator seu alius homo, cujuscunque conditionis existat, (aut bona ipsius) propter delictum seu debitum alterius arrestetur, molestetur vel turbetur, nec etiam captivetur. Item si vectores & aurigae bona, merces mercatorum pro pretio ducentes, telonea seu loca datiarum praeterierint, ipsi duntaxat in rebus, & equis suis propriis puniantur, & quod propterea bona mercatorum non debent occupari nec detineri. Item sylva Dabsko circa Fredelanth in districtu Naclensi, impignorata Ordini pro certa summa, redimi poterit per impignorantem, vel per Regnum soluta summa Ordini, pro qua extat obligata, & in litteris desuper confectis continetur. Item datio sive exactio dicta Funthowezol, super qua praescis temporibus & haecenus controversia inter Ma-

Tom. IV.

ANNO 1436. *gistrum & Ordinem, ac mercatores Terrarum Regni Poloniae, Magni Ducatus Litvaniae, & Ducatum praedictorum vertebatur, & pendeat ex certis causis indecisa, talem ponimus ordinem, quod mercatores Regni, Magni Ducatus & Ducatum praedictorum, praeter alia quaecunque gravamina & solutiones impostarum imponendas, quibuscunque nominibus nuncupentur, respondeant Ordini de eadem duntaxat, si aliquando contigerit ipsos cum bonis suis in navibus propriis navigare ultra mare, ita tamen, quod si Civitates maritimae liberatae & absolutae via juris fuerint ab eadem, quod cives, mercatores & indigenae Regni, & Terrarum Poloniae, Litvaniae, Mazoviae, Russiae a solutione hujusmodi sint similiter liberi & excepti, & illa omnia, quae ab eis a tempore, quo praesens pax perpetua est firmata, ratione hujusmodi exactiois sunt recepta, integraliter restituantur per Ordinem praedictum mercatoribus Regni, Ducatus Magni & Ducatum praedictorum viceversa, absque recalculatione & renitentia, quaecunque interruptione, consuetudine, praescriptione & diuturnitate non obstantibus. Si vero per concordiam extincta fuerit, ad restitutionem receptorum minime teneantur. Aliae autem omnes & singula exactiones, quibuscunque vocitentur nominibus, a mercatoribus Terrarum Regno Poloniae, Ducatu Magno Litvaniae, & Ducatibus praedictis subiectarum, ut praefertur, indigenis, in Terris Magistro & Ordini subiectis, & specialiter exactio quaedam dicta Lobgeldt & Fyrken nullatenus de caetero exigatur. Nec Nos Rex, Dux Magnus Litvaniae, Duces Mazoviae & Stolpensi imponemus aliquod novum theloneum in gravamen & praedictum duntaxat subiectorum Ordinis praedicti, & si quod novum est impositum in Terris nostris & Ducatibus praedictis a tempore Concordiae circa lacum Melno factae, omnino deponatur, teloneis & depositis antiquis semper salvis. Item cum medietas navigii circa Thorun supradicti, cum medietate pecuniarum de ipso provenientium Nobis vigore prius habitae, & praesentis Concordiae in perpetuum Haeredibus & Successoribus nostris debeatur, de collectore pecuniarum ex ipso sic inter Nos existit conventum, ordinatum & conclusum, quod is, qui per Nos & Successores nostros ad ea fuerit deputatus, conveniet cum Commendatore Thorunensi pro tempore existenti, uno anno in Oppido Thorun, & alio in Nieszowa, & sic semper vicibus alternatis collectorem hujusmodi*

ANNO modi singulis annis simul constituent, qui
1436. sub praestito juramento pecunias, quas
collegerit, diebus Dominicis in manus
utriusque praesentet aequali portione di-
videndas, solutis pretiis famulorum, &
reparatione navium de communi. Et si
alteri Parti ille collector pecuniarum non
placuerit, anno elapso tam Capitaneus,
sive ad ea deputatus, quam Commenda-
tor convenientes ut supra alium eligant,
quotiens fuerit opportunum. Servitia
vero per famulos navigii praedicti, quae
Scharwerk appellantur, fieri consueta,
Partibus praedictis similiter alternatis se-
ptimanis & paribus vicibus impendantur,
& tunc Pars quaelibet in sua septimana
ipsis provideat de expensis, modo & for-
ma sicut haecenus est eis provisum. Item
si aliquis de Terris Regni nostri, Duce-
tus Magni, & Ducatum praedictorum
subditis Ordinis injuriam intulerit, & su-
per eo Capitaneus, vel alius Officialis
noster requisitus justitiam non fecerit, ex
tunc pro negligentia hujusmodi ab offi-
cio est deponendus, nisi de innocentia
sua juramento proprio & corporaliter pur-
gaverit. Similiter ex alia parte, si Com-
mendator vel Officialis Ordinis praenomi-
nati in reddenda justitia in praemissis ne-
gligens fuerit, pari modo destituatur, &
nihilominus Successor justitiam teneatur
facere expeditam requirenti. Si vero is,
qui pro justitia ratione delicti vel alias re-
quiritur, simplex fuerit terrigena, & ju-
stitiam facere recusaret aut negligeret,
ex tunc damna justitiam requirenti per
Capitaneum seu Commendatorem de bo-
nis terrigenae praedicti compensentur &
solvantur, nisi simili se purgaverit jura-
mento. Item si per aliquem subditum,
indigenam vel advenam alicujus nostrum,
casu & eventu inscriptioni, seu paci hu-
jusmodi perpetuae fuerit in aliquo dero-
gatum & contraventum, utpote rapinae,
spolia, incendia, vastationes, praedae, vel
homicidia, aut aliqua maleficiorum ge-
nera in Dominis & Terris nostris alteru-
trum perpetrata fuerint & commissa, pro-
pterea pax praedicta cassari, irritari non
debebit, sed in suo robore & firmitate
permanebit, nec propter hoc Pars, cu-
jus subditus maleficium hujusmodi com-
miserit, censetur fore dejerans, seu
perjurans. Praedicti autem delinquen-
tes & malefactores pro ipsorum excessi-
bus, per Capitaneos seu Officiales utri-
usque nostrum judicialiter puniantur, &
ad satisfactionem plenam & debitam ar-
cebuntur & compellantur. Item ut Ca-
pitanei, Palatini, Commendatores, Offi-
ciales seu Judices Partis utriusque ad ad-
ministrationem justitiae fortius inducan-
tur, & ne aliqua gravis displicentia inter

Nos Regem, Ducem Magnum & Duces
praedictos ex una, Magistrum & Ordinem,
& Terras subjectas sibi praenomi-
natas, & subditos eorundem parte ex al-
tera, in posterum valeat exoriri, singulis
annis Nos Rex praefatus duos ex Com-
mendatoribus Viros boni testimonii &
conscientiae in Festo Pentecostes, & simi-
liter Magister & Ordo duos Palatinos,
aut alios parvis conditionis, in praefato Fe-
sto de Terris nostris praedictis eligant, &
sibi, quantocius poterint, hujusmodi ele-
ctionem personarum infinuere scriptis.
Qui in Festo S. Michaelis convenientes
uno Anno in Nieszowa, alio in Thorun,
& tactis sacrosanctis Evangeliiis, favore,
timore & odio exclusis, de justitia faci-
enda punient Judices ac Officiales in ad-
ministratione justitiae remissos & negli-
gentes, & secundum jura municipalia lo-
ci delicti Partibus laesis facient nihilomi-
nus justitiam congruentem, vel Partes
secundum aequitatem & bonam conscien-
tiam component, & omnia facient, quae
pro conservatione hujusmodi juratae pa-
cis perpetuae viderint expedire. Pari
modo inter Samogitiam & Prussiam uno
anno in Veluna, & alio in Regnith, in-
ter Litvaniam & Livoniam uno anno in
Huspole, & alio in Dymberg, alias in
Nowina. Inter Novam Marchiam & ma-
jorem Poloniam uno anno in Siracovo a-
lias Czynk, alio in Dreszno. Inter Ter-
ram Dobrinensem & Prussiam uno anno
in Rupin, & alio in Brodnica, inter Ter-
ras Mazoviae Ducis VLADISLAI & Pruf-
siam anno uno in Dzoldow, & alio in
Mlawa, inter Visnam & Prussiam uno an-
no in Visna, & alio in Jannsburg. Inter
Terras Ducis BOLCONIS & Prussiam, uno
anno in Ciechanow, & alio in Nidborg, per
omnia volumus & decernimus observari.
Inter Ducatum Stolpensem & Prussiam
uno anno in Stolpen, & alio anno in Bi-
taw, inter Novam Marchiam & Terram
Stolpensem uno anno in Retz, & alio in
Suthyn, nisi Partes de aliis locis fuerint
concordes. Item ne circa limites displicen-
tiae seu controversiae suscitari valeant,
volumus limites de quiennio in
quiennium, ubi opus fuerit, inno-
vare. Item liber sit transitus & via om-
nibus mercatoribus ac incolis Terrarum
ac Dominiorum Ordinis cum suis mercan-
tiis, frumentis cujusunque grani, & re-
bus quibuscunque, & cujusunque con-
ditionis vel manerici existant, sine im-
pedimento vel angaria per terras & maria,
aquas & flumina quocunque ascendendo
& descendendo per ipsum Regnum, in
& ad Regnum Poloniae, Terras Litva-
niae, Samogitarum, Mazoviae & Russiae;
atque

ANNO atque Terras praedictas, ac per ipsa flu-
mina seu aquas usque ad maria, & trans
mare in navibus parvis sive magnis, va-
cuis sive oneratis, in perpetuum, quo-
modocunque & quotiescunque voluerint,
absque aliquo aresto vel impedimento cu-
juscunque: & specialiter oppidanorum in
Thorun, quas quidem merces, frumen-
ta & res, ut praescriptum est, si praefati
mercatores seu incolae Ordinis ducentes
vendere, aut stare in aliquo locorum seu
civitatum ad portum sive ripam praedi-
ctarum aquarum sive maris situarum seu
situatarum voluerint, est & debet esse in
ipsorum arbitrio & voluntate. Si vero
vendere noluerint, possunt absque omni
impedimento ire, seu ascendere vel de-
scendere, quo eis placuerit cum rebus
praedictis, ut superius est expressum, te-
loneis & antiquis depositis prout supra sal-
vis. Item omnia damna, injuriae, displicen-
tiae, impeniae & expensae Praelatis eo-
rumque Ecclesiis et Capitulis, ac Abba-
tibus, Prioribus, Conventibus, Monaste-
riis, Personis Ecclesiasticis, Saecularibus,
& aliis quibuscunque per Nos, subditos,
coadjutores & adherentes nostros in Ter-
ris Prussiae & extra illata quomodolibet
& facta, in omnibus guerris praeteritis,
& e contra per saepe dictum Magistrum
& Ordinem, ac Exercitus ipsorum Prae-
latis in Dominis Regni nostri constitutis
sint sopita auctoritate praesentium penitus
& extincta, ita quod praetextu eorundem
per Praelatos ipsos, aut eorum aliquem
suis aut Ecclesiarum, Capitulorum, Con-
ventuum sive Monasteriorum suorum no-
minibus, Magistro & Ordini praedicto,
vel aliis supradictis quaestio, causa, actio,
vel impeditio de jure vel de facto nullo
unquam tempore moveatur. Item Ma-
gister & Ordo praedicti tenebuntur No-
bis ratione Concordiae praesentis dare, &
solvere novem millia Florenorum cum
quingentis Hungaricis justis & bo-
ni ponderis, aut eorum valorem in mo-
neta Pruthenicali bona nova: mediera-
tem in Dominica Latare, & aliam me-
diatatem in Festo S. Martini Episcopi in
Thorun proxime affuturo; & pro rata
cujuslibet solutionis literas quietatorias te-
nebuntur assignare. Item circa judices,
judicia, mercantias emendas vel venden-
das, & circa victualia comparanda, &
telonea antiqua solvenda rationabilis con-
suetudo, tempore bonae memoriae VI-
tovdi Magni Ducis Litvaniae tenta, in
Litvania, Samogitia et Russia inconcussa
servetur, et quantum fieri poterit, juxta-
ritum Catholicorum in melius reformetur.
Item ne circa hanc Concordiam per-
petuam aliquid in posterum relinquatur,

quod possit mentes et subditos Partium ANNO
praedictarum tam Spirituales quam Saeculares
ad lites et odia quaecunque pro-
vocare in futurum, causam Ecclesiae Vla-
dislaviensis, et ipsius Episcoporum su-
per demolitione domus Episcopalis ante
oppidum Gedanum, in praeteritis guer-
ris per oppidanos Gedanenses attenta-
tam, quae in Curia Romana, et Constans-
tienti ac Basiliensi Conciliis per annos plu-
rimos pendebat indecisa, duximus de con-
sensu Partium, et Venerabilis Capituli
Vladislaviensis per modum concordiae
sopendam. Ita videlicet, quod Magi-
ster et Ordo pro oppidanis Gedanensibus
Reverendo in Christo Patri Domino Vla-
dislao, modernae Ecclesiae Vladislaviensis
Episcopo, mille ducentos Florenos
Hungaricales boni et justis ponderis, pro
media parte hujusmodi summae in Festo
Carnisprivii, cum uno stamine Prussien-
si boni operis in oppido Thorun, et pro alia
parte media, in Festo S. Michaelis ibidem
proxime affuturo, ratione demolitionis do-
mus praedictae solvent et expedient cum
effectu, et absque excusatione aliqua.
Dominus vero Episcopus praedictus et
Capitulum ejus, eosdem oppidanos Ge-
danenses et Ordinem, ab impetitione sua
debet dimittere absolutos, et causam hu-
jusmodi extinguere: nunquam ipsis de
caetero per se et Successores suos inten-
tandam, quam ordinationem praefati D.
Episcopus et oppidani publice et solenni-
ter emologarunt. Solutione facta, Do-
minus Episcopus praefatus cum Capitu-
lo suo super qualibet solutione quitabit
sufficientibus literis Magistrum, Ordinem
et oppidanos antedictos. Item Magister
Generalis et Ordo omnem exactam et ex-
tremam diligentiam faciet, quod Magi-
ster Alemaniae intra unum annum majus
suum sigillum huic Concordiae perpetuae
appendet, quod si facere noller, sed cum
aliquo Domino spirituali vel temporali
ratione bonorum ab eodem Domino ob-
tentorum Regi, Regno Poloniae et Du-
catibus praemissis, ac eorum subditis bel-
la moveret, extunc Magister Generalis
Prussiae, et Magister seu Praeceptor Li-
voniae, et Fratres Ordinis per Prussiam
et Livoniam, absque dolo et fraude, sub
fide et honore ac onere praestiti jura-
menti, eidem Magistro Alemaniae, nec
non illis Dominis, sub quibus consistunt,
ac aliis quibuscunque hominibus, per se
vel alios, publice vel occulte, directe
vel indirecte, cum gentibus armorum,
pecuniis, armis, aut aliis auxiliis quibus-
cunque, consilio vel favore, non debent
neque possunt subvenire aliquo excogita-
to ingenio vel colore; quod si contrarium fe-

ANNO fecerint, et id legitimis documentis probatum fuerit, quod tunc subditi eorum ab omnibus homagiis, juramentis et subjectionibus liberi et soluti esse debent in hoc casu, donec ad observationem pacis perpetuae revertentur. Item Nos VLADISLAUS Rex Poloniae praedictus oppidum Arnswald, alias Thöfzno, quod exercitus Patris nostri bonae memoriae Domini VLADISLAI acquisivit, et cuius possessionem hucusque habuimus pacificam, Magistro et Ordini intra hinc et Dominicam Laetare proxime venturam, cum euriis, villis et aliis omnibus cohaerentibus ad praedictum oppidum spectantibus restituere tenebimur et debemus. Nobiles insuper de Novavedel et Felkemberg cum oppidis, castris, et omnibus bonis suis in Nova Marchia consistentibus, qui Patri nostro praedicto fidelitatem et homagium, exercitu nostro in Nova Marchia existente, praestiterant, ad Magistrum et Ordinem absoluti primo a nostris homagiis et juramentis, ratione bonorum praedictorum duntaxat Nobis factis, intra hinc et praedictum terminum Dominicae Laetare revertantur. Qualitercunque autem ipsi Nobiles et oppidum Arnswald ad possessionem Magistri et Ordinis accesserint, sive de manibus nostris aut nostrorum, sive etiam aliis modis quibuscunque, quod per hoc huic articulo satisfacere censuimus, proviso tamen, quod Magister et Ordo eosdem favorabiliter et benigne recipiant, et de vita ac bonis affecerint, quemadmodum de huiusmodi affecutione per Magistrum et Ordinem in Festo Purificationis Mariae proximo debet iisdem provideri, et in Castro Racionz huiusmodi litera affecutionis praesentari. Item Castrum Nieszowa cum districtu et medietate navigii, ut superius est expressum, Magister et Ordo intra hinc et Dominicam Laetare proximam ad manus Reverendi in Christo Patris Domini Vladislai Episcopi Vladislaviensis nomine nostro debent tradere, restituere & assignare cum effectu. Item ut haec concordia cum tanta maturitate concepta abundantiori cautela valeat ab utraque Parte fortius et attentius custodiri, promittimus bona fide attente et fideliter in verbo nostro Regio, absque dolo et fraude, corporali praestito juramento, huiusmodi Concordiam in omnibus suis articulis atque punctis observare. Et ut propensiori vigilantia ipsius capitula attendantur, decernimus formam juramenti sub verbis et tenore infra scriptis:

Ego N. juro, quod hanc Concordiam observabo, nec contraveniam ei facto, auxi-

lio, consilio vel favore: Sic me Deus adiuvet, & hac S. Christi Crux. ANNO 1436.

Et quod omnes Reges, Successores nostri et Haeredes, infra annum Coronationis suae seu suscepti Regiminis, similiter Magnus Dux Litvaniae modernus, ad requisitionem alterius Partis per Nuntios speciale mandatum habentes huiusmodi pacem perpetuam juramentis firmare et stabilire teneantur. Quodque de decennio in decennium per Praelatos, Duces, Palatinos, Commendatores, terrogenas atque cives, tam nostrorum quam Ordinis Partium, et prius non iuratos, debet novis juramentis solidari. Item ut Pars contra partem, metu animadversionis praesentis, ad bella et praedia non confurgat, statuimus decernentes: quod nostri Praelati, Milites, Nobiles, Cives et tota Communitas debeant, et teneantur Terrarum Magistris, et Ordinis Praelatis, Baronibus, Militibus, Nobilibus, Civibus et toti Communitati dare certas nostras literas, et pares sive reversales ab ipsis sub eadem forma recipere, quas tam Nos, quam praefatus Magister et Ordo subditis utrisque nostris dare promittimus et debemus, ipsique subditi nostri subditis Magistris et Ordinis, et e converso subditi Ordinis subditis Regni nostri dare et praesentare tenebuntur in Dominica Laetare proxime ventura, sub his vel similibus verbis: Quod si Nos, vel Successores nostri, stante huiusmodi pace perpetua, Magistro aut Terris Ordinis vellemus aut conaremur huiusmodi guerras aut bella movere, non debent Nobis subditi nostri consentire, nec in hoc obedire aut parere: quinimo erunt ab omnibus nostris homagiis, juramentis et subjectionibus liberi et soluti, donec in hoc casu Nos et Successores nostri ad observationem pacis perpetuae revertemur. Item omnes violationes treugarum ac pacis, federum, stipulationum et contractuum, si quae inter Partes praedictas in guerris praeteritis accidissent, vigore praesentis Concordiae, annullamus et cassamus. In cuius rei testimonium Sigillum nostrum, quo ad praesens utimur, cum infra scriptorum Illustrum ac Praelatorum Dominorum Fratrum nostrorum Charissimorum, Magni Ducis Litvaniae, Praelatorum, Ducum, Baronum, Militum, Procerum et Civitatum sigillis est appensum, videlicet SIGISMUNDI Magni Ducis Litvaniae praedicti, SEMOVITI, CASIMIRI, VLADISLAI, BOLESLAI Masoviae, BOGUSLAI Stolpensis, MICHAELIS praefati Domini, SIGISMUNDI Magni Ducis Nati Ducum: nec non Reverendissimorum et Re-

ANNO Reverendorum in Christo Patrum Dominorum Alberti S. Gnesnensis Ecclesiae Primatis, & Johannis Leopoliensis Archiepiscoporum, Sbignei Cracoviensis, Stanislai Posnaniensis, Vladislai Vladislaviensis, Stanislai Plocensis, Mathiae Vilnensis, Joannis Chelmenis, Pauli Camenecensis, & Andreae Vlodimirien-
1436. sis Episcoporum. Andreae Vladimirovici, Chleb Dogoldowicz, Georgii Siemionowicz Russi Ducum: & Magnificorum Nicolai de Michalów Cracoviensis Castellani, Sandiwogii de Ostrog Posnaniensis, Petri de Pieszkowaska Cracoviensis, Joannis de Czyżów Sandomiriensis, Martini de Calinowa Siradiensis, Joannis de Lichn Brestensis, Jarandi de Brudzewo Junivladislaviensis, Ostyk Castellani Vilnensis, Dolgerth Vilnensis, Lulufz Trocensis, Joannis Manzyk de Dambrowa Leopoliensis, Petri Odrowaz Podoliz, Stanislai Grath de Szemsko Plocensis, Joannis Glowacz de Lauzenica Czynrensis, Pauli de Radzimowo Belzensis Palatinorum. Martini de Slawsko Posnaniensis, Dobeslaj de Senno Sandomiriensis, Petri de Zyreniki Calisiensis, Laurentii Zaremby Siradiensis, Petri de Bnin Gnesnensis, Alberti Maliski Lanciciensis, Floriani de Korynica Visliciensis, Domarathi de Kobylani Lublinensis, Nicolai de Worzonowo Brzestensis, Cristini de Koziegłowy Sandecensis, Joannis de Tenczyn Woynicensis, Przedborii de Konicpole Rospiriensis, Nicolai de Wirzbiczko Dobrzynensis, Joannis de Balicze Radomienis, Barthossi de Gostyn Naklensis, Martini de Uyrzyka Junivladislaviensis, Clementis Wandrobka de Szelce Biecen-
1436. sis, Vincentii de Szamotuły Medzyrzecensis, Dobrogostii de Kolno Camenecensis, Przedpelconis de Kopystłowo Landensis, Przybisłai Dzik Zarnovien-
1436. sis, Warfii de Ostrow Zawichostenis. Pauli de Biskupiec Malogostienis, Alberti de Pakoszcz Szemensis, Mathiae de Bielavy Brzezinenis, Joannis de Kalinowa Sandecensis, Petri de Chelm Polanecensis, Nicolai de Lupstow Kruswicensis, Stanislai de Skarszewo Biechoviensis, Jacobi Przekora Czechoviensis, Przybysłai Kowalensis, Nicolai Kielbasa Bydgosienis, Jacusii de Strzygi Ripienensis, Paskonis de Goslawice Konariensis, Joannis de Ulanowo Rogosenis, Hriczkonis Kerdeyowicz Leopoliensis, Nicolai de Wisnicze Premysliensis, Petri de Smolicze Sanocen. Michaelis de Buczacz Haliciensis, Joannis de Olesznica Marechalci, Andreae de Lubino Thesaurarii Regni Poloniae, Andreae de Czecho-
1436. Tom. IV.

wice Plocensis, Wigandi de Ostrołęka ANNO Czynrensis, Dobrogosti de Nowydwor 1436. Varfaviensis, Pauli de Lefzno Sochaczoviensis, Adae de Rythlo Gostinenis, Marcussi de Popien Ravenis, Nicolai Madrzyk de Starogrod Belzensis Castellatorum, Petri de Pieskowaska Cracoviensis, Petri Cordybog Posnaniensis, Andreae de Zelechowo Sandomiriensis, Dobrogosti de Szamotuły Calisiensis, Thomae Szeliga de Janowice Siradiensis, Stanislai Bielawski Lanciciensis, Andreae Dunin Brestensis, Stanislai Junivladislaviensis, Wolezkonis Rokutowicz Leopoliensis, Fantkonis de Sennow Premisliensis, Czurilonis de Stoyance Haliciensis, Janussii Kerdeyowicz Camenecensis, Nicolai Grzymalka Sanocenensis, Stanislai Kanymir Chelmenis, Petri de Campa Plocensis, Andreae de Radzieiowice Sochaczoviensis, Nicolai de Brzozow Gostinenis, Joannis Tabasch de Zaluzki Ravenis Succamerariorum. Narcissi de Wroczymowice Cracoviensis, Theodoric de Modzygod Posnaniensis, Joannis Slanka de Lapzowo Sandomiriensis, Nicolai de Pleszowo Calisiensis, Zegotha de Monkowo Siradiensis, Petri de Oporowo Lanciciensis, Waskonis de Sluzewo Brestensis, Nicolai de Koscielce Junivladislaviensis, Derislai de Wyfokie Lublinensis, Georgii de Lasfodki Dobrienensis, Joannis de Winnica Leopoliensis, Jacobi de Zachowice Haliciensis, Andreae Wyduga Plocensis, Joannis de Reglewie Cirenensis, Joannis Rogala de Wegrzynowo Wyfogradensis, Derislai de Podoste Zakroczymensis Vexilliferorum. Pauli de Bogumilowice Cracoviensis, Abrahaz de Zbanzyn Posnaniensis, Joannis de Sprowo Sandomiriensis, Trojani de Lekna Calisiensis, Petri de Wydawa Siradiensis, Adae de Thur Lanciciensis, Andreae de Ludbrancz Brestensis, Mathiae Figa de Olesznica Junivladislaviensis, Alexii de Ploniki Dobrienensis, Joannis Kielezomicz Lublinensis, Stanislai de Dawidowo Leopoliensis, Petri de Grochowice Premisliensis, Joannis Kola de Dalew Haliciensis, Stanislai de Strzegowo Plocensis, Alberti de Chebdzino Cernenis, Zylandi de Winica Vissogradensis, Zemak de Smogorzewo Ciechanoviensis, Salfyni de Szezwino Gostinenis, Jacobi de Glowno Ravenis, Salfyni de Wirzyka Belzensis Judicum; Joannis Farurey Cracoviensis, Bieniaconis de Bandlewo Posnaniensis, Joannis Powala Sandomiriensis, Sigismundi de Margonino Calisiensis, Stephani de Oporow Lanciciensis, Cristini de Kosciol Brestensis, Joannis Boyhu-
1436. Li

ANNO 1436. *ski Junivladislaviensis, Demetrii de Chodorow Leopoliensis, Joannis Mizurovski Premisliensis Dapiferorum. Janussii de Kobylany Cracoviensis, Samborii de Malachowo Posnaniensis, Petri de Krzyzanowice Sandomiriensis, Thomkonis de Mirza Siradiensis, Stanislai Starstkowski Calisiensis, Joannis Pareyeczow Lanciciensis, Boniewski Brestensis, Kackowski Junivladislaviensis, Nicolai de Felsten Leopoliensis Venatorum. Jacobi Klicze Pincernæ Siradiensis, Petri Skora Posnaniensis, Bagussii de Kruslow Calisiensis, Andreæ de Brzezic Brestensis, Joannis de Zimnawoda Leopoliensis Subiudicum. Nicolai de Brzezic Cracoviensis, Raphaelis de Goluthowo Posnaniensis, Jacobi de Baranow Sandomiriensis, Stanislai de Ostrog Calisiensis, Nicolai Kolucki Junivladislav. Clementis de Banczyce Lanciciensis, Nicolai de Sarlei Brestensis Subdapiferorum. Jacobi Lublinensis, Kielczonis Siradiensis, Joannis de Lassotki Dobrinensis, Jacobi de Malice Leopoliensis Tribunorum. Stanislai Liganszyc, Spitkonis de Melstin, Petri de Curow, Nicolai de Krolikowo, Przedpelkonis Moszczyc de Kosmin, Milai de Miloslaw, Janussii de Tuliskowo, Nicolai de Grandi, Petri de Sawadi, Miszczuy de Parczew, Jakussii de Wroniawy, Ioannis de Zychlino, Nicolai de Slesino, Vincenzii de Pniawa, Thomkonis de Sobora, Thulk de Strykow, Raphaelis de Tarnow, Ioannis de Pilcza, Skarbkonis de Gora, Mussilonis de Butzacz, Nicolai Mietowski, Janussii de Winary, Petri Fulkowski, & Jacobi de Czernchowo, Nicolai de Michow Nobilium & Procerum Cracoviensis, Posnaniensis, Calisiensis, Leopoliensis, Plocensis, Varlaviensis, Stolpensis & Stargardensis Civitatum. Postquam autem Deo favente annos discretionis attigerimus, promittimus & spondemus juramentum præstare, renovare & appendere, seu appendi facere præsentibus sigillum nostræ Majestatis. Actum in Brzezic Vladislaviensis Diocesis, Sabbatho in Vigilia Circumcisionis Domini, anno ejusdem millesimo quadringentesimo trigésimo sexto. Datum per manus Magnifici & Venerabilis Ioannis de Konecpole Cancellarii, & Vincenzii Koth de Dampno Custodis Gnesnensis, Cantoris Cracoviensis Ecclesiarum, Regni Poloniæ Vice-Cancellarii, Sincere Nobis Dilectorum.*

XCVIII.

Littere Reversales VLADISLAI Regis Poloniæ. Datum in Brzezic Anno 1436. Sabbatho in Vigilia Circumcisionis Domini. Ex Originali. Sigillum 1.

Significamus tenore præsentium quibus expedit universis. Quod nunquam Nos & Successores nostri Magistro & Terris Ordinis guerras movebimus aut bella, sed pacem perpetuam & concordiam inter Nos, Regnum nostrum, & adherentes nostros ab una, Magistrum, Ordinem, & suos adherentes ab altera partibus, de Anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo sexto, in Vigilia Circumcisionis Domini, in Civitate nostra Brzezic conceptam & firmatam custodiemus & servabimus inconcussa in omnibus suis articulis atque punctis. Promittentes: quod si Nos vel Successores nostri, stante hujusmodi pace perpetua, Magistro aut Terris Ordinis vellemus aut conaremur hujusmodi guerras aut bella movere, non debent Nobis subditi nostri consentire, nec in hoc obedire aut parere, quinimo erunt ab omnibus nostris homagiis, juramentis & subjectionibus liberi & soluti, donec in hoc casu Nos & Successores nostri ad observantiam pacis perpetuæ revertemur, quos in hujusmodi casu absolvimus ab omnibus homagiis, promissionibus & juramentis Nobis factis, ut præfertur per præsentem harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio litterarum. Datum in Brzezic Diocesis Vladislaviensis, Sabbatho in Vigilia Circumcisionis Domini, Anno ejusdem 1436. Præsentibus ibidem Reverendissimo & Reverendis in Christo Patribus, Dominis, Alberto Dei Gratia Sanctæ Gnesnensis Ecclesiæ Archiepiscopo & Primare, Sbigneo Cracoviensi, Vladislao Vladislaviensi, Stanislae Posnaniensi, & Stanislae Plocensi Episcopis: ac Magnificis, Nobilibus & Strenuis Nicolao de Michałow Castellano & Capiteo Cracoviensi, Ioanne de Lubin Brestensi, & Iarando Junivladislaviensi Palatinis, ac aliis pluribus fide dignis.

XCIX.

Littere Reversales PAULI de RUSDORF Ordinis Teutonici Magistri Generalis. Datum in Castro Marienburgensi ipso die Dominico LÆTARE Anno 1436. Ex Originali. Sigill. 1.

Nos Frater PAULUS de RUSDORF Ordinis Beatæ Mariæ Domus Theutoniarum

ANNO 1436.

ANNO 1436. *corum Ierosolimitanorum Magister Generalis, significamus tenore præsentium quibus expedit universis. Quod nunquam Nos, nec Successores nostri Serenissimo Principi & Domino, Domino VLADISLAO Regi, aut Regno suo Poloniæ guerras movebimus aut bella &c. ut superius in Reversalibus VLADISLAI Regis.*

C.

1440. Bund der sämtlichen Stände des Landes Preussen, worinnen sie unter gewissen Bedingungen versprechen, dem Hochmeister und gantzen Teutschen Orden allen schuldigen Gehorsam zu leisten. *Geben zu Marienwerder Montags nach dem Sonntag Judica 1440. (Vid. J. du Mont Corps Universel Diplomatique du Droit des Gens Tom. III. Part. I. pag. 86.)*

Wissentlich sey allen Kegenwärtigen und Zukünftigen, denen diese Schrifften vorbracht werden, das am Sontage Reminiscere, im vierzigsten Jare, Land und Städte, zum Elbing zusammen gewesen sind, und daselbst, um mercklicher nothdürftiger Sache willen, eine Einigung und Verschreibung, einer bey dem andern in seinem Rechte zu bleiben, angehaben und verahmet, und am Sontag Judica darnach zu Marienwerder, dieselbe Vereinigung mit Briefen und Siegeln geendet und vollführt haben, in solcher Weise, als hernach folget:

Im Nahmen der Heiligen und untheilhaftigen Dreyfaltigkeit, Am.

Wir Ritter, Knechte, und Städte der Lando, Gebiete und Städte in Preussen, unten geschrieben, bekennen und zeugen offenbahr mit diesem kegenwärtigen Brief, für alle, die ihn sehen, hören, oder lesen, das wir umb gemeines Nuz und Frommens Willen, Gott zu Lobe, unserm Herrn Hochmeister, seinem Orden und Landen zu Ehren, und uns allen zur Forderung, Besten und Wolfahrt, mit guter Vorbedachtung, wohlbedachtem reiffen Rath, und mit Eintracht, Wissen und Willen, unser aller gemeiner Ritter, Knechte, Bürger und Einwohner, eine freundliche, feste Vereinigung und Zusammenetzung, einer bey des andern Rechte und rechtfertigen Sachen zu bleiben, unter einander angegangen und gemacht haben. Angehen und machen, in Krafft

In cujus rei testimonium & fidem fir- ANNO 1436. *miores sigilli nostri appensione præsentibus fecimus communiri. Datum in Castro nostro Marienburgensi, ipsa die Dominica, qua in Ecclesia Dei Lætare Jerusalem decantatur, Anno Nativitatis Domini millesimo quadringentesimo tricesimo sexto.*

C.

Confederatio omnium Ordinum & Statuum Terrarum Prussie, per quam sub certis conditionibus Magistro & Ordini Teutonico obedientiam & subjectionem promittunt. Actum in Quizin FERIA secunda post Dominicam JUDICA Anno 1440. Ex Archivo Illustrissimi ac Reverendissimi Zaluski Episcopi Kijovienhs.

Notum fiat omnibus præsentibus & futuris, quibus expedit universis, quod Dominica Reminiscere Anno 1440, Terræ & Civitates in Oppido Elbing convenerint, ibique ad res singulares componendas consilium inierint, præcipue quatenus omnes penes sua jura permanere possint; postea vero Dominica Judica in Marienwerder ea, quæ ibi conclusa, litteris & Sigillis nostris approbata & ad finem deducta sunt, quorum tenor est talis:

In Nomine Sanctissimæ & Individuæ Trinitatis Amen.

Nos infra scripti Equites, Milites, & Terrarum Prussie Civitates, notum testatumque facimus per præsentem omnibus has lecturis vel auditoris. Quod pro commodo & utilitate communi, pro gloria Dei, honoreq; Clementissimi Domini nostri Magistri & universi Ordinis, ac pro bono Republicæ & omnium nostrorum maturo consilio, deliberataque consultatione habitis, de scitu & voluntate omnium Equitum, Militum, Civium & incolarum nostrorum, amicabilem, stabilem, perpetuamque inter Nos concordiam, cum scitu & voluntate ac consensu R. R. Domini & F. PAULI RUSDORF Magistri in Prussia, Domini Clementissimi, iustis de causis vigore harum litterarum, pro Nobis, Communitate nostra, Equitibus, Civibus, Milicibus ac incolis præ-

ANNO unserem höchsten Vermögen nicht lassen un-
1440. gerochen.

Item, Dafs ein jeglicher von uns unterge-
schriebenen Landen und Städten, sol mit
des andern besten umgehen, in rechtfer-
tigen Sachen, und ob einer etwas verneme,
oder zu wissen würde, dafs diesem Lande,
uns allen, oder einem besondern möchte
schädlich seyn, in welcherley Weise das
wäre, das soll einer dem andern verkündi-
gen, getreulich warnen und wissen lassen,
und solche Warnung und Verkündigung
soll bey einem jeglichen in Rathes Weise
bleiben.

Item, was von den gemeinen Landen
und Städten auf den Tagfahrten, mit
Eintracht, nach alter Gewonheit, verlie-
bet und beschlossen wird, dafs dasselbe von
uns untergeschriebenen Landen und Städ-
ten alles also gehalten werden sollte.

Im Zeugnis und wahrhaftigen Bekant-
nis aller vorgeschriebenen Sachen, haben
wir Hans von Segenberge, Banerführer
des Culmischen Landes, Cuntze von Schwent-
zen, Otto von Plemichaw, Austin von
der Scheibe, Ritters, Joen von Eichholz,
Simon von Glasow, Johann von der Li-
new, Günter von Peteraw, Otto von He-
selecht, Forge von Sefelt, Jakusche von
der Trommeney, Matthis von Genten, Ni-
clas von Vriersche, Hans Rackus, Hans
Schlumenaw, Sander Machewitz, Hans
Logendorff, Friederich von Polkaw, Bar-
tusche von der Twernitz, Peter Stube,
Hans Mofsek, Knechte, von alle der Rit-
ter und Knechte wegen des gantzen Culmi-
schen Landes und Gebietes, Johann von
Baisfen, Hans Kuskau, Landrichter,
Günter von der Delaw, Zander von Rus-
kaw, Niclas Machewiz, Otto Strube zum
Reine, Peter von Doringswalde, Niclas
von Doringswalde, Petrusche von Gar-
den, Matthes von der Lynaw, Forge von
Orzebin, Hans von der Schlaewe, Ritter
und Knechte des Osterrodischen Gebites,
Niclas von Buchwalde, Banerführer, Sege-
munt von Wapels, Landrichter, Pawel
von Desmansdorff, Ritter, Gabriel von
Baisfen, Rasche von Lincken, Wudisch
von Grunenfelde, Clement von Difes, Knech-
te des Christburgischen Gebites, Rampzel
von Crysen, Landrichter des Risenbergi-
schen Gebites, Stybar von Bapsen, Niclas
Zackerau, Niclas Sonnenberg, von der
gemeinen Ritter und Knechte wegen des Ri-
senbergischen Gebites, George Scholein,
Landrichter, Tize von Marewiz, Hans
Pfeilsdorff, Matthis von Burkhartsdorff,
des Elbingischen Gebites, Gottschalk
von Schmollong, Hans von Thuren, Joen
von der Fene, Ritter und Palsca Schierka-
zni des Dirschauischen und Mewischen Ge-
bie-

Item unusquisque nostrum ex Nobili-
tate & Civitatibus alterius res æquas sibi
meliore modo commendatas habebit. Et
si quis animadvertat, vel certior aliun-
de fiat de instanti damno harum terra-
rum, unius aut omnium, quodeunque
id sit, alter alteri indicabit, deque eo
monebit illum, quæ admonitio apud eum
loco consilii quiescet.

Quod per Terras Prussiæ & a Civita-
tibus in Conventibus concorditer de ve-
teri consuetudine receptum & conclusum
fuit, hoc ipsum a Terris & Civitatibus
infra scriptis observabitur.

In fidem omnium supra dictorum Nos
Joannes a Segenberge Vexillifer Terræ
Culmenfis, Cuntius a Swenten, Otto a
Plemichaw, Augustinus a Scheibe Equi-
tes, Joen a Eichholtz, Simon a Glasaw,
Johan a Linaw, Gunther a Peteraw, Ot-
to ab Heselecht, Georgius a Sefelt, Jaco-
bus a Fromeney, Matthias a Genten, Ni-
colaus a Vriersche, Joannes Rakus, Jo-
annes Schlumenaw, Sander Machewitz,
Joannes Logendorff, Fridericus a Pol-
kaw, Bartusch a Twernitz, Peter Stube,
Ioannes Mofzek Equites & Milites to-
tius terræ & ditionis Culmenfis. Ioannes a
Baisfen, Ioannes Kuskau Iudices terrestres,
Gunterus de Delaw, Zander a Ruskaw,
Nicolaus Machewitz, Otto Strube ad
Reine, Petrus a Doringswalde, Nico-
laus a Doringswalde, Petrusche a Gar-
den, Matthæus Lynaw, Georgius ab
Orzebin, Ioannes a Schlamke Equites &
Milites Osterodensis ditionis, Nicolaus a
Buchwalde Vexillifer, Sigismundus a
Wapels Iudex terrestris, Paulus Des-
mansdorff Eques, Gabriel a Baisfen, Ra-
sche a Lincken, Wudisch a Grunenfel-
de, Clemens a Difes, Milites Christbur-
genfis ditionis, Rampzel a Crysen Iudex
terrestris Risenburgenfis ditionis, Sty-
bar a Bapsen, Nicolaus a Zakerau, Ni-
colaus Sonnenberg, ex simplicibus E-
quicibus & Militibus Fundationis Risen-
birgenfis, Georgius Scholein Iudex ter-
restris, Tize a Marewiz, Ioannes Pfeils-
dorff, Matthias a Burkhardsdorff Elbin-
genfis ditionis, Gottschalk a Schmollang,
Ioannes a Thuren, Ioan a Iene Equites,
& Palsca Schierkazni Dirschauensis
& Mewensis ditionis, de plena potentia,
consilio & mandato omnium nostrorum
communium Equitum & Militum, qui
nos ablegarunt, infra sigillis nostris mu-
nivi-

ANNO
1440.

ANNO bites, von vollkommener Macht, Eintracht,
1440. Geheiß, und Befehls wegen, alle der un-
sern und unserer gemeinen Ritter und Knech-
te, die uns ausgesant haben, unsere Sie-
gel hierunter aufgedruckt. Und wir
Burgermeister und Rathmanne der Städte
Culmen, Thoren, Elbing, Braunsberg, Kö-
nigsberg, Danzig, Kneiphoff, Graudens,
Straßburg, Newemarck, Lebau, Reden,
Newstad-Thoren, Newstad-Elbing, Lebe-
nicht, Welaw, Allenburg, Heilige-Buel
Zinthen und Landesberg, von vollkomme-
ner Macht, Eintracht, Geheiß, und Be-
fehls wegen unserer Eltesten, Schöpffen,
Bürger, Inwohner und ganzen Gemeinden
unserer Städte, größte Siegel hieran lassen
hängen, und zu forderer Sicherheit u. fester
Verwarung, geloben wir Ritter u. Knech-
te, alle vorberühret, in vollkommener
Macht aller der unsern, vor uns, und vor
unserer ganzen Gemeine, Ritter und Knech-
te, die auf diese Zeit sind, und auch zu-
künftig seyn werden, und vor alle diejeni-
gen, die in dieser Einigung sind beschlos-
sen, und auch hernachmahls herein begeren
zu kommen, und wir Burgermeister und
Rathmanne der vorgedachten Städte, ge-
loben in voller Macht vor uns, unserer
Scheppen, Bürger, Einwohner und gan-
zen Gemeinden, die nun und auch zukünf-
tig sind, und für alle diejenigen, die in die-
ser Vereinigung begriffen sind, und her-
nachmahls herein begeren zu kommen, alle
Stücke und Artickel, als die hiebevorn aus-
gedruckt stehen, in guten rechtfertigen
Glauben, bey Treuen und bey Eren, son-
der Argelst, stete, feste, und unverfehret
zu halten, und dabey zu bleiben, und dem
nach ganzer unserer Macht genug zu thun
in allen zukommenden Zeiten.

Geschehen und vollendet sein diese Dinge,
zu Marienwerder am Montag nach dem
Sontag Judica in der Fasten, im Jare un-
seres Herren vierzehnhundert und vierzig.

CI.

1446. Concilium Basileense testatur se
non absolvisse Ordinem Teutoni-
cum a juramento de servanda
perpetua pace cum Polonis. Da-
tum Basileæ IV. Calendas Sept.
Anno 1446. Ex Originali.

Sacro sancta generalis Synodus Basileensis
in Spiritu S. legitime congregata, uni-
versalem Ecclesiam representans, Vene-
rabili Obigneo Episcopo Cracoviensi, in
Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem as-
sumpto, Salutem & Omnipotentis Dei
Benedictionem. Res utique magna &
perfecta est, Deoque accepta in via ve-

nivimus. Et nos Proconsules & Consu- ANNO
les Civitatum Culmæ, Torunii, Elbingæ, 1440.
Brunsbergæ, Regiomonti, Gedani, Kneip-
hoff, Graudens, Strasburg, Neumark, Le-
bau, Reden, Neostadii-Thoren, Neostadii
Elbing, Lebenicht, Welaw, Allenburg,
Heilige Buel, Zwithen & Landesberg, de
plena potentia, jussu & mandato nostrorum
Scabinorum, Civium, incolarum & totius
Communitatis Civitatum nostrarum ma-
jora Sigilla ad hanc Ligam appendi feci-
mus, & ad majorem securitatem, & pro
firmiore argumento Nos Equites & Mi-
lites spondemus nomine omnium, qui in
hac unione comprehensi sunt, & qui po-
stea desideraverint eam. Et Nos Con-
sules dictarum Civitatum spondemus de
plenitudine potestatis pro nobis, nostris
Scabinis, Civibus, incolis & Communi-
tibus presentibus & futuris, omnia pun-
cta & articulos, prout expressi sunt, cum
bona fide, remota fraude omni, doloque
malo semper, firmiter & incorrupte ser-
vatueros, & in his permanfueros, & pro
cunctis viribus nostris satisfatueros.

Acta sunt hæc & finita Quizini, Feria
secunda post Dominicam Judica, Anno
Domini nostri 1440.

ritatis ambulare, nec a dextris declinare 1446.
vel a sinistris. Veritas enim recte ambu-
lantes liberat, ne inter commenta & ca-
lumnias tandem falsis testibus obruantur;
ait enim Divina Sapientia: Veritas libera-
bit vos. Hæc igitur Sancta Synodus ju-
stitiam & veritatem cum pace semper
amplexa, erepta est a Domino, ne mor-
sibus detractorum in sua innocentia et
simplicitate violaretur, sed ut Sancta Dei
Ecclesia, quæ Corpus et vera Christi Con-
juncta est, sine ruga et macula permane-
ret, cujus nunc sanctis operibus detra-
here in inclito Regno Polonia veritatis
æmuli non parum laborant. Nam ut te-
stimonis fide dignis hæc Sancta Synodus
accepit, per nonnullos Prælatos et Di-
Mm 2 gni-

ANNO
1446.

gnitarios ipsius Regni Poloniae relatum scriptumque est, quod hoc Sacrum Basileense Concilium Dilectum Ecclesiae Filium, Religiosum Virum Magistrum Militiae de Prussia, una cum omnibus sibi subditis a quibusdam juramentis, per ipsos de pace tenenda cum praefato Regno Poloniae literis et expressis capitibus desuper confectis, quae tenere perpetuo medio eorum juramento ipsi Regno promiserant, absolverit. Super quibus haec Sancta Synodus, ut de sua plane constaret innocentia, exactam et diligentem informationem habuit, mandans perquiri in Regestris suis, si de hac materia unquam expeditae fuissent literae, aut facta concessio admittendo supplicationem; item inquirendo, ab aliis, qui continue hoc in loco permanserunt haecenus, in quorum notitia, si quidquam fuerat de hac re peti- tum vel factum, merito pervenire debuerat, utque nihil omitteretur etiam in Generali Congregatione nostra super hoc specialiter celebrata interrogati sunt omnes in eadem existentes, si de praedictis unquam intellexissent, et unanimiter responderunt, nihil de hac re se nosse, nec se memores unquam super huiusmodi absolutione obtinenda pro parte ipsius Ordinis fuisse factam instantiam. Unde compertum est in veritate nunquam super huiusmodi juramentis, literis et capitulis per hoc Sacrum Concilium fuisse dispensatum, nec aliquando per dictum Magistrum Prussiae et sibi subiectos ad hoc faciendum hanc S. Synodum requisitam. Quod si aliquo tempore factum fuisset, intellexissemus hoc non solum seminarium belli, sed incendium fore, scilicet solvere vinculum, quo Foedera pacis tenebantur; propterea quidem nullo pacto absque alia et necessaria causae urgentis examinatione praevia ad hoc Sancta haec Synodus conduci potuisset, quae cum universis laboribus et gravibus expensis pacem haecenus componere diligenter curavit in Italia et in Francia, et frequentissime in ea, quae permanet, inclita Germanica Natione. Haec quippe sua professio est; haec cura, haec diligentia. Quomodo igitur fingi potest, nunc hanc Sanctam Synodum foedera dissolvere pacis, quae inter hostes ad reconciliandam gratiam semper operam dedit, aut suae domesticis fidei detrimentum quarere, quae alienis, si posset, profectum procuraret, aut sibi devotos sua opera exasperare, quae irreverentes ut obediant, lenire conatur. Quare de his tuam Devotionem certiorum facere curavimus, ut qui inclito Regno Poloniae Principatum tenes, ipsius gentes et populos de his rebus reddas at-

tentos, et in devotione huius S. Synodi, ANNO
1446. defensione veritatis, pro tuitione Fidei, et veneratione autoritatis Ecclesiae firmos retineas ad laudem et gloriam Dei, qui tuam devotionem in suo sancto servitio conservare dignetur. Datum Basileae IV. Kal. Septembr. Anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo sexto.

CII.

Ejusdem Concilii ad Magistrum Ordinis Teutonici epistola, in qua testatur de absolvendis a juramento Cruciferis Sanctam Synodum nunquam fuisse requisitam. Datum Basileae IV. Kal. Septembr. Anno 1446. Ex Originali.

Sacrosancta Generalis Synodus Basileensis in Spiritu Sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repraesentans, Dilecto Ecclesiae Filio Magistro Hospitalis B. Mariae Theutonicorum in Prussia Salutem et Omnipotentis Dei Benedictionem. Etsi tua nostraque culpa acciderit, quod nuper ex Regno Poloniae audivimus, nostra tamen interesse arbitrati sumus, potius scribendo Optimatibus illius Regni tuam fidem, nostramque innocentiam exponere, quam tacendo false suggesta confirmare, quod te latere nolumus, ut sicut inter Nos et Devotionem tuam causa haec communis est, communis sit et notitia ejus. Nam superioribus diebus a gravibus Viris ex Regno Poloniae, dilectissimis Ecclesiae Filiis Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus in hoc sacro Concilio residentibus scriptum fuit, quemadmodum plures Praelati et Principes ipsius Regni acceperant, quod hoc sacrum Concilium a quibusdam juramentis, capitulis et literis super pace perpetua servanda inter ipsum Regnum et Ordinem, cui praees, tibi subiectos, te et tuos populos et gentes absolverit, quod a veritate omnino est alienum. Quae de re haec Sancta Synodus ad Praelatos et Principes dicti Regni scripsit, quomodo facta diligenti inquisitione etiam in nostra Congregatione Generali interrogatis Patribus simul confidentibus compertum esse in veritate nihil sciri de hac re, neque a te et tibi subiectis unquam super hoc hanc Sanctam Synodum requisitam fuisse. Tui igitur erit deinceps consilii, quid amplius per te in ea re agendum sit, Nos autem tuam caritatem moneamus et hortamur, quatenus ut Catholicus Ecclesiae Sanctae Filius pro temporis opportunitate ipsius Ecclesiae negotia com-

ANNO commendata suscipias, veritatem & justitiam, pro qua haecenus hoc in loco permansimus, una nobiscum tuearis, ut mercedem consequaris, inquirentibus veritatem a Deo preparatam in caelis. Datum Basileae IV. Kal. Sept. Anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo sexto.

CIII.

1448. CASIMIRI Regis Poloniae Mandatum ad exigendum iusjurandum a CONRADO de ERLICHSHAUSEN Magistro, & Fratribus Ordinis Teutonici de servanda pace. Datum Vilnae Sabbato die in Octav. Epiphaniarum Dom. Anno 1448. Ex Originali. Sigillum i.

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, & Magnus Dux Litvaniae, Russiae &c. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis. Quomodo aliis intenti negotiis ad audiendum & recipiendum corporale iusjuramentum de manibus Magnifici & Venerabilis Viri, Domini CONRADI de ERLICHSHAUSEN, Religiosorumque suorum Commendatorum & Fratrum Ordinis Beatae Mariae Domus Theutonicorum, ipsorumque subditorum de Prussia, de pace perpetua inter Nos, Regnum Poloniae, Magnum Ducatum Litvaniae, Terras & subditos nostros ex una, & ipsum Ordinem, Terras, Dominia & subditos ejusdem partis ex altera, juxta inscriptiones dudum firmatas tenenda, & inviolabiliter observanda, propria in persona interesse non valentes, ex certa nostra, Consiliario- rumque nostrorum utrorumque Dominiorum, videlicet Regni Poloniae & Magni Ducatus Litvaniae scientia, Reverendo in Christo Patri Domino Vladislao Episcopo Vladislaviensi, Magnifico; Jarando de Braydzewo Palatino Siradiensi, Sandivogio Capitaneo de Cossuno, & Radziwylo Ostrogonis Tenutario de Hruspole, sincere Nobis dilectis, dictum iusjuramentum ab ipso Magistro Generali, Commendatoribus, & toto Ordine praefato, ac subditis eorum plenam, liberam & omnimodam facultatem & potestatem, ac mandatum speciale audiendi & recipiendi dedimus & commisimus, damusque & concedimus per praesentes, permittentes omnia & singula circa huiusmodi auditionem & receptionem huiusmodi iuramentorum per memoratos nostros Factores seu Nuntios disponenda & ordinanda, ut alias tunc disposita, ordinanda, rata, grata atque fir-

ANNO ma tenere, & perpetuo observare, te-
1448. nerique & observari facere, tamquam ipsi in praesentiarum eadem iuramenta audiremus ac reciperemus, & praemissa omnia per Nosmet disponeremus, ordinaremus & concluderemus harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio literarum. Datum Vilnae Sabbato die in Octava Epiphaniarum Domini, Anno ejusdem millesimo quadringentesimo quadragesimo Octavo.

CIV.

1454. *Oratio Legatorum Terrarum Prussiae ad CASIMIRUM Regem in Conventu Cracoviensi habita, quae se in fidem & ditionem Regni Poloniae recipi rogant.* Anno 1454. Pridie Festi S. Petri ad Cathedram. Ex Archivo Illustrissimi, Excellentissimi ac Reverendissimi D. Comitis Zaluski Episcopi Kijoviensis.*

Superioribus annis, Serenissime Rex; Proavi, Avi & Patres nostri, & tandem Nos quanta & quam indigna, foeda & execranda a Magistro & Ordine Cruciferorum Prussiae perpeffi sumus, nec tuam Excellentiam, nec tuos Consiliarios, sed nec vicinas Nobis Nationes putamus ignorare. Pauca tamen ex multis commemorare cogimur, ut magnitudo injuriae patientiaeque nostrae posset dinosci, Primum quidem Magister & Ordo ipse, fragili & fluxa fide usque, Terram Pomeraniae per scelus & iniquitatem a Regno Poloniae abstraxerunt. Deinde rupto foedere, quod per CASIMIRUM Regem Poloniae ictum erat, sola libidine occupandi Terras Regni tui permoti, arma intulerunt, & Terram Dobrzinensem primum, deinde Cuiaviae juris sui facere conati sunt. Sed cum clade magna per Genitorem tuum victi essent, & Castra, Civitatesque Prussiae, paucis exceptis, in ditionem suam concessissent, foedus iterum a Genitore tuo, multatis tamen per prius Castro & Districtu Nieschoviensi, centum sexagenarum latorum Grossorum millibus, clementia Regali illis cum Castris & Civitatibus redditum est. Quo haud longo post tempore per eos pravaricato, coacti sunt armis Genitoris tui pacem petere. Quam cum diu pati nequiverint, cum hoste Regni & Patri tui Swidrigal jungere novas amicitias, ru-

* Vid. Dlugosi. Lib. 13. ad ann. cit.

ANNO proque federe hostilibus armis, Patre
1454. tuo bello cum Swidrigal occupato, Ter-
ram Dobrzinensem & Cujaviæ flammis
dederunt. Sed cum scelus suum clade
exercitus sui, & expost victrici exerci-
tu tuo, Terras eorum igne & gladio va-
stante, Deumque fœderum violatorum
Vindicem superesse, recognoscere co-
acti fuissent, quantum tœdus (quod, nisi
nos restituissemus, celerius quam priora
violandum erat) jurejurando sancitum
est. In ipsis autem bellis per annos cum
Regno tuo continuatis quot orbitates in
parentibus, liberis, fociis & necessariis,
quot Civitatum notabilium exustiones,
villarum perpetuas desolationes, quanta
conjugum & familiarum nostrarum stu-
pra, quantas fortunarum nostrarum amif-
siones experti sumus, vestigia recentia
clamore valido insinuant. Sed hæc o-
mnia non tam nobis moleste sunt, quod
illa pertulimus, sed quod bella ipsa, quæ
velut injusta execramur, ruptis fœderi-
bus suscipere & gerere, ac nostris ac no-
strorum capitibus expiare, Magistro &
Ordine, qui nunquam nobiscum rem in-
tegram communicati sunt, in arce forti-
ore reclusis, & nostras clades magis spe-
stantibus quam relevantibus, cogebarum.
In tot autem & tantis malis, si quando
foris hostis deerat, major intus immine-
bat. Commendatoribus & Tenutariis
Castrorum turpe non erat, bona nostra
nulla causa præcedente, nullo servato ju-
ris ordine occupare, conjuges in viro-
rum, & filias in parentum conspectu ab-
strahere, & suas satiare libidines. Et
tam graves querentibus injurias non ju-
stitiæ administratio, sed sæva capitum
truncatio & bonorum ablatio parabatur.
Tantis malis prelli certam Unionem &
Ligam, qua a tot pressuris tuti esse pos-
semus, inivimus. Hæc, velut omnem
justitiam & æquitatem reddens, a duo-
bus Magistris PAULO & CONRADO non
solum tolerata, sed etiam admissa est.
Verum cum illam præfens Magister LU-
DOVICUS, privato pravoque seductus
consilio, rescindere & penitus abrogare
conatus esset, & quæstio nostra commu-
niter ad cognitionem FRIDERICI Impe-
ratoris deducta fuisset, rejectis nostris ra-
tionibus fortissimis, justificationem no-
stram clarissime deducantibus, sententia
ipsius Imperatoris, Liga nostra justa cassa-
ta, pro majori nostra calamitate damnati fu-
mus in sexingentis millibus florenorum, ut
Magistro & Ordini perpetui servi, perinde
ac si pretio empti essemus, decernerentur.
Quo Decreto obtento minabantur in nos
sævire. Sed nec tunc Procuratores &
Magistri Ordinis quieverunt, sed insta-

bant, ut tricentos ex nobis capite plecte-
rent. Quæ quidem tam injusta & tam
1454. iniqua Cæsarea nos impulit sententia, ut,
obedientia Magistro & Ordini subtrac-
ta, hostilia illis inferremus arma. Existiman-
tes non viris solum, sed & fœminis fœ-
dum et intolerabile, ad tantam obnoxie-
tatem detrudi. Nec defuit Divina pro-
pitiatio favens nostro proposito, armis
nostris viginti et amplius Castra fortia in-
tra dies viginti subacta sunt, videlicet:
Thorun novum et vetus, Gdansk, El-
bing, Grudzanecz, Elzburg, Golub, Ko-
wale, Gniew, Swiecie, Papow, Tucha-
lia, Holand, Krolowgrod, Radzim, Bran-
deborg, Niedborg, Prusmorg, Morak,
Brodnic, Chelm, Dzialdow, Ragneth,
Osterod, Bathian, et sub nostra potesta-
te tenentur. Itaque cum Sacra Majestas
tua Regia, quod publicum notoriumque
est, et quod etiam Magister et Ordo suis
prostitentur litteris, sit Ordinis ipsius Pa-
tronus, Fundatorque et Delator, Ter-
raque Pomeraniæ, Chelmenfis et Mi-
chaloviensis sint impressione violenta a
corpore Regni tui abstractæ, oratum ad
tuam Majestatem venimus, ut nos in per-
petuos tuos Regnique tui servos, subdi-
tos, subjectos et fideles assumas, et ad
corpus Regni tui, unde quondam exci-
deramus, redeuntes non spernas. In fi-
dem, gubernationem et regimen tuum
sponte venimus, tibi nos, conjuges, libe-
ros et necessarios nostros, tibi civitates,
villas et oppida, tibi castra per nos con-
quisita et in post conquirenda dedimus.
Superest, ut precibus nostris et eorum,
quorum vice et nomine huc venimus,
motus, in fidem tuam venientes non ab-
jicias. Aut tui, si deditionem accipis,
aut hostium, si deseris, finis oportet,
conquisitis Castris residuis hostibusque in
totum deletis et summotis. Quod pro-
pediem spondet virtus fortitudoque tua,
sub cujus auspiciis præteritam atque præ-
sentem felicitatem adepti sumus, conti-
nens Imperium a mari Leonino usque ad
Occidentale habebis. Non Te fœdus,
non jusjurandum, quod pepigisti cum
illis, in quo et nos, velut pars major, con-
tinemur, moveat, dum illud Magister
et Ordo, jam securi cives de Thoczno
percutiendo, jam cum Litvanis novas Li-
gas et fœdera contra te et Regnum tu-
um jungendo prævaricati sunt. Non
turpe illis fuit, Terras tuas et Regni tui
partim fraudibus et dolis, partim vi et
armis conquirere, et conquistas tanto-
pere detinere: licet Summi Pontifices il-
las tuas et Regni tui semper fuisse pluri-
bus sententiis declarando, Censuris Ec-
clesiasticis, quarum apud illos rigor sem-
per

ANNO per fuit contemptui, restituendas coge-
1454. rent. Tu turpe judicabis, Terras ipsas,
ad suum corpus et naturam reversas ac-
cipere, et illas tuo Regno annectere, et
unire? Extat in Terris ipsis Ecclesiæ Ro-
manæ tributum, a Regibus Polonorum
Principi Apostolorum Petro collatum,
quod Terras ipsas, si evidentissima alia
fiterent testimonia, tuas esse clamitabit.
Moveant te preces nostræ, moveant la-
chrymæ, et non nostræ solum, sed et ho-
rum, qui reditum nostrum inter metum
spemque suspensi observant, gaudium
aut mœrorem de tua responsione habituri.

CV.

CASIMIRI Regis Poloniæ ad Magi-
strum & Ordinem Teutonicorum
Epistola diffidatoria. Datum
Cracoviæ Feria sexta die S. Pe-
tri ad Cathedram Anno 1454.
Ex Archivo Cancellar. Regni.
Lib. 7. sub Lit. G. fol. 124.

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniæ, ac
Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ etc.
Venerabilibus et Religiosis Fratribus LU-
DOVICO de ERLICHSHAUSEN Magistro Ge-
nerali, Commendatoribusque et Compræ-
ceptoribus Ordinis Domus Theutonico-
rum de Prussia. Venerabiles et Religiosi.
Potest non solum vobis, sed et universis
adjacentibus regionibus clarere, quanta
caritate et benivolentia vos et Ordinem
vestrum fovimus, et prosecuti benigni-
tate sumus, ea Nos intentione instigante,
pacem & fœdus illud perpetuum inter
nostros & vestros Antecessores firmatum,
simili conamine, quantum in Nobis fuit,
observare, ac ad observandum illud ex-
emplo nostro vos inducere libenter vo-
luissimus, ad quod vos merito allicere
potuisset præteritarum rerum peritia &
meditatio dolorosa, quanta scilicet bella,
strages & sanguinis effusiones, usque dum
ad eandem ordinatam perpetuam pacem
perventum fuit, inter Regnum nostrum
& vos præcesserunt, quanta etiam pacis
& tranquillitatis dulcedo & amœnitas ex
eo vobis subsecuta fuit, ipsa operum no-
strorum sinceritas fateatur. Sed unde
vos amicitia & caritatis exordia capeffe-
re credidimus, inde inimicitias & livoris
stimulos oriri novimus & sentimus. Mul-
toties enim & pluries vobis scripsimus de
subditorum nostrorum angariis & quere-
lis, quibus se a vobis immaniter oppri-
mi plurimis demonstrationibus deduxe-
runt. Signanter etiam in eo, quod mer-
catores Regni nostri contra eandem per-
petuæ pacis libertatem non gravaretis, sed

permitteretis eos circa eam, quam bene ANNO
scitis ex eadem inscriptione, libertatis fir- 1454.
mitatem, vos autem ipsos nedum ab ea-
dem libertate cohibuistis, contra pacem
perpetuam, sed quod deterius est, etiam
dum ea libertate uti, & cum vestris &
extraneis mercatoribus mercari volue-
runt juxta contenta pacis perpetuæ, mul-
tas & notabiles pecunias ab eis extor-
sistis, & extorqueri permistis in magnam
oppressionem & gravamen hominum
nostrorum, non obstantibus quibuslibet
rationabilibus nostris petitionibus litera-
libus & avifamentis, quod scilicet ean-
dem pacem non violaretis, etiam de da-
cia Pfuntezol nuncupata, cum juxta ejus-
dem perpetuæ pacis declarationem eam
non tollere debuistis, quinimo ipsam de-
lere & deponere tenebamini, tamen vos
novas & simulatas occasiones & subor-
dinationes, ac conspirationes ingeniosas
fabricantes, mutuo inter vos pacti estis,
quod utique ideo, ne subditi nostri ma-
nus vestras subactorias evaderent, sed
esset vobis, quo ipsos ad nutum vestrum
gravaretis & opprimeretis, ut semper fa-
cere consuevistis, ipsam daciæ Pfunt-
czol institutis, & recepistis usque in hunc
diem, contra ipsam perpetuam pacem,
hominesque, mercatores & subditos no-
stros quoscunque, sive qui de Cujavia,
vel aliunde super Wisla cum mercibus
& rebus suis navigant, impugnat, con-
tumeliis afficitis & impeditis, & quibus-
cunque modis & excogitationibus pote-
stis, torquetis, prout non occultum, sed
satis memoriæ clarum & recens est, ad-
mirationeq; dignum, quod innocentem ho-
minem mercatorem nostrum Vitche Mar-
xer superioribus temporibus detinuistis, &
vita privastis ob hanc causam, quod ascen-
sum & descensum per Wisla cum mer-
cibus suis in navibus de Nieszchowa ver-
sus Cujaviam fecerat, spe perpetuæ pa-
cis affecuratus. Est ergo præsumptio,
quod ad majora aggredi auderetis, si a-
nimis vestris fortuna arrideret, sed Deo
volente, etsi aliquando ad malum affuit
voluntas, defuit tamen facultas, nec
quidquam ita occultum esse potest, quod
non veniat in apertum. Jam enim didi-
cimus per expressum, quod non ob aliam
causam Magister Alamanie eidem paci
perpetuæ, pariter & inscriptioni consen-
sum non præstitit, & sigilli sui munimine
ipsam non roboravit, vestra suggestione
procurante, licet ipsum ad id faciendum
toto vestro conatu & diligentia ex certis
compactatis inducere debuistis, quod us-
que ad præfens non potuit fortiri effectum,
tendentes in hunc finem, ut ipse, tan-
quam immunis ab inscriptione aliorum,
Nn 2 capta

ANNO 1454. capta opportunitate vestroque adiutorio, auxilio & persuasione Nobis & Regno nostro quasi licite bellum movere posset, & in destructionem Dominiorum nostrorum tendere, hoc etiam reservantes, ut, dum unio seu liga militum & militarium & civitatum de Prussia, in vim conservationis perpetuae pacis facta, per vos rumpetur, eidem hosti nostro vestris fufulto praesidiis, consiliis & favoribus, dominia Regni nostri infestandi & depopulandi audacior pateret accessus. Praeterea neque a memoria excidit nostrae Majestatis, quod Vitus Otto Marswicz, tunc terrigena & subditus vester, villam dictam Trzeczehow Ecclesiae & Episcopatus Posnaniensis in praedictum pacis perpetuae desolavit, & ignis voragine inhumane consumpsit, ubi etiam spatiosam ejusdem loci partem excisisque arboribus usurpatis, & signis destructis occupatis, & quod plus est, nam & in graniciis Magni Ducatus nostri Litvaniae notabilia loca, contra observantiam juratae pacis perpetuae abstraxistis, & dominiis vestris adjunxistis. Insuper clare Nobis cognitum est, quibus studiis, laboribus & ingeniis subditos vestros ad demolitionem pacis perpetuae inducere satagebatis, nam post multas & varias querelas, & lugubres depositiones militarium terrigenarum, civitatum de Prussia coram Nobis in pluribus Conventibus factas & productas, quibus ipsi terrigenae, Nobiles & civitatenfes animum vestrum sinistro pallio contextum Nobis detegebant, quod videlicet ad infringendum foedus perpetuae pacis ipsos conati estis impellere, efficientes ipsi Nobiles & terrigenae in casu, quo affectum vestrum perniciosum deduxissetis in effectum, a noxa perjurii se coram Nobis absolutos, eo tamen non obstante scripsimus vobis, & exhibuimus Nos ex solita nostra mansuetudine, quam erga vos gestavimus, quod pro bono vestro, tanquam bonus mediator, causam & differentias ipsas, quantum in Nobis esset, sopire volumus & sedare, quod vos post tot & tantas favorabiles nostras ammonitiones refutastis, & acceptare nolulistis. Ideo ipsi jam dicti Nobiles, terrigenae & civitates his diebus solennitatum nostrarum Comitiorum Cracoviam venientes instantissimis querelarum justitiis injurias, gravamina & oppressiones vestras praedictas renovabant, Majestatem nostram, tanquam Patronum ipsorum, ad quem merito refugia sua dirigerent, supplices petentes & invocantes, quod ipsos, ex quo tam injuste ac innocenter contra Deum & justitiam, sine ipsorum demerito in ipsorum destru-

tionem, gravamen & exterminium spre- ANNO 1454. tis per vos nostris piis avisionibus tenderitis & niteremini, ad pristinam nostram tuitionem, regimen & gubernationem, de qua exciderant, gratiose suscipere dignaremur. Attendentes autem ultra haec adversitatem vestrarum generarum, vestras callidas subordinaciones, quod & coram Imperatore honori nostro detrahentes dixistis, nostros subditos eorumque progenitores nunquam vobis contra infideles in bellis adhæsisse, sed quod ipsos vi & gladio cepissetis, Nobis in infamiam & dehonestationem; sed neque hoc praeferire possumus quod in derogationem pacis perpetuae super fluvio Notefch novum teloneum instituitis in magnum gravamen subditis, & illiberationem mercatoribus nostris, contra observationem pacis perpetuae, ut diximus, etiam isto non omisso, quod in pace perpetua sub fide & honore, ac onere praestiti juramenti, in aliis quoque vestris obligationibus & inscriptionibus spondidistis, non solummodo non ferro, sed neque levissimo verbo civibus civitatum Hoshno & Arnswaldt turbationes inferre, his tamen omnibus obliti cives & Consules ibidem capitali sententia condempnastis, imo in magnam offensionem & injuriam violentam, & confurationem pacis perpetuae supradictae contra juramenta vestra, quae sicut in aliis praedictis articulis, ita & in isto tenere minime advertistis nec curastis, sed etiam multis modis, visibus, coloribus & exquisitionibus, quibus potuistis, contra ipsam perpetuae pacis observantiam & praestita Nobis juramenta institistis, & nixi estis pro tanta nostra erga vos benignitate & amicitiae integritate, pro bono Nobis malum reddentes, vos pro manifestis & veris inimicis habemus & reputamus. Ne igitur Majestatis nostrae intentio vobis sit incognita, licet non sine gravi cordis amaritudine tantas vestras injurias Nobis et subditis nostris, ut praediximus, illatas, contra Deum et justitiam ac juramenta vestra, perpetuamque pacem, usque ad praesens patienter pertulimus, quamvis tantis vestris injuriis laceffiti, nisi consueta nostra erga vos mansuetudinis benivolentia retraxisset, potuissimus nostram Regiam opponere manum, rationabilibus etiam et justis de causis. Sed cum vos ipsi hujus rei occasio estis et origo, cum omnibus nostris Principibus, Fratribus nostris carissimis, Baronibus, Militibus, Nobilibus, Terrigenis Regni nostri et subditis, ac illis, qui pro nostra facere voluerint Majestate, vos et Ordinem vestrum quondam Prussiae, et vobis adhærentes pro-

ANNO 1454. tot et tantis injuriis, molestiis et offensis, Nobis et subditis nostris, ut supra, per vos irrogatis, diffidamus. Datum Cracoviae Feria sexta die Sancti Petri ad Cathedralam, Anno Incarnationis Dominicae millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto.

CVI.

Ordinum Prussiae confederatorum Literae, quibus homagium, & omnia obsequia Magistro Ordinis Teutonici renuntiant. Dat. Torunii d. 4. Februarii Anno 1454. *Ex Archivo Illustrissimi ac Reverendissimi Comitis Zaluski Episcopi Kijoviensis.*

Reverendo Domino LUDOVICO ab ER- LICHSHAUSEN Magistro Teutonici Ordinis, prout nunc mutatio rerum est, obsequiis nostris praemissis. Reverende Domine Magister, post electionem vestram in Magistrum postulatis a nobis homagium, quod fecimus libenter, ut vicissim Reverentia Vestra jura & libertates nostras manuteneret, & communem diem judicandae violentiae & injustitiarum concederet. Hoc ipsum, cum essemus vestri subditi, a vobis sapissime postulavimus. Sed id nobis contingere non potuit, quamvis ad promissionem talem nos vobis subdiderimus & juraverimus. Rursus etiam Reverentia Vestra promisit nos pro dilectis & fidelibus habituram, interim tamen permisit nos probis affici & contumeliis, imponique nobis perjuriam & prodiciones, atque nos voluit pro adscriptis habere. His necdum contenti, libellos famosos ad Imperatorem, Reges, Principes, Dominos, Communitates ac Civitates de nobis tradidistis, atque auxilia & adstantiam apud eos contra nos quaesivistis per vestros Commendatores & Nuntios, quod ipsi per credentiales vestras effecerunt. Quin & lassistis nos in corporibus & bonis contra literas Ordinis & omnium Commendatorum sigilla, atque vestros fideles Joannem & Gabrielem Basenos in exteris regionibus concessistis capi, incarcerari, aestimari & spoliari. Imo etiam nos, praesertim negotiatores, a vobis nullum auxilium vel consilium terra marique in necessitate habere potuimus, sed eo magis vim & injustitias a vobis & Ordine vestro accepimus. Itaque renuntiamus nos Equites & Civitates unionis in Prussia Reverentiae Vestrae homagium & omnia obsequia per praesentes. Volentes cum omnibus consortibus nostris honorem nostrum & TOM. IV.

aestimationem contra vos & Ordinem vestrum ab injustitiis, violentiis & proprietate vestra defendere. Datum Torunii sub Nobili Domini Joannis Baseni Equitis, & Civitatis Torunensis sigillis, quibus in hunc finem omnes utimur, die lunae post Purificationem Mariae, Anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto, 4. die Februarii.

Subscriptio: Terrae & Civitatum Plenipotentes, Consilarii Unionis in Prussia, atque eorum assistentes Torunii congregati.

CVII.

Diploma Incorporationis Regno Poloniae recuperatae a Cruciferis, & ad Corpus Regni sponte redeuntis Prussiae & Pomeraniae. Actum Cracoviae Feria quarta Ciner. Anno 1454. *Ex Archivo Regni Lib. 7. sub Lit. G. fol. 120. & 128.*

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, nec non Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujaviae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiaeque, Culmensis, Kinsbergenfis, Elbingensis & Pomeraniae Terrarum Dominus & Haeres. Benignitas Regalis Excellentiae nostrae, quam illi propria inspirat Divinitas, & naturalis originalisque praestat instinctus, & si universos justum praedictum nostrum & tutelam expetentes in sinum miserationis & protectionis suscipit, ad illorum tamen profectus, defensionem & commoda inclinatur uberius, qui erga Nos & Regnum nostrum tam fervido feruntur cordis affectu, ut calamitates, oppressionesque suas, haecenus illis regentium tyrannide multifarie illatas, non per alterius, nisi per nostram dextram credant facilius rescindi, nec cujuspiam Throno quam nostro, a quo a praescis temporibus illicite alienatione exciderant, justius posse & regi & contineri, tam superbo & avaro, quam injusto renuntians imperio. Talium siquidem firma constantia, fidesque sincera non solum dignis laudum praeconiis attolli, verum etiam Regalibus meretur & debet beneficiis compensari. Significamus itaque universis tam praesentibus quam futuris, qualiter etsi Praelatorum Spiritualium & Saecularium, Magnificorum, Strenuorum, Nobilium, Militum et Prudentium, videlicet Terrigenarum, Civium et universae Communitatis Terrarum Prussiae, Cul-

ANNO mensis, Kinsbergenfis, Elbingenfis et Po-
1454. meraniae, crebris precibus et legationi-
bus superioribus temporibus fuiffemus
rogati, quatenus ipsos in eorum juribus,
libertatibus, immunitatibus et privilegiis,
et signanter in unione et liga, per ipsos
rite et sincere inita et condita, per Magi-
strumque et Ordinem Prussiae admissa, ad
cujus enervationem et violationem Magi-
ster et Ordo variis viis, coloribus et vio-
lentiis haecenus usus est, in quorum fir-
mitate vel collapsu foedus pacis perpetuae,
cum Magistro et Ordine Cruciferorum S.
Mariae de Prussia, per Germanum no-
strum Divae memoriae Serenissimum Prin-
cipem Dominum VLADISLAUM Poloniae
et Hungariae Regem firmatum, subsisten-
tia dependet vel ruina, et quod praefa-
tus Magister et Ordo, liga et unione eo-
rum demolita, dirumpere, novaque bel-
la Nobis & Regno nostro inferre destina-
bant, ipsosque Militares et Cives injusta
secum gerere bella impellebant, manu-
tenere et defendere dignemur: asse-
rentes, se jugum oppressionum, calami-
tatum et gravaminum, haecenus a Magi-
stro et Ordine cervicibus eorum violenta
tyrannide investum, et praefatae unionis
et ligae rupturam nullatenus, nisi provisio
nostra, qui Ordinis istius Fundator, Dota-
tor et Patronus sumus, celeriter intervenerit,
toleraturos; Nos tamen nullum eorum
calamitati praestandum censuimus suffra-
gium, sed Parti utrique reconciliationi
persuasimus esse insistendum, ne alere ori-
ens incendium videremur.

Verum cum temporis processu diffe-
rentia Partium adeo crescendo invalesce-
ret, ut Praelati, Spirituales et Saeculares,
Militares, Terrigenae et Cives Terrarum
praedictarum, spe extrema destituti, et
injuriarum magnitudine pressi, violentis
Dominis, jura et privilegia atque immu-
nitates eorum pro libitu frangentibus,
nullatenus sibi de cetero parendum du-
xerint, sed legibus divinis et humanis in-
nixa, quae injustis Dominis, scelus et ne-
fas agentibus, nullatenus parendum de-
cernunt, obedientia et subjectione Ma-
gistro et Ordini subtrahita, Nos per Ma-
gnificos et Spectabiles Milites, Pruden-
tesque Viros, Joannem de Bayfen Au-
gustinum de Scheve, Gabrielem de Bay-
fen, Nicolaum de Wolkowo Judicem
Dirschovensem, Laurentium Czeitze Cul-
mensensem, Rhutigerum de Bircken Tho-
runensem, Laurentium Pilgrim Elbin-
gensensem, Proconsules, Ioann. Call. Bruns-
bergensem, Gregorium Schwach Crolaw-
grodensem, Nicolaum Rodeman de Kny-
pow, Wilhelmum Jordan Militem, et
Ioannem Meidburg Gedanenses Consu-

les, Ambasiatores et Nuncios suos cum ANNO
1454. pleno Mandato et Legatione ad Nos trans-
missos novis precibus et legationibus sol-
licitarent, quatenus non jam tantum eo-
rum defensionem, quantum gubernationi
et regimini insistere, deditionemque eo-
rum, subjectionem, fidelitatem et per-
petuam obedientiam, quam Nobis suo,
et omnium Praelatorum Spiritualium et
Saecularium, Militarium, Terrigenarum,
Civium et incolarum, Universitatis totius
Terrarum praedictarum nominibus obtu-
lerunt, suscipere, velut legitimus, justus et
verus Dominus et Haeres Terrarum pra-
dictarum, ac Terras praefatas ad naturam
et sortem suam redeuntes, Regno Poloniae,
a cuius corpore nova et recenti memoria
contra jus fasque sequestratae fuerant, in-
corporare, inviscerare, reunire, appro-
priare, atque confociare et consolidare
dignemur: alterius Principatum et de-
ditionem, si regimen, si imperium, non
tam per eos Nobis delatum quam reddi-
tum, abjici contingeret, quaesituri.

Nos superiora cogitatione et animo re-
volventes tempora, quibus nonnullae ex
Terris praedictis per Reges et Principes
Poloniae jure legitimo et haereditario pos-
sessae, tandem Praedecessori nostro VLA-
DISLAO Regi Poloniae bello cum finitimis
et infidelibus occupato, vi et armis per
Magistrum et Ordinem Prussiae abstra-
ctae, nunquam juris et proprietatis Re-
gni nostri Poloniae esse desierant, quem-
admodum aliquot Sedis Apostolicae De-
legatorum, Terras ipsas Regno Poloniae
adjudicantium, diffinitivae sententiae in-
fallibili concludunt argumento.

Revolventes insuper, Magistrum et
Ordinem Prussiae a Praedecessoribus
quondam nostris Poloniae Principibus et
Dominis ad impugnationem infidelium ac-
cessitum, institutum et dotatum, magis
fidelium, et praesertim eorum Principum,
quorum beneficio instituti dotatiq; erant,
quam barbarorum et infidelium impu-
gnationi, contra quos se indefesse milita-
tuos patentibus literis adstrinxerant, va-
cavisse, Terrasque eorum usurpasse, nec
juxta Professionem Religionis suae, con-
tra infideles Tartaros et Tureas, Catholi-
ca Regna et Dominia infestantes, quam-
vis eorum crebro expetitu fuisset auxi-
lium, militasse, sed et insuper Reges Po-
loniae cum Tartaris aliisque infidelibus
bella gerentes a tergo invasos, a geren-
do bello in praesens et posterum cum in-
fidelibus avertisse, et suspicionem belli ab
illis imminenti veritos, potentiis distra-
ctis, et contra illorum insidias relictis va-
care infidelium impugnationi nullatenus,
sicut expediebat Christianae Fidei, po-
tuisse.

ANNO tuisse. Quam insuper fragili et fluxa fi-
1454. de erga Clarissimum Genitorem nostrum
Dominum VLADISLAUM Poloniae Regem
fuerint, quater per ipsos rupta, violataq;
foedera, totiesq; Regno Poloniae per eos il-
lata arma, quibus Regnum Poloniae in suam
redigere ditionem destinaverant, nisi cla-
dibus multiplicibus obruti, domitque
fuissent, nec unquam illis voluntatem
Nos & Regnum Poloniae laceffendi, sed
facultatem defuisse, petita per illos a Con-
cilio Basiliensi & Sede Apostolica, de rum-
pendo foedere ultimo cum Regno nostro
fancito, licentia demonstrat. Silentio
tegere non possumus injuriam Magistri &
Ordinis Prussiae in exigenda a mercatori-
bus subditisque nostris datia Funthezol,
quae licet ex foedere exigi a nostris, trans-
marinisque mercatoribus non debebat, si
Prussiae mercatores ab illa solvi quoquo-
modo contigisset, continuata tamen fuit
pluribus annis hujusmodi in nostris trans-
marinisque mercatoribus exactio, Prus-
siae mercatoribus illius obtinentibus in no-
tabili parte relaxationem.

Portiones insuper & sortes Terrarum
Regni nostri Poloniae & Magni Ducatus
Litvaniae, praefatis temporibus per Magi-
strum & Ordinem occupatas, non solum
Nobis, Regno Poloniae, & Ducatui Ma-
gno Litvaniae juxta foederis ordinationem
Magister & Ordo Prussiae non restituit,
sed insuper plura & ampliora occupavit.

Accedit tristis horrendaque tyranni-
dis memoria civium de Choczno, qui
in praeterito bello in fidem Patris nostri
concesserant, saeva caedes & trucidatio,
quorum a se defectionem nedum ferro
aut mucrone, sed ne aliquo levi verbo,
aut memoria ullo unquam tempore se ju-
ramento corporali & literis repromise-
runt per foedus ultimo cum illis initum,
& quod hujusmodi execrando scelere pu-
blice violant multatuos.

Quo non contenti, mercatorem Vitum
Moszier ex eo, quod navigiis per flu-
men Vistulam in Coronam merces de-
vexerat, capitali damnaverunt sententia,
ne memorabilis sui facti exemplum ceteros
in sequelam similem traheret, sed po-
tius saeva multatio quoslibet deterrendo
profectum Regni nostri aboleret.

His itaque & pluribus aliis evidentibus
legitimisque respectibus persuasi, admo-
niti & inducti, communicato cum Prae-
latis, Principibus, Baronibus, ceterisque
Regnorum, Ducatum & Dominiorum
nostrorum consilio, ac de eorum expref-
sa voluntate, approbatione, gratificatio-
ne et consensu, ne Divinae voluntati,
quae hereditatem nostram illicita occupa-
tione solvendam, Nobisque reddendam

ANNO pia miseratione censuit, videamur resi- ANNO
1454. stere, & calamitosi afflictisque subditis
nostris opem nostram implorantibus de-
esse, veritque ne Dominia, Sortes &
Terras, Haereditates nostras alius illicitus
occupator tyrannusque, ex quo No-
bis hostilitas major confurgeret, inva-
dat; Ad honorem Omnipotentis Dei,
ejusque Genitricis Virginis Mariae, S. A-
dalberti Martyris, S. Stanislai Protho-
martyris Poloniae, ac totius Hierarchiae
coelestis, praefatorum Praelatorum Spi-
ritualium & Saecularium, Militarium, Ci-
vium, Terrigenarum & omnium inco-
larum Terrarum Prussiae, Culmens. Kyns-
bergenf. Elbingenf. & Pomeraniae, in
terra marique sitarum, benevolam &
spontaneam deditionem, regimen, tute-
lam, gubernationem, subjectionem, obe-
dientiam accepimus, assumpsimus, te-
noreque praesentium non per errorem
aut improvide, sed de certa nostra scien-
tia & voluntate, in Dei nomine assumi-
mus & acceptamus, Terrasque & Do-
minia praedicta Regno Poloniae redinte-
gramus, reunimus, invisceramus &
incorporamus, & usum, participationem
omnium bonorum, jurium, & libertatum
& praerogativarum, quibus Praelati, Ba-
rones & Nobiles Regni Poloniae haecenus
potiti sunt, & signanter ad futurorum
Regum Poloniae, quotiescunque super
Electione & Coronatione illorum fieri de-
liberationem contingat, Electionem &
Coronationem admittimus, annectimus
& includimus: Promittentes pro Nobis,
Haereditibus & Successoribus nostris, ac
universo Regno Poloniae, quod praedictas
Terras & Dominia, atque Praelatos Spi-
rituales & Saeculares, Barones, Militares,
Nobiles, Cives, Oppidanos, et cujuscun-
que conditionis, status vel praeminentiae
homines existant, haecenus in illis com-
morantes & imposterum commoratuos,
favore, gratia, benevolentia & affectione
Regali prosequimur, et contra quascun-
que adversitates, impugnationes quorum-
cunq; hominum illis praestabimus, velut
fidelibus et subditis nostris Regalem as-
sistentiam et defensionem: nec illos, aut
Terras praedictas a corpore et integrita-
te Regni nostri Poloniae alienari, seque-
strari, scindi patiemur.

Promittentes insuper pro Nobis et Haereditibus, Successoribus nostris, quod
praefatos Praelatos Spirituales ac Saecula-
res, ac sacras Aedes et Ecclesias, Ba-
rones, Nobiles et Cives, et singulos in-
colas Terrarum nostrarum praedictarum
Prussiae in juribus, libertatibus, litteris,
privilegiis, immunitatibus eorum, quae
a Principibus Spiritualibus et Saeculari-
bus

ANNO 1454. bus, Regibus et Dominis Terrarum praedictarum obtinent, conservabimus, fovebimus, defendemus, nec unquam ea violabimus, aut praevaricabimur, aut violari vel praevaricari quomodolibet permittemus. Si autem alicui Civitati vel privatae personae privilegium amissum fuerit, aliud de consilio Consiliariorum Terrarum illarum gratiose dabimus et largiemur, dummodo in haereditatis, et bonorum illorum, quorum a Nobis petetur literalis innovatio, petens fuerit in pacifica, continua et praescriptionem habente possessione. Ut autem nostrae liberalitatis, aequitatis et iustitiae dextram, his subiectionis eorum, et nostrae acceptionis felicibus dante Domino primitiis sentiant in universos et quemlibet eorum effusam, et in mutatione Principum commutatam etiam aut sublatam deprehendant oppressionem, datiam, quae in vulgari Funthezolz dicitur, item omnia telonea in aquis et terra, nova et antiqua observantia, in Terris duntaxat praedictis Prussiae quomodolibet constituta, item in Terra Pomeraniae exactionem sive datiam, quae portus alias Narzalsz veteri institutione Ducum Poloniae vocabatur, Regia munificentia tollimus, abrogamus, deponimus, ac solutionem illarum temporibus perpetuis resolvimus, dimittimus et relaxamus, nullo unquam tempore per Nos, aut Successores nostros Reges Poloniae, ex quacunque causa aut occasione instituendam aut imponendam. Item licet Magister et Ordo tempore occupationis Terrarum praedictarum omnia bona et merces quarumcunque materiarum Divina permissione naufragium in mari passorum, velut propria ex naufragio quasi juris sui facta occupabant; Nos tamen, qui Rex Catholicus sumus, sortem huiusmodi naturali et divino jure, Sedisq. Apostolicae Decreto damnatam, velut crudelem et injustam execramur, pollicemurque, quod res et bona, cujuscunque ponderis vel valoris existant, earum personarum, quae maris naufragio periclitabuntur, nunquam per Nos aut Officiales nostros velut nostras aut juris nostri petemus aut requiramus, sed illas absque diminutione per eos, quorum ante naufragium fuerunt, aut eorum propinquiores demonstratione evidenti propinquitatem probantes, et in usus convertendas beneplacitos decernimus colligendas. Contrariae consuetudini aut juri, vel potius corruptelae pro Nobis et Successoribus nostris renuntiantes, nisi forte nullus bonorum huiusmodi extaret justus haeres et successor, quoniam in casu illo bona ex naufragio ha-

bita nostrae potestati volumus subiacere. ANNO 1454. Item omnes Praelatos, Militares, Nobiles, Cives et incolas Terrarum praedictarum in jus, conditionem et proprietatem Regni Poloniae translatos & invisceratos, hac etiam prosequemur praerogativa, quod dignitates et officia haecenus illic consistentia et imposterum constituenda, item Castra et tenura civitatum et locorum in Terris praedictis nulli extraneo aut forensi, sed proprio indigenae, juxta observantiam aliarum Terrarum conferemus. Item omnes causas notabiles dictas Terras concernentes, cum communi Consiliariorum Spiritualium et Saecularium, Nobilium et Civitatum majorum consilio Terrarum praedictarum tractabimus, terminabimus et definimus. Item Terras praedictas sub nostro regimine et Regni Poloniae corpore consistentes in suis antiquis gadibus, limitibus, terminisque conservabimus, tuebimur et defendemus, nec terminos et gadus Terrarum ipsarum in aliquo diminui vel periclitari, velut Regni nostri partes individuas ullatenus patiemur. Item cum Terrae ipsae et homines ipsas incolentes variis haecenus Legibus sive iuribus, videlicet Magdemburgens. Culmens. Polonicali haereditario et Pruthenico in decidendis quibusvis eorum quaestionibus, et administratione iustitiae utebantur, quod etiam illis sub nostro Principatu et Regimine volumus firmum esse et perenne, ea licentia attributa, ut liceat cuicunque de uno jure in aliud, sine tamen aliorum praejudicio, quo voluerit transmigrare. Item cum monetae justam, fidelem ligam pondusque habentis cussio Terram quamlibet nobiliter et fecunder, volumus, ut in quatuor locis Terrarum praedictarum, videlicet in Thorun, Elblong, Gdansk et Kynsberg duntaxat guerra praesenti durante, fidelis et iusta imaginem nostram et subscriptionem tituli nostri continens cudatur moneta, praefactorum Praelatorum Spiritualium et Saecularium, Militarium, Civium Terrigenarum Terrarum praedictarum impensis, pace autem suffragante Domino habita, tantum in Thorun et Gdansk, sine praepjudicio privilegii Thorunensis Civitatis, nostris Regiis cudatur impensis, proviso tamen, quod moneta ipsa in pondere, es grano et liga debita nullatenus minuat. Item quia Nos pro bene gerendis rebus Dominiorum nostrorum in varia saepe loca, et a Terris praedictis distantia, necesse est facere descensum, ne igitur per nostram absentiam Terrae ipsae aliquod contrahere possent periculum vel periclitationem, Nobiles Viros pro illius tuitione

ANNO 1454. tione & gubernatione de eorum legalitate, fide & merito confisi, ad nostrae duntaxat beneplacitum voluntatis, ac cum consilio Praelatorum, Consiliariorum, Civitatum majorum praedictae Terrae deputabimus, ad quos in nostri absentia super quolibet defectu ex eventu habeatur recursus, providentia, provisione & auctoritate illorum supplendus & emendandus. Item mercatoribus Terrarum praedictarum Prussiae, in Regnum, Ducatus & Dominia nostra venientibus, hanc praerogativam & libertatem de cetero volumus conservari, ut quoties illos in quacunque loca, civitates & oppida Regni Dominiorum nostrorum venire cum mercibus eorum, cujuscunque speciei vel manerie existant, contingat, licitum erit eis huiusmodi merces in loca, testudines & cameras aut testas, quorum illis libera praestari debet arendatio, deponere, & pro suo arbitrio exponere in venalitate, stratasque omnes versus Hungariam, Ruffiam, Moraviam, Silesiam, Austriam, Saxoniam, Valachiam liberas habeant: depositis tamen teloneis, & stratis antiquis Civitatum Regni & Dominiorum semper salvis. Harum, quibus sigillum nostrum praesentibus est appensum, testimonio literarum. Actum Cracoviae, Feria quarta Cinerum Anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto. Praesentibus ibidem Reverendissimis in Christo Patribus & Magnificis Dominis, Sbigneo Dei Gratia Tituli S. Prisca Presbytero Cardinali & Episcopo Cracoviensi, Joanne eadem Gratia Sanctae Gnesnensis Ecclesiae Archiepiscopo et Primati ejusdem, Joanne Vladislaviensi, Andrea Posnaniensi, eadem Gratia Episcopis, Joanne de Czyfow Castellano & Capitano, Joanne de Teczyn Palatino Cracoviensi, Luca de Gorka Posnaniensi, Joanne de Olesnica Sandomiriensi, Petro de Oporow Lanciensi, Nicolao de Scharley Brestensi Palatinis. Petro de Szamotuly Posnaniensi, Przedborio de Koniecpole Sandomiriensi Castellano. Petro Szafraniec de Pieskowaskala Cracoviensi, Michael de Lasotki Lanciensi Succamerariis, & aliis quam plurimis Generosis & Nobilibus fide dignis ad praemissa testibus. Datum per manus Magnificorum Joannis de Koniecpole Cancellarii, & Petri de Szezekociny Vice-Cancellarii Regni Poloniae sincere Nobis Dilectorum,

Relatio Magnifici Joannis de Koniecpole, Regni Poloniae Cancellarii.

Ordinum Prussiae & Pomeraniae subiectio CASIMIRO Regi, & Regno Poloniae. Actum & datum in Thorun Feria secunda proxima post Dominicam Ramis Palmarum Anno 1454. *Ex Archivo Regni Lib. sub lit. G. fol. 118.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Legum divinarum humanarumque saluberrimarum sanctiones, instituta & decreta quoslibet feudales & subditos iugum subiectionis & obedientiae permittunt exequere, & in sortem regimenque justorum Dominorum se conferre, dum Rectorum & Principantium temeritas, frenis laxatis licentiae, per quolibet devia & abrupta graditur, & manus non solum iniquas ad irrogandas injurias, sed etiam ad effundendum sanguinem innocentem cruentas immoderata audacia porrigens, quasi apud Deum ultionum omnis vindictae ratio conquieverit, debacchatur. Sed neque ad culpam contumeliamque justus rerum aestimator retorqueat, sed potius ad providentiae argumentum, si onere oppressionum subditi impulsu opportuno iustoque remedio superbum, injustum atque avarum abrogent imperium, & in ditionem potestatemque alterius transmigrant, conditione actionum & temporum facultatem illis subministrante. Proinde nos Praelati, Barones, Militares, Nobiles, Cives, Opidani & Incolae Terrarum Prussiae, Culmensis, Pomeraniae & Michaloviensis, Status Ecclesiastici & Saecularis, significamus tenore praesentium universis, tam praesentibus quam futuris, qualiter etsi superioribus temporibus Proavi, Avi & Genitores nostri, & tandem nos graves innumerabilesque a Magistro & Ordine Prussiae pertulisset oppressiones, dum non solum Magister, sed & sui Commendatores in nos deserviando, plerosque ex nobis nullo jure servato capitibus plecterent, alios prosciberent, alios bonis temporalibus mulcarent, & quod dictu quoque nefas est, conjuges & filias nostratum stupris & adulteriis violarent, in quosdam ex nobis, ut trucidaremur, venundaremur, caperemur et depactaremur, facultatem conferendo, torque cogebamur recognoscere & profiteri Dominos superbe avareque nobis imperantes, quot Terra Prussiae gessit Commendatores, cum unusquisque illorum plenam

ANNO principandi & imperandi apud se confi-
1454. stere arbitrabatur potestatem. Quam quidem inflati licentia, obliti professionis, qua contra infideles militare sponderant, nulla offensa aut injuria provocati, in Reges, Principesque Poloniae, quorum beneficio accersiti ad impugnationem infidelium, dotatique & instituti fuerant, arma convertébant, federe primum cum Domino CASIMIRO, deinde cum Domino VLADISLAVO Regibus Poloniae per illos quater firmato & toties violato, Regni Poloniae Terras, nisi cladibus domiti fuissent, decreverant occupasse, cogen-tes nos ad gerendum secum injusta bella, licet nobiscum nunquam rem integram communicati fuissent, cum illos ad illa obeunda, alienos fines occupandi fames, aut livor fastusque, non iusta causa urgeret: in quibus clades, orbitates, fortunarumque & rerum nostrarum periculationes illic excepras tanto maiore amaritudine prosequimur, quanto constat nos imperio Praesidium nostrarum coactos, non corporum solum & rerum, sed etiam animarum nostrarum per injustas acies saepius contraxisse discrimen, & capitibus nostris omne scelus injusti belli expiasse, Magistro & Ordine nostras clades magis ex arce spectantibus quam relevantibus. Verum cum tot mala nullo termino aut spatio videremus finiri, atque nobis, posterisque nostris majores calamitates, orbitates, (Magistro & Ordine Prussiae ad rumpendum cum Rege & Regno Poloniae foedus percussum ultimo corporali interposito juramento, a quo se absolvi Concilii Generalis Basiliensis & Summi Pontificis auctoritate multiplici instantia expetebant, & bellum de novo gerendum aspirante) parari; Ligam & Unionem, omnem justitiam aequitatemque redolentem, non quae illis iustam potestatem adimeret, sed quae injusta illos bella suscipere, & in nostros absque jure denudato vacuo uti mucrone, nosque fortunis & rebus spoliare nostris prohiberet, inivimus: Hanc cum annis pluribus per nos Magistri & Ordinis concessu, ac Imperialibus privilegiis & confirmationibus desuper dotati habuissemus in usu, observantia & praxi, tanto ardore, cura & sollicitudine pro illius perpetua abolitione certatim non erubuerunt insistere, ut nos velut ethniceos haereticosque coram Summo Pontifice affererent, & deinde ad Imperiale traherent Tribunal, non quo per abrogationem violationemque hujusmodi nostrae Unionis & Ligae aliquid commodi aut profectus capefferent, sed ut eo liberius, obstante illis nemine, execranda bella Regi & Regno Poloniae, cate-

risque finitimis, nostris tandem cervicibus, ut saepe alias accidebat, expianda moverent. Licet autem coram Tribunali Caesareo comparendi nulla nos arctaret conditio vel potestas, cum Imperiali ditioni nunquam nos remur subiectos esse; ut tamen nihil restaret, quo nostra argui posset justitia, & pura, quam in his ad pacem reconciliationemque cum Magistro & Ordine gerebamus, intentio, accusati Tribunal hujusmodi accessimus, et anno prope uno exacto cum personarum nostrarum amplissimo discrimine in querelis, propositionibusque & replicationibus versari, licet causam pluribus justificationibus fundatam haberemus; tantus tamen favor Magistro & Ordini in pronuncianda Imperiali sententia habitus est, ut Liga & Unio nostra hujusmodi, pro qua omne certamen fuit exortum, inhibitione Caesaris, per nos tanquam jure arbitrario facta, rejecta cassaretur; Magistro nihilominus & Ordine post haec instantibus, ut in sexingentis Florenorum millibus Magistro & Ordini solvendis, adeo Magistro & Ordini obnoxii fuisset, juxta ac si pretio empti essemus, nova Caesarea sententia damnaremur: vigore cuius ad trecentorum ex nobis principalium capitalem trucidationem processuros se, & ultionem quamlibet nobis, velut servis emptitiis & obnoxiiis, sumptuosos, terrore publico et clamore disponebant. Quae quidem Caesarea sententia & ejusdem Magistri & Ordinis Prussiae instantia, ultra quoque de nobis extendenda, adeo nobis indigna, prout erat, visa est, ut non viris modo, sed feminis, non Catholicis, sed Scythis foedum ac intolerabile esset, ad tantam obnoxietatem calamitatemque detrudi.

Tot igitur & tantis pluribusque aliis, quas, ut nostro consulamus honori, silentii tegimus velamine, oppressione, oneribus, gravaminibus atque injuriis laessiti, praesertim cum illas videremus infinitum trahi, & novo genere crescere & augeri, superbo, avaro & injusto praefati Magistri & Ordinis dominio, auctoritate & suffragio naturalis & humanae legum, renuntiavimus omnem obedientiam, fidem & subjectionem illi, & cuilibet eorum subtrahendo. Verum cum Regem & Coronam Poloniae praefati Ordinis Patronum, Fundatorem et Dotatorem, ac Terras praedictas, videlicet Prussiae, Culmensis, Pomeraniae & Michaloviensis, a corpore & proprietate Regni Poloniae praeter justitiam & aequitatem per vim & arma alienatas constat extitisse, praefato nostro capiti & primaevo corpori, a quo excideramus, postquam juris nostri

ANNO
1454.

ANNO nostri esse cepimus, illico nos reuniendos,
1454. redintegrandosque censuimus, quo amplius liquere possit, renunciationem, & subractionem obedientiae Magistro & Ordini excutiendo tyrannicum jugum & superbum avarumque praesidium, per nos factam, non solum vendicationem liberatis, sed iustum principatum, imperium & solum quassivisse. In hunc itaque morem ad Serenissimum Principem D. CASIMIRUM Dei Gratia Poloniae Regem, Magnam Ducem Litvaniae & Haeredem Russiae, & Coronam Poloniae, in quos jure divino & humano praefatarum Terrarum hereditatem & omnimodam successionem comperimus devolutam, solennes nostros Nuntios, videlicet Magnificos, Nobiles & Prudentes Dominos, Joannem de Bayzen, Augustinum de Schewe Milites, Gabrielem de Bayzen, Nicolaum de Wolkow Judicem Derschoviensem, Laurentium Culmensem, Rudgerum de Bircken Thorunensem, Laurentium Pilgrim Elbingensem, Proconsules: Joannem Kal Brunsbergensem, Georgium Schwach Konigsbergensem, Nicolaum Radman de Kniphoff, Guilelmum Jordan Militem, & Joannem Naydeburg Gedanensem, Consules, cum plena facultate transmissimus, ac suae Majestati & in suum Regalem thronum, solum, ditionem & potestatem Terras praedictas Prussiae, Culmensis, Pomeraniae & Michaloviensis, & quascunque alias annexas in terra vel mari consistentes personas nostras, castra, fortalicia, civitates, oppida, villas, res & fortunas nostras, quae hactenus in nostra potestate sunt, & in futurum erunt, dedidimus & subjecimus, & praesentibus voluntarie & spontanee damus perpetuo, & subjecimus, ipsamque Dominum CASIMIRUM Regem Poloniae pro unico iusto & legitimo Domino & Haerede suscipimus & recipimus & acceptamus, ac nos & Terras praedictas in jus, sortem, proprietatem & titulum Coronae Poloniae redintegramus, reunimus, incorporamus & invisceramus, omnium privilegiorum, libertatum, praerogativarum Regni Poloniae usum & participationem, & signanter communem cum aliis Regnicolis futurorum Regum Electionem & Coronationem habitori, ipsamque ditionem, subiectionem, susceptionem & obedientiam iterum atque iterum profitemur et innovamus, subicientes nos, Terrasque praedictas in perpetuum praefati Domini Regis et suorum Successorum et Regni Poloniae ditionem, gubernationem, protectionem, potestatem, fidem, imperium et regimen. Promittentes pro nobis, haeredibus et successoribus nostris,

sub fide, honore ac onere per nos praefati ANNO
stati juramenti, quod praefato Illustrissi- 1454.
mo Principi, Domino CASIMIRO Poloniae Regi, et ejus Successoribus Regibus Poloniae, velut fideles et subiecti, quemadmodum ceteri ejusdem Regni incolae, parebimus, auscultabimus et obediemus fideliter et constanter, perpetuo et in aevum, juribus nostris semper salvis, in ipsiusque Domini Regis et suorum Successorum Poloniae Regum ditione, potestate, gubernatione, subiectione, imperio, et regimine ab hac hora et in perpetuum perdurabimus et consistemus, nec ullo tempore a Corona Poloniae, cujus sumus corpus individuum, scindi, sequestrari aut alienari permittemus aut consentiemus. Promittentes praefato D. CASIMIRO Regi, et suis Successoribus Regibus Poloniae in omnibus felicibus, adversis et quibuscunque casibus ope, praesidio, consilio et auxilio, fideliter contra quoscunque eorum hostes et adversarios, et quascunque personas Ecclesiasticas, vel Saeculares, quacunque praefulgeant dignitate, communitates, universitates, et signanter contra Magistrum et Ordinem quondam Prussiae, Almaniae et Livoniae fideliter, corpore, animo et rebus, et cum effectu assistere, et bonum, utile, commodum, honestum ejusdem Domini CASIMIRI Regis, et suorum Successorum Regum Poloniae juxta vires et potentias nostras extremas efficere, dirigere et procurare, nec unquam quocunque colore, arte, necessitate, casu, opportunitate vel ingenio praefatum Dominum CASIMIRUM Regem, et Successores ejus Reges et Coronam Poloniae deferere, aut in praedictum, laesionem, aut offensam praesentis subiectionis et deditionis nostrae, cum Magistro et Ordine olim Prussiae, et Magistris Almaniae, Livoniae aliquos Tractatus, reconciliationes, inscriptiones, amicitias, foedera, colloquia vel sermones, absque ejusdem Domini CASIMIRI Regis Poloniae speciali licentia vel consensu inire per se, vel quascunque submissas personas, directe vel indirecte, palam vel clandestine, absque dolo et fraude, sub fide et honore. Cui quidem Serenissimo Principi, Domino CASIMIRO Regi Poloniae, quam primum feliciter Terras Prussiae aut Pomeraniae ingressus fuerit, ad suam requisitionem plene praestabimus, praestareque nos adstringimus, fidelitatis, subiectionis et obedientiae, perpetuo corporali interposito juramento, homagium. Et quod jam in personis praefatorum Nuntiorum nostrarum praestitisse nos fatemur et recognoscimus, et praesentis nostra inscriptione pro firmitate amplio-

ANNO rifacimus et praestamus. Actum et datum
1454. in Thorun, Feria secunda proxima post
Dominicam Ramis Palmarum, Anno Do-
mini millesimo quadringentesimo quin-
quagesimo quarto.

CIX.

*Gubernator & Palatini Prussiae
fidejudent pro Episcopis Prussiae
de praestando ab illis CASIMIRO
Regi fidelitatis juramento, quod
si non fecerint, declarant se eos
pro hostibus habituros.* Actum
& datum in Thorun Feria 2.
post Dominicam Ramis Palma-
rum, Anno 1454. *Ex Origini-
nali Sigill. 4.*

Nos Joannes de Bayfen Terrarum Prus-
siae Gubernator, Augustinus de Sche-
we Culmensis, Gabriel de Bayfen Elbin-
gensis Palatini, Protoconsules et Consu-
les Thorunensis et Elbingens. Civitatum
significamus tenore praesentium, quibus
expedit, universis. Licet alias citra fe-
stum solemnitate nuptiarum Serenissimi
Principis et Domini, Domini CASIMIRO
Dei Gratia Regis Poloniae etc. etc. Domi-
ni nostri gratiosissimi per certas inscrip-
tiones unitatis hinc inde factas pleno man-
dato Terrarum Prussiae suffulti obligas-
semus in Dominica Ramis Palmarum,
Praelatos, Nobiles, Terrigenas, Proto-
consules, Consules et Communitates Ci-
vitarum hic in loco praedicto Serenissimo
Domino CASIMIRO Dei Gratia Regi Polo-
niae etc. etc. Domino nostro gratiosissimo
dare et praestare fidelitatis juramenta et in-
scriptiones, prout Cracoviae per nos et
nostros Nuntios ordinatum, dispositum
est et conclusum, tamen quod Reverendi
Patres, Domini Episcopi Terrarum har-
um Prussiae cum eorum Capitulis non
diffugio, sed ignorantia se debuisse simi-
lia nostra facere juramenta et inscrip-
tiones, ad hodiernam diem venire neglexe-
runt, ut propterea nostra promissa, in-
scriptiones et pollicitationes uberius com-
plerentur, fidejussimus pro eisdem, fide-
jubemusque nos obligantes, quod ipsi
Patres Reverendi cum suis Capitulis se
hic in Dominica *Quasimodogeniti* ad ultra
repraesentabunt, inscriptiones sigillis eo-
rum sigillatas, et corporalia juramenta fi-
delitatis Serenissimo Principi, D. CASI-
MIRI Poloniae ac nostro Regi, Domino no-
stro gratiosissimo, more nostro et aliorum
incolarum Terrarum Prussiae praestan-
da et facienda repraesentabunt et statuent,
quod si facere nollent vel renuerent, ex
tunc debemus ad compescendam rebel-

lionem eorum cum omnibus incolis Ter-
rarum Prussiae consurgere, de Terris
Prussiae et Dominiis eorum eos exulari
et proscribi promittimus fide pura. In
cujus rei testimonium sigilla nostra praes-
entibus sunt appensa. Actum et datum
in Thorun Feria secunda proxima post
Dominicam Ramis Palmarum, Anno Do-
mini 1454.

CX.

*Recognitio Ordinum & Incolarum
Terrae Culmensis de praestito a
se CASIMIRO Regi Poloniae sub-
jectionis & fidelitatis homagio.*
Actum & datum in Thorun Fe-
ria tertia ante Festum Ascensio-
nis Domini An. 1454. *Ex Ar-
chivo Regni Lib. sub Litera G.
fol. 133.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Convenit actus hominum, qui vetusta-
te cadunt, et successu temporum in
oblivionem vertuntur, solidis scriptura-
rum et testium fundamentis commenda-
re, in quorum custodia nullis marcescunt
temporibus, sed semper jugis perenna-
tione memoriae incommutabiles servan-
tur. Proinde Nos Praelati, Barones,
Nobiles, Militares, Terrigenae, nec
non Civitatum et Oppidorum, videlicet
Culmensis, Thorunensis, Brodnicensis,
Novi-Forensis, Graundeczenensis, Radzy-
nensis, Laschinentis, Golubientis, Ko-
waloviensis, Ludbariensis, Wabresznen-
sis, Protoconsules, Consules, Scabini ju-
rati, et universaliter omnes incolae Ter-
rae Culmensis, attentis Serenissimi et Glo-
riosissimi Principis, D. CASIMIRI D. G. Re-
gis Poloniae, Magni Ducis Litvaniae,
Russiae, Prussiaeque Domini et Haeredis
etc. Domini nostri gratiosissimi benivolentis
et favoribus post suscepti nostri regi-
minis, ac assiduam defensionis curam,
quibus liberaliter et multipliciter in nos
utitur et usus est, in vim gratitudinis, et
nostrae fidelitatis recompensam, quo suae
Serenitati reddamur fideiiores, nostro et
nostrorum fratrum et amicorum absen-
tium nominibus proferimus, et tenore
praesentium recognoscimus, nos praefato
Serenissimo Domino CASIMIRO Regi
Poloniae Dei Gratia etc. tanquam vero et
unico Domino et Haeredi nostro fecisse,
et solenniter debita subjectionis et fide-
litis homagium tacto vivificae Crucis o-
sculo praestitisse, et exhibuisse juxta or-
dinationes et inscriptiones pridem per Ma-

ANNO Magnificos, Nobiles et Providos Viros:

1454. Joannem de Bayfen praefati Serenissimi
Principis, Domini CASIMIRI Dei Gratia
Poloniae Regis etc. in Terris Prussiae Gu-
bernatores, Augustinum de Scheve Cul-
mensis, Gabrielem de Bayfen Elbin-
gensis Palatinos, Nicolaum de Wolko-
wo Judicem Derschoviensem, Lauren-
tium Czeitz Culmensis, Rutigerum de
Birken Thorunensem, Laurentium Pil-
grim Elbingensem Proconsules, Joan-
nem Call Brunsbergensem, Gregorium
Swach Krolwgrodenensem, Nicolaum Ro-
deman de Knypow, Vilhelmum Jordan
Miletem, & Joannem Meidburg Geda-
nenses Consules, Terrarum Prussiae Ple-
nipotentes, Ambasiatores, nostro &
nostri omnium nomine Cracoviae fa-
ctas, quos ad id cum pleno mandato fa-
ciendum miseramus. Qui quidem Do-
mino Regi, & suis Successoribus legiti-
mis Regni Poloniae Regibus omnem fide-
litatem, assistentiam & reverentiam pro
omni tempore faciemus, praestabimus &
exhibebimus, nec ipsum Dominum no-
strum Regem & suos Successores, Coro-
namque Poloniae deseremus, aut quoquo
ab obedientia abscedemus, sed suam Se-
renitatem, ac ipsius Successores Poloniae
Reges ut veros & unicos Dominos no-
stros & Haeredes profitebimur & recogno-
scemus, omnique fidelitate, assistentia &
reverentia tam in prosperis quam in ad-
versis sequemur sine dolo & fraude, nec
quascunque colligationes, collocaiones,
pacta & inscriptiones cum hostibus qui-
buscunque, suae Serenitati ac Regibus &
Coronae Poloniae adversari volentibus,
quovis colore, arte & ingenio semoto pe-
nitus & excluso, & praecipue cum Cru-
ciferis olim nobis imperantibus & praesi-
dentibus faciemus, sed eos toto posse ac
conatu nostris propellemus, eradicabi-
mus & excludemus, nulla eis consilia,
auxilia, favores praestando & exhibendo.
In quorum omnium fidem & robur per-
petuae firmitatis Magnifici & Generosi
Augustini de Schewe Palatini, & Johan-
nis de Czeieniberck Vexilliferi Culmen-
sis, famosarumque Culmensis & Tho-
runensis Civitatum, omnium nostri No-
bilium videlicet & Prudentium Terrige-
narum Civitatumque praemissarum ple-
nam & omnimodam pleno mandato a
nobis commissam sui & omnium no-
stri nomine praesentem Literam sigillandi
& muniendi habentium potestatem, sigilla
praesentibus sunt subappensa. Actum &
datum in Thorun Feria tertia proxima
ante Festum Ascensionis Domini, Anno
ejusdem millesimo quadringentesimo
quingagesimo quarto. Praesentibus Re-
Tom. IV.

verendissimis ibidem in Christo Patribus, ANNO
& Magnificis Dominis: Johanne Vladis-
laviensi, Andrea Posnaniensi, Dei Gra-
tia Episcopis, Johanne de Thanczyn
Cracoviensi, Stanislaw de Ostrorog Ca-
lissiensis Palatinis, Joanne de Koniecpo-
le Cancellario, & Petro de Szczekocin
Vice-Cancellario Regni Poloniae &c. &
aliis quam pluribus Magnificis & Gene-
rosis Dominis testibus ad praemissa.

CXI.

*Litterae Homagiales Terrae Elbin-
gensis.* Actum & datum in El-
bing Feria tertia Pentecostes,
Anno 1454. *Indidem fol. 135.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Convenit actus hominum, qui vetusta-
te cadunt, & successu temporum in
oblivionem vertuntur, solidis scriptura-
rum & testium fundamentis commenda-
re, in quorum custodia nullis marcescunt
temporibus, sed semper jugis perenna-
tione memoriae incommutabiles servan-
tur. Proinde Nos Praelati, Barones, No-
biles, Militares, Terrigenae, nec non
Civitatum & Oppidorum Proconsules,
Consules, Scabini jurati, Sacrae Varmien-
sis Ecclesiae Cathedralis Capitulum, Ga-
briel de Baisen Palatinus, Georgius Sce-
lim Vexillifer, Hector Machwicz Judex
Elbingensis, una cum omnibus Terrige-
nis & militibus, Laurentius Pilgrim an-
tiqua, Paulus Beimbovin nova Elbingens.
Civitatum, Joannes Landesburg Holan-
censis, Salomon Mormiensis, Paulus
Dittmar Molchufensis, Augustinus Czy-
merman Libentadensis Proconsules, una
cum totis earundem Civitatum Commu-
nitatibus, & universaliter omnes incolae
Terrae Elbingensis, attentis Serenissimi
& Gloriosissimi Principis Domini CASI-
MIRI Dei Gratia Regis Poloniae, Magni
Ducis Litvaniae, Russiae, Prussiaeque Do-
mini et Haeredis etc. Domini nostri gra-
tiosissimi benivolentis et favoribus, post
suscepti nostri regiminis assiduam defen-
sionis curam, quibus liberaliter et multi-
pliciter in nos utitur et usus est, in vim
gratitudinis et nostrae fidelitatis recom-
pensam, quo suae Serenitati reddamur fi-
deliores, nostro et nostrorum fratrum et
amicorum nominibus proferimus, et te-
nore praesentium recognoscimus, nos praefato
Serenissimo Domino CASIMIRO Dei
Gratia Regi Poloniae etc. tanquam vero
et unico Domino et Haeredi nostro fecis-
se, et solenniter debita subjectionis et fi-
delitatis homagium tacto vivificae Crucis o-
sculo praestitisse, et exhibuisse juxta or-
dinationes et inscriptiones pridem per Ma-

ANNO delitatis homagium, praestito per prius
1454. corporali juramento, et tacto vivifica
Crucis osculo, praestitisse, et exhibuisse
juxta ordinationes et inscriptiones, pridem
per Magnificos, Nobiles et Providos Vi-
ros: Joannem de Baifen praefati Domini
CASIMIRI Regis Poloniae pro nunc Guber-
natorem in Terris Prussiae, Augustinum
de Scheve Culmensensem, Gabrielem de
Baifen Elbingensem jam Palatinos, Ni-
colaum de Wolkowo Judicem Derscho-
viensem, Laurentium Czeitz Culmen-
sem, Ruthigerum de Birken Thorunen-
sem, Laurentium Pilgrim Elbingensem
Proconsules, Joannem Brunspargensensem,
Gregorium Swach Crolosgrodenensem, Ni-
colaum Rodeman de Knypow, Vilhelmum
Jordan Militem, et Joannem Meidburg
Gdanenses Consules, nostro et omnium
nostri nomine Cracoviae factas, quos ad
id faciendum cum pleno mandato misera-
mus. Cui quidem Domino Regi, et Suc-
cessoribus legitimis Regni Poloniae Regi-
bus omnem fidelitatem, assistentiam et
reverentiam pro omni tempore faciemus,
praestabimus et exhibebimus, nec ipsum
Dominum nostrum Regem et suos Suc-
cessores, Coronamque Poloniae defere-
mus, aut quoquo ab obedientia abcede-
mus, sed suam Serenitatem et suos Suc-
cessores Poloniae Reges ut veros et unicos
Dominos nostros et Haeredes profitebi-
mur et recognoscemus, omnique fide-
litate, assistentia et reverentia, tam in pro-
speris quam in adversis sequemur sine do-
lo et fraude, nec quascunque colligatio-
nes, colloquutiones, foedera, pacta et in-
scriptiones cum hostibus quibuscunque,
cujuscunque status, praeminentiae et
conditionis existant, suae Serenitati, ac
Regibus et Coronae Poloniae adversari
volentibus, quovis colore, arte et inge-
nio semoto penitus et excluso, et praeci-
pue cum Cruciferis olim nobis imperan-
tibus et praesidentibus faciemus, sed eos
toto posse et conatu nostris propellemus,
eradicabimus et excludemus, nulla eis
auxilia, consilia et favores praestando,
et exhibendo. In quorum omnium fi-
dem et robur perpetuae firmitatis Vene-
rabilis Sacrae Varmienensis Cathedralis Ec-
clesiae Capituli, Magnificique et Generosi
Gabrielis de Baifen Palatini, Georgii Ska-
lim Vexilliferi Elbingensis, famosarumque
novae et antiquae Elbing Civitatum om-
nium nostri, Nobilium videlicet et Pru-
dentium Terrigenarum, Civitatumque
praemissarum plenam et omnimodam
pleno mandato a nobis commissam, suo
et omnium nostri nomine praesentem lite-
ram sigillandi & muniendi habentium pore-
statem, sigilla praesentibus sunt subappen-

sa. Actum et datum in Elbing Feria ANNO
tertia Pentecostes, Anno Domini mille- 1454.
simo quadringentesimo quinquagesimo
quarto. Praesentibus ibidem Reveren-
dissimis in Christo Patribus, Magnifico-
que et Generoso, nec non Prudentibus,
Joanne Vladislaviensi, Andrea Posna-
nienfi Dei Gratia Episcopis, Siborio de
Baifen Palatino Königsbergensi, Ram-
schel Milite et Capitaneo Balianfi, Lau-
rentio Czeitz Culmensi, Andrea Brunaw
Königsbergensi Proconsulibus, et aliis
quam pluribus fide dignis testibus ad
praemissa.

CXII.

Gedanenses recognoscunt subjectionem perpetuam Regi & Regno Poloniae cum solutione duorum millium Flor. Hung. singulis annis, Curiamque cum Granario & Stabulo Regi edificare promittunt. Actum & datum in Elbing ipso die SS. Trinitatis, ANNO 1454. *Ex Originali. Sigill. i. Civitatis Gedanensis.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Quia tunc multis errorum et dubiorum
prudenter occurrimus incommo-
dis, dum gesta aetatis nostrae literarum
apicibus et testium annotatione perhen-
namus. Proinde Nos Proconsul, Con-
sules, Scabini jurati, et tota Communi-
tas Civitatis Gdansk in Terra Pomeraniae
situatae attendentes, quod postquam a
multis retroactis temporibus a ditione Re-
gum et Principum Poloniae initio nobis
haereditarie et naturali dominio praesiden-
tium, illicite alienati dira tyrannide Cruci-
ferorum, praeter jus et violente nobis
quondam imperantium detinebamur et af-
fligebamur, ab hujusmodi oppressionum
mole per Serenissimum Principem Dom.
CASIMIRUM Dei Gratia Regem Poloniae
M. Ducem Litvaniae, Russiae, Prussiae
Pomeraniaeque Dominum et Haerodem
in ipsius Serenitatis ditionem et Coronae
Poloniae appropriationem et incorpora-
tionem reassumi postulantem, tanta suae
Serenitatis et Coronae Poloniae caritatis
et gratiae affectione amplexati sumus, ut
nedum virtute brachii suae Serenitatis ab
iniqua, plurimumque anxiosa Crucifero-
rum occupatione erepti et liberati, Re-
gnoque Poloniae appropriati et incorpo-
rati, verum et multiplici honorum et
gratiarum praerogativa fulciti sumus.

Te-

ANNO Tenore praesentium universis tam prae-
1454. sentibus quam futuris significantes reco-
gnoscamus publice, & profiteamur nos, &
nostri Successores praefata Civitatis Cives
praefati Domini CASIMIRI, & ipsius Suc-
cessorum Regum Poloniae, tanquam Do-
minorum & Haeredum nostrorum imperio,
regimini & ditioni fore subiectos, sub-
jectionemque, assistentiam, reverentiam, fi-
delitatem, obedientiamque suae Serenitati,
& suis Successoribus Regni Poloniae Regibus
perpetuis temporibus exhibendam reco-
gnoscentes, in cuius vim professionis dno-
nis praefati Serenissimi Principis Domini CA-
SIMIRI, praefato Serenissimo Principi Do-
mino CASIMIRO, & ejus Successoribus
Regni Poloniae Regibus nos et successo-
res nostri Civitatis praefata Cives singulis
annis, perpetuisque temporibus duo mil-
lia Florenorum Hungaricalium puri au-
ri & iusti ponderis census annui, unum
mille pro Festo S. Joannis Baptistae, & 2-
liud mille pro Festo Nativitatis Domini
continue sequenti dare, solvere & com-
plere tenebimur & debemus. Item
praefato Serenissimo Domino CASIMIRO
Regi Poloniae, & ejus Successoribus Re-
gni Poloniae Regibus singulis annis, per-
petuisque temporibus stationem trium
dierum suae Serenitatis Majestati, ipsius-
que curiensibus condignam & sufficien-
tem dare tenebimur. Item praefato Se-
renissimo Domino CASIMIRO & ejus Suc-
cessoribus Regni Poloniae Regibus Curiam
lateribus Regali dignitate condignam &
solempnem edificare, lateribus tegere,
& quotiens illam destrui & vetustate con-
sumi contigerit reaedificare, conservare &
reformare. Item in eadem Curia equistatia
murata pro ducentorum equorum loca-
tione. Item in eadem Curia promptuarium
bonum pro repositione frugum Regalium
facere & edificare, quantocius poterimus,
tenebimur, ceteris omnibus iustis, & hu-
jus literae inscriptioni non derogantibus
juribus nostris in suo robore permanen-
tibus. In quorum testimonium & robur
perpetuae firmitatis praefata Civitatis
Gdansk sigillum est subappensum. A-
ctum & datum in Elbing ipso die Sanctae
Trinitatis, Anno Domini millesimo qua-
dringentesimo quinquagesimo quarto.
Praesentibus ibidem Reverendissimis in
Christo Patribus, Magnificis prudenti-
busque Dominis Joanne Vladislaviensi,
Andrea Posnaniensi Dei Gratia Episco-
pis, Joanne de Tanczin Cracoviensi, Lu-
ca de Gorka, Posnaniensi Palatinis, Jo-
anne de Koniecpole Regni Poloniae Can-
cellario, Joanne de Bayfen Serenissimi
Principis Domini CASIMIRI Regis Polo-
niae &c. in partibus Prussiae Gubernato-

re, Gabriele de Bayfen Elbingensi Pala-
tino, Laurentio Czeitz Culmensi, Ru-
thigero de Byrken Thorunensi, Andrea
Brunaw Königsbergensi, Laurentio Pil-
grim Elbingensi Proconsulibus, & aliis
pluribus fide dignis testibus ad praemissa.

CXIII.

Litterae Homagiales Terrae Königsbergensis. Actum & datum
in Königsberg, Feria quarta in
Vigilia Corporis Christi, Anno
1454. *Indidem fol. 144.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Convenit actus hominum, qui vetusta-
te cadunt, & successu temporum in
oblivionem vertuntur, solidis scriptu-
rarum ac testium fundamentis commenda-
re, in quarum custodia nullis marcescunt
temporibus, sed semper jugis perennatione
memoriae incommutabiles servan-
tur. Proinde Nos Praelati, Barones, No-
biles, Militares Terrigenae, nec non Ci-
vitarum & Oppidorum Proconsules, Con-
sules, Scabini jurati: Siborius de Baifen
Palatinus, Casper Cremiten Vexillifer
Königsbergensis, una cum omnibus Terri-
genis & Militibus, Andreas Brunaw an-
tiquae, Georgius Langerben junioris, a-
lias Knypaw, Herman Stulmecher Le-
benicht Civitatum Königsbergensis, Nico-
laus Wemer Bartensteinensis, Nicolaus
Bruchman Schiffenburgeris, Melchior
Czumerman Rastemburgeris, Henricus
Ludek Heiligenbeilersis, Joannes
Bleuel Landesbergeris, Bartolus Har-
bestro Schnitenensis, Joannes Walager
Velavensis, Michael Reichnaw Folkemi-
tensis, Nicolaus Mildenhewer Girdaven-
sis, Johannes Drinkfortensis, Andreas
Tepelatke Altenburgeris, Nicolaus Tif-
fenste Crestzburgeris, Nicolaus Döring
Dapnavienensis, Nicolaus Leustener Sem-
burgeris, Martinus Seteler Nordembur-
geris, Civitatum et Oppidorum Procon-
sules, una cum totis earundem Civita-
tum & Oppidorum Communitatibus, &
universaliter omnes incolae Terrae Kö-
nigsbergensis; attentis Serenissimi & Glo-
rissimi Principis Domini CASIMIRI Dei
Gratia Regis Poloniae, Magni Ducis Lit-
vaniae, Russiae, Prussiaeque Domini &
Haeredis &c. Domini nostri gratiosissimi
benivolentis & favoribus post suscepti
nostri regiminis assiduam defensionis cu-
ram, quibus liberaliter & multipliciter
in nos utitur & usus est in vim gratitudi-
nis, & nostrae fidelitatis recompensam,
Q q 2 quo

ANNO quo suae Serenitati reddamur fideiores, 1454. nostro & nostrorum fratrum & amicorum absentium nominibus profitemur, & tenore praesentium recognoscimus, nos praefato Serenissimo Domino CASIMIRO Regi Poloniae &c. tanquam vero & unico Haeredi & Domino nostro fecisse, & solenniter debita subjectionis & fidelitatis homagium, praestito per prius corporali juramento, & tacto vivificae Crucis osculo praestitisse, & exhibuisse juxta ordinationes & inscriptiones pridem per Magnificos, Nobiles & providos Viros: Joannem de Baisen praefati Domini CASIMIRI Regis Poloniae pro nunc in Terris Prussiae Gubernatorem, Augustinum de Scheve Culmensensem, Gabrielem de Baisen Elbingensem jam Palatinos, Nicolaum de Wolkowo Judicem Dirschoviensem, Laurentium Czeitz Culmensensem Ruthgerum de Birken Thorunensem, Laurentium Pilgrim Elbingensem Proconsules, Johannem Brunspargensensem, Gregorium Swach Crolosgrodenensem, Nicolaum Rodeman de Knypow, Vilhelmum Jordan Militem, & Joannem Meidburg Gedanenses Consules, nostro & omnium nostri nomine Cracoviae factas, quos ad id faciendum cum pleno mandato miseramus, cui quidem Domino Regi et suis Successoribus legitimis Regni Poloniae Regibus omnem fidelitatem, assistentiam et reverentiam pro omni tempore faciemus, praestabimus et exhibebimus, nec ipsum Dominum nostrum Regem et suos Successores, Coronamque Poloniae deferemus, aut quoquo ab obedientia abscedemus, sed suam Serenitatem, et suos Successores Poloniae Reges ut veros et unicos Dominos nostros et Haeredes profitebimur et recognoscemus, omnique fidelitate, assistentia et reverentia tam in prosperis quam in adversis sequemur sine dolo et fraude, nec quascunque colligationes, colloctiones, pacta, foedera et inscriptiones cum hostibus quibuscunque, cujuscunque status, praeeminentiae et conditionis existant, suae Serenitati, ac Regibus et Coronae Poloniae adversari volentibus quovis colore, arte et ingenio semoto penitus et excluso, et praecipue cum Cruciferis olim nobis imperantibus et praesidentibus faciemus, sed eos toto posse et conatu nostris propellemus, eradicabimus et excludemus, nulla eis consilia, auxilia et favores praestando et exhibendo. In quorum omnium fidem, et robur perpetuae firmitatis Magnifici Generosique Stiborii de Baisen Palatini, Casperi Cremiten Vexilliferi Königsbergensi famosarumque antiquae Knypow, Lebenicht, Königs-

berk et Bartenstenen. Civitatum, et omnium Nobilium et prudentium Terrigenarum, Civitatumque praemissarum plenam et omnimodam, pleno mandato a nobis commissam, suo et omnium nostri nomine praesentem Literam sigillandi et muniendi habentium potestatem, sigilla praesentibus sunt subappensa. Actum et datum in Königsberg Feria quarta in Vigilia gloriosissimi Corporis Christi Anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto. Praesentibus Reverendissimo in Christo Patre, et Magnificis prudentibus; Nicolao Dei Gratia Episcopo Zamletensi, Johanne de Koniecpole Regni Poloniae Cancellario, Gabriele de Baisen Elbingensi Palatino, Andrea Brunaw Königsbergensi, Georgio Langerbein Knypoviensi, Hermano Stulmecher Lebnihtensi Proconsulibus, et aliis pluribus fide dignis testibus ad praemissa.

CXIV.

Privilegium CASIMIRI Regis, quo statuitur, ut tenetæ Civitatum, aliorumque locorum in Prussia nulli extraneo, sed solis indigenis conferantur. Actum & datum in Thorun Feria secunda B. Joannis Baptista, Anno 1454. *Ex Archivo Regni Lib. 26. sub Lit. BB. fol. 156.*

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiaeque Dominus et Haeres etc. Significamus tenore praesentium quibus expedit universis. Quod dum ex pluribus evidentibus et legitimis respectibus, Terras Prussiae, Pomeraniae etc. communicato Principum, Praelatorum, Baronum, caeterorumque Fidelium novissime Cracoviae Nobiscum existentium Regni, Ducatum et Dominiorum nostrorum consilio, voluntate et consensu in regimen, tutelam, gubernationem, subjectionem et obedientiam accepimus et assumpsimus, hanc ipsis praerogativam concessimus; quod Castra, Civitates, et quaecunque Fortalitia in Terris praedictis existentia alicui extraneo aut forensi conferre non debemus. Ad praesens tamen certis respectibus moti, certa Castra in praememoratis Prussiae Terris existentia, nonnullis personis, contra hujusmodi articulum superius expressum, durante praesente guerra, et interim, quoad Terras Prussiae non pacificabimus, dedimus, contulimusque in regimen, tenutam,

ANNO nutam et gubernationem. Ideo praesentibus in verbo nostro Regio spondemus & promittimus, quod pace Domino suffragante habita, praescripta Castra, taliter per Nos haecenus hujusmodi personis in regimen & tenutam collata, juxta tenorem & continentiam Literarum nostrarum Cracoviae Terris Prussiae concessarum, illis conferemus, quibus conferri debent. Et quod etiam praescriptis Literis in omnibus earum punctis, conditionibus, clausulis & articulis per hoc non intendimus, neque volumus in aliquo derogare, sed ipsas sanas, salvas, firmas & illasas per Nos & Successores nostros perpetuis temporibus tenere & observare pollicemur per praesentes, harum, quibus sigillum nostrum praesentibus est appensum, testimonio literarum. Et Nos Joannes Vladislaviensis, Andreas Posnaniensis Dei Gratia Episcopi: nec non Lucas de Gorka Posnaniensis, Stanislaus de Ostrog Califfiensis, Petrus de Oporow Lanciensis, Nicolaus de Koscielce Vladislaviensis Palatini, Petrus Skora de Gay Califfiensis, Joannes de Czarnków Gnesnensis, Hincza de Rogow Siradiensis Castellani, & Vice-Theaurarius, Petrus de Szezokociny Vice-Cancellarius Regni Poloniae, Derslaus de Rithviani Rospiersensis, & Nicolaus de Labyszyn Vladislaviensis Castellani &c. praescriptas Serenissimi Domini nostri Regis promissionum Literas ratas, & gratas habentes, praesentibus promittimus, quod ipse Serenissimus Dominus noster Rex omnia superius expressa firmiter & inconcussè inviolabiliterque tenebit & observabit, & pro majori firmitate sigilla nostra etiam praesentibus sunt appensa. Actum & datum in Thorun, Feria secunda Beati Joannis Baptista, A. D. 1454.

CXV.

1455. *Privilegium CASIMIRI Regis datum Civitati Gedanensi super Commendatoriam Gedanensem, & Officium Magistri Piscatoris, ac villam Leiba.* Datum in Thorun Feria sexta ante Festum S. Lucia Anno 1455. *Ex Archivo Regni Lib. 48. sub Lit. ZZ. num. 49. fol. 51.*

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiaeque Dominus & Haeres. Significamus tenore praesentium, quibus expedit universis, praesentibus & futuris, notitiam praesentium habituris. Quomodo

TOM. IV.

attendentes & mature inspicientes sinceræ ANNO fidei constantiam, aliaque probitatis & 1455. virtutis merita, quibus Nobis Famosi Proconsul & Consules, Scabini, & tota Communitas Civitatis nostrae Gedanensis in conquestione Terrarum nostrarum Prussiae, illicita occupatione a Regno nostro Poloniae alienatarum, fidei constanti; animo, gravibus impensis, laboribus & notabilibus damnis non parcentes, praesertim in obsidione Choinicensi, Marienburgensi & Knipaviensi placuerunt & meruerunt, ac in posterum aucto fidelitatis studio mereri non desinunt; cupientes itaque ad hujusmodi, & alia servitia ipsos efficere promptiores, ac de hujusmodi pecunia, cum summis, quas stipendiariis in Sargarth, in Now & aliis in locis dictarum Terrarum nostrarum impenderunt, & impendunt, assecurare, de consilio & voluntate Consiliariorum nostrorum tam Regni, quam Terrarum nostrarum Prussiae praedictarum unanimi & concordia, ipsis Proconsulibus, Consulibus, Scabinis et toti Communitati dictae Civitatis nostrae Gedanensis Commendatoriam Gedanensem, & Officium Magistri Piscatoris quondam ad Puck pertinentem, ac villam nostram Leiba secus mare sitam, cum omnibus & singulis ipsorum Civitatum, villis, censibus, fructibus, redditibus, proventibus, honoribus, laboribus, pensionibus, pratis, aquis ac earum decursibus, viridariis, nemoribus, sylvis, virgultis, agris, allodiis, praediis, molendinis, emolumentis, & generaliter pertinentiis & obventionibus universis, & alias cum omni jure proprietateque, nihil penitus pro Nobis reservando, ita longe & circumferentialiter, prout in suis metis & finibus sunt distincta, divisa & limitata, & ad praedictam Commendatoriam Gedanensem Officium Magistri Piscatoris Puck, et villam Leiba, ab antiquo quomodolibet spectantia, inferibimus, damus, donamus & obligamus per praesentes tenendum, habendum, possidendum, utfruendum, pacificeque ac nostro sive nostrorum Successorum et omnium nostrorum Capitaneorum et Officialium quomodolibet cessante impedimento obtinendum, quoadusque dicta summa pecuniarum pro hujusmodi stipendiariis, ac conquestione dictarum Terrarum nostrarum impensarum perceptione et extenuatione, juxta iusta et verae rationis calculum et computum realem et actualem . . . . qua habita et hujusmodi summa, sic, ut praemittitur, extenuata, dicta Commendatoria, et Officium Magistri Piscatoris ad Nos et nostros Successores revertentur pleno jure, juri-

Rr

bus

ANNO 1455. bas redditibusq; Episcopalis semper falvis. Harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio literarum. Datum in Thorun FERIA VI. videlicet proxima ante Festum S. Lucia Anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto. Presentibus ibidem Magnificis et Generosis Joanne de Czyżow Castellano Cracoviensi, Petro de Schamotuly Posnaniensi, Hincza de Rogow Siradiensi Castellano, Gabriele de Bayfen Palatino Culmensi, Johanne de Szczekoczyn Lublinensi et Grudzacensi Capiteo, et Thilman Proconsule Thorunenfi, et aliis pluribus fide dignis.

CXVI

1456. *Littere CASIMIRI Regis ad PHILIPPUM Burgundiae Ducem, ut Gedanensibus libertatem mercandi in Hollandia & Zeelandia concedat. Ex Arch. Regni. Lib. sub Lit. C. fol. 344.*

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiaeque Dominus et Haeres etc. Praeclaro et Magnifico Principi Domino PHILIPPO, eadem Gratia Duci Burgundiae, Brabantiae, Limburgiae, Comiti Flandriae, Artesii, Olandiae et Zelandiae etc. Fratris nostro carissimo salutem, fraternitatis iuge incrementum, et prosperos ad vota successus. Praeclare et Magnifice Princeps, Frater noster carissime! Postquam nutu Divino in Terrarum nostrarum Prussiae et Pomeraniae, quae de corpore Regni nostri occultissimo Dei iudicio, per tyrannidemque diversis collusionibus intervenientibus eas occupantium exciderant, realem et actualem restituti sumus possessionem praeter nonnulla fortalia, quae per hostes et rebelles nostros sunt intercepta, quibus ne de Dominiis Vestrae Fraternitatis, quam credimus Nobis mutuae caritatis sinceritate, iustitiae nostrae favendo, esse affectam, ac aliis partibus maritimis praesidium victualium, et necessariorum quorumcunque amministraretur et praestaretur, fideles nostri dilecti famosi Cives Civitatis nostrae Gedanensis insinuanter et multa clara praeviaque fecere avizamenta, et, quod magis est, ne quispiam ingrederetur in ore portus, fortissima struxere et posuerunt obstacula, quae minime advertentes certae naves de dominiis Vestrae Fraternitatis Hollandiae et Zeelandiae dictis ad oras hostium nostrorum mare sulcantes, et portum Balgensem pene contingentes, ipsis obstaculis defraetis et disiectis, ap-

plicata, per gentes armorum nostras contra hostiles insidias maris excubias observantes more hostili et iure belli suadente fuerunt receptae et abductae. Cuius rei quasi praetextu et in vim repressaliarum, quamvis minus legitima occasione sumpta, ut intelligimus, quadam rates mercibus et rebus onustae mercatorum et institutorum praefatae Civitatis nostrae Gdanensis, gratia negotiandi sub salvo conductu et Christianica securitate, per Vassallum sive Officialem de Mittelburg motu proprio eidem concessio, ac illorum, ut descenderent, uti ab eisdem accepimus, humaniter invitatus per eundem Vassallum sive Officialem sunt arrestatae, in haecenusque minus iuste retinentur detentae, ut autumamus, praeter Vestrae Fraternitatis scientiam et voluntatem, personis dictarum navium in vincula coniectis. Sed ut amor Vestrae Fraternitatis solidatus propensior valeat suscipere incrementa, et ne subditi Vestrae Fraternitatis in prosecutione iustitiae nostrae videantur Nobis impedimento esse, Vestram Fraternitatem puro ex affectu rogamus, velit firmissimo et efficaci edicto demandare, quatenus mercantiae et bona cum navibus et hominibus, sic, ut refertur, detenta, libera et absoluta dimittantur, efficereque, ut negotiatoribus de Dominiis nostris, et signanter Terris Prussiae, securus accessus et recessus mercandi ad eadem Domina Vestra, quoties expedierit, pateat. Et si praefatus Vassallus aut Officialis de Mittelburg, seu quispiam ex subditis Vestrae Fraternitatis actionem aliquam habere contra nostros, aut se aliqua injuria gravatum praetenderit, ad satisfaciendum querentibus, hinc inde placeat eadem Vestrae Fraternitati in Civitatem Lubik aut alibi, juxta beneplacitum et voluntatem ejusdem, locum et terminum competentem deputare. Ad quae Fraternitas Vestra Consiliarios suos mittere velit, et Nos pari modo transmittamus, quibus convenientibus habebunt plenum mandatum iustitiam petenti cognoscendi, sentiendi omnimodam facultatem. Non solum enim Nobis Vestra Fraternitas in eo rem gratissimam ostendet, sed nostrorum utrumque Dominiorum cederet in uberimam ampliacionem, et vicissitudinariae amicitiae augmentum. Optamus a Vestra Fraternitate literale responsum ad praemissa Nuntium per praesentem. Datum etc.

CXVII.

ANNO 1456.

CXVII.

PHILIPPI Ducis Burgundiae ad Literas praecedentes Responsum.

Indidem.

Illustrissime ac Potentissime Princeps, Domine & Consanguinee Carissime.

Litteras Vestrae Regiae Majestatis ex manu praesentium laetoris Nuntii Vestri recepi, continentem, qualiter oppidani et incolae oppidi Gdanensis, postquam Majestas Vestra in possessionem Terrarum Prussiae et Pomeraniae restituta fuit, demptis nonnullis fortaliis, quae per hostes et rebelles vestros dictis intercepta fuisse, multa clara et praevia fecere avizamenta, ne illis hostibus Vestris de Dominiis meis, ac aliis partibus maritimis praesidium victualium et necessariorum quorumcunque amministrationem, et quod magis est, ne quispiam ingrederetur in ore portus, fortissima obstacula struxerunt et posuerunt, quodque certae naves de partibus meis Hollandiae et Zeelandiae ad oras hostium Vestrorum mare sulcantes, et portum Balgensem ipsis obstaculis contractis quasi contingentes, per Vestros hostili more, aut iure belli suadente captae et abductae fuerunt. Cuius rei occasione quaedam naves mercibus et rebus onustae mercatorum et incolarum praefati oppidi Gdanensis, negotiandi gratia sub salvo conductu Officialis mei de Middelburg, per eundem Officialem fuerunt arrestatae, personis dictarum navium in vincula coniectis, hortando me propterea eadem Majestas Vestra, ut mercantias et bona cum navibus et hominibus praedictis libera et absoluta dimitti faciam, et efficere, ut negotiatoribus de Dominiis Vestris, et signanter de Terris Prussiae, securus accessus et regressus mercandi ad Domina mea pateat. Et si aliqui ex subditis meis actionem ullam contra Vestros habere praetendant, ad satisfaciendum querentibus hinc inde, velim in oppido Lubik aut alibi locum et terminum deputare, et illuc Consiliarios meos destinare, quod pari modo se facturam pollicetur Majestas Vestra, uti haec et alia in praedictis Vestris literis vidi latius contineri. Super quibus, Illustrissime Princeps Domine, et Consanguinee Carissime, Vestra novit Majestas summo mihi desiderio semper fuisse et adhuc esse, ut subditi Prussiae, alique illarum Regionum incolae cum subditis meis, pari modo etiam subditi mei cum eisdem libere et pacifice mercari et negotiari vale-

ant, patriasque et Terras meas cum rebus et mercibus suis illi pacifice frequentare, dummodo etiam mei Terras illas, tam Vobis subditas quam alias libere adire et frequentare possint. Si tamen praetextu guerrarum, quas Celsitudo Vestra contra Religiosos habere se dicit, de quibus ego licet a Sanctissimo Domino nostro Papa et Imperiali Majestate in favorem dictorum Religiosorum fuerim instantissime requisitus, attamen ne intercursus mercaturae publicae quovis modo impediretur, me nullatenus intrinsece volui, uti haec de Danfich anterioribus diebus scripsisse recordor. Idem de Danfich subditos meos, qui guerras illas curare non habebant, praeter omnem juris ordinem dampna plurima intulerunt, ego assiduo clamore eorundem subditorum meorum dampnificatorum impulsus, post diversas requisitiones et somnationes super facienda ablatorum restitutione eis factas, juris remedium in tali casu solitum et requisitum, eisdem subditis meis non potui denegare, literas videlicet Repressaliarum in ipsos de Danfich dampni datores eis concedendo. Quarum literarum vigore certae naves eorundem de Danfich, de quibus supra dictum est, iustissime arrestatae et detentae fuerunt. Quo arresto non obstante, imo in contemptum et vilipendium ejusdem et iustitiae meae, iidem de Danfich cum navibus suis arrestatis flante aura secunda clam recesserunt. Qui quantum in hoc contra me deliquerint, et mihi, meisque injuriam gravem intulerint, facile perpendi et judicari potest. Nihilominus ob honorem Vestrae Regiae Majestatis, et ut Vestra amicitia inter eandem, Terrasque et Domina Vestra, et me ac mea semper observetur, dummodo pro tanta mihi iustitiaeque meae illata injuria per dictos de Danfich condigna reparatio, et dictis dampnificatis subditis meis integra ablatorum restitutio prius facta fuerit, uti rationis est, libenter animo prospiciam, quantum in me est, ut intercursus mercaturae, et negotiatio publica inter subditos utriusque Nostrum in Terris et Dominiis meis more pristino exerceatur, et in dies magis crescat et augeatur. Ut vero praeter haec ad dietas aliquas in Lubick, sive alibi, ob hanc causam mittam, aut ulterius super hoc me requirere debeat Regia Majestas Vestra, nec justum videtur, nec rationi consonum. In caeteris, quibus Majestati Vestrae possem esse commodo, aut honori, vellem semper esse paratissimus, novit DEUS, qui eandem Majestatem Vestram feliciter

ANNO conseruet in longaevum. Ex Oppido
1456. meo Bruxellensi.

*Consanguineus Vester Dux
Burgundiae, Brabantiae &
Limburgiae, Comes Flan-
driae, Arthesii &c.*

CXVIII.

1457. Rex CASIMIRUS dat facultatem
Magistratui & Communitati Ge-
danensibus cera rubri coloris in
sigillis utendi, coronam auream
in superiori stemmatis parte ad-
hibendi, & vestes auro ornatas
portandi. An. 1457. Ex Arch. Re-
gni Lib. Leg. sub Lit. C. fol. 96.

In Nomine Domini Amen.

Ne oblivio rerum, praecipue hiscetem-
poribus gestarum, aliquam diffi-
cultatem pariat, Consilarii Regum et Prin-
cipum consuluerunt, quatenus eadem
acta et gesta scriptis, testimoniis et re-
quisitis omnibus perennentur. Proinde
Nos CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae,
Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lan-
ciciae, Lowiciae, Magnus Dux Litvaniae,
Rusciae, Prussiaeque, Culmensis, Elbin-
gensis, Kinsbergensis ac Pomeraniae Ter-
rarum Dominus et Haeres. Significa-
mus tenore praesentium, quibus expedit,
universis, praesentibus et futuris,
quod Nos considerantes altitudinem vir-
tutum, sanas petitiones totius Terrae,
ac constanter Nobis praestitam fidelita-
tem, quibus Nobiles, Consules, Consi-
liarii, Scabini, ac tota Communitas to-
tius Civitatis nostrae Gedanensis, fideles
nostri dilecti in recuperatione Terrae no-
strae Prussiae, quae ab Regno nostro vi
et armis avulsa fuerat, Nobis assisterunt.
Considerantes etiam notabilem fortitudi-
nem praedictae nostrae Civitatis Geda-
nensis, propter quam illa aliis nostris Ci-
vitatibus notorie antecelluit, quaque in
eadem Civitate nostra Gedanensi aucta
ac multiplicata, omnino necessarium du-
ximus, praedictis Consulibus, Consilia-
riis, Scabinis, ac toti Communitati con-
dignam exhibere benignitatem ac remun-
erationem. Igitur oculos benevolen-
tiae in praedictam Civitatem nostram Ge-
danensem extendentes, eam competentibus
honoribus assequi ac prosequi volui-
mus. Proinde bona conscientia, praeha-
bito consilio, et plenaria Regia potestate,
nec non inito consilio cum Regno nostro Po-
loniae ac Terra Prussiae, bona voluntate
proposuimus et concessimus, praesentibus
litteris nostris concedimus, ac
Regia nostra benignitate promittimus,

modo praedictis Consulibus, Consiliariis, ANNO
Scabinis, totique Communitati Civitatis 1457.
nostrae Gedanensis, ut eidem Civitati in
sigillo suo cera rubri coloris in expedi-
endis negotiis suis, epistolis ac privilegiis,
nunc ac pro semper uti liceat. Et in ma-
jorem fidelitatis servandae stimulum, qua
praenominati Consules, Consilarii, Scabi-
ni, et tota Communitas Gedanensis in
nostram Regiam dignitatem ferebatur,
statuimus, in nostrum, Regni nostri Po-
loniae, ejusque Civitatis nostrae Geda-
nensis honorem ac dignitatem, ex Regia
nostra gratia ac benevolentia eidem Ci-
vitati Gedanensi sigillum redintegrare ac
emendare. Ita, ut ejusmodi Consules, Con-
siliarii, Scabini, ac tota Communitas totius
Terrae nostrae Gedanensis imposterum
auream coronam in superiori parte sigil-
li sui habeant, ac perpetuis futuris tem-
poribus ea utantur. Praetereaque qua-
tenus noster, ejusque Civitatis nostrae
Gedanensis honor exinde observetur, mul-
tiplicetur, eidemque perpetuis temporibus
adscribatur, testimonio harum praesentium
litterarum concedimus, ut per-
petuis futuris temporibus noster Capita-
neus ac Consul praedictae Civitatis Geda-
nensis praesens et futurus in omnibus suis
negotiis, tam publicis quam privatis, ad
condignam eorum auctoritatem aurum
in vestibus portare ac gerere possint, et
licite valeant. In quorum omnium fidem
praesentibus nostrum apposuimus sigil-
lum.

CXIX.

Juramentum Gedanensium. Ind.

Ego N. promitto, spondeo et juro, quod
Serenissimum Principem Dominum
CASIMIRUM Regem Poloniae etc. et suos
Successores Reges Regni Poloniae susce-
pi et suscipio in Dominum meum et Ha-
redem Terrarum Prussiae et Pomeraniae,
et praesertim Civitatis Gedanensis,
et omnia negotia Cracoviae tractata in-
ter suam Serenitatem et Ambasiatores
Terrarum Prussiae conclusa, firmiter et
inviolabiliter fideliterque, sine dolo et
fraude, omni colore quaesito excluso,
servare et adimplere, et Cruciferis olim
Prussiae nunquam adhaerere, nec pacta
aut foedera seu inscriptiones cum eis ini-
re occulte vel manifeste, sub dicto Domi-
no Rege et suis Successoribus Regibus
Poloniae in perpetuum fideliter assistere
ope, consilio, auxilio et favore, ac suae
Serenitatis Personae et Domini damnum
avertere, tueri, defendere et praemuni-
re; sic me Deus adjuvet, et haec San-
cta Crux.

CXX.

ANNO

CXX.

1457.

*Statutum CASIMIRI Regis, quo
prohibet sub privatione honorum
omnium, & bannitione de Re-
gno, ne quis Incolarum Spiri-
tualium vel Secularium de Ju-
dicio Civitatis Gedanensis ad
Imperatorem, aut ad Urbem Ro-
manam in quibuscunque causis
citare audeat. Ex Archivo Re-
gni. Lib. Leg. Lit. C. fol. 82.*

In Nomine Domini Amen.

Cum Regiae sublimitatis cura sit & offi-
cii, novas Leges & Sanctiones pro
subactorum suorum agendis profectibus,
statuque debito & ordine instituere, digne
convenit, ea, quae consuetudine erronea
nocumento futura esse praevidentur, abo-
lere & evellere. Proinde Nos CASIMI-
RUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus
Dux Litvaniae, Rusciae, Prussiaeque &c.
Significamus tenore praesentium, quibus
expedit, universis. Quod animadvertentes
plerosque tam spirituales quam saecula-
res Civitatis nostrae Gedanensis incolas, in
dedecus & ignominiam Majestatis nostrae,
& juris Civitatis praedictae in detractio-
nem, ubi justitia unicuique parata esse
dinoscitur, temerarie & presumptuose
consuetudinem quandam erroneam le-
ge inducere volentes, Judices fora-
raneos & externos insequi & petere, alios-
que, qui licet coram Nobis aut judicio Ci-
vitatibus ejusdem se justificatos efferant,
pro se trahere, & fatigare appellationi-
bus minus juste, & toti Regno nostro &
Civitati praedictae noxiis & periculosis,
causas ipsorum tum ad Imperialem Ma-
jestatem, tum ad Urbem Romanam de-
ferentes. Et proinde volentes hanc ip-
sam consuetudinem abolere, & Civita-
tem nostram praedictam Gedanensem in
statu debito & ordine collocare, de ma-
turo Consiliorum nostrorum, lateri no-
stro ad praesens assistentium, consilio &
assensu statuimus, & praesenti Statuto e-
diferentes prohibemus, ne aliquis incola-
rum, sive spiritualium sive saecularium,
quempiam alterum de judicio Civitatis
praedictae ad Imperialem Majestatem, aut
ad Urbem Romanam pro causis quibus-
cunque tam magnis quam parvis citare,
trahere & evocare aliquatenus audeat,
sub honorum suorum privatione, sique
de Regno bannitione & tandem captione.
Sed si quispiam se injuriam quidem in ju-
re Civili habere praetenderit, extunc ad
Nos, in quantum super re Foro saeculari
subiecta lis acta foret, & ad Reveren-

Tom. IV.

dum in Christo Patrem Dominum Sbi. ANNO
gneum Episcopum Vladislavensem sine 1457.
cere Nobis dilectum, ceterosque Epi-
scopos pro tempore existentes, in quan-
tum forum spirituale res concernet, se re-
vocet & appeller, justitiam debitam rece-
pturus. Volumus etiam, ut nullus processus
quoscunque a Sede Apostolica vel aliunde,
praeter processus Ordinarii, contra quem-
cunque incolas Civitatis memoratae ful-
minandos exequi praesumat. .... Alias
si quis praesentis Statuti nostri temerarius
transgressor compertus fuerit, debere
eundem poenas suprascriptas irremissibi-
liter incursum. Quod quidem Statu-
tum in omnibus punctis, conditionibus et
clausulis ratificamus, approbamus & ro-
boramus, decernentes ipsius robur per-
petua firmitate observare. Harum &c.

CXXI.

*Pactum BERNARDI de SZIMBERG 1463.
Capitanei Chehmenensis in Prussia
cum CASIMIRO Rege. Actum & da-
tum in Nieszawa ipso die S. Lu-
ciae V. Anno 1463. Ex Archi-
chivo Regni Lib. 3. sub Lit. C.
fol. 611.*

Ego BERNARDUS de SCHIMBERG in
Chehmo, Brodnica & Starigrod
Capitaneus significo tenore praesentium,
quibus expedit, universis. Quia cum
Serenissimo Principe Domino CASIMIRO
Dei Gratia Rege Poloniae, Magno Duce
Litvaniae, Rusciae, Prussiaeque Domino
& Haerede, Illustribus Principibus Var-
schoviensi & Stolpensi talem concordiam,
unionem feci & inivi, tandiu, quousque
guerra & dissensio hostilis in Terra Prus-
siae inter ipsum Serenissimum Principem
Dominum Regem Poloniae &c. & Domi-
num meum Magistrum Prussiae, suumque
Ordinem, ac Coadjutores suos singulos
& serviles semora & sublata finietur, mo-
do & forma infra scriptis.

Primo quod omnes difficultates, con-
troversae, hostilitates, odia & rancores
quomodolibet inter ipsum Serenissimum
Principem Dominum Regem Poloniae,
suosque omnes subditos Terrarum ipsa-
rum, & me sociosque meos exorta &
suscitata debent a modo & deinceps de-
poni, & nunquam ad aliquod malum
& ultionem comminari & computari.

Item omnes viae, stratae & portus, tam
per aquam quam per terram, praefatis
Civitibus & Castris tenentur meae, seu in
tenuris meis subditis praedicti Domini Re-
gis, ac Ducum & Adhaerentium praefa-
torum

ANNO torum liberæ esse debent, & patentes si-
1463. ne aliquo impedimento.

Providere etiam debeo cum meis sub-
ditis & adherentibus, ut tales homines
Domini Regis plena securitate gaudeant,
& ne graventur vel opprimantur.

Item promitto & spondeo, quod de di-
ctis civitatibus & fortaliis Chelmno,
Brodnicza, Starigrod Domino Magistro
suoque Ordini, dictique Magistri Coad-
jutoribus servilibus & fautoribus Domini
Regis & suæ Celsitudinis subditorum ho-
stilibus nulla auxilia, consilia publice vel
occulte, directe vel indirecte parare de-
beo, aut parabo sine omni dolo.

Item promitto, quod prædicto Domi-
no Magistro, suisque coadjutoribus &
adherentibus cum meis subditis & fociis
nulla victualia, arma, equos, aut alia sub-
sidia & necessaria adducere, parare aut
mutuare debeo neque possum.

Item promitto, quod ipsum Dominum
Magistrum, suosque adherentes & ser-
viles per navigia tenutarum mearum pu-
blice vel occulte, nec ad ipsa fortalia
mea intrmittere debeo in damnum Do-
mini Regis & suorum subditorum.

Item promitto, quod omnes Terrige-
næ, Nobiles & Cives, bona eorum, hæ-
reditates, villas, Curias, piscaturas in
Terra Prussiae habentes, quocunque no-
mine vocentur, siue talia bona sint titulo
perpetuo possessa, siue per ipsum Domi-
num Regem donata vel obligata, libere
& pacifice huiusmodi bonis utentur, &
eadem possidebunt.

Item promitto, quod omnia omagia,
depactiones Nobilium, oppidanorum
ac villarum, a modo & deinceps cessare
& finiri debeant ad jam dicta fortalia &
civitates, tam in Terris Regni Poloniae,
quam in Terris Prussiae & Masoviae, Cu-
riis, villis, piscaturis, sed quilibet bonis
suis, villis & piscaturis pacifice fruatur,
tanquam tempore pacis, exceptis lacu-
bus Wambrzeszno, quibus uti debeo in-
terim, quod sit guerra.

Item si præfatus Dominus Magister,
siue sui Ordinis Fratres, aut aliquis alius
hostis prædicti Domini Regis, pecunias
siue stipendium mihi aut societati meæ da-
re, & ipsas civitates & fortalia redime-
re & habere voluerit, tales pecunias sub
fide & honore minime recipiam, nec re-
cipere possum, obstante hac præsentis u-
nionem.

Item nulla nova loca, siue antiqua for-
talia & possessiones occupare, fortifica-
re aut possidere, siue Civitates & Castra
Regia prædictorum Ducum, subditorum
& adherentium prædicti Domini Regis
intercipere, aut si etiam sponte & bene-

vole vellent dare, recipere debeo, nec ANNO
hostibus Domini Regis ad id faciendum 1463.
auxilia siue consilia facere, dare palam
vel occulte debeo.

Item postquam ipse Dominus Rex Ter-
ras Prussiae in quietæ & pacificæ & inte-
gra habuerit possessione, extunc me a
servitio meo licito, competenti, & juxta
possibilitatem congruam reprimere non
debebit, aut illud a me auferre, sed ego
ipsas civitates, fortalia Chelmno, Brod-
nicza, Starygrad cum suis districtibus &
villis, tantum ad ea spectantibus, cum
eorum allodiis, curiis & coherentiis pa-
cifice tenebo, excepto quod Nobiles &
Terrigenæ ipsorum districtuum nulli al-
teri, nisi ipsi Domino Regi spectabunt &
obedient, qui quidem Nobiles & Cives
de civitatibus bona eorum, villas, curias,
agros, quos in ambitu ipsarum civitatum
& castrorum habent, ad eas pertinentes
& spectantes, siue fuerint talia bona hæ-
reditaria per ipsum Dominum Regem do-
nata, obligata & inscripta, habebunt,
tenebunt, & pro eorum utilitate posside-
bunt.

Item quod omnes captivi, qui mei fue-
runt, si unioni præsentis & concordie vo-
luerint esse aggregati, sub fide & hono-
re promittere debebunt, quod contra
Dominum Regem & Regnum Poloniae,
Terrigenas & Civitates Terrarum Prus-
siae in nulla causa hostilitatis esse debebunt
a libertate eorum per duo quartalia anni.
Qui vero talem sponsonem facere no-
luerint, de captivitate non mittantur.

Item promitto, quod in ritu & rebus spi-
ritualibus, cum meis servilibus & incolis
prædictarum civitatum confors & con-
formis esse debeo cum subditis prædicti
Domini Regis.

Item si aliqua differentia vel contro-
versia inter prædictum Dominum Regem,
& suos subditos & adherentes ab una,
meosque tam de Regno Poloniae, quam
de Terris Prussiae, Litvaniae, Masoviae
que partibus ab altera fuerint subsecuta,
tales differentia vel displicentia, hanc uni-
onem non debeant in aliquo infringere aut
turbare, sed duæ personæ ex parte Regis,
& duæ ex parte mea, ad requisitionem per-
sonæ vel personarum injuriam passarum,
pro die apto in Civitate Nieschov. descen-
dent, huiusmodi injurias seu difficultates e-
mergentes cognituri, iudicaturi que iusti-
tia mediante, iudicioq; & sententia talium
personarum Partes parere debebunt, &
hoc fieri debet infra mensem a requisitio-
ne judiciaria.

Item si aliqui de Comitiva mea de Ter-
ris Prussiae ad partes alienas ire voluerint,
poterint secum per Dominia D. Regis ire,
qui-

ANNO quibus ipse Dominus Rex de salvo con-
1463. ductu, si fuerit necesse, providere debe-
bit. Et si aliqui ex meis contra ipsum Do-
minum Regem esse vellent, & suæ Maje-
stati siue subditis ipsius guerras intendere,
tales prius ante duo quartalia anni ipsum
Dominum Regem, Regnum, Terras
Prussiae, Pedestres vero ad unum men-
sem diffidare debebunt, quos postea ad
civitates & fortalia tenetæ meæ non in-
tromittam.

Item guerra prædicta durante, si aliqui
homines cum eorum bonis, de civitati-
bus Domini Regis cum eorum incolatu,
ad civitates & fortalia mearum tenuta-
rum ingredi vellent, illos recipere non
debeo, nec recipiam sine ipsius Domini
Regis voluntate. Similiter etiam Domi-
nus Rex hoc ipsum facere tenetur.

Item quia fortalicium Sadow in mea
non habeo potestare, ad cujus acquisitio-
nem omnem diligentiam promitto habe-
re, ubi ipsum habuero in eadem unione,
sub eisdem articulis ipsum habere spon-
deo & promitto. Et interim quo ipsum
non habuero, cum illis, qui fortalicium ha-
bent, interim quod contra Dominum Re-
gem habebunt, nullam intelligentiam ha-
bere promitto, nec ipsis adherere debeo
consilio & auxilio, publice vel occulte,
sed nec ipsos ad fortalia mea Chelmno,
Brodnicza & Starigrod intrmittere de-
beo.

Item Cives, Consules, Proconsules Ci-
vitatum Chelmno & Brodnica promittere
debent, & literis suis inscribere & ratifi-
care, quod hanc unionem & inscriptionem,
quam feci cum D. Rege Poloniae te-
nebunt & observabunt ipsi & eorum suc-
cessores.

Item Officiales mei in dictis civitati-
bus & fortaliis meis constituti literis
suis promittere debent, quod hanc uni-
onem & concordiam me mortuo manute-
nebunt & observabunt tamdiu, quousq;
Germanus meus litera sua hoc ipsum te-
nere Domino Regi firmabit. Casu vero
quo aliquis ex dictis officialibus meis vel
mortuus, vel per me ab ipsa tenuta alie-
natus fuerit, ille, vel loco sui in dictis
tenuta vel tenentis substitutus similiter per
literam suam præmissa tenere & observa-
re promittat, quam literam post mortem
vel alienationem quatuor septimanis diri-
gere ipsi Domino Regi, ac in manus Con-
sulum Thorunensium promitto.

Ut autem hæc unio ac amicalis con-
cordia fortius teneatur, & non impedia-
tur, homines de prædictis Chelmno, Brod-
nicza & Starygrad non ingrediantur ad ci-
vitates partis Domini Regis Prussiae, sed
in Regno Poloniae liberum & securum

habeant ingressum in civitatibus & villis ANNO
negotiandi, mercandi, emendi aliaq; nego- 1463.
tia disponendi, liberam habebunt faculta-
tem.

Item, sicut præmissum est, omnes Per-
sonæ spirituales & sæculares, Terrigenæ,
Nobiles, bona eorum, hæreditates, vil-
las, piscaturas, Curias in Terra Prussiae
habentes, quocunque nomine vocentur,
siue talia bona sint perpetuo possessa, siue
per ipsum D. Regem donata, aut obligata,
libere & pacifice huiusmodi bonis utentur,
& ea possidebunt. Harum, quibus Sigil-
lum meum est appensum testimonio lite-
rarum. Actum & datum in Nieszawa
Feria tertia ipso die Sanctæ Lucie Vir-
ginis, Anno Domini 1463.

*Registrata in Grodno Feria se-
xta in Vigilia Sancti Sylvestri
Anno quo supra.*

CXXII.

Pax perpetua inter CASIMIRUM 1466.

*Regem Poloniae & LUDOVICUM de ERICHSHAUSEN Magi-
strum Generalem & Ordinem
Domus Hierosolymitanæ Teuto-
nicorum in Thorun, qua Ter-
ræ Culmensis, Michaloviensis,
Pomeranie, Marienburgum,
Stuma, Christburgum, Elbin-
ga cum aliis compluribus locis
jure perpetuo Regno Polonice
addicuntur, & incorporantur,
reliqua vero pars Prussiae lege
beneficiaria Ordini Teutonico
confertur, Magisterque Gene-
ralis in Vasallum & Feudata-
rium Principem Regni Polonice
assumitur, primusque Regis Po-
lonie Consiliarius constituitur.
Datum Torunii die Solis 16. O-
ctobris Anno 1466. Ex Origini-
nali. Sigill. 65. Extat in Ar-
chivo Cancell. Regn. Lib. 73. sub
Lit XB. num. 74. fol. 225.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Cum inter humanæ voluntatis deside-
ria, quæ in aliquid citra Deum finem
atque rerum omnium Opificem dirigun-
tur, nulla res optabilior, nulla gratior,
quemadmodum quotidianis experimur
effectibus, nulla denique humano gene-
ri æque salutaris, necessaria, jucundior
&

ANNO 1466. & utilior, quam pax habeatur, in ortu Redemptoris nostri Jesu Christi hominibus bonae voluntatis denunciata per Angelos, & in recessu ad Patrem Coetui Apostolico, & universis Apostolorum sequacibus geminata donatione relicta. Proinde Nos CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, nec non Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujaviae, Russiae, Prussiaeque, Chelmenfis, Elbingensis & Pomeraniae Terrarum Dominus & Haeres. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, tam praesentibus quam futuris, praesentium notitiam habituris. Quomodo attendentes, quales sint verae pacis fructus, & quanta belli pericula, qualesque vastitas discordiam subsequatur, ad laudem Omnipotentis Dei, & Intermeratae MARIE Virginis gloriosae, totiusque celestis Hierarchiae, propagationem fidei, cultum justitiae et Religionis Christianae salutiferum incrementum, Regni quoque nostri Polonici decus & stabilimentum a guerrarum & litigiorum destendendis discriminibus, a dissensionum & odiorum anfractibus, displicentis & singulis offensis, quae inter Nos CASIMIRUM Regem Poloniae, Magnum Ducem Litvaniae, Russiae, Prussiaeque Dominum & Haeredem praedictum, & Illustres Principes Dominos CONRADUM, CASIMIRUM, BOLESLAUM & JANUSIUM Masoviae, HENRICUM Stolpensem. Duces, ac Reverendum Patrem Dominum PAULUM Episcopum & Ecclesiam, ac Capitulum ejusdem Varmienf. Stephanum Wojewodam Moldaviae, Regnum Poloniae, Terras nostras, & alia Dominia Nobis & Regno nostro Poloniae subiecta, ex una; & Magnificum & Religiosum Virum, Dominum Fratrem LUDOVICUM de ERLICHSHAUSEN, Magistrum Generalem Ordinis B. MARIE Teutonicorum Hospitalis Jerusalemiani, Praeceptores, Commendatores & Ordinem suum, & Terras ejusdem Ordinis, in Terris Prussiae parte ex altera consistentibus, fuerunt exortae, animos nostros ad semitas pacis & concordiae convertimus, fluctus quoque bellicae tempestatis haecenus inter nos vigentes sedandos & abolendos duximus, & ea, quae durantibus hujusmodi guerris & controversiarum turbinibus diruta fuerunt, & deformata & distracta, per pacis integritatem ad statum cupientes reducere quietum & tranquillum, per mediationem, operam & interventum Reverendissimi in Christo Patris Domini Rudolphi Episcopi Laventini, Sedis Apostolicae Legati, a Sanctissimo Domino nostro PAULO Papa II. ad interceptum bellum

ANNO 1466. hujusmodi specialiter destinati, cum eodem Domino LUDOVICO Magistro, Commendatoribus, Ordine & Fratribus ipsius, Terris Prussiae, subditis & sequacibus eorum, perpetuae pacis & inviolabilis foederis conclusionem, consummationemque elegimus, assumpsimus, iniuvimus, suscepimus, eligimusque, assumimus et iniuvimus tenore praesentium, mediante omni tempore et perpetuo duraturam, quam sub fide et honore, et iuramentis corporaliter praestitis, sine dolo et fraude promittimus vigore praesentium observare. Et ut ipsa pax et concordia cum omni maturitate et deliberatione concepta, ad firmum et constantem ordinem jugiter servandum reducat, ipsam per articulos infra scriptos duximus regulandam.

Imprimis quod inter Nos Regem, Duces praedictos, Regnum Poloniae ejusque Terras, Episcopum et Capitulum Varmienf. et suam Ecclesiam, Russiae, Prussiae, Masoviae, Stolpensem. et aliorum Dominiorum nostrorum ab una, et praedictum Magistrum Generalem, Commendatores et Ordinem, Terras et subditos ipsius in Terris Prussiae parte ab altera, omnes controversiae, dissensiones, hostilitates, inimicitiae, diffidationes, infamiae et damna inter Partes hinc inde facta, dimissa et totaliter sopita debent esse, nec illorum de caetero aliqua mentio aut memoria, et signanter in querelis aut in detractatione partium, coram quibuscunque personis habeatur aut fiat in quocunque iudicio Ecclesiastico vel Saeculari, vel extra: Sed nec una Partium ad infamiam alterius suggeret, consentiet, auxilium dabit vel favorem, per se aut submissam personam, quovis quaesito colore, publice vel occulte. Et quantum in utraque Parte fuerit, delationes et detractationes hujusmodi fieri non admittent, sed potius prohibebit.

Item ad abolendas omnes displicentias, odia, simulas, et quaslibet hostilitates, quae inter praefatum Dominum LUDOVICUM Magistrum, Commendatores et suum Ordinem, suosque Praedecessores ab una, et Nos, Praedecessoresque nostros Reges Poloniae partibus ab altera, occasione Terrarum Pomeraniae, Chelmenfis et Michaloviensis frequentius annis superioribus usque ad bellorum gravia discrimina consurgebant: et ut pax firma, stabilis atque perpetua, non ex ore tantummodo, sed ex corde, pure non ficta, sincere non simulate, inter Nos Regem et Regnum Poloniae, Duces, Episcopum et Capitulum Varmienf. adhaerentes et coadjutores, Nosque D. LUDOVICUM

ANNO 1466. vicum Magistrum, Commendatores, & Ordinem Prussiae proveniat, Terra Culmenfis cum suis castris, civitatibus, et oppidis ac fortalitiis, videlicet Thorun, veteri & nova, Birgelau, alias Byrzglo-wo, Aldehaus alias Starygrod, Culmen alias Chelm, Venczelau alias Dunislaw, Leipe alias Lipno, Schenenzeh alias Kowale, Roghausen alias Rogozno, Engelsberg alias Koprzywno, Reden alias Radzyn, Grundentz, alias Grudzanecz, Golau alias Golub, Papaw alias Papow, Strasberg alias Brodnica, Liteberg alias Ludberg, Bratian, Neumarkt alias Novoforo, Lessen alias Lasyno, cum suis omnibus pertinentiis & villis, etiam quae pertinebant ad iudicium & banderium Culmenf. & cum tota Terra Michaloviensi, nihil excipiendo, item tota Terra Pomeraniae juxta antiquos terminos suos, cum universis castris, civitatibus & oppidis, munitionibus in ea consistentibus, videlicet Gdanczk alias Gdansk, Puczek alias Puczeki, Lawenborg alias Lemberg, Heyle alias Hella, Liebe alias Coszeczeryn, Grebyn alias Grabina, Derschaw alias Tzow, Mewe alias Gniez, Schargarth, Neweburg alias Nowe, Swetcze alias Swyecz, Ossiek alias Ossiek, Jessenicz alias Jasienicz, Keysehan alias Kyszwowa, Slochau alias Slochow, Konycz alias Choynyeza, Fredeland, Hamersteen, Benchaw alias Bytow, Tuchel alias Tuchola, Sobbycz alias Sobowicz, Schoneke alias Skarzewo, Baldenborg, & cum Naria, fluvii, aquis, mari ac piscaturis, quae sunt in cauda maris alias Hap, villis, portibus, insulis & pertinentiis universis, & dominio universali, directo & utili, mero & mixto, ad Nos & Regnum nostrum Poloniae pertinebunt & spectabunt, pertinereque & spectare debebunt, donationibus, renuntiationibus, cessionibus, appropriationibus per Reges, Principes, Praelatos, Barones, Nobiles, Civitates & subditos Regni Poloniae, ex quacunque causa & occasione de Terris praedictis iure, proprietate, dominio ac titulo earum, quomodolibet & quotiescunque, etiam iuramento corporali interveniente, in favorem Magistri & Ordinis praedictorum factis, & Apostolica, Imperiali, vel quacunque alia firmitate roboratis, non obstantibus quibuscunque, quas per praestantem unionem & foedus annullamus, cassamus, abolemus, tollimus, extinguimus & mortificamus, illisque perpetuo derogatum esse volumus & derogamus. Teneturque D. Magister LUDOVICUS, Commendatores & Ordo Teutonicorum praedictus, ipsi Terris Pomeraniae, Chelmenfi

TOM. IV.

ANNO 1466. & Michaloviensi, & illorum juri, proprietati, titulo, & dominio quomodolibet & ex quacunque causa, sibi & Ordini in illis competenti, pro se, Successoribus & Ordine suis, renuntiatione & cessione perpetua, irrevocabili & spontanea, de certa & expressa scientia cedere & renuntiare, seque & Ordinem suum Terris praefatis Pomeraniae, Chelmen. Michaloviensi. in perpetuum abdicare, ac omnes inscriptiones, donationes, renuntiationes, cessiones, resignationes, confirmationes, literas, privilegia, instrumenta, venditiones, emptiones, lauda, arbitria, sententias, pronuntiationes, monumenta & decreta, in favorem Magistri & Ordinis super Terris praedictis per Summos Pontifices, Imperatores, Reges, Principes, Duces, Marchiones, Comites, & quascunque Personas Ecclesiasticas vel mundanas, cujuscunque conditionis, dignitatis, praeminentiae vel tenoris existant, confectas, decretas et concessas abolere, extinguere, mortificare, & illis pro se, Successoribus suis & Ordine, non per errorem, coacte aut improvide, sed libere spontanee, ac de certa scientia perpetuo cedere & renuntiare, & jus omne, quod Magistro & Ordini in praefatis Terris quomodolibet competebar, in Nos & Regnum nostrum, Successoresque nostros Reges Poloniae perpetuo transferre, & Militares, Nobiles, Vassallos, Cives, Terrigenas, & quoscunque subditos Ecclesiasticos & saeculares terrarum, civitatum, districtuum & locorum praedictorum ab omni sua fidelitate, homagio, subiectione, iuramento, & qualibet sponfione dimittere, absolvere & relaxare: Excepto, quod piscaturas in Hap a fine aquae, & piscaturarum Episcopi & Capituli Varmienfis, & ex opposito in mari falso, item partem Nergiae, a dicta aqua & piscaturis dictae Ecclesiae Varmienfis per transversum Nergiae usque ad dictum mare falsum, & a dicto transverso per descensum Nergiae usque in profundum cum villis Scheytte & Neudorff ac Curia Meteloff, cum iurisdictione & utilitate, atque ipsum profundum cum piscatura aurionum & theloneo antiquo D. Magister & Ordo perpetuo habebunt & possidebunt, quam quidem portionem Nergiae cum praedictis villis et curia de speciali gratia praefato D. Magistro & Ordini perpetuo conferimus & assignamus, reservata tamen Nobis totali venatione super dicta portione Nergiae, prout & super tota Nergiae, illam Nobis reservavimus, hoc etiam adjuncto, quod Magister & Ordo nullum castrum aut munimentum super dicta portione Nergiae si-

Tt

bi

ANNO bi donatæ ædificare vel ædificari facere, 1466. neque novum teloneum, vel gravamen imponere debeat.

Item, ex certis bonis respectibus Nos moventibus, & pro præsentis pacis stabilimento, Castrum & Civitas Marienburg cum duabus insulis, magna videlicet & altera parva, quæ dicitur Fischan Woyfchowerder, & cum integritate lacus Draußen, & cum suis omnibus piscaturis, piscatoribus & villis, & cum Districtu Szarpaw, & omnibus aliis adjacentiis & villis suis, eo tamen excepto, quod villæ Aldenoff & Kleppyn, quæ pertinent ad Holandh, Kulborn & Hohendorff, quæ ultima sola Militarum est, & pertinet ad Preusmerk, habeant facultatem in lacu Draußen pisces pro suo beneplacito piscandi juxta morem antiquum. Item Castrum & oppidum Sthum cum omnibus antiquis suis juribus, coherentibus & pertinentiis universis. Item Civitas Elbing utraque vetus & nova, cum districtu villarum, limitibus & jure, & cum oppido Tholmyth & ejus districtu & suo officio sylvarum & nemorum, alias Valdaph, & cum sex villis tenuræ & Castri Holanth, videlicet Pylonen, Myslothyno, Barthkoin, Kamensdorff, Wekliez, Preuschenmark, cum quinque villis, quæ ad oppidum & districtum Melchawfze pertinebant, videlicet magna Staban, parva Staban, Schonemor, Pomerendorff & Volszдорff.

Item oppidum & districtus Krichsburg alias Dzirgon, cum suis libertatibus, Militaribus, Nobilibus, Vassallis, villis, lacubus, molendinis & castro, ita tamen, quod demolitur castrum, & cum pertinentiis ejusdem universis, incipiendo ab uno latere oppidi prædicti Krichsburg, & descendendo fluvium Szyrgia usque ad lacum Drawssen, Curia tamen Dollestheth cum ipsius molendino apud D. Magistrum & Ordinem remanente; ab alio vero latere dicti oppidi ascendendo & transeundo usque ad finales granicies dicti oppidi Krichsburg & villæ Huldenstadt mutuo se contingentes: eadem villa a finistris in ditione nostra & Ordinis remanente, abinde vero directius eundo ad Ecclesiæ Pomezaniensis fines proximiores, ubi omnia & singula sub dictis finibus ad partem castri nostri Marienburg consistentia, villa Mansterburg iterum in parte D. Magistri & Ordinis remanente cum curiis, allodiis, & quibuscunque aliis pertinentiis ad dictum castrum nostrum Marienburg spectabunt & pertinebunt; cætera vero alia omnia & singula ad Cameratum & generaliter ad districtum Krichsburg usque in præsens per-

tenentia pari modo cum oppidis, curiis ANNO & allodiis, militaribus, terrigenis, villis, 1466. piscaturis, aquis, nemoribus, & aliis singulis pertinentiis spectabunt ad castrum D. Magistri & Ordinis Preuschenmark perpetuo & in ævum pro Nobis Regibus & Regno Poloniae remanebunt, ita, quod castra, civitates, oppida, districtusque prædicti ex nunc & de cætero vigore præsentis unionis & fœderis ad jus, proprietatem, sortem & titulum Regni Poloniae pertinebunt et spectabunt, pertinereque & spectare debent perpetuo & in ævum.

Dominus quoque Magister LUDOVICUS, Commendatores et Conventus prædicti pro se et suis Successoribus, castris, civitatibus, oppidis, insulis, lacubus, piscaturis, piscatoribus, cameratibus et officiis prædictis, ac illorum districtibus et villis, perpetua et irrevocabili renuntiatione, de certa et expressa scientia, juri quoque, forti, proprietati, titulo et dominio quomodocunque, et ex qualicunque causa, Domino Magistro, Commendatoribus, Officialibus et Ordini suis in illis competentibus, per suas patentes literas, cederet et renuntiabit, et omne jus, quod eidem Domino Magistro, Commendatoribus et Ordini ipsius in castris, civitatibus, oppidis, insulis, lacubus, piscaturis, districtibus et villis prædictis quomodolibet competuit, vel competere potuit, in Nos CASIMIRUM Regem, Successores nostros Reges et Regnum Poloniae, spontanea et de certa scientia, perpetuo transiit et applicavit.

Milites quoque, Nobiles, Vassallos, Terrigenas et Cives, et quoslibet subditos Ecclesiasticos et sæculares præfatorum districtuum, terrarum, civitatum et locorum ab omni fidelitate, juramento, subjectione, homagio et qualibet sponfione absolvet, dimittet et relaxabit. Cætera vero castra, civitates, districtus, fortalicia, villas et dominia in Terris Prussiae, tam in terris quam in aquis consistentes et consistentia, videlicet Kunygsberg castrum cum tribus civitatibus, item castra et oppida Lochsteth, Wargien, Gyrmau, Poboton, Rudau, Schoken, Kaimen, Kremten, Waldau, Tapiaw, Tapelauken, Narbeckten, Insterburg, Allenburg, Wonsdorff, Gyrdauen, Angyrborg, Nordenborg, Labiaw, Laukischken, Tylzath, Ragnyth, Rossipten, Wynthborg, Memel, Brandenburg, Crewczeborgk, Pridelantb, Barthen, Leczen, Balga, Heylygenbeil, Synthen, Landzberg, Preischelau, Bartenstein, Sesteen, Zegensborg, Rain, Rastenburg, Lycke, Johannsburg, Holand, Lybestath, Molhufen, Morung, Pasenheyen, Orteisburg, Osterrode, Hohentsteen,

ANNO ensteen, Naydenburch, Soldau, Ligen- 1466. burg, Dewezelau, Preusmarg, Lybemole et Salefelth, quæcunque alia castra, civitates, oppida, districtus, territoria et villas cum eorum subditis, Militibus, Terrigenis et Vassallis, aquis, nemoribus, lacubus, et aliis pertinentiis universis, quibuscunque censeantur nominibus, Dominus Magister, Commendatores, Conventus et Ordo perpetuo et in ævum, quiete et pacifice, absque omni nostro et Successorum nostrorum Regum, et Regni Poloniae impedimento, perturbatione et molestatione, possidebit, et illorum plenum habebit usum et dominium. De quibus quidem castris, civitatibus, oppidis, terris, districtibus, villis, militibus, terrigenis et vassallis, de illorum quoque jure, titulo, proprietate, sorte et dominio, quod Nobis et Regno nostro Poloniae quomodolibet, et ex quacunque causa competuit, vel competere potuit, Nos CASIMIRUS Rex præfatus, de certa et expressa scientia, pro Nobis et Successoribus nostris Regibus, et Regno Poloniae, sponte et deliberato animo, præfato Domino Magistro, Successoribus suis Magistris, Commendatoribus, Conventui et Ordini in Terris Prussiae cedimus et renuntiamus, ac omne jus, quod Nobis, Successoribus nostris Regibus et Regno Poloniae, ex emptione, et quibuscunque aliis causis in præfatis castris, civitatibus, oppidis, terris, districtibus, villis, militibus et vassallis quomodolibet competuit, in Dominum Magistrum, Successores suos, Commendatores, Conventum et Ordinem per renuntiationem et cessionem perpetuam et irrevocabilem transferimus, et illud ipsis sponte, libere et de certa scientia applicamus, et omnes Milites, Vassallos, Nobiles, Terrigenas, Cives et quoslibet subditos Ecclesiasticos et sæculares terrarum et locorum prædictorum ab omni fidelitate, juramento, subjectione, homagio et qualibet sponfione absolvimus, dimittimus, et præsentium tenore relaxamus. Episcopatus insuper et Ecclesia Sambienfis cum suis castris, civitatibus, oppidis, videlicet Fischhausen, Tirenberg, Labelau, Powden, Jürgeimborg, Zalau et Neuenhaus, et cum omnibus vassallis, villis, et pertinentiis suis universis, sub ditione Domini Magistri et Ordinis sui perpetuo consistet et remanebit. Item ordinamus et statuimus, quod super omnibus piscaturis, Cutle vulgariter appellatis, sub præsentia Capitanei nostri Mariembergensis et Factoris Domini Magistri ab eo destinandi in Castro nostro Mariemborg annis singulis in magna Feria quinta debeat

fieri arendatio, et literæ super omnibus ANNO Cutlis sub nostro et Domini Magistri Si- 1466. gnetis arendatoribus debeant dari, et medietas pecuniarum ex hujusmodi arenda provenientium Nobis debeat cedere, altera vero medietas Domino Magistro et Ordini provenire, jure Episcoporum Varmiensium, et Sambienfium et Capitulorum eorundem, cæterarumque personarum et locorum, libertatem ex antiquo Curiorum habentium, per omnia salvo; quibus literas super Cutlis præfatis, et quantitate illorum, et absque omni pecunia libere volumus concedi.

Item ne pax ipsa, fœdus et unio tanta maturitate conclusa et firmata, possit in posterum humana malignitate infringi, aut aliquibus fallaciis, dolis et ingeniis violari, Nos quoque CASIMIRUS Rex, Successores nostri et Regnum Poloniae, Prælati, Principes, Barones et subditi Regni ejusdem, de Domino Magistro, Commendatoribus et Ordini Prussiae, Prælati, Militibus et subditis suis, D. quoque Magister, Successores sui, Commendatores et Ordo, Prælati, Milites et subditi sui Prussiae de Nobis, Regibus et Regno Poloniae, Prælati, Principibus, Baronibus et subditis ejusdem, plenam confidentiam et securitatem omni hostili respectu in præsens et in posterum deposito, teneamus; Nos CASIMIRUS Rex Poloniae prædictus, præfatum Dominum LUDOVICUM Magistrum, Commendatores suos et Ordinem in Prussia, omnesque eorum Successores in nostrum et Regni nostri Poloniae Principem, Consiliarium perpetuum: Commendatores vero principaliores, quos Dominus Magister et Successores sui pro tempore duxerint deputandos, in Consiliarios nostros et Regni nostri, et in nostram ac Regni Poloniae protectionem, subjectionem et defensionem perpetuo duraturam assumimus, pollicentes in verbo nostro Regio, et sub fide præstiti juramenti, pro Nobis et Successoribus nostris Regibus et Regno Poloniae, quod præfatum Dominum Magistrum, Commendatores et Ordinem, Prælatos, Milites, Vassallos et subditos suos in Prussia, eorumque Successores affectione Regia tractabimus, honorabimus et diligemus, ipsumque Dominum Magistrum, Commendatores et Ordinem, Successores, Prælatos, Milites, Nobiles, Cives, subditos et terras eorum, velut Principis Consilarii et unitorum nostrorum in eorum juribus, libertatibus, privilegiis, munimentis et limitibus, quæ præfenti unioni et fœderi, aut ejus articulis et conditionibus non contrariantur, conservabimus, ab universis quoque eorum

ANNO 1466. hostibus, vexatoribus et impugnatoribus in Terris eorum prædictis Prussiae tuebimur et defendemus. Tenebitur quoque præfatus D. LUDOVICUS Magister et quilibet Successor suus in Officium Magisterii assumptus et assumendus post sex menses a die assumptionis in Magisterium, se Nobis et Successoribus nostris personaliter repræsentare, et illis pro se, Commendatoribus et Terris Prussiae, Nobis et Successoribus nostris Regibus et Regno Poloniae præstare debitam fidelitatis, de observanda præsentis pace, ac nunquam petenda absolutione seu relaxatione iuramenti, nec uti concessa aut concedenda, iuramentum, ac in nostra CASIMIRI Regis, nostrorumque Successorum Regum Poloniae sinistra parte primum habere locum et sessionem, quem quidem D. LUDOVICUS Magister suosque Successores, Commendatores, Prælatos, Milites, Vassallos, Conventum et subditos, Terrasque omnes Prussiae ab eis nunc possedendas et imperium possidendas, conquistas et conquirandas, etiam in Terris paganorum extra Terras Prussiae, Nobis et Regno nostro Poloniae perpetuo connectimus, iungimus, unimus et invisceramus, ea conditione et respectu, ut præfatus D. LUDOVICUS Magister, sui Successores, Commendatores et Conventus, Prælati, Barones, Milites, Terrigenae et personae singulae, tam Ecclesiasticae quam Saeculares, et omnes Terrae eorum atque homines in illis degentes in Prussia sint amplius et de caetero Nobiscum, Successoribus nostris Regibus, et cum Regno nostro Poloniae unum et individuum corpus, una gens, unus populus in amicitia, federe et unionem, nullum alium, præter Summum Pontificem, quam Nos CASIMIRUM Regem, Successores nostros Reges et Regnum Poloniae pro suo Capite et Superiore recognituri. Teneantur insuper et sint obligati Nos, Successores nostros Reges et Regnum Poloniae sive in prosperis sive in adversis nunquam deferere, sed Nobis et Successoribus nostris Regibus et Regno Poloniae contra omnes hostes et adversarios nostros, et Regni nostri Poloniae more aliorum Praelatorum, Principum et Baronum Regni assistere, Nosque et Regnum Poloniae in nostris guerris, et in adversitatibus eorum, potentiis, consiliis, auxiliis et suffragiis opportunis adjuvare, nec sine nostro et Successorum nostrorum Regum Poloniae: Nos quoque et Successores nostri Reges Poloniae sine Magistri, Successorum, Praelatorum, Commendatorum et Militarium suorum Prussiae, speciali et expresso consilio, voluntate et consensu, cum quibuscumque per-

sonis, quacumque praefulgeant dignitate, ce-
lebrabimus, statuimus aut firmabimus ali-
qua foedera, inscriptiones vel contractus,
publice vel occulte, per se vel submissas
personas: Sed nec Dominus Magister,
Commendatores, eorumque Successores,
bella aliqua contra Catholicos sine nostro
et Successorum nostrorum Regum et Re-
gni Poloniae speciali movebunt consensu.

Forma autem iuramenti, sub qua Do-
minus LUDOVICUS Magister, et Succe-
ssores sui Magistri Nobis CASIMIRO Regi
et Successoribus nostris Regibus et Regno
Poloniae jurare tenebuntur, talis erit:

*Ego LUDOVICUS Magister Genera-
lis Ordinis S. MARIAE Theutonicorum,
Princeps & Consiliarius Regni Poloniae,
juro, quod ab hac hora & deinceps, fide-
lis ero Serenissimo Principi Domino CASI-
MIRO Regi, & Successoribus suis Regibus
& Regno Poloniae, & profectum illorum
fideliter procurabo, & negotiis Regis
& Regni fideliter consulam, & secreta,
quae mihi qualitercumque communicata fue-
rint, in eorum detrimentum nulli pandam;
pacem insuper præsentem in omnibus suis
conditionibus & articulis observabo & cu-
stodiam, sic me DEUS adjuvet, & hæc
Sancta Christi Crux.*

Item ut per præsentis Pacis unionem
et foederis, singula odiorum et irritamen-
torum nubila possint funditus evelli, cum
præfato Domino LUDOVICO Magistro,
Commendatoribus suis et Conventu pro
bono pacis devenimus, et illud inter Nos
concordavimus, quod Episcopatus et Ec-
clesia Culmensis ad Ecclesiam Gnesnensem
redeat, ac a modo et deinceps præfatae
Gnesnensi et Polonae Ecclesiae, ut et tan-
quam principali, sit in omnibus obediens
et subiecta de regulari in saecularem, fa-
vorem et auctoritatem Summi Pontificis, ac
quod iam Dominus LUDOVICUS Magister,
et Commendatores prædicti suum
expressum præstiterunt et præstabant
consensum transferenda, quae etiam cum
sua Diocesi et omnibus castris, civitati-
bus, oppidis et munitionibus suis, vide-
licet Chelma alias Culmensis, Lubawa
alias Lobaw, Kurzaltnik alias Kurnik,
Varmbrzezno alias Fredeke, et omnibus
districtibus, Nobilibus, vassallis, villis, et
pertinentiis suis universis, sub nostra, Suc-
cessorum nostrorum Regum et Regni Po-
loniae consistet perpetua ditione, patroci-
nio et defensione.

Item concordavimus de prædicti Do-
mini LUDOVICI Magistri, Commenda-
torum suorum, et Conventus speciali an-
nuntia et expresso consensu, quod Var-
mien.

ANNO 1466. mienensis Ecclesia et ejus Pontifex pro tem-
pore cum suo Venerabili Capitulo Var-
mien. ex nunc & de caetero cum omni-
bus suis castris, civitatibus, oppidis &
munitionibus, videlicet Helsberg, Brauns-
berg, Varmidh, Szeburg, Vartenberg,
Reszel, Bischofsteyn, Alesteyn, Guth-
stath, Melizak, Frawenburg & Bischofs-
burg, cum omnibus districtibus, Nobili-
bus & Vassallis, villis, pertinentiis & at-
tinentiis suis, in nostra & Successorum no-
strorum Regum & Regni Poloniae ditione,
subjectione & protectione consistent,
& Dominus LUDOVICUS Magister, sui
Successores, Commendatores & Ordo
ejus ditioni, subjectioni & protectioni
expresse renunciant, & omne jus, quod
ipsis in prædicta Ecclesia, Episcopatu &
Capitulo Varmien. quomodolibet hæte-
nus competeat, in Nos CASIMIRUM Re-
gem, Successores nostros Reges & Re-
gnum Poloniae plenarie transfundunt, &
transfundere teneantur.

Item concordatum & conventum est
de speciali præfati Domini LUDOVICI Ma-
gistri, Commendatorum suorum, & Con-
ventus comprobatione & consensu, quod
Venerabilis Vincentius Kielbasa, Consi-
liarius & Secretarius noster dilectus, ad
Ecclesiam præfata Culmen. per Nos no-
minatus, & ad eandem nostra intercessio-
ne promovendus, Ecclesiam et Sedem Po-
mezaniensis Episcopatus a ditione Do-
mini LUDOVICI Magistri & sui Conven-
tus, quamvis hætenus in capite & in
membris regularem, in Commendam ad
vitæ suae duntaxat tempora per disposi-
tionem & ordinationem Apostolicam ha-
beat, & illam cum suis castris, civitati-
bus, fortaliis, videlicet Prabhuth alias
Resenburg, Quidzyn alias Marieverder,
Biskupice alias Bysschowffwerder, Kyss-
licz alias Freystadt, Schonenbergk alias
Gardzin, & Rosenberg, caeterisque ejus
districtibus & pertinentiis obtineat, ip-
samque in spiritualibus & temporalibus
administret, Ecclesia prædicta Pomezani-
en. remanente nihilominus cum suis
membris interim regulari: præfato au-
tem Vincentio Kielbasa morte assumpto,
ad præfata Ecclesiam Pomezaniensem. re-
gularis persona dicti Ordinis, in Pontifi-
cem eligeretur & substitueretur, Sanctissimi
Domini nostri Papæ gratia & favore ad id
accedente, gaudebitque nostra protectio-
ne, consistens sub Magistri & Ordinis tam
religione quam ditione.

Item quoniam post sedatos fluctus bel-
licae tempestatis, nulli magis Nos pri-
mum convenit, quam Ecclesiis & earum
Ministris compati & commisereri, qua-
tenus Supremus Sedator uberiores fir-
Tom. IV.

mitatem paci condita infundat; quocir-
ca ordinamus & decernimus & statuimus,
quatenus omnia castra, fortalicia, civita-
tes, oppida, castella, munitiones, Eccle-
siarum loca & villae, & signanter Fram-
burg, Varmyth, Vartenberg, Melzak,
Lubaw, Prabuty alias Resenburg, Gwi-
dzyn alias Mariewerder, & Schomberg,
quomodolibet a Nobis & nostris, ac præ-
fato Domino LUDOVICO Magistro, Com-
mendatoribus & Conventu suis possessa,
occupata & incastellata, quocumque no-
mine vocitentur, suis Pontificibus, Capitu-
lis, Prælatibus, Abbatibus, Monasteriis,
& signanter Varmien. Culmen. Pomezani-
en. & Sambien. Ecclesiis, Episcopis &
Capitulis, tam Cathedralibus quam Con-
ventualibus, Collegiatis, Hospitalibus,
absque aliqua contradictione, diminutio-
ne, depactatione, solutione vel arresto,
cum omni sua suppellectili, bombardis,
ornamentis & pertinentiis universis, in-
fra hinc & Festum Nativitatis Beati Jo-
annis Baptistæ proxime venturum red-
dantur viceversa. Omnesque Pontifices,
Abbates, Capitula, Prælatos, Præpositos
& Canonicos, Curatos, & alios Beneficia-
tos, qui non sunt de Ordine prædicto, in
eorum loca, jura, libertates & possessiones,
quae & quas ante motam guerram posse-
derant, restituimus, & tenore præsen-
tium reintegramus, exceptis castris &
civitatibus prædictis, in Festo prædicto
Beati Joannis Baptistæ restituendis. Quod
si Curati Nobis aut præfato Domino Ma-
gistro, aut civitatibus vel oppidis ingra-
ti vel suspecti sint, permittatur, quod
permutent, aut Vicarios idoneos consti-
tuant, aut pensionem honestam, auctori-
tate Superioris reservandam, dimisso at-
que renunciato titulo, suscipiant.

Item omnes captivos in præfata guer-
ra per Nos CASIMIRUM Regem, Duces
Masoviae & Stolpen. Episcopum & Capi-
tulum Varmien. gentes nostras, coadjuto-
res & adherentes captos, sive sint de-
pactati sive non, ab omni captivitate &
sponsione, vigore præsentis foederis ab-
solvimus, & tenore præsentium relaxa-
mus, quae absolutio & libertas per Do-
minum LUDOVICUM Magistram, suos
Præceptores, Capitaneos & Officiales,
nostris & omnium nostrorum coadjuto-
rum & adherentium, & signanter capti-
vis Dominorum Ducum Masoviae & Stol-
pen. ac Reverend. Patris Domini Pauli
Episcopi & sui Capituli Varmien. sive
depactati sive non, quocumque vociten-
tur nomine, nullo excepto, debet præ-
stari & impendi, nec depactati aut taxa-
ti debent obligari ad aliquam solutionem
promissam, quae nondum est soluta, etiam si

ANNO depactati dedissent pro se de solutione a-
1466. liquam cautionem. Item ordinamus & statuimus, ut omnes mercatores, tam Regni nostri Poloniae, Principatum, Terrarum & Dominiorum nostrorum, & Regni ac Episcopatus, Capitulique Varmien., quam Terrarum Prussiae in ditione Domini Ludovici Magistri & Ordinis sui consistentes, sint ubique in terris & in aquis tuti & securi, & nullae illis molestiae inferantur, nec cogantur, nisi solitis & veteribus stratis, itineribus & locis ambulare, aut ad aliquam civitatem, castrum & locum, sub praetextu cujuscunque constitutionis vel edicti, cum rebus & mercibus suis, cujuscunque maneriei existant, de caetero applicari, praeterquam in Kynsburg, juxta conventionem desuper factam, super qua speciales a Nobis literae emanarunt. Item quoniam per mercatorum industriam, & rerum venalium importationem Respublica notabile accipere consuevit incrementum: statuendo decernimus & spondemus, quod nulla telonea, deposita, gabellas, foralia, sive quascunque alias censurationes, locis & personis in Regno nostro, Principatibus & Dominis nostris & Regni nostri imponemus de novo, aut imponi permittemus, tam in terris quam in aquis, sed tantummodo utemur impositis, quod idem Dominus Magister Ludovicus, Successores sui, Commendatores & Conventus in Terris Prussiae suis observabunt. Item ut charitatis & unionis amplior certitudo inter Nos CASIMIRUM, Successoresque nostros Reges & Regnum Poloniae, Principatus, Terras & Dominia nostra, & Regni ejusdem subditos & adherentes parte ab una, & Dominum Ludovicum Magistrum, Successores suos, Commendatores atque Ordinem in Prussia a partibus altera, jugiter et inconcusse perpetuo perseveret, statuimus et ordinamus, quod deinceps et a modo ad Ordinem S. Mariae Theutonicorum praedictum in Terris Prussiae consistentem, personae idoneae et Ordinis capaces etiam ex subditis quibuscunque Regni nostri Poloniae, Principatum, Terrarum et Dominiorum ejus assumantur, ita tamen, quod ultra mediam partem assumere de illis non teneantur, et in distribuendis Commendariis et Officiis Ordinis juxta dictam medietatem Magister et Commendatores teneantur ad illos bonum habere respectum. Magister vero eligetur vir magis utilis et idoneus secundum Regulam Ordinis et instituta. Qui cum sit noster et Regni Poloniae Princeps et Consiliarius, non debet sine suo demerito et nostro scitu per Commenda-

tores et Conventum a Magistratu amove-
ri. Item ut hujusmodi pacem perpetu-
am, unionem et concordiam sub cer-
tiori attentione, firmitate et robore custodiamus, promittimus sine dolo et fraude, ac sub onere praestiti juramenti, quod ad nullius viventis hominis auctoritatem et potestatem, etiam quacunque praefulgeat dignitate, Papali, Imperiali, Regali, Ducali, aut cujuscunque Congregationis legitimae, Personarum Ecclesiasticarum aut saecularium ad impetrandum praesentis pacis, foederis et contractus, in toto vel in parte, expresse, manifeste vel occulte, per se, alium vel alias quascunque submissas personas, spirituales vel saeculares dissolutionem, ruptionem, cassationem aut irrationem recurrimus, aut recursum habere poterimus, aut Nos induci, persuaderi, requiri, vel Nobis mandari ad violationem praesentis pacis et foederis per aliquam potestatem Papalem, Synodalem, Imperialem, Regalem, Ducalem promittimus, neque impetrabimus absolutionem aut relaxationem juramenti praestiti, neque utemur impetrata, aut etiam motu proprio concessa vel concedenda, et si contrarium fecerimus, censetur foedifragi et perjuri. Item, quod subditi Domini Ludovici Magistri, ac Terrarum praedictarum suarum Prussiae, undecunque et cujuscunque gradus, status et conditionis fuerint, qui causa negotiationis, vel alia ad Terras quascunque nostras, Regni nostri, Principatum et Dominiorum praedictorum venerint, per Nos Principes, Barones, subditos, sive etiam extraneos, cujuscunque status vel gradus fuerint, impediri, conveniri vel arrestari non debent: Sed in Prussia si quid actionis habuerint, actores juxta Terrarum jura municipalia illos conveniant, et querelae hujusmodi sopiantur. Delinquens tamen in loco delicti deprehensus, et contrahens de contractu recenti in loco contractus poterit conveniri; sed si de loco, ubi contraxit, recesserit publice vel occulte, coram Judice suo conveniatur. Item ordinamus, quod ubicunque quis reperiat rusticos vel colonos suos, qui propter guerras aut alias ab eo recesserunt, possit eos repetere, qui et sibi dimitti et restitui debent, cum eos requirerit.

Item quod nullus mercator seu alius homo, cujuscunque conditionis existat, aut bona ipsius propter delictum seu debitum alterius arrestentur, molestentur, turbentur, nec etiam captivetur.

Item si vectores aut aurigae, bona seu merces mercatorum pro pretio ducentes,

ANNO telonea seu datiarum loca praeterierint, ipsi duntaxat in eorum rebus et equis suis propriis puniantur, et quod praeterea bona mercatoria non debent occupari nec detineri.

Item si per aliquem subditum aut indigenam alicujus nostrum inscriptioni seu paci perpetuae praesenti fuerit in aliquo derogatum et contraventum, utpote si rapinae, spolia, incendia, vastationes, praedae vel homicidia, vel aliqua maleficiorum genera in terris et dominiis nostris alterutrum perpetrata fuerint et commissa, propterea dicta pax et unio cassari et irritari non debet, sed in suo robore et firmitate permanebit. Nec propter hoc Pars, cujus subditus hujusmodi maleficium commiserit, censetur fore dejerans et perjurans; praedicti autem delinquentes et malefactores pro ipsorum excessibus per Capitaneum sive Officiales utriusque nostrum judicialiter punientur, et ad satisfactionem plenam et debitam arceantur et compellentur. Item promittimus tenore praesentium, et spondemus in verbo nostro Regio, et sub onere praestiti per Nos juramenti pollicemur, quod ad occupandum terras, castra, civitates, oppida, villas, et quaecunque loca D. Magistri et Ordinis, et omnium subditorum suorum sub ejus ditione consistentium, tam Ecclesiasticorum quam saecularium, nullo unquam tempore aspirabimus, quinimo, si aliquo casu per quemcunque hostem aut insidiatorem Magistri et Ordinis castrum aliquod, civitas vel fortalitium fuerint dolo, fraude vel violentia intercepta, occupata vel incastellata, quod Deus auferat, nullatenus debemus aut poterimus castrum, civitatem, fortalitium aut loca sic intercepta occupata vel incastellata, etiam si sponte vel ultronee illius vel illorum Nobis offeratur deditio, quomodolibet et sub quocunque colore suscipere, sed tenebimur et adstringemur ad conquestionem et recuperationem cujuslibet castri, civitatis, et fortalitii ac loci incastellati in Terris Culmensi, Pomeraniae et Prussiae, intercepti, occupati, expugnati et incastellati, per Nos et nostras potentias, una cum potentiis D. Ludovici Magistri, Commendatorum et Terrarum suarum confurgere, et de manibus hostilibus eripere, ac in potestatem et ditionem Domini Ludovici Magistri et Ordinis restituere universa.

Item tenebimur Nos CASIMIRUS Rex, castra et civitates Hollandiae cum districtu et oppido Melhawzen et Cameratu Burdawn, item Paszenheim et Nindemburg, quae hactenus fuerunt in nostra

possessione, Domino Ludovico Magistro, Commendatoribus et Ordini suo dimittere, et illos cum omnibus eorum pertinentiis infra hinc et Festum Nativitatis S. Joannis Baptistae proxime venturum tradere in effectualem et expeditam possessionem, sex villis de districtu et Capitaneatu Hollandiae, et quinque villis de districtu Melhawzen superius descriptis duntaxat exceptis, quae de caetero ad Nos et ad nostram Regiam Civitatem Elbingensem perpetuo pertinebunt. Sive autem de manibus nostris et nostrorum ex nostra cessione, sive etiam aliis quibuscunque modis, praefata castra et civitates in manus et potestatem Domini Magistri aut sui Conventus devenerint, quod per hoc huic articulo Nos CASIMIRUS Rex censetur satisfecisse. Provisio et etiam ante omnia salvo, quod praedictus Dominus Ludovicus Magister, Commendatores sui et Conventus praedictarum civitatum cives et subditos benigne suscipiet et tractabit, et omnem offensam ex corde illis nunquam verbo vel facto ipsam reminiscendo dimittet, et de bonis ac vita illos per speciales suas Commendatorum et Conventus literas in manus nostras tradendas assecurabit: jura eorum, libertates et immunitates, antiqua et antiquas duntaxat confirmando, quod idem et Nos CASIMIRUS Rex de civibus et subditis civitatum et castrorum Chelm, Brodnicza, Novifori, Christburg, Schum, Brathian, et Althaus alias antiquum Castrum, cum universis suis districtibus et pertinentiis, salva dispositione de Christburg superius expressa, quorum Nobis Dominus Ludovicus Magister, Commendatores et Conventus infra hinc et Festum S. Joannis Baptistae praedictum effectualem et expeditam dimittere tenebitur possessionem, facere obligamur.

Volumus autem, quod omnes venditiones, donationes, alienationes liberationes et inscriptiones inde et super oppidis, villis, castris, quae Nos Rex CASIMIRUS dicto Domino Magistro et Ordini prout supra assignare tenemur, hujusmodi guerris durantibus, quovis modo factae sint cassae, irritae et nullae, quas et sic ex nostra certa scientia cassamus, irritamus et annullamus.

Item ordinamus, quod omnes profugi, spoliati, exules, militares videlicet Nobiles et Terrigenae, tam de Regno nostro Poloniae, Ducatibus, Dominis nostris et Regni nostri, et Episcopatus Varmienensis, quam de Terris Domini Magistri et Ordinis praedicti quibuscunque, possint redire ad propria, et de bonis

ANNO 1466. suis dimissis disponere pro beneplacito suae voluntatis, ad quorum quietam et plenam possessionem tenebimur illos aut proximiores illorum admittere et defendere admissos, non obstante quod huiusmodi bona eorum per Nos aliis quibuscunque personis sint ad vitam, aut ad tempus, vel in perpetuum obligata, donata vel inscripta, quas quidem obligationes, donationes, venditiones et inscriptiones cassamus et irritamus, revocamus et annullamus, nulliusque roboris esse volumus per praesentes. Tenebimurque Nos et Successores nostri illos habere in gratia et favore, nec unquam verbo aut facto eorum commemorare hostilitates, nec de illis unquam aliquam sumere ultionem, per Nos vel submissam personam, publice vel occulte, directe vel indirecte, aut quovis quaesito colore: quibus etiam plenam damus licentiam de terris et dominiis nostris, ad terras Ordinis ratione incolatus se transferre, et bona sua mobilia et immobilia vendere, donare, commutare, obligare, et de eis libere disponere pro suo arbitrio, beneplacito et voluntate. Cives autem utriusque Partis, qui de civitatibus et oppidis expulsi vel banniti fuerunt, aut alias ab eis publice vel occulte recesserunt, debent ad illas et illa readmitti, bona quoque eorum, quae ante inchoationem huius dietae vendita vel donata aliis non sunt, debent eis restitui. Et si ad domos vel bona vendita aut donata reditum habere velint, dato pretio per emptorem exposito, aut quod pro donatis per Consulatum loci taxabitur, restitui debent eisdem, salvo etiam eo, quod possessores in aedificiis vel aliis oneribus occasione dictorum bonorum exposuerunt, quod similiter juxta dictamen Consulatus loci restituere debent, antequam huiusmodi domus ipsis vel bona restituantur.

Item ut praesentis pacis, foederis et unionis conclusio abundantiori cautela custodiatur, per Nos, Praelatos, Duces, Barones, Consiliarios et subditos nostros ordinamus, quod omnes Episcopi, Principes, Palatini, Castellani, et caeteri Barones Regni nostri, officia Magistratus et Capitaneatus in Regno nostro obtinentes, item et Magistri civium, Consules civitatum Regni nostri praedicti, videlicet Cracovien. Posnanien. Sandomir. Calissien. Leopoliem. Thorunen. Gdanen. Elbing. Brunsbergen. tam moderni, quam illis in Pontificatibus, Principatibus, Magistratibus, Capitaneatibus et Officiis quomodo libet succedentes praesentem pacem in omnibus suis articulis custodire et servare per iuramentum corporale se adstringant,

nec contravenire quacunque occasione, ANNO 1466. neque dispensationem vel relaxationem iuramenti petere, renuntiamus omnibus exceptionibus juris et facti.

Item ut huiusmodi pacem perpetuam et concordiam sub certiori attentionis firmitate et robore in omnibus suis capitulis, conditionibus, articulis atque punctis custodiamus et observemus: et ut pax ipsa, foedus ac unio ab omni suspicionis genere sit circumscripta, pro illius subsistentia et robore adjicimus, quod Nos CASIMIRUS Rex Poloniae, et praefatus D. LUDOVICUS Magister, Commendatores, Conventus et Ordo, per nostros hinc inde Factores et Procuratores, quos in solidum et irrevocabiliter praesentium tenore constituimus, Reverendissimum videlicet Patrem Dominum Jodocum Episcopum Ozilien. et Magnificum, Venerabiles, Egregios, Nobiles et Circumspectos Viros Joannem de Ostrorog Militem, utriusque Juris Doctorem, Castellani Miedzyrzecen. Magistrum Sandivogium Theologiae Professorem, Praepositum Monasterii Clodavien. Ordinis Canonicorum Regularium, Antonium de Furlivio Decretorum Doctorem, Camerae Apostolicae Clericum, Andream de S. Cruce, Antonium de Kafarellis Sac. Palatii Apostolici Advocatos, Bartholomaeum Kielbasa Canonicum Gnesn. Magistrum Henricum Gurdeman Decanum Ecclesiae S. Andreae Colonien. Procuratorem causarum, Magistrum Fabianum Hanco Decretorum Doctorem, Canonicum majorem et Scholasticum S. Crucis Vratislavien. Ecclesiarum, coram Summo Pontifice Domino nostro Sanctissimo Papa confitebimur, profitebimur, recognoscimus, et quilibet nostrum profitebitur et recognosceat praefatam unionem, foedus, pacem et concordiam Nos spontanea, libere, sincera voluntate, sine dolo et fraude celebrasse, ordinasse, confecisse et confirmasse, et omnes articulos, capitula, modos et ordinem, quibus pax ipsa et concordia confecta, consummata, et regulata est, ad praefati Reverendissimi Domini Patris Rudolphi Episcopi Laventini, Apostolici Legati exhortationem, persuasionem, et mediationem, et de nostra mente, scitu, voluntate, assensu et beneplacito ultroneis processisse, instabimusque, petemus, laborabimus, instareque, petere et laborare debemus et tenebimur sine dolo et fraude, quatenus Sanctissimus Dominus noster praesentem unionem, foedus, pacem et concordiam per interpositionem sui specialis Decreti, de certa Suae Sanctitatis scientia emanandi, et per Literas

ANNO 1466. teras Apostolicas sive Bullas in omnibus ipsis articulis, capitulis, modis, ordinationibus atque punctis acceptet, ratificet, & ad perpetuam rei memoriam confirmet, penam quoque & censuram, ad quam Nos submittimus, adjiciat & apponat, in praesentis pacis, unionis & foederis violatorem & transgressorem, & contravenientem, cum suppletionem defectuum, si qui sunt in praesenti foedere, ordinatione & inscriptione commissi: & cum derogatione Statutorum & consuetudinum Ordinis, etiam iuramento firmatorum, aut auctoritate Apostolica vel Legatorum ejus, vel quacunque alia confirmatorum, quibus fortasse caveretur, quod in magnis & arduis rebus Ordinis, vocatio & consensus Magistrorum Alemaniae & Livoniae debeat intervenire, ac etiam cum cassatione allegationis metus, qui per Magistrum, Commendatores, Conventum & Ordinem praetendi possit, cum ad pacem praesentem conficiendam, ad vocationem praefati Reverendissimi Patris Domini Rudolphi Episcopi Laventini, Legati Apostolici sponte venerint, & in singulos tractatus, condiciones & conclusiones pacis, tanquam Nobis proficuas & utiles, suum ultroneum praebuerint consensum.

Quam quidem concordiam, unionem & foederis perpetui conclusionem Nos CASIMIRUS Rex praefatus pro Nobis, Regni nostri Successoribus, & Ducibus Masovia & Stolpen. ac Episcopo, Episcopatu ac Capitulo Varmien. adjutoribus, adherentibus & subditis nostris, de certa scientia in omnibus ejus articulis, conditionibus atque punctis approbamus, acceperamus, & praesentium tenore pro subsistentia perpetua emologamus, salvis aliis, quae contra praesentem pacis & unionis ordinationem, ejus condiciones, articulos & capitula non sunt praefati Domini LUDOVICI Magistri & sui Ordinis iuribus, libertatibus & privilegiis, quae Nos CASIMIRUS Rex praefatus pro Nobis, & Successoribus nostris Regibus Poloniae approbamus & confirmamus. In cujus rei testimonium nostrum, & praefati Rev. Patris Domini Rudolphi Episcopi Laventini & Apostolici Legati sigilla, cum manus propria ipsius Domini Rudolphi Legati & Notariorum publicorum subscriptione sunt appensa.

Et Nos Joannes S. Gnesnensis Ecclesiae Archiepiscopus & Primas, & Regni Poloniae Cancellarius, Jacobus Vladislavien. Paulus Varmien. eadem Gratia Episcopi, Lucas de Gorka Posnanien. Stanislaus de Ostrorog Calissien. Stiborius de Bayen Gubernator Prussiae,

Tom. IV.

Petrus de Oporow Lancien. Nicolaus de Koscielce Breften. Joannes de Koscielce Junivladislavien. Gabriel de Bayen Culmen. Palatini, Petrus de Szamotyly Posnanien. Petrus de Gay Calissien. Joannes de Rytwiany Regni Poloniae Mareschalcus, Otho Machwicz Miles, Nicolaus Pilawski Culmen. Petrus de Moschczona Dobrzynen. Dobrogostius de Ostrorog Cameracen. Joannes de Ostrorog utriusque Juris Doctor Miedzyrzecen. Sandivogius de Czarnkow Sanctoeczen. Castellani, Stiborius de Poniecz Judex Posnanien. Petrus Dunin de Prankowice Sandomiriensis, & Michael de Laslotki Lancien. Succamerarii; promittimus & spondemus, quod Serenissimus Princeps Dominus noster gratiosissimus Dominus CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae & Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiae Dominus & Haeres, & sui Successores Reges Poloniae praesentem concordiam & foedus pacis perpetuae atque conjunctionis cum Illustri & Magnifico Principe & Consiliario Regni Poloniae, Domino LUDOVICO de ERLICHSHAUSEN, Magistro Generali Ordinis Beatae MARIE Theutonicorum Hospitalis Jerosolimitani praedicto initam, conclusam, affirmatam, custodiet, attendet, observabit. Nos quoque Praelati et Barones praedicti custodiemus, attendemus, observabimus, & implebimus in omnibus conditionibus, articulis, atque punctis, & in evidentiam praemissorum, sigillorum nostrorum appensione praesentem Literam ordinavimus roborare. Actum & datum in Thorun die Solis decima nona Octobris, Anno Domini 1466.

Praesentibus Venerabilibus, Egregiis, Strentis, Nobilibus & Spectabilibus Viris: Paulo de Glovina Decano Cracov. Petro Pniewy Praeposito Vladislavien. & Canonico, Jacobo de Schadek Decretorum Doctore, Praeposito Premislen. & Joanne Dlugosz Canonico Cracovien. Henrico de Oporow utriusque Juris Doct. Archidiacono Gnesnien. Machia de Raczanz Canonico Vladislavien. Joanne Vinkler Decretorum Doctore, Paulo de Panczluwice, Joanne Offmann Clerico Bambergen. Dicecesis, Licentiat in Decretis, Joanne Stankonis Medicinae Doctore, Canonico Vratislavien. Bernardo de Schomberg in Chelm, Joanne Skalkim in Fravenburg, Georgio Sliven, Przewschelaw Capitaneis, Joanne Szyling, Joanne Shimonis, & Philippo Vayfel de Sambia, & aliis quam plurimis fide dignis testibus ad praemissa vocatis & rogatis

xx

Et

ANNO 1466. Et ego Rudolphus Dei Gratia Episcopus Laventinus, Sacrosanctæ Sedis Apostolicæ, & Sanctissimi Domini nostri D. PAULI Divina Providentia Papæ II. ad Germaniam Legatus missus præfatus, quia præmissa omnia tractavi, concordavi, & dum per Partes acceptarentur, emologarentur & jurarentur, interfui, ideoque pro majori evidentia ac testimonio hic me manu propria subscripsi, hujusmodi concordiam & fœdus perpetuum approbando, atque ratam & gratam habendo.

R. Laventinus Episcopus. manu propria.

(L.S.)

JOANNES EWICH Not.

Et ego Joannes Ewich de Allendar, Clericus Colonienfis Diœcesis, publicus Apostolica & Imperiali auctoritatibus Notarius, præfatusque Rev. in Christo Patris Domini, Domini Rudolphi Episcopi Laventini & Legati Apostolici ac coram eo Scriba, quia præfatis concordia & perpetuæ pacis, ac articulorum & capitulorum, in eadem concordia expressorum, publicationi & insinuationi Partium hinc inde, ejusdem concordia acceptationi & emologationi, exceptioni, renuntiationi, promissioni, & juramentorum præstationi, omnibusque aliis & singulis præmissis, dum, sicut præmittitur, per prælibatum Dominum, Reverendissimum D. Rudolphum Episcopum Laventinum & Legatum Apostolicum, ac coram eo & per Serenissimum Principem Dominum Dominum CASIMIRUM Regem Polonia &c. & suos ex una, ac Magnificum Dominum LUDOVICUM de ERLICHSHAUSEN Magistrum Generalem Ordinis Beatæ MARIE Theutonicorum, & etiam suos ab altera partibus, agerentur & fierent, una cum prænominatis testibus præfens interfui, eaque omnia & singula, prout in præfatis concordia & articulis continetur, fieri vidi & audivi, ideoque præfatas Literas concordia & perpetuæ pacis, cum earum articulis & capitulis, manu alterius, me aliunde legitime occupato, fideliter scriptas atque confectas subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis, una cum prænominati Serenissimi Domini Regis & dicti Domini Laventini Legati sigillorum appensionibus ac cum Notariis infra scriptis signavi in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum rogatus & requisitus.

CXXIII.

ANNO 1466.

LUDOVICUS de ERLICHSHAUSEN Magister Generalis Ordinis Theutonicorum remittit culpam suis subditis, quod belli tempore partibus CASIMIRI Regis adhaeserint. Datum in Thorun die Solis 19. Octobr. An. 1466. Ex Originali. Sigill. 1.

Nos Fr. LUDOVICUS de ERLICHSHAUSEN Ordinis B. MARIE Theutonicorum Magister Generalis, Princeps & Consiliarius Regis & Regni Poloniae. Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis, tam præsentibus quam futuris. Quomodo summo desiderantes affectu, ut pacis perpetuæ fœdus & unio inter Nos, & Serenissimum Principem Dominum CASIMIRUM Dei Gratia Regem Poloniae initæ & firmatæ nullis unquam possit languidari & conturbari effectibus, sed soliditatem retineat assidui roboris atque puritatis, universis & singulis Militaribus, Nobilibus, Terrigenis & Civibus & quibuscunque subditis, qui in guerra transacta præfato Serenissimo Domino CASIMIRO quomodolibet adhaerebant, & singulariter civibus, civitatibus & incolis civitatum Hollandt, Molhausen, Bassenheim & Nordenburg, quæ in nostram cessere partem, subjectionem & ditionem, omnem hostilitatis & displicentia, et cujuslibet odii offensam pure, sincere et ex toto corde perpetue et in ævum dimittimus, permittimus et relaxamus, illorum quoque contra Nos et Ordinem nostrum transgressionibus præsentibus abolemus, promittentes in verbo nostro, et sub fide præstiti per Nos juramenti præfatis civibus, civitatibus et incolis Hollandt, Molhausen, Bassenheim et Nordenburg, quod illos in eorum antiquis juribus, privilegiis, immunitatibus et libertatibus tenebimus et conservabimus, nec aliquam occasionem hostilitatis, aut transgressionis contra Nos factæ de ipsis, aut aliquo eorum, aut successoribus eorum publice vel occulte, directe vel indirecte per Nos, aut submissam personam quovis quaesito colore sumemus, aut sumi permittemus ultionem, sed nec eorum hostilitatis vel transgressionis reminiscemur unquam, vel reminisci volumus facto, verbo vel quocunque actu; quinimo Cives et incolas præfatarum civitatum prosequemur gratis et favoribus, perinde et non secus, quam si nullas Nobis hostilitates, adversitates et displicentias irrogassent. In quorum omnium fidem et testimonium præmissorum sigillum

ANNO 1466. lorum nostrum præsentibus est subappensum. Datum in Thorun die Solis decima nona Mensis Octobris Anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto.

CXXIV.

CASIMIRUS Rex Poloniae promittit LUDOVICO de ERLICHSHAUSEN Magistro Teutonicorum in Prussia quindecim millia Flor. Hungar. Datum in Thorun ut supra. Ex Originali. Sigill. 1.

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvania, Russiæ, Prussiaeque Dominus et Haeres etc. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis. Quod pacis et unionis perpetuæ inter Nos, Regnum nostrum Poloniae, Principatus, Terras et Dominia Nobis et Regno nostro subiectos et subiecta ab una, et Illustrem ac Magnificum Principem Consiliarium nostrum Dominum LUDOVICUM de ERLICHSHAUSEN, Generalem Ordinis Theutonicorum S. MARIE in Prussia Magistrum, Commendatores, Conventum, Ordinem et Dominia ac Terras suas Prussiae partibus ab altera, confectæ et firmatæ stabilimentum satagentes procurare, et robur illi addicere amplioris et celerioris firmitatis, quatenus pacificatio et reintegration Terrarum Prussiae, longo tempore per bellum vexatarum, proveniat, et Nobis ac Regno nostro Poloniae evidentius ac uberius jus in districtibus Marienburgensi, Christburgensi, Elbingensi et Stumensi, qui in nostram perpetuam vigore fœderis cessere ditionem, accrescat, præfato Domino LUDOVICO Magistro, Commendatoribus, Conventui et Ordini, ut facilius Terras suas soluto donativo, in quo suis obligatur stipendiariis, possit in pacificationem plenam reducere, quindecim millia Florenorum Hungaricalium veri et justi ponderis dare et solvere Nos astrinximus et promissimus, et præsentium tenore astringimus, obligamus et promittimus, quorum septem millia in Festo Sanctorum Philippi et Jacobi Apostolorum proxime venturo, reliqua vero octo millia minuta centum quinquaginta Florenis, quos jam hodierna die tradidimus, in Festo Circumcisionis Christi per annum revolutum, in quo scriberetur millesimo quadringentesimo sexagesimo octavo, sibi aut Successoribus suis dabimus, et in Civitate nostra Thorunensi reponemus et solvemus bona fide, harum, quibus sigillum no-

strum præsentibus est appensum, testi- ANNO 1466. monio literarum. Datum in Thorun die Solis decima nona Octobris Anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto.

CXXV.

Recognitio LUDOVICI Magistri de acceptis centum quinquaginta Florenis ex Summa quindecim millium Florenorum Hungaricalium, sibi & suo Ordini a CASIMIRO Rege inscripta. Datum in Thorun die Solis 19. Mensis Octobris Anno 1466. Ex Originali.

Nos Frater LUDOVICUS de ERLICHSHAUSEN Ordinis B. MARIE Theutonicorum Magister Generalis, Serenissimi Principis Domini CASIMIRI Regis et Regni Poloniae Princeps et Consiliarius. Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis. Quomodo idem Serenissimus Rex pacis et unionis perpetuæ inter ipsum, Regnum suum Poloniae, Principatus, Terras et Dominia sibi et suo Regno Poloniae subiectas et subiecta ab una, et Nos Magistrum Generalem, Commendatores, Conventum, Ordinem, Terras nostras et Dominia in Prussia partibus ab altera, confectæ et firmatæ stabilimentum satagens procurare, et robur illi adicere amplioris et celerioris firmitatis, quatenus pacificatio et reintegration Terrarum Prussiae, longo tempore per bellum vexatarum, proveniat, et sibi ac Regno suo, Successoribusque suis Regibus Poloniae evidentius ac uberius jus in districtibus Marienburgensi, Christburgensi, Elbingensi et Stumensi, qui in ejusdem Domini Regis et Regni Poloniae perpetuam, vigore fœderis, cessere ditionem, accrescat, Nobis præfato LUDOVICO Magistro, Commendatoribus, Conventui et Ordini nostris, ut facilius Terras nostras Prussiae soluto donativo, in quo nostris obligamur stipendiariis, possimus in pacificationem plenam reducere, quindecim millia Florenorum Hungaricalium veri et justi ponderis dare et solvere per suas patentes literas astrinxit, promissit et obligavit. Quorum septem millia in Festo Sanctorum Philippi et Jacobi Apostolorum proxime venturo, reliqua vero octo millia minus centum quinquaginta Florenis, quos jam ab eodem Domino CASIMIRO Rege Nobis effectualiter traditos confitemur recepisse, in Festo Circumcisionis Christi per annum revolutum, in quo scriberetur millesimo qua-

Xx 2

drin-

ANNO dringentesimo sexagesimo octavo, Nobis 1466. aut Successoribus nostris dabit, et in Civitate sua Thorunensi reponet et exsolvet bona fide. In cuius rei testimonium Sigillum nostrum presentibus est subappensum. Datum in Thorun die Solis decima nona Mensis Octobris Anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto.

CXXVI.

Magister Ordinis Theutonici testatur, Prussiae terrigenas per annos viginti quatuor ab oneribus bellicis per CASIMIRUM Regem Poloniae esse dispensatos, nisi eo casu, quo Turci vel Tartari Regnum Poloniae infestarent: eosque ipse Magister liberat a tributis pendendis spatio annorum viginti quinque. Datum in Thorun die Jovis vigesima tertia Mensis Octobr. Anno Domini 1466. Ex Originali. Sigillum 1.

Nos Frater LUDOVICUS de ERLICHSHAUSEN Ordinis B. MARIE Domus Theutonicorum Magister Generalis, Serenissimi Domini CASIMIRI Regis et Regni Poloniae Princeps et Consiliarius. Significamus tenore presentium, quibus expedit, universis. Quod quamquam in pace et concordia perpetuis inter Nos et nostrum Ordinem in Prussia, illique subiectos, et dictos Regem et Regnum in Civitate Thorunensi firmatis, eisdem Regi et Regno sumus conjuncti, uniti, et inviscerati, cautumque per Nos utrinque per inscriptionem inde factam sit atque promissum, quod Nos nostris potentiis eidem Regi et Regno aliorum Praelatorum et Principatum more Regni ejusdem assistere debeamus; viso tamen et attento, quod civitates, villae, districtus et alia, unde Nobis, Commendatoribus et Ordini, et subditis nostris fructus et facultates possint affluere, desolata, demolita, et alieno quoque plurimum aere sunt gravata, idem Serenissimus CASIMIRUS Rex de maturo et expresso Domino rum Praelatorum, Principum, Baronum, et Terrigenarum suorum, et Regni consilio Nos LUDOVICUM, Commendatores, Ordinem et subditos nostros quoslibet ad praestandum, vel mittendum eis aut suis Confoederatis, Regi et Regno, et suis Successoribus auxilia, vel praesidia quaecumque infra hinc et viginti annorum spatium post datam praesentium immedia-

te sequentium exemit, absolvit et exoneravit, nisi forte ex benevolentia nostra, aut pecuniario Regis pro tempore et Regni dono ad id moneamur. Excepto solum eo casu, quem Deus avertat, quo Turci seu Tartari Regnum Poloniae aut Terras Masoviae vel Prussiae invaderent, et ingrederentur, in eo duntaxat casu Nos LUDOVICUS et Successores nostri pro tempore Magistri cum nostris, sicut et caeteri de Regno, et terris singulis invisceratis concurrere debebimus et teneamur. Praeterea singulari consideratione pensantes, quod possessiones, villae et bona, quae Milites, Nobiles et Terrigenae sub ditione Domini Regis et Regni, ac nostra degentes, et qui in parte eorundem Regis et Regni fuerint vigentibus guerris, quos et quae sub Nobis in Terris et Districtibus nostris in Prussia habent, exusta, demolita, minorata et inculta sunt, volumus, et ex speciali gratia dictis Militibus, Nobilibus et Terrigenis concedimus et indulgemus, quod infra viginti quinque annorum spatium Nobis, aut Successoribus nostris Magistris, Commendatoribus et Ordinis vigore dictorum bonorum ad servitia, tributa, exactiones et alia onera, aut ad veniendum ad judicia nostra, vel Patriae minime teneantur, sed sint et esse debent per dictum tempus viginti quinque annorum duntaxat exempti et absoluti. Excepto duntaxat casu, quo Turci seu Tartari Regnum Poloniae intrarent, seu invaderent, quibus resistendum ac propellendum tanquam hostibus fidei nullus esse possit exemptus; per praemissa tamen derogare non intendimus articulo in concordia concepto, videlicet, quod si in Terris Pomeraniae, Culmensis, Michaloviensis, Prussiae, et Confoederatorum Regis et Regni, videlicet Masoviae, Episcopi et Capituli Varmiensis, ac etiam in Terris nostris, Commendatarum et Ordinis in Prussia castrum aliquod vel alius locus interciperetur, omnes teneantur et teneamur concurrere et juvare, quoad castrum et locus recuperetur, et ei, ad quem spectat, restituatur. In cuius rei testimonium sigillum nostrum praesentibus duximus appendendum. Datum in Conventu Thorunensi die Jovis vicesima tertia Mensis Octobris, Anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto.

CXXVII.

Capitulum Varmienense, spondet se pacem Thorunensem in omnibus punctis & articulis observaturum

ANNO rum. Datum in Castro Capitulari Allenstein Anno 1467. die Martis 27. Januarii. *Ex Originali. Sigill. 1.*

Noverint universi praesentes pariterque futuri. Quod Nos Arnoldus Sinder Praepositus, Nicolaus Tungen Decanus, Cristianus Tapiaw Custos, Bartholomeus Liebenwald Cantor, Otto Doringfzwald, Marcus Wolkaw Canonici, totumque Capitulum Ecclesiae Varmiensis pacem perpetuam, concordiam & unionem inter Serenissimum & Excellentissimum Principem & Dominum, Dominum CASIMIRUM Divina favente clementia Poloniae Regem, Magnum Ducem Litvaniae, Russiae, Prussiaeque Dominum & Haerodem &c. Dominum nostrum gratiosissimum, & Magnificum Principem Dominum LUDOVICUM Ordinis B. MARIE Domus Teutonicorum Hierosolimitanorum Magistrum General. opera, mediatione & interpositione Reverendissimi in Christo Patris & Domini, Domini Rudolphi, Dei & Apostolicae Sedis gratia Episcopi Lavantensis, & ejusdem Sedis a Sanctissimo in Christo Patre & Domino nostro, Domino PAULO Divina Providentia Sacrosanctae Romanae & Universalis Ecclesiae Summo Pontifice ad Regnum Poloniae, & Terras Sleziae, Prussiae &c. Legati missi in Oppido Thorun factam, initam & conclusam, prout in Litera pacis plene continetur, in omnibus suis articulis, conditionibus, clausulis atque punctis, ac si de verbo ad verbum praesentibus inserta forent, sub praestito nostro juramento observare, custodire, tenere & implere promittimus & spondemus. In cuius rei fidem & testimonium praesentem Literam sigilli Capituli nostri subappensione roboramus & confirmamus. Datum in Castro Capitulari Allenstein, Anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo septimo, die Martis vicesima Januarii Mensis.

CXXVIII.

1470. *Testimonium JOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis & Primatis Regni Poloniae de praestito per HENRICUM RICHTENBERGIUM in Mag. Gen. Cruciferorum noviter electum fidelitatis Juramento. Actum in Piotrkow tempore Conventionis Generalis 20. Nov. An. 1470. Ex Originali.*

JOANNES Dei Gratia Sanctae Ecclesiae Gnesnensis Archiepiscopus & Primas, TOM. IV.

ad futuram rei memoriam universis & singulis, tam praesentibus quam futuris, 1470. notitiam praesentium habituris significamus per praesentes. Quomodo Magnificus & Venerabilis Dominus HENRICUS RYCHTEMBERG, Magister Generalis Ordinis Cruciferorum S. MARIE Theutonicorum de Prussia, Princeps & Consiliarius Regni Poloniae, noviter ad ipsam Magistratus dignitatem ex morte & obitu olim Domini HENRICI de PLAWEN dicti Ordinis Magistri Generalis, seu Praedecessoris immediate vacantem, per Fratres Ordinis sui electus, receptus & promotus adveniens, & personaliter constitutus in conspectu Majestatis & Consilii Serenissimi Principis & Domini, Domini CASIMIRI Dei Gratia Regis Poloniae, nec non Terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujaviae, Magni Ducis Litvaniae, Russiae Prussiaeque, ac Culmensis, Elbingensis & Pomeraniae Domini & Haeredis &c. ac in nostra, Notariorumque publicorum facti hujusmodi coram Nobis scribarum et testium infra scriptorum ad hoc vocatorum specialiter & rogatorum praesentia non vi, dolo, fraude, metu, neque per errorem aut improvide, seu alia quacumque sinistra machinatione circumventus, sed de certa, mera, libera, sincera ac spontanea voluntate gratoque animo, concordiae inter praesentem Serenissimum Principem Dominum Regem Poloniae, suaeque Majestatis Dominos, Praelatos & Barones totius Regni & Coronae Poloniae, Consiliarios & Regnicolas, ac Dominum Magistrum, Commendatores & Fratres Ordinis Cruciferorum de Prussia nuper ante quatuor annos per medium Reverendissimi in Christo Patris Domini Rudolphi Dei Gratia tunc Lavantini, nunc vero Wratislaviensis Episcopi, Sedis Apostolicae Legati in Civitate Thorunensi factae et celebratae innitendo, parendo, obediendo & satisfaciendo, ac eandem concordiam pacemque perpetuam in omnibus & singulis suis articulis, punctis, clausulis, capitulis & conditionibus approbando, ratamque & gratam habendo, juramentum fidelitatis Nobis debita corporaliter in manibus nostris ad Sacramentum Altaris, signumque Imaginis & Passionis Domini nostri Jesu Christi flexis genibus, & tactis suis manibus humiliter ac reverenter, fecit ac praestitit de verbo ad verbum hujusmodi sub tenore:

Ego HENRICUS de RYCHTEMBERG Magister Generalis Ordinis S. Mariae Theutonice. Princeps & Consiliarius Regni Poloniae, juro, quod ab hac hora & deinceps, fidelis ero Serenissimo Principi Domino CASIMIRO.

ANNO MIRO Regi, & Successoribus suis Regibus
1470. & Regno Poloniae, & profectum illorum
fideliter procurabo, & negotiis Regis
& Regni fideliter consulam, & secreta,
quae mihi qualitercunque communicata fue-
rint, in eorum detrimentum nulli pandam;
pacem insuper praesentem in omnibus suis
conditionibus & articulis observabo & cu-
stodiam, sic me DEUS adjuvet, & haec
Sancta Christi Crux.

Eamque iuramenti formam Nobis in la-
tino successive & clausulatum pronun-
tiantibus, Venerabilis Dominus Andreas
de Opporow Juris utriusque Doctor, Ar-
chidiaconus nostrae Gnesnensis, & Cano-
nicus Vladislaviensis Ecclesiarum in lin-
gua & idiomate Teutonico praefato Do-
mino HENRICO Magistro repetebat & in-
terpretatus est. Quo quidem iuramen-
to, ut praefertur, in Teutonico idioma-
te peracto, ac ipso Domino HENRICO
Magistro de genibus erecto, Magnificus
Dominus Jacobus de Dambno Cancellarius
Regni Poloniae & Capitaneus Cracovi-
ensis, nomine praelibati Serenissimi
Principis Domini CASIMIRI Regis, & to-
tius Coronae Regni Poloniae petivit sibi
fieri, confici atque dari opportunas ac ne-
cessarias literas per Nos Joannem Archi-
episcopum & Primate[m] Gnesnensem praefatum,
nostrique sigilli appensione com-
muniri, ac per Notarios publicos infra
scriptos facti praesentis & negotii coram
Nobis Scribas subscribi & publicari in fi-
dem & testimonium omnium & singulo-
rum praemissorum. Acta sunt haec in
Piotrkow in Conventione Generali, in
Curia praefati Serenissimi Domini Regis,
ac in Caminata magna lignea inferiori,
extra muros oppidi Piotrkoviensis sita,
die Martis Mensis Novembris vicesima,
Anno Domini millesimo quadringentesi-
mo septuagesimo, Indictione tertia, Pon-
tificatus Sanctissimi in Christo Patris &
Domini nostri, Domini PAULI Divina
Providentia Papae II. Anno ipsius septi-
mo, hora tertiaria. Praesentibus Re-
verendis in Christo Patribus, nec non Ma-
gnificis, Strenuis, Venerabilibus ac No-
bilibus Dominis: Alexandro de Forludio
ad Culmen Pontificalis dignitatis Eccle-
siae ibidem Electo confirmato, ac Sedis
Apostolicae ad partes Poloniae Legato,
Joanne Cracoviensi, Jacobo Vladislavi-
ensi, & Andrea Poznaniensi D. G. Epi-
scopis, Joanne de Pyleza Cracoviensi,
Luca de Gorka Poznaniensi, Nicolao de
Cuthno Lancitensi, Nicolao de Koszele-
lec, Joanne de eadem Koszelecz Juni-
vladislaviensi, Stanislao de Gothez Rus-
siae, Groth de Nowemiaslo Ravenfi Pa-

latinis; Petro de Schamotuli Poznaniensi, ANNO
Hincza de Rogow Sandomiriensi, Bar- 1470.
tholomeo de Iwanowicze Califfiensi, Do-
brogostio de Ostrog Gnesnensi, Do-
beslao Kmitha de Wysmycze Lublunen-
si, Joanne de Kalinowa Siradiensi, Jo-
anne de Tharnow Woyniciensi, Felice
de eadem Tharnow Wisliciensis, Stanislao
Wantrobka de Strzelcze Sandecensi,
Dobeslao de Zrzawica Premisliensi, Eu-
stachio de Sprowa Radomiensi, Petro de
Branicze Biecenfi Castellanis; Alberto
de Zychlyn Custode Vicecancellarioque,
Joanne Rzeftewski Scholastico Sandomi-
riensibus ac Vicethesaurario Regni Polo-
niae, Petro Dunin de Prawkowicze San-
domiriensi, Caspero de Leszczno Calif-
fensi, Spithkone de Jaroslaw Premisliensi,
Joanne Gola de Dalcow Haliciensi Suc-
camerariis; Sbigneo de Olesnicza Scho-
lastico Cracoviensi, Secretarioque Maje-
statis Regiae, Nicolao de Lansch Canto-
re Gnesnensi, Jacobo de Schaedt Decre-
torum Doctore & Canonico Cracoviensi,
Stanislao de Kuroszwanki Cracoviensi,
Bartholomeo Kielbassa de Thymieniecz
Poznaniensi & Sandomiriensi Ecclesiarum
Canonicis, Joanne Rapstyński, Joanne
Synowiecz, Nicolao Saneczyniewski,
Nicolao Dzialiński Curiensibus Serenita-
tis Regiae, & aliis quam plurimis testibus
ad praemissa fide dignis, vocatis speciali-
ter & rogatis.

Et Ego Paulus Joannes de Brzeno
Clericus Diocesis Gnesnensis,
Publicus Imperiali autoritate
Notarius, factique huiusmodi
eorum praelibato Reverendissi-
mo in Christo Patre Domino
Joanne Dei Gratia Sanctae Ec-
clesiae Gnesnensis Archiepisco-
po & Primate una cum meis
Notariis infra scriptis Scriba.
Quia praedictis concordiae & pa-
cis perpetuae inter praefatum Se-
renissimum Principem Domi-
num CASIMIRUM Regem Po-
loniae, suaeque Serenitatis Domi-
nos Praelatos, Barones, Confi-
liarios & Regnicolas, ac Domi-
num Magistrum, Commenda-
tores & Fratres Ordinis Cruci-
ferorum S. MARIAE Theutoni-
corum de Prussia, sic ut praefertur,
factae approbationi & iuramenti
praestationi praefui, aliisque omnibus & singulis praemi-
ssis, dum sic, ut praemittitur,
agerentur & fierent, una cum praenominatis testibus
et Notariis praesens interfui, ea-
que omnia & singula praemissa
fieri

ANNO
1470.

sic fieri vidi & audiui, ideo praefens publicum approbationis & iuramenti Instrumentum manu alterius fidelis scriptum exinde confeci, & in hanc publicam formam cum Notariis infra scriptis, ac Sigilli praedicti Domini Archiepiscopi de ipsius certa scientia & mandato appensione redegi, signo & nomine meis solitis & consuetis consignando, rogatus & requisitus in fidem & testimonium omnium & singulorum praemissorum.

CXXIX.

1473. Remissio indignationis Regiae In-
colis Episcopatus Warmiensis.
Datum in Radom Feria 2. pro-
xima post Festum Ascensionis
Dom. An. 1473. Ex Arch. Re-
gni Lib. 5. sub Lit. E. fol. 137.

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae,
Magnus Dux Litvaniae &c. Signifi-
camus tenore praesentium, quibus expe-
dit, universis. Quod licet famosi & providi
cives civitatum Ecclesiae Warmien. Episco-
patus Terrarum nostrarum Prussiae, vi-
delicet Branczberg, Refzel, Fraumberg,
Helsperg, Zeeburg, Gutstach & War-
mich, quo ducti spiritu nescimus, Re-
verendum Patrem Nicolaum Thungen
Episcopum Caminensem tunc hostem no-
strum, ad civitates praefati Episcopatus
nostri induxerunt & immiserunt, qui-
dem Episcopatus cum singulis civitati-
bus, castris et bonis suis, juxta pacis per-
petuae dispositionem & ordinationem no-
strae protectioni obediens, & dominatio-
ni subiacet & subditus est, in Terrarum
praefatarum Prussiae iacturam & grava-
men, pacisque perpetuae molestatio-
nem & commotionem, propter quod
non immerito nostram Regiam incide-
derint indignationem, vindictam pro cul-
pa tandem accepturi; verum quia praefatus
Reverendus Pater Episcopus Cami-
nensis nostram commotionem & indigna-
tionem placare satagens, cum Reveren-
do in Christo Patre Domino Andrea E-
piscopo Warmien. utpote S. Sedis Apo-
stolicae ad nostras intercessionem proviso
composuit, & sibi de praefatis castris &
civitibus ipsius Ecclesiae condescendit
& resignavit, de nostrae Celsitudinis ele-
mentia ipsis ipsam nostram indignationem
remittimus & indulgemus, veniamque
nostrae Celsitudinis Regiae Majestatis con-
cedimus, excessum ipsum eorum & cul-
pam nunquam de cetero ulcisci nec vin-

dicare promittentes. In cuius rei testi-
monium sigillum nostrum praesentibus 1473.
est subappensum. Datum in Radom Fe-
ria secunda proxima post Festum Ascen-
sionis Domini, Anno Domini millesimo
quadringentesimo septuagesimo tertio.

Relatio Venerabilis Sbignei de
Olesznica Regni Polon.
Vicecancellarii.

CXXX.

Privilegium CASIMIRI Regis, quo
Consulibus Elbingensibus datur
potestas villas eis a se donatas
jure, quo ipsi velint, regendi.
Datum in Castro Marienburg
Feria quarta post Festum Visi-
tationis B. V. M. Anno 1476.
Ex Archiv. Regni Lib. 5. sub
Lit. E. fol. 240.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae,
Magnus Dux Litvaniae &c. Cum
ex hoc Tronus corroboratur Regius &
crescit, propagaturque in subditis devo-
tio, desideriaque obsequiorum cum in-
cremento fidei adaugentur, dum solici-
tudo Regiae liberalitatis suae intendens
beneficia, dona gratiae diffundit in eos-
dem. Proinde significamus tenore prae-
sentium, quibus expedit, universis. Quod
licet alias ante concordiam super Terris
Prussiae inter Nos, Magistrumque & Ordi-
nem factam, donando in perpetuum ex li-
beralitate & munificentia nostra Regali,
civitati nostrae Elbingensi, quam speciali-
bus prosequimur favoribus, pro ejus u-
tilitate & commodo certas nostras villas
in districtu Elbingensi sitas & jacentes,
Jus Lubecense eisdem villis, quo gau-
dere & judicare debebant, concesseramus,
constituti tamen in praesentia nostra, Prae-
latorumque & Consiliarium nostrorum
lateri nostro tunc assidentium, spectabi-
les & famosi Consules civitatis Elbingen-
sis praedictae Nobis humiliter supplica-
verunt, quatenus ipsis admittere & in-
dulgere dignemur, quod possent & va-
leant villas easdem, taliter ipsis per Nos
donatas, jure ipsis beneplacito, absque
aliqua ipsius limitatione judicare. Nos
autem in hoc petitionibus eorundem fa-
vorabiliter annuentes, ut exinde villarum
praedictarum melior fieret in dies condi-
tio, damus & concedimus ipsis & civita-
ti eorum, tanquam Dominis & haeredi-
bus villarum praedictarum, ex nunc &
dein.

Yy 2

ANNO
1476.

deinceps villas praedictas, quarum nomina in Privilegio donationis nostrae huiusmodi sunt contenta & expressa, ipsarumque habitatores et incolas sive municipales, sive Culmensis, sive Pruthenicali, sive quocunque alio iure, quod ipsi pro ipsorum discretione & arbitrio elegerunt & constituerunt, eosdem regendi, iudicandi & gubernandi omnimodam potestatem & facultatem, secundum quod ipsis melius, utilius & efficacius videbitur expedire, eo non obstante quod in Privilegio donationis villarum earundem, cui per hanc concessionem nostram nolimus in aliquo praeiudicare aut derogare, quin semper firmum, illaesum & illibatum permaneat, jus Lubzense expressum fuit & designatum. In cuius rei &c. Datum in Castro nostro Marienburg FERIA quarta post Festum Visitationis Gloriosissimae Virginis Mariae, Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto.

CXXXI.

CASIMIRUS Rex abrogatis ceteris Juribus Culmense Jus per universam Prussiam servari jubet. Praeterea in recognitionem domini sui quotannis censum solvi constituit. Item ne laici fiscales quisquam sibi usurpare audeat, cavet. Datum in Castro Marienburg FERIA 6. proxima post Festum S. Jacobi Apost. Anno 1476. *Indidem fol. 150.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Cum inter ea, quae unitatem Domini attestantur, iuris uniformitas praecipuum habeatur indicium. Proinde Nos CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, nec non Terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Unjaviae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiae ac Culmensis, Elbingensis & Pomeraniae Dominus & Haeres &c. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, praesentibus & futuris, harum notitiam habituris. Quod cum post bellorum discrimina Terras nostras Prussiae ad unitatem domini nostri, a quo alias exciderant, favore divino recuperasset, reperimus Magnificos, Strenuos, Generosos ac Nobiles Terrarum praefatarum Incolas multiplicibus ac diversis gaudere juribus, quorum quaedam et le-

gitimas negligebant successiones, ac iustitias hominum perturbabant & involvebant, saepiusque quod norma debebat esse iustitiae, liciorum & seditionum erat occasio. Cui malo occurrere volentes, pulsati etiam precibus Magnificorum & Nobilium Palatinorum, Castellanorum, Dignitariorum, totiusque Communitatis & Baroniae Terrarum nostrarum Prussiae, et signanter de Districtibus Pomeraniae, Mariaeburgensis et Stumensis alias Pomezaniensis, omnia iura Pruthenicalia, Magdeburgensia, Pomeraniae ac feudalia, in quibus alias tempore Magistri & Ordinis consistebant, et ipsis regulabantur, ab ipsis removens, abrogantes et perpetuo abolentes, loco omnium iurum praedictorum unum jus Culmense, quo Districtus Culmensis gaudet et fruitur, ipsis et eorum posteris, juxta eius veram naturam, substantiam, qualitatem et conditionem de consensu omnium Praelatorum et Baronum nostrorum conferimus et largimur perpetuo et in aevum. Quo iure iudicari inter se debent et expediri, omnesque causas et controversias eorum, juxta tenorem iuris Culmensis praedicti, secundum quod in suis capitulis, punctis et consuetudinibus scriptum et declaratum existit, decident et determinabunt: ab omnibus etiam oneribus ac datis inconsuetis, quibuscunque appellentur nominibus, quas Magistro et Ordini de bonis eorum dare cogebantur, ipsos libertamus. Abrenuntiantes insuper devolutionem bonorum haereditariorum, quae Nobis et Dominio nostro iure feudi cedebant et debebantur, ac ab eadem recedentes, successionem posteris eorum in perpetuum donantes: hoc duntaxat pro Nobis et Successoribus nostris excipiendo et reservando, quod quilibet Dignitarius et Terrigena Terrarum Prussiae ad bellicam expeditionem, quotiescunque necessitas exoptaverit, illam per Nos et Successores nostros indici, in armis et equis decentibus quilibet juxta continentiam Privilegii sui et tenorem, alias qui careret Privilegio, secundum facultatem bonorum suorum servire erit et est obligatus et obstrictus, prout et alii incolae Regni nostri ad ipsum obligantur servitium. Praeterea volumus, ut omnes et singuli praefati subditi nostri in recognitionem domini, prout etiam prius solitum erat, pro quolibet Festo Sancti Martini denarium Culmensis, vel loco ejus quinque allenses Pruthenicales, cum uno talento cerae albae Nobis et Successoribus nostris ac Officialibus ad exigendum per Nos deputatis dent, solvant et consignent. Infu.

ANNO
1476

ANNO 1476. Insuper volumus, quod nullus Dignitariorum aut Terrigenarum in lacubus habeat, praeter quod antiquitus habuit tempore Magistri & Ordinis, neque etiam de illis lacubus se intromittat, quorum piscatura ad Magistrum & Ordinem pertinebat, esto quod lacus praedicti hereditates antiquorum contingant, vel eis contineantur. Harum, quibus sigillum nostrum praesentibus est appensum, testimonio Literarum. Actum in Castro nostro Marieburgensi FERIA sexta proxima post Festum S. Jacobi Apostoli, Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto. Praesentibus Reverendissimo ac Reverendis in Christo Patribus Dominis: Jacobo S. Gnesnensis Ecclesiae Archiepiscopo & Primate, Sbigneo Vladislaviensi & Regni Poloniae Vice-Cancellario, Vincentio Culmensi Episcopis; nec non Magnificis, Strenuis & Generosis Nicolao de Cuchno Lancienf. Andrea de Greczkow Inovladislaviensi, Stiborio de Bayfen Marieburgensi, Ocha de Machwitz Pomeraniae, Ludovico de Mortang Culmensi Palatinis; Joanne de Rytwiany Sandomiriensi, & Regni Poloniae Marechalco, Joanne a Mor de Tarnow Woynicensi, Joanne de Oporow Brestensi, Nicolao de ibidem Brzeziniensi, Mathia de Sluzew Cruswiciensi, Nicolao Dambrowski Culmensi, Nicolao Felstdorff Pomeraniae, Fabiano de Leyensdorff Elbingensi, Castellanis, & aliis quam plurimis ad praemissa testibus fide dignis. Datum per manus Reverendi in Christo Patris Domini Sbignei Episcopi Vladislaviensis & Vice-Cancellarii, nec non Venerabilis Vrielis de Gorka Gnesnensis & Posnaniensis Ecclesiarum Praepositi, Cancellarii Regni Poloniae, sincere Nobis dilectorum.

Sbigneus de Olesnica E. &c. mpr.

CXXXII.

1477. Confirmatio Jurium & Privilegiorum Terrarum Prussiae Datum in Nova Civitate Kerczyn FERIA 6. proxima post Festum S. Barnabae Apostoli An. 1477. *Ex Archiv. Regni Lib. 7. sub Lit. G. fol. 128.*

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiaeque Dominus & Haeres &c. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis. Quod quemadmodum antea annis certa privilegia & libertates subditis nostris & Terrarum nostrarum Prussiae incolis, tam Spiritualibus quam Saecula-

ribus dederamus & concesseramus, quae ANNO 1477. quidem Privilegia & alia, diu & ab antiquo per eos tenta & habita, ipsis subditis nostris in omnibus punctis, conditionibus, articulis & clausulis tenere & observare promittimus praesentibus & pollicemur. Harum, quibus sigillum nostrum est subappensum, testimonio literarum. Datum in Nova Civitate Kerczyn, in FERIA sexta proxima post Festum Sancti Barnabae Apostoli, An. Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo septimo.

Relatio Venerabilis Stanislai de Kurozwanki R. P. Vice-Cancellarii.

CXXXIII.

Statutum de non faciendis appellationibus a iure civitatis Gedanensis tam Spiritualium quam saecularium Processuum. Actum Cracoviae Sabbatho ante Festum Nativitatis Virg. Mariae. Anno 1477. *Ex Archiv. Regni. Lib. 2. sub Lit. E. num. 6. fol. 251.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Cum Regiae sublimitatis sit cura & officium novas Leges & Constitutiones pro subditorum suorum augendis profectibus statu in debito & ordine instituere, digne convenit eidem ea, quae consuetudine erronea nocumento futura esse providentur, abolere & evellere. Proinde Nos CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, nec non Terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, ac Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiaeque, Culmensis, Elbingensis & Pomeraniae Dominus & Haeres &c. Significamus tenore praesentium quibus expedit universis, praesentibus & futuris, harum notitiam habituris. Quomodo animadvertentes pleerosque tam spirituales quam saeculares Civitatis nostrae Gdanensis incolas, in dedecus & ignominiam Majestatis nostrae, & iuris Civitatis praedictae in detractum, ubi iustitia unicuique parata esse dinoscitur, temerarie & praesumptuose consuetudinem quandam erroneam pro lege inducere volentes, iudices foranenses & externos insequi & petere, aliosque, qui licet coram Nobis aut iudicio Civitatis ejusdem se justificaturos offerant, posse trahere & fatigare, appellationibus minus iustis, & toti Regno nostro & Civitati praedictae nocivis, periculosis, cau-

Zz

fas

ANNO fas ipsorum tum ad Imperialem Majesta-
tem, tum ad Urbem Romanam deferen-
tes, & inde volentes hanc ipsam consue-
tudinem abolere, & Civitatem nostram
prædictam Gdanensem in statu debito &
ordine collocare, de maturo Consiliario-
rum nostrorum lateri nostro ad præsens
assidentium consilio statuimus, & præ-
fenti Statuto edicentes prohibemus, ne
aliquis incolarum sive spiritualium sive
saecularium quempiam alterum de judi-
cio Civitatis prædictæ ad Imperialem Ma-
jestatem, aut ad Urbem Romanam pro
causis quibuscunque, tam magnis quam
parvis citare, trahere & evocare aliqua-
tenus audeat, sub bonorum suorum pri-
vatione, sui que de Regno bannitione, &
tandem raptione; sed si quispiam se in-
juriam aliquam in Jure Civili habere præ-
tenderit, extunc ad Nos, in quantum su-
per re foro saeculari subiecta lis orta foret,
& ad Reverendum in Christo Patrem Do-
minum Episcopum Vladislaviensem sin-
cere Nobis dilectum, cæterosque Epi-
scopos Vladislavienses pro tempore exi-
stentes, in quantum forum spirituales res
concernit, se revocet & appellet, justi-
tiam debitam recepturus. Volumus etiam,
ut nullus processus qualescunque a Sede
Apostolica vel aliunde, præter processus
Ordinarii, contra quemcunque incolarum
Civitatis prædictæ fulminandos assequi
præsumat, donec prius allati per Ma-
gistratum & Consulatam, & tandem re-
visi, ac ad Loci Ordinarium delati forent,
si saltem tunc ipse Loci Ordinarius a loco
absentiam tenuerit, quo tamen præfente
processus hujusmodi immediate ipsi offer-
ri debent. Alias si quis præfentis Statuti
temerarius transgressor compertus fue-
rit, decernimus eum penas superscriptas
irremissibiliter incursum. Quod qui-
dem Statutum in omnibus punctis, con-
ditionibus & clausulis ratificamus, appro-
bamus & roboramus, tenore præfentium
mediate, decernentes ipsum robur per-
petuæ firmitatis obtinere harum, quibus
sigillum nostrum præfentibus est subap-
pensum, testimonio Literarum. Actum
Cracoviæ Sabbato ante Festum Nativita-
tis Beatissimæ Virginis Mariæ, Anno
Domini millesimo quadringentesimo se-
ptuagesimo septimo. Præfentibus Re-
verendissimis in Christo Patribus Domi-
nis: Joanne Cracoviensi & Andrea Var-
miensi Episcopis, nec non Magnificis &
Generosis Derslao de Rytwiany Castella-
no Cracoviensi, Joanne de eadem Ryt-
wiany Cracoviensi, Jacobo de Dambno
Sandomiriensi, Spirkone de Jaroslaw
Russiæ Generali, Dobeslao Kmita de
Wisnicze Lublinensi, & Stanislaw Wan-

trobka de Trzelce Belzensi Palatinis; Jo-
anne Amon de Tarnow Woynicensi, Fe-
lice de Tarnow Wislicensi, Dobeslao de
Curozwanki Rospiriensi & Regni nostri
Incisore, Castellanis; Joanne Synowiec
de Zadorzyce Succamerario Cracovien-
si, & Raphaële de Jaroslaw Capitaneo
Leopolienti, aliisque quam plurimis Of-
ficialibus & Curienfibus nostris. Data
per manus Venerabilis Stanislaw de Kuro-
zwanki, Cracoviensis, Vladislaviensis
Ecclesiæ Canonici, Regni Poloniae
Vice-Cancellarii sincere Nobis dilecti.

CXXXIV.

NICOLAUS Episcopus Varmienfis 1479:
cum suo Capitulo facit obedien-
tiam CASIMIRO Poloniae Re-
gi, Successoresque suos ad eam fa-
ciendam Regibus Poloniae pro
tempore existentibus astringit
& obligatos facit: Iuramento-
rumque modum & formam per
eos ipsos Successores suos Episco-
pos Prælatosque & Canonicos
ac quancunque personam Eccle-
siasticam beneficiatam Ecclesiæ
& Diocesis Varmienfis circa re-
ceptionem beneficii cuiuslibet fa-
ciendorum dat & inscribit, con-
tentaque omnia in Inscriptione
paci perpetuæ facere promit-
tit. Datum in Conventione
Petricowienfi Generali d. 15.
Julii Anno 1479. Ex Orig.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos NICOLAUS Dei & Apostolicæ Sedis
Gratia Episcopus Varmien. Signi-
ficamus tenore præfentium quibus expe-
dit universis, præfentibus & futuris, ha-
rum notitiam habituris. Quomodo de-
structioni bonorum, subditorumque Ec-
clesiæ nostræ Varmienfis, quæ per armo-
rum gentes facta est, sitque usque eo,
condolentes, ac ipsos subditos nostros
paci reddere optatæ cupientes: Recen-
sentes etiam Episcopatum nostrum & Ec-
clesiam, vigore perpetuæ pacis, medio
Reverendissimi in Christo Patris Domini
Rudolphi, Dei Gratia nunc Wratislavi-
ensis, tunc vero Lavantini Episcopi, Sa-
cro sanctæ Sedis Apostolicæ Legati, in-
ter Serenissimum Principem & Dominum,
Dominum KAZIMIRUM Dei Gratia Polo-
niæ Regem Illustriss. Magnum Ducem
Litva-

ANNO Litvaniae, Russiæ, Prussiaeque Domi-
num & Haeredem &c. Dominum nostrum
1479. gratiosissimum ex una, nec non Magni-
ficum & Venerabilem Dominum Magi-
strum Generalem Ordinis B. MARIE Vir-
ginis Domus Theutonicorum Ierosolim.
in Prussia partibus ex altera initæ, ordi-
natæ, factæ, dispositæ et celebratæ,
litterisque ac sigillis atque juramentis cor-
poralibus hinc inde per partem utramque;
munitæ & obfirmatæ, de corpore incli-
ti Regni Poloniae existere, cui hucusque
restitimus, propositum nostrum revocan-
tes præfatum Serenissimum Dominum
Regem Poloniae, ac suæ Serenitatis Suc-
cessores Reges Poloniae futuros, pro No-
bis & Successoribus nostris cum Venera-
bili Capitulo Ecclesiæ nostræ vigore
mandati, in certas personas ad hoc ple-
narie per ipsum Capitulum dati & con-
cessi, quod in manibus præmemorati
Serenissimi Domini Regis, et suæ Sere-
nitatis Consiliariorum reliquimus, reco-
gnovimus, recognoscimusque præsen-
tibus esse Dominum et Protectorem Ec-
clesiæ nostræ cum castris, civitatibus
ac vasallis nostris, gratiaque a sua Sere-
nitate conquistæ, innitendo præfatae pa-
cis perpetuæ dispositioni et ordinationi,
et ab ipsa in nullo descendendo, Nos,
Ecclesiam, Capitulum, subditosque no-
stros, tam spirituales quam saeculares, ad
corpus et unionem præmemorati incliti
Poloniae Regni revocamus et reducimus,
sub articulis infra scriptis. Ad quorum
observationem firmiorem Nos, Ecclesi-
am, Capitulum et subditos nostros ac
etiam Successores obligamus, eosdem
articulos perpetuo servaturos. Quo-
rum quidem articulorum tenor de ver-
bo ad verbum sequitur et est talis:

In primis quod quilibet Episcopus Var-
miensis Successor noster futurus, seu alii
omnes pro tempore existentes, in pe-
petuum infra tres menses a die receptionis
Literarum Apostolicarum provisionis Ec-
clesiæ Varmienfis tenebitur, seu tene-
buntur personaliter venire ad præfenti-
am Regiæ Majestatis et suorum Successo-
rum, dummodo in Terris Prussiae essent
constituti, aut in illorum absentia in Ca-
stro Marienburg, et ibidem in manibus
Episcopi, et non alterius, quem ad hoc
sua Celsitudo designaverit, in Ecclesia
majori ad Altare summum sub præsen-
tia Palatini Marienburgensis et Capita-
nei, ac etiam Magistrorum Civium de
Thorun, Elbing et Gdansk præfentium
et in futurum existentium teneantur ju-
ramentum facere. Quod et Nos NICO-
LAUS fecimus, sub ea quæ sequitur for-
ma, et in castrum præfatum descendere

sub tempore præscripto avisati: Casu ANNO
vero quo unus vel plures descriptorum 1479.
interesse impediretur, nihilominus in ma-
nibus dicti Episcoporum præfentibus,
qui convenirent, Episcopus seu Episco-
pi in futurum existentes Varmienfes ju-
rare tenebuntur in hæc verba.

Ego N. Episcopus Varmienfis promitto
& juro, quod ex nunc & in antea fidelis
ero Serenissimo Domino meo KAZIMIRO
Regi Poloniae, eiusque Successoribus Regi-
bus & Regno Poloniae, tanquam Domino
& Protectori Ecclesiæ meæ, ac etiam Ca-
pituli, suæ Serenitati & Regno assistam,
nec non ejus Successoribus, uti suæ Sere-
nitatis Consiliarius contra quemlibet inimi-
cum, cum quo nullos tractatus, fœdera,
aut inducias faciam, sine suæ Majestatis
consensu, inscriptionemque pacis perpetuæ
in omnibus capitulis & punctis, ac etiam
inscriptionem, per meum Antecessorem Do-
minum NICOLAUM Episcopum Varmien-
sem cum consensu Capituli factam, invio-
labiliter tenebo, consilium mihi creditum
ad suæ Serenitatis damnum non revelabo,
omnemque machinationem, quam practica-
ri subodoraverim, in præiudicium & incom-
modum Regiæ Majestatis, Successorum,
aut Regni, Terrarumque & Civitatum
Prussiae de corpore incliti Regni Poloniae
existentium, pro quibus fideliter consulam,
præcustodiam tempestive, & avisabo. Sic
me Deus adjuvet, & hæc Sancta Dei Evan-
gelia.

Casu autem quo aliquis Episcopus Var-
miensis pro tempore existens juramentum
fidelitatis juxta formam et tempus præ-
scriptum præstare non curaret, extunc va-
fallis et subditis prædictæ Ecclesiæ Var-
mienf. licebit cum honore et impune ab
obedientia dicti Episcopi vi juramenti fir-
mata resiliere, et R. M. usquequo jurave-
rit, adhaerere. Item quod hinc et in
perpetuum vasalli et subditi Ecclesiæ
Varmienfis, cujuscunque status et con-
ditionis existant, de Terris et Civitatibus
tam nostri Episcopales quam Capitulares
de decennio in decennium juramentum
fidelitatis Regiæ Majestati, Successori-
busque et Regno Poloniae, ac etiam de
observanda pace perpetua, atque articu-
lis in præfenti inscriptione contentis re-
novare tenebuntur, in manibus Consilia-
riorum R. M. ad hoc deputandorum tem-
poribus perpetuis et ævternis. Cujus
quidem decennii initium incipiet et trans-
ibit a die præfentionis juramenti per præ-
fatos vasallos et cæteros subditos Eccle-
siæ præscriptæ in proximo faciendi.
Præterea submittimus, et præfentibus
obligamus Nos et Successores nostros,
Zz 2 cum

ANNO 1479. Capitulo Ecclesiae nostrae Varmiensis, quod in futuris electionibus pro tempore existentibus, sive postulationibus Episcoporum diocesis Ecclesiae Varmiensis Capitulares eidem R. M. et suis Successoribus personam gratam eligere tenebuntur. Item quod quilibet Praelatus et Canonicus diocesis Ecclesiae Varmiensis infra unum mensem a die receptionis suae, sive repraesentationis in Ecclesia alias dummodo possessionem fuerit consecutus, jurare similiter tenebuntur fidelitatem suae Serenitati et observantiam perpetuae pacis, juxta tenorem inferius descriptum, in manibus Episcopi et Capituli Varmiensis qui per suas patentes Litteras de cuiuslibet Canonici seu Praelati iuramento supremo Dignitario R. M. in Prussia plenam fidem facere tenebuntur. Cujus quidem iuramenti tenor sequitur in haec verba:

Ego N. Praelatus vel Canonicus Ecclesiae Varmiensis juro & promitto, quod ex nunc & in antea fidelis ero Serenissimo Domino meo, Domino KAZIMIRO Poloniae Regi Illustrissimo eiusque Successoribus Regibus & Regno, tanquam Domino & Protectori Ecclesiae Varmiensis, inscriptionemque pacis perpetuae & capitulorum per Dominum Nicolaum Episcopum Varmiensem de consensu Capituli descriptorum inviolabiliter tenebo. Sic me Deus adiuvet &c.

Item quod tam Dominus Episcopus quam Capitulum pro tempore existentes Advocatum, quoties praeficere aut immutare Dominus Episcopus velit, sive Capitulum aut Administrator Sede vacante non alium deputent, nisi de parte subditorum R. M. eorum etiam, qui sub ditione Ecclesiae Varmiensis consistunt. Qui sic deputatus jurare similiter tenebitur R. M. modo superius expresso, dum talis hoc ipsum prius non jurasset. Item casu quo Magister Generalis nullo facto juraret, sive cum Regia Serenitate hinc dissideret, et ad arma contra eum et Ordinem jam ex nunc, vel in futuris temporibus veniretur, aut cum aliis quibuscunque hostibus. Ex tunc Nos NICOLAUS Episcopus tenebimur, et nostri Successores tenebuntur esse auxilio et consilio suae Serenitati toties, quoties opus fuerit, sicut Consiliarius suae Serenitatis, cum castro, civitatibus et vallis, tam nostris Episcopis quam Capituli. Ita videlicet, quod sine omni contradictione castra et civitates Ecclesiae praedictae gentibus Regiis pateant & aperiantur, et singulis Nos submittemus periculis, nostrique Successores se submittent cum sua Serenitate. Nec tra-

status, foedera vel ligas aut ullas inducias cum hostibus faciemus, ac nostri Successores facient, absque scitu et consensu R. M. et Successorum ejus. Item quoties beneficia cum cura, vel sine cura in Diocesi nostra Varmiensis vacare contigerit, ex tunc circa institutionem beneficiati Nos NICOLAUS Episcopus et nostri Successores, aut noster et ipsorum Successorum nostrorum Vicarius tenebimur seu tenebuntur, sive tenebitur recipere iuramentum a quolibet eorum de observanda pace perpetua, et tenenda fidelitate R. M. et Regno Poloniae. Postremo et finaliter praesentibus adjicimus, Nosque et Successores nostros obligamus, quod subditis tam nostris Episcopis quam Capitularibus omnibus et singulis liceat in causis militaribus, feudalibus, civilibus et criminalibus, sive quibuscunque aliis saecularibus ad R. M. provocare, in causa gravaminis et defectu justitiae quaerulari et appellare, ad suosque Successores Reges Poloniae temporibus perpetuis. Observato tamen prius ordine provocationis in causis civitatensibus ad jus Culmen. Lubicen. Maideburgen. et caeteris, quibus gaudent, in quibus eis non praerudicabitur. Hoc tamen specialiter expresso, quod quoties aliquem ad R. M. provocare contigerit, ex tunc coram Nobis Episcopo et Successoribus nostris cautionem faciet, quatenus casu, quo appellationem non fuerit prosecutus infra tempus, per Nos NICOLAUM Episcopum, et nostros Successores juxta causae et circumstantiarum qualitatem limitandum, aut in causa succubuerit, penam amissionis causae et solutionis expensarum parti adversae incurrat. Quae omnia et singula supra scripta Nos NICOLAUS Episcopus Varmiensis praefatus, cum Capitulo, vallis et omnibus subditis nostris, firmiter, illaese et inconcussa tenere, exequi inviolabiliter perpetuo observare promittimus, ac Nos, Successoresque nostros, et Capitulum nostrum praedictum, cum vallis et subditis Ecclesiae nostrae generaliter universis, tenore praesentium obligamus. In quorum omnium fidem et evidens testimonium praemissorum praesentes Litteras nostro atque Capituli nostri sigillis iussimus et fecimus communi. Datum in Conventionione Pericoviensi Generali, die Iovis quintadecima Mensis Iulii, alias ipso Festo Divisionis Apostolorum Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo nono.

CXXXV.

ANNO

CXXXV.

1479.

Remissio indignationis Regiae Nobilitati Districtum Brodnicensis & Culmensis, quam incurrerunt bello ultimo ad Ordinem Theutonicum deficiendo. Datum in Korczyn Anno 1479. Feria secunda proxima ante Festum Sanctae Hedvigis. Ex Originali.

In Nomine Domini Amen.

KAZIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae Prussiaeque Dominus & Haeres &c. Significamus tenore praesentium, quibus expedit universis. Quomodo etsi rerum, hominumque Creator & Redemptor, deorum Deus sicut in caelestibus, sic & in terrenis quosdam praefesse, quosdamque subesse providentiae suae dignatus est, praecipuamque omnium virtutum obedientiam commendans in primis Parentibus ejus praevaricationem adeo corripuit, ut ipsius correctionis pondera usque modo totus terrarum Orbis sentiat & experiatur, hanc etiam Principibus Gentium Doctor bonis & discipulis docuit exhibendam. Transgressores itaque ejus tanto graviore afficiendi sunt poena, quanto divinis factis & dictis singularius ipsa virtus existit commendata. Verum cum humanam conditionem tanto proclivior laesui animadvertimus, quanto primorum Parentum excessu a caelestibus longius abductam esse experimur. Quoniam & ipsi homo sumus, plurimumque divina egeamus miseratione, cum ipse Rex Regum & Dominus Dominantium Pater existens misericordiarum, nam & misericordiae ejus non est numerus, miseretur quotidie & dimittit, dimittereque temporanea praecipit, ut & ipse dimittat etiam. Tanto magis Nobis misereri & indulgere convenit, quanto ampliorem indulgentiam egentes expectamus. Proinde precibus Illustrissimorum Natorum nostrorum KAZIMIRI, ALBERTI & ALEXANDRI, Reverendissimorumque & Reverend. in Christo Patrum, ac Magnificorum Praelatorum & Baronum nostrorum, ac Regni nostri Consiliariorum sincere Nobis dilectorum permoti omnem indignationem & excessum, quo contra Nos & Regnum nostrum Nobiles, Terrigenae, Valli & caeteri incolae districtum Brodnicensis & Culmensis Nobis novissime rebellantes, Magnificoq; & Ven. MARTINO TRUGZES Magist. Gen. Ordinis S. MARIE in Terris nostris Prussiae Principi & Consiliario nostro hinc No-

Tom. IV.

bis adversanti adherentes exceperant. ANNO 1479. Ex quo jam ipse idem Magister, cum Commendatoribus, Ordine & subditis suis in gratiam & obedientiam nostram redierit, indulgimus & dimisimus, indulgemusque & dimittimus tenore praesentium mediante. Promittentes ab ipsis Terrigenis, Vallis & caeteris incolis districtum praedictorum occasione praemissi excessus nunquam aliquam accipere ultionem vel vindictam, nec ipsam indignationem ad eos unquam revocabimus, imo verius ipsos circa jura & libertates ipsorum firmiter & illaese conservare volumus, & praesentibus pollicemur harum, quibus sigillum nostrum praesentibus est subappensum testimonio litterarum. Datum in Nova Civitate Korczyni Feria secunda proxima ante Festum S. Hedvigis Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo nono.

STANISLAUS Cancellarius
scripsit.

Relatio Venerabilis Stanislai de Kurozwanki Regni Poloniae Cancellarii.

CXXXVI.

MARTINI TRUCHSES Magistri 1480.

Prussiae Recognitio de concordia inita cum CASIMIRO Rege & de compensatione damnorum per Polonos illatorum. Datum in Castro Nydenburg ipso die S. Venceslai Mart. Anno 1480. Ex Originali. Sigillum 1.

Nos Frater MARTINUS TRUCHSES Ordinis S. MARIE Domus Theutonicorum Hierosolimitan. Magister Generalis. Significamus tenore praesentium, quibus expedit universis. Quod dum alias superiori tempore Serenissimus Princeps & Dominus D. CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiaeque Dominus & Haeres &c. nonnullos Capitaneos cum exercitibus suis in Terras Prussiae contra Reverendum Patrem Dominum Nicolaum Episcopum Warmiensem & subditos Episcopatus Warmiensem bellaturos misisset, qui quidem stipendiarum suae Majestatis, praeter scientiam ac voluntatem ac contra prohibitionem suae Celsitudinis, Nobis & subditis Ordinis nostri certa & non mediocria dampna intulerant, pro quibus complanandis per medium Consiliarium suae Majestatis, cum Commendatoribus Ordinis nostri per Nos ad id deputatis, pro Festo Sancti Jacobi proxime

Aaa

pra-

ANNO praterito in Civitate Elbingensi conveni-
1480. nientibus hoc modo conventum est. Quod
sua Majestas tria millia Florenorum Hun-
garicalium Nobis & Ordini nostro pro
Festo Nativitatis Christi proxime ventu-
ro dimidium, videlicet mille & quingen-
tos Florenos, & pro alio Festo Nativita-
tis Christi proxime instanti dimidium
summæ, videlicet alios mille quingentos
Florenos Hungaricales dare, & realiter ex-
solvere, manualiterq; in civitate Elbing. re-
ponere debebit & tenebitur cum effectu,
prout in literis suæ Majest. desuper confe-
ctis clarius est expressum. Nos vero hu-
jusmodi compositionem & ordinationem
gratam & ratam habentes acceptamus,
nostro & Ordinis nostri nominibus pro-
mittentes occasione omnium præmissio-
rum, Nos hujusmodi summa esse con-
tentos. Harum, quibus subappensum
est sigillum nostrum, testimonio litera-
rum. Datum in Castro nostro Nyden-
burg ipso die S. Venceslai Martyris, An-
no Domini 1480.

CXXXVII.

1494. JOANNIS ALBERTI Regis Confirma-
tio Jurium & Libertatum Ter-
rarum Prussie. Datum in Tho-
run Sabbatho in Vigilia S. An-
dræ Apostoli, Anno 1494. Ex
Archivo Regni Lib. 8. sub Lit.
H. fol. 132.

In Nomini Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam &c.

Nos JOANNES ALBERTUS Dei Gratia
Rex Poloniae, Magnus Dux Litva-
niæ, Russiæ, Prussiarq; Dominus & Hæ-
res &c. Significamus tenore præsentium
quibus expedit universis. Quomodo re-
volventes in animo, qua, quantaq; purita-
tis affectione, & integræ fidei constantia
tam Prælati spirituales quam sæculares,
Comites, Barones, Milites, Proceres,
Nobiles, Communitatesque Civitatum
& Oppidorum, cæterique subditi & in-
colæ Terrarum Prussiar, tam spirituales,
quam sæculares, Personam nostram ve-
nerati sunt atque dilexerunt, ut tandem
decedente felicitis memoriæ Serenissimo
Principe Domino CASIMIRO &c. Genito-
re & Prædecesore nostro charissimo, Nos
tanquam verum Hæredem & legitimum
Successorem, ipsis in Dominum & Re-
gem concordibus voluntatibus, una cum
aliis Regni nostri Consiliariis, Dignitariis,
Officialibus, & cujuscunque status con-
ditionisque subditis & incolis, elegerunt
& assumpserunt, sacro quoque Regni

diademate insigniverunt. Cum igitur, ANNO
Altissimo dirigente, votis eorundem in-
1464. colarum Regni nostri, in nostram Maje-
statem deliberate concurrentibus, pater-
num sacri Regni Poloniae nacti sumus so-
limum, dignum ea propter duximus, in
ipsos subditos incolasque oculos pietatis
nostræ aperire, & eis hanc, quam actu
& opere veluti athleræ fideles exhibue-
runt, sinceritatem & constantiam grati-
tudine nostra, ut decet, compensare, un-
de ex certa nostra scientia, præhabitaq;
sufficienti deliberatione, animo benivo-
lo, & voluntate nostra ultronea, ipsis
Prælatiis, Comitibus, Baronibus, Digni-
tariis, Officialibus, Militibus, Proceri-
bus, Nobilibus, Civitatibus & earundem
Communitatibus, cæterisque subditis &
incolis Terrarum Prussiar, cujuscunque
status conditionisque existant, quæque
ipsorum jura & privilegia, tam Eccle-
siastica quam sæcularia, quæcunque a
divæ memoriæ Regibus, Principibus,
& ab olim Genitore & Prædecesoribus
nostris super quibuscunque bonis & li-
bertatibus habere dinoscuntur & habent,
sub quibuscunque datis, in vita ipsorum
emanatas & concessas, emanataque &
concessa, jura & privilegia in se conti-
nentes, in omnibus earum positionibus,
conditionibus, articulis universis ratifica-
mus, gratificamus, approbamus, & præ-
sentium literarum patrocinio confirma-
mus, decernentes easdem eademq; robur
habere perpetuæ firmitatis, promittentes
insuper in verbo nostro Regio, & tenore
præsentium spondentes, eadem ipsorum
jura, libertates & privilegia per omnia
rata grata habere, & inconcussæ, juri-
ter, inviolabiliter & perpetuo, justitia
mediante gratiose conservare. In cujus
rei testimonium &c. Datum in Thorun
Sabbatho in Vigilia S. Andreae Apostoli,
Anno millesimo quadringentesimo nona-
gesimo quarto, Regni vero nostri Anno
tertio. Præsentibus Reverendis in Chri-
sto Patribus Dominis Creslao de Kuro-
zwanki Electo confirmato Wladislaviensi
& Regni nostri Cancellario, Uriele Pos-
nanienfi, Luca Varmienfi Episcopis; nec
non Magnificis, Generosis & Nobilibus,
Ambrosio Pampowski Siradiensi, Mathia
de Słuzewo Brestensi, Nicolao de Bayfen
Marienburgensi, Carolo de Felden Cul-
menfi, Nicolao de Wolikow Pomeraniæ
Palatinis, Nicolao de Strzezow Visli-
cienfi, Johanne Podlodowski de Przy-
tyk Radomienfi, Petro Myszkowski Ro-
zpierienfi, Nicolao Bardzina de Lud-
brancz Spiczimiriensi Castellanis. Petro
Kmicha de Wisnicze Regni nostri, & Ra-
phaële de Lefzno, Curia nostræ Mare-
schal-

ANNO schalcis, cæterisque Dignitariis, Con-
1494. siliariis & Curiensibus nostris, fide dignis
testibus. Datum per manus Venerabi-
lis Gregorii de Ludbrancz Scarbimiriensi,
& Sancti Floriani in Klepars Ecclesiarum
Præpositi, Regni nostri Vicecancellarii
sincere Nobis dilecti.

Relatio eiusdem Venerabilis
Gregorii de Ludbrancz Re-
gni nostri Poloniae Vicecan-
cellarii.

CXXXVIII.

1502. MAXIMILIANI Imperatoris ad
Gedanenses Literæ, quibus eos
ad generalem contra Turcas ex-
peditionem hortatur. Datum
in Insprug d. 16. Januarii An-
no 1502. Ex Archivo Regni
Lib. Leg. sub Lit. H. fol. 14.

MAXIMILIANUS Dei Gratia Rex
Romanorum, & Auctor ejusdem
Regni perpetuus, nostris fidelibus Magi-
stro Civium & Consulibus Civitatis Ge-
danensis.

Fideles nostri Charissimi!

Est vobis sine dubio notum, quomo-
do Turci, perfidi hostes Christianæ Re-
ligionis, Imperium Graecorum & mul-
ta alia Regna, Potestates & Provincias a
Christianitate ad se traxerunt, & popu-
los pene innumerabiles Christianorum ho-
minum interfecerunt & abduxerunt, &
potestatem ipsorum ita extenderunt, ut
nisi quanto citius eisdem Turcis perfidis-
simis a Nobis repugnatum fuerit, ex-
tunc in parvo tempore ad Christianitatem
in tantum se intromittent, quod tandem
perpetuis temporibus Nobis fiet impos-
sibile eis iterum dominari & repugnare.
Nunc quivis sua ratione propria discer-
nere potest, quod ubi Nos cum Rege
Franciæ totius Christianitatis fortiori diu-
tius contendere et dissentire debuisse-
mus, quod iterum atque iterum ipsi Tur-
ci adversus ipsam Christianitatem magis
atque magis conspirati fuissent, quo ma-
gis nocumentum eis iterum inferrent.
Nos igitur, tanquam Caput et Protector
Christianorum, hujusmodi damna mente
revolvimus, ad utilitatem principaliter
Christianitatis, et Regni protectionem,
pacem tandem perpetuam cum eodem
Rege Franciæ fecimus et conclusimus,
et ultra hoc pari voluntate decrevimus,
ex innato Nobis desiderio et diu constitu-
ta voluntate, contra perfidos Turcos,
Christiani nominis hostes, Nos semel ad-
huc ituros, una cum Papa Patre nostro,

et præfato Rege Franciæ, similiter cum ANNO
Hispaniæ et Hungariæ Regibus, Vene- 1502.
tis item et aliis Communitatibus multa
congregavimus, qui ad hujusmodi rem,
tam utilem quam necessariam, Nobis ma-
nus adiutrices dabunt, et auxilium fa-
cient. Quocirca amonemus vos circa sa-
lutem animæ vestrae, honoris et debiti,
sicuti Sanctæ Fidei Christianæ, et No-
bis Regi Romanorum obligati estis, quod
Nobis sicut vestro Domino Capitali et Pro-
tectori Christianitatis fideli vestro juva-
mine succurrere debeatis, quantum ra-
tio et salus animæ vestrae vobis indicat
et præcipit, ut cum hujusmodi juvami-
ne præfato prima die Mensis Junii pro-
xime ventura Nobiscum fore debeatis,
ubicunque fuerimus constituti, cum quo
juvamine Deo volente toti Christianitati
viam et introitum præparabimus, quo
audentius et fortius ingressum ipsorum
ad sæpeditos Turcos infidelissimos fa-
cere poterunt. Quo sic multi Reges pa-
ganorum, qui nunc temporis cum Tur-
co dissentiant, et ei contrariantur, ad-
versus eundem fortificentur, et similiter
aliorum, ad quos nostra mandata et li-
teras mittimus, qui etiam Turcorum
sunt inimici, pariter Nobiscum contra
Turcos commoveantur et incitentur, ita
ut hujusmodi Turcorum propositum no-
stra unitate debilitetur et annihiletur, et
nostra etiam sanctissima fides servetur,
etiam ut Provinciae Christianorum, qui
a Turcis hucusque sunt devicti et distin-
cti, similiter et homines Christiani a sua
tyrannica fide, ad quam a Turcis com-
puli sunt, rursus ad fidem nostram con-
vertantur, faciemus etiam contra Tur-
cum Nobis in adjumentum Crucem Chri-
sti et Jubilæum exclamare per Legatum
Papalem in tota Christianitate, et pecu-
niam illam impositam per nostrum et il-
lius Legati consilium accipere pro con-
servatione nostri exercitus, quam qui-
dem pecuniam etiam postulare, emove-
re et recipere debet in consolationem
Christianitatis, et Nos non dimittere in
hujusmodi proposito nostro laudabili, sic-
ut Deo, sanctæ Christianitati, Nobis item
& vestrae conscientiae facere teneami-
ni, sicut de vobis confidimus, pro quo
procul dubio specialiter mercedem et
laudem sempiternam recipietis, Nos
quoque hujusmodi paratam erga Nos vo-
luntatem in omni bono nunquam obli-
scemur. Datum in Insprug die 16. Men-
sis Januarii, Anno Domini millesimo
quingentesimo secundo, Anno vero Re-
gni nostri nono, Regni autem Hungariæ
duodecimo.

Ad mandatum D. Regis proprium.

A a a 2

CXXXIX.

ANNO

CXXXIX.

1502.

ALEXANDRI Regis Poloniae ad
precedentes Literas Responsum.
Datum Cracoviae 24. Aprilis An.
1502. *Indidem fol. 23.*

Serenissimo Principi Domino MAXIMILIANO Divina favente Clementia Romanorum Regi semper Augusto, Archiduci Austriae etc. Fratri et Consanguineo nostro carissimo, ALEXANDER Dei Gratia Rex Poloniae etc. salutem et plurimam felicitatem. Serenissime Princeps, Consanguinee noster carissime. Exhibuerunt Nobis Literas Vestrae Serenitatis subditi nostri Cives Gedanenses Terrarum nostrarum Prussiae, quibus scribit Vestra Serenitas, et eos cohortatur ad parendum, et unanimiter intendendum bello gerendo, pro expeditione, quam parat Serenitas Vestra contra communes Religionis nostrae et Crucis Christi hostes, perfidissimos Turcos, una cum caeteris Regibus Christianis et Principibus Germaniae. Quam quidem expeditionem, si succedet prospere tantis rebus gerendis, felicitatem omnem pro tranquillitate status Christianorum hominum plurimum exoptamus evenire, et non minus favemus, et summe cupimus caeteros Reges et Principes consentire unanimes voluntate ad tam salubrem expeditionem, quae profecto statui Christianorum universo tam salubris est quam necessaria. Verum quod sollicitat literis suis Vestra Serenitas nostros subditos ad ejusmodi rerum gerendarum, quam mature parat, expeditionem, Nobis profecto haec res redit in admirationem incredibilem. Novit etiam Vestra semper Serenitas pro statu Regni nostri et hujus tractu Orbis semper, Nos continuis et quotidianis decertare praeliis contra Scythas et Sarmatas genus multipliciter infestissimum rebus Christianorum, et aetate nostra invalescente hostilitate Turcorum cogimur tam Scythis, quam Turcis, tam aestivis quam hybernis temporibus nostrum Regnum oppugnantibus semper prompta et parata in armis manu obistere. Quorum tam Barbarorum, quam Massagetarum, et reliquorum Schismaticorum ferociam ab Christianorum cervicibus reprimentes, semper actiones belli contra eos cogimur reintegrare, et ea in re pariter utimur opera et auxilio nostrorum subditorum, qui ex fide et obedientia Nobis et Regno dedita inviolabiliter eam erga Nos retinent, sed Nos non aliud interesse existimamus alienos sollicitare subditos absque eorum Domini adfensu, quam permovere

re animos eorum tentandi gratia ad defensionem. Quod si licitum et fas est in rebus humanis, rectius censeat Vestra Serenitas; non existimamus etenim fore incognitum Vestrae Serenitati, quemadmodum Majores nostri solum Regni Poloniae gubernantes, pro veteri et antiquo jure Terrarum nostrarum Prussiae et Pomeraniae, in cujus territorio Civitas nostra Gedanensis sita est, judicialiter & jure multo tempore in actione perstiterunt in audientia Summi Pontificis, ubi ex clarissimis deductionibus et probationibus tandem pro Rege et Regno Poloniae sententialiter definitum existit, et Terrae Prussiae adjudicatae sunt, condemnati-que Cruciferi occupatores Terrarum ad cedendum injuste occupatis, et ad persolvendas satis notabiles pecuniarum summas pro damnis illatis, et sceleribus perpetratis. Et cum executio juris contra eos habere non potuit effectum, devotum tandem fuit ad arma, et post tanti temporis bellicas actiones, fortuna belli secuta est justitiam, concesserunt Terrae illae in ditionem Regis et Regni nostri. Et Parens Vestrae Serenitatis olim divae memoriae FRIDERICUS Imperator Augustus conscius actionum et justitiae Parentis nostri CASIMIRI Regis, et Regni Poloniae juris, quod ipsi soli competit ad Terras illas, licet etiam quandoque invitatus tractus ad defensionem rerum Cruciferorum, voluit tamen liberam juris et justitiae pro Rege et Regno Poloniae executionem fieri, quo minus impediretur. Non possumus et Nos cum Proceribus Regni nostri universis, aequo illud suscipere animo, quod nedum hoc statu rerum sollicitat, Nobis irrequisitis Vestra Serenitas nostros subditos in auxilium suarum actionum, sed quod etiam in vita humanitus existente olim Serenissimo Domino JOANNE ALBERTO Rege immediato Antecessore nostro Germano, ipsos Gedanenses Cives citare voluit Vestra Serenitas ad Consistorium Imperiale et Principum Germaniae. Cum tamen subditi uniuscujusque Regum et Principum profecto non nisi ad suorum jurisdictionem Dominorum jus et judicium sint evocandi. Hoc igitur habeat pro comperto Vestra Serenitas, et hac in re jam efficiatur certior, quod nequaquam Nos permittemus subditos nostros parere, quibuscunque citationibus concitatos ad Vestrae Serenitatis instantiam, aut ad Consistorium Imperiale et Principum Electorum Imperii evocari patiemur, sed apud Nos de ipsis postulantis justitiam reddere non dubitamus, neque sumus adeo rerum ignari, quod per eum sollicitan-

ANNO
1502.

ANNO citandi modum a fide ipsi nostri subditi
1502. nunquam deficere comperientur. Ita neque ad hujusmodi requisitionem expeditionis Vestrae Serenitatis parere quidquam curabunt. Et profecto his rationibus quaerendi auxilii pro expeditione contra rabiem Turcorum, quam mature parat Vestra Serenitas, pertimescendum est, ne loco praesidii & auxilii ferat impedimenta, si ista via peragendum putaverit. Valere felicissime V. S. exoptamus, & de communi Christianorum hoste triumphare. Datum Cracov. 24. Aprilis An. Domini millesimo quingentesimo secundo, Regni vero nostri Anno primo.

CXL.

1504. ALEXANDRI Regis Poloniae Confirmatio Jurium Oppidi Gdanensis. Actum in eo ipso Oppido Feria secunda in crastino Festi SS. Trinitatis An. 1504. *Ex Archivo Regni Lib. II. Lit. L. fol. 280.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Celebris ac diuturna Principum consuetudo hoc instituisse cernitur a saeculo, ut quidquid gestum sit, confirmationis robore perpetuetur. Id propter sempiternam rei gesta memoriam literarum perhennium tenores commendant. Proinde Nos ALEXANDER Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiaeque Dominus & Haeres &c. Significamus tenore praesentium quibus expedit universis. Quomodo attendentes singularem egregiamque virtutem, ac fidei et integritatis constantiam Famosorum Proconsulum, Consulium, & universorum oppidi nostri Gedanensis in Terris Prussiae consistentis incolarum in Praedecessores nostros Reges Poloniae, in Nos quoque singulariter sub Interregno post mortem Serenissimi olim JOANNIS ALBERTI Regis Poloniae, Germani Praedecessorisque nostri, & post felicem Coronationem nostram cum debita & omnimoda veneratione habuerunt & exhibuerunt, & praesertim dum hoc in praesentiarum ut fidelissimi & obedientes subditi magnifico de universis Oppidi Gdanensis statibus apparatu nostrum felicem ad Opidum istud adventum honorificentissime exceperunt, honestarunt, & apud eos constitutis Nobis fidelitatis, omagii & subjectionis iuramenta non minus libenter quam officiose praestiterunt, propter quod Nos tantae eorum virtutis & fidei

Tom. IV.

indiciu memorabile ac perpetuum effici- ANNO
cere, perpetuaque munificentia Regia 1504.
iplos ac Opidum praedictum nostrum Gedanense, universosque ejusdem incolas complecti volentes, non per errorem vel improvide aut indeliberate, sed de certa scientia & innata Nobis virtute, liberalitate & deliberatione, de consilioque Consiliariorum nostrorum ipsis omnes & singulas libertates, praerogativas, privilegia, indulta, donationes, literas, monumenta, immunitates & quaslibet inscriptiones, sub quibuscunque verborum tenoribus, modis atque dictis per Nos, ac per Serenissimos Illustrissimosque Praedecessores nostros Reges, Principes ac Duces Regni Poloniae & Terrae Pomeraniae, iuste tamen, rationabiliter & legitime, simul aut successive datas, donatas, concessas & emanatas, ac data, donata, concessa & emanata, quorum & quarum tenores hic habere volumus pro insertis, in omnibus ipsorum & ipsarum modis, punctis & articulis, clausulis & conditionibus roboranda, confirmanda & gratificanda, ac roborandas, confirmandas & gratificandas duximus & decrevimus, roboramusque, confirmamus & gratificamus, ac praesentis scripti patrocinio confirmamus & approbamus, decernentes illas & illa vere, perpetue, indubie & inviolabiliter firmitatis, robur obtinere in aevum; promittentes quoque illas & illa, ac quomodolibet illorum illarumque in omnibus praedictis eorum & earum modis & positionibus, descriptionibus, articulis, punctis & conditionibus firmiter, inconcussae & inviolabiliter tenere, habere & observare, tenerique, haberi & observari facere temporibus perpetuo duraturis, tenore praesentium mediante. Actum in eo ipso Oppido nostro Gedanensi Feria secunda in crastino Festi Sanctae Trinitatis Anno Domini millesimo quingentesimo quarto, Regni nostri tertio. Praesentibus ibidem Reverendis in Christo Patribus, Dominis, Magnificis & Venerabilibus Vincentio Vladislaviensi, Joanne Posnaniensi, Luca Varmieniensi Episcopis, Joanne de Tarnow Sandomiriensi &c.

CXLI.

Idem confirmat Jura Terrarum Prussiae. Actum in Marienburg, Feria secunda post Festum Sancti Viti, Anno 1504. *Ex Archivo Regni Lib. 12. Lit. M. fol. 25.*

Bbb

In

ANNO In Nomine Domini Amen.

1504.

Ad perpetuam rei memoriam.

Acta praesentis temporis solent deperire, nisi scripturae praesidio, & adminiculo testium ad memoriam futurorum sempiternam fuerint roborata. Proinde Nos ALEXANDER Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiaeque Dominus & Haeres &c. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis. Quomodo attendentes singularis virtutis, fidei & integritatis constantiam Praelatorum, Baronum, & universorum Terrarum nostrarum Prussiae incolarum, quod in Praedecessores nostros Reges Poloniae, in Nos quoque singulariter sub interregno post mortem Serenissimi olim JOANNIS ALBERTI Regis Poloniae, Germani Praedecessorisque nostri, & post felicem Coronationem nostram cum debita veneratione habuerunt & exhibuerunt, & praesertim dum hic in praesentiarum ut fidelissimi & obedientes subditi Nos in felici nostro huc in Terras Prussiae adventu honoratissime susceperunt, fidelitatisque, omagii & subjectionis juramenta non minus libenter quam officiose praestiterunt. Propter quod Nos tantae eorum virtutis & fidei indicium memorabile ac perpetuum efficere, perpetuaeque munificentia Regia ipsos, universosque Terrarum nostrarum Prussiae incolas, subditos nostros complecti volentes, non per errorem aut improvide, sed deliberate, scilicet de certa scientia, & innata Nobis virtute, favore & deliberatione Regis nostris ..... omnia & singula privilegia spiritualia & saecularia, localia, libertates, praerogativas, inscriptiones, donationes, immunitates, statuta, observationes & consuetudines in gratiam aut in spem in publico aut in privato omnibus & singulis Terris nostris Prussiae & earum incolis spiritualibus & saecularibus, Nobilibus & plebeis cujuscunque status, sexus & conditionis nunc & in futurum existentibus per Nos, aut Serenissimos Illustrissimosque Principes, Reges & Duces Regni Poloniae, Praedecessores nostros Terrarum harum Prussiae legitimos Dominos & Haereditas in diversis locis & conventionibus, ac in conventionibus & sine conventionibus deliberata, conclusa & concessa generalibus & specialibus privilegiis, literis & inscriptionibus descripta, ac universa alia sub quocunque privilegiorum, literarum & inscriptionum genere ordineque communiter aut divisim, iuste & legitime data, concessa, scripta, ac ab aliis emanata, quorum ac quarum tenores, articulos & effectus

perinde esse ac valere volumus & statuimus, ut praesentibus nostris originaliter ac de verbo ad verbum inserta insertaque essent in omnibus ipsorum ipsarumque punctis, conditionibus & articulis innovandum, roborandum, approbandum, gratificandum, & praesentis muniminis Regii nostri perpetui patrocinio confirmandum duximus ac innovamus, ratificamus, roboramus, approbamus, gratificamus & confirmamus tenore praesentium mediante in perpetuum, promittentes illos & illa, ac quaelibet illorum illarumque in omnibus praedictis eorum & earum modis, positionibus, descriptionibus, articulis, punctis & conditionibus firmiter, inconcusse & inviolabiliter tenere, habere & observare, tenerique haberi & observari facere temporibus a viterne duraturis, tenore praesentium mediante. Actum in Marienburg Feria secunda post Festum Sancti Viti, Anno Domini millesimo quingentesimo quarto. Praesentibus in Christo Patribus Dominis Vincentio Vladislaviensi, Joanne Poznaniensi, & Luca Varmieni Ecclesiarum Episcopis, nec non Magnificis, Venerabilibus & Generosis Joanne de Tarnow Sandomiriensi, Nicolao Gdzyna de Ludbranz Califfiensi, Ambrosio de Pampow Siradiensi & Majoris Poloniae Capitaneo Generali, Joanne de Dambrowa Culmensi, Mathia Rabe Marienburgensi, & Nicolao de Wolikow Pomeraniae Palatinis, Joanne de Lasko Regni nostri Cancellario et Joanne Rapszynski de Tanczyn Marfalso Sandomiriensi et Plocensi Capitaneo, ceterisque Consiliariis et Curiensibus nostris sincere fidelibus dilectis. Datum per manus ejusdem Venerabilis Joannis de Lasko Regni Poloniae et Ecclesiae Gnesnensis Cancellarii sincere Nobis dilecti.

CXLI.

Eiusdem Donatio Insulae Neringae dictae Civitati Gedanensi. 1505.
Actum in Conventione Generali Radomiensi, Feria tertia pro Festo S. Georgii Mart. An. 1505. Anno Regni quarto. *Indidem fol. 171.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Vetustis ac diuturnis observari constat temporibus, ut Actus atque Decreta Imperiali, Regali atque Ducali auctoritatibus promulgata perpetuo duratura, litera-

ANNO 1505. literarum apicibus commendentur, quarum tenores gestae rei imaginem ..... memoratam, aut oculis subjectam posteritati, successive innovarent a vo memorandam sempiterno. Proinde Nos ALEXANDER Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, nec non Terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujaviae, Russiae, Prussiae, ac Culmensis, Elbingensis, Pomeraniaeque Dominus et Haeres etc. Significamus tenore praesentium quibus expedit universis, praesentibus et futuris, harum notitiam habituris. Quomodo dum anno proxime praeterito Nobis in Marienburg feliciter agentibus orta fuisset controversia, ad nostramque et Consiliariorum nostrorum audientiam deducta, inter Famosos Proconsules et Consules Civitatum nostrarum Gedanensis ex una, et Elbingensis partibus ex altera, pro proprietate et possessione insulae vulgari almanico Neringa nuncupatae, cujus occasione Partibus utrisque iustitiam ministrare cupientes, certum eis praefixeramus terminum ad producendum jura, munimenta et privilegia, quibus visis, auditisque partium propositionibus, deductionibus, allegationibus et responsis, de consensu Consiliariorum nostrorum Terrarum Prussiae tunc Nobis assidentium, decreveramus ex eisdem iuribus et allegationibus, quae coram Nobis dicta ac dictae, productaeque ac productae erant, nihil iustitiae parti utrique ad Neringam competisse, sic quoque ad Nos, velut Terrarum Prussiae Dominum et Haereditas devolutam esse, proptereaque partibus utrisque super ea silentium imposuimus perpetuum, duximus tamen Nos contentos fuisse, si in futurum jura et privilegia sua coram Nobis potiora producerent, ut tandem illis visis, iterum iterumque eam controversiam in futurum nostro ad Marienburg adventu cognovissemus, et iustitiam ministrassemus. Verum quia Consules Gedanenses a diffinitione et decreto praedictis nostris ad Conventionem Generalem in Regno proxime futuram appellarant, quibus propterea citationem nostram contra Elbingenses dedimus, qua mediante Proconsulibus et Consulibus Civitatis nostrae Elbingensis mandavimus, quatenus in Conventione Generali ubicunque in Regno nostro proxime futura coram Nobis et Consiliariis nostris ad instantiam eorundem Proconsulum Gedanensium, cum omnibus iuribus et munimentis super ipsa insula habitis, aut eorum veris et indubitatis transumptis, decima die post nostrum felicem ad illam Conventionem ingressum judicialiter comparuissent, ubi

Nos iuribus debite revisis, et auditis partium propositis et responsis, id, quod iustum visum fuisset, cum Consiliariis nostris decrevissemus, et si comparere neglexerint, Nos cum parte comparente, absentia alterius non obstante, in Conventione ipsa Generali ad ea, quae juris fuerint, procederemus, et finale ac perpetuum decretum proferre deberemus, de qua re Consules ipsos Elbingenses per dictas nostras citationis literas, horum descriptionem continentes, effecimus certiores et avilatos. Quo citationis nostrae adveniente termino Consules Gedanenses coram Nobis et universis Consiliariis nostris in praesenti Conventione totius Regni Generali personaliter hic comparentes, exhibitis et prius in Marienburg productis et aliis eorum privilegiis, ab olim Praedecessoribus nostris super eandem insulam Neringa habitis accusata contumacia Consulum Elbingensium non comparentium, et privilegia munimenta que sua, vel illa, quae in Marienburg producebant, vel potiora, si haberent, non producentium, petierunt humiliter id, quod juris esset, per Nos, universosque Regni Consiliarios in hac ipsa praesenti Conventione Generali constitutos decerni. Nos vero nolentes cum parte comparente in absentia partis alterius quid praecipitanter agere, diffinitionem nostram, sententiam et perpetuum decretum ad certos alios terminos pro utraque parte, et ordine terminorum usque ad quartam vicem inscriptos, prorogavimus, in quorum quolibet Consules Elbingenses per Edictum publicum, ut juris est, Regni nostri iterum iterumque ad comparandum vocari mandavimus, prout vocati erant, usquequo ventum esset ad ultimum pro quarta vice diei hodiernae terminum, in quo cum Proconsules & Consules Elbingenses nec per se, nec per suos legitimos Procuratores comparuissent, Gedanenses vero in quolibet terminorum, accusando citatorum Elbingensium contumaciam, pro se et pro sua parte diligentiam fecissent, et praesertim in termino ultimo diei hodiernae, quo cum universis Praelatis spiritualibus et saecularibus Regni nostri Consiliariis, in praesenti Conventione totius Regni Generali constitutis, praesidebamus in iudicio ad diffiniendas causas ad eam ipsam Conventionem quomodolibet suspensas, inscriptas, aut ex more Regni pendentes, ad quam Conventionem etiam universos Praelatos spirituales et saeculares, et civitatum Proconsules et Consules Terrarum nostrarum Prussiae vocavimus, quibus non venientibus nihilominus, cum ipsi Gedanenses Consules petissent,

ANN 1505. tiissent, per Nos et eosdem universos Regni nostri Consiliarios id, quod juris esset, decerni, Nos cum Consiliariis eisdem universis primum approbantes et ratificantes, prout approbamus et ratificamus sententiam illam in Marienburg promanatam. Tameris Elbingenses Consules ad instantiam partis citantis condemnare potuissimus in his, quæ de jure essent, ratione non comparitionis eorundem, tamen ex pietate innata decretum condemnationis, quæ de jure ferenda erat, in partem gratiae nostrae Regiae commutavimus. Nolentes nihilominus Consulum Gedanensium, Nos Curiamque nostram usque ad praesentem convocationem, juxta exigentiam termini appellationis et citationis praedictorum obsequenter sequentium, fatigas et diligentias irritum iri, et non minus consideratis eorum ipsorum Proconsulum et Consulum Civitatis nostrae Gedanensis fidelibus servitiis indefessaque fidelitate, constantia, quibus assidue olim divinae memoriae Paternae, Fraternalis, et specialiter nostrae Majestatis se reddiderunt commendatos; itaque illos singulari nostrae gratiae praerogativa amplecti, et consolatos reddere cupientes, ut munificentiae et benignitatis Regiae nostrae, ratione in fidei perseverantia, et promptitudine servitiis Nobis et Successoribus nostris exhibendis ferventius permaneant; non per errorem, vel improvide aut indeliberate, sed de certa scientia, virtute et liberalitate Regiis nostris, nec non de unanimi consensu et consilio universorum Praelatorum praedictorum, status utriusque Consiliarios nostrorum Regni Poloniae impresentiarum hic Nobiscum agentium, imo ad petitiones eorum pro parte praedictorum Proconsulum et Consulum Gedanensium Nobis porrectas, praefatis Gedanensibus fidelibus nostris dilectis de manibus nostris damus, et nova donatione donamus, inscribimus, et liberaliter appropriamus perpetuo totam insulam praedictam, vocatam Neringa, alias id eorum, quidquid in ea ad Nos ex decreto in Marienburg inter ipsos Gedanenses et Elbingenses prolato pertinuit et pertinet, per ipsos Gedanenses cum omnibus pertinentiis, alias sic per omnia, ut eam insulam, vigore literarum per Dominum olim KAZIMIRUM Regem Genitorem nostrum ipsis inscriptam, tenere et habere consueverunt, tenendum, habendum, utfruendum et pacifice possidendum, prout antea praefati Gedanenses ab annis donationum et inscriptionum olim nostrorum Praedecessorum in eorum possessione et proprietate erant illamque

et illa omnia habuerunt et tenuerunt, et hucusque in possessione sunt, eamque habent et tenent vigore prioris inscriptionis, et donationis, per Dominum olim KAZIMIRUM Regem Genitorem nostrum eisdem Gedanensibus factae, datae, et liberaliter concessae, quam inscriptionem Paternae olim Majestatis nostrae in supplementum donationis praesentis nostrae ad petita Consiliarios eorundem nostrorum in omnibus punctis, articulis et clausulis innovamus, confirmamus, et defectum illius, si quis est vel esset, per praesentem donationem nostram supplementum, hic quoque eam illiusque literas, habere volumus pro insertis, et sicut venationes in insula praedicta per olim Paternam Majestatem constat Nobis esse reservatas, sic Nos etiam eas pro Nobis, Successoribusque nostris reservamus, quae omnia praemissa, donationemque praesentem nostram decernimus harum serie debita, et justae firmitatis habere robur in perpetuum, non obstante inscriptione per ipsam olim Majestatem Paternam Regiam Generoso et Venerabili olim Ludovico de Erlichshausen Magistro Prussiae ad eam arcem insulae, seu ejus partem unam, in donatione Paternae ejusdem Majestatis Regiae inscriptam factae, quam etiam in suo robore conservamus, et ei praesentibus derogare non intendimus, salvis conditionibus eisdem Gedanensibus pro hac ipsa donatione Magistro facta inscriptis, ac pertinentiis, juribus et conditionibus pro Nobis, alias Regibus Poloniae, in Oppido Gdanensi inscriptis et reservatis semper salvis. In cuius rei testimonium sigillum nostrum praesentibus est subappensum. Actum in Conventionione Generali Radomienfi Feria tertia pro Festo S. Georgii Martyris, Anno Domini millesimo quingentesimo quinto, Regni nostri Anno quarto.

CXLIII.

Transumptum protestationis & informationis coram Summo Pontifice Cardinalibus a Procuratoribus Ordinis factae, quod non sit necesse mittere Nuntium Apostolicum ad Regnum Poloniae & ad Prussiam pro facienda pace, quae jam facta fuit Thoruniae. Datum & actum in Castro Montis Regii, die quarta Octobr. Anno 1506. Ex Originali. Sigill. l.

In

ANNO 1506.

In Nomine Domini Amen.

Noverint universi hoc praesens publicum Transumpti Instrumentum inspecturi, lecturi & audituri. Quod Nos Job Dei & Apostolicae Sedis Gratia Pomezaniensis Episcopus ad Illustrissimi Principis & Domini, D. FREDERICI D. G. Ordinis B. MARIE Theutonicorum Hospitalis Jerosolimitani Magistri Generalis, Ducis Saxoniae, Landgravii Thuringiae, & Marchionis Misniae, ceterorumque Praeceptorum dicti Ordinis principalium & praesentium instantiam & requisitionem omnes & singulos, quorum communiter vel divisim interesse putavimus, eorumque Procuratores, si qui tunc adessent, pro eisdem ad videndum & audiendum infra scriptas literas, & Instrumenta publica produci, recipi, & postquam producta fuerint ad videndum & audiendum, manus Norariorum recognosci, ipsasque & ipsa transumi, exemplari, publicari, & in publicam formam redigi mandari, auctoritatemque & decretum ordinarium per Nos interponi ad dicendam causam, si quam habent rationabilem, quare praemissa minime fieri debeant, allegandam per edictum publicum, literisque citationis valvis Ecclesiae Sambienfis, ubi pro tunc resedimus, expresso ad hoc dictae Ecclesiae Administratore Episcopo in longinquis agente, accedente consensu, affixis, citari fecimus & mandavimus ad certum peremptorium terminum competentem, videlicet ad diem & horam infra scriptos, quibus advenientibus legitime in praesentia nostra supradictis Principalibus constitutis, circa quorumcunque Procuratorum suorum, per eos hactenus quomodolibet constitutorum, revocationum certas literas citatorias, de quibus supra fit mentio, a nobis emanatas debite executas de facto reportarunt, citatorumque in eadem contentorum non comparentium contumaciam accusarunt, ipsosque contumaces reputari, & in eorum contumaciam supradictas literas & instrumenta sub tenore infra scripto exhibuerunt atque dederunt, quas & quae transumi, exemplari, publicari & in publicam formam redigi mandari, auctoritatemque & decretum ordinarium interponi per Nos instanti postularunt. Nos tunc Job Episcopus praedictus dictos citatos non comparentes reputavimus non immerito, prout erant quo ad actum & terminum huiusmodi, suadente iustitia, contumaces, & in eorum contumaciam supradictas literas seu Instrumentum publicum ad manus nostras recepimus, vidimus, legimus, tenuimus, palpavimus

Tom. IV.

& diligenter inspeximus, sanumque, integrum & illa sum, ac omni prorsus vicio & suspicione carere reperimus, signoque, nomine, cognomine & manu discreti Viri Magistri Wilhelmi Hamer de Keyferswerde, Clerici Colonienfis Diocesis, ut prima facie apparuit, subscriptum, ipsumque ulterius ad dictorum Dominorum Principalium instantiam per discretum Virum Notarium publicum infra scriptum ibi praesentem transumi, exemplari, ac in publicam Transumpti formam redigimus & mandavimus, volentes & Auctoritate ordinaria decernentes, quod praesenti nostro Transumpto publico de cetero & in antea tam in Romana Curia, quam extra ubicunque locorum in iudicio & extra stet, illique detur & exhibetur talis & tanta fides, qualis & quantae dictis literis originalibus hic inferius insertis, & in praesenti Transumpto auctoritatis & collationis, data fuit & adhibita, daturque & adhibetur, seu daretur & adhiberetur, si in medio exhibita fuissent aut ostensa; tenor vero dicti Instrumenti publici, unde supra fit mentio, de verbo ad verbum sequitur & est talis:

„ In Nomine Domini Amen.

Anno a Nativitate ejusdem millesimo quadringentesimo vicesimo primo, Indictione quarta decima, die vero Jovis vicesima mensis Novembris, hora vesperearum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Domini MARTINI, Divina Providentia Papae V. Anno quinto, coram praefato Sanctissimo Domino nostro in mei Norarii publici & testium infra scriptorum, ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum, in praesentia personaliter constituti Reverendus in Christo Pater & Domini Caspar Episcopus Osiensis, Jodocus Quedenaw Decretorum Doctor, Frater Ordinis B. MARIE Theutonicorum Jerosolimitani Procuratores, & procuratorio nomine Magnifici & Religiosorum Virorum Domini Magistri Generalis, & Fratrum Ordinis praedicti, ac Arduinus de Novarra in Romana Curia Advocatus Consistorialis nomine dictorum Dominorum Procuratorum loquendo proposuit, dixit & allegavit, qualiter ad eorum noticiam nuperrime devenisset, quomodo videlicet Sanctitas sua quendam suum Nuntium ad Regni Poloniae & Prussiae partes ad faciendum & tractandum quandam pacem inter Dominum Regem Poloniae & sibi adherentes ex una, ac Magistrum & Ordinem praefatos partibus ex altera, si possit; alioquin ad recipiendas petitiones & responsiones Partium earundem mittere

tere

ANNO 1506. tere & destinare decrevisset. Verum Sanctitati suæ humiliter supplicamus, quatenus cum præfato Nuntio sic mittendo super sedere dignaretur, quia bonam pacem per ipsos Magistrum & Ordinem ac Regem Poloniæ prædictos in Thorun factam, & per Illustrissimi Principis & Domini, D. SIGISMUNDI Romanorum Regis sententias arbitrales Budæ & Vratislaviæ latas confirmatam haberent, quam Dominus Magister & Ordo prædicti tenuerunt & tenent, ac perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observare & tenere intendunt & intendunt, ac intendere & tenere ac observare volunt, & propterea non esse expediens aliquem per Sanctitatem suam mitti ad illas partes Nuntium. Deinde vero Venerabiles & circumspecti Viri Dominus Augustinus Dellante de Pisis, & Caspar de Perusio, dictæ Curiae Advocati Consistoriales, Vestra Sanctitati supplicant, quatenus Nuntium præfatum ad partes prædictas mittere & destinare pro vera pace inter Partes prædictas habenda dignaretur, qui quidem Domini Augustinus & Caspar Advocati prædicti cum a Dominis Procuratoribus Domini Magistri & Ordinis præfatorum interrogati fuissent, cujus nomine hoc peterent, responderunt & dixerunt, quod nomine Regis Poloniæ, eapropter dicti Domini Caspar Episcopus, & Jodocus Doctor Procuratores procuratorio nomine, quo supra, coram præfato Domino nostro verbo protestati fuerunt contra dictum D. Regem Poloniæ de pœna in dictis concordis & sententiis contenta, quam totiens incurrit, quotiens aliquid contra dictas concordias & sententias attemptaret, seu attemptari faceret, & nihilominus quandam papyri cedula ad unum de Reverendissimis in Christo Patribus & Dominis Cardinalibus scriptam & loquentem pro quadam summarum informatione, ad manus suæ Sanctitatis debita cum devotione & humilitate dederunt & assignarunt, similiter protestantes, prout in eadem cedula plenius continetur. Super quibus omnibus & singulis dicti Domini Procuratores procuratorio nomine, quo supra, petierunt sibi a me Notario publico infra scripto unum vel plura, publicum seu publica confici Instrumenta. Tenor verò dictæ papyri cedulæ, unde supra fit mentio, de verbo ad verbum sequitur, & est talis.

„ Reverendissime Pater.

Dicitur, quod Dominus noster intendit mittere quendam suum Nuntium ad partes Regni Poloniæ & Prussiæ, ad faciendum nescitur quam pacem inter Re-

gem Poloniæ & Ordinem &c. & ad recipiendum petitiones & responsiones Partium &c. si huiusmodi pacem facere nequiverit, unde pro parte Ordinis pro quadam summaria informatione Domini nostri & Dominorum Cardinalium, quia hoc fieri non debeat, est sciendum imprimis, quod Serenissimus Dominus Rex Romanorum per suas arbitrales sententias, tam Budæ quam Vratislaviæ latas, pacem perpetuam, factam per ambas Partes & omnes eis adhærentes in Thorun, & literas desuper confectas in omnibus suis punctis & articulis confirmavit, & mandavit Partibus ipsam perpetuis temporibus inviolabiliter observare, sub pœna decem millium marcarum argenti puri, declarans, quod huiusmodi pax per nullas dissensiones inter Partes in futurum forsan emergendas unquam possit quomodolibet violari; Item quod Dominus Magister Generalis cum toto suo Ordine huiusmodi pacem semper servavit, & intendit ipsam perpetuis temporibus inviolabiliter observare, & ideo non videtur necessaria huiusmodi missio ad pacem faciendam, ex quo jam est pax inter Partes ipsas multis rationabilibus mediis per ipsas Partes facta, & solemnibus stipulationibus collata, & tot authenticis sententiis confirmata, sed potius videtur, quod Dominus noster, prout ad suum spectat officium, Dominum Regem Polon. & sibi adhærentes inducat, ut eandem pacem cum Ordine servet, quam Magister & Ordo ab ipso plus quam pro summa quingentorum millium florenorum comparavit, & a frivolis & injunctis molestationibus Ordinis abstineat & desistat, prout ad hoc sub fide & honore Regis sæpe & sæpissime in literis suis & compromissis extat efficaciter obligatus. Item quod omnes lites, dissensiones, dissensionis & discordiæ, quæ fuerunt inter ipsas Partes usque ad tempus sententiæ ultimo latæ Vratislaviæ, fuerunt per eandem sententiam sic extinctæ & sopitæ, quod neutri Partium licere potest quomodolibet quidquam super eis innovare; nam Dominus Rex Romanorum in eadem ultima sententia remisit ambabus Partibus omnes huiusmodi dissensiones & discordias, & absolvit quaslibet ab impetitione alterius super eis, & nihilominus super ipsis ambabus Partibus imposuit perpetuum silentium, sub pœna decem millium marcarum argenti puri, quam Pars adversa totiens incidit, quotiens contra huiusmodi sententiam hic & alibi fecit & venit, prout coram competente iudice suis loco & tempore ostenditur. Item quod huiusmodi ultima sententia D. Regis Rom. est

ANNO 1506.

ANNO 1506. per Regem Poloniæ ratificata, approbata & emologata omnibus modis, quibus ipsam ratificare, approbare & emologare potuit & debuit, ita, quod ipsam non potest revocare in dubium, nec petere eam reduci ad arbitrium boni viri. Item ex præmissis claret, quod super huiusmodi præteritis dissensionibus & discordiis taliter extinctis & sopitis Dominus noster non debet aliquem mittere ad suscitandum easdem contra pacem & sententias supradictas. Item quod super aliis dissensionibus & discordiis, si quas D. Rex Poloniæ contra ipsum commissas per Dominum Magistrum & Ordinem prætenderet, post præfatum ultimam sententiam Domini Regis Romanorum, idem D. Rex Poloniæ etiam non potest immediate recurrere ad Dominum nostrum, sed debet primo requirere Dominum Magistrum & Ordinem pro sex personis ad iungendis, sex aliis per ipsum Dominum Regem Poloniæ ad hoc deputandis &c. juxta formam datam in literis pacis Thorunensis, & sententias arbitrales supradictas. Item si contra huiusmodi nostram sententiarum informationem Dominus noster ad instantiam Regis Poloniæ aliquem mittere disponeret, prout non speratur, ad illas partes ad cognoscendum vel de præteritis, vel etiam prævisis præsentibus huiusmodi differentiis & dissensionibus, vel aliquid aliud contra pacem Thorunensem & præfatas sententias arbitrales innovandas, pro parte Ordinis publice protestamur, primo quod hoc facit sine consensu eorum, qui hic sunt pro parte Ordinis, imo contra eorum expressam & omnimodam voluntatem, secundo totiens eundem Dominum Regem Poloniæ de pœna commissâ per ipsum propter huiusmodi instantiam & totiens committenda quotiens per eundem Nuntium Domini nostri ad aliquos actus ad sui instantiam contra præfatum pacem & sententias processum fuerit, seu aliquid innovatum. Acta sunt hæc Romæ apud Sanctum Petrum in sacro Palatio Apostolico in Camera Paramenti Domini nostri Papæ præfati, anno, mense, die, hora & Pontificatu quibus supra, præsentibus honorabilibus & discretis Viris: Magistro Bartholomeo della Strata Literarum Apostolicarum Scriptore, & Theodorico Stockman Clerico Traiectensis Diocesis, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Deinde vero in continenti & hora proxime dicta vel quasi, coram Reverendissimo in Christo Patre & Domino, Domino Antonio miseratione divina Episcopo Portuensi,

* Camera parata, seu Tribunal paratum, du Cange.

Sacro sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinali ANNO 1506. vulgariter Bononiensi nuncupato in mei Notarii publici & testium infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter constituti Rev. in Christo Pater & D. Caspar Episcopus Ossiliensis, Jodocus Procuratores, & Arduinus præfati nomine procuratorio, quo supra, dicentes, proponentes & allegantes, prout supra, coram Domino nostro præfato paullo ante dixerunt, proposuerunt & allegarunt, quod ad eorum notitiam noviter devenisset, qualiter Sanctissimus dictus Dominus noster Papa quendam suum Nuntium pro quadam pace & concordia inter Dominum Regem Poloniæ præfatum & ejus adhærentes ex una, ac Magistrum & Ordinem prædictum parte ex altera tractanda ad Poloniæ & Prussiæ partes prælibatas, alioqui ad recipiendum petitiones & responsiones partium earundem mittere destinare decrevisset, qui quidem Domini Procuratores prædicti nomine procuratorio, quo supra, præfato Reverendissimo Cardinali humiliter supplicarunt, quatenus Romanum Summum Pontificem Dominum nostrum prædictum informare vellet, quatenus Sanctitas sua Nuntium præfatum nullo modo mittere seu destinare occasione præmissorum ad partes prædictas dignaretur. Quod bonam pacem et concordiam per Dominum Regem Poloniæ, ac Magistrum et Ordinem præfatos in Thorun factam, et per Domini Regis Romanorum prædicti sententias arbitrales, ut præmittitur, latas confirmatam habent, quem perpetuo et inviolabiliter observare intenderunt et intendunt, et propterea nullum Nuntium præmissa occasione per Sanctissimum Dominum nostrum Papam prædictum ad partes prædictas expediens mittendum fore, et nihilominus iidem Procuratores nomine procuratorio, quo supra, quandam aliam papyri cedulam tenoris de verbo ad verbum cedulæ prioris pro quadam summaria informatione præfato Domino Cardinali ad manus suas dederunt atque tradiderunt, protestantes, prout in dicta cedula plenius continetur, coram præfato Domino nostro protestati sunt, super quibus omnibus et singulis dicti Domini Procuratores nomine quo supra procuratorio petierunt sibi a me Notario publico infra scripto unum vel plura publicum seu publica confici Instrumenta. Acta sunt hæc Romæ in domo habitationis prælibati D. Cardinalis, sita in scalis S. Petri in Camera Paramenti anno, mense, die et hora ac Pontificatu quibus supra, præsentibus ibidem discretis Viris Theodorico Stockman supra dicto

ANNO dicto ac Joanne Lucae Clerico Traje-
1506. stensis et Pomefanienſis Diceceſis, testi-
bus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter et ro-
gatis. Deinde vero et immediate paulo
prius actum proxime dictum die et hora
proxime dictis coram Reverend. in Chriſto
Patribus et Dominis, Dominis primo Fran-
ciſco eadem gratia Tituli S. Crucis in Je-
ruſalem Presbytero, Venetiarum Senio-
re, conſequenter vero Petro S. Mariae
in Dominica Venetiarum Juniore, dein-
de vero Lucido S. Mariae de Cosmedin
Diacono de Comite Cardinalibus vulga-
riter nuncupatis, in mei Notarii et te-
ſtium immediate ſupra et inſcriptorum
præſentia perſonaliter conſtituti Domini
Caſpar Episcopus et Jodocus Doct̃or Pro-
curatores ſæpe dicti, et nomine Procu-
ratorio, quo ſupra, propoſuerunt, di-
xerunt, allegarunt, ſupplicarunt, pro-
teſtati fuerunt et fecerunt juxta modum
et formam proxime dicta, ſuper quibus
omnibus et ſingulis dicti Domini Procu-
ratores nomine, quo ſupra, procurato-
rio petierunt, ſibi a me Notario publico
inſcripto, unum vel plura publicum
ſeu publica conſci Inſtrumenta. Acta
ſunt hæc Romæ in domibus habitatio-
num præſentium Dominorum Cardina-
lium præſentibus ibidem discretis Viris
Theodorico Stockman, Georgio Hoze,
Oliverio de Abden, Joanne Lucae
proxime dicto, et Bernoio ſupra mon-
tem Clerico Trajeſtenſis, Warmienſis,
Culmenſis, Pomezanienſis et Colonien-
ſis Diceceſis, teſtibus ad præmiſſa voca-
tis ſpecialiter et rogatis. Demum vero
Anno, Indictione et Pontificatu quibus
ſupra, die vero Veneris viceſima prima
dicti Menſis Novembris, hora vesp̃era-
rum vel quaſi, coram Reverendiſſimis in
Chriſto Patribus et Dominis, Dominis:
primo Branda eadem gratia Tituli Sancti
Clementis Presbytero Placentino, deinde
Jordano Episcopo Albanenſi de Urſinis,
conſequenter vero Angelo Episcopo Pre-
neſtrinenſi, Landenſi, poſt vero Johan-
ne Episcopo Oſtienſi Vicecancellario Vi-
varienſi vulgariter nuncupatis Sacroſan-
ctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, in
mei Notarii publici inſcripti teſtium-
que proxime ſupraſcriptorum, Domini
Caſpar Episcopus, Jodocus Doct̃or Pro-
curatores, et procuratorio nomine, quo
ſupra, ac Ardevinus Advocatus præſen-
tis una cum dictis Dominis Procuratori-
bus coram dictis Dominis de Urſinis et
Vivarienſi Cardinalibus perſonaliter con-
ſtituti propoſuerunt, dixerunt, allega-
runt, ſupplicarunt, proteſtati fuerunt et
fecerunt, juxta modum, viam, formam
proxime dictas. Super quibus omnibus

et ſingulis dicti Domini Procuratores no-
mine, quo ſupra, procuratorio petierunt, ANNO
ſibi a me Notario publico inſcripto uno, 1506.
num vel plura conſci Inſtrumenta. Acta
ſunt hæc Romæ in domibus habitatio-
num præſentium Dominorum Cardinalium, præ-
ſentibus teſtibus quibus ſupra. Die ve-
ro Sabbathi viceſima ſecunda dicti Men-
ſis Novemb. coram Reverendiſſimo in
Chriſto Patre et Domino Raynaldo, ea-
dem gratia S. Viti in macello Sacroſan-
ctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinali Diacono
de Branchachiis vulgariter nuncupa-
to, in mei Notarii publici et teſtium ſu-
pra proxime ſcriptorum præſentia con-
ſtituti Domini Caſpar Episcopus, et Jo-
docus Doct̃or Procuratores prædicti,
procuratorio nomine, quo ſupra, propo-
ſuerunt, dixerunt, allegarunt, ſuppli-
carunt, proteſtati fuerunt et fecerunt jux-
ta modum, viam et formam jam proxi-
me dictas, ſuper quibus omnibus et ſin-
gulis dicti Domini Procuratores nomine,
quo ſupra, procuratorio petierunt, ſibi
a me Notario publico inſcripto unum
vel plura, publicum ſeu publica conſci
Inſtrumenta. Acta ſunt hæc Romæ in
domo habitationis præſati Domini Car-
dinalis, præſentibus teſtibus quibus ſu-
pra. Proxime demum Anno, Indictione
et Pontificatu quibus ſupra, die vero
Dominica ultima dicti Menſis Novemb.
mane ante horam tertiarum in mei Nota-
rii publici et teſtium inſcriptorum præ-
ſentia conſtituti coram Domino Antonio
de Mediolano Decretorum Doct̃ore Ho-
norati Viri Magnifici Johannes de Vach-
tendonek et Nicolaus Friſchrtzi in Roma-
na Curia Magiſtri Generalis et Ordinis
prædictorum Procuratores et Sindici, ac
procuratorio et ſindicario nomine eorun-
dem proteſtati fuerunt, prout in quadam
papyri cedula eidem Domino Antho-
nio tunc ibidem per dictos Procurato-
res tradita et assignata plenius contine-
tur, ipſamque proteſtationem admitti,
ab eodem Domino Antonio inſtanter
petierunt, qui quidem Dominus Antho-
nius dictam proteſtationem, quantum de
jure potuit, admittit, tenor vero dictæ ce-
dulæ ſequitur et eſt talis. Coram Vobis
Venerabili et Circumſpecto Viro Domi-
no Antonio de Mediolano aſſerto Nuncio
ſeu Commiſſario ad partes Regni Polo-
niæ et Pruſſiæ, ad faciendum neſcitur
quam pacem inter Illuſtrem Principem
Dominum Regem Poloniæ, ac Magnifi-
cum & Religioſos Viros Magiſtrum Ge-
neralem & Fratres Ordinis B. MARIE
Theutonicorum Jeruſolimit. Hoſpitalis et
ad recipiendum petitiones & reſponſio-
nes partium, quod ſi hujusmodi pacem
facere

ANNO facere nequiverit, a Sanctiſſimo in Chri-
1506. ſto Patre Domino noſtro, Domino MAR-
TINO Papa V. ut præſentitur, ſpeciali-
ter deputato, teque Notario publico,
tamque authentica perſona, legitime ſti-
pulante, vobisque teſtibus præſentibus
& aſtantibus, Johannes de Vachtendock
& Nicolaus Friſchrtzi Procuratores & Sin-
dici, procuratorio & ſindicario nomine
dictorum Dominorum Magiſtri Genera-
lis & Fratrum Ordinis antedicti propo-
nunt, dicunt, allegant, & proteſtantur
inſcripta, quæ offerunt ſe citra ſuper-
ſtuum probationem coram judice com-
petenti legitime ſuo loco & tempore pro-
baturi; Imprimis quod Sereniſſimus Prin-
ceps Dominus Rex Romanorum per ſuas
arbitrales ſententias tam Budæ quam Vra-
tiſlaviæ latas pacem perpetuam factam
per ambas Partes & omnes eis adhæren-
tes in Thorun & literas deſuper confe-
ctas in omnibus ſuis punctis & articulis
confirmavit & mandavit Partibus ipſam
perpetuis temporibus inviolabiliter ob-
ſervare, ſub pœna decem millium marca-
rum argenti puri, declarans, quod hu-
jusmodi pax per nullas diſſenſiones inter
Partes in futurum forſan emergendas nun-
quam poſſet quomodolibet violari. Item
quod Dominus Magiſter Generalis cum
toto ſuo Ordine hujusmodi pacem ſem-
per ſervavit, & intendit ipſam perpetuis
temporibus inviolabiliter obſervare, &
ideo non videtur neceſſaria hujusmodi
miſſio ad pacem faciendam, ex quo jam
et pax inter Partes ipſas multis rationa-
libus mediis per ipſas Partes facta, &
ſolempnibus ſtipulationibus vallata & tot
authenticis ſententiis confirmata, ſed po-
tius videtur, quod Dominus noſter Papa,
prout ad ſuum ſpectat officium, Domi-
num Regem Poloniæ & ſibi adhærentes
inducat, ut eandem pacem cum Ordine
ſervet, quam Magiſter & Ordo ab ipſo
plus quam pro ſumma quingentorum mil-
lium florenorum comparavit, & a frivo-
lis & injuſtis moleſtationibus Ordinis ab-
ſtineat & deſiſtat, prout ad hoc ſub fide
& honore Regiis ſæpe & ſæpiſſime in lite-
ris ſuis & compromiſſis extat efficaciter
obligatus. Item quod omnes lites, diſſen-
ſiones, differentiæ & diſcordiæ, quæ fue-
runt inter ipſas Partes uſque ad tempus
ſententiæ ultimo latae Vraſlaviæ, fue-
rint per eandem ſententiam ſic extinctæ
& ſopitæ, quod neutri Partium licere
poſſet, quomodolibet quidquam ſuper
eis innovare. Nam Dominus Rex Ro-
manorum in eadem ultima ſententia remi-
ſit ambabus Partibus omnes hujusmodi
diſſenſiones & diſcordias, & abſolvit
quamlibet ab impetitione alterius ſuper
Tom. IV.

eis, & nihilominus ſuper ipſis ambabus ANNO
Partibus impoſuit ſilencium ſub pœna de- 1506.
cem millium marcharum argenti puri,
quam Pars adverſa totiens incidit, quo-
tiens contra hujusmodi ſententiam hic &
alibi fecit & venit, prout coram compe-
tente judice ſuis loco & tempore oſtende-
tur. Item quod hujusmodi ultima ſen-
tentia Domini Regis Romanorum eſt per
Regem Poloniæ ratificata, approbata &
emologata omnibus modis, quibus ipſam
ratificare, approbare & emologare po-
tuit & debuit, ita quod ipſam non poſſet
revocare in dubium, nec petere eam re-
duci ad arbitrium boni Viri. Item ex
præmiſſis claret, quod ſuper hujusmodi
præteritis diſſenſionibus & diſcordiis tali-
ter extinctis & ſopitis præſatus Dominus
noſter Papa non debet aliquem mittere
ad ſuſcitandum easdem contra pacem &
ſententias ſupradictas. Item ſuper aliis
diſſenſionibus & diſcordiis, ſi quos forte
Dominus Rex Poloniæ contra ipſum Do-
minum commiſſas per Dominum Magi-
ſtrum & Ordinem præſentem, poſt præ-
ſentem ultimam ſententiam Domini Regis
Romanorum, idem Dominus Rex Polo-
niæ etiam non poſſet immediate recurrere
ad Dominum noſtrum, ſed debet pri-
mo requirere Dominum Magiſtrum &
Ordinem pro ſex perſonis adjungendis,
ſex aliis per ipſum Dominum Regem Polo-
niæ ad hoc deputantis, juxta formam
datam in literis pacis Thorunenſis, &
ſententias arbitrales ſupradictas. Item
ſi contra præmiſſa præſatus Dominus no-
ſter Papa ex officio ſuo, vel ad inſtanciam
Regis Poloniæ aut alterius cujuſcunque,
Vos Dominum Antonium prædictum in
hoc negotio Nuntium vel Commiſſarium
ſpecialiter deputaverit ad recognoſcen-
dum vel de præteritis, vel etiam præſens
præſentibus hujusmodi differentiis & di-
ſſenſionibus, vel aliquid aliud contra pa-
cem Thorunenſem & præſatas ſenten-
tias arbitrales innovandum, quod tamen
non creditur, ex tunc Procuratores & Sin-
dici prædicti nomine quo ſupra, et pro parte
dictorum Magiſtri & Ordinis publice et
ſolempniter proteſtantur, primo videli-
cet, quod in hujusmodi veſtram aſſertam
miſſionem, delegationem vel deputatio-
nem minime conſentiunt, quodque idem
Dominus noſter Papa hæc facit ſine Pro-
curatorum prædictorum, et omnium con-
ſenſu eorum, qui ſunt in dicta Curia pro
parte Ordinis prædicti, imo contra eo-
rundem expreſſam et omnimodam volun-
tatem. Item contra eundem Dominum
Regem Poloniæ dicti Procuratores et Sin-
dici proteſtantur de pœna commiſſa per
ipſum propter hujusmodi inſtanciam et
D d d totiens

ANNO totiens committenda, quotiens per Vos
1506. assertum Nuntium vel Commissarium Do-
mini nostri, aut per quemcunque alium,
per eundem Dominum nostrum in hac
causa forsan deputandum, ad aliquos a-
ctus ad sui instantiam contra praefatam pa-
cem et sententias processum fuerit, seu
aliquid innovatum. Super quibus omni-
bus et singulis dicti Procuratores nomine
procuratorio, quo supra, sibi a me No-
tario publico infra scripto unum vel plu-
ra, publicum seu publica petierunt con-
fici Instrumentum et Instrumenta. Acta
fuerunt haec in domo habitationis praefa-
ti Domini Anthonii, Anno, Mense, In-
dictione, die, hora et Pontificatu quibus
supra. Praesentibus ibi discretis Viris
Gorfrido Casper Henrico Mele de Krey-
nelt, et Bonifacio de Alemania Clericis
Leodienfis, Colonienfis et Traiectenfis
Diecefis, testibus ad praemissa vocatis
specialiter et rogatis. Et ego Vilhelmus
Hammer de Keyferswerde, Clericus Colo-
nienfis Diecefis praefata, publicus Im-
periali auctoritate Curiaeque causarum
Camerae Apostolicae Notarius, qui praem-
issis omnibus et singulis, dum sic, ut
praemittitur, fierent et agerentur, una
cum praenominatis testibus praesens in-
terfui, eaque omnia et singula sic fieri vi-
di et audiui, ideoque hoc praesens pu-
blicum Instrumentum per alium, me a-
liis occupato negotiis, fideliter scriptum
subscripsi, publicavi, et in hanc publicam
formam redegi, signoq; et nomine meis
solitis et consuetis, in evidens testimoni-
um omnium et singulorum praemissorum,
rogatus et requisitus signavi.

Quibus omnibus et singulis rite et le-
gitime factis auctoritatem et decretum no-
strum ordinarium duximus interponen-
dum, et interposuimus, prout interponi-
mus praesentium per tenorem. In quo-
rum omnium et singulorum fidem et te-
stimonium praemissorum praesentes lite-
ras atque praesens publicum Transsump-
ti instrumentum exinde fieri fecimus,
nostrique sigilli appensione ac infra scripti
Notarii subscriptione iussimus communi-
ri. Datum et actum in Castro Montis Re-
gii Sambienfis Diecefis, in Aula solitae
Residentiae dicti Illustrissimi Principis Ma-
gistri Generalis, Anno a Nativitate Do-
mini millesimo quingentesimo sexto, In-
dictione nona, die vero quarta decima
Octobris, Pontificatus Sanctissimi in Chri-
sto Patris et Domini nostri, Domini JU-
LII Divina Providentia Papae II. Anno
tertio. Praesentibus ibidem Michaelae
Pett et Georgio de Watt Scribis dicti Prin-
cipis, Scholaribus Misnensis et Constan-

tienfis Diecefis, testibus ad praemissa ANNO
vocalis et rogatis. 1506.

Et Ego Jacobus Choppe de Tonitz,
Clericus Gnesnensis Diecefis
publicus Apostolica & Imperiali
auctoritatibus Notarius, di-
ctique Reverendi Parris Domi-
ni Episcopi Pomezanienfis in hu-
jusmodi negotio Scriba, quia
praeferti Instrumenti publici
exhibitioni, productioni, trans-
sumptioni, auscultationi, cola-
tioni, consensus Administrato-
ris Ecclesiae Sambienfis praedi-
ctae interventioni, decreti & a-
uctoritatis ordinariae interpositio-
ni, omnibusque & singulis aliis
praemissis, dum sic, ut praemi-
tatur, per praefatum Dominum
Episcopum et coram eo fierent,
et agerentur, una cum praeni-
minatis testibus praesens inter-
fui, eaque omnia et singula sic
fieri vidi et audiui, ideoque praesens
publicum Transsumpti In-
strumentum, manu alterius fide-
liter scriptum, exinde confeci,
subscripsi, publicavi, et in hanc
publicam redegi formam, quan-
signo, nomine et cognomine
meis solitis et consuetis una cum
praefati Domini Episcopi sigi-
li appensione roboravi & signa-
vil, in fidem evidensq; testimo-
nium omnium praemissorum ro-
gatus et requisitus.

CXLIV,

Bulla LEONIS X. qua suadet SIGISMUNDO Polonorum Regi, ut causam cum Cruciferis Lateranensi Concilio subiciat dijudicandam. Datum Romae Anno 1513. die 18. Martii.

Intelleximus quidem magna cum mole-
stia inter Te atque ALBERTUM Mar-
chionem, ut appellant, Brandenburgensem,
Societatis Marianorum Theutonico-
rum in Prussia Magistrum, plurimas
atque maximas jam inde a vestris Ma-
joribus ortas atque traditas dissensiones ex-
stitisse, eamque ob rem omnes homines,
quibus vestrae utriusque rationes atque
causae cognitae essent, magnopere vereri,
ne post eum diem, qui erit pridie Id. Ma-
jas, magnum atque apertum bellum inter
vos commoveatur, maximisque cum
gentium & populorum, qui vestro in Im-
perio sunt, detrimentis atque cladibus ex-
er-

ANNO exerceatur: qui dies praestitutus a vobis
1513. fuit, quo die ille statueret, utrum a te
imperata faceret, an se in libertatem ven-
dicaret. Itaque vel pro nostra in omnem
Christi populum cura & studio, vel ma-
xime pro ea voluntate, quam quidem er-
ga te benevolam & propensam in primis
habemus, graviter tulimus hoc ingressu
atque initio nostri Pontificatus certiores
Nos fieri, nova jam jamque a vobis bella
imminere, novos armorum motus, nova
incendia excitari: cum illud in primis cu-
piamus, eique rei omnem nostram cu-
ram & cogitationem adhibendam statue-
rimus, ut ea, quae dudum succensa ar-
dere adhuc flagrareque videntur, bella
inimicitiaeque magnorum Principum mo-
dis omnibus restinguantur. Quod qui-
dem Dei Opt. Max. auxilio, qui ad se
tendentes, seque unum respicientes co-
natus hominum consiliaque non deserit,
brevis fore confidebamus. Quamobrem
paterno Te & amore & studio esse hor-
tandum putavimus, ut cursum atque im-
petum irarum tuarum tantisper sustine-
res, dum a Nobis Legatus amplissima
cum potestate istuc venit, qui vestris cau-
sis & controversiis cognitis, quae aequa
sint, amice statuatur, concordetque vos,
si fieri potest, & pacatos reddat. Decre-
vimus enim nostros Legatos magnos Vi-
ros ad plurimas quamprimum nationes
mittere. Vel Tu, si id Tibi erit anti-
quius, rem totam integrasque partes
tuas Lateranensi Concilio jam incepto agi
remittas atque rejicias: a quo porro ma-
xime convenit Regum & Ducum & ma-
gnorum Principum contentiones contro-
versiasque terminari. Quod & Nobis e-
rit gratius, ut causa ipsa, cujus nonnul-
las saepius partes aliquot ante Nos Roma-
ni Pontifices recte utrique vestrum con-
sules attigerunt, Romae per Concilium
transigatur: & Tibi certe cum ad rerum
tuarum statum securitatemque conduci-
bilis, tum ad animi Tui quietem & tran-
quillitatem longe aptius; non unum mo-
do Romanum Pontificem, sed una cum
ipso etiam reliquos omnes universamque
Reipublicam vestrarum litium, expo-
stulationum, discordiarum disceptatri-
cem extitisse: cum existimandum sit, quae
totius Reipublicae oculis perspecta decer-
nuntur, ea & rectissime confici, & firma
atque solida plane fore. Iniquum est
etiam & profecto miserum, optimas po-
pulosissimasque nationes, quae ad Chri-
stianae ditionis atque gloriae terminos pro-
pagandos, vel propter fortitudinem ani-
morumq; robur omnium aptissimae, vel
propter locorum naturam opportunissi-
mae videantur esse, suis inter se odiis con-

teri, suis ipsarum simultatibus infringi ANNO
& debilitari. Tum illud vehementer ti- 1513.
memus, ne si vos magnos Principes hostes
perpetui nostri Turcae, quos habetis fi-
nitimos, conversis contra vos armis con-
currere male animatos senserint; magna
ipsi ex ea re laetitia voluptateque perce-
pra opperientes, dum vestris cladibus vires
opesq; vestrae fractae ac debilitatae sint, u-
nanimis atque integri vos adoriantur, &
magno vestro cum malo, quod Deus o-
men obruat, Christiano nomini notam
aliquam insignem atque perpetuam inu-
rant. Hoc cavere ipsi, quibus quidem uni-
versi gregis mandata cura atque sanatio
est, maxime omnium debemus, & pro-
fecto cavebimus, si Te de Nobis, deque
Re Christiana publica bene merendi stu-
dium cogitatioque excitabit, qua nulla
esse Regibus magis propria, nulla hone-
stior ac plane laudabilior potest. Quod
quidem Te facturum Tua virtute atque
prudencia freti sane confidimus. Atque
id quo lubentius facias, scire Te volu-
mus, eadem Nos de re ad ALBERTUM
litteras daturus, ab eoque postulaturus,
ut se contineat. Verum quo Tu propter
Regiam dignitatem atque amplitudinem
apud omnes homines major excelliorque
es, eo Te cupimus priorem faciliorem-
que nostris hortatibus praesto esse. Quan-
to enim Te ipse leniorem & placabilio-
rem Nobis & Reipublicae praestiteris,
tanto se Deus omnibus Tuis aggrediendis
trahandisque rebus magis benivolum at-
que propitium adjungat. Dat. XV. Cal.
April. MDXIII. Ante coronat. Roma.

CXLV.

Articuli pro Parte Serenissimi Principis Domini SIGISMUNDI Regis cum Reverendissimo Domino MATTHAEO Cardinali Gorcensi, Oratore Imperiali concordati in Conventu Posoniano. d. 20. Maji An. 1515. Ex Archivo Regni Lib. 9. sub Lit. I. fol. 24.

Cum Serenissimus Dominus Rex Polo-
niae in ea semper voluntate fuerit,
ut cum Sacra Imperiali Majestate in opti-
ma amicitia & benivolentia fraterna vivat
& maneat, suamque Majestatem, tan-
quam Fratrem majorem & Consanguineum
charissimum etiam observet ac vene-
neretur; placeat igitur Majestati suae
Caesareae, ut res & negotia inter eun-
dem Serenissimum Poloniae Regem, &
Magistrum Prussiae ac Ordinem suum in
ea forma et modo remaneant, quemad-
D d d 2 modum

ANNO 1515. modum erant, & observabuntur ab Anno Domini 1467. tempore felicitis memorie FRIDERICI imperatoris, & Serenissimi Domini Regis CASIMIRI, nec Magistrum Prussiae ejusque Ordinem subtrahere vellet ab his, quae debent suae Serenitati & Regno Poloniae, & quae Praedecessores ejus Magistri faciebant, neque auxilium, neque consilium ei praestet in damnum & detrimentum suae Serenitatis & Regni sui.

Quodsi posthac aliqua novae differentiae & controversiae inter Serenissimum Dominum Regem Poloniae, & Magistrum atque Ordinem infra quinquennium exoriantur, idem Magister sive Ordo in Prussia prius Regiam Majestatem Poloniae super inde amicablem requirat, & prius tentetur, si hujusmodi differentiae & controversiae inter se ipsos amicablem & per bona media componere poterint, sin minus, quod illae ipsae controversiae ad amicabilem compositionem sacratissimi Imperatoris MAXIMILIANI moderni, & Serenissimi Domini VLADISLAI Regis Hungariae, ac Reverendissimorum Dominorum Thomae Strigonenfis, Sedis Apostolicae Legati, & Matthaei Gorcenfis, Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium, concordari debeant, & si quis eorundem Dominorum ad componendas hujusmodi controversias designatorum intra spatium superscripti temporis ab hac vita discederet, tunc tres reliqui cum assensu & voluntate Serenissimi Domini Poloniae Regis in locum demortui alium surrogare & sufficere poterint, cum quo earundem controversiarum componendam habebunt facultatem.

Serenissimus Dominus Rex Poloniae mox post victoriam de Duce Moschorum habitam potuit cum eo habere inducias, & nunc posset, si vellet, sed in hoc statu rerum non censet id esse e re sua, & Dominorum suorum. Si tamen Caesarea Majestas habet mandatum ad plenariam concordiam perficiendam, aut si Oratores ejusdem Moschi plenaria potestate fulti hic aderunt, Regia Majestas cum consilio Serenissimi Germani sui non recusabit eandem concordiam aequis & justis conditionibus inire, quam si Moschus detrectaret, aut initam observare nollet, extunc Majestas Caesarea illi contra Serenissimum Regem Poloniae, & Regna & Dominia sua amplius nullum auxilium vel favorem prestare debebit directe vel indirecte, per se vel submissas personas.

Item pro bono pacis, & amicitiae firmandae Serenissimus D. Rex Poloniae est contentus, ut soli Germani ad Ordinem in Prussia suscipiantur.

Item quod ad subditos Serenissimi Domini Poloniae Regis Civitatum Gedanensis & Elbingensis attinet, qui bannis Imperialibus, & aliis modis juri Regni Poloniae noxiis molestari & gravari solent, in Conventu Serenissimorum Dominorum Hungariae & Poloniae Regum cum Sacra Caesarea Majestate quaeretur modus, quo res haec justis & aequis mediis terminetur.

Item Serenissimus Rex Poloniae contentatur, quod Caesar in hoc conventu possit simul cum Serenissimo Rege Hungariae, & Reverendissimis Dominis: Strigoniensi & Gorcensi Cardinalibus videre et se informare de differentiis inter eundem Serenissimum Regem Poloniae, & Magistrum atque Ordinem Prussiae, & illos omnes studere amicablem concordare, quod si non fieret, nihilominus articuli superscripti in suo maneant vigore.

Acta sunt haec Posonii, & prolocuti, concordati & conclusi superscripti articuli inter Serenissimum Principem & Dominum, Dominum SIGISMUNDUM Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithvaniae, Russiae, Prussiae, &c. Dominum & Haeredem, ac Reverendissimum Dominum MATTHEUM S. Angeli Diaconum Cardinalem Gorcensem, Coadjutorem Saltzburgerensem, ac Sacratissimi Principis & Domini D. MAXIMILIANI Romanorum Imperatoris semper Augusti in Italia Locum tenentem Generalem, & ad superscripta Mandatarium & Procuratorem specialem. Praesentibus Serenissimo Principe & Domino, Domino VLADISLAO Hungariae & Bohemiae Rege, & Consiliariis praefatarum trium Majestatum. In quorum fidem & testimonium Serenissimus Dominus Rex Poloniae, & Reverendissimus Dominus Cardinalis Gorcensis superscripti hos articulos subscripserunt manibus propriis, & sigillis seu signetis consuetis muniti fecerunt, Anno Domini millesimo quingentesimo quinto decimo, die vicecima mensis Maji.

CXLVI.

MAXIMILIANUS Imperator declarat se nolle Magistrum & Ordinem Teutonicum in Prussia subtrahere ab observantia Pactorum cum CASIMIRO Rege Poloniae initorum, debitaque Regibus Poloniae fidelitate, simulque Gedanum & Elbingam ex banno dimittit. Datum in Civitate Viennensi die 22. Mensis Julii, Anno

ANNO 1515. Anno 1515. Ex Archivo The-
sauri Regni.

MAXIMILIANUS Divina favente Clementia Electus Romanorum Imperator, semper Augustus, Germaniae, Hungariae, Dalmatiae &c. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae &c. Comes Palatinus &c. tenore praesentium recognoscimus & profite-mur, quod cum inter alia, quae Nobis curae cordique sunt, summopere cupiamus vera, sincera atque fraterna unione caeteris Principibus Christianis conjungi, ac quantum in Nobis est, omnes ad Sanctae pacis & concordiae foedera reducere & cohortari: ut tandem concordibus armis & viribus Christianis ferocissime ejusdem nominis hostes debellari & exterminari possent: ut hinc quieti, tranquillitati ac stabilitamento universae Religionis ad incrementum & propagationem Christiani nominis consuleretur. Cumque Serenissimus Dominus Rex Poloniae in ea semper voluntate fuerit, ut cum Sacra Imperiali Majestate in optima amicitia & benevolentia fraterna vivat & maneat: Suamque Majestatem tanquam Fratrem majorem & Consanguineum charissimum etiam observet ac veneretur, placuit ergo Majestati nostrae Caesareae, ut res & negotia inter eundem Serenissimum Poloniae Regem et Magistrum Prussiae ac Ordinem suum, in ea forma et modo remaneant, quemadmodum ex-

tant utrinque conscripta, et observaban-
tur ab annis retroactis tempore felicitis 1515.
memoriae FRIDERICI Imperatoris, et
Serenissimi Domini Regis KAZIMIRI,
nec Magistrum Prussiae ejusque Ordinem
subtrahere volumus ab his, quae debent
suae Serenitati et Regno Polon. et quae
Praedecessores ejus Magistri faciebant,
neque auxilium, neque consilium ei prae-
stabimus in damnum et detrimentum suae
Serenitatis et Regni sui. Item quod ad
Civitatem Gedanensem et Elbingensem
attinet, quae hactenus bannis et aliis mo-
dis juri Serenissimi Regis et Regni Polon.
noxii gravabantur, Nos ex nunc jam
easdem bannis absolvimus, et liberas esse
decernimus, ac id ipsum Judicio Camerae
nostrae Imperialis literis nostris
denuntiabimus. Mandabimusque, ut
easdem Civitates a praeteritis bannis
absolutos dimittat, et in futurum ex
quibuscunque causis ad cujuscunque instantiam
nunquam eas audeat bannire, vel quovis modo infestare: nullumque
judicium contra easdem Civitates et earum
similes a nostra Imperiali Judicii Camera
deinceps institui et fieri permittemus.
Quos duos articulos Nos summa fide promittimus
inviolabiliter observare, adimplere et exequi, neque illis
quoquo modo contravenire. Harum testimonio
Literarum nostrarum, Sigilli nostri Imperialis
munitione roboratarum. Datum in Civitate nostra
Viennensi die 22. Mensis Julii Anno Domini 1515.

CXLVII.

Kayser MAXIMILIANUS spricht die Inwohner derer Städte Dantzic und Elbingen vom Reichsbann, und andern ihnen vom Kayserlichen Reichs-Kammergericht auferlegten Strafen frey und los, befiehlt auch, hinführo gegen solche auf keine Weise mehr gerichtlich zu verfahren. Gegeben in Wien den 4. August im Jahr 1515. Aus dem Original.

Wir MAXIMILIANUS von Gottes Gnaden Erweelter Römischer Kayser, zu allen Gezeiten Merer des Reichs, in Germanien, zu Hungern, Dalmatien, Kroatien König, Ertzhertoge zu Burgundien und Brabant; Wir enbieten den Edlen Ersamen unseren andechtigen, undt des Reichs lieben getreuen Sigmunden Graffen zu Hochhausen gegeneertigen, Tom. IV. undt

CXLVII.

MAXIMILIANUS Electus Imperator absolvit Gedanenses & Elbingenses a banno & aliis paenis Camerae Imperialis, vetatque, ne contra ipsos ullo modo procedatur. Datum Viennae d. 4. Augusti Anno 1515. Ex Originali.

Nos MAXIMILIANUS Dei Gratia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, Hungariae, Dalmatiae Croatiaeque Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae et Brabantiae, Nobili, honesto, nostro devoto et Imperii dilecto fidei Sigismundo Comiti de Hochhausen in praesenti et futuro Caesareae Camerae nostrae Judici, nec non Nobilibus

ANNO 1515. undt einen deren künftigen, unsern Camerichter, undt von den Beyßitzern unser Käyserlichen Kamersgerichts unser Gnadt undt alles gutt. Edlen Ehrfamen, Andechtigen, undt lieben Getreuen. Wir haben außs trefflichen Ursachen Uns darzu bewogen, damit die Burgermeister, Stadt undt Gemein der Stadt Tantzigen undt Elbingen, von unser undt des Heiligen Reichs Acht undt Aberacht, anneben andern Straffen undt . . . . ., darein durch euch erkannt sein, absolviert undt entlediget, undt widerumb in unsere undt des Heiligen Reichs Gnadt undt Huld genommen werden, Recht undt Gerechtigkeit, so sey vorgehabt, gesetzt, undt darzu gesagt, unser leberlang nichts wider bey pretendiren zu lassen, undt anzubefehlen euch ernstlich das wir gegen den Gemeinten von Tantzigen undt Elbingen undt andern angelebten Güttern . . . . . erst der obbestimbten Urteilen oder . . . . ., sondern gantz still seyt. Daran thut Ihr unser ernstliche Meynung. Geben in unser Stadt Wien an dem vierten Tag des Monats Augusti, nach Christi Geburt funfzehen hundert, und im funfzehenden, unser Reichs des Römischen dem dreysigsten, undt des Hungarischen im sechs undt zwanzigsten Jahr.

Ad Mandatum Domini Imperatoris

CXLVIII.

1517. Commissio S. R. Maiestatis in Causa Episcopi Varmiensis ratione Districtus Scharfaw. Lib. Leg. Lit. E. fol. 248.

SIGISMUNDUS etc. Cum nuper Nobis questus esset Reverendus Pater D. Mauricius Episcopus Varmiensis, quod ipso ob publica terrarum Prussiae negotia in publicis Regni consiliis apud Nos constituto, Proconsules et Consules Gedanenses moderni ipsum districtum Scharfaw, quem una cum Praedecessoribus suis felicis recordationis Fabiano et Luca Episcopis quiete et pacifice eousque possiderent, non citatum, nec causa illi intentata, sed praeter juris ordinem, et de facto, duabus villis duntaxat relictis, ausu temerario spoliassent, subditos sibi, tanquam legitimis Dominis, jurare compulissent, et praeterea retia, cymbas, aliamque suppellectilem piscatoriam, una cum captis aliquot sturionibus violenter abstulissent; Nos quosdam ejus causae Judices delegavimus, committentes, ut, cum de spolio hujusmodi sufficienter edocti essent, ipsum Episcopum et Ec-

libus, honestis, devotis et dilectis fidelibus Assessoribus salutem. Permoti gravissimis rationibus decrevimus ac statuimus, tibi exequendum mandamus, quatenus Consules, Status ac Communitas Civitatis Gedanensis et Elbingensis a nostro Sacrique Imperii tam inferiori quam superiori banno, nec non aliis poenis, quas per vestram sententiam inciderunt, liberi et soluti sint, ac iterum in nostram Sacrique Imperii gratiam et favorem recipiantur, suisque pristinis juribus, quae prius habuerunt, restituantur. Praeterea promissimus, Nos toto nostro vitae tempore nullas unquam contra ipsos habere praetensiones, serioque mandavimus, ne contra Communitates Gedanensem et Elbingensem, caeteraque eis annexa oppida secundum supra memoratam sententiam ullo modo, sed in silentio procedatur. Quae omnia tibi exequenda committimus. Datum Vindobonae d. 4. Mensis Augusti Anno Christi 1515. Romani Imperii nostri 30. et Hungarici 26.

Ad Mandatum Domini Imperatoris.

clesiam ejus in pristinam et integram possessionem ejusdem Districtus, et bonorum adeptorum, cum refusione damnorum et expensarum restituerent. Cum autem, ut idem Nobis exposuit Episcopus, Commissarii praedicti, spolio comperto, ipsum Episcopum et Ecclesiam ejus, per sententiam definitivam ac etiam corporaliter, ad praefatum Districtum Scharfaw restitui et intramitti sub earundem pecuniarum, quibus praefatus Districtus Scharfaw redemptus est, amissionis poena, auctoritate nostra Regia mandassent, causa injuriarum, damnorum, expensarum, et turbatae publicae pacis, propter ejus magnitudinem ad Nos nostramque cognitionem rejecta, ac deinde pro parte Gedanensium a sententia supradicta ad Nos appellatum, Judices appellationi hujusmodi ea conditione, ut restitutio primarium suum fortiretur effectum, detulissent, dicti Gedanenses, his minime attentis, pristinas violentias et injurias novis subinde cumulando, eundem Dominum Episcopum et Ecclesiam Varmensem de novo spoliaverunt, incolis Scharfaw sub gravibus poenis prohibentes, ne ipsi Domino Episcopo aut ejus

Prae-

ANNO 1517. Praefectis, sed sibi Gedanensibus duntaxat obedirent. Adjecit praeterea in quarela memoratus Dominus Episcopus, quod cum trecentas marcas Pruthenicales per Georgium Rewsz Proconsulem Gutstatensem apud Henricum Kromer Civem Gedanensem relictas, et proximo bello confiscatas Praedecessori suo, deinde etiam sibi Regali benignitate donassemus, eamque aliquoties extradi mandassemus, et Judices propterea delegassemus, eorum quibus licet Proconsules et Consules Gedanenses ejusmodi pecuniam a praedicto Henrico Kromer se exegisse, et percipisse judicialiter confessi sint, eam tamen haecenus detineant, etolvere recusent, cum magno praepjudicio, injuria et iactura ipsius Episcopi et ejus Ecclesiae. Qui ideo Nobis supplicavit, ut ei in praemissis omnibus de remedio juris opportuno auctoritate nostra Regia, quo tandem finalem justitiae administrationem consequi posset, providere dignaremur.

Nos itaque justis ac saepius repetitis supplicationibus praefati Domini Mauricii Episcopi inclinati, Vobis committendum duximus, et praesentibus committimus, firmiter mandantes, et omnino habere volentes, ut, vocatis loco et tempore opportuno Partibus praedictis, causam damnorum, expensarum et injuriarum ad Nos, ut praefertur, remissam, quam dudum commiseramus decidendam, rursus audiat, cognoscatis, et sine ulteriori dilatione decidatis, et indiscussam non relinquatis. Et si praeterea compereritis memoratum D. Episcopum a Commissariis nostris prioribus restitutum, et contra eorum prohibitionem cum poenarum comminatione factam, de novo a Consulatatu Gedanensi spoliatum esse, et res per vim ablatas adhuc detineri, ipsum et ejus Ecclesiam in pristinam et integram possessionem ejusdem Districtus Scharfaw, juriumque et pertinentiarum omnium, cum sufficienti damnorum et expensarum refusione ante omnia restituatis, et in corporalem possessionem ejusdem Districtus auctoritate nostra Regia inducat, seu induci faciat, indutumque defendatis, ipsumque Consulatatu Gedanensem ad rerum violenter ablatarum restitutionem remediis opportunis compellatis, et, ut deinceps a spoliationibus abstinere discant, in poena a Commissariis nostris praefatis decreta condemnatis. Novam etiam poenam amissionis Neringae, quam a Praedecessoribus nostris donatam possident, cujus limitum praetextu hanc molestationem excitasse dicuntur, ipsis auctoritate nostra statuatis. Volumus enim, et decernimus su-

per proprietate dicti Districtus nullam ANNO 1517. judicialem inquisitionem a vobis, aut aliis nostris Commissariis fieri debere, nisi praefato Episcopo ad omnia praedicta, quibus spoliatus est, integre restituto, ac damnorum et expensarum articulo usque ad plenam executionem discussio. Si demum dictus Consulatatu Gedanensis super proprietate et jure, seu etiam limitibus dicti Districtus Scharfaw praefato Episcopo et Ecclesiae actionem movere voluerit, seu ipse Episcopus eos super iactationibus et molestationibus juris et proprietatis hujusmodi impetierit, illam, nec non praedictam trecentarum marcarum causam similiter audiat, utriusque Partis propositiones, allegationes et responsiones, jura, munimenta, probationes et documenta utrinque producta suscipiat. Testes super praemissis et eorum dependentibus seorsum secundum formam juris diligenter examinetis, et, si opus fuerit, rem, de qua agitur, Partium expensis oculis subjiciatis, et in causis hujusmodi de simplici et plano, sine judiciario strepitu, temerariis litibus, ac frivolis et captiosis dilationibus et appellationibus amputatis, usque ad sententiam definitivam, quam Nobis reservamus, exclusive procedatis, omniaque in scriptis redacta et obsignata ad Nos remittatis, Partibus coram Nobis comparendi, et sententiam nostram definitivam, decretumque executionis audiendi competentem terminum statuentes. Duorum absentia non obstante, pro gratia nostra aliter non facturi.

CLIX.

SIGISMUNDI I. Regis Poloniae Sententia, qua Episcopus Varmiensis in possessionem Districtus Scharfaw restituitur. Datum Cracoviae die S. Augustini Episcopi An. 1517. Lib. Leg. sub Lit. E. fol. 223.

SIGISMUNDUS etc. Magnificis et Generosis: Capitaneo Marienburgensi, ac Joanne Baliński Castellano Gdanensi, ac Terrarum nostrarum Prussiae Thesaurario, aliisque nostris Capitaneis, Praefectis, et Officialibus quibuscunque, praesentibus requirendis, sincere Nobis dilectis, gratiam nostram Regiam. Significamus vobis, quod comparentibus coram Nobis Cracoviae judicialiter in palatio nostro praesidentibus Nuntiis Reverendi in Christo Patris Mauritii Episcopi Varmiensis pro ejus Paternitate agentibus ex una, et Nuntiis Consulatatu et Communi-

Ecc 2

muni-

ANNO munitatis Civitatis nostrae Gdanensis ex
1517. altera partibus, oblata quadam senten-
tia nuper per te praedictum Castellatum,
et Generosos: Jacobum Rosnowski, et
Melchiorum Glaubicz Advocatum Ma-
rienburgensem, Commissarios nostros,
pro parte dicti Domini Episcopi, contra
ipsos Gdanenses laeae, per quam ipsum
Dominum Episcopum et ejus Ecclesiam
ad realem et pristinam possessionem cer-
tae partis Districtus Scharffaw, qua Pa-
ternitatem ejus a dictis Gdanensibus te-
mere spoliaram esse evidenter compere-
rant, restituendum esse decreverant, ac
etiam restituerant. Ipsisque Gdanensi-
bus, ne deinceps ipsum Dominum Epi-
scopum in pacifica et quiete ejusdem
Districtus possessione perturbarent, seu
molestarent, sub certa pena pecu-
niaria mandaverant, causa damno-
rum, expensarum et turbatae publicae
pacis ad nostrum judicium remissa, uti
in ipsius sententiae literis latius constat,
cum praefati nuntii & gestores negotio-
rum praefatorum Gdanensium affirmas-
sent se a sententia praedicta, tanquam ini-
qua, legitime appellasse, ac pendente
ipsa appellatione, cui etiam reverenter
delatum extitit, non sine ipsorum grava-
mine, Dominum Episcopum praefatum
per ipsos Commissarios in possessionem
hujusmodi bonorum restitutum esse,
quamvis ipsi nihil, quod ad Districtum
Scharffaw pertineat, sed quod Civitati
Gdanensi, pro ejus bene meritis olim
per Praedecessores nostros donatum fue-
rit, in suum jus & possessionem recepe-
rint, petentes a Nobis, ut reprobata sen-
tentia praedicta, causam super jure &
proprietate illorum bonorum aliquibus
nostris Commissariis audiendam & deci-
dendam committeremus. Ex adverso
vero praedicti agentes nomine Domini E-
piscopi Varmiensis replicarunt, quod,
quamvis ab adverso a dicta sententia ap-
pellatum fuerit, tamen dicti Judices illi
appellationi, quoad articulum spoli &
restitutionis, non detulerunt, sed sen-
tentiam ipsam ac mandatum nostrum, ut
debeant, exequentes, ipsum Dominum
Episcopum & ejus Ecclesiam in realem
possessionem bonorum spoliatorum prae-
dictorum, ac omnium pertinentiarum eo-
rum restituerunt, addentes in querela,
quod dictus Consularis Gdanensis in
contemptum sententiae supradictae & au-
toritatis nostrae, ipsum Dominum Epi-
scopum & ejus Ecclesiam in realem pos-
sessionem bonis eisdem, in qua judicia-
liter restitutus fuerat, vim vi cumulan-
do, de novo spoliavit, eaque de prae-
senti retinet occupata. Quapropter petie-

runt a Nobis, ut approbata sententia ANNO
praedicta, ac revocato spolio denuo te- 1517.
merario ausu facto. Adversarios in pae-
na a Commissariis nostris statuta condem-
nare, ac ipsum Dominum Episcopum in
realem & actualem possessionem spoliato-
rum bonorum iterum restituere, nec non
super articulis ad Nos remissis justitiam
ei debitam ministrare dignemur. Al-
legant iniquum esse, ut super principali
proprietas causa, ante spoliatorum re-
stitutionem, ac refusionem damnorum
& expensarum propterea factarum,
quas ad mille Florenos auri Ungaricales
aestimabant, judicium aliquod institueretur.
Et quamvis negent adversarii dicta bona
spoliata ad Districtum Scharffaw pertine-
re, tamen cum super hoc vertatur con-
troverfia, & nomine Scharffaw haecenus
a multis annis possessa sint, non licuisse
eis propria auctoritate quocumque no-
mine illa sibi cum vitio spoli usurpare.
Nos igitur auditis his & aliis Partium al-
legationibus & propositionibus, viliaque
sententia praedicta una cum ejus proces-
su, ex quo clare constabat, praefatum
Consulatum Gdanensem aut ejus Procu-
ratores coram dictis Commissariis ad qua-
estione spoli nihil allegasse, neque con-
tradixisse; considerato quoque, quod ne-
que coram Nobis dicti Nuntii Gdanen-
ses ad impetitionem novi spoli aliquid
negando exceperunt, nisi quod ea pars
ad Districtum Scharffaw non pertineret.
Habita super his cum nostris Consiliariis
matura deliberatione, ac omnibus pro
justitia utriusque Partis ultro citroque per-
pensis, nostram diffinitivam tulimus &
pronuntiavimus sententiam. Per quam,
Christi nomine invocato, cognovimus &
decrevimus, ac cognoscimus, decerni-
mus & declaramus per praesentes, sen-
tentiam praedictorum Commissariorum
nostrorum in hac causa latam, tanquam
justam & legitimam, per Nos approban-
dam esse, prout eam approbamus & con-
firmamus, dictumque spoliolum post latam
eandem sententiam & ejus executionem,
per ipsum Consulatum denuo commissum
fuisse, & esse temerarium, iniquum &
injustum, praefatumque Dominum Epi-
scopum & ejus Ecclesiam ad bonorum
spoliatorum hujusmodi, nec non retium,
cymbarum, suppellestilis & instrumen-
torum piscatoriorum ablaturum omnium,
realem & actualem possessionem restitu-
endum & reponendum esse, prout resti-
tuimus & reponimus, ac restitui cum ef-
fectu mandamus. Iterum ipsis Gdanen-
sibus et Consulatu, quo ab amicorum
& vicinorum injuria manus temperare
discant, sub tanta pecuniarum summa,
pro

ANNO pro quanta ipse Districtus Scharffaw re-
1517. demptus est, districte inhibentes, ne ip-
sum D. Episcopum in assecutione spo-
liatorum, possessione hujusmodi quomo-
dolibet impedire, seu eum in illa deinceps
temere & de facto inquietare seu pertur-
bare praesumant, usque ad causae princi-
palis super proprietate bonorum prae-
dictorum legitimam decisionem, cujus co-
gnitionem ipsis Consulibus, si id petierint,
facta restitutione praedicta, non negabi-
mus. Causam vero damnorum &
expensarum, tam in proximi spoli,
quam in hujus postremi deductione fa-
ctarum & passarum, nec non violatae pu-
blicae pacis, ac fructuum perceptorum,
usque ad petitorii seu principalis causae
cognitionem, reservamus. Quapropter
vestris S. ac aliis Officialibus nostris su-
praedictis committimus & mandamus, ut
cum pro parte dicti Domini Episcopi prae-
sentibus nostris literis fueritis requisiti,
ipsum, seu ejus Procuratorem, ad rea-
lem & actualem pristinam possessionem
Districtus Scharffaw, ac bonorum & re-
rum spoliatarum supradictarum auctori-
tate nostra inducat & restituatis, aut
restitui faciat, facientes ei per colonos
& incolas eorum obedientiam & sub-
jectionis debitae fidelitatem praestari, ac
ipsum Dominum Episcopum in possessionem
hujusmodi inductum defendatis,
contradictores auctoritate nostra oppor-
tuna coërtione compescendo. Pro gra-
tia nostra aliter non facturi. Datt. Cra-
coviæ die S. Augustini Episcopi, Anno
Domini 1517.

CL.

1519. CAROLUS V. Imperator hortatur
ALBERTUM Magistrum Prussiae,
ut iuramentum fidelitatis Regi
Poloniae praestet. Lib. Leg. Lit.
E. fol. 141.

Venerabilis Princeps,
Consanguineae Charissime.

Cum Nos nutu DEI Optimi Maximi, a
quo omnia sunt, communibus Prin-
cipum Electorum suffragiis in Regem Ro-
manorum, futurumque Imperatorem e-
lecti simus, nostri officii esse duximus,
pacem & concordiam Christianorum Prin-
cipum procurare, quo facilius concor-
dibus armis atque animis expeditio con-
tra Christi nominis hostes suscipi posset.
Et cum intelligamus, inter Serenissimum
Regem Poloniae Fratrem nostrum charis-
simum, & Devotionem tuam super jura-
mento quodam praestando, nonnihil dif-
ferentiae adesse, cuperemus plurimum
Tom. IV.

hujusmodi discordiam sedari, praesertim ANNO
cum edocti fuerimus, Caesaream Maje- 1519.
statem praclarissimae memoriae, Domi-
num atque Avum nostrum colendissi-
mum, ad te quoque super ea re literas
dedisse. Quapropter hortamur Devoti-
onem tuam magnopere, ut dicto Sere-
nissimo Fratri nostro debitum, & prae-
sertim quod Praedecessores tui Regibus Po-
loniae praestare soliti sunt, etiam praestes,
& te ita erga eum exhibeas, ut junctis
armis isthic fidei hostibus occurrere, &
terrori esse possitis. Et si quid forsan dis-
sidii inter eundem Regem & te adhuc re-
manserit, daturi sumus operam, cum
primum in Germaniam venerimus, quod
Deo dante propediem futurum speramus,
ut hujusmodi inter vos quaestio amice &
pro dignitate utriusque componatur.
Quare Nobis pollicemur, ut pro tua, &
Fratrum tuorum in Nos observantia,
Nobis in hac re satisfacias, quoniam huius-
modi Devotionem tuam, universumque
istum Ordinem benigne & omni gratitu-
dine recognoscemus.

CLI.

Idem Praesidentibus Camerae Im-
perialis inhibet, ne contra ci-
vitates Prussiae in Judicio Im-
periali procedere audeant. Ibi-
dem.

Reverendissime in Christo Pater, Do-
mine Amice charissime, salutem &
omnis boni incrementum, ac Vene-
rabiles, Nobiles, Spectabiles, Fi-
deles Nobis dilecti.

Scripterunt ad Nos Oratores Serenissi-
mi Regis Poloniae circa nonnulla,
quae a Nobis pro Rege suo fieri debeant,
praesertim cum Duce Moscoviae pertra-
ctanda, & Magno Magistro Prussiae per-
scribenda, ac etiam ne certae urbes in
Prussia Imperiali Judicio vexari debeant,
quemadmodum ex incluso Memoriali vi-
dere poteritis. Et quoniam eidem Regi
in omnibus, quibus possumus, gratifica-
ri velimus, scripsimus ipsi Magno Magi-
stro Prussiae opportune. Sed cum vos
melius cognoscatis, quo pacto reliqua
pertractanda sint, mittimus ad vos in
praesenti Literas Credentiales, in Albo
ad eundem Moscoviae Ducem, quibus,
quem volueritis inscribere, & ad prae-
fatum Ducem mittere, poteritis, cum in-
structionibus & mandatis, quibus illa,
quae petuntur, tractari possint, & de-
beant. Quamobrem curabitis hanc rem
ita fieri, ut in rem nostram, & praefati
Serenissimi Regis esse putaveritis, & prae-
sertim juxta formam Tractatum a Caesarea
Fff Ma-

ANNO 1519. Majestate præclarissimæ memoriæ Domino atque Avo nostro colendissimo initorum. Quo omnes favores eidem Serenissimo Poloniæ Regi exhibeantur. Reliqua autem in adventum nostrum in Germania postea plenius fieri & expediri poterunt. Quod vero ad urbes in Prussia attinet, vobis committimus, ut nihil in hac re ultra antiquum morem fieri patiamini. Verum quidquid sine præjudicio jurium Imperialium usque in adventum nostrum in Germaniam suspendi poterit, id differri curabitis; nam in omnibus, quibus commode possumus, cuperemus voto & desiderio Serenissimi Regis Poloniæ satisfacere, in eo executuri estis voluntatem nostram.

CLII.

1520. SIGISMUNDI I. Regis Poloniæ ad LEONEM X. Literæ, in quibus de ALBERTO Magistro in Prussia & Ordine Cruciferorum conqueritur. Datum in Civitate Torunensi d. 21. Augusti. *Ibidem fol. 160.*

Sanctissime in Christo Pater & Domine, Domine Clementissime.

Post humilem mei, Regni & Domini meorum commendationem, ac oscula pedum beatorum. Superioribus diebus descripsi Vestræ Sanctitati causas, quæ me diu multumque renitentem coegerint ad tuendos subditos & jura Regni mei, arma contra Illustrem D. Magistrum Ordinis Theutonicorum in Prussia sumere, & quæ conditio bellihujus, mea modestia & pietate in rem Christianam fuerit: cum enim dudum conficere illum ac Ordinem ipsum, & quidem parvo negotio potuissem, tractavi illum per hoc omne tempus lenius, quam hostem conveniebat, habita ratione non solum necessitudinis nostræ & illius juventutis, sed etiam Vestræ Sanctitatis, quæ causam illius nescio cur adeo complectendam sibi putat, cum nusquam appareat, Ordinem istum vel meritum esse aliquid de Ecclesia & Religione Christiana, vel unquam in hoc angulo mereri posse, qui ad hoc unum institutus esse videtur, ut ubi ubi sit, misceatur & perturbet omnia. Non ignorat Vestra Sanctitas, quomodo se gessit Ordo ipse in Regnis Angliæ & Hispaniæ, & quid illi meritis suis acciderit, quo saluari exemplo, possem quidem perfacile insistere, & me Regnumque meum hac molestia & calamitate liberare, nisi esset majoris pensæ apud me quies communis status rei Christianæ, & mea exi-

stimatio hæcenus illibata, quam id, quod ANNO 1520. cum motu & excidio alterius consulti-
mum mihi & Regno meo putarem. Quare Beatissime Pater, cum, ut ante scripti Vestræ Sanctitati, Oratores tam Serenissimi Nepotis mei, Domini Hungariæ & Bohemiæ Regis, quam etiam Principum Germanorum a me rebus infectis discessissent, quod Magister nihil eorum acceptare voluit, quæ ipsis etiam Oratoribus acceptanda videbantur, & ego meum exercitum ejus sedi & loco primario ad moveri fecissem, quo ille consternatus peteret facultatem tuto ad me veniendi, non solum eam illi præbui, sed etiam inducias belli circiter unum mensem cum magno meo dispendio & jactura temporis illi concessi, sperans eum hac mea benignitate ad æquam & honestam concordiam reduci posse. Verum ille veniens ad me, licet excessus sui veniam petierit, conjunctionem indignissimam cum Scismatico, meo & Ecclesiæ Romanæ inimico confessus fuerit, & in summa, licet post multos tractatus, quibus me eo duxit, ut interim subsidia aliqua nancisceretur, ad extremum pollicitus fuerit, se facturum omnia, quæ ex fœderibus & pace perpetua deberet, tamen accepto nuntio de adventu ad se quarundam gentium ex Germania, omnibus in irritum versis discessit, nihil spei mihi relinquens eorum, quæ mihi & Regno meo debet, & quæ ut missa faciam, nec licitum est mihi ullo modo, nec integrum commemorare, & post discessum suum, ut majus incendium belli excitet, ut ceptum suum infestum & indignum perficiat, satagit in scribendo milite, in cogendis undique suppetiis, quæ sibi palam cum in plerisque aliis locis, tum maxime in Germania colliguntur. Quapropter significare volui hanc rem totam Vestræ Sanctitati, ut cognita illius pertinacia & hostilitate in me, cognita item tam longa tollerantia & modestia mea, quam etiam Nuntii ejusdem Sanctitatis Vestræ, ut hic probe sunt experti, ita coram ipsi clarius referre poterunt, commendatam habere dignetur apud se magis hanc meam & Regni mei causam, & si quid ejusmodi accideret, quod adeo Magister ipse & ejus Ordo sibi struit, & ego profecto non cupio, Vestra Sanctitas boni consulere, & mihi merito adesse debeat. Cui etiam, ut Patri meo Clementissimo, significandum duxi, qua me læticia & consolatione Deus Optimus Maximus inter hanc turbam & molestiam bellicam affecit, quod natus sit mihi commodum Calendis præsentis Mensis Filius optatissimus, quem si Divina Benignitas superstitem esse voluerit, ut

ANNO 1520. ut vestigiis Majorum suorum insistere possit, futurum spero & observantissimum Sedis Sanctitatis Vestræ, & Christianæ Reipublicæ non vulgare columnen & ornamentum. Quare commendo illum mecum pariter, Regnumque & Dominia mea, Vestram Sanctitatem quam diutissime sanam, sospitem & felicem esse ex corde desidero. Datum in Civitate nostra Thorunenſi XXI. Augusti.

CLIII.

Mandatum CAROLI V. Imperatoris Oratoribus suis datum ad tractandum de pace inter SIGISMUNDUM Regem & ALBERTUM Magistrum. Datum in Civitate Imperiali Colonia die 14. Novembr. An. 1520. Ex Archiv. Regni L. sub Lit. BB. fol. 118.

CAROLUS Divina favente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, utriusque Sicilia, Hierusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantia &c. Comes Habsburgi, Flandriæ, Tyrolis &c. Recognoscimus & notum facimus; Cum nostri potissimum officii esse duximus, ut Reipublicæ Christianæ orium & quietem totis viribus procurare debeamus, quo tandem expeditio in Christianæ Fidei hostes communibus armis atque animis commodius suscipi possit, & edocti sumus, crudele bellum inter Serenissimum Principem Dominum SIGISMUNDUM Regem Poloniæ &c. Fratrem & Consanguineum nostrum charissimum ex una, & Venerabilem Magnum Magistrum Prusiæ S. MARIE Ordinis Theutonicorum, Principem & Consanguineum nostrum charissimum ex altera partibus exortum esse, quod Nos pro hoc bello sedando & extinguendo Oratores, Commisarios & Mandatarios nostros fecimus, constituimus, ordinavimus & deputavimus, & tenore præsentium constituimus, facimus & deputamus Nobilem, Honorabilem, Fideles, Devotos Nobis dilectos: Georgium de Rogendorff Baronem in Molenburg, Sebastianum Sperantium Præpositum Brixinensem, ac Joannem Marasch Consiliarios nostros absentes tanquam præsentem, omnes simul vel duos, aut unum eorum in solidum specialiter & expresse nostro nomine vices suas, tam apud Serenissimum Regem Poloniæ &c. quam Magnum Magistrum & alios quoscunque Potentatos & Principes interponentes ad pacem, sive inducias faciendas

inter dictum Regem & Magnum Magistrum, nec non, si opus fuerit, Magnum Dueem Moschorum, & quoscunque alios hujus belli complices, & omnia & singula circa præmissa necessaria & opportuna, dicenda & agenda similiter ad inhibendum Partibus, quatenus de jure possumus, ut arma deponant, & per viam justitiæ causas eorum dirimi patiantur, nec non etiam promittentes assistentiam, auxilium & favorem nostrum, & alia omnia facienda, quæ ipsi pro hujusmodi pace & induciis faciendis facere possemus, si personaliter præsentem essemus, etiam si talia forent, quæ mandatum exigent magis speciale, quam præsentibus est expressum, promittentes in verbo & fide Cæsarea, Nos ratum, gratum & firmum perpetuo habituros omne id, quidquid per præfatos Oratores nostros actum, factum, dictum, gestum, tractatum & promissum fuerit, harum testimonio Literarum sigilli nostri appensione munitarum. Datum in Civitate nostra Imperiali Colonia, die XIV. Mensis Novembris Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo, Regnorum nostrorum Romani secundo, aliorum vero omnium quinto.

CAROLUS.

Ad Mandatum Cæsareæ Catholicæ Majestatis proprium.

CLIV.

Idem SIGISMUNDO Regi significat missos esse ad eum Oratores suos, eumque ad pacem hortatur. Datum Colonia d. 15. Novembris eod. an. Ibidem. fol. 115.

CAROLUS Divina favente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, utriusque Sicilia, Hierusalem &c. Rex, Archidux Austriæ &c. Serenissimo Principi Domino SIGISMUNDO Regi Poloniæ, Magno Duci Lithvaniæ, Fratri & Consanguineo nostro charissimo salutem, & omnis boni incrementum. Serenissime Princeps, Frater & Consanguineus charissime. Scriptimus jam sæpius Serenitati Vestræ, quam Nobis grave atque molestum esset bellum illud perniciosum, quod inter eandem & Venerabilem ALBERTUM, Magnum Magistrum Prusiæ, Ordinis S. MARIE Theutonicorum, Principem & Consanguineum devotum Nobis dilectum, jam dudum exortum esset, & jam multos dies gereretur, atque debito officii nostri Oratores missuri essemus,

ANNO 1520. mus, qui nomine nostro huic bello fedando tam apud Serenitatem Vestram, quam ipsum Magnum Magistrum & alios vacarent, & ideo mittimus in praesenti ad hunc effectum, una cum Oratoribus Serenissimi Regis Hungariae, Nobilem, Honorabilem, devotum, & fideles Nobis dilectos: Georgium de Rogendorff Baronem in Mollenburg, Sebastianum Sperantium Praepositum Brixinensem, & Joannem Maraschi, Consiliarios & Oratores nostros, quibus commissimus, ut nonnulla Serenitati Vestrae, & praesertim hanc rem congruentiae referre debeant. Quamobrem rogamus eandem Serenitatem Vestram etiam atque etiam, ut dictis Oratoribus nostris in his, quae eidem nomine nostro narrabunt, fidem indubiam, & non secus, atque si praesentes essemus, habere velit, & se in hoc negotio conficiendo eum praestaret, ut universo Orbi palam fiat, Serenitatem Vestram nihil tam unquam desiderasse, quam otium & tranquillitatem Reipublicae Christianae, & arma illa sua potius in Christi fidei hostes convertere voluisse, utque Nos cognoscamus Serenitatem Vestram ad arma deponenda maxime auctoritate & gratia nostra motam esse. Quod erga eandem fraterno amore & benevolentia libenter sumus recognituri. Quam feliciter valere cupimus. Datum in Civitate nostra Imperiali Colonia die XV. Mensis Novemb. An. Domini millesimo quingentesimo vigesimo, Regnorum nostrorum Romani secundo, aliorum vero omnium quinto.

CLV.

Legatio Oratorum Sacrae Caesaris & Catholicae Majestatis ad SIGISMUNDUM I. Regem de componenda pace cum Magistro & Ordine Cruciferorum in Prussia. Indidem.

Serenissime Rex.

Cum Majestas Caesarea non ignoret, quanto studio & amore Majestas Vestra quondam felicitis memoriae Divum Caesarem MAXIMILIANUM Avum suum colendissimum, ipsamque inclytam Domum Austriae sit prosecuta, insuper quam solidissimi nexus verae amicitiae, unionis atque affinitatis inter utramque Austriacam & Hungaricam immo & Majestatis Vestrae Domum nuper auctrice Majestate Vestra firmati fuerint, cupiatque sua Caesarea Majestas in hac vera amicitia, fraternitate atque affinitate & cum Majestate Vestra, & cum Serenissi-

mo Principe & Domino, Domino LUDOVICO Hungariae & Boemiae Rege Fratre suo charissimo & Majestatis Vestrae Nepote persistere, & si fieri possit, etiam arctioribus vinculis eis conjungi, ob eam rem jam pridem in Civitate Colonienfi cum ejusdem Serenissimi Ungariae Regis Oratoribus, pleno ad hoc mandato instructis Majestas sua Caesarea haec duo matrimonia scilicet inter memoratum Serenissimum Dominum Regem LUDOVICUM, & Serenissimam Dominam MARIAM Majestatis suae Caesareae Sororem, & alterum inter Serenissimum Dominum FERDINANDUM Hispaniarum Infantem, & Archiducem Austriae, Majestatis suae Caesareae Fratrem, & Serenissimam Dominam ANNAM, Majestatis Vestrae Nepotem de novo ratificavit, conclusit acrobavit, & illa deinde in oppido Inspruk coram istis Serenissimis Reginis, et praesentibus utrorumque Principum absentum Procuratoribus et Mandatariis in facie et forma Ecclesiae solemnizari procuravit. Quod felix faustumque sit ad perpetuam utriusque Domus, Regnorum, Dominiorum, ac subditorum eandem amicitiam, unionem et tranquillitatem, de quibus omnibus Majestas Caesarea Serenitatem Vestram per nos reddi voluit certiore, nihil ambigens ea omnia Majestati Vestrae fore gratissima, quae alias auctoritate et auspiciis suis feliciter fuissent inchoata.

Audivit praeterea nuper Caesarea Majestas laetissimum istum nuntium de Filio ac Regni Successore Majestati Vestrae ex Serenissima ejus Conthorale nato, quod eo jucundiori animo Majestas sua Caesarea accepit, quo solet ea omnia, quae ex usu et dignitate Majestatis Vestrae cognoscit, ex animo semper desiderare, deq; hac felicissima Prole Majestati Vestrae, Regnis, Dominiis ac subditis suis plurimum congratulatur, optatque, ac sic Deum Optimum Maximum votis omnibus precatur, ut hanc Prolem diu dignetur conservare incolumem, atque post longaevam Serenitatis Vestrae vitam supersitem, et Regni sibi constituere Successorem ea felicitate, ut dignitatem, splendorem, fortunas, et personales Majestatis Vestrae virtutes nedum aequare, sed et (si modo humanis viribus id datum est) transcendere et superare possit, neque quicquam gratius, aut jucundius Majestati Caesareae obvenire poterit, quam si omnia ex animi sententia Majestati Vestrae contingere intelligat. Nam cum Majestas sua Caesarea rerum ac dignitatis suae Majestatem Vestram apprime studiosam cognoscit, non potest, nisi

eam

ANNO 1520. eam vicissim fraterno illo amore professus, quem Serenitas Vestra erga se tot signis & argumentis apertissime demonstravit, & praesertim nuper, cum de Majestatis suae Caesareae Electione Imperiali ageretur, ubi Majestatis Vestrae auctoritatem, studium & favorem usque adeo sibi profuisse sensit, ut, quantum a Majestate Vestra amaretur, in hujus rei discrimine & difficultate Majestati Vestrae non ignota, re ipsa tunc palpaverit, de quibus omnibus fraternis erga se studiis & officiis Majestati Vestrae cumulatifimas atque debitas agit gratias, nullo vicissim studio vel officio his, quae Majestatis Vestrae rerum ac dignitatis incrementa concernunt, defutura, sic etiam Majestatis suae Caesareae gratitudinem fraterna ejus atque promptissima in Serenitatem Vestram studia in omni occasione locupletissime semper testari debebunt.

Præterea non sine gravi animi displicentia & conturbatione Majestas Caesarea accepit perniciosum istud bellum inter Majestatem Vestram, & Illustrem Principem Magnum Prussiae Magistrum nuper exortum, cum ob ejus fraternum in Majestatem Vestram amorem, & cujus felicitatem & prosperitatem haud secus atque propriam semper exoptat, tum quod Magno Magistro, sine Principum & totius Nobilitatis Germaniae offensa, qui illi atque ejus Ordini plurimum sunt affecti, atque ex debito officii sui penitus deesse vix possent, quibus accedit hujus belli immanitas, atque crudelitas inter Christianos Principes, & eos, qui tam arctissimo sanguinis vinculo sunt conjuncti, praecipue detestanda, & hoc magis altero illorum exeunte quasi Ecclesiastico & Religioni addicto, quibuscum eo gravius bellum geritur, quod vix tuto, & absque periculo impugnatur & occupatur, quod semel Deo dicatum, & Ecclesiasticae Ditioni legitime fuerit adjectum. Nec minus etiam (quod non potestremo loco Majestas Caesarea pensat) Respublica Christiana ex hoc bello patitur dispendii ac detrimenti. Quippe cum in occulto non sit, quam late hinc Mosci & Thartari, illinc Turca & Valachi amplissimam Maj. Vestrae ditionem ambient, ejusque fines contingant, sitibundis faucibus illis perpetuo inhiantes immanissime, atque insatiabiles bestiae omnibus mortalibus infensi, ac perpetui Christiani nominis hostes, cum quibus quam strenue atque feliciter Majestas Vestra saepe numero sit congressa, tam potentissimis hostibus sese Regnique sui vires, veluti totius Christiani Orbis antemurale & unicuique propugnator, objecerit, eos non sine

Tom. IV.

ANNO 1520. suorum sanguine fuderit, & parvis co-
piis innumeros illorum exercitus Christo
Duce prostraverit & profligaverit, tot insignes Majestatis Vestrae victoriae, non sine ejus celeberrima fama & nomine, atque immortalis gloria, late per universum Orbem sparsa uberius testantur, talem ac tantum Principem de Republica Christiana optime meritum, a tam honestis & felicibus rerum publicarum studiis atque successibus ad privata atque intestina bella trahi, universorum salutem & commodum privatis contentionibus turbari atque impediri, Christianorum arma, paulo ante hostibus suis formidabilia & perniciofa, nunc inter sese dimicare, & quae prius in hostem exercebantur, nunc in Fratrem Christianum saevire. Quis non doleat, quis non detestaretur, quis Reipublicae Christianae casum in tanto discrimine satis deplorare posset? Arrectis auribus & votis intentus nunc est Tartarus veteris cladis a Majestate Vestra receptae haud immemor, atque ultionis sitibundus, exitum rei cautius observat Moscus. Expectat hoc idem Turca & Valachus, ut concisis ac debilitatis intestinis inter se bellis Christianorum viribus infusa barbarorum multitudine fractos & invalidos obruant, & majore spe ac minore sui periculo penitus exindant. Hic bellorum Christianorum tam expectatus finis, haec illa insignis, pro qua certatur, gloria: haec tam opima Christianis detracta spolia, paulo post etiam hostibus suis praeda futura, quamvis Deus sua misericordia (ut precamur) haec mala longius abesse faciat, de humanis tamen casibus humano more loqui aliquando praestat. Nec satis probe rebus suis consulunt, qui aridentis fortunae & potentiae suae fiducia freti, ac tutiores sibi visi, cujusvis periculi contemptores adversantis fortunae impetum, quae dicto citius subinde mutatur, non formidant, non observant, non late prospiciunt, quod saepe cum multorum perniciem bellorum docent eventus, quorum ut initia fervida, & spe victoriae tumida, ita exitus solent esse varii, & incertissimi. Haec apud se Majestati Caesarea altius pensanti, & perniciem, quae & privatis & publicis rebus ex hoc bello oriri posset, accuratius animo versanti, visum est, & pro fraterno suo in Majestatem Vestram amore, & qua in Rempublicam afficitur sollicitudine, posteaquam nunc Deo aspirante Imperii Coronam & moderationem feliciter suscepisset, nihil amplius temporis praetermittere, sed praesenti malo auctoritate sua interposita occurrere, & ad hujus belli incendia restinguenda omnem curam impen-

Gg g

pen-

ANNO pendere sese debere, ne recens malum
1520. longius serpat, & gravior vis belli ingruat, quandoquidem sero adhibita remedia nonnunquam soleant esse difficiliora & minus utilia, voluitque ejus rei causa nos ad Majestatem Vestram proficisci, ut una cum Serenissimi Hungariae & Bohemiae Regis Oratoribus etiam ad hunc finem ad Majestatem Vestram destinatis, negotium istud suae Caesareae Majestatis nomine solliciti curaremus, & quantum per Nos fieri posset, Deo annuente, ad tranquillos exitus, & honesta media pacis vel induciarum reduci studeremus. Hortatur igitur eam obrem Majestas Caesarea, quo majore studio potest, Serenitatem Vestram, velit suae Caesareae Majestatis & Reipublicae contemplatione arma deponere, & his tractatibus locum dare, publicumque commodum suo privato anteferre, utcunque etiam iusta forte causa ad hoc bellum suscipiendum sibi videatur provocata, plus etenim gloriae & laudis apud universos sibi pariet, quod veluti Christianissimus Princeps, quod nomen etiam usque nunc immaculatum apud cunctos retinuit, ab his, quae forte sibi licere existimabat, Reipublicae amore abstinerit, omnes Majestati Vestrae plurimum debebunt, quod omnium commodis sua posthabuit. Erit quoque istud perpetuum virtutum suarum etiam apud posteros monumentum, quando honestis conditionibus inita cum Magno Magistro pace, ad priora & intermissa bellicorum studia contra inimicos fidei revertetur, in quibus arcendis & subigendis plus ad victoriam procul dubio a Deo auxilii, & favoris a Christianis Principibus est habitura. Talis triumphus Majestatem Vestram adhuc manet. Haec erit victoria Majestate Vestra & tam Christiano Principe digna, quae non Christianorum, sed eorundem hostium sanguine fuso apud cunctos mortales clara ac celebris habeatur, & a Deo in hac vita felicem Regni moderationem consequatur, & alibi aeternis praemiis & perpetua immortalitatis corona donetur. Dabitque Majestas Vestra majorem ac certiore Majestati Caesareae de se spem atque expectationem, quodvis fratrum officium ab ea posse impetrari, quando in hac re, qua nihil optatius nunc habet, honestis ac fraternis votis suis se videbit minime frustratam. Hoc tamen Majestati Vestrae, Principi alioquin & pace & bello clarissimo atque expertissimo, & cui divina quaedam insita est prudentia, omniumque virtutum consummata integritas, a Majestate Caesarea Principe adolescente persuaderi forte supervacaneum videri

possit, fraternus tamen amor, & vehementis in Majestatem Vestram studium diutius silere non potuit, atque sollicita in Rempublicam cogitatio Majestatem suam Caesarem impulit, ut ei consilium daret, a quo accipere & petere deberet, atque ea suaderet, quae non tam existimaret esse ex Majestatis Vestrae re & dignitate, quam ex totius Reipublicae Christianae salute, necessitate & tranquillitate. Ad haec si, uti Majestas Caesarea est firma spes, atque expectatio, Majestas Vestra animum applicare, & fraternis suae Caesareae Majestatis exhortationibus acquiescere voluerit, nunc, aut quocunque alio tempore opportuno, quae ad praesens negotium spectabunt, juxta commissionem nostram Majestati Vestrae latius declarabimus & exponemus, intellectaque circa haec Majestatis Vestrae deliberatione, ad Magnum Magistrum Prussiae Nos recipiemus, pariter huic Majestatis Caesareae mandata, voluntatem, & in rescindendo hoc bello desiderium declaraturi, & alia juxta Commissionem nostram acturi, sperantes Excellentiam suam & Majestatis Caesareae voluntatem, & honesta media pacis & induciarum nequaquam spre-
1520.

Quantum vero ad nos attinet, etsi cognoscamus hanc rem gravem atque difficillimam ingeniorum nostrorum vires longe excedere, postquam tamen Majestati Caesareae nobis hanc Provinciam imponere placuit, eo alacriore animo hanc utcunque gravem suscepimus, quo servitutis nostrae devotionem Majestati Vestrae in hac re ostendere ex animo desideramus, nihil studii & laboris, quantum ingenium nostrum consequi potest, & negotia ipsa admittent, praetermissuri, quo Majestatis Vestrae dignitati & commodo quam maxime consulatur. Deum Optimum Maximum omnibus votis precamur, dignetur huic negotio sua misericordia aspirare, & felicibus auspiciis feliciores tribuere successus & exitus, ut tandem concordibus armis & animis Christiani Principes inter se conveniant, in exterminium & perniciem hostium sui nominis, atque stabilimentum, incrementum & perpetuam tranquillitatem suae Reipublicae Christianae.

Postremo Majestas Caesarea nuper inter alia cum Serenissimi Hungariae & Bohemiae Regis Oratoribus conclusit, ut sua Caesarea Majestas, & praefatus Serenissimus Rex in Oppido Weid supra Danubium, aut Civitate Augustensi circa medium Quadragesimae convenire deberent, praesentibus etiam ibidem Serenissimo Domino FERDINANDO Majestatis suae Caesareae

ANNO reae Fratre, ac Serenissimis Dominis Regis ad perficienda ea, quae circa haec
1520. matrimonia adhuc supersse viderentur, & ad tractanda etiam ea omnia, quae ad bonam amicitiam & unionem inter eos, atque eorum subditos possent stabilienda spectare. Et quamvis Conventus iste nonnisi sub beneplacito praefati Regis Ludovici fuerit per Oratores suae Regiae Majestatis conclusus, omnino tamen sperabat, & Majestas Caesarea sibi pollicebatur, Serenissimum Hungariae Regem hunc Conventum libenter amplexurum eo, quod in ejus commodum atque dignitatem non minus, atque propriam Majestatis suae Caesareae illum proposuisset, & obtulisset. Cumque Majestas suae Caesareae non minore desiderio teneatur visenda Majestatis Vestrae, ut ejus fraterna praesentia atque dulcissimis colloquiis frui posset. Idcirco si Conventus iste effectum fortietur, & negotium istud pacis vel induciarum, Deo annuente, per nos confectum fuerit, Majestas suae Caesareae omni studio Majestatem Vestram hortatur, velit, rebus suis domi compositis, ad hunc Conventum se recipere, & in hoc fraternis Majestatis suae Caesareae desideriis non obistere, sed sui copiam praebere, atque sponsalitiis Nepotis & Nepotis suae interesse, ut etiam ibidem non solum ea, quae in omnium Majestatum ac Serenitatum Vestrarum, Regnorum ac subditorum suorum rem, dignitatem atque tranquillitatem spectabunt, inter se tractare, sed & quae ad universae Reipublicae utilitatem & salutem necessaria erunt, deliberare & perpendere possint, factura est in eo Majestas Vestra rem Deo acceptam & dignam, Christianae Reipublicae utilem, & Majestati Caesareae usque adeo gratam, ut gratus aut jucundius in praesentiarum obvenire sibi posset nihil.

CLVI.

LEONIS X. ad CAROLUM V. Imperatorem Breve in eodem negotio. Datum Romae d. 26. Decembr. An. 1520. Indidem fol. 60.

Charissime in Christo Fili noster salutem.

Non dubitamus Majestatem tuam scire, quod atrox & crudele bellum jam pridem inter charissimum in Christo Filium nostrum SIGISMUNDUM Poloniae Regem, Illustrum & dilectum Filium ALBERTUM Marchionem Brandenburgensem, Magistrum Hospitalis Domus S. MARIAE Theutonicorum in Prussia esse coeperit, pro quo sedando, & penitus extinguendo quantum Nos laboravimus, non solum

literis, sed propriis etiam Nuntiis, utrumque eorum pie hortando, monendo
1520. & rogando, ut ab armis discedere, ac pro discordiis inter eos exortis via juris, aut amicabile compositionis, non autem de facto procedere vellent, Omnipotentem Deum (cui nota sunt omnia) testem habemus. Ipsaque Majestas tua alia ex parte conscia Nobis esse potest, ad quam pro huiusmodi bello sedando nonnunquam scripsimus. Meminimus etiam ad inclytae memoriae MAXIMILIANUM Imperatorem electum, Avum tuum patrum, dum in humanis ageret, saepius scripsisse, ut, consideratis periculis & scandalis, quae ab huiusmodi dissensione oriri possent, auctoritatem suam interponere, ac SIGISMUNDUM Regem, & ALBERTUM Magistrum praefatos amabiliter componere vellet, quod ipsum, si diutius supervivisset, omnino facturum fuisse credimus. Cum nuper autem intellexerimus, inter eosdem bellum praedictum adeo recrudescere coepisse, ac tantos utrinque apparatus fieri, ut inde maximum, ac universae Christianitati perniciosum timeatur incendium, ipsumque ALBERTUM Magistrum complures Germaniae tuae populos federe sibi conjunxisse, ac magnum exercitum comparasse, eundem vero Serenissimum Regem, qui haecenus Thartarorum bellum magnis laboribus & impensis aegre ac difficulter sustinuit, eorumque, ne in Germaniam & alias Christianorum Provincias irumperent, impetum ac furorem repressit; Nunc, ut eidem ALBERTO Magistro magna & dira in eum molienti resistat, invitum cogi, civitates & loca, quae Thartaris & Moscovitis perpetuis hostibus suis confinia sunt, solido praesidio quasi defendere, & fere omne virium, & copiarum suarum robur in unum colligere, ut Christianis, a quibus atrociora & magis crudelia, quam ab ipsis infidelibus timeret, obstare, ac se Regnumque suum tutari valeat. Vix cogitari, nedum scribi, enarrarique posset, quantum animi dolorem senserimus, & quam gravi cura continue afficimur, considerantes praesertim, ac memoria repetentes, quam gravia & perniciose illa scandala fuerint, quae pluribus abhinc annis propter eadem ipsa bella contigerunt, qualia (quod Deus avertat) nostris temporibus, quibus eorundem infidelium & scismaticorum vires & opes plurimum aucta multiplicataeque sunt, acciderunt. Nos itaque animo nostro perpendentes, quid in hac tanti ponderis & momenti facere Nos oporteat, qui nec in minimis quidem absque nota negligentes esse possumus, ac

ANNO etiam considerantes, quam parum literis
1520. ac Nuntiis nostris pro pace inter Serenissimum Regem, ac ALBERTUM Magistrum præfatos componenda profecerimus, oculos in Maiestatem tuam direximus, quæ tantis malis auxilium & remedium aliquod afferre potest ac debet, quippe quæ S. R. E. Advocatus existit, eundemque Serenissimum Regem benivolentia exorare, ALBERTUM vero Magistrum auctoritate inclinare ac flectere potest, ut bello abstineant, & si quas inter se controversias vel differentias habeant, eas Nobis, qui æqua lance omnibus ministramus, moderandas remittant. Debet & Maiestas tua illud attente considerare, quod si dictum bellum curabit extinguendum, omnium Christi fidelium paci & quieti consulat, providebitque, ne mali contagio in Christianorum Provincias serpere vagarique possit. Deinde prædictum SIGISMUNDUM Regem, pacis erga Christianos cupidum, maximo beneficio sibi in perpetuum devinciet, eique causam dabit, ut relicto bello, quod invitus contra Christianos agere, vel potius a se Regnoque suo defendere ac propulsare cogitur, vires & arma sua contra Thartaros & alios infideles ac scismaticos convertat, eosque, ne in Christianos impetum faciant, strenue prohibeat, & sic Principum Christianorum tutelæ ac defensionem propriis laboribus, impensis atque periculis suis, ut hæcenus fecit, libere vacare poterit. Quare Maiestatem tuam hortamur, atque paternam charitatem requirimus, ut, cum opus hoc pacis inter Serenissimum Regem & ALBERTUM Magistrum præfatos componendæ sit adeo pium, laudabile & honestum, eidemque Maiestati tuæ ac universæ Christianitati utile ac necessarium, ei totis viribus incumbere velit, ac Oratores suos ad utrumque illorum mittere, qui una cum nostro ac aliorum Regum ac Principum Nuntiis & Oratoribus ibidem existentibus, eos ipsos ad arma deponendum, ac pacifice, ut fideles Christianos decet, inter se degendum inducant. Datt. Romæ XXVI. Decemb. MDXX.

CLVII.

1521. *Articuli inter Maiestatem Regiam Poloniae, & Dominos Oratores tam Cæsareæ Maiestatis, quam Serenissimi Domini Hungariæ, & Bohemiæ Regis in negotio conficiendæ pacis cum Magistro & ejus Ordine acti & conclusi.*

Die penultima Februarii Anno ANNO
1521. Lib. 26. n. 26. fol. 99. 1521.

In primis Maiestas Regia habita ratione Cæsareæ Maiestatis, & Serenissimi Domini Hungariæ & Bohemiæ Regis, ac rei Christianæ, nec non etiam utriusque illius Maiestatis tam insignium Oratorum, qui tractandæ pacis causa huc ad se venerunt, & pro illa conficienda nomine Principum suorum omni cura & studio apud ejus Maiestatem egerunt, consentire dignata est Maiestas sua in concordia & conditionibus pacis perpetuæ dudum factæ consistere, mediantibus tribus infra scriptis articulis.

Videlicet, ut conditio de recipiendis ad Ordinem Polonis tollatur, ipseque Ordo non sit obligatus alios quam Germanos ad possessionem suam recipere.

Ut Dominus Magister, & ejus Ordo non sit deinceps astrictus Regibus, & Regno Poloniæ subsidium facere adversus Romanorum Imperatores, Sacrum Romanum Imperium, & alios Christianos Reges & Principes, sed duntaxat contra infideles, vicissimque ipse, Successores & ejus Ordo adversus Reges & Regnum Poloniæ, neque Romanis Imperatoribus, Sacroque Romano Imperio, ac aliis Regibus & Principibus Christianis, hostibusque Sacræ Romanæ Ecclesiæ, nec cuivis alteri inimico Regum & Regni Poloniæ occulte vel manifeste, via juris vel facti, consilio vel auxilio, in quantum Magister ex Terris Prussiæ adesse debet.

Quia vero Magister & Ordo suus per bellum modernum gravem bonorum suorum jacturam subiit, quo videtur minus sufficiens ad subsidium ferendum Maiestati Regiæ, bellum assidue cum infidelibus agenti, obtulit se Maiestas sua se præfinituram tempus ipsi Domino Magistro & ejus Ordini, quod videbitur congruum, intra quod non erit obligatus, etiam adversus infideles ejus Maiestati & Regno suo ullum ferre subsidium.

Item quod attinet ad captivos, arces & oppida, quæ sub hoc moderno bello sunt ex utraque parte intercepta, Maiestas sua quando Dominum Magistrum cognoscet a cæpto suo hostili desistere, & se Maiestati suæ reconciliari velle, præfinito ejus Maiestati debito suo, dignabitur ejus Maiestas se ita illi benignam & tractabilem in his & aliis omnibus exhibere, ut magis fieri poterit, & ut ipsi met Domini Oratores probabunt.

CLVIII.

ANNO

CLVIII.

1521.

Summarium Relationis Dominorum Oratorum Sacræ Cæsareæ Maiestatis & Serenissimi Hungariæ Regis factæ coram Maiestati Regia de his, quæ cum Illustri Domino Magistro egerunt. Indid.

In primis Domini Oratores Illustri Domino Magistro declararunt, Maiestatem Regiam (sicuti eis aperuerat) nihil ab Excellentia sua exegisse, nec adhuc requirere, nisi ut iuramentum, quod circa pacem perpetuam Maiestati suæ, & Regno Poloniæ facere teneretur, præstaret, quod si Excellentia sua, sicuti et Antecessores sui fecissent, præstare velit, Maiestatem Regiam velle eam omni benignitate amplecti, & in cæteris, quæ in præsentis bello emerferunt, cum illa facile concordare.

Ad quod Excellentia sua respondit, se iuramentum istud juxta pacem perpetuam, salvo honore & conscientia sua, nequaquam præstare posse, eo, quod Antecessores sui ad hujusmodi pacem ineundam vi fuissent compulsi, in maximum præjudicium & jacturam Ordinis sui contra quandam aliam pacem perpetuam, prius in Breſcie de consensu Sanctæ Sedis Apostolicæ conclusam, quodque pax illa facta fuisset in grave præjudicium auctoritatis Cæsareæ Maiestatis, & Sacri Romani Imperii, ac Sedis Apostolicæ, cui Ordo ejus immediate esset subiectus, & a qua alias, ne iuramentum istud præstaret, fuisset prohibitus, & postremo in perpetuam divulsionem Ordinis a natione germanica; & præsertim cum Illustri felicis memoriæ FRIDERICUS Dux Saxonie Antecessor suus iuramentum istud non fecisset, neque ad hæc a Maiestate sua, neque ab Antecessoribus suis compulsus fuisset, sperans Maiestatem Regiam pari erga se usuram fuisse clementia.

Deinde DD. Oratores Excellentie suæ proposuerunt moderationem iuramenti, & aliquorum articulorum veteris pacis, adhortantes illam efficacius, ut saltem ad ista inclinaretur. Ad quæ Excellentia sua respondit, sibi quidem articulos moderatos non displicere, tamen his sibi & Ordini suo nequaquam esse satisfactum & consultum, eo, quod per pacem perpetuam tot loca fuissent Ordini suo adempta, & nunc per præsens bellum tanta damna illata, & Ordo ad eam devenisset exiguitatem, ut non solum in longissimo tempore, sicut juxta unum ex articulis.

Tom. IV.

culis modificatis teneretur, Maiestati Regiæ nullum auxilium contra infideles præstare, sed neque Professioni & Institutioni Ordinis sui satisfacere, videlicet contra infideles pugnare, imo vix statum suum decenter manutenere possit.

Si autem Maiestas Regia de sua clementia contentaretur, ut, quæ Ordini fuissent adempta, ad illum redirent, tunc Excellentia sua Maiestatem Regiam non solum potenti auxilio contra quoscunque infideles adjuvare, sed & Professioni & Institutioni Ordinis sui (quod maxime cupiebat) satisfacere, puta contra infideles pugnare, & Religionem Christianam propagare & tueri posset, quemadmodum Antecessores sui strenue ac laudabiliter alias fecissent.

Et quia in tali casu Excellentia sua tam circa ferendum auxilium Maiestati Regiæ contra quoscunque infideles, quam circa omnia alia, quæ ad veram perpetuam ac stabilem pacem, bonamque viciniam inter Majest. Regiam & se faciendam pertinere viderentur, ea omnia præstare, & ad illa se submittere vellet, quæcunque per Maiestatem Cæsaream, & Serenissimum Hungariæ & Boemiæ Regem, aut illorum Oratores sibi & Ordini suo possent imponi.

Ut autem Domini Oratores nihil intentatum relinquerent, & tempus sine fructu perderent, si forte Maiestas Regia hanc viam præfatam amplecti noller.

Ultimo loco, juxta mandata Principum suorum, Illustri D. Magistro Magistro proposuerunt, Excellentiam suam exhortati fuerunt, ut saltem inducias ad certum tempus cum Maiestate Regia servandas firmaret, & in Maiestatem Cæsaream, & Serenissimum Hungariæ Regem, tanquam in arbitros, consentiret & compromitteret, ut hæc Majestates has differentias inter Maiestatem Regiam & se versatas amicabiliter componere, aut, si fieri non posset, infra tempus induciarum, iustitia mediante, decidere possent. Cui medio Excellentia sua ad multam Dominorum Oratorum exhortationem tandem consensit, & dummodo a Maiestate Regia etiam suscipiatur, ad hoc Compromissum faciendum se obtulit, rogando, ut Domini Oratores apud Regiam Celsitudinem omni studio laborare & efficere velint, ut Maiestas sua unam ex istis viis amplecti dignaretur.

Quocirca Domini Oratores mentem Regiam nomine Principum suorum cum omni instantia, ut sæpe alias rogarunt, & in personis suis eidem humiliter supplicarunt, ut Maiestas sua, considerata hujus belli perniciæ, & Reipublicæ

Hh h

Chri.

ANNO Christianæ salute dignaretur, ad tanto-
rum Principum gratificationem animum
1521. suum ad unam istarum viarum amplecten-
dam clementer accommodare. Quod
si in illis aliquam difficultatem, & se quo-
vis modo gravatum sentiret, Domini O-
ratores se obtulerunt omni fide ac studio
laboraturos, ut hujusmodi difficultates
tollerentur, & omnia, quantum fieri pos-
set, concordarentur.

Postremo Domini Oratores retulerunt,
Illustrem Dominum Magnum Magistrum
velle acceptare armorum suspensionem,
sive inducias ad tempus præsentis tracta-
tus duraturas ea lege, ut contra oppida
& arces nihil hostiliter intentaretur, &
ab incendiis abstinere utrinque. Quæ-
rere tamen victualia utriq; Parti permit-
teretur, sicuti etiam in prioribus indu-
ciis permissum fuisset. Et quia Domini
Oratores incertum habuerunt, si Maje-
stas Regia ad hoc esset inclinatura, istud
tandem apud Dominum Magnum Magi-
strum effecerunt, quod Excellentia sua
Capitaneis suis scripserit, ut nihil de fa-
cto contra arces & oppida Majestatis Re-
giæ tentarent, neque igne quicquam de-
vastarent. Quærere tamen victualia il-
lis liberum esset usque ad aliquam suam
commissionem, dummodo tamen etiam
a subditis Majestatis Regiæ sic fiat. Qua-
re etiam Domini Oratores apud Maje-
statem Regiam circa hoc institerunt, ut Ma-
jestas sua vel præfatis modis inducias san-
ciret, vel saltem simili modo ad Capita-
neos suos scribere dignaretur.

*Serenissima Majestas Regia Polo-
nica ad instantiam Summi Ponti-
ficis, Sacræ Cæsareæ & Catho-
licæ Majestatis, ac Serenissimi
Domini Hungariæ & Boëmiæ
&c. Regis, tanquam Fratrum
suorum, & ob salutem Reipubli-
cæ Christianæ contenta est ar-
ma deponere, & cum Illustri
Domino Magno Magistro indu-
cias & pacem inire infra scri-
ptis modis.*

Primo quod inter Majestatem Regiam,
& præfatum Dominum Magistrum,
eorumque, cujuscunque status & præ-
eminentiæ, etiam Ducalis, Ecclesiasti-
cos & sæculares subditos fiant induciæ
quatuor annorum se continue sequentium,
a prima Dominica post Festum Paschæ
proximæ nunc instante, ita, quod intra
hoc tempus quadriennii ab omni hostili-
tate & via facti, ac quorumvis insidia-
rum utrinque abstinere. Quodque

etiam inter hoc tempus quadriennii nulla
Partium in suis locis & ditionibus homi-
1521. nes, furta, latrocinia, aut prædationes
publice vel occulte committentes fovere,
aut foveri etiam publice vel occulte per-
mittere debeat in damnum alterius Par-
tis.

Secundo, quod Majestas sua, inter-
veniente Nuntio & Oratore Sanctissimi
Domini nostri Papæ, consentit in Sacram
Cæsaream Majestatem, vel loco & in ab-
sentia suæ Cæsareæ Majestatis in Sere-
nissimum Dominum Regem FERDINAN-
DUM, & Serenissimum Dominum Hun-
gariæ et Boëmiæ Regem in hunc effe-
ctum, quod sua Majestas Regia Poloniæ
quoad juramentum & debitum, quod
Dominus Magister cum suo Ordine, ju-
sta continentiam pacis perpetuæ, Ma-
jestati suæ & Regno Poloniæ facere re-
cusat, contentatur ferre cognitionem
præfatarum Majestatum cum adjunctis
Cæsareæ Celsitudini Reverendissimo D.
Cardinali Salzburgenfi, & illustrissimo
Domino Duce GEORGIO Saxoniae, &
pariter adjunctis Serenissimo Domino
Hungariæ & Bohemiæ Regi Reveren-
dissimis Dominis: Cardinali Strigonenfi
& Episcopo Quinque Ecclesiarum, quam
cognitionem Majestas sua Regia præfa-
tis Majestatibus plenarie & inviolabiliter
desert, & quam facere & pronuntiare
debeant ante lapsum terminum supra
scriptarum induciarum, loco & tempore
eis opportuno.

Si autem unus ex superscriptis Cæsa-
reæ Majestati adjunctis (quod Deus aver-
tat) ex humanis decederet, Majestas Cæ-
sarea, aut Serenissimus Dominus Frater
suus, una cum alio adjuncto de consensu
Illustri Domini Magistri alium in defun-
cti locum substituere valeat; similiter si
ex adjunctis Serenissimi Domini Hun-
gariæ & Boëmiæ Regis unus e vivis exce-
deret, poterit Majestas sua Regia de con-
sensu Regiæ Majestatis Polon. etiam al-
ium in locum demortui deputare.

Item tertio, quod milites mercenarii
Parte ex utraq; quibus locis & itineribus
ingressi sunt in Prussiam, per eadem loca
et itinera discedere debent hinc ad Domi-
nicam Jubilate proximam, hoc est intra
spatium trium septimanarum a Festo Pa-
schæ proximo, sine alicujus Partis da-
mno.

Item quarto, quod spectat ad castra
& oppida ab utraque Parte intercepta, &
damna etiam perpeffa, Majestas Regia
potest ferre, ut prædicti Arbitratores
etiam desuper decernant.

Item

ANNO Item quinto, quod captivi utrinque
1521. absque aliquo onere debeant esse liberi
ex nunc jam.

Item sexto, quod utraque Pars dein-
ceps simul pacifice vivere, & prædictum
Decretum Arbitratorum finaliter expe-
ctare, & secundum hoc se servare de-
bebit.

Postremo, ut præmissa omnia per au-
thoritatem ad hoc negotium congruen-
tem ita firmentur, quod in futurum nul-
la eventum novitate irritarentur. Sum-
mus Pontifex istis Reverendissimis duo-
bus Dominis Cardinalibus committere
dignabitur, quatenus nomine Sanctita-
tis suæ inter istos Principes concordiam
istam tractantes diligentiam adhibeant,
sicque concordent, ut concordia integre
fieret, utque ipsi duo Domini Cardina-
les, & in eventum mortis alterius eorum,
alter vivens cum illo, qui in demortui
locum esset delectus, confirment con-
cordata, & decernant auctoritate Apo-
stolica perpetuo duratura, adjiciendo
comminationem pœnarum & censurarum
sic, ut ipsis duobus Dominis Cardinali-
bus videbitur.

*ZACHARIAS Episcopus Gardien-
sis, Sanctissimi Domini
nostri Papæ specialis
Nuntius & Orator ad
concordiam inter supra-
scriptos Principes pertra-
ctandam. mppr.*

*SEBASTIANUS SPERANTIUS
Brixensis Præpositus, S.
Cæsareæ & Catholicæ
Majestatis ad supra di-
cta agenda Orator. ma-
nu propria.*

*FREDERICUS Dux Ligni-
ensis. mppr.*

*AMBROSIVS SARKAN de
ANSHASA. mppr.*

Actum Thorunii 22. Martii Anno Do-
mini MDXXI.

CLIX.

*Litteræ Universales post suspensio-
nem armorum restitutam ad Ca-
pitaneos & cæteros incolas Ter-
rarum Prussicæ, ut denuntient in-
ducias & armorum suspensionem
inter Regiam Majestatem & Ma-
gistrum Prussicæ. Indid.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniæ,
Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ,
Prussiacq; &c. Dominus et Haeres. Uni-
versis & singulis Capitaneis & Præfectis

gentium nostrarum equestrium & pede-
ANNO strum, & cæteris subditis nostris in Ter-
1521. ris Prussicæ existentibus fidelibus nostris
dilectis gratiam nostram. Manifestum
vobis facimus, quia nulla suspensio ar-
morum & induciæ factæ sunt inter Nos,
& Dominum Magistrum ac suum Ordinem,
excepto, quod Domini Oratores
ram Sacræ Cæsareæ Majestatis, quam
Serenissimi Domini Hungariæ & Bohemiæ
&c. Regis, nuper ab ipso Domino
Magistro ex Risenberg redeuntes, a No-
bis obtinuerunt, ut saltem utrinque ab omni
hostili & violenta invasione, Civita-
tum & Castrorum oppugnatione, expu-
gnatione, interceptione, & quibuslibet
stratagematibus, captione eorundem ca-
strorum, civitatum, oppidorum & vil-
larum, prædiorum & possessionum con-
flagratione, & quibusvis incendiis tempe-
raretur: Narrantes & Nos asscurantes,
quod similiter Dominus Magister jam fecit,
& literis Capitaneis demandavit. Quare
vobis mandamus & committimus præsen-
tibus, ut deinceps ad ulteriorem
nostram doctrinam ab hujusmodi hostili
& violenta invasione civitatum, oppido-
rum & castrorum oppugnatione, expu-
gnatione, interceptione, ac quibusvis
stratagematibus, captione eorundem ca-
strorum, civitatum & oppidorum, &
villarum conflagratione, & quibusvis in-
cendiis temperetis, & abstinere usque
ad aliam nostram informationem. Tamen
nihilominus habeatis vos in bona
provisione & ita in præcinctu, & para-
ti maneatis, ut, si adversa Pars in terras
& subditos nostros aliquid hostilis moliri
curaret, id vos etiam in potestate habeatis.
Si vero adversa Pars se ab hujusmo-
di actione abstineret, extunc vos etiam
sitis quieti, et aliter facere non ausuri
pro gratia nostra. Datum Thorunii Fe-
ria tertia proxima post Dominicam Pal-
marum, Anno Domini millesimo quin-
gentesimo vigesimo primo, Regni vero
nostri quinto decimo.

*Ad Mandatum Sacræ Re-
giæ Majestatis propr.*

CLX.

*Oratores Sacræ Cæsareæ, & Re-
giæ Hungariæ ac Bohemiæ Ma-
jestatis testantur se impetrasse a
SIGISMUNDO I. Rege Poloniæ
suspensionem armorum contra
Magistrum Ordinis Teutonici.
Indidem.*

Nos Cæsareæ et Catholicæ Majesta-
tis Domini mei Clementissimi Ora-
tores:
Hhh 2

ANNO 1521. tores: Georgius Baro de Rogendorf et Melenburg, Sebastianus Sperancius Ecclesiae Brixensis summus Praepositus etc. Et Nos GEORGIUS Dei Gratia Marchio Brandeburgensis, Stetinsis, Pomeraniae, Caschubarum ac Sobanorum Dominus, Burgrabius Nuringberg. Rugiaeque Princeps, FREDERICUS eadem Gratia Dominus Legnicensis et Brigenis, Supremus inferioris Sleziae Capitaneus, Ambrosius Scharkan de Akofchaza, liber Dominus de Ormod et Comes Zaladiensis, Serenissimi Principis Hungariae et Bohemiae etc. Regis, Domini et Avunculi, et Domini gratiosissimi, etiam ad praesens Oratores, tenore praesentium notum facimus universis. Quod cum Nos a Sacra Caesarea et Catholica Maestate, et a Serenissimo Principe Domino, Domino Lodovico Hungariae et Bohemiae etc. Rege, Dominis nostris clementissimis et observandissimis, ad Serenissimum Principem et Dominum, Dominum SIGISMUNDUM Regem Poloniae, Magnum Ducem Litvaniae, Russiae, Prussiaeque Dominum et Haeredem, Dominum nostrum observandissimum, et Consanguineum charissimum, et ad Illustr. Principem et Dominum ALBERTUM Prussiae, et Ordinis Beatae MARIAE Virginis Theutonicorum Magnum Magistrum, Marchionem Brandeburgensem etc. Dominum nostrum observandissimum, Fratrem et Affinem nostrum charissimum essemus destinati, ut bella, discordias ac differentias inter praefatas Partes ad praesens versantes honestis mediis componi, eosque ad tranquillitatem reduci omni studio curare deberemus, ut tanto commodius huiusmodi tractui concordiae insistere possemus, ab eodem Serenissimo Rege Poloniae postulavimus, ut in armorum suspensionem, sive inducias, donec actiones nostrae durarent, erga praefatum Illustr. Dominum Magnum Magistrum consentire dignaretur. Quod Serenitas sua intuitu Principum nostrorum Sacrae Caesareae Maestatis, et Serenissimi Hungariae et Bohemiae Regis benigne annuit, atque huiusmodi inducias, sive armorum suspensionem (ea lege, ut itidem Illustris Dominus Magnus Magister illas erga Serenitatem suam, terras ac gentes suas fervet) nobiscum in hanc, quae sequitur, formam conclusit, videlicet:

Quod induciae istae et armorum suspensio incipiant a Feria quarta proxima post Festum S. Matthiae Apostoli nunc instans, et durare debebunt continuo ad Dominicam Palmarum proxime venturam exclusive, intra quod tempus induciarum nihil prorsus hostile ex utraque

Parte agatur. Item ut civitates utriusque Partis in nullo commercium inter se habeant, ut arces et oppida uniuscuiusque Partis non provideantur commeatu, nisi ex terris et solo suo, quod quaeque Pars tenet, si autem temerarie, aut casu, unius Partis subditus terras, seu loca alterius Partis terra vel mari ingrederetur, commeatum ad illas inferre, aut aliquid in alterius Partis detrimentum moliretur, quod tamen ambae Partes, ne fiat, pro viribus prohibere debebunt, non censeantur propter temeritatem unius privatae personae haec publica armorum suspensio sive induciae esse violatae, et haberi pro ruptis aut violatis, sed debent huiusmodi transgressores digna animadversione puniri, juxta qualitatem demeriti ad cognitionem atque arbitrium nostrorum Oratorum supra nominatorum. Ubi vero post discessum nostrum ad notitiam alterius Partis veniret, quod aliquis temere contra supra scriptas conditiones excessisset, talem temerarium unaquaeque Pars ad requisitionem et delationem alterius juxta culpae exigentiam punire debet. Postremo ut homines utriusque Partis, si qui in campo sunt, mox in principio induciarum ad arces et oppida sua deducantur, et ubi a principio collocati fuerint, illic ad finem induciarum permaneant. Et quia etiam a praenominato Domino Serenissimo Poloniae Rege postulavimus, ut Salvum Conductum Illustri Domino Magistro, et vivum testimonium veniendi in Prubuti, alias Rizemburg dare dignaretur, Serenitas sua eidem Magistro concessit Salvum Conductum specialibus literis ad hunc locum Rizemburg veniendi, et pro vivo testimonio illi Generosum Martinum Zborowski Capitaneum Odolanovensem Aulicum suum dedit, qui tamen Illustris Dominationem suam in Morang expectabit, et illic excipiet, et usque in Prubuti conducet. Ut autem Generosus Jacobus Sancygnyowski Regius Campiductor, et aliarum copiarum suae Maestatis Praefecti has ipsas inducias et armorum suspensionem observent. Debet Illustris Dominus Magister, in quantum has inducias acceptaverit, similes literas publicas sub titulo et sigillo suis, in manus praefati Jacobi Sancygnyowski celerrime mittere, de quibus ipse sine mora aliis copiarum Praefectis et subditis Regis significabit, et inducias ab ipsa Feria quarta proxima post Festum S. Matthiae Apostoli observare ordinabit. In quorum omnium etc. Acta sunt haec in Civitate Thorunensi Feria sexta ante Dominicam Invocavit 1521.

CLXI.

ANNO 1521.

CLXI.

SIGISMUNDI I. Regis literae suspensionis armorum & induciarum ALBERTO Magistro Ordinis Teutonici a Feria quarta post Festum S. Matthiae Apostoli ad Domin. Palm. exclusive concessarum. Datum Thorunii Feria quarta ante Dominicam Invocavit, Anno 1521. Lib. 26. sub Lit. BB. fol. 64.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiae etc. Dominus et Haeres. Manifestum facimus per praesentes universis et singulis. Quia postulantibus a Nobis DD. Oratoribus S. Caesareae Maestatis et Seren. D. Hung. et Bohemiae Regis, nunc apud Nos existentibus, suspensionem armorum et induciarum erga Illustris Dominum ALBERTUM Marchionem Brandeburgensem, Magistrum Ordinis Theutonicorum S. MARIAE in Prussia, et terras suas fecimus et dedimus, facimus et damus praesentibus ea lege, ut ibidem Dominus Magister illas pariter fervet erga Nos, et gentes atque terras nostras. Quae quidem induciae et suspensio armorum incipient a Feria quarta proxima post Festum Sancti Matthiae Apostoli nunc instans, et durabit continue ad Dominicam Palmarum proxime venturam exclusive, intra quod tempus induciarum nihil prorsus hostile ex utraque Parte agatur.

Item ut civitates utriusque Partis in nullo inter se commercium habeant, ut arces et oppida uniuscuiusque Partis non provideantur commeatu, nisi ex terris et solo suo, quod quaeque Pars tenet; si autem temere aut casu unius Partis subditus terras seu loca alterius Partis terra vel mari ingrederetur, commeatum ad illas inferret, aut aliquid in alterius Partis detrimentum moliretur, quod tamen ambae Partes, ne fiat, pro viribus prohibere debebunt, non censeatur propter temeritatem unius privatae personae haec publica armorum suspensio sive induciae esse violatae, aut pro ruptis et violatis haberi, sed debent huiusmodi transgressores digna animadversione puniri, juxta qualitatem demeriti, cognitionem atque arbitrium Illustris Dominorum Oratorum tam Sacrae Caesareae et Catholicae Maestatis, quam Serenissimi D. Hungariae et Bohemiae Regis; ubi vero post abitum Dominorum Oratorum ad notitiam alterius Partis veniret, quod aliquis

TOM. IV.

temere contra supra scriptas condiciones excessisset, talem temerarium subditum nostrum Nos ad delationem Domini Magistri juxta culpae exigentiam puniri faciemus. Et similiter Dominus Magister ad requisitionem nostram hunc, qui delatus fuerit praemissis contravenisse, puniet.

Postremo, ut homines utriusque Partis, si qui in campo sunt, mox in principio induciarum ad arces et oppida sua deducantur, et ubi a principio collocati fuerint, illic ad finem induciarum permaneant. Et quia iidem Domini Oratores obtinuerunt a Nobis, ut Salvum Conductum D. Magistro, et vivum testimonium in Prubuti, alias Rezemburg, daremus, ideo consensimus ipso Domino Magistro specialibus literis Salvum Conductum in Prubuti veniendi, ac pro vivo testimonio illi Generosum Martinum Zborowski Capitaneum Odolanovensem Aulicum nostrum dedimus, qui tamen suam Illustritatem in Morang expectabit, et illic excipiet, et usque ad Prubuti conducet. Ut autem Generosus Jacobus Sancygnyowski Campiductor noster, et aliarum copiarum nostrarum Praefecti has ipsas inducias et suspensionem armorum observent, debet Dominus Magister similes literas publicas sub titulo et sigillo suo in manus praedicti Jacobi Sancygnyowski celerrime mittere, de quibus ipse sine mora aliis copiarum Praefectis subditis nostris significabit, et inducias ab ipsa Feria quarta post Festum S. Matthiae observare ordinentur. His supra scriptis conditionibus Nos promittimus et pollicemur inducias suspensionemque armorum erga praedictum Dominum Magistrum et terras suas tenere et observare, quibus in fidem et testimonium sigillum nostrum praesentibus est impressum. Actum et datum in Civitate nostra Thorunensi Feria sexta ante Dominicam Invocavit proxima, Anno Domini MDXXI.

CLXII.

Ejusdem Salvus Conductus ALBERTO Magistro Ordinis Teutonici datus. Indidem fol. 66.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiaeque etc. Dominus et Haeres. Manifestum facimus tenore praesentium quibus expedit universis. Quia postulantibus a Nobis Dominis Oratoribus Sacrae Caesareae et Catholicae Maestatis, et Serenissimi Domini Hungariae et Bohemiae etc. Regis, nunc apud Nos existentibus, ut Salvum Conductum no-

Iii

strum

ANNO
1521.

strum Regium Illustri et Venerabili Domino ALBERTO Marchioni Brandenburgensi, Ordinis Theutonicorum in Prussia Magistro Generali concederemus veniendi ad arcem et oppidum Prubuti, alias Rizemberg, ubi commodius cum illo tractare possent. Nos postulationibus eorundem dictorum Oratorum annuentes Salvum Conductum nostrum Regium Christianum, et perfectam securitatem supra nominato Illustri Domino ALBERTO Magistro in Prussia, cum ducentis equis et totidem personis humanis ad arcem et oppidum praedictum Rizemburg veniendi, et illic standi, morandi, negotia, quae ad pacem sunt, tractandi et disponendi, quibus dispositis vel indispositis libere ad propria redeundi, salvis rebus et personis suis, a Feria quarta proxima post Festum Sancti Mathiae Apostoli nunc instans ad Dominicam Palmarum proxime venturam exclusive, de certa scientia et voluntate nostra dandum et concedendum duximus, damusque et concedimus praesentibus promittentes verbo nostro Regio, hunc Salvum Conductum et securitatem firmiter et inviolabiliter tenere et observare. In cuius rei testimonium sigillum nostrum praesentibus est impressum. Datum in Civitate nostra Thorunensi Feria sexta proxima ante Dominicam *Invocabit*, Anno Domini 1521.

CLXIII.

Mandatum Magistri Ordinis Teutonicum Nuntiis suis datum ad tractandam pacem cum Regia Majestate Poloniae. Datum Viesemburgi d. 19. Martii An. 1521. *Indid. fol. 121.*

ALBERTUS Dei Gratia Ordinis Theutonicorum B. MARIE Virginis Magister Generalis, Marchio Brandenburgensis, Stetinnensis, Pomeraniae, Cassuborum et Sclavorum Dux, Princeps Rugensis etc. Manifestum facimus per praesentes literas nostras universis et singulis, praesentibus et futuris, cujuscunque status, ordinis, praeeminentiae et conditionis existentibus. Quomodo Nos pro nostra et totius Ordinis nostri Parte, omnibus melioribus modo, via, forma et stylo, quibus melius et efficacius potuimus et debuimus, et prout de jure convenit, cum plenaria et irrevocabili facultate, et omnimoda potestate, Reverend. in Christo sincere Amicum nostrum dilectum, Dominum Job Episcopum Pomesanensem, atque Venerabilem, Religiosum, Nobilem et Famolum Henricum de Mil-

tiz Praefectum Domus Nidenburgensis, ANNO Georgium de Kinheim, et Joannem de 521. Faederaw, Nuntios et Commissarios, Mandatarios, Consiliariosque nostros, et Ordinis nostri devotos, fideles nostros dilectos conjunctim, et quemlibet eorum seorsum hic apud Nos praesentes, et munus hoc atque officium Commissionis et Mandatorium in se sponte et libere suscipientes, misimus ad tractatus per Sacrae Caesareae et Catholicae Majestatis Oratores: Nobilem videlicet, ac Generosum atque Venerandum Dominum Georgium de Rogendorff, et Dominum Sebastianum Sperancium Praepositum Brixiensem, et Illustr. Principes: Dominum Georgium Marchionem Brandenburgensem etc. et Dominum Fredericum Ducem Legnicensem etc. supremum Capitanum inferioris Slesiae, et Magnificum Dominum Ambrosium Scharkan, Comitem et liberum Dominum Serenissimi Domini Hungariae et Bohemiae etc. Regis, pro depositione erroris et belli designatos, quod accidit inter Serenissimum Principem et Dominum, Dominum SIGISMUNDUM Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithvaniae, Russiae, Prussiaeque etc. Dominum et Haeredem, et ejusdem inclitum Regnum Poloniae ab una, et inter Nos, militaremq; nostrum Ordinem parte ab altera, et ad omne id, quod per praedictos Caesareae et Catholicae Majestatis, et Serenissimi Domini Hungariae et Bohemiae etc. Regis Oratores tractatum, ordinatum, constitutum et conclusum fuit, et circa praesentem actum pacis concludendae in loco et nomine nostro, et Ordinis militaris nostri consentirent, susciperent, acceptarent et approbarent, verbo nostro, tanquam legalis Principis, promitterent, literisque sub titulo et sigillo nostro, quod eisdem Consiliariis et Mandatariis nostris ad praesentem actum commisimus, et sponte tradidimus, datis firmarent, et caverent, etiam sub data et die quocunque in literis nostro nomine conficiendis expressis, quas Nos ita ratas, gratas et firmas habere volumus, ac si praesentibus Nobis confectae et conscriptae atque sigillatae fuerint, et generaliter praesentis, et actus pacisque negotia tractanda et gerenda, et omnia et singula facienda et peragenda, quae circa praedicta per dictos Dominos Oratores supra scriptorum Majestatum ordinata, conclusa et diffinita fuerint. Unde quicquid hoc modo a dictis Nuntiis et Mandatariis, Consiliariisque nostris, plenariam a Nobis facultatem habentibus, consensum, susceptum, approbatum, et literis sub titulo et sigil-

ANNO
1521.

lo nostro, vigore praesentis mandati nostri, confectis firmatum et roboratum fuerit, promittimus et pollicemur pro nostra Persona et toto nostro Ordine, sub nostro, tanquam boni Principis, vero verbo, sine omni fraude et dolo, firmiter et inviolabiliter, atque irrevocabiliter tenere et observare, nec conclusis et concordatis, atque literis nostris firmatis via juris aut facti contravenire, ac si per Nosmetque ipsos ea omnia et singula acta, facta, ordinata et conclusa forent. Harum testimonio literarum, quibus sigillum nostrum est appensum. Datum Viesemburgi decima nona Mensis Martii, Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo primo.

CLXIV.

Induciae quatuor annorum inter ALBERTUM Magistrum Ordinis Teutonicum & SIGISMUNDUM I. Regem Poloniae conclusae. Datum Torunii 7. April. 1521. *Indidem fol. 122.*

ALBERTUS Dei Gratia Ordinis Theutonicorum B. MARIE Virginis Magister Generalis, Marchio Brandenburgensis, Stetinnensis, Cassuborum et Sclavorum Dux, Burgrabius Nurembergensis, et Princeps Rugensis. Manifestum facimus per praesentes universis. Quia cum ortum esset bellum inter Serenissimum Principem et Dominum, Dominum SIGISMUNDUM Poloniae Regem, Magnum Ducem Litvaniae, Russiae, Prussiaeque etc. Dominum et Haeredem, Dominum et Consanguineum nostrum observandissimum, et Nos atque Ordinem nostrum. Et in primis Sanctissimus Dominus noster Papa, iteratis literis, ac per Nuntium suum Reverendissimum Dominum Zachariam Episcopum Gardiensem dignatus est salutaribus, atque paternis exhortationibus suis Nos crebrius sollicitare et monere, et deinde etiam Sacratissimus Princeps et Dominus, Dominus CAROLUS Romanorum Imperator electus et Hispaniarum, utriusque Siciliae, ac Hierusalem Rex Catholicus, Dominus noster Clementissimus, Magnificum Dominum Georgium Baronem de Rogendorff et Mollenburgk, ac Reverend. Sebastianum Sperancium Ecclesiae Brixensis Praepositum, nec non Serenissimus Princeps et Dominus, Dominus LUDOVICUS Hungariae et Bohemiae Rex etc. Dominus et Consanguineus noster observandissimus, Illustrissimos Principes: Dominum GEORGIVM Marchionem Bran-

demburgensem, Stetinnensem, Pomeraniae, Cassuborum et Sclavorum Ducem, ANNO Burgrabium Nurembergensem, et Principem Rugensem etc. et Dominum FREDERICUM in Slesia Ducem Legnicensem et Brigensem, inferioris Slesiae Capitanum supremum, Fratrem et Sororium nostrum charissimum, ac Magnificum Dominum Ambrosium Sarkan de Akoschasa, liberum Dominum in Ormed, et Comitem Saladiensem, Oratores suos insignes ad Nos destinare dignati sunt, qui omni studio apud Nos praedictorum Principum ac Majestatum nomine egerunt, ut arma haec Reipublicae Christianae noxia deponeremus, et animum ad pacem et concordiam induceremus. Ne igitur Nos, qui alioquin bellum hoc cum Christiano Rege et Consanguineo nostro non nisi inviti gerimus, hujusmodi paternis Sanctissimi Domini nostri exhortationibus, tanquam verus Sedis Apostolicae obedientiae filius, similiter monitionibus atque desideriis Sacrae Caesareae Majestatis, et Serenissimi Domini Hungariae et Bohemiae Regis, tanquam obsequentissimus Sacri Romani Imperii Princeps, et illarum Majestatum observandissimus, deesse, ac etiam bono statui et tranquillitati Reipublicae Christianae obsistere videremur, praesertim quod pro illius amplitudine et incremento, juxta Professionem nostram, atque Antecessorum nostrorum exempla, potius contra infideles et Christiani nominis hostes pugnare in animo ac desiderio Nobis semper fuerit. Idcirco ad hanc sanctam concordiam perficiendam et concludendam ad supra nominatam Regiam Celsitudinem Reverendissimum in Christo Patrem et Dominum, Dominum Job Episcopum Pomezanensem, Amicum nostrum charissimum, Venerabilem, Nobilem et Famolum, fideles dilectos subditos nostros, Dominum Henricum de Miltitz Praefectum in Neidenburgk, Georgium de Kinheim, et Joannem Federaw, Consiliarios et Oratores nostros, pleno ac sufficienti mandato a Nobis suffultos destinavimus, qui in vim praefati mandati nostri, in praesentia superscripti Nuntii Apostolici, et intervenientibus memoratis nomine praedictarum Majestatum Oratoribus, cum Serenissimo Poloniae Rege hos infra scriptos articulos constituerunt et concluderunt. Quorum tenor de verbo ad verbum hic sequitur. Serenissima Majestas Regia Poloniae ad instantiam Summi Pontificis, Sacrae et Catholicae Majestatis Caesareae et Serenissimi Hungariae et Bohemiae Regis, tanquam Fratrum suorum, et ob salutem Reipublicae Christianae, contenta est

ANNO 1521. est arma deponere, et cum Illustrissimo Domino Magno Magistro inducias et pacem inire infra scriptis modis. Primo, quod inter Majestatem suam Regiam, Illustris Dominos: STANISLAUM et JANUSIUM Duces Masoviae, et praefatum Dominum Magistrum, eorumque cujuscunque status & praeminentiae, Ecclesiasticos et saeculares subditos, achujusce belli complices diffidatores, fiant induciae quatuor annorum se continue sequentium, a Feria quarta proxima post Dominicam *Quasimodogeniti*, quae erit decima Aprilis praesentis mensis incipientis, ita, quod per hoc tempus quadriennii ab omni hostilitate et via facti, ac quarumvis insidiarum utrinque absteineatur, quodq; etiam nulla Partium in suis locis et districtibus intra hoc tempus quadriennii homines furta, latrocinia aut praedationes publice vel occulte committentes fovere, aut foveri etiam publice vel occulte permittere debeat in damnum alterius Partis. Secundo quod Majestas sua consentit in Sacram Caesaream Majestatem, vel loco et in absentia suae Caesariae Majestatis in Serenissimum Dominum Regem FERDINANDUM, et Serenissimum Dominum Hungariae et Bohemiae Regem in hunc effectum, quod sua Majestas Regia quoad juramentum et debitum, quod Dominus Magister cum suo Ordine, juxta continentiam pacis perpetuae, Majestati suae et Regno suo Poloniae facere recusat, contentatur ferre cognitionem praefatarum Majestatum, cum adjunctis Caesariae Celsitudini, Reverendissimo Domino MATTHEO Cardinali Salzburgenfi et Illustrissimo Domino Duce Georgio Saxoniae, et pariter adjunctis Serenissimo Domino LUDOVICO Hungariae et Bohemiae Regi Reverendissimis Dominis: Thoma Cardinali Strigonenfi, et Georgio Episcopo Quinque Ecclesiarum, quam cognitionem Majestas sua Regia praefatis Majestatibus plenarie et irrevocabiliter deferat, et quam facere et pronuntiare debebunt ante lapsum terminum supra scriptum induciarum, loco et tempore eis opportuno. Si autem unus ex supra scriptis Caesariae Majestati adjunctis (quod Deus avertat) ex humanis decederet, Majestas Caesarea, aut Serenissimus Frater suus, una cum alio adjuncto de consensu Illustris Domini Magistri alium in defuncti locum substituere valeat; similiter si ex adjunctis Serenissimi Hungariae & Bohemiae Regis unus e vivis discederet, poterit Majestas sua Regia de consensu Regiae Majestatis Polon. etiam alium in locum defuncti deputare. Tercio, quod milites mercenarii Parte ex

utraq; discedere debeant intra spatium quatuor septimanarum, a Festo Paschae proxime effluxo immediate sequentium, sine alicuius Partis et subditorum illius injuria et damno. Et praesertim milites Illustris Domini Magni Magistri sive ex Kinspergk, sive ex Belga, sive Branfpergk, ac aliis locis et civitatibus recto itinere ire debent in insulam Nergiam, et deinde per terram usque ad portum maris *Minde* nuncupatum, et inde ductu et navibus civium Gedanensium Vistula fluvio superato, recto itinere pergere in Pomeraniam absque damno et injuria subditorum Majestatis Regiae, neq; castrametari, aut pernoctare in civitatibus et oppidis, sed solum in campis et villagiis, similiter subditi Majestatis Regiae providebunt praefatis militibus de navibus pro transitu insulae, etiam de victualibus, pro justo tamen pretio et moneta bona et ante bellum usitata. Si autem milites mercenarii unius Partis subditis alterius Partis in hoc transitu et discessu suo vim, injuriam, aut damnum ullum inferrent, debet hujus rei cognitio super hujusmodi transgressione et de refarciendo damno etiam stare penes supra scriptas Majestates et Principes Arbitros. Quarto, quod spectat castra & oppida ab utraque Parte intercepta, & damna etiam perpeffa, Majestas Regia potest ferre, ut praedicti Arbitratores etiam desuper decernant. Quinto quod captivi generaliter omnes utrinque absq; aliquo onere debeant ex nunc esse liberi. Ut praemissa omnia per auctoritatem ad hoc negotium congruentem ita firmarentur, quod in futurum nulla eventuum novitate irritarentur. Summus Pontifex istis Reverendissimis duobus Dominis Cardinalibus committere dignabitur, quatenus nomine Sanctitatis suae inter istos Principes concordiam istam tractantes diligentiam adhibeant, sicque concordent, ut concordia integre fieret, utque ipsi duo Domini Cardinales, & in eventum mortis alterius eorum alter vivens cum illo, qui in demortui locum electus esset, confirment concordata, & decernant auctoritate Apostolica perpetuo duratura, adjicientes comminationem poenarum & censurarum sic, ut ipsis Dominis duobus Cardinalibus videbitur. Quos articulos supra scriptos in omnibus punctis, verbis et clausulis, ut jacent, Nos ALBERTUS Magnus Prussiae Magister de certa nostra scientia laudamus et approbamus, et quantum Nos, Ordinem ac subditos nostros concernunt, ratificamus et confirmamus, et in supradictorum majorem efficaciam et evidentiam tenore praesentium

ANNO 1521.

ANNO 1521. tium consentimus, & compromittimus in praefatas Majestates cum adjunctis Principibus supra in secundo articulo expressis, tanquam in Arbitros, ut, si negotium inter Nos, & supradictam Regiam Celsitudinem amicabiliter componere non possent, plenam & omnimodam facultatem habeant ferendi cognitionem, & pronuntiandi circa juramentum & debitum, quod Nos cum Ordine nostro juxta continentiam pacis perpetuae Regiae Celsitudini praefata facere recusamus, similiter circa omnes alios articulos supra dictos simpliciter & de plano, absque strepitu juris, juxta vim articulorum supra dictorum. Promittentes in verbo ac fide legalis Principis omnia & singula in eisdem articulis conclusa, & similiter quicquid per supra scriptos Principes & Arbitros cognitum, decisum & laudatum fuerit, secundum modum & continentiam articulorum supra dictorum, firmiter & inviolabiliter observare, & illis nequaquam contravenire directe vel indirecte, absque omni dolo & fraude, harum testimonio literarum, sigilli nostri appensione munitarum. Datum Thoruniae septimo die Aprilis, Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo primo.

JOB Episcopus Pomesaniens.

CLXV.

Ratificatio earundem Induciarum ex parte SIGISMUNDI I. Regis Poloniae. Datum ut supra die Dominico *Quasimodogeniti*, An. ut supra. *Indidem fol. 120.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiaeque etc. Dominus et Haeres. Manifestum facinus per praesentes universis: Quia cum ortum esset bellum inter Nos, & Illustris Dominum ALBERTUM Marchionem Brandeburgensem, Ordinis Theutonicorum in Prussia Magistrum Generalem, & ad illud tollendum & componendum misisset ad Nos imprimis Sanctissimus in Christo Pater & Dominus noster, Dominus LEO Papa X. Nuntium suum, Reverend. in Christo Patrem Dominum Zachariam Episcopum Gardiensem, cum potestate Legati de Latere. Et deinde Serenissimus ac Excellentissimus Princeps Dominus CAROLUS, Divina favente clementia electus Romanorum Imperator, & Hispaniarum &c. Rex Catholicus, Frater & Consanguineus noster charissimus, Magnificum Georgium Baronem de Rogendorff &

TOM. IV.

Mollenburg, ac Reverendum Sebastianum Sperancium, Ecclesiae Brixienfis Praepositum, nec non Serenissimus Princeps Dominus LUDOVICUS Dei Gratia Hungariae & Bohemiae &c. Rex, Nepos noster charissimus, Illustris Principes: Dominum Georgium Marchionem Brandeburgensem, Stetinensem, Pomeraniae, Cassuborum & Sclavorum Ducem, Burgabium Nurembergensem, Rugiaeque Principem, Dominum Fredericum Duce Legnicensem & Brigensem, supremum inferioris Slesiae Capitaneum, & Magnificum Ambrosium Sarkan de Akoschaza liberum Dominum de Ormod, & Comitem Zaladiensem, Oratores suos pariter misissent, qui omni studio apud Nos nomine Principum suorum egerunt, ut arma hanc Reipublicae Christianae noxia deponeremus, & animum ad pacem & concordiam induceremus. Ne Nos, qui alioquin bellum hoc cum Christiano Principe & Consanguineo nostro inviterimus, huic cura, & optatis tam Sanctissimi Domini nostri, quam praedictarum Majestatum, ac etiam bono statui Reipublicae Christianae deesse videremur, pro quo etiam assidue cum infidelibus summo labore & impendio nostro decertamus, articulos infra scriptos in praesentia Nuntii Sanctissimi Domini nostri supra nominati, cum eisdem Dominis Oratoribus supra dictarum Majestatum, pariterque cum Nuntiis & Mandatariis dicti Domini Magistri constituimus, quorum hic tenor sequitur.

Serenissima Majestas Regia Poloniae ad instantiam Sanctissimi Domini nostri Papae, Sacrae et Catholicae Majest. Caesariae et Serenissimi D. Hungariae et Bohemiae Regis, tanquam Fratrum suorum, et ob salutem Reipublicae Christianae, contenta est arma deponere, et cum Illustrissimo Domino Magno Magistro inducias et pacem inire infra scriptis modis. Primo, quod inter Majestatem suam Regiam, Illustris Dominos: STANISLAUM et JANUSIUM Duces Masoviae, et praefatum Dominum Magistrum, eorumque cujuscunque status & praeminentiae, Ecclesiasticos et saeculares subditos, achujusce belli complices diffidatores, fiant induciae quatuor annorum se continue sequentium, a Feria quarta proxima post Dominicam *Quasimodogeniti*, quae erat decima Aprilis praesentis mensis incipiendo, ita, quod per hoc tempus quadriennii ab omni hostilitate et via facti, ac quarumvis insidiarum utrinque absteineatur, quodq; etiam nulla Partium in suis locis et conditionibus intra hoc tempus quadriennii homines furta, latrocinia aut praedationes

Kk k

nes

ANNO 1521. nes publice vel occulte committentes fore, aut foveri etiam publice vel occulte permittere debent in damnum alterius Partis. Secundo quod Majestas sua consentit in Sacram Caesaream Majestatem, vel loco et in absentia suae Caesareae Majestatis in Serenissimum Dominum Regem FERDINANDUM, et Serenissimum D. LUDOVICUM Hungariae et Bohemiae Regem in hunc effectum, quod sua Majestas Regia quoad juramentum et debitum, quod Dominus Magister cum suo Ordine, juxta continentiam pacis perpetuae, Majestati suae et Regno suo Poloniae facere recusat, contentatur ferre cognitionem praefatarum Majestatum, cum adjunctis Caesareae Celsitudini, Reverendissimo Domino Mattheo Cardinali Salzburgenfi et Illustissimo Domino Duce Georgio Saxoniae, et pariter adjunctis Serenissimo Domino LUDOVICO Hungariae et Bohemiae Regi Reverendissimis Dominis: Thoma Cardinali Strigonenfi, et Georgio Episcopo Quinque Ecclesiarum, quam cognitionem Majestas sua Regia praefatis Majestatibus plenarie et irrevocabiliter deferret, et quam facere et pronuntiare debebant ante lapsum terminum supra scriptum induciarum, loco et tempore eis opportuno. Si autem unus ex supradictis Caesareae Majestati adjunctis (quod Deus avertat) ex humanis decederet, Majestas sua, aut Serenissimus Frater suus, una cum alio adjuncto de consensu Illustris Domini Magistri alium in defuncti locum substituere valeat; similiter si ex adjunctis Serenissimi Hungariae & Boemiae Regis unus e vivis discederet, poterit Majestas sua Regia de consensu Regiae Majestatis Polonae etiam alium in locum demortui deputare. Item Tertio, quod milites mercenarii Parte ex utraque discedere debeant intra spatium quatuor septimanarum, a Festo Paschae proxime effluxo immediate sequentium, sine alicuius Partis et subditorum illius injuria et damno. Et praesertim milites Illustris Domini Magni Magistri sive ex Kinspergk, sive ex Belga, sive ex Branspergk, ac aliis locis et civitatibus recto itinere ire debent in insulam Nergiam, et deinde per terram usque ad portum maris Munde nuncupatum, et inde ductu et navibus civium Gedanensium Vistula fluvio superato, recto itinere pergere in Pomeraniam absque damno et injuria subditorum Majestatis Regiae, neque castrametari, aut pernoctare in civitatibus et oppidis, sed solum in campis et villagiis, similiter subditi Majestatis Regiae providebunt praefatis milicibus de navibus pro transitu insulae, etiam de vi-

ANNO 1521. tualibus, pro justo tamen pretio et moneta bona et ante bellum usitata. Si autem milites mercenarii unius Partis subditis alterius Partis in hoc transitu et discessu suo vim, injuriam, aut damnum ullum inferrent, debet hujus rei cognitio super hujusmodi transgressione et de refarciendo damno etiam stare penes supra scriptas Majestates et Principes Arbitros. Item quarto, quod spectat castra & oppida ab utraque Parte intercepta, & damna etiam perpeffa, Majestas Regia potest ferre, ut praedicti Arbitratores etiam desuper decernant. Item quinto quod captivi generaliter omnes utrinque absque aliquo onere debeant ex nunc esse liberi.

Ut autem praemissa omnia per auctoritatem ad hoc negotium congruentem, & necessariam ita firmarentur, quod in futurum nulla eventum novitate irritarentur, Sanctissimus Dominus noster istis Reverendissimis duobus Dominis Cardinalibus committere dignabitur, quatenus nomine Sanctitatis suae inter istos Principes concordiam istam tractantes diligentiam adhibeant, sicque concordent, ut concordia integre fieret, utque ipsi duo Domini Cardinales, & in eventum mortis alterius eorum alter vivens cum illo, qui in demortui locum electus esset, confirmarent concordata, & decernant auctoritate Apostolica perpetuo duratura, adjicientes comminationem penarum & censurarum sic, ut ipsis Dominis duobus Cardinalibus videbitur.

Quos articulos in omnibus punctis, verbis et clausulis, ut jacent, Nos SIGISMUNDUS Rex praedictus de certa nostra scientia laudamus, approbamus, et quantum Nos, ac praefatos Illustris Dominos Duces Masovia, nostros & illorum subditos concernunt, ratificamus et confirmamus, et in supradictorum majorem efficaciam et evidentiam tenore praesentium consentimus, & compromittimus in praefatas Majestates cum adjunctis Principibus, supra in secundo articulo expressis, tanquam in Arbitros, ut, si negotium inter Nos, & supra dictum Dominum Magistrum amicabilem componere non possent, plenam & omnimodam facultatem habeant ferendi cognitionem, & pronuntiandi circa juramentum & debitum, quod dictus Magister cum suo Ordine juxta continentiam pacis perpetuae Nobis facere recusat, similiter circa omnes alios articulos supra scriptos, similiter & de plano, absque strepitu juris, juxta vim articulorum supra dictorum. Promittentes in verbo nostro Regio, omnia et singula in eisdem articulis conclusa,

ANNO 1521. clusa, & similiter, quicquid per supra dictos Principes & Arbitros cognitum, laudatum & decifum fuerit, secundum modum & continentiam articulorum supra scriptorum firmiter & inviolabiliter observare, & illis nequaquam contravenire directe vel indirecte, absque omni dolo & fraude, harum &c. Datum in Civitate nostra Thorunenfi, die Dominico Quasimodogeniti, Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo primo, Regni vero nostri Anno decimo quinto.

CLXVI.

ALBERTUS Magister Ordinis Teutonici confirmat Articulos a suis Nuntiis cum Consiliariis Regiae Majestatis conclusos de captivorum ex utraque Parte dimissione. Datum Thorunia FERIA tertia proxima post Dominicam Quasimodogen. Anno ut supra. Ex Originali. Sigill. 1.

ALBERTUS Dei Gratia Ordinis Theutonicorum B. MARIAE Virginis Magister Generalis, Marchio Brandeburgensis, Stetinenfis, Pomeraniae, Castuborum & Sclavorum Dux, Burgrabius Norimbergensis, ac Princeps Rugensis. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis: Quia postquam facta & conclusa fuerunt induciae, die dati praesentium Nuntii & Mandatarii nostri: Reverendissimus in Christo Pater & Dominus Job Episcopus Pomesanensis, Venerabilis, Nobilis & Famatus Henricus de Milticz Domus Neidenburgensis Praefectus, Georgius de Kinheim, & Johannes Federaw, cum Reverendissimis ac Magnificis Serenissimi Principis & Domini, Domini SIGISMUNDI Regis Poloniae, Magni Ducis Lithvaniae, Russiae, Prussiae &c. Domini & Haeredis, Domini nostri observandissimi Consiliariis per suam Majestatem ad infra scripta specialiter designatis conveniunt, & sequentes Articulos in praesentia Magnifici & Reverendi Dominorum Georgii Baronis de Rogendorff & Mellenburg, Sebastiani Sperancii Ecclesiae Brixienfis Praepositi, Sacrae Caesareae & Catholicae Majestatis, nec non Illustrissimorum & Magnifici Dominorum: Georgii Marchionis Brandenburgensis, Stetinenfis & Pomeraniae Ducis &c. Fratris nostri charissimi, & Frederici in Slesia Ducis Lignicenis & Brigenfis, inferioris Slesiae Capitanei supremi, Sororii nostri amantissimi, atque Ambrosii Szarkan de Akoschaza liberi

ANNO 1521. Domini in Ormed, Comitis Zaladiensis, Serenissimi Domini Hungariae & Bohemiae Regis Orationum susceperunt, laudaverunt, approbaverunt & confirmaverunt, quorum tenor sequitur, & est talis:

Inprimis quod Serenissimus Dominus Rex Poloniae &c. omnes & singulos captivos, tam spirituales quam saeculares Domini Magistri, & fidei sponsione obligatos, qui sui honoris & datae fidei memores extiterunt, & se Majestati Regiae, vel illi, qui hoc a Majestate sua in commissis habuerunt, debitis & statutis temporibus statuerunt & repraesentarunt, liberos & absolutos, sine omni onere vel pecuniarum pensione promissa & non soluta, ab omni hujusmodi captivitate, fidei & honoris devinctione dimittit praesentibus, & liberos reddit, & pariter D. Magister, & sui Capitanei & Officiales, ac omnes suae Illustritati adhaerentes, omnes & singulos captivos, spirituales & saeculares regnicolas, & Dominorum Illustrium Ducum Masovia, ac omnes alios externos, qui ex parte Majestatis Regiae capti, & fidei sponsione obligati, & ad redimendum se pecunia coacti sunt vel fuerunt, liberos & absolutos, sine omni onere vel pecuniarum pensione promissa & non soluta, ab hujusmodi captivitate, fidei & honoris devinctione dimittit, & liberos reddit tenore praesentium, & quod Serenissimus Dominus Poloniae Rex dat plenam & omnimodam facultatem Illustri Domino Magistro, aut illi, quem Illustritas sua specialiter deputaverit, ore & manu, vice & nomine Majestatis suae absolvendi & dimittendi, ex hujusmodi captivitate & fidei sponsione, omnes singulos in hoc bello ex parte Domini Magistri captos, ut supra scriptum est, & vicissim similique modo etiam Illustris D. Magister Serenissimo Domino Poloniae Regi, aut illi, quem Majestas sua ad id ordinaverit, eandem plenariam dat facultatem his literis, omnes & singulos captivos, qui ex parte Majestatis Regiae per Dominum Magistrum & ejus Capiductores & Militares ac adhaerentes capti, & fidei devinctione obligati sunt, ut praemittitur, vice & nomine Illustritatis suae ore & manu dimittendi et absolvendi, prout dimittit & absolvit praesentibus, sine cujuslibet honoris & bonae famae dispendio, quod vero spectat utriusque Partis subditos, qui forsitan Dominis suis de bonis suis in hoc bello non servierunt, aut a Dominis suis quocunque fecerunt, hoc modo conclusum est, quod quilibet talis infra hoc tempus, & Festum proximum S. Jacobi Apostoli debet & possit libere & secure ad Dominum suum

ANNO suum ire & redire, & cum eo desuper
1521. tractare & componere, ac negotia sua
disponere; & si cuiquam necessarius esse
Salvus Conductus videretur, ab utroque
Dominis dari & concedi debet, quod si
intra tempus præfixum huiusmodi com-
positio fieri non possit, Consilarii Sacrae
Majestatis Regiae, & Illustris Domini Ma-
gistri Nuntii & Mandatarii supra scripti
statuerunt & posuerunt Conventum in
Oppido Grudziacz, ad quem utraque
Pars Consiliarios suos mittere debet, pa-
riter & Duces Masoviae, pro Festo San-
cti Jacobi proximo, & in crastino ac die-
bus sequentibus desuper tractare & con-
cludere; & si huiusmodi negotia ibidem
per dictos utriusque Partis Consiliarios
confici non possunt, debent una cum ca-
pitali causa per Caesaream & Regiam Hun-
gariae Majestatem, ac alios Principes de-
putatos Arbitros, juxta tenorem litera-
rum specialiter desuper confectarum de-
cerni & finiri, postremo quod rustici &
subditi ab utraque Parte in hoc bello ca-
pti atque profugi, dum ab aliqua Partium
requiruntur, cum eorum bonis &
rebus, quae haberi possunt, cuilibet re-
quirenti debent reddi, & nequaquam de-
tineri. Quos quidem Articulos Nos su-
pra nominatus Magister, in omnibus
punctis, clausulis & articulis, ut scripti
& positi sunt, ex certa nostra scientia ac-
cepimus, laudamus & ratificamus, præ-
sentibus decernentes eos, & quemlibet
eorum vim debitae firmitudinis obtinere,
tenore praesentium mediante. Harum
testimonio literarum, quibus sigillum no-
strum est appensum. Actum et datum
Thoruniae Feria tertia proxima post Do-
minicam Quasimodogeniti, Anno Domi-
ni 1521.

JOH. Episcopus Pomesaniensis
se subscripsit.

CLXVII.

SIGISMUNDI I. Regis Confirmatio
Jurium, Privilegiorum & Li-
bertatum Terrarum Prussiae.
Datum Thorun. Anno ut supra.
Lib. 26. sub Lit. BB. fol. 152.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Omnium rerum, quae sempiternae me-
moriae commendari debent, nulla
certior firmitudo inveniri potest, quam
ut literis posteritati mandentur. Caetera
enim facta, quantumvis memorabilia,
aliis modis aeternitati dicata, aliquot qui-
dem saeculis durare possunt, sed quae li-

teris memoriae conservantur, nunquam ANNO
intereunt, ipsaque vetustate sunt augu- 1521.
stiora. Atque ita Nos SIGISMUNDUS
Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux
Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Culmen.
Elbingen. Pomeraniaeque etc. Dominus
et Haeres. Manifestum facimus his lite-
ris nostris universis et singulis, tam præ-
sentibus quam futuris: Quod ad conspe-
ctum nostrum Domini Praelati Terrarum
nostrarum Prussiae, Spirituales et Saecu-
lares, Barones et Nobiles, principalium
Civitatum nostrarum, videlicet, Thoru-
nensis, Elbingensis et Gedanensis Procon-
sules et Consules, ac apud Nos eorum-
dem Civitatum nominibus Nuntii, sincere
et fideles Nobis dilecti, Nobis humi-
liter supplicarunt, ut eos circa jura, li-
bertates, praerogativas, concessionem,
donationes et exemptiones per clarissimae
memoriae Dominum CASIMIRUM Re-
gem, Parentem nostrum desideratissi-
mum concessa et concessas conservare,
manutene, tueri et defendere, ac illa
et illas confirmare, approbare, ratifica-
re, laudare, ac demum renovare digna-
remur. Quorum jurium et privilegio-
rum, praerogativarum et exemptionum
tenor sequitur et est talis:

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos CASIMIRUS Dei Gratia Rex Polo-
niae &c. Vid. pag. 145. num. CVII.

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae,
etc. Vid. pag. 156. num. CXIV.

Nos igitur SIGISMUNDUS Rex supra
scriptus, qui naturae benignitatisque no-
strae instituto ea, quae ad ornamentum,
dignitatem, amplitudinem atque conser-
vationem Dominiorum et subditorum,
quibus divina dispensatione sumus prae-
fecti, spectare Nobis videntur, grati,
libentissimique concedimus, ac praefer-
tim cum ipsi Domini Praelati et Barones,
et tota ferme Nobilitas, et supradicta-
rum Civitatum Cives, & alii multi inco-
lae et subditi nostri, (quamvis semper an-
tea, ut sub imperium et protectionem
Divi Parentis nostri CASIMIRI redierunt)
nunc tamen maxime, cum hoc bellum,
quod nuper cum Illustri Domino ALBER-
to Marchione Brandenburgensi, Magi-
stro Ordinis S. MARIE in Prussia gessi-
mus, injurias, damna, caedes eorum-
dem subditorum nostrorum propulsando,
constantissimi et integerrimi perferentes
manserunt. Auditis itaque et bene in-
tellectis hodie supra scriptis privilegiis et
juribus ac praerogativis, concessionibus
et donationibus, ad laudem et gloriam
imprimis Dei Opt. M. omniumque Sancto-
rum

ANNO rum ejus, & ad universarum Terra-
rum nostrarum Prussiae incrementum, 1521.
tranquillitatem, quietem, stabilitatem,
atque conservationem, suprascripta pri-
vilegia ac jura, praerogativas, conces-
siones, donationes & exemptiones, ac
omnia & singula in ipsis contenta, cum
omnibus & singulis eorum punctis, clau-
sulis & continentis, prout jacent, ex
certa nostra scientia & voluntate, ex con-
silioque Consiliorum nostrarum, ad
praesens in hoc nobilissimo Conventu No-
biscum existentium, ergo solita benigni-
tate nostra Regia approbamus, ratifica-
mus, renovamus & acceptamus, lauda-
mus & confirmamus, ipsaque & ipsa
perpetuum firmitudinis robur obtinere
volumus. Promittentes insuper in ver-
bo nostro Regio, ac sub fide boni, lega-
lis & ingenui Principis, pro Nobis & Suc-
cessoribus nostris, Nos omnia suprascri-
pta in praesentis Privilegiis expressa fir-
miter & inviolabiliter observare, tenore
praesentium mediante. In cujus rei testi-
monium sigillum nostrum praesentibus
appendi iussimus, & ad meliorem cau-
telam Nos manu nostra propria subscri-
psimus. Actum & datum in Civitate nostra
Thorunensi Feria sexta proxima ante Do-
minicam Jubilate, An. D. millesimo quin-
centesimo vigesimo primo, Regni vero
nostri Anno decimo quinto. Praesenti-
bus Reverendissimis & Reverendis in Chri-
sto Patribus Dominis, Joanne de Lasko
Archiepiscopo Gnesnensi & Primate, &
Sedis Apostolicae Legato nato, Matthia
de Drzewica Vladislaviensi Episcopo,
Raphaele de Leszno Ecclesiae Premislien-
sis, & Laurentio Miedzieleski Ecclesiae
Camenecensis designatis & electis Episco-
pis, nec non Magnificis Nicolao de Dam-
browica Castellano Cracoviensi & Regni
nostri Campiductore supremo, Chrysto-
phoro de Szydlowiec Palatino & Capita-
neo Cracoviensi, ac Regni nostri Cancellario,
Joanne de Lubranecz Posnaniensi, Joanne
de Kalinowa Calisiensi, Stanislawo de
Koscielec Brestensi, & Capitaneo Mariae-
burgensi, Nicolao de Koscielec Junivla-
dislav. & Capitaneo Brestensi, Palatinis;
Luca Gorka Posnaniensi. & Majoris Po-
loniae Capitaneo Generali, Nicolao de
Szydlowiec Sandomiriensi, & Regni no-
stri Thesaurario, Joanne Wietwinski &
in Carnischoin Plocensi, Stanislawo de Spro-
ta Zarnoviensi, Castellanis; ac Vene-
rabilibus Joanne Latalski Gnesnensi,
Cracoviensi ac Lanciciensi Ecclesiarum
Praeposito, Andrea Erzycki Posnaniensi.
& S. Floriani in Kleparz extra muros Ci-
vitatibus nostrae Cracoviensis Praeposito, Ni-
colao Olesnicki Canonico Cracoviensi,
Tom. IV.

Paulo Grassowski Praeposito omnium San- ANNO
ctorum in Cracovia, & aliis quam plu- 1521.
rimis Dignitariis, Officialibus & Curien-
sibus nostris, ad praemissa testibus fide
dignis, sincere & fidelibus dilectis. Datum
per manus praefati Magnifici Christophori
de Szydlowiec, in Smielow & magna Opa-
tow, Palatini & Capitanei Cracoviensis,
ac Regni Poloniae Cancellarii, tum Sira-
diensis, Sochaczoviensis, Gostinenis &c.
Capitanei, sincere Nobis dilecti.

SIGISMUNDUS Rex.

CHRISTOPHORUS de S. Pa-
latinus & Capitaneus
Cracoviensis, ac Regni
Polon. Cancellarius sub-
scripsit.

CLXVIII.

Pax perpetua inter SIGISMUNDUM 1525.
I. Regem & Regnum Poloniae,
ac ALBERTUM Magistrum Prus-
siae, qua Ordo Hospitalis B. MA-
RIAE Virginis proscribitur, &
penitus aboletur; ALBERTUS
Prussiae partem titulo Ducis ob-
tinet, & Regis Poloniae impe-
rio simul cum Provincia subji-
citur, eique primus locus in Se-
natu constituitur. Datum Cra-
coviæ die Dominica Palmarum
Anno 1525. Collatum cum Ori-
ginali. Extat in Archivo Can-
cellariae Regni Lib. 27. sub Lit.
CC. num. 28. fol. 178.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Omnium rerum, quae sempiternae sunt
futurae, nulla firmitudo certior ex-
cogitari potest, quam ea, quae sit litera-
rum monumentis prodita ad memoriam
posteritatis. Caetera enim facta huma-
na, quantumcunque memorabilia, aliis
modis quam literis aeternitati consecrata,
aliquot quidem saeculorum decursu dura-
re possunt: quae vero literarum officio
memoriae mandantur, nunquam inter-
eunt, ipsaque vetustate sunt augustiora.
Proinde Nos SIGISMUNDUS Dei Gra-
tia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithua-
niae, nec non Terrarum Cracoviae, San-
domiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujaviae,
Russiae, ac omnium Terrarum Prussiae,
Pomeraniae &c. Dominus & Haeres. Ma-
nifestum facimus universis: Quia cum a-
cta essent plurima bella inter Pradesces-
sum

ANNO 1525. res nostros Reges & Regnum Poloniae, ac Magistros & Ordinem dictum S. MARIE Theutonicorum in Prussia; de proprietate ipsarum Terrarum Prussiae certantes, eaque non penitus extincta inter Nos & Illustrum Dominum ALBERTUM Marchionem Brandeburgensem, & Magistrum ipsius Ordinis recruidissent, cum magno Reipublicae Christianae incommodo & detrimento: Proindeque & Summus Pontifex & Caesarea Majestas, Serenissimusque Nepos noster D. LUDOVICUS Hungariae & Bohemiae Rex, Nos ad ineundas quadriennales inducias, & arbitralem cognitionem subeundam hortati essent & induxissent: Qua demum magnis impedimentis non secuta, & tempore induciarum expirante, venissent ad Nos Illustrissimi Principes: D. GEORGIUS Marchio Brandenburgensis, in Silesia Ratiboriensis, Jagendorffensis, in Prussia, Stetinenfis, Pomeraniae, Cassubarum, Sclavorum Dux, Burgravius Nurembergensis, & Princeps Rugiae, & FRIDERICUS Dux Legnicensis & Brigenfis, ac inferioris Silesiae Capitaneus, Necessarii & Affines nostri charissimi, de pace & concordia stabili ac firma sedulo agentes. Tandem post multos tractatus & rationes utrinque expensas ad infra scriptas condiciones & capitula ipsius pacis & concordiae devenimus, omniaque & singula condiximus, & utrinque firmavimus in hunc qui sequitur modum.

In Nomine Sanctae & Individuae Trinitatis Amen.

Nos GEORGIUS Dei Gratia Marchio Brandenburgensis, in Silesia Ratiboriensis, Jagendorff, in Prussia, Stetinenfis, Pomeraniae, Cassubarum, Sclavorum &c. Dux, Burgravius Nurembergensis, & Princeps Rugiae. Et Nos FRIDERICUS eadem Gratia Dux Legnicensis & Brigenfis, ac inferioris Silesiae Capitaneus, recognoscimus & significamus omnibus & singulis praesentem concordiam seu contractum visuris, auditoris sive leturis. Quia Nos ex infra scriptis sequentibus rationibus, quae Nos tanquam Principes Christianos permoverunt, eandem sequentem concordiam & contractum inter Serenissimum & Excellentissimum Principem & Dominum, Dominum SIGISMUNDUM Regem Poloniae, & suae Majestatis Haeredes & Successores Regni Poloniae ex una, & Illustrissimum Principem & Dominum, Dominum ALBERTUM Marchionem Brandeburgensem, Theutonici Ordinis Generalem Prussiae Magistrum, & ejus Ordinem, militarem, terrigenas & civitatenfes, ex altera par-

tibus, concepimus, tractavimus & composuimus. Et inprimis id praecipue ac potissimum considerantes, omnes dissensiones, bella, contentiones & conflictus inter Regiam Majestatem & Dominum Magistrum, ejusque Terrarum Incolas hinc ortas & emanatas esse, eo quod non unus Princeps haereditarius omnium Terrarum Prussiae Gubernator hucusque extitisset, dictaque Prussia diversarum Procerum capitibus gubernaretur, unde Terrarum ipsarum inter se perniciosae inter sese bellis & contentionibus diglabantur, & praelia commovebant, ex quibus magna effusio Christiani sanguinis, damnaque & nocumenta incolis, orphanis & viduis plurima sunt illata. Similiter considerantes, quod praefatus D. Magister, Frater & Avunculus ac Sororius noster, retroactis temporibus, quando officio Magisterii fungeretur, multifarias fatigas & labores hucusque subivit apud omnes Status Christianorum Principum, videlicet Summos Pontifices & Caesarem Majestatem, Sacrum Romanum Imperium & Electores Imperii, nec non apud Nobilitatem Germaniae, eosdemque omnes saepius requirendo operam diligentem impendit, sperans eosdem invigilatos, quo ipsae seditiones & controversiae ac dissensiones secundum continentiam infra scriptae perpetuae pacis per Serenissimam Majestatem felicis recordationis KAZIMIRI Regis olim Thoruniae confectae, & juxta compromissum in proximo quadriennio per Caesarem Majestatis & Regiae Serenitatis Hungariae Oratores, in praesentia Sanctissimi Domini Leonis Papae Legati &c. Thoruniae factum componerentur & concordarentur, id tamen ex intervenientibus bellorum motibus, & ceteris variis admodum arduis negotiis, quibus Caesarea Majestas & Serenissimus Dominus Rex Hungariae hactenus impliciti atque distracti fuerunt, huc usque impeditum & indiscussum permansit. Nos tamen considerantes hujusmodi ordinationem optimam fuisse, Compromissum paucis diebus ad finem & terminum ultimum deducere studuimus. Nam ubi negotia indiscussa permansissent, formidandum fuit, ne Regia Majestas ac Regnum Poloniae, ac Magister cum Terris Prussiae iterum ad maiores armorum tumultus, praelia & contentiones, ac humani sanguinis effusionem redirent, in damnum & jacturam totius Reipublicae Christianae. Ad praecavendum igitur huiusmodi mala & incommoda, pacisque studio intendentes, quo in futurum perpetua Christiana pax inter Regiam Majestatem, & ejusdem Majestatis

ANNO 1525. statis Haeredes, Successores Regni Poloniae Reges, & inter Magistrum Prussiae & ejusdem Terrarum incolas utrinque intervenire ac disponi possit: considerantes etiam, quia & nunc Reverendus Dominus Statilius Praepositus Vespriemensis, Serenissimi Regis Hungariae Domini Domini nostri clementissimi, tanquam dicti Compromissi Arbitri Internuntius pacis, ac missus Orator ad Sacram Majestatem Regiam Poloniae ac Magistrum Prussiae, Fratrem & Avunculum ac Sororium nostrum, quo se ad concordiam & ipsum contractum per Nos factum benevole submitterent, & gratiose ac benigne eidem consentirent, rogavit & requisivit: Nos tanquam Mediatores, Reconciliatores pacis, ex supra dictis causis & rationibus sequentes Articulos, quos salubri viae concordiae intendentes, Christianos decentes, idoneos cognovimus, inter Sacram Majestatem Regiam, & Dominum Magistrum, utriusque accedente consensu fecimus & disposuimus, & prout infra continetur, ordinavimus & fecimus.

Inprimis, quod omnes dissensiones in iis bellis inter Regiam Majestatem, Dominum Magistrum, Duces Mazoviae, Episcopos Varmiensem & Culmensem, & ceteros omnes, eorumque subditos exortae, per sequentem transactionem in universum sublatae sint, & neutri Partium in malo reminiscendo imputari debent.

Item, quod loca, castra & oppida cum omnibus attinentiis & pertinentiis in his bellis utcumque alias utrinque intercepta cum bombardis majoribus, quemadmodum in prima occupatione arcium & oppidorum inventae sunt, restitui, bombardae etiam uncales, quas Hokenbuchs vocant, eo pacto, ut penes modernos Officiales restabant, similiter reddi debent. Si vero quicquam bombardarum majorum deesset, debent Officiales per juramenta interrogari, ut mediis eorum juramentis dicant, quid illis invenerint. Quod autem bombardas in Castro Hollando demolito inventas attinet, debent sine diminutione ad manus Illustris Domini Marchionis ALBERTI restitui.

Praterea debent omnes & singuli ex Nobilitate, civibus & colonis omnis promissionis & juramenti, quibus praesentibus bellis, aut circa alias circa haec tempora, a suis ad alienos Dominos se contulerunt & obligarunt, liberi & soluti esse & reputari.

Ceterum quod ad neglecta servitia attinet, debet a Regia Majestate & Duce de Prussia illis, qui ea neglexerint, ex gratia condonari, & bona seu possessio-

nes eorum reddi. Ceterum quod liberos eorum attinet, qui condemnati ob perpetratum facinus poenas dederunt, bona immobilia utrinque reddantur, & patrum facinus honori puerorum nihil noceat, nec apud quempiam in aliquo praediciet.

Item debet Regia Majestas illis de Neumarkt, similiter Marchio ALBERTUS Gilsenburgen. & Hoensteinen. nec non omnibus Civitatibus, Ecclesiasticis & secularibus, Nobilibus & plebeis utriusque Partis subditis, qui ex timore defecerint, parcere & condonare, nullaque indignatione reminisci, nec cuiquam, ut hoc vindicet, permittere: sed ex clementi voluntate sub utrisque hinc inde sigillis & literis sententiam ferre, quod hoc ipsis & liberis eorum in nullam dehonestationem aut incommodum vergere debeat.

Item, quod ad Ecclesiasticorum bona & jurisdictionem attinet, debet Dux Prussiae ad requisitionem Ecclesiasticorum unicuique justitiam, ut christianum, æquum & justum est, administrare. Ceterum bona, redditus & census sub Duce Prussiae siti, Episcopatum Varmienf. vel eosdem Ecclesiasticos attinentes, debent vicissim ex omni parte restitui. Si vero Dux vel Nobiles sui Curatos, vel alios in Ecclesiastica Beneficia collocare vellent, qui hominibus christiane providerent, eos Episcopus juxta antiquam consuetudinem instituere ac investire debet.

Item, si possent Domini Pontifices constanter docere, quod Ecclesiastici in Terris Domini Ducis commorantes, secus, quam Christiani, ac contra ordinationem & constitutionem universalis Sanctae Ecclesiae Christianae se gererent: debet Dominus Dux una cum Dominis Episcopis iuvare, ut tales debita castigatione emendantur.

Item si quispiam civium aut rusticorum duos annos ante proxime gestum bellum usque huc Domino suo se subduxisset, & absque voluntate ejus aufugisset, repetiti debent Dominis suis sine omni medio restitui, & exinde nulla Partium alterutri suos detinere. Qui autem vi ab utraque Parte abacti sunt, ii debent publicis mandati literis ad Dominos suos dirigi seu remitti.

Item debet Dominus ALBERTUS Marchio Regiae Majestati & Regno Poloniae juramentum, uti naturali & haereditario Domino suo, praestare, & se in posterum erga ejus Regiam Majestatem in omnibus, sicut Principem Vasallum erga Dominum suum haereditarium de jure decet, obedientem exhibere. Debet praterea Marchio

ANNO chio GEORGIVS suo & Fratrum nomine
1525. Vexillum contingere. Debet similiter
Marchiones KAZIMIRUS & JOHANNES si-
gillis & literis suis intra annum hujusmo-
di contractum agnoscere & acceptare.

Item debet Regia Maj. ex adverso Mar-
chioni ALBERTO infra scriptas Terras, Ci-
vitates, Castra et Vicos, videlicet tria op-
pida & Castrum Königsbergk, Lochste-
ten, Vargen, Girmaw, Pubetten, Ru-
daw, Schokken, Kaymen, Kremitten,
Valdaw, Tapiaw, Tapelawken, Nar-
betten, Insterburgk, Allenburgk, Ven-
sterau, Gordauen, Angerburgk, Mor-
denburgk, Labiaw, Lawkisten, Tilsith,
Ragnet, Rossiten, Vinthergk, Mymel,
Brandenburg, Krewczburgk, Fredlant,
Demenaw, Bartten, Letzen, Balge, Hei-
lige Beyhell, Zintlen, Lawdsbergk,
Preuschewlaw, Bartenskyn, Scheften,
Saynsburgk, Reyna, Rastenburgk, Lieck,
Jehansburgk, Hollandt, Liebstdt,
Mulhausen, Mormige, Passenheym, Or-
telsburgk, Osterode, Hogenstain, Nei-
denburgk, Soldaw, Ilgenburgk, Schip-
penbeil, Tewschtheylaw, Prewschmargk
Lubemul, Salfelt, Risemburgk, Marien-
werder, Tirembergk, Labraw, Schon-
bergk, Bouunden, Jorgenburgk, Resen-
burgk, Gordenche, Newhaus, Freyen-
stadt, Solaw, Vischhausen, Bischov-
werder, Medenaw, tanquam Duci in
Prussia in legitimum & hereditarium feu-
dum conferre, & ejusmodi infeudatio-
nis literas ab uno Fratre ad alium & eo-
rum Hæredes, tanquam super indiviso
feudo, juxta tenorem transactionis con-
ficere.

Item si quando memorati quatuor Prin-
cipes & Marchiones, ALBERTUS, GEOR-
GIUS, KAZIMIRUS, JOHANNES, & eorundem
legitimi feudi Hæredes omnes sine le-
gitimis feudi hæredibus decederent, tunc
& non antea debent supra scriptæ Terræ
Prussiæ ad Regiam Majestatem & Regnum
Poloniæ hereditarie redire & recidere.
Si vero Filiæ superessent, hæc debent Du-
calis dotis pecunia a Regia Majestate ab-
solvī & provideri.

Item debet Regia Majestas Marchio-
nem ALBERTUM, suos Hæredes, & o-
mnes incolas supra scriptarum Terrarum
Prussiæ in eorum privilegiis, huic trans-
actioni & superioritati Regiæ Majestatis
non repugnantibus, conservare, & alias
ab iniqua violentia defendere & manu-
tenere.

Item debent tam Ordinis, quam No-
bilitatis & Civitatum prædictarum Ter-
rarum Prussiæ Mandatarii, Nuntii pro
se, hæredibusque & successoribus suis
consentire & inscribere, quod se ipsos,

hæredesque & successores suos post obi-
tum quatuor prædictorum Principum &
suorum legitimorum feudi Hæredum ad
Regiam Majestatem & Regnum Poloniæ
ac ipsius Hæredes debita fidelitate & sub-
jectione, uti ad eorum naturalem ac hæ-
reditarium Dominum, & nullum alium
tenere debeant & velint. Ita denique,
quod Regia Majestas supra scriptas Ter-
ras Prussiæ cum aliquo linguam Germa-
nicam callente, & in eodem Ducatu be-
ne possessionato, qui omnia officia admi-
nistret, procurare debeat. Et si Maje-
stas Regia Consiliarios suos deputaverit,
quod Nobiles & Civitates, Ecclesiastici
& Sæculares omnium Ordinum Terra-
rum Prussiæ Duci ex Prussia juramentum
præstare debeant, quod tunc ex singulis
districtibus duo ex Nobilitate ac Civitati-
bus nomine aliorum omnium, quemad-
modum hic præfentes se inscripserunt,
literis quoque & sigillis suis hujusmodi
concordiam recognoscere debebunt, &
quum Principi de Prussia juramentum
præstabunt, quod tunc, medio hujusmo-
di eorum præfatis juramento, etiam hanc
concordiam se servaturos promittant.

Item quod Princeps de Prussia primum
& proximum locum in Consiliis Terra-
rum, Comitibus, & publicis Conventibus
apud Regiam Majestatem habere debet.

Item quod Princeps ex Prussia, Hære-
desque & Successores Principes ex Prin-
cipatu & Terris Prussiæ prædictis nihil
vendant: verum si ad hoc ingens urge-
ret necessitas, debebunt hoc Regiæ Ma-
jestati, tanquam Domino suo hereditario
ante unum annum prius denuntiare. Quod
si Maj. sua emere noller, extunc ipse Prin-
ceps vendendi habeat potestatem: Regali-
bus tamen Regiæ Maj. feudis & obsequio-
rum juribus salvis. Et præterea si Dux
ipse Prussiæ urgente necessitate preme-
retur, poterit arces & oppida sua Vassal-
lis suis locare & impignorare, ut eadem
Terræ unitæ et indiscissæ, quemadmo-
dum nunc sunt, permaneant.

Item quod ad obsequium attinet, ex
quo Terra Prussiæ in magnum detrimen-
tum pervenit, promissit Regia Majestas
Marchioni ALBERTO sex annorum liber-
tatem se ex gratia daturam. Ubi autem
Regia Majestas et Regnum Poloniæ a qui-
buslibet, cujusvis dignitatis aut conditio-
nis illi fuerint, occasione hujus transac-
tionis et concessionis feudi impugnaretur,
extunc Dux in Prussia cum Succes-
soribus in propria persona, una cum o-
mnibus suis subditis, pro summis viri-
bus Regiam Majestatem etiam intra hoc sex an-
norum libertatis spatium adjuvare, et il-
li consulere sit obligatus. Similiter Re-
gia

ANNO gia Majestas & Regnum Poloniæ erga Du-
cem in Prussia & ipsius Terras in hoc ca-
1525. su facere debet.

Si autem contingeret, quod Regia Ma-
jestas aut Regnum Poloniæ extra hunc
contractum ab infidelibus & alias urgere-
tur, & Regia Maj. Poloniæ in propria per-
sona cum omnibus suis subditis in castra
proficisceretur, tunc Dux in Prussia cum
Successoribus suis obligatus esse debet,
Regiam Majestatem cum centum instru-
tis equis usque ad terminos Terrarum
Prussiæ insequi.

Si vero Dux in Prussia a Regia Maje-
state ultra fines transire requisitus fuerit,
extunc hujusmodi centum equites instar
aliorum Majestatis suæ equestrium mili-
tium Regiis stipendiis militare debebunt.
Casu autem quo Regia Majestas urgente
necessitate plures quam centum equites
a Duce in Prussia educi desideraret, quot-
quot centenarium numerum excefferint,
a tempore exitus domiciliorum suorum
Regio stipendio, ut præmissum est, mi-
litabunt. Si vero in facultate Ducis ex
Prussia non fuerit plures quam centum
equites educendi, non debet propterea
ipsum Regia Majestas ulterius urgere.

Item quod ad jurisdictionem inter Re-
giam Majestatem & Principem Prussiæ
attinet, ita observandum est, si contin-
gat, quod Regia Majestas Principem,
aut vicissim Princeps ipse Regiam Maje-
statem in causis personas utriusque Par-
tis concernentibus convenire vellet, de-
bet Majestas Regia Consiliarios suos Ma-
rienburgi aut Elbingi collocare, juramen-
tisque, quibus suæ Majestati obnoxii sunt,
absolvere, & rursus ad juste judican-
dum obligare. Et quidquid tunc a præ-
dictis Consiliariis Regiæ Majestati & Prin-
cipi pronunciatum & decretum fuerit, ra-
tum esse debet, & sine contradictione
servari.

Si vero quispiam de sorte seu condi-
tione Principis sæcularis aut Ecclesiastici
status in Prussia supradictum Principem
de Prussia super quavis re convenire præ-
tenderet, debet Majestas Regia sex ex
Consiliariis suis, & Princeps in Prussia
totidem ex suis ad Judicium, ut præ-
mittitur, obligare, & juramentis astrin-
gere: & quidquid ipsi æquum esse decre-
verint & pronunciaverint, ei utraq; Pars
acquiescere, & sine ulla tergiversatione
id ratum habere debet.

Si autem aliquis, qui de sorte Prin-
cipum non fuerit, contra Ducem in Prus-
sia quampiam actionem instituere vellet,
hoc coram Vassallis Principis facere debe-
bit, quos Princeps ipse collocare, & ad
Judicium obligare tenebitur. Si quis
Tom. IV.

ANNO autem occasione hujusmodi Judiciorum ANNO
in casibus Principis personam attingenti-
bus sibi injuriam factam, aut se grava-
tum existimaret esse, poterit ad Consilia-
rios (quos Regia Majestas & Dux in Prus-
sia quotannis ad Festum S. Francisci, cum
id necessitas exegerit, Marienburgum
mittere debebunt) provocare, qui super
ea re cognoscendi potestatem habere de-
bent. Quod si ibi cognitum fuerit, ap-
pellationem provocantis frivolam & illi-
citam esse, debet illa Pars Judicio de-
cem marcas Pruthenicales pendere, &
Parti adversæ ad refundendum expensas
litis, & ad parendum priori sententiæ obli-
gata esse.

Ubi vero actiones emergerent, inco-
las Terrarum Prussiæ & eorundem pos-
sessiones utrinque contingentes, unus-
quisque in eo Judicio, ubi bona seu pos-
sessiones sitæ fuerint, aut reus domicilium
habuerit, conveniri, & ad extranea Ju-
dicia trahi non debet.

Item neutrius Partis subditi, nec etiam
eorum bona, ex quo in locis, ad quæ
spectant, justitia obtineri possit, in alie-
nis Judiciis arrestari aut detineri debent.

Item quod deinceps omnes incolæ Ter-
rarum Prussiæ utrinque reciproca vicissi-
tutine in terra & mari sine impedimento
negotiationes exercere, veteribus stratis
proficisci, & curribus transire, nec non
in privilegiis suis hoc casu permitti de-
bent.

Cæterum fora in villis contra fas & an-
tiquam consuetudinem instituta deinceps
ubique aboleri, & in civitates, ad quas
spectant, reponi debebunt.

Item quod profundum Balgen ad ma-
re recens Haeb, & ubicunque alias pro-
funda id est ostia maris fuerint, caput
Vislæ, & omnia flumina omnibus Prus-
siæ incolis, ut in ipsis navigare & traji-
cere possint, libera sint. Et peregrini
mercatores nec in Königsberg, nec Bruns-
bergk, Elbingum, Gedanum, aut in ul-
lam aliam civitatem proficisci cogantur,
sed debent libere, non coacti, prout ip-
sis placuerit, velificare & navigare. At-
tamen sine antiquorum teloneorum & pri-
vilegiorum detrimento.

Item nulla telonea, depositiones, vel
alia gravamina in Terris Prussiæ contra
antiquam consuetudinem & Privilegia ab
ulla Partium institui debent, sed vetera
telonea permanere. Si autem ab alteru-
tra Partium a tempore transactionis Re-
gis KAZIMIRI telonea essent instituta, ea
quoque hinc inde abrogari debent. Si
vero successu temporis contingeret, quod
Regia Majestas & similiter Dux in Prus-
sia ad requisitionem utriusque subditorum
M m m suo

ANNO 1525. suorum alicubi nova telonea, aut emporia ad utilitatem Terrarum Prussiae instituerent, tunc debet Majestas Regia Ducem Prussiae vocare in locum opportunum, & ambae Partes super ea re concordandi & transigendi potestatem habere. Si etiam aurigae vel nautae hujusmodi telonea praeterirent, non debent eis bona adimi, sed tantum naves currusque auferri.

Ceterum quod ad bona naufragantium attinet, debet id cum iisdem secundum veterem introductam consuetudinem, ex quo idem in Zelandia, Holandia & Brabantia consuetum est, etiam observari, ita tamen, quod a nautis nihil plus extorqueatur.

Item debet utraque Partium adversus alterum nunc & deinceps publicorum stratarum praedones, fures, & alios terribis perniciem invehentes ad recepiendum & promovendum abstinere. Sed qui unius Partis professus hostis sit, debet etiam ab altera Parte pro ejus diffidato hoste & damnificatore censer.

Item quavis Partium potestatem habere debet, hostes & noxios suos in bonis alterius Partis persequendi, & in quibus judiciis apprehenduntur, in illis sisti, & juxta ipsorum demerita justificari debent.

Item Dux in Prussia, praeterea Elbingenses, Gedanenses & Thorunenses omnem monetam eudere abstinere, ita, quod Regia Majestas intra hinc & Festum Pentecostes sequentis anni diem statuatur, se ratione hujusmodi monetae clare concordandi.

Item quod Dux Prussiae omnibus privilegiis & juribus huic contractui repugnantibus, seu ea sint a Pontificibus Maximis, Imperatoribus, Principibus, vel Regibus Poloniae profecta, nunc & in perpetuum renuntiare, & ea in manus Regiae Majestatis consignare debet. Si autem quicquam in ejusmodi privilegiis contineretur, quod huic transactioni non repugnaret, sed Duci Prussiae & Terris occasione finium, & aliorum jurium & privilegiorum necessarium esset, debet Majestas Regia ejusdem tenoris sub literis & sub sigillo Majestatis suae ea denuo concedere.

Item quod Regnum Pol. & Terrae Prussiae pro se et eorum successoribus sufficienter se inscribere debent, quod hanc institutionem in omnibus suis partibus, punctis et articulis fideliter, perpetuo et irrevocabiliter servare, nec unquam contravenire aut agere debeant aut velint: hoc puncto singulariter adjuncto, si casus mortis Principum, quos Deus pro

suo arbitrio conservet, se offerret, quod ANNO 1525. Terrae Prussiae Majestati Regiae et Regno Poloniae, et nulli alteri adherere debent.

Postremo si quisquam, cujusquam dignitatis aut conditionis existeret, huncque contractum impugnare vellet, debent tres Marchiones, quos haec concordia pariter attingit, una cum Duce de Prussia cum omnibus, quos ad hoc permoveere poterunt, Regiam Majestatem juvare, et super hoc respondere.

Huic superscriptae Christianae concordiae et unitati Regia Majestas Poloniae, et Dux Prussiae in omnibus articulis, clausulis, conditionibus, punctis superius expressis Regiam ac Ducalem dignitatem, Christianamque bonam fidem perpetuo et fideliter interponentes, inviolabiliter pro se, et successurae posteritatis eorum haeredibus, Successores Reges Poloniae et Duces Prussiae ratam et firmam habere et observare polliciti sunt, ac promiserunt. Pro majori praefatorum fide et securitate Regia Majestas, similiter Dux Prussiae hujusmodi pactum, concordiam et unionem manu eorum propria subscripserunt, et sigilla ipsorum nostris, adherentia subappendi fecerunt, et hujusmodi contractus binae literae concordationis seu unionis sub eodem verborum tenore confectae cuilibet Parti unae praesentatae sunt. Datum et actum Cracoviae Sabbato in Vigilia Palmarum, quae fuit 8. Mensis Aprilis Anno Domini 1525.

Nos itaque SIGISMUNDUS Rex Poloniae de consilio et consensu Consiliariorum nostrorum Regni Poloniae omnes et singulos memoratos articulos, ut praemittitur, medio Illustrum Principum praenominatorum GEORGII Marchionis Brandeburgensis, et FRIDERICI Ducis Legnicensis inter Nos et Illustrum Dominum ALBERTUM Marchionem Brandenburgensem, Magistrum ac Ordinem eius in Prussia actos, conditos et conclusos in omnibus et singulis eorum punctis, clausulis, continentis, prout jacent, acceptamus, ratificamus, approbamus, laudamus et confirmamus, ipsosque perpetuum firmitudinis robur obtinere volumus. Promittentes in verbo nostro Regio, ac sub fide boni ac legalis et ingenui Principis pro Nobis atque Successoribus nostris Regibus Poloniae, ac Regno et dominiis nostris, quantum Nos et illa concernunt, Nos omnia superscripta in praefertis literis atque articulis conditis et conclusis expressa firmiter et inviolabiliter observare, exequi, et adimplere, neque illis quoquo modo contravenire de jure vel de facto, directe vel indirecte, omni

ANNO 1525. omni dolo et fraude penitus seclusis. In quorum omnium et singulorum fidem, robur et testimonium praemissorum praesentes literas manu nostra propria subscripsimus, illasque sigillo nostro Regio et Consiliariorum nostrorum sigillis communiri fecimus. Datum Cracoviae die Dominico Palmarum Anno Domini 1525. Regni vero nostri Anno 19. Praesentibus Reverendissimis ac Reverendis in Christo Patribus Dominis: Joanne de Lasko Archiepiscopo Gnesnensi, Legato nato et Primare, Petro de Thomice Cracoviensi et Posnaniensi, ac Regni nostri Vicecellario, Mathia de Drzewica Vladislavienensi, Raphaële de Leszno Plocensi, Mauritio Warmiensi, Andrea Krycki Premisliensi, Joanne Culmensi, Jacobo Chelmenensi, Laurentio Camenecensi, Episcopis; ac Magnificis, Generosis, Venerabilibus, Nobilibus, Strenuis ac Fatis, Nicolao Firley de Dabrowica Castellano Cracoviensi, et Exercituum Regni nostri Capiteano Generali, Christophoro de Szydłowiec Palatino et Capiteano Cracoviensi, et Regni nostri Cancellario, ac Siradiensi, Gostineni, novae Civitatis Corezyn, et Sochaczoviensi Capiteano, Andrea de Thanczyn Sandomiriensi ac Belzensi, Chelmenensi et Rathnensi Capiteano, Jaroslao de Lasko Siradiensi, Andrea de Opporow Bresteni, Georgio de Bayfen Palatino Marienburgensi, et Capiteano Mevensi, Georgio de Konopat Pomeraniae, et Capiteano Swecen Palatinis; Nicolao de Szydłowiec Sandomiriensi, Regni nostri Thesaurario, ac Radomiensi, Zatoriensi, Oswiecimensi Capiteano, Joanne Comite de Tarnow Woynicensi, Joanne Wiczewski Plocensi, et Capiteano Bratianensi, Joanne de Tarnow Biecenensi, et Capiteano Pilsensi, Nicolao Czykowski de Woyslawice Polanecensi, et Burgrabio Cracoviensi, Stanisla de Chodecz Marschalco Regni nostri, et Capiteano Leopoliensi, Petro Kmity de Wisnice Marschalco Curiae nostrae, ac Scepusiensi et Premisliensi Capiteano, Nicolao Rusocki Biechoviensi ac Lanciciensi, Predecensi Capiteano, Castellanis; Achatio Czerna Succamerario Pomeraniae, Capiteano Schlochoviensi, Joanne Latalski Gnesnensi, Cracoviensi, Posnaniensi et Lanciciensi, Joanne Karnowski Skarbimiriensi, Stanisla Gorecki Calissensi, et Custode Plocensi, Praepositis; Joanne Gojeński Cracoviensi, Joanne Gorski Posnaniensi, Stanisla Tarlo de Szczekarzowice Lublinensi, Archidiaconis; Stanisla de Olesnica Cantore Gnesnensi, Canonico Cracoviensi, Secretariis nostris; Ni-

colao Tomicki Praefecto Stabuli nostri, ANNO 1525. ac Costensi, Pisdrensi et Coniciensi Capiteano, Sylvestro Ozarowski Succamerario nostro, et Capiteano Zawichosteni, Stanisla de Pilcza Capiteano Grodecensi, Joanne Tarlo Structore Mensae nostrae, Simone Chlewicki Magistro Coquinae nostrae, Martino Wolksi Thesaurario Curiae nostrae et Burgrabio Cracoviensi, Conrado Hilfeldt Proconsule, et Joanne Lisman Consule Thorunensi, Joanne de Loe Proconsule, et Joanne Alexuange Consule Elbingensi, Eberhardo Ferber Cive Gedanensi, Capiteano Dirschoviensi, caeterisque Dignitariis, Officialibus, Proceribus, et Aulicis nostris Testibus circa praemissa fide dignis, sincere Nobis fidelibus dilectis. Datum per manus praefati et Reverendi in Christo Patris Domini Petri Tomicki Cracoviensis et Posnaniensis Episcopi, et Regni nostri Vice - Cancellarii sincere Nobis Dilecti.

CLXIX.

Approbatio eorundem Pactorum per Proceres & incolas Ducatus Prussiae. Datum Cracoviae 1525 die 9. Apr. ipsa Dominica Palmarum. *Indidem fol. 192.*

Nos infra scripti Erhardus electus Pomesanienensis, Fridericus Dominus de Heydeck, nomine Ordinis Theutonicorum in Prussia, Heynrichus Dominus de Kittlicz, Georgius de Kimheim nomine Nobilium, Nicolaus Richam Magister civium civitatis antiquae, Crispinus Schonberk Consul in Knybhoff nomine majorum et minorum civitatum in Prussia, palam facimus et recognoscimus. Cum retro temporis multa gravique bella inter Serenissimos Poloniae Reges, et Inclitos Theutonicos Ordinis Magnos Magistros tantis odiis, inveteratisque dissidiis in utriusque populi et Polonici et Prutenici calamitatem gesta sint, ut parum habetenus profuerint contractus et pacis foedera, Summorum Pontificum, Imperatorum, Regumque auctoritate saepe interposita. Cujus mali origo hinc dimanavit, quod Prussiae Terra, nam de hujus proprietate tantopere pugnatum est, Rectore haereditario caruit, cum hinc Reges Poloniae illinc Magni Magistri et militaris Ordo jus suum praetenderent, malentque armis, quam pia Christianaque concordia negotium transigere, pervenit eorum malorum non parva portio ad nostram usque aetatem; siquidem paucis abhinc annis, oborto iterum ea de re bello, concurrentibusque infectis signis, Serenissimo Rege SIGISMUNDO, et Illu-

ANNO strissimo ALBERTO M. Magistro, quanta va-
 1525. stitate utraq; Terra affecta sit, ostendunt
 ipsa ruina, et calamitas miserorum, sunt
 vastati agri, abducti coloni, effusus sanguis
 Christianus, vim passa mulieres, stupra-
 ta virgines, profanata sacra aedes, praeter-
 eaque alia scelera, et bellorum incom-
 moda perpetrata, quae turpe est audiri,
 nedum fieri in populo Christiano. Cujus
 belli immanitate moti, et miserorum for-
 tunam miseri, Summus Pontifex, Sacra-
 tissima Caesarea Majestas, Serenissimus
 Hungariae et Bohemiae Rex ad inducias
 quadriennales utramque Partem piis ra-
 tionibus flexerunt, eo proposito, ut qua-
 driennio illo induciarum veterem discor-
 diam omnino tollerent, et firmam pacem
 inter nos finitimas gentes componerent.
 Erat spes nobis bona fore, ut aliquando
 concordia pro discordia veniret. Cate-
 rum cum Christianus orbis undique bel-
 lorum tumultu, variisque perturbatio-
 nibus vexaretur, factum est, ut tam pi-
 um consilium tantorum Rectorum Rerum-
 publicarum de concordia statuenda impe-
 diretur, quandoquidem quadriennium
 induciarum irritum abiit, ut ejus sine pro
 pace bellum videretur renasci, quod
 sane ita erat in manifesto, ut aut ipsum
 nova cum Christianorum calamitate fuisset
 suscipiendum, aut in Contractum To-
 runensem, cui titulus est *Perpetua Pa-*
cis, conjurandum. Quando igitur ver-
 saremur inter duo ejusmodi pericula, ut
 aut arma Patriae nostrae intoleranda deinceps
 fierent capeienda, aut necesse es-
 set consentire in Concordiam, et praedi-
 ctum Contractum perpetuae pacis, nec
 in aliam partem se flecti permetteret Sere-
 nissimus Rex Poloniae et Inclytum ejus
 Regnum. Respexit Deus propitiis oculis
 in pias preces calamitate afflicti populi,
 deditque ex improvviso pios ac pruden-
 tes pacis per alium modum Procuratores,
 Illustrissimos Principes et Domi-
 nos: Dominum GEORGIUM Marchionem
 Brandeburgensem etc. et Dominum FRIDERICUM
 Ducem Legnicensem etc. quos
 vetus discordia et periculum redeuntis
 belli non minus movit, quam si eorum
 res ageretur, cum sint utrique Partium
 sanguine et affinitate conjunctissimi. Hi
 divina inspiratione invenerunt Articulus
 Transactionis et Pacis cum justos, tum
 Christianos, qui si bona fide custodiantur,
 non erit amplius timor de periculo
 renascituri belli. Inprimis autem sua pro-
 videntia curarunt, qui praestinguere-
 tur fons, unde haec tot mala fluxe-
 runt, scilicet ut habeat Terra Prussiae
 Principem haereditarium, qui iustis de
 causis Superiorem recognoscat Serenissi-

mus Regem Poloniae, et Inclytum e-ANNO
 jus Regnum, quandoquidem certis indi- 1525.
 ciis et argumentis haud fallacibus jam tan-
 dem evidenter cognovimus fundum et
 solum Terrae Prussiae intra fines, limi-
 tes, et in circulo ditionis inclyti Regni
 Poloniae contineri et concludi. Quando
 autem nihil potius esse debet Christianis
 pectoribus, quam cum omnibus, si fieri
 possit, inprimis vero cum vicinis in pace
 et tranquillitate vivere, quam nobis Ma-
 gister noster charissimus, et ejus Disci-
 puli tanta cura et studio commendarunt,
 volentes accurrimus ad per tam pios
 Principes oblatas conditiones pacis, qua
 haecenus indigere visi sumus, et nunc di-
 vina commiseratione donamur. Idque
 eo libentius fecimus, quod nos ad ean-
 dem Transactionem amplectendam cla-
 rissimus Vir D. Joannes Statilius Praepo-
 situs Cursensis, Secretarius et Orator,
 Ludovici Hungariae et Bohemiae Regis
 Serenissimi, Domini nostri gratiosissimi
 adhortabatur duplici nomine, tum quod
 ad percutiendum fedus pacis missus es-
 set, tum quod propositi Articuli Trans-
 actionis iusti ac Christiani a praefato Se-
 renissimo Rege judicarentur, qui, ceu
 alter summorum Arbitrorum Concordiae
 statuendae in quadriennalibus induciis,
 nihil aequae ad se pertinere affirmavit,
 quam vel in ipsis induciis, vel post finem
 earum inter Principes utrinque sibi con-
 junctissimos, et populos vicinos pacem
 procurare. Ideo consensimus et consen-
 timus in Transactionem et Concordiam
 inter Serenissimum Dominum SIGISMUNDUM
 Regem, et inclytum Regnum Poloniae
 ex una, et Illustrissimum Principem
 Dominum ALBERTUM Marchionem
 Brandeburgensem etc. Haeredem et Suc-
 cessorem ex altera partibus super feudo,
 juribus et proprietate praedictae Terrae
 Prussiae, ac aliis punctis, articulisque per
 praefatos Illustrissimos Principes: Domi-
 num GEORGIUM Marchionem etc. et Do-
 minum FRIDERICUM Ducem Legnicensem
 etc. pacis Mediatore Anno Domini mil-
 leesimo quingentesimo vigesimo quinto,
 die nona Mensis Aprilis Cracoviae ad no-
 stram petitionem et placitum conceptam
 et confectam, ipsamque in omnibus pun-
 ctis et articulis, perinde ac si inserta hic
 esset, nostro constituentium, haeredum
 et successorum nomine, laudamus, ad-
 probamus, et cum magna hilaritate, a-
 nimique gratitudine suscipimus et ample-
 ctimur, pro nobis praefatis constituen-
 tibus, haeredibus et successoribus nostris,
 sincera ac Christiana fide, et sub honore
 nostro, nec non jurisjurandi sacramento
 firmiter et constanter promittentes, et effica-

ANNO efficaciter nos obligantes, quod eandem
 1525. Concordiam, Transactionemque, ut
 praefertur, in omnibus et singulis ar-
 ticulis et conditionibus fideliter et irrevoca-
 biliter, sine fraude et dolo, ratam et
 gratam habere, et perpetuo observare,
 nec unquam per nos, aut submissas per-
 sonas quovis praetextu sive colore, publi-
 ce vel occulte ipsi contravenire volumus,
 nec debemus. Renuntiatis praeterea om-
 nibus et singulis juribus, privilegiis et
 exceptionibus, quibus eandem concor-
 diam impugnare, infringere possemus.
 Porro si Illustrissimus Princeps et Domi-
 nus ALBERTUS Marchio Brandembur-
 gensis etc. in Prussia Princeps etc. quem
 de voluntate praefati Serenissimi Regis
 Poloniae SIGISMUNDI in haereditarium
 Dominum suscepimus, et praesentibus
 suscipimus, nec non Illustritatis suae ve-
 ri et legitimi Feudi Haeredes masculi, et
 subinde Illustrissimi Principes et Domini
 GEORGIUS, CASIMIRUS et JOANNES, una
 cum omnibus suis legitimis feudi Haere-
 dibus e vita migraverint, et praefata
 Terra Prussiae ipsis in feudum concessa
 juxta inscriptionem praedictae Trans-
 actionis ad Serenissimos Reges et Regnum
 Poloniae devoluta fuerit, quod nos Sere-
 nissimis Regibus eisdem, et Regno Polo-
 niae, cui nos unanimiter, sponte, et ex
 certa scientia, una cum praedicto Prin-
 cipe nostro, tanquam superiori Domino,
 subjiciemus, et ex nunc subjiciamus, nec
 cuiquam alteri adhaerebimus, obedie-
 mus et subiecti erimus, sed eosdem Se-
 renissimos Reges, et inclytum Regnum
 pro Dominis nostris, quoad utile et di-
 rectum dominium, merum et justum im-
 perium, in perpetua subiectione profite-
 bimur et recognoscemus, salvis tamen
 semper manentibus omnibus et singulis
 Transactionis articulis, quibus in hoc
 casu Terrae Prussiae cautum est. In
 quorum omnium fidem et robur Nos su-
 pra scripti Oratores, nomine consti-
 tutionis et nostro, has literas sigillorum no-
 strorum adapensione munivimus, datas
 Cracoviae Anno Domini millesimo, quin-
 gentesimo vigesimo quinto, die vero no-
 na Mensis Aprilis, quae erat dies Do-
 mica Palmarum.

CLXX.

*Diploma SIGISMUNDI I. Regis,
 quo Terrae Prussiae ALBERTO,
 atque deficiente ejus Prole ma-
 scula, tribus ejus Fratribus,
 GEORGIO, CASIMIRO & JO-
 ANNI in Feudum traduntur.*
 TOM. IV.

Datum Cracoviae Feria secunda ANNO
 post Dominicam Palmarum An- 1525.
 no 1525. *Indidem fol. 202.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos SIGISMUNDUS D. G. Rex Poloniae,
 Magnus Dux Litvaniae, nec non
 Terrarum Cracoviae etc. Dominus et
 Haeres, universis et singulis, praesenti-
 bus et futuris, harum seriem inspecturis,
 manifestum facimus. Quia cum olim
 multae et graves controversiae, multa-
 que, et Reipublicae Christianae pernicio-
 sissima bella gesta fuissent inter Praedece-
 fores nostros Reges Poloniae, ac Magi-
 stros et Ordinem dictum S. Mariae Teu-
 tonicorum super proprietate in Terris
 Prussiae, Regibus et Regno Poloniae jus
 suum haereditarium pro virili tinentibus,
 Magistris vero ac Ordine suis veris ac legi-
 timis Haeredibus et Dominis parere recu-
 santibus, atque iis tantis controversiis, tantis-
 que bellis eo res deducta fuisset, ut divino
 favore justitiae Regni nostri opitulante, et
 pax confecta, et Magistri et Ordo, totaque
 ipsorum ditio in subiectionem et homa-
 gium Regibus et Regno Poloniae deve-
 nisset, idque longissimo tempore tentum
 et observatum esset, successu vero tem-
 poris novae controversiae de ipsa proprie-
 tate, ac demum bellum inter Nos, Re-
 gnumque nostrum, et Illustrum Domi-
 num ALBERTUM Marchionem Brande-
 burgensem, Magistrum Generalem, ac
 Ordinem ejus suscitatum esset, cum ma-
 ximo Reipublicae Christianae incommo-
 do ac detrimento. Proinde Summi Pon-
 tifices, videlicet LEO decimus, ADRIANUS
 sextus, et modernus CLEMENS se-
 ptimus, demum invictissimus CAROLUS
 Romanorum Imperator, et Hispaniae Rex
 Catholicus, nec non Serenissimus Nepos
 noster Dominus LUDOVICUS Hunga-
 riae et Bohemiae Rex, ac plerique Ger-
 maniae Principes summo studio apud Nos
 egissent de concordia et pace componen-
 da. Quae denique concordia cum me-
 dio Illustrum Principum Dominorum
 GEORGI Marchionis Brandeburgensis, in
 Silesia Ratiboriensis, Jagerndorffensis,
 in Prussia, Stetinensis, Pomeraniae, Cas-
 subarum, Sclavorum etc. Ducis, Prin-
 cipis Rugiae, ac Burgravii Nurember-
 gensis, et FRIDERICI Ducis Legnicensis
 et Brigenis, et Capitanei inferioris Sile-
 siae, tractata et conclusa esset, venisset
 que ad Nos ipse Illustris Dominus AL-
 BERTUS Marchio Brandeburgensis, et
 Magister Generalis cum nonnullis Mem-
 bris Ordinis et subditis suis, plenam et
 N n n omni-

ANNO omnimodam facultatem ab Ordine et u-
1525. niverſis ſubditis ejus habentibus, ſe No-
bis, uti vero et legitimo Haeredi et Do-
mino ſuo, ac Terrarum omnium Pruſ-
ſiae ſubjicientibus, ac eaſdem Terras ſibi
in Feudum dari enixe et ſuppliciter, pri-
mum ejus Conſilarii Proceres et ſubditi,
demum ipſe Illuſtris Dominus ALBER-
TUS Marchio a Nobis petiviſſent, decla-
rans ſe Nobis et Reipublicae Regni no-
ſtri hoc pacto magis ex uſu fieri poſſe,
pacemque firmiorem futuram. Nos ra-
tionem habentes imprimis utilitatis ipſius
Reipublicae Chriſtianae, quae in tanta
infidelium tempeſtate non niſi pace et
concordia inter ſe Chriſtianorum Prin-
cipum ſervari poteſt, demum obaudire no-
lentes, ut poſtulata Sanctiſſimi Domini
noſtri Papae, Caefareaeque et Catholicae
Majeſtatis, ac Sereniſſimi Domini Nepo-
tis noſtri, D. LUDOVICI Hungariae et Bohe-
miae Regis, aliorumque Principum Chri-
ſtianorum, qui haecenus omni conatu hanc
differentiam et bellum ſiſtere et com-
ponere inter Nos ſtuduerunt, ac deniq;
gratificari et commodare volentes dicto
Illuſtri Principi Domino ALBERTO Mar-
chioni Brandeburgenſi, uti Nepoti no-
ſtro ex Sorore chariſſimo, ejusque Do-
mui de Onſpach annuimus non grava-
tim precibus ejus Illuſtratis, et ſubdito-
rum ipſius, illique, et ejus veris maſcu-
lini generis, et legitimis Feudi Haedi-
bus, ex lumbis ejus procedentibus, ter-
ras, civitates, oppida et arces inſcrip-
tas in perpetuum et indiviſum Feudum
dedimus et conceſſimus, et ipſum de il-
lis per Vexilli noſtri traditionem inveſti-
vimus, harumque ſerie literarum damus
et concedimus: videlicet arcem Konigs-
berg cum tribus civitatibus, item arces
et oppida Lochſtere, Vargen, Girmaw,
Pubetten, Rudaw, &c. ut in praecedenti-
bus Concordiae literis ſunt deſcripta,
cum omnibus et ſingulis ſubditis, vaſal-
lis, fructibus, dominiis, ſuperioritati-
bus, libertatibus et juribus, una cum o-
mnibus arcibus, civitatibus, foris, villis,
manſis, curiis, molendinis, molendino-
rum locis, cenſibus, vectigalibus, redi-
tibus, teloneis, ſervitiis, feudis ſpiritu-
alibus et ſaecularibus, lacubus, flumini-
bus, piſcationibus, aquis, aquarum de-
curſibus, ferarum venationibus, ſylvis,
nemoribus, paſcuis, pratis, actibus etiam,
cum omnibus metallis, quae modo ſunt,
ſeu in futuro fieri poſſunt, auro, ar-
gento, cupro, ſtanno, plumbo, ſalinis ſu-
pra et ſubtus terram, ſimiliter una cum
omnibus et ſingulis eminentiis, juribus,
et pertinentiis univerſis, nullis exceptis,
ſicuti ejusmodi terras priores Magiſtri

Generales et idem Ordo habueret, et uſ- ANNO
que ad praefens noviffimum bellum ge- 1525.
ſtum uſu et fructu tenuerunt, in poſte-
rum perpetue et haereditarie in commu-
ne et indiviſum Feudum tenendum, ha-
bendum, fruendum, utendum et poſſi-
dendum. Ubi vero ipſe Illuſtris ALBER-
TUS Marchio et Dux in Pruſſia ſine legi-
timis maſculis Feudi Haeredibus, vel
ejus legitimi maſculi Feudi Haeredes non
relictæ prole virili deficerent, extunc ſu-
pra dictæ terrae, civitates, et oppida, et
arces in omni forma et modo, quemad-
modum eas ſupra dictus Illuſtris ALBER-
TUS Marchio habuit, ad Illuſtrem Prin-
cipem Dominum GEORGIUM Marchio-
nem Brandeburgenſem, et ipſius legiti-
mos ſexus maſculini Feudi Haeredes ve-
nire et devolvi debent. Si vero etiam
Marchio GEORGIUS ſine legitimis Feu-
di Haeredibus maſculis, vel ejus Haere-
des poſt ejus obitum ſine legitimis maſcu-
lini generis Feudi Haeredibus ex humanis
decederent, dictæ terrae, civitates, op-
pida et arces ad Illuſtrem Principem Do-
minum CASIMIRUM, et ejus maſcu-
los Feudi Haeredes derivari ac devolvi
debent. Si autem praedictus Marchio
CASIMIRUS ſine prole maſcula Feudi
Haerede decederet, aut ejus Feudi Haere-
des poſt ipſius mortem liberos maſcu-
los Feudi Haeredes poſt ſe non relinque-
rent, tunc nominatae terrae, civitates,
oppida et arces in Pruſſia ad Illuſtrem
Principem Dominum JOANNEM Mar-
chionem Brandeburgenſem, et ejus ve-
ros legitimos maſculini generis Feudi
Haeredes devolvi debent, ita, quod dic-
tae terrae, civitates, oppida et arces,
ubi divina ordinatione hujusmodi caſus
futuris temporibus accideret, de Fratre
in Fratrem praedictos, et eorum legiti-
mos Feudi Haeredes maſculos cedant et
devolvantur, ſine noſtro, Haeredumq;
et Succellorum noſtrorum Regum, ac
Regni noſtri Poloniae impedimento. Ita
tamen, cum et quoties ſe obtulerit e-
juſmodi caſus devolutionis de uno in
alterum, praedictos Fratres, et eo-
rum legitimos Feudi Haeredes maſculos,
debeant illi, et quiſque eorum debet
Nobis et Succelloribus noſtris Regibus,
ac Regno Poloniae infra tempus debitum
ac legitimum debitam ſubjectionem, et
Feudi obligationem, ac homagium prae-
ſtare. Quodſi praedicti quatuor Fratres
de Domo Onſpach, divina voluntate ſic
diſponente, ſine maſcula prole Feudi
Haerede legitima, ex lumbis eorum or-
dine ſupraſcripto procedente, aut eorum
hujusmodi proles ſimiliter ſine maſculo
Feudi Haerede legitimo, ex lumbis eo-
rum

ANNO rum procedente, decederet, tunc omnes
1525. et ſingulae terrae, civitates, oppida, bo-
na et arces ſupra ſcriptae ad Nos et Suc-
ceſſores noſtros Reges, et Regnum Po-
loniae ſine omni impedimento ac contra-
dictione devolvi ac redire debent.

Debet item ipſe Illuſtris Dominus
ALBERTUS Marchio, & Dux in Pruſ-
ſia, ejusque prænominati Succellores,
& Feudi Haeredes pro hac noſtra in ſe
beneficentia Nobis & Regno noſtro rale
obſequium praſtare, quod ubi ratione
huius Concordiae, & Conceſſionis Feudi
a quocunque cuiusvis eminentiae, & con-
ditionis Principe, ſeu Potentatu impete-
remur, aut Succellores noſtri impeteren-
tur, tenebitur ipſe Illuſtris Dominus AL-
BERTUS Marchio, aut ejus praedicti Suc-
ceſſores Duces in Pruſſia in propria per-
ſona Nobis, & Regno noſtro ubique una
cum omnibus ſuis ſubditis, & pro ſum-
mis viribus ſuis aſſeſſe. Quod viciffim
Nos, & Succellores noſtri Reges, ac
Regnum Poloniae in eodem caſu facere
debeamus, & debebunt.

Ubi autem contingeret, quod Nos,
vel Succellores noſtri, Regnum Poloniae
altera quavis ex cauſa tam ab infidelibus
quam ab quocunque alio hoſte impeteretur,
& ipſi in perſona propria ad bellum
cum ſubditis noſtris proficiſceremur aut
Succellores noſtri proficiſcerentur, debe-
bit Illuſtris Dominus ALBERTUS Mar-
chio, & Dux in Pruſſia, aut ejus prae-
nominati Succellores Duces in Pruſſia No-
biſcum cum centum equitibus armatis
proficiſci, & intra limites Terrarum Pruſ-
ſiae Nobis ſervire. Quod ſi educere ex-
tra terminos Pruſſiae illum, aut ejus Suc-
ceſſores Nos & Succellores noſtri velle-
mus, extunc ad eoſdem centum equites
ſtipendium tale praebere, quale dari aliis
noſtris mercenariis equitibus eſt ſolitum,
tenebimur. Ubi vero Nos, vel Succel-
lores noſtri vellemus ipſum Dominum
ALBERTUM Marchionem, aut ejus no-
minatos poſteros Nobis & Succelloribus
noſtris maiori comitatu ſervire, debebi-
mus Nos & Succellores noſtri iis omni-
bus militibus, quos ultra centum praedi-
ctos conducere poſſet, mox poſt egreſ-
ſum a domibus ipſorum ſtipendium, quod
noſtris militibus dabitur, illis, quamdiu
ſervierint, perſolvere. Si autem plures
quam centum praedictos equites ipſe Il-
luſtris Dominus ALBERTUS Marchio,
aut ejus Succellores Duces in Pruſſia edu-
cere non poſſent, non debebimus Nos
aut Succellores noſtri ab illo & ejus po-
ſteris Ducibus in Pruſſia plura exigere.

Praeterea non debet ipſe Illuſtris Do-
minus ALBERTUS Marchio & ejus no-

minati Feudi Haeredes, Succellores Du- ANNO
ces in Pruſſia, quidquam ex terris, ci- 1525.
vitatibus, oppidis, arcibus & bonis praedi-
ctis vendere. Verum ſi ad hoc illum,
& ejus Succellores ingens urgeret neceſ-
ſitas, tenebitur Nobis & Succelloribus
noſtris, tanquam Dominis ſuis haeredita-
riis, ante omnia denunciare. Quod ſi
Nos ipſi emere non curaverimus, aut
Haeredes & Succellores noſtri non cura-
verint, in hoc caſu ipſe Dominus AL-
BERTUS Marchio & Dux in Pruſſia, aut
ejus legitimi Feudi Haeredes ſeu Succel-
lores, cuicunque voluerint, vel potue-
rint, liberam vendendi habebunt faculta-
tem. Regalibus tamen noſtris Feudi, &
obſequiorum iuribus ſemper ſalvis per-
manentibus.

Poterit etiam ipſe Dominus Dux in
Pruſſia, & ejus Feudi Haeredes, ubi eos
neceſſitas urgens premeret, ex bonis ſuis
praedictis, quantum opus foret, im-
pignorare, ſuis duntaxat ſubditis, & va-
ſallis ut eadem bona unita & indiviſa per-
maneant. Quae etiam omnia, & ſingu-
la ſupraſcripta, & quaecunque alia, quae
Vaſallus, & feudalſ Princeps erga ſu-
um naturalem Dominum haereditarium,
& ſuperiorem Dominum obſervare, ac
praſtare tenetur, debet ipſe Illuſtris
Dominus ALBERTUS Marchio & Dux
in Pruſſia, ac ejus Feudi Haeredes legiti-
mi Succellores firmiter, & inviolabiter
adimplere. Nosque viciffim illum, &
Succellores ejus omni gratia, & favore
Regio complecti, ac illos in iuribus &
immunitatibus ipſorum conſervare pro
Nobis & Succelloribus noſtris Regiis, &
Regno Poloniae pollicemur. In quorum
omnium & ſingulorum fidem & testimo-
nium ſigillum noſtrum praſentibus eſt
appenſum. Datum Cracoviae Feria ſecun-
da poſt Dominicam Palmarum proxima.
Anno Domini 1525. Regni vero noſtri
Anno 19.

CLXXI.

SIGISMUNDUS I. assignat penſio-
nem annuam ALBERTO Duci
Pruſſiae quatuor millium flore-
norum Rhenenſium ad vitam ejus
tempora. Datum Cracoviae Fe-
ria IV. poſt Dominicam Palma-
rum, quae fuit .ii. Apr. Anno
Domini 1525. Ex Archivo Re-
gni ſub Litt. CC. fol. 191.

SIGISMUNDUS etc. Significamus te-
nore praſentium univerſis. Quia
cum divino favore Illuſtris Princeps Do-
mi-
Nnn 2

ANNO minus ALBERTUS Marchio Brandebur-
1525. gensis, ac in Prussia, Stetiniensis, Pome-
raniae, Cassubarum, Sclavorum &c. Dux,
Burgravius Nurembergensis, & Princeps
Rugia, Nepos noster charissimus, post
controversiam, ad quam Nobiscum de-
venerat, tandem ad Nos veniens medio
Illustrum Principum Dominorum GE-
ORGII Marchionis Fratris germani, ac
FRIDERICI Ducis Legnicensis Sororii
fui, se Nobis reconciliaverit, magnaue,
ac evidentiis testimonia, & indicia de sua
erga Nos fide, ac propensione exhibue-
rit, volentes ejus Illustritatem in Terris
Prussiae, quas illi in Feudum dedimus, &
quae bellica saevitia magnum detrimentum
sunt passa, relevare, ac illum Nobis, &
Regno nostro maiori beneficentia devin-
cere, dandum & donandum illi duximus
annuum stipendium 4000. florenorum
Rhenensium in auro, vel pro singulis au-
reis XXVIII. grossos integros, monetæ
& numeri Regni nostri praesentis, harum-
que serie litterarum damus, donamus, &
assignamus, qui ad terminos vitae Illu-
stritatis suae per Nos, & Successores no-
stros quotannis solventur, ita videlicet,
quod primam ratam anni huius solvere
debeamus ad festum Sancti Michaelis
proxime futurum, alteram vero ratam
ad Festa Paschae Anni Domini 1527. &
deinceps singulis annis sequentibus ad Fe-
sta Paschae dictam summam quatuor mil-
lium florenorum Rhenensium solvere Nos
& Successores nostros Reges Poloniae sub-
misimus, & praesentibus submittimus, ac
obligamus, promittentes in verbo nostro
Regio pro Nobis, & Successoribus no-
stris Regibus Poloniae, quod eam dona-
tionem & firmam habebimus, & illi sem-
per, quoad sua Illustritas vixerit, satis-
faciemus, & Successores nostri Reges Po-
loniae satisficient. In cuius rei testimo-
nium sigillum nostrum est praesentibus ap-
pensum. Datum Cracoviae Feria IV.
post Dominicam Palmarum, quae fuit
XII. Aprilis 1525. Regni nostri 19.

CLXXII.

*Litterae SIGISMUNDI I. Regis
Poloniae ad CLEMENTEM VII.
P. quibus ei de negotiis cum AL-
BERTO Duce transactis signifi-
cat. Ex Archivo Regni Lib. N.
R. fol. 350.*

SIGISMUNDUS I. Rex Poloniae. Summo
Pontifici CLEMENTI VII.

Sanctissime. Quod erat jam pridem in
votis, cum Vestrae Sanctitatis ejusq;
Praedecessorum, tum omnium ferme

Principum Christianorum, ut bellum, ANNO
quod inter me & Magistrum Prussiae in- 1525.
tercesserat, compositum esset utpote uni-
versae rei Christianae noxium & pernicio-
sum, id tandem divino favore factum,
Vestra Sanctitas non ignoret, cum enim
induciae expirarent, neque ulla esset spes,
tantae controversiae per Arbitros dirimen-
dae, venit ad me Magister Prussiae, con-
dixit prius, medio Illustrum Principum
GEORGII Marchionis Brandenburgensis
& FRIDERICI Ducis Legnicensis, com-
muni Consanguineorum nostrorum,
conditionibus pacis et concordiae, quae
pro tempore fieri potuerunt, et quales
mutua necessitudo nostra postulavit; prae-
stititque Magister ille mihi debitum suum,
quod et Majores mei, et ego iustissime
exigebam, praestiti et ego vicissim erga
illum, quae jure meo potui, praesertim
descendente a Professione sua Ordine illo,
et Terris omnibus Prussiae iustissima hae-
reditate Regni mei in potestatem meam
reductis, unde sperem tanta bella et dis-
sidia non sopita solum et composita, sed
etiam radicibus sublata et extincta, alio-
quin tragaedia haec nullum unquam fi-
nem habere potuisset, praesertim cum
subditi mei omnes exegerint a me modis
omnibus, neque ab hoc instituto ullo mo-
do demoveri potuerint in Conventu Ge-
nerali Regni mei novissimo, vel cogendum
tandem Magistrum Prussiae ad praestan-
dam obedientiam et Omagium, mihi et
Regno meo debitum, vel illum ac Ordi-
nem ex terris illis exturbandum. Vi-
dens autem ego, quantam perniciem af-
ferret, non iis regionibus solum, sed
etiam universae rei Christianae, bellum
refuscitandum, a quo me semper et Ve-
stra Sanctitas et ferme omnes Christiani
Principes dehortabantur, elegi potius
etiam pacem, quae pro ratione temporis
contingere potuit, et visa est solidior,
quam omnino necessitate et furore belli-
co terras et haereditatem meam et Regni
mei repetendo, omnia vastare et destru-
ere. Considerans jam pridem in Prussia
non de Ordine solum, sed de tota pror-
sus Religione actum esse, cui errori nul-
lam adeo penitus occasionem unquam
praebui, ut etiam in hac pace conficien-
da nihil tentaverim, quo omnia acta fu-
issent, juxta observationem Sanctae Re-
ligionis Catholicae, prout omnes actus,
et tractatus nostri testari potuerunt. In-
ter quos tamen multa offeruntur cum
Consiliariis meis commoda, pro jurisdi-
ctione Ecclesiastica, et restitutione bono-
rum Ecclesiasticorum in illis terris, quae
acta et deplorata videbantur. Et spero
subinde, Deo propitio, et Vestra Sancti-
tate

ANNO tate mihi assistente, reliqua sine magno
1525. strepitu ad normam & debitum modum
per me reduci posse, qui cupiam & pa-
ratus essem semper, pro bono statu rei
Christianae, & istius Sanctae Sedis Apo-
stolicae non modo studium, operam & fa-
cultates meas omnes, sed & sanguinem
& vitam meam, si ita res postulet, ex-
ponere & profundere. Nec unquam San-
ctitas Vestra aliter sibi de me & subditis
meis persuaderi patiarur; nam & pestem
istam Luteranam, perniciosissimumque
incendium eius, quo Regni mei proxi-
mus & major ardet paries, quanto labo-
re & sollicitudine extinguere, & a Regno
meo arcere nitor, satis cum Edicta & Le-
gationes meae, tum vel Nuntii vel Le-
gati Sanctitatis Vestrae testimonio esse pos-
sunt. Significandum autem duxi hunc
successum rei Prutenicae Vestrae Sanctita-
ti, tum quia sciam, illam omni studio ad
communem pacem Christianorum in-
cumbere, tum etiam quod non ignorem,
qua cura & benignitate me & res meas
omnes complecti dignatus. Proindeque
spero, non mediocrem inde laeticiam &
voluptatem Vestram Sanctitatem habitu-
ram esse. Cui me etiam atque etiam hu-
militer commendo, & opto, ut diu vi-
vat incolumis, Ecclesiae S. Catholicae &
Reipublicae Christianae bono.

CLXXXIII.

1526. *Responsum nomine SIGISMUNDI I.
Regis Poloniae Episcopo Pome-
ranensi datum contra novato-
res fidei. Datum in Marien-
burg die 5. Aprilis 1526. Ex
Archivo Regni. Lib. Legation.
sub Lit. E. fol. 273.*

Ea, quae Vestra Paternitas nudius ter-
tius coram Sacra Majest. Regia par-
tim ab Illustri Principe in Prussia, par-
tim etiam suo nomine retulit, haec in sum-
ma continebant.

Declaravit imprimis Vestra Paternitas
sponsalia inita per ejus Illustritatem cum
Filia Serenissimi Domini Regis Daniae, &
postulavit nomine Illustritatis suae, ut e-
jus Majestas has nuptias illius sua praesen-
tia honorare dignaretur.

Recensuit inde Paternitas Vestra non-
nulla in excusationem sui, ex literis Ma-
jestatis suae ad se datis, & quod attinet
eos concionatores, quos Majestas sua
comprehendi fecit, quemadmodum eos
ipsa hic constituerit, commiseritque, ut
nihil nisi Verbum Dei praedicarent, quod
si fecerint, ut ejus Majestas innocentiam
ipsorum tueretur, sua aliter, non con-
Tom. IV.

tradidere se quin punirentur, & de hoc ANNO
paratam esse Paternitatem Vestram, & 1526.
respondere, & audire melius docen-
tem.

Ad ea Majestas sua Regia Vestrae Pa-
ternitati respondere mandavit: Satis
compertum esse potest unicuique, quan-
tis negotiis ejus Majestas involuta sit hoc
tempore in Regno & aliis dominiis suis;
ita ut vix ad componendos motus & ne-
gotia harum Terrarum eripere se ad hoc
exiguum temporis spatium, quo hic im-
morabitur, potuerit.

Et proinde nequaquam id praestare po-
terit ejus Majestas, quod ipse Illustris
Princeps & Nepos suus charissimus po-
stulat, cui Majestas sua libenter in omni-
bus gratificaretur, & illi omnem hone-
statem exhiberet, optatque Majestas sua,
ut Vestra Paternitas ejus Majestatem ita,
ut audivit, & ut res est, excuset.

Quod ad Praedicatores istos Paternita-
tis Vestrae attinet, Majestas sua Regia,
postquam intellexit eos hic praedicare,
ubi & Plebanus est legitimus, & alii
Praedicatores ab eo constituti, praedica-
re vero nomine quidem & praetextu ver-
bum Dei, re autem ipsa meram doctrinam
apostaticam, & seditionem adversus man-
data & edicta Maj. suae Regiae, illos com-
prehendi fecit Majestas sua, & castigari
delato modo constituit.

Quae res merito nihil ad Vestram Pa-
ternitatem attinere debet, cum nondum
a Sede Apostolica, ut mos est, in Uni-
versali Ecclesia sit confirmata; haec enim
est vera vocatio a Deo, sicut vocatus est
Aaron, ab his, quibus Deus hoc munus
commisit, unguendus & sanctificandus.

Quando vero Vestra Paternitas pote-
statem habebit legitimam officium Ponti-
ficis exercendi, tum demum illud juxta
Divina & Ecclesiastica instituta exercere
poterit. Nam quod ad Verbum Dei at-
tinet, illud Majestas sua, tanquam Chri-
stianus Rex, & omnes subditi ejus vene-
rantur quidem & observant, sed illud o-
perculum fieri scelerum & insolentiarum,
ut nemo non videt, nequaquam Majestas
sua tolerare potest.

Et proinde ipsum Verbum Dei praedi-
cari vult, non ut Apostatae vel hi novi
Evangelistae suo sensu ac libidine expo-
nunt, sed ut illud intellexerunt Patres &
Majores nostri, a quibus illud per ma-
nus accepimus, & qui eidem Verbo fi-
dem omnem fecerunt, vitaeque & mira-
culis doctrinam suam confirmarunt, &
illam tot saeculis approbatam Nobis reli-
querunt.

De quo neque Paternitas Vestra, ut
litterata, doceri opus habet, cum scri-
ptum
O o o

ANNO prum sit, ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt Patres tui, & non plus sapere quam oportet; neque censet Majestas sua satis pium & Christianum disputare, & pro libitu suo pronunciare unumquemque de his, quæ dudum Universalis Ecclesiæ Decretis statuta, & ab universis accepta sunt & approbata, ita enim nihil unquam certi haberi posset, essetq; Ecclesia Dei ipsa Babylone confusior, ut satis apparet in his locis & civitatibus, in quibus hæc pestis radices suas egit, quæ ne dominia Majestatis suæ, ita ut a libi indignissime videret, occuparet, nullo modo pati nec admittere vult, ut quicquam tam in divinis, quam etiam humanis rebus hic & alibi in dominiis suis aliter, quam antiquitus traditum est, & quam omnes Reges & Principes Christiani observant, innovari deberet. Et hæc est Majestatis suæ perpetua voluntas & responsionis summa.

CLXXIV.

Responsum nomine SIGISMUNDI I. Regis Poloniae, ALBERTO Duci Prussiae datum de restituendis munimentis Ordinis Theutonici, de finium ordinatione, & de eudenda moneta. Datum 23. Maji Anno 1526. Ex Archivo Regni Lib. Legat. sub Lit. E. fol. 307.

De literis Ordinis, quas Illustrissima D. Vestra attulit & legi fecit, gratias habet Majestas sua Regia, & rogat Illustrissimam Dominationem Vestram, ut eas, quæ adhuc supersunt, juxta inscriptionem tradendæ, opportuno tempore mittere velit, ne quid eorum reliqui sit, ex quibus difficultates aliqua suboriri possent.

Verum quod Illustrissima Dominatio Vestra opravit addi in suis Literis feudilibus, & illas juxta necessitatem suam extendi, non est in præsens ejus Majestati ullo pacto integrum id facere, cum ejusmodi negotia pertineant ad Conventum Generalem Regni, quæ seorsum Majest. sua nequaquam transigere potest. Verum in ipso Conventu Generali, qui primum fuerit, curabit ejus Majestas his postulatis Illustrissimæ Dominationis Vestræ satisfacere.

De ordinatione, quam Illustrissima Dominatio Vestra fecit, simul ac de moneta eudenda committere dignata est Majestas sua Dominis Consiliariis harum terrarum, cum Illustrissima Dominatione

Vestra simul constituere, ita, ut melius ANNO videbitur communibus terris & subditis 1526. expedire.

Designabit etiam Majestas sua Commisarios, ad revidendos & rectificandos fines & limites cum alibi, tum versus Terram Samogitiæ, & tam de villa Coadjuventi, quam etiam de aliis injuriis ac differentis transigendum, quod negotium censet Majestas sua eo lenius futurum, quod ad limites ipsos sufficientes extant literæ & monumenta.

Quod autem Illustrissima Dominatio Vestra commemoravit debita, impensas, & diminutionem proventuum suorum, meminit ejus Majestas idem fuisse per Illustrissimos Dominos GEORGIUM Marchionem, & FRIDERICUM Ducem Lignicensem anno superiore Majestati suæ declaratum, & propterea ejus Majestatem consensisse ad pendenda quotannis Illustrissimæ Dominationi Vestræ quatuor millia Florenorum ad statum ejus relevandum, quæ Majestas sua, licet alias gravissimis sumptibus & impensis onerata sit, solvere non prætermittet, & quidquid præterea favoris & beneficentiæ in Vestram Illustrissimam Dominationem præstare poterit, id semper est quam libentissime factura: spem hanc habens, quod & illa ita se geret, & conservabit erga ejus Majestatem & Regnum suum, quemadmodum & decet, & se facturam Illustrissima Dominatio Vestra pollicetur.

CLXXV.

Aliud nomine SIGISMUNDI I. Regis ALBERTO Duci Prussiae Responsum, quo illum ab Hæresi Lutherana debortatur. Datum 25. Maji 1526. Ex Archivo Regni Lib. Legat. sub Litt. F. fol. 311.

Illustrissime Princeps.

Credit abunde S. Majestas Regia non nihil esse de his, quæ adversus Illustrissimam Dominationem Vestram in Germania Dominus Magister Livoniæ indicavit. Nam & Majestas sua certissimum habet documentum, & Urbe Roma, & Aula Cæsaris omnes indigno animo ferre, & pessime interpretari ubique in Regnis & Dominiis Christianis hanc cum Illustrissima Dominatione Vestra concordiam, quasi adversus Religionem Catholicam factam, sugillatamque a plerisque Majestatem suam, tanquam jam ab unitate Ecclesiæ divulsam, & labe hæretica contaminatam. Et cum Regum & Principum nulla sit dos & felicitas major, quam

ANNO quam gloria & fama inculcata, non libenter hanc de se existimationem ejus Majestatis audit.

Non veretur tamen Majestas sua notam, aut difficultates aliquas ratione Ordinis, qui jam prius alibi excludi & extinguere solebat, Summo Pontifice & Cæsare ferente, speraretque Majestas sua, si de illo solo ageretur, effici posse, ut & ipse Pontifex & Cæsar ratum haberent successu temporis.

Verum si quid erit difficultatis, erit magis causa & prætextu hæresis, quæ tolerari diutius a Christianis Principibus, & homines in ea insolentia tanquam equos excusso freno relinqui non poterint, sine communi omnium errore & perniciæ. Et proinde si quid agent causa Religionis adversus Illustrissimam Dominationem Vestram, præsertim ex communi Decreto Summatum & Principum Christianorum, quam in hoc casu Majestatem suam adesse illi conveniret adversus Religionem, potest ipsa secum satis considerare.

Propterea rogat plurimum ejus Majestas Illustrissimam Dominationem Vestram, & illi tanquam Pater Filio consulit, ut spes suas non ædificet super hoc fundamento, quod jam dudum, & nunc est ab universis tam Ecclesiasticis quam Secularibus Potestatibus, Regnis, Dominiis & Universitatibus Christianis damnatum & expulsum, sed contineat se in his terminis fidei, quos Nobis Majores nostri reliquerunt, donec Universalis Ecclesia de his dissensionibus, quas seditiosi homines excitarunt, dispiciat. Sic enim & notam ignominiam, & multas alias difficultates Illustrissima Dominatio Vestra declinare poterit, & facilius erit omnis cum Pontifice & Cæsare Majestate actio, & apud illos impetratio.

Scripturam & Verbum Dei nec Majestas Regia, nec quisquam Christianus damnat vel oppugnat, sed oppugnantur interpretationes Apostatarum, & abusus Verbi Dei. Et ut non nova res sit hæresis, ita nulla fuit doctrina adeo inepta & impia, quæ non Scripturis nitetur, sed suo sensu interpretatis, quæ si Ecclesia non moderaretur & dijudicaret, quid certi in fide haberi posset? Sed et Verbum Dei non Deus sed homines scripserunt, nec omnes sunt recepti, homines etiam ipsum Verbum Dei tenere, & illi credere statuerunt, & si Ecclesiæ Traditiones, ut humanæ, auctoritatem non haberent, nec Scriptura aliquam fidem habere posset, & proinde absque consensu & unitate Ecclesiæ vera Fides & Religio constare non potest. Non consistit Religio in hujus vel illius disputatione, in

qua sibi quisque victor esse videtur, sed ANNO in determinationibus eorum, qui in Ca- 1526. thedra Moyfi sedent, & quibus Christus obediendum præcepit. Nixi sunt innumeri jam Hæretici, nixi & Reges ac Imperatores adversus ipsam Cathedralam, & auctoritatem Ecclesiæ, quid tandem effecerunt? quam sibi memoriam & utilitatem compararunt? manifestius est, quam oporteat explicari. Omnes enim, quicunque ab unitate Ecclesiæ defece- runt, vel ab infidelibus absorpti sunt, vel domesticis saltem turbis & calamitatibus sese confecerunt, & ignominiosissime perierunt.

Et proinde rogat Majestas sua Illustrissimam Dominationem Vestram, ut potius et de Scripturis aliisque rebus cum Sede Apostolica, cum Cæsarea Majestate, & Regibus Christianis, cumque tot sæculis approbatis moribus & consuetudinibus, quam cum Apostatis, & nullius pretii hominibus congruat & conveniat.

CLXXVI.

SIGISMUNDUS I. Rex Poloniae ratam habet Investituram Terrarum Prussiae per Legatos Ejus ALBERTO factam. Datum Gedani Anno 1526. Sabbatho ante Festum SS. Trinitatis. Ex Archivo Regni Lib. Legationum sub Litt. NR. fol. 332.

Manifestum facimus tenore præsentium, quia cum Anno superiore misissemus Mandatarios & Oratores nostros Magnificum & Generosum Georgium de Bayssen Palatinum Margenburchens. & Neuens. Capitaneum, Joannem de Wiczwna Castellum Ploccensem & Capitaneum Bratianensem, & Achacium Czerne Succamerarium Pomeraniæ, ac Schlochoviensem Capitaneum ad tradendam nostro nomine Investituram ac possessionem Terrarum quarundam Prussiae, quas in Feudum concessimus Illustrissimo Principi Domino ALBERTO Marchioni Brandenburgensi, & Duci in Prussia &c. ac illi retulissent ad Nos, Testimonium ipsius Investituræ ac possessionis traditæ & juramenti subditorum illi præstiti, Nos quoque testandum & declarandum duximus, ac præsentibus Literis nostris testamur & declaramus, quod ipsam Investituram & possessionem per præfatos Oratores nostros traditam nostro nomine, eidem Illustri Domino ALBERTO Duci & juramentum illi a subditis ejus præstitum ratum, gratum & firmum habemus, ac in posterum & Nos, & Successores No-

ANN'o stri Reges Poloniae habituri sumus ean-
1526. dem Investituram & possessionem tenore
praesentium confirmantes. In cuius rei
testimonium sigillum nostrum est praesen-
tibus appensum. Datum in Civitate no-
stra Gedanensi Sabbato proximo ante
Festum Sanctae Trinitatis, Anno Domi-
ni millesimo quingentesimo vigesimo se-
xto, Regni nostri Anno vigesimo.

CLXXVII.

*Auctio Privilegiorum ALBERTO
Duci Prussiae per SIGISMUN-
DUM I. Regem Poloniae concessa.
Datum Gedani ut supra. Ex
Archivo Regni Lib. DD. fo-
lio 818.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex
Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae,
nec non Terrarum Cracoviae, Sandomi-
riae, Siradiae, Lanciciae, Cujaviae, Rus-
siae, totiusque Prussiae, Culmensis, El-
bingensis, Pomeraniae &c. Dominus, &
Haeres, manifestum facimus tenore praesentium. Quia licet quasdam Terras nostras haereditarias in Prussia Illustri Principi Domino ALBERTO Domino Marchioni Brandenburgensi, & Duci in Prussia &c. jure feudali concessimus, in earumque possessionem illum per Consiliarios nostros induci fecimus, & ejus concessionis, ac articulorum & conditionum inter Nos transactarum illi sufficientes nostras litteras dedimus, in quibus praeter alia etiam immunitates illi a Nobis concessae sunt descriptae, tamen cum contractus cum illo per Nos factus vellet, ut, si quidpiam in privilegiis illis contineretur, quae Nobis restituit, & quibus renunciavit, quod huic ipsi contractui, & transactioni non repugnaret, sed quod ipsi Duci ex Prussia, & terris ejus occasione finium, & aliorum jurium & privilegiorum necessarium esset, quod id Nos sub litteris & sigillo nostro denuo concedamus: ideo nonnullas infra scriptas, praerogativas & immunitates, prioribus litteris contentas, ejus Illustritati renovandas, addendas, & denuo concedendas duximus, & tenore praesentium concedimus, ita sane, ut ipse Dux ALBERTUS similiter, & Haeredes ejus terram concessam ab omni exactione & servitio, exceptis his, quae nominatim in contractu concordiae expressa sunt, liberam teneat, ac immunem & coram nullo alio, si ratione ipsius terrae impeteretur, quam coram Nobis, aut

Successoribus nostris Regibus Poloniae re-
1526. spondere teneatur, atque ut liceat eidem
una ac haeredibus suis per totam terram
nunc concessam, ad commodum suum
passagia & telonea ordinare, secundum
contractus praescriptum, nundinas & fo-
ra statuere, monetam cudere pro con-
tractus formula. Talia, & alia jura ta-
xare, directuras per terram in flumini-
bus, & in mari, sicut utile visum fuerit,
stabilire. Denique jurisdictionem, po-
testatemque illam habeat & exerceat in
terrīs suis, quam aliquis Princeps Re-
gni nostri melius habere dignoscitur in
terra, quam habet. Quatenus tamen
id initae concordiae & contractui non ad-
versetur, ut bonos usus & consuetudi-
nes ponat, assisias faciat, & statuta, qui-
bus omnes ejus subditi pace tranquilla
gaudeant & utantur. Postremo conce-
dendam etiam duximus & concedimus
tenore praesentium ejus Illustritati, atque
Nobilibus suis omnibus libertatem ducen-
di & transvehendi per Regnum & dominia
nostra terra vel aqua omnes & singulas
res, quaecunque ad usum & necessitatem
propriam ejus Illustritatis atque eorun-
dem Nobilium, non autem ad mercatu-
ram exercendam, opportuna & necessaria
fore videbuntur & his pariter omnibus,
qui ex alienis provinciis commigrare vel-
lent in terram & ditiones ejus Illustritatis,
equestres duntaxat conditionis seu Nobili-
bus, liberam damus res omnes illorum
propriās secum transferendi per Regnum
& dominia nostra, absque solutione cu-
juslibet telonei, & citra ullum impedi-
mentum, facultatem & praerogativam.
In cuius rei testimonium Sigillum nostrum
est praesentibus appensum. Actum &
datum in Civitate nostra Gedanensi, Sab-
bato proximo ante Festum S. Trinitatis.
Anno Domini 1526. Regni vero nostri
anno 22.

CLXXVIII.

*SIGISMUNDUS I. Rex Poloniae
confirmat Privilegia Civitatis
Gdanensis. Datum Gedani An-
no D. 1526.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Quia inter egregia Regum & Princi-
pum facta ea potissima censentur,
quae de clementia & liberalitate profici-
scantur, ac ea, uti reliqua temporalia
sunt & fluxa, nisi literarum monumen-
tis fuerint memoriae commendata. Pro-
inde Nos SIGISMUNDUS Dei Gratia
Rex Poloniae, nec non Terrarum &c.
Domi

ANNO Dominus & Haeres. Manifestum facimus
1526. tenore praesentium universis & singulis,
praesentibus & futuris, harum notitiam
habitis. Quia cum Nos omnibus subdi-
tis nostris iura, privilegia & immunita-
tes eorum justas & legitimas manutenere
consuevimus, & Civitatem nostram
Gdanensem pro ejus in Nos obsequiis &
meritis cupimus non solum in statu & re-
gimine suo conservare, verum etiam ma-
jori favore & beneficentia nostra Regia
semper augere & promovere, omnia &
singula ejusdem Civitatis Gdanensis ve-
tera jura, privilegia, munimenta, liber-
tates, immunitates, plebiscita, statuta,
& quaecunque alias consuetudines lauda-
biliter introductas, & a Divis olim Regi-
bus Poloniae, ceterisque retroactis Prin-
cipibus, Ducibus, & aliis Praedecessori-
bus nostris, tam spiritualibus quam saecularibus,
quibuscunque titulis & dignitate insignitis, & sub quibuscunque verbo-
rum formis concessa ac impetrata, in om-
nibus & singulis suis punctis, clausulis
& articulis, quorum omnium & singu-
lorum tenorem & seriem pro sufficienter
hic expressis habere volumus, confir-
mamus, ratificamus, approbamus & in-
tegramus, omniaque & singula in ipsis
privilegiis & immunitatibus eorum con-
tenta robor & firmitatem perpetuam ob-
tinere volumus. In cuius rei testimo-
nium sigillum nostrum praesentibus est
appensum. Actum & datum in Civita-
te nostra Gedanensi Sabbato proximo an-
te Festum Sanctae . . . . . Anno Domini
millesimo quingentesimo vigesimo sexto,
Regni vero nostri Anno vigesimo.

CLXXIX.

*Donatio perpetua oppidi & bono-
rum Hela Civitati Gedanensi u-
na cum vectigali, quod a merca-
toribus in Portu Gedanensi exi-
gitur, facta per SIGISMUNDUM
I. Poloniae Regem, ubi quoque
de mercibus per naufragium ad
littus delatis, & de bonis, quo-
rum nulli extent haeredes, dis-
ponitur in rem fisci Regii. Da-
tum ut supra Anno eodem. Ex
Archivo Regni sub Litt. DD.
fol. 848.*

In Nomine Domini Amen.

Quia illa, quae perpetua futura sunt,
literarum monumentis commendari
solent; ideo Nos SIGISMUNDUS &c.
manifestum facimus universis, praesenti-
bus & futuris, quod cum in Civitate no-

Tom. IV.

ANNO 1526. stra Gdanensi primum seditiones intesti-
nae, deinde omnium divinarum & huma-
narum rerum perturbationes exorta es-
sent, & ob id in summo discrimine Civi-
tas ipsa constitueretur, Nosque ad illam
liberandam, & in pristinum statum redu-
cendam, non sine gravi incommodo &
difficultate nostra huc venissemus multo-
que labore & cura omnia divina & huma-
na in veterem conditionem & ordinem
gratia Omnipotentis Dei ad plenum resti-
tuissemus, cujus beneficentiae nostrae spe-
ctabiles Proconsules, Consules, Scabi-
ni, ac tota Communitas Gdanensis singu-
larem rationem habentes, & suae grati-
tudinis erga Nos perpetuum testimonium
extare volentes, Nobis & posteris nostris
omnibus Regibus Poloniae, ultra haec duo
millia Florenorum Hungaricalium boni
auri & justae ponderis, quae Nobis quoran-
nis, vigore privilegiorum suorum, a
Divo olim CASIMIRO Rege, Genitore
nostro charissimo dictae Civitati concessio-
rum, solvere tenentur, sine quavis de-
rogatione eorundem privilegiorum atque
jurium suorum, se ad quatuor millia mar-
carum Prutenicalium levis monetae annuo
solvenda obligassent, prout harum serie
literarum mediante se obligant. Nos vi-
cissim ejus gratitudinis & obsequii erga
Nos exhibiti grati existentes, & dictorum
Civium Gdanensium bonum statum ac
continuum incrementum promovere,
eosque de nostra clementia consolatiores
reddere cupientes, praefatis Proconsuli-
bus, Consulibus, Scabinis, & universis
Civibus Gdanensibus oppidum & bona
nostra Hela nuncupata, quae haecenus si-
ne privilegio Praedecessorum nostrorum,
tamen, ut asserbant in compensationem
aliorum bonorum suorum, quae Serenissi-
mus olim Genitor noster Dominus Rex
CASIMIRUS tunc Magistro Generali, ac
ejus Ordini Theutonicorum in Prussia
dederat, tenuerunt cum omnibus & sin-
gulis eorundem bonorum, juribus, pro-
prietatibus, judiciis, utilitatibus, pro-
ventibus, fructibus & emolumentis, qui-
buscunque nominibus appellentur, quae
sunt, aut etiam in posterum fieri possunt,
nullis exceptis, de certa nostra ac Consi-
liariorum nostrorum, tam Regni nostri
Poloniae, quam harum Terrarum ac Ci-
vitatumstrarum Prussiae scientia, con-
silio & consensu, donanda & inscriben-
da duximus, donamusque & inscribimus
jure perpetuo & haereditario possiden-
da, tenenda, habenda et uti fruenda.
Praeterea eidem Civitati nostrae Gdanensi
ejusque universae Communitati, eam pe-
cuniam, quam ab omnibus et singulis
mercatoribus ac negotiatoribus, unde-
cun-

Ppp

ANNO 1526. cunque in portum Gdanensem cum navibus et mercibus suis cujuscunque generis applicantibus, pro restauratione, conservatione; ejusdem portus sui Gdanensis antiquitus sub vulgari eorum vocabulo pſelgelt exigere et sublevare consueverunt, ex Regia munificentia nostra et consensu prædictorum Consiliariorum nostrorum perpetuo concessimus, dedimus, donavimus, et per præsentem litteras nostras concedimus, damus, inscribimus et approbamus, ita, ut a qualibet marca de omnibus et singulis navibus, rebus ac mercibus per hunc portum dictæ Civitatis, hinc quocumque mittendis et huc adducendis avehendisque duos denarios Prutenicales exigere, sublevare, et in usus suos beneplacitos nunc et in posterum convertere, ac pro Civitatis suæ comodo et utilitate applicare valeant. Prædicta vero quatuor millia marcarum, quæ solvenda Nobis perpetuo se obligaverunt, hoc modo Nobis solvere tenebuntur, videlicet duo millia marcarum Pruthenicalium pro Festo Annuntiationis S. Mariæ Dominæ nostræ, alia duo millia marcarum pro Festo S. Michaelis, incipiendo primam solutionem a proximo Festo Annuntiationis B. Mariæ, de anno futuro videlicet millesimo quingentesimo vigesimo septimo, et deinceps singulis annis in perpetuum. Hanc præterea animi nostri perpetuam voluntatem et deliberationem adjicientes, ut si quæ res, si ve merces, ex quocumque naufragio ad universum ejusdem Civitatis littus pervenerint, quas dispositioni nostræ et Successorum nostrorum reservatas esse volumus et reservamus, quod illæ res in fidei custodia Burgrabii ac totius Magistratus Gdanensis conserventur tamdiu, quoad dominus aut hæres earundem rerum et mercium ex naufragio provenientium comparuerit, et illas jure repetierit, et dum cognoscitur, quod hujusmodi merces in suo valore durare nequeant, habebit Burgrabius noster Gdanensis cum ipso Magistratu potestatem eas vendere, et pecuniam inde provenientem aservare. Casu vero quo tractu convenienti temporis nemo compareret, qui hujusmodi jus suum et res illas ad se pertinere possit docere, exnunc ipse Burgrabius Gdanensis simul cum Magistratu ibidem Nos de eis ipsis rebus informare, et certiores reddere tenebitur, ut Nos et Successores nostri de illis disponere valeamus. Idem per omnia observari debet in bonis caducis sine legitimis hæredibus post obitum relictis, et ad Nos ex Superioritate nostra devolutis, quæ pariter fidei et curæ Burgrabii ac totius Magistratus

Gdanensis committimus, et dispositioni nostræ et Successorum nostrorum reservari volumus, et reservamus modo præmisso. Reliqua omnia, quæ alias ipsi Civitati Gdanensi per Prædecessores nostros donata sunt, et ei provenire solebant, eisdem subditis nostris Gdanensibus pleno jure relinquentes. In quorum fidem etc. Datum præsentibus etc.

CLXXX.

Edictum SIGISMUNDI I. Regis, quo Gdanensibus prohibetur lectio librorum hæreticorum. Datum Gedani Anno 1526. infra Octavam Visitationis B. V. M.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae &c. manifestum facimus per præsentem universis. Quia innitentes tum nostris prioribus, tum etiam aliorum Regum & Principum Christianorum Edictis ac Decretis mandamus omnibus & singulis in hac Civitate nostra Gdanensi existentibus, vel in posterum futuris, sub pena exilii & confiscationis bonorum omnium, ut libros omnes Lutheranos, & aliorum hujus farinae, nec non picturas, cantilenas & libellos famosos in ignominiam & fugillationem Ecclesiasticorum vel secularium, a summo ad infimum insolenter emanatos, per quos potissimum, tam in divinis quam etiam humanis rebus, tot seditiones excitatae & mala perpetrata sunt, prout in multis regionibus Germaniæ cum maximo & inestimabili rerum & hominum damno est comprobatum, quilibet id, quicquid eorum habeat, ad officium Magnifici Petri Kmitha de Visznice Marechalci Curiae nostræ & Scepusciensis atque Premisliensis Capitanei, cui provinciam hanc demandavimus, intra sex dies videlicet ad Feriam sextam proximam apportet, & illi, aut cui ipse commiserit, fideliter tradat, neque deinceps talibus libris, aut picturis vel cantilenis uti quispiam audeat, aut illa apud se retineat, sub pena prædicta. Datum in Civitate nostra Gdanensi intra Octavam Visitationis Dominæ nostræ Sanctæ Mariæ. Anno Domini MDXXVI. Regni nostri Anno vigesimo.

CLXXXI.

Constitutiones a SIGISMUNDO I. Rege pro Prutenis latae. Actum Gedani Anno Dom. 1526. Feria tertia post Festum Divisionis Apostolorum. Ex Archie-

vo

ANNO 1526. vo Regni Lib. sub Litt. SS. fol. 136.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux &c. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis. Quia consulere volentes multiplicibus erroribus & abusibus, quicum in divinis, tum etiam humanis rebus inoleverant in Terris & Civitatibus nostris Prussiae venimus huc ad easdem Terras, omnibus aliis negotiis nostris intermissis, & Auspice D. Deo recte omnia, quæ reformatione indigebant, confecimus. Præterea etiam ad futurum deiheps bonum regiminis, Constitutiones & Ordinationem opportunam in ipsis Terris relinquere operæ pretium esse duximus. Proinde de consilio & consensu omnium Consiliariorum & Nunciorum Communitatis tam Militaris, quam etiam Civilis Ordinis, infra scriptas Constitutiones edidimus & promulgavimus.

In primis quisque Palatinus habeat apud se exemplum seu copiam Privilegii Terrarum Prussiae, & illud unicuique petenti ostendat, & coram eo legi faciat, quod Nos manutenere, & secundum ipsius tenorem, Dignitates, Officia, & Capitaneatus solis indigenis conferre dignabimur.

Caterum cum Jus Culmense, quo potissimum Prussia utitur, scripturis saltem authenticis nusquam reperiatur esse sancitum, multaque propterea oriantur incommoda, Venerabiles, & Egregios devote Nobis Dilectos Tidemannum Gise Custodem & Canonicum Varmiensensem, Matthiam Slewiczki, Canonicum Gnesnensem, Achatium Frenur Canonicum Varmiensensem, Franciscum Soldaw & Philippum Holkner designavimus, ut hoc anno ad Calendas Octobris Marienburgi conveniant, & ejusmodi Ius cum ejus Constitutionibus passim colligant diligenter, conscribantque, ut deinde Typis excussum & evulgatum ad omnium notitiam perveniat, firmiterque a cunctis observetur.

Judicia autem Terrestria in singulis Palatinatibus quotannis bis servantur, ita ut in Palatinatu Culmensi primum Iudicium Feria 3. post Dominicam Quasimodogeniti, secundum autem Feria 3. post Lamperti celebretur. In aliis autem Palatinatibus juxta veterem consuetudinem celebretur, ex quibus quidem Iudiciis Terrestribus Appellationes ordinarie fiant ad Conventus Generales Terrarum Prussiae. A Conventibus autem Generalibus ad Regium Tribunal nostrum, donec alterutra partium conformes sententias obtinuerit.

Ut autem frivola, & temeraria Appellationes nonnihil cohibeantur, quisquis a Iudicio Terrestri ad Conventum Generalem appellaverit, tres Marcas ad Iudicium reponat. Si vero a Conventu Generali ad Nos appellatum fuerit, sex Marcae deponantur & si appellans coram Iudice appellato succubuerit, in usum publicum Iudicii, in quo erant repositæ, cedant; alioquin parti restituantur.

Nec Palatini judicent causas ad Jus Terrestre spectantes, nisi de consensu partium, et provocantes ad Iudicium Terrestre remittant; exceptis causis jeunioribus, quæ videlicet valorem decem marcarum non excedant. Hæc quidem sine strepitu Iudicii de simplici & plano ab eis componi possunt. In causis autem sanguinis, & de facto recenti deprehensis, indilatam justitiam ministrent: nec Partes contententes ad componendum amice inter se controversiam cogant, nec exigant ullas poenas, nisi per Iudicium decrerat. Quarum poenarum tertia pars Iudicio Terrestri, reliquæ duæ partes Palatino loci cedant.

Palatini, & Capitanei citati tam in Iudicio Terrestri, quam Conventuum publicorum respondere sunt obligati, exceptis actionibus super bonis nostris Regalibus emergentibus. Capitanei autem juxta continentiam Privilegii Terrarum Prussiae sint Indigenæ Possessionarii, ratione quarum possessionum suarum sint Iudicio Terrestri subiecti.

Statuimus præterea, ut communibus Consiliariorum votis Notarius Terrestris Nobilis possessionatus, linguas necessarias callens, & alias ad hoc Officium eligatur, qui, cum juratus fuerit, exclusam Ecclesiasticorum Prælatorum, quam Civitatum ac aliorum Notariis, solus secretorum consiliis & Conventuum publicorum Iudiciis intersit, litteras, & acta judicialia diligenter conscribat ac jura partium in Iudicio producta fideliter custodiat.

Ut autem temerariæ lites amputentur, Commissarios sive Judices delegatos non deputabimus in causis ad Iudicium Terrestre spectantibus, & minus in eo jam pendentibus, nisi per Appellationem ordinariam, de qua superius dictum est, a sententia definitiva seu interlocutoria jam lata ad Tribunal nostrum devolutæ fuerint; exceptis causis limitum bonorum nostrorum Regalium, nec Iudices delegatos, seu Commissarios, a quibus semel appellatum est, in eadem causa denuo deputabimus, aut causam ad illos remitemus. Non enim veri simile aut honestum videbatur, quod Iudex pristina

Ppp 2.

suam

ANNO suam sententiam retractet, aut aliter ju-
1526. dicet, quam ante judicaverat.

Conventus autem publici seu genera-
les juxta proximam Ordinationem no-
stram in Prussia quotannis celebrentur.
Verno videlicet tempore Derfaviae ad di-
em S. Stanislai, tempore Autumni in Grati-
denz, ad diem S. Michaelis. Conven-
tus autem peculiariter per Nos instituendus,
locum & diem ex nostro arbitrio
fortietur.

Ad praedictos Conventus omnes causa-
tam ex Civitatibus, quam Judiciis Ter-
restribus per Apellationem devolvantur,
et etiam sine speciali Commessione nostra
judicentur. Deinde vero, et non antea,
ad Supremum Tribunal nostrum remit-
tantur, parte provocante, cui ad profe-
quendam Apellationem a Judicibus le-
gitimus terminus praefigatur. Quam Ap-
pellationem, si intra unius anni spatium
non prosequeretur, prior sententia juxta
juris dispositionem in rem transeat judica-
tam, et executioni demandetur.

Ante Conventum vero publicum, per
Nos et Successores nostros singulariter
instituendum, in singulis Palatinatibus,
Culmensi videlicet, Mariaburgensi et
Pomeraniae, fiat Nobilitatis conventio
particularis, ad quam secundum morem
antiquum Palatini ex singulis districtibus
Palatinatus sui ad aliquem locum conve-
nient, ut Nuntii ad hujusmodi Con-
ventum mittendi eligantur. Qui autem
vocatus non comparuerit, duarum mar-
carum pretium pendet, cujus medietas
Palatino ejus loci, altera vero medietas
aerario publico proveniat.

At cum frustra ferantur judicia, nisi
legitimae executioni demandentur, vo-
lumus, et irrefragabili constitutione san-
cimus, ut deinceps unusquisque, cujus-
vis conditionis vel eminentiae fuerit, rei
judicatae sine omni contradictione cum
effectu pareat et obsequatur. Alioquin
locorum Palatini, nullo alio a Nobis man-
dato expectato, legitimam executionem
faciant, adjuncto sibi, ubi causae condi-
tio postulaverit, Capitaneo et Nobili-
bus illius Districtus, aut etiam, si neces-
sitas exegerit, omnibus et singulis no-
stris Vassallis seu Nobilibus illius Palati-
natus, quos ad assistendum illi sub juris-
jurandi debito, et amissione Feudorum
obligatos esse decernimus. Si vero ma-
jori potentia sit opus, negotium ad Nos
referri volumus, ut opportunis rationi-
bus rebus provideamus. Palatinos simi-
liter ad hujusmodi executiones faciendas,
justitiamque oppressis administrandam,
jusjurandum Nobis praestitum adigat.
Quos etiam, si remissiores fuerint, 50.

Florenorum Hungaricalium poena ple-
sti volumus. Cujus multae medietas
1526. parti, cui justitia denegata est, altera ve-
ro medietas aerario publico Terrarum
Prussiae cedat. Ubi autem quis execu-
tioni resistere convictus fuerit, poena
banni five proscriptionis ac honorum con-
fiscatione puniatur, ex quibus bonis par-
ti laesae primum fiat satis, quod reliquum
fuerit, Fisco applicetur.

Statuimus praeterea, ut nullus Capi-
taneus, Nobilis, Civis, aut quivis alius,
cujuscunque conditionis existat, perso-
nis, castris, domibus, aut possessionibus
alicujus ullam violentiam inferre, incur-
siones facere, in publicis stratis insidias
ponere praesumat. Alioquin super his
convictus, juxta antiquum Plebiscitum
Terrae Culmensis capitali poena punia-
tur.

At cum aliquis Nobilis Decreto publi-
ci Conventus, Judicio Palatinorum, aut
Terrestri capitur: sub certis poenis in
potestatem aut carcerem civilem non tra-
datur, sed ad manus Palatinorum. Si
quis autem in civitate, ubi nulla arx est,
capiatur, et auctoritate Conventus, Pa-
latinorum, Judicii, in carcerem civilem
coniciatur; in potestate eorundem, et
non civitatis, permaneat. Fidejussoria
tamen cautione a carcere hujusmodi libe-
retur, nisi causa fuerit criminalis; alio-
quin sub poena viginti Florenorum Hun-
garicalium, quorum medietas Palatino,
altera parti laesae cedat, absque ulla re-
missione persolvenda. Nobiles et eorum
subditi auctoritate seu potestate civili non
capiantur, detineantur, aut arrestentur:
nec vicissim Nobiles auctoritate propria
capiant aut detineant cives, aut eorum
subditos: sed unusquisque eorum Judi-
cio suo ordinario conveniatur, et justitiam
requirat.

Praeterea ne in fluminibus Prussiae,
praesertim navigabilibus, et item Fethes,
Bree et Bda, ac etiam Redae in Districtu,
Puckkoviensi obstacula fiant: ut tam pi-
scibus, quam navibus et lignis liber tran-
situs permittatur, nisi quis speciale pri-
vilegium super hoc habuerit.

Nobiles autem, qui habent privilegium
piscandi in lacubus nostris Regiis, & te-
stibus fide dignis probare possunt se fuisse
in possessione piscandi, & quorum vel li-
mites, aut ager stagnis nostris Regiis ad-
jacet; his quidem piscatio permitti debet,
sed parvis retibus duntaxat ad usum, &
mensam eorum propriam: non autem ad
vendendum. Ea tamen conditione, ut
retia castrensia primos in hyeme habeant
tractus, & quod tempore, quando pisces,
qui Germanice Bressen, Polonice vero
Lefzcz

ANNO Lefzcz vocantur, semen aut foetum emit-
1526. tunt, nulli liberum sit in lacubus nostris
Regiis piscari, ne hujusmodi piscium foe-
tura in augmentando impediatur.

Praeterea ut Ecclesiastici bona terrestria,
Ecclesiis adscribenda & approprianda,
five incorporanda, absque speciali con-
sensu nostro, a modo non nisi a suis Vassal-
lis emant, nec obsequia Nobis ex ipsis
debita intereant, pro se vero privatim illa
emere possunt, quae si in vita sua non a-
lienaverint, aut cuiquam non donaverint,
ad eorum propinquos & consanguineos
devolvantur.

Similiter nec civis aut ignobilis quis-
piam bona terrestria emat. Si vero jam
empta possideat, non per conductitias
personas, sed propria servitia, seu obse-
quia debita, ad bellicam expeditionem
de ipsis sub eorundem amissione praestet.

Nec omnino liceat a modo rusticis fe-
ras in nemoribus venari, nec laqueos in
sylvis & agris ponere, canes aut retia
venatoria habere: alioquin in potestate
Dominorum sit, bombardas, canes & re-
tia hujusmodi auferre, & pro qualitate
excessus mandatum praevicantes in de-
cem marcas pecuniae Domino fundi ap-
plicandis, toties, quoties punire, exce-
ptis fossis pro luporum captura, quas ta-
men sine praedictio cuiusvis quilibet cum
consensu Dominorum suorum habere po-
test. Simili modo nec Palatini, Capita-
nei, aut Nobiles alter in alterius fundo,
absque voluntate Domini fundi, venari,
nec in sylvis feras domare, aut cicurare
debet, quod Klopsen vocant, sub ami-
ssione retium, equorum & currum.
Bombardis nemo omnino nec in propriis,
nec in alienis sylvis sub poena 100. Flo-
renorum Hungaricalium, irremissibiliter
solvendorum, a modo utatur. Cujus
multae medietas Nobis, altera aerario
publico Terrarum Prussiae proveniat.

Volumus item, ut in Conventu Gene-
rali proximo per universos Consiliarios
harum Terrarum omnium rerum vendi-
bilibum aestimatio & justii pretii constitu-
tio fiat: utque diligentior respectus ad
mensuras & omnia pondera habeatur, ut
dolus ac deceptiones malitiosae vitari pos-
sint.

Item ut Palatini & Capitanei diligenter
fines terrarum observent, ne praedones
et grassatores ingrediendo & egrediendo
impune grassentur.

Item, ne rustici cum cuspidibus, lan-
ceis, gladiis, aut similibus armis publi-
ce aut privatim incedant, easque defe-
rant, nisi a Dominis suis ad venationem
vocati fuerint.

TOM. IV.

ANNO Districtus etiam inhibemus, ne Polo-
1526. ni a modo ab opificiis civitatum quarumli-
bet arceantur: sed pari conditione cum
Germanis & aliis Nationibus admittantur,
non obstantibus hujusmodi opificiorum
contrariis constitutionibus, sub poena 50.
Florenorum Hungarical. qui eos non re-
ceperint infligenda, perque loci Capita-
neum pro fisco Regio exigenda.

Ex quo item multorum querimoniis
accepimus, quosdam Officialium nostro-
rum, praesertim Tucholiensis, praetextu
Mandati prohibitorii de investitione salis
peregrini in Poloniam, innocentibus, si
quando finibus terrae appropinquant, sa-
lem adimere. Quod, quia iniquum est,
sub gravi indignatione nostra prohibe-
mus, ne de caetero cuiquam adimatur,
nisi ultra fines transgresso.

Nobiles praeterea Districtus Stochow
instar rusticorum, ut ligna ad arcem du-
cant, aut alia servitia rusticalia faciant,
cogi nolumus, sed antiquam consuetudi-
nem servandam esse decernimus.

Ad pracludendas autem varias hinc
inde obloquendi vias & controversiarum
occasiones, quae solent oriri a civitatibus
& oppidis contra Nobiles, & tabernato-
res tam saecularium quam spiritualium,
qui coquunt, & aliis per tunnas vendunt
cervisiam, ita ordinatum est, quod No-
biles pro utilitate eorum propria coquere
libere possunt ipsam cervisiam. Et si
quid ex illa eis superabundaverit, id ven-
dent ad suas tabernas, verum negotia-
tionem cervisiae non exerceant, quod
statui eorum fore indignum. Taberna-
tores vero, qui ultra milliare distent ab
oppidis vel civitatibus, & qui habent in
suis privilegiis facultatem coquendi cere-
visiam, coquere illam possunt, quantum
ad propinandum in eorum tabernis suffi-
ciet, nequaquam tamen per integras vel
medias tunnas vendendi ipsam cervisiam
potestatem habeant, sub poena 10. mar-
carum toties, quoties huic Constitutioni
contravenerint, solvendarum.

Cum etiam mercatores, & praesertim
peregrini five exotici homines, in Nobili-
tatis ac civitatum injuriam pelles, fru-
menta, humulum, linum, & alia mer-
cium genera in villis & pagis clam & pu-
blice coemere, et negotiationes illicitas
exercere soleant, auctoritate nostra Re-
gia firmiter prohibemus, ne id de caetero
fiat. Statuentes, ut deinceps subditi
Dominorum merces et res suas vendibi-
les in proximas civitates ducant, et in fo-
ro publico venales exhibeant, legitima
tamen Dominorum suorum cum pellibus
ferarum et bestiarum sylvestrium habi-
ta ratione. Alioquin emptoribus equos

Qq q

et

ANNO et currus, venditoribus autem res venditas a Praefectis nostris adimi et confiscari volumus.

Mandamus insuper, et ita omnino habere volumus, ut Palatini debitorum decimarum aratralium, et quorumvis Ecclesiasticorum proventuum, censuras contumaciter sustinentes, ad huiusmodi debitorum solutionem remediis opportunis compellant, ne Ecclesiastici proventibus sibi debitis fraudentur.

Postremo ad tollendum errorem et incommoditatem ex varietate, vilitate et adulteratione monetae proveniente, unanimi consilio decretum et consultum est, ut abolita in Prussia moneta veteri, triplex nova sub nostris et Terrarum Prussiae insigniis cudatur, videlicet grossi, solidi et oboli sive denarii, ita, ut viginti grossi unam marcam, quadraginta autem grossi, sive duae marcae Florenum Hungar. constituent. Tres vero solidi grossum, et sex oboli solidum. Sitque ea moneta in grani valore et aestimatione par Polonica, et similiter nova cudenda est, aequaliter proportionata, ut scilicet grossus Polonicus Pruthenicum aequet, et solidus ternarios duos, obolus vero obolum valeat. Curatque huiusmodi monera Pruthenica Regio Edicto per totum Regnum, Masoviam et Lithuaniam: hoc tamen Illustris Prussiae Dux usque ad Festum S. Martini proximum in deliberationem accepit.

Quae omnia et singula, ut praemissa sunt, in omnibus suis punctis, conditionibus et articulis rata et firma esse volentes, de certa nostra scientia et deliberatione, consensuque tam Consiliariorum nostrorum Status utriusque, quam etiam Nuntiorum omnium terrarum nostrarum Prussiae statuimus et decernimus robore debita firmitatis habere debere, harum testimonio literarum, quibus sigillum nostrum est appressum. Actum et datum in Civitate nostra Gedanensi Feria tertia proxima post Festum Divisionis Beatorum Apostolorum, Anno Domini 1526. Regni nostri Anno 20.

CLXXXII.

Decretum SIGISMUNDI I. Poloniae Regis, quo inhibetur Thorunensibus, ne merces personarum Ecclesiasticarum & Militarum, Gedanum, vel ultra deportandas, detineant. Datum Gedani An. Dom. 1526. Feria tertia post Festum Divisionis Apostolorum.

Ex Arch. Reg. sub Lit. SS. fol. Anno 155.

SIGISMUNDUS &c. Significamus tenore praesentium universis. Quia cum multoties subditi nostri omnis status, & ordinis Regni ac Dominiorum nostrorum Nobis graviter questi essent, quod cives Thorunenses adversus iura communia Regni nostri prohibent transitum et navigationem per Vistulam versus Gedanum, retinentes apud Civitatem suam strues, scaphas, et alia id genus navigia cum frumentis et aliis rebus, quae ex Regno nostro versus mare demitti solent, Nosque ad eam querimoniam subditorum nostrorum citari ad Nos ad Conventum Generalem Piotrcoviensem fecissemus ipsos cives Thorunenses, auditisque propositionibus adversus illos subditorum nostrorum, illis vero per suum Procuratorem se vigore Privilegii Terrarum Prussiae petentibus in ipsis Terris Prussiae, et cum earum Consiliariis iudicari, causam et controversiam hanc ad Conventum Marienburgensem novissimum suspendissemus, prorogando illam demum usque in Civitatem Gedanensem, ubi cum Consiliariis utriusque Status, tam Regni quam etiam Terrarum Prussiae, propositionibus et responsis utrinque diligenter auditis et examinatis, videlicet ex parte Regnicolarum, non solum veteres concordias et statuta, sed etiam sententiam diffinitivam in Conventu Generali Radomienfi per Serenissimum olim ALEXANDRUM Regem Fratrem nostrum factam adversus ipsos Thorunenses, et pro libertate Regnicolarum nostrorum demittendi libere frumenta et res omnes Gedanum usque, ex adverso vero Thorunensibus, vetus suum privilegium producentibus, allegantibusque sententiam dicti Serenissimi olim ALEXANDRI Regis factam fuisse absentibus Consiliariis Terrarum Prussiae, et non vocatis his, quorum intererat, hisque et aliis multis allegationibus et responsis hinc inde factis, Nos cum toto Senatu nostro diligenter examinatis, talem sententiam protulimus et proferimus praesentibus literis nostris: Quod cum cives Thorunenses non habeant in privilegio suo, nisi emporium ad res et mercimonia mercatorum et vectorum apud se sistendi, Ordo vero spiritualis et militaris, cum alibi ubique, tum vero in Regno nostro liber est ab omnibus huiusmodi emporialibus legibus, non debeant deinceps perpetuis temporibus cives Thorunenses ullius vel Ecclesiasticae vel militaris personae frumenta et alias quascunque res struibis, scaphis et aliis huiusmodi eorum

ANNO rum navigiis impositas, et versus mare demissas, apud se continere, sed liberam navigationem unicuique ex praedictis duobus Ordinibus spirituali et militari permittere, ut quisque pro arbitrio et libitu suo vel apud illos consistere, vel Gedanum navigare possit. Quod vero ad mercatores, vectores et civitates ac oppida Regni nostri attinet, licet Decretum Serenissimi olim Regis ALEXANDRI pro omnibus in Conventione subditis nostris sit factum; tamen quia ex parte Thorunensium allegatum sit, non interfuisse Consiliarios Terrarum Prussiae, nec vocatos eos quorum intererat, ne quid nisi debite & exacte discussum & examinatum decerneremus, aut ullam occasionem relinqueremus de Nobis conquerendi, adhuc causam ad Conventum Generalem Regni proxime futurum inter ipsos Thorunenses & civitates ac oppida, vectoresque & negotiatores Regni nostri suspendimus, terminumque utrique parti, simul & Consiliariis Terrarum Prussiae ac aliis omnibus, quorum interest, ad duodecimam diem post ingressum nostrum ad locum ipsius Conventus, diem ingressus excludendo, praefiximus, & praefigimus praesentibus literis nostris, mandantes illis, ut pro eodem die in dicto Conventu Generali peremptorie compareant, alioquin, si comparuerint, si ve non, Nos illud, quod aequum & iustum erit, decernemus, interim tamen salvo utriusque partis jure permanente. Mandamus item Thorunensibus ipsis, ut hoc Decretum nostrum pro Ordine Ecclesiastico & militari latum deinceps perpetuis temporibus firmiter observent, & nullo pacto illi unquam contravenire audeant, sed ut omnes, tam Ecclesiasticos quam militares, si ve frumenta & alias eorum res quascunque cum servis & procuratoribus ipsorum libere navigare & praeterfluere, quo velint, permittant. Pro gratia nostra non aliter facturi, harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio literarum. Datum in Civitate nostra Gedanensi, Feria tertia proxima post Festum Divisionis Beatorum Apostolorum, Anno Domini 1526. Regni nostri Anno vigesimo.

CLXXXIII.

Statuta & Ordinationes a SIGISMUNDO I. Poloniae Rege Gedanensibus latae, tam in his, quae rem Ecclesiasticam, quam quae bonum ordinem concernunt. Datum Gedani Feria tertia proxima ante Festum Sanctae Ma-

riae Magdalene, Anno Domini 1526. *Ex Archivo Regni Lib. 28. sub Litt. DD. num. 29. fol. 824.*

Manifestum facimus universis & singulis: Quia cum accepissemus, in Civitate nostra Gedanensi primum factiones intestinas, deinde seditiones & tumultus populares excitatos, ac ingentia facinora commissa, dogmata & Religionem damnatam investam, Deum ac Sanctos blasphematos, Tempia spoliata, Ordinem Ecclesiasticum abactum, jurisdictionem omnem DD. Episcopi Loci Ordinarii explosam, Sacra omnia profanata, Proceres, Praefectum & Officiale nostrum ejectum, Consules exauctoratos, Regimen Civitatis inversum, Nuntios & Mandata nostra contempta, adversus Proceres & Consules nostros primarios, quos ad disponendam ipsam Civitatem in adventum nostri praemisseramus, tumultum & insidias esse structas, & alia nefanda perpetrata. Ac proinde volentes Nos in tantos excessus laesa Majestatis divinae & nostrae, ut iustum & Christianum Principem decet, animadvertere, & ipsam Civitatem nostram tam enormiter lapsam in pristinum statum restituere, cum venissemus huc ipsi, omnibus arduis negotiis praetermissis, eaque omnia & plura his, quae fama didiceramus, facta comperissemus; cunctis tamen Ordinibus Civitatis errorem suum recognoscentibus, seseque in omnibus tam divinis quam humanis rebus in gratiam & potestatem nostram deditibus, ac humiliter Nobis supplicantibus, ut culpam sibi hanc remittere, et Civitatem a tanto praecipitio liberare dignaremur, vicissim fuit clementia dignum, ut potius salutarem Medicum, quam severum Vindicem tantorum malorum ageremus, ut videlicet his, quae noxia forent ejus corpori, partim praecisis, partim vel longius ablegatis, reliqua membra opportunis remediis curata ita consolidarem, ut rursus in exitialem morbum recedere non possint: ac inprimis, divino opitulante favore, Religione Sancta Catholica, Templis, Monasteriis, Ceremoniis, Jurisdictione Episcopi, ac omni ordine, omnibusque rebus divinis in pristinum statum restitutis, deinde creato Magistratu, accepto ab illo & universa Communitate solenni homagio & juramento, refeito omni Ordine Civitatis, punitis aliis, aliis vero, prout melius ex re videbatur, proscripitis, denique omnibus restauratis, infra scripta Mandata & Constitutiones nostras ad ea omnia & singula, quae

ANNO hic statuimus & ordinavimus, manute-
1526. nenda, edidimus & promulgavimus.

Ac imprimis, quia Traditiones Ecclesiasticae, ut a Majoribus nostris Orthodoxis proditae sunt, servari debent: quas si cuilibet expendere, mutare vel abrogare, cuilibet Scripturam pro sensu seu libidine sua interpretari liceret: nihil certi non in Religione solum, sed in humanis quoque rebus, quae hoc freno diriguntur, haberi posset: ut jam obscurum non est, quos fructus edat novata Religio, quas & quales normas & praecepta tradant ipsi arbitrati suo, qui in ritus & instituta Ecclesiae Catholicae debacchantur. Statuimus, ut deinceps usus antiquus Religionis & ceremoniarum, tot saeculis in omnibus Regnis & Dominis Christianis observatus, & a Majoribus nostris per manus nobis traditus, ac per Nos, ut Principem Christianum decet, commode restitutus, diligenter in hac Civitate & in omnibus Ecclesiis observetur. Quem si quis vituperare, aut illi detrudere praesumpserit, debito modo convictus, puniatur. Cui autem juxta veterem Religionem et normam Universalis Ecclesiae, ac Constitutiones nostras, vivere non placuerit, is intra duas hebdomadas post Edictum publicum Civitate exire, et alio commigrare poterit, nunquam deinceps reversurus, aliqui ultra hunc terminum adversus Constitutiones nostras vivens, supplicium capitis non evadet.

Statuimus item, ut omnes et singuli Monachi, Moniales et Sacerdotes Apostatae, aliaeque personae Sacris addictae, quae contra Professionem suam, et contra fidem Deo praestitam ad connubium et nuptias desciverunt, et prima vota irrita fecerunt, sectas et doctrinas ab Ecclesia Catholica damnatas profitentes in scandalum et perturbationem Christi fidelium, et in dedecus Ordinis Ecclesiastici, intra diem naturalem seu 24. horas, ab editis publice praesentibus Constitutionibus nostris, ex hac Civitate discedant, et nunquam huc deinceps revertantur, sub poena ultimi supplicii.

Ne autem oves Pastoribus suis legitimis orbatæ nesciant, cujus vocem sequi debeant, statuimus, quod quilibet Parochus in hac Civitate, a termino sibi congrue praefixo apud Ecclesiam suam resideat, officiumque et munia sua obeat. Qui vero idoneus non fuerit ad concionandum et docendum populum, servare teneatur cum scientia et consensu Consularis et Officialis D. Episcopi Concionatorem doctrinae et vitae probatae, qui sincerum DEI Verbum juxta sensum et intellectum San-

ctorum Doctorum et Ecclesiae Catholicae, non juxta commenta et interpretationes Apostatarum docebit. Qui autem ex Plebanis secus fecerit, is per D. Episcopum legitime privetur, et alius a Patronis praesentatus sufficiatur.

Et quia nunc solent plerique temere sese ad concionandum ingerere, et praetextu tritici Verbi Dei zizania seminare: statuimus, ut nullus deinceps intra et extra Civitatem, quibuscunque in locis, tam sacris et monasticis, quam etiam profanis, tam publicis, quam privatis et secretis docere et concionari audeat, vel ad docendum et concionandum aliquem admittat, statuatur et conducat; nisi cum scientia et examine de vita et doctrina ipsius Concionatoris, per Consulatam et Officialem D. Episcopi debite facto, sub poena capitis et bonorum omnium privatione.

Quia etiam nunc novi Religionis censores veteres orationes et cantica dudum recepta abrogant, et suas precandi formulas et cantilenas Sacris ingerunt: statuimus, ut cuncta Officia Ecclesiastica, nempe Horae Canonicae et Missae, juxta veterem Ecclesiae Catholicae ritum et consuetudinem in hac Civitate et Ecclesiis peragantur, et ut nullae deinceps Orationes, Antiphonae, Responsoria, Cantilena, et id genus insolita dicantur seu canantur intra Divina, nisi quae ab Officiali D. Episcopi et Consulatu fuerint approbata.

Quia item censores ipsi aliorum cupiditatem et avaritiam insectantes, ipsimet vero a Sacris quidem manus non abstinunt, statuimus, ut quisquis vasa, ornamenta, suppellectilem et alia, quaecunque in usum et ornamentum Sacrorum Ecclesiis et Monasteriis concessa abstulerit, immineat, aut ad usus alios temere converterit, ultimo supplicio, ut sacrilegus, puniatur.

Et ut in hoc depravato tempore Ecclesiae suppellex tutius conservetur, praesertim ab Apostatis, qui convasatis rebus sacris diffugere solent: statuimus, ut Consulatam ad quodlibet Monasterium hujus Civitatis duos probos cives designet, qui omnia clenodia aurea et argentea Ecclesiae conscribant, et in scrinio seu loco tuto conservent, ad eaque unam clavem ipsi, et Senior sive Praefectus Monasterii alteram habeat, nec nisi mutua scientia et congruis temporibus et Festis illa exponant, ac ne pereant, provideant: relictis nihilominus pro usu quotidiano et Missae Sacrificio Calicibus, quot opus fuerint, et aliis, quae necessaria videbuntur.

In-

ANNO Innitentes autem cum nostris prioribus,
1526. tum etiam aliorum Regum et Principum Christianorum Edictis ac Decretis inhibemus,

ne quis deinceps libros ab Ecclesia Catholica dissidentes et damnatos, nec non cantilenas, picturas inhonestas, libellos famosos, et alia id genus, quae vel Religioni detrahunt, vel bonam famam cujuspiam aspergunt, vehat in hanc Civitatem nostram, aut illis quoquo modo uti audeat, sub poena exilii et omnium bonorum privatione. Porro quod ad res civiles attinet, ne incendium per Nos extinctum aliquis in posterum resuscitare queat: statuimus et districte praecipimus, ne quisquam sermones tales, ex quibus seditio et tumultus aliquis tam in Personis Ecclesiasticis, quam etiam Magistratum Civitatis oriri possit, palam et occulte ferere audeat: ne item quisquam civium, mercatorum et incolarum ejusdem Civitatis nostrae Gedanensis aliquid commercii habeat quovis modo, coram vel per nuntios aut litteras, sive etiam personas subdelegatas, cum hominibus his, quos ob eorum seditiones et facinora ex ipsa Civitate proscripsimus. Ubi vero quispiam ex proscriptis literas vel nuntium ad aliquem civem seu incolam ejusdem Civitatis, suo vel alterius nomine, aut quovis alio praetextu miserit: nemo hujusmodi literas legere, aut nuntium audire praesumat, nisi re prius Consulatui declarata, et illo nuntio et literis ipsis fideliter declaratis. Qui vero in his singulis excesserit, et legitimo testimonio convictus fuerit, poena capitis et bonorum omnium puniatur.

Insuper quilibet nauclerus, qui in praesens est, aut erit in posterum apud hanc Civitatem, comparere teneatur cum Domino et amicis suis coram Consulatu, et de se sufficiens testimonium praestare, quod probus, fidelis et constans homo sit, quodque nulla navi seu hominibus uretur, quos consideraverit Civitati infideles aut intolerabiles esse. Ubi vero quempiam ex suae navis hominibus sic affectum cognoverit, talem quamprimum, sive hinc nave soluta redierit, seu aliunde appulerit, Senatui deferat, qui in Civitate nequaquam tolerari debet. Quod si tam Dominus, quam nauclerus hujusmodi legem transgressi fuerint, sine ulla gratia, juxta arbitrium Senatus erunt multandi.

Statuimus etiam, quod quicumque deinceps in Civem Gedanensem adscribi et suscipi voluerit, is sufficienti testimonio docere et probare debebit, se liberum natum, nullique addictum seu mancipatum esse, et quod ante, ubicunque de-

Tom. IV.

gebat, honeste decenterque se gessit: ANNO quo testimonio praestito, suscipi quidem 1526.

ad Jus Civile debet, vel poterit; non tamen longius, quam ad unum annum; ut interim, quibus moribus praeditus sit, et quam idoneus Civitati fuerit, cognosci et probari possit. Quod si interea et deinceps omni tempore vel seditiosus, vel aliquibus aliis malis moribus praeditus videbitur, mox per Consulatam Jure Civili autoritate nostra Regia exuatur, et perpetuo de Civitate pellatur.

Statuimus item, quod omnes Magistri, Opifices quorumcunque artificum mechanicorum pro fide et juramento suo diligenter observent, ne quem famulum seu socium advenam suscipiant, et laboribus ac officiis suis adhibeant; donec prius talem novum famulum seu advenam Senatui exhibeant, ita, ut coram illo juramentum praestet, quod per omne tempus, quo in hac Civitate morabitur, probe, fideliter, et cum omni subjectione & obedientia secundum nostras, ac etiam ipsius Consularis Ordinationes et Statuta se geret et conservabit. Si vero quis praedictorum magistrorum et opificum secus fecerit, legitime convictus per Consulatam omnino capitis poena puniatur.

Et quia seditiosorum est, in latebris primum artes et modos ad tumultum excitandum fabricare: statuimus, quod si tres, quatuorve aut plures, virilis seu muliebris sexus futuris temporibus in domibus, templis, hortis, intra vel extra Civitatem, tales consultationes et tractatus conferrent, quae adversus Statuta, Decreta et Edicta nostra tenderent, vel qui contra poenam seu multam hic per Nos factam et impositam, aut etiam contra communem civium pacem aliquid contenderent, aut quorsum vergerent, qui item hujusmodi conventicula intra et extra Civitatem scientes admitterent, vel nuntium aliquem ad tales vel alios deferrent: si quis denique aliquem vel aliquos contra praemissa facientem vel facientes viderit, scieritve, et talem non patefaceret et declararet Senatui; si legitima probatione tam is, quam alii nostrae hujusmodi Constitutionis transgressores convicti fuerint, supplicio capitis et bonorum amissione puniantur.

Denique ne quis Voluntatis et Statutorum nostrorum ignorantiam praetendere possit, mandamus, et strictissime praecipimus, quod caupones, tabernarii, quique publica diverforia tenent, et generatim omnes hujus Urbis cives et incolae ad quemcunque illorum hospitem seu advenam aliquem divertere et veni-

Rrr

re

ANNO 1526. re continget, illi cum primis Statuta et Edicta nostra, tam ad Fidem Catholicam, ejusque ceremonias et ritum antiquum Catholice Ecclesiae, quam etiam ad statum hujus Urbis pertinentia, referre et declarare tenebuntur, ut quilibet hic et in Dominiis nostris existens se voluntati ac mandatis nostris accommodare sciat et possit, sub poena gravissima per Consulatam exigenda.

Quod si quispiam hospes seu advena tam pertinax et temerarius fuerit, ut ita certior factus, vel haereses ac nova ac impia dogmata profiteri ac seminare, vel alia quaecunque tam Religioni, quam etiam Ordinationibus nostris contraria tractare et promovere praesumeret, is per Consulatam auctoritate nostra, debita et irremissibili animadversione puniatur.

Caeterum quod ad regimen et ordinem Civitatis attinet, visum est Nobis pro Dignitate nostra congruere, et ita in posterum statuimus et habere volumus, quod Burgravius noster, qui in hac Civitate Vices nostras in multis gerit negotiis, sive is Proconsul aut Consul fuerit, primum locum ante omnes Proconsules, quando cum illis erit, habeat: quae res tamen facultati et auctoritati Proconsulum, quam de more habent, in negotiis agendis nihil officere debet.

Volumus etiam et statuimus, quod in posterum omnis, qui in Burgrabium, Proconsulem et Consulem electus fuerit, juramentum Nobis debitum coram eo, cui id litteris committere voluerimus, aut Successores nostri commiserint, praestare teneatur.

Statuimus item, quod nullus ex civibus hujus Urbis per seditionem, vel aliquem modum illicitum ad regimen Consulatam quoquo modo se ingerere praesumat, sub poena ultimi supplicii. Et licet concessum sit a Praedecessoribus nostris, quod Magistratus hujus Civitatis possit in negotiis magni momenti alios cives prudentiores in consilium suum adhibere, et cum illis, ut res postulet, consulere et concludere: Quia tamen certus numerus non erat designatus, et nimia multitudo consulentium nimiam saepe confusionem parit: statuimus et ordinamus, quod deinceps in arduis causis et negotiis non ultra quam centum cives in hac principali Civitate nostra ad consulendum, et ad ferenda suffragia cum Consulatam, Scabinis, et duobus Senioribus ex quolibet capitalium opificum ordine vocari et adhiberi debent. Et quod hujusmodi centum viros semper Consulatam eligendi et nominandi, et vo-

candi in Praetorium toties, quoties opus fuerit, potestatem & auctoritatem habebit. Ipsi autem cives electi & vocati, cum in Praetorium venerint, modeste, pacifice se gerant, & nulla arma seu gladios secum ferant. Quilibet etiam Magister Quartarum faciat quemque ex iisdem civibus suarum Quartarum ordine sedere, & quemlibet eorum hortetur & admoneat, ne quispiam adversus hanc Ordinationem nostram quidquam committat, neve cujuspiam sermonem interrumpat, aut aliud aliquid loqui aut ingerere praesumat, quam id, quod a Consulatam fuerit propositum, nec injicere audeat, quod esset adversus Constitutiones nostras, & quietum statum Civitatis perturbare posset, talis extremo supplicio multandus erit. Et sub eadem poena nemo civium extra eum centum virorum electorum numerum sub ipsorum congressu ad Praetorium veniat, aut aliquod regimen sibi sumat, quo communis tranquillitas Civitatis commoveri possit. Quidquid autem in tali congressu & consilio per Magistratum, Proconsules, Consules, Scabinosque, ac praedictos centum viros, cum Senioribus quatuor capitalium artificum, pro bono hujus Urbis cognitum, constitutum & conclusum fuerit, id firmiter & inviolabiliter ab omnibus incolis hujus Urbis teneri & observari debet. Si vero hujusmodi cives quatuor Quartarum in unam sententiam non coierint, sed duae Quartae eorum contrariam aliis duabus Quartis sententiam tenuerint, in eo casu Consulatam nomine & auctoritate nostra, ut Regentes Civitatis, cum Scabinis potestatem habeant, id, quod utilius & magis necessarium videbitur, definiendi & statuendi. Et cum parti Consulatam ipse cum Scabinis suo suffragio & voce accesserit, id ratum & firmum absque cujuspiam contradictione esse debeat. Cui si quis se opposuerit, poena capitis puniatur.

Cum autem cives Communitatem representantes ad Praetorium modo praedictum per Magistratum vocati fuerint, ut debitus ordo servetur, ut Senior Scabinorum coram Consulatam nomine Communitatis praedicto, juxta antiquam consuetudinem de rebus & negotiis conclusis relationem & verba faciat.

Statuimus etiam, quod Consules antiquae Civitatis, qui ad Consulatam simul electi sunt, cum in Praetorium ad electionem Consulum vocati fuerint, unum suffragium sive vocem inter se habeant, prout antiquitus fuit observatum.

Item statuimus, quod quotiescunque Consulatam opus habuerit opera & consilio

ANNO 1526. filio Scabinorum, illos ad se vocare, & suo consilio adhibere semper habeat facultatem. Scabini vero, quicunque a Consulatam vocati fuerint, ad illum sine ulla renitentia convenire, & id totum, quidquid per ipsum Consulatam eis propositum fuerit, tractare & exequi teneantur.

Statuimus praeterea, quod pomaria, in quibus Mechanici se sagittando exercent, non debeant deinceps adeo frequentari & visitari, exceptis tribus diebus in anno Festivitate Pentecostes: quemadmodum in pomario principalium civium fieri solet. Postquam vero praefatos tres dies convenienti hilaritate absolverint, tum claves restituere debent Consulatam, & ab ipso deinde singulis annis pro hujusmodi conventionem obtinenda claves ad pomarium requirere & petere debent. Eritque in ipsius Consulatam arbitrio & potestate, hujusmodi conventionem & solatium juxta temporis necessitatem admittere & recusare.

Gilda quoque nautarum singulis annis diutius patere & servari non debet, quam per unum mensem, incipiendo tribus hebdomadis ante Carnisprivium usque ad octo dies Quadragesimae. Licebit autem Consulatam tale tempus prorogare, vel contrahere, prout ex usu videbitur.

Statuimus etiam, quod nullus coctor cerevisiae in Civitate sit, nisi de consensu & voluntate Consulatam, in cujus arbitrio sit constituere munera illorum, eisque cocturam ipsam cerevisiae, quando necessarium fuerit, inhibere poterit.

Permittimus autem, quod usus mercaturae unicuique civi Gedanensi pro facultate sua sit liber, & non impeditus.

Statuimus item, quod Consulatam habeat potestatem, absque contradictione civium antiquae Civitatis in hac principali Civitate muros, turres, fossas, valvas, seu quae lingua vernacula Zugbrucken nuncupantur, & quidquid aliud eidem principali Civitati necessarium sit, aedificandi & reformandi. Mandamusque severius, & ita & non aliter volumus, ut valvae seu portae, quae sunt inter principalem & antiquam Civitatem & Suburbium, omni nocte claudantur: & si quis se in hoc opponere voluerit, summa poena puniatur.

Providere volentes, ne seditiosis ansa relinquatur, odia & tumultus adversus Magistratum excitandi: statuimus, ne deinceps nunc quispiam seorsum, nunc Communitas ipsa, audeat rationem seu calculum de proventibus Civitatis ab ipso Magistratu exigere, aut clandestina

consilia, vel conspirationes de illo ex ANNO 1526. gendo inter se facere. Verum si quando Magistratus suspectus fuerit Communitati de male administratis proventibus Civitatis, idque necessitas postulare videbitur, Nos ipsi designabimus, vel Successores nostri designabunt, Commissarios nostros idoneos, coram quibus & non aliis Magistratus ipse rationem de proventibus facere tenebitur.

Quod vero ad res ordinarias attinet, statuimus, quod saeculares causae inter personas saeculares non nisi in foro saeculari judicentur, quas Officiales Domini Episcopi sibi usurpare non debent.

Procuratores in hac Civitate causas agere volentes, si Judicii spiritualis fuerint, per Officialem Domini Episcopi, si saecularis, per Consulatam sacramento obstringantur, quod non nisi integre, fideliter, & non animo ferendi lites aut causas, lucri sui ratione trahendi, officium hoc sint obituri: quorum numerum restringi volumus in utroque foro seu judicio, & similiter publicorum Instrumentorum seu Notariorum.

Qui gravi & repentina aegritudine correpti testamentum condere voluerint, tunc juxta juris dispositionem juratos judicii Viros accersere tempestive valebunt, hi probis, integris & possessionis aliquibus civibus in testimonium advocatis, testari poterunt: & hujusmodi testamentum, si proxima die juridica per ipsos testes juramento coram Judicio civili probatum & libro Judicii inscriptum fuerit, perinde valebit, ac si coram juratis Scabinis esset conditum. Juris tamen & consuetudinis facultatem, quantum ad leganda bona, non excedendo.

Ad sistendas vero frivolae Appellationes, quae in oppressionem pauperum plerumque interponi solent: volumus, ut in causis, quarum singulae quinquaginta marcarum leges non excedunt, ad Consulatam tantum, & non ultra, fiat Appellatio. In causa vero, quae quinquaginta marcas excedit, liberum sit unicuique appellare ac Conveniunt Generalem Terrarum & Civitatum Prussiae. Quae si in primo Conventu terminata non fuerit, tunc unicuique ad Nos libere appellare licebit.

Cum civis alium civem in jus vocare voluerit, id non aliter, quam coram bannico iudice facere poterit, quod bannitum judicium singulis duabus septimanis agi & celebrari debet, nisi aliquis dies Festus impedierit. Et cum reus conventus in primo termino non comparet, poenam octo bonorum solidorum iudici luat, quem Actor ad octo dies pro tertio citari faciat.

Rrr 2

qui

ANNO 1526. peragantur. Et ut nullæ deinceps orationes, antiphonæ, responforia, cantilenæ & id genus alia insolita dicantur aut canantur, nisi quæ a Domino Episcopo aut ejus Officialibus fuerint approbata.

Quia item censores ipsi aliorum cupiditatem & avaritiam insectantes, ipsimet nec a sacris quidem manus rapaces abstinere, statuimus, ut quisquis vasa argentea, ornamenta, suppellectilem, & alia quæcumque in usum & ornamentum Sacrorum Ecclesiis & Monasteriis concessa, abstulerit, minuerit, aut in alios usus converterit, ultimo supplicio ut sacrilegus puniatur.

Innitentes autem Regum & Principum Christianorum Edictis ac Decretis inhibemus, ne quis deinceps libros ab Ecclesia Catholica dissidentes & damnatos, nec non cantilenas, picturas inhonestas, libellos famosos, & alia id genus, quæ vel Religioni detrahunt, vel bonam famam cuiuspiam aspergunt, in hanc Civitatem invehat, aut illis quoquo modo uti audeat, sub pœna exilii ac bonorum omnium privatione.

Cæterum visum est Nobis æquum, & pro dignitate superioris domini congruere, atque ita in posterum irrefragabili Edicto statuimus & habere volumus, quod Præfectus Episcopalis, sive is Advocatus, Capitanei aut Burgrabii nomine honestatus sit, ubi primum locum super omnes Consules & Proconsules perpetuo habeat, eo quod personam Domini Episcopi representet, & ejus vices gerat.

Porro quod ad res civiles attinet, quoniam hi, qui Magistratibus & Judiciis in Civitatibus præsent, Dominorum suorum vicem gerere censentur, cum a jure directi Domini hæc pendeant, absurdum arbitramur a legibus bene institutæ Civitatis, ac etiam periculosum, ut in Magistratum & Judiciorum, præsertim capitalium, dispositione ipse Dominus excludatur. Et quia item manifestum est, cives hujus Civitatis libertate sua, quam in præficiendis Magistratibus habebant, multipliciter abusos fuisse, ac propterea ipsam Civitatem in non parvam calamitatem & discrimina incidisse, ideoque Nos autoritate Regia, amoto moderno Consulatu, qui populari seditione, aut alia illegitima ratione, exauthorato Magistratu antiquo, constitutus fuerat, novos Proconsules & Consules hac vice constituendi potestatem dicto Domino Episcopo relinquimus, statuentes, ut de cætero nullus ad Magistratum recipiatur aut eligatur, nisi de scientia & consensu Domini Episcopi vel ejus Præfecti. De-

stituendi vero aut exauthorandi Proconsules vel Consules apud solum Episcopum sit potestas, quod, quoties res postulaverit, ei facere licebit.

Statuimus præterea & ordinavimus, ut deinceps in dicta Civitate Brunsbergk omnia Judicia capitalia sive sanguinis ad Dominum Episcopum pro tempore existentem, aut ejus ad hoc constitutum Officiale deferantur, qui solus in hujusmodi causis judicandi habeat potestatem, nec liceat deinceps Consulatui in bonis Civitatis cuiusque, præter voluntatem & specialem commissionem Domini Episcopi, Salvum Conductum aut libertatem passandi concedere, cujus potestatem Consulatui perpetuo interdiciamus. Præterea quisquis ad Magistratum de novo assumptus fuerit, antequam locum hujusmodi Magistratus acceperit, debet D. Episcopo, aut ei, qui ad id ab eo commissionem habuerit, debitum fidelitatis iuramentum præstare. Quodque omnes seditiosos & turbatores pacis Civitatis illius, quamprimum tales cognoverit, ipsi Domino Episcopo aut ejus Præfecto fideliter denuntiabit, curabitque, ut tales debita pœna puniantur. Idem iuramentum etiam præstare debent omnes, qui communitatibus artificum in Seniores præficiuntur.

Decernimus item & statuimus, quod nullus ex civibus hujus Civitatis per seditionem, vel aliquem modum illicitum ad regimen Consulatus quoquo modo sese ingerere præsumat, sub pœna ultimi supplicii, neque plures quam quatuordecim personæ in Consulatam a modo præficiantur. Interdicimus insuper perpetuo, ne Consulatus totam Communitatem in quovis loco congreget, aut illam sponte congregari permittat, decernentes, id neque Consulatui neque Communitati, absque speciali permissione D. Episcopi vel ejus Præfecti licere, sub pœna amissionis omnium Privilegorum suorum. Ubi autem magni momenti negotia emerferint, quæ communibus consiliis, & unanimi consensu Civitatis transgenda fuerint, statuimus, quod deinceps in hujusmodi arduis causis ex singulis Quartis Civitatis sex boni & integri cives cum Consulatu & duobus Senioribus ex quolibet quatuor capitalium artificum ordine, ad consulendum & ferenda suffragia vocari & adhiberi debent, & quod hujusmodi viros eligendi & vocandi in Prætorium, quoties opus fuerit, Consulatus potestatem habeat. Quilibet etiam Magister Quartarum faciat quemque ex eisdem civibus suæ Quartæ ordine sedere, & quemlibet admoneat,

ne

ANNO 1526. ne cuiuspiam sermonem interrumpat, aut aliquid aliud loqui & ingerere præsumat, quam id, quod a Magistratu omnibus in communi propositum fuerit. Si quis autem aliquid præter hæc ingesserit, quod civilem tranquillitatem perturbare posset, aut his nostris Constitutionibus adversetur, si quis item non vocatus aut designatus propria temeritate sub ipsorum congressu in Prætorium venerit, ad hujusmodi consilium inturbandum, extremo supplicio mulsetur. Quicquid autem per prædictos Magistratum & viros electos decretum & conclusum fuerit, id firmiter & inviolabiliter ab omnibus incolis hujus Civitatis observetur. Si vero in unam sententiam suam non coierint, rem ad Dominum Episcopum referant decernendam.

Cæterum si quis civium privato civi actionem movere voluerit, coram Domino Episcopo, aut ejus Præfecto sive Consulatu id faciat, Magistratum vero coram Domino Episcopo aut ejus Præfecto duntaxat conveniat, nec quærelam injuriarum suarum ad Plebem seu Communitatem, ut tumultus popularis excitari possit, sub pœna ultimi supplicii deponeat.

Et quia seditiosorum est in larebris primum artes & modos ad tumultum excitandum fabricare, statuimus, quod si tres quatuorve, aut plures utriusque sexus futuris temporibus in domibus, templis, hortis intra vel extra Civitatem consultationes & tractatus facerent, qui vel adversus Edicta vel Statuta nostra tenderent, vel qui contra pœnam seu multam per Nos decretam, vel etiam contra communem civium pacem aliquid contingerent, vel eorsum vergerent, qui item hujusmodi conventicula intra vel extra Civitatem scientes admitterent, vel nuntium aliquod ad tales vel alios deferrent: Si quis denique aliquem vel aliquos contra præmissa facientes vel facientem viderit sciveritque, & talem Præfecto Domini Episcopi aut Consulatui non denuntiaret, tam is quam alii hujusmodi nostræ Constitutionis transgressores, legitima probatione convicti, supplicio capitis & bonorum privatione puniantur.

Statuimus item, quod omnes magistri opifices quorumcunque artificum mechanicorum pro fide & iuramento suo diligenter intendant, ut tales famulos vel socios advenas suscipiant, ac laboribus & officinis suis adhibeant, qui per omne tempus, quo in hac Civitate morabuntur, se probe, fideliter, & cum omni obedientia & subjectione, secundum nostras & Domini Episcopi Ordinationes &

ANNO 1526. Constitutiones, tam in Ecclesiasticis quam profanis rebus gerent & conservabunt. Quas iidem magistri eis notificare debent, alioqui de famulorum excessibus ipsi rationem reddere, & facinorum eorum pœnam luere sint obligati.

Decernimus præterea, quod pomaria sive horti, qui sagittariorum vocantur, atque ibi societates sive computationes, quas gildas vocant, deinde frequentari & servari non debent, sine speciali & expresso Domini Episcopi aut ejus Præfecti consensu.

Demum ne quisque voluntatis & Statutorum nostrorum ignorantiam prætereundere posset, mandamus, & strictissime præcipimus, quod capones, tabernarii, quique publica diversoria tenent, & generatim omnes hujus Oppidi cives & incolæ, ad quemcunque illorum hospitem seu advenam aliquem venire & divertere continget, illi cum primis Statuta & Edicta nostra, tam ad Fidem Catholicam ejusque ceremonias, secundum usum & ritum antiquæ Ecclesiæ Catholicæ, quam etiam ad statum hujus Civitatis pertinentia, referre & declarare teneantur, ut quilibet hic, & in ditione Domini Episcopi existens, si huic voluntati Majestatis Regiæ & mandatis nostris, imo verius Regiis, accommodare possit & sciat, sub pœna gravissima per Consulatam exigenda & moderanda. Quod si quispiam hospes vel advena tam pertinax & temerarius fuerit, ut ita certior factus vel hæreses, ac nova & impia dogmata profiteri ac seminare, vel alia quæcumque tam Religioni, quam etiam his Ordinationibus nostris, imo verius Regiis, contraria tractare & promovere præsumeret, is per Præfectum Domini Episcopi, aut Consulatam debita & irremissibili animadversione puniatur.

Volumus postremo & mandamus, ut omnes & singuli Constitutionum nostrarum supra scriptarum Articuli Annalibus hujus Civitatis ad perpetuam rei memoriam inscribantur, & quotannis semel Communitati legantur, ac ab universis firmiter & inviolabiliter observentur. Articulo tamen de Judiciis capitalibus sive sanguinis, quem Civitas suis Privilegiis plurimum derogare prætendebat, ad cognitionem & decisionem Regiæ Majestatis, cujus arbitrio tam ipsa Civitas, quam Reverendissimus Dominus Episcopus Varmiensis stare volebant, reiecto, ita tamen, quod pro conditione temporum & rerum in potestate Domini Episcopi sit quosvis ex præmissis Articulis mutare, addere, demere, seu etiam abrogare, prout rebus publicis magis ex-

Sss 2

pe.

ANNO dire videbitur. Nos itaque supra scripti
1526. Nuntii & Oratores, praesentibus Articulis
coram tota Communitate dictae Civitatis
de nostro mandato solenniter congrega-
ta lectis & promulgatis, ipsam Civitatem
Brunsbergk modo quo supra reforma-
tam, & in ordinem positam, cum omni ejus
jure & dominio, ac subditis & attinen-
tiis universis, remisso prius juramento &
homagio Majestati Regiae praestito, Re-
verendissimo in Christo Patri Dom. Mau-
ritio Episcopo Varmienfi tunc praesenti,
ejusque Successoribus & Ecclesiae aucto-
ritate Regia reddidimus ac restitimus.
In quorum testimonium sigilla nostra praesentibus sunt appensa. Datum & actum
in Arce nostrae praedictae Civitatis Bruns-
bergk, Sabbatho post Festum Assumptio-
nis B. V. MARIE, quae fuit decima octa-
va Mensis Augusti, Anno Domini mille-
simo quingentesimo vigesimo sexto.

Quas quidem Constitutiones & Ordi-
nationes supra scriptas, pro communi
bono ac tranquillo & quieto statu Oppi-
di Brunsbergk ejusque incolarum praedi-
ctorum, per praefatos Consiliarios nostros
modo praemisso factas & conclusas, om-
niaque & singula in eis contenta, Nos
SIGISMUNDUS Rex praefatus approbavi-
mus, ratificavimus & confirmavimus,
approbamusque, ratificamus & confir-
mamus, ac robur debita firmitatis obti-
nere illas decernimus per praesentes. Ar-
ticulum vero de Judiciis capitalibus ac
sanguinis praedictum, ad Nos & cogni-
tionem nostram, ut praefertur, rejectum,
cum cives Braunsbergenses praedicti asse-
verant, illum esse sibi praepjudicabilem,
hic inferi in praesens non fecimus, nec
confirmavimus, sed illum altius adhuc
dispicendum & discutiendum suspendi-
mus. Cum vero illum una cum Consi-
liariis nostris matura deliberatione & mu-
tuo consilio expendemus, id demum fa-
ciemus, quod magis expediens & aequi-
rati consentaneum fore existimabimus.
Harum quibus &c. Datum ut supra.

CLXXXV.

1529. *Responsum nomine SIGISMUNDI I.
Regis datum Oratoribus ALBER-
TI Ducis Prussiae super faculta-
te eligendi Regis, & Appella-
tionibus ab eo ad Regem ut Su-
preum Dominum non denegandis.* Anno Domini 1529. *Ex
Archivo thesauri Regni.*

Quod Legatio Illustrissimi Domini Du-
cis Prussiae in primis continebat, de

facultate eligendi Regis: Super eo ne-
gotio expendens Majestas Regia una cum
universis Consiliariis suis singularem in se
& Regnum suum propensionem ejus Il-
lustritatis, proindeque cupiens illi hac in
re ex animo gratificari, revolvit Majestas
sua, uti se facturam receperat, tum jura
& privilegia, tum vero acta & consue-
tudines Regni veteres, comperit; adeo
diligenter cautum & observatum esse om-
ni tempore, ne quis alius excellentio-
ris Ordinis, praeter Consiliarios Regni,
jus eligendi Regis haberet, ut etiam &
Duces Mazoviae, qui Principes erant In-
digenae Regii, & Domini naturales hu-
jus Regni, post obitum Patris neque lo-
cum neque vocem eligendi Regis habere
potuerint. Sed & Magistri Prussiae, qui
homagia Regibus & Regno Poloniae praes-
tabant, non solum ut Principes, sed
etiam ut Consilarii Regni, qui parimo-
do loca in Senatu habebant, hoc ipsum
Jus Electionis obtinere non potuerunt.
Proinde cum Illustris Dominus Dux Prus-
siae, ut prudens Princeps, satis intelli-
gat, nihil esse perniciosius in omni Repu-
blica, quam aliquid adversus Leges &
Instituta vetera, perpetua serie & usu
approbata, committere, neque aliunde
graviores casus & perturbationes oriri,
boni consulere dignetur ejus Illustritas,
quod Majestas Regia & universi Consilia-
rii Regni, qui ejus Illustritati integerrimo
animo afficiuntur, non possunt eam
rem, ut insolitam, & Instituti Regni ad-
versam concedere. Praesertim cum id
omnibus Conventibus exigunt universi
Regnicolae, ut nihil adversus jura &
morem Regni veterem statuatur. Neque
mirum aut indignum videri debet ejus
Illustritati, quod habens locum suum in
Consiliis, Terrarum Comitibus, Conven-
tibus Generalibus, ad Electionem Regis
non pertineat: cum itidem non pertine-
bant Antecessores ejus Illustritatis, ac
Duces Mazoviae, & hic fuit mos & usus
in hoc Regno ab initio receptus & obser-
vatus. Sed & in Germania, ubi vigent
Leges Caesareae, non omnes Principes
jus habent eligendi Caesaris, qui locum
suum habent in Conventibus publicis.
Similiter in Regno Bohemiae, & alibi,
quod notius est, quam ut explicare sit
opus. Alioquin nisi res esset adversus
Jura & Instituta Regni, Majestas sua &
Consilarii universi gratificarentur ejus Il-
lustritati, propter hanc illius erga Maje-
statem Regiam & Regnum ejus, quam
omnes cognoscunt, propensionem &
observantiam, neque ullo pacto aliter
ejus Illustritas sibi persuadere, digne-
tur.

Quod

ANNO Quod ad Appellationes ab Illustrissimo
1529. Domino Duce Prussiae ad Majestatem Re-
giam interpositas & interponendas perti-
net, nemo vel mediocriter in jure versa-
tus ignorare potest, proprium esse jus u-
niuscujusque Domini superioris, ut ad
ipsum a quovis subiecto & Vassallo appel-
letur. Quippe quod non aliunde magis
dominium & subiectio dignoscitur. Cum
itaque Privilegium ejus Illustritati concef-
sum clare testetur, ejus Illustritatem se
cum omnibus conservare debere erga
Majestatem suam, uti fidelem subditum
& Vassallum de jure decet, & Articuli
Transactionis satis declarent, Majestatem
suam ea duntaxat privilegia & immunita-
tes ejus Illustritatis confirmasse, quae huic
Transactioni & Superioritati Majestatis
suae non repugnarent: neque de appella-
tionibus, quae jure & consequentia pro-
pria ad Superioritatem pertinent, aliquid
est exceptum: nemini dubium esse debet,
ad Majestatem suam jus appellandi perti-
nere, quemadmodum & alia omnia Su-
perioritatis jura pertinent, quae non sunt
in privilegio nominatim exempta & ex-
cepta. Siquidem sublatis Appellationi-
bus nullum extaret verae Superioritatis
vestigium.

Similiter & de dandis a Regia Maje-
state Salvis Conductibus intelligi debet.
Ea etenim res non modo conveniens est
& iusta, sed etiam pro conservando com-
muni statu & tranquillitate apprime ne-
cessaria. Ex denegatis enim appellatio-
nibus & Salvis Conductibus a superiori
Domino oriri solent diffidationes, depræ-
dationesque communium subditorum,
ex quibus & ad bellum plerumque per-
venitur. Majestas vero Regia neque de-
bet, neque veller ulla in re adversa ejus
Illustritati ac subditis ejus unquam deesse.
Quare hortatur Majestas sua ejus Il-
lustritatem, ut quae propria sunt Maje-
statis suae, & juris ejus superioris, his ejus
Illustritas non nitatur Majestatem suam
privare, & Transactionem factam, quae
satis clara est, istis discepcionibus in a-
lium sensum torquere & labefactare, in
praepjudicium Majestatis suae & commu-
nis boni detrimentum. Quod si utique
molestum id esset ejus Illustritati, quod
merito esse non debet, neque illam iustae
rationes Majestatis suae permoverent, licet
esset cum dispendio juris & autoritatis
Majestatis suae, tamen potius quam ejus
Illustritati Majestas sua displicere in hoc
deberet, ita se conservare dignabitur in
causis tam appellantiis, quam etiam,
qui sub Salvis Conductibus iustitiam quaerunt,
ut est in causis, si quae inter Ma-
jestatem suam & ejus Illustritatem inci-
Tom. IV.

derent, expressum in Privilegio Trans-
actionis Articulo decimo septimo, qui in-
cipit: Item quod ad jurisdictionem inter
Majestatem Regiam & Principem attinet
&c. deputare videlicet dignabitur Con-
siliarios suos & illos quoad ejusmodi actus,
a juramento sibi obnoxio absolvet, & ju-
sticiam ministrare praecipiet. Eos vero
Judices cum in causis propriis ejus Il-
lustritas suscipere non recusavit, in alienis
merito refutare non debet.

CLXXXVI.

*Renovatio perpetuae Pacis & Con-
cordiae inter Serenissimum Re-
gem Dominum SIGISMUNDUM, e-
jusdemque Sacrae Regiae Maje-
statis Filium Dominum SIGIS-
MUNDUM AUGUSTUM in Magnum
Ducem Lithuaniae electum ex
una, & Illustrissimum Princi-
pem Dominum ALBERTUM Mar-
chionem Brandenburgensem & in
Prussia Ducem ex altera parti-
bus facta Vlnae 21. Junii Anno
1529. Ex Archivo Magni Du-
catus Lithuaniae. Collatum cum
Originali.*

In Nomine Domini Amen.

Sagax humanae naturae providentia, la-
bilitate memoriae suae pensata, pru-
denter adinvenit, ut gesta hominum me-
moratu digna, ne sub temporum veru-
tate oblivionis caligine obducantur, li-
terarum monumentis & ministerio poste-
ritatis prodantur notitia. Ad perpetu-
am proinde re memoriam Nos SIGISMUN-
DUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus
Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Samo-
gitiae, Masoviaeque Dominus & Haeres.
Significamus tenore praesentium, quibus
expedit, universis & singulis, praesenti-
bus & futuris, harum notitiam habituri.
Quod licet dum jam inter Serenissi-
mos atque Illustrissimos olim Principes
Dominos VLADISLAUM Regem Poloniae,
& ALEXANDRUM Magnum Ducem Li-
thuaniae Praedecessores & Avos nostros
charissimos, eorumque Dominia, Re-
gnum & Magnum Ducatum, ac Terras
ac populos eis subiectos ex una, & Ve-
nerabilem & Magnificum olim Dominum
PAULUM de RUSDOFFE, Ordinis Hospi-
talis S. MARIE Theutonicorum Hieroso-
limitani in Prussia Magistrum Generalem,
ejusque Ordinem, Terras & populos ex
altera partibus, omnibus & singulis guer-
rarum ac differentiarum inter Partes in-
fas

ANNO 1529. fas hinc quomodolibet exortis dispendiis & anfractibus sopitis & extinctis, sedus pacis perpetuo, firmiter & inuolabiliter utrinque tenendum & observandum initum sit & contractum, certis & authenticis literis seu inscriptionibus munitum & roboratum. Ne tamen unquam futuris temporibus, quorum vetustate conditionum varietas afferri solet, aliquid de & super contractu ipso ambiguitatis quoquo modo exoriat, in detrimentum ipsius pacis perpetuae & concordiae, qua nihil humanae vitae conducibilis est et commodius, & contra, discordia rebus humanis nihil perniciosius. Volentes itaque Domini nostri & subditorum nostrorum tranquillitati ad futura etiam saecula consulere, nec non optatis & petitioni Illustris Principis Domini ALBERTI Marchionis Brandenburgensis, ac in Prussia, Stetini, Pomeraniae, Cassubarum, Sclavorum Ducis, Burgravi Norinbergensis, Nepotis nostri charissimi, innovationem contractus illius, foederis, pacis perpetuae, fieri exoptantis, benigne annuentes: contractum ipsum foederis, pacis perpetuae, ita, ut praemittitur, inter Divos olim Praedecessores nostros, Regem & M. Duce praedictos, & Ordinem, Dominiacq; & Terras Partis utriusque initum, in literisque circa lacum Melno apud flumen Ossa datis, & in aliis descriptionibus de super secutis, contentum & descriptum, nostro & Illustrissimi Principis Domini SIGISMUNDI AUGUSTI, in Magnum Ducem electi, Filii nostri charissimi, nominibus, ac inter Nos & ipsum Filium nostrum, Dominumq; nostrum M. D. Lithuaniae ex una, & praefatum Illustris Principem Dominum ALBERTUM Marchionem Brandenburgensem in Prussia Ducem, Nepotem nostrum charissimum, ejusq; Ducatum et Terras Prussiae, & populos ei subiectos ex altera partibus, reficiendum seu innovandum duximus, innovavimusque, atque per praesentes innovamus; & propter evidentioris huiusmodi innovationis notitiam, Articulis infra scriptos, ex tenore literarum seu inscriptionum antiquarum nihil penitus immutando extractos, praesentibus duximus esse inferendos.

Et primum de limitibus, quibus Terrae Magni Ducatus nostri Lithuaniae & Samogitiae a Terris Ducatus Prussiae ab invicem separantur & dividuntur, praeponendum censuimus, cujus tenor est, is, qui sequitur.

Item a fine limitum Ducum Masoviae incipiendo a flumine Lyk, a vado dicto Kamienny brod, quod jacet in superiori parte ejusdem fluminis Lyk, altius,

ANNO 1529. quam est lacus Greywo & Totzilaw, & ab illo loco directe eundo per solitudinem usque ad lacum, qui dicitur Rogoreh, ita, quod medietas ejusdem lacus, in Terris remaneat Domini Ducis Lithuaniae, & reliqua medietas in Terris Ducatus Prussiae, & ab illo lacu directo tramite per desertum usque ad quandam aream dictam Prevoysty, ab illa area continuando iter directum usque ad aream dictam Merunischk, & a Merunischk eundo directe, usque ad lacum, qui vocatur Dwytycz, ita tamen, quod idem lacus remaneat totus ex parte Ducatus Prussiae, & ab eo lacu, quo directius iri potest ad ortum seu summitatem fluminis dicti Lepuna, per eundem fluvium descendendo usque ad consumationem ejus, ubi intrat in fluvium Syrowintha, & ulterius descendendo eundem fluvium Syrowintha usq; ad consumationem ejus, ubi intrat fluvium Sessuppa, & ulterius directe procedendo per solitudinem usq; ad ripam fluminis Memel, ex opposito fluminis dicti Swantha, ubi idem fluvius Swantha intrat fluvium Memel praedictum: & hoc quoad Terram Sudorum. Eundem fluvium Swantha sursum ascendendo per duo millaria, ab illo loco illum fluvium deferendo transeundum est per solitudinem, quo directius iri potest usque ad fluvium Jura, relinquendo fluvium Memel in sinistro latere, ubiq; per duo millaria, & dictum fluvium Jura ascendendo, unum milliare ab eo loco Jura fluvius deferendus est, & transeat per solitudinem, relinquendo fluvios Memel & Rusna lacum, qui dicitur Hap, & Castrum Memel in Samogitio Clupedo appellatum, undique a sinistro latere per tria millaria, & sic transeundum est ad litus maris salis. Et haec sunt granities Terrae Samagitarum & Prussiae.

Item ne circa limites displicentiae five controversiae valeant suscitari, volumus limites de quinquennio in quinquennium innovari, ubi altera aut utraque Pars innovationem petierit, ita tamen, ne altera Pars alteram remoretur. Item liber sit transitus, & via omnibus mercatoribus & incolis Terrarum ac Dominiorum Ordinum, scilicet Domini Ducis Prussiae, cum suis mercantiis & frumentis cujuscunque grani, & rebus quibuscunque, & cujuscunque conditionis vel materiei existant, sine impedimento & angaria, per terras, maria, aquas & flumina quacunque ascendendo in & ad Regnum Poloniae, Terras Lithuaniae & Samogitarum, ac descendendo per terras nostras, ac per ipsa flumina & aquas, usque ad Ducatum Prussiae, in navibus vacuis seu onera-

ANNO 1529. oneratis, magnis five parvis in perpetuum, quocunque & quotiescunque voluerint, absque aliquo arresto & impedimento cujuscunque, hoc tamen cauto, ne nova itinera aut viarum diverticula quaerant, ut si aliqua nova via quaesita essent, utrinque abrogentur & cessent, quae sanciantur propter coercenda homicidia, latrocinia, furta & rapinas, & ne telonea antiqua utrinque defraudentur. Quas quidem merces, frumenta & res, ut praescriptum est, si praefati mercatores seu incolae Terrae Prussiae eas ducentes vendere, aut stare in aliquo loco rum seu civitatum solitorum & solitarum, ad portum seu ripam praedictarum aquarum five maris situatarum & situatarum voluerint, est et debet esse in ipsorum arbitrio et voluntate: si vero vendere noluerint, possint absque omni impedimento ire, seu ascendere seu descendere, quo eis placuerit cum rebus praedictis, ut superius est expressum, teloneis & depositis, similiter usibus & consuetudinibus antiquis, ut infra, salvis.

Item subditi Ducatus Prussiae, cujuscunque status vel conditionis fuerint, qui causa negotiationis vel alia ad Terras Magni Ducatus Lithuaniae venerint, per Nos, subditos nostros, aut extraneos, cujuscunque status, gradus aut conditionis fuerint, minime impedi, conveniri debent, vel arrestari. Sed si nostri subditi quid actionis contra illos habuerint, convenient eosdem in locis, ubi domicilia vel forum habent, ibiq; juxta Terrarum Jura municipalia huiusmodi concertationes sopiantur. Si autem subditi Magni Ducatus nostri Lithuaniae aut Ducatus Prussiae a Magistratibus utriusque nostrum id consequi non possent, aut executionis plus a quo longiore moram sustinere cogerentur, his casibus arrestatio seu personarum, seu bonorum, & rerum duntaxat principalis rei, aut socii ejusdem contractus permittatur.

Quod si ex probatione partium, aut iudicis sententia constiterit, huiusmodi arrestationem injuste factam, tunc arrestator expensas & damna accusato seu arrestato, similiter iudici multam congruentem persolvat.

Delinquent tamen in loco delicti deprehensus debet puniri, & contrahens de contractu recentij in loco contractus poterit conveniri. Sed si de loco, ubi contraxerit, recesserit publice vel occulte, coram iudice suo conveniatur, qui expeditam justitiam sub poena hoc & antiquo contractu comprehensa administret. Item si nautae, vectores vel aurigae, bona seu merces mercatorum pro pretio du-

ANNO 1529. centes, telonea seu loca datiarum praeterierint, ipsi duntaxat in navibus, navigiis, vehiculis, curribus aut equis suis propriis punientur, ita, quod propterea bona mercatorum non debent occupari nec detineri. Porro si mercatores ipsi cum nautis & aurigis fuerint, teloneaq; defraudarint, vel partem bonorum vel omnia celando, ea bona, five ipsa bonorum pars celata, quantacunque fuerit, Duci Prussiae cedat.

Item nullus mercator seu alius homo, cujuscunque conditionis existat, aut bona ipsius propter delictum seu debitum alterius arrestentur, molestentur, turbentur, nec etiam captivetur, nisi socii essent, ut praemittitur, ejusdem contractus.

Item datio, five exactio dicta Pfundzoll, Duci in Prussia a subditis Magni Ducatus nostri Lithuaniae supra hominum memoriam, & tempus praescriptioni definitum praestita, juxta consuetudinem praescriptam & hucusque observatam D. Duci Prussiae, Haeredibus, Successoribusq; ejus praestari & tradi debet ab illis duntaxat, qui trans mare navigarint. Aliae autem omnes & singulae exactiones, quibuscunque nominibus vocentur, a mercatoribus Magni Ducatus nostri Lithuaniae, ac ejus indigenis, & specialiter exactio quaedam dicta Lobegeldt & Vierchen, nullatenus de cetero in Terris Prussiae exigatur. Nec Nos in M. Ducatu nostro imponemus aliquod novum teloneum, in praedictum & gravamen subditorum Ducatus Prussiae. Et si quod novum est impositum in Terris nostris a tempore concordiae & pacis perpetuae circa lacum Melno facta, omnino deponatur, teloneis & depositis antiquis, ante scilicet jam dictae concordiae tempora constitutis, semper salvis. Hoc tamen salvo & reservato, quod si telonea nova instituenda fuerint, tunc consensus utriusque, scilicet Majestatis nostrae & Ducis Prussiae ad id requiri debet.

Item si rustici, coloni & tabernatores, hortulani, et aliae similes personae Terrarum Ducatus Prussiae, qui Dominis suis obligantur, et absque satisfactione condigna juxta consuetudinem earundem Terrarum se receperint, et ad Magnum Ducatum nostrum Lithuaniae publice vel occulte fugerint, Capitanei, Judices, Officiales et subditi nostri, jurisdictionem pro tempore exercentes, qui fuerint requisiti ad restitutionem eorum, cum rebus suis et bonis, quae scilicet ex fundo vel re Domini sui adquisierint, ac in bona, in quibus deprehensi fuerint, contulerint, eisdem Dominis suis sine mora, difficultate et contradictione restituere te-

ANNO neantur, nec de cætero taliter accepten-
1529. tur aut seruentur fugientes.

Item si fures, incendiarios, diffidato-
res, vel alios malefactores quoscunque
de Terris Prussiae, quibuscunque ad Ter-
ras Magni Ducatus nostri Lithuaniae fu-
gere contigerit, extunc Terrigenae, et
quorum interest, de Terris et Dominiis
praefati Ducatus Prussiae licenter eosdem
sine omni impedimento insequi libere u-
bicunque poterint, quibus etiam Capi-
tanei, Tenentarii, Terrigenae, Iudices,
Officiales, subditi M. Ducatus nostri, qui-
cunque fuerint super hoc requisiti, debent
praestare consilia, auxilia et favores, ut ma-
lefici huiusmodi capiantur, captique iuxta
iura municipalia M. D. nostri Lithuaniae le-
gitime puniantur, ita tamen, ut expensis ju-
dicialibus magnis non graventur. Et si capi
non poterint in Terris et Dominiis M. D.
nostri Lithuaniae, tunc nullatenus per Nos
et Nobis subditos sustineantur seu fovean-
tur: teneanturque utraq; Pars illis sine frau-
de et dolo in suis Dominiis incolatum pro-
hibere. Huius autem Mandati transgres-
sor, si a damnum passio occasione rece-
ptorum, aut conservationis talium ma-
lefactorum nominatus fuerit, iudicio si-
statur, et debitas legitimas poenas luat.

Item si aliquis de Terris Magni Duca-
tus nostri subditis Ducatus Prussiae inju-
riam intulerit, et super hoc Capitaneus,
vel alius Officialis noster requisitus iusti-
tiam non fecerit, extunc pro negligentia
huiusmodi ab officio est deponendus, nisi
suo de innocentia iuramento proprio et
corporali se purgaverit. Et nihilomi-
nus Successor teneatur facere expeditam
iustitiam requirenti. Si vero is, qui pro
iustitia, ratione delicti, vel alias requiri-
tur, simplex fuerit terrigena, et iustitiam
facere recusaverit aut neglexerit, extunc
damna iustitiam requirenti per Capitaneum
de bonis Terrigenae praedicti compen-
sentur et solvantur, nisi simili se purga-
verit iuramento.

Item ut Capitanei, Palatini, Officia-
les seu Iudices Partis utriusque, Magni
scilicet Ducatus nostri Lithuaniae Samo-
gitiaeque, et Ducatus Prussiae, ad admi-
nistrationem iustitiae fortius inducantur;
et ne aliqua gravis displicentia inter Ma-
gnum Ducem Lithuaniae et Samogitarum
ex una, et Ducem Prussiae et Terras ei
subiectas praenominatas, ac subditos ejus
ab altera parte, impofterum valeat exo-
riri, singulis annis, dummodo necessi-
tas et casus ipsi hoc exposcant, Nos Ma-
gnus Dux Lithuaniae ex Proceribus Du-
catus Prussiae duos Viros boni testimonii
et conscientiae in Festo Pentecostes elige-
mus, et similiter Dominus Dux Prussiae,
duos Palatinos in praefato Festo eligere

debebit, et Nobis mutuo, quantocius ANNO
poterimus, huiusmodi electiones perso- 1529.
narum scriptis insinuare. Qui in Festo
S. Michaelis convenientes anno uno in
Villun, altero in Ragnich, literas Domi-
norum et Principum suorum habeant,
quibus testatur sit, se liberos esse a iura-
mento praestito, ibique vicissim iuramen-
ta, tactis sacrosanctis Evangeliiis, de ju-
sticia facienda, favore, timore, et odiis
exclusis praestent, puniantque Iudices et
Officiales in administratione iustitiae re-
missos et negligentes, secundum iura mu-
nicipalia loci delicti; partibus laesis nihi-
lominus faciant iustitiam congruentem,
vel partes secundum aequitatem et bonam
conscientiam componant. Et omnia alia
faciant, quae pro confirmatione huius-
modi iuratae pacis perpetuae viderint ex-
pedire: salvo tamen in praemissis omni
legali et legitimo impedimento. Iudicum
utrinque electorum, propter quod hu-
iusmodi conventio de iusticia reddenda,
in aliud tempus competentius de ipsorum
consensu rejicienda et proroganda erit,
seclusis tamen omni odio et fraude.

Item si aliqua novae dissensiones, dis-
plicentiae, damna, sive discordiae inter
Nos (quod absit) nostrasque Magni Du-
catus Lithuaniae et Samogitiae Terras ex
una, et Dominum Prussiae Ducem, Du-
catusque ejus ex altera partibus, emer-
serint, vel aliqua Partium, suadente dia-
bolo, praesenti Concordiae contravenire
quovis modo praesumpserit, extunc Pars
laesa alteri tenebitur nuntiis aut scriptis
huiusmodi injurias aut displicentias, seu
aliquod praemissorum significare, et tan-
dem ambae Partes efficere et procurare
sine fraude et dolo, quod Consiliarii ip-
sorum ad certos et diem et locum conve-
niant competentem, qui a iuramentis
Principibus suis praestitis absoluti, for-
ma infra scripta huiusmodi displicentias
et injurias secundum Deum et iustitiam,
omni favore et odio postpositis, tractent,
cognoscant, terminent ac decident. Quod
si Commissarii praedicti in sententia feren-
da discordes fuerint, eligant duos fama
et integritate perspicuos Viros, ex Pro-
vincia Partis laesae et conquerentis, ex
quibus alterum eligere habet Pars laedens
et rea: cujus sententiae, utpote supremi Ar-
bitri, partes acquiescant, omni tergiversa-
tione, recusatione et appellatione semotis.

Item si per aliquem subditum, indi-
genam seu advenam alicujus nostrum ca-
su et eventu inscriptioni, seu paci huius-
modi perpetuae in aliquo fuerit deroga-
tum et contraventum, ut si rapinae, spo-
lia, incendia, vastationes, praedae vel
homicidia, aut aliqua malefactorum ge-
nera,

ANNO nera, in Terris et Dominiis nostris alter-
1529. utrum perpetrata fuerint et commissae,
quod tamen, ut praemittitur, non de-
bet fieri, propterea pax praedicta cassari
& irritari non debebit, sed in suo robore
& firmitate permanebit, nec propter hoc,
cujus subditus maleficio huiusmodi
commiserit, censetur fore dejerans seu
perjurans. Praedicti autem delinquentes
& malefactores pro ipsorum excessi-
bus per Capitaneos seu Officiales utrius-
que nostrum judicialiter punientur, &
ad satisfactionem plenam ac debitam ar-
ctabuntur et compellentur.

Ut autem huiusmodi pacem perpetu-
am & concordiam sub certiori attentionis
firmitate et robore custodiamus & serve-
mus, promittimus sine dolo & fraude,
sub fide & honore, ac onere praestiti ju-
ramenti, quod a tempore praesentis in-
novationis inchoando, in futurum ad nul-
lus viventis hominis requisitionem, indu-
ctionem, suggestionem, persuasionem,
vel consilium, etiam quacunque dignita-
te praefulgeat, Papali, Imperiali vel Re-
gali, aut cujuscunque Congregationis
legitimae personarum Ecclesiasticarum
vel saecularium, debebimus vel poteri-
mus contravenire ipsi Duci Prussiae & il-
lius subditis in parte vel in toto, expre-
sse, manifeste vel occulte, per Nos vel
alium, seu per alias quascunque perso-
nas submissas, spirituales vel saeculares,
neque eas ipsas confederationes supradic-
tas taliter aut quocunque modo violare,
etiam si modernus Imperator, aut Suc-
cessores seu Imperatores personaliter cum
exercitu contra Ducem Prussiae se move-
rent, contra hujus contractus seu reno-
vationis sedus antiquo modo factae, oc-
casione ulla non debebimus ipsi Caesari,
vel alteri cuicunque, nec Haeredes aut
Successores nostri debebunt assistere, o-
pe, consilio, auxilio vel favore. Non debe-
mus etiam, nec volumus inimicis & hostibus
Ducatus Prussiae quibuscunque passum per
Terras nostras permittere, neque etiam
Confederationem aliquam facere, aut su-
scipere in praedictum & offensionem
praedicti Ducis Prussiae quoquomodo.

Quam Concordiam, atque omnes et
singulos Articulos supra scriptos, & in
iis contenta Nos SIGISMUNDUS Dei Gra-
tia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithua-
niae, Russiae, Prussiae, Samogitiae, Ma-
soviaeque &c. nostro, Filiique nostri et
Successorum nostrorum, ac Consiliario-
rum Magni Ducatus nostri Lithuaniae
nomine, iuramento nostro tactis Sacro-
sanctis Evangeliiis in praesentiarum prae-
stito, ac verbo nostro et fide Regiis pro-
mittimus, a tempore praesentis innova-
Tom. IV.

tionis inchoando, in futurum perpetuo ANNO
et inviolabiliter observare, hoc bona fi- 1529.
de & simpliciter promisso; quod si Nos,
Haeredes, Successores nostri, stante hu-
iusmodi innovatione pacis perpetuae, et
concordia praesenti, contra Ducem Prus-
siae vellemus aut conaremur guerras aut
bella movere, non debent Nobis subditi
nostri Magni Ducatus Lithuaniae consen-
tire, nec in hoc obedire aut parere.
Quinimo ipso facto erunt ac sint ab omni-
bus nostris homagiis, iuramentis et sub-
jectionibus liberi et soluti, donec in hoc
casu Nos, Haeredes et Successores no-
stri ad observationem huius innovationis
pacis perpetuae antiquae, et confederati-
onis praesentis convertamur. Similiter
etiam Illustris Princeps Dominus SIGIS-
MUNDUS AUGUSTUS, Filius noster cha-
rissimus, cum ad maiorem legitimamque
aetatem pervenerit, iuramentum corpo-
rale de hac concordia supra scripta, seu
foederis antiqui innovatione firmiter con-
servanda facere et praestare debebit.

In quorum omnium fidem et maius te-
stimonium has praesentes nostras Literas
manu propria subscripsimus, sigilloque
Magni Ducatus nostri Lithuaniae com-
muniri et roborari fecimus. Actum et
datum Vilnae vigesima prima Mensis Ju-
nii, Anno a Nativitate Domini millesimo
quingentesimo vigesimo nono.

Praesentibus Reverendis in Christo Pa-
tribus, ac Magnificis, Generosis et Strenuis
Dominis, Joanne Vilnensi, Paulo Lu-
ceoricensi, Nicolao Mednicensi, Nicolao
Kijoviensi, Episcopis; Alberto Gasdt de
Murata Geranoyini Palatino Vilnensi, Can-
cellarioque nostro, Capitaneo Belzensi,
Mosirensi, Bobruvnicensi et Borisoviensi,
Georgio Nicolao Radziwil Castellano Vil-
nensi, Marechalco Curiae nostrae, Ca-
pitaneo Grodnensi, Lidensi et Bielscensi,
Stanislao Smnislai Castellano Trocensi,
Capitaneo Samogitensi, Joanne Zabrze-
zinski Marechalco Terrestri, Palatino
Novogrodensi, Capitaneo Merecensi, O-
smianensi et Dougeni, Andrea Jacobo
Neymir Palatino Kijoviensi, Petro de
Czechanowicz Palatino Polocensi, Jo-
anne Georgio Lebowicz Palatino Wi-
thebscensi, Georgio Georgii Oficzick
Structore mensae nostrae, Neyemira
Grzymala Capitaneo Melnicensi, Mar-
schalcis nostris, Joanne Krilincz Capi-
taneo Mezilaviensi, Joanne Siczko de
Delobowo Marechalco, Stanislao Jaco-
bi Skoph Secretario, Tenentario Skiersti-
viensi et Tondagelensi, Georgio Nico-
lai Perzkowicz Magistro Curiae nostrae
et Gladifero, Alberto Nagburth Vexilli-
fero, Joanne Nagburth Dapifero, Ni-
colao

ANNO colao Andruskowiez Pincerna nostri Ma-
1529. gni Ducatus Lithvaniae, Consiliariis sine-
cere Nobis atque fidelibus dilectis, quo-
rum etiam sigilla praesentibus sunt sub-
appensa.

SIGISMUNDUS Rex.

CLXXXVII.

*Exemplar ejusdem Renovationis
ex parte ALBERTI Ducis. Da-
tum Regiomonti 21. Junii 1529.
Ex Archivo Regni num. 38. fol.
226.*

*In Nomine Sanctae & Individuae
Trinitatis Amen.*

Quoniam experientia docemur, con-
cordia et pace vicinorum Regum,
Principum, et caeterarum Rerumpubli-
carum, Rectorum, subditorumque res
parvas feliciter crescere; vicissim vero
illorum dissensionibus discordiaque ea,
quae in fastigiis sunt, ad ima decrescere
atque dilabi. Unde fuerit e Republica,
omni studio pro humanis viribus provi-
dere, avertere et proscindere omnes oc-
casiones, quibus possent impedi uti-
tas, commodum, felices successus pro
communi salute humanae societatis et Re-
gnorum, Provinciarum, Nationum con-
finitio conjunctarum. Quamobrem Nos
ALBERTUS Dei Gratia Marchio Brande-
burgensis, in Prussia, Seterinae, Pome-
raniae, Cassuborum ac Sclavorum Dux,
Burgravius Nurembergensis, et Prin-
ceps Rugiae a Serenissimo et Potentissi-
mo Principe et Domino, Domino SIGIS-
MUNDO Rege Poloniae, Magno Duce
Lithvaniae, Russiae, totiusque Prussiae,
ac Masoviae Domino et Haerede, Do-
mino nostro clementissimo, atque Avun-
culo aequae observandissimo ac charissimo,
similiter a Serenissimo Principe et Do-
mino SIGISMUNDO, Majestatis illius Filio,
Electo Magno Duce Lithvaniae, Russiae,
Prussiaeque Domino et Haerede, Do-
mino et Consanguineo nostro charissimo,
obsequiose et amice petivimus veterum
foederum innovationem, praesertim au-
tem ejus foederis, quod inter Serenissi-
mum Regem Poloniae VLADISLAUM et
ALEXANDRUM VITOLDUM Magnum Li-
thvaniae Ducem, eorum Regna, Duca-
tus, Terras et populos ab una, ac Ve-
nerabilem et Magnificum Principem Do-
minum PAULUM de RUSDORFF Magnum
et Generalem Magistrum Ordinis Theu-
tonicorum Alemaniae, Prussiae ac Livo-
niae, cum Ordine, Terris, populisque
suis ab altera partibus, circa lacum Mel-

no apud flumen Ossa, et quorumcunque ANNO
aliorum subsequutorum ejusdem tenoris 1529.
initorum et initi. Quam, ut praemitti-
tur, petitionem nostram, obsequiose et
amice a Nobis factam, Serenissimus Rex
Poloniae SIGISMUNDUS, Magnus Dux
Lithvaniae suo proprio, similiter Sere-
nissimi Principis SIGISMUNDI AUGUSTI Fi-
lii charissimi, Electi Magni Ducis Lithua-
niae, utriusque item Haeredum et Suc-
cessorum, omniumque Ordinum eius
Magni Ducatus nomine clementer admi-
sit, atque eas nostras preces publice rei
utriusque gratia benigne annuit. Quare
Idem Nos ALBERTUS Marchio Brande-
burgensis, in Prussia Dux etc. Significa-
mus tenore praesentium universis et sin-
gulis praesentem Concordiam visuris seu
lecturis, Sacram Regiam et Ducalem Ma-
jestatem Magnum Ducem Lithvaniae, Se-
renissimum item Principem SIGISMUN-
DUM AUGUSTUM, & Nos, ac utriusque
nostrum Haeredes, Successores, Terras,
populos & subditos nostros quoscunque
ex parte scilicet Magni Ducatus Lithua-
niae & Ducatus nostri in Prussia conve-
nisse, ut innovatio supradicti antiqui fe-
deris seu pacis perpetuae, praesertim au-
tem articuloz infra scriptorum praedi-
cta perpetua pace extraetorum, secuta
& facta sit modo infra scripto. Inter ea
autem, de quibus utriusque Parti haec-
tenus exitit mutua consensus, in praedi-
ctis antiquis foederibus expressa, visum est
principio renovare & servare pro veteri
observatione limites & terminos infra-
scriptos.

Item a fine limitum Ducum Masoviae
incipiendo a flumine Lyck a vado dicto
Kamienny brod &c. *Vide supra pag. 258.
& seqq.*

Quam concordiam, atque omnes &
singulos articulos supra scriptos, & in his
contenta Nos ALBERTUS Dei Gratia Mar-
chio Brandenburgensis, in Prussia, Seteri-
nae, Pomeraniae, Cassubarum & Sclavo-
rum Dux, Burgravius Nurembergensis,
& Princeps Rugiae nostro, Haeredum etiam
& Successorum nostrorum omnium, item
Ordinum Ducatus nostri in Prussia nomi-
ne juramento nostro, tactis Sacrosanctis
Evangelis, in praesentiarum praestito, ac
verbo nostro Ducali, & fide Principe di-
gna promittimus, a tempore praesentis in-
novationis inchoando, in futurum per-
petuo & inviolabiliter observare, hoc
bona fide ac simpliciter promisso. Quod
si Nos, Haeredes vel Successores nostri,
stante hujusmodi innovatione pacis per-
petuae & concordia praesenti, contra Ma-
gnum Ducem Lithvaniae vellemus aut
co-

ANNO conaremur guerras aut bella movere,
1529. non debent Nobis subditi nostri consen-
tire, nec in hoc obedire aut parere.
Quinimo ipso facto erunt & sint ab
omnibus nostris homagiis, juramentis &
subjectionibus liberi & soluti, donec in
hoc casu Nos, Haeredes & Successores
nostri ad observationem hujus innovatio-
nis pacis perpetuae antiquae, & confede-
rationis praesentis revertamur. Pari mo-
do Serenissimus Princeps & Dominus SI-
GISMUNDUS AUGUSTUS, Majestatis suae
Filius charissimus, quum ad majorem le-
gitimamque aetatem pervenerit, juramen-
tum corporale de hac concordia supra
scripta, seu foederis antiqui innovatione
firmiter conservanda facere & praestare
debebit. In quorum omnium testimonium
Sigillum nostrum Ducale majus, una &
cum propriae manus inscriptione, pariterque
cum sigillis Reverendi in Christo Patris
Domini Georgii Episcopi Sambienensis, ac
Consiliarios nostrorum infra scripto-
rum, Generosorum, Magnificorum, No-
bilibium, Validorum, Prudentum, Nobis
sincere dilectorum: Quirini Schlick Co-
mitis in Passan, Domini in Weysschen,
Ellenpogen & Osterode, Friderici Truch-
ses Domini de Walpurgk, Petri Burgra-
vii & Domini de Dhonaw Praefecti in
Morangen, Boti Domini de Eleyn-
burgk, Junioris Praefecti in Labia,
Joannis Domini de Kitzitz, Georgii
Domini a Kitzitz, Melchioris de Crei-
tzen Magistri Curiae, Martini Cannacher
Supremi Burgrabii in Konigspersgk, Me-
nigke de Schirftetten Praefecti Generalis
in Sambia, Georgii de Vietmansdorff
Praefecti in Wiestschise, Georgii Klinge-
beck Praefecti in Memel, Theoderici a
Selebenn Equitis Aurati, Georgii de Kien-
heim Praefecti in Tapia, Echardi de Rep-
pichaw Praefecti in Tesollant, Joannis
de Gablentz Praefecti in Iligenburgk, Er-
nesti a Rechenburgk Praefecti in Rasten-
burgk & Rheyn, Petri Roberfsche Prae-
fecti in Neydenburgk, Friderici de Ol-
sintz Praefecti in Hohensteyn, Joannis
Payn Praefecti in Insterburgk, Fabiani de
Lehendorff Praefecti in Pressisteinklaw,
Sigismundi Runther, Joannis Leistge-
wang, Jacobi Kalckstein, Theoderici
Wayssel, Andreae Ryeppen, Sigismun-
di Danielis, & trium Civitatum Regii
Montis, his nostris literis appendi fecimus.
Acta sunt haec in Arce nostra Montis Regii
21. Mensis Junii, Anno Domini 1529.

CLXXXVIII.

SIGISMUNDUS I. Rex designat Com-
missarios ad renovandos limites

inter Lithuaniam & Prussiam. ANNO
Datum in Castro Melnik 21. No- 1529.
vemb. in Vigilia Praesentationis
B. V. M. Anno 1529. *Indidem
fol. 230.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae
Magnus Dux Lithvaniae, Russiae,
Prussiae, Samogitiae, Masoviae &c. Do-
minus & Haeres. Significamus tenore
praesentium quibus expedit universis &
singulis harum notitiam habituris. Quod
Nos constitutum habentes, cum Illustri
Principe Domino ALBERTO Marchione
Brandenburgensi, ac in Prussia, Seterinae,
Pomeraniae, Cassuborum & Sclavorum
Duce, Burgravo Nurembergensi &c. Ne-
pote nostro charissimo, limites antiquos
inter Magnum Ducatum nostrum Lithua-
niae ex una, & Ducatum Prussiae ex altera
partibus innovandos esse & reformandos,
Magnificos & Generosos Stanislaum Ca-
stellanum Trocens. Capitan. Samogitiae,
Joannem Radziwif Pincernam nostrum,
Tenutarium Wasilensem, Bohussium
Thesaurarium Terrestrem, Marechal-
cumque & Notarium, Tenutarium Slo-
nimensem, & Stanislaum Skop Secreta-
rium, nostros sincere ac fideles dilectos,
in nostros ad hujusmodi limitum innova-
tionem & reformationem ex parte nostra
Commissarios deputavimus et delegamus,
plenamque eis et omnimodam, de et su-
per limitum hujusmodi innovatione et re-
formatione, una cum praefatis Domini
Ducis Prussiae Commissariis, inscriptioni-
bus vetustis foederum pacis perpetuae
et limitum consignationis tempore Divo-
rum olim Principum, Dominorum WLA-
DISLAI alias JAGELO, ALEXANDRI alias
WITOWDI, Avorum et Praedecessorum
nostrorum charissimorum inter Dominia
ipsa initis et factis per totum inhaeren-
do, et nihil penitus ab earum tenore dis-
crepando, tractandi, agendi et conclu-
dendi, eosque ipsos limites antiquos in
inscriptionibus vetustis designatos inno-
vandi, reformandi, nec non scopolis a-
liisque signis metalibus eos ob evidento-
rem et aeternam notitiam certificandi et
notandi, nec non causas, lites, et quas-
cunque differentias inter nostros de Ma-
gno Ducatu nostro ex una, et praefati
Domini Ducis de Ducatu Prussiae ex al-
tera partibus subditos finitimos quacunq;
occasione exortas audiendi, cognoscendi,
discernendi et determinandi integram et
debitam subditis Domini Ducis Prussiae
de subditis nostris faciendi et administran-
di justitiam, et itidem subditis nostris ex
parte Domini Ducis praedicti de subditis
eas mutuo, vicissim et alternatim fieri
requiri.

ANNO requirendi et adtendendi, aliaq; in prae-
1529. missis seu circa praemissa necessaria, aut
quomodolibet opportuna gerendi, exer-
cendi ac ordinandi dedimus et concessi-
mus facultatem et mandatum plenum ac
sufficiens, omniaque et singula, quae in
praemissis per praedictos Commissarios
nostros vigore praesentium gesta, facta,
ordinata et determinata fuerint, rata et
grata habere, atque firmiter et in viola-
biliter observare promittimus. Harum,
quibus sigillum nostrum est subappen-
sum, testimonio literarum. Datum in
Castro nostro Melnik Sabbatho in Vigilia
Praesentationis Virginis Gloriosissimae
MARIE, Anno salutiferi Partus ejus mil-
lesimo quingentesimo vigesimo nono.

SIGISMUNDUS Rex. *mppr.*

CLXXXIX.

1530. SIGISMUNDUS I. Rex confirmat do-
nationem ab ALBERTO Duce Con-
jugi suae factam, promittitq; se
ejus Tutorem futurum, Marito
vita defuncto, Datum in Piotrkow
in Octava Epiphaniae An. Do-
mini 1530. *Ex Archivo Regni
sub Litt. HH. fol. 117.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Polo-
niae etc. Significamus tenore prae-
sentium, quibus expedit, universis etc.
Quia exhibitae erant coram Nobis literae
Illustrissimi Principis Domini ALBERTI,
Marchionis Brandenburgensis, ac in Prus-
sia etc. Ducis, Nepotis nostri charissimi,
ejus sigillo sufficienter communicatae, om-
ni suspicionis vitio carentes, Illustri
Principi Dominae DOROTHEAE, ejusdem
Domini Ducis Consortis charissimae, do-
nationem propter nuptias in se continen-
tes, postulatamque erat a Nobis nomi-
ne praefatorum Illustrissimorum Conju-
gum, Nobis admodum charissimorum,
ut literas easdem et in eis contenta au-
thoritate nostra Regia approbare et rati-
ficare dignaremur, quas antea in Magno
Ducatu nostro Lichuaniae agentes appro-
baveramus, et sigillo nostro annuali, quo
tum sub absentia Cancellariorum nostro-
rum usi sumus, extradi commiseramus:
Quia tamen idem Illustrissimus Dux No-
bis hic per Oratores et Consiliarios suos,
supplicavit, ut eas literas, modo prae-
missis confirmatas ac extraditas, sigillo
nostro majori communitas extraderemus,
Nos hujusmodi supplicationi haud gra-
vatim annuentes, easdem literas confir-
mandum, approbandum et ratificandum
duximus, quarum tenor est talis:

„ Nos ALBERTUS Dei Gratia Marchio ANNO
Brandenburgensis, in Prussia, Stetiniae, 1530.
Pomeraniae, Cassubiorum, Sclavorum-
que Dux, Burgravius Norimbergensis,
ac Rugiae Princeps. Quoniam jam pri-
dem Illustrissimae Principi Dominae DO-
ROTHEAE, eadem Gratia ex inclitissima
Danorum Stirpe Regia progenitae, Mar-
graviae Brandenburgensi, atque in Prus-
sia etc. Duci, Consorti nostrae charissi-
mae donationem fecimus propter nuptias
quadragesima millium aureorum, ita sci-
licet, ut ei annuatim sexaginta aurei Re-
nenses cedere debent, aureum Renensem
viginti quatuor grossis Lubucensibus pen-
sando, eamque ob rem praedictae incly-
tae ac suavissimae nostrae Consorti usum
fructum totius Capitaneatus nostri Labia,
cum omnibus redditibus, theloneis, aliis-
que proventibus ejus loci constituimus,
hoc addito, quod si redditus et pro-
ventus ejus Capitaneatus Labia dictam
Summam non attingerent, adderentur
proximorum locorum seu districtuum
proventus, donec donationis factae Sum-
ma praedicta aequaretur, cuius etiam do-
nationis literas Serenissimi Danorum Regis
Oratoribus, tunc inclytam Sponsam No-
bis adducentibus, tradidimus, Serenissi-
mo Danorum Regi, Domino et Parenti no-
stro charissimo reddendas, quoniam tunc
accidit, quod dicti Capitaneatus nostri La-
bia redditus et proventus medio tempore,
ut solent res humanae, decreverunt, et
alioquin ea arx commoda satis non est
Principis Faeminae habitationi, juxta hoc
animo advertentes, Consortem non minus
moratam, quam optime doratam Dei beni-
gnitate Nobis obvenisse, utpote praeclaris
animi corporisque dotibus sic ornatum,
ut cum Hebraeo Sapiente vere dicere
possimus: sortem bonam nobis obtigisse.
Coacti sumus, nedum pellecti tanta Con-
sortis nostrae virtute, moribus illius ma-
jori gratitudine respondere, quo vel vita
defunctis Nobis sentiat illa amantis et gra-
ti pectoris beneficia, eam itaque dona-
tionem a Nobis, ut praefertur, factam
his praesentibus innovamus et compro-
bamus, eandemque ob praedictas causas
atque singularem amorem, quem in Il-
lustrissimam Dominam Conjugem no-
stram gerimus, auximus et augemus ad
eum modum, qui sequitur: Nam dona-
mus inclytam nostram Consortem Domi-
nam DOROTHEAM Ducem in Prussia, No-
bis multo dilectissimam, supra priorem
donationem a Nobis illi, ut memoratum
est, factam, jam tandem omnibus cen-
sibus, redditibus, theloneis, venationi-
bus, operis, liberorum Feudis, atque
ipso infeudandi jure, aliisque juribus cor-
porali-

ANNO poralibus et incorporalibus, civitatibus,
1530. oppidis, pagis, villis, earundemque in-
colis, Nobilibus et ignobilibus, usufru-
ctu denique sylvarum, agrorum, pra-
torum, stagnorum, paludum, fluvio-
rum, aquarum, atque omnino proven-
tibus omnibus et singulis, quocunque
censeantur nomine, sequentium Distri-
ctuum seu Capitaneatum nostrorum, si-
militer et arcium ipsarum, Tils, Ragnith,
Wiesthausen, una cum jurisdictionibus ac
judiciis majoribus et minoribus, ita sane,
ut omnium quatuor locorum seu Capita-
neatum et arcium Labia, Tils, Ragnith
et Wiesthausen proventibus, fructibus,
reditibus et emolumentis supradictis, aliis-
que omnibus tam praesentibus quam
futuris, si quoquo modo ipsos quatuor
Districtus seu Capitaneatus nostros dictos
cum arcibus eorundem augeri contige-
rit, (non alio tamen quam usufructus
jure et consuetudine) uti frui possit et va-
leat, Consortis nostra inclyta et suavissima,
absque Haeredum Successorumve nostro-
rum, seu alterius cujuscunque impedi-
mento, hoc addito, quod delectum ha-
beat dulcissima Conjugis nostra, et pote-
statem commorandi, in qua magis illi pla-
cuerit, arcium praedictarum, rursumque
sedem et habitationem ex voluntate sua
mutandi; per Capitaneos proinde prae-
nominatorum nostrorum Capitaneatum
Tils, Ragnith et Wiesthausen, similiter
eorundem locorum et districtuum, sub-
ditos, Nobiles et plebeios, juramenta
debita eam ob rem inclytae Consorti no-
strae praestanda curabimus, quemadmo-
dum et praestari facere eidem promisi-
mus et tenemur, quod si eos ipsos Ca-
pitaneos praedictorum quatuor locorum
seu districtuum, aut unum ex his dece-
dere contigerit, Nobis praemortuis li-
berum sit Illustri et Praeclarae Consorti
nostrae alium Capitaneum in demortui lo-
cum pro sua voluntate sufficere, hoc quo-
que cauto, ubi ex hac lachrymarum val-
le Nos decedere contigerit, relictis Ha-
redibus ex eadem Illustri Consorte nostra
masculis, ipsaque unam illarum arcium,
& Capitaneatum unum cum proventi-
bus suis usui Haeredum nostrorum dimit-
tere, atque ea se abdicare voluerit, ut hoc
ei materno amore inductae liceat & libe-
rum sit, non etiam necessitate illi his nostris
literis imposita, his salvis, quae in prioris do-
nationis literis, de militum tempore bello-
rum sustentatione & incommode, atque
de arcium ipsarum casu aliquo majore pe-
riturarum restauratione, quae denique de
arcis & districtus Labia oppignorazione
honorum in dictis literis praescripta sunt,
nam ea etiam nunc memorata, & de prae-
Tom. IV.

dictis tribus arcibus & districtibus Tyls, ANNO
Ragnith & Wiesthausen intelligi & prae- 1530.
scripta esse volumus. Haec omnia & sin-
gula supra scripta his praesentibus nostris
literis coram universis, sive legentibus
sive audientibus easdem, ita, ut prae-
mittitur, a Nobis consulto, praedictis item
atque aliis legitimis honestissimisque cau-
sis, animum nostrum ad hoc inducenti-
bus & ferme compellentibus, in gratiam
Illustrissimae atque Inclitissimae, No-
bisque charissimae Consortis nostrae supra
nominatae factae & actae testamur, testata-
que esse volumus. In quorum etiam om-
nium & singulorum testimonium ma-
jus Sigillum nostrum Ducale his adponi
fecimus, literas etiam has manu propria
subscripsimus. Actum & datum in Ar-
ce nostra Wiesthausen die nona Julii, An-
no a Christo Salvatore nostro nato mille-
simo quingentesimo vigesimo nono. Prae-
sentibus Nobilibus, Generosis, Egre-
giis Consiliariis, & Fidelibus Nobis sin-
cere dilectis, Joanne Domino a Kitzitz,
Martino Kannacher supremo Quaestore,
Georgio Crichenbek Capitaneo in My-
mel, Georgio Winthmansdorff Capita-
neo in Wiesthausen, Friderico Fischer
Uriusque Juris Doctore & Cancellario
nostro, Laurentio Vindlio Artium & Me-
dicinae Doctore, Physico nostro.

Nos vero SIGISMUNDUS Rex prae nomi-
natus postulationi hujusmodi pro parte
praefatorum Illustrium Conjugum, Nobis
admodum charissimorum, apud Nos per
supra nominatos Oratores exhibitae & fa-
ctae, annuentes, praefertis imprimis lite-
ras & in eisdem contenta ac descripta, cum
omnibus earum clausulis, articulis & con-
tinentiis, de consilio pariter & assensu Con-
siliariorum nostrorum spiritualium & sae-
cularium, in hoc Generali Conventu No-
biscum existentium, approbandas & con-
firmandas duximus, approbamusque, rati-
ficamus & confirmamus, illasque & omnia
in eis contenta robur debita firmitatis ha-
bere decernimus. Ac deinde etiam, quia
Illustrissimus Dominus Dux ALBERTUS,
Nepos noster charissimus praefatus, a
Nobis licet praeter naturam cursum, quo
eum aetate praevimus, plurimum opta-
ret, ut eo vita functo, si ita Dei volun-
tate, a qua cuncta dependent, ordina-
tum esset, ut Nos, si supervivere con-
tingat, tum Supremus Illustrissimae Do-
minae DOROTHEAE Ducis relictarum Tutor,
prout multiplici jure tenemur, esse velle-
mus, & alios quoque suae Illustritati ido-
neos & gratos curatores & tutores dare
non negaremus, Nosque tam prudens
suae Illustritatis consilium, quo futura ma-
ture

ANNO 1530. ture providet, summe probantes, & petitionem hujusmodi Illustritatis suae honestam & piam pro nostro in suam Illustritatem sincero amore suscipientes, ita, ut si, quod Deus avertat, Illustritatem suam mors ex hac vita rapuerit, Illustri Domina DOROTHEA Coniuge sua & Nobis superstitibus remanentibus, tum Nos desiderio Illustritatum suarum satisfacere, & Tutorem supremum agere, atque alios tutores & curatores tantae Principi, & loco Filiae Nobis charissimae, dignos & opportunos dare & deputare & concedere debemus, prout citra moram dabimus & concedemus. Harum, quibus nostrum majus sigillum appensum est, testimonio literarum. Datum in Conventionione Generali Piotrcoviensi in Octava Epiphaniae Domini, Anno ejusdem millesimo quingentesimo tricesimo, Regni nostri vigesimo tertio.

Relatio Magnifici Christophori de Szidlowiec Castellani & Capitanei Cracoviensis, Regni Poloniae Cancellarii.

CXC.

Edictum SIGISMUNDI I. Regis contra invehentes in Prussiam monetas adulteratas, vel quoquo modo eis abutentes. Datum Cracoviae Feria sexta post Dominicam Invocavit, Anno Domini 1530. Ex Archivo Regni Litt. JJ. fol. 30.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae &c. Universis & singulis Principibus tam spiritualibus quam saecularibus, Reverendissimis ac Reverendis in Christo Patribus Dominis Archiepiscopis, Episcopis, ac eorundem Capitaneis, nec non Magnificis, Generosis, Nobilibus, Famatis & Providis Palatinis, Castellanis, Capitaneis, Tenutariis, & quibusvis aliis Dignitariis & Officialibus, & eorum Vicesgerentibus Nobilibus, Haeredibus, Advocatis, Scultetis, Civitatumque & Oppidorum nostrorum, & quorumcunque subditorum nostrorum Magistris Civium, Consulibusque ac Communitatibus, & generaliter omnibus subditis nostris, cujuscunque status, conditionis & praerogativae existentibus, in Regno & Terris nostris Prussiae & Masoviae ubilibet constitutis, ad quos praesentes litterae nostrae pervenerint, & ad quorum notitiam verisimiliter infra scriptum Edictum perlatum fuerit, sincere & fidelibus nostris dilectis, salutem &

gratiam nostram Regiam. Sincere & amice dilecti. Manifestum vobis & cuilibet vestrum facimus per praesentes, quia Nos partim ipsi considerantes, partim per subditos nostros edocti, qui intrinsicus Terras nostras Prussiae atterunt & exinaniant, & vicinis quibusdam in vilipendium redigunt, ac ea sistere & frenare, bonamque cautelam illis adhibere volentes, quibus stantibus etiam absque ullo externo hoste facile ipsae Terrae nostrae Prussiae deficere ac in praecipuum venire possint, simul ac interea ipsa Nobiscum reputantes, plurima damna & incommoda subditorum nostrorum praedictas Terras nostras Prussiae incolentium, quae in moneta earundem Terrarum levi, & a nonnullis propterea facile adulterata illis inferuntur, de voluntate maturoque consilio, & consensu Illustris Principis Domini ALBERTI Marchionis Brandenburgensis, in Prussia &c. Ducis, Nepotis nostri charissimi, ac etiam Reverendorum, Magnificorum, Generosorum, Nobilium, Praelatorum, Baronum, Palatinorum, Castellanos, Succamerariorum, Capitaneorum, Officialium, ac totius Nobilitatis, nec non omnium Consiliariorum nostrorum tam Regni quam Terrarum Prussiae, ac etiam majorum & minorum Civitatum earundem jam pridem pro commodo & incremento omnium & singulorum Officialium ac totius Nobilitatis, ad evitandum in usum monetae perpetuam iacturam & irreparabile damnum praedictarum Terrarum Prussiae, id curandum suscepimus, ut nova moneta in grossis, solidis & denariis, in valore & grano nostrae monetae Poloniae respondens, cuderetur, quae tam in Prussia, quam in Regno nostro, nec non Ducatibus ac universis Dominiis, Districtibusque nostris in usu esset, dandoque percipiendo caperetur, omnibus peregrinis, exoticis & adulterinis monetis, quibus Terrae ipsae Prussiae pro majori parte in non modicam earundem iacturam repletae & occupatae videbantur, penitus abrogatis & prohibitis, unde officinam nostram monetariam Thorunensem non sine magno impendio & gravi dispendio nostro institutam eatenus promovimus, & diligenter ordinavimus, quod grossi, solidi & denarii partim jam sunt excusi, partim deinceps excudantur. Proinde ut usus novae istius monetae in Regnum, Ducatus, Terras, Districtus & populos nostros invehatur, & in usum hominum inducatur, quaedam salubres & pernecessariae Constitutiones & Ordinationes per praefatum Ducem &c. Nepotem nostrum, ac Consiliarios nostros tam de Terri-

ANNO 1530. Terrigenis, quam de Civitatibus Terrarum Prussiae factae, ac per Nos approbatae & publicatae sunt, quae tametsi hactenus per quaedam intercurrentia impedimenta effectum ac progressum suum non sunt sortitae, Nobis, Dominiis ac subditis nostris notabilia incommoda, damnaque non pauca accreverunt. Quibus omnibus, sicuti merito debemus, autoritate nostra Regia gratiose prospectu occurrere volentes & providere, ne deinceps aliquis, quicunque is fuerit, ignorantiam suam praetextens, contra hoc Mandatum ac Edictum nostrum Nobis, Dominiis nostris ac populis damna, gravamina ac iacturam subministrare audeat, aut contumaciter alia vel moneta vel marca quaedam admitta quovis modo, uti, aut prohibitam monetam in usum hominum inducere praesumat. Nos omnibus & singulis supra dictis, & praesertim his, qui vendendo, emendo ac pertranseundo Terris nostris utuntur, cujuscunque conditionis & praerogativae existentibus, iterum potestate & autoritate nostra Regia strictissime & severissime praecipiendo mandamus, ut praesentem nostram Ordinationem, Constitutionem & Mandatum firmiter observetis, atque ut ab omnibus subditis nostris ubilibet inviolabiliter observetur, diligenter curetis. Imprimis autem & specialiter prohibitas esse volumus, ac praesentibus inhibemus omnes peregrinas, exoticas ac adulterinas monetas, inter quas Swidnicensis, cujus Nos usum dudum interdiximus, primas tenet, grossos quoque punctuatos, quos Tippelgroschen vocant, nec non solidos Gedani novissime excusos, quae & qui ut antea ita nunc & deinceps, juxta prohibitionem priorem, penitus abrogari & abrogati esse, & in nullo usu permanere debebunt, ita, ut nemo ex subditis nostris, aut etiam advenis in Terris nostris alia moneta, quam nostra, quae in Officinis nostris Cracoviensi ac Thorunensi, insuper Illustris Domini ALBERTI Marchionis Brandenburgensis, in Prussia &c. Ducis, Nepotis nostri charissimi, nec non quarundam Civitatum, quibus juxta Privilegia earum monetam in valore, grano, pretiis, forma, effigie & numero aequalem cudere permittimus, Officinis excudatur, grossis insuper & solidis Pruthenicis antiquis, ante fere FRIDERICI Magistri Generalis, ac saepedicti moderni Ducis in Prussia tempora percussis, tam in emptionis, venditionis, quam omnibus aliis contractibus & censibus uti audeat sub penis infra scriptis. Volumus praeterea, & severissime mandamus, quatenus juxta veterem Terri-

ANNO 1530. rarum Prussiae usum & consuetudinem omnino & singuli Terrarum earundem, tam incolae quam advenae, qui in eae negotiationes ac permutationes suas, aliaque commercia agunt, aut per eam proficiuntur, numerum veteris consuetae marcae teneant, ut in emptionis, venditionis, omnibusque aliis contractibus & censibus in marcam Pruthenicam viginti novi, aut totidem antiqui, ante fere FRIDERICI Magistri Generalis tempora percussis, & Polonici grossi solidi, praeterea novi sexaginta, vel totidem antiqui, juxta Culmensis Privilegii tenorem, computentur, numerentur, dentur & recipiantur, & tres solidi talem unum grossum, & sex novi denarii solidum constituent. Grossi vero Illustris FRIDERICI fere olim Magistri Generalis, ac ALBERTI moderni Ducis in Prussia &c. similiter omnes antiqui denarii Pruthenici pro Festo Sanctae Trinitatis proximo, quae est duodecima dies Mensis Junii, penitus et omnino prohibiti & abrogati esse debent. Ita tamen, quod interea usque ad praefatum Festum jam dicti grossi, modo eo, qui sequitur, in usu et transitu maneat, ut per 16. denarios novos per hoc tempus vel capiantur et dentur, vel in Officinam monetariam, tam per hoc tempus quam deinceps permittentur fideliter. Similiter debet etiam cum antiquis denariis observari, qui tamen post Festum Sanctissimae Trinitatis praefatum in usu amplius esse non debebunt, sed dumtaxat in monetariam Officinam deportari. Denarii autem antiqui in Terris Prussiae cusi ex tunc debent in monetariis Officinis, vel Districtibus ad hoc deputatis juxta pondus tali modo permutari, ut quantum pondus antiquorum denariorum quis attulerit, tantum pondus novorum denariorum, vel eorum aequivalens in grossis et solidis ei reddatur; et quod hujusmodi grossi et denarii intra hinc, a data praesentium, et Festum Nativitatis Christi proximum in Officinas monetarias deportentur, nam post hujus temporis expirationem Praefectus Officinae monetariae, vel ejus Vicesgerentes ulterius ad eorundem permutationem vel cambitionem obligati esse non debebunt. Idque ab universis subditis nostris et advenis, cujuscunque status et conditionis existant, immobiliter teneri et observari volumus, et districtius mandamus sub pecuniarum et mercium amissione, nec non centum Florenorum aureorum Hungaricalium poena, ab omnibus et singulis, qui contra hoc universale Mandatum nostrum vel verbo vel facto contravenire praesumpserit, exigenda et irremissibiliter per-

ANNO solvenda. Si vero aliquis vel aliqui hu-
1530. jusmodi pecuniarum multam dare non
possent, ille vel illi in corpore secundum
Domini cognitionem puniri debent. Pro-
inde Vobis Episcopis ac eorum Capitulis,
Palatinis, Castellanis, Succamerariis, Ca-
pitaneis, ac quorumcunque locorum Of-
ficialibus et eorum Vicesgerentibus, Pro-
consulibus, Consulibus, aliisque Civitatum
et Oppidorum Praefectis, in Terris nostris
ubilibet constitutis, severe praecipimus
et mandamus, ut hoc nostrum Decretum,
Mandatum et Edictum in omnibus locis
publicis, ad quae homines frequenter
convenire solent, denunciari, proclama-
ri et publicari faciatis, ne quis ignoran-
tiam praetendens aliquid contra eam Con-
stitutionem, quod puniendum veniret,
committat, ac supra scriptas penas incur-
rat. Vos vero Episcopi ac eorum Capitula,
Palatini, Castellani, Succamerarii, Capi-
tanei et Officiales, tam spirituales quam
saeculares, ac eorum Vicesgerentes in
custodiendo Mandato nostro, et perve-
stigandis locis omnibus, ne quiseandem
Prohibitionem ac Edictum nostrum trans-
grediatur, curam et diligentiam adhibe-
atis, et quoscunque deprehenderitis, vel
in minima quaque re contra hanc Ordi-
nationem nostram excessisse vel egisse, il-
lorum res juxta praescriptum modum ca-
piatis, nec non hujusmodi inobedientes
personas obstringatis, ac apud vos usque
ad informationem nostram detineatis, sub
pena centum Florenorum Hungaricali-
um auri boni et justi ponderis, toties, quo-
ties comperti et convicti fueritis, hujus-
modi mandatum nostrum transgressi esse,
Fisco nostro applicandum. Simili fe-
veritate praecipiendo mandamus vobis
Proconsulibus, Consulibus majorum et
minorum Civitatum, ne ullo pacto con-
tra hoc Mandatum et Edictum nostrum
quemcunque intenteris aut permittatis,
quod Concives vestri attentent, similiter
de Communitate vestra, Proconsulibus
et Consulibus vestris, id nequaquam fa-
cere admittatis, sub praefata ac omnium
privilegiarum vestrorum, jurium, liber-
tatum, concessionum, et quidquid id ge-
nus est, quo aut vos aut Communitas
ipsa publice aut privatim quispian gau-
deret, amissionis pena. Si vero aliqua ea-
rundem Civitatum proprio ac temerario
ausu, in contemptum et levipensionem
nostrae Regiae Majestatis, Potestatis, Re-
galium, Superioritatis et Mandati con-
tumax facta, ab observatione hujusmo-
di Ordinationis nostrae recedere et defi-
cere praesumpserit, hanc aliae sub prae-
fata pena nequaquam sequantur, sed in
observantia praefatarum Constitutionum

ac hujus Mandati nostri obedientes perfe-
verent, et Nobis cumprimis id signifi-
cent, tunc Nos contra tales praevarica-
trices et inobedientes Civitates sic Nos
vindice poena geremus, ut et ipsae et al-
li in universum cognoscant, Nobis ea-
rum inobedientem contumaciam displi-
cuisse, nec Nos talia ulla via toleraturos,
sed per omnem indignationem obviatu-
ros. Hoc Mandatum ac Edictum no-
strum debet ubique in Terris nostris Prus-
siae ab omnibus Statibus et Civitatibus
simul eodem tempore pro die Divi Sta-
nislai, quae est octava dies Mensis Maji
hujus anni, proclamari, affigi et publi-
cari, pro gratia nostra secus non facturi.
Datum Cracoviae in Generali Conventu
felicis Coronationis Serenissimi Filii nostri
Domini SIGISMUNDI Secundi, Feria sexta
proxima post Dominicam *Invocavit*, An-
no Domini millesimo quingentesimo tri-
gesimo, Regni nostri vigesimo quarto.

*Ad Mandatum Regiae Ma-
jestatis proprium.*

CXCI.

*Constitutio SIGISMUNDI I. Re-
gis, qua declaratur, quod Or-
dines Prussiae ad Electionem no-
vi Regis admitti debeant, &
quod SIGISMUNDUS AUGU-
STUS, postquam ad aetatem ju-
stam pervenerit, jurare debebit,
se Jura & Privilegia Statuum
Prussiae servaturum. Datum
Cracoviae Feria sexta ante Do-
minicam *Judica*, Anno 1530.
Ex Arch. Regni sub Litt. HH
fol. 314.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Polo-
niae, Magnus Dux Lithuaniae, Rus-
siae, Prussiae, etc. Dominus et Haeres.
Manifestum facimus universis, quia licet
Privilegia et libertates Statibus et Ordini-
bus Terrarum nostrarum Prussiae, tam
Ecclesiasticis quam saecularibus, a Ma-
joribus nostris concessa et concessae, ac
per Nos confirmata et confirmatae, in-
ter alia id potissimum contineant, ut di-
cti Ordines et Status Prussiae ad futuro-
rum Regum Poloniae, quotiescunque su-
per Electione et Coronatione illorum
deliberationem fieri contingat, ad Electio-
nem et Coronationem vocari et admitti
debeant. Quia tamen in eligendo Sere-
nissimo Principe Domino SIGISMUNDO II.
Rege Poloniae et Magno Duce Lithua-
niae, Filio nostro charissimo, hoc ipsum
prae-

ANNO praetermissum est, non data quidem o-
1530. pera, sed quod Nobis viventibus et Re-
gno nondum vacante, magisque divina
ordinatione, quam humano consilio Ele-
ctio ipsa Majestatis suae contigit: consi-
derantes tantam praedictorum Statuum
et Ordinum Terrarum nostrarum Prus-
siae erga Nos et Serenissimam Familiam
nostram fidem, affectum et observantiam,
ut hanc ipsam Electionem Serenissimi
Filii nostri praeter vocationem eorum fa-
ctam approbaverint, & similiter ipsum
eligendo ratam atque gratam habuerint,
nolentesque, ut per hujusmodi Electio-
nem, ad quam vocati non erant, aliquid
in posterum privilegiis & libertatibus di-
ctorum Statuum & Ordinum earundem
Terrarum nostrarum Prussiae derogare-
tur: decernimus, ut deinceps, quoties-
cunque Regem decedere, & Regnum va-
care, aut Electionem quomodocunque
celebrari contigerit, Domini Consilarii
Ordinis utriusque Regni Poloniae, ante-
quam ad Electionem procedant, prius
praedictos Status & Ordines Terrarum
Prussiae de hac ipsa novi Regis Electione
certiores faciant, ad eosdem ipsos Status,
secundum antiquam consuetudinem &
contenta Privilegiarum eorum, ad eam vo-
cent & admittant. Volentes praeterea pro
tanta eorum in Nos & Filium nostrum cha-
rissimum integritate vicissim eis provide-
re, ut & ipsi in suis juribus & privilegiis,
ac libertatibus consuetudinibusque appro-
batis absque ullo conservarentur derri-
mento, pollicemur illis praesentibus lite-
ris nostris, quod quodocunque ipse Se-
renissimus Filius noster post mortem no-
stram ad aetatem legitimam, nempe ad
annos quindecim completos perveniens,
possessionem Regni & Dominiorum no-
strorum adire voluerit, tenebitur illis id
totum praestare, quod Antecessores no-
stri Reges Poloniae & Nos ipsi praestimus
ex debito, ad quod ejus Majestatem, ut
Filium & Successorem nostrum, tenore
praesentium obligamus, videlicet quod
jurare debebit omnia jura, libertates &
privilegia, literas immunitatesve earun-
dem Terrarum Prussiae, tam Ecclesiasti-
cas quam saeculares, Ecclesiis, tum ip-
sis Terris earundemque Praelatis, Baro-
nibus, Nobilibus, Civibus, incolis &
quibuslibet personis, cujuscunque status
& conditionis existentibus, per Divos
Antecessores nostros Principes, tam spi-
rituales quam saeculares, Reges & Domi-
nos Terrarum praedictarum iuste & legi-
time donatas & concessas, & per Nosmet
ipsos confirmatas manutenere, servare,
custodire & attendere in omnibus condi-
tionibus atque punctis, & omnia illicite
Tom. IV.

ab eisdem Terris alienata aut distraeta, ANNO
pro posse suo ad proprietatem earundem 1530.
Terrarum recuperare, terminos etiam
earum non minuere, sed pro virili defen-
dere & dilatare. Et quamdiu hoc ipsum
juramentum Majestas sua non praestite-
rit, & huic debito suo Regio non satisfac-
cerit, ipsi universi Status & Ordines ea-
rundem Terrarum & Civitatum nostra-
rum Prussiae ad servandum juramentum
suum, quod Majestati suae praestiterunt,
non erunt adstricti neque obligati. Ve-
rum quodocunque post mortem nostram
supradictis omnibus idem Serenissimus
Filius noster, in aetate legitima existens,
satisfecerit, & hujusmodi juramentum
debitum praestiterit, universi earundem
Terrarum nostrarum Prussiae Status &
Ordines subditi nostri illi, ut vero & le-
gitimo Domino & Regi suo coronato,
omnem fidelitatem & obedientiam, ob-
sequiaque, secundum juramentum a se
illud praestare & exhibere tenebun-
tur. In cujus rei testimonium Sigillum
nostrum praesentibus est appensum. Da-
tum in Conventu Generali Cracoviensi
Feria sexta ante Dominicam *Judica* pro-
xima, Anno Domini 1530. Regni vero
nostri 24.

CXCII.

*Monitorium penale contra AL-
BERTUM Ducem Prussiae, una cum
citatione ejus ad Judicium Came-
rae Imperialis. Datum Augustae
Vindelicorum 14. Nov. 1530.
Ex Tabulario Zalusciano.*

Nos CAROLUS V. Dei Gratia Roma-
norum Caesar semper Augustus, Ger-
maniae, Hispaniarum, utriusque Siciliae,
Hierosolymorum, Hungariae, Dalmatiae,
Croatiae &c. Rex, Comes in Habsburg,
Flandriae & Tyrolis &c. optamus Illustri
ALBERTO Marchioni Brandenburgensi,
nostro Cognato & Principi nostram gra-
tiam & omne bonum.

Illustris mi Cognate & Princeps.

Supplicavit Nobis Honorabilis Valte-
rus a Cronenburg Administrator Magni
Magisterii in Borussia, atque Magister
Ordinis Theutonicorum in Germania &
Italia, Princeps & Devotus noster, et si
Honorabilis Militaris Ordo Theutonicor-
um annis abhinc plus minus trecentis di-
vina quadam clementia, auxilioque & o-
pe Papalis Sanctitatis, atque Antecesso-
rum nostrorum in Regno Romanorum
Caesarum ac Regum, Electorum, Prin-
cipum & Statuum Sacri Imperii, Terras
Yyy Ro-

ANNO 1530. Borussiae magno conatu, labore, & sanguinis effusione ab infidelibus ad Christianam fidem atque sub potestatem praenominati Ordinis redegerit, praeterea praefatis nostris Antecessoribus, atque Sacro Romano Imperio in proprietatem, propugnaculum & protectionem Electoribus, Principibus, Comitibus, Baronibus, atque Equestri Ordini Germaniae in refugium, sustentationem & hospitale praenominato tempore possederit atque defenderit. Et quamquam tu annis abhinc aliquot in eum Ordinem receptus habitum indueris, deinde quoque in M. Magistri fastigium erectus, tuae praeterea fidei Provincia cum subditis credita, & tu insuper hoc onus subieris, hocque nomine eam promissionem feceris, quam Antecessores tui facere fuerunt soliti; insuper una cum Patre tuo, & Marchione CASIMIRO bonae memoriae Fratre, quantum fieri potuit, promissisti eum Ordinem cum adherentibus subditis & Terris, nihil privilegiorum amitturum, sed defensurum atque protecturum: attamen istis minime obstantibus, & quia admonitus sis, atque adeo contra voluntatem ac permissionem praefati Ordinis Magistri, Procerum, & aliorum tuae Religionis, Ordinis promissa & iurjurandum in contumeliam & detrimentum magni cultus divini, atque in dispendium Equestri Ordinis in Germania, sub praetextu & specie pacis & Sacrosancti Evangelii, contra id ipsum denique in periculum animae tuae atque in proprium commodum eum Ordinem, quantum per te fieri potuit, deposuisti, Provinciam Borussiae in profanum usum deduxisse, praeterea ut Provinciam Sacri Imperii utcumque jam antea a nostris Vicario ac Proceribus Sacri Imperii in Comitibus Norimbergensibus ad tuas enixas preces in Principem Imperii assumptus, inter Proceres Regni in publicis consultationibus loco dignatus ac usus, atque Principum more Nobis & Imperio fidem promiseris, ab eodem Sacro Imperio alienaveris, Regnoque Poloniae subjeceris, Ducatumque feceris in hunc modum, ut dilectus Frater noster Rex Poloniae tibi, Fratri tuo Georgio, Casimiro & Joanni bonae memoriae, atque suis haeredibus in feudum tradat. Quod si omnes sine haeredibus filiis decederent, tum Regnum Poloniae haereditario nomine acquireret; si vero superessent Filiae, haec Principe digna dote nuptui a Regno Poloniae locarentur, juxta Transactionis praescriptum, (quam tamen Nos ex Caesarea nostra potestate irritam & inanem reddimus) Insuper uxorem duxisse, id quod Nobis, Imperio, Ordini & Eque-

stri Ordini mirum in modum sit fraudi; ANNO 1530. qua ratione factum est, ut perinde ac Administrator Magni Magisterii apud Nos conqueri, atque auxilium petere debuit. Igitur a Nobis enixe petiit, ut eum atque Ordinem juridico auxilio, & sequente Mandato clementer dignaremur. Videlicet ut ipse atque Ordo eorum rerum, quas, ut supra indicatum est, vi amiserint, possessionem recuperare queant. Proinde cum ut Romanus Caesar omnes, qui a Nobis auxilium juris petunt, id ipsum praestare, atque ab onere inique deprimente liberare, praeterea cum rebus suis ab injusta occasione defendere astriciti & parati sumus. Et quia a Religione ac praefato Ordine, id quod est notorium, discessisti, habitum deposuisti contra Christianum ordinem, constitutiones & jura, uxorem duxisti, ad haec Terras Borussiae Ordini adimere molitus, atque adeo contra Nos & Sacrum Imperium graviter deliquisti, haecque ratione factum est, ut Magni Magistri Borussiae Officium una cum omnibus regaliis atque viribus coherentibus in commissum ceciderit. Quare ratione atque aliis rationibus & urgentibus causis Nos, ut Romanus Caesar, praenominatum Principem nostrum praefati Magni Magistri Officii Administratorem fecimus, atque hoc Officium una cum Provincia Borussiae & aliis, quae ad eam pertinent, regendum commisimus, juxta Caesareas nostras literas hac de re promulgatas. Ei insuper, ut Administratori praenominati Officii, Regalia & Feuda saecularia sui Ordinis Terrarum Borussiae, cum omnibus civitatibus, arcibus, oppidis, pagis & bonis, dominiis, feudis spiritualibus & saecularibus, metallis, arboribus, piscaturis, fluminibus, navigationibus, fucinis, venationibus, pascuis, teloneis terra & fluminibus &c. cum jure cudentae aureae & argenteae monetae, utendaeque tum in Germania, tum in Borussia, cum mero & mixto Imperio, jurisdictionibus, cum eorum dignitatibus, atque omnibus aliis regaliis, juribus, atque consuetudinibus ad haec pertinentibus, non aliter, quam ejus Praedecessores Magni Magistri & Ordo haecenus detinuerunt & possederunt, nihil plane excipientes, quod a Nobis & Sacro Imperio infeudari debet, in feudum dedimus. Quae cum ita sint, stricte mandamus tibi ex Romana Caesarea potestate, & volumus, ut sub poena nostri & Imperii banni intra octo hebdomadas, a die nostrarum harum Caesarearum literarum traditione, praefatam Provinciam Borussiae cum omnibus accessionibus derelinquas, eandemque pra-

ANNO 1530. praenominato Principi nostro, perinde ac Administratori electo Officii Magni Magistri, una cum regaliis, omnibus civitatibus, arcibus, oppidis, pagis, bonis solidis & mobilibus, dominiis, feudis spiritualibus & temporalibus, atque omnibus praefatis & aliis juribus, nihil excipiendo, quod ad praefatum Magni Magistri Officium & Ordinem pertinet. Insuper cum remissione omnium & singularum personarum Ordinis inhabitatorum, conjunctorum, subditorum Terrarum Borussiae, promissionum, quibus tibi sunt obnoxii & obstricti, tradas: si modo cordi est tibi praenominatam poenam banni evitare. Verumtamen si putes, te huic nostro Caesareo Mandato obtemperare non debere, atque existimes habere te eo nomine iustas opponendi causas & rationes, vocamus & citamus te ex Romana Caesarea potestate his literis, & volumus, ut elapsis primum octo septimanis, deinde die, quorum triginta pro primo, triginta pro secundo, & triginta pro tertio & ultimo juridico die tibi statuimus peremptorie, quod siis nonagesimus dies juridicus non fuerit, proximo sequente juridico die coram Imperiali Camerae Judicio iudice compareas, & jure fundatas rationes, si quas habes, secundum formam juris opponas. Et si hae causae atque rationes satis & sufficientes non fuerint visae, videre & audire sententiam banni adversus te declarandam, ferendam ac pronuntiandam, atque adeo, ut contra te ultro procedi, et personae praefatae tibi obnoxiae ab eorum promissionibus secundum juris formam absolvi queant. Sive enim in hunc modum compareas, sive non etiam, nihilofecius ad partis petitionem procedetur adversus te juxta juris regulam, id quod tibi significatum volumus. Datae in nostra & Imperiali Civitate Augusta decima quarta die Novembris, Anno a Christo nato 1530. nostri Imperii XI. & Regnorum nostrorum XV.

CXIII.

Oratio nomine ALBERTI Marchionis Ducis Prussiae ad SIGISMUNDUM I. Regem Poloniae, coram Rege & Senatu dicta per Cancellarium Ducis, Duce ipso praesente, in qua petit suffragium eligendi Regis, & admonet de periculo Terrarum Prussiae, ex nova Magistri Cruciferorum per Caesaream Majestatem creatione. In publico Conventu Petrico-

vienfi Mense Decembri, Anno ANNO 1530. *Ex Tabulario Illustrissimi Comitis Zaluski Episcopi Ki-oviensis.*

Esti, Serenissime Rex atque Potentissime Monarcha, Illustrissimus Princeps Dux Borussiae, Dominus meus clementissimus, non ignoret, quam sit molestum delicatis auribus, eandem cantionem bis concinere, vel etiam ridiculum, ut ait Flaccus: Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem: attamen, quia Vestrae Sacrae Regiae Majest. atque reliquorum maxime Regni Poloniae Procerum, Dominorum meorum clementissimorum, animi adeo sunt ejus Celsitudini perspecti, ut quidquid potius formidet, quam Sacrae Regiae Majestati Vestrae, atque ipsis Proceribus hac in re molestiam parere. Praesertim vero cum ejus Celsitudo non ultro hoc tentaverit, sed Sacra Regia Vestra Majestas sic jusserit, ut Serenissimorum Regum Electionis Articulum (quem Deus Optimus Maximus in longissima tempora reservet) quantum ad ejus Celsitudinis personam attinet, in dissertationem reduceret; proinde ut Sacrae Regiae Majestati Vestrae ejus Celsitudo simplex obediret, hanc ipsam provinciam est aggressa. Et accedit, quod hoc negotium tam est Regno Poloniae atque Provinciae Borussiae juxta profuturum, ut res aliqua magnae existimationis pro illo interim negligi queat. Utar autem in praesentiarum non quidem temporis ordine, sed doctrinae potius, atque id, quod dicendum est, dilucide dicam, & breviter, Serenissime Rex. Cum annis abhinc plus minus quinque cum medio inter Poloniae Regnum atque Borussiae Ducatum conveniret, ut Borussia Poloniae Monarcham feudi Dominum agnosceret, atque Ducatus efficeretur, datum est a Monarcha Ducatui inter alia privilegia, ut in omnibus Conventibus, Comitibus, Dietis atque Sessionibus primum Ducatus a Regia Majestate locum obtineat. Quae verba privilegii, cum forte nonnihil ambiguitatis contineant, ut inveniri possit aliquis, qui tam stricte interpreteretur, ut Ducatus Borussiae in Regum designationibus officio suo non sit functurus: Rogavit ejus Celsitudo Sacram Regiam Vestram Majestatem anno praeterito, cum Serenissimus Sacrae Regiae Vestrae Majestatis Filius SIGISMUNDUS AUGUSTUS, Dominus meus clementissimus, Rex coronaretur, ut id, quod hominum curiositate fieri posset, ambiguum vel etiam obscurum efficeretur a Sacra Regia Vestra Majestate, planum ac lucidum, venienti-

ANNO 1530. nienti morbo occurreretur; ubicum Regni Proceres plerique abessent, dilatum est in hanc praesentem Dietam negotium. Proinde etsi Dominus meus clementissimus nihil prorsus dubitet, sine longiore controversia futurum, ut ejusmodi interpretatio a Sacra Vestra Regia Majestate atque corona Procerum fiat; attamen non infrugiferum arbitratur, ea, quae tum in disceptationem venerunt, uno atque altero adjecto in praesentiarum repetere. Primum, Serenissime Rex, dignata est Vestra Sacra Regia Majestas per Reverendum Dominum Episcopum Cracoviensem, Dominum meum clementissimum, promittere, eam ipsam Regiam Electionem Domino meo clementissimo minime futuram fraudi. Quandoquidem repentina Regni necessitas, & singularis quaedam divina providentia eam accelerationem peperissent, propterea plerosque alios Regni Proceres, qui tamen a Regia Sede tam procul non abessent, hac ratione vocatos non fuisse: Quin etiam Regiam Vestram Majestatem hoc curaturam, ut peculiaribus literis, atque illis quidem signo Regio confirmatis, ei periculo occurreretur, ne aliquem Procerum ea res laderet. Id quod non sine verborum ornamento ab ejus Reverendissima Paternitate dictum fuit. Quo nomine Princeps meus clementissimus Sacrae Regiae Majestati Vestrae & coronae Procerum supplex & enixe egit gratias. Deinde verborum proprietates & natura hoc secumfert. Nam quorsum attinet in publicis Conventibus, Comitibus, Dietis atque Sessionibus primum habere locum, nisi quia in Electione quoque Regia ille locus haberi debet? cum Electio sine Conventu, sine Comitibus, Dieta & Sessione minime fiat: atque hic maximus sit Conventus, hac maxima sint Comitia, hac maxima sit Dieta & Sessio, nam, ut Jurisconsulti loquuntur, quaevis denominatio fieri debet a potentiori. Neque patitur Princeps meus clementissimus se hic premi, quia non loquitur privilegium generaliter: Siquidem tantum potest indefinita juxta Dialecticorum & Jurisconsultorum sententiam, quantum universalis: & loquitur Regia Dignatio plurative. Atque Celsus Jurisconsultus in *L. Si cui. §. de servitutibus* praecipit, ut quaevis verba sive Legis sive Privilegii civili quodam modo interpretari debeant: alioqui, etiam si tam anxie interpreteris, & ad vivum quodvis verbum refereas, quid est aliud futurum, quam ut singulae leges, singulae verborum structurae, universa denique familiaria colloquia temeraria interpretatione corrumpant. Praeterea hic, quod Ja-

bolentis in *L. III. ff. de Constit. Princip.* ANNO 1530. ait: Beneficium Principis sive Monarchae, quod a divina ejus benevolentia proficiscitur, quam latissime interpretari debere. Quin etiam non ignorat Princeps meus clementissimus, eam verborum interpretationem a Principibus* Proxeneticis, & pacis inter Regnum & Ducatum Conciliatoribus, innovationis atque infestationis tempore palam factam esse. Videlicet haec verba, quae forte in alteram tantum partem interpretari possint, in eum modum sine omni controversia interpretanda esse, ut non solum locum Consiliiarii in publicis Monarchiae Comitibus atque Dietis, sed Privilegium quoque Electionis complectantur; esse insuper moribus receptum, & longa consuetudine interpretatum ac inveteratum, ut omnes Palatini, Castellani, atque reliqui Regni Proceres ejusmodi Electionis Privilegio gaudeant. Quae autem erit invidia, tam iniquam expectare interpretationem, atque prohiberi, quo minus ejus Celsitudo ejusmodi communi privilegio sive beneficio, quod debetur juxta summis ac infimis, utatur? Et accedit, quod sic se habet reliquorum sive Principum sive Monarcharum electio. Canonici eligunt Episcopum, Proceres Regem, Electores Roman. Caesarem, Cardinales Roman. Pontificem, atque adeo ii, qui viventis Monarchae cingunt latus, atque sunt ei in rerum summa a consiliis. Et quispiam audebit dicere, Regnum Poloniae ab omnium Regnorum atque Monarchiarum inveterata consuetudine contra aequitatem atque communem sensum degenerasse? quale Regnum quassierit curiosus ille Interpretes? non in Europa, non in Africa, non in impia Asia, sed apud Antipodas. Praeterea demus aliquid interim curioso illi Interpreti, ut secundum strictam juris rationem hanc interpretationem faciat; tamen hoc cum aequitate pugnat, ut uno in loco ponat aliquis onus, atque non etiam juxta beneficium. Quantum autem habeat oneris, impensarum atque molestiarum singulas Regni Dietas visitare, nemo est, qui non videat, modo habeat oculos. Jam demat aliquis Illustrissimo Principi eligendi beneficium; quid aliud efficiet, quam ut bovi trituranti contra divinum praeceptum os obliget, scilicet ut trituraret, non autem manducet. Quem onero, hunc etiam honoro, inquit Juris Civilis Interpretes. Judex autem non strictam juris rationem, sed aequitatem ante oculos habere debet. Quod nisi ita fieret, invisa illae

* Conciliatoribus, qui pacem conciliant. *Du Cange.*

ANNO 1530. exclamations orirentur: Summum jus, summa injuria, summa malitia, summa crux: & ut Salomon ait: qui nimium emungit, elicit sanguinem. Neque ablutit quidquam Theodosius & Valentinianus Imperatores, in *L. Non dubium. C. de legibus*. dum inquirunt: Non dubium est enim committere in legem, qui legis verba amplexus, contra legis nititur voluntatem. Haec fortassis, Serenissime Rex duriora videri queant, quam decorum praesentis scenae requirat; at vero necessitas ipsa, quae legem non habet, hoc exigit, neque Illustrissimus Princeps cum curioso illo Interprete disputat, qui quanquam hodie non inveniatur, tamen fieri potest, ut inter triticum aliquando lolium succrescat, vel apud posteros. Insuper cum concordia & aequalitate parvae res crescunt, discordia vero maximae dilabuntur, ut ait Crispus Sallustius, quae poterit esse major aequalitas, quam inter Regni Proceres onera sumi, & beneficia ex aequo partiri? qua via magna invidia, quae est discordiae mater, declinari potest, quae, cum grassatur, nihil sincerum, nihil integrum, nihil in suo statu salvum permanere permittit, id quod non sine magno Regni periculo potest accidere. Et manus digladiatur cum brachiis, thorax cum ventre, pes cum tibis, sic, ut caput misere contabescat. Nota est historia Changnim: Chan, primum Tartarorum Imperatorem, moriturum convocasse duodecim filios, atque robustiori fasciculum telorum colligatum porrexisset, jussissetque, ut eum infringeret, juvenis cum aliquandiu tentasset, neque quicquam proficeret, tradidisset Changnim secundo, mox tertio, atque subinde reliquis, cumque nihil esset effectum, eduxisset Changnim ex telis unum, atque inferiori infanti, adhuc idem jubens, tradidisset, & cum hic sine negotio quassaret atque infringeret, ejus exempli admonuisse charissimos liberos: Filioli, inquit, vidistis, quam robustissimus ex vobis juvenis colligato fasciculo non potuit nocere, infirmus vero hic infans adversus unicum telum satis potuerit esse firmus. Cogitate cum animis vestris, si concordēs permanseritis, quantum valium vos cingat, quantae munitiones tueantur. Rursus si se alius ab alio separaverit, quam posset ei esse periculum etiam ab infirmissimo. Fuit id exemplum profecto sapientissimi atque solliciti Patris dignum, quod in parietibus pingatur, in libris scribatur, in publicis concionibus recitetur, atque adeo quidem nulla unquam vetustate aboleatur. Haec non ideo dicuntur, Serenissime Rex, quod ex ea

ANNO 1530. inaequalitate aliquid ejusmodi necessario consequatur & accidat, sed quia facile possit accidere. Et non solum quodvis damnum a prudentissimo quovis caveri debeat, sed & quodvis periculum. Taceo hic, quod Illustrissimus Princeps Dominus meus clementissimus hac ratione in officio benevolentiae detineri queat; multum autem refert, volens an invitus aliquid facias, tuum absolvas pensum, an aliquid etiam ultro adjicias; maxime in tam arduis & urgentibus negotiis, ubi non solum res & facultates, arae & foci, sed & anima & vita in discrimen conjiciantur. Postremo non putat Princeps meus clementissimus, aliquem ex Proceribus inveniri, qui cum ejus Celsitudine hic pugnet, praesertim cum hac aequa, justa atque necessaria interpretatio nemini possit incommodare. Domitius Ulpianus in *L. in creditore. ff. de venditionibus*, aequum, inquit, videtur hoc saltem praestare aliquem, quod sine dispendio futurum est, quale autem sit dispendium reliquis Proceribus, si Princeps meus id, quod ei jure atque multis nominibus debetur, consequatur, nondum vides. Nemo cum alterius iactura communem solem intuetur, communem aërem haurit, communem aquam bibit. Porro quod a Domino Reverendissimo Episcopo Plocensi, Domino meo clementissimo, eodem tempore Sacrae Regiae Vestrae Majestatis nomine objectum est, collectionem clementissimi mei Principis ab exemplo factam minus urgere. Quod Duces Silesiae sint quidem Regni Bohemiae Principes, neque tamen Serenissimi Regis FERDINANDI Electioni interfuerint: Quod Dux Masoviae fuerit Regni Poloniae Princeps, neque tamen ad Electionem Regiam unquam fuerit vocatus: Quod Magnus Magister Ordinis Teutonicorum fuerit Regni Consiliarius, neque tamen ad electionem fuerit vocatus. Nihil est, quod cum hoc proposito pugnet. Primum, quod luce hac meridiana sit clarius, Duces Silesiae Regis FERDINANDI Electioni, quantum ad Regnum Bohemiae attinet, palam contradixisse, atque pro eorum jure impetrasse, ut denuo eligerent. Sed permittamus interim exclusos fuisse. At vero, inquit Jurisconsultus in *L. Sed licet. ff. de Officio Praefidis*, non tam spectandum est, quid Romae factum est, quam quid Romae fieri debeat. Deinde quia Dux Masoviae nunquam voluit Regem Poloniae Dominum feudi agnoscere, sed gloriatus est hactenus de Romano Caesare Monarcha, neque fuit unquam a Rege Poloniae, quod Princeps meus clementissimus sciat, ali-

ANNO qua solennitate investitus: Postremo, 1530. quod Magister Ordinis dispari ratione, & ut sic loquar, extra ordinem se Polonia Regno subiecit; Illustrissimus vero Princeps Dominus meus clementissimus Vassallus Regni factus est; atque non veretur cum Sacra Regia Majestate, cum corona Procerum id, quod tamen Deus Optimum Maximus avertat, etiam extrema experiri.

Quæ cum ita se habeant, Serenissime Rex atque Potentissime Monarcha, primum ut Sacra Regia Vestra Majestas Illustrissimo Principi Domino meo clementissimo promiserit, Electionem nuper factam ejus Celsitudini minime futuram fraudi, id ipsum peculiaribus literis confirmaturam, verborumque proprietates & justa interpretatio hoc exigant, eamque interpretationem Principes Proxenetæ fecerint, atque hoc ipsum reliquorum Monarcharum exempla doceant & æquitas ipsa, non aliter ac Lescia * regula, strictam juris rationem in quovis negotio vineat. Deinde ut ejusmodi æqualitate servata, inter Regni Proceres (relegata ad corvos invidia) non gravatim concordia retineri queat, quæ, quantum in omni re valeat, morituri Tartari docuit exemplum. Insuper, ut non possit aliquis inveniri, qui contradicat, propterea, quod hæc interpretatio neminem Procerum ledat, non aliter, quam cum communis sol conspiciatur, communis aer hauritur, communis aqua bibitur, communis terra calcatur.

Postremo ut neque Silesiæ Principum, neque Mæsviæ Ducis, neque Ordinis Magistri exempla obtent, ex separatim namque non probe colligitur, *L. Pampianus ff. de minorib.* Supplicat & rogat Illustrissimus Princeps Dominus meus clementissimus, Sacra Regia Vestra Majestas Serenissima pro innata clementia atque benignitate dignetur ejus Celsitudini eam interpretationem facere, ut hæc Regiæ Dignationis verba, quæ controversantur, in discrimen amplius non vocentur, utque non solum Consilarii onus perferat, sed & Electoris Regni Poloniæ beneficium auferat; neque permittat Sacra Regia Vestra Majestas, ut ejus Celsitudinis inimici hoc nomine gaudeant & exultent, & contra amici offendantur; perinde quasi hæc Provinciæ & Status innovatio plus oneris quam honoris ejus Celsitudini peperit.

Si quid potest vicissim Illustrissimus Princeps Dominus meus clementissimus, quod ad Sacra Regiæ Majestatis Vestrae

* Vassallorum & Tributariorum Jura. *Du Cange.*

Serenissimæ, ad Dominorum Procerum ANNO Regni, ad universæ denique Reipublicæ 1530. Poloniæ famam, dignitatem, proventum atque incrementum augendum atque amplificandum faciat, dabit ejus Celsitudo operam, ut cum summa rerum, fortunarum, atque proprii sanguinis jactura præstet.

Altera causa est, propter quam Illustrissimus Princeps Dominus meus clementissimus voluit Sacram Regiam Majestatem Vestram accedere: Novit Vestra Sacra Regia Majestas, Magistrum Ordinis Teutonicorum in Germania a Sacra Romani Imperii Majestate Cæsarea in præteritis Comitibus Augustæ Vindelicorum Provinciam Borussia, si diis placet, una cum Magni Magistri titulo magna solennitate in feudum accepisse; præterea delegasse Principem meum clementissimum ad ea Comitibus imaginibus clarum Virum Georgium Clingenbeck, ejus Celsitudinis Consiliarium, ut Sacra Regiæ Majestatis Oratorem, Reverendissimum in Christo Patrem, Dominum Episcopum Culmensensem, Dominum meum clementissimum, admoneret, si forte Ordo aliquid, quod vel Sacra Regiæ Vestra Majestati, vel ejus Celsitudini, Regno Poloniæ sive Provinciæ Prussiæ esset fraudi, moliretur. Proinde cum jam intellexisset Georgius Clingenbeck futurum, ut hæc res ageretur, admonuit eo nomine Reverendissimam ejus Paternitatem, ut et quantopere ibi ejus Reverendissima Paternitas invigilaverit, adeo notum est Sacra Regiæ Vestra Majestati, ut latius explicari non debeat. Et cum eam diligentiam viderunt Adversarii, factum est eorum falsis delationibus, ut Georgius Clingenbeck coactus fuerit clam abire, nisi maluerit indicta causa in vincula conjici. Qui cum esset in hunc modum profugatus, atque audiret eam infeudationem Magistro Ordinis magna solennitate factam esse; rescriptis Sacra Regiæ Vestra Majestatis Oratori eo nomine. Porro quid ultra in eam rem Reverendissima ejus Paternitas vel apud Sacram Cæsaream Majestatem impetraverit, vel alias gesserit, Princeps meus clementissimus adhuc certior factus non est, neque tamen diffidit ejus Celsitudo, omnem operam impensam, atque omnem lapidem motum fuisse; hoc tamen scit ejus Celsitudo, Ordinis Magistrum a Cæsarea Majestate, atque Serenissimo Rege FERDINANDO &c. ingentes pollicitationes, quantum ad Provinciam Borussia attinet, accepisse. Insuper clarum factum est Principi meo clementissimo, quibus crimina-

ANNO tionibus atque calumniis Sacram Regiam 1530. Vestram Majestatem, atque ejus Celsitudinem, nempe Regni Principem Vassallum, Commendatorem Velmensis ex Livonia apud Sacram Cæsaream Majestatem in Hispania annis abhinc aliquot suis literis detulerit. Idem quoque egit nuper in Dieta Augustensi per supplicem libellum novus Ordinis Magister; quamque hoc unum quæsierit, ut Cæsaream Majestatem, Electores, & reliquos Imperii Romani Principes, atque Ordinem Equestrem Germaniæ in Sacram Regiam Vestram Majestatem, ejusque Celsitudinem armaret, & quanquam hæc omnia clam & sine arbitris acta sint, tamen hoc impetravit Georgius Clingenbeck, tametsi absens, per cognatos & amicos Illustrissimi mei Principis, ut utriusque libelli acquireret exempla, eaque ejus Celsitudo Sacra Regiæ Vestra Majestati supplex offert. Quæ cum ita se habeant, Serenissime Rex, primum ut hic nuper inauguratus Magister Borussia Provinciam sibi vindicet; deinde magnas a Cæsarea Majestate, juxta & Serenissimo Rege FERDINANDO &c. pollicitationes acceperit, postremo Ordo ipse cum in Germania, tum in Livonia pessima quæque molitur; rogat Illustrissimus meus Princeps supplex & enixe, Sacra Regia Vestra Majestas, una cum Reverendissimis, Illustribus, Magnificis atque Generosis Regni Proceribus, Dominis meis clementissimis, in medium consulat. Primum, ut belli Duces eligantur, deinde ut copiarum conscribantur, postremo ut locus designetur, ubi unus Exercitus alterum sit invisurus, si forte, quod JESUS CHRISTUS Servator noster avertat, terra vel mari aliquid ejusmodi sint inimici molituri, neque permittat S. Regia Vestra Majestas, ut hæc consultatio perinde quasi non admodum necessaria negligatur. Atque adeo dignetur venienti occurrere morbo, ne sero redeant post aucta pericula curæ; præsertim vero cum hoc periculum non solum Borussia Provinciam, sed & Regno Poloniæ imminet. Sed ut ille ait: Tunc tua res agitur, paries cum proximus ardet. Si quid vicissim Illustrissimus Princeps Dominus meus clementissimus potest præstare, quod ad Sacra Regiæ Majestatis Vestrae Serenissimæ, ad reliquorum Procerum dignitatem augendam atque amplificandam faciat, dabit operam, ut præter diligenter atque sedulo.

CXCIV.

ANNO 1530.

Responsum nomine SIGISMUNDI I. Regis Poloniæ ALBERTO Duci Prussiæ datum Anno 1530. die 29. Decemb. Indidem.

Duo erant, Illustrissime Princeps, quæ coram Sacra Majestate Regia, Illustrissima Dominatio Vestra copiosis verbis & rationibus exponi fecit: Unum de facultate Regis eligendi: Alterum de periculo, quod Terris Prussiæ, creato per Cæsaream Majestatem novo Magistro, imminet. Quod ad Electionem Regum attinet, optat imprimis Majestas sua Regia, persuasum habere velit Illustrissima Dominatio Vestra, Majestatem suam cupere illi cum in ea re, tum in omnibus aliis commodare & gratificari non solum necessitudinis causa, sed etiam quod illam erga se & Regnum suum integro animo propensam esse cognoscit. Sed & Dominos Consiliarios Majestatis suæ certo credat Illustrissima Dominatio Vestra ejus esse affectus & observantia erga illam, ut nihil non facturi simus ejus causa, quicquid per Nos officii præstari posse videatur. Verum quia negotium hoc, ut insolitum est, & prorsus adversus jura hujus Regni, juribus etiam Cæsaris Majestas sua neque subest, neque regitur: ita de illo sine toto Senatu, & communi omnium consensu nihil nunc Majestas sua Nobiscum, qui, ut Illustrissima Dominatio Vestra videt, pauci sumus, constituere potest. Præter opinionem, & præter solitum accidit, quod tam multi Senatores absint, alii ægritudine, alii aliis negotiis districti: Quare postulat Majestas sua, ut Illustrissima Dominatio Vestra boni consulere dignetur, quod in præsens nequeat cum illa certi aliquid de hac re statuere, vel etiam respondere, cum id sibi neque licere, neque integrum esse putet. Equidem si res ageretur tantum de Persona Illustrissimæ Dominationis Vestrae, quæ & Majestati suæ, & Dominis Consiliariis omnibus est acceptissima, minus haberet negotii & difficultatis, verum cum vergat in exemplum & posteritatem adversus iura & consuetudinem Regni, quin nonnihil ardua & difficilis sit, Illustrissima Dominatio Vestra pro sua prudentia satis considerare potest. Quoniam vero exigente domestici ordinis necessitate constituit Majestas sua Conventum Regni sui Generalem primo quoque competenti tempore indicere & agere, ac in eo jura publica, & consuetudines recensere, ac formam & modum eligendi Regis, juxta consuetudinem Regni

ANNO 1530. gni dudum observatam, statuere & praescribere, dignabitur tum Majestas sua hujus petitionis Illustrissimae Dominationis Vestrae debitam habere rationem, sperans, quod illa vicissim pro sua erga Majestatem ejus observantia, & amore debito, nihil ab illo exigere conabitur, quod juribus hujus Regni, & existimationis Majestatis suae officere posse videretur.

De creato novo Magistro res quidem facta est praeter omnem spem & expectationem Majestatis suae, sed etiam Caesarea Majestas magis forte impulsu aliorum, quam sua sponte sic fecerit; Majestas sua, quod opportunum sit, nihil haecenus praetermisit, nam & mandavit Oratori suo Reverendo Domino Dantisco Electro Culmensi, ut in eam rem oculos haberet intentos, ageretque cum Caesarea Majestate, ac promoveret, quae opus essent. Et nuper in Conventibus particularibus hujus Regni Majestas sua rem ipsam omnibus regnicolis declarari fecit. Nunc etiam Majestas sua consulit diligenter cum Senatu & Regnicolis suis, ut delectus fiant majores & diligentiores solito, quibus in omnem partem hostibus Regni commode resisti possit, nihilque dubitet Illustrissima Dominatio Vestra, Majestatem suam, more Majorum suorum, & Terras Prussiae & Illustrissimam Dominationem Vestram pro viribus defensuram esse, neque passuram, ut ratione ipsarum Terrarum aliquid difficultatis & nocuenti subeat. Vestra etiam Illustrissima Dominatio id, quod pro solertia & vigilantia sua facit, non cesset, et conatus adversariorum pervestigare, & domi delectus & apparatus opportunos habere. Datum Petricoviae die Innocentium 29. Decembris Anno Domini 1530. Regni Regis SIGISMUNDI 24.

CXCIV.

1531. *Quietatio Directoris Officinae monetariae Torunensis.* Datum Cracoviae 5. Martii 1531. *Ex Archivo Regni Lib. JJ. fol. 410.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae &c. Significamus tenore praesentium universis. Quia quum Consiliariorum nostrorum accedente consilio Officinam monetariam in Terris Prussiae in Civitate nostra Thorunensi constituivimus, in qua primum juxta Decretum Conventus Piotrcoviensis de Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo octavo celebrati, moneta Swidnicensis transduceretur, deinde nova moneta in denarios, solidos, grossos communes, triplices aut sexduplices argenteos grossos, secundum

Constitutiones Consiliariorum nostrorum ANNO 1531. Terrarum Prussiae primum in Civitate nostra Gedanensi, deinde in Conventu Marienburgensi pro Festo S. Stanislai in Mayo colebrato factas, & per nostram Majestatem ratificatas, postremo vero in Conventu Cracoviensi de Anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo, post felicem Serenissimi Filii nostri Coronationem, habito omnium Regni nostri Ordinum consilio & consensu approbatas cederentur, & eandem Officinam monetariam Nobili Toisto Ludovico Decio Secretario nostro, & Carbario Vislicensi dirigendam, providendam & gubernandam ad fideles manus juxta literas nostras desuper illi datas dedivimus & commissivimus, quod de eadem Officina monetaria coram nostra Majestate certis Consiliaris Officialibus nostris praesentibus sufficientem & plenam fecit rationem accalculationum de annis duobus, incipiendo a die quinta decima Junii Anni millesimi quingentesimi vigesimi octavi, usque ad quintam decimam Junii MDXXX. inclusive, in qua quidem rationem Nobis clare ostendit, quantum pecuniarum Svidnicensium in nostram monetam sit transactum, quantum item denariorum Pruthenicorum, solidorum & grossorum antiquorum, per Nos & Consiliarios nostros abrogatorum sit conflatum, & in alias novas monetas redactum. Quantum praeterea per hos duos annos argenti novi sit elaboratum, ostendit etiam Nobis, quantum tam praedicto argento novo, quam omnibus abrogatis monetis sit expositum, item edocuit, quantum in ejusdem Officinae monetariae sumptus, officiales, laboratores, aedificia, & alias omnes necessitates per hos duos annos sit expositum, ita, ut Nos ratione omnium istorum ad idem tempus nemini omnino debeamus quicquam. Declaravit praeterea, quantum pecuniarum a Magnificis Joanne Balinski & Petro de Skiczow Junivladislaviensibus Castellanis ex Accisa Pruthenica, & aliunde, tam ad dictae Officinae provisionem, quam etiam ad transcendendum, & ad Thesaurum nostrum transportandum ab initio istius Officinae ad Annum trigessimum inclusive percepit, & quidquid vicissim de iisdem perceptis pecuniis & lucro pro solutione duorum annorum Illustrissimo Domino ALBERTO Marchioni Brandeburgensi & Duci Prussiae &c. Nepoti nostro charissimo, & reliquis nostras, ac Magnifici Thesaurarii Regni nostri commissiones exposuit, in qua quidem ratione comperimus illum singulari fide, industria sua cum commodo & utilitate nostra non vulgari Nobis servivisse, atque Mandata Majesta-

ANNO 1531. Majestatis nostrae ac Consiliariorum nostrorum fideliter & diligenter pro virili sua executum fuisse. Quare commendatam habentes ipsius Toisti tam nunc, quam semper antea Nobis & Reipublicae nostrae praestita obsequia & servitia, volentes ipsum & ejus posteros ab omni quorumcunque impeditioe & qualicunque liberum facere & eximere praesentibus literis nostris Regis ipsum Toistum & ejus successores de omni & totali administratione similiter perceptorum & distributorum dictae Officinae Thorunensis, & aliarum pecuniarum, per duos Annos superscriptos pro Nobis & Successoribus nostris & quibusvis aliis quietamus, liberumque facimus perpetuo & in aevum. Quia vero ex eadem ratione ad provisionem anni tertii in manibus ejusdem Toisti certa Summa pecuniarum nostrarum remansit, de quibus in futura ratione Nobis respondere debet, eandem aliis literis nostris Regis inscripsimus & eidem consignavimus, harum testimonio literarum. Datum Cracoviae 5. Martii

CXCVI.

SIGISMUNDUS I. Rex Poloniae hortatur & mandat ALBERTO Duci Prussiae, ne, sub amissione Feudi, Mandato poenali Imperatoris, ejusdemque citationi pareat. Datum Cracoviae d. 29. Apr. 1531. *Ex Tabulario Zalusciano.*

Illustris Princeps, & Domine Nepos Charissime.

Pridie ex certis subditis nostris accepimus, missum esse ad Illustritatem Vestram Caesareae Majestatis Tabellarium, hominem juratum, cum poenali ejusmodi mandato & peremptoria citatione, ut vel intra octo septimanas Provinciam Prusiam Venerabili Valthero a Cronenberg Ordinis Theutonicorum ubique Generali Magistro, & Administratori in Prussia creato, sub poena Imperialis banni restitueret, vel intra nonaginta dies post lapsum octo septimanarum in Judicio Imperialis Camerae compareat, judicialiter responsura, quibus de causis eam ipsam restitutionem, ut supra scriptum est, facere non teneatur. Cujus rei novitate Nos moniti & permoti, nostramque causam hic magis, quam Illustritatis Vestrae agi cernentes, duximus pro negotii aequitate, & proprietatis directique domini jure, quod Nobis in Prussia ab antiquo competit, praesentem Nuntium nostrum cum literis ad Illustritatem Vestram mittere, quibus

TOM. IV.

illam commonefacimus & hortamur, ANNO 1531. quantumque ex jure superioritatis nostrae debemus, illi mandamus tanquam nostro & Regni nostri subiecto & feudatario Principi, ne qua ratione se vel Prussiae Terras alicui alienae & novae jurisdictioni implicare, neve invitis vel inficiis Nobis ratione Provinciae Pruthenicae, vel Edicta, quae nostra non essent, recipere, vel mandatis quibusvis parere & obsequi sub poena amissionis feudi sibi per Nos in Prussia concessi praesumat. Cum enim sciamus, Nos Provinciam istam pro jure nostro veteri ab Illustritate Vestra, utcumque invita & diu renitente, magnis sumptibus & impensis bellicis recuperatam, ad Nos solos supremo jure directoque dominio pertinere, admittere nolumus alicujus alterius in illa jurisdictionem, quae non a nostra descenderet auctoritate, exerceri. Quare iterum & serio hortamur Illustritatem Vestram, utque jus nostrum & auctoritas suprema postulat, illi mandamus, ne quid in negotio Pruthenicae Provinciae contra voluntatem nostram, & contra homagialis debiti sui officium directe vel indirecte faciat vel praestet. Nos enim sicut jure & titulo Prussiae Principatus supra hominum memoriam cum Praedecessoribus nostris Poloniae Regibus cum summo honore utebamur, ita nunc contra quosvis Nobis per impetitionem Illustritatis Vestrae obliqua quadam ratione in jure nostro detrahere volentes, & jus nostrum & Illustritatem Vestram tanquam Vasallum strenue & alacriter defendemus; modo Illustritas Vestra & a voluntate nostra & a debito officio suo ita, ut supra scripsimus, non recedat. Factura pro honore suo, & nostra Regia benevolentia, de favoris augmento singulari, & sub poena amissionis feudi supra scripta. Bene valeat Illustritas Vestra. Datum Cracoviae die 29. Aprilis Anno 1531. Regni nostri Anno XXV.

CXCVII.

Legatio Ducis Prussiae ad Regem contra bannum Caesaris, ubi quoque de coaequatione monetarum, & de quibusdam aliis minutionibus agitur. Anno Domini 1531. *Ex Tabulario Zalusciano.*

*Serenissime Rex,
Potentissime Monarcha.*

Posteaquam Illustrissimus Princeps & Dominus ALBERTUS Marchio Brandenburgensis, Borussiae Dux &c. Dominus noster clementissimus in proximo Regio

Aaaa

Con-

ANNO 1531. Conventu Petricoviz a Sacra Regia Vestra Majestate consilium & auxilium coram petiit, nomine novae infestationis Magistro in Germania, & Administratori, si diis placet, in Borussia, Augustae Vindelicorum nuper facta, dignata est Sacra Regia Vestra Majestas ejus Celsitudinem clementi admodum consilio, atque causas addidit; praesertim propter Regni Poloniae jus, quibus huic morbo obviari queat. Addidit praeterea Sacra Regia Vestra Majestas, se hoc in negotio ejus Celsitudini nulla ratione defuturum. Quamobrem Sacra Regia Vestra Majestati ejus Celsitudo supplex egit gratias, atque in praesentiarum denuo idem agit. Et quia ejus Celsitudo magnam spem tum ex ea promissione, tum ut Princeps Regni concepit, atque adeo nihil dubitat, non potuit Sacram Regiam Vestram Majestatem ejus, quod nuper accidit, non certiore facere, Serenissime Rex. Vigesima die Martii proxime praeterita accepit clementissimus Princeps noster a Caesareo jurato & peculiari Tabellario Caesareum poenale Mandatum, juxta & peremptoriam citationem, ut vel intra octo septimanas Provinciam Borussiae sub poena banni praefato Ordinis Teutonicorum Administratori ejus Celsitudo restituat, vel, elapsis octo septimanis, intra nonaginta dies in Judicio Camerae Imperialis compareat; oppositura rationes & causas, propter quas ejusmodi restitutio ab ejus Celsitudine fieri minime debeat. Quae omnia Regia Vestra Majestas ex hoc exemplo, in latinum idioma utcumque reducto, facile potest intelligere. Noluit autem ejus Celsitudo huic Tabellario dare responsum, primum, quod hoc ejus Celsitudini, ut Sacra Regia Vestra Majestatis Subdito & Vassallo, sine Majestatis Vestrae permissione minime liceret; deinde quod ejusmodi responsione (si forte apud eundem Tabellarium causas praetendisset, propter quas respondere non cogeretur) nihil aliud effecisset, quam ut juxta istorum hominum sententiam, qui justas ejus Celsitudinis excusationes non admittunt, sine ulla reliqua citatione & quodam compendio, contra ejus Celsitudinem in Judicio fuisset processum, id quod juxta legum Romanorum praescriptum fieri non potest, si nihil prorsus, elapsis etiam octo septimanis atque nonaginta diebus, respondeatur; nimirum cum in eum eventum plures requirantur citationes. Proinde noluit ejus Celsitudo tantum temporis atque reliquas commoditates temere rejicere. Quia etiam voluit Regiam Vestram Majestatem, una cum Reverendissimis, Illu-

tribus, & Magnificis ac Generosis Dominis Proceribus Regni, Fratribus & Amicis suis dilectis, qui in praesentiarum a Regia Aula non absunt, hac in parte interim consulere, suppliciter, fraterne & amice rogans, Sacra Regia Vestra Majestas, una cum ornatissimis Dominis Proceribus Regni Consiliariis, dignetur in medium consulere, atque rationes & causas querere, quibus huic periculo obviari queat. Inprimis vero velit Sacra Regia Majestas Vestra Caesaream Romanam Majestatem per literas & Regium Oratorem, Reverendissimum Dominum Episcopum Culmensensem, vel si is in Aula Caesaris amplius non sit, per alium quemvis Oratorem invisere, ejusque Majestati significare: primum transmississe Regiae Vestrae Majestati ejus Celsitudinem Mandatum Caesareum, una cum annexa citatione peremptoria &c. Quodque Sacra Regia Vestra Majestas ejus Celsitudini per poenale Mandatum, sub poena amissionis universi Feudi Borussiae praeceperit, quo minus in Judicio Camerae Imperialis compareat. Suppliciter rogans, Sacra Regia Vestra Majestas velit, ut & Regno Poloniae, & Provinciae Borussiae juxta consulatur, ejus Celsitudini ejusmodi poenale Mandatum signo Regio confirmatum, per peculiarem Tabellarium, magna solennitate propediem transmittere, atque addere causas, propter quas ejus Celsitudo in Judicio Camerae Imperialis in hoc negotio respondere minime cogatur; insuper praecipere, ut, si vel a Caesarea Majestate, vel a Judicio Imperialis Camerae aliquid, sive citationum sive mandatorum, insinuetur, ejus Celsitudinem nihil debere prorsus respondere, imo Sacram Regiam Vestram Majestatem habere sufficientes causas & rationes, quibus adversariorum iniquae petitiones dilui queant, atque paratam esse Sacram Regiam Vestram Majestatem, pro viribus id ipsum acturam. Secundo velit Sacra Regia Vestra Majestas Caesaream Majestatem fraterne admonere, ut sic temperet negotium, ne contra factas nuper fraternas promissiones hac nova novi Administratoris infeudatio Augustae Vindelicorum facta sit Poloniae Regno fraudi, praesertim cum non ignoret Caesarea Majestas, quidquid ab istis hominibus impetratur, magna quadam importunitate subreptitiae atque suppressae veritate fieri. Quandoquidem ea, quae huic poenali Mandato ex eorum relatione inserta sunt, longe aliter se habent. Et ut unum proferatur pro omnibus, quia gloriantur hunc Ordinem in Borussia fuisse Christianitatis firmamentum & propugnaculum. Cum tamen

ANNO 1531. tamen luce meridiana sit clarius, hanc Borussiae Provinciam a Regno Poloniae & Magno Ducatu Lithuaniae in universum claudi; proinde sua ope & auxilio Regni Christianitati nihil prorsus commodare. Utque Caesareae Majestati plane persuadeatur, jam Deo Optimo Maximo bene fortunante, atque Illustrissimo Borussiae Principe, perinde quasi Principe Christiani Orbis atque Regni Poloniae, adjuvante longe commodius fieri posse, ut infidelibus, quibus & Regnum Poloniae & Magnus Ducatus Lithuaniae clauditur, non solum resistatur, sed & aliquid Provinciarum & Terrarum subinde adimatur, & ut permittatur, interim habere Provinciam Borussiae vicinam, infidelem gentem aliquam atque Christiano nomini hostem. Attamen nemo ignorat, quantopere isti homines annis abhinc non paucis voluerunt cum Christiani Orbis hostibus manus conferere. Insuper hoc ipsum docet novum illud inter Magistrum in Livonia & Schismaticum Moscum sive Ruthenum nuper initum foedus, quod ad anxias Magistri & suorum Cruciferorum preces in rem Schismaticorum, & in maximum dispendium vicinorum Christianorum percussum est, quodque a principio magis Regna, Provincias & magnas ditiones, quam ut nomen Christi praedicaretur, vel ut Christiani homines quiete viverent, quaesiverunt, id quod inde colligi potest, quia Christianis Potestatibus resistunt, eosque, a quibus in eam Provinciam vocati sunt, magna ingratitude suppresserunt, atque adeo eorum vocationi non solum non paruerunt, sed contra potius, ea, quae cum eorum religione ex diametro pugnant, moliti sunt atque perfecerunt. Et quod neque spirituales neque temporales, ut hodie loquuntur, tamen nemo magis ex tempore vixerit, appellari possint. Cum quibus, si sit alicui negotium, perinde accidat, ac si lupum teneat auribus, quem neque queat retinere, neque etiam audeat dimittere, dum pro sua libidine, atque in aliorum praedivitiis modo spirituales modo temporales aestimari velint. Neque potest hic Equester Ordo in Germania juste conqueri, amisisse se Hospitale; cum Regnum Poloniae haecenus hoc justis rationibus eis denegaverit, atque habeant isti homines satis istarum Domorum in Germania, Italia & Livonia, praeterea & magnam facultatem contra Turcum & infideles pugnandi, modo non desit bona voluntas. Insuper quamque hic Ordo Teutonicorum Regnum Poloniae haecenus incommodaverit propter quotidiana bella, quibus Regno Poloniae longe aliud moli-

ent, hoc est: contra Moldavum atque infideles pugnanti, semper fuit molestus. ANNO 1531. Quamquam Caesareae Majestatis Praedecessores atque Romani Pontifices hoc egerint, ut missi ad hoc Rom. Pontificis Legato causam dederint hominibus Ordinis cum Regno Poloniae perpetuum inire foedus. Qua ratione aliquot Magni Magistri in Borussia Regno Poloniae jurejurando fidem praestiterunt, atque se Regni feudatarios & provisionibus & ministeriis fecerunt, quae ministeria sive servitia Joannes a Tyeffen bonae memoriae, Magnus Magister & Feudarius Regni Poloniae sua morte confirmavit. Quia vero postea Dominus FRIDERICUS Dux Saxoniae &c. & Illustrissimus Princeps Dominus ALBERTUS Marchio Brandeburgensis &c. Regia Vestra Majestate ignorante, a Proceribus Ordinis electi sunt, & ejusmodi fidelitatem praestare detrectarunt, ideoque Regia Vestra Majestas novum bellum pro fide timere coacta fuit, id quod eventus ipse declaravit, quandoquidem & ab Illustrissimo Principe & ab Ordine omnis lapis fuit motus, nihilque, quod ad expeditionem bellicam pertinet, quantum fieri potuit pro facultate, praetermissum fuit; quo factum est, ut aliquot centorum miliariorum terras Regia Vestra Majestas impetu & incursum infidelium amiserit; tandem vero, singulari quadam clementia atque supplicationibus Pruthenorum, perpetuam pacem cum eis, nimirum perpetui belli peractis, atque ad inopiam plane vergentibus, iniisse, justisque causis ac rationibus ex Borussia Ducatum fecisse. Adeoque ut Regnum Poloniae ab una parte haberet pacem, ab altera vero majoribus copiis eoque strenuius infidelibus posset resistere. Insuper potuerit Vestra Regia Majestas Sacra eam Provinciam Borussiae retinere, neque cuiquam in feudum dare; id quod Antecessores quoque Regiae Vestrae Majestatis olim facere sunt soliti. Praeterea satis habere Regiam Vestram Majestatem juris, hoc, quicquid est damni ac interesse, ab istis hominibus Ordinis exigere, neque velle Regiam Vestram Majestatem renunciatum ire. Postremo addere potest Sacra Regia Vestra Majestas eas causas & rationes, quas & Sacrae Regiae Vestrae Majestatis Praedecessores, & eadem Sacra Regia Vestra Majestas pro tuenda altera parte Provinciae Borussiae olim praetenderunt, quas singulas recensere Illustrissimo Principi non est possibile.

Tertio Illustrissimum Principem Borussiae, Dominum nostrum clementissimum, Sacrae Regiae Vestrae Majestati Provinciam

ANNO 1531. ciam Borussiae ultro non cessisse, sed magno apparatu bellico & maximis impensis Regiam Vestram Majestatem, ut vetus jus Regni Poloniae conservaretur, eam denuo recuperasse, neque aliud quicquam Regiam Vestram Majestatem quaesivisse, quam ut jus Regni non diminueretur, atque pax conservaretur, quodq; Sacra Regia Vestra Majestas Haeredis Borussiae titulo ultra hominum memoriam sit usa, & quod in eum modum Sacrae Regiae Vestrae Majestati Principes Imperii Romani, Reges & Caesares suis literis scripserint.

Quarto venisse Ordinis homines in Borussiae annis abhinc trecentis, atque armata manu invasisse & occupasse non solum eas Terras, ad quas ab indigenis Principibus vocati sunt, sed eos quoque, qui eos vocarunt, utcumque Christianos, nulla prorsus habita gratitudinis consideratione, sine causa e suis sedibus dejecisse; vicissim vero eas Terras nuper eodem belli jure amisisse. Jam si prior occupatio siue usurpatio praestitisset Ordini Dominium, (id tamen quod negatur, & probe dici non potest) hanc posteriorem eidem admisse; cum nihil sit tam naturale, quam unumquodque eo genere dissolvi, quo colligatum est. *L. nihil tam naturale. ff. de reg. jur.* Sin vero ejus Provinciae hi homines Domini facti non fuerint, nimirum cum aliena per caedem & direptionem, ut latrunculi, non iusto bello, sed contra jus divinum & gentium, quorum utrumq; est perpetuum & inviolabile, contra deniq; Ordinis ipsorum professionem, injuste occupaverint; eos a quibus beneficium acceperant, cum reliquis Christianis e sedibus pepulerint, Regno Poloniae negotium fecerint, atque impediverint, quominus summis viribus Christiani nominis hostibus resisteret. Nullam profecto eis fuisse injuriam factam, sed aliena vi possessa vi rursus amisisse, priorem autem vim fuisse valde iniquam, hanc vero posteriorem aequissimam. Et quamquam Sacra Regia Vestra Majestas jure potuerit eam Provinciam Borussiae retinere, id quod ab ejusdem Sacrae Regiae Vestrae Majestatis Antecessoribus factum est, attamen in animum revocaverit, quam sumptuosius bellicis expeditionibus haec Familia Brandeburgensis Caesaribus & Reipublicae Christianae haecenus infervierit, insuper jus sanguinis & cognationis ob oculos posuerit, atque adeo ut simul Romano Imperio Sacra Regia Vestra Majestas inserviret, dignatam fuisse ea Provincia aliquot Personas praefatae Familiae, atque id quidem ultro & proprio motu, & in eum modum & cum

Religione, & cum hac Provincia Borussiae omnia fide optima egisse, quin etiam ex improbe saecularibus hominibus probe saeculares fecisse.

Quinto: quod cum longius ipsi progredierentur, & quam latissime extenderent pomeria, iussi sunt & a Romanis Pontificibus & a Caesaribus se domi continere, perinde quasi iniqua & injusta molientes. Ex quo sine negotio colligitur, illam quoque primam aggressionem perperam fuisse factam. Nam ut Juris Civilis Interpretes loquuntur: Quod juris est de toto quoad totum, idem juris est de parte quoad partem. *L. an pars. ff. de usucap. pro derelic. Et §. nihil iusti de fidei com. haeredi.*

Sexto: non temere iusto mandatoque & Romani Pontificis & Caesaris Ordinem Templariorum olim fuisse deletum, atque Ordinis homines una nocte omnes fuisse caesos, neque minus eum Ordinem praetendisse sanctimoniae, quodque Reipublicae Christianae essent utiles, quam illum istum; atque eum non frustra ex Apulia, Sicilia, Hungaria & Bohemia pulsum. Quemadmodum etiam Sacra Regia Vestra Majestas, ut tandem quiete in ea vicinia viveret, coacta fuit hanc innovationem, quae controversitur, facere.

Septimo: non debere paganos & ethnicos vi & gladio ad Christianismum cogi, sed Verbo Dei potius induci & allici, atque id, cum receptum & relatum sit, probari minime debeat. Ex quo necessario colligitur, mala istorum hominum fides, & ut nulla hic praescriptio saltem Jure Canonico & inter Christianos valeat. Proinde cum Sacra Regia Vestra Majestas Illustrissimo Principi Borussiae, Domino nostro clementissimo sub ejusmodi poena inhibuerit, quominus in Judicio Camerae Imperialis compareat & respondeat, rogare Caesarem Majestatem, Vestram Regiam Majestatem fraterne & amice postulat; ut ejus Caesarea Majestas dignetur hanc excusationem acceptare, atque illam clementissimi nostri Principis non comparitionem boni consulere. Insuper Judici & Assessoribus Imperialis Camerae scribere, mandare & praecipere, ut hoc in negotio interquiescant, neque quicquam amplius adversus Sacrae Regiae Vestrae Majestatis subditum Principem & Vassallum, Dominum nostrum clementissimum, ultra attentat.

Praeterea cum Sacrae Regiae Vestrae Majestatis Orator Episcopus Culmenensis Regiam Vestram Majestatem ex Augustana Dieta per literas certior reddiderit, Caesarem Majestatem ante factam infeu-

ANNO 1531. infeudationem pollicitam esse, Magistro in Germania non plus juris ipsa infeudatione collaturam, quam sui Praedecessores habuerint, atque post infeudationem, eam, quae facta est, Regno Poloniae nulla ratione futuram fraudi; Regia Vestra Majestas velit, apud Caesarem Majestatem hoc quaerere, ut ejus promissionis literae Caesareo signo confirmatae, atque Diplomata exigantur.

Postremo, Serenissime Rex, Illustrissimus Princeps, Dominus noster clementissimus in Sacra Regia Vestra Majestatis deliberationem supplex ponit; an non debeat hoc statim die termini peremptorii in Judicio Camerae Imperialis per Procuratorem comparere, atque nihil aliud agere, quam delatorie & peremptorie causas & rationes proponere, propter quas non cogatur ejus Celsitudo in hac causa respondere? Videlicet cum, ne id agat, acceperit Mandatum a Sacra Regia Vestra Majestate Domino suo, sub poena amissionis totius feudi Borussiae, insuper eas rationes, quae jam relatae sunt, adversariis objicere.

Praeterea cum Caesarem poenale Mandatum ejus Celsitudinem Principem Imperii Romani appellet, id quod ejus Celsitudo, quantum ad paternam & communis agnationis & familiae bona in Imperio Romano pertinet, non negat; paratam quoque esse ejus Celsitudinem, nomine avitarum Electoralium & reliquorum bonorum Caesareae Majestati & Imperio Romano suppliciter, atque quantum aequitas postulat, inservire. Insuper si quid interim occurrere potest, quod dilatorie & declinatorie objici queat; praemissa tamen solenni protestatione, non velle ejus Celsitudinem in alienam jurisdictionem consentire, atque dato Procuratori ejusmodi mandato, ut ultra progredi etiam volens minime possit; ut nemo non intelligat, quibus rationibus & quo jure adversarii haec omnia moliantur; & ut haec omnia Latina & Germanica lingua rabelis iustis divulgari queant, suppliciter, fraterne & amice rogans, Sacra Regia Vestra Majestas, una cum ornatissimis Proceribus Regni, qui modo a Regia Aula non absunt, dignetur hoc agere, ut huic negotio tandem consulatur. Dabit autem ejus Celsitudo operam, ut quicquid ad Sacra Regia Vestra Majestatis & reliquorum Procerum dignitatem augendam atque amplificandam faciat, ut id suppliciter, diligenter atque sedulo praestet, commendans Sacra Regia Vestra Majestati Domino suo clementissimo, Patri & Avunculo pientissimo, Dominis

Tom. IV.

quoque Proceribus, Fratribus & Amicis suis dilectis se atque omnia sua.

ANNO 1531. Praeter haec omnia, Serenissime Rex, suppliciter rogat Dominus noster clementissimus, non quidem sui compendii, sed ejus Celsitudinis subditorum necessitatis causa, Sacra Regia Vestra Majestas velit, quantum ad monetam attinet, eas rationes quaerere, juxta priores initas conventiones, ut fiat tandem in Provincia Borussiae sine ulla tergiversatione, innovatione vel immutatione, quemadmodum haecenus factum est, iusta aequalitas. Siquidem quantum haecenus ejus Celsitudinis subditi ex Regiae Vestrae Majestatis Civitatum inobedientia damni ac jacturae pertulerint, neque lingua neque calamo satis exprimi potest. Quod videlicet soli mercatores, atque eorum non magna pars, cum universae Provinciae jactura dicescant, quam jacturam Deus Optimus Maximus desuper non sine magna indignatione intuetur, atque Sacra Regia Vestra Majestas eam tolerare non debet. Cujus rei ejus Celsitudo Sacram Regiam Vestram Majestatem supplex certior facere, atque eo nomine fideliter admonere voluit. Insuper indicare, vidisse ejus Celsitudinem novos grossos, quos Gedanenses nuper cuderint, id quod cum Cracoviensi anno abhinc uno dato Mandato ex diametro pugnat. Quod si eis hoc iusta deliberatione permittum non sit, Regia Vestra Majestas pro Regia prudentia rebus ita prospicere, ne in malum Reipublicae Pruthenicae succedat.

Insuper, quia ejus Celsitudinis ditio siue Capitaneatus Hollandi magna piscium penuria, propter devastationem supremo bello factam, laborat; rogat ejus Celsitudo suppliciter, Sacra Regia Vestra Majestas velit Capitaneo Hollandiensi jus piscandi in stagno Draufen Marienburgensis ditionis clementer praestare. Videlicet, ut solum usum habeat, hoc est, ut pro sua domo uti queat; id quod ejus Celsitudo erga Regiam Vestram Majestatem suppliciter promereri est dignata & parata.

Postremo supplicavit Principi nostro Illustrissimo ejus Celsitudinis Consiliarius & Aulicus, Magister Amandus Hemmerlein, conquerens istis literis, habere se cum Senatu Elbingensi negotium, neque tamen suum jus posse consequi, quas ejus Celsitudo Nobis commisit Sacrae Regiae Vestrae Majestati perferendas, suppliciter rogans Illustrissimus Princeps, Sacra Regia Vestra Majestas dignetur hoc jubere, ut homo supplex suo jure tandem non fraudetur. Dabit ejus Celsitudo operam,

Bbbb

ram,

ANNO ram, ut erga Sacram Regiam Vestram
1531. Majestatem eo quoque nomine gratus &
supplex inveniatur.

CXCIII.

*Responsum datum Oratori Ducis
Prussiae nomine Majestatis Re-
giae. Datum Cracoviae Anno
1531. d. 26. Aprilis. Ex Tabu-
lario Zalusciano.*

Sacra Regia Majestas, Domine Orator,
gravi & molesto accipit animo, Caesaream & Catholicam Majestatem eousq;
persuasionibus invidorum perductam esse, ut ultra infeudationem Terrarum
Prussiae, quam superiore anno nulla juris & domini Majestatis suae ratione habita,
Administratori Ordinis Teutonicorum Generali Augustae fecit, non dubitavit etiamnum ad ejusdem Administratoris instantiam, in praedictum Majestatis suae, mandatis poenalis & citatione peremptoria Illustrrem Dominum Ducem in Prussia ex subjectione hac ad Imperialis suae Camerae Judicium debite vocare. Cujus rei gratia, sicut ab initio de tuendo jure suo multa egit Majestas sua apud Caesaream Majestatem per Reverendum Patrem Episcopum Culmensensem, Oratorem illic suum, ita nunc maxime & per eundem Oratorem, & per literas agere cum illius Majestate Caesarea vult, ut ab instituto hoc evocandi Illustrrem Dominum Ducem animum suum revocare dignetur. Commendat autem plurimum studium & curam Illustris Domini Ducis Majestas sua, quod prius, quam responderit aliquid literis Nuntiorum Caesareae Majestatis, referre haec, quae aguntur, & consilium super his a Majestate sua petere voluerit. Et probat magnopere deliberationem Illustritatis suae, quam concepit de mittendo ad Judicium Camerae Imperialis pro die nonagesima juridica Nuntio, qui Illustritatis suae nomine rationes afferat, & causas proponat, propter quas non teneatur ratione feudi Terrarum Prussiae in alio loco, quam hic apud Majestatem suam respondere. Majestas quoque sua instructionem dabit copiosam Reverendo Domino Joanni Episcopo Culmensi, quibus rationibus jus & dominium, quod in Terris istis Prussiae Majestas sua ab antiquo habet, a jurisdictione aliena tueri & defendere coram Caesarea Majestate debeat, & Illustrrem Dominum Ducem de suscepto feudo excusare. In quo Maj. sua, sicut a principio pollicita est, Illustritatem suam ab omni impetitione pro facultate & viribus suis defendere vult & promittit.

Caeterum ad postulationem Illustritatis ejus, mittet Majestas sua Nuntium cum literis ad Illustritatem suam quibus illi mandabit, ne in praedictum Regni sui & obligationem feudi mandatis & edictis cujusvis, quae Majestatis suae non essent, sub poena amissionis ejusdem feudi obtemperet, quod ipsum etiam Dominatio Vestra Illustritati suae nuntiabit, ne ulla in re alienae jurisdictioni se immisceat, sed de omnibus, quae Prussiae Terris contingent, ad Majestatis suae consilium & auctoritatem sub amissione feudi sui referat.

Quod autem ad negotium marcae duplicis, & inaequalitatem monetarum istius Prutenicae attinet, committit & mandat sua Majestas Dominis Consiliariis, & omnibus Ordinibus Terrarum Prussiae, ut cum Illustris Domini Ducis Nuntiis, perpena aestimationis monetariae aequalitate, de marca id constituant, quod aequum, & in universum ad singulorum commoda accommodatum videri juste possit. De facultate piscandi danda Capitaneo Hollandensi, etsi Majestati suae non sit nunc integrum aliquid statuere, propter stagni & lacus illius Drausensis locationem civibus Elbingensibus factam, dare tamen ad illos literas mandabit, ut in hac re desiderio Illustritatis suae infervant, Cracoviae vigesima sexta Aprilis 1531.

CXCIX.

*Constitutio SIGISMUNDI I. quae
valor Aureorum in Prussia designatur. Datum Cracoviae 24.
Julii Anno 1531. Ex Archivo
Regni Lib. KK. fol. 55.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae &c. Universis & singulis spiritualibus & saecularibus, Reverendis in Christo Patribus Dominis Archiepiscopis, Episcopis, nec non Magnificis, Generosis, Nobilibus & Famatis Palatinis, Castellanis, Capitaneis, Tenutariis, & quibusvis aliis Dignitariis & Officialibus, Nobilibus, Civitatumque & Oppidorum Proconsulibus & Consulibus, ac Communitatibus, & generaliter, omnibus subditis nostris in Terris nostris Prussiae constitutis, sincere & fidelibus dilectis, gratiam Regiam. Sincere & fideles dilecti. Manifestum vobis & cuilibet vestrum facimus per praesentes. Quia Nos considerantes esse in Terris istis magnum incommodum ac difficultatem ex hoc, quod non est constitutus isthicaliquis certus valor auri, prospicereque volentes, ut

ANNO ut ne quispiam in receptione & usu illius
1531. colludatur, aut gravamine aliquo afficiatur, de consilio & unanimi consensu Consiliariorum istarum ipsarum Terrarum statuimus & ordinavimus, ut Aureus Hungaricus grossis quadraginta quinque faciens marcas duas & unum fertonem Prutenicalem, Aureus Rinenis grossis triginta faciens marcā unam cum media, Aureus vero Hornensis grossis duodecim cum medio bonis capiatur & expendatur, & similiter caeteri Aurei, qui isthic etiam in usu habentur, ad valorem ..... Aureorum supradictorum collati & redacti accipiantur. Quocirca mandamus vobis, ut juxta hanc Constitutionem nostram Aureos praedictos in usu habeatis, capiat & expendatis. Vos vero locorum Capitanei, ac Civitatum Elbingensis, Thorunensis & Gedanensis Proconsules & Consules, eam ipsam Constitutionem Aureorum per Nos factam temporibus opportunis & convenientibus publice proclamare, & ad universorum notitiam deduci curetis pro gratia nostra. Datum Cracoviae Feria secunda in Vigilia Festi Sancti Jacobi Apostoli, Anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo primo, Regni vero nostri Anno vigesimo quinto.

Ad Mandatum Regiae Majestatis proprium.

CC.

1532. *Manifestatio Legati Poloniae nomine Regis sui facta contra ban-
num Imperiale in ALBERTUM
Ducem Prussiae editum. Ratis-
bonae in Comitibus Imperialibus
Anno Domini 1532. Ex Archi-
vo Zalusciano.*

Sacra Caesarea & Cathol. Majestas.

Superioribus diebus Bruxellis, secunda die Mensis Septembris praeteriti, Sacrae Majestati Vestrae nomine Serenissimi Regis Poloniae exposui, quomodo ante aliquot tunc menses Illustris Princeps ALBERTUS Marchio Brandenburgensis, Dux in Prussia, ex Sorore Serenissimi Domini mei Nepos, Monitorio poenali ratione Terrarum Prussiae, ad instantiam Administratoris designati Ordinis Theutonicorum, peremptoria citatione fuerat ad Judicium Camerae Imperialis evocatus, ut intra octo septimanas Terras Prussiae, illi a Serenissimo Domino meo in feudum datas, sub poena banni Administratori Ordinis restitueret, vel elapsis octo septimanis intra nonaginta dies com-

pareret, propositurus justas causas, cur ANNO
ad eam restitutionem non teneatur. Et 1532.
quum igitur Serenissimus Dominus meus Illustrissimo Domino Duci in Prussia, vigore Superioritatis suae, prohibuerit, ne ratione Terrarum Prussiae, & feudi super his commissi, in Judicio Camerae compareret & responderet, quod ad id, pro suscepto a Serenissimo Domino meo feudo, minime teneatur, quandoquidem ipsum Dominum Ducem in Prussia Serenissimus Dominus meus ut Nepotem & Principem Regni sui jure feudi, quod illi in Terris suis Prussiae concessit, defendendum & pro eo respondendum suscepit. Dixique praeterea Sacrae Majestati Vestrae, & quemadmodum alia supra enumerata in scriptis dedi, Serenissimum Dominum meum Poloniae Regem paratum esse, semper justis nominibus & causis sufficientibus contra adversariorum impetitiones justitiam & jura sua, quae ad Terras Prussiae Praedecessores Serenitatis ejus, & ipsa cum suis Successoribus habuit semper & est habitura, demonstrare, atque ex omni parte, DEO bene favente, tueri. Rogavi itaque eo tempore Sacram Majestatem Vestram impense, Serenissimi Domini mei nomine, ut hanc excusationem, quod ipse Dominus Dux in Prussia sic prohibitus non comparere aut respondere potuerit, pro mutuo fraterno amore & justitia, quam Serenissimus Dominus meus in Terras Prussiae habet, atque etiam pro rerum Christianarum tranquillitate, qua ad praesens maxime egent, boni consulere & benigniter admittere dignaretur, juberetque Judicio Camerae, ut ea in causa ulterius non procederet, & subditum Principem Serenissimi Regis mei, cum Terris suis, a Serenissimo Rege meo in feudum acceptis, in istiusmodi juris processu deinceps non molestaret, quo multa inconvenientia, quae inde oriri possent, evitarentur. Ad ista mihi Sacra Majestas Vestra responderi, & Serenissimo Domino meo referri iussit, negotium hoc spectare ad Imperium, cuius eo tempore in Spira Conventus fuerat institutus, & quod ibidem Sacra Majestas Vestra datura esset operam, ut omnia ea fierent, quae juribus & justitiae Serenissimi Regis mei convenirent, seque Serenissimo Regi meo nulla in re praedicturam, sed quantum posset gratificaturam. Cum autem Spirensis Conventus expirasset, interea quo iste Conventus Ratisbonae institutus esset, Judicium Camerae in causa ad instantiam Administratoris processit, & in vim contumaciae Illustrissimum Dominum Ducem in Prussia, sic
Bbbb a a Sere-

ANNO a Serenissimo Domino meo, ne comparet, prohibito, omnesque illi adhaerentes
1532. & faventes, cum absolutione subditorum Serenissimi Regis mei a debito & juramento, in mense Januario novissime præterito bannitum declaravit, & literis suis per Imperium sic bannitum publicavit, ac valvis & locis publicis affixit, quas ego literas Franckfordiæ nuper in nundinis in porta Ecclesiæ majoris affixas vidi, & ad calcem perlegi. Quod cum Serenissimo Domino meo innotuerit, qui Regni sui subditum Principem ratione feudi, quod illi concessit, & ob quod ille bannitus est, non deseret, neque jura sua tueri omittet, quam graviter ferat, facilis est conjectura, præsertim cum nunquam prius vel scriptum vel auditum est, quod pro Terris Prusiæ quispiam Regalia ab Imperio caperet, vel illi paruerit, præterquam iste Illustrissimus Dux ALBERTUS tum Ordinis Magister, cum frustra Serenissimo Regi meo reluctaretur, & superiori anno Ordinis istius Administrator. Certum autem est, plures Magistros Prusiæ Serenissimis Polonia Regibus homagium præstitisse, eosque Principes Regni Poloniæ nuncupatos fuisse. De Religionis desertione Serenissimus Dominus meus ipsum Dominum Ducem Prusiæ non asserit, aut pro eo intercedit, sed illis, quorum interest, liberum relinquit; quæ vero jura Regni sui concernunt, illis pro debito suo cogitur intercedere, & ea in suis limitibus conservare, quemadmodum Serenitatem ejus & data Regnicolis fides, & Sacramenta adstringunt. Quapropter hæc sic in notitiam S. Majestatis Vestræ, nomine Serenissimi Domini mei, deducenda existimavi, cujus & nomine S. Majestatem Vestram rogo summopere, velit hæc apud se reputare, & non permittere, ob multa mala, quæ ortum inde habere possint, bannum hoc subditis & Terris Serenissimi Regis mei aliqua in parte incommodare, aut ulterius distendi, quam mutuo fraterno amoris & observantiæ Serenissimi Domini mei, atque publicæ tranquillitati convenit, quod Serenissimus Dominus meus omnibus fraternis studiis & Officiis, cum Regno, dominiis & facultatibus suis S. Majestati Vestræ, quam debita observantia & honore semper prosequitur, compensare sedulo studebit. Et cum jam in nonum usque annum apud S. Majestatem Vestram a Serenissimo Domino meo Orator fuerim, & tandem ab ejus Serenitate facultatem ad Patriam & ad oviculas meas redeundi impetraverim, S. Majestati Vestræ humiliter supplico, ut me tam benigno & pleno responso su-

per his & aliis, quæ in scriptis dedi, cum ANNO gratia sua clementer a se dimittere dignetur. Ubique & quodcumque futurum
1532. sum, semper futurus sum S. Majestatis Vestræ deditissimus ac devotissimus Famulus & Capellanus.

Orator Polonia.

CCI.

Supplicatio Administratoris Magistratus Ordinis Theutonicorum in Prussia, Cæsareæ Majestati oblata, contra præcedentem Oratoris Poloni Manifestationem.
Datum Ratisbonæ d. 3. Jun. An. 1532. Ex Arch. Zalusiano.

Serenissime, Potentissime, ac Invictissime Romanorum Imperator, Domine Gratiissime.

Vestræ Cæsareæ Majestati humillima mea ac debita pro virili parte servitia offero, Domine Gratiissime. Ea supplicatio, quam Cæsareæ Vestræ Majestati ante paucos dies Regiæ Majestatis Poloniæ Orator exhibuit, videtur continere inprimis Mandatum, quod Cæsareæ Vestra Majestas ad implorationem meam in nuperrimo Augustæ Imperiali habito Conventu contra ALBERTUM Marchionem Brandenburgensem, olim Magnum Magistrum, factam, ratione alterationis Vestræ Cæsareæ Majestatis, Sacrique Romani Imperii, ac Ordinis mei Territoriorum ac subditorum Prusiæ publicari fecit. Adhæc Cæsareæ Vestræ Majestatis Consistorium Camera Imperialis ac Sacri Romani Imperii ob suam contumaciam eundem bannitum declaravit, cum ista appendice, quod in posterum ista Provincia debeat in feudum a Rege Poloniæ acceptari. Præterea multos Magistros Regi Poloniæ juramentum fidelitatis præstitisse, ac Principes illius Regni vocatos fuisse, nec quemquam Magnorum Magistrorum Prusiæ, quam Marchionem ALBERTUM ac me Regalia a Cæsareæ Vestra Majestate ac ejusdem Prædecessoribus, ac Sacro Rom. Imperio accepisse, adjuncta etiam hac petitione, quod prædicto a me impetrato banno locus dari non debeat. Aliaque, quæ in prædicti Oratoris supplicatione latius continentur, cujus quidem supplicationis meo nomine postulata, cum mihi exemplar exhibitum fuisset, omni diligentia & cura idem perlegi ac intellexi. Quamquam, Gratiissime Romanorum Imperator, pro certo non scio, quod prænominatus ille Orator cum sufficienti potestate ad hoc sit munitus, ac quod Rex

ANNO Rex Poloniæ credat, Consistorium Imperialis Cæsareæ Vestræ Majestatis Camera non esse ordinarium Judicem, quodque
1532. ibidem causam hujusmodi determinari non licuerit, merito ergo Regia sua Majestas interim, dum judicii dies dictus fuit, comparuisset, ac causas ob eam rem obtulisset, ut quidquid juris fuisset, transactum esset, quocirca (cum protestatione tamen illa, me non velle nec intendere ab impetrato banno quovis modo declinare aut resiliere, sed quidquid consequeretur, tantum ob æquitatem, nulliusque injuriam ac detractionem, solummodo ad meam inevitabilem necessitatem, declarare velle) Cæsareæ Vestræ Majestati veram offero informationem, quam dignetur non gravatim audire. Cum abhinc circiter trecentos ac nonaginta annos universa Christianitas ab infidelibus citra mare valde fuerit infestata, prout etiam maxima expeditio adversus eosdem repellendos facta est, ex eo tempore laudabilis ille Equestris Ordo Militum Theutonicorum originem trahit, & a Cæsareæ Vestræ Majestatis Prædecessoribus, ac Romano Imperio religiosissime creatus ac auctus fuit, & exinde a Pontificia Sanctitate confirmatus ac constabillitus, nam idem cum reliquis militaribus Ordinibus aliquo temporis spatio contra infideles, ad prædictorum defensionem incommodorum, ac ad incrementum totius Christianitatis viriliter rem gessisse fertur. Et cum ipsi olim maxima damna ab incredulis accepissent, & ob id dispersi fuissent, ac, cum Generosissimus Princeps, piæ memoriæ, CONRADUS Dux Mazoviæ & Cujaviæ illo tempore ab infidelibus ac crudelissimis gentibus valde oppugnatus esset, adeo, ut ipse illis resistere non potuerit, Summum Pontificem pro Cruciatu publicanda requisivit, ad hæc Ordinem meum assumpsit, eique Culmense Territorium, quod in finibus Ducatus sui ac Prusiæ situm est, ut Ordo ille eo viriliter efficaciusque laboraret, ut Prussia, ad æternam Gloriam ac Majestatem veri Dei, ex potestate immanissimorum Prutenorum eo citius eriperetur, liberum ac proprium concessit ac condonavit. Quam donationem piæ memoriæ Prædecessor meus Dominus HERMANNUS a Saltz, cum consensu tamen Prædecessoris Cæsareæ Vestræ Majestatis FRIDERICI S. accepit, cujus Majestas cogitans, quod hujusmodi Territorium Culmense cum Prussia sub Monarchia Sacri Romani Imperii contineretur, ac ab exordio ad eandem pertinuisset, eam donationem confirmavit, ac ipsi, meoque Ordini ad hoc suæ Majestatis potestatem

Tom. IV.

concessit, Prussiam cum omnibus suis pertinentiis & juribus oppugnare, & si hæc Prussia occupata fuisset, ei, suisque Successoribus in perpetuum, cum omnibus Regalibus assignavit, tenore suæ Majestatis literarum, de dato Anno Domini MCCXXVI. Quod Territorium Prusiæ pro concessione prædicta, Pontificiæque Sanctitatis, Ordo meus cum auxilio ac adjumento Pontificiæ Sanctitatis, ac Cæsareæ Vestræ Majestatis Romanorum Imperatorum ac Regum, Electorum, Principum, Comitum, Baronum, Minorum, militaris Status, ac aliorum Ordinum Germanicæ Nationis, usque ad quinquaginta tres annos impugnavit, ac in multo labore ac sanguinis effusione tandem ad Christi fidem ac Ordinis mei manus convertit & assignavit. Ad hæc, ad plantationem Christianæ Religionis, cum quibusdam laudabilibus Episcopatibus Foundationibus ac Ecclesiis, ad majoremque defensionem multas egregias arces extruxit, ac ad splendorem Divini Nominis, Vestræ Cæsareæ Majestatis, ac Sacri Romani Imperii propugnaculum, munitiorem ac defensionem, ac prædictorum Statuum majoris minorisque Nobilitatis ad singulare refugium, sustentamentum ac hospitale, pro parte usque ad millesimum quadringentesimum quinquagesimum annum, ac pro altera parte usque ad nuperrimam Marchionis ALBERTI temerariam defectionem ac alterationem obtinuit, ac Provinciam Pomeraniæ per legitimum contractum emptionis a quibusdam olim Marchionibus Brandenburgensibus coëmit. Cum vero Ordo meus prædicta Territoria longo tempore omnia quiete obtinuit ac possedit, ac Lithuani eo tempore Polonos & Mazovios cum auxilio Tartarorum sæpenumero aggressi, prædictus Ordo meus prænominatos Lithuanos, pro suo Ordinis statu ac professione, cum adjumento Germanicæ Nobilitatis oppugnavit, ac Samagitas omnino, ac ferme majorem partem Lithuanicæ bello acquisivit, hancque arcibus, civitatibus, fortaliis ac oppidis extruxit, ac munivit. Præterea Regnum Poloniæ Ordoque meus multis postea annis maxima in amicitia & conjunctione vivere, usque dum Polonia incredulum Magnum Principem Lithuanicæ in Regem elegit, qui, veteris damni recordatus, contra Ordinem meum bellum movit, ac eundem auxilio multorum infidelium ex insperato aggressus est, ac maximam cladem intulit. Quamobrem Ordo meus armis restitit, ac Regem una cum suis auxiliariis ex Regno fugavit, Regnum vero Poloniæ talibus modis affectit, ut ejus

Ccc e

vires

ANNO 1532. vires non magnæ æstimatæ fuerint, quod postmodum Rex Concilio Constantiensi exposuit, ac tantum effecit, quod Ordo meus ei talem Provinciam armis occupatam absque ullo conflictu restituit. Cum vero Rex vires aliquot recuperasset, tanti beneficii oblitus, novam causam ac requisitionem contra sæpeditas Ordinis mei Provincias, Pomeraniam, Culmensem, ac Michaloviensem excogitavit, nempe, quod hæc etiam Provinciæ Regno Poloniae subiectæ essent, ad hæc novas expeditiones fecit. Ad quod avertendum meus Ordo hujusmodi causam Arbitris Regibus Hungariæ & Bohemiæ commisit, qui, post sufficientes rationes utriusque Partis jurium, prædictas Provincias Ordini meo adjudicarunt ac addixerunt. Nec is belli finis fuit. Sed rursus nescio quid turbationis ortum est, arbitrio SIGISMUNDI Romanor. Imperatoris postea commissum fuit, qui Anno millesimo quadringentesimo duodecimo priorum Regum sententiam etiam confirmavit.

Porro Rex Poloniae tot pacificationibus non contentus, rursus bellum excitavit, quod Tornaci Anno millesimo quadringentesimo vigesimo sexto sedatum fuit, nam perpetua pax inter Regem VLADISLAUM, ac omnes Regni Poloniae Status, ac Magnum Magistrum Prussiæ, Magistrosque Germaniæ & Livoniæ, omnesque suos fœderatos confirmata fuit, in qua quidem pace prædictus Poloniae Rex pro se, suisque omnibus Successoribus prædictas Provincias Ordini meo assignat, ac se hæreditarium Dominum Prussiæ in ejusmodi, ac nonnullis aliis postea scriptis, apochiis, nunquam nominat. Ad hæc juramento, per Deum omnesque suos Sanctos factæ, se adstringit, quod quilibet successurus Rex intra annum suæ Coronationis prædictam perpetuam pacem inviolabiliter servandam jurare cogitur, omnesque Principes, Archiepiscopi, Episcopi, ac alii Status prædicti Regni hujusmodi juramentum præstare coguntur, denis semper annis hujusmodi juramento restaurato. Præterea, si Rex Poloniae bellum contra Magnum Magistrum ac ejusdem Provincias movere niteretur, quod sui subditi ac auxiliares nullo pacto permittere, sed suæ subjectionis expertes esse deberent, neque auxilio esse obstricti sint, ita, ut utraque Pars utriusque Partis deinceps hostis esse, ac eandem armis laceßere minime deberet, prout hujus perpetuæ pacis literæ, amplius ducentis sigillis roboratæ ac munitæ, latius declarant, quas quidem literas penes me habeo, ac libenter in medium proferre volo; nam, hæc in

ANNO 1532. eum modum sunt munitæ, ut si usque gentium fides esset, quod merito servari deberent. Postea vero longo tempore inter Regem Poloniae ac meum Ordinem pax illa servata fuit, donec circiter annum millesimum quadringentesimum quinquagesimum proxime elapsum, major Ordinis mei infidorum subditorum pars in Prussia, ut ab omni dominatu liberi, ac proprii domini, immunesque essent, ab Ordine meo descivit ac conspiravit, quæ conspiratio per Pontificiam Sanctitatem, ac Caesareæ Vestrae Majestatis Prædecessorem ac Abavum Caesarem FRIDERICUM honorificæ recordationis, ut Ordinis mei veros Superintendentes, sententia cassata fuit, eosque Pontificia Sanctitas in excommunicationem, ac Caesareæ Majestas in suum, ac ejusdem Sacri Romani Imperii bannum declaravit, speciali Edicto facto, quod nullus ejusmodi contumacibus conspiratoribus auxilium aut subsidium ferre debeat. Præter hæc omnia, ac præcipue præter multivariam Magni Magistri oblationem, quod si se aliquo pacto gravatos esse arbitrentur, quod ipse cum eis coram quocunque, etiam cujuscunque conditionis, tam magnæ quam parvæ, jure stare velit, nulla ratione tum juramenti, tum honoris habita, in Ordinis mei Civitatibus technas ac proditores comparaverunt, ut uno die 70. ac plures civitates ac arces illustriores ab Ordine desciverint. Quibus contumacibus subditis, non habita ratione Pontificiæ excommunicationis, Caesarei banni ac inhibitionis, prædictique præstiti juramenti perpetuæ pacis initæ, pariter & subditorum nefandi facti, Rex KAZIMIRUS modernis Regibus SIGISMUNDI Pater adhaesit, pro eisque intercessit. Ad hæc Ordinem meum maximo exercitu, procul dubio illum in Prussia omnino eradicandi animo, invasit, ac in quatuordecim annos usque acius debellavit, illoque injusto bello Ordinem ad tantam desolationem ac paupertatem redegit, quod tunc temporis Magnus Magister Dominus LUDOVICUS ab HERLICHSHAUSEN, bonæ memoriae, ad sui & aliorum tum corporis tum vitæ defensionem, ac in aversionem omnimodæ cladis Provinciae Prussiæ, ibidemque mei Ordinis extinctione, metu in constantissimum Virum cadente, sine scitu, voluntate & assensu Pontificiæ Sanctitatis, Romanorum Imperatoris, Electorum, Principum, Baronum, Comitum, Dominorumque aliorum Nobilitaris Ordinis Sacri Romani Imperii, ac Germanicæ Nationis, ad quos, ut præfertur, Prussia spectat, etiamnum mei Antecessoris

ANNO 1532. foris Alemaniar, ac Magistri Livoniæ, omniumque eorundem Præceptorum quandam concordiam sane iniustam ac impiam inire coactus est, inter cætera huius tenoris. Quod deinceps quilibet Magnus Magister infra sex menses a tempore suæ electionis apud Regem Poloniae comparere, ac prædictam pacem jurare debeat. Et si Pontificia Sanctitas potestate sua Ordinem absolvere niteretur, hoc non admittere, sed indignum ducere. Verum etiam post Pontificiam Sanctitatem neminem, præter Regem Poloniae, pro Domino recognoscere. Insuper pro media parte Polonos ad Ordinem meum assumere, illosque instar aliorum Germanicæ Nationis ad officia admittere. Quæcunque etiam Ordo meus rebus bellicis occupaturus esset, hæc omnia Coronæ Poloniae assignare, & pro Rege suo recognoscere. Quæ omnia prædicta tendunt (ut Caesareæ Vestra Majestas, Electores, Principes, ac Status Romani Imperii facile dicere habent) in Pontificiæ Sanctitatis, ac Caesareæ Vestrae Majestatis, Sacrique Romani Imperii, tanquam mei Ordinis Fundatorum, pariter & omnium tam magnæ, quam parvæ conditionis Nobilitatis Prosapia Theutonicæ Nationis grande periculum & extinctionem, nec non contra, & adversus prædictam perpetuam concordiam, Ordinisque denique mei institutionem, immunitatem, jura, omnemque aequitatem. Quam coactam quidem concordiam & inanem nonnulli Magni Magistri, præter & absque eo, quod ipsi ejus inanitatem, perpetuamque prædictam pacem in contrarium sæpe numero allegarunt, & sese diuque coram Summo Pontifice, Romanorum Imperatore, Electoribus, Principibus, etiam quibuscunque aliis superioris, aut infimæ conditionis jure stare vel ultro obtulerunt, metu ante dicto (ipsis tamen, Ordineque meo nihilo minus interim sub Sacri Romani Imperii tutela, ac defensione remanente) jurare compulsi sunt, usque ad tempora Reverendissimi ac Illustrissimi Principis FRIDERICI, mei Ordinis Magni Magistri & Ducis Saxonie felicitis recordationis, etiamnum ALBERTI Brandenburgensis quam diu ipse Ordinem professus est, officioque Magni Magistri functus fuit, qui ambo quidem prædictæ concordie inanitatem considerantes, & præcipue, quod illa a Pontificia Sanctitate, Caesareaque Majestate non solum non confirmata, sed reprobata, a Caesareque MAXIMILIANO (honorificæ recordationis) ratione illa, quod in Comitibus Imperialibus Augustæ Anno millesimo quingentesimo habitis deliberatum & ipsis prohibi-

ANNO 1532. tum esset. Ex quo Theutonicus Ordo Nobilibus Theutonicæ Nationis institutus, ad Romanum Imperium spectaret, quodque Magnus Magister ac Magister Livoniæ sua Regalia ab Imperio recognoscere, talem intolerabilem pacem jurare, ac eandem juramento quovis modo affirmare recusarunt, exinde die quadam ad hanc rem amicabiliter componendam Posnaniæ, ad Divi Joannis Baptistæ Festum, Anno decimo indictæ, a suaque Caesareæ Majestate ac Sacro Romano Imperio, Dominis Hermannno Coadiutore in Fulda, Ernesto Comite Mansfeldt, & Doctore Theoderico de Vuitzleben, hujus causæ auditoribus missis, post magnam adhibitam operam, nihil mitius effectum est, ex quo tum ultimum bellum subsecutum fuit. Ad prædictam deliberationem, etiam si Romani Imperatores Magnos Magistros in Prussia eorum Principes, & rursus Ordo meus eorum Caesareas, & Regias Majestates Superiores recognoverat, Prussiaque etiam cum aliis prædictis Provinciis mei Ordinis propria est, & singula Regalia & Jura ei a Romanis Imperatoribus & Regibus concessa, & sæpenumero aperte & generaliter cum suis Privilegiis, quæ in temporalibus ab ipsis, & nullis aliis, habuit, innovata & confirmata sunt, etiam nullus Magnus Magister (licet nonnulli prætentam prædictam concordiam, ut prædicatur, metus durantis causa jurarunt) aliqua Regalia, Provinciam aut Populum nec ante, nec post a Rege Poloniae quovis modo in feudum accepit. At Marchio ALBERTUS in Dieta Imperiali, Anno millesimo quingentesimo vicesimo quarto, Norimbergæ habita, Caesareæ Vestrae Majestati, Sacroque Romano Imperio sese incorporavit, a Caesareæ Vestrae Majestatis Locumtenente, modo Domino meo Gratiosissimo Romanorum Rege, & Regimine Sacri Romani Imperii Statuum accedente assensu, pro Vestra Caesareæ Majestatis, ac Sacri Romani Imperii Principe reputatus est, juxtaque ejus promissionem condignam, quod Vestra Caesareæ Majestati, ac Romano Imperio fidelis esse velit, pro tali admissus, eique exinde Sessio in Conventu Statuum, qua sæpius usus, assignata est, nec non & decreta prædictæ Dietæ per eundem Marchionem ALBERTUM sui Sigilli appensione roborata fuerunt, quod & Magister Livoniæ pariter fecit, Caesareaque Vestra Majestas mihi & præmemorato Magistro Provincialium Prussiæ & Livoniæ Regalia concessit, & nos illa recepimus. Ex præfenti firmissima & verissima informatione possunt Caesareæ Vestra Majestas, Electores, Principes

ANNO cipes, Statusque Imperii non difficulter
1532. intelligere, quod supra dicta Prussia, cum
suis pertinentiis ad Ordinem meum spe-
ctat, ac Caesareae Vestrae Majestati, Sa-
croque Romano Imperio immediate sub-
jecta est, & quod nequaquam vel aliqui-
bus legitimis causis ad Regem Poloniae
ullo tempore pertinuit, nec hodie perti-
net, aut suum feudum dinoscitur. Quam-
obrem Marchio ALBERTUS professionem
suam, ac Ordinis insignia a se projicere,
& crebro dictas Provincias, ut notorium
& publicum est, Regi Poloniae, nulla ho-
nestate aut quovis jure, pro feudo assi-
gnare potuit, nec ipsi Regi, sibi & haere-
dibus suis in feudum concedere, & ab
Ordine meo alienare, seque cum jactura
aliqua locupletari nullo pacto licuit. Quo-
circa, cum per me res ipsa judicialiter
coram Vestrae Caesareae Majestatis Ca-
merae judicio, contra dictum ALBERTUM
pro ejusdem & aliorum decreto cepta est,
dictusque Rex & Marchio ALBERTUS
debito tempore in contrarium judicialiter
nihil deduxerunt, ac praefatus Marchio
ALBERTUS insuper bannitus per latam sen-
tentiam declaratus, tale bannum non tol-
lendum nec impediendum fore, quo minus
debitae executionis effectum consequa-
rur. Neque vero praedicti Oratoris prae-
sentiae petitioni locum quovis modo dan-
dum, aequum esse facile credi potest.
Orantes Caesaream Vestram Majestatem
in omni obedientia, ac subiectione, quod
eadem dignetur omnia et singula, quae
Caesareae Vestrae Majestati, ac Sacro Ro-
mano Imperio, Ordinique meo ac Chri-
stianae Religioni usque ad haec tempora
ex hac re evenerunt, audire & cogitare,
quod si enim hujusmodi petitioni locus
daretur, timendum esset, ne Marchio
ALBERTUS eo non contentus, verum eti-
am Provinciam mei Ordinis Livoniam
(quae cum quinque Episcopatibus, ut
supradictum est, immediate Caesareae
Vestrae Majestati, ac Romano Imperio
subiecta est) ut etiam conatus est, quod
ego cum Oratore Magistri Livoniae Ca-
esareae Vestrae Majestati Augustae apertis-
sime exposui, quoque occuparet, ac ab
Imperio Coronae Poloniae submitteret,
quod si enim hanc (quod Deus avertat)
suis astutiis nactus fuerit, quid damni,
ac incommodi Caesareae Vestrae Majesta-
ti, ac Sacro Romano Imperio, & prae-
cipue haereditariis Terris Germaniae in-
ferioris, quae ad necessitatem, ad su-
stentationem Provinciae Prussiae & Livo-
niae sine magno praeiudicio non bene ca-
rere possent, ac adjacentibus Romani Im-
perii Ducatibus, & communi Nobilitati
Germanicae Nationis hinc eveniret: Ve-

stra Caesarea Majestas pensitare ac per-
ANNO
1532. volvere, & supradictae petitioni gratifica-
ri minime velit, sed ratione feudi mihi a
Caesarea Vestra Majestate concessi, cum
Electores, Principibus, Comitibus,
Baronibus, Dominis Militaris Ordinis, ac
aliis Sacri Romani Imperii Statibus, se
benigne pro Caesarea sua Clementia o-
stendere, ut tam temerario, nefando, ac
injuste cepto, Vestra Majestas Sacro Ro-
mano Imperio, mihi, meoque Ordini, ac
Nobilitati Germanicae Nationis talem Pro-
vinciam abduci non permittat, verum in-
star suae Majestatis Praedecessorum me-
um Ordinem fovere, tueri ac amplecti
velit, ut eandem Provinciam recupera-
re possimus. Praeterea impetrato banno,
cui vehementer inhaereo, locum, cur-
sumque solitum, ut debitae executionis
effectum consequatur, concedere digne-
tur. Ad haec ego ac Magister Livoniae,
praeterea utriusque nostrum Praecepto-
res cum divina gratia omnia facere, quae
humana ac possibilia videbuntur, omnia
nostra huc conferentes, tam corpus quam
vitam ac facultates, quas Dei Omnipoten-
tis beneficio consecuti fuimus, ac om-
nia & singula talia cum obedientia ac hu-
militate promereri studebimus. Quod
Vestram Caesaream Majestatem cum om-
ni obedientia ad praedictam praetensam
supplicationem latere nolumus, meque
meumque Ordinem exinde Caesareae Ve-
strae Majestati, tanquam Domino meo
Gratiosissimo Romanorum Imperatori,
Praefecto, Tutori ac Defensori, post De-
um Omnipotentem, qui Caesaream Ve-
stram Majestatem in diuturna sanitate con-
servare velit, in summa obedientia com-
mendamus. Datum Ratisbonae 3. Ju-
nii, Anno 1532.

*Caesareae & Catholicae
Vestrae Majestatis*

Deditissimus

WALTHERUS a CRONBERG
Magistratus Generalis Mi-
litiæ Hierosolymitanæ Or-
dinis Beatae Mariae Theu-
tonicorum in Prussia Ad-
ministratores, ac ejusdem per
Germaniam, & Italiam,
partesque transmarinas
Magister.

CCII.

ANNO
1532.

CCII.

*Apologia ALBERTI Ducis Prussiae
Ratisbonam ad Comitum Imperi-
alia missa, in qua adducuntur
causae, ob quas ille ab Ordine
desceverit, Ducatum Prussiae in
feudum acceperit, & uxorem du-
xerit. Anno 1532. Ex Ar-
chivo Nesvis. Princ. Radivilio-
rum in MS. Tomickii Episc.
Crac. Tom. XIV. fol. 19.*

Invictissimis ac Potentissimis Principibus
& Dominis, Domino CAROLO Roma-
norum Caesari, Domino FERDINANDO
Romanorum Regi, Fratribus Imperii Au-
gustissimis, Germaniae, Hispaniarum,
Ungariae, Bohemiae Regi, Archiducibus
Austriae, Clementissimis & Clementibus
Principibus; praeterea Electoribus, Prin-
cipibus, Comitibus, Baronibus, Eque-
stri Ordini, atque Rebus publicis Germa-
niae, omnibusque & singulis, quibus haec
nostra Apologia obvenit, offerimus Nos
ALBERTUS Dei Gratia Marchio Branden-
burgensis, Borussiae &c. Dux &c. debita
nostra & amica obsequia, officia, bonam
& clementem voluntatem, juxta cujus-
que dignitatem & statum. Potentissimi,
Reverendissimi, Illustrissimi, Reverendi,
Generosi, Nobiles, Strenui, Honorabi-
les & Prudentes, Clementissimi, Dilectis-
simi Cognati, Agnati, Affines, Amici,
Fratres & Chari. Oblatum est Nobis 20.
Martii Anno 1531. proxime praeterito Ve-
strae Caesareae Majestatis Mandatum, una
cum clausula justificativa & annexa cita-
tione, controversiam inter Nos & Duca-
tum nostrum Borussiae atque Ordinem
Theutonicorum continens. Et quia hoc
negotium ad Serenissimum & Potentissi-
mum Principem & Dominum, Dominum
SIGISMUNDUM Regem Poloniae, Magnum
Ducem Lithuaniae, Ruthenorum, Prute-
norum & Mazoviae Dominum & Hære-
dem &c. uti nostri feudi Dominum per-
tinet, hoc egit ejus Regia Majestas, ut
per peculiarem suum Camerae Tabella-
rium Mandatum & Inhibitionem Nobis
intinuaret, cujus exemplar subscripsimus.
Praeterea indicavit Nobis eadem Regia
Majestas Poloniae ejusmodi Mandatum &
Inhibitionem Vestrae Caesareae Majestati
per suum Oratorem in Aula Caesarea in-
tinuasse, quaratione & nonnullis aliis ju-
diciis factum est, ut crederemus Vestrae
Caesareae Majestati satisfactum fuisse. Ve-
rum tamen quia adversarii nostri contenti
non sunt, hoc imminente periculo neque
irrecuperabili calamitate, in qua ipsi mi-
seram, depopulatam & laceram Provin-

Tom. IV.

ciam Borussiae, vitam nostram, rem fami-
liarem, & fortunam universam suis ipso-
rum machinationibus non solum induxe-
runt & impulerunt, verum etiam sub-
inde moluntur honorem nostrum & Prin-
cipalem Dignitatem traducere, insuper
apud Vestram Caesaream Majestatem,
Christianos & spirituales & temporales
Principes & Magistratus, Equestrem Or-
dinem, atque ut, quod ad honoris nostri
& Principalis Dignitatis denigrationem
pertinet, nihil intentatum relinquatur,
et jam apud vulgus divulgatio, ad hoc æ-
reis typis excusis libellis subinde idem a-
gunt, & in votis habent, apud magnos
& parvos, supremos & infimos hanc ca-
marinam perpetuo tandem movere.

Et quanquam pro Christiana pietate e-
jus animi simus, ejusmodi calumnias, con-
tumelias & injurias boni consulere, ac pa-
cienter ferre, nimirum cum non ignore-
mus, cui ejus injuriarum vindicta debeatur,
nempe Omnipotenti, qui Scrutator est
cordium, eam tribuere, ut pro sua divi-
na voluntate ei morbo medeatur, atque
inter Nos commissa & obmissa judicet.
Praeterea per hanc nostram Apologiam
& justam defensionem in votis habeamus
neminem, quantum fieri potest, atque
haec periculosa tempora ferunt, temere
offendere, neque servum alienum, qui
Domino suo stat & cadit, judicare, prae-
sertim vero supremi ordinis hominum,
ad quos hoc negotium quoque pertinet,
factorum mentionem fieri, atque igno-
bili vulgo palam facere. Attamen quia
haec Christiana & longava nostra patien-
tia, atque in publicum emissâ nostra A-
pologia & defensio Nos quietos minime
reddere potest, adversarii quoque nostri
quiescere nolunt, impellit Nos noster &
nostrorum honor & Principalis Dignitas,
atque Provinciae nostrae summa necessitas,
ut in hunc modum compendiarium de-
fensionem evulgemus, in qua Nos non
sine Christiana patientia & principali man-
suetudine ea modestia utimur, atque pro-
testamur coram Deo juxta & mundo, e-
jus animi non esse, ut quemvis inique of-
fendamus, sed nihil aliud Nos querere,
quam quod ad Christianam pacem, (qua
hoc nostro periculoso tempore nihil pre-
tiosius) pertinere queat.

Principio Adversarius noster, Admi-
nistratores Ordinis Teutonicorum, de tri-
bus Nos insinulavit.

Primum perinde quasi Provinciam Bo-
russiae ab Imperio Romano & Ordine ab-
alienaverimus, atque Dominis non suis,
sed profanis temere & prae necessitate
tem subjecerimus.

Ddd d

Deinde

ANNO Deinde quia Ordinis personam cum
1532. veste contra principalem promissionem
deposuimus, & profani facti sumus.

Postremo perinde ac si in robur & fir-
mamentum praefatorum duorum, antedi-
ctam Provinciam Borussiae in feudum per-
petuum acceperimus, proinde duxisse
uxorem, ut spes prolis procreandae No-
bis non deesset.

Quod ad primum attinet, putant ad-
versarii Nos in Deum peccasse, honori
nostro & principali modestiae contraxisse,
atque adeo perinde quasi transgressorem
divinorum mandatorum in gravem indi-
gnationem Omnipotentis incidisse; quo
telo conantur spiritualem Magistratum
adversum Nos armare; deinde hoc agunt,
ut Nos apud Vestram Caesaream & Re-
giam Majestates, Illustritates, & apud
vos reliquos traducant, atque eas inele-
mentes, parum Nobis faventes & ami-
cos reddant, non aliter, quam si magno-
pere hic Ordo eis curae sit, atque ut ad
bellum & Christiani sanguinis effusionem
inducant. Postremo moluntur hoc ne-
gotium vulgo palam facere, ut imperitiae
quoque plebis animos a Nobis alienent,
haecque via eorum causae fucum facere,
atque adeo universam Germaniam (quan-
tum per eos fieri potest, id tamen quod
Deus pro sua clementia avertat) Nobis
invisam reddere.

Nos vero Deo, gratia divina, naturali
& civili ratione & jure fundati sumus,
istis cavillationibus & calumniis, quan-
tum satis est, respondere. Porro hoc
tempore ea plana facere adversariis no-
stris, qui hoc maxime quarunt, ut No-
bis gladium e manibus extorqueant, mi-
nime commodum Nobis futurum existi-
mamus.

Proinde suo tempore & loco, nimirum
ad hanc rem convenientibus, reservan-
tes, & ut nemo non intelligat innocentiam
nostram, quodque inique in hunc
modum insimulemur, provocamus, id
quod antea quoque a Nobis factum est,
ad verum, Christianum, liberum & ge-
nerale Concilium, ejusmodi videlicet,
quod juxta praescriptum Bibliae Veteris &
Novi Testamenti congregatum erit, ubi
parati sumus Sacrae Scripturae iudicium
& sententiam ferre, an per hanc perso-
nae atque Ordinis depositionem adversus
conscientiam, iurjurandum atque pro-
missiones a Nobis aliquid commissum sit.
Quod si in tali Christiano Concilio per
Sacram Scripturam, per quam ejusmo-
di controversiae animam & conscientiam
pertingentes discerni & judicari debent,
victi fuerimus, ut jam ante dictum est,
atque per eandem Sacram Scripturam

docebimur, hominum vota, quae cum ANNO
praeceptis divinis ex diametro pugnant, 1532.
divinis iussionibus praeferrere oportere, non
dedignabimur juxta Sacrae Scripturae
praescriptum istiusmodi decretis parere.

Porro quia haecenus horum nihil pla-
num factum est, neque fieri potest, quae
est nostra erga Deum fiducia, ut planum
fiat, supplices, enixe & amice rogamus
& petimus, quia hoc Mandatum cum an-
nexa citatione per importunam & ini-
quam delationem adversariorum emana-
vit, Vestrae Caesariae & Regiae Maje-
states, Illustritates, & vos alii nolint
eidem fidem praestare.

Verumtamen ne nostro silentio apud
reliquos suspecti efficiamur, atque eo no-
mine incusemur, volumus innocentiam
nostram saltem perstringere.

Quod ad primum Caput attinet, de
quo erga Deum Nos maxime excusare
convenit, operae pretium non ducimus
futurum, & non necessarium pluribus a-
gere. Confitemur Deo, Domino et Ser-
vatori nostro Nos peccatorem, nihilo se-
cius tamen Christianum et natum Princi-
pem, cui soli hoc in negotio stamus et ca-
dimus, qui novit cor nostrum, qua ne-
cessitate, angustia et timore ad hoc moti
et impulsus sumus, quantisque ex pericu-
lis nostra Provincia cum subditis hac ra-
tione sit liberata, neque diffidimus suam
divinam clementiam, in cujus conspectu
nemo innocens invenitur, animi nostri
bonam voluntatem et conatum in hac
causa et reliquis, quae, ut Respublica
Christiana promoveretur, tentata sunt,
promoveri et tueri non dedignaturum,
quandoquidem nihil praeter summam ne-
cessitatem, quae divinis pariter naturali-
bus et civilibus rationibus fulcita est, a
Nobis factum fuit, id quod a Nobis suo
tempore et loco explicari poterit.

Quantum ad reliqua duo Capitula,
nempe secundum et tertium attinet, non
speramus, Vestris Caesariae & Regiae
Majestatibus, Illustritatibus, et vobis re-
liquis ulla ratione ejusmodi per libellos
divulgatas calumnias placere, quando-
quidem si in hunc modum atque libellis
haec controversia tractari debet, non po-
terit paci inferri, quibus profecto nihil
aliud efficitur, quam cum Monarchae
et mundi Principes inseruntur, ignobili
vulgo inextrinis, apud stivam, et in
aliis locis praestatur occasio istiusmodi ne-
gotia tractare, neque tamen ad eum fi-
nem pervenitur, ad quem perveniri de-
bet; proinde hac in re hoc saltem agi-
mus, ut adversariis nostris, modestia sal-
tem per divinam clementiam superiores
esse possimus, atque ipsorum Nos potius,
quam

ANNO quam ipsi nostri rationem habere, ac in
1532. praesentiarum eis parcere.

Quod si eo animo fieret, ut Vestrae
Caesariae et Regiae Majestates, Illustrita-
tes, et vos reliqui cum Equestri Ordine
bellum adversum Nos suscipiant, nihil
profecto aliud evenire poterit, quam ut
firmiter credimus, Vestras Caesaream et
Regiam Majestates, atque reliquos Chri-
stianos Ordines juxta suam providentiam
posse existimare, quam fuerit ejusmodi
propositum periculosum, timoris plenum,
atque Reipublicae Christianae pernicio-
sum, quando sine negotio colligi potest,
quod sine controversia natus Princeps E-
lectoris Domus Brandenburgensis, Sacro
Romano Imperio et Illustri Domui Au-
striae, atque aliis Electoribus Principibus,
cum nostris Majoribus inprimis, non sine
consilio et temere, sed acceptis promif-
sionibus adhuc adolescens ad hoc grave
onus subeundum, et bellum suscipien-
dum inductus sumus. In quo, absit in-
vidia, ut humano more loquamur, sic
versati sumus, ut speraremus, Nos Deo
et hominibus placituros. Quum etiam
nihil diffidimus, neminem bonum aliud
de Nobis dicturum, nisi quod omnia ea
egerimus, quae bonum et honestum
Principem et Caput decent, qui, neque
corporis neque vitae discrimina detrectan-
tes, in mediis periculis versati sumus, bo-
na nostra et patria et reliqua impendi-
mus, atque adeo omnia ea moliti, quae
et pacis et belli tempora exigunt, id
quod partim amicis partim inimicis testa-
ri queamus.

Et quum omnia, quatenus possibile fuit,
praeterito bello & vitae discrimine & re-
rum nostrarum jactura fecerimus, nimi-
rum ea spe, ut jam diximus, ut Deo &
hominibus grati efficeremur, atque Or-
dini commodaremus, Nobis (quae est
humana fragilitas) honorem, famam &
gloriam aucuparemur, nihil aliud a Su-
peris impetrare potuimus, nisi quia Nobis
tantum victoriae praestitutum fuit, quan-
tum juris ad hoc bellum exsuscitandum
habuimus. Et edocti sumus, Deum Op-
timum Maximum sua opera minime velle
humanis viribus tutanda esse, atque adeo
ut haec fracta foedera non aliter, quam
olim decennales inducias in Ptolomaide
vindicare queat. Proinde nostra & no-
strorum jactura aliorum crimina persolvi-
mus. Neque enim minus Nos quam
quinque Antecessores nostrae Provinciae
Borussiae pacem optavimus, qui se jure-
jurando & homagiis Regno Poloniae infi-
nuarint, si non magna deliberatione mul-
tis promissionibus, admonitionibus &
mandatis coacti fuerimus, ut fuetis fide-

ribus & perpetue jurejurando firmatae pa- ANNO
ci de facto contraheremus, atque huic bel- 1532.
lo, nostris sic volentibus, occasionem pra-
beremus. Porro hic praetermittimus ex-
professo, suo tempore planum facturi,
quam vaftris perversationibus & consiliis,
praeterea pollicitis auxiliis, in hanc are-
nam inducti simus.

Verumtamen a mundo solitam grati-
am impetravimus a nostris etiam derelicti,
nihil aliud, quam vituperium & damnum
reportavimus, usque adeo, ut & consilio
& auxilio (quod Nobis maxime necessa-
rium erat) destituti atque in eum necessi-
tatis angulum impulsus, ut in potestate no-
stra tum non fuerit bellum finire, quam
fuit id ipsum suscipere. Proinde coacti
sumus inducias magis necessarias quam
utiles neque etiam ex animi nostri senten-
tia facere.

Hic quoque manifestum & notorium
est, quantum his quadriennialibus indu-
ciis laboris, sollicitudinis, diligentiae, ad-
monitionis & petitionis apud Compromif-
sarios & alios summos iuxta & infimos
Ordines Sacri Romani Imperii apud Ve-
stram Caesaream Majestatem in Hispania,
apud Germanos, Pannonas & Bohemos
&c. ipsi Ordini partim ipsimet, partim
vero per nostros summi & infimi Ordinis
Oratores intulimus, neque tamen
plus profecimus, nisi quia id, quod reli-
quum fuit, dilapidavimus, multum contra-
ximus acri alieni, Provinciam cum subditis
ad extremam paupertatem deduximus,
atque adeo Nos ad instans & ante oculos
positum bellum ineptiores fecimus.

Et in hunc modum ab hominibus, prae-
sertim his, qui Nos ut Principem adhuc
adolecentem ad hoc induxerunt, dereli-
cti, omni consolatione & auxilio passim
destituti, adque cum & Salus & interitus
Nobis atque nostris subditis solis, ampli-
us esset curae, hoc tandem, tametsi ad-
modum fero egimus, vertimus Nos ad
Christum Servatorem nostrum, & sup-
plices postulavimus auxilium, qui Nos
oculis suae bonitatis perpetuae & miseri-
cordiae aspexit, atque illuminavit tene-
bras cordis nostri, ut matura delibera-
tione & iusto consilio & auxilio Procerum
Ordinis in Prussia, ac misere depopulato-
rum subditorum nostrorum in extrema
necessitate hanc compendiarum viam ad
pacem inservientem ingredi coacti sumus.
Siquidem cum praeteritis induciis neque per
Nos neque alios amicos & Ordines a Re-
gno Poloniae novas inducias impetrare
possemus, sed vel firmam pacem inire,
vel bellum quale ante inducias intermis-
sum erat, denuo suscipere cogeremur.

Quandoquidem Regnum Poloniae no-
Dddd 2 lebat

ANNO 1532. lebat amplius vetus periculum tolerare, neq; poterat depopulata nostra & lacera Provincia bellum ferre aut pati eas conditiones cum Proceribus Ordinis in Prussia pro Christiana pietate, non quidem ut Nobis, sed ut Provinciae nostrae inserviremus, atque ut gravibus calamitatibus, caedibus & cruento adversus iretur, acceptavimus. Praeterea eam viam pro Christiana pietate & dilectione, quam erga subditos habemus, atque supradicta necessitate ingressi, quae ad pacem & tutelam subditorum fuit magis commoda, atque adeo a nemine non, quin etiam a nostris, derelicti, pacem iniquis conditionibus, nimirum quam Victor nobis praescripsit, acceptare coacti sumus.

Insuper luce hac meridiana clarius a Nobis probari potest, & planum fieri, tamen si plane exhaustus Princeps & a summis & infimis, phanis & prophanis derelicti, Nos & depopulorum, misereque depauperatorum subditorum nostrorum deflenda calamitas, iusti & potentis Victoris fortuna & potentia, qui supremam potestatem & Regnum habet, neminem superiorem agnoscit, invitos propter conscientiam & necessitatem in hunc necessitatis angulum compulit. Neque tamen victas manus dedimus, nisi prius omnem lapidem movissemus, atque summorum Ordinum mandato pacem servare, adversus Regnum Poloniae nihil hostile molire admoniti & iussi sumus, adeoque ut nihil amplius Nobis neque consilii neque auxilii superesset. Proinde Victor juxta fortunam suam & summo jure belli pacem Nobis dare voluit, atque in hunc modum victi pacis condiciones, secundum suam voluntatem, nimirum Victoris, uti antea dictum, acceptare coacti sumus. Quem ex subiectione Divini & humani juris Provinciae Prussiae solum & feudi Dominum non agnoscere & ab eo declinare neque potuimus neque volumus. Porro quam ad supremam necessitatem nondum compulsi fuerimus, id tamen, quod factum est, attamen potuerunt Nos saltem misere depopulorum, qui adhuc superfuere, subditorum lacrimae, viduarum & orphanorum ejulatus, qui etiam quemvis Tyrannum ad misericordiam movere queant, isthuc impellere, ut magis pacem quam miserabile bellum atque effusionem sanguinis Christiani & innocentis optaremus.

Quod si Ordinis homines cum suis atq; his, qui hanc necessitatem calumniatur, pacis tempore Nos eo non induxissent, ut fvetam & debitam fidelitatem Regno Poloniae praestare detrectaremus, valde credibile est, Regnum Poloniae, quic-

quid tandem juris in hac Provincia Borussiae habuit, & bello acquisivit, si adversus ea ab Ordine itum non fuisset, ut semel initum foedus amplius minime infregissent.

Praeterea si praefati nostri adversarii tempore belli & finitis induciis, ejusmodi fide, consilio & opere complendo auxilio Nobis commodassent, quae omnia ad superandum tam potentem Regem satis videri potuissent, & ipsi aliter Nos quam diligentem & probum Principem decet, gessissemus, bono consilio non acquiesceremus, ejusmodique auxilio fuisset abusi, dedissemus sine controversia nostris adversariis calumniandi occasionem. Proinde speravimus hac Christiana excusatione adversariis nostris abunde satisfactum, atque Nobis molesti amplius non fuissent, neque Nos apud summos, juxta & infimos traduxissent, animos suos ab effusione Christiani sanguinis abduxissent, id quod ab eis, uti Princeps Christianus, per Deum Optimum Maximum Creatorem, & per JESUM CHRISTUM Servatorem nostrum, petimus, qui dignetur eorum corda lumine divinae bonitatis & misericordiae illuminare, ut Verbum suum & Praecepta pro summa Reipublicae Christianae necessitate, partim ne Christianus sanguis temere effundatur, partim ut viduae & orphani tueantur, animis suis non sine fructu concipiant, & splendore faciant, Regno Poloniae, Nobis, misere afflictas Provinciae, & aliis, quibus haec causa curae est, temere negotium non facessant.

Jam si haec nostra justa & Christiana excusatio eis nondum satisfacere potest, sed gloriam adhuc, quae est istorum hominum professio, sciunt, satis & abunde habent, o CHRISTE! temporis & loci, suam militiam exercendi, atque multas afflictas animas ex faucibus crudelissimi Tyranni Turcae, si modo in genubus eorum situm est, liberandi. Possent insuper maiore jure & minore negotio, si eis facultates, atque res familiares deficerent, ademptas ditiones in Sicilia, Apulia, Italia & aliis provinciis recuperare, quam aliena bona magno periculo atque sine ulla spe, tanta Christiani sanguinis effusione, & tantis impensis invadere.

Nisi quia existimari debeat Regnum Poloniae cum suis potentibus, complicitibus nimis animi & fortunae ad eorum atque maiorum suorum sanguine parva tuenda habere, quam iam olim ablata recuperare. Verumtamen ut adversarii nostri, atque alii hic temere periculum non subeant, fideliter atque pro Christiana Charitate eos admonemus.

Praete-

ANNO 1532. Praeterea quod Nobis ab adversariis obijcitur, maluisse Nos Potentissimi & Christiani Regis Danorum filiam uxorem juxta divinum praeceptum ducere, quam in peccatorum luto contra divinum & humanum jus perpetuo tandem volutari, & quia hoc factum Sacra Scriptura fundatum est, adeo ut adversarii nostri id ipsum haud ignorare queant, absurdum plane ducimus, cum tam prudentibus hac de re pluribus agere, atque parati sumus ejus facti Nos suo loco rationem reddere. Interim adversarii nostris per Nos liceat (atque utinam fieri queat id, quod a Deo Optimo Maximo exoptamus) in caelibatu caste vivere. Quantum ad Nos attinet, ingenue fateamur, hoc donum Nobis minime esse elargitum. Proinde maluimus juxta Pauli doctrinam Christiane in matrimonio vivere, quam extra matrimonium in praesentiarum uri, atque in futuro saeculo a Regno Caelorum excludi.

Quod vero ad adversariorum nostrorum conatum ad armandum in Nos Equestrem Ordinem attinet, maluimus modeste & tanto libentius tegere, quanto certiores sumus, quia & summi & infimi praeter nostram admonitionem sciunt, quantum Provincia Borussiae Germanis hactenus commodaverit, in quam semper plus rei familiaris & sanguinis ab eis impensum est, quam fructus inde perceptum.

Et quemadmodum Galli sepulturam suam in Lombardia, ita Germani suam in Prussia nuper (Dominus prosperet futura) habuerunt. An vero hic Ordo Teutonicorum Equitibus Germaniae profuerit, nemo magis novit, quam illi ipsi. Ista enim nondum praeterierunt. Proinde firmiter credimus, Deum O. M. probi & honorabilis Equestris Ordinis, cum in Germania tum aliis nationibus, corda & animos ad sui nominis gloriam & honorem, atque in tutelam deploratae Reipublicae Christianae non ad famam & inanem gloriam atcupandam, qua Regna & Provincias invadant, producturum, atque longe aliis victoriis dignaturum.

Et quia adversarii nostri ultra hoc agunt, ut Nos apud vulgus & plebem, in odium & invidiam perducant, rogamus & admonemus diligenter, amice & elementer omnes & singulos cuiuscunque conditionis & Ordinis, ut dignentur secundum enumeratas rationes ea, quae facta & intermissa sunt, non aliter, quam juxta praecepta divini & humani juris facta & intermissa esse, dijudicare. Quandoquidem minime dubitamus, si haec causa suo loco, atque apud eos, quorum maxime interest, controverteretur, per Nos & ipsos planum mundo fieri, utrinque nihil

Tom. IV.

aliud quaesitum, quam quod divina praeriter & humana jura secum ferunt & permittunt. Quod si palam fieret, si haec causa aliorum quam ad pacem perveniret, & vulgus etiam Germaniae, pro sua Christiana conscientia, re familiari & vita plus inde dispendii, quam commodi reportaret. Proinde speramus, neminem tam imitem & parum Christianum erga Nos futurum, qui se temere ad hoc induci in sui internecionem patiat, ut Nos indicta causa, & nondum auditos condemnent, atque contra divinam & humanam aequitatem temere laedat.

Quod si inveniat, cui justae istae rationes nondum satisfaciant, & Nos accusare paratus sit, non dedignabimur coram eo tribunali, apud quod ratione proprietatis & possessionis sistere cogimur, id, quod antea dictum fuit, respondere, atq; sententiam expectare. Nihil prorsus dubitantes, neminem non habere Nos eo nomine excusatos.

Quae cum ita se habeant, speramus superius & infimis Ordinibus, adversariis nostris, hac modesta nostra excusatione satisfieri, adeoque, ut amplius Nobis periculum non faciant; siquidem certi sumus, neminem conscientiam nostram, praeter Deum, dijudicaturum.

Quod ad extrema & civilia attinet, existimamus, nihil dubitantes, quin universus mundus non aliter sit expensurus, Nos nostro corpore nihil aliud praestare potuisse, quam quod impune apud Deum & homines factum speramus, & quod pro sua bonitate divina non nostrum, sed Reipublicae commodum quaerere coacti sumus. Insuper magnae Europae parti pacem paravimus, atque Germaniae propugnaculum longi tractus, adversus Ethnicos & Schismaticos hostes extruximus. Atque utinam plures sint, qui non sua (nimirum terrena & propediem interitura) sed Reipublicae Christianae necessaria quaerent, profecto minus haberetur & civilis & externi belli, innumerato, atq; fieri posset, ut communi Christiano hosti maiore vi & commodius resisteretur. Ad quod promovendum Nos (ut natus Princeps Illustris & antiquae Electoralis Familiae Brandeburgensis) summa cura Christiani & principalis animi debitores agnoscimus.

Verumtamen si hac nostra modesta defensione & excusatione adversariis nostris, Administratori, si Diis placet, & aliis, satisfactum non fuerit, protestamur coram Deo Op. Ma. fanis & profanis, summis & infimis Ordinibus, suprema necessitate Nos impelli alteram nostram, quae iusti voluminis mensuram superat, Apologiam

Eeee

edere,

ANNO 1532. edere, & in publicum emittere, quam hodie magna deliberatione preminimus, ne summos juxta & infimos ordines, immo etiam adversarios nostros (quos salvos potius quam perditos cupimus) quibus modestia superiores esse volumus, offendamus, & ad extremam necessitatem, pro Christiana pietate, promovere in votis habemus. Forte futurum est, cuitamen occasionem non libenter praestaremus, ut Christi Servatoris nostri dictum impleatur, quo ait, omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus Caelestis, eradicabitur &c. Quis vero in animum suum inducere potest, ut credat, ex Deo plantatas esse tot inquietas conscientias, quae ex eorum fructibus passim & in multis Provinciis cognitae sunt, quae tantum civilium & externorum bellorum (graviori verbo uti non libet) tot annis exfufcitaverunt. Proinde si repentinum aliquod malum, & periculum inde ortum fuerit, speramus & confidimus, Nos apud Deum & homines excusatos iri. In summa hoc praecantes: Deus Optimus Maximus velit suo populo Christiano misericorditer praeire, eumque perpetua pace dignari. Amen.

A Duce Prussiae ad Regem missa transcriptaque Cracoviae VIII. Junii Anno Domini 1532.

CCIII.

Responsum nomine SIGISMUNDI I. Legato ALBERTI Ducis Prussiae datum, quo culpa nondum determinatorum limitum inter Prussiam & Litvaniam in Commissarios Prussicos rejicitur. A. Domini 1532. Ex Arch. Principum Radiviliorum Nesvisiensis in MS. Tomickii Episc. Cracov. & Regn. Vice-Cancell. Tom. XIV. fol. 28.

Ad ea, quae Dominatio Vestra nomine Illustris Domini ALBERTI in Prussia Ducis &c. Domini sui diffuse in praesentia Majestatis suae, & Senatorum ejus confessu retulit, Majestas sua Serenissima brevibus respondere mandavit.

Caeterum quod Illustris Dominatio sua culpa Commissariorum Majestatis Regiae attribuit, quod limites, inter M. D. Litvaniae & Terram ac Ducatum Illustris Dominationis suae recogniti & revisi non fuerint, Domini Lithvani id vicissim in Praefectos Illustris Dominationis suae rejiciunt, quos scribunt non secundum literarum testimonia, sed secundum arbitrium &

voluntatem suam, locorum appellationem ANNO 1532. designare voluisse. Verum cum videatur Illustri Dominationi suae, ut alii Commissarii ad recensendos dictos limites deputentur, Majestas sua Serenissima id ipsum facile concedit & admittit, curaque vult, ut ad eam anni partem, qua commode lustrari & distingui limites solent, Commissarii ad locum confinium designatum descendant, & rem, quantum in eis erit, transigant & absolvant.

Postremo quod Dominatio Vestra retulit, Illustris Dominationem suam & subditos illius gravari certis novis vestigalium impositionibus, per Praefectos Majestatis suae in Ducatu Masoviae institutis, Majestas sua Serenissima perquiri de hoc, uti se habet, faciet, & Praefectis suis nihilominus mandabit, ut nihil praeter solitum & aequum adversus Illustris Dominationem suam vel subditos illius in exigendis praestationibus admittant, quos ita facturos esse Majestas sua non dubitat.

CCIV.

Epistola SIGISMUNDI I. ad CAROLUM V. Imperatorem, qua eum hortatur, ut bannum in ALBERTUM Prussiae Ducem latum aboliri faciat. Datum Vilnae II. Mart. 1534. Libr. Legat. XV.

Sacra Caesarea & Cath. Majestas.

Intelleximus prodisse ab Judicio Camerae Caesariae Majestatis Vestrae bannum illud adversus Illustris Principem Dominum ALBERTUM Marchionem Brandenburgensem & Ducem Prussiae, nostrum & Sorore Nepotem, & Regni Nostri Poloniae Subditum, quod Vestra Caesarea Majestas anno superiore Nobis postulanti in biennium suspenderat, ad haec ipsius banni executorialia Mandatum cum adjuncta citatione peremptoria adversus ejusdem Ducis, atque adeo nostros subditos Prussiae Ducatus incolas, id quod Nos vehementer miramur, neque tamen adduci possumus, ut credamus, haec Caesariae Vestrae Majestatis jussu fieri, cui ut semper in omnibus gratificari & obsequi pro virili nostra studemus, ita vicissim de ejus in Nos voluntate optima quaeque Nobis pollicemur. Deinde confidimus eandem Caesariam Majestatem Vestram, qua est prudentia, ingenii-que dexteritate, animo secum perpensuram atque reputaturam fuisse, quid difficultatis & offensionis inde exorturum esset, sed suspicamur id importunis ipsius Ad-

ANNO 1534. Administratoris Magisterii Teutonici Ordinis flagitationibus ab ipso Camerae Judicio, Caesarea Majestate Vestra inscia, datum esse; Nobis quidem id placere nequaquam potest, quod adversus Nos, Nepotemque nostrum, & quidem immerentes, ita inceptatur. Eo enim loco id ducimus, quod adversus Nepotem nostrum & Regno nostro subditum Ducem sit, ac si adversus Nos ipsos fiat, cum propter necessitudinis vinculum, tum autem propterea, quod de propria nostra Provincia, Dominio, Jure, Possessione, Privilegiis & Regalibus agitur. Quae Nos tantum abest, ut adimi Nobis & abalienari passuri simus, ut ne minui quidem aut vexari aequo latari simus animo. Neque vero cuiquam justitiam adversus dictum Nepotem & subditum Regno nostro Ducem denegamus. Quare etiam atque etiam petimus a Caesarea Vestra Majestate, dignetur pro summa sua sapientia perspicere & aestimare, dum adhuc integrum est, quantum incendium ex ea re excitari posset, quaeque difficultates, quae pericula, quae denique dissidia & animorum irrationes, quae mutuum nostram & subditorum nostrorum inter se benevolentiam, amicitiam & confederationem, quod omen Deus avertat, laedere posset, quod non sine magno mercatorum, atque adeo totius Orbis Christiani fieret incommodo, ex his initiis exorturum essent. Nos quidem quantum in Nobis erit, sedulo dabimus operam, ne quam ejusmodi malorum ansam demus, deinde ut Majestas Vestra Caesarea Camerae suae Judicio mandet, ut bannum istud una cum Mandato revocent, infringant & irritum faciant. Aut Vestra Majestas, utpote Supremus Judiciorum Praeses & Moderator, id ipsum faciat. Erit id cum vehementer & re utriusque nostrum subditorum, tum Nobis multo gratissimum: Vestrae vero Caesariae Majestatis dignitati, sapientiae, & ei, quod pridem erga Nos experti sumus, propenso studio convenientissimum, postremo toti Christianae Reipublicae longe & jucundissimum & utilissimum. Nos vicissim pro viribus omni officiorum & congruorum obsequiorum genere de Sacra Caesarea Majestate Vestra id promereri non intermitteremus, quam ut Deus Optimus Maximus quam ducitissime incolumem semper secundis rerum successibus felicitet, optamus. Vilnae undecima Martii. Anno Domini 1534.

CCV.

Ejusdem Epistola ad FERDINANDUM Romanorum, atque Hun-

gariae & Bohemicae Regem in ANNO eodem negotio. Datum Vilnae 1534. 12. Mart. 1534. Indidem.

Serenissime Princeps, Amice, Vicine & Sororie noster Charissime.

Editum erat anno superiore bannum a Caesarea Majestate adversus Illustris Principem Dominum ALBERTUM Marchionem Brandenburgensem, & Ducem Prussiae, Nepotem nostrum & Sorore, & Regni nostri Subditum, quo omnes ejus subditi ab jurejurando, fide & obedientia ipsi praestita absolvebantur, sed mox nostri respectu ab eadem Caesarea Majestate in biennium suspensum. Nunc jam nondum exacto eo biennio, denuo audivimus id edictum atque publicum esse, una cum executoriali Mandato. Quod Nos factum vehementer miramur, neque tamen ullo modo proclive est Nobis creditu, Sacrae Caesariae aut Vestrae Majestatis, velut ejus Vicesgerentis, jussu atque voluntate id factum esse. Nam ut ipsi summa semper voluntate, & omni officiorum genere, utramque tam Caesaream quam Regiam Majestatem Vestram prosequimur, illudque sedulo agimus, ne quid unquam, quod easdem Vestras Majestates offendat, faciamus, ita vicissim confidimus, dignitatem nostram Vestrae Majestati curae esse, neque commissuram unquam, ut ea impune a quoquam impetatur, multominus ipsam aliquid ejusmodi facturam esse. Nam quod adversus ipsum Ducem Nepotem nostrum agitur, id Nos perinde aestimamus, ac si adversus Nos ipsos ageretur, cum quod necessitudinis vinculo Nobis devinctus est, tum quod Regno nostro una cum toto Ducatu tuo subditus. Neque vero unquam, Deo propitio, patiemur, ut Provincia nostra & Dominium, quod jure possidemus, Nobis a quoquam aut abalienetur, aut distrahatur, vexeturve. Et tamen Nos, justitiam adversus ipsum Ducem nemini unquam denegavimus, neque deinceps denegabimus. Quapropter petimus etiam atque etiam, cogitet diligenter & perpendat Majestas Vestra, quid difficultatum, quid periculorum, quid offensionum atque dissidiorum (ne quid gravius dicamus, quod ominari nolumus) ex hujusmodi initiis oriturum esset, per quae & necessitudo, quae inter Nos tum vicinitate & confederatione, tum sanguinis vinculo intercedit, violari, & pax atque concordia inter communes subditos, cum magno mercatorum & monopoliarum, imo vero totius Reipublicae damno & incommodo minui atque moveri posset. Agatque Majestas Vestra

Eccc 2

cum

ANNO cum Sacra Cæsarea Majestate Germano
1534. suo, ut istud bannum, una cum suo executoriali Mandato, ab ipso Camerario Judicio revocetur, infringatur, & penitus irritum fiat. Aut ipsæ Majestates Vestrae, velut Summi Judiciorum Præsides & Moderatores, id ipsum faciant. Fuerit id Nobis longe exoptatissimum, Vestrae Majestatis prudentia & voluntate erga Nos spectata dignissimum, subditis communibus utilissimum, & toti Orbi Christiano multo jucundissimum & saluberrimum. Nos vicissim summo studio omnia Majestatis Vestrae gratia facere non posthabebimus. Cupimus Majestatem Vestram quam diutissime atque felicissime valere, una cum tota domo sua. Datum Vilmæ duodecima Martii Anno Domini millesimo quingentesimo trigésimo quarto.

CCVI.

*Ejusdem Epistola ad Præsidentes
Judicio Camerae Imperialis in
eodem negotio. Ibid. Indidem.*

*Spectabiles, Magnifici, Generosi,
grate Dilecti.*

Accepimus bannum illud adversus Illustrissimum Principem Dominum ALBERTUM Marchionem Brandenburgensem, Ducem Prussiae, Nepotem nostrum e Sorore, & Regno nostro subiectum, a Cæsarea Majestate editum, & nostri respectu in biennium suspensum, rursus una cum Mandato executoriali supremo Teutonicorum Ordinis Administratore instante & urgente datum, evulgatum esse. Id Nos factum non mirari non possumus, praesertim cum Nobis persuadeamus, Cæsaream Majestatem eo in Nos esse animo, ut contra priorem suam voluntatem, qua id bannum suspenderat, institutum fuisse credamus. Sed considerent diligenter, atque animo secum revolvant S. Vestrae, quod incendium ex hac scintilla, si adhuc scintilla dicenda est, exoriri posset, quæque difficultates, incommoda, pericula, offensiones denique animorum & dissensiones, ne quid gravius interim, quod ominari nolumus, dicamus, quæ amicitiam & sanguinis necessitudinem Nobis cum Romanis Cæsarea & Regia Majestatibus intervenientem laxare, pacem, concordiam & confederationem nostrorum inter se subditorum turbare, mercatorum commercia impedire, & publicam Christiani Orbis tranquillitatem & felicitatem lædere possent, & imminuere, ex his fontibus emerfuræ essent. Nobis quidem nequaquam sedet in animo, aut ipsi Duci Necessario nostro & Regni nostri Subdito

desse, aut Provinciam nostram Dominumque, quod recuperatum jure possidemus, Nobis adimi, distrahi, minui, aut vexari a quoquam permittere. Et tamen nemini unquam justitiam adversus ipsum Ducem Nepotem & Subditum nostrum denegavimus, aut imposterum denegabimus. Quare postulamus S. Vestras, velint ita rem ipsam temperare, ut id, quod factum est, irritum & inane fiat. Erit id Nobis tam gratum, quam quod gratissimum, subditis nostris, quam utriusque Romanæ Cæsareæ & Regiæ Majestatis saluberrimum, mercatoribus utilissimum, Rei vero publicæ Christianæ maxime ex usu & dignitate. Nos vicissim Vestris S. gratificari studemus. Quas bene valere cupimus. Vilmæ 12. Martii 1534.

CCVII.

*Ejusdem Epistola ad Electores
Romani Imperii in eodem negotio.
Ibid. Indidem.*

*Reverendissimi in Christo Patres, Illustris Principes, Amici Charissimi
ac Honorandissimi.*

Non possumus satis mirari bannum illud, quod Sacra Cæsarea Majestas anno superiori editum respectu nostri in biennium suspenderat, adversus Illustrissimum Principem Dominum ALBERTUM Marchionem Brandenburgensem, Ducem Prussiae, Nepotem nostrum e Sorore, & Regni nostri Subditum, nunc rursus, una cum executoriali Mandato, ab Judicio Camerae Cæsareæ emissum esse, non tam fortassis Cæsareæ & V. S. voluntate concessum, quam importunis ipsius Administratoris Supremi Magisterii Teutonicus Ordinis flagitationibus extortum. Nam quominus alterum illud suspicemur in causa est ea, quam semper in Cæsarea Majestate & V. S. erga Nos esse cognovimus, propensa voluntas, de qua quidvis potius Nobis persuadebimus, quam ut talia adversus Nos, dignitatemque nostram eam, agere credamus. Adversus Nos autem id agi existimamus, quod adversus Nepotem & subditum nostrum agitur. Cui Nos cum pro sanguinis conjunctione, tum pro nostro officio, velut Dominus ejus, id debemus, ut ei nunquam seu consilio, seu auxilio desse, neque, si maxime possemus, velimus, neque tamen cuiquam jus & justitiam adversus ipsum administrandam denegabimus. Sed Dominium nostrum proprium & Provinciam, quam recuperatam jure possidemus, adimi Nobis, aut convelli & infestari

ANNO festari a quoquam permittere nondum
1534. stat sententia. Itaque perpendat diligenter & reputet secum Illustritas Vestra, quantum difficultatis & periculi, quantum offensionis & turbæ, ut ne quid gravius, quod ominari non placet, dicamus, interim ex ea re, si, ut cœpit, procederet, emerfurum esset, quantum denique fomes iste incendium multis mortalibus, & praesertim mercatoribus perniciosum & exitiale, Christianæ vero Reipublicæ detestandum, excitaret. Illud potius Illustritas Vestra pro prudentia sua cum Collegis suis agat & efficiat, ut istud bannum simul cum suo Mandato ab ipso Cæsareæ Camerae Judicio revocetur, tollatur, & penitus irritum fiat. Fecerit Illustritas Vestra rem suæ prudentiæ & dignitati consentaneam, Nobis gratissimam, subditis tam nostris, quam Cæsareæ Majestatis & Illustritatis Vestrae utilissimam, mercatoribus fructuosissimam, & toti Orbi Christiano exoptatissimam. Bene valeat Illustritas Vestra. Vilmæ duodecima Martii Anno Domini millesimo quingentesimo trigésimo quarto.

CCVIII.

*Ejusdem ad Civitates Imperii in
eodem negotio. Vilmæ 13. Martii 1534. Indidem.*

Spectabiles & Famati, grate Dilecti,

Percepimus Bannum illud, quod anno superiore adversus Illustrissimum Principem Dominum ALBERTUM Ducem Prussiae, Nepotem nostrum e Sorore & Regni nostri subditum, a Cæsarea Majestate promulgatum, nostrique respectu in biennium suspensum erat, nunc iterum cum executoriali Mandato ab Judicio Cæsareæ Camerae prodisse. Id quod Nos factum miramur, atque contra Cæsareæ Majestatis sententiam per Supremi Magisterii Theutonicus Ordinis Administratoris flagitationem importunam expressum esse suspicamur. Nam ipsam Cæsaream Majestatem, qua est prudentia, existimamus hanc rem altius ad animum revocaturam fuisse, & perpensuram, quæ difficultates, quæ incommoda, quanta pericula, quam indigna Nobis & subditis utriusque nostrum, pestifera, totique Orbi Christiano detestanda dissidia, quanta viarum inseguritates & obsensiones, quam damnosæ mercatoribus feræ, quæ mercium & bonorum direptiones, ne quid addamus gravius, quod non libenter ominamur, inde emerfuræ essent. Neque enim Nobis est in animo, aut cognatum & subiectum Nobis

Tom. IV.

Principem destituere, aut Privilegia & ANNO
Regalia nostra a Nobis abalienari, Do- 1534.
minium & Provinciam, quam recuperatam jure possidemus, per quenquam auferri, quassari aut vexari permittere. Hæc itaque & sexcenta alia Prudentiæ Vestrae secum reputent, cogitentque, quanta & quam irreparabilia damna ipsis & mercatoribus ex hac animorum irritatio-
ne oriri possent. Agantque cum Judicio Cæsareæ Camerae, quando & e Vestri medio sunt ejus Judicii Assessores, ut istud bannum ejusque Mandatum executoriale revocetur, frangatur, & prorsus irritum fiat. Erit id Prudentiis Vestris & mercatoribus utilissimum, Nobis gratissimum, & Reipublicæ Christianæ longe exoptatissimum; & quæ fuerit hac de re Vestrarum Prudentiarum sententia, reddant Nos primo quoque tempore certiores. Vilmæ tredecima Martii Anno Domini 1534.

CCIX.

Approbatio a SIGISMUNDO Rege data oppignorationis per ALBERTUM Prussiae Ducem Distributus Preuschmarck. Vilmæ nona Maji 1535. Sub Sigillo annulari. Ex Archivo Regni sub Litt. OO. fol. 81.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae &c. Significamus &c. Quod posteaquam Illustris Princeps Dominus ALBERTUS Marchio Brandenburgensis, in Prussia Dux &c. Nepos noster charissimus, rerum & temporum praesentium varium, nec discrimine carentem cursum, hominumque improba studia expendens, certisq; respectibus motus, ditioni & subditis suis de tranquillitate ac tuitione firmiori, quantum fieri posset, melius atque maturius consulere quærens, certa pecuniæ summa ad hoc pium, salutare, animo conceptum beneficium perficiendum, & Reipublicæ praestandum, opus fore judicavit. Utque hoc consilio in deliberationem Terræ illius Pruthenæ Proceribus & incolis posito, tandem Strenuos & Generosos Achaicum Czema Castellani Gedanensem, & Joannem a Werden Burgrabium Proconsulemque Gedanensem, & Capitaneum Novensem, fideles Nobis dilectos hac de causa convenit, & ab eis pariter ad hujusmodi institutum suum efficacius perficiendum, Summam decem millium Marcarum Pruthenarum numeri & monetæ nunc debita frequentia in Terris illis Prussiae currentis in mutuum re ipsa

Ffff

& in

ANNO 1535. & in effectu accipit, ac e diverso illis ipsis ambobus, videlicet Achatio Czema, & Joanni a Werden prædictis, arcem et districtum universum Preuschmarck in Terris illius Prussiae situm, cum omnibus et singulis in eodem contentis, et inde provenientibus necessitatibus, redditibus, censibus, proventibus, fructibus, commoditatibus et emolumentis quibilibet, prout idem Districtus in suis veris terminis et limitibus ab antiquo et hæcenus descriptus et contentus est, & continetur. Ac in omnem effectum, modum et formam, quemadmodum ipsemet Dominus Dux eadem arce et districtu usus est, pro jam dicta mutuata et accepta decem millium marcarum pecunia in vim redemptionis oppignoravit, et legitime inscripsit, prout id in literis inscriptionis, desuper ab ejus Illustritate datis et emanatis, amplius descriptum esse intelligimus. Et proinde idem Dominus Dux, pro nostri in easdem Terras Prussiae juris et dominiis exigentia, Regium nostrum consensum ad rem magis firmandam postulavit. Nos itaque ipsius Domini Ducis vigilantiam, et in rebus prospiciendis et agendis prudentem sollicitudinem adprobantes et gratam habentes, ad illius quoque institutum et necessitatem juvandam inclinati, nostri Regii assensus calculum præfata inscriptioni adjiciendum duximus et consensimus. Eandem in omnibus et per omnia pro Nobis et Successoribus nostris Regibus approbantes, et ratam semper esse et fore volentes et habentes. Harum, quibus sigillum nostrum annulare est subappensum, testimonio literarum. Datum Vilnæ nona Maji Anno Domini millesimo quingentesimo tricesimo quinto, Regni nostri Anno vigesimo nono.

SIGISMUNDUS Rex. mppr.

CCX.

1537. *Supplex Libellus Consiliariorum Prussiae SIGISMUNDO Regi porrectus, quo rogant Eum, ut Officia in illis Terris, nisi Indigenis non conferantur.* Dat. Torunii die 8. Maji Anno 1537. *Ex Archivo Regni Lib. Leg. sub Lit. O. fol. 19.*

Postquam præclarissimæ memoriæ Patris Sacrae Majestatis Vestrae, Divus olim Rex CASIMIRUS iis Terris et Majoribus nostris, qui per spontaneam dedicationem se subdiderant, privilegium concederet, inter alia hanc exactis clementiam suam verbis fatis claris in eodem

privilegio expressit, quod Dignitates et Officia, in Terris iis consistentia et in posterum constituenda, item Castra et Tentatas civitatum et locorum nulli extraneo aut forensi, sed proprio indigenæ conferri deberent, quod etiam Majestas ejus Regia eodem anno hic Thoruniae per aliud privilegium sub Regio et multorum Dominorum Regni appensis sigillis confirmavit. Idem fecerunt Serenissimi olim Reges Fratres Sacrae Majestatis Vestrae, tum per se, tum per Legatos suos, quorum adhuc scripta extant, ipsaemet Sacra Majestas Vestra aliquoties hunc articulum per suam interpretationem robur habere voluit. Maxime autem in Constitutionibus, hic Toruniae Feria 6. ante D. *Misericordiae* Anni Domini millesimi quingentesimi vigesimi primi factis, sub his verbis: „Pollicemur deinde, quia Tentatas, Castra, Dignitates et Officia Terrarum Prussiae nulli extraneo nisi indigenæ Prussiae conferemus.“ Postremo et in Constitutionibus Gdani Anno millesimo quingentesimo vigesimo sexto datis, in primo statim articulo Sacra Majestas Vestra pollicetur, privilegium harum Terrarum manutenere, et secundum ipsius tenorem Dignitates, Officia et Capitaneatus solis indigenis conferre. Quæ Sacrae Majestatis Vestrae declaratio multo habetur clarius in Transactione cum Capitulo Varmiensis, ubi nec Filium, nec Fratrem suum Sacra Majestas Vestra censet esse Prussiae Indigenam. Qua igitur quispiam alius Regni Poloniae indigena nostras erit? Testantur insuper Sacrae Majestatis Vestrae data Nobis Diplomata, quod per susceptionem olim Magnifici Domini Palatini Calissiensis Zarembya in Capitaneum Slochoviensem, et Generosi quondam Joannis Balinski in Consiliarium nostrum, privilegio nostro et huic verbo *Indigena* nihil derogari deberet. Quum igitur hæc omnia manifestiora sunt, quam ut majori probatione egeant, sintque adhuc, ut confidimus, in recenti Sacrae Majestatis Vestrae memoria, Sacram Majestatem Vestram humillime supplicamus, fidelissimeque consulimus, ut nos in ea toties facta declaratione clementer conservare, atque, ut est pollicita, manutenere velit, ne ob id inter Communitates nostras, quæ privilegiorum nostrorum observationi summo pere intendunt, turbatio non levis, atque etiam animorum gravis exulceratio suboriri posset, quæ accedente in his æquitate, ac incomparabili prudentia Sacrae Majestatis Vestrae continebitur. Caterum, Serenissime Rex, in responso, quod Venerabili Domino Joanni Dziadulski Archidiacono Vladislaviensi, Nuntio Vestrae

ANNO 1537.

ANNO 1537. chidiacono Vladislaviensi, Nuntio Vestrae Majestatis dedimus, precati sumus Majestatem Vestram, dignaretur Articulos Constitutionum olim Gdani factarum, quos in hoc Conventu ad partium super his contententium sanctam concordiam conciliavimus, et ad Sacram Majestatem Vestram mittimus, sua autoritate robore et innovare, quod ut Sacra Majestas Vestra pro fide sibi atque obedientia Communitatum nostrarum firmanda faciat, fidelissime iterum atque iterum consulimus, humillimeque supplicamus, magnam nobis in eo pro communi harum Terrarum tranquillitate conservanda gratiam factura. Dat. etc. in Conventu nostro Generali ad Festum S. Stanislai Thorunii celebrato die 8. Maji Anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo septimo.

CCXI.

1538. *Constitutiones Terrarum Prussiae, in Publicis Comitibus Thorunensibus SIGISMUNDI Regis auctoritate confirmatae.* Cracoviae Anno 1538. Feria V. post Festum Nativitatis B. Virginis MARIAE.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, totiusque Prussiae, Masoviae &c. Hæres. Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis, præsentibus & futuris, harum notitiam habituris, quia consulere volentes multiplicibus erroribus & abusibus, qui cum in divinis ac etiam humanis rebus inoleverant in Terris & Civitatibus nostris Prussiae; ac bonæ reformationi defectuum & dissidiorum, quæ in ipsis Terris oborta fuerant, utiliter intendentes, de consilio & consensu omnium Consiliariorum & Nuntiorum Communitatis, tam Militaris quam etiam Civilis Ordinis, infra scriptas Constitutiones, edidimus, promulgavimus & confirmavimus.

In primis, quisque Palatinus habeat apud se exemplum seu copiam Privilegii Terrarum Prussiae, & illud unicuique petenti ostendet, & coram eo legi faciet, quod Nos manutenere, & secundum ipsius tenorem tam spiritualium quam secularium Dignitates, Officia & Capitaneatus solis & propriis Terrarum Prussiae Indigenis conferemus.

Judicia Terrestria in singulis Palatinatibus quotannis bis servantur ita, ut in Palatinatu Culmensi primum Judicium feria tertia post Dominicam Quasimodogeniti, secundum autem feria tertia post

ANNO 1538. *Lamperti* celebretur. In aliis autem Palatinatibus juxta veterem consuetudinem observetur. Ex quibus quidem Judiciis Terrestribus appellationes ordinariæ fiant ad Conventus Generales Terrarum Prussiae, a Conventibus autem Generalibus ad Regium Tribunal nostrum, donec alterutra partium tres conformes sententias obtinuerit.

Ut autem frivola & temerariae appellationes nonnihil cohibeantur, quisquis in Judicio Terrestri ad Conventum Gen. appellaverit, tres marcas in Judicium reponat; si vero a Conventu Generali ad Nos appellatum fuerit, sex floreni per triginta grossos deponantur. Et si appellans coram Judice appellato succubuerit, in usum publicum Judicii, in quo erant depositi, cedant; alioquin parti restituantur.

Nec Palatini causas ad Jus Terrestre spectantes, nisi de consensu partium, judicent, & provocantes ad Judicium Terrestre remittant: exceptis causis levioribus, quæ videlicet valorem decem marcarum non excedant. Hæc quidem sine strepitu judicii de simplici, & plano ab eis componi possunt; in causis autem sanguinis & factio recenti deprehensis indilaram justitiam ministrent, nec partes contententes ad componendam amice inter se controversiam cogant, nec ullas poenas exigant, nisi per judicium decretas, quarum poenarum tertia pars Judicio Terrestri, reliquæ duæ partes Palatino loci cedant.

Palatini & Capitanei citati tam in Judicio Terrestri, quam Conventuum publicorum respondere sint obligati: exceptis actionibus super bonis nostris Regalibus emergentibus. Capitanei autem juxta continentiam Privilegii Terrarum Prussiae sint indigenæ possessionati, ratione quarum possessionum, si bona Terrestria fuerint, Judicio Terrestri sint subiecti.

Ut autem temerariæ lites amputentur, Commissarios sive Judices delegatos non deputabimus in causis ad Judicium Terrestre spectantibus, & minus in eo jam pendentibus, nisi per appellationem ordinariam, de qua superius dictum est, a sententia definitiva seu interlocutoria jam lata, ad Tribunal nostrum devolutæ fuerint; exceptis causis limitum, bonorum nostrorum Regalium, & divisione fratrurn & proximorum.

Nec Judices delegatos seu Commissarios, a quibus semel appellatum est, in eadem causa denno deputabimus, nec causam ad ipsos remitemus. Non enim verisimile aut honestum videtur, quod judex pristinam suam sententiam retractet,

Ffff 2

ANNO aut aliter postea iudicet, quam antea iudicaverat. 1538.

Conventus autem publici seu generales, juxta proximam Ordinationem nostram, in Prussia quotannis bis celebrentur, verno videlicet tempore Mariæburgi ad diem S. Stanislai; tempore autem autumnii in Graudentz ad diem S. Michaëlis; in nostro tamen arbitrio erit, cum res ita postulaverit, alium locum & tempus hujusmodi Conventibus præscribere. Peculiares autem Conventus per Nos instituendi locum & diem ex nostro arbitrio fortientur.

Ad prædictos Generales Conventus omnes causæ tam ex Civitatibus, quam ex Judiciis Terrestribus per appellationem devolvantur, & etiam sine speciali Commissione nostra iudicentur. Deinde vero, & non antea, ad supremum Tribunal nostrum remittantur, parte provocante, cui ad prosequendam appellationem a iudicibus legitimus terminus præfigatur, quam appellationem si intra unius anni spatium non prosequerentur, prior sententia, juxta juris communis dispositionem, ut prædictum est, in rem transeat iudicatam, & executioni demandetur.

Ante Conventum vero publicum, per Nos & Successores nostros singulariter instituendum, in singulis Palatinatibus Culmensi videlicet, Mariæburgensi et Pomeraniæ, fiat Nobilitatis Conventio particularis, quam secundum morem antiquum Palatini, in singulis Districtibus Palatinatus sui, ad aliquem locum convenientem literis suis convocent, ut Nuntii ad hujusmodi Conventum mittendi eligantur. Qui autem vocatus non comparuerit poenam duarum marcarum pendet, cujus medietas Palatino ejus loci, altera vero arario publico proveniat; exceptis Dietarum Terrarum Prussiæ Consiliariis nostris, sive Equestris, sive Civilis sint Ordinis.

At cum frustra sententiæ ferantur, nisi legitimæ executioni demandentur, volumus et infrangibili Constitutione sancimus, ut deinceps unusquisque, cujusvis conditionis aut eminentiæ fuerit, rei judicæ, sine omni contradictione, cum effectu pareat et obsequatur; alioqui locorum Palatini, nullo alio mandato expectato, legitimam executionem faciant, adjuncto sibi, ubi causæ conditio id postulaverit, Capitaneo et Nobilibus illius Districtus, aut etiam, si necessitas exegerit, omnibus et singulis Vassallis nostris, seu Nobilibus illius Palatinatus, quos ad assistendum illi sub iuramentum debito et amissione feudorum obligatos esse decer-

nimus. Si vero majori potentia sit opus, ANNO negotium ad Nos referri volumus, ut 1538. opportunis rationibus rebus provideamus, Palatinos similiter ad hujusmodi executiones faciendas, justitiamque oppressis ministrandam, iuramentum Nobis præstitum adigat, quos etiam, si remissiores fuerint, quinquaginta florenorum Hungaricalium poena plecti volumus, cujus mæltæ medietas parti, cui justitia denegata est, altera vero medietas arario publico Terrarum Prussiæ cedat.

Ubi autem quis executioni voluerit resistere, aut jam factam violare convictus fuerit, poena banni sive proscriptionis, ac bonorum confiscatione irremissibiliter puniatur; ex quibus bonis parti læsæ primum fiat satis; quod reliquum fuerit, prædicto fisco applicetur.

Statuimus præterea, ut nullus Capitaneus, Nobilis, Civis, aut quivis alius, cujusvis conditionis existat, personis, castris, domibus aut possessionibus alicujus ullam violentiam inferre, incursionem facere, in publicis stratis infidias ponere præsumat: super his convictus, juxta antiquum Plebiscitum Terræ Culmensis, capitali poena puniatur.

Et cum aliquis Nobilis Decreto publici Conventus, Judiciio Palatinorum aut Terrestris capitur, quod sub certis poenis in potestatem aut carcerem civilem non tradatur, sed in manus Palatinorum. Si quis autem in civitate, ubi nulla arx est, capitur, et auctoritate Conventus, Palatini aut Judicii in carcerem civilem conjicitur, in potestate eorundem, et non civitatis, permaneat; fidejussoria autem cautione a carcere hujusmodi liberetur, nisi causa fuerit criminalis.

Et ut sub poena viginti Florenorum Hungaricalium, quorum medietas Palatino, altera parti læsæ cedat, absque ulla remissione persolvenda, Nobiles, eorum subditi auctoritate seu potestate civili non capiantur, detineantur aut arrestentur. Nec Nobiles auctoritate propria capiant aut detineant cives aut eorum subditos, sed unusquisque coram iudice suo ordinario conveniatur, et justitiam requirat, nisi in casibus recentibus et actionibus criminalibus, prout Pax perpetua disponit, statuens, quod delinquens in loco delicti deprehensus, et contrahens de contractu recenti in loco contractus poterit conveniri.

Præterea ne in fluminibus Terrarum nostrarum Prussiæ ab antiquo navigabilibus quibuscunque obstacula fiant, ut tam piscibus, quam navibus et lignis liber transitus permittatur; bonis ac jurebus nostris Regalibus, et quorumcunque privile-

ANNO privilegiis antiquis, et præscripta consue- 1538. tudine salvis.

Nobilibus autem, qui habeant privilegium piscandi in lacubus nostris Regiis, aut testibus fide dignis probare possunt, se fuisse in possessione piscandi, aut quorum limites aut ager stagnis nostris Regiis adjacet, his quidem piscatio permitti debet, sed parvis retibus duntaxat, ad usum et mensam eorum propriam, non autem ad vendendum, ea tamen conditione, ut retia castrensia in hyeme primos habeant tractus, et quod tempore, quando pisces, qui Germanice Bressen, Polonice Leszcz vocantur, semen aut fetum emittunt, nulli liberum sit in lacubus nostris Regiis piscari, ne hujusmodi piscium fœtura in augmentando impediatur, sed nolumus per hunc articulum tenentariis bonorum nostrorum Regalium aliquod præjudicium generari, aut ipsis, seu quibuslibet aliis, proprios lacus habentibus, vim aliquam inferri, quo minus jurebus suis et antiquis privilegiis uti possent.

Et præterea, ut Ecclesiastici bona terrestria Ecclesiis adscribenda & approprianda sive incorporanda, absque speciali consensu nostro, a modo non nisi a suis vassallis emant, ne obsequia Nobis ex ipsis debita intereant, pro se vero privatim illa emere possunt, quæ si in vita sua non alienaverint, aut cuiquam non donaverint, ad eorum propinquos et consanguineos devolvantur.

Civibus bona terrestria, et Nobilibus civilia bona liberum sit deinceps emere, ita tamen, quod ad paria onera utrinque ferenda sint obligati, quod scilicet cives ratione bonorum terrestrium omnia Nobilitatis onera, et Nobiles ratione civilium bonorum omnia civilia onera aequis pælsibus ferant.

Nec a modo liceat rusticis feras in nemoribus venari, nec laqueos in sylvis et agris ponere, canes aut retia venatoria habere; alioqui in potestate Dominorum sit bombardas, canes et retia hujusmodi auferre, et pro qualitate excessus, mandatum praevaricantes in decem marcis, Domino fundi applicandis, toties quoties punire, exceptis folsis pro luporum captura, quas, sine tamen cujusvis præjudicio, quilibet eum consensu Dominorum habere potest.

Simili modo nec Palatini, Capitanei, aut Nobiles, alter in alterius fundo, absque voluntate Domini fundi, venari, nec in sylvis feras domare aut cicurare debet, quod Klupßen vocant, sub amissione rerum, equorum et currum.

Bombardis autem nemo omnino nec in propriis, nec in alienis sylvis sub po-

na centum Florenorum Hungaricalium, ANNO irremissibiliter solvendum, a modo u- 1538. tatur; cujus mæltæ medietas Nobis, altera aerario publico Terrarum Prussiæ proveniat.

Et item ut Palatini et Capitanei, quique in suo Palatinatu et Capitaneatu, diligenter fines terrarum observent, ne prædones et grassatores ingrediendo et egrediendo impune grassentur.

Et præterea, ne rustici cum bombardis, cuspidibus, lanceis, gladiis, aut similibus armis publice aut privatim incedant, eaque deferant, nisi ad venationem, aut publicam pacem tuendam, a Dominis et Potestatibus suis evocati fuerint: Sculteris etiam exceptis, quibus ob publicam functionem armatis esse liceat.

Ex quo etiam multorum querimoniis accepimus, quosdam Officialium nostrorum, præsertim Tucholienfes, prætextu Mandati prohibitorii de investigatione salis peregrini in Poloniam innocentibus, antequam finibus Terræ appropinquent, salem adimere, quod, quia iniquum est, sub gravi indignatione nostra prohibemus, ne de caetero cuiquam adimatur, nisi ultra fines transgresso.

Nobiles præterea Districtus Schiochoviensis instar rusticorum, ut ligna ad arcem ducant, aut alia servitia rusticalia faciant, cogi nolumus, sed antiquam consuetudinem servandam esse decernimus.

Cum etiam mercatores, et præsertim peregrini et exotici homines, in Nobilitatis ac Civitatum injuriam pelles, frumenta, humulum, ceram, linum, et alia mercium genera, in villis ac pagis clam et publice coemere, et negotiationes illicitas exercere soleant, auctoritate nostra Regia firmiter prohibemus, ne id de caetero fiat, statuentes, ut deinceps subditi Dominorum merces et res suas vendibiles in civitates juxta veterem consuetudinem ducant, et in foro publico venales exhibeant; legitima tamen Dominorum suorum, cum pellibus ferarum et bestiarum sylvestrium, ratione habita: alioqui emptoribus equos et currus, venditoribus autem res venditas a Præfectis nostris adimi et confiscari volumus.

Mandamus insuper, et ita omnino habere volumus, ut Palatini debitores decimarum aratralium, et quorumvis Ecclesiasticorum proventuum censuras contumaciter sustinentes, ad hujusmodi debitorum solutionem remediis opportunis compellant, ne Ecclesiastici proventibus suis fraudentur.

Ea itaque omnia et singula superius descripta, quæ vel veterum privilegio-

ANNO rum rationem continent, firma & fixa, ut
1538. prius, vel noviter ad publicum commo-
dum inventa, rata & perpetua esse volu-
mus. Harum serie literarum, quibus &
manum & sigillum nostrum apponere cu-
ravimus. Datum Cracoviae feria quinta
post festum Nativitatis Beatissimae Virgi-
nis Mariae proxima, Anno ejusdem par-
tus millesimo, quingentesimo, trigesimo
octavo, Regni vero nostri Anno trigesi-
mo secundo.

SIGISMUNDUS Rex.

CCXII.

1539. *Instructio D. Stanislao Lascki data,
cum apud JOACHIMUM Brande-
burgensem Ducem Nuntium age-
ret, in qua exponuntur causae,
cur Filio ejus Prussiae feudum
collatum non fuerit. Anno 1539.
d. 12. Mart. Lib. Legat. sub
Lit. P. fol. 2.*

Principio Sacrae Majestatis Regiae ver-
bis Illustrissimum Dominum Ducem
plurimum salvere jubebit, faustaque illi
omnia, & felicia precabitur tanquam ei,
quem Sacra Majestas Regia Filii charis-
simi loco numeroque habeat.

Excusabit postea quod Legato Ill. D.
ejus Magnifico Domino Moltzan responsi
nihil dederit certi & deliberati super po-
stulatione feudi in Prussia. Nam cum
Sacra Majestas Regia gravioribus aliis
Regni negotiis esset occupata, non potuit
ea dere ad Senatores & Consiliarios suos
referre, nisi prius Regni rebus constitutis.

Ceterum, ut primum tempus nata
est opportunum, ita, ut se facturam fuit
pollicita, singulos Regni sui Senatores
sententiam rogavit, ut quae ea de re sen-
tirent, dicerent, de qua Illustratisejus
Legatus verba fecerat.

Ac omnes quidem uno ore, si quid ef-
fet uni alicui tribuendum, cum esse di-
cebant, Ill. Dominum Marchionem, ut
ei prae ceteris tribui omnia deberet.
Nam cum & Gener sit Sacrae Majestatis
Regiae, & Regni Vicinus, id quod in
propinqua amicitiae parte ponitur, fieri
non potest, cui tantae & tam arctae ne-
cessitudinis causa cum Sacra Majestate
Regia, cumque Regno illius intercedunt,
quin is necessario & Serenissimo Socero,
& Regno ejus sit amicissimus. Propter
hanc itaque amicitiam, cum Ill. D. ejus non so-
lum retinendam, verum etiam accessione
aliqua locupletandam, libenter omnes Re-
gni Ordines postulationi Illustritatis ejus
assensu fuissent, si absque incommodo ali-

quo & detrimento Regni id facere licuisset. ANNO
1539. Nunc si admisissent in feudum Du-
catus Prussiae Nepotem ex Filia Sacrae
Majestatis Regiae, Illustrissimi Domini
Marchionis Filium, tardius Ducatum illum
Regni corpori adjunctum iri judicarent,
se autem in Regni commoda jurasse, quibus
omnia posteriora ducere necesse haberent,
si fidem suam & Religionem salvam esse
vellent.

Deinde vero meminisse se, quantum in
eo negotii fuerit & difficultatis cum Ill.
Dominus Prussiae Dux inter Senatores &
Consiliarios Regni se ponere, atque cum
illis de summis rebus statuendi suffragium
obtinere cupiebat: idque tanto studio &
contentione, vix ut ei resisti potuerit.
Cum tamen Ducibus Masoviae, qui &
ipsi in fide erant Serenissimorum Poloniae
Regum, locus consultandi nunquam fuerit.
Quod si casu aliquo eveniret, ut Ill. ejus
Filius in feudum Prussiae Ducatus recipe-
retur, tum vero metuebant ne illi, &
potenti Principi, & tanta necessitudine
Regno conjuncto negari non posset, quin,
quod perficere alii non potuerant, suffra-
gium ille in consilio Regni obtineret.

Non oblitus sunt etiam eorum, de qui-
bus cum a Summo Pontifice, tum a Cae-
sarea Majestate post admissum feudum in
Prussia graviter est cum Regia Majestate
expostulatum, neque eos remittit ista sol-
licitudo, ut cum illis negotium sit assidue,
contra communem Christiani nominis ho-
stem bellandi, non cogantur aliquando a
potentibus Prussiae Principibus, ut sit, in-
juria lacerati vires distrahere, & hoc Re-
gnum, quod veluti propugnaculum est
quoddam Christianarum Ditionum, in
praedam infidelibus exponere.

Hac atque alia praeterea nonnulla, quae
nil attinet in praesentia pluribus com-
memorari, attulerunt Senatores & Consilarii
Sacrae Majestatis Regiae, quamobrem ne-
quaquam esse concedendum votis Illustris-
simi Domini Marchionis, cujus causam
cum Sacra Majestas Regia quam maxi-
me adjutam vellet, constanti tamen suo-
rum voluntati cedere necesse ad praesens
habuit. Ipsa certe pro eo amore, quo
Illustrissimum Dominum Generum suum
majori, quam credi queat, prosequitur,
libenter omnia in gratiam ejus factura
fuisset, si per Regni Ordines licitum fuisset.

Quod si aliquando major alia dabitur
opportunitas in hac causa desiderio Ill. D.
suae satisfaciendi, nihil eorum praetermittet
Sacra Majestas Regia, quae ad Socerum
vel Parentem potius indulgentissimum
pertinebunt, & quid aliquando effecerit
vel per Literas, vel per Nuntium illius
D. Ill. reddet certiore.

Illu-

ANNO Illustrissimam Filiam nostram verbis
1539. nostris salutabit Orator, & illi fausta om-
nia & prolixa precabitur, simulque postula-
bit, ut Nos de statu suo & quibusque
successibus certiores faciat.

CCXIII.

1540. *Exemplar Epistolae SIGISMUNDI I.
Regis ad Abbates Prussiae, in
qua eos hortatur, ut partem
proventuum ad promovenda lite-
rarum studia convertant. Da-
tum Vilnae 8. Jul. 1540. Ex
Archivo Regni Lib. sub Lit. H.
fol. 287.*

Venerabilis Devote Nobis Dilecte.

Quandoquidem ea nunc sunt tempora,
ut refrigerit charitas, abundet mul-
torum iniquitas, & perquam pauci repe-
riantur, qui, relicto saculo, vitam se tra-
dere velint monasticam, nihilominus Abba-
tiarum & Monasteriorum proventus fa-
tis sint uberes, cum pauci admodum in
eis alantur, petiverunt a Nobis Consilia-
rii Terrarum nostrarum Prussiae, ut cum
Dominationem tuam, tum alios Abbates
& Monasteriorum Praefectos in Terris
nostris Prussiae hortaremur, quo ex pro-
ventibus impertire aliquid velint ad lu-
dum literarium instaurandum, bonasque
artes in Terris Prussiae provehendas.
Quae cum aequa Nobis visa sit eorum pe-
ticio, neque aliam in rem honestiorem
proventus Monasteriorum expendi pos-
sit, quam in literarum studia promo-
venda, hortamur Dominationem Tuam, ut
quod erat impensura in alendos religio-
sos Fratres, si aequae nunc multi essent, atque
fuerunt bonis illis temporibus, id con-
vertat in excitanda & promovenda litera-
rum studia juxta Consiliorum nostro-
rum voluntatem, quam procul dubio li-
teris suis Dominationi Tuae declararunt
factura pro gratia nostra. Datt. Vilnae
8. Julii 1540.

*Ad Mandatum Regiae
Majest. proprium.*

CCXIV.

1541. *Litterae SIGISMUNDI I. Regis ad
CAROLUM Imperatorem pro
abrogando Decreto Proscriptio-
nis in ALBERTUM Ducem Prussiae
lato. Dat. Vil. 22. Januar. 1541.
Lib. Legat. sub Lit. I. pag. 87.*

Serenissime &c.

Menses jam aliquot intercesserunt, cum
Nos ad Majestatem Vestram scribe-

re meminimus, atque ab ea magno studio ANNO
contendere, ut proscriptionis Decretum 1541.
contra Illustrissimum Dominum ALBERTUM
Ducem Prussiae, Marchionem Brande-
burgensem, Nepotem nostrum charissi-
mum latum induci vellet & antiquari,
quod parum esset dignum ea conjunctio-
ne & amicitia, quae vetus Nobis cum
Majestate Vestra est constituta, multis
etiam propinquitatis vinculis magis atque
magis colligata & corroborata, proscri-
ptum esse eum, qui & in fide nostra est,
& cum a Majestate Vestra minime alie-
nus, tum Nobis arcta est necessitudine
conjunctus.

Ad haec ita Nobis tum Majestas Vestra
responderat, sibi, nisi in Comitibus, ea de
re quidquam statuere integrum non esse,
sed cum primum esset habitura Comitibus,
cura sibi petitionem nostram futuram.
Cum itaque certiores facti simus, hoc tem-
pore Comitibus Ratisbonae haberi, esse Ma-
jestati Vestrae in memoriam ea revocan-
da duximus, quae illi superioribus men-
sibus de abrogando proscriptionis Decre-
to scripseramus. A qua majorem in mo-
dum petimus, ut petitionis illius nostrae,
quod se facturam receperat, rationem
hoc tempore habere velit, atque odiosum
istud proscriptionis Decretum, a non suis
Judicibus latum, circumduci jubeat,
& rescindi. Quam enim jurisdictionem
habet Judicium Camerae Majestatis Ve-
strae Imperialis in Vassallum nostrum, in
eum, qui in fidem nostram, Regnumque
Poloniae concessit, in qua Majores ejus,
antequam rebellassent, nonnulli semper
fuerunt. De quo mirari quidem Nos sa-
tis non possumus, quod tantum sibi sum-
pserit, ut contra eos, qui nostri sunt, &
non alterius cujusquam juris & potesta-
tis, sententiam ferre non dubitaret. Ipsi
us Majestatis Vestrae judicium facimus,
si quisquam moliri vellet aliquid contra
eum, qui & Vassallus noster est, & So-
roris nostrae Filius, num Nobis illi de-
esse liceret? aut non omnia Nos potius
opperiret experiri pro Feudatarii Prin-
cipis Officio, ut eum a vi cujusvis & im-
petu factum, testum conservare posse-
mus. Sed Nobis tamen nihil aequae cu-
rae fuit unquam, atque ut non modore-
tinere possemus constitutam Nobis cum
Majestate Vestra necessitudinem, verum
etiam majore indies cumulo augere. In
quo nostro erga illam officio permane-
mus, neque sumus ab eo unquam discessu-
ri. Iterum atque iterum Majestatem Ve-
stram rogamus, ut quo Nos erga se ani-
mo esse videt, eundem erga Nos vicis-
sim suum in hac petitione nostra declaret.
Erit hoc aequitatis & justitiae Majestatis

Gggg 2

Ve-

ANNO Vestrae, a non suis Judicibus latam sententiam rescindere, ac ad veterem inter Nos, & Majores utriusque nostrum mutuam conjunctionem non paenitendis accessibus augendam & amplificandam plurimum pertinebit. Dat. Vilnae 22. Januarii Anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo primo, Regni nostri 35.

CCXV.

Litterae ALBERTI Ducis Prussiae ad SIGISMUNDUM I. Poloniae Regem, in quibus de re monetaria praecipue, & de nonnullis aliis negotiis agitur. Datum Regiomonti Anno 1541. d. 7. Januarii. Ex Archivo Regni Lib. Legat. sub Lit. J. fol. 70.

Serenissime Rex, Potentissime Monarcha, Princeps & Domine Clementissime.

In primis offero Regiae Vestrae Majestati omne obsequium ex sincero animi affectu. Serenissime Rex, Domine mihi Clementissime. Ex quo Regia Vestra Majestas a me suos missos per Legatos nuper postulavit, ut a moneta cudenda, exemplo Regiae Vestrae Majestatis, aliarumque Regalium Civitatum Prutenicae partis, incede vacantium, desisterem, & Regiae Vestrae Majestati ego semper ea in re cum omni submissione ac obedientia declarando, & sufficientes pro parte causas me impediens, iusteque remorantes exponendo, in coronide supplicarem, ne Regia Vestra Majestas cum interdictionis Mandato monetae meae excusae properare velit, donec & ego cum fidelibus meis omnium Ordinum Ducatus Prussiae subditis celebratis Comitibus consultarem & deliberarem, quo pacto & ego ex accepta eorum conclusa sententia erga Regiam Vestram Majestatem me cum omni subjectione, quantum citra privilegiorum iacturam fieri possit, operari, & aequabili ratione suae Majestati me accommodare velim. Et licet Reg. Vestrae Majestati, perlubens antea promissionem huiusmodi implendo, subdite respondissem, nec non fidorum subditorum meorum omnium Provinciae Ordinum deliberationem & petitionem humillimam dudum significassem, negotia tamen interim emergentia remorata sunt, & haec contra vora etiam nostra utramque partem avocarunt. Quare subdita & amica mea petitio est: Regia Vestra Majestas nullam de tali responsionis protractione inclementiam suscipere ve-

lit: sed Regia potius gratia & pietate modo audire, meque una fides meis cum subditis in nostro responso & humilibus petitionibus juxta confidentiam nostram clementer exaudire.

Non dubito, quin Regia Vestra Majestas recenti adhuc memoria teneat, nullam monetario in negotio difficultatem perpetua olim in confederatione intercessisse, quam ut ego ad tempus cessarem, donec Regia Vestra Majestas una cum Ordinibus Prutenicae Vestrae Majestatis partis de monetae valore, statu, conditione, grano & scissura perpetuo deinceps servanda convenirent, quemadmodum & huiusmodi concordia, auctoritate, mandatoque Regiae Vestrae Majestatis, & ambarum partium consensu, Marienburgi Anno vigesimo octavo post sesquimillesimum erecta & consummata fuerat. Super qua & hic illa jam usitata moneta apud utramque Partem excudiccepit, perpetuis futuris temporibus valitura & duratura. Auctoritate praeterea, mandato, Regiae Majestatis voluntate observata, nec non & communi totius Borussiae finali conclusione & concordia expensa, ego, ut obedientem Principem decebat, vetustam monetam incredibili damno cassabam, & penitus abolebam. Tenet & Regia Vestra Majestas procul dubio clementi simili memoria, quo pacto, quave conditione ego, una meis fidelibus harum Prutenicarum Provinciarum cum subditis Vestrae Majestati, laudabilique Poloniae Coronae cessimus, & Regiae ditioni ampliandae appositi simus. Quam ampla denique spes, perpetua per concordata & alia, mihi meisque subditis promissa, affulserit. Sic, ut principio praedicta per concordata Regiae clementiae decisione ad acceptam antea feudalem submissionem, ac per Regiae Vestrae Majestatis pleno mandato Legatos ad hoc destinatos multifaria mihi promissio est facta, quae & Regiis litteris, jure, liberalitate & Regiae clementia fulcitis, est munita & consummata: Simul & ampliora a Regia Vestra Majestate laudabilique Corona beneficia semper mihi indubitate promitterem obvolutura, admonitus fueram, persuasissimumque haberem, me, ac meas illas universas, apud vetusta jure hereditario haecenus acquisita privilegia, immunitates, laudabiliaque hucusque retenta jura & consuetudines citra omnem molestiam & perturbationem permanfuras, ac illas Nobis perpetuo conservari, quae haecenus assecuti essemus gratis.

Contigit nihilominus super hac omnia, quod quidam mei Ducatus subditi, qui licet

ANNO licet contra quosdam cives Gedanenenses judicalem eorum consueto ordinario nostrae Curiae Consistorio sententiam pro se acceperint, isti tamen contra Provinciae huius ac omnium meorum libertatem, jura, consuetudinem, & vetustas observationes, a meis Antecessoribus ante aliquot centum annos sanguine etiam paratas, ac nuper una mecum ad laudabilem Poloniae Coronam devolutas, nec non & recentiora praedicta contra privilegia ad Regiam Vestram Majestatem a Consistorio nostro appellavit, e qua re meis subditis importabilia damna fluxere, una etiam totius causae damnosissima protelatione, ejus nec adhuc hodie exitus ullus apparet. Accedit & his non minor molestia, quod dum nonnulli meorum subditorum interim eos cives praedictos, qui appellationem minus iuste interposuerant, Danescei in jus vocarant, & hoc aliis emergentibus de causis, nihil est aequius, tamen iustitia est ipsis denegata, appellationem tantummodo praetextentes: Sicque ob unam causam, eam scilicet, pro qua appellatio interceisset, omnes aliae etiam minime huic appendentes suspenduntur, ac contra omne jus aequi & boni meis subditis iustitia denegatur, in perpetuam inopiam nonnullos ex meis una cum uxoribus & liberis redactos.

Regia praeterea Vestra Majestas nonnullas ad me litteras per Nobilem mihi specialiter dilectum Achatium Czema destinaverat. Quarum prima ea indicavit, quae Regiae Vestrae Majestatis Consilarii & Legati Regiae partis Borussiae celebratis nuper in Graudentz Comitibus significarunt. Quod scilicet Regiae Vestrae Majestatis Civitates, Mandato Regio parendo, a moneta cudenda desistere velint. Sed quia id a me non similiter praestaretur, magnum Provinciae detrimentum sequeretur, ideoque & Regiae Vestrae Majestati supplicarunt, ut, quocunque tandem modo fieri posset, & me quoque inducere conaretur, quo cudenda monetae opera tandem resignarem. Quapropter clementer me admonendo, & a me summo perequirendo, postulavit, ut ea, quae facere deliberafsem, mox aperirem, ac finaliter a moneta cudenda cessarem, quemadmodum & Regiae Vestrae Majestatis scripta latius in se continere. Super quo Regiae Vestrae Majestati omni submissione praemissa obedienter & amice significare volui, praecipue cum Regia Vestra Majestas praedictis suae Majestatis litteris simul indicaverit, se sollicitam esse, ne responsionem de negotio monetario ita protraherem, quo Regiae Vestrae Majestatis Regis & Provinciae haud parva iactura im-

Tom. IV.

minere possit, ex eo potissimum suspicionem colligens, quod priori responso Regiae Vestrae Majestatis Legatis dato, non expresserim, quo tempore Comitibus cum meis fidelibus subditis instituere velim. Quod ego tamen haud secus fecerim, quum Regiae Majestati Vestrae praedicto meo responso simul indicaverim, licet fortasse non tam expresse, ut ipsa velit, quod conventionem subditorum fidelium meorum omnium Ordinum quamprimum procurare instituerim, quemadmodum etiam jam factum est. In qua super hac causa non ad me tantum, sed & ad totam Provinciam et omnes subditos spectans consultaretur, ac tandem Regiae Vestrae Majestati tale responsum, quale & his litteris intelliget, appendere non negligerem. Ex quo autem Regiae Vestrae Majestati subditi Prutenicae partis Civitates interim conqueruntur, omnes monetarios ad me divertere, quorum opere impossibile esset apud me unum tantum excusum iri, quantum Civitates universae ante cessationem cudissent. Haud inficias eo, nonnullos eorum monetarios ad me concessisse, a me quoque susceptos aliquos & e diverso aliis ablegatis, quemadmodum & operis ratio exigit, & simili in negotio fieri consuetum est. Ne autem coram Regia Vestra Majest. quenquam suam ob delationem de me factam culpae cogere, quod certe, quantum possibile fuerit, officiose cavere vellem, ferre possem, optabileque mihi esset, si Regia Vestra Majestas exactius ad inquirendum mandaret; An omnes monetarios? Quos & quales? Civitatibus antea servientes susceperim, tunc certe experientia ipsa de me pronuntiaret, an iuste Regia Vestra coram Majestate, tanquam Domino meo, praedicta tali delatione sim gravatus, nec ne, & an possibile sit communem Patriae iacturam ex eo facto colligere. Quare spero Regiam Vestram Majestatem ex his, quae non contra suam Majestatem, sed in summam meam, & meorum subditorum ac Provinciarum commoditatem a me instituuntur, haud ad ullam inclementiam commoturam. Neque Vestrae Majestati sincere & cum veritate indicare possum, nullam monetae superfluitatem hoc meo in Ducatu esse, nec ego haecenus tantum excussi, quantum Provincia requirit, nec hoc possibile est, si Regia Vestra Majestas una cum Civitatibus Prussiae, quae monetario privilegio sunt donatae, vacaverit, quod ego solus huiusmodi tam vastae negotiationis oneri sufficerem unquam. Cumque igitur praedicta duo privilegia & immunitates, monetariae scilicet

Hhhh

ect

ANNO cet officinae instituendae potestas, & a
1541. meo foro non appellandi auctoritas, hujus Ducatus Prussiae supremae fere & praecipuae libertatis gratia & beneficia habentur, quae & una cum Ducatu ad laudabilem Poloniae Coronam defluerunt, non ut ea auferret, sed confirmaret potius manuteneretque, & amplioribus dotibus decoraret, quod certae nuper in perpetuae pacis, & mutuae confederationis confirmatione, feudalisque possessionis felici auspicio & verbis & literis irrevocabiler fuerat commissum. Nos scilicet omnes, apud universa & singula hujus Terrae privilegia, immunitates, & laudabiles haecenus observatas consuetudines, quietos permittere & manutenerere.

Quare Regiam Vestram Majestatem, una meis cum subditis dilectis & fidelibus supplices petimus, & humiliter supplicamus, Regia Vestra Majestas me una subiecto cum populo ita commendatum habere velit, quo praedicta ac alia omnia Nobis concessa semel privilegia & immunitates, juxta Regiae clementiae liberalem saepe Nobis factam promissionem, de qua nunquam dubitavimus, Nobis salva & infracta perpetuo persistant, ac Regia auctoritate nos omnes apud illa tueri, manutenerere, & cunctos contra adversarios defendere ut suos subditos dignetur, quo praedicta invalida appellatio cassetur, subleveturque, ac meis subditis tam in causa appellata, quam omnibus aliis, contra Keringh vel alios cives Dantiscanos iustitia requisita administretur. Haec a Regia Vestra Majestate impetranda amice, subdite, & summis conatibus promovenda, ego una fidelibus ac dilectis meis eum subditis fluxis nec rebus, corporibus, nec sanguini parcemus, sed cum his omnibus Regiae Vestrae Majestatis votis parati sumus.

Ex alteris Sacrae Majestatis Vestrae literis intellexi, eidem indicatum esse, me quosdam Sacrae Majestatis Vestrae Regiae Cives Elbingenses tanquam meos ex mea ditione eo profectos ex pacto repetivisse, praeterea ad Sacram Majestatem Vestram Regiam multorum querimoniis perferri, non sine gravi ejusdem Regni & Civitatum Prussiae incommodo, quo minus libera sit per portum Balga navigatio, per me impediri: Quare postulat, ut nominatos Cives in Civitate Elbingensi quiete commorari permittam, & ut libere unicuique per portum illum navigandi potestatem faciam.

Ad quae omnia Sacrae Regiae Majest. Vestrae haec humiliter subditeque respondeo, me multum mirari, variaque cogi-

ANNO
1541. tare, quod Elbingenses apud S. Majest. Regiam propter meos homines, quos valore contractuum omni jure repetere possum, conquesti sint, non ego illis quidquam mei consilii detexi, vel ad illorum petitionem denegavi, sed ex eorum relatione & declaratione causam hanc penitus cognoscere volui, quapropter mihi de illis persuasissem, eos S. Majestatem Vestram Regiam jam in laudatissima senectute, atque adversa valetudine, & multis aliis gravioribus negotiis cumulatim occupatam, istiusmodi adversis indicatis non molestare & gravare, S. Majestas Vestra Regia sibi hoc de me polliceatur, quod in meis responsionibus ac declarationibus propter hanc omnesque reliquas causas me talem, auxilio divino, sum exhibiturus, qualem S. Majestas Vestra Regia facile clementerque probabit. Elbingensibus etiam id demandet atque injungat, ne quid contra contractus (quod & me diligenter curaturum recipio) faciant, S. etiam Majestatem Vestram Regiam posthac istiusmodi odiosis causis pergravare, atque me eidem amplius deferre desinant. Omnibus namque modis aequum est, ut qui una in parte contractuum commodum sentire velit, in altera onus quoque eorundem sentiat.

Quod vero navigationem per portum meum Balga attinet, in eo, ut in reliquis, me unicuique debito modo secundum contractus exhibere pollicitus sum. Nam quo major navigatio est, eo majores mihi accedunt fructus, propter maris vestigal. Quandoquidem vero olim, ac anteaquam ego in has Terras Prussiae veni, interdum, tempore necessitatis ac caritatis, navigatio frumenti concessa non sit, prohibui & ego praesenti hac, in meo Ducatu caritate istam navigationem tam meis subditis, quam etiam reliquis per meum portum, meo damno & diminutione vestigalis, in nullius privilegiorum aut libertatum praepjudicium: sed potius ac solummodo propter commune Reipublicae commodum. Cum vero Elbingenses & reliqui se isto interdicto gravari questi sint, liberamque navigationem petierint, illorum petitioni in singularem Sac. Majestatis Vestrae Regiae honorem, illisque ad gratiam acquievi, haud respiciens, quod quam plurimum frumenti hinc ex nostro Ducatu vehatur. Quapropter mei apud S. Majestatem Vestram Regiam in istis, uti in aliis, merito rationem habere parereque debuissent. Neque ego in his, & aliis etiam, uti supra recensui, contra contractus quidquam facere vel cogito, vel molior.

Ex

ANNO
1541. Ex tanta autem in meo Ducatu propter coemptionem frumentorum caritate, ego navigationem meis si prohibere, aliis vero liberam concedere deberem, Sacra Majestas Vestra Regia, tanquam Rex sapientissimus, facile colligere poterit, quomodo hoc subditis meis probaretur, vel quid mali inde tandem eveniret. Quapropter humiliter summoque studio oro, S. Majestas Vestra Regia non alio consilio hoc a me factum existimare dignetur, quam ut utriusque Partis subditis & communi miseriae prospicerem atque consulere. Sin autem S. Majestati Vestr. Regiae hoc in loco navigandi libera potestas omnibus videretur, idque S. Majestati V. Regiae placuerit, in singularem ejusdem honorem (salvis tamen contractibus, meis privilegiis, veteribusque laudatissimis inductis consuetudinibus, habitaque Reipublicae utilitatis ratione, videlicet ne propter defectum annonae, reliquorumque ad vitam necessariorum, quid detrimenti capiat) mihi persuaderi patiar.

E tertio R. V. Majestatis scripto certas Nobilitatis Masoviae querimonias accipi, quibus me iterum accusant de non restitutis profugis eorum colonis. Juris dispendium in denegata iustitia mihi impingentes. Secundo referre eos scribit Regia Vestra Majestas, quum ex Terris Masoviae annona & reliqui commeatus in Borussia uberrime vehantur, vicissim tamen ipsis hinc evehi eadem non licere, sed liberam rerum commutationem ipsis prohiberi, & per Nos rescindi, eaque contra vicinitatis & bonae conjunctionis jura committi: Quare Regia Vestra Majestas clementer me admonet, ne ea deinceps inhibeam, simul et curem, quo profugis eorum sine difficultate ipsis restituantur, nequaquam ultra aequitatis rationem eos detinendo, quemadmodum & Regiae Vestrae Majestatis literae copiosius ea perstringunt.

Super quae Regiae Vestrae Majestati pro certa & vera instructione obedientissime significare volo. Quod mox accepto priori Regiae Vestrae Majestatis hac de re Mandato, omnibus & singulis meis Officialibus & subditis praecepi, quo Regiae Vestrae Majest. subditos Nobilitati profugos colonos, quos jure requirerent, vigorem publicae confederationis libere dimitterent. Nec ulla haecenus ad me de non servato meo praecepto rediit quaestio, quare nec secus scire potui, quam debita obedientia praestitum fuerit, quod mandaveram. Si vero adhuc alibi profugus contra jura & aequitatem detinea-

ANNO
1541. tur, de quo certificatus fuero, eam ope-ram adhibebo, ne diutius contra jura detineatur, sed huic, cui debetur, citra dispendium restituatur, meique inobedientiae debitas poenas experiantur. Quantum autem spectat ad annonae mutuum ex Masovia in meum Ducatum, & e regione transportationem, haud ullius recordor a me factae inhibitionis, (licet non dissimile & mei a vicinis sint experti) si fortasse inevitabilis domorum mearum provisio necessaria alicubi pro temporis ratione id postulasset, quod tamen generalis inhibitionis speciem nunquam assumpsit. Compertum autem habetur, experientia ipsa indies veritatem testante, quod non a Masovia tantum, sed & quam plures aliarum Regiae Vestrae Majestatis Provinciarum subditi agminatim Ducatum meum frequentant, pro usuque & necessitate eorum omnigenarum vendibilium rerum copiam hinc evehentes, quemadmodum & his diebus paucis cum aliquibus & tritici & siliginis lactis factum scimus, reportantes etiam & alias e diverso quidem merces, sed & hoc parcius, quam conveniens ipsa vicissitudo postulare. Ex quo autem me sciente nulla talis inhibito est facta, qualis a Nobilitate delata est, excepta temporaria illa, quam supra exposuimus, multo certe justius Regiae Vestrae Majestati plurimarum rerum aliarum occupatissimae debita cum reverentia pepercissent, & minime hujusmodi factis delationibus Regiam clementiam inquietassent, sed mihi potius prius indicassent, si quid eos torfisset, quo necessario subordinata fuisset inquisitio, an etiam iuste conquerentur, nec ne. Quod certe ab ipsis factum neutiquam recordor: Si quis vero certo & deprehensio facto probare poterit, contra veterem laudabilem consuetudinem, observationes vicinitatis, ac confederationes publicae pacis, negotiationis sibi viam praeclusam esse, sub praetextuque mei mandati ultra vel citra commeatum transportare vetitum unquam fuisse, lubens volo me in eo casu ea aequabilitate accommodare, ut nullus justam de me erga Regiam Vestram Majestatem quaestionem movere possit. Haec Sacrae Regiae Majestati Vestrae, Domino meo clementissimo (quem nunc Deo Optimo Maximo commendo) humiliter ad ejusdem literas, maxima veritatis habita ratione, respondere volui: humiliter debiteque orans, Sacra Majestas Vestra Regia hanc meam responsionem boni ac clementer consulere, illique plenam fidem adhibere, ac se mihi in omnibus (ut spero, semperque expertus sum antea)

Hhhh 2

ANNO 1541. teā) clementissimum exhibere dignetur. Datum e Regio monte septima Januarii Anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo primo.

*Ejusdem Sacrae Majestatis
Regiae Vestrae*

Subditus Princeps

ALBERTUS Dei Gr.
Marchio Brandenburgensis.

CCXVI.

1542. *Litterae SIGISMUNDI I. ad FERDINANDUM Romanorum Regem, quibus eum monet, ne aliquid sibi juris in Civitates Prussiae usurpare velit.* Dat. Vil. 18. Januar. 1542. *Libr. Legat. sub Lit. J. fol. 180. Serenissime &c.*

Cum hunc ad Majestatem Vestram Nuntium nostrum mitteremus, admonendum eum duximus, de iis controversiis, quae in Conventu Vichovenſi per communes utriusque nostrum Commissarios disceptari coepit, sed nondum ad finem perducta. Pertinebit hoc ad mutuam nostram amicitiam augendam & amplificandam, si data fuerit opera a Majestate Vestra, ut tandem aliquando coepit inter utriusque nostrum subditos controversiae terminari queant. Praeterea miserunt ad Nos cives & subditi nostri Gedanenses Majestatis Vestrae binas Litteras, quarum una admonet eos, ut iuxta ea, quae decreta sunt in Comitibus Ratisponensibus, subsidia mittant in Hungariam contra Turcas: alteris ut Nuntios suos ad Comitibus Spirae edicta mittant, mandat. Ita Nobis persuademus de Majestate Vestra, quo animo inter Nos sumus, quaque mutua sumus invicem necessitudine conjuncti, eam nunquam aliquid sibi in eos Jurisdictionis usurpare velle, quos nostro & nullius alterius imperio subesse scit, sed errore Cancellariae fieri putamus, ut hoc genus litterae praeter decorum ad nostros homines scribantur. Quare Majestatem Vestram rogamus, providere velit, ne similis error deinceps accidat, atque inter nostros, & eos, qui Germaniae Regno parent, subditos, discrimen habeatur, erit hoc mutua nostra necessitudine dignum. Vilnae decima octava Januarii Anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo secundo.

CCXVII.

ANNO 1542.

Statutum SIGISMUNDI I. Regis, quo praecipitur, tres ad summum judicarias instantias in Civitatibus Prussiae observari debere. Dat. Cracoviae 21. Septembris An. 1542. *Ex Arch. Regni Lib. 48. Lit. ZZ. N. 49. fol. 280.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae &c. Universis & singulis, in quorum manus hae nostrae litterae pervenerint, planum testatumque facimus, quod cum a Consiliariis & a reliquis Ordinibus Terrarum nostrarum Prussiae una omnium voce fuisset Nobis supplicatum, ut tres tantum non quatuor esse vellemus judiciorum instantias, ita, ut a secunda instantia recta ad Nos, non autem ad Consiliarios Terrarum nostrarum Prussiae fieret appellatio; Nos tantum esse ea in re omnium Ordinum consensum videntes, atque illud una considerantes, quod & juris ordini magis congruit, & cum ipsis litigantibus, tum Consiliariis Terrarum nostrarum Prussiae minus onerosum futurum, quorum illi sumptus inutili, hi vero supervacaneo labore & molestia liberabuntur, si tres tantum judiciorum instantiae observentur, judicia civitatum & oppidorum nostrorum Prussiae in hunc ordinem redigenda putavimus, ita, ut praesentibus redigimus: Majoribus in civitatibus Terrarum nostrarum Prussiae apud judicium Scabinorum primam esse volumus instantiam, a quo ad Senatum, a Senatu recta ad Tribunal nostrum Regium appellationem fieri: In minoribus vero civitatibus, prima ut sit instantia apud judicium civile, a quo, si litis aestimatio non excedat praecium aut valorem quinquaginta marcarum Prutenicalium levis monetae, possit fieri appellatio ad Capitaneos & Praefectos locorum, & ibi fiat secunda instantia, a quibus, cui visum erit, liceat appellare ad Tribunal nostrum Regium. Ubi vero valorem quinquaginta marcarum exceſſerit, fiat appellatio a judicio civili ad Consiliarios Terrarum nostrarum Prussiae, ut apud eos, tunc secunda sit instantia, a quibus recta ad Regium Tribunal nostrum appellatur. Quod autem attinet ad Judicia Terrestria, maneat & servetur per omnia, ut est in Constitutionibus expressum. Hunc Nos appellationum ordinem inviolate ab omnibus in majoribus & minoribus Civitatibus Terrarum nostrarum Prussiae volumus & mandamus, tertiam instantiam apud Nos, & non alibi esse debere praesentibus decernentes. Harum testimonio

litte-

ANNO 1542. litterarum, quibus sigillum nostrum est appensum. Datum Cracoviae Feria quarta in Vigilia S. Matthaei Apostoli & Evangelistae, Anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo secundo. Regni vero nostri anno trigesimo sexto.

SAMUEL Episcopus Polocensis & Regni Poloniae Vicecancellarius.

CCXVIII.

Formula Gubernationis Ducatus Prussiae ab ALBERTO Seniore concepta. A. D. 1542. *Ex Arch. Reg. Lib. Lcg. Lit. W. fol. 320.*

Cum & Dei Mandato, & Paterna erga nostros subditos, quorum Nobis fides & integritas multis nominibus perspecta est, sollicitudine teneamur, & simul ad animum revocemus, quantum commodi, quantumve emolumenti, bonae & salutaris gubernationis ab ipsis Principibus florente Republica pie & feliciter institutae & conservatae, in quibus unicuique tam pauperi quam divitiis & sacrosancta iustitia sine respectu personarum in rebus suis oppressis ea ratione administratur, ne quis de iniquitate merito conqueri possit, in quibusque unicuique suum pacifice & quiete tenere & possidere liceat, Rebus publicis afferant. Facile dijudicare possumus, maiori illud cum utilitate, fructu & commodo conjunctum futurum, si in vita cujusvis Principis Summam Gubernationis tenentis, ejusmodi gubernatio inchoetur, & ita ad Haeredes, Successores, & Posteris suis pie, honeste, & integre transmittatur, ne deinceps nulla mutatione vel reformatione opus sit. Cum omnis mutatio periculosa, & cum exitio & incommodo Reipublicae conjuncta sit, ideoque, quantum fieri possit, summopere cavenda.

His & aliis rationibus adducti operae pretium duximus, non tantum in hoc, sicut in superioribus articulis, diligenter providere, quomodo Gubernatio, & nostro tempore pie, recte, honeste & feliciter institui & ad Haeredes & Successores & posteris transmitti possit & debeat, verum etiam universum Ducatum nostrum ejusmodi gubernandiratione, cujus superius facta est mentio, & nunc sequetur, secundum quam iste Ducatus perpetuis temporibus rite & feliciter administratur & gubernetur, ornare & augere.

Cum igitur consilio Generosorum, Nobilium & Praestantium praecipuorum Consiliariorum, Curiae Magistrum, Burggravium, Cancellarium & Marschalcum hanc

Tom. IV.

Rempublicam nostram, Dei beneficio in Anno hunc usque diem administraverimus, & adhuc administremus, humilibus precibus subditorum nostrorum (cum et jure Nobis illud incumbat, et alias facturi eramus) facile permoti, his quatuor Consiliariis primariis, qui omnes indigenae Ducatus hujus Nationis Germanicae ex Baronum vel Nobilium Prosapia oriundi sunt, sex vel octo, bonae, pie, honestae et integrae famae et vitae Viros ex subditis nostris, vel in defectu eorundem alios Aulae et Curiae Consiliarios adjungimus et constituimus. Ex quorum numero duo ad minimum juris et aliarum rerum periti sint, quorum opera in dicendis causis judicialibus aliisque gravibus negotiis tam Magistratum ipsum, quam alios concernentibus, atque etiam in Legationibus pro nostra et Ducatus nostri ratione, sicuti et caeteris, uti queamus.

Deinde Praefecturas Brandeburgensem, Schovicensensem, Wischaviensem, et Tapiavicensem his tantum conferri volumus, qui prae aliis Nobis consulere et servire queant, ut eo citius, quando in judicialibus vel aliis causis opera ipsorum indigeamus, hic praesto sint, quorum etiam consilio universam Gubernationem nostram, pro rerum nostrarum ratione, constitueremus.

Si vero Nos extra fines Ducatus nostri proficisci peregre contingat, praenominati Consilarii nostri, Curiae Magister, Burggravius, Cancellarius, et Marschalcus, aut si aliqui horum Nobiscum fuerint, & Nos alios in ipsorum locum substituerimus, hic Regiomonti residebunt, donec vel Nos redierimus, vel, quod absit, Nobis forte decedentibus, proximus Successor advenerit, nostram dilectissimam Conjugem, nostrum Principem Juniorem, suae Illustr. constitutam propter nuptias donationem, una cum pertinentiis, simul etiam universam Gubernationem & totum Ducatum sibi commendatissima, & eorum summam rationem habeant. Ea tamen conditione, ut si omnes praesentes sint, neque vel adversa valetudine, vel aliis iustis & legitimis causis impediuntur, unanimiter de rebus propositis consulant & decernant. In nostris autem & Ducatus nostri negotiis, quatuor istos Capitaneos memoratorum nostrorum castrorum, & ex Senatu trium Civitatum Regiomontanarum tres, qui speciali devinciantur juramento, pro negotiorum ratione omnes, vel aliquos adhibeant, qui etiam operam suam nequaquam denegare debent. Atque huc omnia supramemorata in nostrum, Conjugis nostrae, Filii nostri, & totius Ducatus

liii

tus

ANNO 1542. tus commodum & emolumentum ita provideant & peragant, sicut vigore iuramenti praestiti Deo, Nobis, Illustri Coniugi nostrae, Filio, & toti Ducatui, satisfactum iri, tanquam probi & fideles Consilarii existimaverint.

Si etiam causarum ratio postulare videatur, hi undecim, quibus praecipuum Gubernationis onus iunctum est, ceteros Aulae, & Curiae Consiliarios, qui quotidie Regiomonti praesentes esse debent, convocent, illorum iudicia, consilia, sententias & vota seiscitentur, audiant, & quod Nobis, Haeredibus & Successoribus nostris utilissimum fuerit, in nomine Dei sequantur, decernant & statuunt, quem ut horum consiliorum Moderatori & Rectori esse velit, ardentibus votis comprecamur.

Cum autem in contingentibus causis quilibet ex conscientia sua sententiam dicere debeat, fieri potest saepius, ut opiniones invicem discrepent. Ad praecidendas igitur omnium incommoditatum, quae hinc oriri possint, occasiones, sancimus, ut quilibet peculiari & libero suo voto gaudeat, & maioris partis opinionem & sententiam Consilarii isti sequantur.

Successor proximus, ad quem Ducatum istum, istiusque Gubernationem quovis tempore devolvi contingat, praesens hunc Ducatum nostrum administrare (sicuti & Nos hoc omni tempore fecimus) debet. Constituimus etiam, suademus ut & petimus, eiusmodi Gubernationis forma, quemadmodum a Nobis bono consilio concepta & constituta est, ita etiam ab ipso, quamdiu Gubernationem tenebit, pie & inviolate conservetur.

Ut autem onus hoc Consiliariis istis eo sit tolerabilius, neque tam temere recusandi illud causam habeant, volumus, ut ipsi de redditibus et proventibus Ducatus nostri honeste, et quidem ea ratione, quemadmodum in Testamento nostro disponetur, sustententur et foveantur, ut eo melius operas suas Magistratui et Ducatui praestent, et laborum suorum molestiarumque, nec non neglectae rei familiaris suae compensationem accipiant. Si etiam vel in nostris, vel Ducatus nostri negotiis ablegentur, et praeter culpam, spem, et opinionem intercipientur, pretium redemptionis, et caeterae impensae in eam rem factae ex nostris et Ducatus nostri redditibus exsolvantur.

Certo autem Nobis pollicemur (atque etiam ut faciant, Consiliariis praenominatis hac nostra Constitutione serio iungimus) ipsos nihil in se, quod quidem in ipsorum fide et diligentia positum fue-

rit, desiderari passuros, et quidem Nobis, Illustri Coniugi nostrae, Filio et toti Ducatui, caeterisque omnibus suae subiectionis, observantiae, et honestatis studia ita esse comprobaturos, ut Deo, Nobis, Illustrati ipsorum, et universo Ducatui, salvam conscientiam fidemque inviolatam testentur, subditi in officio et debita propensione erga Magistratum retineantur, et ipsi quoque gloriam cum nominis sui celebritate conjunctam inde ferant.

Rem oeconomicam Regiomontanam quatuor istis Consiliariis, Curiae Magistro, Burgravio, Cancellario et Marschalco diligenter et fideliter administrandam commitemus. In qua quidem, ut supra commemoratum est, unanimiter decernant & statuunt.

Similiter Praefecti universorum nostrorum Castrorum his quatuor Consiliariis, adjunctis Quaestoribus, rationes reddituum, proventuum, & emolumentorum Ducatus nostri annuatim deponent, ita ut ordo Camerae observetur, & non transiliatur. Imprimis autem in id erunt intenti, ut omnia ordine et legitime in re oeconomica et architectonica provideantur, et ut in illis nostri, Haeredum, Successorum, et Ducatus nostri, sicuti iurandi religio hoc ipsis dicitur, praecipua habeatur ratio. Redditis etiam rationibus, testimoniales literas, quas vulgo quietantias vocant, tradant.

Cum autem omnes morti obnoxii simus, & nihil tam Nobis certi, quam mors, expectandum veniat, si forte horum Consiliorum unum vel plures obire contigerit, permittimus, ut ceteri superstites ex quatuor istis memoratorum Castrorum Praefectis, quibus res & negotia Ducatus huius prae caeteris cognita & perspecta sunt in defuncti locum substituent. Si autem in illorum numero nullus eius eruditionis & scientiae reperitur, cui Cancellarii munus recte committi possit, tunc alium probatae scientiae, & integritatis inquirant & adhibeant. Eorumque in locum qui ex istis Praefecturis ad Gubernacula Ducatus adsciti sunt, alios honestos et candidos Viros Barones vel Nobiles, quos ex iuramenti sui religione idoneos iudicaverint, sufficient. Praeterea a Castrorum Praefectis et subditis Ducatus, nomine Magistratus et totius Ducatus, donec legitimus Successor adveniat, consuetum iuramentum et homagium annuum ab iis, qui vel ex provincialibus vel civibus hoc nondum praestiterunt, exigant, Capitaneos et caeteros Officiales, si quoquo modo in culpa reperiantur, removeant, iuramenta remittant, cautiones

ANNO 1542. syngrapharias, stipendiarias, et cuiuscunque generis Rescripta dent et concedant, cumque secundum mores et Constitutiones huius Ducatus ipsis officium, unicuique jus et iustitiam sine mora et molestia aliqua dilatione administrandi incumbat, sententias ferant, et easdem una cum iis, quae supra commemorata sunt, sub sigillo consueto promulgent et extradant. Cui autem ex istis memoratis Praefectis per eiusmodi electionem officium committetur, hic illud certo sibi stipendio constituto detrectare non debet. Quilibet etiam Officialium nostrorum summam adhibebit diligentiam et curam, ut non tantum in re oeconomica omnia legitime administrantur, provideantur, et augeantur, verum etiam ne hypotheca et bona alia, quae ex gratia ea lege possessoriis concessa sunt, ut ad Nos vel Haeredes nostros certis quibusdam conditionibus revertantur, deteriorentur. Inprimis autem id operam dabunt, ut religio salva et incorrupta conservetur, ministrique ipsius iusto tempore stipendia sua accipiant, et incolis et subditis Ducatus huius, cuiuscunque sint conditionis, ad sollicitationem ipsorum sacrosancta iustitia in grave ipsorum dispendium non protrahatur.

Quam ad rem rite peragendam quilibet Capitaneus duos suae Dioceseos incolas inter caeteros peritiores & magis idoneos & pios adhibeat, eorumque consiliis & iudiciis in causis occurrentibus utatur; si qui autem erunt, qui huic Constitutioni nostrae morem non gesserint, illi statim, sint qualescunque velint, officiis removebuntur, vel graviori etiam poenae subiacent. Si autem forsan ea ratione & modo per ipsum res & causae componi & decidi non poterunt, tunc, & non prius, ad competens & legitimum iudicium eas remittent, ubi jus partibus minime defuturum erit.

Cum autem in Gubernationibus saepius eiusmodi occurrant negotia, ut rebus ita postulantibus, vel speciales vel generales Conventus conscribi necesse sit, plenam potestatem praenominatis Consiliariis nostris tribuimus, pro negotiorum ratione vel paucos, vel plures, vel etiam Generalem Conventum, quamdiu Gubernio praesunt, conscribendi, & subditos omnium Ordinum convocandi. Omnibus igitur subditis nostris, Praelatis, Baronibus, Nobilibus, Civitatibus & Universitatibus Ducatus nostri serio mandamus, ut cuiuscunque sint conditionis, quandocunque vocati fuerint, dicto audientes non secus, ac si ab ipso Duce vocati essent, in Conventibus Generalibus vel alias compareant, et quod ex Magi-

stratus, totiusque Ducatus re, utilitate ANNO 1542. & commodo futurum sit, considerent & statuunt, eidemque, quod ita statutum erit, morem gerant, sicuti omnes nostri subditi, in Comitibus Generalibus Anni 1540. fideliter & sponte se hoc praestituros Nobis promiserunt.

Cum vero ut propugnaculorum finitumorum, quorum quaedam de consilio subditorum nostrorum extructa sunt, quaedam vero in imperfecto consistunt opere, ratio habeatur, nostra et Ducatus nostri multum interest, certi quidam fideles & periti homines, praecipue iis, quae in finibus et portubus, ut Mimmellum et alia sunt sita, praeficiantur, ne temeritate vel negligentia detrimenti aliquid capiant, quod tandem tam ad Magistratum ipsum, quam totum Ducatum redundaturum sit.

Quando vero in aliis Terris, Regnis & Ducatibus reperitur, quod certae quaedam aedes, custodiendis & conservandis privilegiis, libertatibus ipsius Terrae & omnium incolarum destinari soleant, & Nos etiam in Conventibus Generalibus subditi nostri de certis quibusdam aedibus, in quibus ipsorum privilegia, et res aliae, quae ipsis charae sunt, conservari et custodiri possint, destinandis aliquoties sollicitaverint, petitioni ipsorum facile pro nostra in ipsos benevolentia locum dedimus. Concedimus igitur pro Nobis, Haeredibus et Successoribus nostris ipsis eum in usum Arcem Tapiaviensem, vel etiam Brandeburgensem, aut aliam quamcunque ex ipsorum placito. Cui quidem Arci, quam Ducatus ita elegerit, talis praeficietur Capitaneus quovis tempore, qui non minorem privilegiorum Ducatus, vel etiam singulorum incolarum ibidem reconditorum, quam nostrarum, vel etiam suarum ipsius rerum curam gerat, atque etiam ex proventibus Ducatus nostri Arx illa ita muniatur, ne clandestinae et inopinatae machinationes tam facile periculi aliquid inferre queant, Deo porro unico et fortissimo Protectori summam protectionem committentes.

Volumus etiam, ut constituti Gubernatores, (qui in absentia nostra Vicegerentes, post obitum vero nostrum, donec Successores nostri conjunctum jus habentes advenerint, constitutos Gubernatores sese inscribere debent) atque Ducatus ipse in quemcunque casum proprio et peculiari sigillo, nempe nigra Regia et rubea Marchionum aquilis conjunctis, in superiore parte insignium, et inferiori parte nudis insignibus nigris et aliis utantur. Quod vel Cancellarius, vel qui vi-

ANNO 1542. ces ipsius gerit, in sua potestate et custodia habeat. Quidquid autem illo obli-
gnatum fuerit, siue literae propter nup-
tias donationem continentes, siue cau-
tiones syngraphariae, siue instrumenta
emptionum, vel cuiuscunque generis in-
scriptiones et rescripta, vel judicialia vel
alia fuerint, non secus, ac si a Nobis vel
Haeredibus et Successoribus nostris signa-
ta fuissent, vim et effectum suum fortian-
tur, absque fraude et dolo.

CCXIX.

*Articuli gubernationem Ducatus
Prussiae continentes, ex Testa-
mento ALBERTI Ducis Prussiae
excerpti. Anno 1542. Ex Ar-
chivo Regni Lib. Legat. sub Lit.
W. fol. 312*

Quae nostra dispositio & ultima volun-
tas, ut eo maiorem in omnibus pun-
ctis & articulis fortiaur effectum, & ma-
nuteneatur, ac ut nostris utriusque sexus
liberis impuberibus, praesentibus & fu-
turis, donec ad iustam aetatem aspirave-
rint, eo fidelius consulatur, constituimus
supremum Tutorem testamentarium &
Exequutorem Coniugi nostrae dilectissi-
mae, & liberis impuberibus nostris, in
meliori qua possumus forma, Serenissi-
mum & Potentissimum Principem & Do-
minum, Dominum SIGISMUNDUM AU-
GUSTUM Regem Poloniae, Magnum Du-
cem Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Maso-
viae &c. Dominum & Haerodem, Domi-
num nostrum elementissimum, & Avun-
culum charissimum, oramusque Regiam
Suam Majestatem, ut Testamentum hoc
nostrum & ultimam voluntatem, omnia-
que in his comprehensa & constituta, sibi
quam commendatissima habeat, eaque,
sicuti R. S. Majestas per Legatum suum
se facturam quam clementissime recepe-
rat, tueatur, ut iis omnibus satisfiat,
nec quidquam contra eadem committa-
tur.

Ne autem R. S. Majestas hoc munere
nimium praegravetur, sed, quantum fieri
potest, molestiis eximatur, necessarium
duximus, aliquos Subtutores testamen-
tarios & Exequutores fideles nostros dile-
ctos Consiliarios, quorum consilio etiam
pridem usi sumus, ei adungere & sub-
stituere, cum quibus Regia Sua Majestas
omni tempore in gravibus & arduis ne-
goriis, & nostros Liberos Haeredesque,
& ipsum Ducatum concernentibus, con-
sulet & decernat.

Postquam vero Pacta perpetua clare
& perspicue disponant, & hic etiam Du-

catus eiusmodi libertatibus gaudeat, si ANNO
Principes Ducatus Prussiae sine Haeredi- 1542.
bus mori contigerit, ut huic Terrae Gu-
bernator Nationis Baro & Nobilis, &
quidem huius Ducatus Indigena, prae-
ficiatur & constituatur, ut Nos etiam huic
Constitutioni ipsimet satisfaciamus, &
viam sternamus, sancimus, constituimus
& volumus, ut quatuor hi Consilarii no-
stri, Curiae nostrae Magister, Burggra-
vus, Cancellarius & Marechalculus, qua-
les isti quovis tempore post mortem no-
stram futuri sint, Subtutores & Guber-
natores sint, quibus charissimam nostram
Coniugem, Liberos nostros impuberes,
universum Ducatum nostrum, & plenam
gubernandi, providendique & admini-
strandi ejusdem potestatem committimus,
ea quidem ratione & modo, ut his fide-
liter consulant, & utiliter prospiciant,
postulamisque, ut hisce nostris quatuor
ad Gubernationem constitutis Consiliariis
omnes fideles nostri dilecti subditi, cuius-
cunque ordinis & status, debitam obe-
dientiam praestent, sicuti hoc Nobis om-
nes Ordines in Conventu Generali polli-
citi sunt. Econtra vero Consilarii, Gu-
bernationi praefecti, omnibus nostris sub-
ditis iura, privilegia & libertates tuean-
tur, & facta testaque praestent, neque
vel ipsi contra illa quidquam attentent,
vel aliis etiam attentari permittant. In-
primis vero una cum nostris fidelibus di-
lectis Aulæ & Curiae Consiliariis ius & ju-
stitiam pro aequitate tam diviti quam pau-
peri, sine respectu personae, fideliter u-
nicuique administrent & communicent,
& aperta feuda petentibus successoribus
concedant.

Volumus etiam, ut praenominatorum
Consiliariorum nostrorum sententia, man-
data, rescripta, & quidquid huius gene-
ris praeterea ab ipsis nostro nomine decre-
tum & statutum fuerit, eam vim & effe-
ctum habeant, ac si vel a Nobis, vel a
nostris Haeredibus decreta vel sancita
essent, cui etiam nullus subditorum no-
strorum resistere aut contradicere, mul-
to minus controversiam aliquam movere
debet, sub poena amissionis omnium feu-
daliu bonorum.

Concedimus etiam & damus praeno-
minatis nostris Consiliariis plenariam po-
testatem, Praefectos Arcium & servito-
res alios, quorum opera Gubernatio ca-
rere non potest, suscipiendi, iustaque
stipendia ipsis constituendi, eosque pro
rerum ratione vel admittendi, vel pror-
sus etiam removendi, & ex aequo & ju-
sto puniendi, omnes redditus & rationes
totius Ducatus recipiendi, quietandique,
& ab ipsis subditis & aliis iuramentum debi-

ANNO 1542. debitum, secundum Pacta perpetua, in
Haeredes nostros praestandum, secun-
dum iura exigendi, non aliter, ac si Nos
ipsi, siue Haeredes nostri, Gubernatio-
nem ipsam teneremus.

Neque tamen veteres vel nostri, vel
Haeredum nostrorum, Ducatusque hu-
jus Ministri, qui in juventute sua ope-
ras Nobis gratas & fideles praestite-
runt, & molestius pertulerunt teme-
re semoveantur, rejiciantur, & offi-
ciis exuantur, sed potius in iis retinean-
tur, ut & ipsi, & liberi ipsorum suorum
servitiorum & fidei fructum debitum con-
sequantur, nec per novitios ii, qui de
Nobis, Haeredibus & Successoribus no-
stris & toto Ducatu bene meriti sunt, ex-
cludantur & rejiciantur. Cur autem id ita
observari cupiamus, causae multae sunt,
quas commemorare non est necesse.

Cum autem omnes Praefectos, & ali-
os Officiales ita Nobis obstrinxerimus,
ut post obitum nostrum illis conceditas
arces, munitiones & civitates nulli, quam
nostris ad Gubernacula constitutis Con-
siliariis, cedant & tradant. Statim Gu-
bernatores nostri hanc ultimam volunta-
tem nostram promulgent & exequantur,
eamque Gubernationem, quam plenarie
decernimus & tradimus, suscipiant & ob-
eant, Praefectos quoque & Civitates
quamprimum, praecipue vero ad ea, quo-
rum supra facta est mentio, iuramentis
devinciant, iisdemque injungant, ut Ar-
ces & Civitates tempore huius Guberna-
tionis nemini tradant, summamque earum
curam gerant. Nullos siue incolas siue
extraneos, notos siue ignotos ad Arces
& Civitates admittant; peregrinantibus
tamen liberum transitum per Civitates
non prohibeant. Quapropter Consilia-
rii Regiminis statim omnes Arces & Civi-
tates occupent, easdemque gubernent
& administrent, donec vel nostri Hae-
des ad legitimam venerint aetatem, vel
nostri Successores, Agnati proximi, se-
cundum Pacta hunc Ducatum ingressi fue-
rint. Quod ita nostri Gubernatores pro
fide & iuramento suo, quo Nobis obstri-
cti sunt, prosequantur.

Mandamus quoque praedictis Consiliariis
nostris, ut statim, quoad fieri possit, in
omnibus nostris relictis districtibus, pos-
sessionibus & bonis (saltem exceptis iis,
quae nostrae charissimae Coniugi ratione
donationis propter nuptias debemus) in-
ventaria conscribant, omniaque diligen-
ter assignent, annotent & conservent.

Praecipue vero in hoc incumbant, ut
omnes redditus, proventus & commoda,
qualiacunque illa sint, quam diligentissime
custodiantur, augeantur & reserventur.

Tom. IV.

A Praefectis, Quaestoribus, tum etiam ANNO
aliis, qui acceptorum & expensarum ra- 1542.
tionem gerunt, quotannis liquida & cla-
ra rationes exigantur, & in omnibus Fi-
lio nostro quam diligentissime consulatur
& prospiciatur. Neque patiantur, ut
Arces & Civitates deteriorentur, vel re-
ditus diminuuntur, aut debita penes Of-
ficiales, & qui rationes tractant, auge-
antur, aut sine aliqua necessitate accu-
mulentur. Neque etiam charissimae no-
strae Coniugi extra donationem propter
nuptias quidquam sibi arrogandi, vel
Consiliariis nostris ipsi concedendi sit po-
testas.

Volumus etiam & mandamus nostris
Consiliariis, in id potissimum sint intenti,
ut impuberum nostrorum Haeredum res
economica accurate instituantur, quo o-
mnia superflua refecentur, & tantum,
quae ipsa necessitas postulat & requirit,
ferantur. Nihil tamen his, quae ad tuen-
dam dignitatem Principis pro ratione tem-
poris necessaria sunt, derogatum volu-
mus. Quod ut eo fiat commodius, post
obitum nostrum Liberi & Haeredes no-
stri, quotquot illorum post mortem no-
stram impuberes extiterint, Regiomonti
residebunt, nec ultra trium vel quatuor
mensarum, quamdiu impuberes fuerint,
apparatu utantur, quod tamen omnitem-
pore Subtutorum Consiliariorum discre-
tioni committimus.

Mandamus quoque memoratis Consi-
liariis nostris, ut nostrorum Liberos,
Haeredumque, & in hac quidem Provin-
cia, curam & rationem habeant, atque
etiam nihil ad summam fidem & diligen-
tiam relinqui faciant, ut inprimis ad ve-
ram Dei agnitionem, amorem salutaris
& sinceræ doctrinae, bonas disciplinas &
virtutes Principe Homine dignas & con-
venientes a juventute excitentur, in iis-
que bene & feliciter informantur, & ex-
erceantur. Praecipue vero volumus,
mandamus & monemus, ut Filius noster
Dominus ALBERTUS FRIDERICUS, qui
sub Testamento hoc solus extat, fide-
liter & quam diligentissime in vera Christi
Religione, in Sacris Literis Bibliorum
comprehensa, instituat ac instruatur;
tum etiam in omnium Liberalium Artium
disciplinis, & linguarum cognitione, praes-
sertim in latine loquendi & scribendi fa-
cultate, & omnibus virtutibus Principe
Viro dignis in hisce suis juvenilibus an-
nis informetur & erudiat. Et cum ip-
sius Celsitudo attigerit aetatem adultio-
rem, ad causas & consilia adhibeatur, ut
ita tandem Celsitudo sua ad Nominis Di-
vini laudem, Orbis Christiani solatium,
& totius Familiae Brandenburgensis or-
namen-

Kkkk

ANNO 1542. namentum adolescat & educetur, & secundum Dei Optimi voluntatem, temporis successione Gubernationem pie & salutariter, in totius hujus Provinciae salutem & commodum, gerere queat.

Postquam autem charissimus hic Filius noster aetatem suam legitimam, videlicet decimum octavum annum, attigerit, tum demum, & non prius, volumus, ut constituti Subtutores & Consilarii Gubernatione cedant, ac rebus claris & liquidis rationibus, ad quas reddendas obstricti sunt, suae Illustritati Gubernationem offerant, quam etiam sua Illustritas accipiet & subeat.

Volumus etiam, ut praenominati Consilarii nostri Regiomonti resideant, causis decidendis una cum Curiae & Aulae nostrae Consiliariis adsint, et omnibus aliis quam rectissime et fidelissime consulant.

Paulo post sequitur in Testamento:

Debeat autem haec Testamenti nostri Dispositio et regendi Ducatus Constitutio omni tempore valere, ita, ut ii, qui maxime consiliis valent, hisce quatuor Praefecturis, quae Regiomonti proxime sunt, praeficiantur, ut, quoties ipsorum opera opus fuerit, eo citius convocari possint.

CCXX.

1545. *Ratificatio Pactorum inter SIGISMUNDUM I. Regem & ALBERTUM Seniore Ducem Prussiae initorum, per ALBERTUM Juniores facta. Datum Regiomonti die 1. Februar. Anno 1545. Ex Originali. Sigill. unum.*

Nos ALBERTUS Junior Dei Gratia Marchio Brandenburgensis, in Prussia, Stetiniensis, Pomeraniae, Cassubiorum ac Vandalorum Dux, Burgrabius Norimbergensis, Rugiaeque Princeps. Fatemur, significamus, ac notum esse volumus tenore praesentium, quorum interest, universis. Quod postquam Illustrissimus Princeps Patruus ac Tutor noster, Dominus GEORGIUS felicitis memoriae Marchio Brandenburgensis, in Prussia, Stetiniensis, Pomeraniae, Cassubiorum ac Vandalorum Dux, Burgrabius Norimbergensis, Rugiaeque Princeps, ad Serenissimum Principem Dominum, Dominum SIGISMUNDUM Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithuaniae, Russiae, totiusque Prussiae, ac Masoviae etc. Dominum et Haerodem, Dominum et Avunculum nostrum Clementissimum, Anno post Christi Nativitatem millesimo quingentesimo et vigesimo o-

stavo suae Illustritatis et nostro, tanquam ANNO 1545. Pupilli sui nomine, literas sigillo confirmatas misisset, quibus sua Illustritas tum pro se, tum pro Nobis testata est, petitiones illas perpetuas inter Serenissimam Majestatem Regiam et Illustrum Principem Patrem Nobis charissimum Dominum ALBERTUM Seniore, Marchionem Brandenburgensem, in Prussia, Stetiniensem, Pomeraniae, Cassubiorum ac Vandalorum Ducem, Burgrabium Norimbergensem, Rugiaeque Principem, juxta sententiam firmati Contractus ab utroque nostrum approbatas et agnitas esse, nunc vero postquam, divina gratia juvante, propemodum justam aetatem attigerimus, tenore praesentium notum facimus ac fatemur, Nos illa pacta ac perpetuae pacis foedera agnoscere, atque hisce Nos obligamus, quod universa et singula, quae Contractus requirit, libenter ac prompta animi voluntate exequi volumus, Nosque in omnibus ita, ut fidelem feudatarium Principem decet, uti antea quoque una cum Patruo nostro, Domino GEORGIO Marchione etc. pupillari aetate diligenter ac sedulo fecimus, exhibituos. Officiose et amice petentes, Sacra Regia ejus Majestas juxta tenorem Investiturae in perpetui Contractus participatione, ut Clementissimus Dominus, ac sanguine junctus Rex, Nos retinere, tueri ac defendere dignetur. Id et debita fide ac subditis officiis erga Serenissimam Regiam ejus Majestatem studiosissime et amicissime promerebimur. In cujus rei evidens ac certum testimonium haec nostras literas appensione sigilli nostri roboravimus. Datum Regiomonti prima Februarii, Anno a nato Salvatore nostro Jesu Christo millesimo quingentesimo et quadragesimo quinto.

CCXXI.

Oratio Stanislai Lascki Poloniae Legati in Comitibus Augustanis pro jure Polono in Prussia. An. 1548. Ex Archivo Zalusciano.

Et si Causa Prussiae apud Majestates Vestras, Caesar Inviatissime, & Rex Romanorum Potentissime, Sacrique Romani Imperii Electores, Principes, & reliqui Ordines, aliquoties Serenissimi Poloniae Regis, Domini mei clementissimi, nomine declarata est, tamen, quia semper in Conventus ultiores rejiciebatur, visum est Serenissimo Regi meo, ut per me eandem causam iterum exponeret, ne, si id praetermitteret, negligentiae vel alicui suspicioni causam praebere videretur. Neque vero dubitat Serenissimus Rex meus,

ANNO 1548. meus, se, quod tantopere postulat, impetraturum, Vestraeque Majestates, & aequitatis causae, & promissorum, quae Regi per alios Internuntios petenti humanissime dederunt, dignam tandem rationem habituras esse.

Qua de re dicturo mihi, solemnique contestatione in primis uti libet, non me apud Majestates Vestras, tanquam Judices, sed tanquam apud Personas omni honore, & observantia dignas agere dicereque vellem. Principio autem repetenda mihi quaedam videntur de Ordine Prutenico, de quibus ejus officiis Regibus Poloniae debitis, idque quam brevissime, cum quidem rem totam saepe in hoc celebri Consequi abunde expositam non ignorem. Bona pars Prussiae Theutonico Ordini Principum Sarmaticorum beneficio olim concessa erat, ea quidem lege, ut ejus opera contra hostes Christiani nominis uterentur. Sed Ordo ipse & tanti beneficii ingratus, & pactae fidei immemor, pro hostibus Christianorum Dominos suos elegit, in quos arma converteret. Itaque saepe inter Prutenos & Sarmatas pugnatum est, ac varietatem successuum multae, & variae actiones subsequerentur. Quae quidem omnia nihil attinet referre. Pleraque enim aut vetustate aut posterioribus seu contractibus seu moribus antiquata sunt. Illud, quod a memoria nostra non ita remotum est, referam, Prutenos a CAZIMIRO Rege ingenti praelio victos esse: unde tandem res eorum adeo calamitosa extiterunt, ut pacis perpetuae rationes a Rege petere coacti essent. Itaque convenit inter eos, ut qui deinceps Magistri Prussiae esse vellent, ii Regibus Poloniae subjectionis & fidelitatis jusjurandum more Majorum darent; cujus quidem jurisjurandi ne Pontifici quidem Romano gratiam eis facere liceret. Ad haec, ne quem alium, praeter Reges Poloniae, Dominum agnoscerent, quorum Beneficiarios seu Vassallos, quemadmodum erant, ita se esse faterentur, cum eisque contra hostes Christiani nominis in expeditionem ire tenerentur. Alia quoque Reipublicae onera eis praescripta sunt, quibus commemorandis nunc supersedere visum est. Neque dubium est, Magistros multos cum suis populis officium Polonis praestitisse, muniaque debita explese. Quod si quando ad tempus ab expeditionibus bellicis, voluntate Principum ac Regum Poloniae vacationem habebant, id quidem magni beneficii loco ducebant. Quod & publicis literis prodiderunt ipsi Magistri, & cum magna animi gratitudine testati sunt.

Praeclara tunc tempora erant, cum clientes grati, & beneficiorum memores,

ANNO 1548. fidem Patronis & Dominis suis praestabant. Verum euntibus annis, ut plerumque in deterius labuntur, sic Magistri quidam a fide & actionibus Majorum suorum deficere in animum induxerunt, atque subjectionem Polonis debitam excutere conati, se in fidem & tutelam alienam conferre studuerunt. Quorum e numero ALBERTUS erat Illustris Marchio Brandenburgensis, qui cum in Magistrum Prussiae electus esset, oblitus necessitudinis, quae illi cum Serenissimo Rege Poloniae, Nepoti cum Avunculo intercedit, foedera a suo Ordine inita contemnens, denique beneficiorum in Ordinem Prutenicum a Polonis collatorum immemor, ad nutum & subjectionem alienam se conferre voluit. Cumque intra semestrem jusjurandum subjectionis Regi Poloniae dare deberet, prorsus illud dare detraxit. Rex Serenissimus, etsi pacis semper fuerit studiosissimus, tamen cum muneris sui esse videret, rebellem & inobedientem Magistrum ad officium adducere, arma in illum sumpsit. Cogebantur utrinque exercitus, & licet justum praelium nullum erat, tamen caedes innumerae, ut sit, perpetratae, expugnationes quoque urbium factae sunt. Magister Prutenicus, cum se viribus inferiorem sciret, belli inducias aliquot hebdomadarum petebat, atque Regem, qui tum Thorunii erat, pacis causa adibat. Sed quam non ex animo id ageret, res tandem ipsa declaravit. Nam cognito adventu exercitus, qui illi ex Germania mittebantur, rebus infectis Thorunio discessit, ac bellum coeptum prosequi contendit. Sed noxam Magistri poena brevi subsecuta est. Etenim in ipso belli fervore, in quibus spem summam Magister collocabat, ab iis desertus est. Venerant illi suppetias, ut dixi, exercitus numerosi, & omni bellico apparatu instructi ex Germania, quibus Deus, fidei violatae, & pactorum non servatorum Vindex hanc mentem injecit, ut nullo cum nostris praelio commisso (tantum pagis nonnullis exultis, & praedis abactis) ad sua reverterentur. Hoc ubi factum est, Magister, quam prius simulate a Rege pacem petebat, eandem coactus est tandem vere petere, multa utrinque agebantur, varii hinc inde sermones, ut pax perpetua constitui posset, miscebantur. Post multas tandem, & varias consultationes foedus (eorum postulatione, qui pacem hanc a principio constituere curabant) ictum est, atque in verba Regis a Duce ALBERTO juratum, eaque omnia, quae ad bonum, & frugis Clientem, & Beneficiarium, seu quis dicere malit, Vassallum, pertinerent, sancte promissa.

Kkkk 2

Has

ANNO 1548. Hæc ita narraui, ut gesta sunt; hoc igitur in hac causa in primis positum sit: Prussiam post hominum memoriam, & post Christi Religionem illic inplantatam & jure belli & pactioibus multis ad Regnum Poloniae semper pertinuisse. Si quispiam alius se in illa aliquid habere existimat, id omne Magistrorum insolentia, & (gravius enim loqui non libet) injuria factum est, qui cum essent cum suis populis, Regum quidem nostrorum summa voluntate, nominis Germanici, conabantur persæpe Prussiam ad alienos transferre, sed certe inique, & præter honesti rationes. Quid enim attinebat, ut Magistri a non suis Dominis peterent umbras rerum, cum a suis & legitimis res ipsas acceperint? Atque illa ipsa umbra cum plerisque inimiciis inter Polonos & Germanos pepererunt, tum postremo hoc Decretum, quo ALBERTUS Dux Prussiae Illustris proscriptus est. Quo enim jure uti sunt illi, qui alienum Vassallum in jus suum vocarunt, & proscripserunt, nam, quod se ille non stetit ad diem, non a suis iudicibus sibi dictum, a Rege Poloniae Serenissimo prohibitus fecit, Regia ut iam, si qua est, non illius, hæc esse culpa videatur, sin autem propterea proscriptus est, quod ad fidem & auctoritatem Regis sui se contulit, quæ est, si non hæc est summa iniquitas, quod aliquis ad officium rediit, unde discesserat, ideo de illo penas persequi velle? Hoc igitur proscriptionis Decretum injustum, et non a suis iudicibus latum, petit Rex Poloniae Serenissimus tolli et abrogari.

Ad quam rem multa Majestates Vestras, Caesar Invisibilis, et Rex Potentissime, hortari possunt, atque in primis æquitas causæ, quæ a me declarata est. Non debent Majestates Vestrae existimare, Regem meum Serenissimum libidine augendi Imperii sui Prussiam sibi propriam facere velle. Neglexit ille amplissima Regna, quæ ultro ad eum a populis illorum deferrebantur. Quomodo igitur, qui rejecit Regna sibi oblata in ullam suspensionem Prussiae appetendæ venire posset, quam certe, si honeste posset, nunc quoque negligeret. Verum ita res habet: Prussiam virtute Sarmaticorum Principum in jus et potestatem nostram venisse, id adeo notum est, ut nec annalium nec hominum testimonium desideret, id per manus a Majoribus traditum ad Nos pervenit, semper Magistri, qui quidem Germanici nominis, ut prius dixi, erant, jurandum subiectionis debebant Principibus ac Regibus Poloniae; si qui detestabantur, contra fidem a Majoribus suis datam faciebant. Itaque ad officium

armis Polonorum redire cogebantur, nec unquam, nisi temeritate, insolentia, superbia, Magistrorum fiebat, quoties a fide et subiectione Regibus Poloniae debita discedebant, cujus temeritatis, audaciæ et injustitiæ suæ, Deo ulciscente, graves et justas penas semper persolverunt.

Non ignorabat hæc Avus Majestatum Vestrarum Divus MAXIMILIANUS, itaque et rei æquitate permotus, et quod hunc Ordinem de se, deque Divo Parente suo male meritum esse meminisset, quo tempore cum Serenissimo Rege meo Viennæ congressus erat, et verbis et literis, quæ ejus rei sunt testes, fidem suam suæ Majestati obstrinxit, non suo tantum, sed et Majestatum Vestrarum Serenissimorum Nepotum suorum nomine, quod Ordinem hunc nunquam neque consilio, neque re, contra ejus Majestatem adjuvurus esset. Itaque si maxime vellent Sacrae Majestates Vestrae aliquid iis consilii, opisque ferre, qui Terras Prussiae invadere vellent (quod tamen eas velle, ut credat, Serenissimus Poloniae Rex in animum inducere non potest) minus certe libera iam habent ejus rei facultates. Posteaquam Divus MAXIMILIANUS etiam de Vestris Majestatibus fidem Regi meo Serenissimo dedit, quod Ordini contra ejus Majestatem nunquam essent suppliciarum aliquid laturæ. Cujus gravissimi, prudentissimi Imperatoris apud Majestates Vestras insignes pietate Nepotes plus, procul dubio, valebit autoritas, quam nescimus quorum consilia, qui publicam quietem cupiunt perturbatam; bona spes tenet animum Serenissimi Regis mei, Majestates Vestras promissi, ac fidei per Avum pro eis datæ memores fore.

Neque vero novum erat, quod Divus MAXIMILIANUS fecit, imo ipse Majorum suorum vestigia secutus est, qui & ipsi cum Regibus Poloniae fœdera inibant contra hunc Ordinem. Nam ut nihil dicam de SIGISMUNDO Imperatore (qui ante annos plus minus, centum viginti octo cum Avo Serenissimi Regis mei Divo VLADISLAVO Rege Cassaviæ congressus auxilio se illi futurum contra Ordinem, atque eum bello persecuturum, promissit) Proavus Majestatum Vestrarum Divus FRIDERICUS cum Parente Serenissimi Regis mei socia arma contra MATHIAM Regem junxerat, qui vicissim cum Ordine isto, qui tunc erat in Terris Regis Prussiae contra Divum FRIDERICUM Imperatorem, & CAZIMIRUM Parentem Regis mei Serenissimi, fœdus & societatem iniebat, atque ita Proavo Majestatum Vestrarum cum Parente Regis mei, Ordini vero

ANNO 1548. ro cum hostibus Divi FRIDERICI fuit amicitia contracta, per quem Ordinem impediebatur Divus Parens Serenissimi Regis mei, quo minus Divo FRIDERICO Imperatori justas aliquas auxiliares copias mittere posset, cui nihilominus nervum belli pecuniam, quantam debebat, suppeditavit, adeo hic Ordo nunquam non hostili fuit animo erga Inclitam Austriæ Domo, cum qua summa semper Regibus nostris fuit conjunctio, qui non cum alia Domo libentius, quam cum hac affinitates contrahabant, ex qua etiam Mater erat Serenissimi Regis mei.

Quamobrem Majestates Vestras Rex meus orat, ut Majorum suorum, totque necessitudinum memores sui potius, quam cujusvis alterius rationem habere dignentur. Quod si quis ejus Ordinis, ut se obstrictum putet ad propugnandam fidem Catholicam, is in Prussia, quod agat, non habet, quæ cum ex omni parte Christianis cinctæ sit, non erit, contra quos, quod se profiteri dicit, exerceat. Ecce possidetur a Crucis hostibus magno cum dolore Regum, Principum & Populorum Christiani nominis sacer Hierosolymorum locus, ad quem locum contra barbaros hostes tuendum primum Ordo hic institutus esse dicitur. Teneatur Constantinopolis; quod si in horum possessione præscriptum jam ab hostibus esse putatur, capta sunt & expugnata non ita pridem Orbis Christiani fortissima propugnacula. De Hungaria taceo, res enim notissima est omnibus. Quin illo potius hic Ordo proficitur, ereptas Civitates, Arces, Provincias, Regna, Imperia recuperat? Aut si vires illi ad hæc tanta præstanda non suppetant, quin arceat saltem hostem a reliquiis? Nam si contra Christianos arma sumpserit, si Christianum sanguinem profundere, si civile bellum gerere maluerit, alio quovis nomine potius, quam Ordinis, vocari merebitur, nisi forte, quia Rex meus Serenissimus jus suum in Terris Prussiae recuperavit, ferendum esse non putat. Illud autem ei tolerabile videtur, quod, qui jus in armis fert, barbarus hostis prope dimidiam Orbis Christiani partem sub imperium potestatemque suam subjunxit. Sed semper in hoc Ordine ordo desideratus, itaque non modo ex Terris Prussiae, verum etiam ex Bohemiæ Regno ante annos centum quinquaginta ejectus est & exterminatus. Neque tamen quisquam nunc est, qui Terras, ex quibus in Bohemia pulsi sunt, in feudum sibi dari postulet, sola Majestas Regia Poloniae idonea visa est, quæ hac tam insigni injuria afficiatur, cum Regnum Poloniae

TOM. IV.

multo graviora ab hoc Ordine, quam ANNO 1548. quisquam alius, passum sit, cujus Magistri, qui erant in Terris Prussiae, præter primos illos, perpauci officio suo functi sunt. Quin ita se gesserunt potius plerique, ut vix quisquam contra barbaros & infideles gladium stringere visus sit, sed contra Dominos suos, quorum beneficio Terras Prussiae possidebant, arma sua vertere maluerint, & plurimus eorum opera sanguis Christianus saepe sit profusus. Quos enim alios bello lacebatur? quorum sanguinem libentius hauriebat? quibus cum crebriora & atrociora prælia committebat? quam cum Christianis nobiscum, & cum Majoribus nostris, contra quos crudelissimos etiam Christiani nominis hostes Tartaros sollicitare, fœdus cum eis & societatem inire, & eorum opera in effundendo sanguine Christiano uti non dubitarunt, quod a Michaële Kochmeister Ordinis Magistro factum Annales loquuntur. Itaque tanti non sunt Terræ istæ omnes Prussiae, quanti earum causa labores suscepti, quanti sumptus impensi, quantæ Christianorum cades factæ sunt.

Rogat ergo Majestates Vestras Serenissimus Rex meus, ut finem jam tandem cardium istarum esse jubeant Christiani sanguinis profundendi. Nam si quis esset, qui Illustris Dominum ALBERTUM Prussiae Ducem bello persequi vellet, facile perspicunt Majestates Vestrae, facere Serenissimum Regem Poloniae non posse, quin, cui duplici nomine est obstrictus, eum pro virili sua tueatur. Quandoquidem & Sororis Serenissimi Regis est Filius, qua ratione etiam Majestates Vestras necessitudine attingit, & Princeps beneficiarius seu Vassallus Regni est. Quod si vero omnino deliberatum est huic Ordini, cujus etiam quædam ad Serenissimum Regem meum minæ perferuntur, armis Nobiscum experiri, testatur Rex Imperatoriam & Regiam Majestates Vestras, atque omnes Sacri Imperii Electores, Principes & Ordines, quod huc invitatus, & non nisi provocatus, pertrahetur. Qui, quantum in se est, pacem, concordiam, amicitiam cum omnibus conservatam cupiat, omnesque curas & cogitationes suas in eo semper consumpsit, ut quibuscunque posset officiis suis cunctorum Regum & Principum Christianorum præsertim studia sibi adjungeret, amicitias firmaret, veteres conjunctiones & necessitudines, non modo retineret, verum etiam augeret & amplificaret, neque majore studio quicquam cavit, quam ne quid aliquando sua culpa eveniret ejusmodi, quamobrem eum

LIII

re

ANNO 1548. rescindere constitutam cum aliquo amicitiam oporteret, a nulla vero re æque animus ejus omni vitæ tempore abhorruit, atque a Christiano sanguine profundendo, cuius consilii nunquam Serenissimum Dominum meum poenituit. Longo enim usu, quem ætas ejus provectior attulit, didicit, nullam esse tam latam victoriam, cui pax honesta anteposenda non sit. Itaque Dei immensa misericordia factum est, ut quanto fuerit Rex meus pacis & quietis amantior, tanto magis ex animi sententia cesserint illi omnia contra eos, a quibus bello quandoque laceratus est. Dei misericordia factum est, ut parva sæpe manu (quod vix dictu sit credibile) ingentes copias, ac validos hostium exercitus vicerit & fuderit; adeo non obscuris argumentis declaravit Deus quæta consilia Regis mei sibi probari. Quæ si quis turbare esset conatus, de eo Deus justus & misericors, cujus hac in re clementiam libenter agnoscit, poenas semper gravissimas expetivit. Quamobrem in veteri suo instituto libenter etiam nunc Rex perseveraret, nequa aliud sibi cum Principibus Christianis, quam amoris & benevolentia certamen suscipiendum esse putat. Cæterum non est alius quisquam, qui cum in hujusmodi certamen descendendi plures, & justiores causas habeat Serenissimus Rex, quam cum Imperatoria & Regia Majestatibus Vestris, cum quibus arctissimis necessitudinibus sanguinis sit colligatus. Vestrarum ergo Majestatum amicitia nihil unquam Regi Serenissimo prius fuit & antiquius. Eam amicitiam ad Serenissimum Dominum SIGISMUNDUM AUGUSTUM Poloniae Regem &c. unicum uniceque sibi dilectum Filium transmittere, & ei vicissim quasi per manus tradere vehementer optat, atque ea omnia amoliri, quæ impedimenti aliquid ad eam amicitiam alendam & amplificandam adferre possit. Petit igitur Serenissimus Rex meus, odiosam illam & iniquam proscriptionem per eos, qui de Illustri Prussiae Duce nullam statuendi potestatem habent, latam, tanquam eam, in qua futuri mali semen quoddam latet, tolli, per Majestates Vestras abrogari, evelli & eradicari. Crebris ea de re cum Majestatibus Vestris egit Rex meus & literis & Internuntiis; quod vero usque in hunc diem nihil profecit, id iniquitate magis temporum ita accidisse existimat, quam quod voluisse credat Majestates Vestras. Nunc vero, cum ad officium suum auctoritatemque Majestatum Vestrarum cuncti redierunt, videt Rex meus Serenissimus summam Majestates Vestras id faciendi jam habere po-

testatem, quod se facturas in gratiam Regis mei, non unis literis perhumaniter & perbenigne Sacra Majestates Vestrae pollicitæ sunt, cum se ad id gratificandum Regi meo voluntate magis promptas, quam facultate paratas esse dicerent. Quamobrem tot opportunitatibus se offerentibus, in magnam spem venit Rex meus impetrari posse, ut hæc proscriptio tollatur, ne illius obrentu Terris Prussiae quisquam negotium exhibeat. Si vero quiescere nolet Ordo, saltem fidei per Divum MAXIMILIANUM data Majestates Vestrae meminerint, Divorumque SIGISMUNDI & FRIDERICI Imperatorum vestigia secutæ, Regi potius, quam Ordini faveant.

Sed de his satis. Illud quoque prætereundum non est, quod interdum scribantur ad Regias Prussiae Urbes Gedani & Elbingam Mandata, quibus ad Imperii Comitia, ut alia Imperii Civitates, vocantur, cum tamen in eas nemo quisquam juris, præter Regem, habeat, quemadmodum hoc literis Divorum Imperatorum expresse cautum & determinatum est. Quare Rex Serenissimus postulat, ne talia Mandata ad alienos subditos, pro fide semel data, deinceps scribantur. Ipse vero Rex Serenissimus, una cum Rege Serenissimo Filio suo, atque cum suis omnibus ad Vestras Majestates, omnesque Sacri Imperii Ordines, studia sua omnia & officia amice & libentissime defert, & quæ antea, pro multis necessitudinum causis, Vestris Majestatibus, & Sacri Imperii Ordinibus debebat, ea deinceps, si locum (id quod sperat & optat) precibus ejus dederitis, magis ac magis se debere profitebitur.

Vestrarum Majestatum

Humilis
STANISLAUS in LASCO
Palatinus Siradiensis,
Sereniss. Poloniae Regis Legatus.

CCXXII.

Responsum Administratoris Magistratus Theutonicorum ad præcedentem Poloni Legati Orationem. Anno 1548. Indidem.

Serenissime Imperator, Invidissime Cæsar, Rex Roman. Potentissime, Clementissimi Domini, & Vos Electores Principes, & Ordines Imperii, Domini & Amici Carissimi.

Inter innumeras virtutes, quibus Majestates Vestrae divinitus sunt exornatae, hæc

ANNO 1548. hæc vel præcipuam meretur laudem, qua eadem Majestates Vestrae jus suum cuique pure, sancte & sincere tribuunt, non attentis quibusdam verborum tum fucis, tum persuasionibus. Hujus laudatissimi propositi evidens ex eo argumentum est, quod Majestates Vestrae libellum ab Oratore Regis Poloniae, in causa Prutenica, contra me, meumque Ordinem exhibitum, pro istius causæ radicis eruenda veritate, mihi quam gratiosissime communicare non sunt dedignatae. Cujus ego quidem beneficii nunquam immemor ero, sed pro mea virili, humillimis meis obsequiis, perpetuisque servitiis promereri conabor. Quod autem ad dictum libellum attinet, illum ego cum summa cura & diligentia satis attente perlegi, & quid Regius Orator petat, & ex quibus causis petat, diligentissime perpendi.

Primum asserit Regius Orator, Prussiam Teutonico Ordini a Principibus Sarmaticis esse concessam, Magistrisque Prussiae subjectionis iusjurandum Principibus ac Regibus Poloniae semper debuisse. Hoc fundamento præcipue nititur, quo labefactato, quia universum ædificium suum mox ruiturum videt, idem diligenter probare conatur, & longam propterea orditur narrationem, non a prima, ut oportuit, origine, sed unde illi commodum visum est. Nempe ab injusta quadam vi & metu, qui in constantissimum virum cadere potest, extorta transactione, priora omnia, & alia multa calide transiliens, quæ sine pernicie, & certa jactura causæ suæ, in lucem simul non posse proferri vidit. Quam quidem narrationem ita demum concludit; Prussiam ad Regnum Poloniae semper pertinuisse, & nullo jure illos usos esse, qui Marchionem ALBERTUM Magnum quondam Magistrum Prussiae Theutonici Ordinis, Regis Poloniae Vassallum in jus vocarunt & proscripserunt. Quare denique, illud proscriptionis Decretum, a non suis iudicibus latum, tolli & abrogari. Hæc fere universa summa totius verbosissimi libelli est, quam ideo in compendium redegi, ut hujus causæ status, & totius controversiæ cardo facilius cognosceretur ab omnibus possit. Nam, quæ sequuntur, ad ipsam causam proprie, non pertinent, jactat quippe Orator Regius victorias, triumphos, & continentiam Regis sui, qui amplissima Regna ultro etiam oblata, aliquando contempserit. Commemorat præterea affinitates, & arctissima Regibus Poloniae cum Illustrissima Domo Austriaca inita fœdera. Nec cessat interim Ordinem meum fictis cri-

minibus, quasi venenatis telis impetere, ANNO 1548. hoc nimirum consilio, ut invidiosa oratione (quando in ipsa causa parum præfidi esse videt) animos Majestatum Vestrarum, tum etiam Electorum, Principum & Statuum Imperii adversus me, Ordinemque meum accendat. Quasi vero Ordo meus hætenus malorum satis perpeffus non sit, qui tam ampla & opulenta Prutenica ditione præter jus & fas spoliatus est, nisi ad illius ruinas hoc quoque adderet acerbiter. Et quasi hic apud Majestates Vestras, laudatissimos nimirum Principes, apud incorruptissimos Electores, Principes & Status Imperii, lites & causæ, ex victoriis, triumphis fœderibus, affinitatibus, & id genus reliquis, & non potius ex vero pendi, & judicari vel soleant, vel debeant. Cogor itaque respondere, ne tacendo periclitetur veritas, sed hoc verbis faciam, quam fieri potest, paucissimis. Partim quia mihi ad hoc, pro magnitudine istius negotii, quod non me solum, sed totum Romanum Imperium, cujus præcipue interest, & totius Germaniæ Nobilitatem in primis tangit, breve admodum tempus concessum est. Partim, quia omnem fiduciam meam non in fucata oratione, sed secundum Deum & Majestates Vestras, summos in hoc mundo iustitiæ Propugnatores, in nuda, simplici veritate collocavi, quæ heroicis ingeniis semper gratissima fuit, & ipsa se per se ipsam contra calliditatem hominum & fœctas omnium insidias, facile tueri potest. Sed priusquam rem ipsam aggrediar, solenniter protestari libet, primum, me non velle ab illa anno millesimo quingentesimo, trigesimo secundo, summa cum maturitate lata sententia, qua assertus Dux Prussiae una cum prætensis ditionis suæ statibus, & subditis, iustissimis de causis banniti, & proscripti sunt, ullo modo recedere. Præterea mihi in animo non esse, ullum mortalem hac mea responsione velle injuriari, multo minus cum Regia Celsitudine maledictis reciprocisque criminationibus contendere, non quod mihi uberrima in promptu non sit materia, sed quia magis cordi est modestia, cujus laude hac in parte contentus ero. Postremo, quidquid hujus rei facio, ex officio me, & necessitate coactum facere, non in meum, Ordinisque mei solius commodum, sed in communem omnium utilitatem, tam Sacri Romani Imperii, quam totius Germaniæ Nobilitatis, & in hunc denique finem, ut veritas a Regio Oratore partim præterita, partim suppressa, partim variis debilitata incommodis, in lucem producta Sacrarum Majestatum

ANNO 1548. Vestrarum præstantissimo incorruptissimoque iudicio & æquitate recreetur. Et quia tota hæc (ut dixi) causa ex eo dependet, ad utrum ab initio Regnum Prussia pertinerit, ad Sacrumne Romanum Imperium (sub cuius finibus comprehensa est) an vero (quod Orator Regius affirmat) ad Regnum Poloniae. Hoc enim peruestigato, aliorum facilis erit dijudicatio. Nam si ad Sacrum Romanorum Imperium Prussia ab initio pertinet, & ab Imperatoribus Romanis Ordini meo non solum concessa, sed eorum etiam ope & auxilio primum subjugata est, quo ore Regius Orator potro dicere poterit, proserptionis Decretum esse injustum, a non suis iudicibus latum, & propterea jure abrogandum? Ut ergo hujus questionis, in qua tota controversia vertitur, facilius indagari veritas queat, & ne mihi multa hic, quæ antea quoque dicta sunt, repetere sit necesse, primum omnium quam humillime rogo Majestates Vestras, Electores, Principes, & Status Imperii, ut ea, quæ ab Antecessore meo, Valthero de Cronberg piæ memoriæ, Ratisbonæ, anno millesimo, quingentesimo trigésimo secundo in eadem hac causa, latine germaniceque Majestatibus Vestris, Electoribus, Principibus, & Statibus Imperii sunt exhibitæ, & ego nunc rursus cum A. & B. literis signata reverenter exhibeo, clementissime iterum audire dignemini. Inviçissime Cæsar, & Rex Romanorum Potentissime, Electores Principes, ac Status Imperii, ex hac Prædecessoris mei simplici & vera rerum gestarum narratione perspicuum esse arbitror, Regem Poloniae in Prussia, Terra Imperii & Ordinis mei, nullum unquam jus habuisse ante illam iniquam vi & metu extortam transactionem, anno videlicet millesimo quadringentesimo & sexagesimo sexto. Id quod dictæ perpetuæ pacis testimonio, ad quam simul hic exhibendam sum paratus, ducentis & eo amplius sigillis confirmatæ, & aliis antiquis quibusdam monumentis apertissime demonstratur, in quibus ne titulo quidem Prutenico Rex Poloniae utitur, tantum abest, ut aliquod jus in Prussia sibi reservarit, aut tum temporis competere existimavit. Idem duorum Imperatorum (ut interim Romanos Pontifices præteream) nempe FRIDERICI Secundi, HENRICI Septimi, LUDOVICI Quarti CAROLI Quarti, SIGISMUNDI, FRIDERICI Tertii, MAXIMILIANI laudatissimorum Principum confirmationibus, donationibus, laudis, sententiis, proserptionibus, literis, decretis (quorum ali-

* Vid. supra pag. 284. sqq.

quot pro meliori hujus causæ informatione, exemplaria literis C. D. E. & F. signata, hic simul exhibeo) aliisq; argumentis quam plurimis clarissime comprobatur. Quibus ipsius insuper dicti Marchionis contra seipsum in primis valitum accedit testimonium, qui & verbis, & factis testatus est, Terram Prussiae ad Sacrum Romanum pertinere Imperium, cum Norinbergæ anno millesimo quingentesimo vigesimo quarto, in Imperialibus consultationibus sessione Magno Prussiae Magistro debita, frequenter usus sit, & quæ illic conclusa sunt, sigillo suo, cum aliis Imperii Principibus, confirmavit. Quare ego quidem mirari satis non possum, quod Regius Orator coram Majestatibus Vestris, coram Electoribus, Principibus & Statibus Imperii, constanter affirmare audeat, Prussiam ab initio ad Regem Regnumque Poloniae semper pertinuisse. Cujus contrarium, quia indubitatis argumentis, & ipsius denique rei testimonio jam est evictum, non est, quod Majestatum Vestrarum aures, mitissimas quidem illas, occupatissimas tamen in re manifesta pluribus onerem. Notissimi quippe juris est, Regiam Celsitudinem, quæ ab initio, nullum jus in Prussia habuit, per dictam injustam illam vi & metu contra priora sanctissima perpetuæ pacis fœdera extortam transactionem, nullum jus etiam potuisse acquirere, quod nihil tam juri, consensuique contrarium sit, quam vis & metus est, atque hoc in primis, quantum ad Sacrum Romanum atinet Imperium. Cujus jus, etiamsi nulla vis, & nullus metus omnino intervenisset, Magnus quondam Magister Prussiae in Regem, Regnumque Poloniae, sine expresso consensu Summorum Pontificum, & Sacrorum Imperatorum, Electorum, Principum, & Statuum Imperii, tum etiam Magistrorum Alemaniae, & Livoniae, eorundemque Præceptorum, transferre non potuit, quod tam manifestum est, ut nulla prorsus confirmatione indigeat. Iam multo minus etiam juris per prætentam illam potuit nancisci pactionem, quam dictus Marchio quinto demum anno, vel circiter, a finito novissimo bello, cum Rege Poloniae recuperanda Prussia sine ullo consensu Magistrorum Alemaniae, Livoniaeque, & eorum Præceptorum suscepto, non expectata eorum sententia, in quos compromissum erat, data fidei, votorum & professionis suæ oblitus, cum eadem Regia Celsitudine inivit. Quam ipsa Majestas Vestra anno millesimo quingentesimo trigésimo, iustissimis de causis, ex certa scientia, motuq; proprio, ac plenitu-

ANNO 1548. tudine potestatis cassavit, prorsusque sustulit. Quemadmodum ex ejusdem cassationis copia, quam hic simul cum G. litera signatam exhibeo, porro videre licet, ut hic prorsus nulla ampliore disputatione sit opus, sed fatendum omnibus, dictum Marchionem a suis iudicibus, & sufficientibus de causis iustissimo Decreto esse proseriptum. Quo minus hic Regius annuendum est precibus, non minus estimationi Cæsareæ Vestrae potestatis amplissima, Romanoque Imperio, & totius denique Germaniae Nobilitati, quam mihi Ordini meo nocituris. Quæ omnia cum Adversarius suæ ipsius conscientiae testimonio haud dubie sciat esse verissima, dimisso rerum scopo quarit diverticula, variisque verborum fumis cognitæ veritatis lucem nititur obscurare, & quando in ipsa causa nihil videt esse praesidii, incipit meum Ordinem immeritis onerare calumniis, quibus paucis respondebo. Et primum Ordinem meum ingratitudinis, perfidiaque insimulare aggreditur, quasi beneficiorum, pactaque fidei semper immemor fuerit. Cum & Deo & hominibus notum sit, tum animalium, literarumque testimoniis facile probari queat, partem adversam raro Ordini meo servasse fidem, sed passim fœdera, quamvis sancte inita, quamvis jurata, violasse. Invitus hæc dico, & tantum ad tuendam Ordinis mei innocentiam dico, nequaquam dicturus, si Orator Regius iniquissimis suis criminationibus me non provocasset. Quis unquam vidit literas pluribus sigillis ex una duntaxat, videlicet Regis Poloniae, parte ob signatas, & in quibus ambæ partes artioribus sese jurisjurandi vinculis mutuo obstrinxerunt? quam sunt literæ pacis perpetuæ Anno millesimo quadringentesimo & trigésimo sexto, inter Regem Regnumque Poloniae, ejusdemque Status, & Ordinem meum erectæ. Et tamen ne earum quidem fides diu ab istis inviolata permanisset, tantum abest, ut priora servarint. Qualis insuper gratia Ordini meo pro gratis restituta Samogitia, & Litvaniae bona parte relata sit, quas Terras Ordo meus, Regi Poloniae suppetias ferens, piis armis ab infidelium manibus, non sine suorum cade & sanguine fortissime pugnans, eripuerat, ex Antecessoris mei narratione satis cognitum est. Et possem ego quidem multa similia hujus generis adducere exempla, si criminationibus hujusmodi certare liberet, aut Majestatibus Vestris, Electoribus, Principibus & Statibus Imperii, talibus odiosis contentionibus intendere vacaret. Quare ad illa pergam, quæ de Divo MAXIMILIANO, FRIDERICO & SIGISMUN-

ANNO 1548. do, laudatissima quondam memoria Imperatoribus, objicit, quæ tam vana & frivola sunt, ut nulla vere responsione digna putem. Quandoquidem satis constat, Cæsarem SIGISMUNDUM (ut de eo primum incipiam) multis modis Ordinem meum adversus hostes suos clementissime juvisse. Anno etiam a nato Christo millesimo quadringentesimo duodecimo honorificam sententiam pro Ordine meo contra Regem Poloniae tulisse. Et FRIDERICUS Imperator Ordini meo adversus rebelles & inobedientes subditos suppetias ferre sedulo conatus est, quos primum omnium rebellionis convictos proseripit, deinde Convenit omnium Procerum, Statuumque Imperii Norinbergam in favorem Ordinis mei edixit, ubi de auxilio Ordini contra dictos rebelles ferendo consultatum, atque etiam conclusum est, prout ex Antecessoris mei ulteriori narratione latius videre licet. Divus MAXIMILIANUS vero multum semper clementissime diligentias adhibuit, quo res Ordinis mei in meliorem statum reduci possent. Item in Comitibus Augustæ Anno millesimo quingentesimo celebratis, FRIDERICO Duci Saxoniae, tunc temporis Magistro Prussiae, auctor fuit, quia Ordo Germanicae Nationis tantum a prima foundationis suæ origine semper fuisset nulli, præterquam Sacro Romano Imperio subditus, ne deinceps in verba Poloniae Regis, in derogationem Romani Imperii juraret, quæ de re etiam ad Regem Poloniae, tum suo, tum communi totius Imperii nomine, literas dare dignatus est. Ad hæc idem Divus MAXIMILIANUS in iisdem Comitibus unanimi consensu omnium Procerum & Statuum Imperii, honorifico Decreto Ordinem meum contra Polonos defendendum & manutenendum censuit. Nec non Commissarios suos ad componendam hanc, si æquis forte conditionibus fieri potuisset, inter Regem & Ordinem controversiam, Posnaniam in favorem Ordinis mei mittere clementissime dignatus est, Anno millesimo quingentesimo decimo. Tot nimirum argumentis summi illi Orbis Terrarum Principes (ad quos Ordo meus rebus in adversis, tanquam ad veros & legitimos Dominos suos, semper confugit, quos etiam vicissim, ut par est, summa reverentia coluit, amavit, honoravit, veneratus est) suam benevolam erga Ordinem meum voluntatem clementissime declaraverunt, ut nulli mortalium verisimile fieri possit, simultatem aliquam intercessisse. Allegat præterea Ordinem meum ad recuperandum sacrum Hierosolym-

ANNO solymorum locum, multis praeterea mi-
1548. seris & commatibus Ordini meo in-
sultans. Quae quamvis facile retaliari
possint, mei tamen officii esse putavi,
Regiae Celsitudini ubique, quantum ejus
quidem fieri potest, parcere, hoc unum
duntaxat mihi dicat velim. Cur Rex su-
us, qui & fortuna major, & omnibus
potentior est, illa non recuperat, quae
Magnus ille Moscovitarum Dux, non
ita multos ante annos, hostili manu ade-
mit? Non multo minora, quam tota fe-
re Prussia est, aut si tam propicia ubique
habet Numina, cur fines Regni sui ad-
versus creberrimas Tartarorum incurso-
nes, longe lateque devastantium omnia,
tutus non est? Quos ambos tamen, si
cum Ordine in perpetuae illius pacis, du-
centis & sex sigillis confirmatae, mansi-
set concordia, junctis viribus a suis, ju-
vante Deo, finibus facile potuisset arce-
re. Neque tamen haec ideo dico, quod
ullum ex illato Regiae Celsitudini damno
gaudium capiam, quod ego quidem ad-
modum inhumanum esse puto, sed ut
Orator iste Regius mihi Ordini meo,
ultra acceptum damnum, tam amarulen-
tis insuper invitiis tandem insultare de-
finat, simulque discat, Deum justum es-
se, violatae fidei, omnisque injustitiae
certum perpetuumque Ultorem. Quod
porro de Bohemis sequitur, non video,
quid causae suae opitulari queat, quasi
ideo spoliare tuto liceat, quod huius im-
probi facinoris alicubi reperitur exem-
plum, aut quasi illa Bohemica calamitas
ex Joannis Hus damnata haeresi primum
orta, mei solius Ordinis, non commu-
nis omnium veterum Orthodoxae Fidei
cultorum, ibidem tum temporis degen-
tium, fuerit. Illud autem ego nequaquam
infirior, varia fortuna cum Polonis, &
saepe, & diu pugnatum, multumque hu-
mani sanguinis esse effusum, idem tamen
Ordinis mei culpa accidisse, hoc vero
pernego, qui pacis servandae semper cu-
pidissimus fuit, & nunquam, nisi inju-
ria laesisset, necessitateque coactus,
ita, ut aut injusta poena illi luenda, aut
justa repetenda, arma sumpsit. De Tar-
tarorum quod deinde societate objicit,
more eorum facit, qui, quod ipsi deli-
querunt, aliis imputare solent, alioqui
satis notum est, utra Pars Tartarorum
opera in fundendo Christiano sanguine
usa sit, quod et locorum situs, et alia
multa satis arguunt. Amorem porro
pacis, quem Regius Orator multis me-
rito laudibus effert, adeo ego Regiae Cel-
situdini non invideo, ut illum laudabilem
affectum justitiae, pietatisque laude con-
duplicatum, magisque exornatum esse

cupiam. Ita futurum sperans, Regiam ANNO
illius Sublimitatem Prussiam, Deo dicatam, 1548.
Terram, quam Ordo meus ad veram O-
mnipotentis Dei gloriam, sudore & multo
sanguine ab infidelium manibus extortam,
partim etiam donationis, partim vero em-
ptionis, & id genus aliis honestissimis titulis,
cum approbationibus, ratificationibus &
confirmationibus summorum Pontificum,
Sacrorum Conciliorum, & Romanorum
denique Imperatorum ac Regum acquisi-
tam, longo tempore quiete possedit, Ordini
meo sua sponte reddituram. Hoc quip-
pe modo faceret rem & Deo gratam, &
animae suae salutarem, tum sua ista vene-
randa senectute & Regia sublimitate di-
gnam, praeterea ad pacem tantopere ad-
amatam, & communem Christianorum
concordiam conservandam valde utilem,
per me quoque, Ordinemque meum o-
mnis servitiorum genere perpetuis tempo-
ribus pro viribus compensandam. Quod
porro ad appendicem duarum Civitatum,
Gedani videlicet & Elbingen attinet, ve-
rum est, illas Civitates Ordinis mei ab
initio semper fuisse, & sic Romanis quo-
que Imperatoribus, Sacroque Romano
Imperio subjectas esse, quod tum litera-
rum perpetuae pacis testimonio, tum aliis
quam pluribus fide dignis rerum gesta-
rum monumentis facile probari potest,
et nihil unquam Rex Poloniae juris in il-
lis habuit, nisi per damnatam et olim
proscriptam subditorum perfidiam, con-
tra jurata perpetuae pacis fœdera quae-
sitam. Sed jam satis multa de causa, ex-
tra causam etiam nimis fortassis multa.
Quid restat? nisi quemadmodum antea
saepe feci, Majestates Vestras, tam Vos
Electores, Principes, et omnes Imperii
Status, supplex orem obtestorque, ut,
non attentis frivolis istis objectionibus,
oppressi atque ejeti Ordinis mei vel tan-
dem miserere velint. Justitiaeque ad exe-
cutionem jam pridem anhelanti auxilia-
res Vestras, omnium gentium victrices
manus clementissime porrigere dignemi-
ni, quae loco pulsa suo, vi oppressa, ge-
nibus Vestris advoluta, gemebunda ja-
cet, opem Majestatum Vestrarum, tum
Electorum, Principum et Statuum to-
tius Romani Imperii supplex implorat.
Quam ne deferant, quam plurima sunt,
quae Majestates Vestras, tum Electores,
Principes et Status Imperii exhortari de-
bent. In primis aequitas causae, jam sa-
tis, ut opinor, declarata, tum publica
utilitas, ne Sacrum Romanum Imperium
tam inaeestimabile, amissa Prussia, tam
Antecessori meo quod mihi a Caesarea
Vestra Majestate, solenni more, cum u-
nanimi consensu omnium Electorum,
Prin-

ANNO Principum & Statuum Imperii feudali ju-
1548. re concessa, patiatur damnum. Postre-
mo officii ratio, & gladius iste, Majesta-
tibus Vestris, a Deo traditus, ad religio-
nem defendendam, injustam vim depel-
lendam, succurrendumque oppressis. Cu-
jus praeclari facinoris tanta in omne ae-
vum futura gloria est, ut determinari
nullo unquam oblivionis tempore pos-
sit. Ego autem cum universo Ordine
meo ad omnia servitia, quae quidem mea-
rum, Ordinisque mei, virium erunt,
perpetuis vicissim temporibus ero para-
tissimus.

*Caesarea & Regia Ma-
jestatum Vestrarum*

Deditissimus

WOLFFGANGUS Magistratus
Generalis Militiae Hie-
rosolimitanae Ord. Beatae
MARIAE Theutonicorum
Administrator, ac ejusdem
per Germaniam, & Ita-
liam, partesque transma-
rias Magister.

CCXXXIII.

*Sacra Caesarea Majestatis Re-
sponsum Regis Poloniae Oratori
Domino de Lasco &c. in negotio
Prusiae Augustae datum. An-
no 1548.*

Sacra Caesarea Catholica Majestas &c.
Dominus noster Clementissimus, au-
ditis, quae Serenissimi Principis & Do-
mini, Domini SIGISMUNDI Regis Poloniae
&c. Orator, nomine & verbis ejusdem
Regis sui, tam in causa banni Imperialis
contra Marchionem ALBERTUM Senio-
rem Prussiae possessorem, quam duarum Ci-
vitatum Gedani & Elbingae longa & diserta
oratione proposuit, ac re cum Electoribus,
Principibus & Statibus Imperii in hisce
Comitiis Augustensibus congregatis, &
absentium Mandatariis, & Deputatis (ut
in tanta causa par est) communicata,
eorumque consilio & deliberatione pra-
habita, ac omnibus mature expensis, cum
animadverterit, quod bannum Imperia-
le decretum in supremo Tribunali Impe-
rii, nempe Iudicio Camerae, contra pra-
dictum Marchionem ALBERTUM, quum
in eo praesumendum sit legitime proces-
sum esse, extra juris ordinem, & absq;
causae cognitione, vel partium consensu,
nequaquam debere, aut posse cassari, aut
suspendi, quin potius conveniret, ut ju-
stitiae relinquatur cursus ordinarius, ju-

ANNO xtra Constitutiones Imperii, ut Reveren- ANNO
1548. tissimus Dominus Administrator & Ma-
gister Ordinis Theutonicus, una cum ipso
Ordine, in jure quaesito manuteneatur;
Sacrumque Imperium in jure suo confer-
vetur. Attamen si quis eo banni Decre-
to & declaratione sese gravatum existimet,
sive ille Magnus olim Magister Ordinis,
sive quicumque alii fuerint, praeacta
Caesarea Majestas liberum permittit, ut
praeacta sua gravamina & nullitatis cau-
sas, si quas habuerint, proponere, &
mediante justitia, prout convenit, sive
absolutionem, sive liberationem a banno
petere possint. Quoniam autem Serenis-
simus Poloniae Rex jus quoque aliquod in
hac causa praetendit, diligenterque pro
eo per suum Oratorem institit, Majestas
Caesarea, cum nihil magis in votis habeat,
quam veterem amicitiam, quae Majesta-
ti suae cum ipso Serenissimo Rege interce-
dit, firmam, ac perpetuam retinere, atq;
insuper memoria repetens, jam olim fu-
isse propositum & agitatum in aliquot
praeactis Comitiis de amicabili tractatio-
ne, quae tamen haecenus ad effectum de-
ducta non fuit, Majestas sua ex eorum-
dem Ordinum Sacri Romani Imperii con-
silio, eam viam denuo amplectendam, &
Commissarios deputandos esse operae pre-
tium fore judicavit, qui causa (absque
tamen praedictio vel impedimento judi-
ciarii processus) componenda studium,
& diligentiam omnem impendant. Pro-
ptereaque Serenissimum Romanorum,
Hungariae, Bohemiae Regem &c. permovit,
ut ipsius Majestas, tanquam Bohemiae Rex,
hujusmodi tractationem in se susceperit,
quem etiam Majestas ipsius Serenissimo
Poloniae Regi gratum, & neutri Partium
suspectum esse debere existimat.

Quod vero ad duas illas Civitates Ge-
danum, & Elbingam attinet, quas Ora-
tor Regius Polonici Juris esse, immeritoq;
ad Imperii Comitia vocari contendit, Or-
dines autem Imperii, a Caesarea Majestate
hac de re consulti, dictas Civitates non
hodie primum, sed jam olim ad Imperi-
um pertinere, & in Albo Civitatum Im-
perialium notatas esse confirmant, adeo,
ut sine gravi injuria, & praedictio Impe-
rii illas divelli non posse existiment, fa-
cile animadverterit Serenissimus Rex,
Caesaream Majestatem, tanquam Imperii
Caput, reclamantibus Ordinibus, & jus
Imperii conservari petentibus, hac in re
nihil posse innovare, sed Imperio, & uni-
cuique jus suum integrum relinquen-
dum esse. Atque haec quidem sunt, quae
Majestas Caesarea Oratori Regio paucis
respondenda duxit ad Serenissimum Re-
gem Poloniae Dominum suum referenda,
M m m m 2 cujus

ANNO cuius senili prudentiae Majestas Caesarea plurimum & deferre, & ex jure veteris amicitiae gratum illi facere summopere cupit, & fausta feliciaque omnia precatur.

Decretum per Caesarem Majest. Die 10. mensis Martii 1548.

CCXXIV.

Litterae ad SIGISMUNDUM AUGUSTUM Poloniae Regem, in quibus ei nuntiatur, quid cum Duce Prussiae de jurebus ejusdem Ducatus actum sit. Anno 1548. Lib. Legat. sub Lit. P. fol. 339.

Cum venisset ad nos Illustris Dominus Dux (neque enim nos unquam venire ad se patiebatur) pauca ad Illustritatem ejus in hanc sententiam verba feci. Non ignorare Illustritatem ejus, quae sit cura, & sollicitudo Sacrae Majestatis Vestrae, quo possit Terrarum harum omnium tranquillitati prospicere, non harum modo, quas ipsa Sacra Majestas Vestra possidet, verum & illarum, quas jure feudi possidendas Illustritati ejus concessit. Itaque cum haec ratio potissima videretur ad quietem & tranquillitatem harum Terrarum tuendam, & conservandam, si Serenissimus, & Excellentissimus Dominus Romanorum Rex Patrens Majestatis Vestrae charissimus, Arbiter esset a Majestate Vestra electus, qui causam inter Sacram Majestatem Vestram, Illustris Dominum Ducem, & Magistrum Ordinis amice transigendam curaret, & si nihil adhuc habeat certi Majestas Vestra, quem diem, quemve locum ei rei Regia Romanorum Majestas designatura sit, velle tamen illam instructa & parata habere omnia, quae ad harum Terrarum jura defendenda pertinerent. Itaque misisse nos, ut cum Illustritate illius conferremus, certioresque ab illa fieri conaremur, si quid jurium, & privilegiorum haberet, quae quidem ad Majestatis Vestrae causam pertinere viderentur.

Respondit Illustritas ejus se habere quidem jura, vel potius eorum exempla, quibus Ordinis Magister contra Majestatem Vestram niteretur, quae vero pro illa facerent, se nulla prorsus habere. Dedit autem se Gdani cum esset, arculam quandam Divo Parenti Sacrae Majestatis Vestrae, in qua fuerunt omnia jura, & privilegia Ordinis, eorumque Litterae originales, cum multis sigillis appensis, quae in Castro Marieburgensi asservari

debabant, existimare se, quod ibi adhuc asservarentur. Respondi ad haec, Illud quoque plurimum nostra referre, ut ne finis nescii, quo jure nantur adversarii, nam praevisa jacula minus nocere. Caeterum quod de arcula illa diceret, ante triennium fuisse mihi datum negotium a Sacra Majestate Vestra, ut Lubavia Marieburgum proficisceretur, ac si quae ibi essent jura & privilegia, diligenter investigarem, quod cum fecissem, ne unam quidem litteram me reperisse. Tum Illustris Dominus Dux: Nollem inquit, arculam illam cum literis perire, cum plurimum interlit Regiae Majestatis, & Regni, ne unquam ista privilegia in manus Ordinis perveniant, quibus prorsus videtur omnibus esse destitutus. Quamobrem daremus operam, ut ea, si quae sunt in abstruso loco recondita, reperiri possent, quod nos ita facturos esse recepimus, ac Sacram Majestatem Vestram literis nostris ea de re certiores esse redituros. Cupere autem nos, si quem haberet saltem indicem eorum jurium, conscriptum nobis exhiberet, ut si quid novi esset, quod antea non vidissemus, id legi a nobis posset. Nam quae ipsi haberemus ea nunc a nobis legi nihil esse necesse. Tum Illustris Dominus Dux curaturum se dixit, ut, peracto prandio producerentur ea, quae apud se essent, omnia: atque ita tum discessimus. Peracto prandio, venit iterum ad nos, recensuitque nobis Cancellarius illius quaedam jura, sive privilegia. Protulit postea, quae acta sunt Posnaniae ante annos 43 Germanice scripta, sed ea omnia lecta pridem a nobis fuerant. Itaque cum nihil exhiberetur novi, dixi Illustrissimo Domino Duci facile nos perspicere quod nihil haberet, quod quidem ad tuenda jura Regni in Terris iis pertineret. Caeterum nos, quod ad eam partem attinet quam possidet Sacra Majestas Vestra, securos esse, juraque illius cognita habere & esse ea ejusmodi, ut refelli nullaratione posse videantur, de hac tantum parte, quam ipse possidet Illustris Dominus Dux, cupere nos ab Illustritate ejus perdiscere, quemadmodum eam jure defendi contra Magistrum & Ordinem ejus posse existimaret. Tum ille Regia, inquit, Majestas, cujus ego me Principem esse Vasallum profiteor, me tueri & defendere conetur, ejus eae partes sunt. Tum ego, Fatemur, inquam, hoc, sive ferro sit sive jure disceptandum, vel, quod solum amplexa est Majestas Regia, per amicabilem compositionem, in qua tamen dici de jurebus aliquid oportet, causa transigenda sit. Majestatem illius Illustritatem Vestram contra

ANNO contra omnes inimicos illius, qui negotium Terris iis exhibere vellent, defendere teneri, sed cum sit Illustritas Vestra primarius Regni Consiliarius, cumque illius causa agatur, tenetur & ipsa consilium Regiae Majestati imperiri, quibus rationibus defendi jus suum posse existimet. Ac quo sit aliquis tamen ad causam hanc ingressus, reperi, inquam, ante dies tres aut quatuor, in libro quodam situ obdulto amicabilem quandam compositionem, quam Anno 1463. facere conabantur Episcopus Lubecensis, & ejusdem Civitatis Magistratus, inter Divum Regem CASIMIRUM, & Ordinem. Coram illis cum Regio nomine propositio facta esset, petebatur ab Ordine universa Prussia, quod diceretur nihil in eam juris Ordini competere, cum antequam nomen etiam Ordinis auditum esset in Polonia, Terras Prussiae Poloni Regno subjugassent omnes, sibi que vestigales fecissent, quamobrem, ut eis cederet Ordo, postulabatur; facturam autem Regiam Majestatem, ut Fratres Ordinis in aliis Terris, quae Christiani nominis hostibus essent finitimae, collocaret. Quantum autem firmitatis habeat haec propositio, me non videre, cum constet Prussiam a Regno postea defecisse, Regibusque sive Ducibus tum Poloniae rebellasse, ac non modo tributum ullum pendisse, verum etiam cum inter multos Duces Regnum esset partitum, neque satis ipsis inter se conveniret, oportunitatem hanc nactus Pruthenos, saepe in Culmensis, Pomeraniaeque Terras, quin & Cujaviam & Masoviam irrupisse, magnisque eas calamitatibus affecisse, ita, ut necesse habuerit Dux Masovia CONRADUS, Fratres Ordinis in auxilium vocare, quibus etiam Culmensis & Dobryniensis Terrae tradita est, sed ea tamen conditione, ut, cum essent Terris Prussiae potiti, Culmensis, Dobryniensemque Terram Duci restituerent, & quicquid in Prussia Terris occupassent, ejus dimidia parte Duci cederent. Quod cum non modo factum non sit ab Ordine, verum insuper eos ipsos, quorum beneficio Prussiae Terras fuit consecutus, bello saepe sit adortus, multisque cladibus affecerit, merito illum jure Terrarum omnium excidisse. Ac contractum quidem illum inter CONRADUM Ducem, Episcopumque Culmensis CHRISTIANUM ab una, & Magistrum ac Fratres Ordinis ab altera parte factum me non vidi. Caeterum legitestium quorundam dicta, qui fuerunt examinati per Sanctae Sedis Apostolicae Commissarios, qui se vidisse eas litteras contractus dicerent, quas Fratres Ordinis de medio tollendas curaverint, ne TOM. IV.

que dubitare me, quin reperiri adhuc ANNO Romae possent, cum Contractum ejusmodi GREGORIUS Nonus confirmasse dicatur. Extare Lubavia quoque litteras quasdam sub forma vidimus, quibus ejusdem rei significatio quadam datur. Verum haec nimis alte petita videri possent. Quamobrem cupere nos, ut diceret Illustrissimus Dominus Dux, quod, quemadmodum triginta iis annis factum est, defendi posse putaret. Tum Illustris Domini Ducis nomine respondit Cancellarius: Quandoquidem jam inde ab annis nonaginta & amplius Magistri Ordinis omnes Vasalli Regni fuerint, jusjurandum fidelitatis ei praestiterint, contraque hostes Regni ipsi personaliter ad bellum proficisci obligati fuerint, ac quinque Magistri Ordinis, qui depicti etiam sunt in Ecclesia quondam Cathedrali Regiomontana, quin ea omnia facerent, non recusaverint, qui vero proximus Illustris Dominum Ducem antecessit, tum ipse quoque Dominus Dux juramentum ejusmodi facere detrectaverit, vasallum, quae debet, non praestantem, jus omne suum amittere, atque id in Dominum superiorem transferri. Itaque excidisse Magistrum & Ordinem omni jure, quod habebat ad Terras Prussiae, atque id ad Divum SIGISMUNDUM primum Regem proxime in Christo defunctum esse devolutum, habuisseque Majestatem illius potestatem, jus ad se devolutum, cui vellent, quaque conditione vellent, conferendi, eo jure usam esse, dedisseque Illustri Domino Duci Terrarum hanc Prussiae partem jure feudi possidendam. Tum ego probari nobis dixi, quae dicta essent Illustris Domini Ducis nomine. Quoniam vero prodit ante annos quatuor in publicum libellus a Magistro Ordinis editus, in quo: quo jure sibi competere putet Terras Prussiae diligenter admodum perscripsit, videri nobis operae pretium, ut excuterentur rationes illae omnes, quas ad jus suum defendendum adfert Magister, ac conscribi faceret Illustris Dominus Dux vicissim argumenta sua, quibus illius argumenta omnia refellere, quod quidem ad se, Terrarumque Prussiae partem, quam ipse possidet, pertineret, conaretur. Nam quod spectat ad eam partem, quae possidetur a Majestate Vestra, solida illi argumenta minime defutura. Placuit Illustri Domino Duci consilium, se conscribi curaturum promisit, ac conscriptum ad me missurum, simul postulavit, ut de iis, quae conscripta essent, meum ipse quoque consilium impartirem. Ego me non gravatum facturum esse recepi. Atque ita finis huius negotio per nos est impositus.

Nnnn

CCXXV.

ANNO
1549.

CCXXV.

Recognitio Consiliariorum Prussie de prestito SIGISMUNDO AUGUSTO fidelitatis juramento. Dat. Piotrcoviae Anno 1549. FERIA 2. infra Octavas Trium Regum. Ex Originali Sigil. 6.

Nos Terrarum Prussie Consilarii infra scripti fatemur & recognoscimus presentibus, quod, cum essemus in consilium Terrarum Prussie recepti, juxta formulam nobis missam, superstitite adhuc Divo Rege SIGISMUNDO primo, non illi solum, sed & Serenissimo Principi & Domino, Domino SIGISMUNDO AUGUSTO, jam inde ab annis prope decem & novem Regi electo & coronato, juramentum debite fidei & subjectionis prestitimus, quo nos fatemur teneri, & semper teneri volumus. Ac juxta prestiti per Nos juramenti formam fideles nos & obedientes subditos & Consilarios fore Majestati ejus promittimus & spondemus, in cujus rei fidem & testimonium sigilla nostra presentibus appendi iussimus, & manibus nostris subscripsimus. Actum & Datum Piotrcoviae in Comitibus Generalibus FERIA secunda intra Octavas Trium Regum Anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo nono.

CCXXVI.

Postulata ad Cesaream Majestatem per Oratorem Regis Poloniae in negotio Prussie. Anno 1549. Ex Tabulario Zalusciano.

Assentitur deinde Regia Poloniae Majestas, ut Sacra Regia Romanorum Majestas arbitrium, sive amicam tractationem & compositionem, inter Magistrum Ordinis Theutonicorum, & Illustrissimum Dominum ALBERTUM Seniore Marchionem Brandeburgensem suscipiat atque tentet, non tanquam delegatus ab aliquo, sed summa voluntate Regiae Poloniae Majestatis Arbitrarius electus. Duo tantum petit: primum, ne quid ea de re tractare Regia Romanorum Majestas incipiat, priusquam Comitibus, quae proxime instant in Regno Poloniae, peracta fuerint, deinde ut Illustrissimus Domini ALBERTI Senioris Marchionis Brandeburgensis, cujus etiam negotium agi videtur, securitati prospiciat, atque efficiat, ut proseriptionis Decretum, contra Illustris ejus a Judicibus Camerae latum, iustum in tempus aliquod suspendatur, quo & Mandatarios suos mittere, si res ita po-

stulaverit, & omni cura vacuus esse ANNO
queat, ne quis in Terras illius incurso- 1549.
nem interea faciat, aliter enim de compositione hac recte tractari non posset.

CCXXVII.

Sacrae Romanorum Regiae Majestatis Responsum datum Oratori Regis Poloniae in negotio Prussie. Ibid. Indidem.

Quantum autem ad causam, & controversiam de Terris Prussie attinet, in qua Reverendissimus Dominus Orator ostendit, Serenissimum Regem Poloniae assentiri, ut Romanorum Regia Majestas tractationem inter partes suscipiat & tentet, non tanquam ab aliquo ad id delegata, sed tanquam summa Serenissimi Regis Poloniae voluntate in Arbitrum & Mediatorem electa, Sacra ejus Regia Majestas tenet memoria, quum proximis superioribus mensibus Serenissimi Regis Poloniae responsum super emanata Caesarea Commissione accepisset, se tunc perscripisse illud ad Majestatem Caesaream, fuisse enim in hanc ferme sententiam conscriptum; Serenissimum Regem Poloniae grave sibi existimare, vigore alicujus Commissionis in tractationem hujusmodi consentire, alioqui se Majestatem Regiam pro Arbitro non detrectaturam esse. Quamobrem cum super his a Majestate Caesarea Regia Majestas nondum certam resolutionem habuerit, existimat sibi non licere, quicquam in hac causa tractandum suscipere, sine praesentitu & assensu ejusdem Caesareae Majestatis: tanto minus, quum ipse Reverendissimus Dominus Orator, Regis sui nomine, petat Decreti proseriptionis suspensionem. Quodsi autem Majestas ejus cognoverit hanc Serenissimi Regis Poloniae oblationem, Caesarea Majestati non improbari, Majestas ejus Regia non detrectabit, accedente etiam Magistri Ordinis Theutonicorum pari voluntate, id oneris suscipere, atque adeo ea, quae communi partium consensu electum Arbitrum & Compositorem decent, diligenter agere, tractareque, et si ad hoc ante dictorum Comitiorum Regni Poloniae finem deveniendum fuerit, Romanorum Regia Majestas Serenissimo Regi Poloniae, expectando scilicet, priusquam agere quicquam incipiat, dictorum Comitiorum finem, libenter gratificabitur.

CCXXVIII.

Commissio Sacrae Caesareae Majestatis ad Serenissimum Romanorum

ANNO
1549.

rum, Hungariae, ac Bohemiae Regem &c. de suscipienda amicabile tractatione (absque tamen praesudicio, vel judicii processu impedimento) inter Regem, Regnumque Poloniae, & ab eodem causam praetendentes ex una, & Administratorem Ordinis Theutonicorum ex altera partibus super proprietate, jure & Dominio Provinciae Prussie. Dat. Bruxellis Anno 1549. Die II. Febr. Lib. Legat. sub lit. M. fol. 122.

CAROLUS Quintus Divina favente Clementia Romanorum Imperator Augustus, ac Rex Germaniae, Hispaniarum, utriusque Siciliae, Hierusalem, Hungariae, Dalmatiae, Croatiae &c. Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae &c. Comes Habsburgi, Flandriae, Tyrolis &c. Serenissimo Principi Domino FERDINANDO, Romanorum, Hungariae, Bohemiae &c. Regi, Archiduci Austriae, Marchioni Moraviae &c. Sacri Romani Imperii Archipincernae, Principi Electori, Fratri nostro Charissimo Salutem, & fraterni amoris perpetuum incrementum. Serenissime Princeps, Frater Charissime. Quum in controversia, quae inter Regnum Poloniae, & ab eodem Regno causam praetendentes, ex una, & Administratorem Magni Magistratus Prussiae, ac Magistrum Ordinis Theutonicorum tam in Germania, quam in Italia, ex adversa parte, super proprietate, jure & dominio Provinciae Prussiae vertitur, jam antea in aliquot Dietis Imperialibus, cum participatione & voto Imperii Ordinum de amabili tractatione inter partes ineunda, propositum & agitatum sit, ea vero res, ob alia impedimenta, haecenus ad effectum deducta non sit. Et Nos in proximis Comitibus nostris Imperialibus apud Augustam Vindelicam habitis, ex Voto & Suffragio eorundem Imperii Ordinum hanc viam amicabile transactionis denuo amplectendam, & propterea Commissarios, qui causam amicabiliter (absque tamen praesudicio, vel impedimento judicii processus) componere studerent, deputandos esse duximus, atque ad eam transactionem Serenitatem Vestram, tanquam Bohemiae Regem, utriusque parti opportunam rati: ab ipsa Serenitate Vestra, impetraverimus, ut suavis & hortatu nostro inducta, hanc Provinciam in beneficium pacis, & tranquillitatis publicae,

subire consenserit. Proinde, ut contra ANNO
versia hac ad desideratam concordiam 1549.
(id quod pro fraterno illo erga Serenissimum Poloniae Regem amore nostro, & inter nostros, & Imperii Sacri, & illius Serenitatis, ac Regni Poloniae Status & subditos, pacis & amicitiae alenda causa summo opere cupimus) aliquando conduci valeat. Eandem Serenitatem Vestram, tanquam Bohemiae Regem, hujus causae Commissarium (citra tamen praesudicium, vel impedimentum judicii processus) deputavimus, ac tenore presentium Imperiali auctoritate nostra deputamus, & plenam illi facultatem, potestatem, & vicem nostram hac in re concedimus, summo opere illam hortantes, ut vocatis ad diem constitutum, & in locum opportunum partibus, eisque summarie auditis, omni studio anniti velit, causae & controversiae huic amicabiliter componendae & transigendae. Quod si vero, adhibita omni diligentia, res per Vestram Serenitatem componi non posset, (quamvis meliora speramus) in eum casum Serenitas Vestra de tota causa, & quid impedimenti obstiterit, quo minus componi potuerit, ad Nos referat, quo deinde post, sive cum ulteriore participatione Statuum Imperii, sive aliter, prout opportunum fuerit, provideri, constituique possit id, quod negotii qualitas exigere videbitur, in quo Serenitas Vestra rem se dignam, publicae tranquillitati utilem, & Nobis gratam factura est. Datum sub impressione Sigilli nostri in oppido nostro Bruxellensi die II. mensis Februarii. Anno Domini MDXLIX. & Regnorum nostrorum XXXIV.

CAROLUS

V. ANTH. PERE.

*Ad Mandatum Caesar.
& Cathol. Majestatis
proprium*

Johann. Obernburger scripsit.

CCXXIX.

Exemplum Literarum S. Rom. Reg. Maj. ad Regem Poloniae praefixionem diei ad tractandam concordiam in causa Prussie continens. Dat. Pragae 18. Jul. Anno 1549. Ex Tabulario Zalusciano.

FERDINANDUS &c. Serenissimo &c. Significamus Serenitati Vest. Nos accepisse patentes quasdam Literas Serenissimi & Potentissimi Principis & Domini, Nnnn 2 Do.

ANNO Domini CAROLI Quinti Romanorum Imperatoris semper Augusti &c. Fratr. & Domini nostri charissimi, paucis ante diebus Nobis redditas, tenoris de verbo ad verbum sequentis, videlicet:

CAROLUS &c. ut sup. pag. 326.

Cum Nos autem tum præfata Sacrae Caesareæ & Catholicae Regiae Majestatis suavis & hortatu, tum ob veterem necessitudinem, quæ Nobis cum Serenitate Vestra intercedit, & denique pro beneficio pacis & tranquillitatis publicæ inducti, tractandæ amicabilis concordiae & compositionis provinciam in hac causa, inter Serenitatem Vestram, & partes, in præfatis Caesareis Literis nominatas vertente, jam pridem libenti animo susceperimus, nihilque magis ea in re etiam nunc cupimus, quam tam diuturnam periculofamque controversiam plane tollere, conspireque, atque adeo inter Serenitatem Vestram & dictas partes non nisi firmam, perpetuamque pacem, quietem & concordiam constituere, idcirco ad executionem præfatarum Literarum, Dilectionis, & Majestatis suæ Caesareæ, juxta traditam Nobis in illis formam procedere volentes, eas Serenitati Vestrae hisce nostris insertas amico & fraterno animo insinuamus, adque ejus notitiam deducimus, nec non huic amabili tractationi sextam diem mensis Octobris proxime venturi, locum vero eum, in quo Nos tum esse, & moram trahere contigerit, dicimus, designamus & deputamus. Eandem proinde Serenitatem Vestram amice & fraterne hortantes, ut (si tractationem ipsam a Nobis fieri Ser. Vest. placuerit) Commissarios & Mandatarios tam suo, quam eorum, quia Regno ipsius Poloniae causam habere prætendunt, nomine, plena & sufficienti ad id potestate suffultos, in aulam nostram, ubi tum fuerimus, ad dictam sextam diem futuri mensis Octobris, qua etiam adversæ partis Procuratores & Mandatarios adfore non dubitamus, emandare, & expedire velit, & Nos quidem tunc juxta præscriptam Nobis Literis Caesareis formam, in causa & controversia hujusmodi processuri, illam eo deducere, quantum in Nobis erit, annitemur, ut desiderata concordia omnium, quorum interest, consensu atque voluntate, constitui queat. Ceterum Serenitatem Vestram felicissime valere optamus. Datum sub impressione sigilli nostri in arce nostra Regia Pragæ die 18. Julii 1549.

CCXXX.

CCXXX.

Exemplum Literarum SIGISMUNDI AUGUSTI Regis Poloniae ad Sac. Rom. Reg. Majestatem, quo ejus arbitrium in negotio Prussiae respuit. Dat. Cracoviae 14. Aug. 1549. Indidem.

Serenissimo & Excellentissimo Principi Domino FERDINANDO Divina favente Clementia Romanorum Regi semper Augusto, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae &c. Regi, Infanti Hispaniarum, Archiduci Austriae, Duci Burgundiae, Marchioni Moraviae, Comiti Tyrolis, Parenti nostro observandissimo, SIGISMUNDUS AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, &c. Dominus & Haeres, Salutem & perpetui amoris ac omnis felicitatis continuum incrementum. Serenissime & Excellentissime Princeps, Domine Parens noster Observandissime. Accepimus patentes Literas Majestatis Vestrae, quibus ea partim voluntate ac delegatione Caesareæ Majestatis, partim paterno suo in Nos amore, & quietis publicæ cupiditate, se adductam, Arbitri partes componendæ inter Nos Regnumque nostrum, & Magistrum Ordinis Theutonico-Prussici controversiæ de Terris Prussiae, libenter suscepturam esse proficitur, (si Nobis videbitur) & diem ad inchoandam eam rem Nobis præstituit sextam Octobris proxime venturi, ac de singulari quidem ista & paterna erga Nos benevolentia, curaque rerum nostrarum & Regni nostri, summas, uti par est, gratias agimus Majestati Vestrae, dabimusque operam, ut ei pari studio & observantia, morigeri Filio consentanea, quoad maxime poterimus, respondeamus, pacis & quietis Regno nostro conservandæ & stabilindæ, Nos quoque ut qui maxime cupidi sumus, Christi Dei nostri, præceptorum & salutaris doctrinae haud immemores, ac Divi Parentis nostri, nunquam satis laudati Regis, domestico exemplo delectati. Itaque cavemus sedulo, ne quam cuique offensionis & inimicitiarum occasionem demus. Neque Nobis conscii sumus, Magistrum istum ulla injuria, sive a Nobis, sive a Divo Parente nostro, seu denique a quoque nostrorum affectum esse. Quodsi aliter tamen forte illi videtur, non recusamus, quominus ipsi, ubi id a Nobis postularit, non modo contra quemvis nostrorum hominum, sed etiam contra Nos ipsos, ex æquo & bono, jus dicamus, & satisfacia-

ANNO 1549.

ANNO 1549. ciamus, quemadmodum id ipsum etiam Caesareæ Majestati per Oratorem nostrum sumus polliciti. Neque vero Majestatis Vestrae, de cujus amore paterno omnia Nobis summa pollicemur, ac ne aliorum quidem hominum judicium tractamus. Neque Majores nostri, quoties aliquid controversiæ cum isto ipso Ordine subortum ipsis erat, unquam tractaverunt, sed vel ad ordinarios & communes Judices, vel certe ad Arbitros, quos sibi ipsi, mutuo cum adversariis consensu, depoposissent, judicium id referebant. Caeterum ferri Nobis Arbitros ab aliis, id vero si non durum, certe novum & iniustum est, ita, ut maximam id Nobis apud nostros homines invidiam constaturum esse videatur. Quocirca, cum eo rem spectare animadverteremus, ex eo responso Caesareæ Majestatis, quod Nobis Divi Parentis nostri Orator post mortem ejus attulit, alia mandata Oratori nostro, qui, cum diutius opinione nostra apud Majestatem Vestram substitisset, nuper tandem ad Caesaream Majestatem profectus est, ea de re dedimus, inde ergo Nobis responsum expectandum esse existimamus, quo accepto, & communicato cum Consiliariis Regni nostri consilio, tum demum certius aliquid de voluntate nostra Majestati Vestrae indicabimus. Quam excusationem nostram, & moram exigua, ut Majestas Vestra æquo animo ferat, neve inde sinistri aliquid de nostra erga se voluntate, & fiducia sibi persuadeat, etiam atque etiam postulamus. Nos quidem ut neminem habemus inter terris arctioribus propinquitatis & necessitudinis vinculis Nobis devinctum, quam Vestram Majestatem, ita nemini plus fidimus, neque libentius Nos & nostra committimus. Quam diutissime felicem & incolumem esse cupimus. Cracoviae 14. Aug. Anno Domini 1549. Regni vero nostri 20.

CCXXXI.

Libellus Oratorum Duci Prussiae, quo ejus absentiam excusant, & renovationem feudi postulant a SIGISMUNDO AUGUSTO Poloniae Rege. Anno 1550. Libr. 61. fol 159.

Posteaquam Sacra V. R. Majest. Illustrissimum Principem Prussiae Dominum meum Clementissimum ad diem Divæ CATHARINAE sacrum in hunc locum Regis suis literis vocavit, ut ipsius Celsitudo renovationem Investituræ Ducatus Prussiae a Sacra Vestra Regia Majestate

TOM. IV.

ANNO 1550. acciperet & debitam obedientiam atque fidelitatem juraret, commisit sese ipsius Celsitudo ad ejusmodi clementissimam Sacrae Vestrae Regiae Majestatis postulationem declarandæ suæ obedientiæ, atque promptissimæ voluntatis gratia itineri, ea spe atque fiducia, Deum Optimum Maximum hoc susceptum iter ita gubernaturum, ut ipsius Celsitudo incolumis & salva in hunc locum ad Sacram V. Regiam Majestatem perveniret, & coram ac præfens omnia, quæ S. V. R. Majestas, & fœdera pacis perpetuæ ipsius Celni, concedere potuissent, non tantum ut se obedientem & subiectum Principem, atque clientem Beneficiarium declararet, sed etiam, ut Sacram V. R. Majestatem, ut Dominum suum clementissimum & Consangvineum dilectissimum, in hac sua senecta semel adhuc, si sapius per fata non licuerit, inviseret, coram obloqueretur, incolumem ac salvam cerneret, & ob ejusdem Sacrae V. R. M. incolumitatem & salutem lætitia & gaudio pro officio fidelis subditi & Domini sui atque Consangvinei amantissimi perfrueretur. Horum cum omnium ipsius Celsitudo magno desiderio jam pridem affecta teneretur, Divina ope non semel ardentibus votis implorata, ut hæc ex sententia contingerent, sed aliter Deo Optimo Maximo, omnium hominum salutem sua omnipotentia gubernanti, hoc tempore visum est, qui votis boni atque fidelis Principis, minime annuendum pro suo Divino consilio censuit. Etenim non longe, postquam ipsius Celsitudo iter ingressa est, magna imbecillitate & gravissimis doloribus corporis correpta est, adeo, ut longius progredi nec equo, nec vehiculo valeret, periculo quidem sustinendi vehiculi nec quidquam facto, siquidem inde dolores aucti & vires corporis adeo prostratæ sunt, ut, quod graviter ingemiscens & vix absque lacrimis eloquimur, ipsius Celsitudinem Soldaniæ in lectulo & in dubia Medicorum cura languentem relinquerimus. Et quanquam ipsius Celsitudo a Deo Opt. Max. emendationem & firmam valetudinem brevi redituram sperabat, & secum decrevit recuperatis viribus Nos celerrimis itineribus insequi, tamen eventus jam ostendit, id fieri non potuisse, eo quod spes repentinae restitutionis ipsius Celsitudinem frustrata est, & morbus, ut conjectura adsequi possumus, opinione tenacior fuit. Quamobrem magna hæc & fatalis necessitas ipsius Celsitudinem ab instituto itinere, & honesto proposito retraxit. Quod ipsius Celsitudini eo gravius atque perturbatius accidisse, quo maiori cupiditate visendi & salu-

Oooo

salu-

ANNO 1550. salutandi Sacram Vestram R. Majestatem rapiebatur, facile cuius æstimare licet. Voluit igitur ipsius Celsitudo per hos suos Legatos Sacram V. R. Majestatem supplici voce rogari, ut Sacra Vestra R. Majestas hanc ipsius Celsitudinis adversam valetudinem Divino Judicio in hac professione objectam, patienter ferat, & absentiam inde eventientem pro Regia Clementia boni consulat, & excusationi iustissimæ locum det. Ne autem ipsius Celsitudo ullius vel inobedientiæ vel negligentia nomine in suspensionem veniret, neve aliquid ob jam dictam causam in adipiscenda renovatione Investituræ Feudalis, & ad præstandum iusjurandum, emitteretur, hosce suos Consiliarios, Ministros atque subditos cum pleno Mandato ad accipiendam Renovationem Investituræ, & ad præstandum Iusjurandum fidelitatis huc ablegavit, quemadmodum huius rei necessaria documenta Literarum sub sigillo & manu ipsius Celsitudinis secum habent, eaq; ad S. R. Majestatis Vestræ voluntatem reverenter exhibere atq; offerre parati sunt. Hi igitur Legati Illustrissimi Principis sui, ac Domini Clementissimi nomine & verbis S. V. R. Majestatem humiliter atq; enixe orant, ut S. V. R. Majestas ipsius vice & loco Principis sui renovationem Investituræ Ducatus Prussiæ clementer conferre, ac solenni ritu præbere dignetur, adductis etiam aliis Convasallis agnatis suæ Celsitudinis Margravio ALBERTO Juniore, & GEORGIO FRIDERICO, nec non & aliis Margraviis Brandeburgen. quemadmodum id a Legatis nuper ipsius Celsitudinis apud S. V. R. Majestatem subiectissime rogatum atque perfectum est, ut hoc beneficio feudali pariter tota Domus Brandeburgen. quæ inclito huic Regno S. V. R. Majestati insigni ornamento atque præsidio esse potest, afficiatur. Quare præcipue S. V. R. Majestas suam clementissimam voluntatem, erga Illustrissimum Principem Prussiæ & totam Domum Brandeburgen. alioquin etiam S. V. R. Majest. summa necessitudine conjunctissimos declarabit, & Illustr. Dux Prussiæ reverenter offert, atque promittit se vicissim non solum quod debitum officium, fides atq; obedientia addictissimi Vasalli postulant, libenter & studiose facturum, atq; executurum, non secus, ac si ipse præfens Juramentum fidelitatis denuo præstitisset, sed etiam daturum operam, ut pro necessitudine atq; propinquitate sua, erga S. V. R. Majest. atq; totum hoc inclitum Regnum gratissimus atq; obedientissimus agnoscat. Porro cum ipsius Celsitudo, ut supra expositum

est, magno desiderio visendæ S. V. R. ANNO 1550. Majestatis & coram alloquendi in hac sua postrema ætate teneatur, decrevit atq; statuit, se cum primo quoq; tempore restitutæ valetudinis, & recuperatarum virium (quod summis votis a Deo Opt. Maximo contendimus) S. V. R. Majestatem invitare, seq; omni officiorum genere, pro eo ac decet paratissimum Principem, Vasallum, Ministrum atque Cognatum exhibere, offerre, atq; declarare. Si modo id S. V. R. Majestatem non inique laturam intellexerit. Proinde S. V. R. Majest. hi Legati subiectissime atq; humillime rogant, ut ipsis significare dignetur, quando, & quo in loco, quave solennitate, ordine & forma, nomine Illustrissimi Principis sui Ducis Prussiæ, renovationem Feudi accipere, & juramentum fidelitatis præstare debeant, quibus cognitissimè humiliter se offerunt, omnia pro mandato & officio suo ad S. V. R. Majest. nutum, atq; clementissimam voluntatem, quemadmodum fideles subditos atq; Ministros decet, summo studio facturos.

CCXXXII.

Ceremoniale pro renovatione Feudi Ducatus Prussiæ, conferenda per SIGISMUNDUM AUGUSTUM Poloniæ Regem, præsentibus Legatis Marchionum Brandeburgen. sum. An. 1550. Libr. 61. fol. 160.

Regia Majestas, ex arce descendens, in Prætorio Vestitum Regium induet, atque ita folium ascendet cum Consiliariis. Adequirabunt, deinde prope folium Oratores & Consilarii Principum, & cum solenni pompa folium ascendent, primique Oratores Ducis renovationem Feudi a Rege reverenter flexis genibus petent. Respondebit Regia Majest. per Cancellarium, se paratam esse promissa facere, modo ii, qui petunt, ea præstent, quæ præstari in hujusmodi actu solent. Postea cæterorum quoque Marchionum Oratores idem petent. Deinde post Responsum Regium exhibebunt Mandatum Ducale, quod a Cancellario legitur. Eo perlecto Rex vexillum Ducalibus Oratoribus genua flectentibus tradet, cujus extremum cæterorum Marchionum Legati singuli a tergo attingent, obnuntiant Cancellario per illud Duci quidem Investituram Ducatus a Divo SIGISMUNDO concessi in Feudum renovari & confirmari, cæteris vero Marchionibus successive, secundum illa ipsa pacta, destinati, cum suo tempore rite inve-

ANNO 1550. vestituram accipient. His peractis ponitur Liber Evangeliorum in sinu Regis ad Oratores obversus, prædiceturque iusjurandum Oratoribus Ducis in hæc verba conceptum.

Juramentum.

Ego N. nomine & mandato seu Plenipotencia Illustrissimi Principis mei Domini ALBERTI Marchionis Brandeburgen. ac Ducis in Prussia &c. juro super hæc Sancta Dei Evangelia, quod idem ALBERTUS Princeps meus, ab hac hora deinceps usq; ad ultimum diem suum vitæ suæ erit fidelis Tibi SIGISMUNDO AUGUSTO & Successoribus legitimis tuis Regibus Poloniæ Dominis suis, contra omnem hominem, nemine prorsus excepto, & quod nunquam erit scienter in consilio vel auxilio vel in facto, quod Tu amittas vitam, vel membrum aliquod, vel quod accipias in persona aliquam læsionem aut injuriam vel contumeliam, vel quod amittas aliquem honorem, quem nunc habes, vel post habebis, et si sciverit vel audierit de aliquo, qui velit aliquid istorum contra te facere, pro posse suo, ut non fiat, impedimentum præstabit. Et si impedimentum præstare nequiverit, quam cito poterit, Tibi nuntiabit, & contra eum juxta pacta auxilium Tibi præstabit. Et si contigerit, Te rem aliquam, quam habes, vel habebis, injuste & fortuito casu amittere, eam recuperare curabit, & recuperatam omni tempore retinere. Et si sciverit Te velle juste aliquem offendere, & inde generaliter vel specialiter fuerit requisitus, suum Tibi, secundum pacta, præstabit auxilium. Et si aliquid ipsi de secreto manifestaveris, illud sine tua scientia nemini pandet, neque quidquam, per quod pandatur, faciet. Et si consilium ab eo super aliquo facto postulaveris, illud Tibi dabit consilium, quod ipsi videbitur magis expedire, & nunquam ex persona tua aliquid scienter, quod pertineat ad tuam vel tuorum injuriam, vel contumeliam. Deniq; pacta cum olim Divo SIGISMUNDO Rege, & inclito hoc Regno Poloniæ conventa servabit & implebit. Sic me Deus adjuvet &c.

Assignabitur deinde a Marschalco Principi Legationis Ducalis locus sui Principis juxta Regiam Majestatem.

Post petitionem omnium Oratorum respondebit Cancellarius.

Sacra Majestas Regia Dominus noster Clementissimus cum sit memor Paſtorum, quæ Divo Parenti suo SIGISMUNDO Regi & inclito huic Regno cum Illustrissimo Domino ALBERTO Seniore Marchione

Brandeburgen. Duce in Prussia interces. ANNO 1550. serunt, ac suæ cum eodem necessitudinis, quemadmodum in aliis, quo ad recte poterit ejus Illustrissimæ D. gratificari solet, ita in eo quoque, quod nunc D. V. Illustr. D. ejus nomine petunt, non gravate id facit, & ob id huc descendit, ut expetitam diutius, verum ex iustis causis hucusque dilatam Investituram Feudi Ducatus in Prussia D. ejus Illustr. in Personis D. Vestrarum conferat, seu verius renover ad gloriam Dei Omnipotentis, ad suum Regniq; hujus decus, honorem & commodum Illustrissimæ D. ejus, deniq; ad salutem & incolumitatem illius populi. Confidit autem Sacra Majestas ejus R. ita se gesturum esse Illustrissimum Dominum Ducem erga suam quidem Majestatem, uti fidelem & obsequentem Vasallum decet, erga Regnum autem hoc inclitum, uti socium & fœderatum decet, erga subditos vero, uti iusto, benigno, & Christiano Principi convenit. Illustrissimos quoq; D. GEORGII FRIDERICI & ALBERTI Juniores Marchiones Brandeburgen. non recusat S. Majestas ejus quin, ad successionem ejusdem Feudi admittat, ea conditione, & eo ordine, qui in pactis continetur. Cæterum Mandatum, seu Plenipotencia Illustrissimi Domini Ducis, ut prius perlegatur, operæ pretium est.

Quando Vexillum traditur.

Quod bonum faustum & fortunatum sit, S. R. Majestas per hujus Vexilli traditionem Illustrissimo Domino ALBERTO Marchioni Brandeburgen. ac Duci in Prussia, in Personis D. Vestrarum Investituram Ducatus in Prussia confert, seu potius a Divo Parente suo collatam renovat; Illustres vero Dominos GEORGII FRIDERICI & ALBERTI Juniores itidem Marchiones Brandeburgen. ad successionem ejusdem Feudi secundum præscriptum pactorum olim initorum, admittit, dummodo Illustritas eorum ea præstent suo tempore, quæ Domino Feudi a Vasallis ex pacto aut consuetudine præstari solent ac debent.

Post Gratiarum Actionem.

Libenter facit S. Majestas Regia, quæcunq; ad honorem & commodum Illustrissimorum Dominorum Marchionum Brandeburgen. propinquorum suorum, pertinere existimat, confiditq; D. eorum Illustrissimas, ita se vicissim sedulo erga Majestatem suam gesturas esse, ut necessarios & gratos Principes decet. Curabunt vero D. V. ut ea, quæ hic modo acta sunt, Illustrissimorum Principum suorum Tutorumq; Pupilli literis comprobentur.

ANNO
1550.

CCXXXIII.

Petitio ALBERTI Junioris per Legatos suos, ut ad Investituram Prussie admittatur. 29. Nov. 1550. Indidem fol. 163.

Serenissime Rex, Potentissime Princeps, Domine Clementissime. Illustris & Amplissimi Senatores.

Comptum habet Sacra Regia Majestas, Principem nostrum apud Sacram Regiam Majestatem suam jam ante egisse, ut ejus, modo eo, quod aut praeponeretur juniore Principi Marchioni GEORGIO FRIDERICO Patrueli suo, aut saltem aequaliter admitteretur, in investitura & concessione Feudi ratio haberetur, sed Sacra Vestra Majestas Regia ejusmodi tractatum tum temporis in praedictum Juniorem Principem, ejusque Tutores ac Curatores justis de causis rejecit. Cum vero a Sacra Vestra Regia Majestate Illustrissimo Principi ac Domino, Domino ALBERTO Seniori Duci Prussiae, ac Marchioni Brandenburgensi. una cum ejus confortibus, nempe praedicto Illustrissimo Principe nostro ac Patruale ipsius tempus accipiendae Investiturae praestitutum sit, praedictus Princeps noster non importunum ratus, eandem petitionem, & iis deinde causis, Sacrae Vestrae Majestati Regiae, ac Regni Senatui nunc denuo proponere, praesertim cum comptum habeat, Illustrissimum Ducem Prussiae Patrum suum idem hoc optare, ac a Sacra Vestra Majestate Regia humiliter atque enixe petere. Intelligit enim Sacra Vestra Majestas Regia, quod eveniente casu, quem tamen Deus Omnipotens benigne avertere velit, quo hujusmodi Feudum & Ducatum ad hos ambos Principes, modo tamen in successione posteriore, & illo juniore adhuc in minori aetate constituto devolveretur, quod tunc Illustrissimae D. suae potissimum omnes curae, sollicitudines ac molestiae incumbere. Omnia denique pericula, nisi salutem ac defensionem illius Terrae ac Ducatus, quod tamen minime facturus esset, negligere velit, subeunda essent. Commoda vero ac emolumenta ejus, forsasse ad se nunquam, sed ad Patrualem suum solum pervenirent, quod quidem perquam esset iniquum.

Præterea cum Principatus ille Franconicus ab inclytis Parentibus ipsorum acceptus, quem nunc Dei benignitate ac clementia possident, & Ducatus Prussiae sint inter se remotissimi, & uterque æmulis hostibus & dimicationibus vix resistunt, idcirco pene impossibile videre, quod

unus illorum partem suam Ditionis Franconiae & praebatum Ducatum recte & sine periculo alterius amittere, aut saltem sine irreparabili iactura & detrimento administrare possit. Nec etiam facultates unius ad hoc tam sublime opus sufficientes fore, multominus id per Legatos vel Locumtenentes effici posse. De qua re tamen, si inaequalitate illa sublata consilia facta ab utroque pro viribus ac unanimiter in commune conferantur, minime dissidendum erit. Hanc etiam fuisse causam non ambigimus, qua motus pia ac inclytae memoriae Princeps DO. GEORGIUS Marchio Brandenburgensis, aliquoties, cum de componendis controversiis inter ipsum & Principem nostrum ALBERTUM ejus ex Fratre Nepotem ageretur, semper hoc medium de aequali Investitura ac divisione Ducatus Prussiae inter se & Nepotem, si is casus eveniret, proposuit, utique existimans hac re perfecta ceteras controversias, variis ac magnis de causis inter ipsos, ortas facile sublatum iri, ac Filii sui Hereditatem tam acquisitam, quam aquirendam Nepotis autoritate fultam, magis etiam stabiliri. Nec dubitamus, etiam si Illustrissima D. sua diutius supervixisset, quin rebus omnibus cum Principe nostro compositis, idem, quod Nos nunc, Illustr. Dom. etiam a Sacra Vestra Majestate Regia petitura fuisset.

Cum igitur praedictae & ceterae causae alio tempore adductae per se sint iustissimae, & e re Principis Junioris Domini GEORGII FRIDERICI Marchionis Brandenburgensi. ac menti etiam Patris sui pia ac inclytae memoriae defuncti conformes, Sacram Majestatem Vestram Regiam necnon Illustrissimum ac Amplissimum Senatum Regni, nomine Illustrissimi Principis nostri rogamus, benignam ac clementem rationem habere dignetur, ne inaequalitas illa Investiturae nunc, vel in posterum Illustr. D. suae in magnum & inevitabile praedictum Principem, commendamus igitur sapientem Principem, ac Dominum nostrum tutelae ac patrocinio Sacrae Vestrae Majestatis Regiae ac Illustrissimi Senatus hujus florentissimi Regni quam humilissime clementissimum responsum hac in re optantes.

Sac. Vestrae Majest. Regiae.

Subditissimi.

Legati & Oratores Illustr. Principis, ac Domini Domini ALBERTI Marchionis Brandenburgensis Junioris.

CCXXXIV.

ANNO
1550.

CCXXXIV.

Plenipotencia ab ALBERTO Seniore Duce Prussiae data Legatis ejusdem ad renovandam Investituram Ducatus Prussiae per SIGISMUNDUM AUGUSTUM Poloniae Regem. Dat. in Doldan d. II. Nov. 1550. Ex Archivo Regni Lib. 61. fol. 151.

Posteaquam Serenissimus ac Potentissimus Princeps & Dominus, Dominus SIGISMUNDUS AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae totius, Masoviae, Samogitiae &c. Dominus & Haeres, Dominus noster clementissimus, & Confobrinus charissimus, diem Divae Catharinae sacrum ad renovationem Investiturae Ducatus Prussiae, & ad praestandam suae Regiae Majestati debitam, juxta ritum & formam perpetui federis, atque patrum literis obsignatorum, fidelitatem, ad multiplicem atque humilem requisitionem pro sua Regia clementia Nobis ALBERTO Seniori, Dei Gratia Marchioni Brandenburgensi, in Prussia, Stetini, Pomeraniae, Cassubarum ac Sclavorum Duci, Burgravio Norenbergensi, Rugiaeque Principi, per literas designavit. Nihil sane prius duximus, quam Sacrae Regiae Majestatis Clementissimae voluntati atque petitioni morem gerere, & ad dictum diem declarandae nostrae obedientiae gratia coram Sacra Regia Majestate Nos sistere, omniaque ad votum suae Majestatis exequi, eamque ob causam Nos mature accinximus, & aliquam partem ejus, Deo juvante, consecimus; verum cum in hac parte professionis Omnipotentis Dei iudicio gravi valetudine, magnisque doloribus corporis affecti essemus, adeo, ut nec equo, nec vehiculo progredi ulterius valeremus, invitos Nos ac graviter dolentes mutare consilium opportuit. Ac quod ipsi coram per Nos metipso exequi atque conficere institueramus, aliis deinde mandare, & per alios nostro nomine expedire. Itaque Generosos, Nobiles, Strenuos & Praclaros Viros Fridericum Truchses Baronem a Waretburgis, Joannem a Kreutzen Cancellarium, Andream Ryppin Caymensem, & Abnerum Brandt in Tapian Capitaneos, nec non Christophorum Jonam, Juris utriusque Doctorem, ac Magistrum Lucam David Consiliarios & subditos nostros omnes & singulos, ita, ut unus aut alterius absentia ceteris nihil deroget, ad praestitutum renovandae Investiturae diem Cracoviam ablegavimus, eisdem.

Tom. IV.

que plenam potestatem dedimus & concessimus, sic, ut his patentibus literis omni meliore forma, jure, solennitate & modo, quo id fieri, juxta morem vel ordinationem juris, debuerat, vel necesse erat, damus & concedimus, ut nostro nomine & loco renovationem Feudi a Sacra Regia Majestate, Domino nostro clementissimo, solenniter accipiant, juramentum fidelitatis, & debitum homagium, ut vocant, rite in animam nostram praestent, omniaque alia faciant & exequentur, quae Nos ipsi coram & praesentes in actu infeudationis & jurisjurandi fidelitatis faceremus, praestaremus & exequeremur. Denique & illa ad Sacram Regiam Majestatem referant, de quibus plenum & sufficiens mandatum a Nobis acceperunt, ac quicquid hisce rebus atque negotiis iussu & nomine nostro egerint, fecerint, aut praestiterint, illud non secus atque a Nobis gestum, factum & praestitum approbavimus, ratum & gratum habebimus, quemadmodum etiam his praesentibus literis approbamus, ratum & gratum habemus, absque omni fraude & dolo malo. Quod hisce literis praesentibus publice, palam & coram omnibus, praecipue vero coram Sacra Regia Majestate Domino nostro clementissimo libere fateamur, & testatum esse volumus. In cuius rei & praedictorum omnium indubitatam fidem has literas nostras sigillo nostro magno munivimus, confirmavimus, manuque propria subscripsimus. Datae ex arce nostra Doldanensi die undecima Novembris Anno 1550.

Qui supra. mppr.

CCXXXV.

Renovatio Feudi Ducatus Prussiae per SIGISMUNDUM AUGUSTUM Poloniae Regem ALBERTO Duci facta, ubi etiam GEORGIUS FRIDERICUS & ALBERTUS Junior ad Feudum admittuntur. Dat. Cracoviae Feria sexta ante Festum S. Thomae Apostoli Anno 1550. Ex Arch. Regni Lib. 61. fol. 165.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos SIGISMUNDUS AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, nec non Terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujavia, Russiae, Prussiae, Masoviae, Culmenfis, Elbingensis, Pomeraniae, Samogitiaeque &c. Dominus & Haeres, Signi

Ppp p

ANNO 1550. Significamus tenore praesentium &c. Quod Nos Divi SIGISMUNDI Regis Poloniae, Patris nostri desideratissimi, in cuius Regio Solio collocati sumus, vestigiis incedentes, ad petitionem Illustris Principis Domini ALBERTI Senioris Marchionis Brandenburgensis, ac Ducis in Prussia, primum per se ipsum intra legitimum tempus: deinde vero per literas atque Nuntios ad Nos factam, Feudum Ducatus Prussiae, a supra memorato Parente nostro olim constitutum & concessum, Illustritati ejus, & veris ac legitimis masculini generis ejus Feudi Haeredibus, si quos reliquerit, in Personis sex Confiliariis, Oratorum & Procuratorum, luculentum & sufficiens Mandatum ad id habentium, solenni ceremonia per vexilli nostri traditionem renovavimus, & harum literarumstrarum tenore renovamus & confirmamus, damusque & concedimus in perpetuum & indivisum Feudum, quemadmodum id a Divo Parente nostro antea Illustritati ejus, & aliis Marchionibus de Domo Anspach datum & concessum fuit, Terras, Civitates, Oppida & Arces infra scriptas, videlicet Arcem Konigspergk cum tribus Civitatibus, item arces & oppida Lochstete, War-gen, Girman, Puberen, Rudau, Schockenn, Caimenn, Cremitten, Waldau, Tapiau, Taplainken, Narbetten, Insterburgk, Altenburgk, Wenstren, Gerdanen, Angenbürgk, Nordenburgk, Labiau, Lauksiken, Tiesfet, Ragner, Reffiten, Wunbergk, Mimmel, Brandenburg, Creuzburgk, Früdland, Dominau, Barthen, Lerzen, Balge, Heiligebeil, Zinthen, Landspergk, Prinscheilen, Barthenstein, Scheffden, Samsburg, Rein, Rustenburgk, Lick, Johansburgk, Hollandz, Liebstdt, Mulhansenn, Morunge, Passenheim, Orthelspurg, Osterrode, Hegenstein, Neidenburgk, Soldau, Pilgenpurgk, Schippenbeil, Deudscheilau, Prenschmark, Libemuhel, Salsfeld, Raftenburgk, Marienwerder, Tirenbergk, Laptan, Schonbergk, Beminden, Jorgenburgk, Rosenburgk, Gordensehe, Neuhaus, Friensstadt, Salau, Vischaufen, Bischoffwerder, Medenau, cum omnibus & singulis subditis, vasallis, fructibus, dominiis, superioritatibus, libertatibus ac juribus, una cum omnibus arcibus, civitatibus, foris, villis, mansis, curiis, molendinis, molendinorum locis, censibus, vectigalibus, redditibus, theloneis, servitiis, feudis spiritualibus & saecularibus, lacubus, fluminibus, piscationibus, aquis, aquarum decursibus, ferarum venationibus, sylvis, nemoribus, pascuis, pratis, actibus, e-

tiam cum omnibus metallis, quae modo sunt, seu in futurum fieri possunt, auro, argento, cupro, stanno, plumbo, & salinis supra & subtus terram, similiter una cum omnibus & singulis eminentiis, juribus & pertinentiis universis, nullis exceptis, sicuti ejusmodi Terras Magistri Generales & Ordo quondam habuerunt, & usque ad praesens nuperrime gestum bellum usu & fructu tenuerunt, in posterum perpetue & haereditarie in commune & individuum Feudum tenendas, habendas, fruendas, utendas & possidendas. Ubi vero ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio & Dux in Prussia sine legitimis masculis Feudi Haeredibus, vel ejus legitimi masculi Feudi Haeredes non relicta prole virili deficerent, extunc supradictae Terrae, Civitates, Oppida & Arces in omni forma & modo, quemadmodum eas supradictus ALBERTUS Marchio habuit, ad Illustris Principem Dominum GEORGIIUM FRIDERICUM, GEORGII Filium, Marchionem Brandenburgensem, cujus Oratores in hac renovatione Investiturae Vexillum contigerunt, & ipsius legitimos sexus masculini Feudi Haeredes venire & devolvi debent. Si vero etiam Marchio GEORGIIUS FRIDERICUS sine legitimis Feudi Haeredibus masculis, vel ejus Haeredes post ejus obitum sine legitimis masculini generis Feudi Haeredibus ex humanis concederent, dictae Terrae, Civitates, Oppida & Arces ad Illustris Principem Dominum ALBERTUM Junioem Marchionem, CASIMIRI Filium, cujus etiam Legatos in hac nostra renovatione Investiturae ad Vexilli contactum singulari gratia & benignitate nostra admisimus, & ejus masculos Feudi Haeredes derivari & devolvi debent. Ita, quod dictae Terrae, Civitates, Oppida, & Arces, ubi Divina Ordinatione hujusmodi casus futuris temporibus acciderent, de uno in alium, & eorum legitimos Feudi Haeredes masculos illo ipso ordine, qui expressus est, cedant & devolvantur, sine nostro, Haeredumque & Successorum nostrorum Regum, & Regni nostri Poloniae impedimento. Ita tamen, ut quoties se obtulerit ejusmodi casus devolutionis de uno in alium, in praedictos Marchiones, & eorum legitimos Feudi Haeredes masculos, debebunt illi, & quisque eorum debet Nobis, & Successoribus nostris Regibus ac Regno Poloniae, infra tempus debitum & legitimum, debitam subjectionem & Feudi obligationem & homagium praestare. Quodsi praedicti Marchiones de Domo Anspach, divina sic disponente voluntate, sine mascula pro-

ANNO 1550. prole Feudi Haerede legitima ex lumbis eorum ordine suprascripto procedente, aut eorum hujusmodi proles sine masculo Feudi Haerede, legitime ex lumbis eorum procedente, decederet, tunc omnes & singulae terrae, civitates, oppida, bona & arces suprascriptae ad Nos & Successores nostros Reges & Regnum Poloniae sine omni impedimento & contradictione devolvi & redire debent. Debebit item ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio & Dux in Prussia, ejusque praenominati Successores & Feudi Haeredes, pro hac nostra in se beneficentia, Nobis & Regno nostro tale obsequium praestare, quod ubi ratione hujus concordiae & concessionis Feudi a quocunque, cujusvis eminentiae & conditionis Principe seu Potentatu impeteremur, aut Successores nostri impeterentur, tenebitur ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio, aut ejus praedicti Successores Duces in Prussia, in propria Persona Nobis & Regno nostro ubique, una cum omnibus suis subditis, & pro summis viribus suis adesse. Quod vicissim Nos & Successores nostri Reges & Regnum Poloniae in eodem casu facere debebimus, & debebunt. Ubi autem contingeret, quod Nos vel Successores nostri Reges & Regnum Poloniae altera quavis ex causa, tam ab infidelibus, quam a quocunque alio impeteretur, & ipsi in propria Persona ad bellum cum subditis nostris proficisceremur, aut Successores nostri proficiscerentur, debet dictus Illustris Dominus ALBERTUS Marchio & Dux in Prussia, aut ejus praenominati Successores Duces in Prussia Nobiscum cum centum equitibus armatis proficisci, & intra limites Terrarum Prussiae Nobis servire. Quodsi educere extra terminos Prussiae illum aut ejus Successores Duces in Prussia cum ipso equitatu voluerimus, aut Successores nostri voluerint, debebimus & Nos & Successores nostri ad eisdem centum equites stipendium tale praebere, quale dari aliis nostris mercenariis equitibus est solitum. Ubi vero Nos vel Successores nostri vellemus ipsum Dominum ALBERTUM Marchionem, aut ejus nominatos Posteris, Nobis & Successoribus nostris majori comitatu servire, debebimus Nos & Successores nostri his omnibus militibus, quos ultra centum praedictos conducere posset, mox post egressum e domibus ipsorum stipendium, quod nostris militibus dabitur, illis, quam diu servierint, persolvere. Si autem plures quam centum praedictos equites ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio aut ejus Successores Duces in Prussia educere

non posset, non debebimus Nos, aut ANNO 1550. Successores nostri ab illo, aut posteris ejus Ducibus in Prussia plura exigere. Praeterea non debet ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio, & ejus nominati Feudi Successores Duces in Prussia, quidquam ex Terris, civitatibus, oppidis arcibus & bonis praedictis vendere. Verum si ad hoc illum, aut Successores ejus ingens urgeret necessitas, tenebitur Nobis & Successoribus nostris, tanquam Dominis suis haereditariis, ante omnia denunciare. Quodsi Nos ipsi emere non curaverimus, aut Haeredes & Successores nostri non curaverint, in hoc casu postea ipse Dominus ALBERTUS Marchio & Dux in Prussia, aut ejus legitimi Feudi Haeredes seu Successores cuicunque voluerint, vel potuerint, liberam vendendi habebunt facultatem, Regalibus tamen nostris Feudi & obsequiorum juribus semper salvis remanentibus. Poterit autem ipse Dux in Prussia & ejus Feudi Haeredes, ubi eos necessitas urgens premeret, ex bonis suis praedictis, quantum opus foret, impignorare, suis duntaxat subditis & vasallis, ut eadem bona unita & indivisa permaneant. Quae omnia & singula suprascripta, & quaecunque alia, quae Vasallus & Feudalis Princeps, erga suum naturalem haereditarium ac superiorem Dominum praestare ac observare tenetur, debet ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio & Dux in Prussia, ac ejus Feudi Haeredes, legitimi Successores, firmiter & inviolabiliter adimplere. Nosque vicissim illum & Successores ejus omni gratia & favore Regio completi, ac illos in juribus & immunitatibus ipsorum conservare, pro Nobis & Successoribus nostris Regibus & Regno Poloniae pollicemur. In quorum omnium fidem & testimonium sigillum nostrum est appensum, et manu propria praesentibus Nos subscripsimus. Datum Cracoviae Feria sexta ante Festum Sancti Thomae Apostoli proxima Anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo, Regni nostri vigesimo primo. Praesentibus etc.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS

Rex.

CCXXXVI.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS Pol. Rex 1552.
approbat inscriptionem dotis per
ALBERTUM Senioreem Ducem
Prussiae Conjugi suae factam.
Datum Piotrcoviae Anno 1552.
Pppp 2 Ex

ANNO 1552. *Ex Archivo Regni Lib. sub Lit. 20. fol. 250.*

SIGISMUNDUS AUGUSTUS &c. Significamus &c. Quia cum Illustris Dominus ALBERTUS Senior Marchio Brandeburgensis in Prussia, Stetiniae, Pomeraniae, Slavorum, Cassubarum &c. Dux, Rugiae Princeps, Burgrabius Nurembergensis, Confobrinus noster charissimus, inter caetera, quae per Oratores suos apud Nos in hac Conventione Generali Piotrcoviensi egit, id quoque a Nobis sua Illustr. petisset, ut reformationem dotis & donationis propter nuptias per Illustritatem suam, Illustri Principi Dominae ANNAE MARIAE Braunschvicensi & Lunenburgensi Duci, Conjugi super bonis nostris Regiis, quae jure Feudi obtinet, Castris scilicet Labiaw, Lakiszken, Neuhaus, & Waldaw factam approbare & confirmare dignemur. Nos itaque pro ea sanguinis ac necessitudinis, quae Nobis cum Illustritate tua intercedit, conjunctione, petitioni suae annuendum censuimus, atque diligenter in hoc Generali Conventu cum Senatoribus Regni nostri, Equestrisque Ordinis hominibus ea de regimus. Ad nostrum itaque adfensum Consiliarium quoque omnium, Equestrisque Ordinis hominum, in Conventione hac Generali Piotrcoviensi congregatorum, consensu accedente reformationem dotis & donationis propter nuptias, quam ipse Illustrissimus Dominus ALBERTUS Senior in Prussia Dux in bonis nostris feudaliibus Illustrissimae Dominae ANNAE MARIAE praefatae Conjugi suae legitimae inscripsit & reformavit, in omnibus approbamus & confirmamus, ratamque et gratam habentes, sub ea tamen conditione, si bona, in quibus reformatio Illustrissimae olim DOROTHEAE ex Regum Daniae stirpe progenitae suae Illustritatis primae Conjugis est facta et inscripta, sint a praefata inscriptione et reformatione dotis et donationis propter nuptias, munda et libera, nec aliquibus quibusvis inscriptionibus innodata. Quarum quidem Literarum nostrarum vigore, praefata Illustrissima Domina ANNA MARIA, Coniunx Illustritatis suae praefata Castra Labiaw, Lakiszken, Neuhaus, et Waldaw, cum omnibus et singulis subditis, vassallis, censibus, fructibus et proventibus, una cum omnibus arcibus, civitatibus, foris, villis, mansis, curiis, molendinis, vectigalibus, redditibus, teloneis, servitiis, lacubus, fluminibus, piscationibus, aquis, ferarum venationibus, sylvis, nemoribus, pascuis, pratis, campis, ac metallis omni-

bus, si quae ibidem existunt, aut post hac industria humana produci possunt, & generaliter omnibus & singulis utilitatibus, quae nunc in praefatis bonis, castris, scilicet Labiaw, Lakiszken, Neuhaus et Waldaw, ac illorum attinentiis existunt, aut post hac fieri possunt. Ita, ut generalitas specialitati, et specialitas generalitati in nullo derogat, tenebit, habebit, uti fruetur, et possidebit ad extrema usque tempora, juxta literas donationis propter nuptias Illustritati suae per Illustr. Dominum ALBERTUM in Prussia Ducem et Confobrinum nostrum charissimum factas. Harum etc. Datum Piotrcoviae in Conventione Regni Generali Sabbato ante Dominicam JUDICA. Anno Domini MDLII. Regni nostri XXIII.

CCXXXVII.

Responsum S. Regiae Majestatis Duci Prussiae super loco & suffragio in Consultationibus, super appellationibus, & jure cudendae monetae datum. Piotrcoviae Anno 1553. Lib. Legat. sub lit. P. fol. 1.

Principio agnoscit Majestas illius ex disertis Pactorum verbis primum et proximum locum in Consiliis, Terrarum Comitibus, et publicis Conventibus Illustritati ejus apud Serenissimos Poloniae Reges deberi; An autem ad dextram manum debeat, id ex Pactis ostendi posse non putat, aequae enim ad sinistram vel ad dextram manum primus & proximus locus esse potest. In Pactis autem, quae cum Magistris Prussiae Majores S. R. Majestatis constituerunt, disertis verbis scriptum est, quod primum locum ad sinistram manum Regum Poloniae habituri essent. Quamobrem cum in Pactis cum Illustri Domino Duce locus sic de sessione scriptus sit, ut in utramque partem trahi possit, interpretationem illius ex Pactis cum Magistris initis petendam esse Sacra Majestas illius existimat, praesertim cum Reverendissimo Domino Gnesnensi Archiepiscopo dextra manus locus perpetua consuetudine debeat.

Minus autem multo ex Pactis Illustri Domino Duci jus dicendae sententiae in Senatu competit, nisi fortassis incidat aliquid ejusmodi, quod ad Illustr. Dominum Ducem, Ducatumque illius pertineat, de quo consultatio esset suscipienda; tunc enim adhibendum esse consilium, sententiamque rogandam Majestas Regia existimaret, quod ipsum verbum illud in Pactis publicis innuere videtur, atque

ANNO atque Illustritatem illius ab his consultationibus excludere, quae de solius Regni statu, privatisque negotiis suscipiuntur. Quod si Illustritas illius vellet Regni iuribus se, Ducatumque incorporare, oneraque Regni in se & Ducatu suo tam in expeditionibus bellicis, quam tributis conferendis sustinere, facile effecturam se Majestas Regia confidit, ut universorum Regni omnium assensu jus dicendae sententiae Illustritati illius concedatur.

Ab Electione vero Serenissimorum Poloniae Regum Pacta diserte Illustr. Dominum in Prussia Ducem excludere videntur, cum Illustritati illius locum primum & proximum in Consiliis, Comitibus, & Conventibus apud Regiam Majestatem concedant; aperte enim hoc volunt, absente Majestate Regia, quod in Electionibus fieri solet, Illustri Domino in Prussia Duci nullum locum deberi. Sed neque jus feudi hoc cuiquam tribuit, nisi expressis verbis singularique Privilegio hoc illi concedatur.

Non negat Sacra Majestas Regia superioris Domini auctoritatem aliis rebus, non sola provocationis permissione agnoscit. Sed & illud fateatur, absque provocatione Superioritatem & Dominium retineri posse, sed ita tamen, si hoc alicui volens superior Dominus concedat. Natura certe feudi ea est, ut a Vassallo ad superiorem Dominum appelletur, quam qui admittere noller, auctoritatem superioris tollere velle videretur. Negat Illustris Dominus in Prussia Dux a sententia Magistrorum in Prussia appellatum aliquando fuisse, sed fateatur oportet, longe aliam Magistrorum conditionem fuisse, qui nunquam solemnem Investituram a Serenissimis Poloniae Regibus accipiebant, sola jurisjurandi praestatione superioritatem illorum agnoscebant. Neque videt S. Majestas Regia, quid verba ex literis Investiturae in Legatione perscripta: *similiter cum omnibus & singulis superioritatibus &c.* ad eam rem faciunt, cum generalitas haec in fine earundem Literarum restricta sit hisce verbis: *quae omnia & singula superscripta & quaecumque alia, quae Vassallus & feudalis Princeps erga suum naturalem hereditarium ac superiorem Dominum praestare ac observare tenetur, debeat ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio & Dux in Prussia, ac ejus Haeredes legitimi Successores, firmiter ac inviolabiliter adimplere.* Sed & ex Pactis ad nulla alia Privilegia observanda Illustri Domino Duci S. Majestas Regia illius tenetur, nisi quae Superioritati Regiae non repugnent, quod ex ea Pactorum clausula aperte liquet. Item debet

TOM IV.

Regia Majestas Marchionem ALBERTUM ANNO Suosque Haeredes, & omnes Incolas supra scriptarum Terrarum Prussiae in omnibus earum Privilegiis, huic Transactioni & Superioritati Regiae non repugnantibus, conservare, & alias ab iniqua violentia defendere & manutenere.

Quamobrem non debet Illustri Domino in Prussia Duci grave videri, si hoc postulat S. Majestas Regia, quod sibi jure superioritatis debetur, quae Pactis integra illi servata est, in quibus, quod nulla appellationis facta est mentio, vel hoc ipsum magno argumento est, deberi illam Majestati Regiae. Nam si hoc dare Dominus Parens Majestatis ejus Illustri Domino Duci voluisset, expresse hoc in Pactis positum fuisset, praesertim cum tam multa de jurisdictione scripta essent, de evocationeque disertis verbis cautum esset.

De cudenda moneta praeteritis Comitibus Illustri Domino in Prussia Duci satis responsum esse S. Majestas Regia existimat; nam potestas Illustritati ejus facta est utendi, quo velit, Privilegio, sive novo, quod sibi ex Pactis competeret, sive veteri, quod secum ad Regnum attulisset; quamobrem ne nunc quidem aliud respondere potest S. Majestas ejus, quam tum responsum erat. Audit quidem S. Majestas ejus dici, quod Magistri in Prussia jus cudendae monetae habuerint; sed illud quoque non ignorat, quod ditionis illorum intra fines continebatur, neque usus ejus in Regno fuit. Quod autem Illustris Dominus in Prussia Dux excutere non vult, quae sit potestas S. Majestatis Regiae in cudenda moneta, quidve Regni Leges & Statuta perscribant, committit hoc Illustritati ejus S. Majestas Regia, illud tamen considerandum illi relinquit, num vetustis Regni Privilegiis & Statutis de cudenda moneta, nova pacta derogare tacite potuerint, cum expressa eorum mentio facta non sit. Ea enim verba pactorum: *Item quod Dux in Prussia &c.* aliud non habent, quam quod moneta concordari debuit, nisi fortassis aliud Privilegium Illustritas ejus habeat, quod ad eam diem S. Regiae Majestati exhibitum non est. Quod tamen ampliorum facultatem Illustri Domino Duci in cudenda moneta dare non potest, quam est ea in re S. Majestatis Regiae potestas, nisi omnium Ordinum Regni expressus consensus accessisset. &c.

CCXXXVIII.

Decretum SIGISMUNDI AUGUSTI 1554. Poloniae Regis super nullitate Q999 Appel.

ANNO
1554.

Appellationum a colonis Elbingensium fieri solitarum. Dat. 8. Septembris Anno 1554. Ex Archivo Regni Libr. 68. fol. 420.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS Rex Poloniae &c. Notum facimus &c. expositum Nobis esse famati Magistratus Elbingensis nomine, possidere hereditario jure Civitatem certas villas & possessiones, partim legitimo juris titulo adeptas, partim vero a Divis Majoribus nostris donatas, in quibus plerique coloni ea temeritate & pertinacia sint, ut a Magistratu Civitatis, penes quem summum sit in illos Dominium, ad alios appellare non dubitent, supplicatumque Nobis esse, ut quum & Equestris Ordo, & alii quique nostri homines in earum possessionum colonos, quas hereditario & legitimo jure possident, merum imperium habeant, Civitatem quoque Elbingensem in pari ratione pari jure uti ne prohiberemus, quas illorum preces & æquas esse, & propterea admittendas putavimus, decrevimusque ac decernimus, & statuimus Literis hisce nostris. Quandoquidem in suos cuique subditos jurisdictionem salvam & integram esse oporteat, ut earum villarum & possessionum colonis, quæ legitimo juris titulo a Civitate Elbingensi possidentur, propriæque Civitatis sunt, nullam ad Nos appellationem Magistratus admittere deinceps habeat necesse, sed eadem ratione, qua ceteri in Prussia in suos proprios colonos domini jurisdictionem in illos suam, nullo obstante, legitime exercent. In quorum fidem &c. Datum ex venerationibus nostris Volhynicenis die 8. Septembris Anno Domini 1554. Regni vero nostri Anno 25.

CCXXXIX.

1555. *Idem Privilegium Gedanensibus datum. Vilnæ Anno 1555. Ex Archivo Regni Libr. 67. fol. 76.*

SIGISMUNDUS AUGUSTUS Rex Poloniae &c. Notum facimus Literis nostris &c. Expositum Nobis esse ex parte Spectabilis ac Famati Senatus Gedanensis nostri, possidere jure hereditario eam Civitatem certas villas & pagos, possessionesque partim a Majoribus nostris donatas, partim legitimo juris titulo acquisitas. In quibus coloni ea temeritate & pertinacia sint, ut a Magistratu Civitatis, penes quem summum est in illos imperium, ad alios appellare non dubitent; supplicatumque Nobis esse, ut quum & Equestris Ordo, & alii nostri homines in istiusmodi villarum ac possessionum colonos, quas

hereditario & legitimo jure possident, merum imperium habeant, Civitatem quoque Gedanensem in pari ratione, pari jure uti ne prohiberemus. Quas illorum preces & æquas esse, & propterea admittendas putavimus, decernimusque, ac decrevimus, & statuimus literis hisce nostris. Quandoquidem in suos cuique subditos jurisdictionem salvam & integram esse oporteat, quod illarum villarum & possessionum colonis, quæ a Civitate Gedanensi possidentur, ac jure proprietatis Civitatis sunt, nullam ad Nos appellationem Magistratus admittere deinceps habeat necesse, sed eadem ratione, qua ceteri in Prussia in suos proprios colonos domini jurisdictionem in illos suam, nullo obstante, legitime exercent. In quorum fidem &c. Datum Vilnæ Feria quinta ante Festum Sancti Mathiæ Apostoli, Anno Domini MDLV. Regni vero nostri Anno vigesimo sexto.

CCXL.

Responsum S. Regiæ Majestatis ad consuetam Ducis Prussie postulatam. Datum in Piotrkow Anno 1555. Mense Junio. Ex Archivo Regni Lib. Legat. sub Lit. P. fol. 375.

Quamvis eandem sæpe cantilenam occinentibus vel idem, vel nihil succini soleat, Regia tamen Majestas post præterita sua, ac Divi Parentis sui responsa, ita nunc de sententia amplissimi Senatus Regni sui breviter ad postulata Illustrissimi Domini Ducis in Prussia Conso- brini sui charissimi respondet.

Sententiæ dictionem in consilio Regio jure Illustritas ejus vindicare sibi non potest, nisi cum accersetur, & consulatur, quemadmodum in HENRICO de PLAWEN Magistro, imo & alio quodam fortasse factum esse dubium non est. Plerumque enim nulla alia de re agitur, & consultatur in consiliis Regiis, quam de judiciis, & justitia administranda subditis, ac de defensione Regni. Cum autem juris, & judiciorum Polonicorum rationem Illustritas ejus non teneat, non satis decorum ipsi esset, de rebus incognitis velle dicere. Alius quidem quisque etiam ridiculus & ineptus diceretur, qui de rebus, quas non nosset, apud peritos earum sermonem habere veller. Porro quod ad defensionem attinet, ejus duplex ratio est in Polonia. Aut enim generali expeditione res geritur, aut consensu Ordinum ac Decreto Regio pecunia vulgo confer-

ANNO
1555.

tur in stipendia mercenariorum militum. Ab utraque hac ratione diversa est conditio Illustritatis ejus, qua Regi, & Regno Poloniae obnoxia est. Esset autem absurdum & invidiosum, si quis aliis, qui ei subiecti non sint, veller onus imponere, quod ipsemet non subit. Aut certe ferre & ipse debet, quod in alium statuit. Consultat quidem de rebus hujusmodi etiam Ordo Ecclesiasticus, qui habet militiæ vacationem: verum is non magis aliis quam suis ipsius subditis onus defensionis injungit. Quin & ipse nunquam in eam de suo contribuit. Cogitet igitur Illustrissimus Dominus Dux pro sua prudentia, quali obrecreationi & odio sese objiceret, si in consilio Regio sententia sua in alios decernere veller aliquid ejusmodi, quod in se ipse, suosque non susceperet. Ceterum, si quod bellum huic Regno ingrueret, futurum esset procul dubio, ut Illustritas ejus, cuius virtus, solertia, & pericia rei militaris perspecta est Regiæ Majestati, cunctisque Regni Ordinibus, in consilium adhiberetur. In aliis Regni negotiis nihil est, quod Illustritas ejus ipsa sibi ultro negotium & molestiam supervacaneam summat. Quod certe neque Silesiorum Duces in Consilio Bohemico sibi usurpant, neque Masoviorum in Polonico unquam usurparunt.

Quod quidem de electione quoque Regis debet intelligi, ac longe magis etiam propterea, quod præposterum esse videretur, si Vasallus non subesse ei, cui sese semel subjecit, sed præficere sibi arbitrato suo Dominum contenderet. Nisi id diserte initio sibi ipse cavisset, vel singulari beneficio ejus, cui subest, consecutus esset, quemadmodum Principes Electores in Imperio, ubi ceteri non admittuntur, quamvis potentes & inclyti.

De Appellatione, quod eadem respondentur, quæ prius, non est ratio, cur id minus liceat respondentem, quam petenti. Ingenue vero agnoscat Illustrissimus Dominus Dux provocationem in natura superioritatis ac domini feudi contineri. Nec Regia Majestas diffitetur, eam remitti a Domino feudi posse. Pacta enim legem statuunt paciscentibus. Verum remissam esse, id vero demonstrandum fuit. Generalis quidem illa clausula & confirmatio: *Omnes & singulas superioritates &c.* id non demonstrat. Nihil enim vetat existimare, etiam temporibus Magistrorum fuisse provocationem ad Regem, & neminem tamen provocasse, cum nemini fieret injuria, aut itidem per vim, & injuriam, Rege vel infcio, vel majoribus negotiis occupato, inhibitam eam esse

aut cum usitata fuisset, nihil tamen de eo memoria mandatum esse. Non remissam autem esse provocationem pactis feudalibus, ex eo liquet, quod placuit in commune, ut lites & causas controversas Regii simul cum Ducalibus Consiliariis, certo loco congressi, dijudicarent. Quod si inter eos non conveniret, existimandumne est, hoc voluisse paciscentes, ut controversiæ indecise manerent? Minime. Sed cum id, quod præter morem feudorum amanter convenerat, de cognitione controversiarum per amborum Consiliarios apertis verbis cautum esset, silentio præteritum est id, quod naturam feudi consequitur, & caveri necesse non est, nisi si remittatur. Nam quod Illustrissimus Dominus Dux offensiones ex ea re subditorum suorum, & ad alia remedia recursum reformidat. Magis id adeo metuendum est, si negetur, quam si concedatur provocatio, quæ non in gravamen, sed in beneficium injuria affectorum conceditur & exigitur.

Monetæ cudendæ jus melius usurpare sibi non potest Vasallus, quam Dominus feudi, sicut ne alias quidem prærogativas. Hoc enim esset, Dominum esse, non Vasallum. Magnum est, si pares habeat cum Domino ipsius indulgentia. Est quidem ita, quod exaqua est moneta Illustritatis ejus cum Regia moneta, sed non per Consiliarios & Ordines Regni, imo ægre ferentibus iis & frementibus, nec plus concedere cuiquam Regia Majestas potuit, quam ipsa habet. Nec tamen illud cautum est eo privilegio, quod necesse esset eam monetam in Regno accipi. Alioquin necesse etiam esset eam probari, quemadmodum fit in Polonia a primoribus Regni Consiliariis. Esset enim iniquum, prægravari invitum Regem Regnumque a Vasallo. Quod si Illustritas ejus arbitrato suo uti vult jure cudendæ monetæ, quod ad Regnum secum attulit, utatur sane, sed tali, quale attulit, ac quali Magistri usi sunt, non quale a Regno accepit, hoc est, ut nihil ea moneta commune cum Polonica habeat, neque usus ejus ad Poloniam pertineat. Alioquin fieret fortasse de ea, quod de Czwicknicensi factum est.

CCXLI.

Littera Plenipotentia a JOACHIMO Marchione Brandenburgensi data Oratoribus ad petendam Investituram Ducatus Prussie in Comitibus Petrov. Regni. Datum Francofordiæ ad Menum Q999 2 d. 20.

ANNO d. 20. Novembr. Anno 1562.
1562. *Ex Archivo Regni Libr. sub
Litt. XC. fol. 147.*

Nos JOACHIMUS Dei Gratia Marchio Brandenburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius & Elector: Stetinensium, Pomeranorum, Cassubiorum, Vandalorum, & Crofnæ in Silesia Dux, Burggravius Norinbergensis, Princeps Rugiæ &c. Fatemur his literis, & notum facimus universis & singulis, quod postquam Serenissimus Rex, & Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus SIGISMUNDUS AUGUSTUS Rex Poloniae, & Magnus Dux Lithuaniae, Russiæ, totius Prussiæ, Samogitiæ ac Masoviæ Dominus & Hæres &c. Dominus & Affinis noster charissimus, consentientibus & approbantibus inclyti Poloniae Regni Statibus & Oprimatibus, ad sedulas & obnixas nostras petitiones clementissime annuit, ut simultanea Ducatus Prussiæ Investitura Nobis, Hæredibusque nostris masculis, ex Nobis prognatis, conferretur, Legatos & Oratores nostros, Nobilem & Magnificum Virum Liborium de Bredow Capitaneum Prignicensem, una cum doctissimo & clarissimo Viro Abdia Prætorio Professore nostro in Academia nostra Francofordiana primario, & aliis eorum adjunctis ad inclyta Polonici Regni Comitia, quæ Petricoviæ celebrantur, cum plenaria potestate ablegaverimus, & demandaverimus ipsis, ut nostro, nostrorumque nomine simultaneam Ducatus Prussiæ Investituram, de qua antea promissio facta est, denuo juxta formam mandati perant. Et collationem ejus realem & actualem nostro, nostrorumque nomine, juxta consuetos ac usuratos in Polonia ritus & solemnitates imperrent, & cum Serenissima Regia Dignitate de Articulis, ad reciprocam nostri obligationem pertinentibus, paciscantur: & si juramento fidelitatis opus est, in nostram animam jurent, & omnia illa, quæ Nobis ipsis, si coram adessemus, in casu Investituræ ipso jure facienda forent, faciant. Ad hæc omnia plenariam ipsis auctoritatem, harum Literarum potestate, concedimus eo modo & forma, quibus de jure melius, seu quam optime fieri decet, & potest. Permittimus insuper ipsis, & damus hanc potestatem, ut in casu adversæ valetudinis suæ, in locum suum pariter, vel singillatim, pro uno videlicet, vel utroque, alios ex adjunctis substituant, & illis expeditionem eorum, de quibus dictum est, plenariam commendent. Ad has vero res, si aliis etiam vel generalibus vel specialibus mandatis opus fuerit,

debet ipsis illud etiam vigore harum literarum in meliori seu optima forma cum omnibus necessariis clausulis, plenarie permissum, concessum, & demandatum esse. In his omnibus fatemur, promittimus & testamur, Nos omnia illa, quæ ex sententia & auctoritate hujus mandati & permissionis fecerint & egerint, pro ratissimis habituros, comprobatos, & semper bona fide, sine fraude & violatione, servaturos, non minus quam si Nos ipsi consensissemus, acceptassemus, & promississemus. Ad istius vero rei confirmationem munivimus has literas nostras proprio & secretissimo nostro sigillo & chyrographi nostri subscriptione. Actum Francofordiæ ad Menum die 20. Novem. Anno Virginei Partus 1562.

JOACHIMUS &c.

CCXLII.

Promissio & obligatio ejusdem JOACHIMI Electoris Brandenburgensis citra servandam fideliter omnia, quæ illi suisque Successoribus a Rege & Ordinibus Regni præscripta ac imposita fuerunt. Dat. Francofordiæ ad Menum d. 20. Novembr. Anno 1562. Ex Archivo Regni Libr. sub Litt. XC. fol. 148.

Nos JOACHIMUS Dei Gratia Marchio Brandenburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius & Elector: Stetinensium, Pomeranorum, Cassubiorum, Vandalorum, & Crofnæ in Silesia Dux, Burggravius Norimbergensis, Princeps Rugiæ &c. Notum facimus his presentibus Literis nostris universis & singulis, & recognoscimus. Postquam Serenissimus Princeps ac Dominus, Dominus SIGISMUNDUS AUGUSTUS Rex Poloniae &c. tam suo, quam omnium totius Regni Poloniae Procerum & Consiliariorum nomine, pro Regia propensâ, amica & liberali erga Nos voluntate, ad stabiliendam, arctiusque devinciendam amicitiam, affinitatem & necessitudinem, quæ illius Regiæ Dignitati non solum Nobiscum, sed multo magis cum tota Domo Illustrissimorum Principum Marchionum Brandenburgensium intercedit, tantum in Nos beneficium contulit, ut Nobis commune jus, certo ordine & modo, in feudali Ducatu Prussiæ succedendi, quod simultaneam Investituram vocant, benigne tribuerit. Nempe ut deficientibus aliis Marchionibus Vafallis Ducatus Prussiæ, prout in Pactis, eo nomine initis, ordine

ANNO nominati & descripti sunt, Feudum filius Ducatus in Nos, nostrosque Successores transfret, ac devolveretur. Nos propensam hanc Regiam voluntatem, & singularem gratiam animo, ut par est, grato amplectendam, & accepti beneficii testificationem, & gratitudinis nostræ, qua in perpetuum Regiæ Dignitati, & inclyto Regno Poloniae devincti esse volumus, declarationem literis nostris edendam & contestandam esse duximus. Primum igitur auctoritate harum literarum profiteamur & agnoscimus, Nos Regium beneficium simultaneæ Investituræ, & feudalis consortii in Ducatu Prussiæ eo modo & ordine, sicut a Regia Dignitate Nobis datum & concessum, ac literis Regiis confirmatum est, pro Nobis & legitimis Successoribus nostris, grato animo amplecti & recipere. Nosque vicissim ad omnia, quæ in Pactis de feudo Ducatus Prussiæ interposita, ab aliis Consortibus & Vafallis illius Ducatus recepta & promissa sunt, ultro adstringimus & obligamus. Ita, ut non minus, quam alii Beneficiarii Marchiones Brandenburgenses, simultaneam Investituram Ducatus Prussiæ ante Nos adepti, ad omnia & singula, in Pactis contenta, devincti esse velimus & debeamus, eaque omnia Nos bona fide servaturos & præstituros pollicemur. Deinde ubi casus evenierit, ut aliis deficientibus, Nobis, vel Successoribus nostris, successio in communi feudo Ducatus Prussiæ re ipsa deferatur, spondemus & promittimus, Nos intra legitimum tempus solennem Investituram illius feudi a Regia Dignitate & Regno Poloniae reverenter petiuros, & juramentum fidelitatis pro more præstituros, facturosque omnia, quæ fidelem & obedientem Principem Vafallum ac Beneficiarium decet, omni fraude et dolo penitus excluso. In quorum omnium majorem auctoritatem et fideles has Literas sigillo nostro appenso, et propria subscriptione munivimus. Actum Francofordiæ ad Menum 20. Novemb. Anno Virginei Partus 1562.

JOACHIMUS, Elector scripsit.

CCXLIII.

1563. *Admissio JOACHIMI Marchionis, & Electoris Brandenburgensis ad simultaneam Investituram Ducatus Prussiæ; quæ etiam extenditur ad alterum JOACHIMI filium SIGISMUNDUM Archi-Episcopum Magdeburgensem, facta a SIGISMUNDO AUGUSTO & Ordinibus Regni cum obligationibus*
Tom. IV.

& conditionibus in Successores Electores Brandenburgicos impositis. Anno 1563. d. 4. Martii. Libr. Legat. sub lit. SX. fol. 118.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæque &c. Dominus, Significamus tenore presentium, quorum interest, universis & singulis, harum notitiam habituris. Quia cum Illustrissimus Princeps, Dominus JOACHIMUS Dei Gratia Marchio Brandenburgensis, Sacri Rom. Imp. Archi-Camerarius & Elector, Stetinensium, Pomeranorum, Cassubiorum, Vandalorum & Crofnæ in Silesia Dux, Burggravius Norinbergensis, Princeps Rugiæ &c. Affinis noster charissimus, superiori tempore a Nobis per Legatos petiisset, ut suam Celsitudinem cum masculis Hæredibus ad successionem Feudi Ducatus in Prussia benigne admitteremus: Nosque illius Celsitudini hujusmodi responsum dedissemus, nihil unquam Nobis magis in votis fuisse, quam ut suæ Celsitudini in omnibus, quoad recte fieri posset, gratificaremur, idque jam tum temporis præstare paratos Nos fuisse, si Legati Celsitudinis suæ, ejus obligationis stabiliendæ, quam in se vicissim, beneficii gratitudine, Illustrissimus illarum Princeps recipere vellet, ac ea, quæ ad Vafallum et beneficiarium Principem erga Dominum suum superiorem pertinent, recognoscendi integram haberent facultatem: quam, quia negarunt sibi datam fuisse, Nos promissa nostra tum esse expleturos, cum Illustrissimus Princeps Elector alios Legatos mitteret, cum pleno de ejusmodi obligationibus firmandis mandato, quod tunc Celsitudini suæ facere liceret, cum commode et ex sua re esse arbitraretur. Nunc igitur, cum ad hæc Regni frequentia Comitia alios Legatos, cum integro mandato ad hujusmodi obligationes stabiliendas, Celsitudo sua misisset, et hoc ipsum denuo impentius a Nobis postulasset; pro nostra in Celsitudinem illius propensâ benevolentia, ac pro eâ summæ necessitudinis conjunctione, quam cum Illustrissima Marchionum Familia a Majoribus adhuc utrinque institutam, constanter observamus, facile in animum induximus, ut, quod antea jam frequentî Senati appromiseramus, Celsitudinem illius, et eum, qui perpetuo ex illius legitima posteritate in Electorum successionem succederet, nunc jam ad successionem feudi Ducatus in Prussia admitteremus; quemadmodum hisce literis nostris in personâ

Rrrr

trium

ANNO 1563. trium Oratorum admittimus, eidemque cum Hæredibus masculis in Electoratum successuris simultaneam, ut vocant, Investituram Feudi Ducalis in Prussia concedimus atque conferimus. In quo tamen pactis, cum Illustrissimis Principibus, Domino ALBERTO Duce in Prussia, GEORGIO FRIDERICO, et CASIMIRO Marchionibus olim initis et conventis, nihil penitus derogatum esse volumus. Quoniam vero idem Illustrissimus Princeps a Nobis summe postulavit, ut alterum ejus Filium, Illustrissimum et Reverendissimum Dominum SIGISMUNDUM Archiepiscopum Magdeburgensem, Nepotem nostrum ex Sorore charissimum, ad hanc ipsam Feudi Ducalis in Prussia successione, pro Regia nostra benignitate, admitteremus, quam ita Nos jam quidem prius ad seniores Fratrem, Illustrissimum Dominum JOANNEM GEORGIVM, Electoratum Successorem, ejusque omnes masculos Hæredes, qui in Electoratum loco et tempore suo successuri sunt, de communi Senatorum nostrorum, omniumque Regni nostri Ordinum sententia restrinximus, ut eam nunc invicem aut in commune Illustrissimo et Reverendissimo Domino SIGISMUNDO Archiepiscopo Magdeburgensi concedere, salvis iurium pactis, neque possimus neque debeamus. Operam tamen in hoc nostram apud Senatum, Regniq; Ordines interposuimus, ut is Princeps, qui ex clarissima sanguinis nostri propagine natus et eductus est, hac quoque Regni nostri prerogativa cohonestaretur. Quare de ejusdem Senatus, totiusque Regni Ordinum assensu eidem Illustrissimo et Reverendissimo Domino SIGISMUNDO, Archiepiscopo Magdeburgensi, ius et facultatem in Feudum Ducatus Prussiae succedendi, harum litterarum testimonio, in persona eorundem trium Oratorum tribuimus atque conferimus, eo modo et ordine, sicut in pactis eo nomine initis nominatus et descriptus est, Illustrissimo nempe Domino JOANNE GEORGIO, ejusque legitimis in Electoratum Successoribus sine masculis feudi Hæredibus decedentibus. Quoties autem se obtulerit ejusmodi casus devolutionis de uno in alium, prædictos Marchiones, et eorum legitimos feudi Hæredes masculos, debebunt illi, et quique eorum debet non prius feudum Ducatus in Prussia occupare, aut possessionem adire, quam Nobis, Successoribusque nostris Regibus Poloniae, in propria persona fidelitatis juramentum, debitam subjectionem, et feudi obligationem ac homagium præstent etc. Ut autem hujusce nostri beneficii ab iisdem Illustris-

simis Dominis Marchionibus aliqua gratia voluntatis nunc et in posterum significatio Nobis, Successoribusque nostris, et huic inclyto Regno extare possit, providere omni ope debebunt, et quique eorum debet, ut ne hostium exercitui per ditiones suas in Terras Prussiae vel alia dominia nostra transeundi potestatem faciant. Quodsi vero eorum vim viribus et facultatibus suis sustinere non poterint, de eo Nos, Successoresque nostros et celeriter præmonere, et fideliter præcavere debebunt. Regni item nostri rationes omnes favore suo prosequuntur, atque apud Sacrum Roman. Imperium, quoties id necessitas postularet, auctoritate sua promovebunt. Ac ea item omnia, quæ fideles Vassalli et beneficiarii Principes Domino suo superiori debent, fideliter implere, atque amanter præstare tenebuntur. Nos autem vicissim illos, et Successores eorum legitimos feudi Hæredes, gratia et favore nostro Regio complecti pollicemur, idemque pro Successoribus nostris Poloniae Regibus promittimus atque recipimus. In quorum omnium et singulorum præmissorum fidem, firmitusque et evidentius testimonium præsentibus manu nostra subscripsimus, et sigillum majus nostrum infra est appensum. Datum Pietricoviae in Conventu Regni nostri Generali, Feria quinta post Dominicam Invocavit proxima in Quadragesima, die vero quarta Mensis Martii, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo tertio, Regni nostri trigesimo quarto Anno.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS

Rex.

(L.S.)

CCXLIV.

Instructio Legatorum ad petendam Investituram simultaneam in Comitibus Petricoviensibus. Dat. d. 26. Januar. Anno 1563. Indidem fol. 149.

Post Salutationem, & officiorum commendationem, sunt hæc sequentia a Legatis Illustrissimi Principis Electoris Brandenburgensis &c. in publico Sacrae Regiae Majestatis, & inclytorum Procerum Poloniae Regni confesso, ex mandato Illustrissimi Electoris dicta. 26. Jan. Anno MDLXIII.

Illustrissimus Princeps Elector, Dominus noster clementissimus, non dubitat, Sacram Regiam Majestatem recentissima adhuc memoria tenere, quid apud S.

ANNO 1563. S. Majestatem Celsitudo sua superioribus Comitibus, hoc ipso in loco habitis, de feudali Ducatus Prussiae consortio, & simultanea ejus Investitura, per Legatos Oratoresque suos quaerendum, petendum curaverit; & quid insuper ad illam Celsitudinis suae petitionem, a Regia Majest. ex communi Statuum Procerumque Regni sententia, fuerit eo tempore clementissime responsum. De ea vero Majestatis ipsius responsione suae quidem Celsitudini Legatis hæc potissimum renuntiata fuerunt: S. R. Majest. una cum Statibus & Proceribus inclyti Poloniae Regni summam clementiam & benevolentiam erga Legatos Celsitudinis suae declarasse, & ipsis etiam Celsitudinis suae petitionibus, de feudali Ducatus Borussiae consortio, clementissime & benignissime acquiescisse; sed addidisse tamen, S. R. Majestatem hanc quoque conditionem, quod jus illud feudalis consortii & Investiturae simultaneae ad eos solos Celsitudinis suae Hæredes, qui Sacri Romani Imperii Electores essent, pertinere, & illis solis conferri deberet. Insuper autem illud etiam Celsitudini suae renuntiatum fuit, Sacrae Regiae Majestatis sententiam fuisse, ut Celsitudo sua ad proxima Comiticia denuo Legatos & Oratores suos ablegaret, ac eosdem ita instrueret, ut cum Sacra Regia Majest. de usuratis capitibus, ad feudale consortium pertinentibus, paciscerentur. Et additam isti sententiae hanc quoque promissionem fuisse, quod S. R. Majestas post initas illas pactiones & conventiones continuo simultaneam Investituram clementissime conferre confirmareque veller. Hæc igitur sunt, quæ ad Celsitudinem suam a Legatis Celsitudinis suae, ut S. R. Majestatis responsa, perlata fuerunt: & quidem additis Diplomatis S. R. Majestatis sigillo majori confirmatis. Ex his vero S. R. Majestatis responsionibus non potest non Dominus noster clementissimus ratiocinari, quanto pere S. R. Majestas, una cum Statibus Proceribusque Regni Celsitudini suae & Hæredibus ejus cupiat consultum. Agit itaque Celsitudo sua Sacrae Regiae Majestati, una cum Statibus Proceribusque Regni quam maximas gratias, & simul etiam perpetui animi sui gratitudinem vicissim desert atque pollicetur. Quod vero de Legatis denuo mittendis Sacra Regia Majestas eo tempore censuit, ea in re Sacrae R. Majestatis sententiae acquiescendum esse Celsitudo sua semper est arbitrata. Ea de causa semper etiam in votis Celsitudinis suae fuit, Legatos aliquos ad S. R. Majestatem ablegare, quo negotium illud feliciter inchoatum, ad

optatissimum exitum deduceretur. Sed ANNO 1563. constat interea, in inclyto Poloniae Regno nulla Generalia Comiticia habita fuisse, quantum quidem ad Celsitudinem suam perlatum fuit. Justissimam igitur excusationis causam habere se Celsitudo sua de legatione hucusque intermissa existimat. Sed precatur tamen id, quod omisum fuisse videtur, ut Sacra R. Majestas una cum Statibus Celsitudinem suam excusatam habere non dedignetur. Imprimis vero non dubitat Celsitudo sua, S. R. Majestatem una cum Statibus rectissime meminisse, quid Celsitudini suae de feudali consortio, ex unanimi Procerum consensu, summaque voluntate superioribus Comitibus clementissime fuerit promissum. Ea igitur de causa precatur Celsitudo sua quam amantissime, ut S. R. Majestas ad collationem illam feudalis consortii & Investiturae simultaneae solemniter faciendam & confirmandam clementissime procedere neque gravetur, neque dedignetur. In ea vero parte, quod ad pactiorum, seu conventionum articulos attinet, de quibus etiam in S. R. Majestatis responsione dictum fuit, omnem suam promptitudinem Celsitudo sua defert; & ipsum etiam Magnificum ac Generosum Dominum Legatum, una cum adjunctis, ita instruxit, ut nullam dilationis causam superesse posse arbitretur. Quod vero S. R. Majestas in eadem justificatione jus illud feudalis consortii ad eos solos Celsitudinis suae Hæredes, qui Sacri Romani Imperii Electores essent, retrinxit, ea res suas quasdam Celsitudini suae peperit cogitationes. In eo vero casu S. R. Majestatem una cum Statibus Celsitudo sua celare non potest, duos Celsitudinis suae Filios, ex beneficio & gratia Dei, superstitibus & incolumes esse, inclytum videlicet Principem & Dominum, Dominum JOANNEM GEORGIVM, cui ex Sacri Romani Imperii legibus successio in Electoratu post Celsitudinis suae fata deberetur: & Reverendissimum ac Illustrum Principem ac Dominum D. SIGISMUNDUM Archiepiscopum Magdeburgensem Primatem Germaniae, S. R. Majestatis ex sorore Nepotem; & quidem ex illa sorore, quæ est & nati maxima, & S. R. Majestatis, omniumque Poloniae Procerum amantissima & observandissima. Pro his duobus Filiis suis æque sollicita est Celsitudo sua, & quod vero paternum est, utrique uno eodemque modo, quantum fieri potest, consultum cupit. Precatur igitur S. R. Majestatem, & ipsos etiam inclyti Poloniae Regni Status & Ordines quam officiosissime & quam amantissime, ut S. R. Majestas una cum Statibus utriusque eorum

ANNO in feudali consortio, & simultanea ejus 1563. Investitura rationem habere, & collationem ejus ad utrumque referre non dedignetur. Id ipsum autem S. R. Majestatem una cum Statibus clementissime & benignissime facturam omnino confidit, adeo, ut non possit non persuasissimum sibi habere. Existimat enim Celsitudo sua mutuam illam sanguinis necessitudinem, qua S. R. Majestati Filius ille Celsitudinis suae junctus est, apud S. R. Majestatem, & omnes inclyti Poloniae Regni Proceres, permagni ponderis atque momenti esse. Nec dubitat Celsitudo sua S. R. Majestatem, una cum inclytis Ordinibus, ex aliorum fide dignorum relatu persaepe cognovisse, quibus dotibus Filius iste Celsitudinis suae ab Optimo Maximo divinitus donatus sit & ornatus. Propter has igitur causas non dubitat Celsitudo sua, eundem Celsitudinis suae Filium S. R. Majestati, & omnibus in hoc Regno Proceribus commendatissimum semper fuisse, & nunc quoque, non minus commendatum esse. Nihilominus tamen sua quoque voce pro eo intercedit, ac precatur quam officiosissime, ut Sacra Regia Majestas, una cum Statibus, filium istum Celsitudinis suae a feudali Ducatus Borussiae consortio vel non excludat, vel exclusum esse non patiatur. Sed id potius constituat, ut jus illud utrique Celsitudinis suae Filio commune sit, & ad utrumque simul referatur. Has ipsas vero petitiones suas existimat Celsitudo sua honestissimas, aequissimas, & humanitatis officioque plenissimas esse. Eadem sunt etiam cum multiplicibus, & quidem manifestis utilitatibus, ad salutem Borussiae pertinentibus, conjunctae, cum ea ratione Provinciae isti non incommode consultum esse videatur. Non tamen ad solius Borussiae, verum etiam ad huius quoque Regni salutem, petitiones istae pertinere videntur; cum sine dubio toti Poloniae Regno utilissimum sit, multos in Germania Principes conjunctos, ac beneficiis obstrictos, obligatos, & quasi obnoxios habere. Quid? quod sit etiam illud toti Polonico Regno quam maxime honorificum & gloriosum apud omnes in omnibus nationibus Optimates. Quoquo vero modo caetera sese habeant, illud tamen silentio praetermittendum non est, quod S. R. Majestas, una cum Statibus, beneficiis istis, de quibus dictum est, ita sibi Celsitudinem suam devincere queat, ut S. R. Majestas neminem sit habitura neque gratiorem, neque observantior, neque addictiorem, neque in officiis ad Vasallos pertinentibus fidiorem, neque in tuenda conjunctione constantiorem.

Hac est series eorum, quae coram S. ANNO R. Majestate & inclytis Proceribus Poloniae Regni, tum exponere, tum precari jussi sunt Celsitudinis suae Legati.

LIBORIUS de BREDOW, AB-
DIAS PRÆTORIUS &
CHRISTOPHORUS.

CCXLV.

Confirmatio ratihabitionis Illustrissimi Principis Domini GEORGII FRIDERICI Marchionis Brandenburgensis. Dat. Petricoviae die 24. Aprilis Anno 1563. Ex Archivo Regni Libr. sub Litt. XB. fol. 112.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae etc. Significamus etc. Quod cum Cracoviae Anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo, Mense Decembre Tutores et Commissarii Illustris Principis Domini GEORGII FRIDERICI Marchionis Brandenburgensis, Consanguinei et Vasalli nostri charissimi, renovationem simultaneam, ut vocant, Investiturae Ducatus Prussiae a Nobis nomine Illustritatis ejus, tunc adhuc minorennis, petissent, eamque obtinissent, cumque literariam cautionem eodem tempore praestitissent, Illustritatem ejus, ubi ad annos pubertatis venisset, hoc factum illorum ratum et gratum esse habituram; et denique cum Illustritas ejus, fidem Tutorum et Consiliariorum suorum apud Nos pro se interpositam liberare cupiens, literas ad Nos proxime superioribus annis ejus ratihabitionis suae Vilmam misisset, petens, ut quandoquidem praesens ipse venire tum non potuerit, literis ejusmodi satisfieri Nobis pateremur, eamque ratihabitionem nostra vicissim auctoritate comprobaremus et confirmaremus. Nos petitionem ejusmodi Illustritatis ejus, etsi juri et aequitati maxime consentaneam esse intelligeremus, tamen cum Vilmæ Senatum Regni nostri, ac Consiliarios nostros praesentes Nobiscum non haberemus, sine quorum praesentia res ea recte confici potuisse non videretur, necessario ad ipsa usque Regni Comititia differre nosse habuimus. Itaque hoc tempore Comitiorum nostrorum de communi Ordinum Regni nostri, qui convenerant, consensu et voluntate, ratihabitionem illam Illustrissimi Principis GEORGII FRIDERICI Marchionis Brandenburgensis, qua factum suorum Tutorum et Consiliariorum, qui ipsius Illustritatis nomine renovationem simultaneam Investiturae a Nobis acceperant,

ANNO rant, ratam habuit, hisce praesentibus 1563. literis approbamus, confirmamus, ac in perpetuum valere volumus, absque impedimento nostro, et Haeredum vel Successorum nostrorum, fraude doloque omni penitus excluso. In cuius rei testimonium sigillum nostrum praesentibus est appensum. Datum Petricoviae vigesima quarta die Aprilis Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo tertio, Regni vero nostri trigesimo quarto.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS

Rex.

CCXLVI.

1569. *Libellus a Consiliariis Prussiae SIGISMUNDO AUGUSTO Poloniae Regi porrectus, in quo primum de libero Augustanae Confessionis exercitio, tum de quibusdam aliis fit postulatio. Dat. Anno 1569. Ex Archivo Regni Lib. Legat. sub Lit. V. fol. 237.*

Primum ut Celsitudini suae, universaeque ditioni ea doctrina religionis, quae communi consensu senioris Ducis prae memoriae, omniumque Celsitudinis suae subditorum in Ecclesia, juxta formulam Augustanae Confessionis et Apologiae ejusdem, recepta et comprobata est, incorrupta, & ut dicitur, sacra, testata, adversus omnes omnium impugnationes eturbationes relinquatur, conservetur et defendatur. Nec audiantur vel admittantur, si qui diversis sectis et opinionibus Ecclesiae illius consensum turbare aut disturbare conabuntur.

Secundum, ut finium regundorum causa, de qua tot annis jam laboratum est, tam in Magno Lithuaniae Ducatu, quam in Masovia et aliqua parte Prussiae, primo quoque tempore communis inter utriusque Partis subditos tranquillitatis causa expedienda suscipiatur, et ad optatum exitum perducatur.

Tertium, ut vestigalia et thelonea nova, Pactis adversantia, tam in Lithuania, quam in Polonia quamprimum tollantur.

Quartum, ut Illustrissimo Prussiae Duci debitus in Senatu Regni locus juxta Pacta assignetur, nempe primus et proximus a Sacra Regia Majestate, qui alius quam a dextero latere esse non potest.

Quintum, ut Celsitudini suae libera eundem moneta potestas relinquatur.

Sextum, ut controversia de Appellatione, quandoquidem de ea in hac immatura Celsitudinis suae aetate, et non nisi

Tom. IV.

deliberatione prius cum subditis suis habita, nihil certi constitui potest, in aliud opportunius et maturius tempus rejiciatur.

CCXLVII.

Responsum Sacrae Regiae Majestatis ad praecedentem Consiliariorum Prussiae Libellum. Datum Lublini Anno 1569. Indidem fol. 238.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniae etc. Significamus tenore praesentium, quorum interest, universis et singulis. Quod cum ab Illustri Principe Domino ALBERTO FRIDERICO Marchione Brandenburgensi et in Prussia Duce etc. Nepote nostro charissimo, et a suae Illustritatis Consiliariis intellexissemus, universos Ordines Ducatus Prussiae in eam doctrinam Religionis, quae communi consensu Senioris Ducis prae memoriae, omniumque Illustritatis suae subditorum, juxta formulam Augustanae Confessionis et Apologiae ejusdem, recepta et publicata est, consensisse: ob eam rem multis et gravibus causis adducti, Illustris Dominum in Prussia Ducem, omnesque suae Illustritatis subditos, et universam ditionem, in hac ipsa doctrina religionis elementer conservare statuimus, sicut et praesentibus Literis nostris Nos conservaturos in posterum pro Nobis, et Serenissimis Successoribus nostris Poloniae Regibus, in verbo Regio promittimus et pollicemur: ea tamen conditione, ut Augustanae Confessionis doctrina incorrupte servata, omnia alia peregrina dogmata et haeresium genera, quae post Augustanam Confessionem exorta sunt, quaeque ab ea sunt aliena, non modo non ferantur, sed penitus prohibeantur et aboleantur. Neque vero levioribus causis adducti, precibus Illustritatis suae acquiescendum esse statuimus, quibus a Nobis sollicite atque exixe contendit, ut diuturnae controversiae illi de Appellatione ad Nos, Tribunalque Regium nostrum ex Ducatu Prussiae deferenda, finem aliquando imponere dignaremur. Qua de recum utrinque diu disceptatum inter Nos esset, tandem adducti sumus, ut Nos pro amore, gratia et benevolentia nostra benigne in hoc consentiremus, sicut et auctoritate praesentis Diplomatis nostri, pro Nobis et Serenissimis Successoribus nostris Poloniae Regibus consentimus et volumus, ne ab Illustritate sua ad Nos, Tribunalque nostrum Regium, ullae aliae per Appellationem causae toto vitae

Ssss

Illustris

ANNO Illustris Domini in Prussia Ducis moder-
1569. ni tempore devolvantur, quam eae, quae
infra scriptae sunt. Nimirum, ut Dux
ipse nullo jure, sed manifesta et notoria
violentia aliquem ex Nobilitate vel incor-
pore, vel in honore, vel in bonis et fa-
cultatibus suis enormiter laedit, nec ul-
lum ei jus administrare, nec causam ejus
legitimae cognitioni juxta pacta permit-
tere vult. Deinde, quando cum priva-
tis litem exercendo Nobiles, contra legi-
timum et usu receptum ordinem atque
processum judicarium, per praepostera-
tionem aut praecipitantiam, quae recte
noverca justitiae appellatur, notorie gra-
vantur, aut injuria afficiuntur. Postre-
mo, quando in privatis litibus pro revi-
sione actorum supplicantes, aut ad Ju-
dicium Parium Curiae juxta Pacta pro-
vocantes non exaudiuntur. In plebejo-
rum autem causis nullam ad Nos, Tri-
bunalque nostrum Regium Apellationem
ferri volumus, sed si plebeji aliqua in re
per sententiam Illustris Domini Ducis se
laesos existimaverint, eam vel consueto
modo supplicandi ad revisionem acto-
rum, & reformationem sententiae in me-
lius, vel ordine in Pactis praescripto, per
provocationem ad Pares Curiae persequan-
tur. Quod si neque supplicando, ne-
que provocando ad Pares Curiae exaudi-
antur, tum demum illis via ad Nos, Tri-
bunalque nostrum Regium appellandi pa-
teat. Quibus omnibus & singulis ut ma-
jorem fidem atque auctoritatem attribua-
mus, praesentes Literas nostras manu
nostra subscripsimus, & sigillo commu-
niri mandavimus. Datum Lublini in
Conventionione Generali.

CCXLVIII.

*Edictum SIGISMUNDI AUGUSTI
Poloniae Regis, quo Senatori-
bus & Legatis Prussiae injun-
gitur, ut illi in Senatu, & illi
in stuba, quoties opus fuerit, a des-
se non ommittant.* Datum Lu-
blini in Comitibus Generalibus 17.
Martii Anno 1569. *Ex Archivo
Regni Libr. Legat. sub Lit. S.
fol. 90. Translucum ex idiomate
Polonico.*

Sacra Majestas Regia Dominus noster
Clementissimus ad effectum Regii
Mandati sui, paucos ante dies emanati
contra Consiliarios & Legatos Terrarum
Prussiae, notum fieri jubet, quod si qui-
cunque ex praedictis Consiliariis & Le-
gatis Terrarum Prussiae in stuba a desse,

& cum ceteris Regni Poloniae Consiliariis ANNO
& Legatis de negotiis ejusdem Reipubli- 1569.
cae atque Terrarum Prussiae unitis viri-
bus agere detraxerit, S. Majestas R.
decretat tales contravenientes officiis suis
privatos fore, quae talibus conferentur,
qui juxta voluntatem & Mandatum S. R.
Majest. se gerere non abnuerint. Similiter
& Legati Terrarum Prussiae, quamvis a
consilio cum reliquis Regni Poloniae Lega-
tis absuerint, nihilominus omnia, quae
in iis Comitibus Regni Generalibus statuta
fuerint, observare tenebuntur, & tam
onera, quam commoda cum reliquis Re-
gni Poloniae incolis sustinere. Quod
praesens Edictum & Mandatum S. Regia
Majestas Dominus noster clementissimus
iis, quorum interest, denuntiari, & per
publicum praedonem proclamari iussit.
Datum Lublini in Comitibus Generalibus
die 17. Martii Anno Domini 1569.

*De Mandato Sacrae Regiae
Majestatis proprio.*

FRANCISCUS KRASINSKI
Praepositus Ploensis &
Vice-Cancellarius Re-
gni.

CCXLIX.

*Causae ex quibus Consiliarii Ter-
rarum Prussiae in Consessu Re-
gni sedere non teneantur.* Dat.
Lublini Anno 1569. *Ex Ta-
bulario Zalusciano.*

1. Quia habent expressa verba Privile-
gii CASIMIRI Regis felicitis memo-
riae: *Omnes causas notabiles, dictas Ter-
ras concernentes, cum communi Consilia-
riorum Spiritualium & Secularium, No-
bilibus & Civitatum Majorum consilio Ter-
rarum praedictarum tractabimus, termina-
bimus & definimus.* Et Rex modernus
idem ipsis juramento confirmavit, &
obtinuerunt ejus usum usque ad praesen-
tia tempora.

2. Quod nemo ex Consiliariis Regni,
neque Rex ipse, unquam dederit Domi-
nis Pruthenis alium titulum, quam Con-
siliariorum Terrarum Prussiae, fuerunt-
que a tempore CASIMIRI in possessione
hujus tituli usque ad praesentia tempora
ab annis centum quindecim, & sunt
etiam nunc.

3. Quod nunquam Domini Prutheni
Litteris Conventionalibus Regni fuerint
interpellati, neque ad Conventum Ge-
neralem evocati, nisi hoc tempore, cum
tamen jam habent suos speciales Conven-
tus in Terris Prussiae, non tantum in exer-
cendis Judiciis, sed aliis etiam graviori-
bus

ANNO bus causis determinandis, quae saepissime
1569. incident.

4. Quod etiam eam ob causam in ini-
cio fuerit datus Gubernator Terris Prus-
siae, ut causae incidentes in Terris Prus-
siae determinarentur, ne Domini Prutheni
ex Terris proficiscerentur, quem tamen
Gubernatorem S. Majestas Regia depu-
tare debuit cum consilio Consiliariorum
Terrarum Prussiae, & non Senatorum
Regni; quemadmodum verba formalia
in Privilegio D. CASIMIRI Regis sunt
expressa.

5. Quod S. R. Majestas, necessitate
postulante, semper Legatum suum mi-
serit ad Dominos Pruthenos in Conventum
Terrarum, nec eos unquam evoca-
verit ad Conventum Regni.

6. Quod in Statutis Regni seorsim ex-
primantur Consiliarii Regni, seorsim quo-
que Consiliarii Terrarum Prussiae, ita
etiam juramentum Consiliariis Terrarum
Prussiae seorsim praescriptum est.

7. Quod Regia Majestas & Domini
Consiliarii Regni vigore Statuti, non de-
bent cum Civitatibus sedere, sed cum
Domini Prutheni cum Civitatibus sedeant,
manifestum est, quod ad Consilium Re-
gni non pertineant.

8. Quandocunque Internuntii aliqui
ex Terris Prussiae ad Regiam Majestatem
missi sunt in negotiis Terrarum, quod
saepissime accidit, nunquam confederunt
Internuntii Terrarum Prussiae cum Nun-
tiis Terrestribus, quod & vetustissimis,
& recentioribus etiam exemplis compro-
bari potest.

9. Quandocunque Domini Consiliarii,
vel Legati Terrarum Prussiae adiverunt
Majestatem Regiam laudatissimae memo-
riae, quandoquidem etiam Regem mo-
dernum, tum semper simul in peculiari
scamno seorsim confederunt, & per
unum tantum ex communi consilio re-
sponderunt. Unde apparet, quod nun-
quam dispersa loca inter Consiliarios Re-
gni habuerint.

10. Quod inter Consiliarios Terrarum
Prussiae locum suum habeant Succamera-
rii contra usitatum consuetudinem Regni,
unde etiam liquet, quod peculiaria con-
silia habeant.

11. Quod Consiliarii Terrarum Prus-
siae sigillum peculiare, quo tam in exer-
cendis Judiciis, quam aliis communibus
scriptis, pro rei necessitate, in Judiciis
Terrarum utuntur, habeant.

12. Quod saepissime in Regno de defen-
sionibus deliberationes habitae fuerint,
saepae etiam contributiones collatae ad ex-
peditionem bellicam, aliquando etiam bel-
lum susceptum, ad quae omnia Consilia-

rios Terrarum Prussiae nunquam evoca- ANNO
verint, neque unquam contributiones 1569.
Regni communes contulerint, neque in
expeditionem bellicam profecti fuerint,
quod manifestum faciunt verba Regis
SIGISMUNDI laudatissimae memoriae, quo-
rum tenor est talis: *Quoniam Terra
Prussia ultro se facturam receperunt, ut
contra vim hanc facultatibus suis Nobis &
Regno huic non deessent, mittet Sacra Re-
gia Majestas Consiliarios ad Comitibus, quae
Mense Mayo Marienburgi habebuntur. ut
Ordinationem, quae hic facta est, illis
declarent, & ad eandem inducant.* Ubi
nullum sit verbum de evocatione ad Con-
ventum Regni, sed quod ad illos Maje-
stas Regia missura sit, neque dicit, quod
Conventum Regni adire debeant, sed
quod velit demandare Legatis suis, quod
eos bona voluntate ipsorum eo inducant,
ut Ordinationem, quae facta erat, obser-
varent. Deinde hoc etiam saepe factum
est, ut, requisiti a Regia Majestate per
Legatum de rebus ad expeditionem bel-
licam spectantibus, ultro, & cum bona
voluntate, pro temporum & circumstan-
tiarum ratione, Domino suo aliquid praes-
tarent.

13. Quod Sac. Reg. Majestatis Antecesso-
res a Jure Polonico eos exemerint, Ju-
reque Culmensi donaverint.

14. In Privilegio Terrarum haec ver-
ba Regis CASIMIRI continentur:
„ Si Civitas, vel alia quaelibet perso-
na privata Privilegium amiserit, se id
vicissim de consilio Consiliariorum Ter-
rarum illarum clementissime dare & lar-
giri velle.“ Unde constat, quod non cum
consilio Consiliariorum Regni, sed Ter-
rarum Prussiae haec semper facta fuerint.

15. Antecessor Majestatis Reg. Russiam
Regno Poloniae incorporavit, utque Ju-
re Polonorum uteretur, & Statutis Re-
gni judicaretur, voluit; Dominos autem
Pruthenos, quamvis ad Poloniae Regnum
recepit, jura tamen ipsis omnia invio-
lata permittit, ea enim sunt verba Privi-
legii Pruthenici: *Promittimus, quod praes-
fatos Barones, Nobiles, Cives, & sin-
gulos incolas Terrarum nostrarum praedi-
ctarum Prussiae in juribus, libertatibus,
litteris, munimentis eorum, quae a Prin-
cipibus spiritualibus & secularibus, Re-
gibus & Dominis Terrarum praedictarum
obtinuit, confirmabimus, fovebimus, de-
fendemus, nec unquam ea violabimus, aut
pravaricabimur, aut violari & pravarici-
cari permittemus.*

16. Quod pactis inter Majestatem Re-
giam & Capitulum Varmiensem manifestum
cautum extet, ut Episcopus Varmienfis,
post accepta Sacra, spatio trium Men-
sium

ANNO sum ad Sacram Majestatem Regiam, si
1569. in Terris Prussiae fuerit, proficiatur,
si non fuerit, ut Marienburgi certis per-
sonis praesentibus iuramentum praestet,
unde apparet, quod nihil ipsi fuerit com-
mune cum Consiliariis Regni, cum nul-
libi, nisi in Terris Prussiae iuramentum,
praestare debuerit. Et si Praesidem & Se-
natorem primum a Consilio Regni libe-
rum fecerunt, multo magis id de cate-
ris Terrarum Consiliariis praesumendum
& statuendum erit.

17. Si accidit, ut quidam ex Consilia-
riis Terrarum Prussiae ad Conventum Re-
gni proficerentur, id eo forte factum
est, quod quaedam privatae personae pro-
pter excellentiam doctrinae, & maximum
rerum usum a Majestate Regia vocatue-
runt, federintque in Consilio Regni, sed
num ejusmodi privatae personae publico
Terrarum Privilegio praedictum adfer-
re potuerint, in dubium vocant. Tum
etiam Nuntii Terrarum nunquam con-
federunt cum Nuntiis Regni, quod nullo
prorsus exemplo manifestum fieri potest.

18. Quod Ducatus Oschwarzinensis &
Satoriensis, licet sint minores, tamen non
coacti, sed ultro & sua sponte, Poloni-
co Juri se subdiderunt, ad quod Ter-
rae Prussiae pertrahi non possunt, cum
nunquam in animum induxerint, ut a li-
bertatibus & immunitatibus discederent.

Ex his omnibus rationibus & causis
existimant Domini Consilii Terrarum
Prussiae, se ad sessionem hanc cum Con-
siliariis Regni non pertinere, precanturque,
ut ab ea liberi esse possint, offerentes su-
am promittunt, quacunque urgen-
te necessitate, semper se futuros para-
tos, seorsim, pro veteri more, cum Re-
gia Majestate consilia captandi, derebus
ad Terras Prussiae spectantibus, solenni-
ter caventes, se quotannis ad Conventum
Regni evocari nolle, cum habeant suos
Conventus peculiares in Terris Prussiae
bis in anno.

Audivimus etiam ab aliis exteris Cae-
s. Majest. subditis tam Silesiis, Moravis,
quam Lusatis ad Regnum Bohemiae per-
tinentibus, quod, quamvis ad id Regnum
pertineant, nihilominus in Terris illis
suos peculiares Officiales & Consiliarios
habeant, & rebus ita poscentibus, Cae-
sarea Majestas in illis Terris consultare con-
sueverit. Simili modo Hispaniarum Rex
PHILIPPUS in Ducatu Flandriae, Brabantiae
Geldriae, Frisiae, Hollandiae, & aliis di-
tionibus Inferioris Germaniae, habet Of-
ficiales & Consiliarios peculiares, cum
quibus consilia pro ditionum illarum exi-
gentia capere consuevit, omnesque illi,
licet sua jura obtineant, unum Dominum

optima unionis ratione agnoscunt, cujus ANNO
rei exempla per Orbem Christianum mul- 1569.
tifaria extant, & crescit Respublica, ubi
sub uno Domino res varietatibus condian-
tur, cum quilibet jus suum inviolatum
obtinere, exque multis membris unum
Corpus constituitur.

Qua cum ita sint, humillime precan-
tur iterum atque iterum Domini Legati
Terrarum Prussiae, ne rebus novis one-
rentur, sed potius secundum jura & an-
tiquas consuetudines, libertates, immu-
nitates, quas apud omnes Reges Poloniae
conjuncta manu obtinuerunt, conserven-
tur. In quibus, post Deum Optimum
Maximum, salus ipsorum & solatium u-
nicum vertitur, cum libertas cujusque sit
altera vita, ne cum summa animorum
exacerbatione, & sua ac posterorum igno-
minia iis priventur. Eadem ratione a
Sacra Regia Majestate humillimis preci-
bus contendunt, ne ab executione in hac
causa exordium facere velit, sed re bene
deliberata, num ad eam Sessionem per-
tineant nec ne, legitimum processum in-
choare dignetur, ut prius initium actio-
nis fiat, quam executio demandetur, &
ut Sacra Majestas Regia quosdam
ex Consiliariis suis clementissime designa-
re dignetur, cum quibus Domini Pru-
theni colloqui, & rem omnem probe
ponderare possint, quo tanto citius & me-
lius res omnis ad optatum finem produ-
catur sine mora & temporum jactura.

CCL.

*Responsum Consiliariorum Regni
Poloniae ad praecedentia Nun-
tiorum Prussiae puncta. Ibidem.
Indidem.*

Ad primum Articulum respondent, quod
intelligant ea, quae habentur in Pri-
vilegio CASIMIRI de Judiciis dici, & cau-
sas notabiles appellari Judicia Forensia
quas Regia Majestas definit & determi-
nat, cum per Appellationem ad Tribu-
nal Regium devolvuntur, de quibus ta-
men antea Consilii Terrarum Prussiae
& Civitates domi consultarunt, & quod
his sit verus eorum verborum sensus, ex
verbo definimus, manifestum sit, quia
est verbum juris, & decisionem vocant
iuris decretum. Reverendissimus Epi-
scopus Cujaviensis addidit: Regem CA-
SIMIRUM non vocare negotia Terrarum,
sed causas, id est: actiones juris.

Ad secundum, quod hic sit stylus Can-
cellariae, quoniam & hoc tempore, quan-
do Literae Conventionales mittuntur, scri-
bitur Palatinis Majoris Poloniae, Consilia-
riis

ANNO riis Majoris Poloniae, Palatinis Minoris
1569. Poloniae, Consiliariis Minoris Poloniae,
eadem ratione Ruthenis & Pruthenis.

Ad tertium, negatur Pruthenos alia
Comitia, quam judiciaria celebrare, ad
quae Majestas Regia Legatum suum mit-
tere consuevit, ita, quemadmodum
mittit ad alios Conventus ditionum Re-
gni Poloniae. Et quod dicitis, vos nun-
quam fuisse evocatos ad Regni Comitia,
eo factum est, quod seorsim pecuniam
contuleritis ad Fiscum Reg. Majestatis,
quae pecunia in usus Regni non est versa.
In summa, Accisa id effecit.

Ad quartum, Gubernator constitutus
est, necessitate urgente, non tantum in Ter-
ris Prussiae, sed etiam in Regno Poloniae.
Fuit Gubernator Cracoviensis, Russiae,
Prussiae, Majoris Poloniae, & reliquarum
Terrarum: sed cum id fuerit maximum
gravamen, Gubernator ille ab officio depo-
situs est, & quod eligebatur a Consilia-
riis Prussiae, per hoc non excluderetur
Consilii Regni. Fuit haec communis
omnium consultatio, nam Gedani Anno
26. tempore Regis SIGISMUNDI, cum qui-
dam sui delicti poenas dedissent, non ad-
erant tantum Domini Prutheni, sed &
Consilii Regni, & manifestum est, om-
nia ea fuisse facta eorum consilio, quam-
vis simul consilia captarent; notum est e-
nim vobis, quinam Senatores ibi fuerint
cum Majestate Regia, quomodoque vo-
cati.

Ad quintum ut ad tertium.

Ad sextum, quia postremo post Pala-
tinatus alios creati fuere, quemadmodum
nunc Masoviae.

Ad septimum, quaelibet Terra, qui-
libet Palatinatus sua utitur consuetudine.
In Conventu judiciario sedent Civitates,
quia uno jure omnes judicantur, Regia-
que Majestas & nunc facile consentit.

Ad octavum, non miserunt eos ad con-
sultandum, sed ad munus Nuntiorum
obeundum, ideoque locum inter Consilia-
rios Regni non habuerunt, sed Domi-
nationes Vestrae ad consultandum evocan-
tur, quare locum suum nobiscum obti-
nent.

Ad nonum, nihil dicemus, licet ali-
quando factum sit, fuit tamen abusus.

Ad decimum. Et apud nos in Judiciis
eodem modo, ac apud vos in Judiciis,
quia sunt Conventus judicarii.

Ad undecimum. Et apud nos hoc ha-
bet quilibet Palatinatus, vocataque fuit
Cancellaria, quia ad quamcunque ditionem
Regia Majestas veniebat, ejus Can-
cellaria utebatur, fuit Cancellaria Polo-
nica, Cracoviensis, Ruthenica, quod

TOM IV.

nunc primum cessavit electo Regni Can- ANNO
cellario. 1569.

Ad duodecimum. Tempore Regis SI-
GISMUNDI Terrae Prussiae non erant se-
curae, quare non sollicitabantur, quia
semper erant tumultus Germanici metu-
endi, eamque ob causam nobiscum ad
expeditionem bellicam non proficiscebantur,
quod tamen rebus quietioribus fa-
ctum fuisse constat, & supersunt adhuc,
quibus expeditio Wangroviensis nota
est, firmiorque memoria haeret, ad quam
universa Prussia armis contenderat, &
Pater Domini Palatini Culmensis Praefecti
locum obtinuit.

Ad decimum tertium. Et apud nos id
quaelibet Terra facile obtinere potest.
Liberum enim est Nobili suo uti jure,
liberum etiam jus alicujus Civitatis ac-
cipere.

Ad decimum quartum. Cum melius
notum sit vicinis Terris, vel Ditionibus
proximioribus, cum quid amissum sit,
quam longe distitis, & apud nos ita fieri
consuevit, cum quis jus amissum preci-
bus repetit, tum homines ejus ditionis
vel Terrae convocantur ad perhibendum
de eare testimonium, qui etiam, quomo-
do res gesta sit, testimonium veritatis per-
hibent.

Ad decimum quintum. Quia id peti-
tum fuit, uti & apud nos receptum est,
Pruthenos penes Jus Culmense, quem-
admodum & Masovitas penes Jus Ma-
sovia conservavit.

Ad decimum sextum. Episcopus Var-
miensis in suo iuramento se nominat Con-
siliarium Regis & Regni, recipitque se pra-
stiturum consilia Regi, quancunque
a Majestate Regia evocabitur. Recitata
quoque fuit formula iuramenti Henrici
Varmiensis, & NICOLAI, ac ARNOLDI
Culmensium Episcoporum, qui idem pro-
mittunt & jurant, praeterea unde iura-
menta eorum in Statutis nostris Polonicis,
nisi quod in Polonia praestita fuerint.

Ad decimum septimum. Non recorda-
mur id factum fuisse. Addit Dominus
Marschalcus, oportuit ibi fuisse peculia-
rem solem.

Ad decimum octavum. Non cogimini
discedere a Juribus Pruthenicis. Dederunt
& Silesii tributum in capita peco-
rum, sed cum se gravatos persentiscerent,
miserunt ad nos in Regnum, maluerunt-
que nobiscum esse. Dominus Oschwazi-
nensis confedit inter Consiliarios Regni
ante factam unionem. Fit etiam a vobis
mentio Silesiae & Moraviae; fatemur quo-
que, ipsos habere sua jura, sed nihilomi-
nus ad Conventus Generales Pragae sem-

Tert

per

ANNO per proficiuntur, quemadmodum & 1569. vos facere tenemini.

Super haec omnia ostensum est vobis Privilegium, quo probatur Magistrum Prussiae fuisse Consiliarium Regni, ex quibus Magistris quidam operam suam Regno Poloniae navando diem suum obierunt. Posteaquam ergo Dominationes Vestrae locum ipsorum occuparunt, Juramentum etiam Regi & Regno praestitis, sitisque Regni Poloniae membra, tenimini consilia communicare cum Regno, cur vos separetis? Ostendimus jam rationes vestras vobis nihil prodesse, si alia habueritis jura, cur ea non ostenditis? Notum est nobis, quid vos tantopere premat, executio scilicet; quod si ita est, cur id nobis tanquam fratribus non manifestatis? quod si nobis volueritis habere fidem, recipimus nos fratres vestros id effecturos esse, ut mitius nobiscum in omnibus agatur, modo animum nobis vestrum per declarationem aperiatis.

CCLI.

Replicatio Consiliarium Prussiae ad praecedens Polonorum Responsum. Ibid. Indidem.

Cum Dominationes Vestrae conati fuerint rationes nostras refutare, quibus fulti non existimamus nos ad Sessionem inter Consiliarios Regni obstrictos esse, petimus, ne aegre ferant Dominationes Vestrae, si ad confutationes eas brevibus responderimus, & ostendamus, nos iis Conventibus Regni Generalibus sine praepudio nostrorum privilegiorum & consuetudinum antiquarum maximo interesse non posse.

Explicatio eorum privilegii laudatissimae memoriae Regis CASIMIRI verborum, omnes causas notabiles, videtur nobis coactum quiddam esse. Nam quod Dominationes Vestrae asseverant, id de causis forensibus sive judicialibus accipiendum esse, verba sunt manifestissima, quae non eas, sed notabiles causas demonstrant, Terras Prussiae concernentes. Causae enim forenses sive judiciales de fundo, de rebus creditis, de violenta invasione, & similes ejusdem generis, non sunt notabiles, neque concernunt Terras Prussiae, sed privatas personas, quare in eum sensum ea verba non sunt trahenda. Tum omnibus notum est, Sacra Regiam Majestatem nunquam consuevisse causas forenses cum communi consilio Terrarum Prussiae Consiliarium tractare, quia ab his Appellatio est ad Regiam Majestatem, cum sint Judices secundae instantiae, ut in

ANNO tertia instantia eorum consilio, quod jam 1569. semel officio suo functi sunt, Regia Majestas uti non possit, luce meridiana clarius est, ea verba in alium sensum detorqueri non posse, quia quod sibi ad stipulandi Dominationes Vestrae existimant, quae postea in tertio Articulo scribuntur, ut liceat cuicunque de uno jure in aliud transmigrare, nihil est, quia alia ibi tractatur materia, deinde Articulo praesentis, de quo nunc verba sunt, nihil prorsus adjici potest.

Interjectus fuit unus Articulus de conservandis antiquis limitibus & terminis Terrarum Prussiae, post illum sequitur de conservandis hominibus in variis jurebus, quibus utebantur, Marienburgensi, Culmensi, Polonicali, ea tamen conditione, ut liceat transmigrare ex uno in aliud, qui Articuli cum priore de causis notabilibus nihil habent commune, nec admitti potest ejus interpretatio.

Quare peculiare sunt Consilium Terrarum Prussiae, quibus cum Majestas Regia causas notabiles illas, Terras Prussiae concernentes, tractat, determinat ac definit, quales Consiliarios nulla alia Terra habet. Quia diligenter inquisivimus, num & alii hujusmodi ornentur titulo, verbi gratia: Consilium Majoris aut Minoris Poloniae, Russiae, aut Masoviae, sed nihil tale comperimus, sed e contrario hanc invenimus scriptam formam: *Universis & singulis Praelatis ac Baronibus, & universae Nobilitati in N. congregatis*, quae maximam ab ea, qua nos insignimur a Maj. Regia, obtinet differentiam.

Quod responsum est ad illum Articulum: Conventus, qui bis in anno celebrantur, esse judiciales, quandoquidem etiam in plerisque ditionibus Regni Poloniae fiant, verum quidem est propter judicia assignatos fuisse illos Conventus, sed non propter judicia tantum. Consuevit enim Majestas Regia ad ejusmodi Conventus, vel alios extra ordinem celebratos, suum mittere Oratorem, per quem nos monere dignata est, ut de negotiis Regni consultaremus ibi in Terris Prussiae, ut exigente necessitate omnia ad defensionem essent paratiora & expeditiora, ita, ut in ejusmodi Conventibus tantum Terrarum Prussiae, sed & Regni commodis consulamus, ut ei undique sit prospectum, nervumque belli saepius suppeditamus, quod in aliis Regni ditionibus fieri non consuevit, & ex supradictis rationibus nunquam ad Conventum Regni evocati sumus, neque Consilium, neque Nuntii Terrarum, sed in ipsis Prussiae Terris consilia inivimus, quibus rationibus hosti, esset obviam eundem.

Du.

ANNO Ducatus Masoviae postremo Regno Poloniae incorporatus est, sed Consilium ejus Ducatus nullum habent ad capienda & ineunda consilia peculiarem locum, unde apparet, quod consilium peculiare non habeant, quemadmodum Prutheni habent; id enim, si esset, in fine Statutorum locum haberent. Sed inter Regnicolas & Loca Regni positi sunt, nos vero non. Liqueat inde, Terras Prussiae peculiare Consilium Conventionale habere.

Ad Civitates majores quod attinet, quas Dominationes Vestrae tantum Assessores Judiciorum nominant, quemadmodum in Judiciis Terrestribus Polonicis fiat, longe apud nos alia est ratio, quia eae Civitates inter Consiliarios locum obtinent non tantum in Judiciis, sed etiam aliis negotiis Terras Prussiae concernentibus. Praeterea Majestas Regia semper ad illas scribit, tanquam Terrarum Consiliarios, & ad Conventum nostrum Majestas Regia, si scribere dignatur, hoc nos ornat titulo: Reverendissimo, & Reverendo in Christo Patribus, Magnificis, Generosis, Spectabilibus & Famatis Dominis Episcopis, Palatinis, Castellanis, & reliquis Terrarum nostrarum Prussiae Consiliariis. Eadem ratione in Privilegio CASIMIRI Regis numerantur inter Consiliarios Terrarum Prussiae, manifestumque inde fit, eas Civitates esse partem & membra Consilium Terrarum, & non Coniudices tantum.

Insuper elapsi sunt anni centum quindecim, quod Status Prussiae nunquam ad Conventum Regni evocati sint, neque federint inter Consiliarios Regni, ita nunc quoque intelligunt, neque Consiliarios Terrarum Prussiae ad Confessum Regni, neque Nuntios Terrarum, ut cum Nuntiis Regni confideant, teneri, quod ex Statuto Regis SIGISMUNDI laudatissimae memoriae, quo ejus Majestas promittit Statibus Regni, adductum se Terras Prussiae ad unionem & ad onera Regni, quantum possibile factu erit, Cracoviae Anno 1510. manifestum sit.

Quod etiam quibusdam videtur abusus, quod Nuntii Terrarum Prussiae semper peculiare sedile occupaverint, nescimus, qui fiat, nobis certe abusus non videtur, praesertim cum per centum quindecim annos duraverit, a quo tam longo tempore abusus fuisset, facile abrogari potuisset.

Succamerarii a Majestate Regia eodem quo & caeteri Terrarum Consilium ornantur titulo, quare non existimantur tantum personae ad Judicium pertinentes.

Et quod Domini Masoviae censede- ANNO rint inter Regni Consiliarios, habentes 1569. jus peculiare, factum est eorum bona voluntate, quod a Statibus Terrarum Prussiae nunquam factum fuit, suo juri semper inhaerentibus.

Quod Henricus Warmiensis, & Arnoldus Culmensis Episcopi non in Regno, sed in Terris Prussiae juramentum praestiterint, & quod Reverales Litteras in testimonium praestiti juramenti apud Thesaurarium Regiae Majestatis deposuerint, pro nobis militat, quod ex ea ratione neque nos ad consilia, & Conventus Regni teneamur, quandoquidem nec illi coacti fuere, ut juramentum in Regno praestarent.

Non est nobis integrum, Gratosi Domini, res novas inchoare, cum a Statibus Terrarum Prussiae Nuntii eo ablegati simus, ut cum ipsis sentientes nihil novi in Terras nostras inducamus. Si autem Majestas Regia dignata fuerit, Conventum aliquem in Terras Prussiae assignare, tum ibi ea de re tractatus institui poterint, quod fieret cum majori commodo & utilitate earum Terrarum, concludique de communi omnium Statuum consilio aliquid recti posset, quod hic, quo cum certis & limitatis advenimus mandatis, fieri non poterit. Nec enim decet, ut sine eorum consensu, & voluntate res novas tractemus, vel suscipiamus.

CCLII.

Decretum SIGISMUNDI AUGUSTI Poloniae Regis, quo statuitur, Consiliarios & Legatos Prussiae in Comitibus Regni de negotiis tam Reipublicae quam Ducatus Prussiae simul tractare debere. Dat. Lublini 16. Mart. 1569. Ex Archivo Regni Lib. Legat. sub Lit. S. fol. 69.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS, Dei Gratia Rex Poloniae &c. Significamus &c. Quod cum Consilium & omnes Ordines Terrarum Prussiae suppliciter petissent a Nobis, ne videlicet per Nos adducerentur ad confessum cum Senatu Regni in Comitibus Generalibus, quinimo clementer juxta privilegia, jura & consuetudines antiquas suas conservarentur, atque Nos aliquot ex Senatu Regni deputaremus, qui cognoscerent de eo, videlicet, quod ad ejusmodi confessum cum Senatu Regni Privilegiis Terrarum illarum, & rationibus iustis & aequis non teneantur; ei petitioni Nos benigne annuentes, licet

Titt 2

jam

ANNO jam antea plurimas rationes & allegatio-
1569. nes, ab ipsis in medium in eam rem pro-
latas, intelleximus, memores tamen
debiti officii clementiae nostrae Regiae,
tum etiam propositi nostri, quo semper
consuevimus, omnibus ex aequo subditis
nostris jura & consuetudines inuolatas
conservare, & eorum petitis consen-
taneis locum dare, concesseramus ipsis
nonnihil temporis, ut cum Deputatis ea
de re tractatus haberent.

Qui quidem Deputati rationibus &
argumentis, deductionibusque ipsorum,
in quibus vim totam ac seriem negotii sui
ponebant, cognitis & perpensis, eadem
Nobis retulere. Proinde satis deliberate
intellectis & examinatis rationibus omni-
bus, partim ab ipsismet propositis & por-
rectis, partim etiam ex relatione Depu-
tatorum acceptis, eundo obviam, ne in-
posterum ea res, seu controversia aliquid
difficultatis, vel impedimenti negotiis
Reipublicae afferre forte posset, com-
mittere nulla ratione voluimus, ut ad
ulteriora in Republica negotia progredere-
mur, antequam de hisce privilegiis &
consuetudinibus, quae adducere pro sen-
tentia sua comprobanda videbantur, ex-
acte cognosceremus. Itaque quod ad com-
probendam suam sententiam adducebant
imprimis paragraphum illum ex Privile-
gio CASIMIRI Regis, his verbis compre-
hensum: *Omnes causas notabiles, dictas
Terras concernentes, cum communi Consilia-
riorum consilio Terrarum praedictarum
tractabimus, terminabimus, definimus;*
atque eo quidem probare contendant,
cum ipsos quidem non esse nec censi
debere Regni, sed Terrarum Prussiae
Consiliarios, tum etiam ex consequenti
ad confessum & suffragium ferendum
in Senatu Regni non teneri. Deinde in
medium proferebant, se solitos habere
Conventus proprios Terrarum Prussiae,
a Conventibus Regni absimiles, cum vi-
delicet iis ipsis Conventibus Terrarum
Prussiae Civitates Prussiae non solum in-
teresse sed etiam pars Consilii esse, quod
quidem in Senatu Regni usu venire non
soleat, consueverint. Postremo plerisque
aliis rationibus, & argumentis in rem ad-
ductis nitebantur, quae potius ex conje-
cturis, quam ex privilegiis, legumque
ratione pendere, & desumpta esse vide-
bantur. Nos igitur, qui summus, supre-
mus & unicus Interpres legum, & pri-
vilegiorum omnium, una cum Consilia-
riis Regni eam ejusmodi privilegiorum,
& rationum ex legibus adductarum in-
terpretationem fecimus, imprimisque fa-
cile in eam descendimus sententiam, per-
specto eo videlicet, quod Rex CASIMI-

RUS felicitis recordationis Terras Prussiae ANNO
Regno cunierit, & incorporaverit, 1569.
(ut id ex propria confessione ipsorum li-
quere potuit, qua ingenue in sua antero-
ri praefatione, se esse membra hujus Cor-
poris, Regni scilicet Poloniae, facti sunt,
atque etiam juramenta ab illis edita id at-
testantur) ex quo existimamus, ut quem-
admodum omnia membra in humano
corpore omnem vim atque denominatio-
nem ab eodem homine, cujus sunt mem-
bra, capiunt, ita, etiam si ipsi vulgo
communiter Consilarii Terrarum Prussiae
dicantur, quod tamen Terrae Prussiae in-
divisibili vinculo & nexu Regno Poloniae
sint adjunctae, membraque ipsius sint &
censeantur, merito & optimo jure, &
ipsos vocari posse Regni & Regis Polo-
niae Consiliarios.

Proindeque illum ipsum paragraphum
Privilegii de causis notabilibus haud ju-
dicamus esse referendum, seu quoquo
modo pertinere, ad rationem Confessum
Senatorum Prussiae in Senatu Regni, sed
id videlicet eundem velle, & praescribere,
ut Nos, seu Serenissimi Reges Polo-
niae de notabilibus causis, sive ex judi-
ciariae sint, sive etiam quaequam aliae
graves & seriae, ex re & pro tempore in-
cidentes, nihil disponamus, seu consti-
tuamus, quod cum Consiliariis Terra-
rum Prussiae non communicassemus. Si-
cut etiam inde & Senatus Regni nulla
ratione exclusus sit.

Et quod huic Tractatui locum aliquem
specialem non praescribit, satis innuit,
ejusmodi causas & negotia etiam in Con-
ventu Regni Generali, seu alio loco, pro
rei exigentia & necessitate, vocatis Con-
siliariis Terrarum Prussiae, una cum iis
& Regni Senatu, nos, & Serenissimos
Reges Poloniae tractare, & de illis con-
stituere posse. Quod vero Conventus
in Terris Prussiae celebrari consuetos, &
potius iurisdicendi, justitiaeque admini-
strandae, quam aliorum quorumpiam ne-
gotiorum gratia a Divo olim Parente no-
stro ipsis permittis in confirmationem sen-
tentiae suae adducant, non intelligimus,
qua ratione inde immunes & liberi a Con-
ventibus Regni esse possint. Quando-
quidem eodem exemplo, & similiter in
omnibus, & singulis Palatinatibus Regni
Conventus, Colloquia Generalia vulgo
appellata, haberi soleant, in quibus Di-
gnitarii & Officiales Palatinatum jus di-
cere, & justitiam administrare consueve-
rint, nihilominus tamen iidem Dignita-
rii, Palatini, videlicet, & Castellani Ju-
dicio illi praesidentes, vocati per Nos, ad
Regni Conventus Generales se conferunt
atque in Senatu, confessu facto, senten-
tias

ANNO tias non solum de Reipublicae rebus ne-
1569. cessariis incidentibus, sed etiam de causis,
per Appellationem a Judicio illorum col-
loquiali ad Conventionem devolutis, la-
teri nostro assistentes, tenentur.

Atque quemadmodum in illis eisdem
Conventibus Palatinatum, seu Collo-
quiorum Generalium, non solum illi ipsi
Dignitarii Regni iuridicando sunt intenti,
sed etiam de iis Reipublicae negotiis inci-
dentibus invicem consultant, & consilia
sua Nobis communicant, de quibus forte
ad ipsos Nos referre per literas nostras
contigerit, hoc eodem etiam pacto in his-
ce Conventibus Terrarum Prussiae, iu-
risdictionis gratia institutis, usu venire so-
let, ut Nos nonnunquam de negotiis e-
mergentibus ad Consiliarios Terrarum
Prussiae referre, & ea cum ipsis commu-
nicare consueverimus. Hanc Proinde
causam ipsos allegare non posse, nec eod-
dem juvare, ut non teneantur ad Con-
ventum Regni pro debito officii sui sese
conferre.

Nec illud quidem ob stare, juvareve,
ipsis potest, quod in medium attulerint,
Civitates Terrarum Prussiae ad consilium
earundem pertinere, partemque consilii
illius esse, cum tamen Civitates Regni in
Senatu locum habere minime usus & con-
suetudo ferat. Nam Nos eum morem
Civitatibus Terrarum Prussiae, in consi-
lio confessum habendi, Privilegiis desu-
per concessis confirmatum, minime abro-
gatum esse volumus, quinimo easdem ju-
xta recensita Privilegia sua & praerogativas,
usumque receptum, quorum in possessione
haecenus extiterunt, quaeque ipsis
dum Regno unirentur & incorporarentur,
concessa & permessa sunt, pro clementia
& benignitate nostra conservatas cupi-
mus. Et quamvis coram Nobis non pro-
dixerint, exhibuerintve, Originalia Pri-
vilegia, ad quae se ipsos referebant, ta-
men Deputati ex Originalibus Privilegiis
satis superque ipsos docuerunt, eosdem
ad ea teneri & obligari. Eam etiam rem
in excusationem ferre minime possunt,
quod in Conventus Regni vocari ante mi-
nime soliti sint, cum Cancellaria Regni
sufficiens & locuples testimonium exhibeat,
ipsos fuisse antea semper vocatos. Cum
itaque ex Originali Privilegio Incor-
porationis Terrarum Prussiae constat, eas
esse Terras Regni Poloniae, longo postli-
minio in jus, sortem, proprietatem & ti-
tulum Coronae Regni Poloniae restitutas,
atque eo incolae earundem Terrarum Prus-
siae in unum & individuum corpus Regni
coalescent. His & aliis quam plurimis
ex causis recensitis Nos judicamus & de-
claramus, decernimusque praesentibus
TOM. IV.

Literis nostris perpetuo & in aevum, Con-
ANNO
siliarios Terrarum Prussiae esse Consilia-
1569. rios Regni, inque Senatu Regni locum
habere, & vocatos a Nobis, Successo-
ribusque nostris Regibus Poloniae, in me-
dium consulere, votaue & suffragia in
Senatu Regni cum Consiliariis ejusdem
Regni ferre teneri, tam de negotiis Ter-
ras Prussiae, quam etiam Regni, cum sint
unius individuique corporis membra,
concernentibus. Eodem modo & Nuntios
Terrarum Prussiae inter Nuntios Regni
locum habere, & una cum eisdem de re-
bus ejusmodi similiter in commune con-
sulere.

Atque proinde etiam injungimus atque
praecipimus, vigore hujus Decreti nostri,
ipsis quidem Consiliariis Terrarum Prus-
siae, ut loca sua omnino inter Consiliarios
Regni in praesenti Conventu, similiter &
Nuntios Terrestribus Terrarum Prussiae,
ut loca iidem sua inter Nuntios Terra-
rum Regni capiant, deque negotiis &
necessitatibus Reipublicae, Regni & Co-
ronae unanimi & concordanti consilio consu-
lant. Quicumque vero illi fuerint, qui
ex ipsorum numero mandatis & jussui no-
stro, tum & debito officii sui, quamvis
id de nemine ipsorum intelligamus, satis-
facere noluerint, contra ejusmodi Nos,
uti superioritati nostrae contravenientes,
merito & jure hoc modo procedemus:
Consiliarios quidem, quicumque illi fue-
rint, Senatoria Dignitate & quolibet officio
privabimus, atque hac ratione vacantem
dignitatem & quodvis munus in eos, qui
huic Decreto nostro morem gesserint,
conferemus; Nuntios vero ad omnia ea,
quaecunque in Generali Conventu Regni
sancita erunt, cum omnibus incolis Ter-
rarum Prussiae servanda & sustinenda ad-
ducemus. Ita, quod in hac re universa
tam commoda, quam onera non secus,
atque ipsi regnicolae, subditi nostri, ferre
ac praestare tenebuntur. In cujus rei fi-
dem & testimonium sigillum nostrum
praesentibus est appressum. Datum Lu-
blini in Conventu Regni Generali, d. 16.
Mensis Martii Anno 1569. Regni vero no-
stri quadragesimo.

CCLIII.

*Protestatio Dominorum Consilia-
riorum Terrarum Prussiae contra
praefatum S. R. Majestatis De-
cretum. Ibid. Ex Tab. Zalusci.*

*Serenissime Rex & Domine, Domine
Clementissime.*

*Agnoscamus nos Majestatis Vestrae Re-
giae esse fideles subditos, & pro sub-
jectione*

ANNO 1569. *jectionis nostræ ratione nobis non competere, nisi ut obsequamur Sac. Reg. Majestati Vestræ Domino nostro. Cum autem in Conventu Elbingensi hoc a Nobis postulatum, & aliis idem quoque mandatum fuerit, ne rem aliquam novam, & imprimis Sessionem hanc cum Inclyti hujus Regni Consiliariis susciperemus, & eo actu juribus, libertatibus, & antiquis consuetudinibus nostris præjudicium aliquod afferremus, & Majestas Vestra Regia, Regio suo verbo præterita die Lunæ clementissime polliceri dignata sit, per hanc sessionem nostram juribus & consuetudinibus nostris nihil derogatum iri, confisi iis verbis, parati sumus satisfacere mandatis S. R. Majestatis Vestræ, & testamur ipsam Sacram Regiam Majestatem Vestram, deinde omnes hujus Inclyti Regni Consiliarios, precamurque, quo ejus rei dignentur benignissime memores esse, quod ea, quæ nunc facimus, nos non facere, nisi jubente & ita mandante Majestate Regia, Domino nostro clementissimo, cui ut nos opponamus, haud decet, iterum, iterumque rogantes, ne per præsentem actum ad invadendos omnes Regni Conventus, atque Sessionem hanc obligemur, sed ut penes jura & consuetudines nostras clementissime conservemur, ne etiam, quæ in præteritis Regni Comitibus conclusa & decreta sunt, vel in futuris Conventibus concludentur & decernentur, nobis, vel iis, quos domi reliquimus, præjudicium aliquod pariat, quibus nec nos, nec antecessores nostri consensum unquam accommodavimus, neque sine consensu omnium Statuum, & domi relictorum fratrum consentire possumus.*

CCLIV.

Protestatio Legatorum Nobilitatis & minorum Civitatum Prussicæ contra idem Regium Decretum. Ibid. Indidem.

Serenissime & Clementissime Rex.

Cum huc ad Sacram Regiam Majestatem Vestram, Dominum nostrum clementissimum, missi sumus a fratribus nostris Ordinis Equestris, & minoribus Civitatibus, una cum Dominis Consiliariis Terrarum Prussicæ, ut simul, & non separatim, cum Dominis Consiliariis tueremur Terrarum jura, libertates & immunitates, ab Antecessoribus Regiæ Majestatis Vestræ iis Terris concessas, & a Sacra Regia Majestate Vestra confirmatas, precamur Sacram Regiam Vestram Majestatem, Dominum nostrum clementissimum, ut eadem Sacra Regia

Majestas Vestra Consiliarios Terrarum clementissime liberos facere, neque ad hanc sessionem inconsuetam & indebitam adigere velit, cum Domini Consiliarii Terrarum nihil aliud in mandatis habeant a relictis fratribus, quam & nos, nisi ut quam diligentissime jura, privilegia, immunitates, ac antiquas & receptas consuetudines Prussicas tueantur, conjunctaque manu nihil novi suscipientes defendant.

CCLV.

Alteræ eorundem Protestatio, postquam Consiliarii Prussicæ in Senatu Regni confederunt. Ibid. Indidem.

Serenissime ac Clementissime Rex,

Cum videamus Dominos Consiliarios Terrarum Prussicæ loca inter hujus Inclyti Regni Consiliarios occupasse, non ex debito, sed ex mandato Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ, precamur S. Regiam Majestatem Vestram, ut Dominum Christianum, & justitiæ amantem, nos conjunctim ab Ordine Equestri & minoribus Civitatibus Terrarum Prussicæ missi Internuntii, ne id præjudicium aliquod privilegiis, juribus, libertatibus, ac hætenus bene observatis consuetudinibus Terrarum illarum adferat, sit enim hoc supra omnem spem & voluntatem nostram, ac domi relictorum fratrum, supraque mandata nobis ab iisdem concessa, ex præcepto Majestatis Vestræ, cui ut obtemperaremus, æquum est. Cum autem Domini Consiliarii Terrarum Prussicæ per se sine nobis & fratribus nostris nihil statuere possint, precamur obtestamurque Majestatem Vestram Regiam per Divini Numinis gloriam, ne id fiat in derogationem jurium, libertatum ac immunitatum nostrarum, testamurque summa, qua possumus, reverentia & subjectionis studio, quemadmodum etiam antehac a nobis factum est, imprimis Sac. Majestatem Vestram Dominum nostrum clementissimum, deinde hunc Amplissimum ad latera S. Majestatis Vestræ Confessum, nos consensum nostrum ad hæc accommodare non posse, nec consentire, cum id in mandatis non habeamus a fratribus nostris domi relictis, rogantes S. Regiam Majestatem Vestram, ne eare offendantur Majestas Vestra, id enim a nobis non fit gratia opponendi sese Majestati Vestræ, sed quod id agnoscentes nos esse homines honestos tueri deceat, quod nobis a fratribus nostris est mandatum & concreditum.

CCLVI.

ANNO 1569.

CCLVI.

Tertia eorundem Protestatio, cum ipsi inter Nuntios Regni confedere jussi sunt. Ibid. Indidem.

Serenissime ac Clementissime Rex.

Regia Majestas Vestra nos adigere conatur, ut inter Nuntios hujus Inclyti Regni contra morem receptum consideamus, sed cum nobis a fratribus nostris accurato mandatum sit, ne novi aliquid contra antiquas consuetudines nostras suscipiamus, quod sit contrarium privilegiis, antiquis consuetudinibus & immunitatibus Terrarum Prussicæ, agnoscimus nos esse obstrictos Majestati Vestræ omnibus bonis, sanguine ac corporibus nostris, nihilominus etiam agnoscentes Officium Regium S. M. Vestræ, quo nos penes jura, privilegia, antiquas consuetudines & immunitates, ab Antecessoribus Majestatis Vestræ clementissime concessas, & a Sacra Regia Majestate jurejurando confirmatas, conservare ac tueri debeat. Iis igitur de causis, Serenissime Rex, summo, quo possumus, venerationis ac subjectionis studio precamur Sacram Regiam Majestatem Vestram, quo Majestas Vestra debitum Officii sui Regii clementissime considerare, ac imprimis propter DEUM ipsum, deinde humillimas preces nostras fidelissimorum subditorum & servitorum Majestatis Vestræ implere dignetur. Nobis non est integrum, nec convenit aliud facere, quam tueri mandata fratrum nostrorum domi relictorum, ne aliquam transgressi mandati suspicionem nobiscum afferamus.

CCLVII.

Protestatio Nuntiorum Civitatis Torunensis & Elbingensis contra præfatum S. R. Majestatis Decretum. Ibid. Indidem.

Serenissime Rex.

Quod ad Sessionem in hoc Augustissimo Regni Senatu nobis oblatam atinet, nos Thorunensis & Elbingensis Reipublicæ Nuntii confiteri necesse habemus, nobis in mandatis & instructione nostra expresse datum & injunctum esse, ne in illam consentiamus, ut nos intromittamus in ullum præjudicium vel sequelam adversus communia privilegia, libertates, jura, immunitates, consuetudinesq; Terrarum Prussicæ, tanquam Patriæ nostræ carissimæ. Cum igitur finem mandatorum susceptorum excedere nobis non sit integrum, summa cum subjectione reverenter ac hu-

millime petimus, nos in hoc casu excusatos, neque de ulla inobedientia aut temeritate suspectos haberi, quin potius hoc, quicquid hujus sit, fidei nostræ sacramento in Majestatem Regiam, & carissimam Patriam clementissime adscribere. Quoniam Sacra Majestas Regia imperat nobis sessionem in Senatu Regni pro hac vice capiendam, humillimis precibus nostris plane postpositis, hoc unum nobis superesse videtur, ut cum Majores nostri, habita matura deliberatione, legibus & moribus vetustis constanter sibi inhærendum consueverint, neque discedendum vel latum unguem ab ea protestatione, quæ superioribus Comitibus solenniter summa cum veneratione publice pro necessitate communis causæ proposita fuit. Igitur volentes finibus mandatorum fideliter inhære, illam ipsam superiorem protestationem in omnibus clausulis & articulis pro repetita, semperque duratura etiam atque etiam haberi humillime supplicamus, nosque levatos omni sinistra temeritatis suspitione clementissime de hac ipsa repetitione Regia Majestas excusatos accipere dignetur.

CCLVIII.

Literæ SIGISMUNDI AUGUSTI Poloniæ Regis ad ALBERTUM Juniores Prussicæ Ducem, in quibus de adventu ejus personali ad reddendum homagium, & de quibusdam aliis agitur. Dat. Lublini 27. Martii An. Dom. 1569.

Illustris Princeps, Nepos noster Charissime.

Quod superioribus diebus ex responso Internuntii Illustritatis Vestræ dato putamus intellexisse Illustritatem Vestram, id etiam nunc Illustritati Vestræ a Nobis existimavimus perscribi oportere, nimirum distulisse Nos adventum Illustritatis Vestræ, gravibus & necessariis de causis ad Mensum Majum, locumque homagio præstando ac celebrando Civitatem Lublinensem assignavisse. Quamobrem hortamur Illustritatem Vestram, ut ad diem primam Maji Lublinum veniat, ac homagium, Nobis Regnoque nostro debitum, more Majorum præstet. Cæterum quod Illustritas Vestra quarit, armatusne ac magno hominum equitatu advenire debeat. Etsi eam rem in potestate & arbitrio Illustritati Vestræ relinquimus, minus tamen id esse necessarium arbitramur, quam fuit olim piæ memoriæ Illustritatis Vestræ Patri, qui & eam

ANNO jam atate fuit, cum hoc ipsum homagi-
um præstaret, ut nulli potius rei, quam
1569. militari intentus esse deberet; & iis rebus
gestis, ut non tam ipse armis, quam eo
ipso arma honestarentur. Cum autem
ad Nos hoc tempore tanta undique ho-
minum multitudo confluat, ut eam is lo-
cus, in quo degimus, vix possit capere;
alienum certe a ratione videri posset, si
Illustritas Vestra ad Nos, qui hanc ipsam
Filii charissimi loco habemus, armis mu-
nita & magnis militum præfidiis circum-
septa veniat. Grata est Nobis maiorem
in modum opera Illustritat. Vestra, quam
posuit in certioribus Nobis reddendis de
conatibus JOANNIS Ducis Megapolensis,
quos quidem sic opprimi facile posse exi-
stimamus, si ad nostram diligentiam,
quam magnam in iis rebus investigandis
& perquirendis adhibemus, & inpos-
terum adhibitori sumus, Illustritatis quoque
Vestrae studium atque sedulitas accesserit.
Ac inprimis si operam dederit Illustritas
Vestra, ut arces & munitiones militum
præfidiis firmentur, tum ut militibus
præficiantur viri probi, & ad res geren-
das idonei; postremo, ut constituantur,
qui ejusmodi milites observent, transi-
tumque prohibeant. De qua re quoque
& ad Illustris Pomeraniæ Duces, & ad
Gedanenses, Elbingenses ac Torunenses
litteras nostras propediem missuri sumus.
Jam vero quod ad Investituram Feudi
Franconici adinet, non denegamus Illu-
stritati Vestrae ejus a Majestate Cæsarea
petendæ atque obtinendæ facultatis.
Quod reliquum est, cupimus Illustrita-
tem Vestram bene ac feliciter valere.
Dat. Lublini die 27. Martii Anno Domi-
ni 1569.

CLIX.

*Petitio Investituræ Illustris Do-
mini GEORGH FRIDERICI Mar-
chionis Brandenburgensis &c. no-
mine. Anno 1569. Ex Archi-
vo Regni Lib. Legat. sub Lit.
V. fol. 224.*

*Serenissime Rex, Potentissime Prin-
ceps & Domine, Domine longe
Clementissime.*

Postquam Illustrissimo Principe ALBER-
to Seniore, Marchione Brandebur-
gensi, & Prussiae Duce &c. anno superiori
ex hac miseriarum valle ad caelestem beati-
tudinem pie evocato, Sacra Regia Maje-
stas Vestra Filio Celsitudinis suæ Illustris-
simo, nimirum Principi ac Domino, Do-
mino ALBERTO FRIDERICO Marchioni
Brandenburgensi & Prussiae Duci &c. Do-

mino nostro benefico, ad præstandum pro ANNO
more homagium Sacrae Regiae Majestati 1569.
Vestrae, & Amplissimo Poloniae Regno
debitum, accipendamque Investituram
Terrarum Pruthenicarum, diem primam
Maji præteritam assignavit, atque huic
solemni actui non tantum jam dictum
Prussiae Ducem &c. coram interesse, ve-
rum etiam Illustris Principem & Do-
minum, Dominum GEORGIUM FRIDE-
RICUM Marchionem Brandenburgensem,
& in Silesia Carnoviae Ducem &c. Domi-
num nostrum clementem, ratione simul-
tanei juris ea de re certificandum, &
commonefaciendum esse benigne statuit,
Sacram Regiam Majestatem Vestram de-
misisse celare non possumus, ab Illustrissima
Celsitudine sua certa quaedam negotia ad
Sacram Regiam Majestatem Vestram Cel-
situdinis suæ nomine perferenda; nos in
mandatis accepisse. De quorum fide ut
constare possit, initio litteras ad Sacram Re-
giam Majestatem Vestram creditivas hu-
militer exhibere, factaque jam nobis di-
cendi copia rem omnem brevissimis ex-
ponere, officii nostri esse duximus.

Primum omnium itaque, Clemen-
tissime Rex, Illustrissimus Princeps
noster post eam, quam aliquot antehac
litteris sua Celsitudo abunde testata est,
paratissimorum obsequiorum oblationem
Sacrae Regiae Majestati Vestrae tam corpor-
is, & animi valetudinem firmam, quam
statum Regni, & totius gubernationis
salutarem, felicissimumque a Deo Opti-
mo Maximo comprecari iussit, seriisque
votis optat, ut omnia consilia, & actio-
nes Serenissimae Regiae Majestatis Vestrae
principaliter quidem cedant in gloriam
Nominis Divini, secundario autem, tum
in communem Amplissimi Regni, atque
Ordinum utilitatem, tum vero privatum
etiam Sacrae Regiae Majestatis Vestrae;
perpetuumque commodum & incre-
mentum.

Cæterum, quod de die, & loco, ad
præstandum beneficiariae fidelitatis iusju-
randum Illustrissimo Prussiae Duci consti-
tuto, Illustris quoque Principem no-
strum, & quidem missio nuntio cursorio
tempestive satis edocere Sacra Regia Ma-
jestas Vestra non est dedignata, agnovit
inde Celsitudo sua propensam Regiae Ma-
jestatis Vestrae erga se voluntatem ac
beneficentiam, pro qua ut maximas ei-
dem gratias reverenter ageremus, Cel-
situdi sua serio, diligenterque nobis in-
junxit.

Quemadmodum autem Celsitudo sua
hactenus nihil in votis magis habuit, quam
ut in hoc celeberrimo Regni Conventu,
atque Ordinum frequentia, non tantum
fo-

ANNO solenni Investituræ actui interesse, sed &
1569. Serenissimam Regiam Majestatem Ve-
stram hac occasione reverenter invisere,
eique pro sanguinis, & beneficii accepti
debito, nec non eximia spe, quam Celsi-
tudo sua de Sacra Regiae Majestatis Ve-
stra erga se animo & benevolentia a te-
neris concepit, solita observantiae officia
exhibere sibi licuisset; ita repentinis quibus-
dam, iisque gravissimis & necessariis im-
pedimentis ab hoc instituto se advocatum
ac detentum esse, equidem hoc tempore
graviter molestissimeque tulit.

Tantæ enim expeditiones bellicae par-
tibus Germaniae ad Rhenum sitis, & Fran-
coniae finitimis regionibus, ex Galliis nunc
imminent, totque motibus undique com-
munis Patria hactenus vexata est, & in
hunc usque diem in Belgico misere pre-
mitur, ut cuius ex Imperii Romani Sta-
tibus sollicite sibi cavere, suisque posses-
sionibus attente invigilare inprimis ne-
cessarium, adeoque non satis tutum sit,
periculosissimo hoc rerum omnium statu,
finibus exire, nedum iter tam longinquum
ac diuturnum instituere.

Quæ quidem cum procul dubio & li-
teris multorum & famæ publicæ indicio
ad Sacram Regiam Majestatem Vestram
jam dudum perlata sint, sperat Illustris-
simus Princeps, Vestramque Regiam Ma-
jestatem propterea officiosissime rogaram
voluit, ut in hac parte excusatam se ha-
bere, suamque absentiam temporis poti-
us iniquitati, quam spontaneæ intermis-
sioni, vel negligentiae gratiose adscribere
non gravetur.

Jam vero Serenissime Rex, Clemen-
tissime Domine, nuncupatus sepius scilicet
Princeps noster, Sacram Regiam Maje-
statem Vestram in recenti adhuc memo-
ria tenere, & vel binis superioribus lite-
ris satis abunde commonefactam esse ar-
bitratur; Quo pacto olim a Serenissimæ
Regiae Majestatis Vestrae Domino ac
Parente, Domino SIGISMUNDO Poloniae
Rege &c. gloriosæ & salutaris memoriae
Parens Celsitudinis ipsius Illustrissimus
Princeps GEORGIUS Marchio Brandebur-
gensi &c. una cum Fratre ALBERTO
Prussiae Duce &c. reliquisque tunc tem-
poris superstitibus, nunc vero pie de-
functis Marchionibus, vigore pacificationis
Anno salutis M. D. XXII. initæ, ad simul-
taneam feudorum Ducatus Prussiae con-
cessionem clementer admissus sit, ac de-
inceps tum memoratus jam Dominus Pa-
rens, tum Celsitudo sua, quoties in eum
casum res devenit, semper feudum illud
agnoverit, in ejusque Investitura firmiter
hactenus steterit, & adhuc persistat.

Tom. IV.

ANNO Quod enim Anno Messiae supra mille- ANNO
simum quingentesimum quinquagesimo, 1569.
renovata a Sacra Regia Majestate Vestra
Seniori Duci ALBERTO &c. illa ipsa Inve-
stitura Locumtenens, atque Tutor suæ
Celsitudini tunc in pupillari atate consti-
tutæ, Regium vexillum, insignia Ducatus
Prussiae continens, una apprehendit, eam-
que apprehensionem Celsitudo, annos pu-
bertatis adepta, ratam postmodum fir-
mamque habuit, & tandem hanc ratifi-
cationem Sacra Regia Majestas Vestra in
Conventu Regni Anno Virginiei Partus
M. D. LX. III. Petricoviae habito, com-
muni omnium Statuum consensu, dato
insuper singulari Diplomate, clementer
approbaverit, id omne Celsitudo sua non
tantum Serenissimæ Regiae Majestati Ve-
stra, verum etiam Inclitis Regni Ordini-
bus, & scit, & cupit esse quam notissi-
mum.

Quapropter & hoc tempore, quo e-
vivis sublato Illustrissimo Principe AL-
BERTO Patruo Celsitudinis suæ charissimo,
Sacra Regia Majestas Vestra Filium ejus-
dem Patrualem Celsitudinis suæ unice di-
lectum ad præstandum homagium nuper
huc vocavit, eaque de re Celsitudinem
etiam suam benigniter certiores reddidit,
nominatus Illustrissimus Princeps noster
neutiquam prætermittendum esse censuit,
quin ad indicata futuræ infeudationis so-
lennia suos quoque Mandatarios, profe-
quendi juris sui simultaneæ gratia, deputa-
ret, prout ejus rei causa ab Illustrissima
Celsitudine sua nos plena cum potestate
huc missos esse Sacra Regia Majestas Ve-
stra ex Diplomate mandati, quod eidem
debita subjectione offerimus, liquido cle-
mentissimeque cognosceret.

Vestram itaque Sacram Regiam Maje-
statem nomine Illustrissimi Principis nostri,
& vigore muneris a sua Celsitudine no-
bis injuncti, deditissimo studio summo-
pere rogamus, ut ad diem, qua Illustris-
simus Princeps ALBERTUS FRIDERICUS
Prussiae Dux &c. a Sacra Regia Majestate
Vestra feudum pro se accepturus est, tunc
præsentem, suæque Celsitudini conjun-
ctos Nos esse, & Regium vexillum pro
veteri consuetudine, qua Tutor Illustris-
simo Principis nostri, vice Celsitudinis suæ,
olim id arripuit, Nobis quoque in evidens
signum & recognitionem simultaneæ
Investituræ apprehendere clementer per-
mittat, & hoc ipso ritu atque cere-
monia ius successionis hæreditarium, jam
olim legitime adeptum, Celsitudini suæ
renovando gratiose confirmet.

Quod quidem ut Sacra Regiae Maje-
stati Vestrae inprimis honorificum, ac
per se justum & æquum, pactisque ve-

XXXX

ANNO 1569. teribus maxime consentaneum est, ita beneficentiam hanc Regiam Illustrissimus Princeps noster perpetua fide & obsequiis, strenuo & industrio vasallo dignis, promereri omni cura & sollicitudine contendit, ut intelligat Sacra Regia Majestas Vestra, quidquid est ejus beneficii, in Agnatum minime ingratum vel immemorem collatum esse.

Et quoniam Illustrissimi Principis Electoris Brandenburgensis, Patruj Celsitudinis suae longe amantissimi, Legati & Oratores propediem etiam, ut fertur, hic adfuturi sunt, memoratus supra Illustrissimus Princeps noster a Sacra Regia Majestate Vestra officiosissime petit, ut dicto Infendationis actui in id tempus exiguum moram interponere non gravatim dignetur.

Quod superest, Serenissime Rex, Potentissime Princeps, etsi praefatus Illustrissimus Princeps noster multis hactenus exemplis cognovit, Sacram Regiam Majestatem Vestram Patrualem Celsitudinis suae, Illustris Prussiae Ducem, tum ob propinquam sanguinis conjunctionem, tum vero supremam tutelae provinciam, sibi quam commendatissimum habere; tamen cum Celsitudo sua non solum agnoscat se pari ratione agnationis omnia illi pietatis & benevolentiae officia debere, verum, etiam propter eximiam indolem & mores, tali Principe vere dignos, Paterno quasi amore Celsitudinem suam complectatur; Sacram Regiam Majestatem Vestram etiam, atque etiam observantissime rogatam cupit, ut sua etiam causa, eo quo capit favore, patrocinio, atque auctoritate, res dicti Nepotis sui & dignitatem universi Ducatus Prussiae, uti hoc ipsum ALBERTUS Dux Senior testamento studiosè petit, posthac benigniter juvare, tueri, fovere, atque ornare pergat.

Quod si pro ea, quam & Senior Parens patris memoriae, & Illustrissimus Princeps noster certo concepit, fiducia, Sacra Regia Majestas Vestra fecerit, novo prorsus beneficio utrumque Principem sibi devinxerit. Et siquidem Juniori Prussiae Duci, propter aetatis imbecillitatem, meritum illud nunc assequi non licet, in posterum majori cura & contentione in hoc incumbet, ut auxiliante Deo, progressu temporis & accedentibus annis, Sacrae Regiae Majestati Vestrae, & florentissimo Regno gratissimum, ac omnino talem Vasallum se exhibeat, qui re ipsa aliquando comprobet, ex beneficentia in se collata, ad Sacram Regiam Majestatem Vestram, & Magnificos Regni Proceres fructus non vulgares rediisse.

Tandem vero Rex clementissime ad ANNO 1569. capita petitionis nostrae, gratiosum Sacrae Regiae Majestatis Vestrae responsum debita observantia rogantes, nostra etiam qualiacunque studia & officiola, ad Sacram Regiam Majestatem Vestram subiectissime deferimus, Eidemque Nos, & omnia nostra, quod decet, animorum humilitate, quam deditissime commendamus.

Legati, & Oratores fuere.

GEORGIUS a WANBACH
UDALRICUS a POGERELL
DAVID HOSSMAN.

CCLX.

Petitio nomine Illustr. Domini JOACHIMI Electoris Brandenburg. & Filii ejus JOANNIS GEORGII, per Nuntios in Theatro habita. Anno eodem. Ibid. fol. 226.

Serenissime ac Potentissime Rex, Clementissime Princeps ac Domine.

Quod a Sacra Majestate Vestra, Statibusque Regni Illustrissimi Principis Electoris Brandenburgensis, & Celsitudinis suae dilectissimi Filii verbis ac nomine de simultanea Ducatus Prussiae infendatione superioribus septimanis nos quoque summa cum veneratione petiverimus, ejus & constantissimam & benignissimam recordationem ac memoriam esse, tam non dubitatur, ut inter certissima potius habeatur ac referatur, idem autem nunc etiam in hoc solenni ac publico Sacrae Majestatis Vestrae, Procerumque consensu, ad Regium hunc Majestatis Vestrae Thronum procumbentes, suppliciter, veraque cum animi subiectione precamur.

Quibus precibus nostris si Majestas Vestra cum Statibus clementissime annuere dignata fuerit, vicissim Nobis a Principibus nostris injunctum est, ut Celsitudinum suarum nomine ac loco gratitudinem illam, quae & Beneficiarium Vasallumque decet, & pactis praesertim consentanea est, officiosissime ac fidelissime deferamus atque polliceamur. Quae omnia cum ex auctoritate publica, & ex solennibus Principum nostrorum mandatis, tam generalibus quam specialibus, faciamus, tanto majoris fuerint ponderis atque momenti. Quo nomine denuo nunc simultaneam Principum nostrorum una cum ceteris inaugurationem, supplici voce, summaque ac vera cum animi submissione, devotione, ac veneratione petimus, rogamus atque precamur.

Gra-

ANNO 1569.

Gratiarum Actio.

Serenissime Rex, Potentissime Princeps ac Domine, Domine longe Clementissime.

Cum a S. Maje. Vestra, & ab ejusdem inclita Corona, in hac simultanea Investitura collatione, summis & infinitis beneficiis nostri quoque Principes benignissime affecti sint, debere ab ipsis etiam gratitudinem perpetuam & publicam testificationem, merito agnoscimus atque fatemur. Proinde & gratias Celsitudinum suarum verbis ac nomine sedulo nunc agimus. Ac eas quidem cum immortales ac infinitas, tum & vera cum animi sinceritate ac veneratione conjunctas. De reliquis vero gratitudinis partibus, quod & illas Celsitudines ipsorum summa cum animi promptitudine, fide ac observantia quovis tempore ac loco, pro pactorum praescriptis, formis atque rationibus praestiturae sint, Celsitudinum suarum verbis ac nomine, juxta solennia ipsarum tam specialia, quam generalia mandata, recipimus, promittimus atque spondemus. Sed oramus insuper & nos etiam Aeternum Patrem Domini nostri Jesu Christi, ut inauguratio haec felix faustaque sit, & cedat inprimis cum ad Nominis Divini gloriam sempiternam, tum & ad Majestatis Vestrae, Procerumque Regni hujus & nostrorum etiam, conjunctorumque Principum salutem, dignitatem ac incrementa.

CCLXI.

Petitio Investiturae nomine Illustris Principis Domini GEORGII FRIDERICI Marchionis Brandenburgensis publice in Theatro habita. Anno eodem. Indidem fol. 227.

Serenissime Rex, Potentissime Princeps & Domine, Domine longe Clementissime.

Quantum Sacrae Regiae Majestati Vestrae, nec non Amplissimo Poloniae Regno dignitatis & ornamenti attulerit, quantumque studii & observantiae conciliarit, quod Illustrissimos Germaniae Romanique Imperii Principes Marchiones Brandenburgenses &c. Dominos nostros clementes, beneficio simultaneae Investiturae Ducatus Prussiae jam olim sibi devinctos reddidit, non est hujus loci atque temporis enarrare. Quemadmodum autem Illustrissimus Princeps & Dominus, Dominus GEORGIUS FRIDERICUS Marchio Brandenburgensis &c. & in Sylefia

Carnoviae Dux &c. Dominus noster be- ANNO 1569. neficus, gratissimo animo libenterque proficitur, se hoc ipso nomine Serenissimae Regiae Majestati Vestrae, & Inclitis Regni Ordinibus plurimum debere: ita certam simul spem concepit, Sacram Regiam Majestatem Vestram in hac Regia benignitate erga se, & confederarios Principes constantem, & sibi, suorumque Majorum perpetuo similem futuram.

Proinde cum in eum casum res nunc devenerit, ut Illustrissimo Prussiae Duci ALBERTO FRIDERICO, ALBERTI Senioris pie defuncti Filio &c. Domino nostro gratioso, Feudum illud a S. Regia Majestate Vestra praestito homagio pro se accipiendum sit. Nos quoque mandato & nomine praefati Illustrissimi Principis nostri ea, qua decet Vasallum obsequentem, animi submissione, Sacram Regiam Majestatem Vestram obnixè rogamus, ut Celsitudini suae una cum reliquis Convasallis (salva tamen cujuslibet praerogativa) simultaneam Ducatus Pruthenici Investituram, apprehensione Regii Vexilli, uti moris est, conjunctim conferre, eaque solenni concessione jus hereditarium, jam olim firmissimarum conventionum vigore a Divo S. R. Majestatis Vestrae Parente suae Celsitudini constitutum, benigne renovare, & de integro stabilire dignetur.

Quod quidem ut Serenissimae Regiae Majestati Vestrae, & universis Regni Statibus inprimis honorificum, pactisque veteribus maxime consentaneum est: ita dictus Illustrissimus Princeps noster e contra omnem suam operam, studium, observantiam atque fidem, in quovis officii genere, quod ad dignitatem S. Reg. Majestatis Vestrae, & celeberrimi Regni honorem & amplitudinem tuendam a fidei Vasallo expectari solet, ad Sacram Regiam Majestatem Vestram, & Magnificos Regni Proceres demisso paratissimoque animo defert.

CCLXII.

Responsio Marchionibus, id est, tam Illustri Prussiae Duci, quam ceteris Marchionibus Brandenburgensibus, nomine Sac. Regiae Majestatis, post petitionem feudi data. Anno 1569. Ex Archivo Regni Lib. Legat. Lit. V. fol. 228.

Sacra Majestas Regia, Dominus noster clementissimus, cum memor sit Factorum, quae Divo Parenti suo SIGISMUNDO Regi, & Inclito huic Regno cum Illu-

Xxxx 2

Illu-

ANNO Illustrissimo Domino ALBERTO pia memoriae, Marchione Brandenburgensi, Duce in Prussia, Patre Celsitudinis Vestrae, intercesserunt, ejusdemque Majestati ob oculos obversetur tam arctum necessitudinis vinculum, quo Celsitudo Vestra Majestati illius Regiae devincta est, non modo non gravate, sed etiam libenter conferendam duxit Celsitudini Vestrae Investituram, feudi Ducatus in Prussia, in eum usque diem dilatare. Quem honorem & dignitatem optat Majestas illius Regiae cum ad Dei Omnipotentis gloriam, tum non magis ad Majestatis suae & Regni hujus decus & ornamentum, quam ad Celsitudinis Vestrae commodum, & ad illius populi salutem & incolumitatem evenire. Neque vero dubitat Majestas illius Regiae Celsitudinem Vestram ita se gesturam esse erga suam Majestatem, ut fidelem & obsequentem Vassallum, erga Regnum autem hoc Inclitum uti socium & federatum decet, erga subditos vero uti iusto, benigno & Christiano Principi convenit.

Ceterum quod Illustrissimos Dominos GEORGIVM FRIDERICUM & . . . . . Marchiones attinet, non recusat Majestas illius Regiae, quin ad successorem ejusdem feudi admittantur, ea tamen conditione, ut ne quid mutuis pactis & foederibus detrahatur.

CCLXIII.

Actus Investiturae Ducatus Prussiae in Persona ALBERTI Junioris. Anno 1569. Ex Archivo Regni Lib. 61. fol. 160.

Legatus ALBERTI FRIDERICI Marchionis Brandeb. pro renovatione feudi verba ad Regem facit.

Serenissime Rex, Potentissime Princeps, & Domine omnium Clementissime.

Principio Deo Optimo Conditori & Conservatori generis humani merito summas agimus gratias, quod tandem hic dies ejus benignitate illuxit, quo S. Regia Majestas Illustrissimo Principi & Domino D. ALBERTO FRIDERICO Marchioni Brandenburgensi, & in Prussia &c. Duci &c. ad multiplices Celsitudinis suae preces feudum Ducatus Prussiae, ab Illustrissimo Celsitudinis suae Domino Parente pie defuncto jure haereditario ad se jam delatum, cum Inclitae hujus Amplissimi Regni Ordinibus clementissime renovare constituit. Invocamus itaque eundem

Deum toto pectore, ut is primum hunc ANNO Inaugurationis & Investiturae actum ad 1569. Divini sui Nominis gloriam, & rei Christianae commune emolumentum, deinde ad S. Reg. Majestatis, ac totius hujus Inclitae Regni dignitatem & incrementum, nec non ad Celsitudinis quoque suae, & Terrarum ei subiectarum salutem & tranquillitatem clementer dirigere dignetur. Etsi autem Celsitudo sua de eo jama Sac. Regia Majestate benignissime praemonita sit, tamen partium suarum esse duxit, ut prius, quam Celsitudo sua ad hoc Regium Solum, ad inaugurationem renovationemque Investiturae extractum, accederet, Internuntios, Vassallos & Servitores quosdam suos ad Sacram Regiam Majestatem Vestram praemitteret, qui de aditu Celsitudinis suae clementer patefaciendo Sac. Majestatem Vestram humilibus precibus supplices orarent; id munus cum nobis a sua Celsitudine impositum sit, Sacram Regiam Majestatem Vestram suae Celsitudinis nomine & verbis, quantis maxime possumus precibus supplices oramus ac interpellamus, ut S. R. Majestas Vestra, una cum Amplissimo Regni Senatu, Celsitudini suae aditum in hoc Regium Solum, ad inaugurationem & renovationem feudi paterni Ducatus Prussiae petendam & accipiendam, clementer ac benignissime concedere non dedignetur. Quod si S. R. Majestas Vestra suae Celsitudini non denegaverit, & responso clementissimo ad Celsitudinem suam nos remiserit, pollicemur Celsitudinis suae nomine, eam tanti Regii beneficii ac benignitatis nunquam immemorem futuram, sed id debita subiectione, fide, studio & obedientia atque observantia, ac omni denique debitorum officiorum genere, quae a fidelissimo Principe Vassallo recte praestari possunt, omnibus diebus vitae suae promerituram &c.

Vice. Cancellarius respondit.

Sacra Regia Majestas, Dominus meus longe Clementissimus, pro ea, qua in Illustrissimum Prussiae Ducem propendet, singulari benevolentia ac favore, & ea denique sanguinis arctissima necessitudine & conjunctione, quae S. R. Majestas sua cum Celsitudine ejus intercedit, precibus, Celsitudinis suae nomine factis, libenter locum dat, utque ad Inaugurationis & Investiturae actum institutum in hoc Regium Solum ascendat, facile permittit &c.

Legatus.

Sacrae Regiae Majestati Vestrae suae Celsitudinis nomine, pro tam benigno ac

ANNO clementissimo responso, quo Celsitudini 1569. suae aditus in hoc Regium Solum ad actum inaugurationis & renovationis Investiturae Ducatus absolvendum haud gravate concedit, debita submissione gratias agimus ingentes, de eo jam Celsitudinem suam, facultatem ei accedendi a Sacra Regia Majestate Vestra ex sententia Amplissimi Regni Senatus factam esse, certiores facturi &c.

Minister Ducis Prussiae, postquam ipse Dux solum Regis accessisset.

Cum Sacra Regia Majestas Vestra Illustrissimo Principi & Domino, Domino ALBERTO FRIDERICO, D. G. Marchioni Brandenburgensi, & in Prussia Duci &c. Domino meo clementissimo, aditum ad hoc Regium Solum &c. pro quo S. Reg. Majest. V. Celsitudo sua, una cum Illustrissimorum Marchionum Brandenburgensium, Convasallorum Oratoribus in genua procumbens, ingentes agit gratias, ac petit quam humillime, quandoquidem per divinam providentiam sic acciderit, ut obitu Parentis carissimi, Domini ALBERTI Senioris, Marchionis Brandenburgensis, & in Prussia Ducis, &c. Prussiae Ducatus ad suam Celsitudinem jure haereditario sit delatus, & Celsitudo sua Investituram feudi, juxta Leges Pactorum & morem consuetum petierit: nunc praesens hoc idem facit, ac petit cum summa demissione, dignetur S. R. Maj. Vestra Investituram solennem Ducatus Prussiae Celsitudini suae clementer conferre, ac Celsitudinem suam benignissime recipere, pacta etiam & foedera, inter S. R. Maj. V. Inclitumque Poloniae Regnum et Ducatum Prussiae existentia, clementer confirmare, eaque tueri & ratificare. Pro qua Regia beneficentia parata est sua Celsitudo S. R. Maj. V. & Inclito Regno vicissim debitam fidem jurando firmatam, & solenne homagium, ut vocant, reverenter praestare, omniaque alia boni Principis Vassalli officia sacrosancte & religiose implere, ac ita in universum erga S. R. Maj. Vestram & hoc Inclitum Regnum sese gerere, ut cum S. R. Maj. V. tum omnes intelligant, hoc Regium beneficium in Principem gratum, & Majorum suorum, inprimis vero carissimi Ducis, Parentis sui vestigiis, omni cultu virtutis & debitorum Officiorum insistentem, positum ac collocatum esse, &c.

Hofemanni Legati Marchionis Onoltzbachensis petitio.

TOM. IV.

Serenissime Rex, Potentissime Princeps & Domine, Domine longe 1569. Clementissime.

Quantum S. R. Maj. Vestrae, nec non Amplissimo Poloniae Regno dignitatis & ornamentum attulerit, quantumque studii & observantiae contulerit, quod Illustrissimos Germaniae Romanique Imperii Principes Marchiones Brandenburgenses &c. Dominos nostros clementes, beneficio simultaneae Investiturae Ducatus Prussiae jam olim sibi devinctos reddidit, non est hujus loci atque temporis enarrare. Quemadmodum autem Illustrissimus Princeps & Dominus, Dominus GEORGIVS FRIDERICUS Marchio Brandenburgensis &c. & in Silesia, Carnoviaeque Dux &c. Dominus noster beneficentis, gratissimo animo libenterque proficitur, se hoc ipso nomine S. R. Maj. & Inclitae Regni Ordinibus plurimum debere, ita certam simul spem concepit, S. R. Maj. Vestram in hac Regia benignitate erga se & feudatarios Principes constantem, & sibi suorumque Majorum perpetuo similem futuram. Proinde cum in eum casum nunc res devenerit, ut Illustrissimo Prussiae Duci ALBERTO FRIDERICO, ALBERTI Senioris pie defuncti Filio &c. Domino nostro gratioso, feudum illud a S. R. Maj. Vestra praestito homagio pro se accipiendum sit. Nos quoque nomine praefati Illustrissimi Principis nostri ea, quae decet Vassallum obsequentem, animi submissione S. R. Maj. Vestram obnixè rogamus, ut Celsitudini suae, una cum reliquis Convasallis (salva tamen cujuslibet prerogativa) simultaneam Ducatus Prutenici Investituram, apprehensione Regii Vexilli (uti moris est) conjunctim conferre, eique solenni concessione jus haereditarium, jam olim vigore firmissimarum Conventionum a Divo S. R. M. Vestrae Parente suae Celsitudini constitutum, benigniter renovare, & de integro stabilire dignetur. Quod quidem ut S. R. Majestas V. & universis Regni Statibus inprimis honorificum, Pactisve veteribus maxime consentaneum est, ita dictus Illustr. Princeps noster e contrario omnem suam operam, studium, observantiam atque fidem in quovis officii genere, quod ad dignitatem S. R. Maj. Vestrae, & celeberrimi Regni honorem & amplitudinem tuendam a fideli Vassallo expectari solet, ad Sacram Regiam Majestatem Vestram, & Magnificos Regni Procures demisso paratissimoque animo desert.

Yyy y

Præ-

ANNO Pratorii Legati Electoris Brande-
1569. burgenfis petitio.

*Serenissime ac Potentissime Rex, Cle-
mentissime Princeps ac Domine.*

Quod a S. R. Maj. Vestra Statibusque Regni Illust. Principi Electori Brandeb. & Celsitudinis suæ dilectissimis Filiis, verbis ac nomine de simultanea Ducatus Prusiae Infeudatione superioribus septimanis promissum est, nos quoque cum summa veneratione petiverimus ejus nomine, & constantissimam & benignissimam recordationem ac memoriam esse, tam non dubitatur, ut inter certissima potius habeatur ac referatur. Idem autem nunc etiam in hoc solenni ac publico S. R. Majestatis Vestrae Procerumque Confessu, ac Regio hoc Majestatis Vestrae cum Statibus Conventu annuere, vicissim nobis a Principibus nostris injunctum est, ut Celsitudinum suarum nomine ac loco, gratitudinem illam, quæ & Beneficium Vassallumque decet, & Pactis præsertim consentanea est, officiosissime ac fidelissime deferamus atque polliceamur. Quæ omnia cum ex auctoritate publica, & ex solennibus Principum nostrorum mandatis tam generalibus, quam specialibus faciamus, tanto majoris fuerunt ponderis atque momenti. Quo nomine denuo nunc simultaneam Principum nostrorum una cum cæteris Inaugurationem supplice voce, summaque ac vera animi submissione, devotione ac veneratione petimus, rogamus atque precamur. &c.

Vice-Cancellarius.

Sacra Regia Majestas, Dominus meus Clementissimus, pro benevolentia & propensione animi summa, qua in Illustrissimum Principem & Dominum, Dominum ALBERTUM Marchionem Brandenburgicum, & in Prussia Ducem &c. & cæteros Marchiones Convasallos affecta est, libenter audit, quæ nunc Celsitudinis Vestrae & cæterorum Marchionum nomine ab Oratoribus demisse postulata sunt, ac primum quod ad Celsitudinem Vestram pertinet, meminit Majestas Regia Pactis ita constitutum esse, ut decedente uno Duce Prusiae, S. R. Majestas alteri Successori proximo Vassallo Investituram feudalem petenti morem gerere & gratificari debeat. Memor igitur S. R. Majestas cum pactorum & foederum, tum arctissimæ necessitudinis & propinquitatis sibi cum Celsitudine Vestra intercedentis precibus Celsitudinis Vestrae haud gravate annuit. Cum vero & Onoltzbachenses Marchiones, inprimis vero Illustrissimus Princeps Dominus GEOR-

GIUS FRIDERICUS jus simultaneum in feu-
do Ducatus Prusiae ex pactis, & foederibus habeat, ac Celsitudinis suæ Parens in prima etiam Investitura ad jus simultaneum vexilli contactu admissus sit, idcirco Majestas Regia & Oratores Celsitudinis ejus ad hunc actum, & vexilli apprehensionem libenter admittit, ita tamen ut Principem suum pactis, et foederibus satisfacturum litteris reverfalibus confectis spondeant. Illustrissimum vero Dominum Electorem Brandenburgensem, quia Celsitudini suæ superioribus annis novo beneficio jus feudi simultaneum in Ducatu Prusiae suo ordine ex singulari gratia & benignitate sit concessum, S. R. Majestas quidem etiam per Oratores Illustris Celsitudinis suæ præsentem admittendum esse duxit, sed hac tamen conditione, ne quid per homagium a subditis Ducatus Prusiae præpostere acceptum, cujus cassationem a Commissariis S. R. M. suae superiore tempore factam Majestas sua confirmat & ratificat, suæ S. R. M. Juribus derogetur, de quo S. R. M. & Regni Ordines etiam atque etiam solenniter protestantur. Quod igitur faustum & felix sit, S. R. M. Cels. Vestram per vexilli traditionem solenni ritu feudo Ducatus Prusiae investit, ac cæterorum Marchionum Convasallorum Oratores ad contactum extremitatem vexilli clementer admittit, & operatur, ut hæc Investitura cedat ad gloriam Nominis Divini, in decus ac ornamentum S. R. M. universique Regni, & ad salutem Cels. Vestrae, omniumque populorum ejus, quorum curam S. R. M. Vestrae Cels. committit, nec dubitat Cels. Vestram ita se gesturam, populisque suis præfuturam, quemadmodum bonum, pium, & Christianum Principem decet.

Juramentum Ducis Prusiae.

Ego ALBERTUS FRIDERICUS, Dux Prusiae juro super hæc Sancta Dei Evangelia, quod ab hac hora deinceps usque ad ultimum vitæ meæ diem ero fidelis tibi, SIGISMUNDE AUGUSTE sicuti meo naturali & hæreditario Domino, & Successoribus legitimis tuis Regibus, & Regno Poloniae contra omnem hominem, nemine prorsus excepto, & quod nunquam ero scienter in consilio, vel auxilio, vel in facto, quod tu amittas vitam, vel membrum aliquod, vel quod accipias in persona aliquam læsionem, aut injuriam, vel contumeliam, vel quod amittas aliquem honorem, quem nunc habes, vel post habebis. Et si scivero, vel audivero de aliquo, qui velit aliquid istorum contra te facere, pro posse meo ut non fiat,

ANNO fiat impedimentum, præstabo. Et si impedimentum præstare nequivero, quam cito poterō, tibi nuntiabo, & contra eum juxta pacta auxilium tibi præstabo. Et si contigerit, te rem aliquam, quam habes, vel habebis, injuste & fortuito casu amittere, eam recuperare curabo, & recuperatam omni tempore retinebo. Et si scivero, te velle juste aliquem offendere, & inde generaliter, vel specialiter ero requisitus, meum tibi secundum pacta præstabo auxilium. Et si aliquid mihi de secreto manifestaveris, illud sine tua licentia nemini pandam, neque quicquam, per quod pandatur, faciam. Et si consilium a me super aliquo facto postulaveris, illud tibi dabo consilium, quod mihi videbitur magis expedire, & nunquam ex persona mea aliquid scienter, quod pertineat ad tuam, vel tuorum injuriam, vel contumeliam, faciam, denique pacta, inter olim Divum SIGISMUNDUM Regem, Illustris pie memoriae Parentem meum cum Inclyto hoc Regno Poloniae conventa, servabo & implebo, sic me Deus adjuvet, &c.

Ministri Ducis Prusiae Gratiarum actio.

Posteaquam Domini beneficio actus Investiturae ritu usitato solenniter peractus est, & S. R. M. in illo actu solennitate justa conficiendo non tantum Dominum Clementissimum se præbuerit, sed etiam Cels. suam novis honoribus, & splendidis muneribus affecerit, agit Cels. sua inprimis Deo Optimo Maximo toto pectore maximas gratias, qui animum S. R. M. ita flexit, & gratiam ad hoc suam concessit, ut hæc tandem ita sit absoluta, & fideliter confecta. Precaturque eundem Deum, ut eadem clementia & benignitate concedat, quo hæc omnia vergant ad gloriam suam divinam, ad decus & ornamentum S. R. M. ad incrementum porro hujus totius Inclyti Regni, & tranquillitatem & salutem Reipublicæ communem, pro singulari quoque S. R. M. V. benignitate sibi infinitis modis exhibita sua Cels. immortales agit gratias, ac Deum Omnipotentem ardentibus votis invocatur, tanquam Remuneratorem omnis boni, ut S. R. M. V. tantam beneficentiam largissime compensare dignetur. Cels. vero sua S. R. M. V. vicissim omnis gratitudinis, & pietatis debita officia, perpetuam fidem, obsequentiam, & omne studium pollicetur. Nec defutura est, adjuvante Deo Optimo Maximo, Cels. suae diligentia ita gerendi sese erga S. R. M. V. hoc inclytum Regnum, denique erga populos quoque ditioni subjectos,

quemadmodum id a grato vassallo, & ANNO pio ac Christiano maxime requiritur &c. 1569.

Legati Electoris Brandenburgensis Gratiarum actio.

Serenissime Rex, Potentissime Princeps, & Domine, Domine longe Clementissime.

Quod S. R. M. V. non Paterni solum foederis, sed propriarum etiam concessionum & pactorum, cum Illustrissima Domo Brandenburgica de feudo Prutenico initorum memor, atque observans, Illustrissimos Marchiones Brandenburgenses &c. Dominos nostros clementes suo quemque loco & gradu, juxta Conventionum seriem solenni hac atque legitima feudi illius Inauguratione benigniter cohonestavit. Nemo sane est, qui non cognoscat, fateaturque S. R. M. V. pristinum magnum beneficium novo quasi magno cumulo auxisse. Pro ea igitur beneficentia vere Regia Nos quoque Illustrissimi Principis & Domini, Domini GEORGII FRIDERICI, Marchionis Brandenburgensis, &c. Domini nostri Gratioli nomine, S. R. M. V. quantas possumus atque debemus maximas & immortales agimus gratias. Eidemque Cels. suae verbis demisse pollicemur, atque recipimus, Cels. suam nihil unquam studii, nihilve laboris, aut fidei prætermitturam, quin pro exhibita sibi insigni hac gratia S. R. M. V. & Inclytis Coronae Ordinibus, data occasione Agnatum, atque Vassallum perpetuo gratum, & merito hoc maxime dignum re ipsa sese reverenter ostendat & declaret. &c. Oramus etiam Filium Dei toto pectore, ut in gloriam nominis sui fortunet hanc novam atque solennem Inaugurationem, eamque pertinere faciat, tum ad S. R. M. V. & florentissimi Regni sempiternum incrementum, tum vero ad communem etiam perpetuamque Illustrissimae Domus Brandenburgicae utilitatem. &c.

Legati Onoltzbachensis gratiarum actio.

Serenissime Rex, Potentissime Princeps ac Domine, Domine longe Clementissime.

Cum a S. R. M. V. & ab ejusdem Inclyta Corona in hac simultaneae Investiturae collatione summis & infinitis beneficiis nostri quoque Principes benignissime affecti sint, debere ab ipsis etiam gratitudinem perpetuam, & publicam ejusdem testificationem merito agnoscamus atque fatemur, proinde et gratias Cels. suae
Yyyy 2 tum

ANNO rum verbis ac nomine sedulo nunc agimus, 1569. et eas quidem cum immortales ac infiras, tum et vera animi sinceritate ac veneratione conjunctas. De reliquis vero gratitudinis partibus, quod et illas Cels. ipsorum summa cum animi promptitudine, fide ac observantia, quovis tempore ac loco pro paſtorum, praesumptis formis atque rationibus praestiturae sint, Cels. suarum verbis ac nomine, juxta solennia ipsarum tam specialia, quam generalia mandata recipimus, promittimus, atque spondemus, sed oramus insuper et Nos etiam aeternum Patrem Domini nostri Jesu Christi, ut Inauguratio haec felix, faustaque sit, et cedat inprimis cum ad Nominis Divini gloriam sempiternam tum ad S. R. M. V. Procerum Regni hujus, et nostrorum etiam conjunctorum principum salutem, dignitatem, ac Incrementum, etc.

CCLXIV.

Litterae Investiturae seu Homagii Illustri Principi Domino ALBERTO FRIDERICO Marchioni Brandenburgensi Duci Prussiae a S. R. Majestate datae. Lublini 19. Jul. Anno 1569. Ex Archivo Regni Lib. Leg. Lit. V. fol. 230.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos SIGISMUNDUS AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, nec non Terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujaviae, Rusiae, ac omnium Terrarum Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Pomeraniae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniaeque &c. Dominus & Haeres. Universis & singulis praesentibus & futuris, harum seriem inspecturis, manifestum facimus. Quod cum Divus SIGISMUNDUS Rex Parens noster, Illustri quondam Principi Domino ALBERTO Seniori Marchioni Brandenburgensi & in Prussia, Stetinae, Pomeraniae, Cassubarum ac Sclavorum Duci, Burgravio Norimbergensi, Rugiaeque Principi, Confobrino nostro charissimo, Feudum Ducatus Prussiae ex certis ac legitimis causis contulisset, atque is in eodem Feudum ralem se erga Divum Parentem nostrum, ac Nos etiam ipsos praestitisset, ut ab eo nec fides erga Nos, Regnumque nostrum nec in rebus gerendis & administrandis prudentia desideraretur. Quoniam & Divi Parentis nostri vestigiis insistere, ac

omnia illius pacta, consilia, instituta, ANNO rata & grata habere volumus, atque 1569. etiam quod Illustris Principem Dominum ALBERTUM FRIDERICUM Marchionem, praedicti Illustris Domini ALBERTI Senioris Marchionis Filium, Nepotem nostrum charissimum, tum propter eam necessitudinem, qua Nobis conjunctus est, Familiaeque splendorem ac dignitatem, tum etiam ob praclarissimam illius indolem singulari amore ac benevolentia prosequimur, eidem tanquam haereditario & legitimo Feudi Successori, post Parentis ejus piae memoriae Illustris Domini ALBERTI Senioris Marchionis obitum inaugurationem & renovationem Feudi Paterni Ducatus Prussiae, ritu solenni in publico actu & praesentia Consiliariorum Regni nostri infraſcriptorum, cum usitata & solenni traditione vexilli nostri dedimus & contulimus, sicut & harum Litterarum serie Illustrati suae illud ipsum Feudum Paternum conferimus, renovamus & confirmamus, eo plane ordine, & modo, quo illud olim a Divo Parente nostro, ac deinceps a Nobis ipsis Illustri Principi Domino ALBERTO Seniori, Celsitudinis suae Parenti, aliisque Illustribus Dominis Marchionibus Brandenburgensibus, Convasallis, simultaneam, ut vocant, manum, in eodem Feudo habentibus, datum atque concessum fuit. Damus autem & concedimus Celsitudini suae, cum illius Successoribus Feudi legitimis in perpetuum & indivisum feudum, omnes Ducatus Prussiae, Terras, civitates, oppida, & arces, videlicet arcem Königsberg cum civitatibus, item arces & oppida Lochsterten, War-gen, Permaw, Pubeten, Rudaw, Scho-ken, Calmen, Kremitten, Waldaw, Tapiaw, Taplauczen, Narkietten, Inſterburgk, Altenburgk, Wonsdorf, Per-dawen, Angerburgk, Nordenburgk, Labiaw, Laukischken, Tilset, Ragnet, Rossiten, Wintbergk, Mimmel, Brandenburgk, Craiczburgk, Fridelant, Dominaw, Braten, Leczen, Balge, Heiligenbeil, Czinten, Landſpergk, Preu-scheilaw, Bartenstein, Schenſten, Schus-burgk, Rein, Raſtenburg, Leck, Sira-daun, Johannesburgk, Holland, Lieb-stadt, Mulhasen, Morungen, Passen-heim, Ortellburgk, Osterrode, Hohen-stein, Neidenburgk, Soldau, Pilgen-burgk, Schippenbeil, Deutscheilaw, Preu-schmarckt, Liebmuel, Salfeldt, Rifen-burgk, Marienwerder, Tirenburg, Lab-tau, Schonbergk, Powundem, Geor-genburgk, Rosenburgk, Gardenſee, Neuhaus, Freistadt, Salan, Fischauzen, Bischofswerder, Medenau, cum omni-bus

ANNO bus & singulis subditis, vassallis, fructi- 1569. bus, dominiis, superioritatibus, liber-tatibus & juribus, una cum omnibus arcibus, civitatibus, foris, villis, man-sis, curiis, molendinis, molendinorum locis, censibus, vectigalibus, redditibus, theloneis, servitiis, feudis spiritualibus & secularibus, lacubus, fluminibus, piscationibus, aquis, aquarum decursibus, ferarum lustris, ferarum meatibus, venationibus, sylvis, nemoribus, pascuis, pratis, actibus, etiam cum omnibus metallis, quae modo sunt, seu in futuro fieri possunt, auro, argento, cupro, stanno, plumbo, & salinis supra et subter ter-ram. Similiter una cum omnibus et singulis juribus, eminentiis et pertinentiis universis, nullis penitus exceptis, sicut ejusmodi Terras quondam Magistri. Generales et Ordo habuere, et usque ad nuperrime gestum bellum usu et fructu tenuerunt, in posterum perpetue et haereditarie in commune et individuum feudum tenendas, fruendas, utendas, et possidendas. Ubi vero ipse Illustris Dominus ALBERTUS FRIDERICUS Marchio et Dux in Prussia, sine legitimis masculis Feudi Haeredibus, vel ejus legitimi masculi Feudi Haeredes, non relicta prole virili deficerent, extunc supradictae Terrae, civitates, oppida et arces, in omni forma et modo, quemadmodum eas supradictus Dominus ALBERTUS FRIDERICUS Marchio habuit, ad Illustris Principem Dominum GEORGIVM FRIDERICUM, GEORGIIVM Filium Marchionem Brandenburgensem, cujus Oratores in hac renovatione Investiturae vexillum contigerunt, et ipsi sexus legitimis masculini Feudi Haeredes venire et devolvi debent. Si vero etiam Marchio GEORGIUS FRIDERICUS sine legitimis Feudi Haeredibus masculis, vel ejus Haeredes, post ejus obitum, sine legitimis masculini generis Feudi Haeredibus ex humanis concederent, dictae Terrae, civitates, oppida et arces ad Illustrissimum Principem Dominum IOACHIMUM Marchionem Brandenburgensem. Sacri Romani Imperii Archicamerarium & Electorem, cujus Oratores in hac Inauguratione & Renovatione Feudi, ex singulari gratia & benignitate nostra, ad vexilli contactum etiam admisimus, & ad Illustris Principem Dominum JOANNEM GEORGIVM Marchionem Brandenburgensem ejus Illustritatis Filium, Successoresque masculos ex lumbis ejus procedentes, & in Electoratu succedentes (ita tamen, ut posteaquam alicui ex eis aperiretur suo ordine Feudum Ducatus in Prussia, ne per affectum priorem Electoratus aliqua in re

Tom. IV.

praejudicaret juribus nostris & Regni no- ANNO stri, quod habemus legitime haeredita- 1569. rium ad Terras Prussiae) derivari & devolvi debent. Nec non hac etiam speciali cautione adjecta, ne per hanc nostram admissionem Oratorum Illustris suarum ad contactum vexilli, cassationi per Nos approbatae Commissariorum nostrorum, juramenti praepostere Nobis insectis ante biennium a subditis Ducatus Prussiae exacti, de quo Nos una cum Ordinibus Regni nostri sumus protestati, aliquid in omnibus & per omnia derogeretur. Sed sacrum jus nostrum remaneat, ita, quod dictae Terrae, civitates, oppida & arces, ubi Divina Ordinatione ejusmodi casus futuris temporibus acciderent, de uno in alium, & eorum legitimos Feudi Haeredes masculos illo ipso ordine, qui superius expressus est, cedant & devolvantur, sine nostro Haereditumque & Successorum nostrorum Regum, & Regni nostri Poloniae impedimento & praedicio, ea ratione, ut quoties se obtulerit ejusmodi casus devolutionis de uno in alium praedictos Marchiones, & eorum legitimos Feudi Haeredes masculos, debeant illi, & quisque eorum debeat Nobis & Successoribus nostris Regibus ac Regno Poloniae, infra tempus debitum ac legitimum, debitam subjectionem & feudi obligationem ac homagium praestare. Quod si praedicti Marchiones, Divina voluntate sic disponente sine mascula prole Feudi Haerede legitima, ex lumbis eorum ordine suprascripto procedente, aut eorum hujusmodi proles similiter sine masculino Feudi Haerede legitimo, ex lumbis eorum procedente decederet, tunc omnes & singulae Terrae, civitates, oppida, bona et arces suprascriptae ad Nos et Successores nostros Reges et Regnum Poloniae, sine omni impedimento et contradictione, devolvi debent, et redire. Debeat item ipse Illustris Dominus ALBERTUS FRIDERICUS Marchio et Dux in Prussia, ejusque prae-nominati Successores et Feudi Haeredes, pro hac nostra in se beneficentia, Nobis et Regno nostro tale obsequium praestare, quod ubi ratione hujus concordiae et concessionis feudi a quoeunque cuiusvis eminentiae et conditionis Principe seu Potentatu impeteremur, aut Successores nostri impeterentur, tenebitur ipse Illustris Dominus ALBERTUS FRIDERICUS Marchio et Dux in Prussia, aut ejus praedicti feudi Successores Duces in Prussia, in Propria persona Nobis et Regno nostro, ubique una cum omnibus suis subditis, pro summis viribus suis adesse. Quod vicissim Nos et Successores nostri Reges et Regnum Poloniae in eodem

Zzzz

ANNO eodem casu facere debemus, et debemus. Ubi autem contingeret, quod 1569. Nos, vel Successores nostri Reges et Regnum Poloniae, altera quavis ex causa, tam ab infidelibus, quam a quocunque alio impeteretur, et ipsi in propria persona ad bellum cum subditis nostris proficisceremur, aut Successores nostri proficiscerentur, debet dictus Illustris Dominus ALBERTUS FRIDERICUS Marchio & Dux in Prussia, & ejus prænominati Feudi Successores, Duces in Prussia Nobiscum cum centum equitibus armatis proficisci, & intra limites Terrarum Prussiae Nobis servire. Quodsi educere extra terminos Prussiae illum, aut ejus Successores Duces in Prussia cum ipso equitatu voluerimus, aut Successores nostri voluerint, debemus & Nos & Successores nostri ad eosdem centum equites stipendium tale praeberere, quale dare aliis nostris mercenariis equitibus est solitum. Ubi vero Nos, vel Successores nostri vellemus ipsum Dominum ALBERTUM FRIDERICUM Marchionem, aut ejus nominatos Posteriores, Nobis & Successoribus nostris majori comitatu servire, debemus Nos & Successores nostri his omnibus militibus, quos ultra centum praedictos conducere posset, mox post egressum a domibus ipsorum stipendium, quod nostris militibus dabitur, illis, quamdiu servient, persolvere. Si autem plures quam centum praedictos equites ipse Illustris Dominus ALBERTUS FRIDERICUS Marchio, aut ejus Successores Duces in Prussia educere non possent, non debemus Nos, aut Successores nostri ab illo, aut Posteris ejus Ducibus in Prussia, plures exigere. Præterea non debet ipse Illustris Dominus ALBERTUS FRIDERICUS Marchio, & ejus prænominati Feudi Successores Duces in Prussia, quidquam ex terris, civitatibus, oppidis, arcibus, & bonis praedictis vendere, verum si ad hoc illum, aut Successores ejus ingens urgeret necessitas, tenebitur Nobis & Successoribus nostris, tanquam Dominis suis hereditariis, ante omnia denuntiare. Quodsi Nos ipsi emere non curaverimus, aut Haeredes & Successores nostri non curaverint, in hoc casu postea ipse Dominus ALBERTUS FRIDERICUS Marchio & Dux in Prussia, aut ejus legitimi Feudi Haeredes seu Successores, cuicumque voluerint, vel poterint, liberam vendendi habebunt facultatem. Regalibus tamen nostris feudi & obsequiorum juribus semper salvis remanentibus. Poterit autem ipse Dux in Prussia & ejus Feudi Haeredes, ubi eos necessitas urgens preme-

ret, ex bonis praedictis, quantum opus foret, impignorare suis duntaxat vassallis & subditis, ut eadem bona unita & indivisa permaneant. Quæ omnia & singula supra scripta, & quæcunque alia, quæ Vassallus & feudalis Princeps erga suum naturalem, hereditarium & superiorem Dominum præstare & observare tenetur, debet ipse Illustris D. ALBERTUS FRIDERICUS Marchio & Dux in Prussia, ac ejus Feudi Haeredes legitimi Successores, firmiter & inviolabiliter adimplere, Nosque vicissim illum & Successores ejus omni gratia & favore Regio complecti, ac illos in juribus & immunitatibus ipsorum conservare, pro Nobis & Successoribus nostris Regibus & Regno Poloniae pollicemur. In quorum omnium fidem & testimonium sigillum nostrum appendi jussimus & manu nostra praesentes subscripsimus. Datum Lublini in Conventu Generali Regni, die decima nona Mensis Julii, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono, Regni vero nostri quadragesimo. Praesentibus Magnificis Georgio Proskowski Domino de Proskow, Serenissimi & Excellentissimi Principis Domini MAXIMILIANI Secundi Electi Romanorum Imperatoris &c., & Emilio a Walden Illustrum Dominorum Pomeraniae Ducum Oratoribus, ac Reverendissimo & Reverendis in Christo Patribus Dominis: Jacobo Uchanski Archiepiscopo Gnesnensi, Legato Nato, et Regni nostri Primate, Philippo Padniewski Cracoviensi, Stanislaw Karnkowski Cujaviensi, Adamo Konarski de Kobylino Polesnensi, Petro Myszkowski Plocensi, Alberto Siarozrzebski Chelmeni. Episcopis; nec non Magnificis, Venerabilibus et Generosis: Sebastiano a Mielecz Castellano Cracoviensi et Capitaneo Brestensi, Stanislaw Myszkowski de Mirow Palatino et Capitaneo Generali Cracoviensi, Rathnensi, Petro Zborowski, Sandomiriensi, et Stobnicensi, Capitaneo, Gregorio Alexandrowicz, Hieronymo Chodkiewicz Castellano Vilnensi, et Exercituum Magni Ducatus Lithuaniae Supremo ac Grodneni, Mohiloviensi, Capitaneo, Stephano de Zbaraz Trocensi, Alberto Laski Sradiensi, Eustachio Wolowicz Castellano Trocensi, Magni Ducatus Lithuaniae Vicecancellario, et Brestensi Kobriniensi, Capitaneo, Joanne Sierakowski Lanciensi et Przedececi Capitaneo, Joan. Hieronymowicz Chodkiewicz Comite in Szkłowie et Bychowie, Capitaneo Samogitiae, Marschalco supremo Magni Ducatus Lithuaniae, Administratore, et Exercituum in Livonia, nec non Plotelensi Tefoviensi; Capita-

ANNO pitaneo, Joanne de Sluzewo Brzestensi et 1569. Konineni Miedzirecensi, Capitaneo, Constantino Konstantynowicz Duce Ostrogensi, Kijoviae et Vlodimiriae Capitaneo, Joanne Krotoski Junivladislavienfi, Joanne Firley de Dambrowicza Lublinensi, Regni nostri supremo Marschalco, et Capitaneo Rohatinenfi, Andrea Dembowski Belzenfi, et Capitaneo Rubiesovienfi, Paulo Iwanowicz Sapieha Nowogrodensi, Arnolpho Uchanski Plocensi, et Wiszegradiensi Capitaneo, Nicolao Kiszka de Czechanowicz Podlachiae, et Capitaneo Drohicensi, Fabiano Czema Marienburgensi, et Capitaneo Stargardiensi, Romano Sanguszkwicz Bracoviensi, Magni Ducatus nostri Lithuaniae Campestri Capitaneo, Achacio Czema Pomeraniae, et Capitaneo Mevensi, Gabriele Iwanowicz Hornostai Minscensi, et Capitaneo Camenecensi, Palatinis; Stanislaw Sobek de Sulejow Sandomiriensi, Regni nostri Thesaurario, et Thifoviensi Malugostenfi, Capitaneo, Andrea Dembowski Sradiensi et Lanciensi Capitaneo, Adamo Drzewiczki Junivladislavienfi, et Capitaneo Gostinenfi, Stanislaw Herbort a Fultin Leopoliensi, et Capitaneo Somboriensi, Drohobyensique, Stanislaw Stupeczki Lublinensi, Andrea Comite in Thenczyn Belzenfi, Anselmo Gostomski Plocensi, et Capitaneo Ravensi, Adamo Kossinski Podlachiae, Joanne Kostka de Stemberg Gedaniensi, Terrarum Prussiae Thesaurario, et Pucensi, Dershovienfi, Capitaneo, Hieronymo Ossolinski Sandecensi, Nicolao Firley de Dambrowicza Wizlicienfi, Joanne Tarlo de Scekarzowieze Radomienfi, et Capitaneo Pilznensi, Lomsensique, Nicolao Ligeza de Bobrek Zawichostenfi et Biecenfi, Zydzaczoviensi, Capitaneo, Alberto Przyjemski Landensi, Alberto Sandivogio a Czarnkow Satorocensi, et Capitaneo Pyzdrenfi, Joanne Sienienfi de Sieno Zarnoviensi, Joanne Christoporski Wielunensi, Joanne Tremienfi de Gologori Haliciensi, Joanne Herborth de Fultin Sanocensi, Felice Pariz Warfoviensi, et Capitaneo Czerenensi, Stanislaw Kriski de Dobnin Raciaznenfi, Castellani; Valentino Dembienfi de Dembiany Cancellario, Francisco Krasinski Praeposito Plocensi, Vicecancellario Regni Poloniae, Stanislaw Barzy de Blozew Curiae Marschalco et Sniatinensi Capitaneo, Nicolao Christophoro Radziwił Duce in Olyka et Niezwiez Marschalco Curiae Magni Ducatus Lithuaniae, Nicolao Narusowicz Thesaurario Magni Ducatus Lithuaniae, Stanislaw Sandivogio Czarnkowski Com-

mendatore Polesnienfi, Curiae nostrae Referendario, Capitaneoque Drahimenfi, 1569. Stanislaw Ossowski Cantore Gnesnen. et Referendario Curiae, Joanne Borukowski Praeposito Lanciensi et Canonico Cracoviensi, Stanislaw Krasinski Scholastico Gnesnenfi, Joanne Powodowski Scholastico Polesnienfi, Canonico Gnesnenfi, Nicolao Laski Incisore Curiae nostrae et Marienburgensi. Crasnostavienfi, Capitaneo, Joanne Kiszka Incisore Magni Ducatus Lithuaniae, Mathia Zalinski Lectistratore, et Iasiencensi, Msciboviensi, Zymoriensique Capitaneo, Luca Lenczki Lectistratore, Joanne Zamoyiski, Joanne Demetrio Solikomski, Andrea Zborowski Gladifero, Erasmo Dembienfi Vexillifero, Petro Kloczewski et Joanne Pariz, et aliis quam plurimis fide dignis Secretariis et Aulicis nostris circa praemissa existentibus. Datum vero per manus praefati Reverendi Francisci Krasinski, Praepositi Plocensis, et Regni Poloniae Vicecancellarii sincere Nobis dilecti.

CCLXV.

Confirmatio S. R. M. Summariorum, & praecipuorum Capitum Commissionis Pruthenicae. Dat. Lublini 28. Jul. Anno 1569. Ex Archivo Regni Lib. sub Lit. V. fol. 242.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos SIGISMUNDUS AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, nec non Terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siracliae, Lanciiae, Cujaviae, Russiae, ac omnium Terrarum Prussiae, Pomeraniae, Kijoviae, Volhiniae, Podlachiae, Livoniaeque &c. notum facimus, quorum interest, universis & singulis, qui nunc sunt, & qui postea futuri sunt. Ablegavisse Nos annis superioribus aliquoties ex Senatorum & Regni Ordinum sententia in Terras Prussiae Illustri olim Principi Domino ALBERTO SENIORI Marchioni Brandenburgensi. & in Prussia &c. Duci jure feudi subjectas, Legatos & Commissarios nostros, quorum nomina infra scripta in praesenti scripto continentur, idque eo potissimum consilio, ut ex auctoritate nostra Regia, & pro singulari illorum erga Nos fide, & in rebus gerendis dexteritate omnes controversias componerent, omniaque Terrarum illarum gravamina tollerent atque amoverent. Qui cum rebus plane ex sententia nostra confectis & constitutis,

ANNO 1569. tutis, ad Nos redissent, & frequenti senatu omnem rerum a se gestarum seriem exposuissent: obtulerunt etiam Nobis harum ipsarum rerum commentarios a se conscriptos & in tres libros distinctos, quos quidem Nos cum omni ex parte probavissimus, confirmavimus eisdem, & communi Consiliariorum nostrorum sententia, ac manu nostra subscriptos, sigilloque communitos, in archivo nostro reponi mandavimus. Insuper etiam obtinuerunt praedictorum commentariorum summaria, & praecipua quaedam capita, & memoriae iuvandae, & fastidii ob librorum supradictorum prolixitatem evitandi causa congesta. Quorum summariorum, & praecipuorum capitum tenor sequitur & est talis.

Recessus Principis Statibus Ducatus Prussiae datus, atque a DD. Commissariis Sacrae Regiae Majestatis Poloniae confirmatus.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Quum nihil in rebus humanis stabile diuturnumque permaneat, salubriter inventum est, ut quae ab oblivione, & vetustate essent vindicanda, Literarum munimentis perenni hominum memoriae commendarentur. Proinde Nos Joannes a Stuzewo Palatinus Brzesen. &c. Petrus a Zborow Castellanus Biecen. &c. Joannes Kostka de Stangenbergh, Castellanus Gedanen. &c. Nicolaus a Dambrowicza Sacrae Majestatis Regiae Secretarius, ejusdem Sacrae Majestatis Regiae, Principis & Domini nostri Clementissimi in Terras Prussiae Illustrissimo Principi & Domino ALBERTO SENIORI Marchioni Brandeburgen. & in Prussia &c. Duci subiectas, Legati & Commissarii, notum esse volumus per praesentes, ad quos pertinet, universis & singulis. Quod cum mandato & voluntate S. R. Majestatis Senatorumque ac Ordinum Regni Lublini prope celebrato, Provinciam Legationis, cum plena facultate ad Nos delatae, in Nos assumpsimus, & promovere nostro ad controversias componendas, omniaque harum Terrarum gravamina tollenda & amovenda, manus admovissimus etiam Illustrissimus Dominus Dux praenominatus, non immemor, ut officii sui erga S. R. Majestatem, ita aequitatis universis suis subditis debita, certos suos Consiliarios, videlicet Generosos, Nobiles atque Egregios Dominos, Johannem Iacobum Truchses Baronem in Walpurgk, Curiae suae Illustritatis Magi-

strum, Jonam Baronem de Eylenbergk, ANNO Joannem a Swerin Illustrissimi Domini 1569. Junioris Ducis Curiae Magistrum, Sigismundum Kierstanowski Districtus Sokau Praefectum, Fridericum ab Aulak, Christophorum Jonam Doctorem, ad agendum, tractandumque cum Statibus & Ordinibus de gravaminibus tollendis, & omni perturbatione harum Terrarum removendis deputavit. Qui tandem habitis secum tractatibus communi consensu ad Nos, ut S. R. Majestatis Commissarios, ad id, quidquid fuit, controversiarum, componendum, determinataque auctoritate S. R. Majestatis, inter partem utramque decidendum sese receperunt. Quod Nos pro munere nostro in corroboracionem pactorum fecimus, Illustrissimusque Dominus Dux praenominatus ea omnia rata & grata fore, apud se scripto & recessu ejusmodi, sigillo ipsius communito & manu propria subscripto testificatus est. Quorum series in hac summaria redacta est.

Ut duo Episcopi juxta vigorem concessi privilegii electi, habeant plenariam jurisdictionem in spiritualibus causis, sine ullius impedimento decidendi, particulares ac Generales Synodos, pro statu & necessitate causae convocandi. Qui etiam consiliis arduis adhiberi debent.

Episcopus delinquens contra leges civiles, puniatur legibus constitutis, convictus vero de errore doctrinae subiectus sit cognitioni, atque judicio Generalis Synodi.

Episcopi optimo salario, juxta privilegium provideri debent.

Residentia Episcoporum in consuetis locis observabitur.

Visitationes singulis annis, sine gravamine Ecclesiarum, juxta Constitutionem Principis fieri debent.

Electio Episcoporum atque Ordinatio Ministrorum Ecclesiae, juxta priores Canones Ecclesiae Anno sexagesimo quarto promulgatos, observabitur, ita tamen, ut quivis a Domino feudi prius nominetur, & facta examinatione ab Episcopo, & accedente consensu Ecclesiae, postea confirmetur.

Provisio Collegiorum, Scholarum et Bibliopolarum Episcopis una cum plenaria jurisdictione omnium spiritualium causarum committi atque demandari debet, reservata tamen ad Principem et Consiliarios ipsius appellatione in matrimonialibus et aliis spiritualibus negotiis.

Intra spatium unius anni Canones Ecclesiae, quo ad ceremonias Ecclesiae, et gubernationem disciplinae attinet, ut tamen sint conformes Confessioni Augusta-

nae,

ANNO 1569. Anno trigésimo typis excusae constitutioni debent.

Violatores Canonum, atque sectatores haereseos, si admoniti non desistant, vel errorem revocent, gravissima poena prosequendi sunt, & omnibus Ministris, antea dimissis ex his Terris, liberum erit secure reverti.

Administratio saecularis imperii, juxta Privilegium Anno millesimo quingentesimo quadragesimo secundo concessum observetur, & Nobiles Indigenae praeter alios ad officia eligantur.

Aedes in usum Officialium praeter arcibus extructae nemini, vel jure advitali, vel haereditario inscribantur.

Princeps Consiliarios atque subditos suos cum gratia, sine aliqua laesione famae atque honoris dimitteret.

Consilarii juxta privilegium principis sint quinque, Nobiles Indigenae et Doctores, si haberi possunt, similiter tres indigenae.

In causis dubiis Magdeburgen., juxta vetus privilegium procedatur.

In Cancellariam atque Cameram aeraarii Prutheni praeter alios eligantur.

Terrae Ducatus Prussiae gravioribus contributionibus minime praegraventur, sed secundum vigorem concessi privilegii observetur.

Foedus cum externis principibus irrequisita S. R. Majestate, atque inficis Statibus Prussiae sancitum, nullius roboris sive firmitudinis esse debet.

Status atque Ordines Prussiae non sunt temere convocandi, et urgente necessitate, de praecipuis propositionibus, status singulorum districtuum in ipsa indicatione Conventus certiores reddendi.

Princeps est contentus, quod de mutuo acceptis summis pecuniae iuxta inquisitione fiat.

Omnes suspectas personas, ac servitores non necessarios esse removendos, neque in usitatis citationibus quenkam praegravandum, sed jure cum unoquoque procedendum.

Declaratio, quod mandatum de securitate Schlichii ad malam narrationem impetratum et inficio Principe, sicut et cum libellis famosis accidit, typis excudatur.

Deputati custodes aerarii Statuum de singulis acceptis atque extraditis, exactissimam rationem reddant.

Electio iudicum Terrae tribus ex singulis districtibus ad hoc officium a Statibus Principi nominatis observari debet.

Jus Culmenae atque Constitutiones Provinciales, quamprimum de his transactum fuerit, typis excudi debent.

TOM. IV.

Unicuique etiam liberum esto, bona ANNO sua pro meliori modo usurpare, molen-

dinum ac tabernam in locis antea solitis, & vigore Privilegii licitis aedificare, ita tamen, ut nulla nova taberna, infra spatium unius milliarii a civitatibus, sine speciali aliqua immunitate aedificetur.

Dux Prussiae pollicetur omnium subditorum privilegia, jurisdictiones ac consuetudines tueri & conservare.

Quod si hoc non fieret, subditis licitum erit de quibuscunque gravaminibus sine ulla aliqua nota rebellionis sive seditionis, S. R. Majestatis, & Amplissimae Coronae Poloniae defensionem atque auxilium implorare.

Vult denique Celsitudo sua, quod si quispiam ex indigenis et peregrinis in aliis regionibus, propter culpatores mores, accusatus fuerit, ut juxta leges, communicato consilio cum statibus, iusto juris Ordine puniatur. Dat. Regiomonti die quarta Octobris, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo sexto.

Manu propria.

Et hunc quidem Recessum scripto superiore comprehensum, compositionemque et complanationem inter Illustr. Principem D. Ducem praenominatum ex una, & harum Terrarum incolas, subditos suae Illustritatis ex altera partibus factam, Nos S. R. Majestatis, Senatus ac Ordinum Regni, atque nostra commissoriali auctoritate in omnibus suis punctis, clausulis, conditionibus, articulis, confirmandam, approbandam & ratificandam duximus, quemadmodum iam confirmamus, approbamus & ratificamus praesentibus Literis nostris. Volentes ea omnia praesentia robur debita & perpetua firmitatis obtinere. In quorum fidem & evidentiis testimonium praesentes Literae sigillis nostris subter appensis, & propria cujuscunque nostrum subscriptione communita sunt. Dat. Regiomonti quinta die Mensis Octobris in Conventione Provinciali Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo sexto.

Recessus Principis Civitatibus datus, & auctoritate Dominorum Commissariorum confirmatus.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Cum ea naturae lege universa constant, ut nihil diuturnum aut stabile in eis reperitur, solers hominum industria invenit, ut quae ab oblivione vindicanda sempiterna hominum memoria commenda-

Aaaaa

ren-

ANNO 1569. reurentur, literarum monumentis consignata, ad posteritatem transmitterentur. Itaque Nos Johannes de Sluzewo Palatinus Brzestensis &c., Petrus a Zborow Castellanus Biecenensis, Joannes Kostka a Stangenberck Castellanus Gedanensis, Nicolaus Firley de Dambrowicza, Sac. Regiæ Majestatis Poloniæ in Terras Prusiæ, Illustrissimo Domino in Prussia Duci &c. subjectas, Legati & Commissarii notum testatumque facimus per præsentem, ad quos pertinet, universis & singulis, harum notitiam habituris. Quod cum mandato & voluntate Sac. Reg. Majestatis, Principis & Domini nostri Clementissimi, de sententiâ Senatus, omniumque Ordinum Regni, Provinciam Legationis nostræ commissarialis, in hæc Terras Prusiæ cum plena & non limitata facultate in nos assumpsissemus, & pro munere nostro ad controversias componendas, omniaque harum Terrarum gravamina tollenda & amovenda, omnem operam adhibuissemus, etiam Illustrissimus Dominus in Prussia Dux prædictus, ut officii sui erga Sac. R. Majestatem, & veris universis suis subditis manutenendi memor, certos suos Consiliarios ad agendum tractandumque cum tribus Regiomontanis civitatibus de gravaminibus tollendis, & omni perturbatione removenda deputavit. Qui tandem, post secum habitos tractatus per eosdem Consiliarios, nomine Illustrissimi Domini Ducis ex una, & cives civitatum ex altera partibus factos, ad nos S. R. Majestatis Commissarios communi consensu ad id, quidquid fuit controversiarum, componendum, determinataq; auctoritate Majestatis S. R. inter partem utramque decidendum sese receperunt. Quod nos de munere facultatis nostræ in confirmationem & corroboracionem Pactorum fecimus. Illustrisque Dominus Dux prænotatus, ea omnia rata & grata fore apud se, scripto & Receptu ejusmodi, sigillo ipsius communito, & manu propria subscripto, testificatus est. Quod sequitur, & est de verbo ad verbum tale. Præcipua vero capita in hæc sequentia summaria redacta sunt.

Senatus atque Judicium civitatum, sine ullo impedimento mandatorum & inhibitionum, jus & justitiam unicuique administrabunt, nec quisquam contrarium ipsorum privilegiis a Principe urgebitur, salva tamen Principis reputatione, & ordinaria appellatione, nec non prærogativa fisci, licet nunc Princeps ad intercessionem DD. Commissariorum, & in ipsorum perpetuam memoriam de jure suo in causa Salomonis Brandt cessit,

& quartum nummum, jure fisci ad se de Anno 1569. latum, donavit.

Negotiationes quæstorum, notariorum castri, tabernatorum atque scultetorum prohibita sunt, nisi si quis speciale privilegium habuerit, pisces incolis præ aliis præcipue vendi debent.

Pistoribus Princeps concedit in acceptandis mensuris molaribus, quotiescunque placuerit, adesse.

Provisionem tabernarum, & venditionem cerevisiæ Nobilibus denegare non esse consultum, Princeps arbitratus est.

Civitatis juxta privilegia sua, tam in aquis, quam in fluminibus concessa est libera piscandi potestas, ita tamen, ne privilegiis suis, in præjudicium totius Terræ abutantur.

Thelonea inusitata, quæ cum Pactis adversantur, ut abrogentur, Commissarii apud Sacram Regiam Majestatem intercedent.

Consilarii Principis, sicuti Professores Collegii ab omnibus oneribus civilibus exempti sunt.

Omnia, quæ sunt in civitatibus, consensu atque voluntate Principis strictè observari debent.

Interceptiones piscium inusitata, & sine aliquo speciali privilegio, in fluminibus prohibita sunt, & Princeps juxta Receptum eas moderabitur.

De prohibita a Domino Cardinali eversione mercium ex Episcopatu in Ducatum Prusiæ agent DD. Commissarii cum Reverendissima Dominatione sua, ac quo se in hoc puncto pactis conformet, diligenter promovebunt.

Mercatores Memmelenenses novo privilegio, tanquam per suspectos homines impetrato, & his præsentibus cassato, gaudere non possunt, & in omni negotiatione sua, vetus privilegium observabunt. Qua in parte veteribus privilegiis, immunitatibus atque consuetudinibus trium civitatum in depositione mercium nihil derogatum sit.

Depositio mercium Judæis, sicuti in alis locis Terræ Prusiæ prohibita est.

Monasterium una cum omnibus proventibus conservetur.

Status cum civitatibus de hospitali pauperum transigent.

Jus Patronatus Princeps sibi tanquam Regale reservat, observatis tamen electione Ministrorum prioribus Receptibus.

Quartus nummus tribus civitatibus Regiomontanis ad intercessionem Commissariorum donatus est.

De ædibus pertinentibus ad Ecclesiam Kniphoviensem, Civitas a Principe contentabitur.

Degra-

ANNO 1569. Degradatio senatoriæ dignitatis, quibusdam ad malam narrationem facta, neutrquam ipsorum honori, famæ atque existimationi, & posteris obesse sive præjudicare debet.

Postulationem civitatum in repetendo argento Ecclesiæ, cum illud in utilitates collatum sit, Princeps iniquam esse censet.

Quodsi Princeps intellexerit, civitatem Lebnicensem de mutuo accepta summa pecuniæ nondum contentatam esse, pollicetur ea in re gratiam suam.

Actum Regiomonti die vigesima secunda Octob. Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo sexto.

Et hunc quidem Recessum, scripto superiori comprehensum, compositionemque & complanationem inter Illustrissimum Dominum in Prussia Ducem ex una, & civitates tres Regiomontanas ex altera partibus, mediantibus Nobis, in præsentia Generosorum & Excellentissimorum Dominorum, Joan. Jacobi Truchses a Walpurgk, Curia suæ Illustritatis Magistri, Iona Baronis de Eilembergk, Jacobi a Swerin, Illustrissimi Domini Junioris Ducis Curia Magistri, Sigismundi a Kierstein Districtus Sokau Præfecti, Friderici ab Aulak, Christophori Iona Doctoris, suæ Illustritatis Consiliariorum factam, Nos Sac. R. Majestatis prædicti Commissarii & Legati, auctoritate S. R. Majestatis, Senatus, Ordinumque Regni, & nostra commissariali, approbandam, confirmandam, ratificandam duximus, uti approbamus, ratificamus, confirmamusque per præsentem. Volentes eam robur debita & perpetua firmitatis obtinere. Quod attinet articulum superius præsentibus insertum, de venditione frumentorum, contra hunc Ordines Equestri Status, uti sibi præjudicantem, protestati sunt: quam nos eorum protestationem suscepimus, reservantes ejus pro futuris proxime Comitibus finalem decisionem. Harum, quibus sigilla nostra sunt subappensa, testimonio & subscriptione Literarum. Datt. Regiomonti vigesima quinta die Octobris, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo sexto.

Manibus propriis.

Cassatio Juramenti Marchionibus Brandeburgens. præstiti, quæ erat talis.

Joannes a Sluzewo Palatinus Brzestensis, Koninensis Miedzirecensisque Capitaneus, Petrus a Zborow Biecenensis, Thlu-

macoviensis Stobnicensisque, Joannes Kostka a Stangenberck Gedanensis, Terrarum Prusiæ Thesaurarius, Pucensis, Dersflovienensisque Castellani & Capitanei, Nicolaus de Dambrowicza S. R. Majestatis Poloniæ Secretarius, a S. Regia Majestate Poloniæ, Principe & Domino nostro Clementissimo, in hanc Provinciam designati Legati & Commissarii, universis & singulis, cujuscunque status, gradus, conditionis, eminentiæ aut dignitatis fuerint, notum testatumque facimus. Quod Nos cum a Sacra Regia Majestate, Domino nostro Clementissimo, de consilio & assensu Senatorum & omnium Ordinum Regni, ex Generali Lublinensi Conventu Regni proxime celebrato, huc ad pacandum ac restituendum labefactum perturbatumque harum Terrarum statum, cum plena & non limitata facultate ablegati essemus, inter alia hujus Provincie incommoda, etiam homagium Illustrissimis Dominis Marchionibus Electoribus Brandeburgensibus &c. non ita pridem ab incolis hujus Ducatus jurejurando præstitum, non minus nocivum judicavimus, propterea quod quemadmodum id homagium ab Illustrissimo Principe Domino ALBERTO Seniore Marchione Brandeburgensi, & in Prussia &c. Duce ea conditione, si videlicet R. Majestas, Ordinesque Regni illud approbaverint, dictis Dominis Marchionibus fuit concessum, isteque consensus & approbatio jam in Conventu Regni a Regia Majestate & Ordinibus postulari debebat, conditioni non est satisfactum, imo neque juramentum ullum ab incolis hujus Ducatus exigi debebat, nisi Ipsi Regiæ Majestati suppremo & directo harum Terrarum Domino, uti debuerunt, & jus feudi postularet, fidei suæ jusjurandum dedissent, de qua quidem conditione Illustritatis ejus super hoc Statibus datæ literæ latius testantur.

Nos itaque hoc malum quoque tollere volentes, animadvertentesque prædictum homagium Majestati Regiæ minime gratum, ratumque, quin potius illi, omnibusque Ordinibus Regni maxime adversum, de pactis, juribusque feudalibus (quæ sine expresso Domini feudi mandato Vasallo a subditis juramentum extorquere non concedant) contrarium esse, ad instigationem & petitionem Statuum & Ordinum hujus Provincie illud auctoritate Majestatis S. R., omnium Regni Ordinum, & nostra commissariali, rescindendum & annihilandum duximus, prout rescindimus & annihilamus præsentibus. Omnes & singulos, qui se dicto juramento & homagio Illustrissimis Dominis

Aaaaa 2

minis

ANNO minis Marchionibus Electoribus Brandeburgensibus &c. obstrinxerunt, ab eodem absolventes, & liberos pronuntiantes perpetuo & in ævum. In quorum fidem & testimonium præsentis Literas manibus nostris subscripsimus. Datt. Regiomonti die vigesima quinta Octobris, An. Domini millesimo quingentesimo sexagesimo sexto.

Manibus propriis.

Proscriptio Schalichii.

Nos Joannes a Służewo Palatinus Brzestensis, Koninens. Miedzirzecensisque, Petrus a Zborow Thlumacoviens. Stobnicensisque, Joannes Kostka de Stangenbergk Gedanensis, Terrarum Prussiae Thesaurarius, ac Pucens. Derffovienfisque Castellani & Capitanei, Nicolaus Firley a Dambrowicza S. R. Majestatis Secretarius, Serenissimi Principis & Domini, Domini SIGISMUNDI AUGUSTI, Dei Gratia Regis Poloniae, Magni Ducis Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiaeque &c. Domini & Haeredis, ad Illustrissimum Principem Dominum ALBERTUM Seniore, Marchionem Brandeburgens. & in Prussia &c. Ducem Legati, & ad illicitarum factionum motus compescendos in eisdem Terris, eidem Illustrissimo Duci subjectis, ejusdem S. R. Majestatis Commissarii, notum testatumque facimus per praesentes universis & singulis, ad quos pertinet, harum notitiam habituris. Quia Nos cum in praedictas Terras Prussiae mandato & voluntate S. R. Majestatis, Principis & Domini nostri Clementissimi, & de Inclyti Regni Poloniae Senatus, ac omnium Ordinum sententia venissemus, juxtaque facultatem nostram in plena forma, et non limitata, ad pacandam omnem hujus Provinciae perturbationem Nobis collatam, de causis tantae perturbationis inquirere cepissemus, plenam informationem accepimus, quendam Paulum, qui sibi nomen, & familiam Schalichii, Marchionatum Veronae, et varios Principatus tribuebat, seque pro eo, qui minus esset, audacter vendicabat, his perturbationibus maximam occasionem praebuisse; quod suspectis & perniciosus suis consiliis atque conatibus, infcio Illustrissimo Domino in Prussia Duce praedicto, & Consiliariis ipsius, multa tum Regno contraria, tum Reipublicae & Statibus atque Ordinibus harum Terrarum admodum perniciose moliretur, utque id facilius, & via expeditiore efficere posset, homines obscuros & malae fidei, suorum conatum administratos, ad officia rerum-

que gubernacula intruderet, ac parociano suo promoveret, quorum opera vetus ille ordo Reipublicae confundi, ac penitus tolli, novus institui, libertates omnium Ordinum in angustum redigi ceperant, omnia ad seditionem & arma, sublata pace, confundendaque & invertenda omnia, manifestis indicibus spectare videbantur, ita, ut ex ea factione Schalichiana & summa omnium malorum origo, tanquam e fonte, in grande hujus Reipublicae detrimentum eruperit. Insuper quod famulos libellos contra Inclytam Domum Austriacam, cum qua S. R. Majestati Poloniae, Principi & Domino nostro Clementissimo, arcta necessitudo & affinitas intercedit, conscriptos ediderit, aususque insuper fuerit iactare, quasi illa scitu & voluntate S. R. Majest. et consensu Illustr. Domini in Prussia Ducis fecerit. Deinde quod contra universos Illustrissimi Domini Ducis subditos iniquum et injuridicum, libertatique eorum contrarium pro se Mandatum ex Pseudo-Cancellaria, quod praesentibus inferi volumus, ediderit ac promulgaverit, idque infcio Illustrissimo Domino Duce praedicto. Postremo quod multas in his Terris possessiones importunitate sua et artibus suis, in grandem perniciem Reipublicae, una cum magna parte Nobilium eadem opera occupata ad se pertraxerit, et aliis levibus hominibus ad ejusmodi rapinam, et despoliationem Reipublicae amplam fenestram patefecerit, unde quam calamitose Terra haec disceperit ac diripi caeperat, nemini in hac Provincia ignotum est. Nos itaque S. R. Majestatis praedictae Commissarii radicem, causam, auctorem et originem hujus universae perturbationis penitus sublatam, et funditus evulsam ac ejectam esse cupientes, eum ipsum Schalichium, propter has uti gravissimas causas, auctoritate S. R. Majestatis, Senatorumque ac Ordinum Inclyti Regni Poloniae, nec non vigore facultatis nostrae commissorialis, ex his et aliis omnibus Terris, Majest. R. et Regno subjectis, proseribendum et alienandum duximus, quemadmodum jam proseribimus et alienamus praesentibus Literis nostris, eique in his omnibus Terris igni et aqua interdicimus, una cum complicibus ejus universis, et iis omnibus, qui in posterum aliquod commercium habere deprehenfi fuerint, eandem penam irrogatam esse volumus. Quodsi vero usque comparuerit, unicuique licere volumus, a quocunque deprehensus fuerit, nemine excepto, eum capiendi, captivandi, et in carcerem conjiciendi, tanquam pro facinoroso et perturbatore harum

ANNO harum Terrarum, publicae pacis et tranquillitatis, legum violatore et universi politici Ordinis; hocce declaratum et indicatum, etiam eadem ejus impunitam et licitam esse volumus.

Cassatio Mandati, Illustriss. Principis nomine ex Pseudo-Cancellaria pro Paulo Schalichio, infcio tamen Principe, editi.

Quoniam autem idem Paulus Schalichius ex Pseudo-Cancellaria, infcio Illustrissimo Domino Duce, contra omnes subditos Illustritatis suae pro se mandatum ediderat, quo libertati omnium Ordinum praejudicatum fuit, illud etiam nullitati subijciendum putavimus, quodque ad majorem certitudinem praesentibus de verbo ad verbum inferendum duximus, sequiturque et est tale.

Et hoc quidem pro Schalichio mandatum, superius contiguit de verbo ad verbum praesentibus insertum, quod typis excussum erat, promulgatum, Nos praedicti S. R. Majestatis Consilarii iniquum, injustum, injuridicum, libertatique omnium Ordinum contrarium judicantes, in omnibus suis punctis et clausulis, articulisque sigillatim et universim cassandum, annihilandum, mortificandum duximus, uti jam S. R. Majestatis, Senatus, Ordinumque omnium, et nostra commissoriali auctoritate cassamus, annihilamus, et mortificamus per praesentes. Declarantes illud, nullum amplius robur obtinere debere perpetuo et in ævum, ab eoque mandato omnes et universos suae Illustritatis subditos et incolas hujus Provinciae, omnium Statuum et Ordinum, immunes, liberos, exemptos pronuntiantes, uti eos, qui fidem subjectionemque suam erga Illustrissimam semper salvam et integram sancte et inviolabiliter observarunt. Insuper inscriptionem oppidi Kreuczburgk, cum villis omnibus et districtu universo, bonam partem Nobilium complectentem, eidem Paulo Schalichio factam, et postea in lucem per Typographos editam, cassare et annihilare e Reipublicae commodo fore putavimus.

Cassatio Inscriptionis Oppidi Kreuczburgk, Paulo Schalichio factae.

Quam Nos quidem inscriptionem superascriptam praedicti oppidi Kreuczburgk, cum districtu et Nobilitate, quod id et pactis et immunitatibus, libertatibus et privilegiis ipsorum tum ab Ordine collatis, tum ab Illustrissimo Domino

TOM. IV.

Duce confirmatis, quae illis in debito robore conservari jus & æquum postulat, contrarium sit, eidem Paulo Schalichio in perpetuum factam, & quidquid eidem aliis in locis inscriptum, datum, quocunque jure donatum reperiat, auctoritate praedicta etiam cassamus, annihilamus, rescindimus, omnemque vim & robur, illi adimimus perpetuis temporibus confirmantes, praedictas possessiones rursus ad manus Illustrissimi Domini Ducis pleno jure reddituras. In quorum omnium praemissorum fidem, sigillis & subscriptionibus nostris praesentes communivimus. Datt. Regiomonti die quinta Octobris Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo sexto.

Manibus propriis.

Cassatio omnium donationum, ab expeditione Mariewerdenfi factarum.

Joannes a Służewo Palatinus Brzestensis, Petrus a Zborow Castellanus Biecenfis, Joannes Kostka a Stangenbergk Castellanus Gedanensis, Nicolaus a Dambrowicza, S. R. Majestatis Poloniae ad Illustrissimum Principem Dominum ALBERTUM in Prussia &c. Ducem, & haec Prussiae Terras Legati & Commissarii, notum esse volumus per praesentes, ad quos pertinet, universis & singulis. Quod Nos cum in praedictas Prussiae Terras, mandato & voluntate Sac. R. Majestatis, Principis & Domini nostri Clementissimi, & Senatus Ordinumque Regni assensu, compescendarum perniciosarum factionum, restaurandique perturbati harum Terrarum status causa venissemus, juxtaque facultatem nostram plenam, & non limitatam, ad damna hujus Provinciae emolienda, consilia & conatus nostros omnes intendissemus; reperimus etiam inter cetera mala etiam hoc intollerabile, quod a tempore expeditionis Mariewerdenfis contra Ericum Ducem Brunsvicensis, Illustritatis suae gravis aetas, & senio & crebris morborum procellis afflicta, occasionem reliquerit, ut Paulus Schalichius & ejus factio, Illustritatis suae & aetate & auctoritate abuteretur, unde plurimae cum in derogationem juris & superioritatis Regiae admissa, tum in detrimentum hujus Reipublicae, & immutationem privilegiorum, jurium ac libertatum omnium Ordinum, imo & Illustritatis suae summum incommodum dissipata & dilapidata. Cum autem nostrarum partium esse intelligamus, omnem obliquitatem, in his Terris admissam, in suam pristinam formam reducere, omnes

Bbbb b

In.

ANNO 1569. inscriptiones, & quocunque nomine & ratione donationis [a tempore expeditionis Mariæverdensis, cujuscunque status, conditionis & eminentiæ hominibus factas, auctoritate S. R. Majestatis, Senatus, Ordinumque Regni, & nostra commissoriali cassandas, rescindendas, annihilandas, & nullius roboris esse declarandas duximus, uti jam cassamus, rescindimus & annihilamus per presentes, omnem vim et robur illis adimentes perpetuo & in ævum. Mandamus autem omnibus, quicunque eo præscripto tempore aliquas inscriptiones, vel donationes quocunque nomine, & per quoscunque obtinuerunt, ad Convantum Regiomonti, post datam præsentium proxime & immediate celebrandum, conferant. In quo Convantu ejusmodi inscriptionum revisio & cognitio futura est, præsentis S. R. Majestatis Nuntio, vel etiam Commissariis, si opus fuerit, ut quæcunque illegitimæ, & nullo jure emanatæ judicatæ fuerint, ut juris est, eam cognitionem in effectu debita executio sequatur. Quicunque autem ad id tempus literas suas non exhibuerit, ipso facto nullæ sunt, & omne suum robur amittunt. Harum, quibus sigilla nostra subappensa sunt, testimonio & subscriptione Literarum. Datum Regiomonti in Convantu Provinciali die vigesima octava Octobris, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo sexto

Capita admonitionis Dominorum Commissariorum, Gubernatoribus & præcipuis Officialibus Principis brevi ante discessum in publica Statuum frequentia perlectæ.

Prima admonitio est directa ad Dominos Gubernatores & Consiliarios, qui nullius alterius, sed tantum ipsorum unanimi relatione res Principi proponant, idque solummodo in arduis rebus, neque quisquam audeat, pro sua persona ullum negotium sine aliorum scitu coram Principe tractare, aut quenquam promovere.

Deinde Cancellarius apud Secretarium & Scribas Cancellariæ providebit, ne quidpiam, nisi prius ab ipso perlectum fuerit, extradatur, & omnia perniciofa ab ipso præcaveantur.

Quodsi quid in eo peccatum foret, cum Cancellario potissimum & Secretario de hoc exposulabitur.

Quodsi quispiam tractationem rerum honestarum & iustarum propter gratiam, indignationem, commodum sive incommodum neutiquam promoveret, Consi-

liarii reliqui admonerent, & ad alia adhortentur. Hoc si neutiquam succederet, nullo modo id silentio tegant, sed quamprimum ad Sacram Regiam Majestatem & Regni Proceres referant.

Camerarii similiter admonentur, ne homines leves, aut aliquo modo suspectos admittant, quin potius tales arceant, amoveantque.

Homines suspecti, ne ad Juniores Principem, quem tamen omnes honesti adire possunt, admittantur, Magister Curia præcavebit.

Ne quisquam audeat se negotiis illicitis propter gratiam Principis immiscere, sed in justis & honestis operam suam navabit.

Providebunt etiam Consiliarii, ne quidquam, quod in præjudicium S. R. Majestatis & Principis vergat, per leves homines expracticetur.

Quodsi Princeps opera quorundam levium hominum ad aliud quoddam perniciosum S. R. Majestati ex his Terris commoveretur, Gubernatores, etiam Consiliarii & Status rescientes, hoc malum non extirparent, vel si impar ipsorum viribus esset, ad Sacram Regiam Majestatem & Proceres Regni non referrent: Sacra Regia Majestas cum nullo alio, quam cum Consiliariis, qui vigore juramenti sui ea mala præcavere deberent, deinde cum universis Statibus, quod ea silentio præterierint, agendum sibi reservat.

De juramento Consiliariorum præstando, in quo hactenus non est expressa facta mentio S. R. Majestatis, differtur ad ulteriorem informationem, & S. R. Majestatis mandatum.

Protestatio Cancellarii & aliorum Consiliariorum.

Cancellarius de hac admonitione, suo nomine, tanquam sibi admodum gravi, protestatus est: nomine vero aliorum in cassationem, & maxime vero juramenti, Marchionibus Brandeburgensibus præstiti, se non consentire, a qua se etiam protestari dicebat.

Sequuntur jam Acta secundæ Legationis Regiomonti Anno LXVII.

Literæ Recessus ab Illustrissimo Principe, Ordinibus & Statibus harum Terrarum datæ, & a Dominis Commissariis ad illorum petitionem confirmatæ.

Nos Joannes a Służewo Palatinus Brzestensis, Koninensis & Medzirecensis Capi-

ANNO 1569. Capitaneus, Joannes Christophorski Castellanus Wielunensis, Joannes Kostka de Stangenberck Castellanus Gedanensis, Terrarum Prussiæ Thesaurarius, ac Pucensis, Derflovienfis Capitaneus, Sac. R. Majestatis Poloniæ, Principis & Domini nostri Clementissimi, ad Illustrissimum Dominum in Prussia Ducem, & Terras Illustris ipsius subiectas, cum plena facultate missi Legati & Commissarii. Universis & singulis, quorum interest, præsentibus Literis nostris notum testatumque facimus. Quod cum a prædicta S. Regia Majestate, ac Ordinibus Regni Poloniæ ad ea, quæ fuerint corroboranda, stabilienda & perficienda, atque ad executionem Literarum Recessus, ab Illustrissimo Domino Duce Statibus atque Ordinibus dati, faciendam missi essemus, Illustris Dominus Dux denuo per Recessum Nobis inter suam Illustritatem & Status atque Ordines decidendum in corroborationem, supplementum & executionem prioris Recessus ea conscripta manu propria subscripta, & sub sigillo proprio Statibus & Ordinibus concessit & dedit. Quarum quidem Illustritatis suæ Literarum hæc sunt præcipua capita.

Primo Episcopis optimo salario, vigore Recessus ab Illustrissimo Principe, cum consensu Procerum omnium subditorum prospectum est.

Corpus doctrinæ conforme Confessioni Augustanæ, a Sacra Cæsarea Majestate approbatæ, typis excudetur, omnesque incolæ juxta eam doctrinam sine ullius impedimento conservabuntur.

Episcopis etiam & Synodis sua auctoritate in prosequenda indilata executione contra delinquentes & contumaces præsto adfuit.

Nemo etiam, qui huic Corpori doctrinæ, & unanimi consensui adversabitur, tam in Aula Principis, quam in Civitatibus & aliis Provinciis aliquam dignitatem in publicis officiis obtineat, sed ea privetur.

Provisio Episcoporum Statibus sub sigillo Principis communicabitur.

Administratio Consistorii in primo adventu Episcopi Samlandensis ordinabitur.

In sæculari administratione juxta vetus privilegium observabitur.

Juniori Principi pro Magistro Curia, Camerariis & Præceptore tales personæ, qui sint in pura doctrina non suspecti, honestæ ac probatæ vitæ, deligantur.

Ducissa similiter nullas suspectas personas & privilegio contrarias ferat.

Omnes suspectæ personæ, uti Calvinianæ, & qui aliis erroribus doctrinæ im-

plicati sunt, in consiliis non adhibeantur, sed suo officio priventur, & in locum ipsarum alii ordinentur.

Judicium etiam Curia vigore privilegii atque processuum ordinabitur.

Alius Advocatus Schakovienfis quamprimum ordinabitur.

Similiter in aliis Præfecturis ad Festum S. Michaelis commutatio officiorum fiat, & officia idoneis personis, pro commodo Principis & Terræ, juxta Privilegia atque Recessus demandentur.

Omnes superflue pensiones & impensæ ante Festum Nativitatis Domini contrahantur.

Ex Camera ærarii omnes personæ suspectæ removeantur.

In Cancellariam Prutheni aliis externis præferantur.

Si quis, quicunque ille sit, ausus fuerit, sine consensu Gubernatorum apud Illustrissimum Principem, sive sit de pecunia & aliis similibus ejus valoris, sollicitare, de iisque quidpiam impetraverit, id omne non solum irritum atque cassum censetur, sed etiam ille ipse infamni aliqua pœna afficiendus erit. Quæ omnia Gubernatores strictè observabunt.

Judæi se a Ducatu Prussiæ intra spatium quatuor septimanarum omnino sub gravissima pœna abstineant, nullæque Literæ ipsis hæc in parte patrocinari debent.

Commissarii apud Sacram Regiam Majestatem de taxatione monetæ Lithuanicæ, & Talerorum novorum, tam in Terris Prussiæ Regiæ Majestatis, quam Regno Poloniæ, ut sit æqualis, intercedent.

Similiter quo naves anguillares in utroque mari ad aliquot annos aboleantur.

Princeps pollicetur, se Jus Culmente, Processum Juris, atque Consultationes Provinciales, quamprimum supra iis concordatum fuerit, velle typis se committere atque publicare.

Et quod ad Constitutiones Provinciales attinet, eæ ante Festum S. Michaelis imprimantur. Actum Regiomonti die quinta Julii, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo septimo.

Et hæc Nos quidem Recessus Literas auctoritate S. R. Majestatis, & Ordinum Regni Poloniæ, ac nostra commissoriali plena facultate confirmandas, approbandas, ratificandas duximus, prout confirmamus, approbamus, ratificamus præsentibus Literis nostris in omnibus earum conditionibus, punctis, articulis & clausulis robur debita & perpetuæ firmitatis obtinere debere pronuntiantes. Datum Regiomonti die quatuordecima Men-

Bbbbb 2

ANNO sis Julii Anno Domini millesimo quingen-
1569. tesimo sexagesimo septimo.

*Litteræ Recessus Civitatibus ab Il-
lustrissimo quoque Principe datæ,
& auctoritate Dominorum Com-
missariorum confirmatæ.*

Nos Joannes a Szuzewo Palatinus Brze-
stensis, Koninensis Capitaneus, Joannes
Christoporski Castellanus Wielunensis,
Joannes Kostka a Stangenbergk Castel-
lanus Gedanensis, Terrarum Prussiarum
Thesaurarius, Pucens. Derffovienensisque
Capitaneus, Sac. R. Majestatis Poloniae,
Principis & Domini, Dom. nostri Clemen-
tissimi, ad Illustrissimum in Prussia Du-
cem, & Terras Illustritatis ejus subiectas,
cum plena facultate missi Legati & Com-
missarii, universis & singulis, quorum
interest, presentibus Litteris nostris no-
tum testatumque facimus. Quod cum
a prædicta Sacra Majestate Regia, ac Or-
dinibus Regni Poloniae ad ea, quæ in prio-
ribus Comitibus per priores suæ Majesta-
tis Commissarios acta fuerint, corrobo-
randa, stabilienda & perficienda, atque
ad executionem Litterarum Recessus, ab
Illustrissimo Domino Duce Civitatibus
Regiomontanis dati, faciendam missi es-
semus; Illustrissimus Dominus Dux de-
nuo per Recessum Nobis inter suam Illu-
stritatem & civitates prædictas deciden-
dum, in corroborationem, supplemen-
tum & executionem prioris Recessus ea
conscripta, manu sua subscripta, & sub
figillo priori supradictis civitatibus con-
cessit & dedit. Quarum quidem Illustri-
tatis suæ Litterarum hæc sunt præcipua
capita.

Illustris Celsitudo sua pollicetur, se vi-
gore Recessus Civitatum privilegiis, im-
munitatibus, jurisdictionibus, consue-
tudinibus atque processibus nihil quid-
quam derogaturam, reservata Celsitudi-
ni suæ prærogativa fisci, ea tamen con-
ditione, ne hac aliquid in præjudicium
minorem liberorum committatur.

Similiter contentationem domorum Ec-
clesiarum, quæ peregrinis datæ, & ad pro-
fanos usus collatæ sunt, sperans a pos-
sessoribus taxationem earum supra mo-
dum non extensuram fore.

Quamvis etiam Illustrissimus Princeps
ad recompensationem earum rerum, quæ
in pios usus collatæ sunt, minime obli-
gatus sit, tamen vult, ut publico Hospi-
tali ex mera gratia, ad solam intercessio-
nem Dominorum Commissariorum, intra
spatium unius anni tria millia marcarum
tradantur.

Quodsi vero præfata summa non de ANNO
poneretur ex Camera aerarii, pro singulis 1569.
lis centum marci sex marcae hospitali
tradantur. Nihilominus tamen princi-
palis summa quam primo deponi debet.

Errata aliqua in molendinis inventa,
posteaquam indicata fuerint, corrigi de-
bent, & Praefectus molarum in præsen-
tia civitatum juramentum præstabit.

Si quis vero alicujus infidelitatis con-
victus fuerit, gravissima poena corporis
afficiatur.

Notariis castri, tabernatoribus, & aliis
similibus negotiationes publicae scripto
interdictæ sint.

Omnes interceptiones in fluminibus
aboleantur, nisi quis specialiter supra iis
privilegiatus fuerit.

Quintam partem piscium, pro quibus
piscatores quinque grossos solveret tenen-
tur, iisque valde se aggravari conque-
runtur, Princeps pro ratione & numero
acceptorum piscium moderabitur.

Civitatis piscaturam in recenti mari,
certis quibusdam conditionibus sibi refer-
vatis, juxta vetus privilegium, & de-
clarationem Ordinum Anno millesimo
quadragesimo quadragesimo primo,
ex gratia concedit, & sine ullius impe-
dimento liberam esse vult.

De ambulatione ex Castro in Ecclesiam,
similiter & de porta sub Castro acquiescit
Princeps, juxta priorem Recessum.

Ad Regem Daniae propter gravamina
ex parte navigationis in Sundo, Princeps
Litteras commendatitias dabit.

Ad postulata Lebnicens. Princeps, vi-
gore datæ declarationis, ipsis inscriptio-
nes traderet, & pecunia reddetur.

Uti in administratione aliorum officio-
rum Prutheni prae aliis præferri debent,
ita Princeps consentit, quo ipsis prae a-
liis peregrinis stipendia ad studia, juxta
scientiam linguarum, uti Polonis, Pru-
thenis atque Lithuanis, pro qualitate per-
sonarum subministrentur. Actum Re-
giomonti quinta die Mensis Julii, Anno
Domini millesimo quingentesimo sexage-
simo septimo.

Et has Nos quidem Recessus Litteras
auctoritate S. R. Majestatis & Ordinum
Regni Poloniae, ac nostra commissoriali
plena facultate confirmandum, ratifican-
dum, approbandum esse duximus, pro-
ut confirmamus, ratificamus, approba-
mus presentibus Litteris nostris, in om-
nibus earum consuetudinibus & condi-
tionibus, punctis, articulis & clausulis
robur debitæ & perpetuæ firmitatis ob-
tineri debere pronuntiantes. Dat. Regio-
monti die quinta Mensis Julii, Anno Do-
mini MDLXVII.

Rz.

ANNO Recessus a Dominis Commissariis
1569. omnibus Statibus & Ordinibus
Ducatus Prussiae in altero Con-
ventu Regiomontano seorsim da-
tus.

Nos a Sacra Regia Majestate Poloniae,
Principe & Domino, Domino nostro Cle-
mentissimo, Domino SIGISMUNDO AU-
GUSTO, Dei Gratia Rege Poloniae, Ma-
gno Duce Lithuaniae, Russiae, Prussiae,
Masoviaeque &c. Domino & Haerede,
ad Illustrissimum Principem Dominum
ALBERTUM Seniore Marchionem Bran-
deburgensem, Pomeraniae, Stetini, Cas-
subarum, Vandalorum, & in Prussia Du-
cem, Burgrabium Norimbergensem, at-
que Principem Rugiae, & Status atque
Ordines harum Prussiarum Terrarum, Illu-
strissimo eidem Dom. Duci subiectarum,
nomine ejusdem S. R. Majestatis, Ordini-
umque Regni Poloniae deputati & missi
Legati & Commissarii, videlicet Joannes
a Szuzewo Palatinus Brzeztensis, Ko-
ninensis, Miedzirecensis Capitaneus, Jo-
annes Christoporski Castellanus Wielu-
nensis, Joannes Kostka de Stangenbergk
Castellanus Gedanensis, Terrarum Prus-
siae Thesaurarius, Pucens. Derffovienensis-
que Capitaneus, vigore facultatis nostræ
commissorialis, ad Nos plenarie a Regia
Majestate collatæ, universis & singulis,
ad quos pertinet, presentes Litteras no-
stras lecturis, aut inspecturis, aut legi
audituris, per eandem notum testatumque
facimus. Quod cum Anno proxime su-
periore de prædicta S. Majestatis Regia,
Senatus, Ordinumque Regni sententia,
has Majestatis Regia Terras, Illustrissi-
mo eidem Domino Duci subiectas, ad
tollendam eam perturbationem, quæ in
hisce Terris ex consiliis & practiciis ho-
minum quorundam, cum summo tama-
tatis, quam auctoritatis ejusdem Illustris-
simi Domini Ducis abusu emerferat, Com-
missarii ablegati essent, per eos ita tracta-
ta, acta & confirmata sunt omnia, ut
non solum causæ & origines, verum et-
iam maximi hujus perturbationis aucto-
res patefacti, & ad accusationem & in-
stigationem Statuum processu judiciario
sublati fuerint. Quæ pene paterna cura &
solicitudine Majestatis Regia, quia Prin-
cipatui in rem suam, Filiique sui idem
Illustrissimus Dominus Dux optime con-
sultum est, animadvertit, sublati jam
causis & auctoribus universæ perturba-
tionis, in reliqua etiam restituenda & re-
stauranda, quæ tum a Statibus & Ordini-
bus harum Terrarum expetebantur, &
conditio hujus Provinciae postulabat, be-
nignam voluntatem Majestatis Reg. inter-
Tom. IV.

ponendam, Legatis idem Illustrissimus D. ANNO
Dux suam voluntatem & consensum præ- 1569.
buit. Quæ omnia cum Sac. Regia Ma-
jestas, una cum Senatu, Ordinibusque
Regni rata & grata apud se haberet, Nos
iterum ad omnia ea, quæ superioribus
Comitiis acta sunt, executioni deman-
danda, finienda, corroboranda & stabi-
lienda ablegavit. Inprimis itaque quod
negotium Religionis, & rerum illi cohæ-
rentium attinet, quæ superiore tempo-
re proxime in hac Provincia non modi-
cam in Republica perturbationem facie-
bat, & in cujus nunc unam formulam
Status omnes harum Terrarum confen-
serint, id volumus esse omnibus cogni-
tum, Nobis constare, muneris nostri ra-
tiones non eo spectare, ut aliquid in Re-
ligione, aut rebus illi cohærentibus, in
hisce Terris auctoritate nostra statuere,
aut decernere debeamus, sed ut pertur-
bationem in Republica factam, una cum
Illustrissimo Domino Duce corrigamus &
amoveamus. Non enim statuendæ aut
inducendæ ejusmodi Religionis huc a S.
R. Majestate ablegati sumus, quæ memi-
nit & agnoscit se Regem Catholicum es-
se, qui eam, in qua natus, baptizatus,
educatus atque edoctus est, Catholicam
Religionem, more Divorum Majorum
suorum, profiteri, eamque ad extre-
mum usque spiritum constanter tueri, ac
retinere deliberatissimum habet, sentiens
hanc unam esse Religionem, per quam
& ipsa Majestas nomen Regis, & ditio-
nes ipsius Regni appellationem sunt con-
secutæ, cum cæteræ opiniones atque se-
ctæ non solum nullum Regnum constitu-
ant, sed etiam omnia & singula Regna & Im-
peria funditus evertant. Catholicæ igitur
Religioni suo honore relicto, quia S.
Regia Majestas iniquis istis temporibus,
quorum malignitate multa aliena in Ec-
clesias & Respublicas irrepperunt, dan-
dum & concedendum aliquid esse putat,
facile patitur Majestas illius, ut publicæ
tranquillitatis & pacis communis causa,
Confessio Augustana, in quam unam om-
nes Status & Ordines harum Terrarum
conferunt, a Magistratibus harum
Terrarum toleretur. Quoniam autem
Status & Ordines summopere sunt questi,
quod in hac tam gravi & imbecilli Illustris-
simi Domini Ducis ætate, tanta fuit &
pecuniæ effusio, & fundi agrorumque
largitio, sub titulo Illustrissimi Domini
Ducis facta, in maximam Illustritatis suæ,
Filiique sui & harum Terrarum, Reipub-
licæ detrimentum, & in magnum præ-
judicium Regum Poloniae & Regni, pro-
pter feudi conditionem deteriore fa-
ctam: rogabantque, ut hujusmodi il-
legi.

Cccc

ANNO legitimæ alienationis, & indignis perso-
nis collatæ, auctoritate Majestatis Regiæ
1569. & Regni rescinderentur & abrogarentur.
Priores Commissarii in proxime præterito
Conventu eas omnes donationes, seu e-
tiam qualescunque inscriptiones, & quo-
cunque nomine factas resciderunt & ab-
rogarunt, hac quidem conditione, ut ad
moderna Comititia omnes donationum &
inscriptionum Literæ exhiberentur, ut
de illis cognitione & judicio facto, quæ
cui legitime, quæ illegitime datæ, col-
latæ & factæ essent, de illis in utramvis
partem statueretur & decerneretur. Cu-
jusmodi Literæ jam Nobis in præsentibus
Comitiis exhibitæ sunt, sed cognitio
& judicium per eam controversiam, quæ
inter Status & Ordines, de modo & qua-
litate hujus cognitionis & judicii, item
de electione inter legitime & illegitime
factas donationes: item de promeritis,
aut non promeritis habita est, hoc tem-
pore Nobis perdifficile videbatur. Cer-
tis itaque rationibus adducti, & volun-
tate Majestatis Regiæ in ea re permoti,
præteritam cassationem in robore conser-
vandam ac relinquendam, imo & confir-
mandam, revisionem, cognitionem &
judicium harum donationum & inscrip-
tionum, quocunque nomine factas, in aliud
tempus, quod commodius Majestati Re-
giæ visum fuerit, ad ulteriorem infor-
mationem ejusdem Majestatis Regiæ, &
quia præter opinionem nostram multo
plures donationes in præsentibus Comi-
tiis emerferunt, de quibus in priori Con-
ventu nulla notitia habita fuit, in eo ro-
bore & vigore, quemadmodum in præ-
sentibus Comitiis fieri debebat, cumque
toto suo effectu reservamus & relinqui-
mus. Diligenter cautum esse volentes,
ne jam deinceps in hoc rerum statu, vi-
delicet Illustrissimi Domini Ducis Senio-
ris, tanto senio confecta, Junioris ad-
huc immatura & pene minorenni ætate,
fiant donationes atque largitiones minus
necessariæ & illicitæ. Has enim omnes
ut Illustrissimo Domino Duci Juniori &
huius Provincie perniciosas & damnosas
Majestas Regia irritas et nullas declara-
tura est. Quod Nos Sacræ ejusdem Ma-
jestatis et Regni nomine Commissarii his,
quorum interest, sedulo injungendum
esse volumus.

Quod attinet Feudum Franconie, cu-
jus alienatio in præjudicium Illustrissimi
Junioris Domini Ducis, Domini ALBER-
TI FRIDERICI, in Persona Illustris Prin-
cipis Domini JOANNIS ALBERTI Ducis
Megapolie facta est, licet et Majestas R.
cum Senatu Regni agnoscat, et Nobis
abunde constet, extra jurisdictionem Ma-

jestatis Regiæ consistere: tamen quia u-
na cum aliis donationibus & inscrip-
tionibus bonorum, sub Majestate Reg. 1569.
consistentium, Illustri Domino Megapolensi
Duci factis, quas ipse Illustrissimus Do-
minus Dux suis Literis penitus abroga-
vit, in his oris, ditionibusque Majestatis
Regiæ illegitime facta est, ejusdem Ma-
jestatis R. & Regni auctoritate, & nostra
commissoriali facultate etiam cassamus &
abrogamus, Illustrissimo dicto Domino
Juniori Duci illud idem Feudum Fran-
conicum recuperantes, integrum, ple-
num & saluum jus esse declarantes. Præ-
terea inscriptionem centum millium 'Ta-
lerorum, quam Mathias Horst in loco
supplicii ante ipsam mortem recognovit,
Illustrissimo Domino prædicto Megapo-
lensi Duci, nomine Illustrissimi Domini
in Prussia Ducis, ratione cujusdam de-
biti factam, quia animadvertimus, & Il-
lustrissimo Principi Juniori, & huic Rei-
publicæ esse damnosum, etiam cassamus
et abrogamus perpetuis temporibus, om-
nem vim et robur illi adimittentes, au-
thoritate Majestatis Regiæ et Regni. Cæ-
terum quod ad vocabulum Indigenæ spe-
ctat, S. R. Majestas cum Ordinibus Re-
gni ejus explicationem Statibus et Ordini-
bus harum Terrarum faciendam No-
bis sedulo injunxit. De voluntate itaq;
et ultima informatione atque declaratio-
ne Majestatis R. vocabulum hoc Indige-
næ, seu *Eintzoglinsk*, ita interpretatur:
videlicet, quod non tantum hic et inde
genito, sed omnibus ex æquo competat
in hoc genere, qui hic possessiones ha-
buerint, quique hic, ut nunc loquimur,
possessionati fuerint. De Judæis, quod
omnium Ordinum consensu conclusum
est, ne hiæ in Terris sub Illustrissimo
Domino Duce ullas negotiationes exer-
ceant. Quodque Illustrissimi Domini Du-
cis Consilarii, pactis non esse adversum,
idque antiquitus fuisse observatum, di-
xerunt, in quantum pactis cum Regibus
Poloniæ et Regno factis contrarium non
sit, acquiescimus. In quorum omnium
plenam fidem et testimonium præsentem
Literæ nostræ manibus nostris subscriptæ,
et sigillis nostris subter appensis commu-
nitæ sunt. Datt. in Conventione Regio-
montana die secunda Julii, Anno Domi-
ni millesimo quingentesimo sexagesimo
septimo.

*Protestatio Ordinum contra inter-
pretationem vocabuli Indigenæ,
duobus Commissariis, Domino
Castellano Wielunensi, D. Soli-
kowski Secretario post discessum scri-*

ANNO 1569. *scripto insinuata, quæ asserit,
interpretationem nostram voca-
buli Indigenæ in Reccesu relicto
adversam esse genuinæ & veræ
significationi ex Privilegiis ip-
sorum desumptæ, & rogatur, ut
illa ipsorum protestatio S. Reg.
Majestati insinuetur.*

Ex Actis tertiæ Legationis.

Primo Domini Commissarii obtinue-
runt contributionem publicam trienna-
lem ex Accisa, ex qua Princeps S. Reg.
Majestati subjectionis suæ et gratitudinis
testimonium exhibere debet.

Gubernationem Principis et Principa-
tus quatuor primariis, testamento alioqui
Principis nominatis, sumpto ab illis fidei
jussurando, demandarunt.

Omnes donationes ab expeditione Ma-
riaeverdensi (cautione adjecta, si quæ
præterea alienationes, sine consensu Se-
renissimorum Regum Poloniæ, ex his
Terris contra pacta factæ sint) rescide-
runt, abrogarunt, et Principi restitue-
runt, uti ex sequenti copia Diplomatis
apparet.

*Generalis & finalis cassatio olim Il-
lustris Domini defuncti Ducis
recentiorum, videlicet a Mariae-
verdensi expeditione, donationum
& alienationum.*

Nos Joannes a Sluzewo Palatinus Brze-
stensis, Koninensis et Miedzirecensis, Jo-
annes Kostka a Stangenberck Castellanus
Gedanen. Terrarum Prussiae Thesaura-
rius, Pucensis ac Derffloviensis Capitanei,
Joannes Demetrius Solikowski, S. Reg.
Majestatis Poloniæ Secretarius, ejusdem
S. Reg. Majestatis, Principis et Domini,
Domini nostri Clementissimi, in hæc
Terras Prussiae, Illustri Domino in Prussia
Duci subiectas, cum plena facultate ad
præsentem Conventum Heiligbeilen. Le-
gati et Commissarii, universis et singulis,
quorum interfuerit, notum et testatum fa-
cimus. Quod cum annis aliquot supe-
rioribus quidam factiosi homines (qui
ante biennium ad universæ Reipublicæ
accusationem extremo supplicio affecti
sunt) abusi ingravescente senio Illustris-
simi Domini Ducis defuncti piæ memo-
riæ, tantam largitionem mobilium et im-
mobiliū bonorum, stipendiorum, vil-
larum, mansorum, possessionum cul-
tarum et incultarum fecerunt, ut et Il-
lustrissimum pie recordationis Principem
ingentibus debitis involverint, et hæc
Terras gravi detrimento affecerint, S. R.

Majestas, Princeps et Dominus noster ANNO
Clementissimus, eo comperto, tam Prin- 1569.
cipis, quam Principatus ad se, Regnum-
que suum perpetuo jure hæreditario per-
tinentis, conditioni consulere volens,
Consiliarios et Legatos suos ante bien-
nium in hæc Prussiae Terras ad Comi-
tita Regiomonti in Anno millesimo quin-
gentesimo sexagesimo sexto ablegaverat.
Qui quidem suæ Majestatis Commissarii,
ad querelam et instigationem Statuum et
Ordinum omnium, omnes ejusmodi do-
nationes, largitiones, inscriptiones, ven-
ditiones, atque qualescunque alienationes,
quocunque modo factas, auctoritate e-
jusdem S. R. Majestatis, Senatusque et
Ordinum Regni, in universum amputa-
runt, resciderunt et abrogaverunt, co-
gnitione reservata ad proxime futura Co-
mitia, iam millesimo quingentesimo se-
xagesimo septimo Anno Regiomonti ce-
lebrata, quæ sint eæ alienationes, quæ
legitime, quæ illegitime, quæve indi-
gnis, quæve dignis, et in quos collatæ.
In quo quidem præterito proxime Con-
ventu Regiomontano, post exhibitas, le-
ctas et annotatas ejusmodi alienationum
Literas, certis quibusdam de causis us-
que ad Heiligbeilensem Conventum ju-
diciū et finalis decisio dilata et reserva-
ta fuit. Cum autem in hoc præsentem
Conventu Status omnium Ordinum, tam
Equestris, quam Civitatum, recedendo
a Reccesibus priorum Comitiorum, qui-
bus electio inter legitimas et illegitimas
alienationes erat reservata, eodem mo-
do, quo ante biennium cassationis hoc
negotium, ut finem suum fortiretur, so-
licitent, instigent et urgeant. Idque ut
omnes recentiores Illustris Domini Ducis
defuncti donationes et alienationes, ab
expeditione Mariaeverdensi factas, in u-
niversum abrogaremus. Nos considera-
ta concordia et uniformi omnium Statuum
instigatione et petitione, inhaerendum
illi putavimus. Eadem igitur, qua su-
perioribus binis Comitiis, S. R. Majesta-
tis, Senatus et Ordinum Regni auctori-
tate, priorem ante biennalem cassatio-
nem, millesimo quingentesimo sexagesi-
mo sexto in Conventu Regiomontano fa-
ctam, præsentibus Literis nostris in ro-
bore conservamus, omnesque donationes
et alienationes pro nullis, irritis, cassa-
tis et abrogatis pronuntiamus. Si autem
insuper largitiones, atque illegitimæ do-
nationes immobilium bonorum in his Ter-
ris factæ, contra Pacta, Serenissimis Re-
gibus et Regno Poloniæ cum his Terris,
jure hæreditario ad se spectantibus, in-
tercedentia, sine quorum consensu alie-
nationes nullæ, a Ducibus Prussiae fa-
ctæ

ANNO 1569. *et* validae esse possunt, inveniuntur, praesens cassatio praescriptionem nullam, aut praepjudicium Juris Regii facere debet. Postquam autem Illustrissimus Princeps ad Gubernacula accesserit, in ipsius potestate erit, habere promeritorum rationem eo modo, qui Pactis non adversetur. In quorum omnium fidem et testimonium praesentes Literas manibus nostris subscripsimus, et sigillis nostris communiri fecimus. Datt. in Conventu Terrarum Prussiae, in Oppido Heilgheil celebrato, nona die Augusti, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo octavo.

Manibus propriis.

Haec literae cassationis publice lectae, et Statibus exhibitae sunt per Commissarios et executione Tutoribus mandata. Deinde Commissarii omnes Status et Ordines admonuerunt, ut debitam obedientiam Gubernatoribus harum Terrarum, et Tutoribus minorennis Principis eorum praestarent, uti his, quos et Illustris Dominus defunctus Princeps Tutores Testamenti nominavit, et S. R. Majestas confirmatione testamenti in eadem Gubernatione confirmavit. Ad quam etiam tutelae Provinciam fideliter administrandam hodierna die fidem suam Majestati Reg. et Regno, tum Illustrissimo Principi, et huic Principatui jurejurando, coram se Commissariis suae Majestatis, solenniter obstrinxerunt. Admonuerunt eos deinceps, ut propter imminencia bellorum pericula armis et equis, atque aliis bello necessariis rebus, semper instructi et parati existant. Quod si talis, quod absit, ingruat necessitas, ut universali contra hostem opus sit expeditione, explicuerunt illis, intelligendum esse, Prussiae limites non eos esse, qui Ducalem partem a Regali discernant, sed qui universam Prussiam, hoc est, una cum Regia, universa dominia R. Majestatis Poloniae ab exterorum Provinciiis distinguant. Partem etiam Regalem, cum tota Prussia uni Domino subiecta sit, idem intellecturam, et suos limites non inter Regalem et Ducalem partem, sed intra universam Prussiam, et externam viciniam collaturam. Mandarunt etiam Statibus, ut, siquidem etiam tutelae inspectio vigore Testamenti ad ipsos pertineat, diligenter caveant & provideant, ne qua ex parte Illustris eorum Princeps quopiam incommodo afficiatur. Dixerant insuper, polliceri Sacram Majestatem Regiam omnium Actuum ternorum Comitiorum istorum confirmationem, siquidem omnia jam suum finem obtinuerunt. De Judaeorum libe-

ro passu Consilarii Tutoribus injunxerunt. ANNO 1569. Postremo peracta valedictio. Post non brevem deliberationem, nomine omnium Statuum, Cancellarius ad praemissa responderebat. Principio gratias egerunt, quod harum Terrarum conditioni optime consulere volentes, tot labores, tot tantasque molestias subierint, tam dextre et cum fructu omnia ad suum finem adduxerint, ut de Illustrissimo Principe eorum, et de universis hisce Terris quam optime essent meriti, et perpetuum sibi nomen et gratiarum actionem conciliarent.

Egerunt deinde gratias quam maxima submissione S. Reg. Majestati, Ordinibusque Regni, harum Terrarum Tutoribus, quod Testamentum pie recordationis Illustrissimi Principis, Domini eorum immediati, sua Majestas ratum, gratum perpetuo Literarum testimonio fecerit: promittentes omnem fidem, gratitudinem, servitutem tam R. Majestati, quam Regni Ordinibus.

Gratias deinde egerunt de cassatione facta et completa, pro suo munere executionem demandatam Tutores polliciti sunt. Primum mandati causa R. Majestatis, deinde Domini Ducis defuncti Testamento obligati. Quod in fine cassationis Literarum attinet punctum de ceteris alienationibus contra Pacta factis, nescire se dixerunt, an unquam Dominus defunctus Princeps ulla contra Pacta alienationes fecerit, sed uti semper Majestatem Regiam Poloniae pro Domino Feudi agnovit, ita ad meliorem conditionem ejusdem Feudi harum Terrarum possessiones hominibus bene meritis conferebat, fuerunt haec terrae ante inculatae, steriles, desertae, afflictae, corruptae, non poterant aliter reparari, nisi possessionibus inter eos homines divisis, qui Republicae universi Regni, cum opus esset, operam navarent, & terram ipsam ad usum humanum, & meliorandam Feudi conditionem excolerent; fecit itaque hac ratione non illegitimas, sed legitimas alienationes. Neque autem penitus alienavit, quod omnino fuisset Feudi conditionem deteriore reddere, sed sibi jus superioritatis reservavit, & servitia atque onera sibi & Fratibus, Feudique participibus, inprimis autem R. Majestati retinuit.

Tandem solennis valedictio. Ad id Commissarii responderunt: Primo quod grato animo accipiunt hanc eorum gratitudinem & gratiarum actionem, quam R. Majestati & Ordinibus suis etiam Personis exhibent. Quod spectat ad ultimum punctum in cassatione, dixerunt non

ANNO 1569. non esse suam mentem vel intentionem, ut donationes Domini defuncti Ducis in dubium vocarent, sed cum in se Commissarios omnium undique oculi conjecti sint, & oporteat his eos in omnibus rationem Pactorum ob oculos habere positam, nec in eam partem, quae Pacta concernit, nil delinquere volebant, sed conditionaliter subjungendum putarunt de alienationibus aliquibus, si quae contra Pacta fuisse invenirentur. Neque etiam sibi integrum fuisse id obmittere, quod apertis verbis in sua instructione sibi injunctum & mandatum esset.

Quae omnia & singula suprascripta Nos SIGISMUNDUS AUGUSTUS Rex praenominatus, cum digna approbatione nostra, digna etiam posteritatis memoria judicemus, confirmanda haec ipsa & approbata auctoritate nostra Regia duximus, uti praesentibus Literis nostris approbamus, ratificamus & confirmamus in omnibus eorum punctis, articulis, clausulis, conditionibus, rataque & firma harum Literarum nostrarum auctoritate, temporibus perpetuis esse volumus. In quorum omnium testimonium & fidem has Literas manu nostra subscripsimus, & Sigillum nostrum apprimi mandavimus. Dat. Lublini in Comitibus Regni nostri Generalibus die vigesima octava Mensis Julii, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono, Regni nostri quadragesimo.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS Rex.

CCLXVI

1571. *Renovatio simultanea Investiturae post mortem JOACHIMI II. JOANNI GEORGIO data. Varaviae An. 1571. die 16. Sept. Ex Archivio Regni Libr. sub Litt. SX. num. 176.*

SIGISMUNDUS AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae &c. Dominus & Haeres. Significamus tenore praesentium, quorum interest, universis et singulis. Quod cum Illustrissimus Princeps Dominus JOANNES GEORGIVS Marchio Brandeburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius et Princeps Elector, Stetinens. Pomeranorum, Cassuborum, Vandalorumque Dux, Rugiae Princeps, & Burgravius Norimbergensis, Amicus & Consanguineus noster charissimus, bene diligenterque consideratis iis, quae Vassallum et Regni nostri Beneficiarium Principem decent, statuimus, ut

tim post obitum Illustrissimi Parentis sui, ANNO 1571. cui sicut in bona & honores omnes reliquos, ita in feudum etiam Prussiae, quod alioqui cum olim Parente suo manu conjuncta, per Mandatarios suos a Nobis uterque impetrarunt, in omnibus similis Successor factus est, non modo Nobis benevolentiam privatam suam testatus est, sed etiam ad ea, quae publice Nobis, Regnoque nostro ex Persona ejus obsequiorum fidelitatisque munia debentur, fidelem paratamque exequendi et praestandi obtulerit voluntatem, hoc etiam tempore Literas ad Nos dedit suas, quibus non modo hoc ipsum comprobavit, seque omnibus iis officiis, quibus Illustratissimae suae Parens devinctus fuit, Nobis Regnoque nostro devinctum esse fassus est. Sed si quae etiam superessent, quae ex Persona ipsius Regno, Nobisque ipsis de necessitate et natura feudorum praestari debeant, scire a Nobis voluit, ad eaque etiam, ea, qua convenit fide, praestanda paratum se obtulit. Quibus quidem Literis cum a Nobis petierit, ut hanc ipsius voluntatis erga Nos obsequiorum & fidelitatis ratione istius feudi praestanda & antea & nunc factam diligentiam Libris nostris Cancellariae inferere, & ejusmodi ipsius factae diligentiae nostrae ei recognitionem mittere dignaremur. Nos, qui hoc ab Illustritate ejus non nisi grato acceperimus animo, curavimus ea & in Cancellariae nostrae Libros inferri, & has Literas Illustritati ipsius confici, quibus recognoscimus, planum testatumque facimus, Illustritatem ejus ex debito Officii sui, Nobis ex persona sua voluntatem, debitorumque obsequiorum praestandorum fidelitatem, ut supra scriptum est, testatam fecisse. In eoque Nos, ut ei praesentem mitteremus recognitionem, sollicitasse & requisivisse, quam quidem Illustritati ejus & damus & de diligentia hac Illustritatis ejus praesentibus testamur. Quod vero ad illud attinet, in quo etiam Illustritas sua nostram desiderat animi declarationem, utrum nimirum alia supersint munera & obsequia, ad quae Nobis Regnoque nostro adstricta esse debeat, nec non in eo ex hoc tempore Illustritati ejus mentem nostram aperire non potuimus. Nam quoniam quidem ad hoc feudum seu Vexilli contractum Illustritatis suae, ejusdemque Parentis, ceterorumque Convassallorum Mandatariorum & Legati in Comitibus Regni Generalibus Lublinensibus, ubi Nos quidem huic negotio pro folio Majestatis nostrae in foro Lublini sedentes, frequenti Senatu, omniumque Ordinum Regni Statibus, ceterorumque hominum adstantium magna

Dddd d

fre.

Tom. IV.

ANNO frequentia interfuimus & praeuimus, ip-
1571. si de nostro, ejusdemque Senatus ac Or-
dinum consensu publice admissi sunt, du-
ximus etiam potius hanc in tali negotio
deliberationem ad proxime futura Regni
Comitia rejicere, ubi quidem cum Sena-
tu & Ordinibus iustituta deliberatione no-
stram & eorum ea in re sententiam Illustri-
tati ejus significabimus & declarabimus.
In quo tamen Illustritas sua sub ipsum tem-
pus Comitiorum Nos praemonere, & si
quae alia fuerint, ad Nos perferre &
perferre poterit. In cujus rei fidem &
evidentius testimonium praesentes manu
nostra subscripsimus, & eisdem sigillum
nostrum appendi iussimus. Datum Var-
soviae die sedecima Mensis Septembris,
Anno Domini millesimo quingentesimo
septuagesimo primo, Regni vero nostri
Anno quadragesimo secundo.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS

Rex. mppr. f.

Has Regias easque transumptas Lite-
ras cum Originali, iussu ac voluntate Prin-
cipis Electoris Brandenburgensis &c. Do-
mini nostri Clementissimi, Nos Rector,
Magistri & Doctores in Academia Fran-
cofordiana diligenter & accurate legimus,
& Originale tam in scriptura, quam in
sigillo sanum & incorruptum, minimeq;
suspectum, & Exemplum sive Transum-
tum hoc cum Originali concordans depre-
hendimus. Id quod hac M. Johannis
Sehofferi Notarii publici subscriptione,
Academiae nostrae sigillo confirmata testa-
mur. Francofordiae ad Oderam pridie
Calendas Februarii, Anno a nato Chri-
sto MDLXXXIX.

(L.S.)

CCLXVII.

1572. *Declaratio SIGISMUNDI AUGUSTI
Regis, Electorem JOANNEM GE-
ORGIIUM post obitum Domini Pa-
rentis JOACHIMI Electoris, cum
antea simultanee investitus sit, ad
alia praestanda obligatum non
esse.* Datum Varsoviae in Comi-
tiis Generalibus 26. Mart. An-
no 1572. *Indidem.*

SIGISMUNDUS AUGUSTUS DEI Gratia
Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae,
Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae,
Livoniae &c. Dominus & Haeres. Illu-
strissimo Principi Domino JOHANNI GE-
ORGIO Marchioni Brandenburgensi, Sacri
Romani Imperii Archicamerario, Prin-
cipi Electori, Stetinensi, Pomerano-

rum, Cassubiorum, Sclavorum, Van-
dalarumque Duci, Rugiae Principi, &
1572. Burggrabio Norimbergensi, Amico &
Consanguineo nostro charissimo, salutem
& prosperos rerum omnium successus.
Illustrissime Princeps Domine, Amice &
Consanguinee noster charissime. Probe
meminimus Illustritatem Vestram, datis
ad Nos Litteris suis, idem a Nobis pe-
tisse, quod nunc etiam ex Litteris Illu-
stritatis Vestrae cognovimus, ut scilicet
Illustritati Vestrae significarem, si quid
ex legibus, vel consuetudine Regni no-
stri superesset, quod ipsi adhuc neces-
sario faciendum esset in confirmando &
roborando jure suo feudali, quod habet
Illustritas Vestra ex simultanea cum Illu-
stri Duce Prussiae, Patrio suo, Investi-
tura, contactuque Vexilli, maxime ve-
ro e vivis sublato Illustrissimo Principe
Domino JOACHIMO Electore Brandebur-
gensi &c. Parente Illustritatis Vestrae de-
sideratissimo, post cujus obitum, si ad
nova Pacta aliqua praestanda obstringa-
tur, ea praestare, neque ulla in re offi-
cium Vassalli deferere vellet. Grata No-
bis est Illustritatis Vestrae erga Nos & Re-
gnum nostrum ea propensio, quae tam
diligenter officii sui rationes investigat,
ut plane ostendat, quam charum & ju-
cundum illi sit, & Nobis & Regno huic
nostro perpetuum se probare Beneficia-
rium, Amicum & Necessarium. Porro
de Illustritatis Vestrae negotio, non aliud
nunc ex Senatus nostri consilio judicare
potuimus, quam illud ipsum, quod Illu-
stritati Vestrae ante perscripsimus, & per
Oratorem nostrum significavimus, con-
tentos esse Nos in eo Illustritatis Vestrae
officio, quod Lublini cum Illustri Prin-
cipe Domino ALBERTO FRIDERICO Prus-
siae Duce, & ceteris Principibus Mar-
chionibus Brandenburgensibus Nobis &
Regno nostro praestitit, neque ad alia ex
legibus & consuetudinibus Regni, sive
pacta, sive conditiones hoc tempore te-
neri, praeter eas, quae sunt in Homagio
Lublini facto expressae. Ad quae servan-
da hortari Illustritatem Vestram nolimus,
quod confidamus eam, pro sua erga Nos
& Regnum nostrum benevolentia, ea om-
nia, quae officii sui esse judicabit, &
servaturam esse libenter, & expleturam
libentissime. Quo sane nomine & Nos
& Regnum hoc perpetuo sibi reddet fa-
vens & benevolum. Illustritatem Ve-
stram Deo Optimo Maximo commenda-
mus, eamque bene valere cupimus. Da-
tum Varsoviae in Comitibus Regni Genera-
libus vigesima sexta die Mensis Martii,
Anno Domini millesimo quingentesimo
septuagesimo secundo, Regni
vero

ANNO vero nostri Anno quadragesimo ter-
1572. tio.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS Rex.

Has Regias easque transumptas Litteras
cum Originali, iussu ac voluntate Prin-
cipis Electoris Brandenburgensis &c. Do-
mini nostri Clementissimi, Nos &c. ut
suprapag. 382.

CCLXVIII.

1574. *Responsum nomine HENRICI Re-
gis Poloniae datum Oratoribus
JOANNIS GEORGII Electoris
Brandenburgensis, in quo de feudo
Prussiae, de limitibus, de negotio
SOPHIAE Brunsvicensis, & de ve-
tigali pro 300. bobus peragitur.*
Datum Cracoviae 4. Aprilis
1574. *Indidem.*

Sacra Regia Majestas grato & beni-
gno animo accepit ea omnia, quae no-
mine Illustriss. Domini GEORGII Marchio-
nis Brandenburgensis, Sacri Romani Im-
perii Electoris dicta sunt. Imprimis au-
tem Gratulationem felicitis sui in hoc Reg-
num adventus, tum etiam felicissimam In-
augurationem & Coronationem suam
Illustrissimo Principi charam & jucun-
dam extitisse gaudet, certoque sibi per-
suadet, Illustrissimum Principem Domi-
num JOANNEM GEORGIIUM Marchionem
Brandenburgensem, atque Sacri Romani
Imperii Electorem, pro studio & bene-
volentia sua erga Majestatem Regiam,
tam eam, in qua Deus Maximus ipsius
Illustritatem collocavit, dignitatis accef-
sionem, quam etiam aliam omnem felici-
tatem sincere & ex animo Regiae Majesta-
ti precari, vicissim Majestas Regia da-
bit operam, ut grati Regis & Amici of-
ficium quavis in re ipsius Illustritati com-
probare possit.

Quod attinet ad Feudi Pruthenici Re-
novationem, cum ipsius Illustritas petat,
ut ad simultaneam Investituram cum Il-
lustri Domino ALBERTO FRIDERICO
Duce in Prussia, juxta promissa & con-
venta a Sereniss. Antecessoribus suis Re-
gibus Poloniae facta admittatur, simul-
que confirmationem habeat Feudalis suc-
cessionis, a Serenissimo Principe & Do-
mino SIGISMUNDO AUGUSTO DEI Gratia
Rege Poloniae, Fratre, Consanguineo &
Antecessore ipsius Majestatis charissimo
obtentae. Videt Majestas Regia occasio-
nem sibi oblatam esse commonstrandi sui
erga Illustritatem ipsius amoris et be-
nevolentiae. Sed quoniam eo tempore
in hoc Gubernationis suae initio plurimis

1574. iisque arduis Reipublicae negotiis Maje-
stas Regia distraeta sit, ita ut habere ne-
queat aut temporis, aut otii tantum, ut
petitioni Illustrissimi Principis Domini
Marchionis, & ejus Illustrit. Filii Domi-
ni IOACHIMI FRIDERICI respondere pos-
sit, negotium hoc omne rejiciendum pu-
tavit, prout etiam ex sua & Consilii sui
sententia rejicit ad proxime futura Re-
gni Comitia. Quam exigui temporis &
expectationis moram, ipsius Illustritas
aquo ferat animo. Confirmationem etiam
successionis feudalis, quod illa princi-
pali renovandi Feudi negotio conjuncta
sit, ad praedicta etiam Comitia Regni
referendam censet.

Porro Commissarios quod attinet. ut
utrinque dentur ad cognoscendas injurias,
quae inter subditos ob controversiam fi-
nium exoriri solent, ut componi, & ad
bonum finem deduci, tam illae ipsae in-
juriae privatorum, quam etiam finium
differentiae possint, libenter id facere vult
Majestas Regia, secuta ea in re suum e-
tiam ingenium, quod cupiat bonam
vicinitatem & amicitiam servare cum fi-
nitimis, & sibi Regnoq; suo amicis Chri-
stianis Principibus. Postulat autem ab
ipsius Illustritate, donec id fiat, ut subdi-
tos suos ab inferendis quibuscumque injuriis
coerceat, vicissim Majestas R. suis man-
dabit, ne ullam occasionem dent atten-
dandae alicujus in aliquem offensionis.

Negotium Serenissimae Principis Do-
minae SOPHIAE, Ducissae Brunsvicensis,
habet apud se commendatum Majestatis
Regiae, commendationem tamen Illustris-
simi Domini Electoris eo loco apud se ha-
bet, quod propter eam cupiat tanto ce-
lerius rem ad aequum & iuribus compe-
tentem finem deduci.

Concessionem, sive immunitatem de
trecentis bobus per ditiones Majestatis R.
sine solutione vectigalium ducendis, dat
Majestas Regia ipsius Illustritati, de eo-
que Literas scribi, & Dominis Oratori-
bus extradi mandabit.

Hae sunt, quae Regia Majestas Illu-
strissimo Principi Domino GEORGIO Mar-
chioni Brandenburgensi, & Sacri Roma-
ni Imperii Electori referenda censuit, a
quo etiam gratissimo animo accipit, quod
Oratorum suorum praesentia Coronatio-
nem & Inaugurationem ipsius Majestatis
exornaverit.

Vicissim Majestas Regia in ornanda &
amplificanda ipsius Illustritatis dignitate,
talem se praestabit, qualem merito debe-
bit Rex & vicinitatis, & aliorum officio-
rum vinculis sibi conjunctissimus, ita,
ut nullam sit temere occasionem dimissu-

Dddd d 2

rus,

ANNORUM, testificandi erga Illustritatem Ipsius
1574. sui amoris & benevolentiae.

Quod superest, per Dominos Oratores cupit esse ipsius Illustritatem salutaram, & eidem nomine Majestatis Regiae declaratam Regiam, amicam & sinceram benevolentiam & propensionem. Datum Cracoviae die quarto Mensis Aprilis Anno Domini MDLXXIV. Regni Majestatis Regiae Anno primo.

FRANCISCUS KRASINSKI
Episcopus Cracoviensis
& Vice-Cancellarius Regni.

Has Regias easque transumptas Literas cum Originali jussu & voluntate Principis Electoris &c. ut supra pag. 382.

CCLXIX.

1577. STEPHANUS Poloniae Rex Marchioni Anspacensi permittit curationem Ducatus Prussiae ob aegritudinem mentis ALBERTI Junioris Prussiae Ducis. Dat. Marienburgi d. 22. Septembris Anno 1577. Ex Archivo Regni Libr. Legat. sub Lit. W. fol. 259.

STEPHANUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, nec non Terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Syrdaciae, Lanciae, Cujaviae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, ac Culmensis, Elbingensis, Pomeraniae, Kijoviae, Podlachiae, Livoniae &c. Dominus, nec non Transylvanicae Princeps. Significamus praesentibus Literis nostris. Quod Nos cum consilio Senatorum nostrorum, considerantes ab una quidem parte, Illustris Dominum ALBERTUM FRIDERICUM Marchionem Brandenburgensem, ac in Prussia, Stetinensem, Pomeraniae, Castubarum ac Sclavorum &c. Ducem, Burgrabium Norimbergensem, ac Rugiae Principem, Affinem nostrum charissimum, rebus ac negotiis Ducatus Prussiae, propter mentis aegritudinem ab aliquot annis magis atque magis invalescentem, superesse non posse, ex qua re tristi per se ipsa, & peracerba, multa praeterea incommoda ad Ducatum illum & nunc jam perveniant, & in posterum, quod absit, plura perventura videantur, nisi rei ipsi universae, pro officio & auctoritate nostra Regia, quam rectissime primo quoque tempore provisum fuerit. Ex alteraque item parte considerantes, & praeculis habentes Illustris Principis Domini GEORGII FRIDERICI Marchionis

Brandenburgensis, ac in Prussia, Stetinensis, Pomeraniae, Castubarum, ac Sclavorum, nec non in Silesia Carnoviae &c. Ducis, Burgrabii Norimbergensis, ac Rugiae Principis, Affinis nostri charissimi, qui ante jam jus etiam habet simultaneae Investiturae ad Ducatum praedictum, partim singulare erga Regnum hoc nostrum, Nosque adeo ipsos studium, partim etiam arctum agnationis vinculum, quod Illustrati suae cum Illustri Principe Domino ALBERTO FRIDERICO praedicto intercedit, faciendum Nobis esse existimavimus, non jam juris aliqua necessitate adacti, quam adducti mera gratia & benevolentia nostra erga Illustris Principem Dominum GEORGII FRIDERICUM praedictum, ut ad postulata Illustritatis ejus, quae ipsa fuerunt etiam praeterea multorum Illustriss. Germaniae Principum & Electorum, Affinium & Amicorum, ac Vicinorum nostrorum charissimorum legationibus ac intercessionibus ornata, curationem praefati Illustris Domini Ducis in Prussia, Ducatusque ipsius universi, ac bonorum denique & reddituum ex eo Ducatu quacunque ratione provenientium, quae alioqui curatio Nobis ipsis, uti directo Prussiae totius Domino, in tam tristi Illustris Domini Ducis in Prussia casu, prae caeteris omnibus hominibus competeat, ad Illustritatem potissimum ipsius deferremus, eumque Curatorem praefati Illustris Domini ALBERTI FRIDERICI Ducis, & totius Ducatus ipsius Administratorem & Gubernatorem ex auctoritate nostra Regia crearemus & constitueremus, uti per praesentes has Literas nostras deferimus, creamusque & constituimus. Admittentes Illustritatem suam ad Regimen Ducatus ipsius cum titulo Ducis, ita quidem, ut eum Ducatum Illustritas ejus obtineat & gerat atque administret, cum omnibus proventibus, fructibus, utilitatibus, emolumentis, praerogativis etiam & praeminentiis quibuscunque, & quocunque nomine vocatis, ad Ducem in Prussia pertinentibus. Satis tamen in omnibus, & per omnia nostris Regniue nostri jurebus, Ducatusque illius ac ejus subditorum, Pactisque antiquis, quae omnino facta & testata conservari, nec ullum iis praejudicium hac ejusmodi Curationis & Gubernationis atque Administrationis concessione adferri volumus. Quo sane nomine Illustritas ipsius praestare Nobis Juramentum Feudale tenebitur in haec verba.

Ego GEORGII FRIDERICI Marchio Brandenburgensis, ac in Prussia, Stetinensis, Pomeraniae, Castubarum ac Sclavorum

ANNORUM, nec non in Silesia Carnovia &c. Dux, Burgrabius Norimbergensis, ac Rugiae Princeps, juro super hac Sancta Dei Evangelia, quod ab hac hora deinceps, usque ad ultimum diem vitae meae ero fidelis &

obsequens Tibi Serenissimo Principi Domino STEPHANO, Dei Gratia Regi Poloniae, & Magno Duci Lithuaniae, ac Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae &c. Domino, sicuti meo naturali & hereditario Domino, & Successoribus legitimis Tuis, Regibus & Regno Poloniae, Dominis meis contra omnem hominem, nemine prorsus excepto. Et quod nunquam ero scienter in consilio, vel auxilio, vel in facto, ex quo, quod absit, amittas vitam, vel membrum aliquod, vel quod accipias in Persona aliquam lesionem, aut injuriam, vel contumeliam, vel quod amittas aliquem honorem, quem nunc habes, aut post habebis. Et si scivero, vel audivero de aliquo, qui velit aliquid istorum contra Te & Regnum hoc Poloniae facere, pro posse meo, ut non fiat, impedimentum praestabo: Et si impedimentum praestare nequivero, quam cito poterō, Tibi nuntiabo, & contra eum juxta Pacta auxilium Tibi & Regno praestabo. Et si contigerit Te rem aliquam, quam habes, vel habebis, casu aliquo amittere, eam recuperare curabo, & in recuperata retinenda, Te omni tempore adjuvabo. Et si scivero, Te velle contra aliquem publico consilio arma sumere, & de eo generaliter vel specialiter fuero requisitus, meum Tibi secundum Pacta praestabo auxilium. Et si aliquid mihi de secreto manifestaveris, illud sine tua licentia nemini pandam, neque quidquam, per quod pandatur, faciam. Et si consilium a me super aliquo facto postulaveris, illud Tibi dabo consilium, quod Tibi, Dominisque tuis judicavero magis expedire, & nunquam ex Persona mea aliquid scienter, quod pertineat ad Tuam, vel Regni, Dominiorumque Tuorum Regno adjutorum, vel in posterum adjungendorum, injuriam vel contumeliam faciam, imo honorem, dignitatem, commodā Tuā, Regniue & Dominiorum Tuorum tuebor & conservabo, & quoad maxime poterō, augebo. Denique Pacta inter olim Divum SIGISMUNDUM Regem, & Illustris, pia memoriae, Patrum meum ALBERTUM Seniores olim in Prussia Ducem, cum Inchyto hoc Poloniae Regno conventa, servabo & implebo, sic me Deus adjuvet, & hac Sancta Dei Evangelia.

Praeterea autem, postquam ejusmodi juramento ipsa Illustritas ejus se devinxerit, subditi quoque illius Ducatus debito jurejurando se devincient, Nobis Regnoque nostro, ut, juramenti ejusmodi in-

TOM. IV.

tercedentibus, nostra, Successorumque ANNO nostrorum, & Regni ipsius Poloniae Jura & Regalia intra Ducatum illum in omnibus & per omnia rite, juxta Pacta, conserventur. Et quoniam Illustritas ejus, praeter hunc Ducatum in Prussia feudatarium, habet extra Regnum nostrum ditiones suas haereditarias, idcirco quoties Illustritatem ejus ex Ducatu discedere, & ad ditiones illas proficisci, aut omnino a Ducatu ipso abesse necesse fuerit, tunc Illustritas ejus non alium possit vice sua Ducatus illius Administratorem & Locumtenentem constituere ac relinquere, quam subditum nostrum sive ex Regno Poloniae, sive ex Ducatu ipso feudali, & quidem juramento adactum, secundum Pactorum rationem. Non tantum vero in absentia sua, sed etiam in praesentia sua Praefecturas ipsas arcium Capitaneus non ad alios deferre debeat, aut etiam poterit, quam ad subditos ex Regno vel Ducatu feudali nostros juramento adactos, ut ita ad eum modum & in Ducatu ipso, & in arcibus atque castris, ubique nostra Regniue nostri Majestas integre conservetur. Quoniam autem administratio, gubernatio, curatio denique haec omnis ex illa, quam diximus, Illustris Domini ALBERTI FRIDERICI Ducis, mentis aegritudine dependet; volumus, & his Literis diligenter omnino cavemus, ut Illustrati ejus in hac quidem infirmitate valetudinis constitutae, de rebus omnibus ad victum & cultum corporis pertinentibus, per Illustris Dominum GEORGII FRIDERICUM praedictum pro dignitate prospiciatur. Si vero, quod maxime optamus, Illustritas ipsius ad pristinam mentis sanitatem per Dei gratiam redierit, liberosve mascululos Haeredes susceperit, illi ipsi, vel illis, ubi ad aetatem legitimam pervenerint, & non alias, nec prius, Ducatui ipso cedere Illustris Dominus GEORGII FRIDERICUS, & curationis atque administrationis suae rationes reddere debeat. In eis tamen reddendis, si quid respectu ejus Ducatus Illustritas ejus sumptus fecerit, aut erogaverit, id omne uti recte expensum suscipi debeat. Nec minus autem Illustri quoque ipsi Illustritatis ejus Conjugi Dominae MARIAE LEONORAE, natae ex Juliaceksi, Clevensi, Montensique Familia, Marchionissae Brandenburgensi, ac in Prussia Ducissae, prospectum esse volentes, diligenter hoc Privilegio nostro cavemus, ut jura Illustritatis ipsius, quod ad rationes dotis & contradotis, ac donationis propter nuptias attinet, integra, salva et testata conserventur. Atque haec quidem omnia, quae

Eeeee

ANNO ad praesentem concessionem nostram pertinent, ut suum fortiantur effectum, Commissarios nostros in Ducatum praedictum jamjam destinaturi sumus, per quos eam concessionem nostram Statibus ejusdem Ducatus denuntiabimus, omniaque faciemus, quae ex auctoritate nostra, ad parandam Illustritati ipsius pacificam intromissionem et possessionem pertinere videbuntur. Interim vero Illustritas ipsius ad Nos ad Comitatus Regni proxime futura advenire, & juramentum supra dictum praestare debebit. Quo quidem juramento absoluto Illustritas ipsius, mediante Commisione nostra, si opus erit, in plenam et pacificam Ducatus illius possessionem veniet, quam ei assignare, dare, et in ea manutenere Illustritatem ejus promittimus, salvis per omnia iuribus Regni nostri, Ducatusque illius, et Pactis veteribus manentibus, quibus omnibus per praesentes nihil derogatum esse volumus. In quorum omnium et singulorum praemissorum fidem praesentes Literas manu propria subscripsimus, et sigillo Regni nostri communiri iussimus. Datum Marienburgi die vigesima secunda Mensis Septembris, Anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo septimo, Regni vero nostri Anno secundo. Praesentibus Reverendo, Magnificis, Generosis et Venerabilibus, Petro Dunin Wolski Episcopo Plocensi, et Regni nostri Cancellario, Petro in Zborow Palatino et Generali Cracoviensi, Stobnicensi et Camionacensi nostro Capitaneo, Joanne Koltka in Sternbergk Palatino Sandomiriensi, et Terrarum nostrarum Prussiae Thesaurario, ac Marienburgensi etc. Capitaneo, Eustachio Wolowicz Castellano Trocensi, Magni Ducatus Lithuaniae Vice-Cancellario, et Brestensi. Cobrinensi Capitaneo, Joanne a Sluzewo Palatino Brestensi, Coninensi et Miedzirecensi nostro Capitaneo, Petro de Potulieze Palatino Plocensi, Andrea Comite in Thenczyn Palatino Belzensi, et Ducatum nostrorum Osvecimensis et Zathorienfis Capitaneo, ac Joanne a Zborow Castellano Gnesnensi, et Capitaneo nostro Odolanoviensi. et Exercituum Curiae nostrae Praefecto, Andrea Firley de Dambrowica Castellano Lublinensi, et Capitaneo nostro Sandomiriensi, Stanislaw Czynowski Zaklika Castellano Belzensi, Nicolao Firley de Dambrowica Castellano Biecenfi, et Capitaneo nostro Casimiriensi atque Curiae nostrae Referendario, Stanislaw Gostomski Castellano Sochaczoviensi, Alberto Ręczyński Castellano Varsoviensi, Andrea a Zborow Curiae nostrae Marchalco, et Radomiensi Capitaneo, Joanne Zamoycki ANNO Regni nostri Vice-Cancellario, et Belzensi, 1577. Knisnensi, Zamechenfis Capitaneo, nec non Comite a Rozrazow Plocensi, Vratislaviensi Praeposito, et Regni nostri Majore Secretario, Joanne Borukowski Praeposito Lanciensi, Decano Varsoviensi, Canonico Cracoviensi, Laurentio Goslicki Decano Kelcensi, et Cracoviensi, Sandomiriensi Canonico, Jacobo Udrzycki Cracoviensi. Varsoviensi Canonico, Mathia Klodzinski Archidiacono Mednicensi, Consiliariis et Secretariis nostris, aliisque quam plurimis Secretariis, Dignitariis, Officialibus et Aulicis nostris, sincere, devote, et fidelibus Nobis dilectis. Datum per manus praefati Magnifici Joannis Zamoycki, Regni nostri Procancellarii.

STEPHANVS Rex.

CCLXX.

Legati Ducis Ansbacensis pro praecedente Curationis promissione gratias agunt, & cum impleturum omnia, quae ibi continentur, promittunt: Additur quoque mentio de permutatione Arcis Memeliana. Anno 1577. Ex Archivo Regni Lib. Legat. Lit. W. fol. 202.

Illustrissimus Princeps curationem a se petitam, insuper administrationem cum titulo, praecellentia & praerogativis Ducalibus a Sacra Majestate Regia in Ducatu Prussiae ultro, motu proprio, & ex benignitate Regia sibi concessam, per Legatos Regios sibi delatam, ea, quae par est, animi gratitudine recipit, salvis Pactis, & iure successione simultaneae Investiturae, quibus hac curatione, & Ducatus administratione nihil vult derogari. Ita tamen, ut in quietam & pacificam possessionem auctoritate Regia immittatur, iis etiam ad officium & obsequia debita praestanda adductis, si qui fortasse forent, qui ea praestare detrectarent.

Profitetur ea quoque curatione atque administratione sic usurum esse, ne quid Pactis & conditionibus, quibus hic Ducatus Prussiae olim a Divo SIGISMUNDO ad Illustrum quondam D. ALBERTUM D. ALBERTI FRIDERICI Patrem delatus fuit, decedat, Juribus S. M. Regiae, & Regni in eodem Ducatu semper salvis permanentibus. Quibus per hanc curationem, & Ducatus administrationem nullum afferri vult praepudicium, quin potius eniti

ANNO eniti vult, ut Regalia omnia omni tempore administrationis Ducalis, gubernationis atque regiminis sui pro virili parte sua farta, testa conservet.

Praestabit quoque Juramentum, quod Lublini Dux ALBERTUS FRIDERICUS praestitit, ea forma, sicut id nuper Vladislaviae declaratum est, & per Legatos Regios Celsitudini ejus sub Sigillo Regni oblatum.

Omnes quoque, qui juxta Pacta Conventa jurare tenentur ad praestandum juramentum solitum de conservanda in illo Ducatu Regis & Regni Poloniae Majestate, jure & Regalibus adiget.

Quod Sacra Majestas Regia Illustrissimo D. Duci ALBERTO FRIDERICO nunc in ea infirmitate valetudinis constituto, jus integrum & saluum conservat, in illum casum, si unquam ille Dei beneficio ad pristinam valetudinem restitutus fuerit, vel liberos masculos Haeredes susceperit, id tanquam per se aequissimum Illustris Princeps Marchio se servaturum promittit. In quo Articulo Sacra Majestas Regia clementissimae Illustritati ipsius cavebit. Quod neque in casum mortis Illustrissimi Principis D. D. ALBERTI FRIDERICI, neque in eventum susceptorum Liberos masculorum ad Investituram aliam, novorumque onerum praestationem Illustrissim. Princeps GEORGIUS FRIDERICUS adstringi debet, neque administratio illa interrumpi, priusquam Haeredes illi ad legalem aetatem pervenerint.

Neque minus justum esse censet, ut eidem Principi ALBERTO FRIDERICO hac affecto valetudine, omnibus ad victum, vestitum & corporis cultum reliquum spectantibus pro dignitate, juxta voluntatem S. Majestatis Regiae, per Legatos expositam, provideatur.

Item ut Illustrissimae D. Ducissae jura ipsius integra & farta, testa, quod ad rationes dotalitiorum & donationem propter nuptias spectat, conserventur.

Quae omnia Illustrissim. Princeps Marchio, tanquam conditiones aequissimas se expleturum esse pollicetur.

Promittit quoque quoties ad Ducatus suos haereditarios ex Prussia discedere necesse habuerit, se ex Indigenis Regni, hoc est vel subditum Majestatis Regiae ex Polonia, Prussia, vel aliis Regni Poloniae ditionibus, ex externis vero Regionibus neminem, nisi Jus Civitatis Regni habentem, Administratorem sive Locumtenentem constituturum, eundemque de conservandis & retinendis in eo Ducatu Regis & Regni Majestatis jure & Regalibus secundum Pactorum

rationem juramento obstricturum esse. ANNO 1577. Neque ad Praefecturas arcium se quen-

quam alium, nisi Indigenam Regni, Ducatum & Ditionum, sive Jus Civitatis Regni habentem, admitturum esse, eundemque solenni juramento pro eorundem Pactorum ratione ex consuetudine devinctum, inque iis omnibus ea, quae decet, fide juri Majestatis Regiae, & Regni fideliter perspecturum.

Permutationem & cessionem arcis Memela quod attinet, adfert Illustrissimus Princeps Marchio multas causas, quibus innixus S. Majestatis Regiae voluntati assentiri, eamque in potestatem & gubernationem Regis & Regni tradere sibi integrum esse negat. Cum itaque in eo persistit, ad alloquium mutuum Illustrissimi Principis cum Majestate Regia hic Articulus est reiectus.

CCLXXI.

Regia Majestas Ansbachio significat diem & locum Comitiorum. Dat. Marienburgi d. 15. Decembris. Anno. 1577. Ex Archivo Regni Lib. Legat. Lit. W. fol. 205.

STEPHANVS Dei Gratia Rex Poloniae &c. Illustris Princeps Domine Affinis noster charissime. Quae in negotio curationis Ducatus in Prussia constituerimus, credimus iam Illustritatem Vestram intellexisse, & plenius deinceps, cum Oratores Illustritatis Vestrae ad eam reverentur, intellecturam. Cum igitur ejus rei ad effectum perducendae ratio in adventu Illustritatis Vestrae Varsoviam ad Comitatus Regni posita sit, hortamur Illustritatem Vestram, ut ad ea venire maturer. Inchoabuntur ea ad diem XIV. Januarii, & septimanis sex deinceps continuabuntur. Commodius tamen erit adventum Illustritatis Vestrae in ipsam prorsus conclusionem Comitiorum non incidere. Bene valere Illustritatem Vestram cupimus. Datum Marienburgi die XV. Mensis Decembris, Anno Domini MDLXXVII. Regni vero nostri Anno secundo.

STEPHANVS Rex.

CCLXXII.

Plenipotencia ab Electore Brandenburgensi Nuntiis ipsius ad accipiendam Renovationem simultaneae Investiturae Ducatus Prussiae data. Colonia 8. Jan. 1578.

ANNO 1578. *Ex Archivo Regni Libr. 1578. Legat Litt. W. fol. 279.*

Nos IOANNES GEORGIUS Dei Gratia Marchio Brandenburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius & Elector, Prussiae, Stetinensium Pomeranorum, Castuborum, Vandalorumque, nec non in Silesia Croinae Dux, Burggravius Norimbergensis, & Princeps Rugiae. Omnibus & singulis, quorum interest, testatum facimus. Cum Serenissimus & Potentissimus Princeps ac Dominus STEPHANUS Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniaeque &c. nec non Princeps Transylvaniae, Dominus & Affinis noster observandus, propter tristem invaleitudinem, qua charissimus Agnatus & Filius noster Dominus ALBERTUS FRIDERICUS Dux Prussiae & Marchio Brandenburgensis ita conficitur, ut administrando ei Ducatu parum idoneus habeatur, curam & gubernationem Ducatus Prussiae Dilecto Agnato & Affini nostro Domino GEORGIO FRIDERICO Marchioni Brandenburgensi in Onoltezbach, tanquam proximo Agnato et Successori, publico Decreto commiserit, et solenni inauguratione in Comitibus Regni Universalibus, Varsoviae indictis, tradere et tribuere constituerit. Atque Nos etiam ratione simultaneae Investiturae, quam Nos ac Haeredes nostri masculi in Electoratu successuri, continua serie ipso Borussiae Duce, Agnato et Affine nostro, Domino GEORGIO FRIDERICO Marchioni Brandenburg. etc. et horum Haeredibus masculis intercedentibus (quorum seriem longissimo tempore Deus feliciter conservet) Inclyti Regni, ac Serenissimorum Regum Poloniae beneficio in Ducatu illo Pruthenico impetravimus ac habemus, eo simul evocaverit, (quam Regiam benignitatem gratiosissimo studio accepimus) quod ad conservandum et confirmandum jus nostrum ad Comitibus illa Varsoviensis miserimus Consiliarios nostros, fideles Nobis dilectos, Nobiles et Magnificos Viros, Dominum Abrahamum a Grunenbergk Ducatus nostri Croinae Praefectum, et Commendatorem in Zagaw, et Dominum Christophorum Meyenburgium, atque his utrisque simul et singillatim integram et plenam potestatem dederimus, nomine et loco nostro a Serenitate Regia Renovationem simultaneae Investiturae Ducatus Prussiae, ordine supradicto petendi, ac impetrandi, hancque in solenni actu, si in publico loco is institu-

atur, per contactum Regii Vexilli seu ANNO 1578. dalis, aut si Serenitati Regiae ita visum fuerit, in Conclavi apprehensione gladii, vel quibuscunque aliis ceremoniis is celebrabitur, suscipiendi, sese nostro nomine ad servanda Pacta offerendi, atque omnia ea faciendi, quae mores & consuetudo Regiae Curiae exigent. Quod si Legatis nostris, aut alterum horum (id quod Deus clementer avertat) quid humanitus contigerit, aut ejusmodi ipsis impedimenta obiecta fuerint, quae eos a negotiis obeundis excludant, potestatem illis fecimus alios substituendi & surrogandi, qui rei intersint, et loco ipsorum conficiant. Atque damus, tribuimus et largimur nominatis Legatis ad praedicta omnia peragenda hisce Literis nostris plenam ac integram potestatem, meliori omni forma, via ac modo, quo de jure, aut Regiae Aulae Poloniae consuetudine, optime id fieri potest, atque cum omnibus clausulis necessariis et salutaribus, quae requiri possent, ac si expressis verbis illae insertae fuerint. Quin etiam si in tractatione rerum ea se obtulerint, quae speciale Mandatum et auctoritatem nostram requirere videbuntur, hanc quoque ipsis tribuimus, non minus ac si expressa illa essent, quanta omnino singulis in rebus opus habebunt. Quaecunque autem a Legatis nostris in hoc negotio, quae ad rem pertinebunt, et ex usu nostro erunt, gesta et acta fuerint, ea omnia, qua Principem beneficiarium decet fide, praestare, et fideliter implete pollicemur, promittimus atque recipimus. In quorum omnium et singulorum praemissorum fidem, firmitusque et evidentius testimonium praesentes manu nostra subscripsimus, et sigillum majus nostrum apponi curavimus. Datae ex Arce nostra Coloniae ad Spream octava Januarii, Anno millesimo quingentesimo septuagesimo octavo.

HANS GEORG
Kürfürst. mppr.

CCLXXIII.

Petitio & Gratiarum Actio Illustris Domini JOACHIMI Electoris Brandenburgensis, & Filii ejus JOANNIS GEORGII per Nuntios in Theatro habita. Varsoviae in Comitibus Generalibus d. 27. Februarii Anno 1578. Ex Archivo Regni Libr. Legat. Lit. V. fol. 276.

Se-

ANNO 1578. *Serenissime ac Potentissime Rex, Clementissime Princeps ac Domine.*

Quid a Sacra Majestate Vestra, Statibusque Regni Illustrissimi Principis Electoris Brandenburgensis, & Celsitudinis suae dilectissimi Filii verbis ac nomine de simultanea Ducatus Prussiae Infeudatione superioribus septimanis Nos quoque summa cum veneratione petiverimus, ejus & constantissimam & benignissimam recordationem ac memoriam esse tam non dubitatur, ut inter certissima potius habeatur ac referatur. Idem autem nunc etiam in hoc solenni ac publico Sacrae Majestatis Vestrae Procerumque Confessu, ad Regium hunc Majestatis Vestrae Thronum procumbentes, suppliciter, veraque cum animi subjectione precamur. Quibus precibus nostris si Majestas Vestra cum Statibus clementissime annuere dignata fuerit, vicissim Nobis a Principibus nostris injunctum est, ut Celsitudinum suarum nomine ac loco gratitudinem illam, quae Beneficium Vallumque decet, & Pactis praesertim consentanea est, officiosissime ac fidelissime deferamus, atque polliceamur. Quae omnia cum ex auctoritate publica, & ex solennibus Principum nostrorum mandatis tam generalibus, quam specialibus faciamus, tanto majoris fuerint ponderis atque momenti. Quo nomine denuo nunc simultaneam Principum nostrorum una cum ceteris inaugurationem supplici voce, summaque ac vera cum animi submissione, devotione ac veneratione petimus, rogamus atque precamur.

Gratiarum Actio.

Serenissime Rex, Potentissime Princeps ac Domine, Domine longe Clementissime.

Cum a Sacra Majestate Vestra, & ab ejusdem Inclyta Corona in hac simultanea Investiturae collatione, summis & infinitis beneficiis nostri quoque Principes benignissime affecti sint, deberi ab ipsis gratitudinem perpetuam & publicam ejusdem testificationem merito agnoscimus atque fatemur. Proinde & gratias Celsitudinum suarum verbis ac nomine sedulo nunc agimus: ac eas quidem cum immortales ac infinitas, tum & vera cum animi sinceritate ac veneratione conjungas. De reliquis vero gratitudinis partibus, quod & illas Celsitudines ipsorum summa cum animi promptitudine ac observantia, quovis tempore ac loco pro Pactorum praescriptis, formis atque rationibus praestiturae sint, Celsitudinum

TOM. IV.

ANNO 1578. suarum verbis ac nomine juxta solennia ipsorum tam specialia, quam generalia mandata recipimus, promittimus atque spondemus. Sed oramus insuper & Nos etiam Aeternum Patrem Domini nostri Jesu Christi, ut Inauguratio haec felix faustaque sit, & cedat imprimis cum ad Nominis Divini gloriam sempiternam, tum & Majestatis Vestrae, Procerumque Regni hujus, & nostrorum etiam, conjunctorumque Principum salutem, dignitatem ac incrementa.

CCLXXIV.

Diploma STEPHANI Poloniae Regis, quo conceditur GEORGIO FRIDERICO Curatio Ducatus Prussiae, ALBERTO infirma mentis agitudine afflicto: & in casum, quo is sine prole mascula decederet, Investitura illi confertur, cum futura successione ceterorum Principum ex familia Brandenburgica. Datum Varsoviae in Comitibus Regni Generalibus d. 3. Martii Anno 1578. Ex Archivo Regni Libr. sub Litt. SX. num. 176.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos STEPHANUS D. G. Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, nec non Terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Syradiae, Lanciciae, Cujaviae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Culmensis, Elbingensis, Pomeraniae, Princeps Transylvaniae. Significamus praesentibus Literis nostris, quorum interest, universis. Quod cum antea jam magnis ex causis adducti, imprimis autem afflicta ipsa mentis agitudine Illustris Principis Domini ALBERTI FRIDERICI in Prussia Ducis, Affinis nostri charissimi, faciendum Nobis esse de Consilii nostri sententia existimavissimus, ut Illustris Principem Dominum GEORGIUM FRIDERICUM Marchionem Brandenburgensem, Affinem etiam ipsum nostrum charissimum, quem alioqui & Illustri Domino ALBERTO FRIDERICO genere proximum esse, & propter simultaneam ad Ducatum Prussiae Investituram proximum successioneis jus ad eum Ducatum habere, Nobis etiam, Regnoque nostro optime velle ac cupere intelligebamus, Curatorem praefati Principis Domini ALBERTI FRIDERICI &c. & Gubernatorem Ducatus

ANNO catus Prussiae cum titulo Ducis, & prae-
 1578. eminentia ex auctoritate nostra consti-
 tueremus, quemadmodum sane ea om-
 nia abunde Literis ipsis nostris Decreti
 Marienburgensis, quod super ea re Illu-
 stri Domino GEORGIO FRIDERICO Mar-
 chioni dedimus, extant comprehensa.
 Cumque ea curatio & gubernatio condi-
 tionem eam inter cetera adjunctam ha-
 beret, ut Nobis Illustritas ejus juramen-
 tum feudale verbis praescriptis solennibus
 praestare teneretur, ejusque juramenti praes-
 tandi gratia ipsa coram in his Regni Co-
 mitibus Varschovien. in propria persona ad-
 esset, ac die certo ad eam rem constitu-
 to, qui fuit vigesimus septimus Mensis
 Februarii, in loco publico & theatro,
 sub dio ex tempore excitato, Investitu-
 ram a Nobis petivisset, iusjurandumque
 Nobis solenni ritu ac cerimonia praestitit-
 set, Nos ex consilio Senatorum nostro-
 rum, lateri nostro assidentium, Pacta ve-
 tera in omnibus & singulis conservando,
 ex iisdem illis causis, quibus ad conce-
 dendam Illustritati ipsius curationem &
 gubernationem supradictam adducti olim
 fuimus, tunc quoque Illustritatem ejus
 animo quidem perlubenti ad terras, ci-
 vitates, oppida & arces feudalis Ducatus
 in Prussia investivimus, & praesentium
 Literarum nostrarum tenore investi-
 vimus, ea ratione, ut Illustritas ejus,
 sub hac Illustris ALBERTI FRIDERICI Ducis
 invalitudine, praedictas terras, civi-
 rates, oppida & arces teneat, juxta fe-
 riam & continentiam Decreti nostri praedi-
 cti, videlicet, ut quoad Illustris Domi-
 nus ALBERTUS FRIDERICUS in Prussia
 Dux, cujus juri nihil derogatum volu-
 mus, in ea, qua nunc est, invalitudi-
 ne perseveraverit, aut liberos quidem
 masculos susceperit, donec illi ad legiti-
 mam aetatem pervenerint, Illustris Domi-
 nus GEORGIVS FRIDERICUS Marchio,
 tanquam Curator ipsius Ducis & Guber-
 nator Ducatus, cum titulo & praemi-
 nentia Ducis, Ducatum ipsum teneat il-
 lis conditionibus, quas Decretum no-
 strum latius explicat. * Quod si vero
 praefatus in Prussia Dux in ea aegritudi-
 ne sine Haeredibus masculis legitimis feu-
 di Successoribus decesserit, vel ejus legiti-
 mi masculi feudi Haeredes non relicta
 prole virili decesserint, ut tunc suo jure,
 vigore veterum & hujus nostrae Investi-
 turae, praedictus Illustris Dominus GEOR-
 GIUS FRIDERICUS Marchio Ducatum il-
 lum Prussiae in feudum a Nobis & Regno
 nostro retineat. Eo igitur modo Illustri
 Domino GEORGIO FRIDERICO Marchioni
 Brandeburgensi, ejusque Haeredibus ma-

* Vide supra pag. 384. sub Num. CCLXIX.

sculis legitimis feudi Successoribus, in ANNO
 perpetuum & indivisum feudum omnes 1578.
 Ducatus Prussiae terras, civitates, oppi-
 da & arces, videlicet arcem Königsberg
 cum tribus civitatibus, item arces & op-
 pida Lohstetten, Wargen, Germaw,
 Pubeten, Rudau, Schokeren, Caimen,
 Kremitten, Waldaw, Tapiaw, Tap-
 lawken, Nazkieten, Insterburgk, Al-
 lenburgk, Wonsdorff, Gerdawen, An-
 gerburgk, Nardenburgk, Labiaw, Lau-
 kischen, Tilsit, Ragnet, Rositten, Wienth-
 bergk, Mimmel, Brandenburgk, Creutz-
 burgk, Frideland, Dominaw, Barten-
 leczen, Balge, Heiligenbeil, Czinten,
 Landspergk, Preuschelaw, Bartenstein,
 Schenstein, Sehnsburgk, Rein, Raften-
 burgk, Lick, Straddun, Johannesburgk,
 Holland, Liepstalt, Mulhussen, Morun-
 gen, Passenhein, Ortelsburgk, Hoster-
 rode, Hoenstein, Neidenburgk, Szol-
 daw, Pilgerburgk, Schippenbeil, Deu-
 tscheilaw, Preusmarckt, Libmuel, Sal-
 feldt, Ritzenburgk, Marienwerder, Fi-
 renberg, Labiaw, Schonberg, Poroun-
 den, Georgenburgk, Rozenbergk, Gar-
 denzee, Neuhaus, Freistadt, Salan,
 Fishausen, Biszofswerder, Medenaw,
 cum omnibus & singulis subditis, vasa-
 lis, fructibus, dominiis, superioritati-
 bus, libertatibus & juribus, una cum o-
 mnibus arcibus, civitatibus, foris, villis,
 mansis, curiis, molendinis, molendino-
 rum locis, censibus, vectigalibus, redi-
 tibus, theloneis, servitiis, feudis spiri-
 tualibus & secularibus, lacubus, flumi-
 nibus, piscationibus, aquis, aquarum
 decursibus, ferarum lustris, ferarum
 meatibus, venationibus, sylvis, nemo-
 ribus, pascuis, pratis, actibus etiam, cum
 omnibus metallis, quae modo sunt, seu
 in futuro fieri possunt, auro, argento,
 cupro, stanno, plumbo & salinis, supra
 & subius terram, similiter una cum o-
 mnibus & singulis juribus, eminentiis &
 pertinentiis universis, nullis penitus ex-
 ceptis, sicuti ejusmodi Terras quondam
 Magistri Generales & Ordo habuere, &
 usque ad Ducem in locum Magistrorum
 creatum, usu & fructu tenuerunt, in po-
 steriorum perpetue & haereditarie, in commu-
 ne & individuum feudum tenendas, fru-
 das, utendas & possidendas. Ubi vero &
 Illustris Dominus ALBERTUS FRIDERICUS
 nunc aegrotus, & ipse Dominus GEOR-
 GIUS FRIDERICUS, Marchiones & Duces
 in Prussia, sine legitimis feudi Haedi-
 bus masculis, vel eorum Haeredes post
 eorum obitum, sine legitimis masculini
 generis feudi haereditibus ex humanis con-
 cederent, dictae terrae, civitates, oppida
 & arces ad Illustrissimum Principem Do-

minum

ANNO minum JOANNEM GEORGIUM Marchio-
 nem Brandenburgensem, Sacri Romani
 1578. Imperii Archicamerarium & Electorem,
 ejus Oratores in hac Inauguratione, &
 Renovatione feudi, ex singulari Divi Si-
 gismundi Augusti Antecessoris nostri,
 nostraque gratia & benignitate ad vexilli
 contactum admisimus, & ad Illustris
 Principem Dominum JOACHIMUM FRIDERICUM
 Administratorem Archiepiscopat-
 us Magdeburgensis, Marchionem
 Brandenburgensem, Illustritatis ejus Fi-
 lium, Successoresque masculos ex lum-
 bis ejus procedentes, & in Electoratum
 succedentes; ita tamen, ut posteaquam
 alicui ex eis aperiretur suo ordine feudum
 Ducatus in Prussia, ne per assecutionem
 priorem Electoratus aliqua in re prajudi-
 caret juri nostro & Regni nostri, quod
 habemus legitime haereditarium ad Ter-
 ras Prussiae derivari & devolvi debent.
 Nec non hac etiam speciali cautione ad-
 jecta, ne per hanc nostram admissionem
 Oratorum Illustritatum suarum ad conta-
 ctum vexilli, cassationi, per D. SIGIS-
 MUNDUM AUGUSTUM adprobatae, Com-
 missariorum ejus Majest. juramenti praes-
 postere, illius Majest. infamia, a subdi-
 tis Ducatus Prussiae exacti, de quo tunc
 Majestas ejus una cum Ordinibus Regni
 fuit protestata, aliquid omnino deroge-
 tur, sed salvum jus nostrum remaneat.
 Ita, quod dictae terrae, civitates, oppida
 & arces, ubi divina ordinatione ejusmo-
 di casus futuris temporibus acciderent,
 de uno in alium, & eorum legitimos feu-
 di Haeredes masculos illo ipso ordine, qui
 superius expressus est, cedant & devol-
 vantur, sine nostro, Haereditumque &
 Successorum nostrorum Regum & Regni
 nostri Poloniae impedimento & prajudi-
 cio. Ea ratione, ut quoties se obtule-
 rit ejusmodi casus devolutionis de uno in
 alium, praedictos Marchiones, & eorum
 legitimos feudi Haeredes masculos, de-
 bebunt illi, & quisque eorum debet
 Nobis & Successoribus nostris Regibus
 ac Regno Poloniae infra tempus debitum
 ac legitimum, debitam subjectionem &
 feudi obligationem ac homagium praesta-
 re. Quodsi praedicti Marchiones, divi-
 na voluntate sic disponente, sine mascula
 prole feudi Haerede legitima, ex lumbis
 eorum ordine suprascripto procedente,
 aut eorum hujusmodi proles similiter si-
 ne masculo feudi Haerede legitimo, ex
 lumbis eorum procedente, decederet,
 tunc omnes & singulae terrae, civitates,
 oppida, bona & arces suprascriptae ad
 Nos, & Successores nostros Reges & Re-
 gnum Poloniae, sine omni impedimento
 & contradictione, devolvi debent & re-

dire. Debebit item ipse Illustris Domi-
 nus Marchio & Dux in Prussia, ejusque
 prae-nominati Successores & feudi Haer-
 1578. des, pro hac nostra in se beneficentia,
 Nobis & Regno nostro tale obsequium
 praestare. Quod ubi ratione hujus con-
 cordiae & concessione feudi a quocunque,
 cujusvis eminentiae & conditionis Prin-
 ce seu Potentatu impeteremur, aut Suc-
 cessores nostri impeterentur, tenebitur
 ipse Illustris D. Marchio & Dux in Prussia,
 aut ejus praedicti feudi Successores Du-
 ces in Prussia, in propria Persona Nobis
 & Regno nostro ubique, una cum
 omnibus suis subditis, pro summis viri-
 bus adesse. Quod vicissim Nos, & Suc-
 cessores nostri Reges & Regnum Poloniae
 in eodem casu facere debemus & debe-
 bunt. Ubi autem contingeret, quod Nos,
 vel Successores nostri Reges & Regnum
 Poloniae, altera quavis ex causa, tam
 ab infidelibus, quam a quocunque alio im-
 peteremur, & ipsi in propria Persona ad
 bellum cum subditis nostris proficiscere-
 mur, aut Successores nostri proficisceren-
 tur, debebit dictus Illustr. Dominus Mar-
 chio & Dux in Prussia, & ejus prae-nomi-
 nati feudi Successores Duces in Prussia,
 Nobiscum cum centum equitibus arma-
 tis proficisci, & intra limites Terrarum
 Prussiae Nobis servire. Quodsi edu-
 cere extra terminos Prussiae illum, aut ejus
 Successores Duces in Prussia cum ip-
 so equitatu voluerimus, aut Successores
 nostri voluerint, debemus & Nos, &
 Successores nostri ad eosdem centum e-
 quites stipendium tale praebere, quale
 dare aliis nostris mercenariis equitibus
 est solitum. Ubi vero Nos vel Successo-
 res nostri vellemus ipsum Dominum Mar-
 chionem, aut ejus nominatos posteros
 Nobis & Successoribus nostris majori co-
 mitatu servire, debemus Nos & Suc-
 cessores nostri his omnibus militibus,
 quos ultra centum praedictos conducere
 posset, mox post egressum a domibus ip-
 sorum stipendium, quod nostris militi-
 bus dabitur, illis, quamdiu servient, per-
 solvere. Si autem plures quam centum
 praedictos equites ipse Illustris Dominus
 Marchio, aut ejus Successores Duces in
 Prussia educere non possent, non debe-
 bimus Nos, aut Successores nostri ab il-
 lo, aut posteris ejus Ducibus in Prussia
 plura exigere. Praeterea non debet ip-
 se Illustris Dom. Marchio, & ejus prae-nomi-
 nati feudi Successores Duces in Prussia
 quidquam ex terris, civitatibus, oppidis,
 arcibus & bonis praedictis vendere, ve-
 rum si ad hoc illum, aut Successores e-
 jus ingens urgeret necessitas, tenebitur
 Nobis & Successoribus nostris, tanquam
 Fffff 2 Domi-

ANNO nis suis hereditariis, ante omnia denun-
1578. tiare. Quodsi Nos ipsi emere non cura-
verimus, aut Heredes et Successores
nostri non curaverint, in hoc casu postea
ipse Dominus Marchio & Dux in Prussia,
aut ejus legitimi Feudi Heredes seu Suc-
cessores, cuicumque voluerint, vel pote-
rint, liberam vendendi habebunt facul-
tatem, Regalibus tamen nostris, feudi
& obsequiorum juribus semper salvis re-
manentibus. Poterit autem ipse Dux in
Prussia, & ejus feudi Heredes, ubi eos
necessitasurgens premeret, ex bonis præ-
dictis, quantum opus foret, impignora-
re suis duntaxat vassallis & subditis, ut ea-
dem bona unita & indivisa permaneant.
Quæ omnia superscripta, & quæcunque
alia, quæ Vassallus & feudalis Princeps
erga suum naturalem, hereditarium ac
superiorem Dominum præstare ac obser-
vare tenetur, debet ipse Illustris Do-
minus Marchio & Dux in Prussia, ac e-
jus feudi Heredes legitimi Successores
firmiter & inviolabiliter adimplere, Nos-
que vicissim illum & Successores ejus o-
mni gratia & favore Regio complecti, ac
illos in juribus & immunitatibus ipsorum
conservare, pro Nobis & Successoribus
nostris Regibus & Regno Poloniae polli-
cemur. In quorum omnium fidem & tes-
timonium sigillum nostrum appendi jus-
simus, & manu nostra presentes subscri-
psimus. Datum Varsoviæ in Conven-
tione Regni nostri Generali die 3. Mensis
Martii, Anno Domini millesimo quingen-
tesimo septuagesimo octavo, Regni vero
nostri Anno secundo. Præsentibus Re-
verendissimis, Reverendis, Illustribus,
Magnificis & Generosis; Petro Myszkowski Cracoviensis, Stanislaus Karnkowski Cujaviensis, Petro Dunin Wolksi Plocensis, Victorino Wierzbicki Luceoriensis, Alberto Sobieski, Premisliensis, Adamo Pilchowski Chelmenf. Melchiore Giedroyć Samogitiæ, Episcopis; Petro de Zborow Palatino & Capitaneo Generali Cracoviensis, Stanislaus Comite de Gorka Poniawienf. Buscens ac Colens, Nicolao Radziwił Vilnens, Magni Ducatus Lithuaniae Cancellario, Duce in Dubinki ac Bierze, & Exercituum supremo Capitaneo, Casparo Zebrzydowski Calisfens, Eustachio Wołowicz Castellano Trocens, Magni Ducatus Lithuaniae Vice-Cancellario, Brzeszef. Cobrinensique, Joanne Sierakowski Lanciciensis, Hieronymo Siemiatowski Russiæ, Haliciens. Colonienfque, Andrea Wisniewiecki Volhinia, Nicolao Mielecki de Mielecz Podolia, Novæ Civitatis Korcezyn Grodecensique, Joanne Tarło de Szczekarzowice Lublinens, Pilsnen-

fique, Nicolao Drohoskayski Polocens, ANNO
Wolkovienf. Lepelensique, Andrea Comite de Tenczyn Belzensi, Ducatum 1578.
Oswiecimensis, Zathorienf. & Hrubieschoviensis, Nicolao Kizka de Ciechanowiec Podlachia, Drohicens. Bielscensique, Anshelmo Gostomski Ravenf, Hawrelo Hornostai Brestens in Lithuania, Joanne Działyński Culmens, Brathianensique, Palatinis; Stanislaus Szaphraniec de Pieszkowaska Sandamirienf. Lelovienfque, Joanne Comite de Tenczyn Woynicens, Lublinens, Parczoviens, & Cubiculi nostri Præfecto, Andrea Debowski Siradiens, Lenciciensique, Paulo Szczawiński Lenciciens, Sochaczoviensique, Nicolao Herborth de Fultin Leopoliens, Samboriensique, Michaële Myszkowski Volhynia, Andrea Firley de Dabrowica Lublinens, Sandomiriensique, Sigismundo Czyzowski Belzens, Gregorio Zieleński Plocens, Zakroczimens, Alexandro Łafcz Czernens, Chelmenfque, Nicolao Firley de Dambrowica Ravenf, Joanne Dulski Culmens, Brancens, Rogosnens, Suracensique, Nicolao Firley de Dambrowica Biencens. Casimiriensique, & Curiae nostrae Referendario, Petro Kloczewski Zawichostenf, Małogostens, Jacobo Kokoszewski Srzemenf, Ostreszoviensique, Joanne Sienieński Zarnoviens, Joanne Christophorski Vielunens, Joanne Sienieński Haliciens, Joanne Fredro Sanocens, Janusfio Grodzienfki Naklens, Simone Subski Inowlodens, Gostinenfque, Stanislaus Gostomski Sochaczoviens, Ravenfque, Alberto Ręczyński Varsoviens, Alberto Krasnicki Sierpens. Mathia Cybulski Vischegradens, Castellans; Andrea Opaliński Regni nostri Marschalco, Rohatnens, Srzemenfque, Joanne Zamoyfki de Zamoście Regni nostri Cancellario, Belzens, Knissinens, Zamechenfque, Joanne Bornkowski de Bielmo Regni nostri Vice-Cancellario & Praeposito Lanciciens, & Decano Varsoviens, Hieronymo Buzenfski Thefaurario Regni, Krzeczoviens, Brzezniensique, Laurentio Woyna Thefaurario M. Ducatus Lithuaniae, Andrea Zborowski Curiae nostrae Marschalco, Radomienf Capitaneo, Hieronymo Rozrazewski Majore Secretario, et Praeposito Plocens, Stanislaus Ossowski Curiae nostrae Referendario, Cantore Gnesnens, Praeposito Sandomiriens, et Canonico Cracoviens, Laurentio Goslicki Decano Kielcens, Cantore Plocens, Cracoviensique Canonico, Joanne Demetrio Solikowski Scholastico Lanciciens, Vladislavienfque Canonico, Secretariis nostris;

ANNO stris, & aliis quam plurimis ad praemissa
1578. fide dignis Testibus. Datum per manus
Magnifici Joannis Zamoyfki de Zamo-
ście Regni Poloniae Cancellarii, Belzensis,
Knissinens, Zamechenfque etc. Capita-
nei, sincere Nobis dilecti.

STEPHANUS Rex.

Has Regias easque transumptas Lite-
ras cum Originali, jussu ac voluntate
Principis etc. Vide supra pag. 382.

CCLXXV.

*Protestatio Nuntiorum terrestri-
um contra successionem Familiae
Electoralis Brandenburgicae in
Ducatu Prussiae. Varaviae d. 3.
Mart. An. 1578. Ex Originali*

STEPHANUS Dei Gratia Rex Poloniae,
Magnus Dux Litvaniae, Russiæ, Prus-
siæ, Masoviae, Samogitiæ, Livoniae, nec
non Princeps Transilvaniae &c. Signi-
ficamus nostris hisce Literis universis
et singulis, quorum interest. Quod
posteaquam ob valetudinem afflictam
Illustris Principis Domini ALBERTI
FRIDERICI in Prussia Ducis &c. Affinis
nostri charissimi Curatorem illi & Duca-
tus Prussiae Gubernatorem Illustris Prin-
cipem Dominum GEORGIUM FRIDE-
RICUM Marchionem Brandenburgensem,
Ducis ipsius Patrualem, Affinem etiam
nostrum charissimum, deliberatione cum
Senatu nostro ea de re primum Vladisla-
via, deinde in Conventu Varsoviensi habita-
stitueremus, atque is huc Varaviam ad
praesentem General. Regni Conventum in
propria persona veniens die vigesima sep-
tima mensis Februarii in loco publico in
theatro, sub dio ad eam rem extructo, ver-
bis praescriptis Nobis juramentum feuda-
le praestaret, & Investituram a Nobis pe-
teret, ad eumque actum & ad contactum
Vexilli feudalibus Oratores Illustrissimi Do-
mini IOANNIS GEORGII Marchionis
Brandenburgensis, Sac. Romani Imperii Ar-
chicamerarii & Electoris, ejusque Filii Illu-
stris Principis Domini IOACHIMI FRIDE-
RICI Administratoris Archiepiscopatus
Magdeburgensis, Marchionis Brandebur-
gensis, quibus cum eorum masculis Ha-
redibus ius successionis in feudo Prussi-
co a Serenissimo Rege SIGISMUNDO Au-
gusto Antecessore nostro concessum fue-
rat, vigore concessionis eiusdem accepis-
sent, ibi tum Nobis in praeparato ad id tri-
bunali ac sede Regia cum insignibus Re-
gni confidentibus Generosi Stanislaus
Przyemski ex majori Polonia, & Nicola-
us Sieminski Succamerarius Chelmenfis
ex minori, Nuntii ad praesentem Varavi-

TOM. IV.

ensem Conventum a Nobilitate una cum ANNO
reliquis aliis missi, in personis propriis co- 1578.
ram Nobis & Corona assidentis Nobis Se-
natus constituti, suo & collegarum suorum
omnium Terrarum Regni Legatorum seu
Nuntiorum ad praesentem Conventum
missorum nomine protestati sunt, se praefa-
tae Illustrissimi Domini Marchionis Ele-
ctoris ejusque Filii successionem in feudum
Prussicum non assentiri, imo nomine uni-
versi Ordinis Equestris, quem repraesentarent,
contra illam protestari. Idque
eam ob causam: quod haec ipsa successio
ultra primam feudi in Prussia institu-
tionem, a Rege SIGISMUNDO Primo fa-
ctam, introducta fuisset. Nam quod jus
ejus successionis ex Serenissimi Regis
SIGISMUNDI AUGUSTI nova
concessione Illustrissimo Domino Ele-
ctori & Domui ipsius facta, praten-
deretur, in eam concessionem Ordines,
ac praesertim Equestrem, nunquam con-
sensisse, invitoque & inscio illo esse factam, ac
proinde Ordinem eundem Equestrem
eam non agnoscere, neque ratam habere
velle, deique ea re in publico isto actu solenni-
ter protestari. Quam protestationem eo
modo nomine Equestris Ordinis factam
superius nominati Stanislaus Przyemski
& Nicolaus Sieminski petierunt a Nobis
admitti, quod illis a Nobis est permissum,
protestatioque eorum a Nobis suscepta, &
hisce autenticis literis ad futuri temporis
memoriam contestata. In cuius rei fidem
evidentiorum literas easdem sigillo Regni
muniri mandavimus. Datum Varaviae in
Conventu Regni Generali die tertia men-
sis Martii Anno Domini millesimo quin-
gentesimo septuagesimo octavo, Regni ve-
ro nostri Anno secundo. Præsentibus Re-
verendis, Reverendissimis, Magnificis &
Generosis, Petro Myszkowski Cracoviens,
Stanislaus Karnkowski Cujaviens, Petro
Dunin Wolksi Plocens, Victorino
Wierzbicki Luceoriens, Alberto Sobieski
Premysliens, Adamo Pilchowski Chel-
menf, Melchiore Giedroyć Samogitiæ,
Episcopis; Petro de Zborow Palatino &
Capitaneo Generali Cracoviens, Kamio-
nacenfque & Stobnicens, Eustachio Wo-
łowicz Castellano Trocens, Magni Du-
catus Lithuaniae Vicecancellario, Bresten-
f, Cobrinensique; Capitaneo, Hieronymo
Sieniawski Russiæ, & Capitaneo Halici-
ens, Nicolao de Mielec Podolia & Capi-
taneo Novæ Civitatis Korcezyn, Joanne
Sierakowski Lanciciens, Joanne Tarło
de Szczekarzowice Lublinens, & Capi-
taneo Pilsnens, Andrea Comite in Then-
czyn Belzens, Oswieczimens, Zato-
riens, Hrubieschoviensique Capitaneo, An-
zelmo Gostomski Ravenf, Palatinis; Sta-
Ggggg g nialao

ANNO 1578. nislao Szafraniec de Pieskowaska Sandomiriensi, Leloviensi Capitaneo, Paulo Szczawinski Lanciensi, & Capitaneo Sochaczoviensi, Gregorio Zielinski Plocensi, & Capitaneo Zakrocimensi, Alexandro Lafzez Cernenfi, & Capitaneo Chelmenfi, Andrea Firley de Dambrowica Lublinensi, & Capitaneo nostro Sandomiriensi, Stanislaw Gostomski Sochaczoviensi & Ravenfi Capitaneo, Nic. Firley de Dambrowica Biecenfi, Curiae nostrae Referendario & Capitaneo nostro Castmiriensi, Stanislaw Sierakowski Landensi, & Capitaneo Przedenfi, Ioanne Dulski Culmenfi, Rogosnensi, Branscensi, Surazensique Capitaneo, Stephano Grudzinski Naklensi, Castellani; Andrea Opalinski de Bnin supremo Regni Marschalco, Rohatiniensi, Sremenfi Capitaneo, Hieronymo Buzenski Thesaurario Regni Generali, & Capitaneo Brzeznicensi, Laurentio Woyna Thesaurario Magni Ducatus Lithuaniae, Pinscensique Capitaneo, Ioanne de Zamoscie Cancellario Regni, Belzensi, Kniszynensique Capitaneo, Ioanne Bornkowski Vicecancellario Regni, Praeposito Lanciensi, Decano Varfaviensi, & Cracoviensi Canonico, Hieronymo a Rozrazew Secretario maiore, Praeposito Plocensi, Stanislaw Ossowski Referendario Curiae nostrae, Praeposito Sandomiriensi, Canonico Plocensi, Laurentio Goslicki Decano Kielcensi, Cantore Plocensi, Cracoviensique Canonico, Secretariis nostris; & aliis quam plurimis Dignitariis, Officialibus & Aulicis nostris ad praemissa testibus fide dignis.

IOANNES ZAMOYSKI
R. P. Cancellarius.

Joannes Karfski.

Relatio Magnifici Ioannis de Zamoscie R. P. Supremi Cancellarii Belzensis Kniszynensisque Capitanei.

CCLXXVI.

Protestatio Legatorum Brandenburgensium contra praecedentem protestationem. Datum Varaviae eodem die & Anno. Ex Archivio Regni Libr. sub Litt. SX. num. 176.

Serenissime & Potentissime Rex,
Domine Clementissime.

Cum vigesima huius Mensis Februarii ad expositionem mandatorum nostrorum in Amplissimum Regiae Vestrae Serenitatis & Regni Ordinum Senatum ad-

missi essemus, & Illustrissimorum Principum nostrorum Electoris Brandenburgici suaeque Celsitudinis dilectissimi Filii Domini Administratoris Archiepiscopatus Magdeburgensis nomine Investituram simultaneam manus Ducatus Prussiae, quae Marienburg huc per Regiam Vestrae Serenitatem ex clementi suo responso istuc Nobis dato dilata fuit, petivissemus, vigesima sexta ejusdem ex Commissione Vestrae Regiae Serenitatis per Reverendissimos & Magnificos Serenitatis Regiae Senatores Dominum Episcopum Plocensem, & Dominum Cancellarium, aliosque adjunctos nobis responsum fuit, Regiam Vestram Serenitatem clementer, pro sua erga Principes nostros benevolentia, & pro jure illorum, petitioni suarum Celsitudinum acquievisse, vellet; sub iisdem cautionibus & formis, quae Lublini in proxima feudi Ducalis collatione interpositae fuissent, Investituram illam nobis largiri, debereque Nos sequenti die, solennitati Inaugurationis dicato, Illustrissimo Marchioni GEORGIO FRIDERICO adesse, & cum Vexillum Regium suae Celsitudinis traderetur, posteriorem ejus partem ex recepto, & ad Investituras ejusmodi consequendas instituto more nomine nostrorum Principum attingere.

Cum non aliae cautiones vel formae Lublini observatae nobis nota essent, quam ut a Regia Vestra Majestate in suggestu Regali Investituram peteremus, eam per apprehensionem Vexilli consequeremur, & post debita cum observantia pro ista collatione gratias ageremus, haec ipsae formae in libro quodam conscriptae per Reverendissimam, & Magnificas Dominationes ipsorum nobis fuerunt demonstratae, neque alicujus vel levissimae difficultatis, aut insperati scrupuli ab ipsorum Dominationibus (quae haud dubie pro sua integritate eorum, quae secuta sunt, non fuerunt consciae) fuimus admoniti. Itaque de hac R. V. Serenitatis clementia, & Senatorum benevolentia erga Principes nostros ipsarum Dominationibus tunc gratias egimus, recepimusque nos dicto die ex R. V. Serenitatis quasi praescripto mandato simul cum Illustrissimo Dom. Marchione R. V. Serenitati ad Majestatis Vestrae thronum adfuturos, & quae injuncta Nobis fuissent, ex Dignitate & Majestate R. V. Serenitatis debito cum honore confecturos. Prout non dubitamus, Regiam Vestram Serenitatem & Ordines omnes nostrae submissae observantiae testes maximos esse.

Cum autem in isto Investiturae actu ad traditionem Vexilli Regii Domino Marchioni factam, nobis quoque posterior ejus

ANNO 1578. ejus pars a Marschalco Regio contrectanda daretur (quam etiam nostrorum Principum nomine apprehendimus, & per intervallum juramenti praestiti, nemine ne halitu quidem aut nutu nos impediante, retinimus, eaque ratione juri nostrorum Principum cavimus, & quod petebamus, consecuti sumus) auditos postea esse nonnullos nobis relatum est, qui Nuntiorum Terrestrium Equestri Ordinis, & Consiliariorum nomine jus Illustrissimi Electoris Brandenburgici, & suae Celsitudinis Filii in Ducatu Prussiae (nescimus qua mente) negare, & contra illud protestari ausi fuerint. Cum tacentes eodem momento actum nobis mandatum & concessum absque impedimento per nos expediri vidissent.

Et si autem nos istas frivolas & intempestivas contradictiones nec audivimus ipsi, & multo minus idioma intelleximus, nec protestantes vidimus, tamen cum ejus rei ab iis admoneremur, qui propinquiore loco mustitantibus adstiterant, & indecorum putabant esse Vestrae R. Serenitatis voluntati, concessionem, tum & juri legitimo Principum nostrorum contradicere, postea hac confusa contradictione jus nostrorum Principum a non bonis viris aliquando reddi dubium, addidimus gratiarum nostrarum actioni postremo loco haec formalia verba. Nos istas (si quae interpositae fuissent) contradictiones suo loco ita relinquere, ne per eas nostrorum Principum acquisito juri, pactis & concessionibus Regiis praesudicium fiat, hujusque responsi nostri memoriam Regiae Vestrae Serenitati & Proceribus observanter commendavimus.

Quamvis autem Serenissime Rex non dubitamus, Regiam Vestram Serenitatem pro sua excellenti & Regia prudentia conatus istos inconsideratos minime probaturam, qui Regiae Vestrae Dignitati, auctoritati, & existimationi, & juri legitimo Principum nostrorum adversantur, neminem etiam communi sensu praeditum aliter judicare posse, nec debere, quam ejusmodi actus nullo ordine, nec juris ratione servata interpositos, alicui privatorum non nocere vel praesudicare, minus vero Sacri Romani Imperii Electori de hoc Regno bene merito, Regibusque conjunctissimo, qui jus suum jam pridem acquisitum, & auctoritate Regia, & omnium Ordinum Regni, Pactis Conventis, Investituris primatum tueri possit, officere debere. Cum sua Celsitudo pro sua generositate tam aestimet, tantique faciat fidem alienam sibi datam, quam propriam, qua se ad mutua officia Regno huic obstrinxit.

ANNO 1578. Insuper contradictiones istae intempestivae & tum factae sunt, cum antecedenti momento actus Investiturae (quam illi improbare praesumebant) plenissime & perfectissime per nos fuisset expeditus. Illud etiam nobis constat, praecipuae auctoritatis Senatores tam improbasse frivolam istam contra priora placita, quorum ex magna parte ipsi Senatores & Proceres autores & testes locupletes sunt, contradictionem, ut eam nec factam esse, cum praesentes fuerint, nec audierint, nec crediderint. Unde non omnium approbatione & consilio, sed aliquorum insurrectionibus susceptos esse conatus istos, non opinamur tantum, sed et certo constitimus.

Tamen ut multorum gravissimorum incommodorum causa vitarentur, neque per nostram taciturnitatem mustitationes susurrantium ipsorum Celsitudinibus praesudicium asserrent ullum, verbali nostrae refutationi scriptam hanc protestationem addere, eamque R. V. Serenitati & Senatoribus insinuari necessario, pro observantia nostra ac fide erga Celsitudines ipsorum, omnino debuimus, praesertim cum ex constantia voluntatis V. R. Serenitatis, gravitateque Regia facile judicarem, hos insurrectos conatus V. R. Serenitati minime placere posse, contrarios esse amicitiae & conjunctioni, quae R. V. Serenitas Illustrissimos nostros Principes complectendos, eosque in legitime acquisitis juribus retinendos suscepit. Ut interim nihil dicamus de superiorum Regum Diplomatis, Pactis, Investituris, & actibus similibus, quae omnia apud Celsitudines suas religiosa fide conservantur, taceamus reverenter, quantam diffidentiam ea res non solum nostris Principibus, verum etiam aliis multis, aut fortassis omnibus paritura sit, si liceret refragari paucis in hoc Regno auctoritati Regiae, illuderetur concessionibus Regiis, eriperetur quasi altera, quod una datur manu, beneficia certissima ex luto fierent dubia & incertissima. Quae tamen omnia remotissima a Vestra Regia Serenitate, & Regni hujus laudatissimo Senatu scimus, qui semper honesti decoris, constantiae & gravitatis fuit tenacissimus, eoque nomine Illustrissimae Familiae Brandenburgicorum Principum notissimus, quae & ipsa ob has virtutes gentem hanc vicinam sibi multis ac fere perpetuis necessitudinibus conjunxit, & quibus potuit amicitiae officii coluit.

Proinde decenti observantia nostrorum Principum nomine ac loco petimus, ut Regia Vestra Serenitas, pro sua auctoritate

Ggggg 2.

tate

ANNO 1578. tate & animi integritate, istos institutos conatus contradictionis acquisito juri nostrorum Principum de simultanea Investitura Ducatus Prussiae irritos, inanes, minime ferendos, auctoritati Regiae contrarios pronuntiet & judicet. Illos enim omnes & singulos clandestine, vel publice, nobis praesentibus vel absentibus ubicunque locorum susceptos, aut suscipiendos nostros Principum nomine arguimus injustos, irritos, iniquos, & Diplomatus Regiis, Pactis, Concessionibus, Investituris jam rite perfectis contrarios, nullius auctoritatis atque momenti, deque hac ipsorum refutatione hisce Literis nostris apud Regiam Vestr. Serenitatem & Senatum protestamur omni meliori forma & modo, quibus id fieri posset ac debeat. Volumusque hanc protestationem repetitam esse, ubicunque; & quotiescunque hujus rei vel in Senatu, vel extra Senatum mentio fiet.

Cumque perferatur ad nos, spargere aliquos in Comitibus Lublinensibus, cum Ducatus Prussiae Duci ALBERTO FRIDERICO et Electori Brandenburgico simultanea manus ejusdem conferretur, contra Electorem, suaeque Celsitudinis Filium Principem inclytum, qui nunc Electoratum obtinet, similem protestationem factam esse, tamen illud non fuisse factum, nec quidquam unquam contra suas Celsitudines istuc non tantum non susceptum, vel institutum fuisse scimus, verum cum a Principibus nostris literas et mandata primo Majestati Regiae, tum Senatoribus, demum Ordinibus Regni in illorum consensu exhibuissimus et exposuissimus, ipsi Regni Ordines ita benevolam praestiterunt operam, (videntes primo jus et aequitatem nostrorum Principum, tum et quantum interesset, eorum amicitiam in Regnum sartam tectamque retinere) ut non tantum consensu non deesse, sed promotione sua sedulo negotium ad debitum effectum deducere ea, qua debebant et poterant, diligentia et fide studerent, prout hoc ex Literis illorum ad Principes nostros, tum et responso authentico Legatis, tum Lublini, nunc partim hic existentibus, dato probari et doceri, si id necesse fuerit, quod minime existimamus, poterit. Nec defuturi essent alii multi vivi adhuc in hoc Regno graves magnique Viri, rei hujus testes evidentiissimi. Itaque petimus, ut sicuti Vestra Regia Serenitas Principibus nostris jam ante legitime concessum et obtentum jus roborare dignata est: ita quoque suas Celsitudines in eodem jure retinere, contradictiones istas, veluti Regiis Pactis et auctoritati contrarias, Regia gra-

ANNO 1578. vitate rejicere, Diplomata ad hanc rem necessaria suis Celsitudinibus dare, ac omnia, quae ad Regiae Vestrae Serenitatis dignitatem, & Regni salutem pertinere videbuntur, ab iisdem vicissim expectare. Intelligit namque Serenissima Regia Majestas Vestra, cum Senatoribus Amplissimis, pro sua heroica prudentia, & incomparabili rerum usu procul dubio, quantum ornamenti & decoris ex concessione hac consortii feudalis Ducatus Prussiae in nostros Principes, quorum, ceu Sacri Romani Imperii Electorum, dignitas Regibus ipsis aequipollet, tales inquam Principes, quibus haud scimus, an ulli finitimorum Principum huic Regno unquam conjunctiores extitere, huic inclyto Regno accesserit. Quantum etiam incommodorum, si quod ex maturo Serenissimae Regiae Dignitatis Vestrae, Praedecessorum Regum, omniumque Regni Ordinum legitimo ac benevolo consensu partum beneficium, praecipiti quorundam ausu in dubium vel odium trahendum esset. Quod sane ut nulla juris vel aequitatis ratione fieri posse arbitramur, ac perpetuum & exitiosum fortassis litis seminarium inter Regnum Poloniae & Principes Germaniae, qui omnes ferme huic inclytae Domui Brandenburgensi aristissimo sanguinis vinculo juncti sunt, foret. Ita Serenissima Regia Dignitas Vestra auctoritate sua Regia, qua omnium & singulorum Regni membrorum legitimae partae concessionem, jura ac beneficia continentur, huic malo serio ac mature praeventat, iterum atque iterum officiosissime petimus. Regiae Serenitati Vestrae nostra quantulacunque, promptissima tamen, mediocritatis studia submissa deferentes, Regioque favorinos commendamus. Acta sunt haec Varaviae 3. Martii, Anno MDLXXVIII.

Inferius apposita sunt tria Sigilla cum hac subscriptione.

Ego Abraham Bock testor mea manu, hanc protestationem a Legatis Illustrissimi Electoris Brandenburgici, Casparo Flans Capitano Fürstenwaldensi, & Christophoro Meienburge, Legato Illustrissimi Domini Administratoris Primatus & Archiepiscopus Magdeburgensis, Ottone a Ramin, Domino Cancellario Regni Poloniae Joanni Zamoyiski vocato ex publico Regni Poloniae Senatu in Regia Varaviae, me praesente 3. Martii Anno 1578. oblatam fuisse, dictumque Cancellarium promississe

ANNO 1578.

fisse se eam protestationem Regi, Statibus & Ordinibus Regni, qui adhuc in consilio congregati essent, propositurum. In quorum fidem manu mea subscripti, & sigillum gentilitium appressi. Actum Varaviae 4. Martii Anno 1578.

ABRAHAM BOCK
in Polach & Klip-
hausen. mppr.

Ego Andreas Paull D. testor mea manu, hanc protestationem a Legatis Illustrissimi Electoris Brandenburgici, Casparo Flans Capitano Fürstenwaldensi, & Christophoro Maienburg &c. ac Legato Illustrissimi Domini Administratoris Primatus & Archiepiscopus Magdeburgensis Ottone a Ramin, Domino Cancellario Regni Poloniae Joanne Zamoyiski vocato, ex publico Regni Poloniae Senatu in Regia Varaviensi, me praesente tertia Martii Anno 1578. oblatam fuisse, dictumque Cancellarium promississe, se eam protestationem Regi & Statibus Ordinibusque Regni, qui adhuc in Consilio congregati essent, propositurum. In quorum fidem manu mea haec scripti, & sigillo gentilitio obsignavi. Actum Varaviae 4. Martii Anno 1578.

ANDREAS PAULL D.
mppr.

Pariter & ego Levinus a Bulow propria manu contestor, me his interfuisse, & ea fieri vidisse, sicuti etiam hoc nomine ab Illustrissimo Principe ac Domino, Domino GEORGIO FRIDERICO Marchione Brandenburgensi &c. & in Prussia Duce &c. Domino meo Clementissimo ad id eram expresse deputatus. In cujus rei fidem haec scripsi & sigillavi. Actum Varaviae 4. Martii Anno 1578.

LEVINUS a BULOW
mppr.

Hanc Protestationem, eamque transumptam, cum Originali, jussu ac voluntate Principis Electoris Brandenburgensis &c. Domini nostri Clementissimi, Nos Rector, Magistri & Doctores in Academia Francofordiana, diligenter &

Tom. IV.

accurate legimus, & Originale tam in scriptura, &c. ut supra pag. 382. ANNO 1578.

CCLXXVII.

Responsum Sacrae Regiae Majestatis, ad Legationem Illustrissimorum Dominorum Marchionum Brandenburgensium, Electoris S. Romani Imperii Patris, & Administratoris Magdeburg. Filii, in quo refellitur facta protestatio: agitur quoque de navigatione Gedanensium, & de navigatione Wartae & Oderae. Datum Varaviae die II. Mensis Martii Anno Domini 1578. Ind.

Quam benevolentiam & studium suum erga Sacram Regiam Majestatem, Illustrissimi Principes Domini Marchiones Brandenburgenses omnibus in rebus declarant & ostendunt, ea semper huic Majestati Serenissimae accidit gratissima; id quod ipsum cognitum esse & perpetuum Illustratibus eorum Majestas illius non dubitat. Neque enim ullam unquam occasionem Majestas illius temere praetermittit declarandae gratiae & benevolentiae suae erga Illustritates eorum, quo eodem animo Majest. suam Regiam etiam in posterum semper esse futuram, Illustritates eorum certissime possunt sibi persuadere.

Quod attinet ad Homagium & Investituram Ducatus in Prussia, ea res per Dei gratiam eventum habuit exoptatum. Nam & Illustris Princeps Dominus GEORGIVS FRIDERICUS Marchio, in hac tristis in valetudine Illustris Domini ALBERTI FRIDERICI Ducis, uti Curator ipsius & Gubernator Ducatus illius, cum titulo & praeminentia Ducis investitus est, praestito fidelitatis homagio, & Illustrissimi Domini Marchiones, Elector & Administrator praedicti, in persona Oratorum suorum admissi sunt ad contractum Vexilli, more & consuetudine usitata: quemadmodum ex ipsis Oratoribus suis, atque adeo Literis ipsis Investiturae cognoscent Illustritates eorum. Duo enim exempla ejus Investiturae confici mandavit Majestas illius, quorum alterum Illustri Domino GEORGIO FRIDERICO, alterum Illustritatum suarum Oratoribus traderetur.

Ac facta quidem est praeter voluntatem Regiae Majestatis protestatio quaedam contraria de his, quae tunc per Sacram Regiam Majestatem agerentur. Verum protestationum omnium jus non arbitratur Majestas illius ignotum esse Illustratibus

ANNO 1578. tibus eorum, quibus quidem protesta-
tionibus nec minuitur jus cuiusquam,
nec amplificatur. Itaque cum Oratores

Illustratum suarum vellent cum Regni
huius Ordinibus de protestationibus hu-
jusmodi tractationem in re presenti susci-
pere, non visa est ea res Regiæ Majesta-
ti aut tempestive fieri, aut etiam neces-
sario, cum Majestatis sane Regiæ bene-
volentia omni in re ipsis Illustrissimis Do-
minis Marchionibus probabitur.

Gedanenses ea, quibus Civitatem gra-
varam superioribus temporibus contra iu-
ra dicebant, ut Mariæburgi receperant,
legitime non probant. Ut tamen eos Re-
gia Majestas semel in gratiam recepit,
ita benigne cum illis agit & aget. Qua
in re, ut naturae ac ingenii sui, ita com-
mendationis Illustratum suarum ratio-
nem habet & habebit.

Quod postremo loco Illustritates eo-
rum, de Oratoribus suis humaniter Ma-
riæburgi acceptis, agunt Regiæ Maje-
stati gratias, id Majestas illius magis ex
abundantia amoris erga se Illustratum
suarum, quam ex necessitate ulla profe-
ctum esse intelligit. Quem enim animum
Mai. illius gerit erga Illustritates illorum,
ejus profecto declarandi occasionem
non existimavit se tunc sine reprehensio-
ne posse prætermittere. Quod ad War-
tæ & Oderæ navigationem liberam con-
stituendam attinet, qua de re Majestas
ipsius cum Illustrissimo Domino E-
lectore per Internuntium suum proxime
egit, amplectitur Majestas illius studium
Illustritatis ejus, ad negotium hoc primo
quoque tempore conficiendum, ex usu
& utilitate communium ditionum: po-
stulatque ab Illustritate ejus, ut cum Ma-
jestas illius Regia non sit in mora futura
designandorum ad eam rem Commissa-
riorum suorum, ipsa quoque Illustritas
ipsius maturet, quantum potest, Com-
missarios suos designare, & de his omni-
bus, quæ pertinebunt ad eam rem acce-
lerandam, Majestatem ipsius Regiam,
aut vero saltem Magnificum Andream
Opalenski Supremum Regni Poloniae
Marschalcum, & Majoris Poloniae Ca-
pitaneum Generalem faciat certiores.

(L.S.)

CCLXXVIII.

1579. *Cavet Regia Majestas Duci Prus-
siae de voluntario subsidio ab eo-
dem Duce ad expeditionem Po-
loensem Majestati suae misso.*
Datum Vilmæ die 8. Maji An-
no Domini 1579. *Ex Ar-*

chivo Regni Lib. sub Litt. XV. Anno
fol. 122. 1579.

STEPHANUS Dei Gratia Rex Poloniae,
&c. Significamus his Literis nostris,
quorum interest, universis & singulis,
earum notitiam habituris. Posteaquam
Illustris Princeps, Affinis noster charis-
simus, Dominus GEORGIVS FRIDERICUS
Marchio Brandenburgensis, in Prussia,
Stethini, Pomeraniae, Castuborum ac
Vandalorum, nec non in Sylefia Carno-
viae &c. Dux, Burgravius Norimbergen-
sis, ac Rugiæ Princeps, per sincere No-
bis dilectum Legatum, & Curiae Fami-
liarem nostrum Comitem Christophorum
Rozdrazovium, benevole a Nobis re-
quisitus esset, ut ad presentem expedi-
tionem nostram, quam Dei auxilio freti
gravissimis & justissimis ex causis contra
communem hostem, Moscorum Ducem,
hoc tempore suscepimus, aliquid sub-
sidii voluntarii, utilitatis publicae causa con-
ferret, & certo peditum sclopetariorum
numero exercitum nostrum augeret, Illu-
stritas vero sua ad hanc requisitionem &
petitionem nostram, nullo quidem obli-
gationis aut pactorum jure, sed suæ er-
ga Nos propensissimæ voluntatis decla-
randa studio, communicato cum Duca-
tus sui Ordinibus consilio, quingentos
sclopetarios pedites, per quinque men-
sium intervallum, durante contra Mo-
scum hoc bello, sine stipendiis alere spon-
te ac liberaliter promississet. Nos hanc
Illustritatis suæ benevolentiam & prom-
ptitudinem non tantum grato & benigno
animo agnovimus & suscepimus, verum
etiam, ne voluntaria & spontanea hæc au-
xilii suppeditatio Illustri in Prussia Duci
Domino GEORGIO FRIDERICO &c. aut
Illustribus ejus Successoribus, ullo jure
unquam præjudicio aut detrimento esset,
aut a Nobis & Serenissimis Successoribus
nostris pro jure debito unquam allegari
vel usurpari posset, eidem Illustritati ip-
sius, ejusque Successoribus, ac toti Prus-
siae Ducatui, hoc nomine cautum & pro-
spectum esse volumus. Quemadmodum
presentibus hisce Reverfalibus nostris,
nostro & Successorum nostrorum, Regni-
que nostri nomine, cavemus, & verbo
nostro Regio pollicemur, nec non ha-
rum Literarum vigore statuimus, neque
hanc, neque ulla alias voluntarias, &
solo gratificandi animo factas, in Pactis
non expressas, auxiliorum subministra-
tiones, vel a Nobis, vel a Serenissimis
Successoribus nostris, vel a quoquam in
Regno nostro in aliquam Pactorum vim
pro jure debito allegari, usurpari, ac

inpo-

ANNO 1579. in posterum exigi debere. Sicut & hæc
quingentorum sclopetariorum subsidia
non aliam in partem accipi, vel a quo-
quam interpretari volumus. Promissos
vero quingentos sclopetarios Nobis e-
jus Illustritas sistere tenebitur sub exi-
rum Mensis Junii, quo tempore quoque
Nosmetipsi cum exercitu nostro ad hanc
expeditionem progrediemur, ubi vel Nos
& exercitum nostrum comitabuntur, vel,
ut primum parati fuerint, subsequantur.
Postquam autem exercitum nostrum at-
tigerint, stationem inter ceteros stipen-
diarios milites nostros honestam eis dabi-
mus, de com meatu necessario non mi-
nus, quam ceteris militibus nostris, pro
justo precio prospiciemus, & ab omni a-
liorum militum nostrorum vi & injuria,
pro auctoritate nostra eos defendemus &
tuebitur: majoribus autem, quam cæ-
teros milites nostros, oneribus atq; pe-
riculis temere eos obijci, aut contra alium
quemvis hostem, quam Moschum, ejusq;
exercitum, a quoquam duci, vel aliquem
ulla in re opera ipsorum minime abuti
patiemur. Quod si vero evenierit, hoc
bellum ante quinque istorum Mensium
expirationem transactione aliqua & pacto,
vel felici victoria, aut aliqua ratione per-
fici atque dissolvi, & exercitum nostrum
dimitti, liberum quoque Illustri in Prus-
sia Duci fuerit, hosce milites suos sub-
sidarios ad id tempus revocare atque di-
mittere, quod si fiet, liberum & secu-
rum militibus iisdem transire atq; redi-
tum clementer concedimus. Si vero ultra
id spatium 5. Mensium in castris contra
eundem hostem exercitum nostrum com-
morari contigerit, invitos eos non detinebi-
mus, sed diutius Nobis militare volentibus
nostra stipendia, qualia Germanis militibus
dari solent, aut ab Illustri Principe data
fuerunt, in posterum ex ærario nostro
largiri pollicemur. Quæ universa & sin-
gula, uti verbo nostro Regio, & Sere-
nissimorum Successorum nostrorum, nec
non Regni nostri nomine polliciti sumus,
ita Illustri in Prussia Duci, Affini nostro
charissimo, ejusque Successoribus, &
ejus Ducatus incolis, facta recta serva-
bimus, & servari faciemus. Ut autem
ejus Illustritati ac ejus Successoribus ea-
vemus, ne quid illis hoc voluntarium
subsidium in posterum præjudicare aut
nocere possit; ita etiam hæc nostra cau-
tione Nos recedere velle a pactis, &
privilegio donationis feudi Ducatus in
Prussia, juribusq; nostris nulla in re existi-
mari volumus, ita, ut ea in omnibus, &
per omnia prorsus salva & integra per-
petue maneat, eaque servitia ac omnia,
quæ Nobis & Successoribus nostris Po-

loniæ Regibus, vigore ac ratione eorum-
dem pactorum juriumque nostrorum, ac
Successorum nostrorum, ex feudo Du-
catus in Prussia debentur, ejus Illustri-
tas, ac alii in Prussia Duces præstare de-
beant & teneantur. In quorum omnium
fidem hæc Literas manu nostra subscri-
psimus, & sigillo Regni nostri muniri
mandavimus. Datum Vilmæ die octava
Mensis Maji, Anno Domini millesimo
quingentesimo septuagesimo nono, Re-
gni vero nostri Anno quarto.

STEPHANUS Rex. mppr.

CCLXXIX.

Quietatio GEORGIO FRIDERICO 1580.

Duci in Prussia de persolutis
STEPHANO Poloniarum Regi
ducentis Florenorum millibus.
Dat. Vilmæ 26. Apr. Anno 1580.
Ex Arch. Regni Lib. sub Litt.
WD. fol. 314.

STEPHANUS Dei Gratia Rex Poloniae
&c. Significamus &c. Quod cum
Anno Domini millesimo quingentesimo
septuagesimo septimo Nobis cum Illustri
Principe Domino GEORGIO FRIDERICO
Marchione Brandenburgensi, in Prussia
Duce, &c. de conferenda ejus Illustritati
Ducatus in Prussia Investitura, & com-
mendata cum Illustris Principis ALBERTI
FRIDERICI in Prussia Ducis ægroti cura-
toria, atque ipsius Ducatus gubernatio-
ne, certis legibus in Privilegio super ea
re perscripto comprehensis convenisset,
atque ex ea conventionem ejus Illustritas
Nobis ducenta millia Florenorum, sin-
gulos valoris grossorum triginta Poloni-
calium, se Nobis soluturam quatuor pen-
sionibus, quibus singulis quinquaginta
millia Florenorum certa & constituta die
denderentur, se obligasset, ejus Illu-
stritatem Nobis, cum jam ante pensioni-
bus tributis præteritis ad constitutam
diem singula quinquaginta millia, & ad
rationem quartæ & ultimæ pensionis ad
proximum Pentecostes Festum hujus An-
ni 1580. debitæ, triginta duo millia Flo-
renorum in summa centum octuaginta duo
millia efficiunt, Posnaniam in effectu ad
manus Mandatariorum nostrorum soluta
essent, atque quartæ & ultimæ itidem pen-
sionis quinquaginta millium Florenorum
pro dicto nunc instanti Pentecostes Festo,
Nobis decem octo millia Florenorum Po-
lonicalium repræsentasse, atque ad ma-
nus Nobilis Georgii Pawlowiski, nostri
ea in re Mandatarii, per manus Manda-
tariorum suorum solvisse, eamque pecu-
niam

ANNO 1580. niam in effectu a Nobis receptam esse, quorum decem octo millium Florenorum nomine residui, quartæ & ultimæ pensionis quinquaginta Florenorum millium solutorum, Nos ejus Illustritatem præsentibus quietamus, & securum esse volumus. In cujus rei fidem præsentibus manu nostra subscripsimus &c. Datum Vilnæ die vigesima sexta mensis Aprilis Anno Domini 1580.

STEPHANUS Rex.

CCLXXX.

1589. *Responsum SIGISMUNDI III. Polonice Regis Legatis JOACHIMI Electoris Brandeburgensis, in quo promittitur ei Investitura Ducatus Prussiae. Datum Petricoviae 7. Febr. Anno 1589. Ex Archivo Thesauri Regni Libr. sub Litt. SX.*

Quemadmodum Sacra Regia Majestas, Dominus noster Clementissimus, petitionem Illustrissimi Principis Electoris, quam Dominationes Vestrae ad ejus Majestatem ac Senatum Regni attulerunt, benigne initio accepit, ita deinceps una cum hoc Amplissimo Senatu id habuit propositum, ut Illustrissimo Domino Electori gratificaretur, tum ut ostenderet, quanti faceret veterem, & a Majoribus utrinque quasi per manus traditam amicitiam & necessitudinem, quæ illi cum Illustrissima sua Celsitudine intercedit, & quanta charitate sui sanguinis, quæ est in familia Illustrissimi Principis, teneretur, tum ut ejus Illustrissimam Celsitudinem benignitate sua, ac totius Senatus studio, ex amico & necessario Principe devinctum etiam ac obligatum sibi ac Regno redderet. Proinde Sacra illius Majestas summa voluntate & assensu Senatus in animum induxit, ut Illustrissimo Principi Electori, & ei, qui perpetuo ex illius legitima posteritate in Electoratum succedet, Investituram Ducatus in Prussia concedat. Idque jam hoc tempore præstaret, si Dominationes Vestrae ejus obligationis stabilendæ, quam in se vicissim beneficii gratitudine recipere vult Illustrissimus illarum Princeps, conditionum ab eisdem propositarum, ac ea, quæ ad Vassallum & beneficiarium Principem erga Dominum suum superiorem pertinent, recognoscendi, integram haberent facultatem. Quam quia negant sibi esse datam, ideo Sacra Regia Majestas promissa suam explebit, cum Illustrissimus Princeps alios Legatos mittet, cum pleno

de ejusmodi obligationibus firmandis ANNO mandato, qualium Dominationes Vestrae initio fecerunt mentionem, & quæ postea scripto sunt ab illis explicatae. Quod tunc facere licebit Celsitudini suæ, cum commodum ex re sua esse arbitrabitur. &c.

Ex Mandato proprio
S. R. Majestatis.

Has Regias easque transumptas Literas cum Originali &c. ut supra pag. 382.

CCLXXXI.

Transumptum Constitutionum Ducatus Prussiae Anno 1563. factarum. Datum Varaviae 12. Aprilis Anno Domini 1589. Ex Archivo Regni Libr. sub Litt. W M. fol. 500.

SIGISMUNDUS Tertius &c. Significamus &c. Exhibitas esse ad Nos, & ad Acta Cancellariæ nostræ Literas papyreas infra scriptas, sigillo Regni obsignatas, & manu Reverendi in Christo Patris Domini Petri Myszkowski ad præfens Episcopi Cracoviensis, pro tunc vero Regni Poloniae Vice-Cancellarii subscriptas, Constitutiones Terrarum Prussiae, in Comitibus Generalibus Regni Petricoviae Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo tertio editas in se continentes, sanas, salvas, omnique suspicionis nota carentes. Supplicatumque, ut eas in forma Vidimus authentice extradi mandare dignaremur. Quarum tenor sequitur ejusmodi.

„*Constitutiones Terrarum Prussiae in Comitibus Generalibus Regni Petricoviae editae, atque autoritate Regia ad commodum publicum Nobilitatis Prussiae confirmatae.*

SIGISMUNDUS AUGUSTUS DEI Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiaeque &c. Dominus & Haeres. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis & singulis, praesentibus & futuris, quod ad expeditam Judiciorum in Terris Prussiae rationem subditis nostris ejusdem Terrae Prussiae fecimus quidem potestatem Jus commune Culmenense compilandi, seu in rectam aliquam formam atque ordinem redigendi. Posteaquam vero expositum Nobis fuisset, Culmenense Jus magis Civitatum & Oppidis, quam Nobilibus, conditioni, & bonis ipsorum prospexisse, supplicatumque ab eodem ipso Ordine militari humi-

ANNO 1589. humiliter, ut ultra illud Jus Culmenense, quo Terrae Prussiae utuntur, Jus aliquod peculiare, seu Privilegium, more civitatum & oppidorum Terrarum Prussiae, ad singulare Ordinis militaris & bonorum terrestrium, atque eorundem bonorum Possessorum emolumentum & ornamentum conficere atque conscribere permitteremus. Nos haud aequum existimantes, militarem Ordinem aliis Ordinibus longe deterioris esse conditionis, damus & concedimus praefato Ordini militari facultatem seu potestatem, Privilegium, seu Jus peculiare (quod vulgo Wiltfur vocatur) conficiendi atque componendi, quo Ordo praefatus militaris in Prussia ultra dispositionem Juris Culmenensis in negotiis tractandis, & causis decidendis judicialiter utantur. Promittentes hoc ipsum Jus peculiare, posteaquam confectum, Nobisque exhibitum fuerit, quatenus Nobis, Reipublicae, atque eidem Ordini expedire videbitur, autoritate nostra approbare atque confirmare. Sed quia Nobilibus, quorum agri stagnis nostris Regiis adjacent, per Divum Parentem nostrum facultas concessa est piscandi minoribus retibus in iisdem lacubus nostris Regiis, statuimus, ne quis deinceps Capitaneorum, seu Tenutariorum nostrorum eam ipsam libertatem piscandi, vigore Constitutionis concessam, quocunque modo impediat, utive ea prohibeat. Si quis de possessione aliquem privata auctoritate dejecerit, aut in possessione quocunque modo turbaverit, apud loci Palatinum iudicio summario, seu de simplici & plano convictus, possessionem tam mobilis quam immobilis rei restituat, actione de dominio & proprietate ejusdem rei rejecta in iudicium ordinarium. Porro quia ausus est privatus, quod publice per Magistratum fieri debuit, aestimatione insuper ipsius rei, si aliena invaserit, vel ejusdem amissione, si suam, puniatur. Dimidium autem aestimationis Fisco nostro cedat, aliud dimidium Palatino & parti laesae aequis portionibus applicetur. Res vero ejus propria, quam invaserit, Fisci iuribus addicatur, relicta potestate injuriam, seu vim passio, eam ipsam rem, si volet, redimendi. Capitanei & Tenutarii bonorum nostrorum Regalium neminem de possessione bonorum terrestrium vi dejiciant. Sed si in bonis cujuscumque terrestribus aliquid esse existimaverint, quod juris nostri Regii esse videatur, per praeconem possessionem admoneri faciant, ut iudicium commissoriale obtineant ad controversiam judicandam. Quod si intra annum & diem facere neglexerit, tunc demum

Tom. IV.

possessione ex officio Capitaneorum de jure jici poterit. Quodsi invasor, vel turbator possessionis alienae, aut ipse, aut ejus familia sciente eo, adipiscendae aut occupandae possessionis causa, armis sumptis eadem fecerit, capitali poena plectatur. Qui vero se suaque defendens in fundo a se legitime possessio invitatus eadem fecerit, a poena immunis sit, quod publicae pacis violatorem, defensionis suae causa, occiderit. Volumus autem, ut in iudicio possessionis prima citatio seu terminus ex citatione assignatus pro peremptorio habeatur, neque ulla, quantum ad accessoriam controversiam attinet, admittatur dilatio, aut appellatio, etiam a definitiva sententia; cum iudicium proprietatis & domini adferre possit, possessioni amissae remedia relicta, tamen a sententia principalis negotii, vel vim illius obtinente, salva appellatione. Volumus etiam, ut vigore unius & ejusdem Commissionis causae usque ad definitivam sententiam perducantur, praefertim post citationem editam, aut litem contestatam, neque ullae omnino frivolae exceptiones sive contra citationem, sive tenorem Commissionis aut appellationis, nisi a definitiva sententia, vel interlocutoria, vim definitivae habente, admittantur. Si quis autem ante sententiam definitivam appellaverit, aut iudicium Commissariorum temere detrectaverit, in causa quidem uti contra vere contumacem procedatur, ipse vero in poena 50. Aureorum Hungaricorum Fisco nostro condemnatur. Terminus autem ex citatione Commissariorum ad quartam hebdomadam edi debet. Caeterum post litem sententiam definitivam, si quis a Commissariis, seu delegatis Judicibus ad Tribunal nostrum appellaverit, deponat sex Florenos, per triginta grossos singulos computando, qui Floreni, si causam vicerit, eidem restituantur; sin minus, Commissariis nostris applicentur. Similiter in actione finium regundorum in ordinario iudicio inter se nullae dilationes, conditiones, appellationes, praeterquam a definitiva sententia contumaciae rei conventi admitti debent, aut terminus comperendinari, nisi vera aegritudo, eaque non diuturna, aut major in alio iudicio actio, non affectata tamen, intercesserit, quae si legitime probabuntur, prorogandus est terminus, sin minus, ferenda sententia definitiva. Caeterum quia in Terris nostris Prussiae Nobilibus bona homines conditionis rusticae possident, contra vim & tenorem Constitutionis vigesimae, a Divo Parente nostro editae, qua Civibus bona terrestria emere

liiii

per.

ANNO 1589. permittum est, unde accidit, ut propter conditionis rusticariae inaequalitatem de dignitate Ordinis militaris atque defensionis & militiae studio non parum detrahatur, praesenti nostra Constitutione in perpetuum sancimus, ne ad ejusmodi bona terrestria emenda, aut quocunque juris titulo acquirenda deinceps rustici admittantur. Sin bona terrestria ad aliquem rusticariae conditionis successione titulo devolvantur, contentus sit bonorum pretio reponendo per proximiorum consanguineum ex nobili genere procreatum, aut in defectu ejusdem per vicinum, cum quo venditor contrahere maluerit. Si quis iudicio ordinario omisso ad Tribunal nostrum aliquem evocaverit, exceptis causis, quae vel Majestatis nostrae Regiae personam concernunt, vel proprie ad officium nostrum pertinent, si quidem Magistratum evocaverit, ducentis aureis, sin privatum, centum puniatur, in dimidio Fisco nostro, in altero dimidio iudicio ordinario, parti laesae, aequis portionibus cum eo, quod interest, applicandis. Caeterum illud, quod interest, vel ipsius iudicis aestimatione, vel juramento partis evocatae, penes quem electionis jus esto, liquidari, seu defogari debet. In his autem causis, quae ad Tribunal nostrum pertinent, prima citatio peremptoria esse debet, ita, ut citatus comparere, & statim respondere teneatur, alioqui causa cadet, nisi de legati impedimento per Procuratorem legitimum in continenti legitime docuerit. Quorum vero quidam Capitaneorum nostrorum Nobilium famulos, colonosve prohibent ad molas Dobrzyńenses frumenta, molendi causa, libere adducere, hoc ne deinceps fiat, inhibemus, mandantes loci Palatinis, ut talia audentes, quicumque illi fuerint, poena quadraginta aureorum coerceant, cuius poenae dimidium Fisco nostro applicetur, reliquum Palatino & parti laesae aequis portionibus cedat. Quandoquidem in singulis fere Territoriis & districtibus, praeter Marienburgensia, iudicia ordinaria certis & statis temporibus distincta sunt, praesenti sanctione in perpetuum ordinamus & decernimus, ut etiam in Marienburgensi districtu ordinaria iudicia bis in anno exerceantur, semel quidem verno tempore post die Sancti Marci, iterum autem in autumnum feria secunda proxima ante Festum S. Lucae Evangelistarum. Et quia queruntur Terrarum Prussiae Ordines, incursiones, vim, caedesque impune committi, eo quod Constitutio a Divo Parente nostro edita, quae incipit:

Statuimus, neque debita executioni de-
mandetur, neque certa ratio & modus
inveniat, quo in causa sanguinis pro-
cedi debeat: Statuimus, si quando cae-
dem patrari, vim, aut incursionem, cae-
teraque similia facinora admitti contige-
rit, ut Palatinus loci ad accusatoris in-
stantiam, aut si accusator non invenia-
tur, motu proprio, utpote cuius officio
convenit, pacatam & quietam facere re-
gionem, causa cognita mandet proximi
oppidi iudicio, ubi facinus admittum, vi-
gore praefatae Constitutionis *Statuimus*
damnare convictum facinoris, atque ca-
pitis supplicio afficere. Ne autem, dum
a Palatino petitur auxilium, reus ausu-
giat, permittimus privata auctoritate eum
comprehendi, aut si privato ea potestas
& facultas defuerit, a Capitaneo sui di-
strictus, vel vicinis Nobilibus petere au-
xilium, & captum infra triduum offerre
Palatino. Quod si neque Capitaneus aut
Nobilis ferre auxilium petenti voluerint,
neque oppidorum iudicium ministerium
judicandi & damnandi facinoris praebe-
rit, aut Dominus oppidi, aut Capitaneus
noster, quo minus id fiat, vetuerit, eo-
que pacto reus evaserit, debet loci Pala-
tinus pro merito cuiusque debitas ab eis
poenas, citra ullius appellationis reme-
dium, excipere. At si patrator facino-
ris aufugerit, tum pro veteri Terrarum
Prussiae consuetudine ad iudicium oppi-
danum ter citetur, inter singulas citatio-
nes seu edicta duabus septimanis interje-
ctis, qui, si ter citatus non comparuerit,
proscribatur, & ejus quidem, qui rem
soli possidet, bona, si a capitis poena per
fugam se eripuerit, confiscentur; quia-
tem rem soli non possidet, ubicunque
tandem repertus fuerit, capitali poena
plectatur. Qui vero proscriptum rece-
perit, celaveritve, aut ad fugam instru-
xerit, bona ipsius similiter confiscentur.
Nemo mandatum habens generale, tran-
sire aut distrahere potest sine mandato
speciali, nisi Dominus tacite vel expre-
se ratum postea habuerit. Jam quia fos-
sae, aut aquaeductus, quibus agri seu
prata, deducta aqua, uberiores fructus
reddunt, non parum ad Rempublicam
pertinent, cum opes privatorum opes
Reipublicae sint, statuimus, ut vicinus
propter aquam ex fundo vicini deducen-
dam in fundo suo aquaeductus seu fos-
sas ejusmodi facere teneatur. Quod si
admonitus temere facere noluerit, aut a-
liter fecerit consulto, quam fundorum
postulat necessitas, poterit vicinus pro-
pria impensa aquaeductus facere neces-
sarios in fundo ejus. Caeterum impen-
sam hoc nomine factam, ubi in primo ci-
tatio-

ANNO 1589. tationis termino, quem peremptorium
esse volumus, & sine appellationis re-
medio coram loci Palatino legitime fue-
rit probata, a vicino negligente obtine-
bit, Palatinus autem ab eodem tantun-
dem poenae nomine exiget. Idem de vi-
vis & fluviis purgandis & muniendis vo-
lumus intelligi. Si vero vicinus adeo
pauper fuerit, ut impensam facere in
aquaeductus, aut jam factam simul &
semel reddere non potuerit, tum ex De-
creto Palatini in certas annuas pensiones
factam impensam restituere tenebitur, ci-
tra illius poenae exactionem sumptum,
aut de suo vicinus tunc faciet, quando
aquaeductus adfert fructum etiam fun-
do ejus, alioqui is, cui aquaeductus in
alieno fundo factus soli bono est, is so-
lus sumptum faciet. Nos itaque preci-
bus Nuntiorum Terrestrium benigne an-
nuentes, articulos praeinfectos conce-
dendum illis duximus, concedimusque
praesentibus, quatenus tamen reliqua
Nobilitas id ratum habuerit. Quibus in
fidem & testimonium sigillum nostrum
est appressum. Datum Petricoviae in
Conventionem Generalem die vigesima sexta
Mensis Martii, Anno millesimo quingen-
tesimo sexagesimo tertio, Regni vero no-
stri trigesimo quarto.

PETRUS MYSZKOWSKI
Regni Pol. Vice-Cancel-
larius Spiritualis.

Relatio Reverendi Pe-
tri Myszkowski Po-
suanienfis, Plocens.
Lancienfis Praepo-
siti, Decani Craco-
viensis, & R. Pol.
Vice-Cancellarii.

Cui supplicationi Nos benigne annuen-
tes, praesentes Literas in forma *Vidimus*
extradi jussimus. In cuius rei fidem prae-
sentes sigillo Regni consignari jussimus.
Datum Varaviae in Comitibus Generali-
bus die duodecima Mensis Aprilis, An-
no Dom. millesimo quingentesimo octua-
gesimo nono, Regni nostri secundo.

CCLXXXII.

Diploma SIGISMUNDI III. Polonia-
rum Regis, quo confirmatur Cu-
ratio & Infeudatio Ducatus
Prussiae GEORGIO FRIDERICO per
STEPHANUM Poloniae Regem fa-
cta, cum simultanea ejusdem Du-
catus infeudatione JOANNI GE-
ORGIO Electori Brandenburgensi
& Successoribus eius masculis.

Datum Varaviae 18. April. An-
1589. *Ex Arch. Thef. Reg.* 1589.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos SIGISMUNDUS Tertius, D. G. Rex
Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae,
nec non Terrarum Cracoviae, Sandomi-
riae, Siradiae, Cujaviae, Russiae, Prus-
siae, Masoviae, Samogitiae, Pomeraniae,
Kijoviae, Wolhiniae, Podlachiae, Cul-
menfis, Elbingensis, Pomeraniae &c. Ea-
demque Gratia Regni Sveciae proximus
Haeres & futurus Rex &c. Significa-
mus praesentibus Literis nostris, quorum
interest, universis. Quod cum jam an-
tea diva memoriae Antecessor noster STE-
PHANUS Rex, magnis causis adductus,
imprimis autem afflicta ipsa mentis agri-
tudine Illustris Principis Domini ALBER-
TI FRIDERICI in Prussia Ducis &c. Co-
gnati nostri charissimi, faciendum sibi
esse de Consilii sui sententia existimasset,
ut Illustris Principem Dominum GEOR-
GIUM FRIDERICUM Marchionem Branden-
burgensem &c. Cognatum etiam ipsum no-
strum charissimum, quem alioqui & Il-
lustri Domino ALBERTO FRIDERICO ge-
nere proximum esse, & propter simulta-
neam ad Ducatum Prussiae Investituram
proximum successione jus ad eum Du-
catum habere, sibi etiam Regnoque no-
stro optime velle ac cupere intelligebat,
Curatorem praefati Principis Domini AL-
BERTI FRIDERICI &c. & Gubernatorem
Ducatus Prussiae, cum titulo Ducis & prae-
eminentia, ex auctoritate sua constitue-
ret, quemadmodum sane ea omnia abunde
literis ipsis ejusdem Serenissimi Deceffo-
ris nostri decreti Marienburg., quod su-
per ea re eidem Illustri Domino GEORGIO
FRIDERICO Marchioni dedit, extant com-
prehensa: Cum vero ea curatio & gu-
bernatio conditionem eam inter caetera ad-
iunctam haberet, ut eidem Serenissimo
Deceffori nostro Illustritas ejus juramen-
tum feudale verbis praescriptis solenni-
bus praestare teneretur, ejusque juramen-
ti praestandi gratia ipsa coram in Comitibus
Regni, Varaviae Anno Domini 1578. ha-
bitis, in propria persona adfuisset, ac
die certo ad eam rem constituto, qui fuit
vigessimus septimus Mensis Februarii, in
loco publico, & theatro sub dio ex tem-
pore excitato, Investituram ab eodem
Domino Deceffore nostro petisset, jus-
jurandumque eidem solenni ritu ac cere-
monia praestitisset, quod tum idem Sere-
nissimus Deceffor noster STEPHANUS
Rex, ex consilio Senatorum, lateri suo
assidentium, solenniter etiam Illustrita-
tem ejus investiverit, quemadmodum
Iiiii 2 Diplo-

ANNO 1589. Diplomate, ab eodem Domino Deceffore nostro STEPHANO Rege Varfaviæ in Conventione Regni Generali, die tertia Mensis Martii, An. Dom. MDLXXVIII. dato, ejusdemque Serenissimi Decefforis nostri manu fubfcripto, & Sigillo Regni communito, latius fufiusque continetur. Pro eo autem cum eodem D. Deceffore nostro mortuo, idem Illuftris Princeps Dominus GEORGIUS FRIDERICUS Marchio, Cognatus noster chariffimus, primo fub initium felicis inaugurationis noftræ per literas, deinde vero in præfentibus hifce Generalibus Regni Comitibus per Légatos ejusdem curationis & jurium confirmationem, & Ducalem Feudi Investituram diligentiffimis precibus a Nobis flagitaffet, tandem vero etiam, homagii & juramenti Nobis præftandi caufa, ad præfentem Conventum hunc Varfavienfem alios fex Confiliarios, Oratores & Procuratores fuos, luculentum & fufficiens mandatum ad id habentes, miffet, ac die certo ad eam rem conftituto, qui fuit decimus fextus Mensis Aprilis, in loco publico, & theatro fub dio extempore excitato, per eosdem Oratores fuos Investituram a Nobis petiffet, jufjurandumque Nobis folemniter ac ceremonia præftiffet, Nos ex confilio Senatorum noftrorum, lateri noftro affidentium, Pæfta vetera in omnibus & fingulis confervando, ex iisdem illis caufis, quibus ad concedendam Illuftrati ipfius curationem & gubernationem fupradictam, commemoratus divæ memoriæ Sereniffimus STEPHANUS Rex, Deceffor noster, adductus olim fuit, nunc quoque Illuftratem ejus, animo quidem perlibente, ad Terras, Civitates, Oppida & Arces feudalis Ducatus in Pruffia, investivimus, & præfentium Literarum tenore investimus, ea ratione, ut Illuftras ejus, fub hac Illuftris ALBERTI FRIDERICI Ducis invaletudine prædictas Terras, Civitates, Oppida & Arces teneat, juxta feriem & continentiam Decreti prædicti D. mem. STEPHANI Regis, Decefforis noftri, quod Nos in omnibus ejus punctis & claufulis confervandum exiftimamus, confervamusque præfentibus hifce, videlicet, ut quoad Illuftris Dominus ALBERTUS FRIDERICUS in Pruffia Dux, cujus juri nihil derogatum volumus, in ea, qua nunc eft, invaletudine perfeveraverit, aut liberos quidem mafculos fufceperit, donec illi ad legitimam ætatem pervenerint, Illuftris Dominus GEORGIUS FRIDERICUS Marchio, tanquam Curator ipfius Ducis, & Gubernator Ducatus, cum titulo & præeminentia Ducis, Ducatum ipfum teneat il-

lis conditionibus, quas ejusdem Domini ANNO 1589. Decefforis noftri decretum latius explicat. Quodfi vero præfatus in Pruffia Dux in ea ægritudine fine Hæredibus mafculis legitimis feudi Succefforibus decefferit, vel ejus legitimi mafculi feudi Hæredes, non relicta prole virili, defecerint, ut tunc fuo jure, vigore veterum & hujus noftræ Investituræ, prædictus Illuftris Dominus GEORGIUS FRIDERICUS Marchio Ducatum illum Pruffiæ in feudum a Nobis & Regno noftro retineat. Eo igitur modo Illuftri Domino GEORGIO FRIDERICO Marchioni Brandenburgensi, ejusque Hæredibus mafculis legitimis feudi Succefforibus, in perpetuum & indivifum feudum omnes Ducatus Pruffiæ, terras, civitates, oppida & arces, videlicet arcem Königsberg cum tribus civitatibus, item arces & oppida Lohfetten, Wargen, Germaw, Pubeten, Rudau, Schocken, Caimen, Kremitten, Waldaw, Tapiaw, Taplawken, Narkieten, Infterburgk, Alenbourgk, Wonsdorff, Gerdawen, Angerbourgk, Nordenbourgk, Labiaw, Laukifchen, Tiffet, Ragner, Rofitten, Wienthbergk, Mimmel, Brandenburgk, Creutzburgk, Frideland, Dominaw, Bartenleezen, Balge, Heiligenbeil, Czinten, Landspergk, Preufchelow, Bartenftein, Schenftein, Sehsburgk, Rein, Raftenbourgk, Lick, Stradaun, Johannesbourgk, Holland, Liepfalt, Mulhuffen, Morungen, Paffenhein, Ortelsbourgk, Hofferode, Hoenftein, Neidenbourgk, Szoldaw, Gilgerbourgk, Schippenbeil, Deufcheilaw, Preusmarcke, Libmuel, Salfeldt, Rifenbourgk, Marienwerder, Tirenberg, Labiaw, Schonberg, Powunden, Georgenbourgk, Rozenbergk, Gardenzee, Neuhaus, Freiftadt, Salau, Fishaufen, Bifzofswerder, Medenaw, cum omnibus & fingulis fubditis, vafallis, fructibus, dominiis, fuperioritatibus, libertatibus & juribus, una cum omnibus arcibus, civitatibus, foris, villis, manfis, curiis, molendinis, molendinorum locis, cenfibus, vectigalibus, redditibus, theloneis, fervitiis, feudis fpiritualibus & fæcularibus, lacubus, fluminibus, pifcationibus, aquis, aquarum decurfibus, ferarum luftris, ferarum meatibus, venationibus, fylvis, nemoribus, pafcuis, pratis, actibus etiam, cum omnibus metallis, quæ modo funt, feu in futuro fieri poffunt, auro, argento, cupro, ftanno, plumbo & falinis, fupra & fubtus terram, fimiliter una cum omnibus & fingulis juribus, eminentiis & pertinentiis univerfis, nullis penitus exceptis, ficuti ejusmodi Terras quondam Ma-

ANNO 1589. Magiftri Generales & Ordo habuere, & ufque ad Ducem in locum Magiftrorum creatum ufu & fructu tenuerunt, in pofterum perpetue & hæreditarie in commune & individuum feudum tenendas, fruendas, utendas & poffidendas. Ubi vero & Illuftris Dominus ALBERTUS FRIDERICUS nunc ægrotus, & ipfe Illuftris GEORGIUS FRIDERICUS, Marchiones & Duces in Pruffia, fine legitimis feudi Hæredibus mafculis, vel eorum Hæredes poft eorum obitum fine legitimis mafculini generis feudi hæredibus ex humanis concederent, dictæ terra, civitates, oppida & arces ad Illuftriffimum Principem Dominum JOANNEM GEORGIUM Marchionem Brandenburgensem, Sacri Romani Imperii Archicamerarium & Electorem, cujus Oratores in hac Inauguratione & Renovatione feudi, ex fingulari Divi SIGISMUNDI AUGUSTI Avunculi, & STEPHANI Regum & Decefforum noftrorum noftraque gratia & benignitate ad vexilli contactum admiffimus, & ad Illuftram Principem Dominum JOACHIMUM FRIDERICUM Administratorem Archiepifcopatus Magdeburgensis, Marchionem Brandenburgensem, Illuftratis ejus Filium, Succefforesque mafculos ex lumbis ejus procedentes, & in Electoratum fuccedentes; ita tamen, ut poftquam alicui ex eis aperiretur fuo ordine feudum Ducatus in Pruffia, ne per affecutionem priorem Electoratus aliqua in re præjudicaret juribus noftris & Regni noftri, quod habemus legitime hæreditarium ad Terras Pruffiæ derivari & devolvi debent. Nec non hac etiam fpeciali cautione adjecta, ne per hanc noftram admiffionem Oratorum Illuftratum fuarum ad contactum vexilli, cafationi, per D. SIGISMUNDUM AUGUSTUM Regem adprobata, Commiffariorum ejus Maj. juramenti præpoftere, illius Majeflate infcia, a fubditis Ducatus Pruffiæ exacti, de quo tunc Majeftas ejus una cum Ordinibus Regni fuit proteftata, aliquid omnino derogetur, fed falvum jus noftrum remaneat. Ita, quod dictæ terra, civitates, oppida & arces, ubi divina ordinatione ejusmodi cafus futuris temporibus acciderent, de uno in alium, & eorum legitimos feudi Hæredes mafculos illo ipfo ordine, qui fuperius expreffus eft, cedant & devolvantur, fine noftro Hæredumque & Succefforum noftrorum Regum & Regni noftri Poloniæ impedimento & præjudicio. Ea ratione, ut quoties fe obtulerit ejusmodi cafus devolutionis de uno in alium prædictos Marchiones, & eorum legitimos feudi Hæredes mafculos, debebunt illi, & quifque eorum debebit

Tom. IV.

Nobis & Succefforibus noftris Regibus ANNO 1589. ac Regno Poloniæ infra tempus debitum ac legitimum, debitam fubjectionem & feudi obligationem ac homagium præftare. Quodfi prædicti Marchiones, divina voluntate fic difponente, fine mafcula prole feudi Hærede legitima, ex lumbis eorum ordine fuprafcripto procedente, aut eorum hujusmodi proles fimiliter fine mafculo feudi Hærede legitimo, ex lumbis eorum procedente decederet, tunc omnes & fingulæ terræ, civitates, oppida, bona & arces fuprafcriptæ ad Nos, & Succeffores noftros Reges & Regnum Poloniæ, fine omni impedimento & contradictione, devolvi debent & redire. Debebit item ipfe Illuftris Dominus Marchio & Dux in Pruffia ejusque prænominati Succeffores & feudi Hæredes, pro hac nofta in fe beneficentia, Nobis & Regno noftro tale obfequium præftare. Quod ubi ratione hujus concordia inter Dominum quondam SIGISMUNDUM pie memoriæ Avum & Decefforem noftrum, & Illuftram olim bonæ memoriæ ALBERTUM Principem, in Pruffia Ducem, & concessionis feudia quocunque cujusvis eminentiæ & conditionis Principe feu Potentatu impeteremur, aut Succeffores noftri impeterentur, tenebitur ipfe Illuftris D. Marchio & Dux in Pruffia aut ejus prædicti feudi Succeffores Duces in Pruffia, in propria Perfona Nobis & Regno noftro ubique, una cum omnibus fuis fubditis, pro fummis viribus fuis adeffe. Quod viciffim Nos, & Succeffores noftri Reges & Regnum Poloniæ in eodem cafu facere debebimus & debebunt. Ubi autem contingeret, quod Nos vel Succeffores noftri Reges & Regnum Poloniæ, altera quavis ex caufa, tam ab infidelibus, quam a quocunque alio impeteremur, & ipfi in propria Perfona ad bellum cum fubditis noftris proficifceremur, aut Succeffores noftri proficifcerentur, debebit dictus Illuftr. Dominus Marchio & Dux in Pruffia, & ejus prænominati feudi Succeffores Duces in Pruffia, Nobifcum cum centum equitibus armatis proficifci, & intra limites Terrarum Pruffiæ Nobis fervire. Quodfi educere extra terminos Pruffiæ illum, aut ejus Succeffores Duces in Pruffia cum ipfo equitatu voluerimus, aut Succeffores noftri voluerint, debebimus & Nos, & Succeffores noftri ad eosdem centum equites fipendium tale præbere, quale dare aliis noftris mercenariis equitibus eft folitum. Ubi vero Nos vel Succeffores noftri vellemus ipfum Dominum Marchionem, aut ejus nominatos pofteros

Kkkk k

Nobis

ANNO
1589.

Nobis & Successoribus nostris majori comitatu servire, debemus Nos & Successores nostri his omnibus militibus, quos ultra centum prædictos conducere possent, mox post egressum a domibus ipsorum stipendium, quod nostris militibus dabitur, illis, quamdiu servient, persolvere. Si autem plures quam centum prædictos Equites ipse Illustris Dominus Marchio, aut ejus Successores Duces in Prussia educere non possent, non debemus Nos, aut Successores nostri ab illo, aut posteris ejus Ducibus in Prussia plura exigere. Præterea non debet ipse Illustris Dom. Marchio, & ejus prænominati feudi Successores Duces in Prussia quidquam ex terris, civitatibus, oppidis, arcibus & bonis prædictis vendere. Verum si ad hoc illum, aut Successores ejus ingens urgeret necessitas, tenebitur Nobis & Successoribus nostris, tanquam Dominis suis hæreditariis, ante omnia denuntiare. Quod si Nos ipsi emere non curaverimus, aut Hæredes & Successores nostri non curaverint, in hoc casu ipse Dominus Marchio & Dux in Prussia, aut ejus legitimi feudi Hæredes seu Successores, cuicumque voluerint vel potuerint, liberam habebunt vendendi facultatem. Regalibus tamen nostris, feudi & obsequiorum juribus semper salvis remanentibus. Poterit autem ipse Dux in Prussia & ejus feudi Hæredes, ubi eos necessitas urgens premeret, ex bonis prædictis, quantum opus foret, pignora suis duntaxat vassallis & subditis, ut eadem bona unita & indivisa permaneant. Quæ omnia & singula superscripta, & quæcunque alia, quæ Vassallus & feudalis Princeps erga suum naturalem, hæreditarium ac superiorem Dominum præstare ac observare tenetur, debet ipse Illustris Dominus Marchio & Dux in Prussia ac ejus feudi Hæredes legitimi Successores firmiter & inviolabiliter adimplere: Nosque vicissim illum & Successores ejus omni gratia & favore Regio complecti, ac illos in juribus & immunitatibus ipsorum conservare, pro Nobis, & Successoribus nostris Regibus & Regno Poloniae pollicemur.

In quorum omnium fidem & testimonium sigillum nostrum appendi iussimus, & manu nostra præsentibus subscripsimus. Datum Varaviae in Conventione Regni Generali die 18. Mensis Aprilis, An. Domini MDLXXXIX. Regni vero nostri Anno secundo.

Præsentibus Reverendissimis, Reverendis, Illustribus, Magnificis, Venerabilibus ac Generosis: Stanislaus Karnowski Gnesnensis, Legato Nato ac Re-

gni nostri Primate Archiepiscopo, Hie- ANNO
ronymo a Rozdrzow Vladislavienfi & 1589.
Pomeraniae, Luca a Kosielec Posnaniensis, Petro Dunin Wolfski Plocensis, Bernhardo Maciejowski Luceorienfi, Alberto Boranowski Premisliensi & Regni nostri Vicecancellario, Laurentio Golicki Chelmenfi, Episcopis; Christophoro Radzivil Duce in Bierze & Dubinki, Palatino Vilnenfi, M. D. Lit. Exercituum Campiductore, Solecens. Borisovienfi, Kokenhausensique, Joanne Kiszka Castellano Vilnenfi, Samogitiae, Brestensique, Petro de Potulicze Calissienfi, Wisfogrodensfi, Pilenfque, Joanne Hlebowicz Trocensfi, Radoskovienfi, Upitenfque, Alberto a Laski Siradienfi, Marienburgensfi; in Livonia, Nicolao Christophoro Radzivil Duce in Olika & Nieswiecz, Castellano Trocensfi, Saulensique, Gregorio Zielenfki Plocensfi, Mavensique, Stanislaus Kriski a Drobnin Masoviae, Plocensfi, Dobrzinenfi, Stanislovovienfque, Stanislaus Radzimiński Podlachiae, Livenfi, Camenecensique, Stanislaus Gostomski de Lezenicze Ravenfi, Radomienfque, Nicolao Dziakowski Culmenfi, Bratianensique, Palatinis & Capitaneis; Stanislaus Comite a Tarnaw, Sendomiriensfi, Buscensfi, Stobnicensique, Joanne Comite a Tenczyn Voinicensfi, Lublinensfi, Parczovienfque, Joanne Dulfski Culmenfi, Thesaurario Regni, Brantensfi, Surasensfi, Svecensfi, Ragonsensfi, Derfaviensique, Joanne Lesniowski de Obory Cernensfi, Parnavienfque in Livonia, Martino Lesniowski de Obory Podlassiae, Zatorienfi, Lossicenfque, Christophoro Komorowski Sandecensfi, Nicolao Firley de Dambrowica Biēcensfi, Referendario Curiae Regiae, Korezynensfi, Casimirienfque, Georgio Mnizek de magna Konczyce Radomienfi, Sanocensfi, Samborienfque, Joanne Myszkowski de Mirow Zarnovienfi, Stanislaus Miński Zakroczymensfi, Castellanus & Capitaneis: Andrea Opalinski de Bnin, Marschalco Regni, Majoris Poloniae Generali, Sremensfi, Leżajscensique, Alberto Radzivil Duce in Olyka & Nieswiecz, M. D. Lit. Marschalco, Caunenfque, Joanne de Zamoście Cancellario, & Exercituum Regni Generali, Belzensfi, Marienburgensfi, Derpatensfi, Knissinensfi, Miedzierecensique, Leone Sapieha M. D. L. Vicecancellario, Słoninensfi, Markovienfi, Miadelenfque; Officialibus & Capitaneis; Petro Tilicki Prapósito Gnesnensfi, Cracovienfi, Varmienfque; Secretario Reg. Majore, Joanne Tamowski Referendario Curiae Reg. Cracov. Vladislavienfi, Lancicienfi, Crusvicenfque

ANNO
1589. sique Prapósito, Joanne Piotrowski Decano Posnaniensfi, Canonico Cracovienfi, Joanne Krasinski Cantore Cracovienfi, Simone Rudnicki Custode Gnesnensfi, Hiacintho Młodziejowski Thesaurario Curiae, Krzczovienfi, Prassensique, Caspare Maciejowski Strabuli nostri Praefecto, Scepul. Petro Opalinski de Bnin, Incisore Mensae Nostrae, & Rohatinenfi, Stanislaus Krasicki curruum Nostrorum Praefecto, Lubomscensfi, Bolemvienfque, Capitaneis Nostris, Procopio Siennawski Pocillatore Curiae, Petro Szezniana Subdapifero nostro, Balthasare Stanislawski Culinae nostrae Magistro, & aliis quam plurimis Dignitariis, Officialibus & Aulicis nostris &c.

SIGISMUNDVS Rex.

(L.S.)

REINHOLDUS HEIDENSTEIN, Secretarius
Sac. Reg. Majest.

CCLXXXIII.

Responsum Regis SIGISMUNDI III.
Legatis Illustrissimorum Marchionum Brandeburgensium post Investituram datum Varaviae d. 25. Aprilis 1589. Indidem.

Quod benevolentiam atque studium suum in Sacram Regiam Majestatem non solum ætissimae necessitudinis, quæ cum Regia Majest. illis intercedit, commemoratione, verum officiorum etiam suorum diligentissima delatione Illustrissimi Principes, Domini, Elector & Administrator Archiepiscopatus Magdeburgensis, Marchiones Brandeburgenses, tam prolixè erga Regiam Majestatem declarant, gratissimum Regiae Majestati accidit.

Cum enim Regia Majestas non minori amore atque benevolentia Illustritatesque eorum prosequatur, huic suo in illos animo, pari voluntate eas respondere, non potuit non vehementer gratum Regiae Majestati esse. Ita autem Illustritates eorum sibi persuadebunt, benevolentiae atque amoris erga Illustritates eorum declarandi, nullam in posterum quoque occasionem, quantum in Regia Majestate erit, Regiam Majestatem prætermittam.

Quod ad homagium Prussicum attinet, sperat Regia Majestas, quantum a se præstare debuerit aut potuerit, omni ex parte Illustritatibus eorum satisfactum ea in re esse. Nam & Illustris Princeps Do-

minus GEORGIUS FRIDERICUS Marchio, ANNO
uti Curator & Gubernator ægri Ducis 1589.
Agnati sui, & Ducatus illius, cum titulo & præminencia Ducis per Legatos investitus, & Illustrissimi Principes Marchiones, Elector & Administrator, in persona itidem Oratorum, ad contactum Vexilli, more & consuetudine usitata, admissi sunt: quemadmodum ex ipsis Oratoribus suis, atque adeo Literis ipsis Investituræ, quarum duo exempla confecta, unumque Illustris Principis Domini GEORGI FRIDERICI, alterum Illustritatum suarum Oratoribus traditum est, cognoscent.

Facta sane protestatio contraria est: in eo tamen statu, in quo antea fuerat, integram se rem relinquere, neque alterutrius Partis juri quicquam derogatum velle, Regia Majestas declaravit.

Ceteris etiam in rebus omnibus, si omnia Illustritates eorum de summo Regiae Majestatis in se amore pollicitæ sibi fuerint, non deerit ulla re expectationi huic de se Illustritatum suarum: de quo ut Legati etiam Illustritatum suarum pluribus Illustritatibus suis confirmant, Regia Majestas postulat.

SIGISMUNDUS Rex.

(L.S.)

CCLXXXIV.

Literæ SIGISMUNDI III. Poloniae Regis, quibus significatur, Ducem totamque Nobilitatem Prussiae a teloneis solvendis immunes esse pro illis, quæ non mercandi causa, sed ad usum proprium e Poloniae ditionibus illuc debebuntur. Dat. Varaviae d. 8. Septembris Anno 1592. Ex Archivo Regni Lib. ult. Legat. fol. 74.

SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae &c. Eademque Gratia Regni Sueciae proximus Haeres & futurus Rex. Universis & singulis theloneorum in Regno & dominiis nostris Administratoribus, modernis & suo tempore existentibus, eorumque Vicesgerentibus, Notariis, & aliis quibusvis, sincere & fidelibus Nobis dilectis gratiam nostram Regiam. Sincere & fideliter Nobis dilecti. Cum ea sit Paetorum inter Serenissimos Praedecessores nostros, Nosque adeo ipsos cum Illustribus Principibus in Prussia Ducibus a multo tempore continuatorum ratio-

Kkkkk 2

tio.

ANNO 1592. tio, ut ipsi, ipsorumque subditis, E-
questris dumtaxat Ordinis, omnibus li-
berum esse debeat, res omnes & singu-
las, ad proprium usum, necessitatem
ipsorum, non ad mercaturam exercen-
endam pertinentes, per Regnum &
dominia nostra, terra vel aqua, sine qua-
vis thelonei solutione in ditiones ipsorum
toties, quoties opus fuerit, educere &
transvehere. Jam vero nonnulli in lo-
eis, praesertim in finibus, saepius impe-
dimenta hujus antiquissimae immunita-
tis objici intelligamus, mandamus serio
hiscie Literis nostris, ut ea praerogativa
tam ipsum Illustrrem Principem Dominum
GEORGIUM FRIDERICUM Marchionem
Brandenburgensem &c. ac in Prussia Du-
cem, Cognatum nostrum charissimum,
Successoresq; ejus Illustritatis legitimos,
quam etiam ipsius subditos Nobiles frui
& gaudere ex nunc & in posterum to-
ties, quotiescunque opportunum & ne-
cessarium fuerit, viso Illustritatis suae
testimonio permittant, nec quidquam
theloneorum aut vectigalium, earum re-
rum nomine, quae in usum proprium
Illustris Principis, Ipsiusque Illustritatis
Aulae, aut incolarum Ducatus Nobilium
& Regni & dominiis nostris transvehen-
tur, aut educuntur, exigant, vel postu-
lent, nullamque molestiam illis, qui id
curabunt, inferant, nec quaevis alia
mandata nostra his in rebus quocunque
tempore a Nobis expectent & requirant,
fecus ne faciant pro gratia nostra & offi-
ciorum suorum debito. Datae Varfa-
viae in Comitibus Regni Generalibus die 8.
Mensis Septembris, Anno Domini 1592.
Regni vero nostri quinto.

SIGISMUNDUS Rex.

CCLXXXV.

1593. *Privilegia minoribus Civitatibus
Prussiae concessa a SIGISMUNDO
III. Polon. Rege. Dat. Varfa-
viae 12. Aprilis Anno 1593. Ex
Archivo Regni Lib. sub Litt.
WP. fol. 71.*

SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Polo-
niae, Magnus Dux Lithvaniae &c.
Significamus &c. Quod cum minores
Civitates Terrarum nostrarum Prussiae
apud Nos per Internuntios conquestae
essent, eis non modo contra Serenissimo-
rum nostrorum Ordinationes, Commis-
siones, Decreta, atque ipsas Terrarum
nostrarum Prussiae Constitutiones, con-
traque ipsarum antiqua instituta victus
quaerendi rationes a Capitaneis & Tenu-

ANNO 1593. tariis bonorum nostrorum Regiorum prae-
ripi, sed etiam eas earumque incolas ab
illis multis gravaminibus ita onerari, ut
ad gravem inopiam tum privati cives &
oppidani, tum etiam Communitates ip-
sae, quae ex privatis civibus constant,
redigantur. Quare cum plurimum no-
stra & Reipublicae interesse videamus,
ut subditi nostri circa jura privilegia sua
conserventur, utq; multae & opulentae
Civitates & oppida reperiantur, quae
in pace huic Regno ornamento, & ingru-
ente aliqua bellorum tempestate praesi-
dio esse possint, minus aequum existima-
mus, si civitates & oppida plus justo a Capi-
taneis nostris graventur, victusque ratio
conditioni eorum competens illis prae-
ripiatur. Quapropter Civitatibus minori-
bus Terrarum nostrarum Prussiae opem
asserere volentes, ut hoc tempore felici
regiminis nostri pristinis immunitatibus
uti possint, suarumque facultatum incre-
menta majora percipiant, eisdem de be-
nignitate & auctoritate nostra Regia im-
munitates & praerogativas infrascriptas
nonnullas, decretis Serenissimorum An-
tecessorum nostrorum, & Ordinationi-
bus Ordinum Terrarum Prussiae con-
cessas, nonnullas etiam Constitutionibus
Terrarum Prussiae firmatas, pristino u-
sui reddendas, quasdam vero de novo
attribuendas & largiendas esse existima-
vimus, prout reddimus, attribuimus,
& largimur hoc nostro Rescripto perpe-
tuis temporibus observandas. Nimirum
quandoquidem braxatio cerevisiae, & e-
jus propinatio, ab antiquissimis tempo-
ribus civitatum & oppidorum peculiaris
facultas fuerat, neque cuiquam extra ci-
vitates & oppida cerevisiam braxare, &
propinare jus erat, ea quoq; subsequen-
tibus saeculis Decretis Serenissimorum
Antecessorum nostrorum, & Ordinationi-
bus Ordinum Terrarum Prussiae ita
constituta est, ut in bonis Regalibus ea po-
testas braxandi & propinandi cerevisiam
Capitaneis, Tenuariis, eorumque incolis
omnino praecluderetur, ideo inhaerendo
Decretis Serenissimorum Antecessorum
nostrorum, et Ordinationi publicae Ter-
rarum Prussiae, statuimus et ordinamus,
ne deinceps Capitanei et Tenuarii bono-
rum nostrorum in Terris Prussiae braxa-
tione cerevisiae, excepta necessitate pro
illis et praediis nostris, nec etiam propi-
natione, et per tabernas omnes tam per
se, quam per submissas personas cujus-
cunque conditionis distributione, civita-
tibus et oppidis victus rationem prae-
ripiant, sed ut tabernarum usum, braxan-
diq; exercitium ad effectum propinatio-
nis perpetuis temporibus civitatibus et
oppi-

ANNO 1593. oppidis relinquunt, nec vel interdictis
quibusvis, vel similiter emendi obtru-
sione, aliisve modis aut oneribus tur-
bent. Nec tabernatores & villarum Re-
giarum incolae braxationem cerevisiae ul-
lam usurpent, ideoque braxatoria in vil-
lis nostris Regiis constructa in praejudi-
cium civitatum ab Officialibus aboleantur,
vel in alium usum transferantur, iis
tamen exceptis, qui antiquitus juxta
publicam Terrarum Prussiae ordinatio-
nem eam braxandi propinandique po-
testatem Principum privilegiis concessam
habent. Porro ea privilegia, quae forte
post praedictum tempus cuique conce-
sa sunt, ea uti in praejudicium jurium
civitatum & oppidorum emanata, irrita
& nullius roboris esse volumus. Simili-
ter interdicimus Capitaneis & Tenuariis
nostris vini cremati per tabernas villarum
nostrarum braxationem & venditionem.
Ne autem cerevisia pro libitu cujusque
vendatur, statuimus, ut cerevisia in ci-
vitatibus tantum propinanda & biben-
da, juxta antiquum morem ab officio
civili aestimetur. Illam vero, quae in
villis nostris erit dividenda, taxationi Con-
siliariorum Terrarum Prussiae in Con-
ventibus Congregatorum relinquimus,
juxta quam aestimationem, & non maj-
oris pretii, vendatur. Mercaturae exer-
cendae facultas in civitatibus & oppidis
libera sit civibus, neque Capitanei pro-
pter se & suos famulos, villarumque in-
colas se ingerant, secundum privilegium
& decretum D. SIGISMUNDI AUGUSTI
Avunculi nostri. Instias, cum id pro-
prium sit ubique civium, Capitanei in
civitatibus ad vendendum haleces, & a-
lia quaevis mercimonia nullas habeant.
Mensuram in molendinis non augeant
Capitanei, sed pristina consueta, & de
jure competenti mensura contenti sint.
Electio Magistratus Civilis penes Con-
sules sit, juxta juris Culmenis observan-
tiam & decreta Antecessorum nostrorum,
in quorum usu antiquitus fuerunt. Ca-
pitaneis sola electorum confirmatio relin-
quatur, quam illi non extrahant, nec
denegent. In jurisdictione civili, omni-
busque ad jura civitatum spectantibus,
nec non processibus ordinariis, Capita-
nei, antequam ad eos provocetur, Ma-
gistratus civiles quocunque etiam prae-
textu non turbent, nec salvos condu-
ctus, aut exemptiones tam a judiciis,
quam ab oneribus civilibus cuique prae-
stent. In omnibus etiam negotiis, in
quibus Capitanei de appellationibus co-
gnoscunt, si sententiis Capitaneorum
gravari se cives sentiunt, appellationi-
bus ad Tribunal nostrum Regium inter-

TOM. IV.

ANNO 1593. positis, Capitaneis sine acerbitate defe-
rant, nec carceribus castrensis aliquem
civium, cujusunque etiam conditionis
is fuerit, mancipent, sed adversus ci-
ves & alios, de jure forum in civitate ha-
bentes, ex delicto quoque contracto co-
ram Magistratu civili jus requirant, atq;
ibidem in jurisdictione civili jure delin-
quentes convinci, incarcerari & puniri,
sententiisque negotia quaevis terminari
debent, appellatione ad superiorem judi-
cem secundum privilegia publica salva
permanente. Si vero Magistratus civi-
les in dicendo jure remissius aut negli-
gentius egerint, non alibi, quam in ju-
dicio nostro Regio ejus rei rationem red-
dere ad id citati debent. Justitia con-
querentibus civibus de villanis per Ca-
pitaneos, sine ulla procrastinatione, juxta
Juris Culmenis praescriptum administre-
tur, & si id Capitanei reculent, in no-
stro judicio ad id vocati causam dicant.
Criminalium executionem Capitanei, a-
liique Officiales nostri, ad quos ea res
spectat, non pertrahant, nec impediunt.
Quod si Judicio Civili cum Castrensi in
ejusmodi rebus aliqua intercesserit con-
troversia, Nobis ea decidenda remitta-
tur, & quid a Nobis decretum fuerit,
observetur. Ad labores rusticos, vul-
go Szarwarki dictos, secundum jura ci-
vilia usu antiquissimo firmata, cives non
cogantur. Jus civitatis, nisi natalium
literas, honestaeque & legitimae conver-
sationis suae testimonia proferant, nemi-
ni pateat. Capitanei vero jus civitatis
cuiquam conferendi sibi non usurpent,
neque quencunque Magistratui civili obtru-
dant. Multae pecuniarum non nisi a ju-
dicio civili decretae per Capitaneos exi-
gantur. Sportulas etiam appellationum
Capitanei, si sententiae eorum retractae
fuerint, partibus victricibus reddant.
Contributiones ab eisdem civitatibus, ju-
xta decreta Antecessorum nostrorum,
tam pro nostro & Reipublicae usu, quam
etiam in usum civitatum necessarium,
laudatas omnes ex aequo ferant, nec ci-
ves in conferendo, aut Consules in exi-
gendo per Capitaneos impediuntur. Em-
piones & venditiones frumentorum, a-
liarumque rerum quarumcunque non
nisi in foro publico civitatum exercean-
tur. Prohibeantque Capitanei, ne in
viis publicis, villis, aut aliis quibuscun-
que locis ad jurisdictionem castrensem
spectantibus tale quid in praejudicium ci-
vitatum fiat. Deprehensos etiam exter-
nos, & circumforaneos Scotos, Judaeos,
similesque penes, in Constitutionibus
Prussiae & Privilegiis civitatum descri-
ptis, coerceant. Foralia etiam juxta
LIII prae-

ANNO 1593. præscriptum Constitutionis nullo modo prætextuque exigant. Opificum contubernia ut in civitatibus fiant frequentiora, & incrementa sumant ex villis nostris, & fundo castrensi civitati contiguo opifices tollantur, nec ibidem amplius locum habeant, præsertim lanii, pistores, sutores, sartores, pelliones, & viatores, seu doliares, & id genus alii. Si quis vero artificium in fundo castrensi civitati contiguo exercere velit, a sui generis artificibus contubernium impetrare, & ea ratione contubernii legibus subiectus esse debet. Ab onere Podvodarum quemadmodum hætenus civitates omnes Prussiae immunes fuerunt, ita in posterum perpetuis temporibus illas ab his immunes esse volumus. Novarum etiam vestium venditores contraminorum civitatum jura & decreta, ab Antecessoribus nostris lata, in fundo castrensi Capitanei non ferant. Cumque expositum Nobis esset, quasdam civitates minores adeo esse oppressas, ut nec possint, nec audeant pro injuriis in iudicio nostro contra Capitaneos actionem instituere, ideo statuimus, ut liceat in posterum civitatibus prædictis conjunctim pro injuria cujuslibet civitatis contra Capitaneos communi nomine in iudicio nostro experiri. Promittimusque verbo nostro Regio pro Nobis & Serenissimis Successoribus nostris, quod circa easdem immunitates, prærogativas, concessionem nostras prædictas civitates nostras Prussiae minores omnes & singulas conservabimus, & manutenebimus, & Successores nostri conservabunt, & manutenebunt, neque eas violari patiemur. Quod si aliquis eis contravenire præsumpserit, de eo Nos justitiam competentem ipsis juris ordine administraturi sumus. Quod ad omnium & singulorum, præsertim vero Capitaneorum nostrorum, & Tenutiariorum locorum quorumvis Prussiae notitiam deducimus, eisque mandamus, ut ipsos etiam in iisdem prærogativis omnibus & singulis, quas præsentibus illis concedimus, & ipsi conservent, & ab aliis conservari curent, & contra transgressores suprascriptorum sine ulla tergiversatione executionem, pro gratia nostra, & sub poenis in negligentibus Officialibus in legibus sancitis, faciant. In cuius rei fidem &c. Datum Varaviae die duodecima Mensis Aprilis, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo tertio, Regni nostri sexto.

SIGISMUNDUS Rex.

CCLXXXVI.

ANNO 1593.

Confirmatio Decreti Commissarialis, quo donationes ab ALBERTO Seniore factae cassantur. Datum Gedani die ultima Aug. Anno Domini 1593. Ex Archivo Regni, Lib. sub Litt. WP. fol. 330.

SIGISMUNDUS &c. Significamus præsentibus Literis nostris hujus & futuri temporis, tam in Magistratu aliquo constitutis, quam privatis, ad quos hæ nostrae Literae pervenerint, universis & singulis. Cum felici hac in paternum nostrum Regnum Sueciae protectione in civitatem etiam hanc nostram Gedanensem pervenissemus, eodemque ab Illustri in Prussia Duce, Cognato & Affine nostro charissimo, Legati ad Nos adissent, prolatas coram Nobis fuisse nomine ejusdem Illustris in Prussia Ducis literas Commissarialium, olim a Divae memoriae SIGISMUNDO AUGUSTO, Decessore & Avunculo nostro desideratissimo, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo octavo, post priores Anni sexagesimi sexti Commissarios in Prussia Ducatum allegatorum, quibus literis largitiones, alienationes & donationes, in universumque obligationes, & hæ omnes, quae ingravescere ætate Illustris quondam in Prussia Ducis, Domini ALBERTI Senioris, ab expeditione usque Marienverdensi contra ERICUM Ducem Brunsvicensis, ad finem usque Anni sexagesimi sexti, partim per obreptionem, partim aliis malis artibus Consiliariorum quorundam, publico postea supplicio affectorum opera, sub sigillo manumque ejusdem Illustris quondam in Prussia Ducis editæ in aliorum manus perveniscent, jam ante per Commissarios, publica Comitiorum Regni autoritate ad constituendas res Ducatus illius missos, sublata, rescissæque eorundem etiam secundorum Commissarialium, cum ejusdem divae memoriae Avunculi nostri, tum Senatus & Ordinum Regni, uti ex ipsis literis cassationis patet, autoritate peculiariter etiam rescinduntur, tolluntur, damnanturque, quarum quidem literarum Commissarialium tenor de verbo ad verbum hisce insertus est hic:

Nos Joannes a Słazewo Palatinus Brestensis &c. Vide supra pag. 379.

Ex quibus quidem literis, sigillis, & manuum subscriptionibus commemoratorum Commissarialium munitis, omni-que ex parte integris & illæsis, apud Nos exhibitis, cum omnes ejus temporis inferi-

ANNO 1593. scriptiones, obligationes, & literas a commemorato quondam Illustrissimo in Prussia Duce ALBERTO Seniore obtentas publicas eorundem Commissarialium autoritate legitime inductas rescissasque fuisse, demonstratum Nobis fuisset, nihilominus tamen partim in manibus quorundam hujusmodi literas aliquas adhuc versari jactarique, partim negotium etiam quosdam cum ipsi Illustrissimo in Prussia Duce, tum Ordinibus Ducatus ejus ex illis nonnunquam exhibere, non dubitare simul Nobis ostensum esset, utque & autoritatem supra commemorati divae memoriae Avunculi nostri publice interpositam, nostra etiam autoritate tueri, & tranquillitati Ducatus ejus consulere, & hominum importunitati hujusmodi obviam ire vellemus, diligenter supplicatum Nobis fuit, Nos tum æquitati, tum juribus etiam regalibus nostris nihil magis convenire arbitantes, quam ut quae ad supremi Domini nostri jus statumque, & tranquillitatem Ducatus ejus constituendam publica quadam autoritate acta sunt, ipsi etiam, quantum in Nobis est, tueamur, executionique mandemus super recensitis Decreti cassationis Commissarialium literis, innitentes, omniaque alia rescripta, in contrarium quibuscunque modis impetrata, & impetranda, cassantes, idem Decretum cassationis nunc nostra quoque autoritate confirmamus, roboramus, perpetuisque temporibus firmum ac ratum esse debere decernentes, nullaque in parte derogatum ei volentes, omnes ejus generis & temporis literas, ab Illustri quondam in Prussia Duce ALBERTO quacunque ex causa & nomine profectas, & a quocunque cujuscunque status, eminentiae aut conditionis, sive intra, sive extra Regnum is fuerit, impetratas, eadem nostra Regia autoritate denuo rescindimus, cassamus, easque nullius roboris, ac valoris perpetuis temporis esse debere, possessoresque ejusmodi literarum, & inscriptionum ad exhibendum, & restituendum eas repetentibus de jure teneri, & cujusvis Magistratus officio compelli debere statuimus, ab iisdemque cum ipsum Illustris in Prussia Ducem, Successoresve ejus, tum Ordines ipsos Ducatus ejus in perpetuum liberos pronunciamus decernimusque, quemadmodum quidem nos in causa LEZDÆORUM * omnes obligationes, inscriptiones, literas, in universumque omnia acta, ad causam ean-

* LEZDA chartam significat, qua alicui libertas a teloneo, vel a quocunque censu inscribitur. Gloss. du Conge.

dem pertinentia, quae apud fiscalem ANNO nostrum certa ex causa detinebantur, 1593. hoc ipso tempore commemorati in Prussia Ducis Legatis tradi mandavimus eademque omnia in perpetuum rescindentes cassantesque, eundem Illustris in Prussia Ducem, Successoresque Illustritatis ejus, tum ipsos Ducatus ejus Ordines ab iisdem perpetuis temporibus liberos esse, ac si quis forte negotium ex ejusmodi, & similibus literis facessere illis voluerit, tanquam in causa ad autoritatem nostram Regiam maxime pertinente, Nos Successoresque nostros curaturos eos, defensoresque, nostro ac Successorum nostrorum nomine præsentibus hisce, verbo nostro Regio promittimus, spondemusque. Quæ cum omnia firma, & rata esse velimus, ad omnium singulorumque notitiam hæc deducentes, nequis contra literas has nostras attentare quid audeat, pro gratia nostra, & sub poena contra violatores mandatorum nostrorum sancita, serio mandamus, majoris fidei ac roboris causa &c. Datum Gedani die ultima Mensis Augusti Anno Domini MDXCIII. Regni nostri sexto.

SIGISMUNDUS Rex.

CCLXXXVII.

Plenipotencia Internuntiorum Marchionis Brandeburgensis in negotio Prussiae. Dat. Coloniae ad Spream 2. Jan. Anno 1605. Libr. sub Litt. V. T. fol. 102.

SIGISMUNDUS, &c. Significamus &c. Oblatas Nobis esse Literas pargameneas infra scriptas fidei Internuntii ab Illustrissimo JOACHIMO FRIDERICO Marchione Brandeburgensi &c. & in Prussia Duce ad continuandum negotium Prusficum datas, sanas, salvas, omnique suspicionis nota carentes, manuque ipsius propria subscriptas, & sigillo ejusdem appenso munitas. Earum vero Literarum tenor est talis: Nos Dei Gratia JOACHIMUS FRIDERICUS Marchio Brandeburgensis, Sac. Rom. Imperii Archicamerarius & Elector, in Prussia &c. Dux &c. Omnibus & singulis Literas hæc visuris, testatum facimus, quod ad Serenissimum ac Potentissimum Principem Dominum SIGISMUNDUM III. Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithvaniae &c. Dominum Consanguineum & Affinem nostrum observandissimum, ut & Reverendissimos, Illustrissimos Domin. Senatores Ordinis Inelyti Regni, in Comitibus Generalibus Varaviae unanimiter congregato, Dominos Amicos & Vicinos nostros

L1111 2

appri-

ANNO apprimè dilectos & honorandos, præsentium exhibitores Illustrissimos, Magnificos, Generosos Vasallos, & Consiliarios nostros primarios & secretiores fideliter Nobis dilectos, Medigonem Raymarum Granchz, Liberum Baronem in Putlitz, Isaacum Kracht, Christophorum Benckendorf Vicecancellarium, & Joachimum Hubner, in Pruthenico negotio tandem ad exitum certum & firmum perducendo cum plenis & sufficientibus mandatis ablegaverimus. Quod quidem jus nostrum in Ducatu Prussiae Nobis competens, utpote a Divis Regibus Poloniae, Domino SIGISMUNDO AUGUSTO, Domino STEPHANO (quorum animae in benedictione) & jam regnante sua Regia Serenitate Domino SIGISMUNDO III. cujus nomen debitaè observantiae ergo reiteramus, Illustrissimis Majoribus nostris beatae recordationis Nobis item ac omnibus ex nostra Familia in Electoratu succedentibus, in omnium Regni Ordinum aspectu & frequentia, nemine penitus contradicente, assignatum solenniter, & amplissime confirmatum, ac redintegratum, ulteriore probatione non indigeat, tamen conservandi, continuandi, & ad posteros propagandi ejus causa, praedictis nostris Consiliariis & Legatis integram, plenam, liberam & absolutam potentiam ac facultatem dedimus, nomine & loco nostro Ser. R. Majestatem nec non Illustrissimos & Amplissimos Dominos Senatores ac Ordines Augustissimi Regni Poloniae compellendi, cum Illustritate ejus, & Reverendissimis Illustribus ac Magnificis eorum Dominationibus conferendi, tractandi, concludendi, atque omnia ea faciendi, quae temporis opportunitas, & negotii ipsius rationes & momenta, mores item consuetudoque Regni Poloniae exigent, & quae Nobis ipsis, si coram Varaviae essemus, praestanda & perficienda forent. Damus itaque, tribuimus & largimur nominatis Consiliariis & Legatis nostris universis & singulis, ad praedicta omnia peragenda huiusce Literis nostris absolutam, plenam, integram ac liberam potentiam & facultatem omni meliori forma, via, ac modo, sicut de jure, aut in clyti Regni Regiaeque Curiae consuetudine id rite & legitime fieri potest, atque cum clausulis omnibus legitimis, necessariis, salutaribus, & ad rem ipsam pertinentibus, ac si expressis verbis illae omnes ac singulae huic Plenipotentiae insertae essent. Quin etiam si in tractatione earum rerum ad aliqua se Legati nostri obtulerint, aut nostra vice quid promiserint, quae speciale mandatum & auctoritatem nostram requirere vide-

buntur, hanc quoque ipsis tribuimus, non minus ac si expressa illa omnia hic essent, quanta & quoties omnino singulis in rebus opus habebunt. Quaecunque autem a Legatis nostris in hoc negotio instituta, gesta, conclusa, ac peracta fuerint, ea omnia rata & grata Nos habituros, nec unquam impugnatos, sed fide bona, quaeque Principem Beneficiarium decet, sine ullo effugio aut exceptione tam juris quam facti, sineque dolo & fraude praestituros & impleturos promittimus atque asseveramus. In quorum omnium & singulorum fidem ac certitudinem, firmitus ac evidentius testimonium, praesentes manu nostra, re bene deliberata, subscripsimus, & sigillo nostro roboravimus. Data Coloniae ad Spream ex Arce nostrae Electorali postridie Kalendas Januarii Anno MDCV. ineunte. JOACHIMUS FRIDERICUS ELECTOR. Johan a Loben Cancellarius mp. Quas quidem Literas Nos in Acta inscribi & earum rescriptum authenticum extradi mandavimus, volentes ut robur suum atque earum originales obtineat. In cuius rei fidem &c. Datum Varaviae die 30. Mensis Jul. Anno Domini MDCV. Regnorum nostrorum Poloniae XVIII. Sueciae XII. Relatio &c.

CCLXXXVIII.

Tractatus & Conditiones habitae cum Internuntiis Brandenburgensibus in negotio Prussiae. Dat. Varaviae 30. Jul. 1605. Ex Archiv. Regni Libr. V. T. fol. 103.

SIGISMUNDUS &c. Significamus &c. Oblatas esse Nobis Literas infra scriptas papyreas manibus Internuntiorum Illustris JOACHIMI FRIDERICI Marchionis & Electoris Brandenburgensis sub scriptas, & sigillis eorundem ob signatas, sanas, salvas & omni suspicionis nota carentes, quas ut in Acta nostra inscribere mandare dignemur, supplicatum Nobis est. Earum vero Literarum tenor est talis.

„ Nos Vedigo Reimar Gancz, liber Baro in Putlitz & Wolfshagen &c. Isaac Kracht in Lindenberck &c. & Joachimus Huebner &c. Illustrissimi Principis ac Domini Domini JOACHIMI FRIDERICI Marchionis & Electoris Brandenburgensis &c. Consilarii & Legati significamus notumque facimus praesentibus huiusce, quorum interest, intereritque, hujus & futuri temporis universis & singulis. Cum de jure successionis in Ducatu Prussiae retinendo confirmandoque aliasque

ad

ANNO ad eam rem pertinentes condiciones tractandas, ad Serenissimum Principem ac Dominum SIGISMUNDUM III. Dei Gratia Regem Poloniae &c. Illustrissimum Senatum & Amplissimos Regni Ordines in Comitibus Regni plena cum facultate & mandatis, cuius rei plenipotentia nostra exhibita & tradita fidem fecimus, missi essemus. Ac vero ob temporis negotiorumque difficultatem de toto negotio nihil dum certi in hisce Comitibus constitui potuisset, interim tamen & de conditionibus certis responso Regio comprehensis Nobiscum actum, & cura Illustrissimi acri Principis, Ducatusque ejus administratio, quoad in futuris Comitibus omnium Ordinum consensus a S. R. Majestate atque Amplissimo Senatu ad causam adjungeretur, certis itidem conditionibus jure successionis in eo interim, in quo nunc est, statu integre relicto, in Personam supra memorati Illustrissimi Principis nostri, Marchionis Electoris Brandenburgensis, eidem responso a Sac. Regia Majestate, cum consilio & consensu Senatorum suorum delata fuisset. Quod easdem condiciones praefato responso comprehensas, secundum ejusmodi responsi tenorem, quemadmodum Illustrissimi Principis nostri nomine plenum integrumque nostrum consensum in eas praebuimus, easdemque per omnia accepimus, praebemus, accipimusque praesentibus hisce. Ita in omnibus ejusdem responsi punctis, clausulis, articulis commemoratam Illustrissimam Celsitudinem suam integras, illas, firmeque & inviolabiliter observaturam, praesenti hac nostra cautione cavemus, spondemusque. Praeter condiciones etiam, in responso Regio comprehensas, usuras summae Piltenerensis, tam futuras, quam praeteritas condonatas esse, neque unquam repeti libere repetiturum iri. Quae omnia sub fide ac verbo Illustrissimi Principis nostri, ut a quo quidquid Illustris. Celsitudinis ejus nomine promiserimus, constituerimusve, Illustrissimam Celsitudinem suam integre inviolabiliterque servaturam, mandatis nostris a nobis exhibitis ostendimus, cavemus, promittimus, spondemusque omnia bona fide & sine dolo. Majoris fidei causa praesentes manuum nostrarum subscriptione, & sigillorum nostrorum impressione confirmamus. Actum Varaviae X. die Martii Anno MDCV.

Wedigo Reimer. GL. Baro in Putlitz. mpp.
Isaac Kracht. mpp.
Joachimus Huebner. mpp.

Tom. IV.

Quas quidem Literas in Acta inscribi, ANNO & earum rescriptum authenticum extradi mandavimus, volentes, ut robur suum atque earum Originales obtineant. In cuius rei &c. Datum Varaviae die 30. Mensis Julii, Anno Domini MDCV. Regnorum nostrorum Poloniae XVIII. Sueciae vero Anno XII.

Relatio Reverendi in Christo Patris D. Mathiae Pstrokowski Episc. Premis. & R. P. Vicecanc.

CCLXXXIX.

Diploma SIGISMUNDI III. Poloniae Regis, quo, vita functo GEORGIO FRIDERICO, Curatio Ducis & Ducatus Prussiae confertur JOACHIMO FRIDERICO Electori Brandenburgensi. Datum Varaviae II. Mart. Ann. 1605. Ex Archiv. Regni Lib. sub Litt. VT. fol. 109.

SIGISMUNDUS &c. Significamus &c. Quod cum Illustri Principe Domino GEORGIO FRIDERICO Marchione Brandenburgensi in Prussia Duce &c. Consanguineo nostro desideratissimo, cui cura Illustris acri in Prussia Principis Domini ALBERTI FRIDERICI a Serenissimo Decessore nostro Divo STEPHANO Rege concessa, ac a Nobis confirmata fuerat, vita functo alius a Nobis pro jure supremi & directi Domini nostri, praefato Illustri acri Principi Curator, & Ducatus in Prussia Administrator esset sufficiens. Nos considerantes & praeculis habentes Illustrissimi Principis Domini JOACHIMI FRIDERICI Marchionis & Electoris Brandenburgensis, ac in Prussia Ducis, Consanguinei nostri charissimi, partim singulare erga Regnum hoc nostrum, Nosque adeo ipsos studium, partim etiam arctum agnationis vinculum, quod Celsitudini suae cum Illustri Principe ALBERTO FRIDERICO praedicto intercedit, faciendum Nobis existimavimus, non tam juris necessitate adacti, quam adducti mera gratia & benevolentia nostra erga eundem Illustrissimum Principem Electorem, Dominum JOACHIMUM FRIDERICUM, ut ad postulata Celsitudinis ejus, quae ipsa fuerunt etiam praeterea multorum tam Serenissimorum Regum, quam Illustrium Germaniae Principum & Electorum, Consanguineorum, Amicorum & Vicinorum nostrorum charissimorum, Legationibus & intercessionibus ornata, curationem praefati Illustris Domi-

ANNO Domini ALBERTI FRIDERICI Ducis in 1605. Prussia, Ducatusque ipsius universi, ac bonorum denique ac reddituum ex eo Ducatu quacunque ratione provenientium, (quæ alioquin curatio Nobis ipsis, ut directo totius Prussiae Domino, in tam tristi Illustris Domini Ducis in Prussia casu præ cæteris omnibus hominibus compe- rebat) ad Celsit. potissimum ipsius deferremus. Eumque Curatorem præfati Illustri Domini ALBERTI FRIDERICI Ducis, & totius Ducatus Administratorem & Gubernatorem autoritate nostra Regia crearemus & constitueremus, admittendo Celsitudinem suam ad regimen Ducatus istius cum titulo ipsius, ita quidem, ut eum Ducatum Celsitudo ejus obineat, gerat, atque administret, cum omnibus proventibus, fructibus, utilitatibus, emolumentis, prærogativis, etiam & præ- eminentiis, quibuscunque & quocunque nomine vocatis, ad Ducem in Prussia pertinentibus, salvis tamen in omnibus & per omnia iuribus nostris, Regni- que nostri Ducatusque illius ac ejus subdito- rum, pactisque antiquis, quæ omnia facta & testata conservari, nec ullum iis præjudicium hac ejusmodi curationis & gubernationis atque administrationis con- cessione adferri volumus. Quoniam au- tem administratio, gubernatio, curatio denique hæc omnis ex illa, quam dixi- mus, Illustris Domini ALBERTI FRIDE- RICICI Ducis mentis ægritudine dependeat, volumus, & his Litteris diligenter om- nino cavemus, ut Illustritati ejus in hac quidem infirmitate valetudinis constitu- ta, de rebus omnibus, ad victum & cul- tum corporis pertinentibus, per Illustris- simum Dominum Principem Electorem JOACHIMUM FRIDERICUM prædictum pro dignitate prospiciatur. Si vero, quod maxime optamus, Illustritas ipsius ad pristinam mentis sanitatem per DEI gratiam redierit, liberosve masculos hæ- redes susceperit, illi ipsi, vel illis, ubi ad ætatem legitimam pervenerint, & non alias, nec prius Ducatu ipse cedere Illustrissimus Dominus Princeps JOACHIMUS FRIDERICUS, & curationis & admi- nistrationis suæ rationes reddere tenebi- tur. In eis tamen reddendis, si quid res- pectu ejus Ducatus Illustritas ejus sumptus fecerit, aut erogaverit, id omne ut re- cte expensum suscipi debebit. Nec mi- nus Illustritatis quoque ipsius Conjugi, Dominae MARIE LEONORÆ, natæ ex Juliacensi & Clivensi, Montensique Fa- milia, Marchionissæ Brandeburgensi, ac in Prussia Ducissæ prospectum esse vo- lentes, diligenter hoc privilegio nostro cavemus, ut jura Illustrit. ipsius quod

ad rationes dotis & contradotis ac dona- ANNO tionis propter nuptias attinet, integra, facta & testata conserventur. Atque hæc qui- dem omnia, quæ ad præsentem concessio- nem nostram pertinent, ut suum sortiantur effectum, Literas & Mandata nostra de- dimus, quibus eam concessionem no- stram Statibus ejusdem Ducatus denun- tiamus, omniaque faciemus, quæ ex au- thoritate nostra ad pacandam, retinen- damque Celsitudinem ipsius pacificam curatelæ Ducatusque ipsius administratio- nem pertinere videbuntur. Salvis ma- nentibus omnibus illis conditionibus, quæ in proxime præteritis Comitibus Var- saviensibus a Nobis, consilio consen- suque Senatorum nostrorum, statuta & determinata, nec non per Dominos Le- gatos Celsit. ipsius, sufficienti mandato & plenipotencia instructos, rata, grataque habitæ sunt, quas, acsi hic expresse in- fertæ essent, factas testasque manere, & firmiter observari volumus. Itaque cu- rationem propter Illustris Domini AL- BERTI FRIDERICI, Ducatusque Prussiae administrationem & gubernationem, quam Illustrissimo Principi Electori Domi- no JOACHIMO FRIDERICO contulimus, assignavimus & dedimus, Nos & Suc- cessores nostros ejusdem Celsit. conserva- re & manutenere promittimus. Salvis per omnia iuribus Regni nostri Ducatus- que illius, & pactis veteribus manenti- bus, quibus omnibus nihil per præsen- tes derogatum esse volumus. In quorum omnium & singulorum præmissorum fi- dem præsentibus manu propria subscrip- timus, & sigillo Regni nostri communiri jussimus. Datum Varavia die 11. Men- sis Martii Anno Domini 1605. Regnorum nostrorum Poloniae 18. Sueciae vero An- no 12. Præsentibus Illustrissimis, Reve- rendissimis, Illustribus, Magnificis, Ge- nerosis & Nobilibus Joanne Zamoycki Archiepiscopo Leopoliensi, Bernardo Ma- ciejewski Sac. Rom. Eccl. Cardinali, E- piscopo Cracoviensi, Petro Tylicki Vla- dislaviensi & Pomeraniae, Laurentio Go- slicki Posnaniensi, Alberto Baranowski Plocensi, Simone Rudnicki Varmieni, Martino Szyfzkowski Luceoriensi, Ma- thia Pstrokoński Premisliensi, & Regni Poloniae Vicecancellario, Laurentio Gem- bicki Culmensi, Christophoro Kazimir- ski Kijoviensi, Paulo Wolucki Camene- censi, Episcopis; Hieronymo Gostom- ski Posnaniensi, Sredensique nostro Ca- pitaneo, Nicolao Christophoro Radzi- wił Duce in Olyka & Nieswież Vilnensi Szadoviensi nostro Capitaneo, Geor- gio Mnizzech de magna Kuńcozyce Sen- domiriensi, Leopoliensi, Samboriensi- que

ANNO quoque Capitaneo, Alexandro Koniecpolski 1605. Siradiensi, Tarnoviensique nostro Cap- itaneo, Carolo Chodkiewicz Capitaneo nostro Samogitiae, Stanislae Minski Lan- ciciensi, Plocensique nostro Capitaneo, Stanislae Gulski Russiæ, Barenisque nostro Capitaneo, Stanislae Krasinski Plocensi, Hieronymo Paris Masoviæ, Janussio Duce a Zbaraz Braclaviensi, Palatinis; Joanne Comite ab Ostrog Posnaniensi, Stanislae Bykowski Lan- ciciensi, Siradiensique nostro Capitaneo, Petro Myszkowski a Myrow Lublinensi, Tytziensique nostro Capitaneo, An- drea Firley de Dambrowica Radomiensi, Zbigneo Ossolinski Zarnoviensi, Ca- stellanis; Christophoro Dorochoystayski Mag. Duc. Lith. Supremo Marschalco, Leone Sapieha Mag. Duc. Lith. Can- cellario, Nicolao Wolski Regni, Petro Wiesiolowski Mag. Duc. Lith. Curia- Marschalco, Andrea de Bnin Opaliń- ski Regni nostri Secretario Majore, Hen- rico Firley Scholastico Cracoviensi, & Joanne Thoma Drohojewski Cap- itaneo Premisliensi Referendariis Curia- nostræ, Jacobo Lempicki Gnesnensi, Cracoviensi, Canonico, Reinholdo Heyn- denstein, Secretariis; & aliis quam plurimis Dignitariis, Secretariis & Aulicis nostris. SIGISMUNDUS Rex.

CCXC.

Ratificatio JOACHIMI FRIDERICI E- lectoris Brandenburg. ac Ducis Conditionum ab ejus Legatis cum Rege Regnoque Poloniae conventarum: ubi quoque usurae summae Piltensis tam præterita quam futurae condonantur. Dat. Coloniae cis Suenum 2. Jul. An- no 1605. Ex Archivo Regni Libr. V. T. fol. iii.

SIGISMUNDUS &c. Significamus &c. Oblatas esse Nobis Literas infra scriptas pagameneas manu Illustris Domini JOACHIMI FRIDERICI Electoris subscriptas, & sigillo ejusdem appenso in serico albo & nigro communitas, fa- nas, salvas, illofas, omni suspicionis nota carentes, quas ut in Acta Cancellariæ nostræ inscribere mandare dignaremur, supplicatum Nobis est. Earum vero Literarum tenor de verbo ad verbum est talis. „Nos Dei Gratia JOACHIMUS FRIDERICUS Marchio Brandenburgensis, Sacri Rom. Imperii Archicamerarius & Elector, Prussiae, Sterinensium, Pome- raniae, Cassubiorum, Vandalorum, nec

non in Silesia Crofna & Carnovia Dux, ANNO Burgravius Norembergensis. Rugiæ. 1605. que Princeps. Universis & singulis, ad quorum notitiam præsentibus nostræ Li- teræ pervenerint, significamus & notum facimus. Cum ad Serenissimum Prin- cipem ac Dominum, Dominum SIGIS- MUNDUM Tertium Dei Gratia Regem Po- lonia, Magnum Ducem Lithuaniae, Rus- siae, Prussiae, Masovia, Samogitiae, Livo- niaeque &c. nec non Suecorum, Gotto- rum, Vandalorumque hereditarium Re- gem &c. Dominum nostrum Clementissi- ac Consanguineum & affinem observan- dum nec non Illustrissimum Senatam & Amplissimos Regni Ordines in Comitibus, Varsoviae proxime habitis, congregatos Dominos itidem & amicos sincere Nobis dilectos, Illustres, Magnifici & Generosi Consilarii secretiores nostri & apprime fideles Wedigo Reymar Gantz Liber Ba- ro in Putlitz & Wolfshagen, Isaac Kracht in Lindenberg & Joachimus Huebner ju- ris nostri super successione Ducatus Prussiae retinendi, ac possessionis ejus- dem apprehendendæ nec non transigen- darum conditionum quarundam causam hanc concernentium gratia cum Pleni- potentia a Nobis ablegati essent, iique temporis brevitatem interclusi, & nego- tiorum mole impediti cum Ser. Reg. Ma- jestate, & Illustrissimis ac Amplissimis Re- gni Ordinibus de summa rei transigere tunc non potuerint, interim tamen de certis conditionibus responso Regio com- prehensis tractatus intercesserint, & ut super transactis de ratihabitione nostra cautionem suam interponerent, ab ip- sis postularum fuerit. Quam & in scrip- tis, ut insertio sequens de verbo ad verbum testatur exhibuerunt. Nos Wedigo Reymar Gantz Liber Baro in Putlitz & Wolfshagen, Isaac Kracht in Lindenberg & Joachimus Huebner Illu- strissimi Principis ac Domini Domini JO- ACHIMI FRIDERICI Marchionis & Ele- ctoris Brandenburgensis Consilarii ac Le- gati, significamus notumque facimus præsentibus hisce, quorum interest, inter- itive, hujus & futuri temporis univer- sis & singulis. Cum de jure successio- nis in Ducatu Prussiae retinendo confir- mandoque, aliasque ad eam rem condi- tiones pertinentes tractandas ad Serenissi- mum Principem ac Dominum, Dominum SIGISMUNDUM III. Dei Gratia Regem Po- lonia &c. Illustrissimum Senatam ac Amplissimos Regni Ordines in Comitibus Regni plena cum facultate & mandatis, ejus rei plenipotencia nostra exhibita & tradita fidem fecimus, missi essemus: Mmmmm 2 20

ANNO
1605.

ac vero ob temporis negotiorumque difficultatem de toto negotio nihil dum certi in hisce Comitibus constitui potuisset, interim tamen & de conditionibus certis responso Regio comprehensis nobiscum actum, & cura Illustrissimi aegri Principis, Ducatusque ejus administratio, quoad in futuris Comitibus omnium Ordinum consensus a Sac. Reg. Majestate atque Amplissimo Senatu ad causam adjungeretur, certis itidem conditionibus jure successionis, in eo interrim, in quo nunc est, statu integre relicto, in Personam supra memorati Illustrissimi Principis nostri Marchionis Electoris Brandenburgensis eodem responso a Sac. Reg. Majestate cum consilio & consensu Senatorum suorum delata fuisset. Quod easdem conditiones praefato responso comprehensas, secundum ejusdem responso tenorem, quemadmodum Illustr. Principis nostri nomine plenum integrumque consensum nostrum in eas praebuimus easdemque per omnia accepimus, praebemus, accipimusque praesentibus hisce. Ita in omnibus ejusdem responso punctis, clausulis, articulis, commemoratam Illustrissimam Celsitudinem suam integras illasque, firmique & inviolabiliter observaturam praesenti hac nostra cautione cavemus spondemusque. Praeter conditiones etiam in responso Regio comprehensas, usuras summæ Piltenis, tam futuras quam praeteritas, condonatas esse, neque unquam repeti debere repetitumve iri: Quæ omnia sub fide ac verbo Illustrissimi Principis nostri, ut quidquid Illustrissimæ Celsitudinis ejus nomine promiserimus constituerimusve, Illustrissimam Celsitudinem suam integre inviolabiliterque servaturam, mandatis nostris a Nobis exhibitis ostendimus, cavemus, promittimus spondemusque bona fide & sine dolo, Majoris fidei causa praesentes manuum nostrarum subscriptione, & sigillorum nostrorum impressione confirmamus. Actum Varaviae die X. Martii Anno Domini MDCV. Quod illam ipsam cautionem & contextum ejusdem cum omnibus insertis articulis & clausulis sub verbo Principali pro propria recognoverimus, recognoscimus, ratam habemus, ratificamus, & ratam esse volumus, imo in Nos sancte recipimus, promittimus, & pollicemur, Nos nostrosque Heredes masculos, & in Electoratu succedentes, puncta universa & singula in ea contenta inviolabiliter observaturos, nec ullo unquam tempore aliquid, quod ipsam vel jure vel facto infringere, aut labefactare possit,

concessuros vel permissuros esse. In cujus ANNO
1605. fidem firmiorem praesentes subscriptione & sigillo nostro Electorali communivimus & corroboravimus. Quæ dabantur Coloniae cis Suevum secunda die Mensis Julii Anno Virginei Partus supra Sesquimillesimum Centesimo quinto. JOACHIMUS FRIDERICUS Elector Joannes a Joben Cancellarius mp. "

Quas quidem Literas supra scriptas in Acta Cancellariæ nostræ inscribimandavimus, volentes, ut earum rescriptum authenticum non secus ac si originales haberentur, robur suum debitum semper obtineat. In cujus rei fidem &c. Datum Cracoviae die XXX. Mensis Julii Anno Domini MDCV. Regnorum nostrorum Poloniae XVIII. Sueciae vero Anno XII.

Relatio Reverendi in Christo Patris Domini Mathiae Pstrokonski Episcopi Premisliensis & R. P. Vicecancellarii.

CCXCI.

*Responsum SIGISMUNDI III. Poloniae 1609.
Regis datum Nuntiis Nobilitatis Prussiae. Varaviae 25. Feb.
1609. Ex Archivo Thef. Regni.*

Quod fidem obsequiaque in Sacram Regiam Majestatem, Dominum nostrum clementissimum, Regnumque, vestra testificamini, ut officium ea in re vestrum S. R. Majest. Amplissimique Regni Ordines agnoscunt, ita clementia & propensione sua complecti, prosequi; ea non intermittent. De negotio Illustrissimi Principis Electoris ita Sacra Reg. Majestas, Dominus noster clementissimus, cum Amplissimo Senatu statuit, ut ipsius quidem Feudi negotium, sine alterutrius partis juris praepjudicio, ad proxime futura Comititia in eo, in quo nunc est, statu integrum relinqueret: Curatelam Illustrissimi Principis ALBERTI iis per omnia conditionibus, quibus laudatissimae memoriae Illustrissimus Parens ejus illam habuit, ex Amplissimi Senatus sententia Illustrissimae Celsitudinis ejus conferendam censeret. Inprimis vero, quemadmodum inter superioris curatellae conditiones, Illustrissimi Principis ALBERTI FRIDERICI aegri conditioni prospectum voluit, ita nunc etiam summae curae S. Reg. Majestati id est, & posthac etiam erit: libertates item, jura, privilegia, ut aliorum Ordinum, ita Equestris etiam, per omnia integra salvaque esse vult; utque secundum formulam regiminis om-

ANNO 1609. nia in Ducatu eo administrantur, statuit: neve contra ejusdem regiminis formulam quid quomodocunque fiat, aut novis impositionibus, oneribusve graventur, permittet: in universumque jura, privilegia, donationes, praerogativas immunitates, consuetudines honestas & laudabiles, denique omnia & singula, quae ut aliis incolis Ducatus Prussiae, ita inprimis Equestri Ordini, vel ab Ordine Teutonico, vel a Serenissimis Poloniae Ducibus, divae memoriae CASIMIRO, caeterisque Regibus Decessoribus Sacrae Regiae Majestatis, juste, legitimeque concessa, & denique ab Illustrissimis Domus Brandenburgicae Principibus confirmata sunt, Sacra Regia Majestas confirmat, nullaue re violari minuique sinet: sed pro jure directi & supremi domini sui, iisdem perpetuo eos conservabit, tuebiturque. Cumque Equestris Ordinis nomine questi fueritis, contra jura, libertatesque Equestris Ordinis non pauca superioribus temporibus in vecta, contra dignitatem etiam, jusque supremi & directi domini Sac. Reg. Majestatis atque Regni, partim scripto, partim re attentari; Commissarios Sacra Reg. Majestas, Dominus noster clementissimus, summa cum potestate mittet, qui omnibus iis de rebus cognoscant, statuuntque. Coram iis igitur, si quae minus juste onera imposita Equestri Ordo sibi existimet, in eo Conventu, qui ob eam rem indicetur, demonstrare ea poterit. Mandabit iis Sacra Regia Majestas, Dominus noster clementissimus, ut si quae hujusmodi docuerint, ea in integrum restituant aboleantque, & omnibus dissensionibus, gravaminibusque, tam publicis quam privatis sublatis, ad pristinum statum tranquillitatemque, secundum aequitatem Ducatus ejus, jura, libertates & consuetudines omnia revocent, in tranquillo statu Ducatum collocent. Quibus ex rebus, quemadmodum singularem clementiam propensionemque Sac. Reg. Majestatis, atque Amplissimi Senatus, facile Ordo Equestris Ducatus ejus perspicit, ita omni fide obsequioque vicissim, ea de re Sac. Reg. Majestati promeritos non dubitant.

Ad Mandatum Sacrae Reg. Majestatis proprium.

Hieronymus Cielecki.

CCXCII.

Ejusdem Responsum Legatis Civitatum Prussiae datum. Ibidem eodem Anno & die. Indidem. Tom. IV.

Fidem obsequiaque Sac. Reg. Majestatis ANNO
1609. ti, Domino nostro clementissimo, Regnoque a vobis delata, ea clementia atque propensione Sac. Reg. Majestas, Dominus noster clementissimus, atque Amplissimus Senatus accipiunt, quae aliorum fidelium subditorum fidem atque obsequia accipere solent. In negotio Illustrissimi Principis Electoris Prussico, in quo preces vestras ad Serenissimam Regiam Majestatem atque Ordines interposuistis, ita ex Amplissimi Senatus, maximaeque partis Nuntiorum Terrestrium sententia Sac. Regia Majestas, Dominus noster clementissimus statuit, ut ipsum quidem feudi successionisque negotium utriusque partis jure in eo, in quo haecenus fuit, statu integro relicto, ad proxime futura usque Comititia differret. Curatelam autem Illustrissimi Principis ALBERTI aegri, iis per omnia legibus & conditionibus, quibus inclitae memoriae Illustrissimus Elector, Parens Illustrissimae Celsitudinis ejus eam habuit, eidem Illustrissimae Celsitudini suae deferret. Imprimis vero quemadmodum inter superioris curatellae conditiones Illustrissimi Principis ALBERTI FRIDERICI aegri conditioni prospectum Sac. Reg. Majestas voluit, ita nunc etiam summae curae Sac. Reg. Majestati id est, & posthac etiam erit: libertates & jura, privilegia, uti aliorum Ordinum, ita Civitatum etiam, per omnia salva, integra esse vult, neve novis impositionibus oneribusque graventur, permittet; in universumque jura, privilegia, donationes, praerogativas, immunitates, consuetudines honestas ac laudabiles, jurisdictionem, emporia, depositoria, portus, omnia denique alia, tam in genere, quam in specie, quaecunque vel ab Ordine Teutonico, vel Serenissimis Poloniae Regibus decessoribus Sac. Reg. Majestatis, juste, legitimeque concessa, & denique ab Illustrissimae Domus Brandenburgicae Principibus data & confirmata sunt, quorumque in usu & possessione haecenus fuerunt, Sacra etiam Regia Majestas confirmat, nullaue re violari imminuere concedet, sed pro jure directi & supremi domini sui eas perpetuo conservabit, tuebiturque. Cumque partim ab aliis Ordinem Civilem opprimi, partim contra ipsa Regalia, jusque supremi domini Sac. Reg. Majestatis novari quaedam significaveritis, Commissarios Sac. Reg. Majestas, Dominus noster clementissimus, summa cum potestate mittere in Ducatum eum decrevit, qui omnium juris & libertatis aequa ratione habita, si quid contra eum factum Nnnnn ostendat.

ANNO ostensumque fuerit, in integrum restitu-
1609. ant. atque ad aequitatis jurisque nor-
mam omnia revocent. Ad extremum,
quemadmodum pro jure supremi directi-
que domini sui, libenter eadem, qua
alias sibi subiectas civitates clementia S.
Reg. Majestas, Amplissimique Regni
Ordines, Ducatus etiam ejus civitates
complectendas tuendasque sibi putant,
ita ipsas etiam, nullam occasionem omni
fide obsequioque ea promerendi inter-
missuras, pro certo sibi pollicentur.

*Ad Mandatum Sacrae Regiae Ma-
jestatis proprium.*

Hieronymus Cielecki.

CCXCIII.

*Diploma SIGISMUNDI III. Poloniae
Regis, quo, defuncto JOACHIMO
FRIDERICO, Curatio ac Guber-
natio Ducis ac Ducatus Prussiae
Filio ejus JOANNI SIGISMUNDO
defertur. Datum Cracoviae 29.
Aprilis 1609. Indidem.*

SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Polo-
niae, M. Dux Lithuaniae, Russiae, Prus-
siae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae-
que; nec non Suecorum, Gottorum,
Vandalorumque haereditarius Rex. Si-
gnificamus praesentibus Literis nostris,
quorum interest, universis & singulis.
Cum vetustas Majorum nostrorum DD.
Poloniae Regum, ac ab iis derivatas no-
stras quoque proprias necessitudines cum
Illustrissima Domo Brandenburgica, per-
petuumque illius erga Nos Regnumque
nostrum studium, magni, ut par est,
faciamus: defuncto Illustrissimo Princi-
pe Domino GEORGIO FRIDERICO, Mar-
chione Brandenburgensi, & in Prussia
Duce, jus curatorium aegri in Prussia
Ducis, Illustrissimi Principis Domini AL-
BERTI FRIDERICI, ad Nos uti supremum
directumque Dominum devolutum, Il-
lustrissimo Principi Domino JOACHIMO
FRIDERICO, Marchioni & Electori Bran-
denburgensi, ad contestandam nostram
erga eam Domum propensissimam vo-
luntatem benigne contuleramus: Is cum
decessisset e vita superiore anno, deve-
nissetque denuo ad Nos eadem illa cura:
ipsam, non necessitate aliqua juris, sed
quasi pignus nostrae benevolentiae erga
Illustrissimi defuncti Electoris Filium,
Illustrissimum JOANNEM SIGISMUNDUM,
Electorem item & Marchionem Bran-
denburgensem, transferendam iterum
putavimus, quod is Majorum suorum
erga Nos Regnumque nostrum studium,
quasi haereditate in se transmissum, am-

plexus, praeclare tueatur & colat, ejus-
que singularia jam specimina ediderit; 1609.
quique non solum ob vetus agnationis,
sed eo magis ob recens affinitatis vincu-
lum, quo ducta in Conjugem Filia Illu-
strissimi aegri Principis, Illustrati ipsius
arctissime conjunctus est, ex usu & di-
gnitate ejus Illustritatis curam eam ma-
xime gesturus esse videatur. Itaque ex
consilio Amplissimi Senatus nostri, rebus
Ducatus illius per Commissarios nostros
constitutis, jureque nostro directi domi-
nii stabilito, deferimus ad Celsitudinem
ipsius munus curationis, eumque Cura-
torem commemorati Illustrissimi Princi-
pis D. ALBERTI FRIDERICI in Prussia Ducis
auctoritate nostra Regia constituimus,
curationemque & administrationem Ducatus
universi in Prussia, bonorumque
ac reddituum quacunque ratione inde pro-
venientium omnium committimus prae-
sentibus Literis nostris, admittimusque
Celsitudinem ipsius ad regimen Ducatus
ejusdem, jure & potestate Curatoris, ac
vetere titulo in Prussia Ducis, eodem
plane modo, iisdemque per omnia con-
ditionibus, de quibus inter Nos, & fe-
licis recordationis Parentem ipsius, Illu-
strissimum Principem JOACHIMUM FRIDERICUM,
S. R. Imperii Electorem ac Mar-
chionem Brandenburgensem, An. 1605,
conventum, non modo per Legatorum
chirographa, sed etiam ejusdem Illustris-
simi Electoris authenticam comprobatio-
nem transactum fuit. Potissimum au-
tem, quoniam curatio & administratio
haec universa ob Illustrissimi Principis
ALBERTI FRIDERICI mentis aegritudinem
defertur, volumus atque cavemus his
Literis nostris, ut Illustritati ejus in ea
valetudinis infirmitate constitutae, dere-
bus omnibus ad victum & cultum corpo-
ris pertinentibus, per Illustrissimum Prin-
cipem Electorem, Dominum IOANNEM
SIGISMUNDUM, pro dignitate prospiciatur:
sin vero, quod optamus, Illustritas
ejus ad pristinam mentis sanitatem,
per DEI gratiam redierit, prolemque
conjugis ducta masculum haereditatem sus-
ceperit, ipsi quidem Principi ALBERTO
FRIDERICO, si vigorem mentis recupera-
verit, administratione sine difficultate & ne-
gotio decedere; sin Filio demum ea dimit-
tenda veniret, tam demum cum ad le-
gitimam aetatem pervenerit, non alias,
nec prius Illustrissimus Princeps Domi-
nus IOANNES SIGISMUNDUS, Ducatu eo
administrationeque ejus cedere, & cura-
tionis suae rationem reddere tenebitur.
In iis tamen reddendis, si quid respectu
ejus Ducatus Celsitudo ipsius sumptus
fecerit, aut erogaverit, id omne ut re-
ste

ANNO de expensum suscipi debet. Atque
1609. haec quidem Curatoria constitutio & or-
dinatio nostra, ut debitum fortiretur ef-
fectum, dedimus negotium Commissa-
riis nostris, ad constituendas Ducatus e-
jusdem rationes ablegatis, ut eam con-
cessionem nostram Statibus & Ordinibus
ejusdem Ducatus denuncient, Celsitu-
dinemque ipsius in possessionem curato-
riae inducant. Promittimus vero no-
stro ac Serenissimorum Successorum no-
strorum nomine, Nos, Serenissimosque
Successores nostros, commemorato Il-
lustrissimo Principi Electori, curationem
praefati Illustrissimi Principis Domini AL-
BERTI FRIDERICI, Ducatusque in Prus-
sia administrationem & gubernationem,
modo & conditionibus superius descri-
ptis, integram expeditamque praestitu-
ros. Salvis ibidem per omnia juribus
nostris regalibus, Regni nostri, Duce-
tusque illius, ac subditorum ejus, tum
& pactis antiquis, quae per omnia facta
recta conservare, neque iis ullum prae-
judicium hac curationis atque administra-
tionis concessione allatum esse volumus,
In quorum omnium fidem praesentes
subscripsimus, & sigillo Regni nostri com-
muniri mandavimus. Datum Cracoviae
die 29. Mensis Aprilis, Anno Domini
1609. Regnorum nostrorum Poloniae vi-
gesimo secundo, Sueciae vero decimo
sexto.

SIGISMUNDUS Rex.

CCXCIV.

*Cautio JOANNIS SIGISMUNDI de Con-
ditionibus servandis, exercitio-
que Catholicae Religionis non im-
pediendo. Dat. Regiomonti 23.
Junii 1609. Indidem.*

Nos JOANNES SIGISMUNDUS Dei Gra-
tia Marchio Brandenburgensis, Sacrae
Romani Imperii Archicamerarius & E-
lector, in Prussia, Juliae, Cliviae, Mon-
tium, Stetini, Pomeraniae, Cassuborum,
Vandalorum & Crossinae, Carnoviaeque
in Silesia Dux, Burggravius Norim-
bergensis & Princeps Rugiae &c. Si-
ficamus &c. Quod cum defuncto Il-
lustrissimo Principe Domino JOACHIMO
FRIDERICO Marchione Electore Bran-
denburgensi, Parente nostro desideratissi-
mo, de constituendo ac finiendo negotio
feudi Prussici Legati nostri ad Serenissi-
mum & Potentissimum Poloniae & Sue-
ciae Regem &c. Amplissimosque Regni
Poloniae Ordines, in proxime praeteritis
Comitiis Varavia congregatos ablega-
ti fuissent, negotioque ibidem feudali
ob molem negotiorum Comitium di-

lato, cura aegri Illustrissimi in Prussia ANNO
Ducis, Domini ALBERTI FRIDERICI Ad- 1609.
ministratioque Ducatus universi non tam
juris aliqua necessitate, quam ex mera
clementia ac benignitate Regia a Sere-
nissimo Rege Nobis promissa ac per Il-
lustrissimos & Magnificos Commissa-
rios Serenitatis ipsius Regiomonti delata
Nobis hoc tempore fuisset, iisdem pla-
ne conditionibus, quae Responso Comi-
tiali Anni MDCV. Legatis Illustrissi-
mi olim Parentis Nostri dato editae, ac
ratihabitione authentica Majestatis ipse
us comprobatae sunt, Nos cura atque
administrationis illius ratione debito
homagio atque juramento nondum prae-
stito, de conditionum earundem a Nobis
explendarum fide, cavendum Serenissi-
mo Poloniae & Sueciae Regi, Amplissi-
misque Ordinibus Regni putavimus,
cavemusque praesentibus Literis nostris,
promittentes verbo nostro Principali,
quod quousque fides earundem condi-
tionum responso Comitiorum Anni
MDCV. comprehensarum, homagio &
juramento solenni stabilita a Nobis non
fuerit, iisdem conditionibus omnibus
& singulis stabimus, easque in omnibus
punctis & articulis integre atque in ef-
fectu observabimus & explebimus. Cum
vero ipsi Domini Commissarii circa ar-
ticulum Religionis Catholicae in Ducatu
hoc libere exercenda, juriumque Patrona-
tus in Bonis Nobilium hereditariis, &
templi unius aut alterius Regiomonti
concedendi & ad usum Catholicis tra-
dendi toties Nos compellarent, atque
ratihabitionem nostram conditionis spe-
cialis de ipsa Religione illa eadem trans-
factione contentae urgerent, Nos ut
eo magis testatam nostram voluntatem
de tenendis supra scriptis conditionibus
faciamus, & quod ab eis discedere ne-
quaquam velimus, promittimus, con-
ditionem de Religione, juribus Patrona-
tus, & Ecclesiis pro usu Catholici ritus
concedendis & dimittendis, uti & literaliter
in supra scriptis pactis Anni MDCV.
continetur, quemadmodum & alias om-
nes insimul transactas post praestitum
homagii juramentum observaturos &
realiter praestituros esse. Quod autem
ad exercitium Catholicae Religionis atti-
net, illud etiam secundum dispositionem
transfactionis Anni MDCV. Catholi-
cis ex nunc liberum & concessum est.
Juribus quoque Regni Poloniae, juribus
item Odinum Ducatus in Prussia, tum
& iis, quae per commemoratos Serenissi-
mi Regis Poloniae & Sueciae &c. D.D.
Commissarios constituta sunt, salvis &
integris manentibus. In quorum omni-
um

ANNO fidem praesentes subscripsimus, sigillo quoque nostro roborari curavimus. Actum & datum Regiomonti tertia Julii stylo antiquo Anno Domini millesimo sexcentesimo nono.

JOANNES SIGISMUNDUS
Electo.

CCXCV.

*Acta & Decreta Commissariorum
SIGISMUNDI III. Polonae Regis.
Regiomonti 13. Julii 1609. Indidem.*

Nos Simon Rudnicki, Dei Gratia Episcopus Varmiensis, Georgius Kostka a Stangenberg Palatinus Mariae-burgensis, Golubensis, Dirschavienfisque, Martinus Sierakowski de Boguslavice, Inovlodenfis, Przedecefnis, Capitaneus, Albertus Kryski de Krysko & in Drobni Siepracensis, Castellani: Joannes Swietoslawski de Swietoslav, Referendarius Curiae Regni, Succamerariusque Terrae Premislenfis, Koziencensisque Capitaneus: Lucas Mielzynski de Brudzew, Succamerarius Califfensis: & Samuel Laski, Secretarius Aulicusque, Commissarii Sacrae Regiae Majestatis, Serenissimi & Potentissimi Principis Domini Domini SIGISMUNDI III. Dei Gratia Reg. Poloniae, Magni Ducis Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Massoviae, Samogitiae, Livoniaeque, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarii Regis, ad Conventum generalem omnium Ducatus Prussiae Ordinum, ab eadem S.R. Maj. hic Regiomontem pro die hodierna 26. Maji Anno 1609. indictum celebratumque delegati, actuique infra scripto praesidentes.

Significamus tenore praesentium universis & singulis, quorum interest. Quod cum Sacra Regia Majestas Dominus noster clementissimus, supremus & directus Ducatus Prussiae Dominus, statum ordinemque rerum in hoc ipso Ducatu nonnihil a forma & praeceptis institutis suis deflexisse & exorbitare, suaeque Majestatis & Regni juribus quibusdam in rebus derogatum esse cognoverit, ac propterea in causas & rationes illorum omnium inspiciendum fore, modosque & rationes, quibus ea instaurentur, adhibendos esse, nec non ut animi Nobilium, ac aliorum ex subditis conquerentium, Annue publicae & privatorum res pacatae redderentur, ex Amplissimi Senatus sui sententia censuerit. Ac primo quidem auctoritate ejusdem Sac. Reg. Majestatis Conventus particulares per universam

hanc Provinciam Districtusque omnes, ANNO locis solitis, deinde hic praesens generalis Regiomonti, auctoritate Sac. Reg. Majestatis indicti, & omnibus & singulis Ordinibus, Statibusque ac Magistratibus ritu solenni innotuerunt: simul etiam ea ipsa Sacra Regia Majestas id nobis curae & muneris, plena & absoluta in omnibus facultate sua concessa, committere dignata est. Cumque eo loci Regiomontem pro die praefixa, id est 26. Maji, una conveniremus, Ordines quoque ac Status omnes & singuli, per Nuntios tertarum ac districtuum, nonnulli autem per semetipsos convenirent, & diem ac terminum a S. R. Majestate sibi & nobis assignatum attentarent: Nos itaque haec prima Commissionis nostrae fundamenta jecimus: nempe literas publicae fidei a Sacra Regia Majestate ad universos Ordines datas, authentice, sub propriae manus Sac. Reg. Majestatis subscriptione & sigillo majori Regni emanatas, in publico cœtu exhibuimus, easque praelegi fecimus, quorum tenor is est.

SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Livoniaeque, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarius Rex. Magnificis, Generosis, Nobilibus, Spectabilibus ac Famatis Ordinibus Ducatus in Prussia, in Conventu Regiomontano, Commissionis a Nobis indictae obeundae causa congregatis, sincere ac fideliter Nobis dilectis, gratiam nostram Regiam. Sincere ac fideliter Nobis dilecti: Quod in proxime praeteritis Regni Comitibus responsis nostris Sinceritatem & Fidelitatem vestrarum Nuntiis eo nomine datis recepimus, id praestamus hoc tempore, mittimusque Commissarios nostros, plena potestate instructos, qui querimonias Sinceritatum & Fidelitatum vestrarum cognoscant, controversias sopiant, rationesque Ducatus illius ad veterem normam constituent. Iis Sinc. & Fidel. vestrae ea, quae a Nobis in commissis habent, exponentibus plenam fidem adhibebunt, atque in omnibus auctoritati & ordinationi eorum, id quod par erit, obsequium praestabunt. Erit id officio ipsorum consentaneum, Nobisque gratum. Cupimus Fidelitates & Sinceritates vestras bene & feliciter valere. Datum Cracoviae die ultima Mensis Aprilis, Anno Domini 1609. Regnorum nostrorum, Poloniae 22. Sueciae vero 16.

SIGISMUNDUS Rex.

Repro-

ANNO Reproducimus deinde sub ejusdem manus Sac. Reg. Majestatis subscriptione & majore Regni sigillo Literas Commissionis ab ipsa eadem Majestate nobis datas, quae publicae lectae & insinuae sunt, in contextu verborum hujusmodi.

SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Livoniaeque, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarius Rex. Significamus praesentibus Literis nostris, quorum interest, universis & singulis, maxime autem Magnificis, Generosis, Nobilibus, Spectabilibus ac Famatis Ducatus Prussiae Consiliariis, Ordinibus & Statibus: Multis & gravibus causis Nos adductos, Commissarios nostros in Ducatum eum mittendos de Amplissimi Senatus consilio censuisse, qui Ducatus ejus res inspicerent, componerentque, quas nimirum a pristino statu ab ordine huius temporibus & administrationibus praeteritis nonnihil deflexisse perlatus ad Nos est. Designavimus igitur ad eam rem Reverendos in Christo Patres, Magnificos, Generosos, ex Senatorio Ordine, Mathiam Pitrokoński Vladislavensem & Pomeraniae, Simonem Rudnicki Episcopum Varmensem, Georgium Kostka a Stangenberg Palatinum Mariaeburgensem, Martinum Sierakowski Inovlodenensem, Albertum Kryski Siepracensem, Castellanos; Joannem Swietoslawski Referendarium Curiae Regni, Lucam Mielzynski Succamerarium Califfensem, quibus Secretarium nostrum Generosum Samuelem Laski adjungendum existimavimus. Dedimus autem huius plenam integramque potestatem ad Conventum eum, qui a Nobis ad diem 26. Mensis Maji Regiomontem indicetur, cum Magistratus, tum alios Nuntios Terrestres ad se evocandi, de rebus atque negotiis ad statum Ducatus, incolarumve jura & privilegia pertinentibus agendi, querelas, postulata, gravamina, si aliqua illata fuerint, tam publica, quam privatorum audiendi, de iis ex aequitate & iuribus, privilegiisque Ducatus incolarum, tam a praeceptis Magistratibus Ordinis Theutonici, quam a Ducibus decessoribus nostris, atque adeo ipsius inclitae Domus Brandenburgicae Principibus, beneficio decessorum nostrorum in Prussia Ducibus, statuendi; iudicio, si res postulaverit, vel per se, vel per ordinarios iudices procedendi, iudicandi, testes testimoniaque audiendi, examinandi, iuramenta exigendi, sententias ferendi, eas denique executioni mandandi, atque adeo ad ea omnia

Tom. IV.

rite ordineque peragenda, vel huius ANNO in ulterius tempus transferendi, vel novi etiam Conventus indicendi, omnia denique & singula tam in genere quam in specie administrandi, peragendique, quae quocunque modo ad munus hoc illorum negotiaque eis per mandatum praescriptumque nostrum commissis pertinere videbuntur, etiam si aliqua huiusmodi existerent, ad quae speciali mandato nostro opus esse aliquo videretur. Quod Nos ad omnium & singulorum notitiam deducendo, maxime autem commemorati Ducatus Ordinum universorum & singulorum, ut supra memoratis Commissariis nostris eandem fidem, honorem, obedientiam, omnibus in rebus ad delegationem Commissionemque illorum hanc pertinentibus praestent, quam, si ipsi praesentes essemus, praestare Nobis deberent, praesentibus huius hortamur mandamusque. Majoris fidei causa huius manu nostra subscripsimus, sigilloque Regni nostri muniri mandavimus, Datum Cracoviae die 29. Mensis Aprilis, Anno Domini 1609. Regnorum nostrorum Poloniae 22. Sueciae vero 16.

SIGISMUNDUS Rex.

His vero, uti praefertur, exporrectis, jurisdictioneque nostra Commissoriali opportune fundata, & ad omnium notitiam deducta, ad debitam executionem commissorum procedentes, primam propositionis nostrae partem nomine Sac. Reg. Majestatis fecimus, in hunc modum & feriem verborum.

Sacra Regia Majestas, Dominus noster clementissimus, benignam erga universos huius Ducatus Ordines voluntatem suam Regiam & clementiam per nos deferat denuntiatur. Quae causae & rationes Sacrae Regiae Majestatem nos huc delegandi permoverint, brevibus Magnificae, Generosae ac Spectabiles Dominationes vestrae intelligant. Cum ex Nuntiis vestris, & alias, & in proximis Comitibus Sacra Regia Majestas accepisset, ita nonnulla in Ducatu hoc novata turbataque esse, ut Majestatis ipsius suprema auctoritate in pristinum statum ea reponi oporteret: ejus rei conficiendae negotium nobis de amplissimi sententia consilii demandavit. Ac primum quidem Status & Ordines Ducatus minime posse ignorare, jus directi supremique domini in Ducatu Serenissimos Reges, Regnumque Poloniae obtinere: attamen cum aliis in rebus nonnullis non satis ab iis observatum cultumque fuisset, tum maxime, quod nuper Illustrissimo laudatissimae memoriae Domino IOACHIM

Ooooo

MO

ANNO MO FRIDERICO Electore Brandenburgensi. 1609. (quem curæ Illustrissimi aegri Ducis, administrationique Ducatus hujus præfecerat) mortuo, cum cura illa extincta, ad Sacram Regiam Majestatem supremam gubernatio Ducatus pertineret, aegro Principe ad gubernationis munia invalido, ejusdemque ac tutelæ Regiæ propriè obnoxio: privata tamen auctoritate, infcio inconsultoque Serenissimo Rege, Conventum sibi indicare ante proxima Regni Comitia, & in eo ea proponere, atque tractare, quæ jura Majestatis supremæ & directi Domini diminuerent viderentur, ut qui pro officio suo, & vestro quoque, qui jure ejusdem Majestatis Regiæ, uti directi supremæ domini, subditi censentur, omni ratione æqua & honesta prospicienda sibi esse non ignoret, & jus directi Domini sui quam diligentissime tueri servareque debeat. Cum autem Sacra Regiæ Majestatis auctoritate legitimus vobis nunc Conventus indictus sit, in proximis vero Comitibus, inprimis quidem Equestri Ordinis Ducatus hujus Nuncii questi fuerint, multa hisce temporibus contra jura, consuetudinesque Ducatus istius inuenta fuisse, & complura alia nova onera incolis imposita, exhaustamque Provinciam, ad extremum & cum alia nonnulla contra jus in Ducatum hunc Sacra Regiæ Majestatis a quibusdam attentata, tum famulos quosdam libellos passim spargi, quibus homines Ducatus istius a fide, observantiaque erga Sacra Regiæ Majestatem Regnumque abducerentur; Civitatum etiam nomine, partim ab Equestri Ordine jura sua lædi suppressimique, partim contra idem directi Domini jus quædam novari, delatum ad Sacram Regiam Majestatem sit: ampla cum potestate Sacra Regiæ Majestas nos huc mittendos ablegandosque censuit, ut omnibus hisce de rebus cognosceremus, & de cæteris, quæ ad statum hujus Ducatus pertinerent, constitueremus, ac in optimum statum ex formula regiminis secundum Privilegia, incolis a Serenissimis Regibus Antecessoribus Sacra Regiæ Majestatis, tum a præcis Ducatus Magistratibus, ac novissime ipsis etiam inclatæ Brandenburgicæ Domus Principibus concessa, omnia reponeremus & stabiliremus. Itaque quid Nobilitas seu Ordo Equestri, quidque Civitates possint, & quibus in rebus Sacra Regiæ Majestatis opem requirant, quæque mutata, aut de proprio statu retorta existimant,

hic nobis ostendenda, probandaque sunt: ANNO ea tamen, qua par est, modestia, & servato debito honore. Dabimus operam, ut ex æquitate, juribusque Ducatus hujus, auctoritate a Sacra Regiæ Majestate nobis attributa, statuere & decernere valeamus. Quæ itaque proponuntur nobis deferenturque libentibus animis cognoscemus. Sunt alia negotia magni momenti a Sacra Regiæ Majestate nobis commissa, Magnificis, Generosis, Nobilibus & Spectabilibus Dominationibus vestris alio tempore proponenda, agenda, & tractanda, de hisce prius cognitione facta, quæ præmissa sunt.

Qua quidem propositionis seu propositionum parte absoluta, Ordinibus ipsis spatium deliberationis a Nobis expetentibus, id ipsis concessimus, sessionemque alteram ad diem tertiam proximam ex ipsorum instantia in eodem vigore distulimus.

Tandem die XXIX. Mensis Maii in locum sessionis primæ venimus, quævivimusque ab Ordinibus, num parati essent ad illa, quæ sibi nudius tertius nomine Sacra Regiæ Majestatis propositiona sunt, respondere, & in aliquo gravamina proferre velint, dum interim Equestri Ordo scripta gravaminum suorum præsentibus aliis Statibus Nobis obtulisset. Petentibus autem aliis Ordinibus dilationem seu spatium ad respondendum super ipsa gravamina sibi concedi, ea de causâ ad feriam secundam proximam terminus a nobis in suo vigore prorogatus est.

Advenientibus autem feria secunda partibus, quarum intererat, nondum paratis, distulimus eum ipsum terminum in proximam feriam tertiam. Quæ cum in locum solitum veniremus, Domini Consilarii Regentes, una & Ordo civicus, a nobis petiit dari sibi rescripta gravaminum ab Ordine Equestri exhibitorum, quibus illud a nobis permissum est non gravatim; hortatos tamen fecimus, ut temporis rationem habeant, neve illud extrahant minus necessariis altercationibus.

Postea memores ultimum in prima propositione nostra verborum (responsis ad gravamina nondum exceptis) quibus multa alia Regiæ Majestatis commissa, & quidem ea, quæ jura Sacra Regiæ Majestatis spectarent, referenda nobis esse prædiximus; hanc alteram propositionum nostrarum partem nomine Sacra Regiæ Majestatis ad Domini Consilarios Regentes, una & ad universos Ordines, iisdem præsentibus,

ut

ANNO ut ad omnia simul responderent, intuitu limus, fecimusque. 1609.

Primo quidem ea, quæ contra jus directi supremæ Domini Sacra Regiæ Majestatis attentabantur, hæc sunt, quæ Sacram Regiam Majestatem Dominum nostrum Clementissimum, simul & universos Regni Ordines maximopere afficiunt. Præterquam enim, quod nuper post decessum Illustrissimi Domini JOACHIMI FRIDERICI defuncti, Conventum sibi propria auctoritate, ut in prima parte propositionum nostrarum demonstratum est, infcia & inconsulta Sacra Regiæ Majestate, directo supremo Domino, ante Comitibus Regni proxima indicare, ac in eo ipso Conventu ea proponere atque tractare, quæ jura Majestatis, supremæ & directi Domini diminuunt, ausi: antea etiam tum scriptis responsisque suis, tum factis ipsis, auctoritatem, juraque Majestatis ac Regni non leviter labefactare conati fuerint, vendicantes sibi in multis Regalem auctoritatem, atque jus Majestatis Regiæ & Regni supprimendo, vinculaque & sponsonem publicam, qua Regno, uti corpori suo, connexi sunt, dissuere intendentes. Etenim sub tempus curatæ Illustrissimi GEORGII ab Anspach, Marchionis Brandenburgensi, præter alia multa in oppressionem Nobilitatis tentata & facta, ab Appellationibus quoque subditi ejus Ducatus cujusvis Ordinis arcebantur. Quin & contra Privilegium Lublinense de Anno MDLXIX. in Curialis judicii ordinatione *Hoffgericht Ordnung* dicta, de Anno MDLXXXIII. titulo de revisione, articulo decimo, sub pena corporis & pecuniaria, omnis Appellatio interdicebatur & interdicta, ac subinde premebantur decretis iniquis & multis pecuniariis: exindeque juri Sacra Regiæ Majestatis, & ipsis etiam pactorum Feudalium conditionibus contraventum est. Literæ etiam falsi conductus, aliaque Mandata Sacra Regiæ Majestatis, nullius ferme fuerunt auctoritatis. Ipso deinceps Curatore Illustrissimo, GEORGIO ab Anspach e vivis sublato, nihil plane Sacra Regiæ Majestati, uti Domino directo supremo, ad quem cura ejusdem Ducatus, tanquam verum & proprietarium Dominum de jure ipsius Regio, atque etiam ex testamento primi Feudatarii semper spectat, significaverunt. Quin etiam intervenientibus aliquot Sacra Regiæ Majestatis mandatis, de rebus negotisque Ducatus, illa posthabita sunt, & omnia in contrarium facta.

Demandaverat Sacra Regiæ Majestas ANNO negotia ad statum Ducatus spectantia, 1609. sine scitu & voluntate sua nec peragi, nec concludi debuisset. Cum externis item, ipsa Majestate infcia, nulla consilia tractari, milites non conduci, simul & conductos dimitti, injunctum fuerat. In contrarium vero, postpositis Regiæ Majestatis jussis, consilia aliunde capiebantur; jura Domini, Principi protunc externo, vero directo Domino prætermisso neglectoque, tribuebantur; justitia oppressis denegabatur, protrahabaturque; jus gubernationis cujusdam (quod præter voluntatem & auctoritatem Sacra Regiæ Majestatis nullum esse poterat) responsis quibusdam deferabatur; miles non modo non dimissus, sed & majori numero auctus fuit; arces omnes Regni finibus convicina, eo ipso tempore omni apparatu bellico, e Germaniâ sollicite comparato, adductoque, atque milite insolito munita; plebs rustica decimata centuriataque, & omni apparatu instructa; lustrationes sæpius factæ. Hæc vero quem in finem facta fuerunt, non difficulter cerni potest. Vacantes Magistratus, & officia quatuor Arcium, ex quibus Præfecti viri bene meriti supremis officiis præficebantur, non Sacra Regiæ Majestatis, sed Illustrissimi Domini Electoris nuper defuncti arbitrio, nullo pro tunc ad id jure obtento, distribuebantur; Domini Regentes, sine scitu & voluntate Sacra Regiæ Majestatis, directi & supremi Domini, non servatis gradibus, & consuetudinibus antiquis prætermisiss, Præfectos instituebant, & ad Magistratus promovebant. Uno deinde ipsorum Dominorum Regentium Barone a Kitlitz, similiter brevi post altero atque tertio defunctis, Sacra Regiæ Majestate per literas, Nunciosque suos, ne sine Majestatis suæ voluntate alios præficerent, interdicente, postposito tamen Mandato Sacra Regiæ Majestatis, præsentem etiam Nuncio, elegerunt, & instituerunt.

Thesaurus hujus Ducatus publicus, in Arce Memelensi depositus, Sacra Regiæ Majestate irrequisita, infciisque Provincialibus, Berlinum deportatus. Officii autem est uniuscujusque, pro debito subjectionis, ea, quæ in his noverrit, fideliter Dominis Commissariis deferre, & denunciare.

Læsum deinde est jus Sacra Regiæ Majestatis & Regni, ob violentam Catholicæ Romanæ Religionis exclusionem, Ecclesiarumque Catholicarum in hoc ip-

Ooooo 2

10

ANNO Ducatu antiquitus fundatarum privi-
1609. legiatarumque occupationem, & bono-
rum Ecclesiasticorum ademptionem, ac
in usus privatos profanosque conversio-
nem. Dubium enim nemini est, Reli-
gionem ipsam Catholicam in iis oris pri-
mitus institutam propagatamque fuisse,
ipsoque tempore regiminis Ordinis Cru-
ciferorum, nec non sub erectione & insti-
tutione Feudi viguisse, bonaque & pos-
sessiones ad usum earum Ecclesiarum
habuisse, nec alio jure & conditione ip-
sam primariam investituram ratione
Feudi concessam fuisse, quam iis, qui-
bus *Magister* Ordinis Cruciferique has
terras ante tenuerunt, quos integris E-
piscopatibus, bonisque Ecclesiasticis, ma-
xime autem Religione Catholica floren-
te, Provinciam hanc possedisse, verius
esse, quam ut demonstrari sit necessum.
Hac vero omnia post affectionem Feu-
di, & receptum beneficium, convulsa,
occupataque sunt. Et quamvis per-
missum fuerat Religionis Augustanae e-
xercitium, non tamen Religionem Catho-
licam eo summatim; sed salva po-
tiorique Catholica reservata, penes il-
lam quoque usus Augustanae permissus;
sed permissus potius, quam approba-
tus vel confirmatus est. Ita vero per-
missus ipsius usus Privilegio Lublinensi
de Anno MDLXIX. uti juxta formu-
lam Augustanae confessionis, & ejus-
dem Apologiae tantum, non autem se-
cundum articulos Smalcaldicos (sicut
repetitio corporis doctrinae Ecclesiasti-
ca, de Anno MDLXX. continet) a sub-
ditis Ducatus Prussiae vivatur. Illud
enim, quod suis foundationibus & privi-
legiis constabat, violare nequaquam li-
cuit. Praeterea Nobilibus ac incolis Ca-
tholicis Ducatus hujus, in villis oppidis-
ve suis haereditariis exercitium Religionis
Catholicae non permittitur: Ecclesiae &
sacerdotes Ritus Romani prohibentur,
quo maxime jus Serenissimi Regis & Re-
gni opprimitur. Qua in re intercesse-
runt publico nomine transactiones inter
Sac. Reg. Majestatem Regnumque, &
Illustrissimos Dominos Marchiones Bran-
deburgenses, posterius vero cum Illu-
strissimo Domino JOACHIMO FRIDERICO
Electore nuper defuncto, ejusque Cel-
situdinis Legatis in Comitibus Cracovien-
sibus pactum conventumque fuit, ut re-
ligionis Catholicae exercitium unicuique
proferi eam volenti liberum in Ducatu
eo sit, neq; sacella & oratoria ubivis pro-
hibeantur, neq; professionis Catholicae cau-
sa quisquam ulla vi, injuria, aut contu-
melia afficiatur. Ac insuper ejusdem re-
ligionis Catholicae exercitium unum atque

alterum templum hic Regiomonti cum ANN^o
proventibus assignentur. Jura item Pa- 1609.
tronatus Catholicis omnibus firma & in-
tegra conserventur: uti de his omnibus
transactio illa publica fufius disponit.
Quae cum ad suum effectum eo usque
non devenirent, & interim magis ma-
gisque turbarentur Catholici, & Ec-
clesiae profanarentur, vel ad alia exer-
citia converterentur, pro gravissima,
eaeque publica injuria Sacra Regia Maje-
stas illud reputat, & restitutionem ex-
poscit. Cautum insuper erat ea ipsa trans-
actione, ut Catholici omnes ad munera &
honores admitterentur, sine quavis ex-
clusionem atque injuria: sed cum neque
hoc ad effectum sit deductum, non po-
test Sacra Regia Majestas id nonnisi indi-
gne ferre, ubi praesae et avitae Religio-
nis homines excluduntur. Et quidem
ipsimet libere judicare poterint, quam
iniquum & intolerabile sit Catholico pro-
hiberi exercitio & excludi, cum sectas
& earundem sequaces, post Augustana-
nam ferre vel tolerare omnino nolint nec
debeant. Exposcit denique Sacra Regia
Majestas, ut in usus Catholicorum Episco-
porum, Sambienfis & Pomesanienfis, certi
aliqui redditus proventusve assignentur,
cum ad functionem illam administratorem
sustinendam, illique annexa munia obeun-
da non parvi sumptus requirantur. Item
ut fugitivi Apostatae atq; subditi extradan-
tur, Sacra Regia Majestas requirit.

Neque praetermittendum esse censuit
Sacra Regia Majestas, quam indignum
sit, cum ejusdem Regni corporisque
membrum sit ipse Ducatus, in re nul-
lam justam dubitationem trahente, eum
capite universoque adeo corpore dissen-
tire, ubi nihil ad causam Religionis, aut
conscientiam cujusquam pertineret, vetus
Calendarium, quod sequuntur, a profano
Principe Julio Caesare institutum, no-
vum etsi cura Summi Pontificis initio
reformatum sit, quia tamen, uti in Chri-
stiani Orbis plerisque partibus & Re-
gnis, ita quoque ab aliis subditis Sacrae
Regiae Majestatis publico consensu rece-
ptum est: cur non ipsi quoque ejusdem
S. Reg. Majestatis & Regni auctoritatem
potius, quam illius Ethnici sequantur?
Itaque ne ullam moram aut dubitationem
amplius de eo interponant, etiam atque
etiam hortatur S. R. Majestas, simul & o-
stendit, quam maxima ex hac varietate
Calendarii commerciorum, aliorumque
exercitiorum & temporum existant in-
commoda. Quam autem conveniens &
laudabile sit, in omnibus servare unum &
eundem animorum consensum & volunta-
tem, & rerum negotiorumque aequalem
usum, quis non videt? Et

ANNO Et quia in onerandis & exonerandis
1609. Anglicis in Habo navibus multiplices ad-
mittuntur portorii Elbingensis atq; etiam
Regiomontani defraudationes, quibus
cum nulla alia via rectius & commodius
occurri posse Sac. Regia Majestas existi-
met, quam si Camera in portu Pilaviensi
instituantur, illaque Sac. Reg. Majestati
concedatur, ipse quoque portus a Do-
minis Regentibus expurgetur, & pro-
pter varia pericula firmetur, ac necessa-
riis muniatur & provideatur. Non du-
bitat Sacra Regia Majestas, ea, quae po-
stulat, sibi non gravatim concessa iri.

Finium differentia, tam a Ducatu Li-
thuaniae, quam a Regali Prussia, una &
ab Episcopatibus Varmienfi & Culmenfi,
per mutuos arbitros, ut componantur &
definiantur, Sacra Regia Majestas hortatur.
Ad extremum justitiae administratio No-
bilibus, & omnibus in universum incolis,
utrinque ut indilata fiat, de iisque
ut Commissarii, si ita res postulaverit,
cognoscant, Sacra Regia Majestas injun-
git. Ut autem aliis subditis de Regno,
ita praecipue Nobili Adamo Choinski, ea
ipsa justitia sine quavis procrastinatione
praestetur.

Hac autem secunda propositionum no-
strarum parte absoluta, petentibus re-
scripta, & deliberationem Ordinibus, ea
illis permessa fuerunt, cum prorogatio-
ne temporis & termini, per nosmetipsos
innotescendi. Subsequentibus deinceps
diebus, oblatis per Ordines, quorum
intererat, ad utrasque propositiones no-
stras responsionibus scripto editis, ac co-
ram oretenus repetitis, iisque per om-
nia bene intellectis, factaque illorum om-
nium iuxta cum jure Sac. Reg. Majesta-
tis & Regni, juribusque ac privilegiis
Ducatus collatione, deliberatione item
habita, quid horum prius a nobis deci-
dendum veniat, num gravamina & que-
relae Equestris Ordinis, statim post pri-
mam propositionem introducere, una &
responsa postulataque civitatis scripto
comprehensa, quae omnia juris pri-
vatorum dicuntur; an vero ea, quae jus
Sac. Reg. Majestatis & Regni offenderent,
quaque eo nomine ad Dominos Consilia-
rios regentes, atque ad alios ferme om-
nes spectare videbantur. Tandem ju-
dicavimus causam vel causas Sac. Regiae
Majestatis, ut publicas, dignitate ipsa
personas & res discriminante, propo-
nendas esse, easque ordine, qui sequi-
tur, decisas fore.

De facultate indicendorum a Dominis
Regentibus Conventuum esse quidem
praescriptum in formula regiminis, cui
neutiquam derogare liceat; sed cum quae

Tom. IV.

stio praesens ad tempus vacantis curate. ANNO
la referatur, quo gubernatio suprema 1609.
Ducatus, aegro Principe ad gubernatio-
nis regulam invalido, ejusdemque curae
ac tutelae Sac. R. Majestatis obnoxio, in
sinum Majestatis suae devenerat, sui que
juris esse, in locum defuncti Curatoris
alium praeficere, & de Ducatu in opti-
mo ejus statu retinendo providere. Tum
quod eadem formula regiminis cautum
sit, in omnibus non solum gravioribus
& difficillimis, verum etiam communi-
bus incidentibus Provinciae negotiis ad
Sacram Regiam Majestatem, uti Tuto-
rem testamentarium, confugiendum, &
consilium ipsius requirendum fore debe-
re; rerum vero & temporum nulla ma-
jor difficultas cernitur, quam in eo casu
Principis invalidi & curatela vacantis.
Itaque Domini Commissarii decreverunt,
potestatem indicendi Conventus, tem-
pore nimirum praexpresso aegritudinis,
penes Dominos Regentes remanere debe-
re, verum consulta & praesentia Sacra Re-
gia Majestate; propositiones tamen nul-
las, quantumvis ad commodum Duce-
tus spectantes, nisi ex auctoritate & con-
sensu Regiae Majestatis faciendas. In ne-
gotiis autem Sac. Reg. Majestatis vel Re-
gni, ut omni alio tempore, ita etiam eo
ipso vacantis curatela ad mandatum ip-
sius Majestatis, regimine Dominorum
Regentium durante, quando opus fue-
rit, Conventus indicendos fore, & pro-
positiones conclusionisque consilio & au-
thoritate ejusdem Reg. Majestatis pera-
gendas; tempore autem seu temporibus
minorennitatis Conventuum indicendi Do-
minis Regentibus licita sit, juxta praescri-
ptum formulae & testamenti, prout & alia
jura ad ipsos pertinentia ipsis salva es-
se debent, illafo tamen jure tutelae testa-
mentariae Sac. Reg. Majestatis, salvoque
etiam jure petendorum a Sacra Regia Ma-
jestate, in casibus & negotiis Ducatus con-
siliiorum.

Appellationes item, quoniam decreti
cujusdam publici nomine, contra per-
petua originalis feudi pacta, juramenta-
que Principum & incolarum Ducatus, de
tenendis illis praestita, & contra alia ju-
ra & privilegia, penitus fuerunt praecelu-
sa & interdicta, viaque illarum obstru-
cta. Similiter etiam salvi conductus li-
tera violabantur; id recto judicio con-
tra jus Majestatis & directi domini fa-
ctum esse, ac subinde auctores hujus operis
penas in violatores pactorum servientes
incurrisse. At vero cum moderni Do-
mini Regentes ejus rei conscii non sint, nec
pro tunc officiis huius praefuerint, illos
extra omnem culpam esse, eriminandos

Ppppp

que

ANNO que non fore. Verumtamen, ut ne id 1609. in posterum fiat, Magistratusque & Officiales norint suis constare metis, decernimus auctoritate Sac. Reg. Majest. sanctionem illam, uti juri Majestatis suae, pactisque & juribus ac privilegiis Ducatus contrariam, multorumque injuriae, calamitati & damno factam, invalidam esse, nullumque robur nunc & in posterum habituram. Prosecutionem autem appellationum eam, & talem servandam a modo fore, qualis inferius descripta est.

Similiter militem seu milites sub tempore curatela vacantis non fuisse, nec esse conducendos, nec aliunde quaerendos; tum nec plebs lustranda, nec decimanda absque scitu atque voluntate Sac. Reg. Majestatis. Verum in tali casu belli, scilicet vacante curatela, suscipiendi movendique, nec non praesidiorum comparandorum futuris temporibus, Majestate Regia consultata & praescia illud fieri. Consilia quoque sub tempore vacantis curatela ab extraneis, quibus non competit, petenda non esse inscia S. Reg. Majestate, Domino suo supremo. Id ipsum quoque de Magistratibus & dignitatibus tempore vacantis curatela conferendis censendum esse, nempe illa cum scitu Sac. Regiae Majestatis esse distribuenda.

De Thesauro publico ex arce Memelensi accepto & translato, cum Domini Regentes fidem nobis fecissent, testatique essent, nullum publicum thesaurum illo loco & arce conservari, praeter illam pecuniam, quae ex ipsiusmet arcis & pagorum, aliorumque bonorum eo spectantium redditibus annuis provenit; quae quidem propter militem inibi perpetuo servandum in eum locum conferretur, & cujus usus distributioque ad Illustrissimum Principem pertinet: ipsorum itaque fidei, tanquam publicae, nobis standum esse, nec de eo disquirendum putavimus.

Quod autem attinet ad Ecclesias Catholicas, earumque dotes ac fundationes primitus ante collationem feudi erectas, suisque privilegiis munitas, jam vero sub tempore feudi ademptas, & in alios usus conversas; tum quod exercitia Religionis Catholicae prorsus explosa sunt, Nobilibusque ad Ecclesias in ipsorum haereditariis bonis jura patronatus prohibentur, ac sub jus feudi trahuntur, sicque de plano Fides Catholica alienata est, & privilegia Ecclesiastica una cum bonis adempta, Augustana vero confessio, quae saltem permissive penes Catholicam, quinimo illaesa Catho-

lica manente, concessa erat, non sine in ANNO 1609. iuria Catholicae Religionis hominumque investita & introducta est. Qua in re cum toties apud Illustrissimum Electorem Curatoremque futurum, ad quem id ex vi transactionis, cum Illustrissimo Parente suo initae, primo loco pertinere videbatur, una & cum Provincialibus Sa. Reg. Majestatis, & Ordinum Regni nomine sollicite egissemus, effectus autem non fuerit consecutus; proinde negotium hoc totum ad Sac. Reg. Majestatem & Ordines Regni referendum nobis esse institutum.

Negotium Episcopatum duorum, Sambienfis & Pomesanienfis, nec non articulum de non instituendis ab Ordinibus religionis ipsorum Superintendentibus, vel quovis nomine vocandis Praesidentibus; tum etiam Calendarii ad praesens non suscepti, causas & rationes ab Illustrissimo Principe & Ordinibus Ducatus diserte propositas, Sac. Reg. Majestati exponemus, ad quam omnia haec integre recipimus, iudicioque suae Majestatis relinquimus.

Apostatas et alios transfugas, nec non subditos alterutrum extradendos semper, nec fovendos fore declaramus, & Magistratibus, quorum interest, Ordinibus Ducatus in idem consentientibus, injungimus.

Quoad Cameram in portu Pilavienfi instituendam, Illustrissimi Principis & Ordinum responsum suae Majestati referemus.

De finium differentis proximo autumno, segetibus collectis, componendis consignandisque, consentum mutuum hic in praesentia nostra utrinque collatum approbamus; utque id more hactenus solito per mutuos arbitros, & si opus fuerit, Officiales ordinarios fiat; & ne in ullam moram ducatur, auctoritate Sac. Reg. Majestatis decernimus.

In administratione justitiae communis Nobilibus, & omnibus in universum Regni et Ducatus incolis, ut ea semper indilata utrinque fiat, omnibus facile consentientibus, nos quoque praesenti edicto nostro assentimur, & ad omnium noticiam deducimus. Jamque tum nonnullorum querimonias nos ipsimet, advocatis partibus quarum competebat, judicavimus, et lites earum insimulcum ordinariis hujus Ducatus Magistratibus consopivimus. Si tamen postea res necessitasque postulaverit, Sac. Reg. Majestas, similiter et Illustrissimus Princeps, Commissarios suos pro subditorum suorum querelis, injuriisque cognoscendis daturi erunt.

His

ANNO 1609. His autem, quae secundam propositionum nostrarum partem attingebant, modo praemisso declaratis, sequuntur sententiae, decretaque nostra, de & super querimoniis & gravaminibus ab Ordine Equestri introductis propositisque, numero & ordine, quo exhibita in scriptis, verbisque repetita erant, in modum infrascriptum publice prolata.

Primo quidem, quod attinet vacantias supremorum quatuor officiorum Consiliariatus, nimirum DD. Regentium, illas, ut primum inciderint, sine quavis mora, & procrastinatione, ne quid vel regimini ipsi tam ampli Ducatus, vel judiciis publicis exercendis deesse videatur, quantocyus conferendas esse debere DD. Commissarii censent. Quorum DD. Regentium aliquo defuncto, reliqui eandem auctoritatem rerum gerendarum obtineant tantisper, donec in locum defuncti, alter idoneus legitime sufficiatur. Eligi autem & praefici quisquam alius non debet, nisi juxta formulam regiminis & testamenti, unus ex quatuor majoribus Capitaneis, qui ex Baronibus & Nobilibus indigenis bene qualificatis, antehac in aliis Praefecturis, vel Capitaneatibus justo tempore exercitatis, quique secundum tenorem testamenti, prudentes, honestae vitae conversationis & conscientiae fuerint, deligi debent. Ita tamen, ut bene doctus sit Cancellarius: extranei autem, & qui non fuerint indigenae Nobiles, juxta Privilegium Anni MDXLII. 14. Novembris, pertinere ad id minime poterunt, neque id optare, vel acceptare ullo modo audeant, sub poena privationis officii ejusdem, & non praestanda a quopiam jurisdictioni ipsorum obedientia, reverentiaeque debita; jure tamen supremi & directi domini, tutorioque ex vi testamenti Sacrae Regiae Majestatis, nec non Regni jure interim eo videlicet tempore, salvo manente.

Capitaneatus item, & Praefecturae omnes & singulae Arcium earum, in quibus judicia Nobilium exercentur; similiter maritimae, vel quas majoribus ab externorum periculis objectas esse constat nonnisi solis indigenis Nobilibus, possessionisque conferendas esse; alias tamen minores judiciis publicis carentes, & periculis non expositas, huic legi non subiacere, sed usum antiquum in distributione servandum iri, videlicet Nobilitatem praefendam esse, aliis benemeritis non omnino exclusis, conditione futuris Capitaneis ea interposita, ut salario ordinario, & victualibus, qui-

bus moderni sustentantur, illi quoque ANNO 1609. contenti sint; eoque superaddito, ut ad gradus honorum, dignitatum, & Magistratuum, soli indigenae modo praemisso promoveantur. Ipsi vero Capitanei omnes jurent, se fideles fore Illustrissimo Principi, simulque recognoscant Sacram Regiam Majestatem supremam & directam Dominum suum, Regnumque Poloniae, & quod jura Ducatus salva habebunt.

Quoties autem contigerit, Capitaneatus vel Praefecturae aliquas, Illustrissimo Principe Curatore tunc a Ducatu absente, vacare, id secundum usum hactenus retentum observari debere; videlicet significandum de eo esse Celsitudini ipsius, eligendaeque & proponendae a DD. Consiliariis Regentibus, personae ex indigenis idoneae tali munere dignae, ratione locorum & conditionis personarum, ut superius descriptum est, inprimis habita; quarum unam Illustrissima Celsitudo ipsius sine omni mora praeficiet illam, quae legi praescriptae conveniens, & sibi ex nominatis a DD. Regentibus magis apta videbitur; juribus Sacrae Regiae Majestatis & Regni nihil quoque diminuendo. Praesente vero Illustrissimo Principe, distributio ejusmodi vacantiarum eadem in deligendis personis observetur; videlicet, ut Nobilibus indigenis conferantur, nec alius quisquam illas optet, sub poena privationis, uti supra scriptum est.

Jurisdictionem autem, functionemque Dominorum Consiliariorum Regentium unam & aequalem, indivisamque fore debere; ita scilicet, ut unus praeter alio majorem sibi non vendicat auctoritatem, sed in omnibus negotiis consultationibusque aequales se esse arbitrentur; ac si quid muneris pro ratione temporis & necessitatis, alicui eorum fuerit ab aliis impositum, id ille communi & individua auctoritate exequi debet, de suisque actis rationem ceteris reddat; nec quicquam sine aliorum voluntate & mutuo consensu facere praesumat. Omnia autem ad normam juris & consuetudinum hujus Ducatus ab eis peragi debere, sub nullitatis vitio.

Ad quatuor suprema officia DD. Regentium eo modo accedendum, illisque potendum esse, ut formula regiminis & testamenti praescribit; nempe defuncto uno quopiam illorum, in ejus locum unus ex quatuor Capitaneis supremis legendus praeficiendusque sit; ita tamen, ut is ante vacantiam seu obi-

Ppppp

tunt

ANNO 1609. Collegio Dominorum Consiliariorum perpetuo haberi; absente vero ipso, alter ex quatuor majoribus Capitaneis, gradu seu loco ipsi proximior, id munus capiat, vota distribuat, utque omnia rite & secundum leges ac antiquam observantiam pro commodo Reipublicæ fiant, attendat. Votorum autem & locorum distributio in Collegio præfatorum Consiliariorum hujusmodi observetur; ut primam supremorum Capitaneorum, qui quatuor numerantur, rationem habeat, Dignitatis deinceps, post Baronibus & cæteris Consiliariis Terrestribus concedat suffragia. Collegium autem Nobilitatis more suo eligat sibi pro tempore Conventus ejusvis Marschalcum, qui eam rationem habiturus est personarum, prout hæcenus observatum fuit.

Contributiones publicæ, quanquam nullæ majoresve ab incolis Ducatus exigendæ sint, præter illas, quæ a civico Ordine ex privilegio ipsorum pendi solent, vel quas ultro Ordines unanimi consensu laudaverint; si tamen contigerit, eas decreto publico institui, & auctoritatem in ipsis haberi, ea talis sit, quæ omnes Ordines peræque afficiat, ut in utroque æqualitas, id est, faciundo libertatis, & pendendo oneris, observetur: id enim jus & æquitas docet. Ac quemadmodum omnes aliæ causæ hic in Provincia terminari debent, ex præscripto jurium Ducatus, ita & differentia eo nomine inter Status emergentes, auctoritate Principis, veluti supremi in Ducatu Magistratus, si præsens fuerit, absente vero eo, Dominorum Consiliariorum, accedente tamen communicatione Principis, complanari, nec alio reduci vocarique debent. Similiter usus earundem contributionum non alius in futurum sit, nisi publico consensu approbatus, & in illo ipso Conventu præscriptus.

In omnibus autem injuriis & actionibus, tam privatarum, quam publicarum personarum, uti communiter ab omnibus, ita maxime a potestate suprema, Magistratibusque omnibus, juris processu contra quosvis procedendum esse, non autem vi, aut violentia, prout Receptus Dominorum Commissariorum Anni 1566. dicitur; quin & cavendum maxime, ne quis Nobilium in domestica pace, & conditione sua, violentis captivationibus, & aliis angariis & oppressionebus prægravetur, bonaque Nobilium quovis prætextu absque legitima causa, & juris publici processu, judicioque legitimo adimantur, quandoquidem id Patet Conventa Regni cum Illustriss. Principi-

pibus afficiat; de facinorosis tamen jus ANNO 1609. & consuetudo observetur.

Executio item rerum judicatarum ab Officialibus & Magistratibus, quorum interest, non solum retardari non debet, verum unicuique jure vincenti, sive indigenæ, sive extraneæ præstanda, sine omni mora, sub pena refarciendorum damnorum, ab ipsismet Officialibus repetenda.

Licita deinde sit, esseque semper debeat, Dominis Consiliariis Regentibus, a Nobilitate debito modo requisitis, in iis, quæ leges & privilegia ac consuetudines Ducatus afficerent, vel si aliqua in parte (quod absit) læsæ fuerint, præmonitio Principum tunc prædominantium, ut salvas velint habeantque libertates, privilegia & jura omnium & singulorum incolarum Ducatus Prussiæ; nullam autem admonitores ex eo incurrant indignationem, vel penam, aut contemptum; cum Receptus Anni 1566. latius ea exprimat & permittat.

Quod autem Nobilitas requirat, ut juramento illi, quod Illustrissimus Princeps facturus de more est Sac. Reg. Majestati & Regno, addantur verba specialia de servandis juribus, privilegiis & libertatibus omnibus hujus Ducatus incolis: censuerunt Domini Commissarii ipsa eadem jura, privilegiaque ac libertates Ducatus, illo juramento Principis ex reasumptis in privilegio curatellæ, & approbatis pactis juribusque antiquis, quibus ea complectuntur, sine omni dubio comprehendendi.

Bona, jure caduco ad Illustrissimi Principis distributionem devolvenda, juxta jura & privilegia distribuenda fore bene meritis, indigenisque; habita tamen prima ratione Nobilitatis Prutenicæ, præsertim in caducis bonorum terrestrium, eoque adjecto, ut illa bona naturam suam retineant.

Magistratus civitatum omnibus requiruntur justitiam indilatam administret, sub pena damnorum refarciendorum, atque depactiones ultra debita salaria a quopiam, exigere non audeant, sub pena restitutionis acceptorum, & compensandi damni.

Quod vero spectat inæqualitatem, & minus justum æstimium in pendendis contributionibus, de quo Equestri Ordine contra statum civicum conquestus est; Domini Consiliarii censent, eas ipsas contributiones in libero arbitrio Ordinum consistere, nec posse alterutrum stringi ad quasvis auctiones, sed quod unanimis omnium, liberque consensus in hoc statuerit, tenendum esse: habenda tamen

ANNO 1609. men est ratio æqualitatis in ferendis publicis oneribus, quod judicio & censura Principis præsentis, absente vero eo, Dominorum Regentium cum communicatione Principis relinquatur.

Calumniatores, si qui forte in Ducatu inveniantur, atque ejusmodi criminis argui possunt, sive sint possessionati, sive non, sive indigenæ sive extranei, ordinario juris processu judicandi, coercendique sunt, & probatione convicti neque præcedente puniendi. Nihilominus contra impositos tanto strictius procedendum, quanto ipsorum conditio vilior sit.

De invehendis huc Regiomontum & evehendis mercibus a Nobilibus & incolis Ducatus & Regni, iisque ad privatum & monopolium pretium, & libertatem limitatam vendendi & emendi redigendis, Domini Commissarii, cum id principaliter ad Magistratum ordinarium, id est Illustrissimum Principem tunc præsentem, vel ipso absente ad Dominos Regentes pertineret, illuc remittendum esse declarant, cum ea cautela, ne libertas communis, eaque publica, una & personæ juribus libertatibusque suis gaudentes præjudicium ullum patiantur, sub pena rerum advestarum, & a Magistratu prænominato æstimandarum simili.

A Conventibus publicis ut nemo Nobilium, & omnium, qui ad eos pertinent, arceri debet, ita nec liberæ voces sententiæque supprimi, multo vero minus post Conventus expeditos privatum a quopiam examinandæ & exquirendæ, verum unusquisque id quod ad Reipublicæ commodum, ejusque saluum statum ac libertatem communem spectare judicaverit, libere proferat, cum in hoc vera libertas consistat; dignitate tamen sui Principis, ac inprimis Sac. Reg. Majestatis salva & illaesa, juribusque Ducatus in iisdem Conventibus integris manentibus.

Venatorum Principis licentia a Capitaneis locorum, una cum inspectore ab Illustrissimo Principe ex Nobilitate Prutenica constituendo, ad instigationem cujusvis injuriati compesci debet, & ne in posterum alicui injuriam aut vim aliquam inferant, prout id sæpius facere ausi; appellatione ad judicium Curiae, jureque Illustrissimi Principis in eo respectu officii ipsorum salvis. Si tamen absens fuerit modernus, vel pro tempore existens inspector, extunc alius ex Nobilitate in illo districtu, ubi injuria illata fuit, sufficiatur.

Jus municipale, quatenus Ordines Ducatus unanimiter censent, examinan-

dum, & ubi defectus reperiatur, aut ANNO 1609. gendum supplendumque esse, Domini Commissarii approbant: ita tamen, ut omnes Ordines in id consentiant, ac primo quoque Conventu ordinario indicto, de personis dignis idoneisque, ac earum numero mutuo & invicem conferant, eosque deligant, quibus locum & tempus assignaturi sunt, ubi id perficerent: opere vero consummato ac perfecto Illustrissimo Principi ad confirmandum exhibeant; caveantque, ne quid in illo legum & processuum juridicorum supplemento, juri Sac. Reg. Majestatis & Regni, itemque juri & superioritati Principis hujus Ducatus derogeretur.

De relationibus a Conventibus in districtibus per Nuncios necessario faciendis, sentientibus idipsum DD. Consiliariis Regentibus, & ad pristinam consuetudinem revocantibus, illas fieri debere, & in usum ac commodum Reipublicæ reducendas temporibus & locis antea solitis sine quovis impedimento. Qui vero Capitaneorum tempus & locum faciendis relationibus non assignaverit, similiter Nunciorum unusquisque si relationem facere neglexerit, illi pena restituendi sumptus ad Conventus ex illo districtu erogati puniendi sunt.

Judicia Terrestris Districtus Brandenburgensis ut omnino restaurentur, Domini Consiliarii decernunt, id negotii conficiendi ad Conventum Ordinum proxime futurum rejiciunt. De Sambien- sium vero territorio, & judiciis instituendis, Conventus idem statuet.

Instructiones privatas Principum, si formulæ regiminis, testamento, privilegiis, recessibus & juribus, nec non pactis repugnarent, valituras omnino non esse: verum formulæ ipsi & præmissis omnibus, quoad regimen politicum, & consuetudinibus eo usque servatis standum esse, nec quidquam in novandum & adjungendum, nisi per universalem Ordinum & Principis, & Sac. Reg. Majestatis consensum. In negotiis tamen jus Illustrissimi Principis, similiter in rebus Camerae ad proventus Ducales spectantibus, instructiones quasvis ab Illustrissimo Principe petendas & acceptandas fore debere.

De coriis evehendis, pretioque illis ac aliis rebus venalibus imponendo, Magistratus, uti superius descriptum est, ordinabit ex justo & æquo, ratione publici & universalis commodi necessitatisque habita, privilegiis nullius partium derogando.

Terrestria judicia in suo veteri usu, ut integra maneat. Causæ autem cri-
Qqqqq 2 mi

ANNO minales, tum etiam inter Vassallum & 1609. Principem, uti inibi ventilentur; id cum novam legem sapiat, absque consensu illorum, quorum maxime interest, id est, inprimis Sacrae Regiae Majestatis, Principisque sui fieri non posse DD. Commissarii censuerunt. Liberam tamen futuram Ordinibus, vel potius ipsi Nobilitati, in publico Conventu agendi de hoc facultatem, adhibitis accedentibusque consensibus supra descriptis.

Quicumque civium bona Terrestria jure legitimo possiderent, quo Nobilitas sua possidet, illos ad omnia onera terrestria insimul ac pariter cum Nobilitate ferenda, & ad sumptus ex eisdem bonis in Nuncios aequae proportionaliter erogandos, teneri DD. Commissarii declarant. Hanc tamen legem ad bona Civitatum communia non referri.

In causis autem statum Prussiae concernentibus, quae vel novi aliquid praesferre, vel a veteri more seu institutis, iuribusque & consuetudinibus discrepare viderentur, nihil omnino absque omnium Ordinum, & Magistratus, cujus interest, consensu & voluntate statuendum, introducendumque fore debere.

Cum autem Appellationes non alibi, nisi juxta modum supra descriptum decideri, aliae vero causae, a quibus non provocatur, hic judicio ordinario fisci & terminari debeant; Proinde literae inhibitoriae super processibus retardandis vel cohibendis, aliunde peti darique desuper omnino non debent, easque datas, processum debitum & justitiam ipsam remorari non posse, nec judiciorum auctoritatem sistere, nec iudicata redarguere, sub poena amissionis causae in eos, qui ejusmodi inhibitorias impetrare ausi fuerint.

Ad praesidentiam in publicis officiis fratrum vel consanguineorum, necessariorumque, DD. Commissarii propositam quaestionem sic restringendam existimant, & judicant. Duos insimul fratres germanos, vel patrem cum filio aut nepote, judiciis aut Magistratui non esse praeficiendos, ne quid inde metus periculi & suspicionis proveniat: ex remotioribus tamen gradibus, siquidem dignitati loci, officioque & personis consulendum semper sit, legi & institui posse viros virtute, ingenio ac doctrina, exercitiisque publicis pollentes, genere & conditione, iis, quibus supra descriptum est.

Quantum ad potestatem Officialium fisci in jure dicendo; declarant DD. Commissarii, illam non aliam esse, nisi omnium jure agentium similem, quibus cau-

fas mere fisci nuncupandas licitum sit, ci- ANNO 1609. tationibus ad judicia ordinaria editis, promovere, reos fisci accusare, & solita juris processusque forma ejusmodi causas insinuare. Quod si in ius vocati nomen delatoris requirant, Camerae Praefecti pro illis habendi sunt in causis fisci. Verum in causis criminalibus, delatorem omnino sistendum, non solum nominandum esse, ne quisquam indebite molestetur, ipsique fisci nullam aliam praeter deferendi & citandi facultatem, in Statum seu Ordinem Equestrem habeant, nec pro injustis criminationibus impetitionibusque maneant impuniti.

Conventuum Provincialium sancita cum toties mutari possint, minus necessarium fore, ut typis excudantur; essent enim illorum libri infiniti: sed potius antiquae consuetudini standum, ipsisque Conventibus nihil contra jura & privilegia Ducatus, nec contra jura supremi domini Regni, & Illustrissimi Principis attentandum decernendumque esse.

Privilegiorum Provinciae hujus interpretatione praepjudiciali, multi gravatos se conquesti sunt, indeque modum imponi petierunt. Declaratum est sententia DD. Commissariorum, ea ipsa jura ac privilegia in alium sensum verti aut duci non debere, nisi prout in se sonant; ac si quis exinde damnum aliquod, aut injuriam passus fuerit, ille, qui privilegia sinistre interpretando retorquendoque, causam damni aut injuriae alicui dederit, sarcire tantundem teneatur damnum passus. Quorum quidem privilegiorum Nobilitati servientium, nemo alius particeps atque usufructuarius fiat, nisi soli Nobiles indigenae Ducatus.

In aestimanda Status Nobilium dignitate, non dubitant DD. Commissarii Illustrissimum Principem ex sua in eum singulari benevolentia & gratia, atque ob majorem suae dignitatis honorem, alienum ab eo non fore, ut quo magis studium erga se ipsorum, amoremque, qui pro firmamento Principum habetur, excitet, titulo & inscriptione eos, praerogativaque concernenti in literis ad ipsos dandis, cohonestare dignetur. Cessurum id in proprium Illustratis suae honorem, & subditorum erga se benevolentiam majorem, remque Sacrae Regiae Majestatis & Regno gratam futuram.

Lustrationes extra necessitatem legitimam, vel subito ex improvviso ingruentem, omnino vitandas esse, & non nisi ex omnium consensu publico aggrediendas, tum propter motus quosvis ciendos, tum maxime exhauriendas facultates, viresque diminuendas, & deprimen-

ANNO dum statum Nobilitatis: attamen super- 1609. veniente gravi & ardua evidentique necessitate, eaque communi & publica, tunc temporis illas permitti non expectato laudo universali.

Quod ad stipendium militare, diurnum antiquitus vocatum, quod olim tempore expeditionis bellicae datum fuisse constat, revocandum esse jure antiquum. Modus vero, & rationes, quibus hujus stipendii quantitas & solutio ordinetur, in Conventu futuro cum Illustrissimi Principis Nunciis, & DD. Regentibus ineundae.

Officium Ducis belli, ut ratio ipsa & jura Ducatus volunt, indigenis e Nobilitate conferendum esse. Qui quidem post collatum sibi munus, antequam eo fungi coeperit, jurare teneatur super fidelem administrationem ipsius, & quod contra Sacrae Reg. Majestatem & Regnum & contra Principem suum, necnon contra jura publica & privata Ducatus attentare audeat quidquam; quinimo omnia in commodum Reipublicae ejus Ducatus Regni, facturum, consilio eorum, quorum interest, requisito.

In causis Nobilium, Commissarios ignobiles nunquam in posterum delegandos fore.

In obtinendis locationibus bonorum Ducalium, Nobilitas Prutenica praeferrenda est, Privilegiis Ducatus ita disponentibus.

Venationum usus talis sit, & esse debeat, qualis temporibus Illustrissimi ALBERTI primi Ducis licitus fuerat, & qui ad normam Constitution. Anni LXXXII. & LXXXVI. & MDCVI. referatur.

De Electionibus Judicum Terrestrium, legem in recessu Anni MDLXVI. tenendam observandamque esse.

Inter alia gravamina ordo Equestris conquestus fuit, quod in criminalibus actionibus, judiciis civitatum & oppidorum stringeretur gravareturque; nec sibi conveniens esse, ut status major ab inferiore judicaretur. Domini Commissarii ex quo id novam referat judiciorum formam, accedente Illustrissimi Principis Curatoris futuri consensu, ad Conventum Provinciale proximè venturum remittunt, ubi licitum sit Nobilitati de hoc cum Illustrissimo Principe tractare, suaeque Illustritatis & munificentiae & gratiam experiri. Quia vero Ordo Equester Ducatus Prussiae, pro suprascriptis gravaminibus suis abolendis per nos ad praesens, ob majorem animorum coalescentiam, non ad poenas, sed ad solam in futurum reformationem redactis, ad Sacram Regiam Majestatem Dominum

TOM. IV.

nostrum clementissimum confugerit, ANNO 1609. suaeque Majestatis & Ordinum Regni opem imploraverit, simulque petierit, ne quid inde sibi metus aut periculi, damni- que contingat; Ipsa quoque Sacra Regia Majestas, id nobis publica fide & auctoritate praecavendum demandare dignata sit: Proinde speciali mandato & praescripto Sacrae Regiae Majestatis, una & transactioni Varaviensi insistendo, ejusdem Sacrae Regiae Majestatis voluntate & auctoritate declaramus, ut nullus horum omnium quicumque sive in Conventibus particularibus, & etiam Provincialibus, hic in Ducatu, sive in Comitibus Regni generalibus, gravamina praefata dicto scriptoque, tanquam assertores vindicesque legum & libertatum suarum proponerent, urgerent, atque tolli conati essent, operamque suam navarent, & munus Nunciorum Provincialium obirent; indignationi, poenae alicui, odioque & damno subit; neque id illis a quoquam vitio verti debere & posse, verum liberos & immunes, ac omni ex parte tutos permanere, domibusque, & facultatibus ipsorum, foro item publico, & omni quovis loco secure versari, quibus nulla in posterum eo nomine quaestio moveri, aut molestia inferri debeat. Sumptus quoque ex publico aere ratione praemissorum suscepti, illi scilicet, qui ad fiscum Ducalem non pertinent, in dubium non possint vocari.

Insuper Ordine civico de se, sui- que Status, juxta jura & privilegia sua conservatione expostulante: Nos quibus nihil magis optatum fuit, nostraeque Commissioni convenientius, quam ut omnia Ducatus, ejusque incolarum jura salva & integra remaneant, declarationem de hoc nostram pro lege habendam, in vim decreti nostri fecimus talem: omnia & singula jura municipalia, privilegia, libertatesque & immunitates, indulta, ac beneficia publica civitatibus in Ducatu hoc Prussiae omnibus in genere, & singulis in specie, antiquitus ab eo Cruciferorum tempore, posterioribusque etiam temporibus data & concessa, ac a Sac. Reg. Majestate Serenissimo SIGISMUNDO I. Dei Gratia Rege Poloniae, literis patrum feudalium cum Illustrissimo ALBERTO I. in Prussia Duce comprehensa, tam etiam alia a Serenissimis Poloniae Regibus, Illustrissimis Ducibus Prussiae, sive Diplomatis specialibus, sive Recessibus legitime elargita & approbata, Decreta item Provincialia, unanimi Ordinum consensu laudata, ea scilicet lege, in quantum illa omnia juri Sac. Reg. Majestatis & Regni, ac uniuscujusque status & personarum juri-

Rrrrr

ANNO 1609. iuribus non sint contraria, in omnibus earum punctis, clausulis, articulisque & conditionibus, prout in se suoque tenore descripta, & usu hastenus observata sunt, nomine & auctoritate Sac. Reg. Majestatis rata & firma habenda, eaque inviolabiliter & inconcusse ab omnibus perpetuo tenenda servandaque fore debere iudicavimus. Quod vero in speciali flagitaverit, se ad altiores honorum gradus, & ad officia tum Cancellariatus supremi, tum exercituum Capitanei, Consiliorumque Terrestrium, in quantum scilicet viri ex aliis Ordinibus idonei deficerent, simul & ad jura caducorum admitti, quod quidem postulatam suam formula regiminis testamentoque fulcitur esse voluit: Nos ut omnibus aliis nobis propositis differentiis, formulam ipsam, testamentumque & privilegia ac jura Ducatus illius esse præcavimus; ita nec aliquid etiam ad illa a nobis addi mens nostra est. Verum id postulatam iuribus ipsis præallegatis restringendum esse censuimus, ipsaque jura Ducatus in præmissorum distributione, atque usum hastenus observatum teneri debere; ita quidem, ut leges in primis quarumvis personarum salva remaneant. Cum autem virtuti primus locus honorque debeatur, tum præfata munia dignitatesque, non nisi ex iurum præscripto, ipsa eadem virtute, eruditione & præstantibus factis viris claris aggrediendas fore. Qua in re minime dubitant Domini Commissarii, quin ordinaria potestas, horum distributor, ut legibus, ita & personis sese accommodet, suumque in hoc præstet jus & officium. Ad publica autem suffragia quod attinet, non solum pertinere debent Domini civitates modo & jure solito, verum etiam nihil eis, præter ipsorum spontaneum consensum in iis, quæ de novo instituenda fuerint, imponi & præjudicari posse; quinimo in omnibus publicis consultationibus consensus, ut aliorum Ordinum, ita ipsorum quoque liber & benevolus requirendus erit.

Cum autem quidam Batonum & Nobilium, & quidem parvo in numero, protestationem quandam sub Conventu præfati generali, Nobis pro tunc munus Commissionis nostræ peragentibus, contra Ordinem Equestrem seu Nuncios Nobilitatis, eorumque fidem ac acta fecissent, e converso Nobilitatis Nuncii reprobati sunt: Nos, quibus Sacra Regia Majestas, Dominus noster clementissimus, omnes incolarum Ducatus diffensiones dissidiaque in planum & æquum reducere, animos omnium pacatos, tranquillumque statum reddere commisit, &

auctoritatem suam Regalem desuper concessit, protestationem & reprobationem præexpressas, veluti odio quodam privato, non autem injuria, aut publici boni causa profectas, & maiorem seditionem præferentes, ut ne amplius lites & discordiæ alantur, Ordinesque inter se non dissentiant, nec novas excitent turbas aut motus, præfati decreto nostro cassamus, annihilamus, tollimusque. Quas ut nullus protestantium & reprobantium revocare & in usum aliquem reducere in posterum audeat, penam decem millium Aureorum Ungaricorum ad fiscum Sac. Reg. Majestatis luendam interponimus, pro qua Instigatori Sac. Reg. Majestatis & Reipublicæ & Regni, ex delatione cuiusvis incolarum partis alterutrius, post Curiam Majestatis suæ licitum erit jure agere.

Quibus omnibus sententiis decretisque nostris, modo & ordine superscripto prolatis, ea iterum sub ipsam Conventus hujus generalis finem in solito residentie nostræ publico loco prælegi, & ad notitiam omnium & singulorum deduci publicarique fecimus & mandavimus. Uti quidem in instanti nobis ipsismet præsentibus sunt publicata, ac proinde auctoritate Sac. Reg. Majestatis, supremi & directi hujus Ducatus Domini, omnia & singula præmissa ab universis Ordinibus & incolis Ducatus firmiter & inviolate tenenda, & pro legibus perpetuis observanda fore debere decrevimus; simulque injunximus omnibus Magistratibus illorum, ut executionem faciant, & secundum illa in casibus, legibus accommodandis procedant. In primis vero jura Sac. Reg. Majestatis & Regni integra semper habeant: præmissa eadem omnia rata, grata, firmaque, tam Illustriss. Principe Curatore, quam omnibus & singulis Ordinibus Ducatus habentibus.

Acta sunt hæc Regiomonti diebus superius descriptis, aliisque subsequentiibus; finita vero et publicata die 13. Jul. Anno Salvatoris nati 1609. Præsentibus Magnificis, Generosis, Nobilibus, Spectabilibus Famatisque; Ludovico Rauter Landthoffmeister, Fabiano Burggrabio et Barone a Dhona supremo, Christophoro Rappe Cancellario, Joanne Alberto Borek, supremo Marschalco, Consiliariis supremis et Regentibus Ducatus: nec non Consiliariis terrestribus et provincialibus, ac Nunciis Equestri Ordinis, ex districtibus ad Conventum præsentem missis; videlicet Friderico Burggrabio et Barone a Dhona, Capitaneo Brandenburgensi, Othone a Gröben, Capitaneo districtus et territorii Schakenfis, Joan-

ANNO 1609. Joanne Truchsessio a Wetzhausen, Capitaneo territorii et districtus Fischhausen, Martino a Weldenroth, Capitaneo Tapiaviensi, Friderico Sacri Romani Imperii Dapifero hæreditario, Barone a Waldenburg, Capitaneo Balgenfi, Sigismundo Birchan Capitaneo Soldaviensi, Daniele a Kunheim Capitaneo Tilsensi, Andrea a Kreutzen Capitaneo Angerburgensi, Bottone Barone ab Eylenburg, Joanne a Kalkstein in Parischen hæreditario, Judice Terrestris Rastenburgerfi, Alexandro a Polenz in Lagnau hæreditario, Fabiano Sack in Eicholtz, Eustachio a Gröben Provinciae Marschalco, Georgio Truchsessio a Wetzhausen, Alberto Weisel ex districtu Brandenburg, Gerlacho Gaudeker, Salomone Kanicz ex districtu Schaken, Sebastiano Thiesel, Joanne Philippo Gaudacker ex districtu Fischhausensi, Christophoro a Dele, Joanne Alberto Perbandt ex districtibus Tapiaviensibus, Insterburgensibus, Taplacken, Salau et Georgenbur: Ditricho Kanicz, Jacobo Sparwein ex districtu Balga, Gasparo Lesgewang, Gasparo Ebert a Tettau ex districtu Bartenstein, Gotfrido Barone ab Eilenburg, Georgio Schlubut ex districtu Rastenburgerfi, Francisco Schurtz, Fabiano a Milbe ex districtu Riesenburgerfi et Marienwerder, Alberto, et Friderico a Polentz fratribus, ex districtu tuo Schonberg, Martino Wenediger ex districtibus Preuschmarck, Lubemuhl et Dursch Eilau, Carolo ab Ollschneiz, Sigismundo Eisk ex districtibus Höenstein, Osterröde et Gilgenburg, Joanne a Schertwitz ex districtibus Holland, Liebstadt et Morungen, Fabiano Fröbner ex districtu Barten, Eberhardo Schlubut ex districtu Sehesten, Joanne Venediger ex districtu Neidenburg et Soldaw, Georgio a Kröften ex districtu Rein, Christophoro a Pudwels ex districtu Ortelsburg, Christophoro Langheim ex districtu Lück, Michael Blumstein ex districtu Johansburg, Sebastiano Knobelsdorff ex districtu Angerburg et Lotzen, Michael Hoenndorff ex districtu Oltrschip. Civitatum item Deputatis; videlicet ex antiqua Civitate Regiomontana, Michael Wilhelmi, Jacobo Kreuschner, Laurentio Perbant, Friderico Kenchell, Hieronymo Schultz, Abrahamo Reinke, Michael Rodeman, Christophoro Winter, Benjamine Wigant, Wolfgango Fruben, Christophoro Bottner, Abrahamo Bock, Jacobo Fischer. Item Kneiphovienf. Michael Fries, Petro Rosenkirch, Joanne Schöne, Petro Michael, Joan. Krintz, Henningio Birkman, Christophoro Naps,

Hieronymo Rode, Joanne Quant, Gasparo Breier, Petro Ludke. Item Löbnicens. Hieronymo Bechm, Philippo Daul, Jacobo Nirsch, Joanne Hein, Georgio Krüger, Joachimo Bruno, Joanne Parisch,

Minorum demum civitatum Nunciis, Crispino Beckschlager, Joanne Jordan Bartensteinensis, David Reich Rastenburgerfi & Sensburgerfi, Georgio Krüger Friedlandens. Balthasar Varneck Scippentens. Elia Klein Velaviens. Joanne Opicz Hollandens. & Milhausens. Joanne Schultz & Antonio Rautenbergle Mariewerdens. Georgio Rubertzen Heiligenbeilenf. Sebaldo Felaw, Andrea Schultz Osterodens., Hoensteinens., Neidenburgerfi. Gilgenburgerfi. Soldaviens. & Pessenheimens. Daniele Spisz Salfendens. Morungens. Libstatens. & Liebemühlens. Paulo Steinborn Riesenburgerfi. Bischoffswerdens. Freistatens. & Garnschens: Ludovico Schultz Zintens. Casparo Ludwigstein, Joan. Meier Tilsitens. Petro Fuchs Drengfartens. Christophoro Wichert Fischhausens. N. Horch Memmelens. Ignatio Treppenhauer Allenburgerfi. Petro Reimer Goldapens. Fabiano Heyer Margrabovens. Stephano Grunau Creutzburgerfi. Henrico Voigt Angerburgerfi. Et aliis permultis, tam Nobilibus Regni & Ducatus, quam aliarum civitatum & oppidorum, hominibus fide & honore dignis, circa præmissa existentibus.

SIMON RUDNICKI, *Episcopus Varmiensis. mppr.*

(L.S.)

GEORGIUS KOSTKA. *mppr.*

(L.S.)

M. SIERAKOWSKI, *de Boguslawice. mppr.*

(L.S.)

ALBERTUS KRISKI, *Castellanus Sierpcensis. mppr.*

(L.S.)

JOANNES SWIETOSLAWSKI, *Referendarius Regni. mppr.*

(L.S.)

L. MIELZINSKI, *Succamerar. Califf. mppr.*

(L.S.)

SAMUEL LASKI. *mppr.*

(L.S.)

CCXCVI.

Constitutio Comitiorum Regni Poloniae Generalium, habitantium Varaviae A. 1611. Mense Nov. Rrrrr 2 Vol.

ANNO 1611. Vol. III. fol. 3. tit. de Feudo Prussiae.

Considerantes ab antiquis temporibus inveteratam Antecessorum nostrorum, Regnique, declaratam Illustrissimorum Margrabiorum Brandenburgensiū amicitiam & benevolentiam erga Rempubicam, quam non tantum conservare, verum et novis beneficiis erga Rempubicam nostram, eo majorem excitare volumus, diligenti & accurato iudicio omnium Ordinum circa successionem in Feudum Ducatus Prussiae, quemadmodum ut in praeteritis Comitibus, ita etiam praesentis consideratione, & post Commissionis transactionem ex praeteritis Regiomontem missam, quam in omnibus punctis & decretis confirmamus, salvis privilegiis & iuribus Ducis & Ducatus Prussiae, communi omnium Ordinum consensu constituimus; quod post decessum moderni aegri Ducis ALBERTI FRIDERICI, cui integrum jus servamus, succedere debet modernus Illustrissimus Princeps JOANNES SIGISMUNDUS Elector, Marchio Brandenburgensis, cum tribus fratribus germanis, 1. JOANNE GEORGIO, 2. ERNESTO, 3. GUILHELMO, & Ducatum illum jure Feudi secundum transactionem in Comitibus praesentibus, conditionibus certis, per Dominos Legatos nostros transactis & scriptis approbatis, manutenere, servare, & gubernare liberum illi erit: eo scilicet ordine, quod imprimis Illustrissimo Electori & successoribus ejus masculini sexus, in Electoratu sibi invicem successuris, in specificatum feudum succedere debent. Iis autem ita deficientibus Ducatus Prussiae cum attinentiis debet integre in potestatem Regum Poloniae & Reipublicae redire, sine omni difficultate, praetensione, & attributione alicujus. Et cum Illustrissimus Elector, secundum conditiones transactas, quibus tam in parte, quam in toto semper satisfacere debet, juramentum debitum secundum obligationem Nobis & Reipublicae (ad quod illi tempus scilicet dies Dominicus est assignatus) praestabit: tum Illustrissimae Celsitudini suae privilegium ex Cancellaria nostra, in quo haec omnia latius comprehenduntur, extradi, & diploma in volumen legum inscribi, & typis excudi mandabimus.

CCXCVII.

Transumptum Plenipotentiae Internuntiorum JOANNIS SIGISMUNDI Electoris Brandenburgici in

negotio simultanea Investiturae ANNO Ducatus Prussiae. Varaviae 4. 1611. Nov. 1611. Ex Archiv. Regni Libr. VK. fol. 103.

SIGISMUNDUS &c. Significamus &c. Exhibitas fuisse coram Nobis literas infra scriptas Mandati seu Plenipotentiae Oratoribus infra nominatis Illustrissimi JOANNIS SIGISMUNDI Marchionis Brandenburgensis Sac. Rom. Imperii Archicamerarii & Electoris in Prussia &c. Ducis, ab eodem Illustrissimo Principe ad moderna Comitibus in negotio simultanea Investiturae in Ducatum Prussiae missis, datas & concessas, manu ejusdem Illustrissimi Principis subscriptas, & sigillo ipsius pensili communitas, eas Nos in acta Cancellariae nostrae inscribi mandavimus, quarum tenor sequitur talis.

„ Nos Dei gratia JOANNES SIGISMUNDUS Marchio Brandenburgensis, Sac. Rom. Imperii Archicamerarius & Elector, in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassuborum, Vandalorumq; nec non Crofnæ, Carnoviaeque in Silesia Dux, Burgravius Norimbergensis, Princeps Rugiae, Comes Marchae & Raverburgensis, Dominus in Ravenstein, universis & singulis hasce literas visuris notum atque testatum esse volumus. Quod ad Serenissimum ac Potentissimum Principem Dominum SIGISMUNDUM III. Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque, nec non Suecorum, Gottorum, & Vandalorum Regem haereditarium Dominum Consanguineum, Affinem, & vicinum nostrum observandissimum, ut & Reverendissimos, Illustrissimos, Illustres & Magnificos Dominos Senatores, Proceres, ac Ordines Regni Poloniae in Comitibus generalibus hoc Mense Varsoviae congregatos, Dominos Amicos & Vicinos nostros plurimum dilectos & honorandos, praesentium exhibitores Illustres, Magnificos & Generosos Vassallos & Consiliarios nostros primarios & fideles sincere Nobis dilectos, Abrahamum Baronem & Burgravium de Dhona, Joannem Truchses de Wetzhausen Capitaneum Fischhausensem, & Joachimum Hübner cum plenissimis Mandatis ablegaverimus, ut quae in negotio nostro Prussico cum Illustrissimi quondam Domini Patris nostris, Domini JOACHIMI FRIDERICI Marchionis et Electoris Brandenburgensis, beatæ memoriae Legatis, pro dilectione ipsius Nobismet ipsis et Successoribus nostris Ann. millesimo sexcentesimo quinto in Comitibus Varaviensibus feliciter

ccx.

ANNO 1611. accepta, tractata, et maximam partem transacta sunt, secundum tenorem responsi Regii in iisdem Comitibus redditum, (ad quos res universa responsi Anni millesimi sexcentissimi noni remissa fuit) penitus absolvant, et ita, si quae adhuc restare videbuntur, ad perfectissimum exitum perducant. Quam ad rem praedictis Legatis nostris sufficientem Plenipotentiam ac integram et absolutam facultatem dedimus nomine et loco nostro, Regiam Serenitatem, nec non Illustrissimos et Magnificos Dominos Senatores et Ordines incliti Regni Poloniae compellendi, cum Serenitate ejus ac Illustrissimis et Magnificis eorum Dominationibus agendi & concludendi ad servanda Pacta se offerendi, atque omnia ea pro discretione, prudentia, et fide sua, qua Nobis probati sunt, instituendi perficiendique, quae temporis opportunitas et negotii ipsius rationes exigent, et a Nobismet ipsis, si coram Varsoviae essemus, praestanda et constituenda forent. Damus itaque, tribuimus et assignamus nominatis Legatis nostris omnibus ac singulis ad praedicta omnia peragenda hisce literis nostris plenam, integram, liberam, absolutam, et minime limitatam aut circumscriptam potentiam ac facultatem omni meliore forma, via et modo, sicut de jure aut consuetudine incliti Regni Regiaeque Curiae rite et legitime fieri debet, et potest, cum clausulis omnibus necessariis, salubribus, et ad rem ipsam pertinentibus, non minus ac si expressis verbis illae omnes hac Plenipotentia comprehenderentur. Quin etiam si in rerum transactione praeter opinionem aliqua forte inciderint, quae speciale mandatum et auctoritatem ampliore requirere videbuntur, hanc quoque ipsis simul damus et tribuimus eodem plane modo, ac si expressa sigillatim omnia essent, quae hujusmodi speciali mandato inferi debeant ita, ut quando et quoties eodem indigebunt, uti tum illa, et sic liberissima potestate negotium hoc nostrum gerere, ad exitum optatum promoveri possint. Quaecunque vero a Legatis nostris in hac causa Prussica, uti praedictum est, gesta, nostroque nomine promissa, recepta et peracta fuerint, ea omnia rata et grata Nos habituros, nec unquam impugnatos, multominus ullam contra haec ipsa excusationem allaturos, sed sine quovis praetextu aut effugio praestituros et impleturos esse fide optima, quaque Virum Principem et Regium Vassallum decet, promittimus et asseveramus omnibus, quae in contrarium adduci possent legum iurumque exceptionibus et beneficiis penitus et expresse renuntiantes sine fuco, fraude

Tom. IV.

et dolo. In quorum omnium et singulorum fidem ac certitudinem, firmitusque ac evidentius testimonium, praesentes literas manus nostrae subscriptione et sigilli nostri secretioris impressione corroboravimus. Dabantur Ortelsburgi XIII. die Septembris Anno Domini millesimo sexcentesimo undecimo. JOANNES SIGISMUNDUS Elector. mpr. Actum Varaviae die quarta Mensis Novembris Anno ut supra. Relatio ejusdem ut supra.

CCXCVIII.

Legati Brandenburgici spondent pro JOANNE SIGISMUNDO, quod conditiones Investiturae simultaneae observabit. Dat. Varaviae 5. Nov. 1611. Indidem fol. 104.

Nos Abrahamus Baro & Burgravius a Dhona, Joannes Truchses a Wetzhausen Capitaneus Fischhausanus, & Joachimus Hubner. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, hujus & futuri temporis universis & singulis. Cum ab Illustriss. Principe ac Domino, Domino JOANNE SIGISMUNDO, Marchione Brandenburgensi, Sac. Rom. Imperii Archicamerario & Electore, in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassuborum, Vandalorum, & Crofnæ, Carnoviaeque in Silesia Duce, Burgravio Norimbergensi, & Principe Rugiae, Comite Marchae & Ravensburgi, ad praesentia Regni Comitibus, de negotio simultanea Investiturae in Ducatum Prussiae tractandi causa, ad Serenissimum Principem Dominum SIGISMUNDUM III. Dei Gratia Regem Poloniae, M. Ducem Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque &c. nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarium Regem, Amplissimosq; Regni Ordines, plenius cum mandatis, summa potestate missi fuissimus, de certis conditionibus, nomine Serenissimae Regiae Majestatis suae & Ordinum nobis propositis, convenisset, pleneque transactum constitutumque fuisset, certoque scripto a commemorato Illustrissimo Principe nostro, sub manu & sigillo Illustrissimae Celsitudinis ejus edendo, comprehensis. Cujus quidem tenor ad verbum sequitur, & est talis. „ JOANNES SIGISMUNDUS DEI Gratia Marchio Brandenburgensis, Sac. Romani Imperii Archicamerarius & Elector, in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassuborum, Vandalorum & Crofnæ, Carnoviaeque in Silesia Dux, Burgravius Norimbergensis, & Princeps

Ssss

Ru.

ANNO Rugiae, Comes Marchae & Ravensburgi, Dominus in Ravenstein: Significamus praesentibus hisce, quorum interest, hujus & futuri temporis universis & singulis. Cum de successione in feudo Ducatus Prussiae ab aliquot jam annis, partim ab inclitae memoriae D. JOACHIMO FRIDERICO Principe, itidem Electore Brandenburgensi, Parente nostro desideratissimo, partim a Nobis ipsis cum Serenissimo Principe ac Domino, Domino SIGISMUNDO III. Rege Poloniae, Magno Duce Lithuaniae, Russiae, Prussiae &c. Domino & Cognato nostro observatissimo, Amplissimisque Regni Ordinibus, diversis temporibus actum esset, ac tandem in hisce Comitibus Varsoviensibus per Legatos nostros, Magnificos & Generosos, Abramum Baronem & Burgravium a Dhona, Joannem Truchesium a Wetzhausen Praefectum nostrum Fischhausen, & Joachimum Hubnerum Consiliarium nostrum, quos ad negotium hoc perficiendum plenius cum mandatis, summaque facultate miseramus, cum eodem Serenissimo Rege, Amplissimisque Regni Ordinibus rota de re certis conditionibus convenisset, pleneque transactionem fuisset, atque ex vi transactionis hujus, conditionibusque ejus, ad homagium praestandum ab eodem Serenissimo Rege, Amplissimisque Regni Ordinibus accersiti, vocati, admitti que fuisset: Nos in commemoratam transactionem, conditionesque omnes eas, quae a commemoratis Oratoribus nostris nomine nostro acceptae sunt, non solum consensum nostrum libere praestitisse, sed easdem etiam peculiari hoc scripto approbandas, confirmandas, firmasque & ratas habendas duxisse, quemadmodum quidem approbamus, confirmamus, firmasque & ratas habemus praesentibus hisce. In primis autem tam nostro, quam Successorum nostrorum nomine approbamus, confirmamus, maturoque consilio ac deliberatione adhibita, ulterius in Nos & Successores nostros recipimus omnia, quae ex antiquis pactis, quaecunque inter Serenissimos Reges, Regnumque Poloniae, Magnum Ducatum Lithuaniae, & Ducatum Prussiae, Dominos suos Duces aut Ordines ejus, nominatim autem Divum SIGISMUNDUM I. Regem, & inclitae itidem memoriae ALBERTUM Marchionem Brandenburgensem, Agnatum nostrum primum Prussiae Ducem, tum Illustr. Principem GEORGIUM FRIDERICUM Marchionem Brandenburgensem &c. ejusdem Ducatus Dominum & Gubernatorem, aut quoscunque alios unquam intercesserunt, debentur: quibus postrema hac tracta-

tionem transactioneque & insertis conditionibus nulla in re derogatum quicquam volumus, sed & in robore suo firma immotaque omnia manere debere, caveamus promittimusque. Praeter ista vero conditiones etiam omnes, de quibus Anno sexcentesimo quinto in Comitibus itidem Varsoviensibus per Legatos inclitae memoriae Parentis nostri, tum in hisce per Nos convenit, quemadmodum & quae per Commissarios Regios in Conventu Regionum, ex praescripto Sac. Reg. Majestatis, quod ad jura & privilegia Ducatus ejus accommodatum fuit, constituta sunt. Secundum quas quidem conditiones inprimis profiteamur Nos vocatos in persona ad Comitibus Varsoviensibus venisse, rituque et ceremonia solemniori, commemorato Serenissimo Regi SIGISMUNDO III. et Regno infra scriptum homagium et juramentum praestitisse eodem nimirum modo, iisdemque ceremoniis, quibus proxime Illustrissimus Princeps GEORGIUS FRIDERICUS Marchio Brandenburgensis in Prussia Dominus et Curator id praestitit, verbis ita conceptis.

Ego JOANNES SIGISMUNDUS Dei Gratia Marchio Brandenburgensis. Sac. Rom. Imperii Archicamerarius & Elector, in Prussia, Julia, Clivia, Montium, Steini, Pomerania, Cassuborum, Vandalorum, & Crosna Carnoviaque in Silesia Dux, Burgravius Norimbergensis, & Princeps Rugiae &c. juro super hac Sancta Dei Evangelia, quod ab hac hora deinceps, usque ad ultimum diem vitae meae ero fidelis & obediens tibi Serenissimo Principi Domino SIGISMUNDO III. Dei Gratia Regi Poloniae, & Magno Duci Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque &c. &c. Domino, sicuti meo naturali & hereditario Domino, & Successoribus tuis legitimis, Regibus & Regno Poloniae, Dominis meis, contra omnem hominem, nemine excepto. Et quod nunquam ero scienter in consilio, vel auxilio, vel in facto, ex quo (quod absit) amittas vitam vel membrum aliquod, vel per quod accipias in persona aliquam lationem, aut injuriam vel contumeliam, vel per quod amittas aliquem honorem, quem nunc habes, vel post habebis. Et si scivero, vel audivero de aliquo, qui velit istorum aliquid contra te & Regnum hoc Poloniae facere, pro posse meo, ut non fiat, impedimentum praestabo. Et si impedimentum praestare nequivero, quam cito potero, tibi nuntiabo, & contra eum, juxta pacta, auxilium tibi & Regno praestabo. Et si contigerit te rem aliquam, quam habes, vel habebis, casu aliquo amittere, eam recuperare curabo, & in

recu-

ANNO recuperata retinenda, te omni tempore adjuvabo, & si scivero te velle contra aliquem publico consilio arma sumere, & de eo generaliter vel specialiter fuero requisitus, meum tibi secundum pacta praestabo auxilium, Et si aliquid mihi de secreto manifestaveris, illud sine tua licentia nemini pandam, neque quicquam, per quod pandatur, faciam. Et si consilium a me super aliquo facto postulaveris, illud tibi dabo consilium, quod tibi dominisque tuis judicavero magis expedire, & nunquam ex persona mea aliquid scienter, quod pertineat ad tuam, vel Regni, dominiorumque tuorum Regno adjutorum, vel in posterum adjungendorum, injuriam vel contumeliam faciam; immo honorem, commodaque tua, Regni ac Dominiorum tuorum tuebor & conservabo, vel quoad maxime potero, augebo. Denique Pacta etiam priora & antiqua omnia & singula, quocunque tempore a Decessoribus meis, Prussiae Dominis aut Ducibus cum inclito hoc Poloniae Regno conventa, tum postremum hanc transactionem & conditiones per Oratores meos tecum & Ordinibus Regni tractatas constitutasque, & a me peculiari Diplomate confirmatas, servabo & implebo. Sic me Deus adjuvet, & haec Sancta Dei Evangelia.

Quod quidem homagium seu juramentum: ut ex pactis feudalibus, conditionibusque a Nobis initis, in persona praestitimus, ita Nos Successoresve nostri, quoties secundum leges feudales renovari Investituram contigerit, eodem omnino modo, eademque forma Serenissimis Regibus pro tempore extituri, Regnoque praestare semper tenebimur, tenebunturque. Declarationem autem hanc Serenissimi Regis et Amplissimorum Ordinum, de jure hoc simultaneae Investiturae, beneficioque in feudo hoc Ducatus Prussiae succedendi, non ulterius extendi debere statuerunt, decreveruntque, quam quemadmodum conditionibus Anno millesimi sexcentissimi quinti Sac. Reg. Majestatis, et Amplissimorum Ordinum nomine propositum fuit, ad unam tantum lineam laudatissimae memoriae Parentis nostri, Nos nimirum ipsos, Successoresque nostros, per rectam lineam a Nobis descendentes, Illustrissimosque Fratres nostros germanos, IOANNEM GEORGIUM in Silesia Ducem Iegersdorfensem, ERNESTUM, et CHRISTIANUM WILHELMUM Archiepiscopum Magdeburgensem, eorumque legitimos posteriores masculos; ita, ut in singulis stirpibus, ut quisque major natu in Electoratu successerit, et una forte stirps extinta, altera, sicque deinceps in comme-

morato feudo Ducatus Prussiae invicem ANNO sibi succedant: quemadmodum etiam ANNO hos solos ad contactum Vexilli Reg. Majestas et Amplissimi Ordines admittendos statuerunt; alios vero nullum omnino jus usurpare in eo sibi posse aut debere. Religio deinde Catholica Romana, in Ducatu eam profiteri volentibus libera erit; neque ullus unquam ex Ducalibus, vel eam jam profitentibus, aut in posterum professuris, eam ob rem interpellabitur. Sacella itidem et Oratoria ubivis, tam in confinibus quam alibi, integra, tuta et concessa illis erunt, in iisdemque liberum pietatis ex doctrina institutisque Catholicis Rom. exercitium habebunt. Nemo eo nomine turbabitur, premeturve; nemo Religionis Catho. causa ullam vim, injuriam, contumeliam molestiamve perferet, aut perferre perpetique debet. Ad munera etiam et honores, qui ex Catholicis idonei fuerint, liber aditus erit. Quicunque etiam in Ducatu Catholicis Romanae Religionis, Barones, Nobiles et Civitates jura patronatus a Magistris Ordinibus Cruciferorum, vel Serenissimis Poloniae Regibus, vel decessoribus nostris Ducibus Prussiae habuerint, vel praescriptione consecuti sint, integrum licitumque illis erit, Religionis Catholicae Romanae exercitium in iisdem introducere, instituere, habereque. Si vero ex Nobilibus plures extiterint, qui in uno eodemque Templo jus patronatus sibi vendicent, partim Catholici, partim Evangelici, nemoque eorum reliquis de publico exercitio decedere velit, a Nobis judicio nostro causa cognosci, exque praescripto juris Canonici definiri debet. Qua sententia si quis gravatum se existimaverit, ad judicium Sacrae Regiae Majestatis provocatio integra ei erit. Cum vero praeter haec in conditionibus Anno millesimi sexcentissimi quinti, nomine Serenissimi Regis, & Amplissimi Senatus postulatum fuisset, ut ad minimum Regionum unum atque alterum Templum ad Religionis Catholicae usum, cum redditibus justis assignaretur, non solum propter eos, qui ex Ducatu ejus Religionis essent, aut in posterum forent, verum etiam qui ex Regno, Magnoque Ducatu Lithuaniae, Catholicae Religionis homines, negotiorum suorum causa, frequenter eo convenire solerent; ac vero ita de eo tum convenisset, ut per Commissarios suos cum ipsis Provincialibus Serenissimus Rex ageret, neque tamen apud illos quidquam adhuc perfici potuerit. Nos quidem transactionis, conditionumque harum, vi auctoritateque praesentium literarum nostrarum recipimus,

Sssss 2

mus,

ANNO 1611. mus, promittimus, spondemusque in usus huius Religionis Catholicæ Romanum unum Templum, cuius iusta capacitas sit latericium, seu ex lapide, loco decente & honesto in suburbio aliquo, ubi Commissarii Regii, qui in possessionem Nos mittent, commodissimum judicaverint. Cœmeterium item circumcirca, & campanile, ad summum intra triennium, nostro sumptu extructuros. Similiter etiam juxta Templum domum, & habitationes necessarias & commodas pro Parochis & Ministris, tam ejus, quam Ecclesiæ, infra superscriptum tempus; tum in dotem etiam Ecclesiæ, & alimenta Parochi, mille florenos annuos certi redditus, certis in fundis, villis, agris, aut censibus assignaturos. Jus præsentandi Parochum, idoneum tamen, & imprimis quidem Sacerdotem Catholicum Religionis Romanæ, tum qui utriusque linguæ tam Poloniæ nimirum, quam Germanicæ peritus sit, ad Nos pertinere debet. Si tamen intra semestre tempus, Nos successoresve nostri, præsentare eum neglexerimus, Reverendissimo Episcopo Varmienti, uti Episcopo viciniore, Successoribusque ejus, de Parocho ei Ecclesiæ providere, ipsumque instituere liberum erit, ad eundem, successoresque ejus inspectio in doctrinam, mores, & vitam Parochi pertinere debet, qui quidem eodem jure, quo alii in Regno Poloniæ Sacerdotes, privilegiatus & exemptus omnino ab omni jurisdictione seculari esse debet; exceptis casibus, in jure Canonico expressis. Cæterum eidem Parocho, Nos Successoresque nostri, nec non Magistratus nostri, Castrenses quam urbani, securitatem ab omni vi, injuria, contumeliis, bona fide præstabimus, illique præstabit. De altero autem Templo quemadmodum & de dote redditue eorum augendo, integrum erit Serenissimo Regi, cum ipsis Provincialibus, per Commissarios, qui Nos in possessionem mittent, agere. Quam ad rem non modo nihil impedimenti Nos allaturos, verum favorem studiumque nostrum apud Ordines Ducatus candide, sincere, bonaque fide præstituros promittimus. Ne quoque Ducatus ejus nostri rationes a rationibus Regni, cuius corpore continetur, discrepent; Calendarium novum, ut in Ducatum introducat, in Conventu Provincialium, omni studio & opera quamprimum curabimus, idque posthac in Ducatu servari mandabimus. Subsidii nomine, præter illa, quæ ex pristinis patris Ducatus huius nomine debentur,

quemadmodum iisdem conditionibus ANNO 1611. Anni sexcentissimi quinti convenit, Nos Successoresque nostri, quorannis in ærarium publicum inferre tenebimur, tenebunturque, triginta millia florenorum Polonicalium, triginta grossis unumquemque computando. Quoties vero, necessitate aliqua publica postulante, in Regno tributum decretum publice fuerit, totidem alia triginta nimirum millia ejusdem valoris seu monetæ, ita ut eum tributum scitum fuerit, sexaginta millia a Nobis dependantur. Quarum quidem summarum nomine, quoties numerata fuerint, Regni Thesaurarius, vel ad quos pertinuerit, idonee Nos, ministrosve nostros liberare, seu quietare tenebuntur. Quemadmodum etiam conditionibus ejusdem Anni sexcentissimi quinti statutum est, quoties necessitas postulerit, quatuor naves ad tuendam oram maritimam Prussiæ, nostro sumptu habebimus: quod si Sacra Regia Majestas uti illis voluerit, de sumptu in illas faciendo Nobiscum tractabit. Privilegia, juraque incolarum Ducatus Prussiæ, cætera itidem pacta omnia, quæque ex iis, & pristinis Investituris debentur, omnia in suo robore integra inviolataque permanere debebunt, quemadmodum quidem nulla re ea infirmaturos, verum omnia facta testaque conservaturos, promittimus spondemusque: nominatim vero ad honores & officia publica, Magistratusque & arcium Præfecturas, nullos alios, quam Ducatus Prussiæ indigenas, secundum privilegia, juraque vetera Ducatus, Nos Successoresve nostros, adhibuituros promittimus. Tributa nova Conventu Ordinum prius non habito, invitis repugnantibusve, nulla etiam imponere eis poterimus, aut debebimus. Horum etiam, qui per hoc tempus ad Sacram Regiam Majestatem aliqua in re confugerunt, supplicesque libellos obtulerunt, securitati indemnitateque per omnia cavemus, neque eam rem unquam apud Nos Successoresve nostros, aut Magistratus, cuiquam fraudi damnoque esse debere, promittimus spondemusque. Appellationes a sententiis nostris, judicive nostri Aulici, sine ulla exceptione liberæ omnibus ad iudicium Regium erunt: ita tamen, ut non nisi a definitiva sententia, aut vim definitivæ habente appelletur, quantitas, de qua appellatur, summam quingentorum florenorum Polonicalium, æstimationis valorisve usitati excedat, infra quam appellare nulli integrum erit. Similiter tamen de injuria, quæ ei summæ, de qua appel-

ANNO 1611. appellaretur, æquiparari possit, appellare licebit. Si fide publica etiam ex Ducalibus alicui cavendum Sacra Regia Majestas, Successoresve ejus, salvumque conductum tribuendum censuerint; ii, secundum jus publicum, apud Nos Successoresve nostros, sacrosancti semper erunt, & esse debebunt. Ita tamen ex parte Regiæ Majestatis, & amplissimorum Ordinum convenit, ne salvi conductus aliqui hominibus ullis, vel facinorosis, vel in crimine scelereve aliquo deprehensis, dentur; sed si quis ex sinistra aliqua delatione offensionem nostram, Successorumque nostrorum incurrerit, vel adversarii alicujus potentia premeretur, aut aliqua alia iusta ex causa dignus præsidio ac patrocinio Regio videretur: datumque eosdem iri non a jure, sed a vi tantum & potentia, ut juri nihilominus se sistere, reique judicata parere teneatur. Durante itidem salvo conductu modeste se gerat, nullum injuria afficiat, tum vero publice salvum conductum illum ad noticiam omnium, maxime autem Magistratus adducat: ad extremum etiam, ut ad sex tantum mensium spatium dentur, intra quos & jure experiri, & alia negotia sua honesta gerere administrareque, qui salvum conductum habuerit, possit. Spatio autem eo exacto, si ulterius eo opus habuerit, alium impetrare. Si quando etiam ex Ducatu Prussiæ ad alias ditiones nostras extra Regnum discedere Nobis contigerit, & a Ducatu abesse necesse fuerit, gubernationem administrationemque ejus nullis aliis, quam secundum formam regiminis a Nobis confirmatam Consiliariis Regentibus, Nobilibus indigenis & possessionatis, commitemus. Illustrissimi etiam Principis ALBERTI FRIDERICI Agnati & Soceri nostri charissimi, juri, quoad in vivis extiterit, jus hoc nostrum nullo detrimento præjudicioque esse debet. Interim etiam dum in valetudine ista permanebit, ex dignitate ejus a Nobis exhibebitur; omniaque quæ tam ad alimenta necessitatemque, quam etiam dignitatem ejus pertinebunt, liberaliter illi a Nobis suppeditabuntur. Designabit autem Regia Majestas Commissarios suos, qui Nos in possessionem Ducatus feudique ejus mittant, coram quibus quidem Commissariis subditi simul Ducatus ejus, tam Nobiles quam civitates, seu ex singulis districtibus, duo ex Nobilitate & civitatibus, in easdem superscriptas hæc conditiones & transactionem, corporale juramentum, suo posterorumque suorum nomine, præstare tenebuntur, TOM. IV.

quod omnia ea ipsi quoque, posterique ANNO 1611. eorum, rata grataque habituri servaturi que sint; maxime autem quod post obitum quatuor prædictorum Principum fratrum, eorumque legitimorum feudi hæredum, si Deo permittente ita acciderit, nulli alii quam Regibus, & Regno Poloniæ, immediate tum parere subiectique esse debebunt, neque quenquam alium, nisi Reges, & Regnum Poloniæ, tanquam naturalem hæreditariumque suum Dominum agnoscere, aut fidelitatem subjectionemque præstare debent, sed in commemoratorum Regum, & Regni Poloniæ potestatem recident, sineque ulla cunctatione tergiversationeque eis, tam quoad utile & directum dominium, quam merum itidem & mixtum imperium se subicient obedientque: veteribus tamen juribus, privilegiis, libertatibusque eorum salvis. Quæ quidem omnia & singula superscripta, tam in genere, quam in specie, Nos Successoresque nostros, in omnibus eorum punctis & clausulis, diligentissime sanctissimeque adimpleturos, executioni demandaturos, observaturosque, neque quicquam vel per Nos, vel quemcunque alium, contra eadem attentaturos, facturos, aut attentari fierive passuros, sub fide, & honore Principis, nostro, Successorumque nostrorum nomine spondemus, promittimus, cavemusque. In quorum omnium fidem, præsentis manu nostra subscripsimus, sigilloque nostro communi mandavimus.

Nos igitur supra commemorati Legati, quemadmodum ex vi mandatorum, nostrorum, ab Illustrissima Celsitudine sua nobis datorum, in superscriptas conditiones omnes & singulas, maturo consilio deliberationeque adhibita, sponte ultroque consensum nostrum præstitimus, inque Illustrissimum Principem nostrum, & in Nos recepimus; ita easdem hæc literis nostris ex hoc mox tempore accipimus, approbamus, confirmamus, roboramus, perpetuæque firmitatis robur obtinere debere attestamus: commemoratum etiam Illustrissimum Principem nostrum, quam primum ad præstandum homagium admittus fuerit, superscriptas literas hæc nostris insertas, sine ulla cunctatione, tergiversationeque, sub manu & sigillo suo, Sacræ Regiæ Majestati & Amplissimis Ordinibus editurum, omniaque bona fide, futo, dolo, fraudeque omni remotis, adimpleturum, sub fide & honore Virorum Illustrium sancte promittimus, pollicemur, spondemus, cavemusque. In quorum

Tunc

idem

ANNO fidem hanc manibus nostris subscripsi-
1611. mus, sigillisque nostris munivimus.
Dat. Varsoviae in Comitibus Regni Gene-
ralibus, die 5. Mensis Novembris Anno
Domini millesimo sexcentesimo undeci-
mo.

ABRAHAMUS Burgravius &
Baro a Dhona.

(L.S.)

JOANNES TRUCHSES a WETZ-
HAUSEN

Capitaneus Fischhausen.

(L.S.)

JOACHIMUS HUBNER.

(L.S.)

CCXCIX.

SIGISMUNDUS III. Poloniae Rex su-
pradictam sponsonem acceptat &
approbat. Ibidem eodem die
& Anno. Indidem fol. 97.

SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Polo-
niae, Magnus Dux Lithuaniae, Rus-
siae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Li-
voniaeque; nec non Suecorum, Gotto-
rum, Vandalorumque haereditarius Rex.
Significamus praesentibus hisce, hujus
& futuri temporis universis & singulis:
Cum Illustrissimus Princeps Domin. JO-
ANNES SIGISMUNDUS Marchio Branden-
burgensis, S. R. I. Archicamerarius &
Electo, in Prussia &c. Dux &c. Cognatus
noster charissimus, per Legatos suos,
Magnificos, Generosos ac Nobiles, A-
brahamum Baronem & Burgravium a
Dhona, Joannem Truchses a Wetz-
hausen Capitaneum Fischhausen: & Joachi-
mum Hubner, plenis cum mandatis sum-
mae facultate in Comitibus hisce ad Nos
missos, diligenter apud Nos Ordinesque
Regni institissent, ut secundum superio-
rum Comitiorum responsa, condiciones-
que ab aliquot jam Comitibus, tam a lau-
datae memoriae Parente ipsius, Illustrissi-
mo quondam Principe JOACHIMO FRIDE-
RICO Marchione Brandenburgensi &c. &c.
quam Illustritate ejus ipsa per Legatos
tractatas, dubitationem tandem eam, quae
de jure simultaneae Investiturae Illustrissi-
mae Domus ejus exorta fuerat, explica-
remus. Nos consilio & auctoritate, con-
sensuque omnium Ordinum R. nostri adhi-
bito, sequente modo ac ratione, nullo plane
ex commemoratis Ordinibus repugnante,
protestante, contradicente; sed omnibus
unanimitur consentientibus, eam definitiv-
se terminasseque, de eademque plene & inte-
gre transegisse, quemadmodum quidem
definimus, determinamus transigimusque
praesentibus hisce. Imprimis quidem o-
mnia, quae ex pristinis pactis, quae unquam

inter Serenissimos Reges Decessores no- ANNO
stros, Regnum, Magnumque Ducatum 1611.
Lithuaniae, & Ducatum Prussiae, Domi-
nos suos Duces, aut Ordines ejus, no-
minatim autem D. SIGISMUNDUM I. Re-
gem, Avum & Decessorem nostrum, &
laudatae itidem memoriae ALBERTUM
Marchionem Brande, primum Prussiae Du-
cem, tum Illustrrem Principem GEORGIUM
FRIDERICUM Marchionem Brandenbur-
gensis, Ducatus ejus Administratorem &
Gubernatorem, & alios quoscunque in-
tercesserunt, hac nova transactione &
conditionibus nulla in re derogatum quic-
quam volumus, sed in robore suo firma
immotaque omnia manere debere decer-
nimus. Praeter haec vero condiciones e-
tiam omnes, de quibus An. 1605. in Co-
mitibus itidem Varsoviensibus, tum in hisce
praesentibus inter Nos, Ordinesque Re-
gni nostri, & Legatos laudatae memo-
riae Parentis Illustritatis suae, nuncque Il-
lustritatis ipsius convenit, quemadmo-
dum & quae per Commissarios nostros in
Conventu Regiomontano ex praescripto
nostro, quod ad jura privilegiaque Du-
catus ejus accommodatum fuit, consti-
tuta sunt. Secundum quam quidem
transactionem condicionesque, comme-
moratus Illustrissimus Princeps Elector,
a Nobis accersitus vocatusque, inprimis
ad diem tertiam Mensis hujus Novemb.
Varsoviam huc ad Nos venire tenebitur,
rituque & caeremonia solenni Nobis Re-
gnoque nostro infrascriptum homagium
& juramentum praestare, eodem nimi-
rum modo, iisdemque caeremoniis, qui-
bus proxime Illustrissimus Princeps GE-
ORGIUS FRIDERICUS Marchio Brandenb.
in Prussia &c. Dux & Curator id praesti-
tit; nimirum:

Ego IOANNES SIGISMUNDUS Marchio
Brandenburgens. &c. ut supra pag. 438.

Declaratio autem haec nostra, amplifi-
simorumque Ordinum de jure hoc si-
multaneae Investiturae, beneficiumque
hoc in Feudo Ducatus Prussiae succeden-
di non ulterius extendi debet, quam
quemadmodum conditionibus An. 1605.
nostro & Amplissimi Senatus nomine pro-
positum fuit, ad unam tantum lineam lau-
datissimae memoriae Parentis Illustritatis
suae, Illustrissimum nimirum Electorem
ipsum IOANNEM SIGISMUNDUM, Illustresque
Fratres ejus, IOANNEM GEORGIUM
in Silesia Ducem Iegersdorff, ERNESTUM,
& CHRISTIANUM VILHELMUM Archie-
piscopum Magdeburgensem, quatuorque
fratrum horum legitimos posteros mascu-
los; ita, ut in singulis eorum stirpibus,
ut quisque major natus in Electoratu succe-
deret, & una forte stirpe extincta, altera
sicque

ANNO sicque deinceps in commemorato feudo
1611. Ducatus Prussiae sibi succedent; quemad-
modum quidem supra nominati fratres
soli etiam ad contactum Vexilli admitten-
tur. Alii, si qui sint, nihil omnino sibi
juris observare poterunt vel debebunt.
Religio deinde Catholica Romana, om-
nibus in Ducatu eam profiteri volentibus,
libera esse debet, neque ullus unquam
ex Ducalibus, vel jam eam profitentibus,
vel in posterum professuris, eam ob rem
interpellari debeat. Sacella itidem & O-
ratoria ubivis, tam in confinibus quam
alibi, integra, tuta & concessa illis sint,
in iisdemque liberum pietatis ex doctrina
institutisque Catholicis exercitium habe-
ant: nemo eo nomine prematur turbe-
tur: nemo Religionis Catholicae causa
ullam vim, injuriam, contumeliam, mo-
lestiamve perferat. Ad munera etiam
& honores, si qui ex Catholicis idonei
fuerint, liber aditus iis sit. Quicumque
etiam in Ducatu Catholicae Romanae Re-
ligionis, Barones, Nobiles & Civitates,
jura patronatus a Magistris Ordinis Cru-
ciferorum, vel Serenissimis Regibus Po-
loniae Decessoribus nostris, vel ipsis Du-
cibus habuerint, vel praescriptione con-
secuti fuerint, integrum licitumque illis
erit, Religionis Catholicae Romanae ex-
ercitium in iisdem introducere, institue-
re, habereque. Si ex Nobilibus plures
extiterint, qui in uno eodemque templo
jus patronatus sibi vendicent, partim Ca-
tholici, partim Evangelici, nemoque eo-
rum reliquis de publico exercitio dece-
dere velit, in Illustritatis ejus judicio cau-
sa primum cognosci, definirique ex praes-
criptione juris Canonici debeat. Si quis
autem sententia gravatum se existimave-
rit, ad iudicium nostrum Regium pro-
vocare integrum liberumque illi esse de-
beat. Cum vero praeter haec in condi-
tionibus Anni 1605. nostro & Amplissi-
mi Senatus nomine postulatum fuisset, ut
ad minimum Regiomonti unum atque al-
terum templum ad Religionis Catholicae
usus cum redditibus iustis assignetur, non
solum propter eos, qui ex Ducatu ejus
Religionis essent, aut in posterum forent;
verum etiam qui ex Regno, Magnoque Du-
catu Lithuaniae, Cath. Religionis homines
negotiorum suorum causa frequenter eo
convenire solerent: ac vero ita de eo tum
convenisset, ut per Commissarios nostros
cum ipsis Provincialibus hac de re agere-
mus, neque tamen apud illos quidquam
adhuc perfici potuerit: ita interim in-
ter Nos de eo convenit, ut Illustritas sua
in usus huius Religionis Catholicae Ro-
manae unum templum, cuius iusta ca-
pacitas sit, lateritium seu ex muro, lo-

co decenti & honesto, in suburbio ali-
quo, ubi Commissarii nostri, qui in pos-
sessionem Illustritatem ejus mittent, com-
modissimum judicaverint. Coemiterium
etiam circumcirca & campanile ad sum-
mum intra triennium suo sumptu extruat:
similiter etiam domum, & habitationes
necessarias & commodas pro Parocho &
ministris, tam ejus quam Ecclesiae, in
tra superscriptum tempus extruat, in do-
tem etiam Ecclesiae & alimenta Parochi
mille florenos annuos, certi redditus, cer-
tis in fundis, villis, agris aut censibus
assignet. Ius praesentandi Parochum,
idoneum tamen, & inprimis quidem Sa-
cerdotem Catholicum, Religionis Roma-
nae, tum qui utriusque linguae, tam Po-
lonicae nimirum quam Germanicae pe-
ritus sit, ut ad Illustritatem ejus perti-
neat, concedimus. Si tamen intra se-
mestre tempus Illustritas ejus, Successo-
resve ipsius eum praesentare neglexerint,
Reverendo Episcopo Varmienfi, uti vi-
ciniori Episcopo, Successoribusve ejus,
de Parocho Ecclesiae ei providere, ip-
sumque instituere liberum erit, ad eun-
dem Successoresve ejus inspectio in do-
ctrinam, mores & vitam Parochi perti-
nere debeat; qui quidem, ut eodem,
quo alii in Regno nostro Sacerdotes, jure
privilegiatus, & ab omni jurisdictione
saeculari exemptus omnino esse debeat:
exceptis tamen casibus, in jure Canoni-
co expressis. Caeterum eidem Parocho
Illustritas ejus, Successoresve ipsius, nec
non Magistratus illius, tam castrenses,
quam urbani, securitatem ab omni vi,
injuria, contumeliis, bona fide praesta-
re tenebuntur. De altero autem tem-
plo, quemadmodum & de dote redditu-
ve eorum augendo, integram Nobis
cum ipsis Provincialibus per Commissa-
rios nostros, qui Illustritatem ejus in pos-
sessionem mittent, agendi facultatem re-
servamus. Quam ad rem non modo ni-
hil impeditur Illustritas ejus afferre de-
beat, verum favorem, studiumque su-
um apud Ordines Ducatus ejus candide,
sincere, bona fide Nobis praestabit. Ne
quoque Ducatus ejus rationes a rationi-
bus Regni, cuius corpore continetur,
discrepent, Calendarium novum ut in
Ducatum introducat, in Conventu Pro-
vincialium omni studio & opera quam-
primum curare debeat, inque Ducatu
posthac servari mandare. Subsidii dein-
de nomine praeterea, quae ex pristinis
pactis Ducatus hujus nomine debentur,
quemadmodum iisdem conditionibus An-
ni 1605. convenit, Illustritas sua, Succes-
sioresve ejus quotannis in aerarium publi-
cum

ANNO cum inferre tenebuntur triginta millia annua florenorum Polonicalium, triginta grossis quemque computando. Quoties vero, publica aliqua necessitate postulante, in Regno tributum publice decretum fuerit, totidem triginta alia, nimirum millia ejusdem valoris, seu monetæ, ita, ut cum tributum scitum fuerit, sexaginta millia annua ab Illustritate ejus dependantur. Quarum quidem summarum nomine, quoties numeratæ fuerint, Thesaurarius Regni nostri, vel ad quos ea res pertinuerit, idonee Illustritatem ejus ministrosve illius liberare, seu quietare tenebuntur. Quemadmodum etiam conditionibus iisdem Anni MDCV. statutum est, quoties necessitas postulaverit, quatuor naves Illustritas sua, ad tuendam oram maritimam Prussiæ, suo sumptu habebit. Quod si ipsi uti illis voluerimus, de sumptu in illas faciendo, cum Illustritate sua tractabimus. Privilegia, juraque incolarum Ducatus Prussiæ, cætera itidem pacta omnia, quæque ex iis & pristinis Investituris debentur, omnia in suo robore integra, inviolataque permanere debebunt; nominatim vero ad honores & officia publica, Magistratusque & arcium Præfecturas, nulli alii, quam Ducatus Prussiæ indigenæ, secundum privilegia, juraque vetera Ducatus, adhiberi promoverique debebunt. Tributa nova, Conventu Ordinum prius non habito, invitis repugnantibusve nulla etiam eis imponi poterunt, vel debebunt. Eorum etiam, qui per hoc tempus ad Nos aliqua in re confugerunt, supplicesque libellos obtulerunt, securitati indemnitateque per omnia cautum esse debebit, neque ea res unquam apud Illustritatem suam, Successoresve ejus, aut Magistratum, cuiquam fraudi damnoque esse debebit. Appellationes a tententiis Illustritatis suæ, judiciove aulico ejus, sine ulla exceptione liberæ omnibus ad judicium nostrum Regium esse debebunt, ita tamen, ut non nisi a definitiva sententia, aut vim definitivæ habente, appellatur, quantitasque, de qua appellatum fuerit, summam quingentorum florenorum Polonicalium æstimationis valorisque usitati excedat, intra quam appellare nemini liberum erit; similiter tamen de injuria, quæ ei summæ, de qua appellatur, æquiparari possit, appellare licebit. Si fide publica etiam ex Ducalibus alicui cavendum Nos, Successoresque nostri censuerint, saluumque conductum tribuendum, ii secundum jus publicum, sacrosancti semper esse debe-

bunt. Non dabuntur autem salvi conductus, hominibus ullis facinorosis, vel in crimine scelereve aliquo deprehensis. Sed si quis ex sinistra aliqua delatione, offensionem Illustritatis suæ, Successorumve ejus incurrerit, vel adversarii alicujus potentia premeretur, aut aliqua alia justa ex causa dignus præsidio & patrocinio nostro videatur, dabunturque non a jure, sed a vi tantum & potentia, ut juri nihilominus se sistere, rei que judicæ parere teneatur. Durante itidem salvo conductu, modeste se gerat, nullum injuria afficiat, tum vero saluum conductum illum, publice ad notitiam omnium, maxime autem Magistratus adducat: ad extremum etiam ad sex tantum mensium spatium dabuntur, intra quod & jure experiri, & alia honesta sua negotia gerere, administrareque, qui saluum conductum habuerit, possit. Spatio autem eo exacto, si ulterius eo dignus fuerit, alium impetrare. Illustris etiam Principis ALBERTI FRIDERICI, Ducis ægri, quoad in vivis extiterit, jus id Illustritatis suæ nullo detrimento præjudicioque esse debebit. Interim etiam dum in valetudine ista permanebit, ex dignitate ejus ab Illustritate ejus exhibebitur; omniaque, quæ tam ad alimenta necessitatemque, quam etiam dignitatem ejus pertinebunt, liberaliter illi ab Illustritate sua subministrabuntur. Si quando etiam ex Ducatu Prussiæ ad alias ditiones, extra Regnum discedere Illustritatem suam contigerit, & a Ducatu abesse necesse fuerit, gubernationem administrationemque ejus, nullis aliis, quam secundum formam regiminis a Nobis confirmatam, Consiliariis, Regentibus, Nobilibus, indigenis & possessionatis, Illustritas sua committet. Quæ quidem omnia & singula superscripta, Illustritas sua peculiaribus suis etiam literis, manu sigilloque ejus munitis, ex sua etiam parte confirmare, deque iis cavere Nobis Regnoque debebit. Interim vero Oratores Illustritatis ejus in eandem rem cautionem Nobis præstare, mandatumque, seu plenipotentiam, quam ab Illustritate sua in has res habent, exhibere tenebuntur. Quæ cum omnia præstita fuerint, Nos etiam Investituræ ejus solenne Diploma, manu sigilloque Majestatis nostræ munitum, e Cancellaria nostra Illustritati ejus edi mandabimus. Simul etiam Commissarios nostros designabimus, qui in possessionem Ducatus, feudique ejus, Illustritatem ejus mittent. Coram quibus quidem Commissariis subditi simul Ducatus ejus, tam Nobiles, quæ

ANNO quam civitates, seu ex singulis districtibus, duo ex Nobilitate & civitatibus, in easdem superscriptas hæc conditiones omnes corporale juramentum, suo posterorumque suorum nomine præstare tenebuntur, quod omnia ea ipsi quoque, posterique eorum rata, grataque habituri, servaturique sint: maxime autem, quod post obitum quatuor prædictorum Principum fratrum, eorundemque legitimorum feudi hæredum, si Deo permittente ita acciderit, nulli alii, quam Regibus, Regnoque Poloniæ immediate tum parere, subjectique esse debebunt, neque quenquam alium, nisi Regem & Regnum Poloniæ, tanquam naturalem hæreditariumque suum Dominum agnoscere, aut fidelitatem, subjectionemque præstare debeant, sed in commemoratorum Regum, & Regni Poloniæ potestatem recident, sineque ulla cunctatione tergiversationeque, tam quo ad utile & directum dominium, quam merum itidem & mixtum imperium se subicient, obedientque. Juribus nostris Regalibus, supremique Domini & Regni nostri, incolarum itidem Ducatus ejus, per omnia salvis manentibus. In cujus rei fidem & testimonium præsentibus manu nostra subscriptas, sigillo Regni communiri mandavimus. Varsoviæ in Comitibus Regni Generalibus, die quinta Mensis Novembris. Anno MDCXI. Regnorum nostrorum, Poloniæ XXIV. Sueciæ XVII. Præsentibus Reverendissimis, Reverendis, Illustribus, Magnificis, &c. ut inferius in ipso Feudo.

SIGISMUNDUS Rex.

HIERONYMUS CIELECKI.

CCC.

Litteræ Consiliariorum Ducatus Prussiæ, & universæ Nobilitatis & Civitatum, ad Sac. Reg. Majestatem in negotio Feudi datæ. Dat. Regiomonti ii. Nov. An. 1611. Ex Archivo Thesauri Regni.

Serenissime Rex, Princeps Potentissime, Domine, Domine Clementissime.

Valetudinem Sac. Reg. Majestati Vestre firmissimam, prosperrimumque rerum omnium successum animo devotissimo comprecantes, servitia & obsequia nostra omni fidelitate submissioneque plenissima deferimus.

Cum Illustrissimus Elector in Prussia Dux, Dominus itidem noster clementissimus.

Tom. IV.

simus, per Oratores suos in negotio suo ANNO Successionis Pruthenico id, quod reliquum est, ex remissione sponsonneque proxima Comitiali, urgendum terminandumque Comitibus in præsentem censuerint: haud alienum partibus & officio nostro facturos nos putavimus, si eam ad rem denuo per literas ad minimum, cum ob temporis angustiam coram comparere nequeamus, desideria nostra, vota que & suspiria quam humilima adjiceremus, ea que ad Thronum Sacræ Reg. Majestatis Vestræ Augustissimum sinceris animis contestaremur. Imprimis autem memori & gratissima mente clementiam & sollicitudinem Sac. Vestræ Majestatis Regiæ erga nos, patriamque nostram, summam, nec unquam satis laudandam ex eo agnoscimus, quod nuper Illustrissimo Electori, in Prussia Duci, per Illustris & Magnificos Commissarios suos curam ægri Principis nostri & hujus Ducatus administrationem conferre, simulque jurium & privilegiorum provincialium rationem habere voluerit. Quo felici & divino plane Sac. Reg. Majestatis Vestræ consilio effectum est, ut pax & tranquillitas Patriæ nostræ publica servata propagataque fuerit. Unicum hoc saltem superest, quod ad perfectionem laudis, monumentique Sac. Vest. Regiæ Majestatis immortalis, nobis vero & incolis Ducatus omnibus ad firmamentum quietis & tranquillitatis, omniumque actionum & fortunarum nostrarum solidissimum stabilimentum, unice pertinere videtur, ut nimirum fluctuans, dubiaque patriæ nostræ fors & conditio in portum penitus tutum ac tranquillum tandem provehatur. Quod nulla alia ratione commodius perfici potest, quam si post tractatus, dilationes, ventilationesque multifarias, Investitura Prussiæ Ducatus solennis Illustrissimo Electori moderno, toti Familiae Brandenburgicæ, vigore tot Diplomatum feudalium indubitatorum, hisce Comitibus durantibus, eorum auctoritate publica realiter conferatur. Quo bono ac beneficio immenso si nos, patriamque nostram in præsens frui contingeret, esset, cur in publico & communi gaudio, triumphoque Sac. Regiæ Vestræ Majestatis gloriosissimo eo magis effususque lætari ac exultare possimus, utpote Sac. Reg. Vestræ Majestatis, Reique publicæ universæ, de recuperato Ducatu Severienti, & Regni finibus amplissime dilatatis, nobis vero de Duce & Governatore certo, ejusque Hæredibus (uti præsentissima patriæ nostræ salutis anchora) concessis, animo devotissimo latissimoque gratulantes. Pacta siquidem perpetua, causam dissensionum omnium, quæ

ANNO quæ tempore Ordinis Crucigerorum cum
1611. inelyto Regno Poloniae continue interces-
serunt, eam solam præcipuam dilucide
asserunt, quod modo unus Princeps hæ-
reditarius Terrarum Prussiae Guberna-
tor extitisset, sed ex nutu Imperatorum
& Ordinum Sacri Romani Imperii, varii,
& qui turbandis inelyti hujus Regni re-
bus maxime idonei videbantur, subinde
gubernaculis præficerentur. Unde inter
alias causas etiam factum existimamus, ut
linea Domus Franconica paulatim decre-
scente, Divæ memoriæ SIGISMUNDUS
AUGUSTUS, totaque Respubl. Pol. id uni-
ce curarint, ne illa extincta, nec præ-
potenti aliqua inter Germaniæ Principes
familia, in ejus locum surrogata, Impe-
rator & Ordines Sac. Rom. Imp. jus &
præensionem suam in Terras Prussiae de-
nuo resuscitarent, totaque res ad pristinam
fortunæ aleam recideret. Quam
ob causam, aliaque insignia merita inely-
tæ hujus Domus, Proavus moderni Illu-
strissimi Electoris, Domini nostri Illustris-
simi, pro se, totaque familia sua & stir-
pe descendente Diplomata, Tabulasque
feudales accepit, eaque deinceps ad si-
multaneam Investituram & Vexilli conta-
ctum non semel admittit, adeo ut nos
& parentes nostri, potentissimamque hanc
Electoralet Domum nunquam aliter,
quam Dominos nostros naturales & im-
mediatos coluerimus, & in hanc usque
diem venerati sumus; præsertim cum
præter superiora de Illustrissima hac
Domo, nostros omniumque Ducatus
incolarum animos talis opinio infede-
rit, eaque multis rerum argumen-
tis hætenus comprobata sit, nullius un-
quam, ut hujus inelytæ Domus, sive pu-
blicas sive privatas inspiciamus rationes,
in nos regimen esse posse salutaris aut
felicius. Quocirca has & alias ob cau-
sas submisit supplicamus Sac. Reg. Vestr.
Majestati, eamque precibus nostris per-
humillimis obtestamur, ut mora & dila-
tione ulteriori rejecta, tam Celsitudini e-
jus Electorali, quam desideriis nostris,
votisque humillimis satisfacere dignetur.
Salvis tamen per omnia omnium Ordini-
um Ducatus privilegiis, juribus, im-
munitatibus, responsisque Regiis, quæ
Sac. Reg. Vestra Majestati manutenenda
humillime commendamus. Quo perfe-
cto merito erit, ut sæculum hoc, tem-
pusque præfens summe judicetur felici-
simum auspiciisissimumque, quo Sa-
cra Regia Vestra Majestas trophæa sibi
bina, monumentaque aeterna, alterum
fortitudinis & constantiæ suæ, alterum
justitiæ & æquitatis summæ, posuit &
erexit. Quod primum posteri audientes

& legentes, ut admirabuntur, ita hoc ANNO
postremum laude perpetua, memoriaque 1611.
aeterna extollent ac prædicabunt. Cu-
jus præconio ac laudibus, gratitudini-
que immortaliter pariter, quantum vires
suppetent, humillime nos ac sacrosancte
obstringentes; rogamus denique ea, qua
par est, animi submissione devotissima,
ut hanc nostram sollicitudinem & curam
animo affectuque suo innato clementissi-
me accipiat. Cujus etiam gratiæ, &
clementiæ benignissimæ nos, omniaque
nostra reliqua subiectissime commenda-
mus, atque eandem Sac. Reg. Vestram
Majestatem continuo perpetuoque felici-
tatis successu undique cumulari, victo-
ria in omnes suos hostes perpetim frui,
optimeque & bellissime in longævum vi-
vere ac valere, votis exquisitissimis opta-
mus. Regiomonti die 11. Novembris,
Anno Domini 1611.

Sac. Reg. Vestrae Majestatis

Subditi humillimi

Barones & Consiliarii
Provinciales, nec non
ex Ordinibus tam No-
bilitatis, quam Civita-
tum Ducatus in Prus-
sia congregati.

CCCI.

Descriptio, quo ordine Feudum Il-
lustrissimo JOANNI SIGISMUNDO
Marchioni & Electori Brandeb.
collatum. d. 16. Nov. 1611. Indi.

Die 16. Novembris homagii solennitas
peracta. Missi primum ad Electro-
rem mane Castellani, Gnesnensis & El-
bingensis, qui eo die actum eum Regiam
Majestatem celebraturam, atque etiam
ipse ad eum ut se pararet, ei significa-
runt, simul etiam ad prandium a Rege
eum invitarent, paratum se obtulit.

Theatrum in area, quæ ante Monaste-
rium Bernardinorum erat, qui locus an-
te etiam aliquot ejusmodi actibus conse-
cratus, quasi ei rei videbatur, jam ante
paratum erat; & cum thronus Regius
panno aureo tapetibusque, tum ipsum
theatrum circumcirca rubro panno or-
natum instructumque.

Rex ex Arce, Senatoribus, Aulaque
tota eum comitante, primum ipsum Mo-
nasterium Bernardinorum divertit, illustri
vestitu ordinario posita alba dalmatica, &
aliis Regalibus indutus fuit. Missi inde
ad Electorem deducendum ex Senatu Pa-
latini, Posnaniensis, Lanciciensis, Ma-
soviae. Quibus deducantibus primum
in

ANNO in Curiam Archiepiscopi, Monasterio vi-
1611. cinam, Elector divertit.

Interim Rex Regalibus indutus, Co-
ronam etiam capite, una manu sceptrum,
altera pomum gerens, progressus in thea-
trum fuit, maxima hominum multitudine,
partim ex equis, partim domibus &
tectis; Regina etiam ex vicino quodam
Monasterii projecto, ex cujus latere pro-
spectus in theatrum patebat, per fene-
stras spectante. Circa solium Regis a dex-
tris Vexillifer Regni Sobiescius, Vexil-
lum manu tenens, a sinistris Ensisfer Bra-
nicius, districtum Gladium manu profe-
rens, tum Marschalci tres, Regni nimi-
rum duo, Magni Ducatus Lithuaniae
major, Curiae absente, tum Palatini com-
plures, ex quorum numero unus scep-
trum, alter pomum tenebat, astabant.
Cum in solio jam Rex assedisset, venerunt
a Marschalco introducti sex ex primariis
Electoris Consiliarii; cumque in genua
ante Regem procubissent, Hubnerus ex
iis in eam, quæ sequitur, sententiam
verba fecit:

"Serenissime Rex, & Domine Domine
Clementissime: Missi nos Illustrissimus
Princeps, Dom. JOANNES SIGISMUNDUS
Marchio Brandenburgensis, Sac. Romani
Imperii Archicamerarius & Elector, qui
suppliciter a Majestate Vestra petit, ut
ad juramentum homagiumque ratione
Ducatus in Prussia præstandum, hic se
apud Majestatem Vestram sistere, homa-
giumque a Maj. Vestra petere possit."

Inde cum Senatores ad sellam Regiam
accessissent, collatisque sententiis mox
recessissent, Dominus Episcopus Vladi-
slavien. Regni Cancellarius, de Consilii
sententia, iis quæ sequuntur verbis re-
spondit:

"Notum est S. R. Majestati, Domino
nostro clementissimo, summam jam inde
a multis retro sæculis, Sereniss. Poloniae
Regibus Majoribus suis, ac iis potissi-
mum, a quibus maternum genus ducit,
cum Illustriss. Domo Brandenburgica in-
tercessisse necessitudinem firmatam cum
sanguinis communionem, tum multis &
magnis negotiis. Cum igitur eadem se
teneri intelligat; nunquam omittendum
aliquid putavit, quod ad suam singula-
rem erga inelytam hanc Domum propen-
sionem testificandam pertinere. Itaque
nunc etiam pro peculiari sua erga Illustr.
Principem D. JOANNEM SIGISMUNDUM
Electorem, de eadem inelyta Domo be-
nevolentia, de Amplissimi Consilii sen-
tentia, ut ad accipiendam Investituram
Ducatus Prussiae, ac præstandum ho-
magium huc veniat, benigne assentitur."

Tandem ipse Elector, Aulicis primum

Regiis quibusdam antecedentibus, ipsius ANNO
deinde sequentias, inter Palatinum 1611.
Posnaniensem & Lanciciensem, medius ad-
venit, proxime autem Palatinus Maso-
viae, Castellani unus atque alter, inter-
que eos Castellanus Inowlodensis Marti-
nus Sierakowski, & Maximilianus Prze-
rębski Capitaneus Petricoviensis, qui pro
proxeneticis illi adjuncti fuerant; tum Ra-
dzivilus, alique nonnulli primarii Au-
lici incedebant: sequebantur eum Con-
siliarii ipsius Electoris. A Marschalcis
in theatrum adductus, Senatoribus, de
quibus ostensum est, antecedentibus, in
gentia ante Regem procumbens, hisce
verbis eum allocutus fuit:

"Serenissime Rex, Domine gratiosissi-
me. Quod Majest. Vestra, quemadmo-
dum per Consiliarios meos petieram, ad
solium suum me admiserit, magnas Ma-
jestati Vest. gratias ago. Quemadmodum
vero antea, ita nunc quoque coram a Maj.
Vestra, ut de Ducatu in Prussia, Ter-
risque, Civitatibus, Oppidis & Arcibus
ejus, benigne me, secundum pacta ve-
tera, & postremam transactionem no-
stram, tanquam naturalis hæreditarius
& supremus, uti omnium Terrarum
Prussiae, & Ducatus quoque in Prussia
Dominus, investire dignetur, supplex
peto. Quo nomine & nunc homagium,
juramentumque Majestati Vestrae & Re-
gno præstare paratus sum, & imposte-
rum nullum officium prætermittam,
quod a bono fidelique Principe Vassallo
præstari debeat."

In eandem sententiam Oratores quoque
simultaneorum Principum simultaneam
Investituram petebant.

Cum Senatores iterum ad sellam Re-
giam accessissent; moxque recessissent,
Cancellarius Regni sequentibus verbis
respondit.

Illustrissime Princeps. Cum Illustritas
Vestra, ut paulo ante per Nuntios &
Consiliarios suos, ita nunc coram ipsa a S.
R. Maj., Domino nostro clementissimo,
Investituram Ducatus in Prussia supplex
petat, ac eo nomine homagium præsta-
re paratam se esse declaret, S. R. Maje-
stas benigne id Illustritati Vestrae conce-
dit. Dat autem hoc imprimis vetustæ
necessitudini, quæ Sereniss. Poloniae Re-
gibus, potissimum lagellonicae stirpis,
cum Illustriss. Domo Brandenburg. sum-
ma intercessit; dat suæ propriæ erga Il-
lustrit. Vestram propensione & benevo-
lentiæ; dat communi Senatus Ordinum-
que Regni sui auctoritati, qui postrema
transactione, cum Oratoribus Illustrit.
Vestrae stabilita, eodem Feudi hujus be-
neficio orandam censuerunt. Itaque
Uuuuu 2 quod

ANNO quod non modo Illustritatis Vestrae, & 1611. ipsius inclytae posteritatis, verum etiam S. R. Majestati, ejusque posteris Poloniae Regibus, Regnoque huic, atque adeo universae Christianae Reipublicae bene & feliciter eveniat, Investituram Ducatus in Prussia, juxta pacta vetera, postremam & etiam transactionem, Illustritati Vestrae tradito hoc Vexillo, ex more confert, ac Illustrissimos etiam Fratres ipsius germanos, ad ejusdem contactum, & simultaneae Investiturae participationem benigne admittit. Sperat autem, planeque confidit Sacra Regia Majestas, Illustritatem Vestram, & Illustres Fratres ejus, daturos operam, ut hanc erga se Majestatis Regiae beneficentiam, debitis officiis prosequantur, deque ea, ac Regno illius, perpetuo bene mereri studeant, atque contendant.

Inde Rex ipse Vexillum, quod Vexillifer tenebat, apprehendit, cujus simbram Legati simultaneorum Principum itidem apprehendebant, tam diuque quoad juramentum praestitisset, tenuerunt. Rex autem sequentibus verbis, Investituram ei contulit.

„Nos SIGISMUNDUS Rex Poloniae, tanquam naturalis & supremus Dominus totius Prussiae Ducatusque in ea, annuentes precibus Dilectionis tuae, tradidimus & concedimus Dilectioni tuae in Feudum, Terras, Civitates, Oppida, & Arces, commemorati in Prussia Ducatus, & ad eas Dilectionem tuam, per hujus Vexilli traditionem, investimus & instituimus, gratia & benignitate nostra, qua Dilectionem tuam, uti Consanguineum nostrum charissimum, & Illustrem Domum ejus complectimur. Speramusque Dilectionem tuam beneficentiae hujus nostrae memoriam semper futuram, gratamque pro eo se exhibituram.“

Inde liber Evangeliorum in sinu Majestatis Regiae positus fuit, Princepsque in genua ante Majestatem Regiam procumbens, duobusque digitis super librum Evangeliorum extensis, Domino Cancellario in verba ei praecunte, solenne juramentum praestitit.

Postea Rex eum amplexus, in sella penes se a sinistris collocavit; in qua cum paululum assedisset, ex theatro Marschalci deducuntibus ad equos, & inde ad Curiam Domini Archiepiscopi se contulit. Gratias etiam pro collato Feudo, in genua itidem procumbens, cum Fratrum Oratoribus, agere debebat, paratusque erat: sed cum non satis commoda tempestas esset, ideoque omnia sub

dio properantius agerentur, omissa tum ANNO ea pars solennitatis fuit. 1611.

Equitum etiam creatio, quae itidem solennis esse debet, non usurpata tum a Rege fuit. Inde prandio, ad quod ex Curia Archiepiscopi se contulit, a Rege exceptus fuit.

CCCII.

Diploma Sacrae Regiae Majestatis pro Investitura Ducatus Prussiae, Illustrissimo JOANNI SIGISMUNDO Marchioni & Electori Brandenburgensi & tribus illius Fratribus simultaneo jure Feudi concessa. Datum Varaviae 16. Novembr. 1611. Ex Archiv. Regni Libr. WP. fol. 119.

In Nomine Sanctae & individuae Trinitatis, Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos SIGISMUNDUS III. Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque: necnon Suecorum, Gotorum, Vandalorumque haereditarius Rex. Significamus praesentibus hisce, quorum interest, intereritque, hujus & futuri temporis universis & singulis: quod cum jam ante a divae memoriae Decessore nostro STEPHANO Rege, deinde etiam Nobis ipsis, cura Illustris Principis D. ALBERTI FRIDERICI, Marchionis Brandenburgensis, &c. in Prussia, &c. Ducis, cognati nostri charissimi, in ea ejus aegritudine, in quam permixtu divino incidit, atque ad tempus hoc versatur, Illustri Principi Domino GEORGIO FRIDERICO, Marchioni Brandenburgensi multis, justisque de causis, benigneque & gratia nostra Regia, demandata collataque fuisset, ac vero ille, commemorato Illustri Principe D. ALBERTO FRIDERICO in eadem invaletudine permanente, decessisset, Nos ex Senatus consiliique nostri sententia, non minoribus causis animum nostrum moventibus, ad ductos, proque summa necessitudine, quae cum Illustrissima Electorali Domo Brandenburgica, a Majoribus nostris mutua tradita Nobis fuit, eandem curam primum Illustrissimo Principi D. JOACHIMO FRIDERICO Marchioni Brandenburg. &c. deinde post Illustritatis ejus decessum, ejusdem Illustritatis filio, nimirum Illustrissimo Principi, D. JOANNI SIGISMUNDO, Marchioni Brandenburgensi S. R. I. itidem Archicamerario & Ele-

ctori

ANNO 1611. Stori contulisse. Cum autem Illustritates eorum ab aliquot jam Comitibus, ut dubitationem quoque, tam quae de jure simultaneae Investiturae, jureque in Feudo Ducatus Prussiae succedendi, exorta fuerat, simul explicaremus, per suos, atque adeo Regum quoque & permul-torum Sac. Rom. Imper. Principum Legatos, apud Nos, Ordinesque Regni nostri, diligenter institissent; ob superiorum autem temporum difficultates, in Comitibus Anni hujus MDCXI. proxime hisce diebus peracta extra haec res fuisset: tandem in iisdem hisce Comitibus, certis conditionibus, ita tota de re convenit, transactumque fuit, ut re in Conventibus particularibus ante proposita deliberataque, tam Amplissimi Senatus, quam Nunciorum Terrestrium, ab universa Nobilitate ad Comitibus commemorata missorum, omniumque Ordinum nostrorum autoritate, unanimique consilio, & consensu adhibito, publice per Marschalcum ejus Ordinis, Generosum Joannem Swofzewski, Notarium Terrestrum Leopoliensem declarato, ac lege quoque lata firmato, commemorato Illustrissimo Principi, Domino JOANNI SIGISMUNDO, Fratribusque Illustritatis ejus germanis, Illustribus, nimirum Principibus, JOANNI GEORGIO in Silesia Ducis Jegersdoff. ERNESTO, & CHRISTIANO VILHELMO, Archiepiscopo Magdeburgensi eorundemque omnium legitimis Successoribus masculis, ex lumbis eorum descendentibus, jus simultaneae Investiturae successionisque in Feudo Ducatus Prussiae tribueretur, conferretur confirmareturque. Quae quidem conditiones cum peculiari decreto nostro comprehensae sint, ab Illustrissimo etiam Principe Electore peculiaribus literis, manu sigilloque Illustritatis ejus editis, acceptae, approbatae, confirmataeque sint, secundum easdem condiciones commemoratus Illustrissimus Princeps Elector, intra tempus legitimum, juxta prorogationem, in Comitibus publica Ordinum autoritate factam, solennis juramenti Nobis Regnoque nostro praestandi causa, Varsoviam in propria persona venisset, dieque decimosexto mensis hujus Novembris publice solenniterque in loco publico, & theatro, sub dio ex tempore excitato, Senatoribus lateri nostro assistentibus, Officialibus & Aulicis nostris, magna frequentia Nobilitatis, praesentibus, Investituram a Nobis petisset, iuramentumque praestitit verbis, solenni ritu ac cerimonia, Nobis Regnoque nostro praestitisset: Nos autoritate, consilio, consensu-

TOM. IV.

que omnium Ordinum nostrorum, jam ANNO ante durantibus Comitibus, in eam rem 1611. praestito, peculiarique constitutione declarato, pacta vetera, tum postremam hanc transactionem in omnibus & singulis conservando, iisdem causis, singulique erga Illustritatem ejus, universamque Illustrissimam Domum Brandenburgicam, benevolentia nostra, qua antea concedendam Illustritati ejus curationem & gubernationem supradictam adducti fuissimus; cum praesertim commemorati Illustris Principis D. ALBERTI FRIDERICI in Prussia Ducis, non solum valetudo, sed aetas etiam magis in dies ingravescat, inque aetate hac ipse, vitaeque calibe seu viduali, proles ulla mascula vix expectanda sit; nunc quoque non inviti faciendum Nobis putavimus, ut Illustritatem ejus ad Terras, Civitates, Oppida, & Arces, feudalis Ducatus in Prussia investiremus, uti investimus praesentium literarum tenore, ea nimirum ratione, ut quoad Illustris D. ALBERTUS FRIDERICUS in Prussia Dux, cujus juri nihil derogatum volumus, in ea, quae nunc est, valetudine perseveraverit, commemoratus Illustrissimus Princeps Elector JOANNES SIGISMUNDUS, tanquam Curator ipsius Ducis, & Gubernator Ducatus, cum titulo & praerogativa Ducis, Ducatum ipsum teneat; iis nimirum conditionibus, quae veteribus pactis, decretoque nostro & postrema transactione, diplomate ab ipso Illustrissimo Electore subscripto, confirmata convenerunt. Quodsi vero praefatus Dux in aegritudine decesserit, & tunc suo jure, vigore veterum & nostrae hujus Investiturae, praedictus Illustrissimus Princeps JOANNES SIGISMUNDUS Marchio & Elector, Ducatum in Prussia in Feudum a Nobis & Regno nostro retineat. Eo igitur modo Illustrissimo D. JOANNI SIGISMUNDO Electori, & Marchioni Brandenburgensi ejusque haereditibus masculis, legitimis Feudi successoribus, in perpetuum & individuum Feudum omnes Ducatus Prussiae Terras, Civitates, Oppida, & Arces; videlicet Arcem Königsberg cum tribus Civitatibus, item Arces & Oppida, Lochsteden, Wargen, Germau, Püben, Radau, Schaken, Kaimen, Kremitten, Waldau, Tapien, Taplacken, Narketen, Insterburg, Alenburg, Wonsdorff, Gerdaven, Angerburg, Nordenburg, Labiau, Lauksken, Tilze, Ragnet, Roziten, Wientzberg, Memel, Brandenburg, Kreuchburg, Frideland, Dominau, Batten, Lecen, Balge, Heiligenbeil, Cinten, Lantzberg, Prei-

XXXXX

schei-

ANNO 1611. scheilau, Bartstein, Schonstein, Schens-
burg, Rein, Rastenburg, Lekk, Stra-
daun, Joansburg, Holand, Libstad,
Milhausen, Morugen, Passenheim, Or-
telsburg, Ostrode, Hohenstein, Nei-
denburg, Soldau, Hilgenburg, Schi-
penpeil, Oteroslau, Preismarck, Libe-
mil, Salsfeld, Risenburg, Marienver-
der, Isenberg, Powunden, Geor-
genburg, Rosenberg, Gardeschee,
Neihaus, Freistadt, Salau, Fischhau-
sen, Bischoffswerder, Medenau, cum
omnibus & singulis subditis, vasa-
lis, fructibus, dominiis, superioritatibus,
libertatibus & juribus, una cum omni-
bus arcibus, civitatibus, foris, villis, man-
sis, curiis, molendinis, molendinorum lo-
cis, censibus, vestigialibus, redditibus, the-
soneis, servitiis, feudis spiritualibus & sa-
cularibus, lacubus fluminibus, piscationi-
bus, aquis, aquarumque decursibus, fe-
rarum lustris, ferarum meatibus, vena-
tionibus, sylvis, nemoribus, pascuis, pra-
tis, actibus, etiam cum omnibus metal-
lis, quae modo sunt, seu in futuro fieri
possunt, auro, argento, cupro, stanno,
plumbo, & salinis supra & subter ter-
ram: similiter una cum omnibus & sin-
gulis juribus, eminentiis & pertinentiis
universis, nullis penitus exceptis, sicut
ejusmodi Terras quondam Magistri Ge-
nerales & Ordo habuere, & usque ad
Ducem, in locum Magistrorum creatum,
usu & fructu tenuerunt, in posterum per-
petue & haereditarie in commune & in-
dividuum feudum tenendas, fruendas,
utendas & possidendas. Ubi vero & Il-
lustris ALBERTUS FRIDERICUS, nunc æ-
ger, & ipse Illustrissimus JOANNES SI-
GISMUNDUS Elector, Marchiones & Du-
ces in Prussia, masculis sine legitimis feudi
haeredibus, vel eorum haeredes post
eorum obitum, sine legitimis masculini
generis feudi haeredibus ex humanis con-
cederent; dictae terrae, civitates, oppida &
arces, ad commemoratos Illust. Principes,
Illustritatis ejus germanos Fratres, vel eo-
rum legitimos posteros masculos, ex
lumbis eorum descendentes, prout quis-
que eorum in Electoratu successerit, quo-
rum Oratores, in hac inauguratione &
renovatione feudi, ex singulari nostra
gratia benignitateque, ac postrema hac
transactione, ad contractum Vexilli ad-
missimus; ita tamen, ut postquam alicui
ex iis aperiretur suo ordine feudum Ducatus
in Prussia, ne per assencionem prio-
rem Electoratus aliqua in re praedica-
retur juribus nostris & Regni nostri, quod
habemus legitime & haereditarium ad
Terras Prussiae, derivari & devolvi de-
bere: ita, ut dictae terrae, civitates, op-

pida & arces, ubi divina ordinatione e-
jusmodi casus futuris temporibus accide-
rent, de uno in alium, & eorum legiti-
mos feudi haeredes masculos, illo ipso
ordine, qui superius expressus est, ce-
dant & devolvantur, sine nostro, Ha-
redumque & Successorum nostrorum Re-
gum, & Regni Poloniae impedimento &
praedjudicio. Ea ratione, ut quoties se
obtulerit ejusmodi casus devolutionis de
uno in alium, Marchiones praedictos, &
eorum legitimos feudi haeredes mascu-
los, debebunt illi, & quisque eorum de-
bebit Nobis & Successoribus nostris Re-
gibus & Regno Poloniae, infra tempus
debitum ac legitimum, debitam subje-
ctionem & feudi obligationem ac homa-
gium praestare, neque prius feudum Du-
catus in Prussia accipere, aut susceptum
adire, a subditis juramentum exigere
poterunt aut debebunt, quam Nobis,
Successoribusve nostris Regibus, ac Re-
gno Poloniae, in propria persona jura-
mentum fidelitatis homagiumque praes-
titerint. Quod si praedicti Marchiones,
divina voluntate sic disponente, sine ma-
scula prole, feudi haerede legitima, ex
lumbis eorum ordine supra scripto pro-
cedente, decederent, tunc omnes & sin-
gulae terrae, civitates, oppida, bona &
arces suprascriptae ad Nos, Successores-
ve nostros Reges & Regnum Poloniae,
sine omni impedimento & contradictione,
incolarum tamen privilegiis & juri-
bus salvis, devolvi debent & redire. De-
bebit item Illustrissimus Marchio Elector,
& Dux in Prussia, ejusque prae-nomina-
ti successores & feudi haeredes, pro hac
nostra in se beneficentia, Nobis & Re-
gno nostro tale obsequium praestare:
Quod ubi ratione concordiae & conces-
sionis feudi, a quocunque cujusvis emi-
nentiae & conditionis Principe seu Poten-
tatu impeteretur, tenebitur ipse Illustris-
simus D. Marchio Elector & Dux in Prus-
sia, aut ejus praedicti feudi successores,
Duces in Prussia, in propria persona No-
bis & Regno nostro ubique, una cum o-
mnibus subditis suis, pro summis viri-
bus adesse: quodsi vicissim Nos & Suc-
cessores nostri Reges, & Regnum Polo-
niae alia quavis ex causa tam ab infideli-
bus, quam a quocunque alio impetere-
mur, & ipsi in propria persona ad bel-
lum cum subditis nostris proficisceremur,
aut Successores nostri proficiscerentur,
debebit dictus Dom. Marchio & Dux in
Prussia, & ejus prae-nominati feudi suc-
cessores Duces in Prussia, Nobiscum cum
centum equitibus armatis proficisci, &
intra limites Terrarum Prussiae Nobis ser-
vire

ANNO 1611. Quodsi educere extra terminos
Prussiae illum, aut ejus successores in
Prussia, cum ipso equitatu voluerimus,
aut Successores nostri voluerint, debe-
bimus & Nos & Successores nostri in
eosdem centum equites stipendium tale
praebere, quale aliis mercenariis equitibus
nostris dari solet. Ubi vero Nos, vel Suc-
cessores nostri vellemus ipsum D. Mar-
chionem, aut ejus nominatos posteros,
Nobis & Successoribus nostris majori co-
mitatu servire: debebimus Nos & Suc-
cessores nostri his omnibus militibus,
quos ultra centum praedictos conduce-
re posset, mox post egressum a domibus
eorum, stipendium, quod nostris mili-
tibus dabitur, quamdiu servierint, per-
solvere. Si autem plures, quam cen-
tum praedictos equites, ipse Illustriss. D.
Marchio Elector, aut ejus successores
Duces in Prussia, educere non possent,
non debebimus Nos aut Successores nostri
ab illo aut successoribus ejus, Ducibus
in Prussia, plures exigere. Praeter haec
ex postrema etiam hac transactione, &
conditionibus ejus, idem D. Marchio E-
lector, legitimique ejus feudi successo-
res, in aerarium publicum quotannis in-
ferre tenebitur & tenebuntur triginta
millia annua florenorum Polonicalium,
triginta grossis unumquemque; computan-
do; quoties vero publica aliqua neces-
sitate postulante, in Regno publice tribu-
tum decretum fuerit, totidem alia, ni-
mirum triginta millia, ejusdem valoris
ac monetae, ita, ut cum tributum in
Regno scitum fuerit, sexaginta millia an-
nua ab eis dependantur. Quarum qui-
dem summarum nomine, quoties nume-
ratae fuerint, Thesaurarius Regni nostri,
vel ad quos ea res pertinerit, idonee
praedictum Illustriss. Dominum Marchio-
nem Electorem, successoresve ejus in
Prussia Duces, ministrosve eorum, libe-
rare seu quietare tenebuntur. Quoties
necessitas postulaverit, quatuor naves,
tam Illustriss. Marchio Elector, quam
successores illius legitimi in Prussia Du-
ces, ad tuendam oram maritimam Prus-
siae, suo sumptu habebunt. Quodsi
Nos ipsi aut Successores nostri uti illis vo-
luerimus, aut voluerint, de sumptu in
illas faciende cum iisdem tractabimus,
aut Successores nostri tractabunt consti-
tuentque. Alias etiam conditiones, de
quibus inter Nos convenit, quaeque pec-
culiari scripto commemorati Illustrissimi
Principis, sub ipsius hyrographo & sigil-
lo continentur, debebit ipse Illustriss. E-
lector ac ejus successores adimplere. Prae-
terea non debebit ipse Illustrissimus D.
Marchio Elector, & ejus prae-nominati

feudi successores Duces in Prussia, quid-
quam ex terris, civitatibus, oppidis, ar-
cibus & bonis praedictis vendere; ve-
rum si ad hoc illum, aut successores e-
jus, ingens urgeret necessitas, tenebun-
tur Nobis & Successoribus nostris, tan-
quam Dominis suis haereditariis, ante o-
mnia denunciare. Quodsi Nos ipsi eme-
re non curaverimus, aut Successores no-
stri non curaverint, in hoc casu ipse po-
stea Illustriss. D. Marchio Elector & Dux in
Prussia, aut ejus legitimi feudi haeredes
seu successores, cui voluerint aut potue-
rint, liberam vendendi habebunt facul-
tatem. Regalibus tamen nostris feudi,
& obsequiorum juribus semper salvis per-
manentibus. Poterit autem ipse Dux in
Prussia & ejus feudi haeredes, ubi neces-
sitas urgens premeret, ex bonis praedi-
ctis, quantum opus foret, impignorare
suis duntaxat vasaillis & subditis, ut ea-
dem bona unita & indivisa permaneant.
Quae omnia & singula suprascripta, &
quaecunque alia, quae Vasaillus & feu-
dalis Princeps erga suum naturalem, haer-
editarium ac superiorem Dominum prae-
stare ac observare tenetur, quaeque
spontanea voluntate se praestitutum spo-
ndit ac recepit, debebit ipse Illustris-
simus D. Marchio Elector & Dux in Prus-
sia, ac ejus feudi haerdes legitimi suc-
cessores, firmiter & inviolabiliter adim-
plere, Nosque vicissim illum & suc-
cessores ejus omni gratia & favore Re-
gio complecti, ac illos in juribus
& immunitatibus eorum conservare, pro
Nobis & Successoribus nostris Regibus
& Regno Poloniae pollicemur. Juribus
nostris Regalibus, directique ac supremi
dominii nostri, & Regni nostri, & inco-
larum Ducatus, salvis per omnia manen-
tibus. In quorum omnium fidem & tes-
timonium praesentes manu nostra sub-
scripsimus, sigillumque nostrum appen-
di jussimus. Dat. Varsoviae, ex proro-
gatione ad hunc actum Conventionis Re-
gni nostri Generalis, die 16. Mensis Nov.
Anno Domini 1611. Regnorum nostrorum
Poloniae 24. Sueciae vero 17. Praesen-
tibus Reverendissimis, Reverendis, Il-
lustribus, Magnificis, Venerabilibus ac
Generosis: Alberto Baranowski Archi-
episcopo Gnesnensi, Legato Nato, Re-
gni nostri Primare, Petro Tylicki Cra-
coviensi, Laurentio Gebicki Vladisla-
viensi & Pomeraniae, Regni nostri su-
premo Cancellario, Benedicto Woyna
Vilnensi, Martino Szyfzkowski, Plo-
censi, Simone Rudnicki Varmienfi, Ge-
orgio Zamoyfki Chelmenfi, Joanne Pru-
chnicki Camenecenfi, Othone a Schen-
king, Vendenfi, Episcopis; Joanne Co-
miti

ANNO 1611. mite ab Ostrorog, Pofnaniensi, Mariae-
 burgenfi, Graboviensi, Stanislao Byko-
 wski Siradiensi, Adamo Sandivogio a
 Czarnkow Czarnkowski Lanciensi,
 Majoris Polon. Generali, Stanislao Zol-
 kiewski Kijoviensi, Exercituum nostro-
 rum Duce, Thoma Gostomski Masov.
 Ryczynolensi, Stanislao Gullski Rufiae,
 Barenfi, Palatinis & Capitaneis; Adamo
 Zmigrod Stadnicki Calisienti, Andrea
 Przyemski Gnesnensi, Michaele Konar-
 ski Culmenfi, Stanislao Dzialynski El-
 bingenfi, Andrea Comite a Tenczyn
 Vislicienfi, Jacobo Gawronski Vielunen-
 fi, Stanislao Kielezewski Biechoviensi,
 Martino Sierakowski Inowlodensi, Con-
 stantino Plichta Sochaczoviensi, Adamo
 Kosobucki Wyflogrodenfi, Joanne Po-
 dolski, Ciechanoviensi, Castellanis; Si-
 gismundo a Mirow Myfzkowski supre-
 mo Regni, Christophoro Monvido Do-
 roftayfki M. Duc. Lithuaniae Marschal-
 cis, Felice Kryski in Drobnin Vicecan-
 cellario Regni, Stanislao Warfzycki Re-
 gni, Hieronymo Wolowicz M. Ducat.
 Lith. Thesaurariis, Nicolao Wolfski de
 Podhayce Marschalco Curiae Regni, Hen-
 rico Firley de Dambrovica Praepof. Plo-
 cenfi, Joanne Swietoflawski, Referen-
 dariis Regni, Sebastiano Sobieski Vexil-
 lifero, Joanne Branicki Gladifero Regni,
 Joanne Radziwit Duce in Olyka & Nie-
 fwiez, Joanne Duce de Zbaraż, Pia-
 fcenti Capiteo, Stanislao Lubienfi
 Gnesnensi, Mathia Lubienfi Lanciensi,
 Hieronymo Cielecki Pofnaniensi, Ja-
 cobo Zadzik Vladislaviensi, Praepofitis;
 Reinholdo Heindensthein Solefcio, Sece-
 retariis nostris; nec non Terrarum Nun-
 ciis, qui ad actum hunc remanserunt, &
 aliis quam plurimis ad praemissa fide di-
 gnis testibus. Dat. per manus Reveren-
 diffimi Domini Laurentii Gebicki Epifco-
 scopi Vladislaviensis & Pomeraniae, ac
 Regni nostri Cancellari supremi, sincere
 Nobis dilecti.

SIGISMUNDUS Rex.

Reinholdus Heindensthein
 S. R. M. Secretarius.

CCCIII.

*Transumptum Protestationis Nun-
 cii Apostolici circa praestitum
 per Electorem Brandenburgensem
 ratione Ducatus Prussiae homa-
 gium de Juribus in eo Ducatu
 S. Pontificis & Ecclesiae. Ibi-
 dem eodem die & Anno. Libr.
 VK. fol. 126.*

ANNO 1611. SIGISMUNDUS &c. Universis & singu-
 lis, quorum interest, aut in futurum
 quomodo libet interesse potest, signifi-
 camus. Quod cum in proxime transac-
 tis Comitibus Generalibus Varfchavien-
 sibus cum Ordinibus Regni nostri, postu-
 lantibus Legatis Illustrissimorum Domi-
 norum Marchionum Brandenburgensium
 de declarando & concedendo eisdem
 Feudo in ea parte Provinciae nostrae
 Prussiae, quae Ducatus dicitur, tractare-
 mus, illudque ipsis concedendo authori-
 tate publica fore decreverimus, Reve-
 rendissimus Dominus Franciscus Simoneta
 Comes, DEI & Apostolicae Sedis
 Gratia Episcopus Fulginatensis, & in
 Regno nostro Nuncius Apostolicus Pro-
 testationem nomine S. D. N. ne juribus
 illius ejusque S. Sedis Apostolicae eo loco
 totaque ipsa Prussia a temporibus anti-
 quissimis servientibus per hoc in aliquo
 detrahatur, verum iis per omnia salvis
 & integris semper manentibus id ipsum
 fiat, atque peragatur. Nobis & Sena-
 toribus nostris, ac potissimum Reveren-
 diffimo Laurentio Gembicki Episcopo
 Vladislaviensi & Pomeraniae, Regni no-
 stri Cancellario supremo, per se ipsum in-
 timatam, etiam die hodierna cum jam
 in theatrum pro Feudo eodem ipsis
 dando, & juramento super illo, ab uno
 eorum, Illustrissimo videlicet Domino
 JOANNI SIGISMUNDO Sacri Romani Im-
 perii Electore, tanquam moderni ibidem
 Ducis Valetudinarij, Illustrissimi Domini
 ALBERTI FRIDERICI Curatore, & futuro
 Vafallo prodiissemus, ac in folio nostro Re-
 gio ad actum hujusmodi confedissemus, in
 ejusdem Illustrissimi Domini Electoris, ac
 ipsius Fratrum Nunciorum praesentia in
 scripto praesentari fecit, eamque praesentatam
 a Nobis recipi, & actis nostris
 Regiis inscribi postulavit, cujus tenor fuit
 & est talis, ut sequitur. „ Sacra ac Serenif-
 sima Regia Majestas. Cum Franciscus Si-
 moneta Comes, DEI & Apostolicae Sedis
 Gratia Episcopus Fulginatensis, & ad Se-
 renissimam M. V. Nuncius Apostolicus
 pro certo cognoverit, eandem M. V. cum
 omnibus hujus inclyti Regni Ordinibus
 in proxime transactis Comitibus Generali-
 bus constituisse, atque ordinasse Illustris-
 simo Domino JOANNI SIGISMUNDO Mar-
 chioni Brandenburgensi Sacri Romani
 Imperii Electori ac tribus ejus Fratribus
 tum & natis eorum sexus masculini, jus
 Feudi in eo tractu Prussiae, qui Ducatus
 communiter dicitur, declarandum, dan-
 dumque & concedendum esse, ipsumque
 Illustrissimum Dominum Electorem praesentatam,
 jam ex nunc ad jusjurandum su-
 per eodem Feudo, seu homagium praesentatam.

ANNO 1611. standum tanquam moderni Illustrissimi Do-
 mini ALBERTI valetudinarij, ibidem Du-
 cis astiti Curatorem ac futurum Vafal-
 lum admittendum, illudque ab eo reci-
 piendum fore, eapropter pro officii sui
 debito prospicere cupiens, ne per hoc
 jura, quae in eisdem partibus Prussiae
 Romanus Pontifex a Domino super o-
 mnes gentes & Regna constitutus, ejus-
 que S. Sedes Apostolica vetustissima ha-
 bet, aliquo modo supprimantur ac obli-
 terentur, imo satagens, quatenus ma-
 gis ac magis elucescant, clarioraque
 reddantur, M. V. Serenissimam cum de-
 bira observantia requirit, ab eaque sum-
 mopere petit, ut nonnisi perpenfis &
 examinatis prius juribus ejusdem, fidei-
 que & Religionis Catholicae, ac liber-
 tatibus Ecclesiasticis tum proviso, ac
 cautione & obligatione juratoria ab eis-
 dem Dominis Feudatariis, more Prae-
 decessorum ibidem eorum recepta, quod
 jura eadem S. Sedis Apostolicae ac immu-
 nitates Ecclesiasticas defendent, & si quae
 immunitas, aut in aliquo laesa sint, in
 suum pristinum statum restituent, resti-
 tuique facient, ac integra per omnia
 manutenebunt, atque facta testa con-
 servabunt, ad actum eundem Feudi
 concedendo, & jurisjurandi super eo
 recipiendi procedat, ipsosque adeum
 admittat. In quibus omnibus inharen-
 do protestationibus inprimis in Comitibus
 Generalibus Lublini Anno millesimo
 quingentesimo sexagesimo nono coram
 Serenissimo SIGISMUNDO AUGUSTO per
 Reverendum Dominum Vincentium
 Porticum. Deinde in Comitibus Genera-
 libus Varfchoviensibus Anno millesimo
 quingentesimo septuagesimo octavo co-
 ram Serenissimo Rege STEPHANO per
 Reverendum Dominum Vincentium Lau-
 rium, Montis Regalis Episcopos, ac de-
 mum novissime in Comitibus Generalibus
 itidem Varfchoviensibus, Anno millesimo
 quingentesimo octuagesimo nono coram
 eadem & Serenissima M. V. per Reveren-
 diffimum Domin. Hannibalem de Capua
 Archiepiscopum Neapolitanum, tunc tem-
 poris Nuncios Apostolicos factis, earum
 tenores praesentis suae protestationi pro
 expressis habere volens, ac per omnia
 approbans, & ad notitiam S. M. V. Re-
 giae deducens, sollemniter & omni melio-
 ri modo protestatur, minime porro du-
 bitans S. M. V. uti Catholicae Religionis
 Sanctaeque Sedis Apostolicae ac justitiae
 & aequitatis observantissimam, in hisce
 omnibus pro jure suo Regio munere de-
 bito persuneturam. „ Nos igitur SIGIS-
 MUNDUS III. Rex justissimis & aequissi-
 mis affectationibus praedicti Reveren-
 TOM. IV.

diffimi Domini Francisci Simonetae, E-ANNO
 piscopi Fulginatensis, & in Regno nostro 1611.
 S. D. N. Domini PAULI divina providen-
 tia Papae quinti Nuncii annuentes, pro-
 testationem illius ejusmodi Nobis inti-
 matam, atque praesentatam suscepimus
 & admisimus, eamque actis nostris Re-
 giis inscribi, indeque deinceps authenti-
 ce edi mandavimus. In cujus rei fidem
 praesentes sigillo Regni nostri communiri
 jassimus. Actum & Datum Varfchoviae
 die sedecima Mensis Novembris. Anno
 Domini millesimo sexcentesimo undeci-
 mo.

CCCIV.

*Transumptum Plenipotentiae In-
 ternuntiorum Marchionum
 Bradenburgensium ad contactum
 Vexilli. Ibidem 17. Novemb.
 1611. Indidem fol. 123.*

SIGISMUNDUS &c. Significamus &c.
 Oblatas esse Nobis literas inscriptas
 pargameneas, manibus Illustrissimi Jo-
 ANNIS GEORGII, ERNESTI & CHRISTIANI
 VILHELMI, Marchium Brandenburgensium
 subscriptas, & sigillis eorundem penfili-
 bus tribus communitas, salvas & illasas,
 omnique suspicione carentes. Suppli-
 catumque Nobis, ut eas Actis eisdem
 nostris inscribi mandare dignaremur,
 quarum literarum tenor sequitur talis.
 „ Nos DEI Gratia JOANNES GEORGIVS
 Dux Jegerdorffianus, ERNESTUS, Eque-
 stris Joannitarum Ordinis in Marchia, Sa-
 xonia, Pomerania, & Vandalia Magister,
 & CHRISTIANUS VILHELMUS, Postulatus
 Archiepiscopus Magdeburgensis, Pri-
 mas in Germania, omnes germani Fra-
 tres & Marchiones Brandenburgenses, in
 Prussia, Stetini, Pomeraniae, Castuborum,
 Vandalorum, & Crofiae, Carnoviaeque in
 Silesia Duces, Burgrabii Norimbergen-
 ses, & Principes Rugiae, universis & sin-
 gulis, hasce literas nostras patentes lectu-
 ris, significamus, & testatum facimus.
 Intellexisse Nos jam ante ex Illustrissimo
 Principe Domino JOANNE SIGISMUNDO
 Marchione Brandenburgensi, Sacri Roma-
 ni Imperii Archicamerario & Electore,
 in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium &c.
 Duce &c. Domino & Fratrem nostro ger-
 mano observantissimo, in eo nunc statu
 communem causam nostram Prussicam a-
 liquot annos in inclyto Poloniae Regno agi-
 tatam, divina benedictione versari, ut in
 proxime futuris Comitibus Varfchoviensibus
 exoptatam ejusdem determinationem
 polliceri Nobis possimus. Cumque Di-
 lectio ipsius hunc unicum ob finem sese
 Yyyyy

ANNO in Ducatum Prussiae conferre, & in fini-
1611. bus Inelyti Regni tam diu subsistere con-
stituerit, quoad Deo Optimo Maximo
annuente ad homagium solenniter praes-
tandum accersatur, & investiturae Prussi-
cae tandem legitime particeps fiat, ope-
ra Nos in primis precium facturos esse,
si ipsius Dilectionem, vel ipsimet, vel per
Legatos nostros autoritate praeditos co-
mitaremur. Quoniam igitur non igno-
ravimus, simultaneam Investituram Du-
catus Prussiae, non modo Nobis & po-
steris nostris ex antiquis pactis & tabulis
Investiturarum competere, sed etiam
transactione Anno millesimo sexcentesi-
mo quinto Varschoviae Mense Martio ini-
ta, jus Nobis quoque aliquando, si ita
sit in fatis, in Ducatu Prussico succeden-
di, assignatum esse, idque etiam Nobis
in posterum non derogatum iri confida-
mus. Idcirco nihil quidem nunc aequale
mallemus, quam potuisse Nos hoc tem-
pore una cum Dilectione ipsius in Prus-
siam, & inde, ubi opus fuerit, in Inely-
tum Poloniae Regnum proficisci, ac si-
multaneam illi Investituram coram interese,
cum id Nobis jam ex sententia exe-
qui minime liceat; ne tamen juri nostro
quaesito quicquam interea derogeretur, sed
ut eam potius vigilantiam, quae a Nobis
requiri potest, adhibitam esse contestemur,
visum Nobis fuit, re bene delibe-
rata, consilioque communicato, id ne-
gotii dare Illustribus & Magnificis Abra-
hamo Burgrabio & Baroni a Dhona, Jo-
anni Truchses & Joachimo Huebner &c.
ut ad Serenissimum ac Potentissimum
Principem ac Dominum, Dominum SIG-
ISMUNDUM III. Poloniae & Sueciae Re-
gem &c. Dominum Consanguineum no-
strum observandissimum, eo tempore,
quo Dominus Elector, Frater noster na-
tu maximus, Sac. Reg. Majestati se sistet,
homagiumque praestabit, tunc S. R. Ma-
jestatem suam petito & implorato aditu
nostris verbis quam observandissime sa-
ludent, deque concedenda Nobis ex pa-
ctis simultanea Investitura observantissi-
mis precibus compellent. Damus itaque;
attribuimus ac impertimur praesentibus
hiscie Literis nostris plenam, liberam,
absolutam potentiam & facultatem com-
memoratis Legatis nostris simultaneam In-
vestituram Prussiae solennem & splendidum
actum, nostro loco, praesentia sua coho-
nestandi, Sac. R. Majestatem suam, & Il-
lustrissimos Ordines, de permittendo con-
tactu Vexilli Regii, in signum & testimo-
nium simultaneae Investiturae Prussiae, &
conjunctae manus legitime firmiterque
pro Nobis ac posteritate nostra acquisitae,
decore & rite ad eundem in animas no-

stras, ubi id postulatum fuerit, simul ANNO
cum Domino Electore, Fratre nostro, 1611.
jurandi S. R. Majestati suae, & Illustrissi-
mis Ordinibus: hac re ex nostris votis
peracta, observandissimas & amicissimas
gratias de ista beneficentia agendi, omniaque
& singula, quae ex consuetudinibus feu-
dalibus, tum de Inelyti R. Pol. more effla-
gitari ab ipsis poterunt, ac debent
subeundi & perficiendi, nec quicquam
penitus intermittendi, quod ad juris no-
stri conservationem ac stabilimentum,
actusque hujus publici celebrationem, ac
certitudinem confirmandam pertinere vi-
debitur. Quaecumque autem nomine &
loco nostro praedicti Legati nostri ege-
rint praestiterintque, ea Nos semper o-
mnia & singula rata & grata habituros,
ac ab eo momento, quo ad contactum
Vexilli Regii, in vim & evidentiam simul-
taneae Investiturae collatae, per eosdem
Legatos nostros admissi fuerimus, om-
nia, quae a simultanea investitis, feuda-
tariisque Principibus & Vassallis S. R. Ma-
jestatis suae & Inelyti Regni, proficisci de-
bent ac poterunt, prompte & cupide
executuros, pactis & conventis & tracta-
tionibus tam vetustis, quam recentiori-
bus, quaecumque opus fuerit, plene
& exacte satisfacturos esse spondemus &
asseveramus, sub fide bona honoreque
Personarum Illustrissimarum, omni dolo
penitus remoto. In quorum omnium
majus & evidentius testimonium praesen-
tes haec manuum nostrarum subscription-
ibus, sigillorumque appensione com-
muni curavimus. Dabantur Jeger-
dorffii 16. die Mensis Septembris, Anno
millesimo sexcentesimo undecimo. JO-
ANNES GEORGIUS in confirmationem praes-
atae Plenipotentiae subscripsit. ERNE-
STUS in confirmationem &c. CHRISTI-
ANUS VILHELMUS in confirmationem praes-
atae Plenipotentiae subscripsit.

Nos itaque praedictae supplicationi be-
nigne annuentes, praesentis literas A-
ctis nostris inferi mandavimus, volen-
tes, ut robur debita firmitatis obtineant.
Datum Varschoviae die decima septima
Mensis Novembris, Anno Domini mil-
lesimo sexcentesimo undecimo.

CCCXV

*Diploma SIGISMUNDI III. Poloniae
Regis, quo JOANNES GEORGIUS,
ERNESTUS, & CHRISTIANUS
Marchiones Brandenburgici ad
simultaneam Investituram Duca-
tus Prussiae admittuntur. Da-
tum*

ANNO rum Varsaviae 17. Novemb. 1611.
1611. Indidem fol. 125.

SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Polo-
niae etc. Significamus praesentibus
hiscie hujus et futuri temporis universis
et singulis. Cum Illustrissimus Princeps
JOANNES SIGISMUNDUS eadem Gratia
Marchio Brandenburgensis, Sacri Roma-
ni Imperii Archicamerarius et Princeps
Elector, etc. ex singulari gratia nostra,
conditionibusque transactionis inter Nos
initae, ad feudum Ducatus in Prussia,
Amplissimi Senatus omniumque Ordinum
nostrorum unanimi consensu ac volunta-
te admissus fuisset, homagiumque et ju-
ramentum die decima sexta Mensis hujus
Novembris publice sub dio, in theatro
ex tempore excitato, in persona Nobis
Regnoque nostro praestitisset, simul Il-
lustrum etiam Principum, Fratrum Il-
lustritatis ejus germanorum, JOANNIS
GEORGI nimirum Ducis in Silesia Jeger-
dorffensis, ERNESTI Ordinis Equitum
Joannitarum per Marchiam, Pomerania-
m, Vandaliamque Magistri, CHRISTI-
ANI VILHELMI postulati Archiepiscopi
Magdeburgensis Oratores, Magnifi-
cos nimirum et Generosos, Abrahamum
a Dhona, Joannem Truchses a Wetz-
hausen, Joachimum Huebnerum Il-
lustritatis ipsorum nomine se stitisse, quise-
cundum mandata, quae a commemora-
tis Illustribus Principibus sibi data exhi-
buerunt, nomine Principum suorum ad
simultaneam Investituram, contactumque
Vexilli Principes commemoratos admit-
ti, in genua procumbentes supplices pe-
tissent, et ad homagium juramentumque,
omniaque officia et obsequia, quae Va-
sallis Principibus praestare deberent, Prin-
cipum suorum nomine se obtulissent, de
consilio sententiaque Senatorum nostro-
rum, omniumque Ordinum nostrorum
unanimes consensu, secundum com-
memoratam transactionem, ipsiusque In-
vestiturae literis, ad commemoratam simul-
taneam Investituram, contactumque Ve-
xilli in praedictorum Oratorum persona
benigne Illustritates eorum admisimus.
Quod quo notius testatusque omnibus
esset, haec manu nostra subscriptas, si-
gilloque Regni nostri munitas, edi illis
mandavimus. Datum Varschoviae die
decima septima Mensis Novembris, An-
no Domini millesimo sexcentesimo unde-
cimo Regnorum ut supra.

SIGISMUNDUS Rex.

Reinholdus Heidenstein,
S. R. M. Secretarius.

CCCXVI.

ANNO
1611.

*Responsum Sacrae Regiae Majesta-
tis, datum Magnificis, Genero-
sis & Nobilibus, Abrahamo a
Dhona Baroni & Burgrabio,
Joanni Truchses, & Joachimo
Huebner, Illustrissimi Princi-
pis Domini Marchionis Bran-
denburgensis, in Prussia Ducis
Oratoribus. Varsaviae die 20.
Novembris Anno 1611. Ex Ar-
chivo Thef. Regni.*

Studium Illustrissimi Principis, D. Jo-
ANNIS SIGISMUNDI Marchionis & E-
lectoris Brandenburgensis, & in Prussia
Ducis, partim delatione officiorum, par-
tim gratulatione de victoria, Dei beni-
gnitate in Moscovia parta, per Dominos
Oratores erga se declaratum, benigne
Sacra Regia Majestas, Dominus noster
clementissimus, accipit. Vicissim etiam
Illustr. Cels. suae et prosperos praeterita-
rum rerum successus gratulatur, et fu-
turarum quam prosperrimos optat.
Quod ad negotium feudi Prussici, cujus
perficiendi causa ad Sacram Regiam Ma-
jestatem, atque Amplissimos Ordines
huc legati fuere: maluit Sacra Regia
Majestas, Dominus noster clementissi-
mus, singularem erga Illustrissimam
Celsitudinem ejus, atque universam Il-
lustrissimam Domum Electoralem Bran-
denburgicam, propensionem suam re,
quam verbis declarare. Itaque cum
eximia Regiae Majestatis gratia, atque
apud Amplissimos Ordines studio, ex
animi sententia omnia perfecta sint, non
dubitat Sacra Regia Majestas, et suam
erga se benevolentiam, Illustrissimam
Celsitudinem suam satis re ipsa ex iis
perspexisse, suaeque vicissim observantia
atque studio, ei Regiae Majestatis volun-
tati semper responsuram. Eodem au-
tem animo porro etiam Illustrissimae
Celsitudinis suae benevolentiam propen-
sionemque suam, ipsis autem Dominis Ora-
toribus clementiam gratiamque suam
benigne defert.

*Ad Mandatum Sacrae
Reg. Majestatis. pro-
prium.*

HIERONYMUS CIELECKI.

Yyyyy 2

CCCXVII.

ANNO

1612.

CCCVII.

Instrumentum Commissionis a S.R. M. ad Prussiam. Varaviae 6. Januarii 1612. Ex Archiv. Thef. Regni.

SIGISMUNDUS III. Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque: nec non Suecorum, Gotorum, Vandalorumque haereditarius Rex. Significamus praesentibus hisce, hujus & futuri temporis universis & singulis. Cum Illustrissimo Principi & Domino JOANNI SIGISMUNDO Marchioni Brandenburgensi, Sacri Rom. Imperii Archicamerario & Electori, in Prussia, &c. Duci, Cognato nostro charissimo, dubitatione, quae de Feudo Prussico interveniat, de Amplissimi Senatus omniumque Ordinum nostrorum consilio, explicata sublataque, feudum Ducatus in Prussia proxime praeteritorum Comitiorum autoritate contulissimus, simul etiam Commissarios nostros, pro more & instituto deputandos designandosque putavimus, qui Illustritatem ejus in possessionem Ducatus illius, nostro, Regnique nostri nomine mitterent, aliisque nonnullis de rebus, quae in transactione ad illos rejectae fuissent, agerent, perficerentque. Delegamus igitur nunc ad eas res Reverendum in Christo Patrem, Dominum Simonem Rudnicki, Episcopum Varmiensem, Magnificum Stanislaum a Dzialyn, Palatinum Mariaeburgensem & Generosos, Venceslaum Kielezewski Castellatum Biechoviensem &c. nec non Reinholdum Heidensthein Secretarium nostrum, sincere & fidel. Nobis dilectos, iisdemque plenam facultatem & potestatem tribuimus. Inprimis quidem commemorato Illustrissimo Principi Electori possessionem supra nominati Ducatus tradendi, juramentum simul a commemorati Ducatus incolis, secundum conditiones transactionis, pro Nobis Regnoque nostro exigendi, tum de aliis rebus, quae eadem transactione illis reservatae sunt, tam publice cum universis Ordinibus, quam privatim cum singulis, maxime autem ipso Illustrissimo Principe agendi, omniaque, vel ad officium, munusque id illorum, vel dignitatem nostram, Regnique nostri pertinere videbuntur, etiam si tale aliquid incideret, quod speciali nostro mandato de jure egere videretur, omnia plane singulaque nullo omnino excepto, secundum pacta vetera, potestatemque hanc transactionem, tum jura & privilegia Ducatus ejus exequendi administrandique. Quod Nos ad o-

mnium singulorumque, maxime autem ANNO 1612. commemorati Illustrissimi Principis Electoris in Prussia Ducis, tum Consiliariorum praefatorum, aliorumque Magistratum, atque adeo Ordinum, tam Nobilitatis, quam Civitatum Ducatus ejus notitiam deducentes, ut eandem fidem, honorem, studium, obedientiamque eis praestent, quam Nobis praesentibus praestare deberent, eos hortamur, mandamusque pollicentes, quaecunque ex praescripto praesentis delegationis hujus nostrae acta, constituta, administrataque ab illis fuerint, Nos quoque rata, grata, firmaque habituros. In quorum fidem praesentes manu nostra subscripsimus, sigilloque Regni nostri muniri mandavimus. Datum Varsoviae, die VI. Mensis Januarii. Anno Domini, MDCXII. Regnorum nostrorum, Poloniae XXV. Sueciae vero Anno XVIII.

SIGISMUNDUS Rex.

Hieronymus Cielecki.

CCCVIII.

SIGISMUNDUS III. Poloniae Rex promittit juribus Ducatus Prussiae per Investituram, Electoribus Brandenburgicis datam, nihil derogatum iri, quamvis Nuntii Ordinum non adfuerint. Varaviae 2. Martii 1612. Ex Archiv. Regni Libr. WP. fol. 19.

SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque; nec non Suecorum, Gotorum, Vandalorumque haereditarius Rex. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest universis & singulis, quod cum post diuturnos multiplicesque tractatus, qui inter Nos, Ordinesque Regni, & Illustrissimam Domum Brandenburgicam, de jure Feudi in Ducatu Prussiae intervenerant, & in aliquod Regni Comitibus, citro utroque propositis rationibus agitabantur: tandem in proxime praeteritis Varsoviensibus Comitibus de iis, communi accedente consensu, transactum fuisset, Nosque cum Ordinibus Regni Ducatum Prussiae, ad corpus Regni pertinentem, jure Feudi, Illustrissimo Principi Domino JOANNI SIGISMUNDO Marchioni Brandenburgensi & Electori, ejusque Fratribus germanis contulissimus, licet in iisdem Comitibus, ac actu ipso Investiturae Ordinum illius Provinciae Nuntii & Mandatarii non interfuerint, eo quod ob temporis angustiam

ANNO 1612. Augustiam Conventus particulares in Ducatu illo ante Comitibus indicari non potuerint; tamen cum & ante in aliquot Regni Comitibus, iisdem Ducatus Ordines, suam erga Illustrissimam Domum Brandenburgicam voluntatem declaraverint, & apud Nos, Ordinesque Regni, ut hoc ipsum feudum eidem Illustrissimae Familiae conferretur, publice institerint; hisce literis nostris declaramus, testamurque, Nos eorum assensus & voluntatis, in inclytam illam Domum propensae, toties declaratae, & in praeteritis etiam Comitibus, actumque Investiturae, per literas Primariorum e Ducatu testificatae; eam, quam par erat, rationem habuisse, & ea cognita, ad hanc de Feudo Prussico transactionem descendisse, ac proinde nostram cum Illustrissimo Electore, & Familia ipsius, ea de re compositionem, jurisque feudalis traditionem, non modo juribus, privilegiis & praerogativis Ordinum, cujuscunque status & conditionis, praedjudicare non debere: verum etiam eo ipso, quod & voluntate assensuque illorum facta sit, & Nos pactis feudalibus ei inprimis, pro nostra erga subditos illos, totamque eam provinciam propensione caverimus, tanto magis robur & firmamentum temporibus perpetuis obtinere. Idque Nos ita censei debere decernimus, statuimus, & declaramus. In cujus rei fidem praesentes manu nostra subscripsimus, ac sigillo Regni communiri mandavimus. Datum Varsoviae die 2. Mensis Martii. Anno Domini MDCXII. Regnorum nostrorum, Poloniae XXV. Sueciae vero XVIII. Anno.

SIGISMUNDUS Rex.

Jacobus Zadzik.

CCCIX.

Transumptum Literarum JOANNIS SIGISMUNDI Electoris Brandenburgici quibus promittit navigationem fluvii Warthae facilitatum iri. Varaviae 1. Aprilis. 1612. Indidem. Libr. VK. fol. 197.

SIGISMUNDUS Tertius Dei gratia Rex Poloniae &c. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis & singulis. Oblatas Nobis esse literas papiraeas infra inscriptas, manu Illustris Domini JOANNIS SIGISMUNDI Marchionis & Electoris Brandenburgici subscriptas, & sigillo ejusdem communis, sanas & illasas, omnique suspitione carentes, quas ut in Acta Cancellariae nostrae

Tom. IV.

ANNO 1612. inscribere mandare dignaremur, supplicatum est Nobis. Earum vero literarum tenor sequitur talis. „Nos Deigratia JOANNES SIGISMUNDUS Marchio Brandenburgens. Sacri Rom. Imperii Archicamerarius & Elector, in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Castuborum, Vandalorum, & Crostinae, Carnoviaeque in Silesia Dux, Burgravius Norembergens. & Princeps Rugiae, Comes Marchiae & Ravensburgi, Dominus in Ravenstein, testamur praesentibus hisce literis nostris. Cum Serenissimo Principi ac Domino, Domino SIGISMUNDO Tertio Poloniae & Sueciae Regi, Domino Consanguineo & Affini nostro observandissimo, uti & Amplissimis inclyti Regni Poloniae Ordinibus, in proxime praeteritis Comitibus Varsoviensibus placuisset, tam ex Senatorio, quam Equestri Ordine certos Commissarios designare, qui Deo volente XV. die Maji, insequentis Anni MDCXII. in finibus inclyti Regni, & nostrae novae Marchiae congregiantur, & de navigatione tuta, libera, & sine indecora illicitaque Nobilitatis Majoris Poloniae per thelonea aggravatione, in fluvio Wartha, qui ditiones nostras alluit, ac in Oderam tandem exonerat, instituenda deliberent ac transigant. Nos quam primum in Electoratum nostrum Deo adjuvante reversi fuerimus, non modo cum Ordinibus commemoratae nostrae novae Marchiae hac de re serio & diligenter acturos, sed & ex iisdem praecipuos Consiliarios Vasallosque & subditos nostros ibidem delecturos, & circa dictam diem XV. Maji, ad ipsos limites Electoratus nostri ita ablegaturos esse, ut Regiis Dominis Commissariis sese cum sistere, ac vi plenipotentiae, qua ipsos munimus, quaecunque ad hanc rem ex communi usu utriusque nationis definienda, restaque constituenda pertinere videbuntur, cum iisdem perficere & determinare possint. Id quod Nos sic facturos praestiturosque esse pollicemur. In quorum fidem praesentes hasce manus nostrae subscriptione sigillique impressione corroboravimus. Actum Varaviae XVIII. die Mensis Novembris, Anno MDCXI. JOANNES SIGISMUNDUS Elector. Quas quidem supralicriptas literas in Acta Cancellariae nostrae inseribi mandavimus. Volentes, ut robur debitum obtineant. Actum Varaviae die prima Mensis Aprilis. Anno Domini millesimo sexcentesimo duodecimo. Regnorum, ut supra.

Relatio ejusdem ut supra.

Zzzzz

CCCX.

ANNO
1612.

CCCX.

Oblatæ Literarum, quibus assignatur stipendium pro Parocho Ecclesie in Suburbio Sackheimiano Regiomontano extructæ. Dat. Varaviae 1612. Ex Arch. Regni Lib. VN. fol. 173.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae etc. Significamus etc. Oblatas esse ad Acta Cancellariae nostrae literas infra scriptas pergamenas, manu Illustrissimi JOANNIS SIGISMUNDI Marchionis et Electoris Brandenburgensis, in Prussia etc. Ducis subscriptas, sigilloque ejusdem appenso communitas, sanas, salvas et integras; omnique suspicionis nota carentes, quas ut in Acta Cancellariae nostrae inscribi mandare dignemur, supplicatum Nobis est. Earum vero Literarum tenor est talis:

„Nos JOANNES SIGISMUNDUS DEI Gratia Marchio Brandenburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius et Elector, in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassuborum, Vandalorumque, nec non in Slesia, Crostinae, Carnoviaeque Dux, Burgrabius Norimbergensis, Rugiaeque Princeps, Comes Marcae et Ravensburgi, Dominus in Ravenstein. Significamus literis hisce nostris, quorum interest, intereritque, hujus et futuri temporis universis et singulis. Cum ex transactione proxima Varavienfibus Comitibus Anni superioris MDCXI. inita, qua feudum Ducatus Prussiae Nobis, Illustrissimisq; Fratribus nostris germanis, posterisque legitimis masculis nostris, Fratrumq; nostrorum a Sacra Regia Majestate, Ordinibusque Regni Poloniae collatum confirmatumque fuit, inter alias transactionis ejus conditiones, ad usum Religionis Romanae Catholicae prater id, de quo cum Oratoribus Ducatus agi deberet, unum templum, cujus iusta capacitas sit, latericium, seu ex lapide, loco decenti & honesto in suburbio aliquo, ubi Commissarii Regii, qui in possessionem Nos mittent, commodissimum judicaverint, intra triennium cum campanili, cimiterio, necessariisque & commodis habitationibus pro Parocho & ministris, tam ejus, quam Ecclesiae, aedificare teneamur, obligatique simus, in dotem etiam Ecclesiae alimenta Parochi mille florenos annuos certi redditus, certis in fundis, villis, agris aut censibus constituere, inscribereque, ac vero Majestas ejus Regia Commissarios suos, Reverendissimum, Illustrissimos, Illustres ac Magnificos Do-

minos, Simonem Rudnicki Episcopum Varmienfem, Stanislaum Dziatynski Palatinum Marienburgensem, Venceslaum Kielczewski Castellatum Biechovienfem, & Reinholdum Heindenstein Secretarium Regium, ad ea, quae ex commemorata transactione peragenda essent, executioni mandanda, Nosque in possessionem Ducatus mittendos misisset. Inprimis de certo loco in suburbio Sackheimiano, pro templo illo & habitationibus praedictis aedificando, inter Nos convenisse. Deinde vero commemoratos mille florenos in fundo, praediis, villis, censibus, proveniuntibus, omnibusque redditibus cameratus nostri Valdaucen. in Praefectura Neischaufensi &c. villisque ad eandem pertinentibus omnibus & singulis, nimirum in arce ipsa cum praedio adjacente & molendino, ut ex villis ac pagis Brusdorff, Pogenphuel, Schonwaldt, Conrathswaldt, Heiligenwaldt, Lithaufchdorff, Pelanken, Stangenau, Legitten, Leiden, Marchinen, Epiecznek, Konichm, Gamsen, Montaw, Preuscharnau, Praddaw, Ablitten, Ransaw, Nornien, Rogrinen, Pogawen & Waldau, quae citra omnem controversiam, ultra duo milia florenorum Polonicalium annua reddunt, perpetua obligatione & inscriptione assignasse & inscripsisse, quemadmodum quidem autoritate praesentium harum assignamus, inscribimus, obligamus, ita nimirum, ut Praefecti, economi, scribaeque nostri, cujus cura commemorati Cameratus nostri, a Nobis, Successoribusque nostris mandata fuerint, pro tempore exituri, ad id etiam obligati esse debebunt singulis annis, ipso die D. Martini 1614. incipiendo, ad manus Reverendissimi & Illustrissimi Domini Episcopi Varmienfis, successoribusque ejus, vel qui mandatum quietationemq; ab iis habuerint, & hic in loco exhibuerint, ad quos institutio & inspectio Parochi pertinere debebit, sine ulla mora, difficultate, impedimento, in moneta bona & usitata tradere, numerareque debeant, teneanturque, qui deinceps commemorati Episcopi Varmienfis, successorumque ejus arbitrio in usum Parochi & Ecclesiae distribui debebunt. Quae quidem commemorata bona supra memorati Commissariatus nostri Valdaviensis, ut nunc ab omni nexu hypothecae, locationis seu arendae, aut quocunque alio onere seu obligatione, libera, pura, mundaque ad commemoratos usus Ecclesiae Catholicae Romanae obligamus, inscribimus, assignamus, ita futuris temporibus ab omnibus oneribus libera, ac soli commemoratae Ecclesiae obligata esse

ANNO se debere, neque ullo alio contractu, inscriptione, obligatione, quocunque etiam colore aut praetextu a Nobis, Successoribusque nostris onerari obligatique poterunt aut debebunt, aut si obligata fuerint, nullum omnino obligatio ea valorem, robur, aut vim habere debebit, jamque praesentium harum auctoritate & vi ad praedictum Cameratum, bonaque ad eum pertinentia, jure hypothecae tenenda & possidenda, realem, plenamque possessionem & intromissionem, qualis de jure vel maxime valida esse potest, vel debet, in eadem bona in defectu praenominatae solutionis tam mille florenorum, quam vadii supra eis constituti, praefato Illustrissimo & Reverendissimo Episcopo Varmienfi, Successoribusque ejus, Parochoque & Ecclesiae dictae admittimus, damus, concedimus, tradimusque. In casu etiam, ut commemorata Ecclesia a Nobis aedificanda, quod quidem nullo modo admittimus, intra tempus praefinitum a Nobis, Successoribusque nostris non aedificaretur, aut etiam aliquando contingeret, ut aliqua ex causa ad tempus Parocho vacaret, eo nihilominus non obstante, commemorati mille floreni ad praestitutam diem ad manus supra nominati Reverendissimi & Illustrissimi Domini Episcopi Varmienfis, Successoribusque ejus, vel quibus ipsi mandarint, aut quietationes suas tradiderint, sine ullo impedimento, tergiversatione hoc in loco tradi, numerarique debebunt. In defectu autem aliquo anno solutionis, numerationisve eorum, quod quidem omni modo praecavere volumus, Successoresve praecavebunt, ad vadium mille florenorum, praeter constitutum censum & redditum, toties, quoties commissum id foret,olvere Nos, Successoresve nostros obligamus & inscribimus, ita, ut in duplum duo milia florenorum Polonicalium ex praenominato Cameratu Valdaviensi persolvere teneamur, Successoresve nostri teneantur. Renuntiamus quoque praesentibus hisce, nostro Successorumve nostrorum nomine, omnibus exceptionibus, juribus, libertatibus, privilegiis, beneficiis, constitutionibus, quae vel nunc sunt, vel in posterum constitui, humanoque ingenio excogitari possent, quae contra commemoratam hanc hypothecam, vigore praesentis inscriptionis & assignationis constitutae, Nobis patrocinari, tueri Nos & Successores nostros possent. Pro jure etiam Patronatus nostri idem templum aedificiaque nostro sumptu facta tecta, integraque Nos Successoresve nostri conservare semper tenebimur, obligatique

erimus, ad suppellestem etiam Ecclesiae aedificam comparandam, ac in ornatum & usum ejusdem templi convertendam, promissimus semel pro semper bis mille Marcas Prutenicales, in qualibet earundem viginti grossos computando, ita, ut eae bis mille Marcae a Nobis in Anno 1614. ad Festum D. Martini ad manus Illustrissimi & Reverendissimi Episcopi Varmienfis, Successorumve ejus, vel illi, qui mandatum & quietationem ab iis attulerint, hicque in loco eo nomine exhibuerint, sine ulla mora aut tergiversatione solvi dependique debeat. Ut vero studium voluntatemque nostram, qua commemoratum Serenissimum Regem, Cognatum, Affinem & Parentem nostrum dilectissimum colimus, eo magis testatam faciamus, ex mera specialique gratia nostra, ultra supra dictos mille florenos annuos ex supra commemorato Cameratu nostro in usum Parochi ministrorumque ejus quotannis etiam decem strues lignorum, vulgo *Firtel* dicta, hic Regiomonti praebere, subministrarique deberi volumus, sancimusque. Quae omnia supra scripta firmiter inviolabiliterque Nos & Successores nostros praestituros, servaturosque bona fide verboque Principis praesentibus hisce nostro, Successorumque nostrorum nomine promittimus spondemusque. In quorum fidem hasce sigillo nostro muniri fecimus, atque manu nostra subscripsimus. Datum Regiomonti in Conventu Provinciali Anno MDCXII. die 12. Mensi. Maji.

JOANNES SIGISMUNDUS

Elect. mppr.

Nos igitur supplicationi praedictae benigne annuentes, literas praesentes Actis Cancellariae nostrae inscribi mandavimus, volentes, ut robur suum debitum obtineant. Actum Varaviae Anno Domini millesimo sexcentesimo duodecimo, Regnorum nostrorum Poloniae vigesimo quinto, Sueciae decimo octavo.

Relatio Illustris & Magnifici FELICIS KRYSKI in Regno Poloniae Supremi Cancellarii, Kovlensis, Przedeciensis Capitanei.

CCCXI.

Litterae Reversales, DD. Commissariis Regni Poloniae ab Ordinibus Ducatus Prussiae datae. Dat. Regiomonti 21. Maji 1612. Ex Archivo Thesauri Regni.
Zzzzz 2 Nos

ANNO
1612.

Nos infra scripti, Ludovicus Rautter Hoffmeister, Fabianus Burgrabius & Baro a Dhona, Supremus Burgrabius, Christophorus Rappe Cancellarius, Joannes Albertus Borek, Supremus Marchalcus, tanquam Regentes Consilii; Fridricus Burgrabius & Baro a Dhona Brandenburgens. Ottho von der Gröben Schackens, Joannes Truchses von Wetzhausen, Fischhausen. Martinus von Waltenrodt Tapiaviens. tanquam majores Capitanei; Fridericus Sac. Rom. Imperii Dapifer & Baro zu Waldtpurg Capitaneus Baigenp. Botto Albertus Baro von Eylenburg, Capitaneus Joansburgenf. Sigismundus Birekhan Capitaneus Soldavienf. Andreas von Kreutzen, Capitaneus Angeburgenf. Fabianus Sack, Albertus Finck, tanquam Consilii Terrestres, Albertus ab Ostaw Praeses Judicii Aulici, Joannes a Falckenheim, Joachimus Wenediger, Ludovicus Kalckstein, Georgius a Schlubuth: Levinus Buchius J. V. Doctor, Christianus Dorfner J. V. Doctor, Balthazarus Braunsbergen J. V. Doctor, tanquam Consilii Aulici; Eustachius von der Gröben, Provincia Marchalcus, Andreas Ripp, Albertus Weisfel ex districtu Brandenburgens. Gerlacus Gaudecker, Gasparus ab Olsen ex districtu Schacken. Joannes Philippus Gaudecker ex districtu Fischhausens. Christophorus Dellau ex districtu Tapiaviens. Insterburgen. Taplavien. Salavien. & Georgenburgen. Theodoricus Kanitz ex districtu Balgen. Gasparus ab Hohendorff ex districtu Eylavien. Joannes Eberhardus a Thettau, ex districtu Bartensteinen. Joannes ab Hohendorff, Ludovicus a Pudevels ex districtu Rastenburg. Fabianus a Milbe ex districtu Risenburgen. & Mariaverden. Albertus a Polentz ex districtu Schonbergen. Martinus Wenediger, & Albertus de Milbe ex districtu Prensckmarken. Libmuh & Deutsch Elaw, Henricus a Finck ex districtu Osterode, Hohenstein & Gilgenburg, Joannes Georgius de Sanden ex districtu Holland, Morungen & Libstad, Georgius Schwider ex districtu Bartenf, Georgius Spiegel ex districtu Seftenf, Nicolaus Reyrein ex districtu Neydenburgen. & Soldavien. Georgius a Krosten ex districtu Lick. Henricus ab Halle ex districtu Oleczko, Angerburg & Lessen, Christophorus a Schlieben ex districtu Gerdavien. & Nordenburgen. tanquam Nuncii Nobilitatis & Ordinis Equestris, Michael Vilhelmi antiquae Civitatis Regiomontanae, Michael Friefe J. V. Doctor, Knipavien. Philippus Dawel Lo-

bnicen. Proconsules, Hieronymus Schultz, Christophorus Klein, Jacobus Nietz, Magistri Scabinorum: Daniel Bartsch, Tobias Schlick, Joannes Nagel, ex communitate trium Civitatum Regiomontan. Chrispinus Berschlager, Gregorius Ferman, Jordan Joannes ex Bartenstein, David Reich ex Rastenburg, Angerburg, Margrabowa, Michael Friefe ex Friedelant, Conradus Wideman, & Michael Lietze ex Welau, Zacharias Schroter ex Schiefenburg, Valentinus Blumichem ex Hollandt, Mulchhausen, Joannes Wegel ex Heiligenbeil, Antonius Rautenberg ex Marienverder, Garnsche, Abraham Mittelpfort ex Risenburg, Fraustadt, Joannes Sackersdorff ex Osterode, Hohenstein, Gilgenburg, Christophorus Pratorius ex Leidenburg, Soldau, Paffenheim, Petrus Lenck ex Ziten, Joannes Brin ex Preuscheilau, Christophorus Geroldt ex Bischoffswerder, Petrus Fuchs ex Dringfort, Augustinus Schieker ex Sahfeld, Morungen, Liepstadt, Liebemuhle, Christophorus Wichert ex Fischhausen, Henricus Friefe, & Christophorus Wolff ex Creutzburg, Joannes Wolbertus ex Insterburg, Petrus Reimanus ex Goldap, oppidis; tanquam Civitatum Ducatus Prussiae Legati, in hoc Conventu Regiomontano legitime convocati & congregati, tam nostro, quam eorum, quorum mandata sustinemus, nomine, recognoscimus, attestamus, profitemurque praesentibus hinc literis. Cum tandem ALBERTI inclitae memoriae primi in Prussia Ducis, jam fere deficiente, nulla adeo spe masculae proles existente, Serenissimus Princeps ac Dominus, D. SIGISMUNDUS III. Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarius Rex, simul & Ordines Regni, singulari quodam amore & benevolentia ducti, commemoratum Prussiae Feudum Illustrissimo Principi Domino, D. JOANNI SIGISMUNDO, Fratribus etiam Illustrissimae Celsit. ejus germanis, nimirum JOANNI GEORGIO, ERNESTO, CHRISTIANO WILHELMO, eorumque omnium legitimis masculis haereditibus, simultanea Investiturae jus, certis conditionibus legibusque contulissent, eandemque transactionem, conditionesque, ut nos etiam consensu ratificationeque nostra firmaremus, ratas gratasque habere-mus, ex ejusdem transactionis via nobis postulassent; non invitos nos fecisse, ut eadem nos quoque approbaremus, confirmaremus, rataque & firma haberemus. Quemadmodum quidem non so-lum

ANNO
1612.

ANNO 1612. libere in eosdem consentimus, verum eadem omnia, transactiones nimirum, conditiones, pactaque omnia & singula, tam vetera quam nova, inter Serenissimos Poloniae Reges, Regnique Ordines, necnon Cruciferos, Prussiae Duces, Curatores, Ordinesque Ducatus, & nuper in proximis Comitibus Varlaviensibus inter commemoratum Serenissimum Regem, Regnique Ordines, & Illustrissimam Domum Brandenburgicam, inita constitutaque, quemadmodum & per Regios Commissarios ante triennium in Conventu Regiomontano constituta sunt, in omnibus eorundem punctis, clausulis, capitibusque, quemadmodum jam corporali juramento nostro confirmavimus, ita nunc reversalibus etiam literis nostris, pro nobis, successoribusque & posteris nostris, grata, rataque habituros, neque quicquam vel ipsos nos, posterosque nostros, in iis immutatu-ros, vel a quoquam mutari passuros, promittimus, spondemusque: ita tamen, ne iuribus & libertatibus, antiquisque privilegiis nostris, quemadmodum & testamento inclitae memoriae ALBERTI primi in Prussia Ducis, tum responsis Regiis, aliisque iurium nostrorum confirmationibus quicquam ulla in re hinc derogetur, sed ea omnia, tum universae singulaeque immunitates nostrae integrae salva-que maneant; neque vel novis ullis tributis, vel transactionibus, praeter consensum voluntatemque nostram, Nobis imponendis, vel ineundis, vel qua alia re violentur laedanturque. Promittimus deinceps pro eo, autoritateque praesentium, nostro, successorumque nostrorum nomine sanctissime pollicemur, si aliquando commemoratos quatuor Fratres germanos, illorumve posteros, sine masculis haereditibus sterilitate, Deo ita permittente, decedere contigerit; Nos, posterosque nostros, nulli alii quam Regibus, & Regno Poloniae, immediate tum parituros, subjectosque futuros, neque quenquam alium, nisi Regem & Regnum Poloniae, tanquam naturalem & haereditarium Dominum agnituros, aut fidelitatem subjectionemque praestituros, obediturosque, salvis tamen in eum casum iuribus, libertatibus, immunitatibus, privilegiisque, tam publicis quam privatis, omnibus & singulis, nominatimque iis, quae a Sacrae Regiae Majestatis antecessoribus, ab Anno MCCCCCLIV. adhuc usque tempora, tum & modernae Regiae Majestatis responsis Nobis indulta, confirmata & renovata sunt, quae omnia in eum casum, cum Ducatus hic immediate & plene, modo praedicto, Regno incor-

TOM. IV.

porabitur, inviscerabiturque, facta, te- ANNO 1612. sta, inviolataque esse debebunt. Hoc etiam specialiter adjecto, ut quoties Nos, posterive nostri, novo Principi homagium praestare tenebimur, toties semper iidem haec omnia recognoscere prius, & eodem modo, quo a Nobis factum, juramenti scriptisque suis ea comprobare tenebuntur. Si quid etiam contra jus, formam regiminis, testamentum commemorati inclitae memoriae ALBERTI Ducis, aliaque jura ac privilegia nostra interim intercessisset obrepissetque, eadem corrigantur, in integrumque prius restituantur; cuius rei curam, executionemque ad Serenissimos Reges, pro tempore existentes, ac Regnum, tanquam supremos & directos Dominos, Patronosque ac Defensores nostros delegamus, pertinereque volumus. In quorum fide, & evidentius testimonium, haec manu nostra subscripsimus, sigillis subappressis a Nobis deputatorum, nimirum ex Consiliariis Regentibus, Ludovici Rautter: ex Consiliariis tribus, Friderici Burgrabii & Baronis Dhona: ex Nunciis Nobilitatis, Eustachii a Gröben: ex Nunciis Civitatis, Michaelis Guilhelmi, J. V. Doctoris. Datum & Actum in Conventu Regiomonti, die XXI. Mensis Maji. Anno MDCXII. stylo antiquo.

Ludovicus Rautter, Hoffmeister.
(L.S.)

Fridericus Burgrabius, & Baro a Dhona.
(L.S.)

Eustachius a Gröben.
(L.S.)

Michael Guilhelmi, J. V. Doctor.
(L.S.)

CCCXII.

Formula Juramentorum, Sacrae Regiae Majestati, & Illustrissimo Electori praescriptorum, ex Praescripto Dominorum Commissariorum. Dat. Regiomonti 22. Maji 1612. Indidem.

Nos Simon Rudnicki, Dei Gratia Episcopus Varmienfis, Stanislaus Dzialynski Palatinus Mariaeburgensis, Rogosnensis, Tolkmienfis Capitanus, Venceslaus Kielczewski Castellanus Biechoviensis, Wichoviensis Capitanus, Reinholdus Heidenstein Secretarius S. Reg. Majestatis, Serenissimi Potentissimi-que Principis ac Domini, D. SIGISMUNDI III. Dei Gratia Regis Poloniae, Magni Ducis Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Ma-

ANNO Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque; &c. 1612. nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarii Regis, & inclyti Regni Poloniae, in Ducatum Prussiae delegati Commissarii. Significamus praesentibus hisce, hujus & futuri temporis, quorum interest intereritve, universis & singulis: Cum a Sacra Regia Majestate, Domino nostro clementissimo, inclytisque Regni Ordinibus, ad Illustrissimum Principem ac Dominum, D. JOANNEM SIGISMUNDUM, Dei Gratia Marchionem Brandenburgensem, Sac. Romani Imperii Archicamerarium et Electorem, in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassuborum, Vandalorum; nec non in Silesia, Crostae, Carnoviaeque Ducem, Burgravium Norimbergensem, Principemque Rugiae, Comitem Marcae et Ravensburgi, Dominum in Ravensstein, &c. Ordinesque Ducatus Prussiae, ad ea, quae ex superiorum Comitiorum Anni Domini 1611. transactione praestari deberent, peragenda, maximeque, ut commemorato Illustrissimo Principi Electori possessionem realem ejusdem Ducatus tradere-mus, in eundemque Illustrissimam Cel-situdinem ejus, ex autoritate Reg. Ma-jestatis ac Regni, introduceremus immit-teremusque, missi delegatique essemus, aliis rebus, quae a S. Reg. Majestate, Domino nostro clementissimo, manda-tae nobis fuerant, ex praescripto eorun-dem mandatorum constitutis definitisq; tandem die 12. Mensis Maji ad juramen-tum ab Ordinibus Ducatus Prussiae exi-gendum nos accessisse, exque commemo-rata transactione in pacta transactio-nemque sequens juramentum iisdem pro-poluimus, nimirum:

Ego N. N. juro, meo, Ordinumque Ducatus hujus, posterorumque ac succes-sorum nostrorum nomine, quod pacta tam vetera, quam postremam transactionem, conditionesque inter Serenissimum ac Po-tentissimum Principem ac Dominum, D. SIGISMUNDUM III. Dei Gratia Regem Po-loniae, Magnum Ducem Lithuaniae, Rus-siae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Li-voniaeque; nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque; haereditarium Regem, Suc-cessoresque ejus Reges ac Regnum Poloniae, tanquam supremos directos Dominos meos & naturales, & Illustrissimum Principem ac Dominum, D. JOANNEM SIGISMUN-DUM, Dei Gratia Marchionem Branden-burgensem, Sac. Rom. Imperii Archica-merarium & Electorem, in Prussia, Ju-lia, Clivia, Montium, Stetini, Poma-

rania, Cassuborum, Vandalorum, nec ANNO non in Silesia, Crostae, Carnoviaeque Du- 1612. cem, Burgravium Norimbergensem, Prin-cipem Rugiae, Comitem Marcae & Ra-vensburgi, Dominum in Ravensstein, &c. Ducem & Dominum nostrum, constitu-tas, in omnibus earum punctis & clausu-lis servabimus, posterique ac successores nostri servabunt; maxime autem, si Deo ita permittente forte acciderit, ut commemo-ratus Illu. Princeps Elector sine legitimis masculis haeredibus, post eumque Illustris-simi Fratres ejus germani, simultaneam Investituram habentes, sine legitimis iti-dem Feudi successoribus decederent, nulli alii, quam Regibus & Regno Poloniae im-mediate tum parebimus, aut posterius nostri parebunt, neque quenkum alium, nisi Re-ges & Regnum Poloniae, tanquam natu-rales & haereditarios D. nostros agnosceremus, aut fidelitatem subjectionemque praestabimus, successoresque nostri agnoscent aut praesta-bunt; sed in commemoratorum Regum & Regni Poloniae potestatem sine ulla cuncta-tione aut tergiversatione concedemus, eis-que tam quoad utile & directum Domi-nium, quam merum & mixtum imperium, juribus tamen ac libertatibus, privilegiis-que nostris & Ducatus hujus salvis ma-nentibus, nos subjiciemus obediemusque, posterique ac successores nostri concedent, subjicient, obediuntque; ita me Deus ad-juvet, & haec sancta ejus Evangelia.

Quo juramento exacto praestitoque, ex mandato atque autoritate Sac. Reg. Majestatis, Domini nostri clementissimi, Ordinumque Regni, supra memorato Illustrissimo Principi Electori, JOANNI SI-GISMUNDO etc. etc. in loco publico, uni-versoque populo praesente, integram, plenam, realemque possessionem com-memorati Ducatus hujus, cum omni ju-re, dominio, potestate, ex pactis, no-vissimaque transactione, ad Duces in Prussia quocunque modo pertinente tra-didimus, in eandemque omni meliore modo ac ratione, quocunque id de jure vel consuetudine fieri potest, aut debet, cum effectu intromissimus, quemadmo-dum quidem praesentibus etiam hisce tra-dimus, intromittimusque. Quod ad o-mnium et singulorum, maxime autem Ordinum Ducatus Prussiae notitiam de-ducetes, autoritate Sac. Reg. Majesta-tis, Amplissimique Senatus, atque ont-nium Regni Ordinum, ut commemora-tum Illustrissimum Principem D. JOAN-NEM SIGISMUNDUM, Marchionem Bran-denburgensem, Sacri Romani Imperii Archicamerarium et Electorem, etc. etc.

tan.

ANNO tanquam Ducem in Prussia, pro Princi- 1612. pe Duceque suo habeant, agnoscant, ei-dem tanquam Principi Regni Poloniae fi-ducario ac feudali, Duci autem ac Do-mino suo haereditario ac naturali, om-nem fidem, honorem, obedientiam, om-niaque subjectionis officia deferant praes-tentque, mandamus. Juramentum au-tem cum Illustrissima Celstudo sua exi-gere ab iis voluerit, tale praestare debe-bunt, videlicet:

Ego N. N. juro Serenissimo Principi ac Domino, Domino JOANNI SIGISMUNDO, Marchioni Brandenburgensi &c. &c. Do-mino meo haereditario, tanquam Duci in Prussia, Serenitatisque ejus legitimis haereditibus masculis, & si illorum nulli am-plius extiterint, tum demum Serenissimi Principibus & Dominis, Dominis Sere-nitatis ipsius tribus germanis Fratribus, simultaneae investitis, nimirum Domino IO-ANNI GEORGIO, Domino ERNESTO, & Domino CHRISTIANO VILHELMO, Mar-chionibus Brandenburgensibus, in Prussia Ducibus, & illorum legitimis haereditibus masculis, uti illud inter Serenissimum Re-gem Poloniae, & Illustrissimum Electorem Brandenburgensem, in Prussia Ducem, Do-minos meos clementissimos, Anno Domini 1611. Varjoviae transactionis pacta con-venta, & noviter consecuta infeudatio, & diplomata exprimunt & in se continent. Et si illorum quoque nullus amplius exti-terit, tum demum etiam Serenissimo ac Potentissimo Principi Domino, Domino SIGISMUNDO III. illiusque Successoribus Regibus, & inclyto Regno Poloniae, tan-quam non solum supremis & directis, qua-les nunc sunt, sed etiam utilibus & imme-diatis tunc futuris Dominis meis, tum uti ceteri Regni indigenae, subditus fidelis & subiectus esse. Ejus Serenitatis commoda & emolumenta quærere & promovere, o-nibusque terrarum & incolarum Serenita-tis ejus damnis & incommodis pro posse meo, & quantum ex me fieri potest, praecavere, amovere, praevinire, uti fidelem & probum subditum decet, nec quicquam, quod humano ingenio excogitari poterit, impediet vel obstabit. Sic me Deus juvet, & sanctum ipsius Evangelium.

In quorum fidem et evidentius testimo-nium, nos supra scripti Commissarii Re-gii manu propria subscripsimus, et sigil-la nostra apponi fecimus. Datae Regio-monti ipsa die immisionis factae, Anno Domini millesimo sexcentesimo duo-

decimo, die vigesima secunda Men- ANNO sis Maji. 1612.

Simon Rudnicki, Episcopus Var-mienfis.

(L.S.)

Stanislaus Dziatynski, Palati-nus Mariaeburgensis.

(L.S.)

Venceslaus Kietczewski, Castel-lanus Biechoviensis.

(L.S.)

Reinholdus Heidensthein, Sacrae Regiae Majestatis Secretarius.

(L.S.)

CCCXIII.

Cautio Dominorum Commissario-rum in causa Marchionum Fran-conicorum. Ibid. eodem die & Anno. Indidem.

Nos Simon Rudnicki Dei Gratia Epi-scopus Varmienfis, Stanislaus Dzia-lyński Palatinus Mariaeburgensis, Rogo-snenfis, Tolkmittensis, Venceslaus Kiet-czewski Castellanus Biechoviensis, Vicho-viensis, Capitanei; Reinholdus Heiden-sthein, Secretarius, Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini, D. SIGIS-MUNDI III. Dei Gratia Regis Poloniae, etc. etc. et inclyti Regni Poloniae, in Du-catum Prussiae deputati Commissarii, o-mnibus et singulis, cujuscunque status, dignitatis et praecminentiae fuerint, praesentibus et futuris, notum testatumque facimus. Posteaquam memorata Sacra Regia Majestas, inclytique Poloniae Re-gni Ordines, Illustrissimo Principi ac Do-mino, D. IOANNI SIGISMUNDO, Dei Gra-tia Marchioni Brandenburgensi, Sacri Romani Imperii Archicamerario et Ele-ctori, in Prussia, Juliae, Cliviae, Mon-tium, Stetini, Pomeraniae, Cassuborum, Vandalorum, nec non in Silesia, Crostae, Carnoviaeque Duci, Burgravio Norim-bergensi, Principique Rugiae, Comiti Marcae et Ravensburgi, Domino in Ra-venstein, etc. et Illustritatis suae mascu-lis feudi haeredibus, cum et Illustritatis suae tribus Fratribus, eorumque mascu-lis feudi haeredibus, Ducatum Prussiae certis conditionibus, quae et in Diplo-mate Investiturae, et literis authenticis reversalibus continentur, concesserit, et inter alia convenerit, ut Ordines Du-catus jurisjurandi religione condiciones illas approbarent. Illi vero juramenti praestationem ex hac causa deprecaren-tur, quod majores suos Anno 1578. toti Domui Brandenburgicae, et sic moder-

Aaaaaa 2

nao

ANNO nae etiam Culmbachianae et Onoldinae
1612. lineae juramenti vinculo sese obligasse di-
cerent, quam tamen in literis Investitu-
rae praeteritae non animadverterent. Tan-
demque studiosissimis verbis a nobis pe-
terent, ne illis retro praestitum juramen-
tum, vel nunc vel in praeteritum, apud
quempiam noxae fraudique esset, ut S.
Reg. Majestatis et Ordinum Regni nomi-
ne solenniter caveremus. Nos non so-
lum iustis eorum precibus annuentes,
verum etiam juri Sac. Reg. Majestatis et
Regni caventes, in primis omnia ista ju-
ramenta, Anno 1578. et quocunq; tem-
pore a subditis Ducatus praestita, utpo-
te, quae infcia S. Reg. Majestate et Re-
gno requisita et facta, quaeque et a Com-
missariis Regiis, tum & a Serenissimo Re-
ge SIGISMUNDO AUGUSTO, & Ordinibus
Regni, omnibusque sequentibus Investi-
turis cassata fuerunt, illegitima, nulla,
& invalida pronunciamus, declaramus-
que; tum etiam pro autoritate nostra
Commissoriali, nomine Sacrae Regiae Ma-
jestatis Domini nostri Clementissimi, &
omnium Ordinum inclyti Poloniae Regni,
omnibus Ordinibus Ducatus Prussiae, vi-
gore harum, quam fieri potest & debet,
certissime cavemus, promittimus & pol-
licemur, Sac. Reg. Majestatem, Regniq;
inclytos Ordines, ratione commemorati
praestiti juramenti, & praeteritae memora-
tae lineae Culmbachianae & Onoldinae, o-
mni tempore apud omnes & singulos il-
los defendere ac tueri velle. In quorum
fidem manibus nostris subscripsimus, &
sigillis subappensis communiri fecimus.
Datum Regiomonti, die 22. Maji. Anno
MDCXII.

*Simon Rudnicki, Episcopus Var-
miensis.*

(L.S.)

*Stanislaus Dziatynski, Palatinus
Mariaburgens.*

(L.S.)

*Venceslaus Kietczewski, Castell.
Biechoviens.*

(L.S.)

*Reinholdus Heidenstheim, S. R.
M. Secretarius.*

(L.S.)

CCCXIV.

*Recognitio de acceptis literis Re-
versalibus ab Ordinibus Ducatus
Prussiae. Ibid. Eod. die & An-
no. Indidem.*

Nos Simon Rudnicki, Dei gratia Epi-
scopus Varmiens. Stanislaus a Dzia-
tyński, Palatinus Mariaburgens. Rogo-

snens. Tolkmittenis, Venceslaus Kiet-
czewski, Castellanus Biechovien. Wschovien.
Capitaneus, Reinholdus Hiden-
stheim, Secretarius Sacrae Regiae Majesta-
tis, Serenissimi Potentissimique Principis
ac Domini, D. SIGISMUNDI III. Dei gra-
tia Regis Poloniae, Magni Ducis Lithua-
niae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samo-
gitiae, Livoniaeque: nec non Suecorum,
Gottorum, Vandalorumque haereditarii
Regis, & inclyti Regni Poloniae in Du-
catum Prussiae delegati Commissarii,
significamus praesentibus hisce, hujus
& futuri temporis, quorum interest, uni-
versis & singulis. Cum ad constituen-
das res, ex novissima superiorum Comi-
tiorum Anni MDCXI. transactione, in
Ducatum Prussiae, a Sacra Regia Maje-
state atque Ordinibus Regni missi esse-
mus, interque eas in primis juramentum
in supramemoratam transactionem ab
Ordinibus ejusdem Ducatus exegisse-
mus, illosque falvis juribus ac libertati-
bus suis, pro fide, officio publico, so-
lennique in loco, promptissime id praesti-
tisse. Cum vero certis etiam literis re-
versalibus suis praestitum id a se esse te-
stati fuerint, earundem exemplum ad
perpetuam rei memoriam hisce literis no-
stris inferendum existimavimus, quod,
quae infra scripta sunt verbis, sequitur.

Nos infra scripti Ludovicus Rauter
Hofmeister &c. ut in pag. 460.

Quas quidem literas, nos ab illis acce-
pisse, officioque suo, ut fideles probos-
que subditos decet, omnibus in rebus
functos esse, praesentibus hisce fidem
facimus, profiteamur, attestamurque. In
quorum fidem hasce manu nostra sub-
scripsimus, sigillaque nostra apprimi
mandavimus. Regiomonti 22. Maji. An-
no Domini, MDCXII.

*Simon Rudnicki, Episcopus Var-
miensis.*

(L.S.)

*Stanislaus Dziatynski, Palatinus
Mariaburgens.*

(L.S.)

*Venceslaus Kietczewski, Castella-
nus Biechovien.*

(L.S.)

*Reinholdus Heidenstheim, S. R.
M. Secretarius.*

(L.S.)

CCCXV.

*Recessus Commissionis Regiomonta-
nae. Ibid. 29. Maji. 1612. Indid.*

Nos Simon Rudnicki, Dei gratia Epi-
scopus Varmien. Stanislaus Dzia-
tyński Palatinus Mariaburgens. Rogo-

ANNO snen. Tolkmitten. Venceslaus Kietczew-
ski Castellanus Biechovien. Wschovien.
Capitaneus, Reinholdus Heidenstheim
Sac. Reg. Majestatis Secretarius, Sere-
nissimi Potentissimique Principis ac Domi-
ni, D. SIGISMUNDI III. Dei gratia Regis
Poloniae, Magni Ducis Lithuaniae, Rus-
siae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Li-
voniaeque, nec non Suecorum, Gotto-
rum Vandalorumque haereditarii Regis,
& inclyti Regni Poloniae, in Ducatum
Prussiae delegati Commissarii, significa-
mus praesentibus hisce, hujus & futuri
temporis, quorum interest intereritve,
universis & singulis: Cum a Sac. Reg.
Majestate, Domino nostro Clementissimo,
inclytisque Regni Ordinibus, ad Illustris-
simum Principem ac Dominum, D. JO-
ANNEM SIGISMUNDUM, Dei gratia Mar-
chionem Brandenburgensem. Sac. Rom. Im-
perii Archicamerarium & Electorem,
in Prussia, Julia, Clivia, Montium, Ste-
tini, Pomeraniae, Cassuborum, Vanda-
lorum, nec non in Silesia, Crosnae, Car-
noviaeque Ducem, Burgravium Norim-
bergen. Principemque Rugiae, Comitem
Marcae, & Ravensburgi, Dominum in
Ravenstein, &c. Ordinesque Ducatus
Prussiae, ad ea, quae ex superiorum Co-
mitiorum, Anni Domini 1611. praestari
deberent, peragenda, maximeque ut
commemorato Illustrissimo Principi Ele-
ctori, possessionem realem ejusdem Du-
catus, in eandemque Illustrissimam Cel-
situdin. ejus, ex autoritate Regiae Ma-
jestatis ac Regni, introduceremus im-
mitteremusque, plenis cum mandatis
missi delegatique essemus, praescripto
mandatorum nostrorum diligenter exa-
minato expensoque, in eum, qui sequi-
tur modum, quae officio nostro incumbant,
constituisset explicasseque. In pri-
mis loco templi, ex transactione aedifi-
candi, pro arbitrio & voluntate nostra
definito, obligatione etiam mille flore-
norum annuorum, in usus Parochi & do-
tem praestandorum, certis in fundis, vil-
lis, agris, censibus, redditibusque, consti-
tuta inscriptaque. Alterius autem templi,
de quo ad Ordines relatum fuerat, causa in
eo, quo in transactione erat statu, integra
Sac. Reg. Majestati, Domino nostro cle-
mentissimo, inclytisque Regni Ordinibus,
relicta conservataque. Omnia haec cer-
tis cautionibus inscriptionibusque, a su-
pramemorato Illustrissimo Principe in ea
praestitis edictisque, firmavimus sancivi-
musque. De Calendario deinde novo,
cum Serenissimae Celsitud. suae, omnium-
que Ordinum Ducatus consensu ac vo-
luntate, nomine Sac. Reg. Majestatis,
Nobis postulantibus receptum jam sit,
Tom. IV.

ut ad proxima Festa Pentecostes, curren-
tis hujus Anni, millesimi sexcentissimi
duodecimi, publice etiam introducatur,
promulgetur, constanterque in posterum
servetur, constituimus, edicimusque.
Secundum haec, cum a Sac. Reg. Ma-
jestate, Domino nostro clementissimo, in-
primis mandatum Nobis esset, ut si quae
contra jus supremi directique domini
Regiae Majestatis, Regni, vel etiam
jura, privilegia, literis ipsius Ducatus,
Ordinumque ejus, irreperissent, introdu-
ctaque essent, de his cognosceremus,
gravaminaque omnia, autoritate Regiae
Majestatis, ac Regni tolleremus, abo-
leremusque. Similiter, si quae ex supe-
rioris Commissionis statutis decretisque
nondum executioni mandata essent, inspi-
ceremus, atque ad effectum deducere-
mus. Cum vero ne contra jus publicum
privilegiaque Ducatus hujus: maxime
autem Lublinen. (quo penes Religio-
nem Catholicam Romanam, ut in Ducatu
hoc antiquissimam, & purissimam exerci-
tio Religionis Augustanae libertas etiam
in Ducatu hoc indulget, aliaque omnes
cujuscunque generis aut nominis sectae
exclusae exterminataeque sunt) diversae
in Religione opiniones in Ducatum inve-
hantur, non pauci vereantur: Appella-
tionem deinde contra jus publicum, &
expressa pacta, novissimamque transactio-
nem proxime praeteritorum Comitiorum
Varlaviensium, variis modis partim impe-
diri, partim excludi cognovissemus: Inpri-
mis de duobus hisce capitibus, sequentem
in modum definivimus, constituimusque.
Et ad sectas quidem peregrinasque reli-
giones quod attinet, si quis posthac ad
Magistratum & officium adscitus promo-
tusque fuerit, qui diversam a Religione
Catholica Romana, vel Augustanae Con-
fessionis, Anno Domini, MDXXX. pu-
blice Augustae propositae, & Apologiae
ejus, tanquam publico Ordinum Duca-
tus hujus consensu receptae & approba-
tae, indultoque Serenissimorum Regum
Poloniae in Ducatu hoc permittit; quam-
cunque vel Zwinglianorum, Calvinia-
norumque, Anabaptistarum, Arriano-
rum, vel quibuscunque nominibus vo-
centur, sectam foveat profiteaturque,
a Consiliariis Terrestribus, vel iis negli-
gentibus, a Conventu universae Nobili-
tatis, aut quocunque in Ordine sibi pari;
in Civitatibus autem a Magistratu civium,
aut quocunque de populo, primo adju-
dicium Illustrissimi Principis Aulicum vo-
cari poterit, ac debebit; & in defectu
quidem plenariae probationis, non aliter
liber pronunciari aut evadere debebit,
quam ut supranominatis Zwinglianis,
Bbbbbb Calvi-

ANNO Calvinianis, Anabaptistis, Arrianis, vel
1612. quibuscunque nominibus vocentur sectis,
manifeste contradicat & renunciet. Et
convictus quidem arbitraria poena a Sacra
Regia Majestate, quae pro delicti aut de-
linquentis qualitate, quousque visum fue-
rit, ex arbitrio Sacrae Regiae Majestatis
extendi poterit, puniri, animadvertique
in eum debet, & a Magistratu, aut of-
ficio, in quo constitutus est, mox move-
ri cedereque debet. Salva, ut in aliis
causis, ita maxime in hac quoque per o-
mnia appellatione ad Sacram Regiam
Majestatem. Quod si quis vero praedi-
ctorum actionem alicui movere velit,
huic ex officio idoneus procurator dari
debet; qui si a praedictis Consiliariis
vel Ordinibus petatur, omnes sumptus,
quemadmodum suas aras & praemia, ex
publico pecuniae arario habebit; ita ta-
men, ut Consiliariorum terrestrium duo,
tres, vel plures, quem haerefeos suspectum
si cognoverint, Ser. Principi id, vel ejus
loco D. Consiliariis Regentibus denunciare
debeant, qui tum, cognitis causae indi-
ciis, omnes Terrestres Consiliarios con-
vocabunt, ut ii adscitis Consistorialibus
conjunctim deliberent: An actio publico
nomine contra suspectum sit instituenda
nec ne? & si eam suscipiendam judica-
verint, tum Procuratorem constituere,
& sumptus ex publico Provinciae arario
in id impendere debent; alias Ordinibus
Ducatus, & cuilibet privato agendi fa-
cultas contra quemlibet in publica hac
causa erit. Si vero reus convictus fue-
rit, haec omnia cuilibet accusatori refun-
dere teneatur. Provocatio etiam appel-
latioque ad Judicium Sac. Reg. Majesta-
tis, cum & jure publico, & com-
memorata novissima transactione, inte-
gra, liberaque omnibus esse debeat, ut
cujuscunque fortunae aut conditionis fue-
rit, qui gravatum se sententia existima-
rit, more aliorum judiciorum omnium,
summa sex florenorum Polonicalium de-
posita, ejus amittendae periculo si in ul-
tima instantia causa ei abjudicetur, appel-
let in iudicio, sine ulla aut subscriptione,
aut assistentia Procuratoris, vel quacun-
que alia conditione; modo infra sum-
mam quingentorum florenorum, trans-
actione definitam, a iudicio aulico ad Re-
giam Majestatem iudiciumque appella-
re liberum integrumque sit. Neque ul-
lo alio pretextu, colore, quicunque in-
genio humano excogitari possit, praeter-
quam infra commemoratam summam
quingentorum florenorum appellationem
quis interponat, ab ea quis prohibeatur,
impediatur excludaturque, sub poena in
iudices, appellationi ultimae instantiae non

deferentes, jure publico constituta, in pedi-
cio itidem Regio succumbenda. Quod si
etiam contra jus, transactionem, definitio-
nemque hanc nostram appellatio cujuspiam
a iudicio Aulico non reciperetur, admit-
tereturque; tali extra ordinem, vel in quo-
cunque alio jure, aut ad acta quaecunque; vel e-
tiam apud Notarium publicum appella-
tionem suam interponere, interpositamque;
ad notitiam partis, contra quam appellavit,
iudicii ipsius, a quo appellavit, de-
ducere liberum integrumque sit. In omni
autem appellatione, siue ordinaria, siue
extraordinaria, etiam sine ulla iudicis
assignatione, aut partis citatione, in ju-
dicio Regio terminum ipso jure partes ha-
bebunt, postmodum post duodecim septi-
manas, a tempore appellationis interpo-
sita exactas; quem si partes non obser-
vaverint, etiam nulla alia citatione pra-
cedente, contumaciae, poenisque ejus
subjecti erunt. Cum etiam Sac. Regia
Majestas, Dominus noster clementissi-
mus, triennio ab hinc literas quasdam
ad Ordines Ducatus hujus dedisset, quae
durante Commissionis hac nostrae, nunc
primum illis reddita, quidamque in eam
sententiam interpretati eas fuerint, quasi
Regia Majestas aliquam re officio functos
non existimasset, eoque nomine illos ac-
cusasset, arguissetque: Regia autem Ma-
jestas recentibus literis, nunc ad illos da-
tis, ita mentem suam declarat; non eo
animo quicquam a se scriptum esse, quasi
fidei & obsequiorum, Reg. Majestati &
Principi suo debitorum, promptitudinem
ullam in iis requisivisset; sed ut illa co-
hortatione, eo quo sponte ferebatur, il-
los tanto magis incitaret mandato, au-
toritateque Sac. Reg. Majestatis: Nos
etiam praesentibus huius literis nostris su-
praedictas priores literas ita explicamus,
declaramusque: Neque ulla in re exi-
stimationi honorique commemoratorum
Ordinum, aut posterorum eorum dero-
gare debere pronunciamus, decernimus,
statuimusque. In universum vero jura,
privilegiaque, libertates, immunitates o-
mnes, tam universorum Ducatus hujus
Ordinum, quam singulorum, speciatim
etiam, ne exteri ulli ad consilia, nego-
tiaque publica adhiberentur, sed secun-
dum formulam regiminis, testamentum-
que inclytae memoriae ALBERTI primi in
Prussia Ducis, aliaque jura Ducatus hu-
jus, per Consiliarios Regentes, aliosque
Magistratus indigenas omnia agantur,
administrenturque. Commemoratae et-
iam superioris & praesentis hujus etiam
Commissionis nostrae acta decretaque,
quaeque praesenti hoc edicto nostro con-
stituta sunt, omnia, tanquam Sac. Reg.
Ma-

ANNO Majestatis, Ordinumque Regni auctori-
1612. tate administrata, firma inviolabilique
ab omnibus servari, tenerique debere
volumus, decernimus, statuimusque.
Ne etiam cuiquam jura, legesque Duca-
tus hujus ignota sint, subsellia quoque
Tribunalque Regium habeat, quid in ju-
dicando sequi debeat, quae ad jura Du-
catus Ordinum pertinent, ut pacta, pri-
vilegia, transactio Varfaviensis novissi-
ma, superioris Commissionis acta & de-
creta, tum praesentes hae literae, aucto-
ritasque nostra, ut publice etiam pro-
mulgentur, & quo facilius copia singu-
lis fieri possit, typis impressa edantur,
censemus, statuimusque. Praeter haec
cum diligenter etiam a Sacra Regia Ma-
jestate, Domino nostro clementissimo,
mandatum nobis sit, auctoritatem no-
stram apud Illustrissimum Principem ut
interponeremus; ne Generosi & Nobi-
les Domini Berzevicii, Rivocii, Rosci-
fzevii, in exercitio Religionis Catholicae
in suis quisque templis impedirentur,
eamque rem ad publicam causam, trans-
actionemque pertinere, Sacra Reg. Ma-
jestas. Dominus noster clementissimus exi-
stimet: Illustrissimus autem Princeps a
publica causa separatam prius ad suum
iudicium, cognitionemque spectare ar-
bitretur, totam hanc causam privatorum
horum templorum, quemadmodum &
postulationem Sacrae Regiae Majestatis de
Notario in portu Pilaviensi, ad Regiam
Majestatem integram revocamus, refe-
rimusque; quae, quo ulterius in hisce
causis progrediendum sibi sit, iudicabit.
Similiter & decreta in causa Nobilium,
&c. & si quae alia in tali causa sint, a
Commissariis Regiis Anno Domini 1609.
lata, executioni nondum demandata, cum
tota causa effectuque suo integra ad Sa-
cram Regiam Majestatem remittimus, re-
ferimusque; jure tamen tam Illustrissimi
Principis, quam supremi ac directi do-
minii Sac. Reg. Majestatis salvo. Qui-
bus quidem rebus partim ita explicatis,
definitisque, partim ad R. Maj. integris rela-
tis, eidemque reservatis, inprimis ex
commemorata transactionis formula, in
loco publico, universoque populo pra-
sente, in ipsa pacta, transactionem, ju-
ramentum ab Ordinibus Ducatus exegi-
mus. Ex mandato inde atque auctori-
tate Sacrae Regiae Majestatis, Domini no-
stri clementissimi, Ordinumque Regni,
integram, plenam, realemque possessio-
nem commemorati Ducatus hujus, cum
omni jure, dominio, potestate ex pactis,
novissimaque transactione, ad Duces in
Prussia quocunque modo pertinente, su-
pra memorato Illustrissimo Principi tra-

didimus, in eandemque cum effectu II. ANNO
Illustrissimam Celsitud. suam intromisimus, 1612.
in omnibus, quae a nobis constituta su-
pra scripta sunt, juribus supremi ac di-
recti domini Sacrae Regiae Majestatis &
Regni, quae inprimis facta rectaque esse
debent, per omnia salvis integrisque ma-
nentibus. In quorum fidem hasce mani-
bus nostris subscripsimus, sigillisque no-
stris communiri fecimus. Datum Regio-
monti die 29. Mensis Maji, Anno 1612.

*Simon Rudnicki, Episcopus Var-
miensis.*

(L.S.)

*Stanislaus Dzialyński, Palati.
Mariaburgensis.*

(L.S.)

*Venceslaus Kietczewski, Castel-
lanus Biechoviensis.*

(L.S.)

*Reinholdus Heidensthein, S. R.
M. Secretarius.*

(L.S.)

CCCXVI.

*Confirmatio Commissionis Regio-
montanae S. R. M. Dat. Varfav.
16. Junii. 1612. Indidem.*

SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Polo-
niae, Magnus Dux Lithuaniae, Rus-
siae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Li-
voniaeque; nec non Suecorum, Gotto-
rum, Vandalorumque haereditarius Rex.
Significamus praesentibus literis nostris,
quorum interest, universis & singulis.
Quod cum Commissarii nostri, ad tra-
dendam possessionem Ducatus Prussiae,
Illustr. Principi D. JOANNI SIGISMUNDO
Marchioni Brandenburgensi, ac Sac. Rom.
Imp. Electori, aliaque; quae ad bonum
ordinem ejus Ducatus pertinerent, juxta
instructionem nostram expedienda, no-
stra & Comitum auctoritate designati,
exemplum ejus totius actus sigillis com-
munitum, & manibus subscriptum, No-
bis exhibuissent, supplicatumque Nobis
esset, ut eum actum libris Metricae no-
strae inferi, & auctoritate nostra Regia
approbare & confirmare dignemur.
Cujus quidem ea series & tenor est talis,
qui sequitur.

„Nos Simon Rudnicki, Dei Gratia
Episcopus Varmiensis, Stanislaus Dzia-
lyński, Palatinus Mariaburgens. &c.
Venceslaus Kietczewski, Castellanus
Biechoviensis, &c. Reinholdus Heiden-
sthein, S. R. Majestatis Secretarius, Se-
renissimi Potentissimi Principis ac Do-
mini, D. SIGISMUNDI III. Dei gratia Re-
gis Poloniae, Magni Ducis Lithuaniae,
Bbbbbb 2 &c.

ANNO &c. &c. inelyti Regni Poloniae, in Ducatu Prussiae delegati Commissarii: Significamus praesentibus hisce, huius & futuri temporis, quorum interest intereritve, universis & singulis. Cum a Sacra Regia Majestate, Domino nostro clementissimo, inelytisq. R. Ordinibus, ad Illustrissimum Principem & Dominum, D. JOANNEM SIGISMUNDUM D. G. Marchionem Brandenburgensem, Sacri Romani Imperii Archicamerarium & Electorem, in Prussia, Juliae, &c. &c. Dominum in Ravenstein, Ordinesque Ducatus Prussiae, ad ea, quae ex superiorum Comitiorum Anni Domini 1611. transactione praestare deberent, peragenda, maxime ut commemorato Illustrissimo Principi Electori possessionem realem ejusdem Ducatus traderemus, in eandemque Illustr. Celsitudinem ejus, ex auctoritate Reg. Majestatis ac Regni introduceremus, immitteremusque, plenius cum mandatis missi delegatique essemus; praescripto mandatorum nostrorum diligenter examinato expensoque, in eum, qui sequitur modum, quae officio nostro impendebant, constituisse explicasseque. &c. Reliqua ut supra in Receptu Commissionis &c.

Cui supplicationi benigne annuentes, eum totum actum, omniaque intro contenta, in omnibus punctis, clausulis, articulis, conditionibusque generaliter universis, approbandum & confirmandum esse duximus, approbamusque, confirmamus & ratificamus, praesentibus hisce statuentes, ut robur debita firmitatis obtineat. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo Regni communiri mandavimus. Datum Varaviae die 16. Junii Anno Domini 1612. Regnorum nostrorum Poloniae 25. Si. cia vero Anno 19.

SIGISMUNDUS Rex.

Hieronymus Cielecki.

CCCXVII.

1613. *Regia Majestas concedit Regiomontanis fossam fodere ad facilitandam navigationem ex Litvania. Varaviae 1. Aprilis 1613. Ex Archivio M. Duc. Litbu. Libr. num. 185. fol. 137.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae etc. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis & singulis. Quod cum a multis jam antea annis, tam Nobilitatis & mercatorum M. Ducatus Lithuaniae, quam etiam Magistratus civiumque civitatis Regiomonta-

nae nomine, in aliquot superioribus Generalibus Regni Comitibus graves querimoniae ad Nos delatae fuissent, quod nimirum gravissima damna, & ingentem iacturam navigiorum, mercium & hominum, navigando per lacum Curonicum ex Magno Ducatu Lithuaniae versus Regiomontum saepissime experiantur, huic vero intollerabili damno obviam ire posse reparatione & institutione novi portus Nobis propositum esset, Illustrissimos quoque laudatae memoriae in Prussia Duces, in hoc negotium perficiendum sumptus proprios impensuros, libenter obtulisse, modo illis in recompensam sumptuum novo aliquo theloneo prospectum fuisset. Quam in rem delegatus erat olim Generosus Elias Pielgrzymowski Notarius Magni Ducatus Lithuaniae, qui, perlustratis rite illis locis, per quae novus portus & navigatio securior institui posset, licet quidem ejus rei Nobis relationem fecerit, neque tamen hoc negotium hucusque pervenerat. Instantibus denique in proxime praeteritis Generalibus Regni Comitibus, nomine eorundem Ordinum Magni Ducatus Lithuaniae, Nunciis Terrestribus, ut tandem huic tam laudabili operi extrema manus imponatur, & tam ingenti communi omnium damno occurratur; Nos precibus hujusmodi benigne adducti, ex publico omnium Ordinum, in proxime praeteritis Comitibus, Anno millesimo sexcentesimo undecimo celebratis, laudo & consensu deputaveramus Generosum Janusium Skumin Tyfzkiewicz, Notarium Magni Ducatus Lithuaniae, Braclaviensem & Novogrodensem Capitaneum, data & concessa illi plena potestate, loca illa nova navigationis una cum Commissariis, ab Illustrissimo moderno Duce in Prussia ad eundem actum delegatis, juxta priorem praedicti olim Gen. Elias Pielgrzymowski lustrationem videndi & perlustrandi, locaque commodioris navigationis eligendi, tum demum facta sumptuum & impensarum, quae in hoc opus erogandae sint, iuxta computationem, & diligentem considerationem, in recompensam earum theloneum novum ad certum tempus instituendi. Qui quidem Generosus Janusius Skumin Commissarius noster, satisfaciendo eidem Commissioni, vigore Constitutionis generalis sibi demandatae, atque prius illis locis, per quae navigatio tutior expediri possit, una cum delegatis ab Illustrissimo moderno Duce in Prussia Commissariis rite & bene consideratis ac perlustratis, veniens Regiomontum, communicato cum iisdem consilio, novam navigationem per fossam, quae

ANNO quae ducenda esset, tutiore commodiore-
1613. que omnibus tam Habi Curonici periculis, quam caeteris Giliae difficultatibus, impedimentis & anfractibus posthabitis & abjectis adinventae. In quod opus cum de eroganda summa & impensis faciendis cum Magnificis ac Generosis Ducatus Prussiae Consiliariis egisset, ii vero Consilarii nomine Illustrissimi Ducis Electoris sese excusando declarassent, non posse Illustrissimum Principem certis & gravissimis de causis hoc onus in se suscipere, ut sumptus proprios ad institutionem hujus navigationis erogaturus esset, verum hoc totum negotium ad Magistratum Civitatis Regiomontanae (cum id ipsum quoque publicum eorum civium commodum spectaret) remississent. Tandem consensu & scitu Consiliorum Illustrissimi Principis accedente, per praenominatum Generosum Commissarium nostrum cum Magistratu Civitatum Regiomontanarum ad mutuos tractatus & contractus (quorum utrinque authentica extant rescripta) ventum & in hanc sententiam conclusum est, habita & accepta ad id speciali & authentica Illustrissimi moderni Ducis & Electoris ratificatione. Et primo quidem Civitas Regiomontana expediendi hujus securioris portus gratia se novam fossam, juxta ocularem lustrationem & mappalem delineationem latius descriptam, suis sumptibus iuxta & debitae latitudinis & profunditatis & quidquid requisitum fuerit ad navigationem, parare & educere recepit. Secundo facta diligentissima operis magnitudinis, tum & sumptuum & impensarum quantitate considerata, adhibito ad id Internunciorum Civitatum nostrarum Vilnensis & Caunensis mutuo consilio, in recompensam eorundem sumptuum theloneum Labovianum trinum a mercibus omnibus, quae deorsum Laboviam transvehentur, institutum est, ita, ut Illustrissimo Principi ratione antiquitus laudati Thelonei una pars, Magistratui vero Regiomontano duae cedant. Item a quavis navi onusta vel vacua deorsum vel sursum tranante toties quoties dimidium Florenum exolvendum, & insuper a mercibus Regiomonto sursum vehendis theloneum juxta taxam & speciale computum, authentice utrinque extraditum, exigi debere, cujus exigendi gratia Civitas Regiomontana in Oppido Labiano suum exactorem constituet, dictum vero theloneum, uti praemissum est, modo descripto constitutum, ad annos viginti duraturum, per praedictum Generosum Commissarium nostrum concessum est. Item praedictum theloneum inchoari
Tom. IV.

debere, ubi opus perfectum absolutum-
ANNO que fuerit. Demum Conventum est, 1613. neminem a solutione Thelonei sub praetextu privilegii vel specialis gratiae, aut immunitatis liberum fore, exceptis rebus aut mercibus ad usum nostrum proprium spectantibus, quae literis nostris vel Thesaurarii Magni Ducatus Lithuaniae specificatae fuerint. Ad extremum praedictos contractus & conventiones in modernis Comitibus a Nobis & Ordinibus approbandas, & ad Constitutiones publicas redigendas esse. Siquidem ad operis inaeptionem Civitas non tenebitur, antequam a Nobis & Ordinibus confirmatio generalis laudata & in publicas Constitutionum tabulas relata, ipsisque in manus tradita fuerit. Insuper si casu aliquo insperato intra unum aut alterum annum navigatio intermitteretur, & nullum theloneum penderetur, Nos & Regni Ordines rationes inituros, quo hujus damni recompensatio Magistratui Regiomontano fiat, conclusum & definitum est. Quorum quidem contractuum & conventionum computorum, tum & specialis Illustrissimi Principis Electoris ratificationis authentica rescripta Nobis in facie totius Senatus & Nunciorum Terrestrium producta exhibita sunt, quae hic pro insertis haberi volumus. Atque supplicatum Nobis est, tam Ordinum & Mercatorum Magni Ducatus Lithuaniae, quam etiam Magistratus Regiomontani nomine, ut eandem transactionem ratione instituendi novi portus & navigationis atque hujus operis perfectionis, nec non & Thelonei supra expressi institutionis per praedictum, Generosum Janusium Skumin Tyfzkiewicz Notarium M. D. L. Commissarium nostrum cum Magistratu Regiomontano factum auctoritate praesentis Conventus approbare, confirmare & ratificare dignemur. Nos itaque cum Consiliariis nostris & Nunciis Terrestribus Regni & M. D. L. ad praesentem Conventum congregatis, animadvertentes eandem Commissionem diligenter & exacte expeditam esse, & ut tandem tam laudabile opus finem suum sortiatur, tanquam maximis subditorum nostrorum & Civitatum Regiomontanarum damnis occurratur, commodum vero communi consulatur, Commissionem praedictam per memoratum Generosum Janusium Skumin Tyfzkiewicz Notarium M. D. L. Braclaviensem & Novogrodensem Capitaneum, Commissariumque nostrum expeditam, atque in eam transactionem praedictam modo factam, omniaque rescripta contractuum, ac si de verbo ad verbum inserta essent in omnibus earum punctis, clausulis & con-
Cecce ditio

ANNO 1613. ditionibus intoto & in amplissima forma accedente omnium Ordinum Regni & Magni Ducatus Lithuaniae mutuo & unanimi consensu, & vigore praesentis Generalis Conventus approbanda, confirmanda & ratificanda esse duximus, uti quidem approbamus, confirmamus & ratificamus praesenti Diplomate nostro. Quod robur debita & inviolata firmitatis habere debere volumus, decernimus & declaramus. Hoc tamen specialiter cautum esse volumus, ut idem Magistratus Regiomontanus juxta voluntariam & spontaneam submisionem suam eundem novum portum ita navigabilem expediat, ne ibidem navigantes propter incommodam navigationem ullum damnum amplius patiantur. Item omnes cujuscunque status & conditionis Magni Ducatus Lithuaniae incolae, qui cum mercibus quibuscunque & cujusvis generis navigantes, hoc idem Theloneum, noviter constitutum, & specialiter descriptum, ullo modo vel praetextu subterfugiant, sed illud integre & totaliter exolvere tenebuntur. In quorum omnium fidem praesentes manu nostra subscripsimus & sigillo majori Magni Ducatus Lithuaniae consignari mandavimus. Datum Varaviae in Comitibus Regni Generalibus die prima Mensis Aprilis Anno Domini millesimo sexcentesimo tredecimo, Regnorum nostrorum Poloniae vigesimo sexto, Sueciae vero Anno decimo nono. Praesentibus Reverendissimis, Reverendis, Illustribus, Magnificis, Venerabilibus, Generosis & Nobilibus: Alberto Baranowski Archiepiscopo Gnesnensi Legato Nato, & Regni nostri Primate, Petro Tylicki Episcopo Cracoviensi, Laurentio Gembicki Vladislaviensi & Pomeraniae, Andrea Opalinski Poseniensi, Martino Szyfzkowski Plocensi, Simone Rudnicki Varmieniensi, Stanislae Leszczyński Præmisliensi, ... Kazimirski Kijoviensi, Ottone Szenkingk Vendeni, Episcopis Joanne Comite in Ostrog Poseniensi, & Capitaneo Garvolieni, Georgio Mnizsek de magna Kofczyce Sandomiriensi, & Leopoliensi, Samboriensi Capitaneo, Stanislae Bykowski Siradiensi & ..... Capitaneo, Adamo Sandywogio Czarnkowski Lanciensi, Pizdrensi Capitaneo, Michaele Działyński Brzestensi, Gnesnensi Capitaneo, Thoma de Lenczyce Gostomski Masoviae & Ricivoliensi Capitaneo, Zbigneo Ossolinski Podlachiæ & Stanistavoviensi Capitaneo, Joanne Eustachio Tyfzkiewicz Mscistavoviensi, Mosiriensi, Camenecensi Capitaneo, Nicolao Sapieha Minscensi, & Capitaneo Niemonocensi, Palat. as; A-

damo Stadnicki Calisienti, Præmisliensi, ANNO 1613. Colensi Striensique Capitaneo, Andrea Przyjemski Gnesnensi, Covaliensique Capitaneo, Andrea Comite in Teczyn Belensi, Stanislae Radzietowski Raveni, & Capitaneo Sochacoviensi, Raphael Lezczynski Vislicensi, Nicolao Olesnicki Radomiensi, Andrea Stadnicki Sanocen. Constantino Plichta Sochacoviensi, Alberto Krzyzski Raveni, ... Kosobucki Visogrodensi, Capitaneo Lomsensi, Jacobo Lelewski Zakrocimensi ..... Ciechanoviensi, Castellani; Sigismundo Myszkowski Marchione a Mirow, Supremo Regni Poloniae Marechalco, Corcineni, Grodecensi, Solecensi Capitaneo, Felice Krzyzski in Drobin Kovaliensi, Inovladislaviensi, Capitaneo; Leone Sapieha M.D.L. Mochiens Capitaneo, Cancellariis. Henrico Firley de Dabrowica Scholastico Cracoviensi praeposito Plocensi, Regni Poloniae Vicecancellario, Stanislae Warzycki Regni Poloniae, Ofiecensi, Cobriensi Capitaneo, Hieronymo Wosowicz M.D.L. Thefaurariis; Eustachio Wolowicz Abbate Lubinensi, Praeposito Trocensi, Custode Vilnensi M.D.L. Notario, ... Swietostawski R. P. Referendariis; Janusio Skumin Tyfzkiewicz Braslaviensi & Novogrodensi Capitaneo, Joanne Sokolinski Orlen. Capitaneo, Joanne Kuczborski Praeposito Cracoviensi Archidiacono Varfaviensi, Hieronymo Cielecki Praeposito Poseniensi, Jacobo Radzik Secretariis nostris; Przerembski Capitaneo Petricoviensi, Nunciorum Terrestrium Marechalco, nec non Nunciis omnibus Terrestribus ad praesentem Conventum congregatis.

CCCXVIII.

Decretum SIGISMUNDI III. Poloniae 1614. Regis de Appellationibus incolarum Prussiae ad Judicia Sacrae Regiae Majest. Relationum. Datum Varaviae d. 9. Mart. Anno 1614. Ex Archivo Regni Libr. VM. fol. 42.

SIGISMUNDUS Tertius DEI Gratia Rex Poloniae &c. Significamus &c. Expositum Nobis esse tam Illustrissimi Principis Domini JOANNIS SIGISMUNDI Electoris & Marchionis Brandenburgensis, Ducis in Prussia &c. quam Nobilitatis totius Ducatus Prussiae nomine, contra mentem pactorum esse, sumptibusque & aliis difficultatibus occasionem praebere, si Appellationes, ex vi pactorum Nos concernentes, non recta ad iudicium relationum nostrarum, sed primum ad exam-

ANNO 1614. men iudicii nostri Assessorialis devolverentur, petendumque, ut in hoc puncto Appellationum certam formulam & normam, juxta quam partibus litigantibus procedendum esset, praescriberemus. Cum vero Nos postulatis & Illustritatis suae & subditorum ejusdem libenter annuere soleamus, sumptibusque & impensis neminem gravare velimus, ita pacta, transactiones & decreta Commissariorum nostrorum, in causa Appellationum, adhibito Senatorum nostrorum consilio, declaranda censemus, ut a sententia definitiva coram iudicio Aulico, ceteris novationibus vel effugiis non attentatis, recta ad Nos, iudiciumque Relationum nostrarum, omisso Assessoriali, appelletur. Acta vero causarum ab ipsis partibus, vel eorum plenipotentibus primum relegantur & subscribantur. Ac demum Referendariis nostris exhibentur, qui coram Nobis & Consiliariis, lateri nostro assidentibus, statum causae partibus praesentibus referant. Et ne aliqui errores in extradendis citationibus, quibus causa confundi possent, contingant, Officiales nostri Cancellarius & Vicecancellarius unum vel duos Secretarios designabunt, qui illas ipsas citationes subscribant. Quo vero tanto magis rationibus Nobilitatis, incolarumque Ducalis Prussiae consulamus, iisdem certum tempus iudiciorum in Curia nostra assignandum esse duximus, uti quidem Menses Martium & Septembrem, quibus causas Ducalis Prussiae iudicaturi sumus, assignamus. Si tamen in praedictis Mensibus Comitibus Regni peragi contigerit, sequentibus immediate Mensibus easdem expedituri sumus. Quod ad omnium, quorum interest, praesertim vero Magistratum & incolarum Ducatus Prussiae notitiam deducentes mandamus, ut sese juxta praescriptam formulam in prosequendis ad Nos Appellationibus conservent. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo Regni communiri iussimus. Datum Varaviae die nona mensis Martii Anno Domini millesimo sexcentesimo decimo quarto, Regnorum nostrorum Poloniae vigesimo septimo, Sueciae vigesimo primo Anno.

SIGISMUNDUS Rex.

CCCXIX.

1621. *Transumptum Literarum GEORGII VILHELMI, quibus conditiones Feudi Prussiae approbantur. Dat. Varaviae d. 21. Septembris Anno 1621. Ex Archivo Regni Libr. TC. fol. 51.*

SIGISMUNDUS Tertius Dei gratia Rex ANNO 1621. Poloniae &c. Significamus &c. Ob-latas Nobis esse literas infra scriptas paragameneas, manu Illustrissimi GEORGII VILHELMI Marchionis Electoris Brandenburgensis, in Prussia &c. Ducis, subscriptas, sigilloque ejusdem appenso communitas, salvas & illasas, quas ut in Acta Cancellariae nostrae inscribere mandare dignaremur, supplicatum Nobis est, earum vero literarum tenor est talis:

„Nos GEORGIUS VILHELMUS DEI Gratia Marchio Brandenburgensis, S. Romani Imperii Archicamerarius & Elector, in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassuborum, Vandalorum, nec non Crofnae, Carnoviaeque in Silesia Dux, Burgravius Norimbergensis, Rugiae Princeps. Significamus praesentibus literis nostris hujus & futuri temporis universis & singulis. Quod Nos dum beneficentia Serenissimi Principis Domini SIGISMUNDI III. D. Gr. Regis Poloniae, Magni Ducis Lithuaniae, Rulsiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque &c. nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorum haereditarii Regis, Domini Parentis nostri benignissimi, auctoritate & consensu omnium Ordinum Regni, post obitum Serenissimi Parentis nostri, Domini JOANNIS SIGISMUNDI Marchionis Brandenburgensis, in Prussia, Stetini, Pomeraniae, Cassuborum, Vandalorum Ducis, renovationem feudi Ducatus Prussiae, ad Nos iure successione feudalis, juxta pacta, devoluti reciperemus, reassumimus in omnibus punctis & clausulis cautionem Serenissimi Parentis nostri, quae literis peculiaribus Sacrae Regiae Majestati & Regni Ordinibus oblata fuit, cujus quidem tenor est talis: “

„Nos Dei Gratia JOANNES SIGISMUNDUS Marchio Brandenburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius & Elector, in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae & Cassuborum, Vandalorum, & Crofnae, Carnoviaeque in Silesia Dux, Burgravius Norimbergensis, & Princeps Rugiae, Comes Marchae & Ravensburgi, Dominus in Ravenstein, &c. Significamus praesentibus hisce, quorum interest, hujus & futuri temporis universis & singulis. Cum de successione in feudo Ducatus Prussiae, ab aliquot jam annis, partim ab inclytae memoriae Domino JOACHIMO FRIDERICO Principe, itidem Electore Brandenburg. Parente nostro desideratissimo, partim a Nobis ipsis cum Serenissimo Principe ac Domino, Domino SIGISMUNDO III. Rege Poloniae, Magno Duce Lithuan. Russiae,

Cecccc 2

ANNO 1621. Russiæ, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque; nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorum Rege, & Finlandiae Haerede &c. Domino & Cognato nostro observandissimo, Amplissimisque Regni Ordinibus, diversis temporibus actum esset, ac tandem in hisce Comitibus Varsoviensibus per Legatos nostros, Magnificos & Generosos, Abrahamum Baronem & Burgravium a Dhona, Joannem Truchses a Werzhausen, Praefectum nostrum Fischhausen, & Joachimum Huebnerum Consiliarium nostrum, quos ad negotium hoc perficiendum plenis cum mandatis, summaque facultate miseramus, cum eodem Serenissimo Rege, Amplissimisque Regni Ordinibus, tota de re certis conditionibus convenisset, pleneque transactum fuisset, atque ex vi transactionis hujus, conditionibusque ejus ad homagium praestandum ab eodem Serenissimo Rege, Amplissimisque Regni Ordinibus accersiti, vocati, admissique fuisset. Nos in commemoratam transactionem, conditionesque omnes eas, quae commemoratis Oratoribus nostris nostro nomine acceptae sunt, non solum consentum nostrum libere praestitisse, sed easdem etiam peculiari hoc scripto approbandas, confirmandas, firmasque & ratas habendas duxisse, quemadmodum quidem approbamus, confirmamus, firmasque & ratas habemus praesentibus hisce. Imprimis autem tam nostro, quam Successorum nostrorum nomine approbamus & confirmamus, maturoque consilio, & deliberatione adhibita, ultro in Nos & Successores nostros recipimus omnia, quae ex antiquis pactis, quaecunque inter Serenissimos Reges, Regnumque Poloniae, Magnum Ducatum Lithuaniae, & Ducatum Prussiae, Dominosve Duces aut Oratores ejus, nominatim autem D. SIGISMUNDUM I. Regem, & inclytæ itidem memoriae ALBERTUM Marchionem Brandeburgensem, Agnatum nostrum, primum Prussiae Ducem, tum Illustrē Principem GEORGIUM FRIDERICUM Marchionem Brandenburgensem, ejusdem Ducatus Dominum & Gubernatorem, aut quoscunque alios unquam intercesserunt, debentur, quibus postrema hac tractatione, transactioneque, & insertis conditionibus nulla in re derogatum quidquam volumus, sed ea in robore suo firma, immotaque manere debere omnia cavemus promittimusque; praeter ista vero conditiones etiam omnes, de quibus Anno millesimo sexcentesimo quinto in Comitibus itidem Varsoviensibus per Legatos inclytæ memoriae Parentis nostri,

tum in hisce per nostros convenit, quem admodum & quae per Commissarios Regios in Conventu Regiomontano, ex praescripto Sacrae Regiae Majestatis, quod ad jura & privilegia Ducatus ejus accommodatum fuit, constituta sunt, secundum quas quidem conditiones imprimis profitemur.

Nos vocatos in persona ad Comitibus Varsoviensibus venisse, ritumque & ceremoniam solenni commemorato Serenissimo Regi SIGISMUNDO Tertio &c. & Regno infra scriptum homagium praestitisse, eodem nimirum modo, iisdemque ceremoniis, quibus proxime Illustrissimus Princeps GEORGIUS FRIDERICUS Marchio Brandenburgensis &c. in Prussia Dominus & Curator id praestitit, verbis ita conceptis: &c. *Vid. pag. 438. Et reliqua usque ad pag. 441. inclusive.*

Atque praedictam cautionem in omnibus punctis & clausulis Nos observaturos recipimus, obligamusque Nos & Successores nostros, prout & Serenissimus Parens noster obligavit, vique patrum obligati sumus, ea omnia & singula supra scripta, tam in genere, quam in specie, in omnibus punctis, clausulis diligentissime sanctissimeque adimpleturos, eaque, quibus per Serenissimum Parentem nostrum, Domin. JOANNEM SIGISMUNDUM satisfactum est, manutene, & integre conservare, quibus vero satisfieri non potuit, Nos executuros bona fide quamprimum, ac circa templum Regiomontanum necessariam fabricam, prout ex pactis tenemur, primo quoque tempore expediri faciemus. Horum etiam, qui post obitum Parentis nostri ad Sacram Regiam Majestatem, aliqua in re confugerunt, supplicesque libellos obtulerunt, securitati indemnitateque per omnia cavemus, neque eam rem unquam apud Nos, Successoresque nostros, aut Magistratus cuiquam fraudi damnoque esse promittimus spondemusque. Quae omnia executioni demandabimus, neque quidquam vel per Nos, vel quemcunque alium contra eadem attentaturos, facturos, aut attentari, ferve passuros, sub fide & honore Principis, nostro, Successorumque nostrorum nomine spondemus, promittimus, cavemusque. In quorum omnium fidem praesentes manu nostra subscripsimus, sigilloque nostro communiri mandavimus. Datum Varsoviae die vigesima secunda Mensis Septembris, An. D. millesimo sexcentesimo vigesimo primo.

GEORGIUS GUILHELMUS
Electo.

Nos

ANNO 1621. Nos itaque praefertim literas Actis Cancellariae nostrae majoris inferi mandavimus volentes, ut suum robur debitum semper obtineant. Actum Varsoviae die vigesima tertia Mensis Septembris, Anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo primo. Regnorum nostrorum Poloniae trigesimo tertio, Sueciae vigesimo septimo Anno. Relatio Reverendissimi in Christo Patris Domini, Domini Andreae Lipski a Lipe Episcopi Luceorien. Regni Poloniae supremi Cancellarii.

CCCXX.

Diploma SIGISMUNDI III. Poloniae Regis, quo feudum Ducatus Prussiae GEORGIO VILHELMO confertur. Dat. Varsoviae 23. Sept. 1621. Ex Archiv. Regni fol. 503.

In Nomine Sanctae & Individuae Trinitatis Amen. Ad perpetuam rei memoriam: Nos SIGISMUNDUS Tertius Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque &c. nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque hereditarius Rex. Significamus praesentibus hisce, quorum interest, intereritque, hujus & futuri temporis universis & singulis. Quod cum pro nostra, Antecessorumque nostrorum Regum Poloniae erga Illustrissimam Domum Brandenburgicam benevolentia, re primum in Conventibus particularibus proposita & deliberata in Conventu Generali Anno millesimo sexcentesimo undecimo, tam Amplissimi Senatus, quam Nuntiorum Terrestrium, ab universa Nobilitate ad Comitibus commemorata missorum omniumque Ordinum nostrorum autoritate, unanimique consilio ac consensu publice declarato, ac lege tum lata firmato, multis variisque de causis certis conditionibus, de quibus Nobis convenit, transactumque fuit, Illustrissimo Principi Domino JOANNI SIGISMUNDO Marchioni Brandenburgensi. Sac. Rom. Imperii Archicamerario & Electori, in Prussia Duci &c. Fratribusque Illustritatis ejus germanis, Illustribus nimirum Principibus JOANNI GEORGIO in Silesia Duci Jagendorfensi, ERNESTO & CHRISTIANO VILHELMO Archiepiscopo Magdeburgensi, eorundemque omnium legitimis successoribus masculis, ex lumbis eorum descendentes, ius simultaneae investiturae, successionisque in feudo Ducatus Prussiae tribuissimus, contulissimus, & confirmavimus, ac in iisdem Comitibus die decima sexta Mensis Novembris juramentum solenne praescriptis verbis ab eo-

Tom. IV.

dem Illustrissimo JOANNE SIGISMUNDO ANNO 1621. Electore Nobis & Regno nostro praestitum fuisset, sicque Ducatum in Prussia a Nobis in feudum autoritate & consensu omnium Ordinum accepisset, in idque investitus esset, pacta vetera, & ultimam transactionem, cum ipsius Illustritate factam, conservando. Nunc post ejusdem Illustrissimi Principis JOANNIS SIGISMUNDI obitum, Nos eadem benevolentia complectentes Filium suae Illustritatis Illustrissimum Domin. GEORGIUM VILHELMUM Marchionem Brandeburgensem, Sac. Rom. Imperii Archicamerarium & Electorem, pactis cum ipsius Illustritatis Majoribus, praecipue vero cum Illustrissimo Principe JOANNE SIGISMUNDO Electore transactioni ultimae inhaerentes, autoritate & consilio Senatus atque consensu omnium Ordinum, in praesentibus Comitibus Anno millesimo sexcentesimo vigesimo primi prorogatione diei ad praestandum juramentum facta, Illustrissimo Principe per Internuntios suos, ob renovationem investiturae, & ante aliquoties, & in praesentibus Comitibus instante, ejus Illustritatem in propria persona ad diem XXIII. Mensis Septembris Varsoviae juramenti Nobis & Regno nostro praestandi causa vocavimus. Atque postquam praenominatus Illustrissimus Princeps GEORGIUS VILHELMUS Elector die vigesima tertia Mensis hujus Septembris in persona propria a Nobis publice sub dio in theatro ad id excitato, sedentibus Senatoribus lateri nostro assistentibus, Officialibus, & Aulicis nostris, magnaque frequentia Nobilitatis praesentibus, renovationem Investiturae petiisset, Nos, autoritate, consilio, consensuque omnium Ordinum, durantibus Comitibus praestito, pacta vetera, transactionemque ultimam cum ipsius Illustritatis Avō & Parente factam, in omnibus & singulis conservando, pro ea benevolentia, qua ipsius Illustritatis Majores prosequuti sumus, atque ipsius Illustritatem, totamque Illustrissimam Domum Brandenburgicam complectimur, iis conditionibus, veteribus pactis, decretoque nostro, atque ultima transactione cum Illustrissimo Principe JOANNE SIGISMUNDO Diplomate ab ipso praenominato Illustrissimo JOANNE SIGISMUNDO Electore subscripto confirmatoque convenerunt, Illustrissimo Domino GEORGIO VILHELMO Electori & Marchioni Brandenburgensi, ejusque haeredibus masculis legitimis feudi successoribus in perpetuum & in dividuum feudum omnes Ducatus Prussiae terras, civitates, oppida, & arces, videlicet Arcem Königsberg cum tribus civitatibus,

ANNO 1621. bus, item arces & oppida Lochsteten, Wargengemaw, Pobeten, Rudau, Schaken, Kaimen, Kremiten, Waldau, Tapiaw, Tapiawcken, Narkiten, Insterburg, Alenburg, Wonsdorff, Gerdauen, Angerburg, Nordenburg, Labiaw, Lauckizken, Tilze, Rugnet, Roszyren, Willemberg, Memel, Brandeburg, Kreutzburg, Frideland, Dominau, Barten, Leten, Balge, Heiligenbeil, Cinten, Lantzberg, Preischelau, Bartsenstein, Silsten, Sensburg, Rein, Rastenburg, Likk-Stradaun, Joansburg, Noland, Milhausen, Muringen, Passenheim, Ortelsburg, Osterode, Hohenstein, Naidenburg, Soldau, Gilgenburg, Schippenpeil, Oteroslau, alias Deutz Eulau Preismarck, Libennk, Salfeld, Rizenburg, Marienwerder, Tirenberg, Powuden, Georgenburg, Rosenberg, Gardensche, Neihaus, Freistad, Salau, Fischhausen, Bischoffswerder, Medenau, cum omnibus & singulis subditis vassallis, fructibus, dominiis, superioritatibus, libertatibus & juribus, una cum omnibus arcibus, civitatibus, foris, villis, mansis, curiis, molendinis, molendinorum locis, censibus, vectigalibus, redditibus, theloneis, servitiis, feudis spiritualibus & secularibus, lacubus, fluminibus, piscationibus, aquis, aquarumque decursibus, ferarum lustris, ferarum meatibus, venationibus, sylvis, nemoribus, pascuis, pratis, actibus, etiam cum omnibus metallis, quæ modo sunt, seu in futuro fieri possunt, auro, argento, cupro, stanno, plumbo & salinis, supra & sub terra: similiter una cum omnibus & singulis juribus, eminentiis, & pertinentiis universis, nullis penitus exceptis, sicuti ejusmodi terras quondam Magistris Generales & Ordo habuere, & usque ad Ducem, in locum Magistrorum creatum, usu & fructu tenuerunt, in posterum perpetue & hæreditarie in commune & individuum feudum tenendas, fruendas, utendas & possidendas concedimus. Ubi vero Illustrissimus GEORGIVS VILHELMVS Elector, Marchio & Dux in Prussia, sine legitimis feudi hæredibus masculis, vel ipsius hæredes post ejus obitum sine legitimis masculini generis feudi hæredibus ex humanis concederent, dictæ terræ, civitates, oppida & arces ad ipsius Illustrit. Fratrem germanum, Illustr. Principem JOACHIMVM SIGISMUNDVM, ejusque legitimos feudi hæredes masculos, & post ejus decessum sine legitimis hæredibus masculis, ad commemoratos Illustr. Principes, Illustritatis ejus Parentis germanos Fratres, vel eorum legitimos posteros

ANNO 1621. masculos, ex lumbis eorum procedentes, prout quisque eorum in Electoratu successerit, quorum Fratres, prout in prima Illustrissimi JOANNIS SIGISMUNDI Electoris Investitura & Inauguratione, ita & in hac renovatione feudi ex singulari nostra gratia, benignitateque, ac postrema cum Illustrissimo JOANNE SIGISMUNDO transactione, ad contactum Vexilli admiximus, ita tamen, ut postquam alicui ex iis aperiretur suo ordine feudum Ducatus in Prussia, ne per assecutionem priorem Electoratus aliqua in re præjudicaret juribus nostris & Regni, quod habemus legitime hæreditarium, ad Terras Prussiae derivari, & devolvi debent, ita, ut dictæ terræ, civitates, oppida & arces, ubi divina ordinatione ejusmodi casus futuris temporibus acciderent, de uno in alium, & eorum legitimos feudi hæredes masculos illo ipso ordine, qui superius expressus est, cedant, & devolvantur, sine nostro, Hæredumque & Successorum nostrorum Regum, & Regni Poloniae impedimento & præjudicio. Ea ratione, ut quoties se obtulerit ejusmodi casus devolutionis de uno in alium Marchiones prædictos, & eorum legitimos feudi hæredes masculos, debeant illi, & quisque eorum debet Nobis, & Successoribus nostris Regibus & Regno Poloniae, infra tempus debitum ac legitimum, debitam subjectionem & feudi obligationem, ac homagium præstare, neque prius feudum Ducatus in Prussia accipere, aut suscepit adire, a subditisve juramentum exigere poterunt aut debent, quam Nobis, Successoribusque nostris Regibus ac Regno Poloniae in propria persona juramentum fidelitatis, homagiumque præstiterint. Quodsi prædicti Marchiones, divina voluntate sic disponente, sine mascula prole, feudi hærede legitima, ex lumbis eorum ordine superscripto procedente, decederent, tunc omnes & singulae terræ, civitates, oppida, bona & arces superscriptæ ad Nos, Successoresve nostros Reges & Regnum Poloniae, sine omni impedimento & contradictione, incolarum tamen privilegiis & juribus salvis, devolvi debent & redire. Debet item Illustrissimus Marchio Elector & Dux in Prussia, ejusque prænominati successores & feudi hæredes pro hac nostra in se beneficentia, Nobis & Regno nostro tale obsequium præstare. Quod ubi ratione concordiae & confessionis feudi a quocunque, cujusvis eminentiæ & conditionis, Principe seu Potentatu impeteremur, aut Successores nostri impeterentur, tenebitur ipse Illustrissimus Dominus Marchio Elector et

ANNO 1621. strissimus Dominus Marchio Elector et Dux in Prussia, aut ejus prædicti feudi Successores Duces in Prussia, in propria persona Nobis et Regno nostro ubique, una cum omnibus subditis suis, pro summis viribus suis adesse, quo casu etiam, si ipse Illustris Dux Prussiae in Terris Prussiae impeteretur a quopiam, auxilia vicissim omnimoda ex Regno nostro habebit, eaque a Nobis et Successoribus nostris ei præstabuntur. Quodsi quando Nos et Successores nostri Reges, et Regnum Poloniae alia quavis ex causa tam ab infidelibus, quam a quocunque alio impeteremur, et ipsi in propria Persona ad bellum cum subditis nostris proficisceremur, aut Successores nostri proficiscerentur, debet dictus Dominus Marchio Dux in Prussia, et ejus prænominati feudi Successores Duces in Prussia Nobiscum cum centum equitibus armatis proficisci, et intra limites Terrarum Prussiae Nobis servire. Quodsi educere extra terminos Prussiae illum, aut Successores ejus in Prussia cum ipso equitatu voluerimus, aut Successores nostri voluerint, debemus et Nos et Successores nostri in eosdem centum equites tale stipendium præbere, quale aliis mercenariis equitibus nostris dari solet. Ubi vero Nos vel Successores nostri vellemus ipsum Dominum Marchionem, aut ejus nominatos posteros, Nobis et Successoribus nostris majori comitatu servire, debemus Nos et Successores nostri his omnibus militibus, quos ultra centum prædictos conducere posset, mox post egressum a domibus eorum stipendium, quod nostris militibus dabitur, quamdiu servierint, persolvere. Si autem plures, quam centum prædictos equites Ipse Illustrissimus Dominus Marchio Elector, aut ejus Successores Duces in Prussia educere non possent, non debemus Nos, aut Successores nostri ab illo, aut Successoribus ejus Ducibus in Prussia plures exigere. Præterea hac postrema transactione cum Illustrissimo JOANNE SIGISMUNDO Electore, Parente ipsius Illustritatis inita, et conditionibus ejus, idem Dominus Marchio Elector, legitimique ejus feudi Successores, in aerarium publicum quotannis inferre tenebitur et tenebuntur, triginta millia annua florenorum Polonicalium, triginta grossos unumquemque computando. Quoties vero, publica aliqua necessitate postulante, in Regno publice tributum decretum fuerit, totidem alia, nimirum triginta millia, ejusdem valoris ac mone-tæ, ita, ut cum tributum in Regno scitum fuerit, sexaginta millia annua ab eis

ANNO 1621. dependantur. Quorum quidem summarum nomine, quoties numerata fuerit, Thesaurarius Regni nostri, vel ad quos ea res pertinuerit idonee, prædictum Illustrissimum Dominum Marchionem Electorem, Successoresque ejus in Prussia Duces, Ministrosve eorum liberare seu quietare tenebuntur. Quoties etiam necessitas postulaverit, quatuor naves tam Illustrit. Marchio Elector, quam Successores ipsius legitimi in Prussia Duces, ad tuendam oram maritimam Prussiae, suo sumptu habebunt. Quodsi Nos ipsi aut Successores nostri uti illis voluerimus, aut voluerint, de sumptu in illas faciendo cum iisdem tractabimus, aut Successores nostri tractabunt, constituentque. Alias etiam condiciones, de quibus inter Nos et Parentem Illustritatis ejus convenit, quæque peculiari scripto commemorati Illustris Principis JOANNIS SIGISMUNDI Electoris, sub ipsius chyrographo et sigillo continentur, debet ipse Illustrissimus Elector ac ejus Successores adimplere. Præterea non debet ipse Illustrissimus Dominus Marchio Elector, et ejus prænominati feudi Successores Duces in Prussia, quidquam ex terris, civitatibus, oppidis, arcibus et bonis prædictis vendere; verum si ad hoc illum aut Successores ejus ingens urgeret necessitas, tenebuntur Nobis et Successoribus nostris, tanquam Dominis suis hæreditariis, ante omnia denuntiare. Quodsi Nos ipsi emere non curaverimus, aut Successores nostri non curaverint, in hoc casu ipse postea Illustrissimus Dominus Marchio Elector, et Dux in Prussia, aut ejus legitimi feudi hæredes et successores, cui voluerint, vel potuerint, liberam vendendi habebunt facultatem. Regalibus tamen nostris, feudi et obsequiorum juribus semper salvis permanentibus. Poterit autem ipse Dux in Prussia, et ejus feudi hæredes, ubi necessitas urgens premeret, ex bonis prædictis, quantum opus foret, impignorare suis duntaxat vassallis et subditis, ut eadem bona unita et indivisa permaneant. Quæ omnia et singula supra scripta, et quæcunque alia, quæ Vassallus et feudal Princeps erga suum naturalem, hæreditarium ac supremum Dominum præstare et observare teneatur, quæque spontanea voluntate se præstiturum spondit ac recepit, debet Ipse Illustrissimus Dominus Marchio Elector, et Dux in Prussia, ac ejus feudi hæredes, legitimi successores, firmiter et inviolabiliter adimplere, Nosque vicissim illum et Successores ejus omni gratia et favore, Regio complecti, ac illos in juribus et

ANNO 1621. immunitatibus eorum conservare, pro No-
bis & Successoribus nostris Regibus &
Regno Poloniae pollicemur, juribus no-
stris regalibus, directisque ac supremi
dominii nostri ac Regni nostri, & in-
colarum Ducatus salvis per omnia ma-
nentibus. In quorum omnium fidem
& testimonium praesentibus manu no-
stra subscripsimus, sigillumque nostrum
appendi iussimus. Datum Varsoviae
ex prorogatione ad hunc actum Con-
ventionis Regni nostri Generalis die
vigesima tertia Mensis Septembris Anno
Domini millesimo sexcentesimo vigesimo
primo. Regnorum nostrorum Poloniae
trigesimo tertio, Sueciae vero vigesimo
septimo. Praesentibus Reverendissimis
Reverendis Illustribus, Magnis, Ve-
nerabilibus ac Generosis, Laurentio
Gembicki Archiepiscopo Gnesnensi, Le-
gato Nato, Regni nostri Primare, Marti-
no Szyfzkowski Cracoviensi, Andrea
de Bnin Opalinski Posnaniensi, Henrico
Firley de Dambrowica Plocensi, An-
drea Lipski a Lipe Luceoriensi, Regni
nostri supremo Cancellario, Joanne
Kuczborski Culmensi, Episcopis; Raphael-
e a Lessno Belzensi, Thoma de Leze-
nice Gostomski Masoviae, Varsoviensi,
Ryczynowski Capitaneo, Stanislawo Ra-
dziejowski Ravensi, Capitaneo Socha-
czoviensi, Palatinis; Joanne Gorski Ca-
menecensi, Melchiore Weicher Elbin-
gensi, Luca Sierakowski Landensi, Jo-
anne Podolski Raciążensi, Adamo Kosso-
bucki Wyssogrodensi, Castellanis; Ni-
colao Wolski de Podhayce, supremo
Regni Marschalco, Krzepiscensi, Olstinen-
si, Rabstiniensi, Inowlodensi Capitaneo,
Leone Sapieha Magni Ducatus Lithua-
niae Cancellario, Venceslao de Lessno Re-
gni Vice-Cancellario, Brestensi Capitaneo,
Nicolao de Zurow Danilowicz Thesau-
rario Regni, Samboriensi, Drohobicensi
Capitaneo, Luca de Bnin Opalinski Mar-
schalco Curiae Regni, Lezayscensi Ca-
pitaneo, Jacobo Zadzik Secretario Re-
gni majore Cracoviensi Praeposito, Hier-
onymo Cielecki Posnaniensi, Plocensi
Praeposito, Petro Ozga Capitaneo Trem-
bowliensi, Referendariis Regni; Joanne
Sokolinski Notario Terrestri Magni Du-
catus Lithuaniae, ... Eliazowicz
Canonico Vilnensi, Referendario Magni
Ducatus Lithuaniae, Joanne Danilowicz
Dapifero Regni, Capitaneo Chelmensi,
Christophoro Carolo Niszczycki Archi-
diacono Plocensi, majoris, Petro Gem-
bicki Decano Vladislaviensi minoris
Cancellariae Regni Regentibus, Stani-
slao Prochowski Custode Sendomiriensi
Notario Thesauri Regni supremo. Pau-

lo Piaſſecki Archidiacono Varſoviensi, ANNO
Joanne Drzewicki Canonico Gnesnensi, 1621.
Henrico Firley Cancellario Plocensi, Jo-
anne Wiebzyński, Alberto Sekowski
Capitaneo Mlavenſi, Secretariis nostris;
necnon Terrarum Nuntiis, qui adactum
hunc remanserunt, & aliis quam pluri-
mis fide dignis testibus. Datum perma-
nus Reverendissimi Domini, Domini An-
drea Lipski a Lipe Episcopi Luceorien-
ſis, Regni nostri Cancellarii Supremi ſin-
cere Nobis dilecti.

SIGISMUNDUS Rex.

Christophorus Carolus
Niszczycki.

CCCXXI.

*Cautio Sacrae Regiae Majestatis de
corrigendo defectu in Diplomate
praecedenti. Dat. Varſaviae 24.
Sept. 1621. Ex Archiv. Regni.
Libr. TC. fol. 510.*

SIGISMUNDUS III. &c. Significamus &c.
Postquam in Renovatione Investitu-
rae, facta Illustrissimo Principi Domino
GEORGIO GVILHELMO Marchioni Bran-
deburgensi, Sac. Rom. Imperii Archica-
merario & Electori, in Prussia &c. Duci
&c. Anno praesentis, praesentisque Mensis
Septembris die vigesima tertia, Diploma
Illustrati ipsius dedimus, secundum co-
piam in Metrica nostra descriptam for-
matum, & vero Illustritas ipsius in dicto
Diplomate de defectu cujusdam paragra-
phi, ad pactum mutuae defensionis perti-
nentis, Nobis significaverit, tenoris se-
quentis. Quod vicissim Nos & Successores
nostri Reges & Regnum Poloniae in eodem
casu facere debebimus, & debebunt: si-
mulque rogaverit, ut defectum illum sup-
plere faceremus, eo quod in Diplomate
Originali Illustr. Dom. Parenti Illustritatis
ipsius, Anno MDCXI. a Nobis dato, pa-
ragraphus iste contineatur, quod tamen
Diploma Nobis Illustritas ipsius exhibere
non potuit, idcirco Nos scripto hoc no-
stro ipsius Illustritati cavere volumus,
prout cavemus, ac bona fide promitti-
mus, quod quam primum Illustritas ip-
sius Nobis vel Delegato nostro Diploma
dictum Originale Anni MDCXI. atque
in eo dictum paragraphum exhibuerit,
tum statim novum Diploma, inserto isto
dicto paragrapho, transcriptum Illustri-
tati ipsius dabimus. In cuius rei fidem
praesentes manu nostra subscriptas sigillo
Regni communiri mandavimus. Dat.
Varſaviae die vigesima quarta Mensis Se-
ptembris, Anno Domini MDCXXI. Re-
gno-

ANNO 1631. nostrorum Poloniae XXXIII.
Sueciae XXVII.

SIGISMUNDUS Rex.

Christophorus Carolus
Niszczycki.

CCCXXII.

1639. *Oblata Literarum Confirmationis
Generalis jurium civitati Elbin-
genſi ſervientium. Dat. Varſ.
Mens. Nov. Ann. 1639. Ex Ar-
chiv. Regni Libr. SB. fol. 66.*

VLADISLAUS IV. Dei gratia Rex Polo-
niae &c. Significamus &c. Oblatas
esse ad Acta Cancellariae nostrae majoris
literas infrascriptas, supplicatumque No-
bis, ut easdem ad Acta suscipi, iisque infe-
ri mandare dignemur, quarum is est,
qui sequitur, tenor. „In Nomine Domi-
ni Amen. Ad perpetuam rei memoriam.
Humanarum rerum fluxa & praeterzun-
te conditione factum, ut, quae olim ma-
gna, admirabilia, celeberrimaeque fuere,
mox post aliquod temporum intervalla
oblivione quadam, & neglecta antiqui-
tatis veneratione exoleſcant. Quod cum
in multis tum etiam in Regum ac Princi-
pum beneficiis ad suos subditos derivatis,
evenire soleat, ideo clemens eorum &
prodiga liberatum decedentium testaretur,
venientium haeredum virtus ad obsequii
gloriam invitaretur, immunitatum me-
moriam ad seros nepotes descenderet, de-
nique integra fides & auctoritas habere-
tur inviolabilis. Hinc est, quod caetero-
rum Principum, maxime vero DD.
Pradeceſſorum nostrorum exemplum i-
mitari volentes, Nos Vladislaus IV. Dei
gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithua-
niae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samo-
gitiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae,
Czerniechoviaeque, necnon Suecorum,
Gottorum, Vandalorumque haeredita-
rius Rex notum facimus hisce literis no-
stris, quorum interest, aut in posterum
quoquo modo intererit, universis & sin-
gulis. Postquam Divina aspirante gratia
omnium Ordinum, ac Statuum inclyti
Regni nostri Poloniae, & Magni Ducatus
Lithuaniae, Russiae, Prussiae, caetera-
rumque Provinciarum ad praefatum Re-
gnum pertinentium libera Electione sa-
cro Regni diademate inaugurati sumus,
nihil magis Nos in votis habuisse, quam ut
omnium Ordinum & Statuum Regni nostri
Tom. IV.

subditos Regia clementia nostra, favore ANNO
& benevolentia complectentes, iusto le- 1639.
gum moderamine ita gubernaremus, ut
non solum ab omni hostili impressione tu-
ti sine injuria in pace vivere, sed etiam
juribus, privilegiis, ac immunitatibus, an-
tiquitus obtentis, libere uti ac perfrui pos-
sint. Id cum Nobis sub ipsis felicis Co-
ronationis nostrae exordiis Divina largita
sit benignitas, ut & Moschorum fastu de-
jecto, & Turcarum vi, quam moliebantur,
repressa, subditis nostris quietam ab
externis hostibus securitatem praestiteri-
mus: illud etiam restabat, ut elapsis in-
duciarum cum Sueco pactarum annis,
quae a terris & dominiis Reipubl. tem-
porum injuria avulsa erant, iustis armis
vindicaremus. Quod dum in Prussia
copias nostras contra hostem ducendas
animo Regio molimur, refragari tamen
Potentissimorum Serenissimorum, Illu-
strissimorumque Regum, Principum &
Ordinum, Mediatorum partes agen-
tium auctoritati non debuimus, quin om-
nia prius pacifice terras nostras recu-
perandi consilia per ipsorum Legatos
tentarentur, antequam ad arma concla-
maretur. Postquam itaque singulari
Illustrissimorum Legatorum dexteri-
ate, & indefesso labore tandem ea propo-
nentur pacis media, quae ab horum tem-
porum conditione haud aliena videban-
tur, nolimus in iis censendis rigidiores
esse, ne ad fundendum sanguinem Christi-
anum cupidiore, a quo natura abhorre-
mus, cuiquam videri possemus. Prae-
terea cum Nobis fides haud dubia facta
esset, civitates & territoria, quae in ho-
stis potestatem venerant, sola ejus repen-
tina irruptione, & improvise invasione
prius circumventa esse, quam legitima
resistendi media capeſſere possent, haud
inviti naturae nostrae ad omnem clemen-
tiam pronae ductum, & DD. Legatorum,
Senatorumque & Consiliariorum nostro-
rum auctoritatem & consilium sequen-
tes, antea omnia per amnestiam sopi-
re, omnibusque in fidem nostram rece-
ptis civitatibus & territoriis, clementiam
& gratiam nostram Regiam publica spon-
sione nostra contestari volumus. Qua
etiam Regia nostra voluntate invitati Pro-
consul, & Consules, totaque communitas
ac omnes civitatis Elbingensis Ordines,
cum unanimi consensu humiliter sup-
plicassent, ut omnia & singula praefatae
civitatis jura, privilegia, libertates, im-
munitates, constitutiones, consuetudines,
ac denique quavis indulta, tum ante,
tum post harum terrarum ad inclytum
Regnum Poloniae accessionem, & prae-
pue tempore CASIMIRI Regis in ipsa in-
Eeeeeee corpo-

ANNO 1639. corporatione obtenta, & in hunc ipsum diem usum & consuetudinem recepta, una cum omnibus aliis diplomatis, hypothecis & hyrographis, ex Regia nostra clementia ipsis confirmare dignaremur, & iuramentum, a Nobis in Coronatione nostra Regia Cracoviæ præstitum, ad eandem civitatem pertinere declararemus.

Nosre cum Senatoribus & Consiliariis nostris, ad latus nostrum existentibus communicata, quod pactis publicis omnibus in genere restitutis locis dedimus, civitati Elbingensi minime denegandum rati, ad eandem ipsam civitatem nostram Elbingensem, cum omnibus & singulis incolis suis, gratiam & favorem nostrum Regium specialiter extendentes, de certa scientia nostra, & ex Regiæ potestatis plenitudine, præhabita matura deliberatione & consilio, & approbatione eorundem ad latus nostrum existentium Consiliariorum Regni nostri, post redintegratum Terrarum Prussiæ corpus, pro felici & stabili gubernationis nostræ auspicio, Proconsulibus, Consulibus, totique communitati civitatis illius nostræ Elbingensis jura, privilegia omnia & singula, ac nominatim Jus Municipale Lubecense, leges, libertates, immunitates, prærogativas, donationes, inscriptiones, hypothecas, consuetudines, omnemque jurisdictionem, privilegio D. CASIMIRI ipsis concessam, denique alia quæcunque in genere, aut in specie, tam ab Ordine Theutonico, ac Magistris Prussiæ, quam a divæ memoriæ Serenissimis Poloniæ Regibus, Antecessoribus nostris, vel ante vel post illius ad inclitum Regnum Poloniæ accessionem ipsis concessa & in hunc usque diem, ut præmissum est, possessa, maxime vero etiam nominatim Dominorum Mestuii & Premistoni, Pomeraniæ & Masoviæ Poloniæ Ducum, nec non VLADISLAI Regis, pristinis temporibus eidem civitati, de immunitate ab omnibus per Terras Pomeraniæ theloneis, liberoque transitu, navigatione, negotiatione, naufraga servandi jure, prærogativa, interque eas privilegiorum ratione jurisdictionis non turbanda, a D. SIGISMUNDO III. Parente nostro desideratissimo, Varaviæ die septima Mensis Nov. Anno millesimo quingentesimo nonagesimo secundo concessum aliaque ab eodem concessa ac tributa privilegia, in omnibus ac singulis punctis, clausulis, articulis & conditionibus, non secus, ac si omnia ea de verbo ad verbum hic inserta essent, prout etiam pro insertis haberi volumus, innovanda, approbanda, ratificanda & confirmanda duximus, uti etiam innovamus, approba-

mus, ratificamus & confirmamus per presentes, ita, ut in Conventu felicis Coronationis nostræ in forma plenissima juravimus. Quo juramento Terras Prussiæ, & sic civitatem nostram Elbingensem comprehensam esse volumus, declaramus & extendimus, omniaque eadem obligatione, & ita firmiter, quemadmodum aliis Statibus & Ordinibus Regni Poloniæ, tenere ac servare Nos recipimus. Promittentes verbo nostro Regio, eandem civitatem non solum circa privilegia, jura, immunitates, consuetudines, ac concessionem hujusmodi prædictas, tam in specie, quam in genere, perpetuis temporibus conservare, defendere, ac manutenere, sed etiam re, causaque exigente, novis accessionibus augere & amplificare, ac omnia & singula, si quæ illegitime atque adversus privilegia introducta fuerint, pro Regia nostra potestate in universum tollere & abrogare. In cujus rei fidem & testimonium presentes manu nostra subscripsimus, & sigillum nostrum appendi jussimus. Datum Elbingæ die decima quarta Mensis Februarii, Anno Domini 1636. Regnorum nostrorum Poloniæ & Sueciæ quarto Anno. Presentibus Reverendis, Magnificis, Generosis, Venerabilibus ac Nobilibus, Gasparo Deinhoff Palatino Siradiensi, Vielunensi, Radomscensi, Łayscen. Boleslaviensi Capitaneo, Luca Opaliniski supremo Regni Marschalco, Lezaycensi, Kamionacensi, Łositeni, Odolanoviensi Capitaneo, Stanislao Alberto Radziwił Cancellario M. D. L. Gniwscensi, Pinscensi, Tucholiensi Capitaneo, Petro Gembicki nominato Episcopo Premisli. Decano Cracoviensi, Præposito Generali Miechoviensi, Vicecancellario Regni, Nicolao Gniwofz Abbate Coprivnicen. supremo Regni Secretario, Jacobo Doruchowski Archidiacono Varfav. Scholastico Lenczyczyensi, Referendario Regni, Remigio de Ottok Zaleski Referendario Regni, Janussio Radziwił Succamerario M. D. L. Georgio Ossoliński Curia Regni Thesaurario, Bielzcensi, Błdgostienſi Capitaneo, Stanislaſo Jasnogorſki Culinæ Regni Præfecto, Paulo Pieczychorſki M. D. L. Culinæ Præfecto, Raphaële Grochowski Stabuli nostri Vicepræfecto, Thoma Lezeński Thesauri nostri Notario, Joanne Gembicki Secretario nostro, & minoris nostræ Cancellariæ Regente, Gnesnensi, Cracoviensi, Varaviensi Canonico, Maximiliano Ossoliński Succamerario Sendomiriensi, Christophoro Gembicki intimi Cubiculi nostri Familiari, Gerhardo Denhoff Oeconomo Marienburgensi, intimi Cubiculi nostri Fa-

ANNO 1639.

ANNO 1639. miliari, Kofierzynensi, Joanne Zawacki Pincerna Ciechanoviensi, Svecensi, Samuele Nadolski Derfaviensi, Capitaneis nostris; Christophoro Lode Succamerario Derpatensi, Jacobo Carolo Madalenski Tribuno Mscislaviensi, Colonelo nostro. & intimi Cubiculi nostri Familiari, Samuele Plaza Præposito Lublinensi, Adamo Komorowski, Gregorio Boraste Canonico Varmieni, Stephano Zadorski, Secretariis nostris, Joanne Rudawski Decretorum nostrorum Notario & Secretario nostro, Joanne Oborski, Maximiliano Miaszkowski, Andrea Niegoleſki, Aulicis nostris, aliisque cum plurimis Officialibus, Secretariis, Aulicis & Dignitariis nostris.

VLADISLAUS Rex.

Joannes Gembicki Secr. Reg. Maj.

Cui supplicationi Nos benigne annuentes, præinsertas Literas ad Acta suscipi, iisque inferi mandavimus. Actum & datum Varaviæ Feria sexta post Festum Omnium Sanctorum proxima, Anno Domini 1639. Regnorum 2.

Relatio Reverendissimi in Christo Patris Domini Petri Gembicki Episcopi Premisliensis.

1641. Diploma VLADISLAI IV. Poloniæ Regis, quo FRIDERICO VILHELMO Investitura in Ducatum Prussiæ confertur. An. 1641. Non extat.

CCCXXIII.

1649. Confirmatio jurium Ducalis Prussiæ. Dat. Cracoviæ 19. Januarii 1649. Ex Archivo Regni Lib. SE. fol. 102.

In Nomine Sanctæ & individuae Trinitatis. Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Omnium rerum, quæ sempiternæ memoriæ commendari debent, nulla certior firmitudo inveniri potest, quam ut literis posteritati mandentur. Cetera enim facta, quamvis memorabilia, aliis modis æternitati dicata, aliquot quidem sæculis durare possunt; sed quæ literis memoriæ conservantur, nunquam intereunt, ipsaque vetustate sunt robustiora. Atque ita Nos JOANNES CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniæ, M. Dux Lithuaniz, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ,

Samogitiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Czerni-A ANNO choviæque, nec non Suecorum, Gottorum 1649. Vandalorumque hæreditarius Rex. Manifestum facimus Literis nostris universis & singulis, tam presentibus, quam futuris, quomodo revolvantes in animo, qua quantaque puritatis affectione, & integra fidei constantia Ordines Ducalis Prussiæ, cujuscunque status, eminentiæ, vel conditionis, Divos Prædecessores nostros coluerint, & prosequuti sint, ac persuasissimum habentes, parem Nobis quacunque oblata occasione probaturos obsequiorum promptitudinem: dignum propterea duximus, in ipsos, omnesque adeo Incolas præmemorati Ducatus in Prussia, oculos benignitatis clementiæque nostræ aperire, & eorum sinceritatem & constantiam gratitudine nostra, ut decet, compensare; unde ex certa scientia, præhabitaque sufficienti deliberatione, animo benevolo, & voluntate nostra ultroanea præmemoratis Ducalis Prussiæ Ordinibus omnibus & singulis, cæterisque Incolis Terrarum Prussiæ in casu devolutionis Feudi ad Nos Regnumque nostrum quæque ipsorum jura tam Ecclesiastica, quam sæcularia, facta quoque omnia privilegia, recessus, immunitates, libertates, in Terris Prussiæ collata; ac denique a Serenissima Domo Brandenburgica data & approbata fuere, quæque super quibuscunque bonis & libertatibus habere dignoscuntur, & habent, in omnibus eorum punctationibus, conditionibus, articulis universis, ne quidquam eis quovis prætextu derogetur, ratificamus, gratificamus, approbamus, & presentium Literarum patrocinio confirmamus. Decernentes easdem idem robur habere perpetuæ firmitatis. Promittentes insuper in verbo nostro Regio, & tenore presentium spondentes, eadem ipsorum jura, privilegia, libertates, inscriptiones, donationes per omnia rata, grata habituros, & inconcusse, jugiter, inviolabiliter & perpetuo gratiose conservaturos. In cujus rei testimonium presentes manu nostra subscriptas sigillo Regni nostri communiri jussimus. Datum Cracoviæ in Comitibus felicis Coronationis, die decima nona Mensis Januarii, Anno millesimo sexcentesimo quadragesimo nono, Regnorum nostrorum Poloniæ & Sueciæ Anno primo.

JOANNES CASIMIRUS Rex.

Thomas Wiewski Regiæ Majestatis Secretarius.

Ecccc 2

CCCXXIV.

ANNO

CCCXXIV.

1649.

Confirmatio privilegii Serenissimi olim VLADISLAI IV. Civitati Elbingensi super bona in eadem Civitate vacantia & absque hærede derelicta. Datum Cracoviæ 19. Januarii. 1649. Ex Archivo Regni Libr. EE. fol. 82.

JOANNES CASIMIRUS Dei gratia Rex Poloniae &c. Significamus &c. Exhibitas esse Nobis literas pargameneas, manu Serenissimi olim divæ memoriæ VLADISLAI IV. Regis Poloniae, Fratris nostri charissimi, subscriptas, sigilloque Regni communitas, sanas, salvas, illasas omni-que suspicionis nota carentes, continentes in se a prima Fundatione, vigore juris Lubecensis usum & possessionem, perceptionem bonorum vacantium absque hærede in civitate Elbingensi derelictorum. Supplicatumque Nobis est, ut easdem auctoritate nostra Regia approbare & confirmare dignemur. Quarum quidem literarum de verbo ad verbum tenor sequitur, estque talis.,

VLADISLAI IV. Dei gratia Rex Poloniae &c. Significamus &c. Expositum Nobis esse nomine civitatis nostræ Elbingensis, quod & si ipsa vigore juris Lubecensis, a prima fundatione eidem concessi, & publica auctoritate confirmati, non tantum sub ordine Cruciferorum sed & Divi CASIMIRI, nec non subsequenter Divorum Prædecessorum nostrorum Regum Poloniae temporibus in continuo usu & possessione perceptionis bonorum vacantium, & absque hærede in civitate illa derelictorum, hætenus fuerit, eademque etiamnum utatur, fruatur; accidere tamen nonnunquam, ut ab instigatoribus & fiscalibus nostris non ita exacte iurium illius specialium notitiam habentibus, subinde in eodem jure suo inquietetur, & frustraneis ad Tribunal nostrum Regium evocationibus non exiguo publico civitatis dispendio sumptus erogare cogatur. Supplicatumque est, ut pro auctoritate nostra Regia Diplomate aliquo speciali, ipsam eo nomine securam & indemnem redderemus. Nos qui ex innata Nobis clementia benignam prædictæ civitatis nostræ Elbingensis rationem habentes, ejusdem Jura, consuetudines, & privilegia generaliter omnia, nominatim etiam Jus Municipale Lubecense, exemplo Prædecessorum nostrorum, generali Diplomate jam confirmavimus, præfatum insuper bonorum vacantium usum specialibus hisce literis nostris ipsi roborandas, confirmandas, & approbandas esse duximus, prout etiam roboramus, confirmamus, & approbamus. Pro-

mittentes & caventes pro Nobis & Serenissimosque Successores nostros Poloniae Reges prædictam civitatem nostram Elbingensem circa usum & possessionem bonorum vacantium, & absque legitimis hæredibus in eadem civitate derelictorum, quovis tempore clementissime conservaturos & quorumvis tam Instigatorum Regni quam Administratorum fisci, aliorumve quorumcunque impetitione & molestia, processibusque quibusvis hætenus ipsi eo nomine motis, vel in posterum movendis, liberam, securam & immunitatem præstituros esse temporibus perpetuis & in omne ævum. In quorum omnium fidem & evidentius testimonium præsentem literas manu nostra Regia subscriptas sigillo Regni de certa & speciali scientia nostra communiri mandavimus. Datum Varavia die tertia Mensis Januarii Anno Domini MDCXL. Regnorum nostrorum Poloniae VII. Sueciæ vero VI. Anno.

VLADISLAUS Rex.

Maximilianus Fredro Succamerarius Premisliensis Regens Cancellaria.

Nos itaque eidem supplicationi uti iustæ benigne annuentes, præsertim literas in omnibus earundem punctis, clausulis & articulis approbandas & confirmandas esse duximus, prout, in quantum juris ratio postulat, approbamus & confirmamus præsentibus literis nostris. Volentes easdem vim & robur perpetuæ firmitatis obtinere debere in omnibus earum punctis. In cuius rei fidem &c. Datum Cracoviæ die 19. Mensis Januarii Anno Domini 1649.

JOANNES CASIMIRUS Rex.

CCCXXV.

Confirmatio Feudi FRIDERICO GUILHELMO Duci Prussiae. Dat. Cracoviæ 15. Februarii, Anno 1649. Ex Archivo Regni Libr. SE. fol. 64.

In Nomine Sanctissimæ & individuae Trinitatis Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos JOANNES CASIMIRUS Dei gratia Rex Poloniae &c. Significamus &c. Quod cum Serenissimus Parens noster SIGISMUNDUS Tertius Poloniae & Sueciæ Rex Anno millesimo sexcentesimo undecimo in Comitibus Regni Generalibus Serenissi-

ANNO millesimo Principi JOANNI SIGISMUNDO 1649. Marchioni Brandenburgensi, Sacri Romani Imperii Archicamerario & Electori, ejus-

que Fratribus germanis; eorumque liberis ac hæredibus masculis ex lumbis eorum descendentes, certis primis cum eodem Serenissimo JOANNE SIGISMUNDO pactis super Feudo Ducatus in Prussia, cum consilio & auctoritate consensuque omnium Ordinum Regni, nullo plane ex commemoratis Ordinibus repugnante, protestante, contradicente, sed omnibus unanimiter consentientibus, factis & firmatis, renovationem & Investituram dicti Feudi Ducatus in Prussia solennibus & legitimis modis dederit & contulerit, ac post obitum Serenitatis suæ Filio ejusdem Serenissimo Principi FRIDERICO GUILHELMO Marchioni Brandenburgensi, Sacri Romani Imperii Archicamerario & Electori, in Prussia Duci, iisdem pactis & conditionibus præmemoratum Feudum Ducatus in Prussia Anno millesimo sexcentesimo vigesimo primo renovaverit & contulerit Serenissimus divæ memoriæ Frater noster VLADISLAUS IV. Poloniae & Sueciæ Rex, post Serenissimi Parentis nostri SIGISMUNDI Tertii Poloniae & Sueciæ Regis decessum liberis ac concordibus omnium Ordinum votis & suffragiis, ad Regni hujus gubernacula feliciter evectus, Divorum imprimis Antecessorum nostrorum, & Serenissimi Parentis nostri SIGISMUNDI Tertii Poloniae & Sueciæ Regis vestigiis pactisque, tam veteribus quam recentibus cum Serenissima Familia Brandenburgica & præsertim cum Serenissimo Principe JOANNE SIGISMUNDO Marchione Brandenburgensi & Electore, in Prussia Duce, iustis gravibusque de causis cum omnium Ordinum consensu firmatis insistent, proque singulari ejus erga eandem Familiam benevolentia in Comitibus generalibus felices Coronationis suæ Anno millesimo sexcentesimo trigesimo tertio, die vigesima prima Mensis Martii, Serenissimo Principi GEORGIO GUILHELMO Marchioni Brandenburgensi & Electori, in Prussia Duci, ejusque liberis & hæredibus masculis, ex lumbis ejus descendentes in Aula publici Consilii arcis nostræ Cracoviensis in persona Illustris & Reverendissimi Adami Comitibus a Schwartzemberg, tunc Serenitatis suæ (quæ ob gravissima impedimenta advenire non potuit) Legati, cum Senatus consensu & interventione omnium Ordinum ad hoc admissi, & sufficienti ac legitimo mandato seu plenipotencia instructi, & nomine Principis sui renovationem Feudi Ducatus in Prussia ab ipso petentis, homagio primum &

Tom. IV.

juramento in Serenitatis suæ animam præ- ANNO stito, cum Amplissimi Senatus Consilio 1649. & auctoritate renovationem Investituræ dicti Feudi Ducatus in Prussia signatis Principibus in Diplomate Anni millesimi sexcentesimo undecimo nominatis, simultaneam investituram dederit & contulerit, sicque dictum feudum Serenissimus Princeps GUILHELMUS legitime, quam diu vita suppetebat, pleno jure & quiete tenuerit ac possederit. Eoque rebus humanis exempto Filium ejusdem successorem & proximum hæredem Serenissimum Principem Dominum FRIDERICUM GUILHELMUM Marchionem Brandenburgicum, Sacri Romani Imperii Archicamerarium & Electorem, in Prussia, Julia, Clivia, Montium, Sterini, Pomeranorum, Cassubiorum, Vandalorumque, nec non in Silesia Crofna Carnoviarque Ducem, Burgrabium Norimbergensem, Rugiarque Principem, Comitem Marchæ & Ravenspergi, Dominum in Ravenstein, eadem benevolentia complectens, pactis tum antiquis cum suæ Serenitatis Prædecessoribus Serenissimisque Progenitoribus, & præcipue postremæ transactioni cum Avo suæ Serenitatis, Serenissimo Principe JOANNE SIGISMUNDO Electore, & in Prussia Duce, Anno millesimo sexcentesimo undecimo initæ a Serenissimoque Parente ejusdem GEORGIO GUILHELMO observatæ inhærendo, Serenitatem suam, ac ejusdem hæredes masculos legitimos, e lumbis Serenitatis suæ descendentes, feudique Ducatus in Prussia hæredes & successores, cum consilio & auctoritate Senatus, Varavia die septima Mensis Octobris Anni millesimi sexcentesimo quadagesimi primi in theatro, ad hunc Actum extructo, sub dio in Regali Throno sedens, Senatoribus Regni, lateri ejusdem assidentibus, Officialibus, Aulicis, & magna frequentia Nobilitatis præsentibus, nulloque contradicente aut protestante, rituque ac more solenni de Ducatu in Prussia investivisset, ejusdemque Serenitatis proximos Agnatos Principes Illustrissimum ERNESTUM Marchionem Brandenburgensem Illustrissimum JOANNIS GEORGII Marchionis Brandeburgensis, in Silesia Carnovia Ducis, in primævo Serenissimo JOANNI SIGISMUNDO Electori dato Diplomate nominati & admissi Filium, & Illustrissimum CHRISTIANUM GUILHELMUM Marchionem Brandenburgensem, Administratorem, similiter in eodem Diplomate nominatum secundum, per prædicta pacta vetera, transactionemque ultimam, cum Avo suæ Serenitatis initam, per contractum Vexilli ad simultaneam Investituram admittisset. Nos quoque post Serenissimum olim

ANNO olim Fratris nostri VLADISLAI IV. Polo-
1649. nia & Sueciae Regis decessum, liberis ac
concordibus omnium Ordinum Regni vo-
tis & suffragiis, ad Regni huius gubernacu-
la feliciter evecti, cum sua Serenitas Ele-
ctoralis per Legatos suos Illustris: Volf-
gangum a Kreuzen Terrestrem, Prae-
fectumque Schakensem, & Joannem ab
Hoverberg intimum Status Consiliarios,
nec non Carolum Fridericum ab Olsnietz
solenni more suo nomine primavi feudi
renovationem pro se, Patruoque suo Il-
lustrissimo CHRISTIANO GUILHELMO
Marchione Brandenburgensi, Administra-
tore olim Archiepiscopatus Magdebur-
gensis simultaneam Investituram petisset,
Nos renovationem praedictae primaevae
Investiturae auctoritate nostra Regia per-
agentes, eundem Serenissimum Princi-
pem Dominum FRIDERICUM GUILHELMUM
Marchionem Brandenburgensem, S.
Rom. Imperii Archicamerarium et Electo-
rem, in Prussia &c. Ducem etc. Domi-
num Cognatum et Affinem, uti Fratrem
charissimum, ejusdem haeredes mascu-
los, legitimos feudi Ducatus in Prussia
successores, pactis cum Serenitatis suae
Praedecessoribus Majoribusque, praeci-
pue vero ultimae cum Avo suae Sereni-
tatis Anno millesimo sexcentesimo unde-
cimo initae transactioni inhaerentes, An-
no praesenti millesimo sexcentesimo qua-
dragesimo nono, die duodecima quinta
Februarii, in persona primi Legati Illu-
stris Volfgangi a Kreuzen, homagio ac
juramento in animam suae Serenitatis a
dicto Legato, sufficienti speciali manda-
to seu plenipotencia ad id instructo, prae-
stito in Aula publici Consilii Arcis nostrae
Cracoviensis, Senatoribus lateri nostro
affidentibus, Officialibus et Alicis nos-
tris, magnaue praesentia Nobilitatis
praesentibus (nemine circa totum actum
contradicente vel protestante) per novi
Vexilli traditionem investivimus, institui-
musque, ejusdem Patruo Illustrissimo
CHRISTIANO GUILHELMO, Marchioni
Brandenburgensi, in Prussia Duci, ejusque
haeredibus masculis, per admissionem e-
jus ad contactum Vexilli in persona alte-
rius Legati Illustris Joannis ab Hover-
berg, simultaneam Investituram dedi-
mus; prout etiam hisce secundum pacta
vetera, transactionem ultimam Anni
millesimi sexcentesimi undecimi, prioris-
que a Serenissimo olim Fratre nostro da-
tae, a Nobis renovatae modernae Inve-
sturae, Diplomatisque huius tenore, ei-
dem Serenissimo Electori & Marchioni
Brandenburgensi, in Prussia Duci, ejusque
haeredibus masculis legitimis feudi Duca-
tus in Prussia successoribus, in perpetuum

& individuum feudum omnes Ducatus ANNO
Prussiae terras, civitates, oppida, & arces, 1649.
videlicet arcem Konigsberg cum tribus ci-
vitatibus, item arces & oppida Lochste-
ten, Vargen, Gernau, Pobeten, Rudau,
Schaken, Laymen, Vomiten, Valdau,
Tapiau, Taplauken, Narkiten, Inster-
burg, Aldenburg, Vondorff, Gerdaven,
Angerburg, Nordenburg, Labiau, Lau-
kischen, Tyllse, Ragnet, Ropiten, Villen-
berg, Memel, Brandeburg, Kreutzburg,
Frodlant, Dominau, Barten, Lecen, Bal-
ge, Heiligembeill, Cinten, Landsberg,
Preuscheilau, Bartenstain, Seften, Seens-
burg, Rein, Rastenburg, Lik, Stradaun,
Joansburg, Holland, Libstid, Milhausen,
Morungen, Bassenheim, Ortelsburg, Oste-
rode, Holenstain, Naydenburg, Soldau,
Gilgenburg, Schipenpeil, Oteroslan alias
Deuszeylau, Preusmark, Libemul, Sal-
feld, Rysemburg, Marieverder, Tyren-
berg, Powanden, Gergenburg, Rosen-
berg, Gardensche, Neuchaut, Freistad,
Salau, Fischhausen, Bischofsverder, Me-
denau, cum omnibus & singulis subdi-
tis, vassallis, fructibus, dominiis, superio-
ritatibus, libertatibus & juribus, una cum
omnibus arcibus, civitatibus, foris,
villis, mansis, curiis, molendinis, mo-
lendariorum locis, censibus, vestigalibus,
redditibus, theloneis, servitiis, feudis spi-
ritualibus & saecularibus, lacubus, flu-
minibus, piscationibus, aquis, aquarum
decursum, ferarum lustris, ferarum mea-
tibus, venationibus, sylvis, nemoribus,
pascuis, pratis, actibus, etiam cum omni-
bus metallis, quae modo sunt, seu in fa-
turo fieri possunt, auro, argento, cupro,
stanno, plumbo, & salinis, supra & sub-
tus terram, similiter una cum omnibus
juribus, eminentiis & pertinentiis uni-
versis, nullis penitus exceptis, sic-
cut ejusmodi terras quondam Magistri
Generales & Ordo habuere, & usque ad
Ducem in locum Magistrorum creatum,
usu & fructu tenuerunt, in posterum per-
petue & haereditarie, in commune & in-
dividuum feudum tenendas, fruendas,
utendas & possidendas concedimus, tri-
buimus & conferimus. Ubi vero ipse
Serenissimus FRIDERICUS GUILHELMUS
Electo, Marchio & Dux in Prussia, sine
legitimis haeredibus masculis, vel ipsius
haeredes post obitum ejus sine legitimis
masculini generis feudi haeredibus ex hu-
manis concederent, dictae terrae, civita-
tes, oppida & arces ad ipsius Serenissi-
mum Patrum supra nominatum, nimi-
rum Illustrissimum CHRISTIANUM VIL-
HELMUM Marchionem Brandenburgensem
olim Administratorem Archiepiscopatus
Magdeburgensis, ejusque legitimos po-
steros

ANNO steros masculos, ex lumbis ejus descenden-
1649. tes, prout quisque eorum in Electoratu si-
bi successerit, cujus nomine alterum supra-
memoratum Electoralem Legatum, legi-
timo quoque ad id mandato instructum,
prout in prioribus Investituris & Inaugu-
rationibus admittus fuerat, ita & in hac
renovatione feudi ex singulari nostra gra-
tia, benigntateque, ac postrema cum Se-
renissimo JOANNE SIGISMUNDO transa-
ctione ad contactum Vexilli admittimus,
(ita tamen, ut postquam alicui ex illis a-
periretur suo ordine feudum Ducatus in
Prussia, ne per assentionem priorem E-
lectoratus aliqua in re praedjudicaret juri-
bus nostris & Regni nostri, quod habe-
mus legitime haereditarium ad Terras
Prussiae) derivari & devolvi debent, ita,
ut dictae terrae, civitates, oppida & arces,
ut divina ordinatione ejusmodi casus fu-
turis temporibus acciderent, de uno in
alium, & eorum feudi legitimos haere-
des masculos in ipso ordine, qui superius
expressus est, cedent & devolvantur, sine
nostro, haereditarioque & Regni Poloniae impe-
dimento & praedjudicio, ea ratione, ut quo-
ties se obtulerit ejusmodi casus devolu-
tionis de uno in alium Marchiones praedi-
ctos, & eorum legitimos feudi haere-
des masculos, debebunt illi, & quisque
eorum debeat Nobis & Successoribus
nostris Regibus & Regno Poloniae, infra
tempus debitum ac legitimum, de-
bitam subjectionem & feudi obligationem,
homagium praestare, neque prius feu-
dum Ducatus in Prussia accipere aut sus-
ceptum adire, a subditisve juramentum
exigere poterunt aut debebunt, quam
Nobis, Successoribusque nostris Regi-
bus & Regno Poloniae in propria perso-
na juramentum fidelitatis, homagium
praestiterint, praestiturosve idonea spon-
sione caverint. Quod si praedicti Mar-
chiones, divina voluntate sic disponente,
sine mascula prole feudi haerede legitima,
ex lumbis eorum ordine supra scripto pro-
cedente, decederent, tunc omnes & sin-
gulae terrae, civitates, oppida, bona &
arces supra scriptae ad Nos, Successores-
que nostros Reges & Regnum Poloniae,
sine omni impedimento & contradic-
tione, (incolorum tamen privilegiis & ju-
ribus salvis) devolvi debent & redire.
Debeat item Serenissimus Marchio Ele-
cto & Dux in Prussia, ejusque prae-
nominati successores & feudi haeredes pro
hac nostra in se beneficentia, Nobis &
Regno nostro tale obsequium praestare.
Quod ubi ratione concordiae & conces-
sionis feudi a quocunque, cujusvis emi-
nentiae & conditionis Principe seu Poten-
tatu impeteremur, aut Successores no-

stri impeterentur, tenebitur ipse Serenissimus ANNO
simus Marchio Electo & Dux in Prussia, 1649.
fia, aut ejus praedicti feudi successores
Duces in Prussia, in propria persona, u-
bique una cum omnibus subditis suis pro
summis viribus adesse. Quod vicissim
& Successores nostri Reges & Regnum
Poloniae in eodem casu facere debebimus
& debebunt. Quodsi quando Nos, &
Successores nostri Reges & Regnum Po-
loniae, alia quavis ex causa, tam ab in-
fidelibus, quam a quopiam alio impetere-
mur, & ipsi in propria persona ad bel-
lum cum subditis nostris proficisceremur,
aut Successores nostri proficiscerentur,
debeat dictus Serenissimus Marchio E-
lecto & Dux in Prussia, & ejus prae-
nominati feudi successores Duces in Prus-
sia, Nobiscum cum centum equitibus ar-
matis proficisci, & intra limites Terra-
rum Prussiae Nobis servire. Quodsi edu-
cere extra terminos Prussiae illum, aut
ejus successores in Prussia cum ipso equi-
tatu voluerimus, aut Successores nostri
voluerint, debebimus Nos & Successo-
res nostri in eosdem centum equites sti-
pendium tale praebere, quale aliis mer-
cenariis equitibus nostris dari solet,
si vero Nos vel Successores nostri velle-
mus ipsum Marchionem Serenissimum,
aut ejus nominatos posteros, Nobis &
Successoribus nostris majori comitatu ser-
vire, debebimus Nos & Successores no-
stri his omnibus militibus, quos ultra
centum praedictos conducere posset, mox
post egressum a domibus eorum sti-
pendium, quod nostris militibus dabitur,
quamdiu servierint, persolvere; si autem
plures, quam centum praedictos equites,
ipse Serenissimus Marchio Electo, aut
ejus successores Duces in Prussia educere
non possent, non debebimus Nos & Suc-
cessores nostri ab illo, aut successoribus
ejus Ducibus in Prussia plures exigere.
Praeter haec ex postrema transactione cum
Seren. JOANNE SIGISMUNDO Electore A-
vo ipsius Serenitatis inita, et conditioni-
bus ejus, idem Sereniss. Marchio Electo,
legitimique ejus feudi Successores, in aera-
rium publicum quotannis inferre tenebi-
tur et tenebuntur, triginta millia annua
floreorum Polonicae, triginta gros-
sis unumquemque computando. Quo-
ties vero, publica aliqua necessitate po-
stulante, in Regno publice tributum de-
cretum fuerit, totidem alia, nimirum
triginta millia, ejusdem valoris ac mone-
tae, ita, ut cum tributum in Regno sci-
tum fuerit, sexaginta millia ab eis de-
pendantur. Quarum quidem summa-
rum nomine, quoties numerata fuerit,
Thesaurarius Regni nostri, vel ad quos
Ffffff 2 ea

ANNO ea res pertinuerit idonee praedictum
1649. Serenissimum Marchionem Electorem,
Successoresque eius in Prussia Duces,
Ministrosve eorum liberare seu quie-
tare tenebuntur. Quoties etiam ne-
cessitas postulaverit, quatuor naves
tam Sereniss. Marchio Elector, quam
Successores ipsius legitimi in Prussia Du-
ces, ad tuendam oram maritimam Prus-
siae, suo sumptu habebunt. Quod si Nos
ipsi aut Successores nostri uti illis volue-
rimus, aut voluerint, de sumptu in il-
las faciendo cum iisdem tractabimus,
aut Successores nostri tractabunt, con-
stituentque. Alias etiam conditiones, de
quibus inter Sereniss. Parentem nostrum &
Avum Serenitatis ejus convenit, quaeque
peculiari scripto commemorati Sereniss.
Principis JOANNIS SIGISMUNDI Electoris,
sub ipsius chyrographo & sigillo conti-
nentur, debet ipse Serenissimus Ele-
ctor ac ejus Successores adimplere. Prae-
terea non debet ipse Serenissimus Mar-
chio Elector, ac ejus feudi praeinominati
successores Duces in Prussia quidquam
ex terris, civitatibus, oppidis, arcibus
& bonis praedictis vendere, verum si ad-
hoc illum, aut successores ejus ingens
urgeret necessitas, tenebuntur Nobis &
Successoribus nostris, tanquam Dominis
suis haereditariis, ante omnia denuntiare.
Quod si nos ipsi emere non curaverimus,
aut Successores nostri non curaverint, in
hoc casu ipse Serenissimus Marchio Ele-
ctor & Dux in Prussia, aut ejus legitimi
feudi haeredes seu successores, cui volue-
rint vel potuerint, liberam vendendi ha-
bebunt facultatem, Regalibus tamen no-
stris feudi & obsequiorum juribus sem-
per salvis permanentibus. Poterit autem
ipse Dux in Prussia & ejus feudi haeredes,
ubi necessitas urgens praeemeret, ex bo-
nis praedictis, quantum opus foret, impi-
gnorare, suis duntaxat vassallis & subdi-
tis, ut eadem bona unita & indivisa per-
maneant. Quae omnia & singula sub-
scripta, & quaecunque alia, quae Vassallus
& feudalis Princeps erga suum natura-
lem & haereditarium ac superiorem Do-
minum praestare ac observare tenetur,
quaeque spontanea voluntate se praestitu-
rum spondet ac recipit, debet ipse Se-
renissimus Marchio Elector & Dux in
Prussia, ac ejus feudi haeredes legitimi
successores firmiter & inviolabiliter ad-
implere. Nosque vicissim illum & Suc-
cessores ejus omnigratia & favore Regio
complecti ac illos in juribus & immuni-
tatibus eorum conservare pro Nobis &
Successoribus nostris Regibus & Regno
Poloniae pollicemur: juribus nostris Re-
galibus directis; & supremi domini nostri

ac Regni nostri & incolarum Ducatus fal-
vis per omnia manentibus. In quorum o-
mnium fidem & testimonium praesentes
manu nostra subscripsimus & sigillo Regni
communiri mandavimus. Datum Craco-
viae decima quinta Februarii Anno Domini
millesimo sexcentesimo quadragesimo no-
no, Regnorum nostrorum Poloniae & Sue-
ciae Anno primo. Praesentibus Reveren-
dissimo, Reverendis, Magnificis, Venerabi-
libus & Generosis Matthia Lubienksi Ar-
chiepiscopo Gnesnen. Legato Nato; Regni
Primate, Primoque Principe, Petro Gembi-
cki Episcopo Cracoviensi, Duce Severiae,
Nicolao de Olexow Gnievofz Vladislavi-
enti & Pomeraniae, Andrea Szoldrski Po-
lnanienksi, Paulo Piafeki Pramisliensi Ad-
ministratore Abbatis Clarae Tumba, Geor-
gio Tyfzkiewicz Samogitiae, Andrea de
Lesno Leszczynski Culmensi & Pomesa-
niae, Procancellario Regni, Stanislaw a
Burzenin Pstrokonski Chelmensi, Ad-
ministratore Abbatis Tynecensis, Epi-
scopis; Vladislao Dominico Duce in O-
strog & Zastaw Palatino Sandomiriensi
Luceorienksi Capitaneo, Nicolao Abra-
hamowicz Trocensi, Simone Szczawin-
ski, Brestensi Cujaviensi, Lancienksi,
Janussio Tyfzkiewicz Kijoviensi, Zyto-
miriensi, Jeremia Michaele Korybutu
Duce in Wisniowiec, Terrarum Russiae,
Kanioviensi, Georgio Chlebowicz Smo-
lenscensi, Petro Tarlo de Szczekarzo-
wice Lublinensi, Stanislaw Warfzycki
Masoviae, Paulo Warfzycki Podlachiae,
Palatinis & Capitaneis; Stanislaw Witow-
ski Sandomiriensi, Knyfzynensi, Zwolen-
ski, Michaele Comite in Tarnow Woy-
nicienksi, Alberto Lubienksi Siradiensi,
Pradecensi, Nicolao Duce in Klewan
Czartoryski Wolhyniae, Stanislaw a Brze-
zie Lanckoronksi Camenecensi, Ska-
lensi, Francisco de Zebrzydowice Ze-
brzydowski Lublinensi, Korczynensi,
Szerefzoviensi, Gabriele Stepkowski
Baclaviensi, Francisco Mniszech a Ma-
gna Konezyce Sandecensi, Sanocensi,
Andrea Koryciński Wislicienksi, Mathia
Pekoslawski Radomienksi, Zbigneo Go-
rayski Chelmensi, Boleslaw Cieklenksi
Czechoviensi, ... Charbički Brze-
zinenksi, Achacio Przyłeki Oswiecimen-
ski, Nicolao Łasciszewski Sochaczoviensi,
Stanislaw Cieciszewski Livenksi, Castel-
lanis & Capitaneis; Luca de Bnin Opa-
linksi supremo Regni Mareschalco, Le-
zayscensi, Georgio a Tenczyn Duce in
Ossolin, Sacri Romani Imperii Principe,
supremo Regni Cancellario, Lublinensi,
Brodnicensi, Lubaczoviensi, Lubovi-
ensi, Rycensi, Bohustaviensi, Adzelenksi,
Stanislaw Alberto Duce in Otyka & Nie-
swież,

ANNO swież, Supremo Magni Ducatus Litua-
niae Cancellario, Mevensi, Tucholiensi,
1649. Pincensi, Casimiro Leone Sapieha Pro-
cancellario Magni Ducatus Lithuaniae,
Slonimenksi, Wolpinensi, Luboszunensi,
Joanne Nicolao a Zurow Danikowicz
Thesaurario Regni, Premisliensi, Sambo-
rienksi, Drohobicensi, Rutnensi, Bolinenksi,
Kolenksi, Czerwonensi, Blonenksi, Michae-
le Gedeone Tryzna Thesaurario Su-
premo Magni Ducatus Lithuaniae, Sura-
zentksi, Mochiloviensi, Grodzinenksi Ad-
ministratore, Adamo in Czaſniki Kaza-
nowski Mareschalco Curiae Regni, Biel-
scensi, Warecensi, Koziensi, Solecensi,
Boryszoviensi, Neoforiensi, Joanne An-
tonio Tyfzkiewicz Mareschalco Curiae
Magni Ducatus Lithuaniae, Joanne Gem-
bicki Supremo Regni Secretario, Prae-
posito Miechoviensi, Decano Cracoviensi,
Cancellario Reginalis Majestatis, Marti-
no Starezewski Abbatis Trzemesnensis
Administratore, Cracoviensi, Varfavi-
ensi Canonicis. Francisco Dołmat Isaykow-
ski Vilnensi, Geranensi, Grodnensi Prae-
posito, Alexandro de Otok Zaleski, Sta-
nislao Naruszewicz Regni & Magni Du-
catus Lithuaniae Referendariis, Maximilia-
no a Tenczyn Ossolinksi Thesaurario
Curiae Regni, Samuele Rylski Rapstinen-
ksi, Kapinosensi, Felice Pac Magni Du-
catus Lithuaniae, Baclaviensi, Doroga-
liensi, Succamerariis; Casimiro Tyfzkie-
wicz Pocillatore Magni Ducatus Lithua-
niae, Christophoro Gembicki Incitore
Regni, Nicolao Danitowicz Subdapifero
Regni, Christophoro Potocki Subdapifero
Magni Ducatus Lithuaniae, Christopho-
ro Zawilza Notario Magni Ducatus Li-
thuaniae, Alexandro Lubomirski Comite
in Wisnicz Stabuli Regni Praefecto,
Sandomiriensi, Zatoriensi, Niepołomi-
censi, Boguslaw Radziwiłł Duce in Bie-
rze & Dubinki Stabuli Magni Ducatus
Lithuaniae Praefecto, Polseviensi, Ale-
xandro a Koniecpole Koniecpolski sup-
remo Regni Vexillifero, Piestaviensi, Kor-
szunensi, Plockiowiensi, Christophoro
Pac Magni Ducatus Lithuaniae Vexilli-
fero, Bogdano Oginski Vexillifero Cu-
riae Magni Ducatus Lithuaniae, Michae-
le a Zebrzydowice Zebrzydowski Ensi-
fero Regni Lanckoronensi, Sniatinensi,
Francisco Dubrawski Succamerario Pre-
misliensi, Nuntiorum Terrestrium in his
Coronationis nostrae Comitibus Mareschal-
co, Andrea a Magna Konezyce Mni-
szech Culinae Regni Praefecto, Oficensi,
Stanislaw Skarszewski Regente Cancel-
lariae majoris, Steżycensi, Wasilcovi-
ensi, Remigiano Piafeki Regente Cancel-
lariae minoris, Cantore Premisliensi,
Tom. IV.

Thoma Lezynski Abbate Wachiocensi ANNO
Supremo Thesauri Notario, Stephano 1649.
Wyżga Administratore Abbatis Siecie-
choviensi, Praeposito Leopoliensi, Con-
cionatore nostro, Carolo Czołanski Ab-
bate Coronoviensi, Zbigneo Ossolinksi
Abbate Pokriwnicensi, Alexandro Glem-
bocki Archidiacono Gnesnensi, Canonico
Cracoviensi, Praeposito Piotrkoviensi, An-
drea Trzebicki, Scholastico Plocensi,
Gnesnensi, Cracoviensi Canonico, Casimi-
ro Duce in Klewan Czartoryski Cano-
nico Cracoviensi, Thoma de Rupniow
Ujeyski Custode Gnesnensi, Praeposito
Varfaviensi, Canonico Plocensi, Francisco
Dembinski Cracoviensi, Luca a Bnin Opa-
linksi, Polnanienksi Succamerariis; Georgio
Lubomirski Comite in Wisnicz Generali
Cracoviensi, Chmielnicensi, Boguslaw a Le-
sno Leszczyński Generali Majoris Polo-
niae Praefecto, Constantino Comite in Wi-
snicz Lubomirski Sandecensi, Bialocer-
kiviensi, Hieronymo a Radziejowice
Radziejowski Łamzenksi, Kamionacensi,
Stephano Korycinski Oswiecimenksi, Mar-
co Sobieski Krasnostaviensi, Joanne Wie-
lopolski Biecenksi, Salinarum Administra-
re, Vladislao Marchione a Mirow Mys-
zkowski Grodecensi, Drahimenksi, Mi-
scienksi, Zbigneo Olesnicki Opoczynensi,
Joanne Zamoycki Kaluszyensi, Joanne
Sobieski Jaworoviensi, Baldovino a Ten-
czyn Ossolinksi Vislicensi, Stobnicensi,
Jacobo Comite a Rozrażew Rozrażew-
ski, Kuninensi, Stanislaw Sarbiejewski
Grabovecensi, Stephano Oborski Liven-
ksi, Andrea Koniecpolski Notario Campe-
stri Regni, Martino Dembicki Pocillatore
Sandomiriensi, Aulico nostro, Cubicu-
lario, Samuele Lipski a Lipie Ravensi,
Stanislaviensi, Joanne Alberto Lipski
Succamerario Ravensi, Junivladislavi-
ensi, Martino Nieborowski Succamerario
Sochaczoviensi, Sigismundo Donhoff So-
kaliensi, Capitaneis; Joanne Waglikow-
ski Terrarum Prussiae Ensifero, Gotfri-
do Buthler Capitaneo Pranensi, intimo
& primario Cubiculi nostri Familiari, A-
damo Działyński Capitaneo Białyciniensi,
Samuele Bal Vexillifero Premisliensi, Ca-
rolo Francisco Comiatk Aulico nostro,
Theodoro Donhoff Cubiculi nostri Fa-
miliari, Joanne Theodoro Maydel Ve-
natore Magni Ducatus Lithuaniae, Ca-
pitaneo Rigensi, Stanislaw Lezynski Me-
tricante Cancellariae majoris, Andrea
Stanislawski Pocillatore Leopoliensi, Ale-
xandro Nieborowski Archidiacono Ło-
viciensi, Canonico Gnesnensi, Gabriele
Litofzowski Gnesnensi, Vladislaviensi
Canonico, Secretariis; aliisque quam
plurimis Senatoribus, Officialibus Came-
rariis,

ANNO rariis, Aulicis & Secretariis nostris. Datum per manus Magnifici Georgii a Tenczyn Ducis in Ossolin, Sacri Romani Imperii Principis, supremi Regni Cancellarii, Lublinensis, Brodnicensis, Lubaczoviensis, Zabomlensis, Rycensis, Bohuslaviensis, Capitanei nostri.

JOANNES CASIMIRUS Rex.

Stanislaus Skarzewski
Regens Cancellariae
Regiae Mttis.

1656. *Pacta inter CAROLUM GUSTAVUM Sueciae Regem, & FRIDERICUM VILHELMUM Electorem Brandenburgensem, quibus hic Ducatum Prussiae pro Feudo Regni Sueciae recognoscit. Dat. Regiomonti 17. Januarii 1656. Vid. Tom. II. Part. I. Tit. Suecia. ad An. 1656.*

Faedis inter Eosdem contra quosvis, tam in Terris Eorum propriis, quam in illis, quas sibi in Polonia appropriaverant, militantes. Datum Marienburgi 15. Junii 1656. Vid. ib.

CCCXXVI.

Excerptum Faederis inter CAROLUM GUSTAVUM Sueciae Regem ab una, & Belgium Faederatum parte ab altera conclusi. Elbingae II. Sept. 1656. Ex Archiv. Nefuisiensi Principum Radiviliorum.

Omnibus iis conditionibus & commodis, de quibus in praesenti Instrumento inter Confederatos convenit, gaudeat Civitas quoque Gedanensis, salva atque integra fide, quam praedicta Civitas Regi Poloniae debet, ita, ut cesset inter S. Regiam Majestatem & Civitatem Gedanensem omnis hostilitas.

Faedis inter CAROLUM GUSTAVUM & FRIDERICUM VILHELMUM, quo Pacta feudalalia abolentur, atque Domui Brandenburgicae absolutum in Ducatu Prussiae dominium attribuitur. Datum Labiaviae ult. Oct. 1656. Vid. Tom. II. Part. I. Tit. Suecia. Anno 1656.

Dilucidatio quorundam Articulorum in praemisso Faedere contentorum. Dat. eodem die & Anno. Vid. ibid.

CCCXXVII.

Faedis perpetuum, quo Domui Brandenburgicae Ducatus Prussiae in supremum & absolutum, certis conditionibus, dominium ceditur. Datum Velaviae 19. Septembris Anno 1657. Ex Originali. Extat in Archiv. Regni Libr. 167. sub Litt. SN. num. 168. fol. 40.

In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, unici verique DEI Amen.

Notum sit omnibus; quod cum superioribus annis, eoque ipso tempore, quo Serenissimus, Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus JOANNES CASIMIRUS Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Czerichoviaeque, nec non Suecorum, Gothorum, Vandalorumque haereditarius Rex, inclutumque Poloniae Regnum, & M. Lithuaniae Ducatus Moscovitico bello, Cosacisque implicarentur turbis, Sueci infestis pariter armis eandem peterent Poloniam, tandemque in Prussiam Regiam ac Ducalem irrumperent, ita, ut ipse Serenissimus Princeps ac Dominus, Dominus FRIDERICUS VILHELMUS, Marchio Brandenburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius & Princeps Elector, Magdeburgi, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Castubiorum, Vandalorumque, nec non in Silesia Crosnae & Carnoviae Dux, Burgravius Norinbergensis, Princeps Halberstadi & Mindae, Comes Marcae & Ravensburgi, Dominus in Ravenstein, ejusque ditiones & subditi infestis Suecorum armis ac hostilitatibus, convocatis undequaque contra ipsum Suecicis copiis, ita peteretur ac urgeretur, ut cum ipsis ad pacta quaedam, premente necessitate, fuerit adactus; unde hostilia quaedam inter Serenissimum Poloniae Regem & Serenissimum Electorem Brandenburgicum infecuta patrataque fuerint; tantum per singularem Dei gratiam clementiamque, interveniente & mutuam concordiam Serenissimo ac Potentissimo Principe Domino D. LEOPOLDO, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae; Slavoniaeque; Rege, Archiduce Austriae, Duce Burgundiae,

ANNO diae, Styriae, Carinthiae Karniolaeque; per ipsius Consiliarium Camerae Aulicae, & ad hocse Tractatus Ablegatum, Illustrissimum & Excellentissimum Dominum Franciscum de Lisola, Dominum in Tyssen & Marienfeld, conciliante: tam Sac. Reg. Majestatis, quam suae Serenitatis Electoralis Plenipotentiarum, ex parte quidem suae Regiae Majestatis Poloniae, Reverend. Illustr. & Excellentissimus Dominus Venceslaus Comes in Leszno Leszczynski Episcopus Varmiensis, & Dominus Vincentius Corvinus Gosiewski supremus Thesaurarius, & Campiductor M. D. Lithuaniae, Vielisensis, Punensis, Marcoviensis Gubernator, Oeconomiarum Olitenis & Graudentis Administrator: ex parte vero Serenitatis Electoralis Illustr. & Excell. Domini, Dominus Otho liber Baro a Suerin, Dominus in Landsberg, Oldeviquehagen & Drevitz, haereditarius Electoratus Brandenburgensis Camerarius, Seren. Electoris Brandenburgensis Consiliarius status intimus, & negotiorum feudalium Director, nec non Serenissimae Electricis supremus Aulae Praefectus, Capitaneus in Oranienburg, & Dominus Christophorus a Somnitz, haereditarius Camerarius in Ducatu Pomeraniae, ejusdem Serenitatis Electoralis Consiliarius status intimus, Cancellarius in Pomerania Ducali, & Capitaneus Neostettinensis, necessariis ad hoc instructi mandatis, perpetuam Pacem, concordiam atque amicitiam inter praedictum Serenissimum ac Potentissimum Regem, Magnumque Lithuaniae Ducem, ejusque Successores, & Regnum Poloniae, Magnumque Ducatum Lithuaniae; tum Serenissimum Electorem Brandeburgum, quae Prussiae Ducem, ejusque Successores his, quae sequuntur, conditionibus pacti sint, instaurant atque concludunt.

I. Praedicta pax, quemadmodum in perpetuum fida & sincera erit, ita hoc ipso momento omnis inter utramque partem utriusque partis copias, milites, subditosque hostilitas cessabit, neutra pars in alterius damnum quicquam tentabit, aut tentari patietur, sed alter alterius gloriam, utilitatem & securitatem modis omnibus promovere studebit. Quicquid vero durantibus hisce bellis uni vel alteri parti tam in Regno Poloniae, quam in Prussia Ducali, aut singulis eorum incolis ab una vel altera parte, damnum, injuriarum, molestiarumve, sive per vim atque expeditiones militares, sive per actiones, ablationes, aut alios modos illatum fuisset, illud omne, utpote perpetua oblivione sepultum, nunquam ex-

suscitabitur, nec eo nomine tam Sacra ANNO Regia Majestas, Regnumque Poloniae, 1657. aut Provincia aliqua eidem unita, aut subditorum quisquam, cujuscunque gradus, dignitatis aut conditionis fuerit, quam Serenitas sua Electoralis, ejusque subditi, milites & ministri poterunt se invicem, aut singulorum haeredes vel terras, ditiones, belli duces, milites, subditos convenire, compellare, aut quidquam ab iis petere aut postulare, multo minus vi extorquere, sed ista omnia utrinque abolita erunt: ac deinceps alter alterius commodum promovebit, damna autem mutuo avertet, falvis nominibus & debitis civilibus inter Regni, Magni Ducatus Lithuaniae, & hujus Ducatus incolas ante vel durante hoc bello contractis, quibus solvendis unusquisque teneatur, neque iis, qui praesidia Electoralia per hoc bellum habuerunt, aut quovis modo cum Serenissimo Electore, aut ejus Officiariis in Regno Poloniae contraxerunt, hoc omne respectu amicitiae & intercessionis suae Serenitatis Electoralis, a sua Regia Majestate indulgebatur, & nulla in re ipsis contra pristina iura, reliquasque libertates omnes, qualescunque sint, absque ulla exceptione aut reservatione, quibus antea fruebantur, praepjudicio erit.

II. Qui hujus belli causa a Polonis & Electoralibus capti fuerunt, sine lytro, & relicta ipsis suppellectile, quae exstabit, pristinae libertati reddantur; si qui vero alterius signa secuti fuerint, atque militiae se addixerint, isti relinquuntur parti, nec reposcantur, bona immobilia & literaria documenta, quae ab utraque parte ratione hujus dissensionis arrestata, vel fisco addicta fuerunt, legitimis eorum Dominis restituantur, non obstantibus quibusvis donationibus, a quocunque vel quovis titulo factis.

III. Utraque Pars in modernis hisce bellorum tempestatibus sedulo communi saluti & defensionis intenta erit, contra quoscunque illius perturbatores, pacique & mutuae securitati stabiliendae, pellendisque e Regno Poloniae, Magno Ducatu Lithuaniae, & Ducatu Prussiae hostibus, unitis consiliis, viribus ac conatibus incumbet; non obstante quovis alio nexu aut conjunctione, quae huic aequisimae intentioni & reciprocae obligationi obstare posse viderentur, vigore autem hujus pacti pro rescisis habentur.

IV. Serenissimus Elector omnia, quae universum Poloniae Regnum, Magnumque Ducatum Lithuaniae & Episcopatum Varmiensis per hoc bellum, aut per

Gggggg 2

Tra

ANNO 1657. Tractatus Suecicus quocunque titulo occupavit, ac ipso facto possidet, statim atque hac conventio a sua Regia Majestate & Senatoribus ac principibus Regni Aulæque Officialibus eidem assistentibus ratihabita fuerit, restituet plenarie & absque ulla reservatione. Evacuatio locorum fiat per Commissarios utriusque partis communi consilio juxta solitam bellirationem, absque injuria & molestia ulla incolarum, & sine demolitione fortaliorum novorum & antiquorum, nisi id ex communi partium consensu quibusdam in locis expedire videatur, & sine ablatione rei tormentariae ad Episcopatum spectantis. Quorum intuitu, & aliorum praesertim infra specificatorum, & aliis justis de causis, Ducatum Prussiae iis finibus circumscriptum, quibus Serenissimus Elector illum olim jure feudali ante bellum exortum possidebat, ipse deinceps & descendentes ejusdem masculi, extoro ejus legitime provenientes, indeque descendentes omnes, donec quisquam supererit ex descendentes masculis suae Serenitatis Electoralis, jure supremi domini cum summa atque absoluta potestate sibi habebunt, possidebunt, regentque absque omnibus ante hac praestitis oneribus.

V. Quamquam vero Serenissimus Elector, ejusque descendentes omnes masculi omni prorsus vasallagii nexu, quo hactenus Regi & Reipublicae Poloniae obstricti fuerunt, iisque omnibus, quae inde dependent, liberentur, non tamen perpetua feudi alienatio inde sequitur; sed deficientibus masculis ex praememorata linea legitima Electorali descendentes, Serenissimis Regibus & Reipublicae Poloniae jus suum integrum in praefatum Ducatum reservatur, & tali pacto praefatus Ducatus a Republica Poloniae non avellatur, quae tamen reservatio interim ante casum existentem juri supremi domini Serenitatis suae Electoralis, ejusque descendentes nullo modo praedjudicabit.

VI. Promittit etiam sua Regia Majestas tam pro se, quam pro Successoribus suis, se in casu non existentium descendentes specialem habituros rationem Agnatorum Serenitatis suae Electoralis, nimirum Domus Culmbacensis & Onolsbacensis, & officia collaturum apud Regni Comitum, ut casu caducitatis existente, illi aliis praeferrantur, & ad successionem praefati Ducatus admittantur, sub iisdem feudi conditionibus & obligationibus, quibus antehac Serenissimus Elector ejusque Antecessores illum vigore Investiturae possederunt.

VII. Sua Regia Majestas atque Respublica Poloniae hoc ipso exsolvent status, ANNO 1657. Officiales, omnesque Prussiae Ducalis subditos priori juramento, quo hactenus obstricti fuerunt: cujus loco Serenissimus Elector juramento se ac subditos omnes Prussiae obstringet ad observantiam horum pactorum & foederis perpetui in termino extradendae ratificationis: & praeterea universi Prussiae Ordines, Magistratus, Officiales, arcium, portuum, fortaliorum, civitatum Praefecti jurabunt, se, casu caducitatis existente, Serenis. Regem ac Rempublicam Poloniae pro solis & immediatis Dominis agnitos, eisque omnem obedientiam fidemque debitam praestituros, idque in singulis Ducum Prussiae homagii coram Deputatis Serenissimi Regis ac Reipublicae Poloniae repetent, juxta formulam juramenti specialem, quae hic sequitur, de die vero ad praefatum juramentum decernenda cum sua Regia Majestate, vel ejusdem Legatis conveniet.

Ego N. N. juro, quod casu caducitatis existente, quo possessio plenumque dominium Ducatus Prussiae ad suam Regiam Majestatem Poloniae & Rempublicam pertinebit, juxta tenorem tractatus inter suam Regiam Majestatem & Serenitatem suam Electoralem die decima nona Mensis Septembris Anno 1657. inito, Serenissimum Regem Poloniae ejusque Successores & Rempublicam pro solis & legitimis ac immediatis Dominis meis agnoscam, eisque debitam fidem & obedientiam praestabo. Sic me Deus adjuvet per Jesum Christum, Amen.

VIII. Deficientibus masculis descendentes ex Linea Electorali praesenti, superstitibus faeminei sexus Marchionissis descendentes, aut his non exstantibus, propinquo gradu agnationis suam Serenitatem Electoralem, ejusque posteros attingentibus, quisquis in Prussiae Ducatu tum temporis succedet, summam persolvat, de qua inter Sacram Regiam Majestatem & Serenitatem suam Electoralem conveniet in ipsa ratificatione, quaeque ibidem exprimitur, donec autem exsoluta fuerit, occupare aut possidere dictis Marchionissis, aut supra dictis proximis haeredibus, licebit Praefecturam Interburgensem cum omnibus eo spectantibus praediis & Praefecturis Camerae, quas vocant vulgo Kammer-Ambter dictis, iisque omnibus omni meliori modo uti frui debebunt, hac tamen lege, ut quicquid ex fructibus dictae Praefecturae percipient, illud in defalcationem & extenuationem praefatae

ANNO 1657. fatae summae capitalis imputetur, quae persoluta, tenebuntur illam Praefecturam cedere legitimis Prussiae Possessoribus, nec ultra quicquid praetendere.

IX. Serenissimus Elector ejusque descendentes masculi, Barones, Nobiles, Civitates & Magistratus, ac subditos omnes Prussiae, cujuscunque gradus & conditionis sint, in avitis receptisque statutis, juribus & libertatibus, huic conventioni non derogantibus, conservabunt, manutenebunt, nec quidquam in contrarium attentabunt aut innovabunt vel a quovis attentari aut innovari patientur, ipsis quoque justitiam juxta jus Prussiae usitatum & receptum, caeteraque statuta & consuetudines administrari curabunt, si quis in inferioribus instantis gravatum se praetenderit, ad supremum Tribunal appellationum a Serenitate sua Electorali in Prussia Ducali erigendum provocare poterit, ibidemque decenti modo jus suum persequi, ulterior provocatio, si ordinaria, si extraordinaria, aut quocunque nomine veniat, nullum inveniat locum, Praeses autem & Assesores istius Appellationis, Judicii a Serenitate sua Electorali ejusdemque descendentes masculis constituentur ex Prussiae Ducalis indigenis & terrigenis, iisque illi juramentum praestabunt, nec subditi querelas suas ad Regem Regnumque Poloniae ullo modo deferre poterunt, aut ab iis admitti; similiter sua Regia Majestas ac Respublica Poloniae promittunt, casu devolutionis existente se praememoratas Statuum Prussiae libertates, privilegia, statuta, consuetudines, juraque recepta integra atque salva, dictis Statibus deinceps semper conservaturas, illosque in quiete & tranquilla possessione eorum omnium manutenturos, nihilque in iis omnibus innovaturos.

X. Loco vasallagii pristini Serenissimus Elector ejusque descendentes perpetuo ac inviolabili foedere Serenissimo Regi ac Regno Poloniae conjungentur, per quod utriusque partis stabilietur in perpetuum securitas, in eum, qui sequitur, modum.

XI. Serenissimus Elector ejusque descendentes fidam cum Serenissimis Regibus Regno Poloniae & Magno Ducatu Lithuaniae colent amicitiam & unionem: nunquam cum Serenissimorum Regum vel Regni hostibus aliquid foedus directe vel indirecte inibunt in praedictum Regis & Reipublicae, transitum hostibus per ditiones suas, portus & propugnacula, annonam quoque & comestum, ac quaecunque subsidii genus

Tom. IV.

ANNO 1657. ipsis denegabunt, nec portus suos ac munitiones ipsis quocunque modo vel titulo in possessionem tradent.

XII. Subsidia, quae in hoc praesenti bello Serenitas sua Electoralis Serenissimo Regi ac Reipublicae Poloniae conferre tenebitur, illa in particulari tractatu, ea de re inito, specificè designata sunt ac limitata, quae conventio vigore praesentis pacti per omnia servanda erit: quoties autem finito hoc bello, novum aliquod aliud bellum contra Serenissimum Regem ac Rempublicam Poloniae oriretur, sua Electoralis Serenitas ejusque descendentes tenebuntur 1500. pedes & 500. Equites Serenissimo Regi ac Regno Poloniae subministrare, quibus, postquam ex Ducatu Prussiae Ducalis educti fuerint, Rex Regnumque Poloniae sustentationem subministrabunt.

XIII. Vicissim vero Serenissimus Rex ejusque Successores & Regnum Poloniae, ac Magnus Ducatus Lithuaniae recipiam cum Serenitate sua Electorali ejusque Successoribus servabunt amicitiam, nullum hostibus ipsis aditum in suae Serenitatis Electoralis terras concedere, sed potius defensionem, conservationem ac securitatem Ducatus Prussiae omnibus modis consulere debebunt, praesertim si hujus conventionis vel subsidii missi causa (de quo supra) Serenissimo Electori ejusque Successoribus quisquam & quicunque fuerit, si in praesenti, si deinceps, bellum indicere, aut Ducatu Prussiae inferre voluerit, Serenissimus Rex & Regnum Poloniae adaequato ipsi subsidio subvenire tenebuntur.

XIV. Copiis Regiis, per Prussiam Ducalem, quando opus fuerit, iter patebit: sine maleficio tamen, noxa aut damno ullo incolarum, ordinabit quoque Serenissimus Elector ejusque descendentes, itinerum rationes, & quicquid inde dependet, idque ut eo rectius fieri possit, mature adventus exercitus Polonici aut turmarum, Serenissimo Electori aut Posteris ejus, vel in absentia eorum iis, quibus gubernatio Ducatus commissa fuerit, a sua Regia Majestate vel a Regni Generalibus vulgo Feldherren indicandus erit; ordinationi autem praedictae exercitus Polonicus ejusque Duces parere necesse habebunt: pariter liberum erit Serenitati suae Electorali ejusque posteris Prussiae Ducibus, eadem ratione & cautelis supra memoratis, per Poloniam & Prussiam Regalem, copias militares ducere.

XV. Navibus utriusque partis propriis sit liber cum omnimoda securitate praestanda aditus atque transitus per portus, Hhhhhh

ANNO 1657. tus, qui sunt in alterutrius partis dominio, absque præjudicio commerciorum atque fortaliorum & cum omnimoda eorumdem securitate, de qua inter partes deinceps conveniet. Libera quoque erit utrique parti in alterius ditionibus annonæ, commeatus, ac omnis subsidii bellici coëmptio, utraque pars in alterius partis terris militem conducere poterit; illam tamen eo nomine amice prius compellabit, atque desuper inter utramque partem de modo conveniet, prout fœderis atque amicitiae ac temporum ratio expostulabit, & hoc semper observabitur, ne ullum partibus incommodum, aut subditis damnum afferatur.

XVI. Exercitium Religionis Cathol. Romanae, prout ante hoc bellum Sueticum, juxta antiqua & recentia pacta, in Prussia viguit, aut vigere debuit, conservabitur aut restituetur: liberum erit eam profiteri volentibus, nec ullus unquam ex Ducalibus subditis jam eam profitentibus, aut in posterum eam professuris eam ob rem interpellabitur: Sacella itidem & Oratoria, ac bona omnia Ecclesiastica ipsis appertinentia ubivis, tam in confinibus quam alibi, integra, tuta & concessa illis erunt, in iisdemque liberum ex doctrina institutisque Catholicae Romanae Religionis exercitium habebunt: eo nomine turbabitur, perdeturve nemo Religionis Catholicae causa, ullam vim, injuriam, contumeliam, molestiamve perferet, & quicumque eos aliqua injuria affecerit, severe punietur: ad munera & honores iis, qui ex Catholicis idonei fuerint, liber erit aditus: quicumque etiam in Ducatu Catholici Barones, Nobiles, Civitates, jura patronatus legitimis acquisiverint modis, in locis, ubi jura illa ipsis competunt, iisdem uti ac frui absque impedimento ac contradictione poterunt. Si vero alii Compatrioti non Romanae Religionis addicti fuerint, inibi interque eos lis super ejus exercitio oriatur, a Commissariis, a Serenitate sua Electorali ex utraque Religione pari numero constituendis, componetur vel decidetur, juxta præscriptum Juris Canonici: Templum quoque Regiomontanum, cum suo Cœmeterio & locis ad id pertinentibus, ac fundatione, aliisque juribus receptis in eo statu, quo ante hoc bellum fuerunt, aut esse debuerunt, conservabitur. Personæ Ecclesiasticæ iis immunitatibus & foro in posterum gaudebunt, quibus hætenus gavisa sunt, aut gaudere debuerunt juxta pacta priora. Jurisdictio spiritualis Reverendissimi & Excellentissimi D. Episcopi Varmiensis, juxta pacta, intacta & integra conservabi-

tur, in Parochum & omnes alias Ecclesiasticas personas, Catholicae Religionis addictas, omnibus denique juribus, prærogativis ac libertatibus fruuntur, quæ tam in antiquis quam recentibus pactis & fundationibus contenta sunt, quæ hic in hac solum materia, denuo confirmantur, ac pro specificè expressis & declaratis habentur. Calendarium (novum) hætenus usitatum & receptum pariter retinebitur, similiter Sereniss. Rex Poloniae & Respublica pro se & Successoribus suis promittunt, quod in casu devolutionis nihil in præjudicium tam Augustano-Lutheranæ, quam Augustano-Reformatae Religionis innovabunt aut attentabunt.

XVII. Commercia inter Regni Poloniae, M. D. Litv. & Ducatus Prussiae incolas libera erunt ac secura. Circa controversias vero quascunque ratione commercii & omnium inde dependentium, vel eos spectantium, aut quæ ad illud quocunque modo referri possunt, Commissio instituetur ad instantiam partis poscentis, & omnia per Commissarios ex utraque parte, ad instantiam sive suae Regiae Majestatis, sive suae Serenissimae Electoralis Celsitudinis, pari numero intra spatium duorum mensium nominandos, amicabiliter componentur. In dominiis vero utriusque partis nulla nova theloneorum onera, tam terrestria, quam maritima, quæ ante hoc bellum non fuerunt, in gravamen cujuslibet imponantur, quod si aliqua e re communi de novo imponenda aut agenda videbuntur, id partium consensu fiet.

XVIII. Si super limitibus inter utramque partem, aut subditos utriusque partis, ratione videlicet limitum, aut etiam inter suam Regiam Majestatem ac Successores Reges, Regnum Poloniae ac M. D. Lithuaniae, & Serenitatem suam Electoralem, ejusque Successores circa observationem ac executionem fœderis ac praesentis Conventionis, aliave quavis de causa aliqua dubitatio aut controversia exoritur, per Commissarios ad instantiam tam suae Reg. Majestatis, quam suae Serenitatis Electoralis, intra bimestre spatium ab utraque parte aequali numero nominandos, quique, si opus sit, in rem praesentem jurent, amice componantur ac definiantur.

XIX. De pretio, valore, ac aestimatione monetæ, libetque ejusdem cursu per utriusque ditiones, quoties opus fuerit, amicabiliter conveniendum erit.

XX. Ad intercessionem Serenissimi ac Potentissimi Ungariae & Bohemiae Regis, per

* Alibi legitur trimestre.

ANNO 1657. noper præmemoratum Dominum Ablegatum suum interpositam, nec non Serenissimi Electoris Brandenburgici pro plenaria restitutione, & omnimoda securitate cognati Principis majorem in modum instante: Serenissimi Regis Poloniae Plenipotentarii perspectam & exploratam habentes suae Regiae Majestatis, cum erga ceteros omnes ad obsequium redeunt, tum specialiter erga Illustrissimum Principem Dominum Boguslaum Radziwili, Ducem Bierzarum, Dobinkorum & Sluciae, Sac. Rom. Imperii Principem, non uno documento literario testatam benignitatem, annuerunt & consenserunt, ut præfatus Princeps tanquam is, qui de facto cum debita submissione ad pristinam obedientiam, fidem & obsequium una cum suis omnibus jam redierit, & omni cum hostibus commercio renunciarit, atque in posterum Serenissimo Regi & Reipublicæ obsequium suum fidele voverit, non modo generalis amnistiae beneficio frui & gaudere possit, sed etiam speciali praesentis transactionis vigore in Ducatum suorum patrimoniorum & omnia bona ac jura, ipsi legitime competentia, in forma plenissima una cum suis restitutus ac restituendus intelligatur, neque ratione injuriarum, damnorum ac hostilitatum, quæ in hoc bello vel per ipsum, vel per ejus ministros aut milites acciderunt, per viam juris aut facti quisquam negotium aut molestiam ipsi, aut partes ipsius sequentibus facessere possit; sed omnia fidei amnestia & praeteritorum oblivione, hujus quoque pacificationis vigore sepulta censeantur, salvis nominibus & debitis civilibus, quæ nihilominus persolvenda erunt.

XXI. Fœdus hoc, & omnia in hoc Instrumento contenta sancte servatum iri utraque pars juramento promittet & in praesenti quidem Sereniss. Rex Poloniae, ac Senatores eidem assidentes hanc conventionem solenniter ratihabebunt, ac juramento firmabunt, promittentque in proximis Comitibus, aut proximo Conventu Comitiorum potestatem habente omnia, quæ his conclusa sunt, ratihabita iri, similiter Serenitas sua Electoralis illam pari modo ratificabit, ac juramento firmabit, atque hoc fœdus perpetuum, quotiescunque novus Rex Poloniae electus fuerit, aut Dux Prussiae in Ducatum successerit, ab utraque parte renovabitur confirmabiturque juramento desuper præstito, per Deputatos in animam Principalium jurantes, & si pars alterutra huic conventioni & fœderi contraverit, & decenter admonita satisfacere neglexerit, pars læsa monere tene-

bitur Mediatores, ac Serenissimos Reges ANNO 1657. & Status in Articulo sequenti nominatos, & eorum curam adhibere procurandæ satisfactioni, & huic stabiliendæ concordia rationi, utraque Pars sedulo insisteret, ut omnia amicabiliter æquis modis componantur.

XXII. Pro securitate, & horum patetorum firmitudine fidem suam quoque ut interponant Serenissimi ac Potentissimi Reges Hungariae & Bohemiae, item Daniae Norvegiaeque, denique Praepotentes Fœderati Belgii Ordines rogabuntur, ut injuriam aut vim contra hanc conventionem per se omni meliori modo consulant; atque debita ipsis satisfactio procuretur. Confecta autem sunt a supra nominatis Dominis Plenipotentariis hujus pacificationis & fœderis duo ejusdem tenoris exemplaria, a sua Regia Majestate Poloniae, & Senatoribus eidem assidentibus, atque a sua Serenissima Electorali Celsitudine Brandenburgensi intra sex septimanas ab infra scripto die ratificanda, & juramento firmanda, atque utrinque permutanda: quorum unum suae Reg. Majestatis Dominis Plenipotentariis exhibitum, alterum vero suae Serenitatis Electoralis Dominis Plenipotentariis traditum, utcunque autem in majorem fidem majusque robur a saepe dictis Dominis Plenipotentariis utriusque partis propriarum manuum subscriptione, sigillorumque appositione munitum & roboratum est. Acta sunt hæc Welaviae Prussorum die decima nona Mensis Septembris, Anno salutis humanae 1657.

VENCESLAUS de LESZNO, Episcopus Varmiensis, S. R. Majestatis Poloniae & Sueciae Plenipotentarius. mppr.

(L.S.)

VINCENTIUS CORVINUS GONŚIEWSKI, Supremus Thesaurarius & Campiductor M. D. Lit. S. R. Majest. Poloniae & Sueciae Plenipotentarius. mppr.

(L.S.)

FRANCISCUS de LISOLA, Serenissimi Ungariae & Bohemiae Regis Consiliarius, & ad hosce Tractatus pro mediatione Ablegatus. mppr.

(L.S.)

OTTO Liber Baro a Suerin, Plenipot. Electoralis. mppr.

(L.S.)

LAURENTIUS CHRISTOPHORUS SOMNITZ, Plenipotentarius Electoralis. mppr.

(L.S.)

Hhhhhh 2

CCCXXVIII.

ANNO
1657.

CCCXXVIII.

Specialis Conventio inter Poloniae Regem & Brandenburgi Marchionem de coniungendis armis ad expurgandam quibusvis hostibus Poloniam, Prussiasque Regiam & Ducalem, per eosdem Plenipotentiarios, iisdem loco, anno & die tractata & conclusa. Ex Archivo Regni Libr. SK. fol. 153.

Quandoquidem, Deo clementer annuente, Serenissimus Elector Brandenburgensis ad sinceram pacem & amicitiam cum Serenissimo Rege ac Regno Poloniae & Magno Ducatu Lituaniae, a quibus violento bellorum ingruentium ac necessitatis inevitabilis impulsu, invitus avulsus erat, feliciter redierit, ac perpetuo federe ita se Serenissimo Regi ac Regno Poloniae, & M. D. Lithuaniae coniunxerit, ut mutuam utilitatem, commodum ac securitatem sincere procurare, ac promovere teneantur. Ad quem scopum attingendum nil expeditius visum fuit, quam si communi ope, viribus ac consilio arma & studia conjungerentur, ad expurgandum quibusvis hostibus Poloniam, & totam Prussiam Regiam & Ducalem periculo liberandam, ac removenda omnia obstacula, quae communem utriusque partis tranquillitatem impediunt, & optatam pacem eo citius ac efficacius consequendum: circa quod specialis conventio inter partes, per eosdem Reverendissimum, Illustrissimos & Excellentissimos DD. utriusque partis Plenipotentiarios, nominatos in pacis Instrumento stabilita fuit, in eum, qui sequitur, modum:

I. Serenissimus Rex Regnumque Poloniae & Magnus Ducatus Lithuaniae, durante hoc bello, requisito armorum ac militum praesidio Serenissimo Electori Brandenburgensi, ejusque Statibus ac Provinciis tam in Imperio, quam hic in Prussia contra praememoratos hostes, vel quoscunque eorum confederatos & adherentes, quoties necessitas exigeret, succurrent: quibus Serenissimus Elector, quoties pro sua defensione in propriis ipsius Provinciis militabunt, victum & substantiam, prout proprio suo militi, suppeditabit.

II. Similiter Serenissimus Elector Brandenburgensis pro communi partium utilitate, toto hoc bello durante, instructum cum omnibus pertinentiis & re tormentaria habebit exercitum sex milium militum, partim equitum partim pedum, quibuscum vel ipse contra super descriptum hostem ager, aut cum Polo-

nis conjunget, juxta rerum exigentiam, ANNO habito desuper communi consilio, qui. 1657. bus, etiam si plures fuerint, similiter Serenissimus Rex ac Respublica Poloniae victum & substantiam, quamdiu propriis & in ipsorum territoriis sunt militaturi, subministrare debebunt: nec Serenitas sua Electoralis, pendente hoc bello quidquam ultra praedictum numerum militum subministrare tenebitur, nisi sponte volet.

III. Si Sueci aut eorum affectu conjunctionis odio, vel alio quovis colore intra decennium post hoc bellum finitum Serenissimum Electorem non solum in Ducatu Prussiae, sed & in Imperio, armis suis infestare tentaverint, Serenissimus Rex Poloniae & Respublica tenebuntur ipsi subvenire, & vicissim eodem casu Serenitas sua Electoralis per totum illud decennium post confectam pacem tenebitur subsidium Serenissimo Regi ac Republicae ad ipsorum defensionem, iisdem ut supra conditionibus, suppeditare. De quibus auxiliis sibi mutuo ferendis specialis declaratio fiet inter suam Regiam Majestatem & Serenitatem suam Electoralem in ipsa ratihabitione. Liberum quoque erit Serenissimo Electori amplecti foedus inter Serenissimam Domum Austriacam & Serenissimam Regem ac Rempublicam Poloniae initum, ac securitatibus omnibus in illo comprehensis frui.

IV. Quando utriusque partis conjunctione fuerint copiae, expeditiones militares omnes communi consilio, & utriusque partis Generalium consensu suscipiuntur, si in terris, ad Serenitatem suam Electoralem spectantibus, aut aliis in locis suae Serenitatis Electoralis causa tantum bellum geratur, belli directio ad Serenitatem suam Electoralem spectabit. Serenitate sua Electorali vero absente, omnia fient communi consilio, & si opus fuerit, de directione inter principales conveniat, habito respectu ad discrimina generalium. Similiter etiam quando copiae Electorales pro Serenissimo Rege aut Republica Poloniae certabunt, idem juris statuetur, de cetero salva erit utriusque partis Generalis in milites suos jurisdictio, & aequalis, semper inter milites utriusque partis laborum, secundum numerum eorundem proportionata distributio; in quocunque autem territorio copiae tam Regiae quam Electorales fuerint, ii, quibus annonae commeatusque cura commissa fuerit, ex aequo utriusque partis militibus, secundum eorum numerum, de sustentatione prospicient.

V. Neutra pars poterit sine alterius scitu, consensu, ac praesentia Deputatorum

ANNO
1657.

pacisci, nec arma deponere, antequam utrique parti de securitate omnimoda prospiciatur, ad plenariam partium satisfactionem. Serenissimus Elector Brandenburgensis in pace cum Serenissimo Magno Moschoviae Care includetur, cum omnimoda sua securitate & observatione foederis perpetui & conventionis cum Serenissimo Rege ac Regno Poloniae & Magno Duce Lithuaniae initae.

VI. Ceterum quum intuitu damnorum, periculorumque quae pendente bello Serenitatis Electoralis subeunda erunt, aliisque de causis aequum visum fuerit, suae Regiae Majestati & Republicae, ut propensionem suam & Regni erga Serenitatem suam Electoralem, ejusque inclutam Domum re ipsa demonstrarent, & illorum omnium dignam haberent rationem, aliquam ipsi congruam satisfactionem concedere. Et praeterea sua Serenitas Electoralis certam pecuniae summam, vel contributiones ad belli sumptus, & necessarios militum delectus praetenderit, Reverendissimus, Illustrissimi & Excellentissimi Domini Plenipotentarii suae Serenitatis Electoralis desiderio plene satisfacere summe optaverint, atque nonnulla, quae circa hoc pactum in mandatis habuerunt, declararint, tamen quum ad complanandum hoc negotium penitus atque sufficienter instructi non fuerint, res ista ad ulteriorem suae Regiae Majestatis declarationem aut conventionem in ipsa ratihabitione faciendam remissa est, ita, ut nihilominus pax interea concludatur. Interea vero Serenitas sua Electoralis declarat ac protestatur, se ante dictam declarationem seu ratihabitionem nullo modo velle obligari ad executionem eorum, quae in articulo quarto conventionis principalis de evacuatione locorum conventa sunt. Quae omnia sancte & inviolabiliter observatum iri pars utraque sub fide sua & juramento promittet, prout ex nunc Reverendissimus, Illustrissimi & Excellentissimi Domini Plenipotentarii, nomine Serenissimorum suorum Principalium, de facto promittunt, seque intra sex hebdomadas Serenissimi Regis ac Senatorum eidem assidentium uti & Serenitatis suae Electoralis ratihabitionem, nec non etiam in proximis Regni Comitibus eorum omnium, quae hic acta & conclusa sunt, plenam confirmationem procuraturos. In quorum fidem haec a saepe dictis Plenipotentariis propriarum manuum subscriptione, sigillorumque appositione munita roborataque sunt. *Velaviae Prussorum, die decima nona Mensis Septembris. Anno salutis*

Tom. IV.

humanae millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo. ANNO
1657.

VENCESLAUS de LESZNO, Episcopus Varmienfis, S. R. Majestatis Poloniae & Sueciae Plenipotentarius. mppr.

(L.S.)

VINCENTIUS CORVINUS GONŚIEWSKI, Supremus Thesaurarius & Campiductor M. D. Lith. suae Majest. Poloniae & Sueciae Plenipot. mppr.

(L.S.)

FRANCISCUS de LISOLA, Serenissimi Ungariae & Bohemiae Regis Consiliarius, & ad mediationem horum Tractatum Abligatus. mppr.

(L.S.)

OTTO Liber Baro a Suerin, Plenipot. Electoralis. mppr.

(L.S.)

LAURENTIUS CHRISTOPHORUS SOMNITZ, Plenipotentarius Electoralis. mppr.

(L.S.)

CCCXXIX.

*Confirmatio Pactorum Velavien-
sium; ubi quoque Praefectura By-
tom & Lavenburg Duci Prus-
siae in Feudum conferuntur, at-
que Elbinga cum territorio in
possessionem ceditur. Dat. Bid-
gostiae 6. Novembris. 1657. Ex
Originali.*

Nos JOANNES CASIMIRUS Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Czerniechoviaeque, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalarumque Rex hereditarius. Testamur praesentibus pro Nobis Successoribusque nostris Regibus & Regno Poloniae ac Magno Ducatu Lithuaniae, Nos universa & singula capita, pactis supra scriptis comprehensa, bona fide ex Senatus Consulto approbasse, confirmasse & ratihabuisse, prout ea hisce nunc ex Senatus Consulto approbamus, confirmamus, & ratihabemus, promittentes verbo Regio, & sub fide praestiti tam a Nobis, quam Consiliariis nostris, Officialibusque, lateri nostro assidentibus, juramenti, Nos praedictis pactis posthac constanter inhaeruros, curaturosque, ut omnia & singula partium capita, quae a nostra parte, ac Republicae Poloniae nomine promissa sunt, sancte & religiose observentur, imo impedituros, ne aliquopiam violentur, &

liiii

quo-

ANNO 1657. quoniam nonnulla ad Nos in negotio conjunctionis armorum & aliis remissa sunt, atque super iis sequenti ratione inter Nos & Serenissimum Principem Electorem super memoratum conventum est modo infra scripto, ea secundum conventionem initam addimus, illaque eandem vim atque vigorem cum superioribus articulis & Senatus Consulto habere volumus, atque hisce tribuimus, pollicemurque eadem fide jurata, in proximo Comitibus omnia, quæ superioribus articulis continentur, & quæ hic sequuntur, omnium Ordinum consensu confirmatum & ratihabitu iri. Igitur probe perpendentes, cum pericula, quæ suæ Serenitati Elect. terrisque ipsius per ipsam separationem à partibus Suecicis imminet, tum quantum interfit nostri atque Reipublicæ, vicinum Nobis Principem iustis devincere modis, tum imprimis quanta quamq; utilia Nobis Regnoq; Polon. per effectivam & actualem armorum Nobiscum conjunctionem, præstare sua Serenitas Electoralis deinceps possit officia, tam belli quam pacis tempore. Ad demonstrandam præterea singularem propensionem nostram, Regnique nostri erga suam Serenitatem Elect., ejusque Dominum Inclytam, suæ Serenitati Electorali ejusdemque posteris masculis, ex legitimo thoro ejusdem descendentes, pariter ex Senatus Consulto & consilio Dominorum Consiliariorum tam spirituum, quam secularium Regni nostri, duas Præfecturas Lunenburgensem & Bitoviensem, cum omnibus & singulis eorum subditis, vassallis, fructibus, libertatibus, eminentiis, censibus, proventibus, juribus & pertinentiis universis tenendas, habendas, fruendas, utendas, & possidendas in perpetuum jure feudi pro Nobis & Successoribus nostris Regibus Poloniae dedimus, concessimus, ac illum de eis ipsis arcibus & oppidis Bytau & Lunenburg investivimus, & tenore præsentium damus & concedimus, & investimus. Officiales nostros & incolas quoscunque ibidem juramentis & subjectionibus, quibus hætenus Nobis & Reipubl. obstricti fuerant, hoc ipso exolventes. Præterea de ampliori gratia & benevolentia nostra Serenitatem ejus ac illius hæredes ab omni juramento, nec non tributis & exactionibus quibuscunque, Nobis & Posteris nostris, ratione prædictarum arcium & oppidorum præstandis, dimittimus, & liberos facimus, prout olim a Ducibus Pomeraniæ eadem Præfectura Bytau & Lunenburg tenebantur. Pollicemur præterea pro Nobis & Successoribus nostris, dictum Sereniss. Principem

ac ejus Hæredes in prædictis arcibus & earum pertinentiis, quantum in Nobis est, defendere ac tueri. Tenebitur autem, & obligatus esse debet præfatus Sereniss. Elector ejusque Successores, ad singulas Successorum nostrorum Regum Poloniae Coronationes Consiliarios aut Officiales suos mittere, qui hoc ipsum jus feudale de præfatis arcibus & oppidis ad Regnum pertinens recognoscent, & literas ejus recognitionis & renovationis feudi, quæ gratis illis debent dari, a novis Regibus accipient. Quodsi aliqua legitima causa impediet, ut hoc officium & debitum in Coronationibus Successorum nostrorum non fecerint, nil ea negligentia illis detrimento afferre debet, dummodo alio brevi tempore post Coronationem id præstare curaverint. Ubi vero ipse Serenissimus Princeps Dominus FRIDERICUS WILHELMUS, Marchio & Elector Brandenburgicus, in Prussia Dux &c. sine legitimis masculis feudi hæredibus, vel eorum legitimi masculi feudi hæredes non relicta prole virili decederent, stirpsque & progenies eorum mascula & legitima deficeret, extunc prædictæ arcēs & oppida Bytau & Lunenburg, cum omnibus suis bonis, subditis, vassallis, fructibus, libertatibus, juribus, eminentiis & pertinentiis universis, ac cum pleno jure & possessione citra omnem difficultatem ad Nos & Posteris nostros Reges Poloniae redibunt. Et si quidem ad præfens Præfecturæ istæ a Donatariis nostris possidentur, ideo usum fructum, ante hanc cessionem ipsis debitum, atq; quidquid juris in illis habuerunt unquam, alia ratione dignisq; modis compensabimus, ita, ut vacua omnino possessio, & plena fructuum perceptio suam Serenitatem Electoralem ex hoc ipso tempore manere, neque quisquam ipsi ratione satisfactionis suæ negotium facessere debeat. Religionis Catholicæ exercitium in præfatis Præfecturis Lunenburg & Bytau, prout ad hanc usque diem fuit, liberum erit. Jurisdictio Episcopi Vladislavien-sis in Templis Catholicis Sacerdotesque integra maneat, proventus videlicet, decimar, census, & si qui sint alii, Parochis & Ecclesiis suis extradantur, & renuentes ad extradendum a Præfectis ejusdem Serenitatis cogentur. Causæ tam Nobilium, quam plebejorum matrimoniales ad Forum Ecclesiasticum pertinebunt, Nobilitas juribus, privilegiis bonisque suis eodem modo, ac sub immediato dominio nostro utebatur, utetur, frueturque sub sua Serenitate Electorali. Decreta rerum judicatarum, prout sub immediato dominio nostro lata sunt, in-

violata

ANNO 1657. violata maneat, gubernationis & ap-
pellationum ratio eadem erit, quæ fuit
sub Ducibus Pomeraniæ, salvis privile-
giis. Jura patronatus Regia reservantur
ejus Serenitati Electorali, & Nobilibus,
si quæ habent, juxta privilegia & usum
eorundem, ita tamen, quod juxta decla-
rationem, circa hanc conventionem ab
ejus Serenitate factam, ad Ecclesias Ca-
tholicas Parochiales præsentabit ejus Se-
renitas Electoralis Sacerdotes Catholicos,
ad commendationem Episcoporum Vla-
dislavien-sium, ab iisdem Episcopis Vla-
dislavien-sibus instituendos, ita, ne Ec-
clesia ultra duorum mensium spatium va-
care possit.

Propter eandem armorum conjunctio-
nem, & supra memoratas alias rationes
suæ Seren. Elect. Civitatem Elbingensem,
cum toto ejusdem districtu & territorio,
pleno domini jure sibi habendam, possi-
dendamque una cum redditibus, qui inde
ad Reges Regnumque Poloniae olim de-
ferebantur, concedimus, promittimus-
que, quod, quamprimum ex potestate
Suecorum erepta, aut recuperata fuerit,
nemini, quam suæ Serenitati Electorali
vacua ejus possessio tradi debeat, citra
ullas prætensiones, vel dilationes, præ-
sidio suæ Serenitatis munienda, sine ul-
lo sumptu Regis & Regni.

Quam quidem Civitatem Elbingen-
sem eodem modo possidebit, tenebitq;
& ea fruetur sua Serenitas ejusque pos-
teri, atque a Nobis & Regno Poloniae,
ad hoc ultimum bellum Suecicum 1655.
tenebatur & possidebatur, etiam quoad
commercium, & jura aliarum civitatum
nostrarum Pruthenicarum, nulla præ-
terea nova telonea instituendo.

Commissio, quoties opus fuerit, insti-
tuetur ab utraque parte pari numero
Commissariorum, omnium interesse ha-
bentium, ac imprimis civitatum nostra-
rum Pruthenicarum habeatur ratio, ne
illa in suis commerciis, omnibusque in-
de dependentibus præjudicium patiantur,
utque gravamina ac prætensiones, quas
inter se habere prætendunt, per Com-
missionem aboliantur, vocatis ad diem
Commissionis civitatum earundem Pru-
thenicarum Deputatis.

Religionis Catholicæ & Augustanæ
exercitium Elbingæ liberum sit, status-
que ejusdem Religionis Catholicæ idem
erit, prout ante hoc bellum fuit. Ju-
risdictio Episcopi in Sacerdotes Catho-
licos, prout ante, integra maneat. Jus
patronatus ejusdem Ecclesiæ Elbingen-
sis Catholicæ ad Nos spectabit, Tem-
plum Catholicis ademptum restituetur,
proventusque & fundi omnes Ecclesiæ

Catholicæ, quibus ante hoc ultimum bel-
lum Suecicum utebatur fruebaturque, re-
ddentur, Catholicis præterea ad Ma-
gistratum accessus patebit. De summa
juxta Articulum octavum fœderis per-
petui exolvenda conventum est, quod
hæredibus in dicto Articulo designatis
& descriptis, in casu ibidem expresso,
summa centum quinquaginta millium Ta-
lerorum Imperialium solvi debeat. Quæ
omnia cum bene expensa, ex Senatus
Consulto peracta atque conclusa sint, in
eorum fidem & majus robur, hoc instru-
mentum manu nostra subscriptum, figil-
lo insuper Regni nostri muniri jussimus.
Actum Bidgostia die sexta Mensis Novem-
bris, Anno Domini millesimo sexcente-
simo quinquagesimo septimo, Regnorum
nostrorum Poloniae nono, Sueciæ vero
decimo Anno. Præsentibus ut supra.

CCCXXX.

*Litteræ JOANNIS CASIMIRI Poloniae
Regis, quibus de subsidio bellico
sibi invicem per decennium dan-
do cum Duce Prussiae conveni-
tur, Eique Præfectura Drabi-
mensis ceditur pro centum vi-
ginti millibus Talerorum Impe-
rialium. Datum Bidgostia 6.
Novembris 1657. Ex Archi-
vo Regni Lib. SK. fol. 170.*

JOANNES CASIMIRUS DEI Gratia Rex
Poloniae, M. D. L. Russiae, Prussiae,
&c. Significamus &c. Quod ad tra-
ctandum cum Serenissimo Principe Do-
mino FRIDERICO GUILHELMO Marchio-
ne Brandenburgico, S. R. Imperii Archi-
camerario & Principe Electore, Magde-
burgensi, in Prussia, Julia, Clivia,
Montium, Sterini, Pomeraniæ, Cassu-
biorum, Vandalorumque, nec non in
Silesia Crofna Carnoviaeque Duce, Bur-
grabio Norinbergensi &c. certos depu-
tavimus Plenipotentiariorum, illique cum
suæ Serenitatis Electoralis Plenipotentia-
riis congressi, post constituta pacificatio-
nis & perpetui fœderis, inter Nos, Re-
gnumque nostrum Poloniae, ac ejus Se-
renitatem Electoralem Pacta, præterea
in alios de conjunctione armorum arti-
culos, quos pactis perpetui fœderis ad-
junctos hic pro insertis haberi volumus,
convenerunt, ac denique nonnullos ex
iisdem ad nostrum mutuum congressum
& colloquium distulerunt. Inter alia,
quæ ad Nos supradicti Plenipotentarii u-
trinque deputati rejecerunt, & remise-
runt, illud quoque Articulo tertio, de
liiii 2 con-

ANNO conjunctione armorum reiectum & remissum est, ut mutuo consensu determinaremus cum ejus Serenitate Elect. & quantitatem & qualitatem copiarum, quibus intra decennium, post hoc bellum finitum alter alteri subvenire teneatur. Itaque in hunc modum inter Nos convenimus, videlicet: quod Nos, seu Successores nostri Reges & Regnum Poloniae octo millia militum, hoc est, quinque millia equitum, tria vero millia peditum, ejus Serenitati Electorali, seu Serenitatis ejus Successoribus auxilii nomine submittere debeamus. Sereniss. vero Elector Nobis ac Successoribus nostris & Regno Poloniae medietatem harum copiarum, hoc est: duo millia equitum & duo millia peditum submittere debet. Quod vero attinet summam pecuniae, quam a Nobis et Regno ejus Serenitas Electoralis ad belli sumptus et necessarios militum delectus poposcit, quoniam id quoque ad Nos, Articulo sexto Tractatus de conjunctione armorum, reiectum & dilatum est, concessimus & concedimus ejus Serenitati Electorali ad sumptus belli et delectus militum, quos toto hoc bello, five citius five tardius finiendo, faciet, summam centum viginti millium Talerorum semel pro semper, intra tres annos, a data praesentium, exolvendam, ita, ut quolibet anno per hoc triennium quadraginta millia Talerorum Imperialium Nos et Respublica solvere teneatur. Majoris autem securitatis causa, et in eventum non solutionis summae praefatae centum viginti millium Talerorum, cum consilio DD. Consiliariorum nostrorum, tam spiritualium quam saecularium, et ex Senatus Consulto, inscribimus et obligamus arcem et oppidum Drahim, vigoreque praesentium in eundem Capitaneatum Drahimensem intromittimus ejus Serenitatem Electoralem, cum omnibus ejusdem Praefecturae Drahimensis vassallis, subditis, fructibus, libertatibus, emmentis, censibus, proventibus et pertinentiis universis ac singulis, nihil excipiendo, vel Nobis et Regno, aut Successoribus nostris reservando, pleno domini jure, cum omnibus utilitatibus inde venientibus tenenda, habenda et possidenda eoque, quoad praedicta centum viginti millium Talerorum Imperialium summa suae Serenitati Electorali, vel ejusdem posteris realiter pleneque exoluta fuerit. Et quidem tali ratione, ut post exitum triennii, a data praesentium, in casum non subsecutae solutionis, supra memorata sua Serenitas Electoralis, vel ejusdem Posteris, praedictam Praefecturam Drahimensem, cum omnibus ejus-

dem pertinentiis, supra expressis, pro ANNO 1657. pria auctoritate, facta tamen prius solutionis requisitione et denuntiatione, sine additione alicujus officii, in possessionem accipere, indeque omnes fructus percipere, usque ad plenariam inscriptae summae solutionem, jus, potestatemque habeat. In quem casum Nos, Successoresque nostri tenebimur et tenebuntur, possessorem vel tenentarium, sive donatarium praedictae Praefecturae alia condigna ratione compensare, suam Serenitatem et ejusdem Haeredes circa hanc inscriptionem tueri, et contra quemcunque evincere. Et hanc quidem conventionem, hisce literis comprehensam, superioribus pactis et articulis, generaliratificatione descriptis, addimus, eandemque vim et vigorem cum illis ex Senatus Consulto habere volumus. Quodsi ob non solutam praefatam summam intra decursum triennii, ejus Serenitas Electoralis supra dictam Praefecturam Drahimensem in possessionem suam acceperit, tunc Religionem Catholicam Romanam in eo statu, in quo nunc est, in eadem Praefectura Drahimensi conservabit. Jus patronatus autem ad Beneficia Ecclesiastica, in eadem Drahimensi Praefectura sita, Nobis, Successoribusque nostris Regibus Poloniae reservamus. In cujus rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo Regni communiri iussimus. Datum Bidgostiae die sexta Mensis Novembris, Anno Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo, Regnorum nostrorum Poloniae et Sueciae decimo Anno.

JOANNES CASIMIRUS Rex.

(L.S.)

Major. Canc. Regni.

CCCXXXI.

Cautio juris in Ducalem Prussiam Illustrissimo Principi Domino CHRISTIANO WILHELMO Marchioni Brandenburgensi. Dat. Bidgostiae 6. Nov. 1657. Indid. fol. 174.

JOANNES CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae &c. Significamus etc. Quod posteaquam Ducalem Prussiam concessimus, jure supremi domini, cum summa atque absoluta potestate Sereniss. FRIDERICO GUILHELMO Marchioni Brandenburgico, S. R. Imperii Archicamerario, et Principi Electori, Magdeburgensi, in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium etc. Ducem

ANNO Duci &c. Domino in Ravenstein ejusque 1657. descendantibus masculis, ex thoro ejus legitime procreatis, nihil per haec perpetui federis pacta, die decima nona Septembris Velaviae inita, & die sexta Novembris eodem Anno MDCLVII. a Nobis confirmata, derogare volumus, nec derogatum quidquam esse hisce literis nostris declaramus juri feudali, quod in eandem Ducalem Prussiam Illustrissimus Princeps Dominus CHRISTIANUS GUILHELMUS Marchio Brandenburg. pro se, legitimisque suis haeredibus masculis, patris, Anno millesimo sexcentesimo undecimo cum Serenissimo gloriosissimae recordationis Domino SIGISMUNDO III. Rege Poloniae & Sueciae, Parente nostro celsissimo, & Regno Poloniae initis, legitime acquisitum habet. Quod quidem jus ipsius inviolatum illi servatum iri, pro Nobis & Serenissimis Successoribus nostris pollicemur. In quorum fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo Regni communiri iussimus. Datum Bidgostiae die sexta Mensis Novembris, Anno Domini MDCLVII. Regnorum nostrum Poloniae & Sueciae decimo Anno.

JOANNES CASIMIRUS Rex.

CCCXXXII.

Exemptio Incolarum Ducalis Prussiae a priori juramento. Ibid. Eodem die & Anno. Ind. fol. 175.

JOANNES CASIMIRUS Rex Poloniae &c. Significamus, quorum interest, universis & singulis. Quod omnes & singulos Ducalis Prussiae incolas, cujuscunque status, dignitatis, praesentiae, conditionisque fuerint, pro Nobis & Serenissimis Successoribus nostris Regibus Poloniae, & inclyto Regno Poloniae, a praestitis seu Nobis, seu Antecessoribus nostris Regnoque Poloniae, super pace perpetua Anni 1525. tum & transactione Anni 1611. juramentis, homagiis, sponfionibus cautionibusque quibuscunque, sponte, libere & de certa scientia absolvimus, dimissimus, relaxavimus, praesentiumque vigore absolvimus, dimittimus, relaxamusque, ita tamen, ut ad observationem pactorum, federisque perpetui, cum Serenissimo Principe Domino FRIDERICO GUILHELMO Marchione Brandenburgico, Sac. Rom. Imperii Archicamerario, & Principe Electore, Magdeburg. Prussiae, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, &c. Duce &c. Domino in Ravenstein, per Commissarios Plenipotentiariorum utriusque nostram die decima nona

TOM. IV.

Septembris Anni praesentis Velaviae inita & ANNO 1657. conclusa, ac a Nobis cum consensu Dominorum Consiliariorum nostrorum, tam spiritualium, quam saecularium, & ex Senatus Consulto die sexta Novembris Anno praesentis Bidgostiae additis certis articulis ratihabiti, nostroque & Senatorum ac Officialium, lateri nostro assidentium, juramentis confirmati, pro se, posteris, Successoribusque suis sese obstringant, & jurent coram Commissariis nostris, ea forma juramenti, quae in praefatis pactis Federis perpetui praescripta est, juxta quae eadem pacta suae Serenitati Electorali, ac ejusdem posteris masculini sexus, ejusdem feudi haeredibus, quousque ullus eorum extiterit, omnem fidem obedientiamque praestent, & si illorum nulli amplius extiterint, tunc demum Illustrissimo Domino CHRISTIANO WILHELMO Marchioni Brandenburgico, (si tunc supervixerit) ultimo ex tribus olim Fratribus, simultanee Anno 1611. cum Serenissimo Principe Domino JOHANNES SIGISMUNDO Marchione Brandenburg. &c. Duce in Prussia investitis, fidem obedientiamque juxta priora pacta praestabunt. In quorum fidem &c. Datum Bidgostiae die 6. Novembris 1657.

CCCXXXIII.

Reversales Electoris Brandenburgici FRIDERICI WILHELMI Regi Poloniae traditae, quod solutis sibi a Rege & Regno Polon. quadringentis millibus Thalerorum Imperialium Urbem Elbingam retradere debeat. Bidgostiae die 6. Novembris 1657. Indid. Lib. SN. fol. 40.

FRIDERICUS GUILHELMUS Dei gratia Marchio Brandenburg. Sac. Rom. Imperii Archicamerarius & Princeps Elector, Magdeburgi, Prussiae, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassubiorum, Vandalorumque nec non in Silesia Crosnae, Carnoviaeque Dux, Burgravius Norimberg. &c. Princeps Halberstadt & Minden, Comes Marcae & Ravensbergi, Dominus in Ravenstein. Notum testatumque facimus hisce Reversalibus nostris, quod quanquam sua Regia Majestas Poloniae & Sueciae in ratificatione & declaratione pactorum, inter suam Regiam Majestatem & Rempublicam Poloniae ac Nos Velaviae die decima nona Septembris Anni praesentis initorum, & postea Bidgostiae confirmatorum & juratorum, in satisfactorum Nobis pleno jure domini Urbem Elbin-

Kkkkkk

Elbin-

ANNO 1657. Elbingensem concessit: Nos tamen intuitu, & ratione factae Nobis remissionis quingentorum equitum de subsidio duorum millium vigore supra dictorum pactorum foederis perpetui Reipublicae Poloniae alias praestandorum, tum respectu declarationis nomine suae Regiae Majestatis & Reipublicae factae, quod muri, atque fortificationes omnes dictae Urbis Elbingensis ante retraditionem per nostros praefidiarios destrui debeant, promississe, & Nos haeredesque nostros obstrinxisse, quemadmodum hisce promittimus & obstringimus, quod dictam Urbem cum territorio, solutis Nobis a sua Regia Majestate & Regno Poloniae, ex propria pecunia publica quadringentis millibus Talerorum Imperialium a sua Majestate oblatis, iterum suae Regiae Majestati, ejusdemque Successoribus & Regno in proprium usum, pro se tantum eam redimentibus cedere, & retradere tenebimur, & posteri nostri tenebuntur. In cujus rei fidem haec manu nostra subscripsimus, & sigillo nostro Electorali firmari iussimus. Dadae Bidgostii die sexta Mensis Novembris, Anno Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo.

FRIDERICUS WILHELMUS
Electo.
(L.S.)

CCCXXXIV.

Formulae jurisjurandi, quo tam a Rege & Electore, quam a Senatoribus Poloniae, omnia Pacta praemissa firmata sunt. Ex Archivo Regni Libr. SN. fol. 41.

Ego JOANNES CASIMIRUS Rex Poloniae &c. juro super hac Sancta Evangelia pro me & Successoribus meis Regibus Poloniae, Magnisque Ducibus Lithuaniae &c. quod Pacta foederis perpetui cum Serenissimo Principe Domino FRIDERICO WILHELMO (tit. tot.) ejusdemq; Successoribus Marchionibus Brandenburgicis in Prussia Ducibus, per Commissarios meos die 19. Septembris Anno 1657. *Welavia* inita & transacta, in specie vero ea, quae ad Tractatum cum Nobismet ipsis remissa, atque hic conclusa sunt, in omnibus articulis, punctis & clausulis observabo & manutenebo, eaque ab omnibus subditis meis observari faciam, nec eisdem sive directe vel indirecte contraveniam, aut contravenire patiar; Promittoque in proximis Comitibus omnia, quae iisdem contenta sunt, ratihabitu iri. Sic me Deus adjuvet.

Senatorum vero Poloniae talis erat: ANNO 1657.

Ego N. Senator Regni Poloniae, juro super S. Dei Evangelia, quod pro posse curabo, ut Pacta foederis perpetui cum Serenissimo Principe ac Domino &c. per Commissarios S. R. Majest. &c. observentur, nec iisdem a quopiam contraveniatur, utque in proximis Comitibus omnia, quae iisdem contenta sunt, ratihabeantur.

Juramentum Serenissimi Electoris Brandenburgici.

Ego FRIDERICUS WILHELMUS Marchio & Elector Brandenburgicus, in Prussia Dux, juro super hac Sancta Dei Evangelia pro me, & Successoribus meis Marchionibus Electoribus Brandenburgicis, in Prussia Ducibus, quod Pacta foederis perpetui cum Serenissimo & Potentissimo Principe Domino JOANNE CASIMIRO Rege Poloniae &c. &c. Ejusdemque Successoribus Regibus Poloniae, Magnis Ducibus Lithuaniae, per Commissarios meos die decima nona Mensis Sept. An. Dom. 1657. *Welavia* inita & transacta, in specie vero ea, quae ad Tractatum cum sua R. Majest. remissa, atque hic conclusa sunt, in omnibus articulis, punctis, clausulis observabo, & manutenebo, nec eisdem directe sive indirecte contraveniam, aut contravenire patiar, subditosque meos omnes Ducatus Prussiae corporali juramento obstringam ad observantiam supra dictorum Pactorum & Foederis perpetui. Sic me Deus adjuvet.

CCCXXXV.

Puncta duo ex Tractatu LEOPOLDI 1658. Hungariae & Bohemiae Regis, atque FRIDERICI WILHELMII Electoris Brandenburg. Poloniam concernentia. Dat. Colonia ad Spream die 30. Januarii 1658. Ex Archivo Nesvis. Principum Radivilorum.

I. Inprimis foedera defensiva, jam antea tam inter dictos Serenissimos & Potentissimos Hungariae & Bohemiae, Poloniaeque Reges, quam eosdem etiam & Serenissimum Electorem Brandenburg. recenter inita, in suo vigore maneat, prouti per hanc Conventionem corroborantur.

II. In praesenti vero, cum dictus Rex Sueciae, contra jus induciarum, Regi, Regnoque Poloniae, in Instrumento Pacis Monasteriensis & Osnabrugensis com-

* Tom. I. pag. 317.

CCCXXXVI.

ANNO 1658. 1

Approbatio per Leszczynium Poloniam Palatinum, nomine Regis Poloniae facta. Absque Dato. Indidem.

Cum ad instantiam Sereniss. ac Potent. Poloniae ac Sueciae Regis, Domini mei Clement. ac Reipubl. hodierna die Conventio inter Seren. & Potentiss. Hungariae & Bohemiae Regem, & Ser. Electorem Brandenburgicum de operationibus bellicis contra Regem Sueciae, & mutua omnium defensionem, & securitatem stabiliendam, ac inprimis ad pacem restaurandam facta sit, ideo ego infra scriptus fidem facio, hanc praedictam Conventionem Sereniss. ac Potent. Regi, Domino meo clementissimo, gratam fore, eamque in iis, quae suam R. Majest. concernunt, approbandam & acceptandam esse, hoc scripto meo promitto.

CCCXXXVII.

Declaratio, quod Pax Olivensis 1660. juribus Ducis Prussiae, praecipue quoad traditionem Elbingae, nocere non debeat. Dat. Varaviae 26. Jun. 1660. Ex Archivo Nesvis. Principum Radivilorum.

Nos JOANNES CASIMIRUS DEI Gratia Rex Poloniae, &c. Significamus &c. Quod cum Illustrissimi, Illustres, Magnifici & Generosi, nostri & Reipublicae Commissarii, ad Tractatus pacis perpetuae inter Nos, Regnumque nostrum Poloniae, & M. D. Lithuaniae, nostrosque Foederatos & belli Socios ab una, & Serenissimum Regem Regnumque Sueciae parte ab altera, Olivae institutos, Illustrissimis, Illustribus, Magnificis & Generosis, Serenissimi Electoris Brandenburgici Commissariis Articulum separatim, declaratorium Articuli secundum, qui de Amnestia & Redintegratione iurium in Instrumento pacis haberetur, ut sequitur, ediderint, isque a Partibus acceptatus sit.

„ Nos infra scripti S. R. Majest. Reipublicaeque Poloniae ad Tractatus Polono-Sueticos Legati Plenipotentarii, notum facimus, quorum interest, vel ulla ratione interesse poterit, universis et singulis. Quandoquidem Instrumento pacis principali hodie subscripto Articulus Amnestiae, in quo tam communiter, quam singulorum jura redintegrantur, forma generali conceptus est, et nulla specialis

Kkkkkk 2

acqui-

ANNO 1658. prehenso, bellum intulerit, ac Serenitatem suam Electoralem in Ducatu ejusdem Prussiae infestis aggressus sit armis: Tum denique Regiam quoque Hungariae & Bohemiae Majestatem eodem involverit bello, illudque adhuc trahat, & arma sua tam in dicto Regno Poloniae, quam alibi etiam teneat, ejusque infesta, tam in Suam Regiam Hungariae & Bohemiae Majestatem, quam Serenitatem suam Electoralem molimina & apparatus, ex authenticis documentis abunde pateant, atque hinc ex communis ditamine rationis nulla secuta pax speranda, sed certae hostilitates expectandae sint, ideo conventum est, quod Foederati pactis inter se initis insistendo, & copiis suis certum numerum, scilicet Serenissimus & Potentissimus Hungariae & Bohemiae Rex sex mille equites, & quatuor mille pedites, qui huic operationi juxta rationem bellicam & communia consilia operam navabunt. Postquam vero communibus armis hostis vires eo redactae fuerint, ut libera communicatio cum Serenissimo Daniae Rege pateat, ita ut Foederati, quoties opus fuerit, copiarum supplementa a praefato Serenissimo Rege Daniae percipere, cum eodemque se pro libitu conjungere valeant, tunc liberum erit, suae Regiae Majestati Hungariae & Bohemiae quatuor millia, ex praememorato decem millium numero, si res ipsius ita postulaverint, ad alios usus revocare: Serenissimus autem & Potentissimus Poloniae & Sueciae Rex quatuor mille equites, tres mille dragones & pedites, sic tamen, ut si ratio belli et necessitas majores vires & numerum postulaverit, is numerus ac vires ad tria vel quatuor millia augebuntur: Serenissimus vero Elector equites quatuor mille quingentos, & pedites bis mille & quingentos, cum conveniente utrinque tormentorum bellicorum apparatu, inter se conjungere, & hunc exercitum in dictum Regem Sueciae ejusque copias educere, & bellum ab ipso inchoatum contra eundem, sive in Polonia, sive alibi, ubicumque locorum, id, cum ejusdem belli ratio, tum pacis reducendae consilia requirunt, gerere, idque ita junctis viribus tandiu prosequi velint, donec considerata communibus votis pax & securitas constituatur. Si copiae praedictae bello huic patrando non suffecerint, de majoribus comparandis, pro temporum rerumque conditione inter partes conveniet, & tenebuntur interim istae omnibus sibi viribus, ubi opus erit, mutuo assistere.

ANNO 1660. **acquistorum tam in Prussia Ducali, quam extra eandem Serenissimo Electori Brandenburgico per Pacta cum S. R. Majestate Reque publica primum Velaviae, deum Bydgoſtiae inita, ac Constitutione Generali Comitiali approbata, suae Serenitatis Electoralis iurium, utpote independentiae Ducatus Prussiae, condescensionisque in feudum Bythoviensis et Leoburgensis Districtuum, in Palatinatu Pomeraniae existentium, tum et juris competentis in Civitatem Elbingensem, nec non Praefecturam Drahimensem, in eodem facta est mentio, ne id in praedictum memoratorum suae Serenitatis Electoralis iurium trahi posset, plures modificatione inclusionis praedictorum in praefato Article Amnestiae propositi fuere. Cum autem partibus nequaquam satisfacere tuto potuissent, tandem prudenti Illustrissimi & Excellentissimi Domini Christianissimi Regis Legati mediatione, ac indefesso studio maturandae pacis gratia convenit, ut peculiari Article, qui tamen pro inserto pacis Instrumento haberetur, ejusdemque valoris esse debet, ea ipsa jura Serenissimo Electori Brandenburgico caverentur, quod et factum est a Legatione Suetica per sequentem Articulum, tenoris eiusmodi:**

„Legatio Suetica declarat Serenissimi Regis Regnique Sueciae nomine, ea, quae in Instrumento pacis, Article secundo de redintegratione iurium disponuntur, non debere concernere ditiones, status, civitates, terras & loca, quae a sua Serenitate Electorali possidentur, nec eo trahenda; neque obſtare eundem Articulum, quo minus suae Serenitati Electorali Elbinga, iure, quod eidem suae Serenitati Electorali competere potest, tenenda tradatur, salvo de cetero ejusdem civitatis privilegiis, & immunitatibus, tam in Ecclesiasticis quam politicis, salvo itidem iure retractus conventionalis Serenissimo Regi & Reipublicae Poloniae quoad Elbingam. Qui quidem Articulus tanquam si in ipso Instrumento pacis esset insertus, ibidemque cum aliis appositus, ejusdem cum eo valoris (ut supra dictum est) esse haberique debeat.

Proinde & Nos infra scripti Legati Commissarii cum plena potestate Sac. Reg. Majestatis & Statuum Reipublicae eorundem nomine mentem nostram praesenti itidem Article, quem pro inserto, & ejusdem cum Instrumento pacis valoris haberi volumus, declaramus, palamque facimus, Articulum Amnestiae generalis in Instrumento pacis contentum, nullatenus posse vel debere iuribus suae Serenitatis Electoralis, tam antiquis, quam noviter

acquisitis, & in specie traditioni Elbin. ANNO 1660. **genſis civitatis juxta pacta cum sua Serenitate Electorali inita derogare & praedjudicare, imo eadem pacta in omnibus eorundem articulis, punctis & clausulis, salva & integra conservare, & manuteneri. In cujus rei fidem praesentem declarationem manibus nostris subscripsimus, sigillisque nostris gentiliis roboravimus die tertia Maji, Anno Domini 1660. in Monasterio Olivensi.**

Georgius Lubomirski Supremus Mareschalcus, Generalisque exercituum Regni, Joannes Comes de Leszno, Palatinus Poſnaniae, Majoris Poloniae Generalis, Mariaeburg. Korfunenſis Capitaneus, Nicolaus Prazmowski Episcopus Luceorienſis & Brestenſis, Regni Cancellarius Supremus, Christophorus Pac Suprem. Magni Ducatus Lithuaniae Cancellarius; Joannes Andreas Morſztin Referendarius Regni, Vladislaus Reji Theſaurarius Curiae Regni, Joannes Gniński Succamerarius Pomeraniae, Capiteanus Gneſnenſis.

Nos itaq; JOANNES CASIMIRUS eadem gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae &c. Promittimus & recipimus Regio nostro, Successorum ac Posterum nostrorum & Reipublicae Poloniae nomine, Nos praemissum Articulum, omniaque & singula in eo comprehensa capita approbare & ratihabere, sicuti vigore quoque praesentium approbamus & ratihabemus, ita, ut ejusdem auctoritatis, cum Instrumento principali esse debeat & haberi, nec passuros, ut ab ullo Reipublicae Statu, vassallo, Officiali aut subdito quovis modo violetur: cavemusque Diplomata ratificationis hujus pacis, tam hoc nostrum, quam Senatorum & Equestris Ordinis a Nobis & Republica Poloniae Lege comitali Delegatorum in proximis Comitibus Regni Generalibus Constitutionibus & Volumini Legum Reipublicae insertum iri. In cujus rei fidem & certitudinem haec manu nostra subscripsimus, & sigillo Regni communiri iussimus. Dabantur Varſaviae in Convocatione solenni die 26. Mensis Junii, Anno 1660. Regnorum nostrum Poloniae & Sueciae decimo tertio.

JOANNES CASIMIRUS Rex.
(L.S.)

Stephanus Hankiewicz Secretarius Reg. Majest.

CCCCXXXVIII.

Ratificatio ejusdem Articuli per Ordines Reipublicae. Dat. Varſaviae eodem die & Anno. Indidem.

Nos

ANNO 1660. **Nos Senatores & Equestris Ordinis a Serenissimo Rege & Republica Poloniae Lege Comitali Delegati Commissarii constare volumus, quorum interest universis & singulis. Quod cum Illustrissimi atque Excellentissimi Domini S. R. M. Domini nostri Clementissimi & Reipublicae Commissarii, ad Tractatus pacis perpetuae inter Sac. Reg. Majestatem, Dominum nostrum Clementissimum, Regnumque Poloniae & Magnum Ducatum Lithuaniae, eorundem Federatos & belli socios, ab una, & Serenissimam Regiam Majestatem, Regnumque Sueciae, parte ab altera: Oliva institutos, virtute potestatis a Sac. Reg. Majestate, tum & a Republica illis facta Illustrissimis & Excellentissimis Dominis Serenissimi Electoris Brandenburgici Commissariis articulum separatim declarationis articuli secundi, qui de Amnestia & de Redintegratione iurium in Instrumento pacis habetur, ut sequitur, eiderint, isque a partibus acceptus sit.**

Nos infra scripti Sac. Reg. Majestatis Reipublicaeque Poloniae &c. ut supra pag. 499. & seq.

Nos Senatores & Equestris Ordinis a Serenissimo Rege & Republica Poloniae Lege Comitali Delegati Commissarii promittimus, recipimus, vi potestatis Nobis a Republica concessae, nomine ejusdem, Nos praemissum articulum, omniaque & singula in eo comprehensa capita juxta Constitutionem Regni Anno 1659. approbare & ratihabere, sicuti vigore quoque praesentium approbamus & ratihabemus, ita, ut ejusdem auctoritatis cum Instrumento principali esse debeat, & haberi. Nec passuros, ut ab ullo Reipublicae Statu, Vassallo, Officiali, aut subdito quovis modo violentur. Cavemusque & promittimus, Diplomata Ratificationis hujus pacis tam Sac. Reg. Majestatis, quam hoc nostrum in proximis Comitibus Regni Generalibus Constitutionibus & Volumini Legum nostrarum insertum iri.

In quorum omnium fidem praesens haec approbatio manuum nostrarum subscriptione sigillisque, nomine Senatus, Celsissimi Primatis Regni, nomine vero Deputatorum ex Ordine Equestri, Illustrissimi Domini Succamerarii Pomeraniae, tanquam proxime praetitorum Comitiorum Mareschalci, firmata & roborata, eaque eandem vim atque robur, ac si omnium atque singulorum Deputatorum appensa essent sigilla, habitura est. Datum Varſaviae in Convocatione solenni die 26. Mensis Junii Anno Domini 1660.

TOM. IV.

Venceslaus Comes de Leszno Archi-episcopus Gneſnenſis, Casimirus Dux Czartoryski Episcopus Vladislavienſis, Joannes Stephanus Wydzga Episcopus Varmienſis, Thomas de Lezenice Episcopus Chelmenſis, Thomas Vieyski Episcopus Kiovienſis, Georgius Bialozor Episcopus Smolenscenſis, Severia & Czerniechoviensis, Joannes Carolus Kopec Palatinus Plocenſis, Casimirus Iwlaszewski Palatinus Brestenſis, Andreas Trzebicki Episcopus Cracoviensis, Dux Severia, Joannes Zawisza Episcopus Vilnenſis, Joannes Gembicki Episcopus Plocenſis, Nicolaus Stephanus Pac Palatinus Trocenſis, Vladislaus Comes de Leszno Palatinus Lancicienſis, Adamus Matthias Sakowicz Palatinus Smolenscenſis, Administrator Theſaur. Magni Ducatus Lithuaniae, Joannes Tarlo Palatinus Lublinenſis, Stanislaus Lasowski Palatinus Plocenſis, Alexander Naruszowicz Procancellarius Magni Ducatus Lithuaniae, Joannes Casimirus in Crasne Supremus Regni Poloniae Theſaurarius, Lomzenſis, Prasnicenſis Gubernator, Lucas Opalinski Mareschalcus, Christophorus de Grzymultowice Grzymultowski Castellanus Poſnaniensis, Alexander Sielski a Sielofz Castellanus Gneſnenſis, Joannes Wielopolski Castellanus Woynicenſis, Varſaviensis Gubernator, Sigismundus de Pleſzowice Fredro Castellanus Sanocenſis, Andreas a Przyima Przyjemski Castellanus Leneczenſis, Albertus de Mokronow Mokronowski Castellanus Ravenſis, Eremianus Dembinski Castellanus Rogozienſis Capiteanus Freydinenſis, Joannes Lubowicki Castellanus Chelmenſis, Joannes Lenowicz Mareschalcus Osmiainenſis Deputatus, Nicolaus Rosochacki Judex Terreſtris, Palatinus Trocenſis Deputatus, Joannes Chrapowicki Succamerarius Smolenscenſis Deputatus, Vladislaus Sycinski Dapifer Upitenſis Deputatus, Stanislaus Domaszewski Widlica Capiteanus Lukoviensis, Rotmagister Sacrae Regiae Majestatis, Albertus Opadski Succamerarius Varſaviensis, Capiteanus Latovicenſis Deputatus Terrae Varſaviensis, Albractus Lasocki Dapifer Terrae Wyſzogrodensis, Deputatus Ducatus Maſovia, Joannes Albertus Lipski Succamerarius Ravenſis, Inowlodienſis, Stanislawienſis Capiteanus, Georgius Tyſnicki Sacrae Regiae Majestatis Secretarius, Ducatus Ofwiecimenſis & Zatoryenſis Deputatus, Constantinus Alexandrowicz Subjudeſ Grodnenſis Deputatus, Samuel a Rudno Rudzienſi Vexillifer Czernenſis, Deputatus Ducatus Maſo-

ANNO 1660. Masoviae, Terrae Czernensis, Joannes Korfak Succamerarius Polocensis Deputatus, Christoph. Ant. Obrinski Succamerarius Nowogrodensis Palatinus. Deputatus, Martinus a Obory Oborski Succamerarius Terrae Livenensis, & ejusdem in Ducatu Masoviae Deputatus, Valerianus Petrikowski Succamerarius Rozanensis, Deputatus Ducatus Masoviae, Alexander a Bodziszlaw Wysocki Venator Palatinatus Brestensis, Deputatus Palatinatus Inowladislaviensis, Joan. Ignatius Bakowski Succamerarius Culmensis, Consiliarius Terrarum Prussiae Deputatus. Nicolaus Radzanow Labicki Succamerarius Gostinensis, & Deputatus Palatinatus Ravensis, Joannes Albertus in Mazenin Opacki Succamerarius Terrae Vifnensis Deputatus, Joannes Petrus Tucholka Notarius Terrestris Palatinatus Pomeraniae Deputatus.

CCCCXXIX.

1661. CAROLI II. Magnae Britanniae Regis Privilegium, Civitati Gedan. concessum, de commercio libere in Anglia ejusdemque portibus exercendo. Datum Westmonasterii die 10. Augusti 1661. Ex Tabulario Illustr. Comit. Zaluski Episcopi Kioviensis.

CAROLUS, &c. Omnibus ad quos &c. Cum Proconsules Civitatis Gedanensis literis suis ad Nos 28. die Mensis &c. a Nobis petierint, ut Statutum a Nobis promulgatum, quo prohibetur, ne ulla posthac mercimonia in Regna nostra invehantur, praeterquam in navibus vel nostratibus, vel eorum locorum propriis, ubi dicta mercimonia crescunt, aut fiunt; non extendatur ad praedictam civitatem, naviumque inde in Angliam commercia agentium: Nos ex gratia nostra singulari, & in testimonium amicitiae nostrae erga dictam civitatem declaravimus, ac praesentibus hisce declaramus, licere omnino dictis Gedanensibus nautis ac mercatoribus impofterum, sicut hactenus consueverunt, in portus & loca Regnorum nostrorum navigare, & ibi commercia agere. Proviso, quod dicti nautae & mercatores, vel eorum factores, jramento coram Officiariis nostris praestito confirmant, naves, quibus utuntur, aut ufuri sunt, ad Gedanenses proprie, absolute & in perpetuum pertinere, esseque ab ipsis fabrefactas, aut pretio emptas, non mercede solum conductas, quodque nautae supradictarum navium, aut ma-

ANNO 1660. jor eorum numerus, dictae Civitatis Gedanensis incolae sint. Proviso etiam, quod mercimonia, in dictis navibus onerata, vel oneranda, in territoriis dictae Civitatis, vel in Borussia crescunt aut fiunt, vel saltem aliunde in Portum Gedan. communiter primo advehantur, ut inde in alia loca & regiones transportentur. Quibus singulis rite praestitis & observatis, volumus, ut dicti nautae & mercatores Gedanenses libere navigent in Regna nostra, ibique commercia agant, absque metu confiscationis, molestationis, aut ullius periculi, non obstante praedicto Statuto. In cujus rei testimonium hasce Literas nostras Regali sigillo nostro muniri fecimus, & manu nostra subsignavimus. Data &c.

CAROLUS Rex.

CCCCXL.

Litterae JOANNIS CASIMIRI Regis Poloniae ad Electorem Brandenburgicum, de causis dilatae restitutionis Summae Elbingensis & Drabimensis. Dat. 20. Apr. 1667. Ex Archivo Capituli Cracoviensis.

Quae Bydgosciae inter Nos & Serenitatem Vestram pacta, & juramentis confirmata fuerunt, ea Nos omnia (praeter Elbingensis & Drabimensis summae restitutionem, ex causis rationabilibus dilatam) prompte & benevole adimplevimus, nostrumque Regium affectum non ignotis Orbi documentis plus quam abunde contestati sumus. Quod vero in traditione Elbingae & Drabimi, vel potius summarum non pari statim promptitudine respondeamus, ea Nobis taliter imputari non debent, quasi pactorum observationi minus a Nobis tribuatur; sed cum a Serenitate Vestra non adimpletas aliquas eorundem pactorum leges quivis facile dijudicaverit, hoc agebamus primum cum Legato Serenitatis Vestrae in Aula nostra residente, postmodum per Ablegatum nostrum Extraordinarium, ut super hisce intervenientibus opportuna tractatione, & decentibus officiis ultimarie componeremus. Aequo animo ferat Serenitas Vestra, paucis memorari, Brunsbergam ultra & praeter pacta Serenitatis Vestrae praesidio detentam, & gravibus contributionibus exhaustam fuisse, continuato aliquot annis bello Polono Moschovitico, in quo juxta pactorum tenorem Serenitas Vestra arma & studia, nempe ad expurgandam hoste Poloniae No-

ANNO 1667. Nobiscum conjungere obligata erat, tali officio Serenitatem Vestrae defuisse, novo postmodum exorto bello Cosarico, debitas equitum & peditum suppetias, quae sumptus nostros relevassent, & laborantem rem Poloniam adjuvissent, non subministrasse. Exinde minus causa habet Serenitas Vestra, quod frequentius expostulationibus existimationi nostrae onerosius utatur, quod aliquos quasi malevolos, & affectibus suis obsequentes, a justitia transversos in Aula nostra, & gente Polona supponat, quod non oblatam, sed obtrusam a Nobis bene merito Senatori Praefecturam Drabimensem, Nosque pactorum vel immemores Ananiae & Saphirae exemplis perstringat. Hisce talibus, aliisque diversis attentatis dignitatem & decus nostrum gravari, data hac literaria a Serenitate Vestra occasione, taciti praeterire non possumus, conscientia nostra & iudicio Orbis freti, Nos eximia, & saeculo isti rara amoris & benevolentiae nostrae testimonia erga Serenitatem Vestram dedisse, ejusque commodo & utilitatibus ad summum promovendis, re ipsa fuisse. Porro quod per Ablegatum nostrum nuper Serenitati Vestrae nomine nostro propositum est, idem nunc amanter repetimus, & cupimus, ut Serenitas Vestra revocatis in memoriam tot officiis, a Serenissimis Regibus Poloniae, Majoribus nostris, erga Majores suos, atque a Nobis ipsis nuper erga Serenitatem Vestram cumulatis, ea Nobis rigidius exigere desistat, quae difficillimo isto tempore praestare non valeamus. Vel si postulatis nostris nullum locum relinquere, ac gratificationem suam penitus denegare collibuerit, ut compensatis, quae superius attigimus dispensationibus nostris, in eum insuper modum Nobiscum convenire velit, ut parte aliqua copiarum auxiliarium, quas Nobis Serenitas Vestra ex pactis juratis submittere ad bella tenetur, eadem ac ejus posteris in perpetuum exsolvantur. Nos vero vicissim ab obligatione, tradendae Elbingae & Drabimensis Praefecturae, vel eorum potius loco numerandae summae conventae liberemur. Tali ratione Serenitas Vestra propensi erga Nos, Remque publicam Poloniam, & pactorum integritati, bonaeque correspondentiae consulenti animi reale documentum faciet, Nosque porro arctius sibi ac Domui suae Electorali obstrictura est. Interim Serenitati Vestrae longaevam valetudinem, & prosperos successus a Deo precamur.

CCCXLI.

ANNO 1670.

Renovatio Feudi super Lavenburg & Butam. Dat. Varaviae die 5. Jul. Anno 1670. Ex Archivo Regni Libr. RC. fol. 89.

MICHAEL Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kioviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czernichoviaeque. Universis et singulis manifestum facimus & contestamur. Quod cum Antecessor noster in Regno, Serenissimus & Potentissimus Princeps Dominus JOANNES CASIMIRUS Rex Poloniae & Sueciae, Serenissimo Principi Domino FRIDERICO VILHELMO, Marchioni Brandenburgensi, Sacri Romani Imperii Archicamerario, & Principi Electori, in Prussia, Magdeburgi, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassubiorum, Vandalorumque, nec non in Silesia Crostnae & Carnoviae Duci, Burgravioli Norimbergensi, Principi Halberstadii, Mindae & Camini, Comiti Marcae & Ravensbergi, Domino in Ravenstein, in Lavenburg & Bytau, Pactis Bydgosciensibus die sexta Novembris Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo confectis, & postmodum ab Ordinibus Reipublicae in Comitibus generalibus Varaviae Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo octavo confirmatis, ex causis in praedictis pactis expressis, suae Serenitati Electorali ejusdemque Posteris masculis duas praefecturas Lavenburgen. & Bitovien. cum pertinentiis, jure feudi pro se & Successoribus suis Regibus Poloniae dederit, concesserit, ac illam de praedictis arcibus & oppidis cum pertinentiis investiverit, atque per Commissarium suum in quietam possessionem miserit, eisdemque pactis cautum sit, ut idem Serenissimus Elector ejusque successores, a novo Poloniae Rege per Consiliarios suos, aut Officiales jus illud feudale de praefatis arcibus & oppidis, ad Regnum Poloniae pertinentibus, recognoscant, atque literas recognitionis & renovationis feudi a novis Regibus accipiant. Cumque Serenissimus Elector Brandenburgens. quae ipsi ex pactis illis praestanda incumbant, praestiterit, ac per Consiliarium suum intimum Magnificum Joannem Liberum Baronem ab Howerbecke in Eichmedien, in Baranowo & Geyerswalde, Electoratus Dapiferum haereditarium, jus istud feudale recognoverit tenore tali. „ Ego Serenissimi Electoris

LIIIIII 2

Bran-

ANNO Brandeburgici Consiliarius & Officialis
1670. ad recognoscendum juxta tenorem pactorum Bydgostiensium jus feudale de duabus Praefecturis Lavenburg & Bytau, cum omnibus & singulis earum pertinentiis, juribus, redditibus, & eminentiis, Delegatus Plenipotentarius nomine suae Serenitatis Electoralis, hoc ipsum jus feudale, ad Regnum Poloniae pertinens, a Sacr. Reg. Majestate Vestra, uti earundem Arcium & Oppidorum directo Domino recognosco, literasque ejusdem recognitionis & renovationis feudi, praedictis pactis conformes, a Sac. Reg. Majestate Vestra mihi extradi peto. Nos ratione habita pactorum sapientius memoratorum, suamque Serenitatem Electoralem, Serenissimamque ejus Domum pari affectu prosequentes, vigore praesentium praedicto Serenissimo Electori, ejusdemque Posteris masculis, ex legitimo thoro ejusdem descendantibus, duas memoratas Praefecturas, Lavenburgensem & Bitovienensem, cum omnibus & singulis earum subditis, vassallis, fructibus, libertatibus, eminentiis, censibus, proventibus, juribus, & pertinentiis universis, tenendas, habendas, fructuandas, utendas, & possidendas, in perpetuum jure feudi, pro Nobis & Successoribus nostris Regibus Poloniae, damus, concedimus, & de arcibus istis & oppidis Bytau & Lavenburg tenore praesentium investimus. Praeterea de ampliori gratia & benevolentia nostra, Serenitatem ejus, ac illius haeredes, ab omni iuramento, necnon tributis & exactionibus quibuscunque Nobis & Successoribus nostris ratione dictarum arcium & oppidorum praestandis, dimittimus & liberos facimus, prout olim a Ducibus Pomeraniae eadem Praefectura Bytau & Lavenburg tenebantur. Pollicemur praeterea pro Nobis & Successoribus nostris, dictum Serenissimum Principem, ac ejus haeredes in praedictis arcibus, & earum pertinentiis, quantum in Nobis est, defendere ac tueri. Tenebitur autem & obligatus esse debet praefatus Serenissimus Elector, ejusque Successores, ad singulas Successorum nostrorum Regum Poloniae Coronationes Consiliarios & Officiales suos mittere, qui hoc ipsum jus feudale de praefatis arcibus & oppidis, ad Regnum nostrum pertinentibus, recognoscant, & literas ejus recognitionis & renovationis feudi, quae gratis illis debent dari, a novis Regibus accipiant. Quodsi aliqua legitima causa impediti, hoc officium & debitum in Coronationibus Successorum nostrorum non fecerint, nihil ea negligentia

illis detrimenti asferre debet, dummo-
do alio brevi tempore, post Coronatio-
nem praestare id curaverint. Ubi vero
ipse Serenissimus Princeps Dominus FRIDERICUS VILHELMUS Marchio & Elector Brandenburgensis, in Prussia Dux, sine legitimis masculis feudi haeredibus vel eorum legitimi masculi feudi haeredes non relicta prole virili decederent, stirpsque & progenies eorum mascula & legitima deficeret, extunc praedictae arces & oppida Bytau & Lavenburg, cum omnibus suis bonis, subditis, vassallis, fructibus, libertatibus, juribus, eminentiis & pertinentiis universis, ac cum pleno jure & possessione, citra omnem difficultatem, ad Nos, Successores nostros Reges Poloniae redibunt. Religionis Catholicae exercitium in praefatis Praefecturis Lavenburgensi & Bitoviensi, prout ad hunc usque diem fuit, liberum erit. Jurisdictio Episcopi Vladislaviensis in Templis Catholicae Sacerdotesque integra manere, & proventus, videlicet decimae, census, & si quae sunt aliae, Parochis & Ecclesiis suis extradi, & renuentes ad extradendum a Praefectis suae Serenitatis cogi debebunt. Causa tam Nobilium quam Plebejorum matrimoniales ad forum Ecclesiasticum pertinebunt. Nobilitas juribus, privilegiis, bonisque suis eodem modo, ac sub immediato Dominio Regum Poloniae utebatur, utetur, frueturque sub sua Serenitate Electorali. Gubernationis & appellationum ratio eadem erit, quae fuit sub Ducibus Pomeraniae, salvis privilegiis. Iura Patronatus Regii reservantur ejus Serenitati Electorali & Nobilibus, si quae habent, juxta privilegia & usum eorundem, ita tamen, quod juxta declarationem circa Bidgostensem Conventionem, ab ejus Serenitate factam, ad Ecclesias Catholicas Parochiales praesentabit ejus Serenitas Electoralis Sacerdotes Catholicos, ad commendationem Episcoporum Vladislaviensium, ab iisdemque Episcopis instituendos, ita, ne Ecclesia ultra duorum Mensium spatium vacare possit. In cujus rei fidem praesentes recognitionis & renovationis ac concessionis feudi literas Regia manu nostra subscripsimus & sigillo Regni communiri iussimus. Datum per manus Reverendi in Christo Patris Domini Andreae Olszowski Episcopi Culmensis & Pomesaniae, Vicecancellarii Regni, Varaviae die quinta Mensis Julii Anno Domini MDCLXX. Regni vero nostri primo Anno. Praesentibus Reverendis, Magnificis, Generosis & Nobilibus, Joanne Gembicki Plocensis, Andrea Olszowski Culmensi & Pomesaniae, Vi-

cecan-

ANNO cecancellario Regni, Episcopis; Joanne
1670. Tarto Sandomiriensi, Vladislao Leszczynski Lancienfi, Vladislao Rey Lublinensi, Alberto Krasinski Masoviae, Joanne Gninski Culmensi, Palatinis; Casimiro Joanne Meciński Siradiensi, Alberto Mokranowski Ravenfi, Alexandro Ludovico Niezabitowski Belzensi, Rudzinski Czerfscensi, Joanne Oborski Varmieni, Castellanis; Joanne Clemente Branicki Curiae Regni Marechalco, Cypriano Paulo Brzostowski M.D.L. Referendario & Notario, Theodoro Donhoff Regni Succamerario, Venceslao Leszczynski Regni Incisore, Joanne Friderico ab Alten Bokun M.D.L. Pincerna, Generali Majore, Joanne Zaleski Praefecto Culinae Regni, Andrea Gembicki Curiae Regni Venatore, Stanislaio Lipski Cracoviensi & Plocensi Canonico, Majoris, Stanislaio Buzenski Gnesnensi & Varmieni Canonico, Minoris Cancellarium Regni Regentibus, Joanne Stanislaio Zbąski Decano Loviciensi, Gnesnensi, Varfaviensi Canonico, Josepho Bernardo Zebrzydowski Canonico Cracoviensi, Camerae nostrae Notariis, Andrea Leszczynski Abbate Czervinenfi, Hieronymo Olszowski Vielunensi, Kapinosensi Capitaneo, Reginalis Majestatis Stabuli Praefecto Generali, Alberto Opacki Varfaviensi, Capitaneo Polocensi, Vladislao Donhoff Pomeraniae, Joanne Tetwin Derpatensi, Succamerariis; Petro Kochanowski Radomiensis & Camerae nostrae Notario, Francisco Wesel Rozanensi; Joanne Leszczynski Ostrzeszoviensi, Capitaneis; Joanne Witwicki Gnesnensi, Constantino Brzostowski Vilnensi, Canonicis; Debski Decano Praemisliensi, Stanislaio Wegierski Praeposito Kijoviensi, Joanne Wolowski Varmieni & Culmensi, Georgio Donhoff Varfaviensi, Canonicis Secretariis nostris; Stronki Lublinensi, Nicolao Narzynski Plocensi Vexilliferis; Stanislaio Zurovski Dapifero Czerfscensi & decretorum nostrorum Curiae Regni Notario, Feliciano Wasowicz Narvensi, Alexandro Wolff Piascensi, Obornicensi, Joanne Korzeniowski Kostenensi, Grzybowski Grodzicensi, Stanislaio Wesel Ostroviensi Capitaneis; Boguslao Joanne Horain Iudice Generali, Joanne Suszczanski Proskura Pocillatore, Stanislaio Kowalowski Venatore & Nuntiis Kijovien. Martino Rostocki Thesaurario Leopoliensi, Joanne Georgio Przepedowski Gvardiae nostrae Capitaneo, Mathia Cielecki Iudice Marechalcali, Stanislaio Poniatowski, ... Cerekwicki, Stephano Hankiewicz De-

Tom. IV.]

cretorum Volhyniae Notario, Hieronymo Pinozi, Secretariis nostris; Gosiewski, Polubinski, Wolowicz, Stuszka, Szczuka, Martino Stroński, Camerae nostrae Familiaribus, Christophoro Orłowski Thesaurario Vilsnensi, Nicolao Wolowski, Joanne Mniszek, Francisco Chynowski Mensae nostrae Dapiferis; Gasparo Siemianowski, Joanne Pokrzywnicki, Andrea Casimiro Dunin, Regni Notariis; Zairski Linguarum Orientalium Interprete, Stanislaio Baczyński Secretario nostro & Cancellariae Regni, actusque praesentis Notario, aliisque plurimis Nobilibus Incolis Regni & Magni Ducatus Lithuaniae.

Post Recognitionem feudalem per Illustrissimum Dominum Joannem ab Howerbecke Deputatum Electoralem factam, Illustrissimus & Reverendissimus in Christo Pater Dominus Andreas Olszowski Episcopus Culmensis & Pomesaniae Procancellarius Regni, infra scripta legit.

Sacra Regia Majestas, Dominus noster Clementissimus, nihil sanctius ducit, quam ut antiquae necessitudinis, bonae amicitiae, & pactorum jura & nexus cum Serenissimo Electore Brandeburgico Duce in Prussia integre & inviolabiliter observentur. Cum igitur vigore pactorum Bydgostiensium, Gratitude Vestra, uti ejus Serenitatis Consiliarius & Officialis, atque ad hunc Actum specialis Plenipotentarius, jus feudale, super Praefecturas Lavenburg & Bytau, cum earum omnibus pertinentiis a Sacr. Reg. Majestate tanquam earundem Praefectarum naturali & directo Domino, ad praesens recognoscat, ejusmodi recognitionem Sacr. Reg. Majestas de Amplissimi Consilii sententia admittit, ac literas recognitionis ac renovationis ejus feudi, ex Cancellaria Regni extradi mandat: non derogando in futurum pactis, quae plures Consiliarios aut Officiales ad talem Actum requirunt, quam praecautionem Gratitude Vestra admittit, tum & salvo iuramento, quod per Consiliarios aut Officiales futuris temporibus, circa tales Actus praestari debere Sacr. Reg. Majestas & Senatus existimant, quae dubitatio ad Commissarios invicem nominandos, sive ad Mediatore juxta pacta pro amica compositione, ac definitione refertur. Denique ut ejusmodi Recognitiones in Coronationibus Regum Poloniae peragantur, neque sine legitima causa in aliud tempus differri possint.

Mmmmm

CCCXLIII.

ANNO
1672.

CCCXLIII.

*Oblata Renovationis Pactorum cum
Serenissimo Electore Brandebur-
gico.* Varaviae die 28. Mensis
Martii Anno Domini 1672. *Ex
Arch. Regni Libr. RB. fol. 79.*

MICHAEL Dei Gratia Rex Poloniae &c. Significamus etc. Oblatas esse ad Acta praesentia Metrices Regni Cancellariae majoris Literas infra scriptas papyraceas quatuor chartarum, sigillis 4. obsignatas et subscriptas, continentes in se Renovationem et Confirmationem Pactorum seu Foederum infra scriptorum, fanas, salvas et illaesas, omnique suspitione vacuas. Quarum tenor sequitur, estque talis.

„ In Nomine Sacrosanctae & Indiv-
duae Trinitatis.

Notum sit universis et singulis, quorum interest, vel quomodolibet interesse potest. Quod deducendo ad executionem perpetui inter Serenissimos et Potentissimos Reges et Rempubliam Poloniae ab una, Electoresque Brandeburgicos, in Prussia etc. Duces parte ab altera, Foederis, inconcussum robur firmitatemque habentia Pacta, et inprimis Articulum, quo disponitur: ut quotiescunque novus Rex Poloniae electus fuerit, aut Dux Prussiae in Ducatu successerit, idem Foedus ab utraque parte renovetur, confirmeturque juramentis desuper praestitis per Deputatos, in animam Principalium jurantes. Existente nunc casu novae in Republica Polona Electionis (constitutis prius ex mutua conventionione eidem actui die locoque infra expressis) alte memoratorum tam Regiae Majestatis, quam Serenitatis Electoralis Deputati Plenipotentiarum. A parte quidem Regia Magnifici et Generosi: Adrianus Zochowski Castellanus Vifnensis, et Albertus Opacki Succamerarius Varfaviensis, Sacrae Reginalis Majestatis Pocillator, ac Camerarius Regius, et Capitaneus Latovienensis; a parte vero Electorali Joannes Liber Baro ab Hoverbecke in Eichmedien, Baranowo, Geyerswalde et Domkau Dominus et Haeres, Serenissimi Electoris Brandenburgici Consiliarius Status intimus, Electoratusque Dapifer haereditarius, Drahimensis, Hohensteinensis Praefectus, Daniel a Tettau in Powarschen, Marzhausen Dominus et Haeres, Serenissimi Electoris Brandenburgici Aulae et Legationum Consiliarius, et Loricensis Capitaneus. praestituta die in Arce Varfaviensi comparue-

runt, post mutuasque Plenipotentiarum ANNO
tabulas, (quarum Apographa sub finem 1672.
hujus Instrumenti de verbo ad verbum sunt inserta) rite commutatas, sequenti tenore in animas Principalium jurarunt.

Nos Adrianus Zochowski Castellanus Vifnensis, & Albertus Opacki Succamerarius Varfaviensis, Sacrae Reginalis Majestatis Pocillator, ac Camerarius Regius, & Capitaneus Latovienensis, a Serenissimo & Potentissimo Principe Domino, Domino MICHAEL Dei Gratia Rege Poloniae, Magno Duce Lithuaniae, &c. &c. ad Renovationem & Confirmationem Pactorum, quae die 19. Septembris Velaviae, tum die 6. Novembris Bydgosciae Anno 1657. cum Serenissimo Principe Domino FRIDERICO WILHELMO Marchione Brandenburgico, S. R. Imperii Archicamerario & Principe Electore, in Prussia &c. Duce &c. &c. nomine Incliti Regni Poloniae & M. D. L. conclusa & stabilita, & per Constitutionem omnium Ordinum totius Reipublicae approbata & confirmata sunt, Deputati Commissarii, nomine ejusdem S. R. Majestatis Poloniae, ejusque Successorum Regum. Quandoquidem praefata Pacta sua Electoralis Serenitas per Illustrissimos & Excellentissimos Dominos, Joannem Liberum Baronem ab Hoverbecke, & Daniele a Tettau, Deputatos sua Ser. Electoralis Plenipotentiarum, in instanti quoque ratihabet, & juramento confirmat. Nos ex vi specialis mandati in animam S. R. Majestatis juramus, quod S. R. Majestas praedicta Pacta in omnibus articulis, punctis & clausulis observatura sit, nec visdem sive directe sive indirecte contravenitura, aut contraveniri a subditis passura sit. Sic Ipsam & nos Deus adjuvet per haec Sancta Dei Evangelia. Amen.

Joannes L. B. ab Hoverbecke,
Serenissimi Electoris Brandeburgici Consiliarius Status intimus et Deputatus Plenipot.
Daniel a Tettau, Serenif. Electoris Brandenburg. Consiliarius Aulae Legationum, et Deputatus Plenipo.

Formula Juramenti Deputatorum Electoralium.

Nos Joannes Liber Baro ab Hoverbecke, & Daniel a Tettau, a Serenissimo Principe ac Domino, Domino FRIDERICO WILHELMO Marchione Brandenburgico, S. R. Imperii Archicamerario & Principe Electore, in Prussia &c. Duce &c. &c. ad Renovationem & Confirmationem Pactorum, quae die 19. Septembris Velaviae, tum die 6. Novembris Bydgosciae Anno 1657. cum Rege & Regno Poloniae, item cum

ANNO cum Magno Ducatu Lithuaniae sua Serenitas Electoralis init, quaeque Reipubl. ANNO
1672. postmodum in Comitibus Regni Anno 1658. sicuti nunc quoque Serenissimus & Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus MICHAEL Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae &c. &c. ratihabuit & confirmavit, Deputati Commissarii, nomine Serenitatis Electoralis pro Ipsa, ipsiusque Successoribus Marchionibus Electoribus Brandenburgicis, in Prussia Ducibus, in animam suae Serenitatis Electoralis vi specialis mandati juramus: quod sua Serenitas Electoralis praedicta Pacta in omnibus articulis, punctis & clausulis observatura sit, nec visdem sive directe sive indirecte contravenitura aut contraveniri a subditis passura sit. Sic Ipsam & nos Deus adjuvet per haec Sancta Dei Evangelia. Amen.

Adrianus de Krajewo Zochowski Castellanus Terrarum Vifnens. mppr.

Albertus Opacki Succamerarius Varfaviensis. mppr.

Utque hujus rei ad posteritatem constet memoria fidesque, duo exemplaria ejusdem tenoris confecta, manibusque ac sigillis propriis partium munita ac firmata sunt.

Sequitur Apographum Mandatorum tam S. R. Majest. quam suae Serenitatis Electoralis.

MICHAEL Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae etc. etc. Notum testatumque facimus per praesentes. Quod cum Pactis Bydgosciensibus cautum sit, ut Pacta illa, quae Nobis et Regno Poloniae, ac Magno Ducatu Lithuaniae cum Serenissimo Principe Domino FRIDERICO WILHELMO Marchione Brandenburgico, S. R. Imperii Archicamerario et Principe Electore, in Prussia etc. Duce etc. etc. intercedunt, quotiescunque novus Rex Poloniae electus fuerit, ab utraque Parte renoventur et confirmantur, juramento desuper praestito, per Deputatos in animam Principalium jurantes; Nos praedictis Pactis satisfaciendo, Magnificis et Generosis Adriano Zochowski Castellano Vifnensi, et Alberto Opacki Succamerario Varfaviensi, Serenissimae et Potentissimae Reginae, Confortis nostrae Charissimae, Pocillatori et Camerario nostro, Capitaneo Latovicensi, in mandatis dederimus, ut super memoratis Pactis Bydgosciensibus juramentum in animam nostram praestent, atque ex altera parte per De-

putatos Electorales praestandum audiant ANNO
et excipiant. Quemadmodum praesentibus hisce ipsis injungimus: ut mediante tali juramento Pacta ista renovent, confirmant, eorundemque observantiam a parte nostra promittant: prout et hisce praesentibus illam facultatem et plenipotentiam praedictis Legatis nostris damus et concedimus. Ratihabentes omnia, quae hac in parte juxta Pactorum tenorem acturi sunt. In cujus rei fidem hanc nostram Plenipotentiam manu nostra subscriptam sigillo Regni communiri jussimus. Datum Varfaviae die 22. Mensis Martii Anno Domini 1672. Regni nostri tertio Anno.

MICHAEL Rex (L.S.)

Nos FRIDERICUS WILHELMUS Dei Gratia Marchio Brandenburgicus, S. R. I. Archicamerarius et Princeps Elector, Prussiae etc. Dux etc. etc. Manifestamus praesentibus et contestamur. Quod cum pactis Bydgosciensibus cautum sit, ut Pacta illa, quae Nobis cum Serenissimo et Potentissimo Rege & Regno Poloniae ac M. D. Lit. intercedunt, quotiescunque novus Rex Poloniae electus fuerit, ab utraque parte renoventur et confirmantur, Juramento desuper praestito per Deputatos in animam Principalium jurantes: Nos praedictis pactis satisfaciendo, Magnificis et Generosis Consiliario nostro Status intimo, Aulae, et Legationum Consiliario et Capitaneo Locensi, sincere et fideliter Nobis dilectis, Joanni Libero Baroni ab Hoverbecke in Eichmedien, Baranowo et Geyerswalde, Electoratus nostri Dapifero haereditario, et Danieli a Tettau in mandatis dederimus, ut praestito prius juramento super pactis a Deputatis Regiis in animam suae Reg. Majestatis juramentum istud, a parte nostra in animam nostram praestent. Quemadmodum praesentibus hisce ipsis injungimus, ut mediante tali juramento pacta ista renovent, confirmant, eorundemque observantiam a parte nostra promittant. Prout et hisce praesentibus illam facultatem et plenipotentiam praedictis Deputatis nostris damus et concedimus. Ratihabentes omnia, quae hac in parte juxta pactorum tenorem acturi sunt. In cujus rei fidem hanc nostram Plenipotentiam manu nostra subscripsimus, sigilloque nostro Electorali firmari jussimus. Dabatur in Arce nostra Coloniae ad Spremam die 9. Dec. An. 1671.

FRIDERICUS WILHELMUS
Elector. (L.S.)

Mmmmm 2

Actum

ANNO Actum et datum in Arce nostra Var-
1672. faviensi die 22. Mensis Martii, Anno Do-
mini 1672.

Adrianus Zochowski a Krasowo
Castellanus Terrarum Vis-
nens. mppr.

(L.S.)

Albertus Opacki ut supra. mppr.

(L.S.)

Joannes Liber Baro a Hower-
becke, Seren. Electoris Bran-
deburgici Deputatus Plenipo-
tentarius. mppr.

(L.S.)

Daniel a Tettau, Seren. Electro-
ris Brandeb. Deputatus Ple-
nipotentiarius. mppr.

(L.S.)

Quas quidem Literas, ut supra obla-
tas, Nos ad Acta praesentia suscipi, in-
scribi, et ex eisdem fideliter de verbo ad
verbum depromptas, parti postulan-
ti in forma authentica ea extradi per-
misimus. In cujus rei fidem etc. A-
ctum et Datum etc. ut supra.

CCCXLIV.

1677. *Oblata Recognitionis Feudi super*
Praefecturas Lavenburg. & Bi-
tovien. Varaviae 19. Maji 1677.
Acta inscriptionum. Tom. I. fol.
148.

Oblatas esse ad Acta Metricas Regni
Cancellariae nostrae minoris literas
pergameneas, manu nostra subscriptas
& sigillo pensili Regni Cancellariae mino-
ris in pixide argentea munitas, continen-
tes in se recognitionem feudi, super Prae-
fecturas Lavenburgens. & Bytovien. sa-
nas, salvas, illasas, omnique suspicionis
nota carentes. Quarum tenor sequitur
& est talis.

„JOANNES Tertius Dei Gratia Rex Po-
loniae, Magnus Dux Lithuaniae, &c. Uni-
versis & singulis manifestum facimus,
& contestamur. Quod cum Antecessor
noster in Regno Serenissimus & Potentis-
simus Princeps Dominus IOANNES CASI-
RUS Rex Poloniae & Sueciae, Serenissimo
Principi Domino FRIDERICO VILHELMO
Marchioni Brandenburgensi, Sacri Ro-
mani Imperii Archicamerario, & Prin-
cipi Electori, in Prussia, Magdeburgi,
&c. &c. Pactis Bydgosstiensibus die sex-
ta Novembris Anno millesimo sexcente-
simo quinquagesimo septimo, confectis
& postmodum ab Ordinibus Reipublicae
in Comitibus Generalibus Varaviae, An-
no millesimo sexcentesimo quinquagesi-
mo octavo confirmatis, ex causis in pra-

dictis pactis expressis, suae Serenitati Ele-
ctorali, ejusdemque posteris masculis, 1677.
duas Praefecturas Lavenburgensem &
Bitavensem cum pertinentiis, jure feudi
pro se & Successoribus suis Regibus Po-
loniae dederit, concesserit, & illam de
praedictis arcibus & oppidis cum perti-
nentiis investiverit, atque per Commis-
sarium suum, in quietam possessionem mi-
serit, eisdemque pactis cautum sit, ut
idem Serenissimus Elector, ejusque Suc-
cessores, a novo Poloniae Rege per Con-
siliarios suos, aut Officiales, jus illud feu-
dale de praefatis arcibus & oppidis, ad
Regnum Poloniae pertinentibus, recogno-
scent, atque literas recognitionis & reno-
vationis feudi a novis Regibus accipiant,
cumque Serenissimus Elector Brande-
burgens. quae ipsi ex pactis istis praestan-
da incumbabant, praestiterit, ac per
Magnificum & Generosum Joannem Li-
berum Baronem de Howerbeck Consiliarium
Status intimum, Electoratusque
Dapiferum hereditarium, jus istud feu-
dale recognoverit, tenore tali.

Ego Serenissimi Electoris Brandebur-
gici Consiliarius, &c. ut supra pag. 504.

In cujus rei fidem praesentes renova-
tionis ac concessionis feudi literas, Re-
gia manu nostra subscripsimus, & sigillo
Regni communiri iussimus. Datum per
manus Reverendi in Christo Patris Do-
mini Ioannis Stephani Wydzga Episco-
pi Varmiensis, Procancellarii Regni, Var-
saviae die XVIII. Mensis Maji Anno Do-
mini MDCLXXVII. Regni vero nostri
Anno III. Praesentibus Reverendissimo,
Reverendis, Magnificis, Generosis & No-
bilibus. Andrea Olzowski Archiepi-
scopo Gnesnensi Legato Nato, Regni
Poloniae Primate, Primoque Principe,
Andrea Trzebicki Cracoviensi, Duce
Severiae, Stephano Wierzbowski Po-
snaniensi, Ioanne Stephano Wydzga
Varmienfi, Procancellario Regni, Stani-
slao Dabbski Luceorienfi, Stanislae Hi-
acintho Swieczicki Chelmenfi Episcopis,
Michaelae Casimiro Pac Vilenfi, Supre-
mo Exercituum Magni Ducatus Lithua-
niae Duce, Ioanne Tarlo Sandomiriensi,
Andrea Kotowicz Castellano Vilenfi,
Felice Casimiro Potocki Siradiensi, An-
drea Potocki Kioviensi, Stanislae Ioan-
ne Jablonowski Russiae, Regni Campidu-
ctore, Michaelae Duce in Klewan Czar-
toryski Volhyniae, Vladislao Rey Lu-
blinenfi, Demetrio Georgio Korybut
Duce in Wisniowiec & Zbaraż Belzenfi,
Exercituum Regni Supremo Ductore,
Ioanne Gninski Culmenfi, Ioanne Ste-
phano Bakowski Pomeraniae, Palatinis;
Christophoro Grzymukowski Posnani-
ensi,

ANNO enfi, Stanislae Skarszewski Voinicensi,
1677. Stephano Ledochowski Volhyniae, Ca-
rolo Luzecki Podlachiae, Castellanis; Sta-
nislao Comite in Wisnicz & Jaroslaw Lu-
bomirski Supremo Regni Marechalco,
Prophoro Pac Magni Ducatus Lithua-
niae Supremo Cancellario, Michaelae Ca-
simiro Duce Radziwili Procancellario &
Campiductore Magni Ducatus Lithua-
niae, Andrea Morfzyn Regni, Benedi-
cto Paulo Sapieha Magni Ducatus Li-
thuaniae Supremis Thesaurariis, Nico-
lao Hieronymo a Granow Sieniawski
Curiae Regni Marechalco, Francisco
Prazmowski Regni, Constantino Brzo-
stowski Magni Ducatus Lithuaniae Su-
premis Secretariis, Gninski Abbate Wa-
grovecensi Spirituali, Joanne Bonaven-
tura Krasinski Saculari Regni, Cypriano
Brzostowski Magni Ducatus Lithuaniae,
Referendariis; Theodoro Denhoff Suc-
camerario Regni, Joanne Szomowski
Curiae Regni Thesaurario, Hieronymo
Comite in Wisnicz & Jaroslaw Lubo-
mirski Equite Melitenfi Regni, Josepho
Boguslaw Sluzka Magni Ducatus Lithua-
niae Vexilliferis, Joanne Francisco Bie-
linski Regni, Georgio Thyzenhauz Ma-
gni Ducatus Lithuaniae Ensisferis, Ste-
phano Stanislae Czarniecki Campestri
Norario Regni, Stephano Bidziński Re-
gni Supremo Excubiarum Praefecto, Mar-
co Matczynski Regni, Francisco Sapie-
ha Magni Ducatus Lithuaniae, Stabuli
Supremis Praefectis, Joanne Zbaski Ar-
chidiacono Gnesnensi, Nominato Episco-
po Przemislensi, Joanne Stanislae Wi-
twicki Abbate Plocensi, Insulato Olicensi
& Varmienfi Canonico, Regni, Andrea
Ossowski Magni Ducatus Lithuaniae Can-
cellarium Regentibus, Michaelae Ra-
dziejowski Praeposito S. Michaelis Cra-
coviensi, Gnesnensi, Varmienfi Canonico,
Joanne Grabowski Cancell. Lepolienfi,
Archidiacono Uniejoviensi; Nicolao
Swieczicki Officiali Generali Ducatus Ma-
sovia, Stanislae Krajewski Praeposito Ca-
liffienfi, Custode Loviciensi, Alexandro
Kofzonowski Canonico Posnaniensi, Sta-
nislao Krzycki Califfienfi, Stephano Sar-
nowski Lancienfi, Carolo Romanow-
ski Chelmenfi, Theophilo Grzybowski
Czernensi, Succamerariis; Petro Kocha-
nowski Radomienfi, Vladislao Morfzyn
Kovalienfi, Martino Katki Premislensi
Artilleriae Regni Generali Praefecto, Mar-
tino Oborski Livenfi, Alberto Constan-
tino Brzeza Novodvorenfi, Capitaneis no-
stris, Vladislao Skorozewski Vexillife-
ro Posnaniensi, Nunciorum Terrestrium
in Comitibus proxime praesentibus Mar-
schalco, Stanislae Siciński Judice Pre-
Tom. IV.

misliensi, Iacobo Rokitnicki Dobrinenfi, ANNO
Nicolao Narzymiski Plocensi, Vexilliferis, 1677.
Athanasio Miaczynski Colonello & Inti-
mo Cubiculi nostri Familiari, Remigia-
no Strzalkowski Venatore Leopoliensi,
Stephano Stankiewicz Decretorum Re-
gni, Francisco Plaskowski Thesauri Re-
gni Notariis, Matthia Martino Ladow-
ski majoris, Nicolao Szulc minoris Me-
trices Actorum Regni Notariis & Secre-
tariis nostris. Aliisque quam plurimis
Dignitariis, Officialibus, Equitibus Regni
& Magni Ducatus Lithuaniae.

JOANNES Rex

Sigillum pensile Regni Cancellariae
Minoris.

Joannes Stanislaus Witwicki
Abbas Plocen. Insul. Olicen.
Regens Cancellariae Regni.

Quam supra scriptam recognitionem
feudi Nos in Acta praesentia suscipi, iis-
dem inferi, & parti postulanti authenti-
ce extradi mandavimus. In cujus rei
fidem &c. Actum & Datum Varaviae Fe-
ria tertia post Dominicam Cantate pro-
xima, die 19. Mensis Maji, Anno Domini
millesimo sexcentesimo septuagesimo se-
ptimo, Regni nostri Anno quarto.

Relatio Illustrissimi &
Reverendissimi Vice-
cancellarii Regni.

CCCXLIV.

Oblata Ratificationis Pactorum Ve-
laviensium & Bydgosstiensium, 1688.
sub JOANNE III. Rege Poloniae.
Varaviae 29. Jul. 1688. Acta In-
script. Tom. III. fol. 43.

JOANNES III. Dei Gratia Rex Poloniae,
Magnus Dux Lithuaniae &c. Signi-
ficamus &c. Oblatas esse ad Acta Me-
trices Regni Cancellariae minoris, Lite-
ras infra scriptas, continentes in se Re-
novationem seu Ratificationem Pacto-
rum perpetui foederis nostri, cum Sere-
nissimo Principe Domino FRIDERICO III.
Marchione Brandenburgensi, S. R. Impe-
rii Archicamerario & Principe Electore,
Prussiae &c. Duce &c. Cognato & Fratre
nostro Charissimo, manibus infrascripto-
rum Magnificorum & Generosorum Ple-
nipotentiariorum subscrip-
tas, ac sigillis
munitas, sanas, salvas, illasas, omni-
que suspicionis nota carentes, quarum
tenor sequitur, estque talis.

Nnnnnn

14

ANNO
1688.„ In Nomine Sacrosanctæ & Indiv-
duæ Trinitatis.

Notum sit universis et singulis, quorum interest, vel quomodolibet interesse potest. Quod deducendo ad executionem perpetui inter Serenissimos et Potentissimos Reges et Rempubliam Poloniæ ab una, Electoresque Brandeburgicos, in Prussia Duces &c. parte ab altera, Fœderis, inconcussum robur firmitatemque habentia Pacta, et inprimis Articulum, quo disponitur: ut quotiescunque novus Rex Poloniæ electus fuerit, aut Dux Prusiæ in Ducatu successerit, idem Fœdus ab utraque parte renovetur, confirmeturque juramentis desuper præstitis per Deputatos, in animas Principalium jurantes. Existente nunc casu novæ in Ducatu Prusiæ successionis (constitutis prius ex mutua conventionem eidem actui die locoque infra expressis) alte memoratorum tam Regiæ Majestatis, quam Serenitatis Electoralis Deputati Plenipotentarii. A parte quidem Regia Magnificus Otto Fridericus Fölkersamb Palatinus Czernichoviensis, & Generosus Joannes Bonaventura Krasinski Referendarius Regni, Capitaneus Varfaviensis, Stumensis, Prasnicensis, a parte vero Electorali, Illustris Alexander Sacri Romani Imperii Burgravius & Comes a Dhona, Serenissimi Electoris Brandeburgici Consiliarius Status intimus, Monungensis & Lipstadiensis Capitaneus, & Generosus Christophorus a Wichert, Serenissimi Electoris Brandeburgici Aulæ & Legationum Consiliarius, præstituta die in Palatio Regio Villanoviensi ad Varfaviam comparuerunt, post mutuasque Plenipotentiarum tabulas, (quarum Authographa sub finem hujus Instrumenti de verbo ad verbum sunt inserta) rite commutatas, sequenti tenore in animas Principalium jurarunt.

Nos Otto Fridericus, & Joannes Bonaventura, a Serenissimo & Potentissimo Principe Domino, Domino JOANNE Tertio DEI Gratia Rege Poloniæ, Magno Duce Lithuanie, &c. &c. ad Renovationem & Confirmationem Pactorum, quæ die 19. Septembris Velaviæ, tum die 6. Novembris Bydgoskiæ Anno 1657. cum Serenissimo Principe Domino FRIDERICO VILHELMO Marchione Brandeburgico, S. R. Imperii Archicamerario & Principe Electore, in Prussia &c. Duce &c. &c. nomine Incliti Regni Poloniæ & M. D. L. conclusa & stabilita, & per Constitutionem omnium Ordinum totius Reipublicæ approbata & confirmata sunt, Deputati Commissarii, nomine ejusdem S.

R. Majestatis Poloniæ, ejusque Successorum Regum. Quandoquidem præfata Pacta Elect. sua Seren. per supra memoratos Deputat. Plenipotentarios in instanti quoque ratihabet, & juramento confirmat, Nos ex vi specialis mandati in animam S. R. Majestatis juramus, quod S. R. Majestas prædicta Pacta in omnibus articulis, punctis & clausulis observatura sit, nec usdem sive directe sive indirecte contraveniatur, aut contraveniri a subditis passura sit. Sic Ipsam & nos Deus adjuvet per hæc Sancta Dei Evangelia. Amen.

Formula Juramenti Deputatorum Electoralium.

Nos Alexander Sacri Romani Imperii Burgravius & Comes a Dhona, & Christophorus a Wichert, a Serenissimo Principe ac Domino, Domino FRIDERICO III. Marchione Brandeburgico, Sacri R. Imperii Archicamerario & Principe Electore, in Prussia &c. Duce &c. &c. ad Renovationem & Confirmationem Pactorum, quæ die 19. Septembris Velaviæ, tum die 6. Novembris Bydgoskiæ Anno 1657. cum Rege & Regno Poloniæ, item cum Magno Ducatu Lithuanie sua Serenitas Electoralis iniiit, quæque Respubl. postmodum in Comitibus Regni Anno 1658. sicuti nunc quoque Serenissimus & Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus JOANNES III. Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuanie &c. &c. ratihabuit & confirmavit, Deputati Commissarii, nomine Serenitatis Electoralis, vi specialis mandati juramus: quod sua Serenitas Electoralis prædicta Pacta in omnibus articulis, punctis & clausulis observatura sit, nec usdem sive directe sive indirecte contraveniatur, aut contraveniri a subditis passura sit. Sic Ipsam & nos Deus adjuvet per hæc Sancta Dei Evangelia. Amen.

Utque hujus rei posteritati constet memoria fidesque, duo exemplaria ejusdem tenoris confecta, manibusque ac sigillis propriis partium munita ac firmata sunt.

Sequitur Authographum Mandatorum tam S. R. Majest. quam sue Serenitatis Electoralis.

JOANNES III. Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuanie etc. etc. Notum testatumque facimus per præsentem. Quod cum Pactis Bydgoskiensibus cautum sit, ut Pacta illa, quæ Nobiscum et cum Regno Poloniæ, ac M. D. Lithuanie cum Serenissimo Principe Domino

FRI-

ANNO FRIDERICO VILHELMO Marchione Brandeburgico, S. R. Imperii Archicamerario et Principe Electore, in Prussia etc. Duce etc. etc. intercedunt, quotiescunque novus Rex Poloniæ electus fuerit, aut Dux Prusiæ in Ducatum successerit, ab utraque Parte renoventur et confirmentur, juramento desuper præstito, per Deputatos in animam Principalium jurantes. Cum itaque post obitum memorati Serenissimi Electoris Serenissimus Princeps Dominus FRIDERICUS III. Marchio Brandeburgensis, S. R. Imperii Archicamerarius & Princeps Elector, Prusiæ &c. &c. Cognatus & Frater noster Charissimus, in præfatum Ducatum Prusiæ succedat; Nos prædictis Pactis satisfaciendo, Magnifico Ottoni Friderico de Fölkersamb Palatino Czernichoviensi, & Generoso Joanni Bonaventuræ in Krasne Krasinski Referendario Regni, Capitaneo nostro Varfaviensi, Sztumensi, Prasnicensi &c. in mandatis dedimus, ut super memoratis Pactis Bydgoskiensibus juramentum in animam nostram præstent, atque ex altera parte per Deputatos Electorales præstandum audiant et excipiant. Quemadmodum præsentibus hisce ipsis injungimus: ut mediante tali juramento Pacta ista renovent atque confirment, eorundemque observantiam a parte nostra promittant: prout et hisce præsentibus illam facultatem et plenipotentiam prædictis Legatis nostris damus et concedimus. Ratihabentes omnia, quæ hac in parte juxta Pactorum renorem acturi sunt. In cujus rei fidem hanc nostram Plenipotentiam manu nostra subscriptam sigillo Regni communiri jussimus. Datum in Palatio nostro Villanoviensi ad Varfaviam die vigesima prima Mensis Julii, Anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo octavo, Regni vero nostri decimo quarto.

JOANNES Rex (L.S.)

Stanislaus Szczuka Re-
gens Cancellar. Regni,
Capitaneus Lublinens.

Nos FRIDERICUS Tertius Dei Gratia Marchio Brandeburgicus, S. R. I. Archicamerarius et Princeps Elector, Prusiæ etc. Dux etc. etc. Notum facimus & testatum præsentibus. Quod cum pactis Bydgoskiensibus cautum sit, ut Fœdus illud perpetuum, quod Nobis cum Ser. et Pot. Rege inclitæque Respubl. Pol. ac M. D. Lit. intercedit, quotiescunque novus Rex Poloniæ electus fuerit, aut Dux Prusiæ in Ducatum successerit, ab utraque parte renovetur et confirmetur, Juramento desuper præstito per Deputa-

tos in animam Principalium jurantes: ANNO 1688. Nos post luctuosissima Divi Parentis nostri fata, & suscepta in Ducatu nostro Prusiæ rerum gubernacula, prædictis Pactorum legibus quam exactissima fide satisfacere cupientes, Illustri & Generoso Consiliariis nostris Status intimis, & Aulicis singulariter Nobis dilectis & fidelibus, Alexandro Burgravio & Comiti a Dhona, & Christ. a Vichert mandatum dedimus, ut præstito prius juramento super pactis a Deputatis Regiis in animam suæ Reg. Maj. juramentum istud quoque a parte, nostra in animam nostram præstent. Quemadmodum præsentibus hisce ipsis injungimus, plenamque potestatem largimur concedimus, ut mediante tali juramento Pacta ista renovent, confirment, eorundemque observantiam a parte nostra spondeant & promittant. Quidquid etiam a memoratis Deputatis nostris, sive ab utroque, sive ab uno eorum, solum in hoc negotio, agi concludique contigerit, id omne Nos gratum, ratum & acceptum habituri sumus eodem prorsus modo, ac si Nos ipsi coram illud fecissemus, aut egissemus. In quorum omnium fidem majorem hæc manu nostra subscripsimus, sigilloque nostro Electorali communiri jussimus. Dabantur Coloniae ad Spream die 30. Junii An. Dom. 1688.

FRIDERICUS Elector. (L.S.)

Tandem Nos a Sacra Regia Majestate, Domino nostro Clementissimo, ad renovationem Pactorum alte memoratorum Deputati Commissarii, quemadmodum circa inchoationem Actus præsentis solenniter & clara voce manifestaturi sumus, juramentum præstandum nihil præjudicare Reipublicæ debere, neque posse: quo minus Respublica & Sacra R. Majestas, Dominus noster Clementissimus, prætensiones omnes, ob non satisfactionem Pactis Bydgoskiensibus in nonnullis articulis, punctis & clausulis a sua Ser. Elect. mediis iis, quæ in Pactis extant specificata, servatis gradibus in iisdem expressis, requirere possit; ita nunc præstito juramento iterato præsentem scripto protestamur & manifestamus.

Quam quidem manifestationem, propter memoriam & fidem majorem, circa conclusionem istius Instrumenti, rite inter Nos commutari, inferi curavimus.

Vicissim Nos a Serenissimo Electore Brandeburgico, Domino nostro Clementissimo, ad Renovationem Pactorum alte memoratorum Deputati Commissarii, quemadmodum circa inchoationem Actus præsentis solenniter & clara voce remanifestati sumus, juramentum præstandum nihil præjudicare debere Serenissimo Electori,

Nnnnnn 2

ANNO 1688. Stori, neque posse, quominus sua Serenitas Electoralis, Dominus noster Clementissimus, prætensiones omnes, ob non satisfactionem Pactis Bidgostiensibus in nonnullis articulis, punctis & clausulis a Republica Poloniae, mediis iis, quæ in Pactis extant specificata, servari gradibus in iisdem expressis, requirere possit; ita nunc præstito juramento iterato præsentiscripto protestamur & manifestamus. Quam quidem manifestationem propter memoriam & fidem maiorem, circa conclusionem istius iuramenti. rite inter nos commutati, inferi curavimus. Datum in Palatio Regio Villanoviensi ad Varfaviam die 29. Mensis Julii, Anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo octavo.

Otto Fridericus de Fölkersamb
Palatinus Czernichoviensis.
(L.S.)

Alexander S. R. Imp. Burgravius
& Comes de Dhona.
(L.S.)

Joannes Krasinski Referendarius
Regni. mppr.
(L.S.)

Christoph. a Wichert mppr.
(L.S.)

Quam suprascriptam ratificationem Patrum Nos gratam & firmam habentes, haberique ab omnibus volentes, ad Acta præsentia suscipi, iisdem inscribi & ingrossari, autoritate extradi mandavimus. in cuius rei fidem &c. Actum & Datum Varfaviæ Feria quinta post Festum S. ANNÆ Matris B. V. Mariæ, proxima die 29. Mensis Julii, Anno Domini 1688. Regni nostri 14. Anno.

Relatio Eminentissimi ac
Reverendissimi in Christo Domini, D. Cardinalis RADZIEJOWSKI.

CCCXLV.

1698. *Renovatio Recognitionis Feudi super Præfecturas Lavenburgensem & Bytoviensem.* Dat. Varfaviæ 11. Septembris 1698. *Acta Inscript. Tom. III. fol. 141.*

AUGUSTUS II. Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, &c. Nec non hereditarius Saxoniae, Juliae, Cliviae, Montium, Angriae, & Vestphaliae, Dux, Sacri Romani Imperii Archimareschalcus & Elector, Landgravius Turingiae, Marchio Misniae,

nec non Superioris ac Inferioris Lusatiae, ANNO 1698. Burgravius Magdeburgensis, Princeps Hennebergensis, Comes Marcae, Ravensbergae & Barbii, Dominus in Ravenstein. Universis & singulis manifestum facimus & contestamur. Quod cum Antecessor noster in Regno Serenissimus Princeps Dominus JOANNES CASIMIRUS Rex Poloniae & Sueciae, Serenissimo Principi Domino FRIDERICO VILHELMO Marchioni Brandeburgensi, Sacri Romani Imperii Archicamerario & Principi Electori, in Prussia, &c. Duci, &c. Pactis Bydgostiensibus die sexta Novembris, Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo confectis, & postmodum ab Ordinibus Reipublicae in Comitibus Generalibus Varfaviæ, Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo octavo confirmatis, ex causis in prædictis pactis expressis, suae Serenitati Electorali, ejusdemque Posteris masculis, duas Præfecturas Lavenburgensem & Bytoviensem, cum pertinentiis, jure feudi pro se & Successoribus suis Regibus Poloniae dederit, concesserit, ac illam de prædictis arcibus & oppidis cum adjacentiis investiverit, atque per Commissarium suum in quietam possessionem miserit, eisdemque pactis cautum sit, ut idem Serenissimus Elector, ejusque Successores a novo Poloniae Rege per Consiliarios suos, aut Officiales, jus illud feudale de præfatis arcibus & oppidis, ad Regnum Poloniae pertinentibus, recognoscant, atque literas recognitionis & renovationis feudi a novis Regibus accipiant. Cumque Serenissimus Princeps Dominus FRIDERICUS Tertius Marchio Brandeburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius & Elector in Prussia, &c. quæ ipsi ex pactis istis præstanda incumbant, præstiterit, ac per Consiliarium suum intimum Magnificum Ioannem Didericum Liberum Baronem ab Hoverbeck in Eychmedien, Baranowo, Dambkow & Geiervaldt, Electoratus Dapiferum hereditarium, jus istud feudale recognoverit tenore tali. „ Ego Serenissimi Electoris Brandenburgici Consiliarius & Officialis ad recognoscendum, juxta tenorem pactorum Bydgostiensium, jus feudale de duabus Præfecturis Lavenburg & Bytau cum omnibus & singulis earum pertinentiis, juribus, redditibus, eminentiis, Deputatus Plenipotentarius, nomine suae Serenitatis Electoralis, hoc ipsum jus feudale, ad Regnum Poloniae pertinens a Sacra Regia Majestate Vestra, uti earundem arcium & oppidorum directo Domino, recognosco, literasque ejusdem recognitionis & renovationis feudi, prædictis pactis conformes,

ANNO 1698. mes, a Sacra Regia Majestate Vestra mihi extradi peto. „ Nos ratione habitae pactorum sapienter memoratorum, suamque Serenitatem Electoralem, Serenissimamque ejus Domum pari affectu prosequentes, vigore præsentium prædicto Serenissimo Electori, ejusdemque posteris masculis, ex legitimo thoro ejusdem descendentibus, duas memoratas Præfecturas Lavenburgensem & Bytoviensem, &c. ut supra pag. 504.

In cuius rei fidem præsentis recognitionis & renovationis, ac concessionis feudi literas Regia manu nostra subscripsimus, & sigillo Regni communiri iussimus. Datum per manus Reverendi in Christo Patris Domini Georgii Albrachti Denhoff Episcopi Premisliensis, Praepositi Plocensis, perpetui Abbatiae Vitoviensis Administratoris, Supremi Regni Cancellarii, Varfaviæ die XXII. Mensis Iulii Anno Domini MDCXCVIII. Regni vero nostri Anno secundo. Præsentibus Illustrissimo & Reverendissimo in Christo Patre, Reverendis in Christo Patribus, Dominis, Reverendis, Magnificis, Generosis, & Nobilibus, Michaeli S. R. E. Cardinali Radziejowski Archiepiscopo Gnesnensi, Legato Nato, Regni nostri Primati, primoque Principe, Stanislae Dabbski Vladislaviensi, Andrea Załuski Plocensi, Nominato Varmieni, Georgio Albrachto Denhoff Premisliensi, Supremo Regni Cancellario, Nicolao Święcicki Kijoviae & Czerniechoviae, Nominato Posnaniensi, Nicolao Poptawski Livoniae, Episcopis; Casimiro Sapieha Vilnensi Palatino, Supremo; Iosepho Boguslae Słuszka Castellano Vilnensi, Campestri Exercituum Magni Ducatus Lithuaniae Ducibus, Ioanne Odrowąż Pieniążek Siradiensi, Raphaeli Leszczynski Lanciciensi, Majoris Poloniae Generali; Martino Kątski Kijoviae, & Artilleriae Regni Generali, Francisco Gałeczki Inniwladislaviensi, Dominico Słuszka Polocensi, Joanne Bonaventura Krasinski Plocensi, Alexandro Załuski Ravensi, Ioanne Georgio Przebendowski Matiaeburgensi, Ioanne Gninski Pomeraniae, Francisco Załuski Czerniechoviensi, Ottone Felkierzam Livoniae, Palatinis; Alexandro Lipski Siradiensi, Georgio Towjański Lanciciensi, Eustachio Grothauz Samogitiae ..... Grzybowski Inniwladislaviensi, ... Niszczycki Sierpiensi, Castellanis; Stanislae Lubomirski Mareschalco, Hieronymo Lubomirski Thefaurario Supremis Regni, Benedicto Sapieha Supremo Thefaurario & Notario Terrestri Magni Ducatus Lithuaniae, TOM. IV.

Alexandro Sapieha Marschalco Curiae ANNO Magni Ducatus Lithuaniae, ... Wy- 1698. szychki Secretario Regni Supremo, nominato Episcopo Chełmensi, Stanislae Szczuka Referendario Regni, ... Wykowski Referendario Magni Ducatus Lithuaniae, Casimiro Bieliński Succamerario, Stanislae Warszycki Ensisfero, ... Lubomirski Subdapifero Regni, Michaeli Sapieha Praefecto Stabuli, ... Oginski Subdapifero, Michaeli Sapieha Vigiliarum Praefecto, Ioanne Casimiro Wolkowicz Castrorum Praefecto, ... Frackiewicz Vexillifero Curiae Magni Ducatus Lithuaniae, Theodoro Potocki Canonico Cracoviensi, nominato Episcopo Culmensi, Adamo Rostkowski Archidiacono Dobrinensi, Praeposito Varfaviensi, ... Olszewski Canonico Varfaviensi, & Culmensi, Nicolao Tomislawski Varfaviensi, Secretario minoris Cancellariae Regni, ... Broliński Varfaviensi, Canonico; Joanne de Tęczyński Ofoliński Coadjutore Abbatiae Vitoviensis, Georgio Warszycki Petricoviensi & Bolestaviensi, Georgio Kirkenstein Kryszpin Orfanensi, ... Chalecki Mosiriensi, ... Lubomirski Olstiniensi, Samuele Potocki Scalensi, Casimiro Principe Czartoryski Cremenecensi, ... Lubomirski Praeflatiensi, Michaeli de Kozielsko Puzyna Werbkoviensi, ... Grothauz Vilkinensi, Capitaneis; Ludovico Pociej Brestensi Magni Ducatus Lithuaniae, Ioanne Casimiro Brzeziński Nurensi, Succamerariis: Maximiliano de Tęczyński Ofoliński Drohicensi, Sigilli Majoris Cancellariae Regni Praefecto, Casimiro Zaranek Samogitiae, Vexilliferis; Jacobo Pruszewski Samogitiae, Procopio Lipski Schoviensi, Joanne Wołczyński Mielnicensi, Michaeli Strutynski Staroduboviensi, ... Lenkiewicz Mozynensi, Dapiferis; Casimiro de Tęczyński Ofoliński Drohicensi, Francisco Łoski Zacrocimensi, & Judice Castrensi Varfaviensi, Francisco Laskowski Mielnicensi, Pocillatoribus; Joanne Casimiro Belski Varfaviensi, & Notario Castrensi Lublinensi, Joanne Strutynski Vilcomiriensi, Pincernis; Francisco Dubrawski Thefaurario Terrae Sanocensis, ... Szembek, Stanislae Borek, Michaeli Puzyna, Nicolao Michałowski, Matthia Valentino Strzemberski, Martino Kierski Aulicis nostris, Stephano Hankiewicz Decretorum Regni Notario, ... Denhoff Gwardia nostra Generali, ... Burnowski Linguarum Orientalium Interprete, Gabriele Petro Szpilkowski Secretario nostro, & Cancellariae Majoris Regni, Actusque præsentis Notario, 000000 rio,

ANNOrio, aliisque plurimis Nobilibus Incolis
1698. Regni & Magni Ducatus Lithuaniae.

AUGUSTUS Rex.

(*Locus Sigilli Maj. in pixide argentea
pensili cera rubra expressi.*)

*Maximilianus de Tenczyn Offo-
linski Vexillifer Drohicensis,
Sigilli M. R. Secretar. mpr.*

Actum Varaviae feria quinta post Fe-
stum Nativitatis Beatissimae Mariae Vir-
ginis proxima, die scilicet undecima Men-
sis Septembris, Anno Domini millesimo
sexcentesimo nonagesimo octavo.

*Ad Relationem Illustrissimi
& Reverendissimi in Chri-
sto Patris Domini, Do-
mini Georgii Albrachti
Denhoff Episcopi Pre-
misliensis Abbatis Vitovi-
ensis perpetui Administ-
r. Praepositi Cathedr. Plo-
censis. Supremi Regni Can-
cellarii.*

CCCXLVI.

*Litterae ad Serenissimum ac Poten-
tissimum Poloniae Regem ac M.
Ducem Lithuaniae, a Serenissi-
mo Electore Brandenburgico da-
tae, de occupatione Urbis Elbin-
gae. Coloniae ad Spream 7. O-
ctobris 1698. Sylloge Tom. II.
fol. 144.*

*Serenissime & Potentissime Rex, Do-
mine Cognate, & Frater Colo-
nensis.*

Non potest latere Regiam Majestatem
Vestram, quibus olim conditioni-
bus coaluerint sacri & aeterni foederis Pa-
cta, Velaviae atque Bydgostiae, Serenissi-
mum Poloniae Regnum inter & Nos con-
fecta, nec ita pridem a Regia Majestate
Vestra more solito renovata ac confirma-
ta, quas inter praecipua est, ut pro praes-
tita fideli opera & sociatis armis, quibus
inclyta Respublica ab interitu vindicata,
ac in pristinum statum & libertatem res-
tituta, Urbs Elbinga Nobis traderetur.
Quadragesima & aliquot excurrit annis,
longum patientiae documentum dedimus,
expectantes, ut iustissima ista adimplere-
tur conditio. Sed cum post tot inanes
preces & sollicitudines ne spes quidem
Nobis reliqua esset, traditionem istam
sponte & ex praescripto Pactorum subse-
quuturam, facimus tandem, quod opti-
mo Nobis dudum licuit jure, & quae No-

bis haecenus indebite negata fuit posses-
sio istius Urbis, quamvis iustissime, &
ex fide jurata debita, eam ipsi, citra ani-
mum hostilem, imo & jam citra vim, si
fieri potest, apprehendere conabimur.
Sed ne Regiam Majestatem Vestram, tot
ac tantis gravioribus intentam rebus, lon-
ga juris ac facti enarratione distineamus,
rogatam Eandem volumus, ut quo jure,
quave iustitia Urbis dictae possessionem
arripere statuerimus, & quae sit mens at-
que intentio nostra, ex scripto, literis
hiscis adjuncto, perspicere sustineat; de
cujus veritate ut liquidius constet, non
veremur paucis heic repetere, quae de
mente ac destinatione nostra ibi habentur,
& coram Reg. Majestate Vestra san-
cte testari, Nos Foedus istud aeternum,
nuper renovatum, quod cum Regia Ma-
jestate Vestra & Inclyta Republica Nobis
intercedit, inviolabiliter servaturos, &
ex eodem praestanda praestituros; privi-
legia & jura Urbis Elbingensis ex praes-
cripto Pactorum religiose conservaturos,
ne ex eadem Urbe, quamdiu praesidio
nostro infidebitur, quies ac securitas Rei-
publicae, in primis Vicinorum, turbetur,
aut vel minimum iisdem periculum etiam
ab hoste externo inde creetur, summa
ope curaturos: nec alio denique titulo
Urbem Nos possessuros, nisi pignora-
tio aut hypothecario, & cum Nobis de
eo, quod iuste debetur, satisfactum fue-
rit, statim & absque ulla mora Urbem
Regiae Majestati Vestrae atque Inclytae Rei-
publicae, juxta pactum conventum, Nos
restituturos.

De cetero veneramur Deum, ut Re-
giam Majestatem Vestram omni felicitatis
incremento quam diutissime fervet in-
columem ac florentem. Dabantur ex
Arce nostra Coloniae ad Spream, die 7.
(17.) Octobr. 1698.

FRIDERICUS Elector.

CCCXLVII.

*Litterae ejusdem ad Cardinalem Pri-
matem, ut & ad singulos Sena-
tores Regni Poloniae & Magni
Ducatus Lithuaniae, Elbingam
occupatam concernentes, Dat.
ibid. eodem die & Anno. Indi-
dem fol. 175.*

Eodem Anno, quo in lucem editi fu-
mus, aeternum etiam Foedus istud,
quod cum Serenissima Republica indissol-
ubili Nos conjungit vinculo, Velaviae
ac Bydgostiae confectum est; ita dispen-
sante rem tanti momenti divina provi-
dentia, ut non prius diei, quo vira-
ram

ANNOram accepimus, quam Foederis istius &
1698. eorum, quae ex eo utrinque debentur,
memoriam deponere queamus. Et qui-
dem, quanta cura ac sollicitudine tum
Divus Parens noster, tum Nosmet ipsi
Foederis istius leges, quae quidem ad Nos
spectant, expleverimus, quodnam ju-
vanda Reipublicae fuerit studium, quae
pro salute ac conservatione ejusdem ope-
ra ac fides intemerata, nemo rerum gna-
rus gestarum ignorare potest. Nec &
Inclyta Respublica aliud a se desiderari
passa est, nisi quod praecipuam Foederis
conditioem, qua Urbs Elbinga Nobis de-
betur, ac tradi debeat, haecenus, quo
maligno nescimus fato, in expletam reli-
querit. Non potest latere Dilectionem Ve-
stram (Illustriss. & Reverendiss. Domina-
tionem Vestram, vel Illustriss. Domina-
tionem Vestram) tum clarissima circa
eandem urbem pactorum dispositio, tum
frustra per quadragesima, & quod excur-
rit annos, Divi Parentis ac nostra expe-
ctatio & patientia, aut si forte quid ea de
re gestum sit, memoria exciderit, sub-
jectum hiscis scriptum, quod fide acto-
rum publica nititur, Eandem id luce me-
ridiana clarius docebit. Sed cum ne qui-
dem spes Nobis relicta esset, urbem
sponte & ex praescripto pactorum tradi-
tum iri, facimus tandem, quamvis invi-
ti ac reluctantes, quod jura divina ac
humana non tantum permittunt, sed et
jubent; ut nimirum possessionem urbis,
ex aeterno ac jurato Foedere Nobis debi-
tam, sed tanto temporis spatio negatam, ac
frustra petitam, ipsimet, utendo jure nostro,
apprehendamus. Quid superest, quam ut
pietatem, fidem aequitatem Dilectio-
nis Vestrae, Illustr. ac Reverend. Domi-
nationis (vel Illustriss. Dominationis Ve-
stra) appellemus, quibus freti non dubi-
tamus, quin ipsamet factum sit approba-
tura, quo Serenissimus Rex ac Inclyta
Respublica a dedecore fidei non praestitae,
ac aeterni & jurati Foederis violati li-
berantur. Quod quidem eo libentius Dile-
ctionem Vestram (&c. &c.) facturam spe-
ramus, quo certius de mente ac inten-
tione nostra edocta fuerit, quae nimirum
haec est: Quod aeternum istud cum In-
clyta Republica pactum Foedus sancte
ac inviolabiliter servare, quae Nobis ex
eodem praestanda incumbunt, religiose
praestare, privilegia ac jura Urbis Elbin-
gensis integra conservare, securitati Op-
timae Reipublicae, quamdiu Urbs in
nostra potestate erit, ex eadem prospice-
re, nec alio eandem possidere titulo ac
jure velimus, quam hypothecario aut pi-
gnoratitio; ex quo consequitur, ut si de
eo, quod iuste Nobis debetur, satisfac-

etum Nobis fuerit, Urbs illa statim & si ANNO
ne mora ex lege conventa restitui debeat, 1698.
quod & sancte spondemus. Qui de ca-
teris Dilectioni Vest. (&c. &c.) prospera
quavis ex animo apprecamur. Da-
bantur ex Arce nostra Coloniae ad Spre-
am die 7. (17.) Octobr. 1698.

FRIDERICUS Elector.

CCCXLVIII.

*Responsum Regis Poloniae ad Ele-
ctorem Brandenburgicum, in cau-
sa Elbingensi. Dat. Varaviae
17. Nov. 1698. Indidem fol. 146.*

Litterae Serenitatis Vestrae die 17. elapsi
datae, & multo magis nunquam spe-
rata Civitatis nostrae Regiae Elbingensis
aggressio, merebantur antequam respon-
deremus, Senatus Consultum, quo illico
huc convocato, atque intra hosce dies
expedito, quid aliud respondere possumus,
quam quod universi stupeant, Serenita-
tem V. rem attentasse etiam posteritati
non credendam, fateri & ipsam, qua-
draginta & ultra annorum resuscitasse e-
mortuam, imo tot, tantisque Reipublicae
praetensionibus sepultam hypothecam,
tam crudis prius insidiis, mox apertis
armis, & quasi nunquam, pro remisso
Vasallagio, concessum habuisset Foedus
hostium loco suorum, hostes Reipublicae
reputaturum, ipsa infestas copias innocuae
admovit, eandemque vi in suam ditionem
coegit. Jus hoc, quod Serenitas Vestra
scripto suo typis vulgato solenne vult fa-
cere, utique melius notum fuisse, glorio-
sa memoriae magno Parenti suo, tan-
quam primo Quaestori, & tamen nun-
quam ausum quicquam simile praesenti
casui, imo maluisse illum Brunsbergam,
& Travensburgam, loco non traditae El-
bingae, uti praetenderat, ex pactis Ve-
lavienfibus possessas evacuare ac restituere
in manus Reipublicae, quam primo illi
actui, qui procul dubio magis suberat,
Protestantium in Republica difficultati-
bus, tradendae sibi in Prussiam supremi-
tati, derogare. Fuisse post haec toties
ab eodem & Serenitate Vestra, supra
memoratis pactis repetita juramenta, ac
quidem aequa ex parte Reipublicae, no-
lente MICHAELE, recusante ultima vice
per aliquot dies JOANNE III. Serenissimis
divae memoriae Praedecessoribus nostris,
ob validas atque gravissimas Reipublicae
praetensiones. Et cur non eo potius tem-
pore suspensis juramentis opponenda erat
ista praetensio? Cur non saltem aliqua
ante immediatum nuper Nobis, cum su-
per iisdem factum juramentum, injecta
men-

ANNO 1698. Praesertim cum Ministri a Nobis designati, distincte satis ad praetensiones quasdam in scripto desiderarent responsum, nec obtinuerant a Ministris Serenitatis Vestrae. Nam quis crederet, Republica cum hoste Christianorum communi cruento implicita ac distenta bello, turbam illam ac vexari a tali Principe, qui bona malaque ejus pro suis propriis habere aeterno faedere, ac jurejurando obligatus erat? Denique si omnes circumstantiae acerbissimae rei gestae anteriores revocandae forent, factum hoc nemini placitum iri, nisi hostibus, cum quibus tam bellum atrox gerimus. Hanc etiam turbam, ac violatam Reipublicae a faederato Principe securitatem, illis solis gaudio futuram, qui Nos undique & Patriam angustiatam cuperent. Haec non alio fine Serenitati Vestrae omni fiducia insinuanda censuimus, quam ut intelligere velit, illam excessisse metam debiti sui erga Rempublicam hanc, cujus summa semper in Domum ejus, universo teste Orbe, extitere beneficia; impegisse contra perpetui Foederis pacta, jureque suo ex eis cecidisse, taleque ausum non modo ad intima usque hujus Patriae penetrasse, sed nostrum quoque honorem, ac prima Regni auspicia, sine omni praemissa amabili requisitione, extreme impugnasse, adeoque cunctos desiderare, ut casum istum summopere Reipublicae ac praepriis Nobis gravem, Serenitas Vestra quantocius redintegrandum, immediatumque Statum civitati restituendum curet & annitatur, vel id si minime libuerit, saltem nullius offensae ac hostilitatis loco sit acceptum, si justa laesionis tantae reparatio quaeri, ac ministrari non intermittatur. De reliquo Serenitati Vestrae bonam valetudinem intra prosperos faederum amicitiarumque successus, precamur. Dabantur in Regia Varaviae, die 17. Novembris 1698. Regni nostri secundo.

CCCXLIX.

1699. *Declaratio Consilii Varaviensis super negotio Elbingensi* die 10. Novembris 1699. *Sylloge Tom. VII.*

Consilium praesens Senatus, & Ordinis Equestris Regni, & Magni Ducatus Lithuaniae, lege publica ad negotium Elbingense designatum literis suae, Celsitudinis Primatialis Illustrissimi & Reverendissimi in Christo Patris Domini Michaelis Cardinalis Radziejowski, Archiepiscopi Gnesnensis, Primatis Regni & Ma-

gni Ducatus Lithuaniae, potestate sibi a SACR. REG. MAJESTATE, Domino nostro 1699. Clementissimo, pro tunc a finibus Regni absente, convocatum, unanimi concordia, post plurimas praegrandes reflexiones sensit, conclusit, ac determinavit, cum ad perfectam undequaque Regni tranquillitatem immensam S. R. M. D. nostro, cujus auspiciis omnia geruntur, gloriam post rehabitam ab Oriente quietem & pacem, domesticum ac fere internum, utpote cum perpetuo faederato Serenissimo Electore Brandenburgico, occasione nuper captae, validius quam justius Elbingae, dissidium plurimum interfit, omni meliori modo, donec in bella sanguinisque effusionem descendatur, servato S. R. Majestatis & Reipublicae honore assopire, eoque fine Consilium praesens convocatum, nullatenus cum Ministris Serenissimi Electoris Brandenburgici, donec rationibus satisfactoriis qualitercunque laesae Reipublicae provisorium fuerit, congruere voluerit, insumptis tamen per decem dies consultationibus singulari ac prudentissima opera suae Celsitudinis Primatialis, in explorandis & reducendis mentibus dictorum Ministrorum allaboravit, at cum nil elicere potuisset, quam quod iidem Ministri summam sibi integram quadringentorum millium Talerum titulo hypothecae Elbingensis asecuratorum relucendam, & exolvendam, ante retraditionem Elbingae indebite praetendant, nec id rationibus ullis, vel gradibus instructionis, ex primo consilio promanatis, retundi voluissent, sed tantummodo ad repetitas Principali suo insinuationes sese reciperent, spatium quindenae requirerent; Consilium vero praesens diutius frustra immorari contra dignitatem duceret, sine tamen conclusione facta, ne occasio abrupti negotii in Rempublicam rejiceretur, dilabi, & dissolvi non expediret, ideo constanter standum esse ultimo gradui instructionis suae, non posse declarari majorem summam, nisi 300000. Talerorum Imperialium, cumque prompta pecunia non adsit, tali modo asecurandam praevia restitutione Civitatis Elbingensis, integra danda esse in pignus clenodia ex thesauro Reipublicae Cracoviensi, utpote adamas magnus, & garnitura, tum Corona Czarea, Moschovitica vocata, absque omni periculo vel mora quovis praetextu injicienda restituendi hujus pignoris, quamprimum praemissa summa exsoluta fuerit, exsolvenda autem praesentis Consilio asecuratum post immediata, Deo dante futura Comitum trimestri elapso. Ne vero quaequam insufficientia pignora-

ANNO 1699. In quo in tempore praefixo summa exsoluta non fuerit, aliud subalternum pignus, nempe Territorium totum patronymicum Civitatis Elbingensis apprehendendum suae Serenitati Electorali permittitur, retinendum tamen in statu quo una cum clenodiis conceditur, donec summa praedicta 300000. Talerorum exsoluta fuerit, ea si a Ministris Brandenburgicis, postquam a suo Principali resolutionem habuerint, acceptata fuerint, sua Celsitudo Primatialis curabit praedicta clenodia, omni securitate servata, Varaviam deportari, Consilium praesens ad consicienda Instrumenta quietationis a Serenissimo Electore Brandenburgico de hypotheca Elbingensi, & inde emergentibus, & vicissim a Republica asecurationis summae, supra expressis mediis exsolvendae, obdestinare, ac invitare, non intermitteret; quod si vero tum aequae ac juste declarata prosperam non reportarent resolutionem, Consilium praesens nunc pro tunc protestari, quemadmodum amissae vicinitatis tranquillitatem antea, ita & in praesentiarum, negotium restabiliendae ejusdem non ex parte Reipublicae sed a Serenissimo Electore Brandenburgico violari, & abrumpi, Rempublicam totam ad terminos, in quibus erat, antequam Minister vel Ministri Serenissimi Electoris Brandenburgici ad dandas rationes satisfactorias admissi fuissent, redire, ipsosque Ministros abire debere, praesentis Consilii Reipublicae vigore.

CCCL.

1700. *Tractatus cum Serenissimo Prussiae Duce de retraditione Elbingae, & solutione 300. millium Talerorum per Rempubl. initus, Varaviae 12. Decembris 1699. confirmatus a S. R. M. Dresdae 9. Januarii 1700. Sylloge Tom. VII.*

Nos AUGUSTUS SECUNDUS DEI GRATIA Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, &c. Notum facimus universis, & singulis, quorum interest, aut quomodolibet interesse poterit. Cum populorum salus suprema lex sit, cui parere, regnare est, & a Nobis merito censeatur: salutis vero basis inconcussa stet publica pax, atque inviolata tum interna, tum externa tranquillitas. Hinc est, ut ad regimen Regni nostri, divino nutu ductique evecti, nihil antiquius habeamus, quam pacato coelesti ope intrinsecus Regno, perpetuo

Tom. IV.

ANNO 1700. paci, ac quieti, & mutuae benevolentiae cum vicinis Principibus, uti nominatim cum Serenitate Electorali Brandenburgica, servandae studeamus. Quapropter nascentis nuper dissidii flammis, occasione occupatae Elbingae, propediem erupturis, opportune occurrentes, nostris, ac Reipublicae, ex Consilio per legem publicam designato, Commissariis plenipotentiaris omnimodam facultatem dedimus & concessimus, cum Ministris suae Serenitatis conveniendi, remque amicabiliter discutiendi, & pro jure, & dignitate, ut par est, componendi. Qui ad infra scriptas condiciones & puncta unanimiter conveniunt, omniaque, & singula utrinque firmanunt, in hunc, qui sequitur, modum.

In Nomine Domini Amen.

Notum sit universis & singulis, quorum interest, aut quomodolibet interesse poterit. Fedus perpetuum, atque amicitia Serenissimum & Potentissimum Principem Dominum AUGUSTUM SECUNDUM DEI GRATIA Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithuaniae, Russiae, Prussiae, &c. Atque Regnum Poloniae, & Magnum Ducatum Lithuaniae inter, & Serenissimum Principem Dominum FRIDERICUM TERTIUM Marchionem Brandenburgensem, Sacri Romani Imperii Archicamerarium & Electorem, in Prussia, &c. insperata nuper occasione, occupatae per suam Serenitatem Elbingae, in tanto infensus proruperat dissidium, quanto minus haec olim praevisa erant. Iset procul dubio ardens mali sensus in flammis atrocis belli, ni divina bonitas, vicibus meriti, vel demeriti Regnis pacem ac tranquillitatem adimens & restituens, prius mediatorias vicinorum, & amicorum Principum auctoritates, mox Consilia Generalia Regni Comitiorum interjecisset, iisque moderamen ad res amice assopendas, permittum fuisset, ac tandem a sua Serenitate Electorali, admissio Ministrorum ejus, ad dandas rationes explicatorias, praetensae laesae Reipublicae indemnitati constanter expectata fuisset. Idemum, postquam assensu Sacrae Regiae Majestatis hic Varaviae redintegrandae amicitiae sincera declaratione, quod non animo laedendi, nec offendendi Rempublicam, praemissa facta fuerint, nomine Principalis sui comparuissent, debite ad id instructi, literisque mandati muniti, atque ultimariam nuper congregati Reipublicae Consilii declarationem a sua Serenitate Electorali acceptam esse declarassent, Consilium Senatus, & Ordinis Equestris Regni, & Magni

Pppppp

ANNO 1700. gni Ducatus Lithuaniae, lege publica Generalium Regni Comitiorum, proxime praeteritorum, designatum, facultateque a Sacra Regia Majestate praemunitum, in absentia ejusdem de Regno, sub felici directione suae Celsitudinis Primatialis, Illustrissimi, & Reverendissimi in Christo Patris Domini Michaelis Cardinalis Radziejowski, Archiepiscopi Gnesnensis, Primatis Regni Poloniae, & Magni Ducatus Lithuaniae, convocatum, cum iisdem Ministris, utpote Illustri, & Magnifico Joanne Dieterico Libero Barone ab Hoverbeck, in Eichmediens, Baranowo, Damkau, & Geyerwalde, Electoratus Brandenburgensis Dapifero haereditario, Consiliario status intimo, atque Ablegato Extraordinario, & Generoso, ac Magnifico Godofredo Wernero Consiliario Aulico, & Residente in Polonia suae Serenitatis Electoralis, in sequentes descendit, & concessit tabulas.

I. Post factam modo praemissa mutuae amicitiae reintegrationem, omnis apprehensa Elbingae, emanatorumque quorumvis inde scriptorum, & exacerbationum ab utrinque aboletur memoria; fedus vero perpetuum, atque firma & securam amicitiam ad terminos tum veterum, tum recentium Velaviensium pactorum integre ac inviolabiliter, indissolubili nexu & vinculo conservanda reducitur, & restituitur.

II. Civitas Elbingensis, prout recentior accepta, integre, sine quavis demolitione repertorum ibi mœniorum ac fortificationum, quovis deinceps jure & praetensione hypothecae Elbingensis, aliisque inde emergentibus in perpetuum abolitis, evacuato milite, retradenda erit die prima Mensis Februarii, Anno Domini 1700. praesentibus Commissariis, ad id muneris designatis, sine ulla difficultate, & sine quavis negotii exequendi protractione.

III. Praesidiarii suae Serenitatis Electoralis omnia tormenta, mortaria, sclopetta, bombardas, aliaque bellica instrumenta, tam munitiones quascunque proprias in civitatem importatas, libere, & absque cujusvis praepreditione asportabunt, & avehant; quaecunque vero ad civitatem pertinent, nullo praetextu inde amovebuntur.

IV. Vicissim a S. R. Majestate, & Republica Poloniae, & Magno Ducatu Lithuaniae neglecta quovis casu summa trecentorum millium Thalerorum Imperialium, in vim reuictionis hypothecae Elbingensis quadringentorum millium Thalerorum Imperialium, inde omnium emergentium, fide bona suae Serenitati

Electoralis, post Comititia Deo dante immediate proxime finita, vel non finita, elabente trimestri realiter hic Varaviae exsolvenda declaratur, atque in maiorem fidei publicae securitatem certa clenodia ex Thesauro Regni, sub sigillis ejusdem Consilii, atque Ministrorum registro, in vim Reversalium authentice specificato, loco pignoris post evacuationem Elbingae inchoatam, postera die in manus Commissarii suae Serenitatis Electoralis ad id Plenipotentiam habentis, jure solennis depositi concedenda & tradenda erunt. Quae quidem clenodia integre, ac sub sigillis specificatis, juxta registrum reversale, quamprimum summa praetacta exsoluta fuerit, absque omni mora, praetextu, vel quasi imaginabili pro se, aut quapiam alia praetensione, veluti solenne Reipublicae depositum, totaliter restituenda erunt.

V. Quodsi stato tempore ob aliquos casus summa praedicta exsoluta non fuerit, facultas permittitur suae Serenitati Electorali, integrum territorium patronymum Civitatis Elbingensis pacifice, sine quovis impedimento, una cum usu fructu solito ejusdem territorii occupandi, illudque tamen sine quavis innovatione, aut quocunque colore, fortaliti exstructione, verum in statu quo, una cum clenodiis tam diu possidendi, donec summa saepe dicta trecentorum millium Thalerorum exsoluta fuerit. Quamprimum vero eadem exsolvetur, tam dictum territorium integrum, quam et memorata clenodia, sub eadem, ut supra, cautela, nullam scilicet humanitus excogitandam injiciendo difficultatem, inviolabiliter restituenda & reddenda erunt ad manus ad id a Republica Deputatorum.

VI. Traiectum super Vistulam, uti & certa per suam Serenitatem Electoralem exactio, Strungeld dicta, Commissionem mutua, si, & in quantum contraria pactis, examinanda & sopienda.

VII. In maiorem affectus erga Regiam Majestatem & Rempublicam testimonium, a sua Serenitate Electorali, summa quaevis, quocunque titulo apud Rempublicam, ex capite Serenissimi olim Domini Principis de Croje praetensa, vel praetendenda, indeque emergentia perpetuo cassantur, & annihilantur, nil juris inde sibi, aut cuiquam nunc & posterum reservando.

VIII. Testimoniales suae Serenitatis Electoralis, pro Herschero valiturae, ad ipsius debitam exculpationem & libertatem in proximis, Deo favente, Comititiis omni

ANNO 1700. omni meliori respectu in manus suae Celsitudinis Primatialis depositae, acceptantur.

IX. Reliqua omnia, sublati ab utrinque praetensionibus, in vigore veterum & recentiorum Pactorum Velaviensium constituta firmiter permaneant, amicitia vera & indissolubilis, ad mutua partium utrarumque commoda perpetuo colatur & augeatur, & super haec omnia ratificatione tam S. R. Majestatis, quam suae Serenitatis Electoralis, mutuae pro termino evocationis comportabuntur. In quorum fidem duo exemplaria ejusdem tenoris confecta, & ad invicem communitata, manibus propriis subscripta, & sigillis communita sunt. Varaviae die 12. Mensis Decembris 1699.

M. Cardinalis Radziejowski Primas Regni & M. D. L.

(L.S.)

Nicolaus Swięcicki Episcopus Poseniensis.

(L.S.)

Andreas Zaluski Episcopus Warmiensis & Sambiensis.

(L.S.)

Georgius Albractus a Denhoff Episcopus Premyslensis Supremus Regni Cancellarius, S. R. Imperii Princeps.

(L.S.)

S. Jablonowski C. C. E. R. P. Dux Supremus.

(L.S.)

Josephus Boguslaus Stuska Castellanus Vilnensis, M. D. Lithuaniae Dux Campestris.

(L.S.)

Georgius Towianski Castellanus Lancienensis.

(L.S.)

Franciscus Grzybowski Castellanus Junivladislavienensis.

(L.S.)

Stephanus de Rychty Humiecki Dapifer Podoliae, Colon. R. M.

(L.S.)

Lubomirski Supremus Regni Poloniae Marechalus.

(L.S.)

Stanislaus Szczuka Procancellarius M. D. L.

(L.S.)

Benedictus Sapieha Thesaurarius Supremus M. D. Lithuaniae.

(L.S.)

Michael de Kozielski Puzyna, Vistulinensis, Verbkovienensis Capitaneus.

(L.S.)

Franciscus Łoski Pocill. Zakroczyński, Judex & Vicecapitaneus Varsoviensis.

(L.S.)

Joannes Dietericus L. B. ab Hoverbeck, Serenissimi Electoris Brandenburgici Ablegatus Plenipotentarius.

(L.S.)

Godofredus Werner, Serenissimi Electoris Brandenburgici Residentis Plenipotentarius.

(L.S.)

Ad firmandam itaque eandem pacem & tranquillitatem inter Nos, Regnumque nostrum ac M. Ducatum Lithuaniae, atque suam Serenitatem veteremque & sinceram amicitiam stabiliendam, tum bonam vicinitatem conservandam, hos omnes memoratos & singulos Articulos, in praeferto retradendae Elbingae Tractatu actos, conditos & conclusos, in omnibus & singulis eorum punctis, clausulis & continentis acceptamus, ratificamus, approbamus & confirmamus. Promittentes verbo nostro Regio pro Nobis, ac Successoribus nostris Regibus Poloniae, ac Regno nostro, Magnoque Ducatu Lithuaniae, Nos omnia superscripta, in praefertis literis atque articulis conditis & conclusis expressa, firmiter & inviolabiliter observare, exequi & adimplere, neque illis quocumque contravenire, omni fraude & dolo penitus seclusis. In quorum omnium & singulorum fidem, majusque robur & testimonium, praesentes Literas manu nostra propria subscripsimus, illasque sigillo nostri Regni communiri mandavimus. Dabantur Dresdae die 9. Mensis Januarii, Anno Domini 1700. Regni vero nostri Anno tertio.

AUGUSTUS Rex.

Venceslaus Franciscus Trzcinski Pincerna Ravensis, S. R. M. Secretarius.

CCCLI.

Commissariorum Reipublicae Polonae Recognitio de Clenodiis ex Thesauro Regni acceptis, atque in hypothecam Serenissimo Electori Brandenburgico tradendis, juxta Tractatum, pro retraditione Elbingae institutum. Actum Cracoviae in Thesauro Regni

Pppppp 2

gni

ANNO gni die 9. Jauuarii 1700. *Ex*
1700. *Originali.*

Nos Commissarii Reipublicae ex Con-
filio Senatus & Ordinis Equestris,
in Comitibus proxime praeteritis in Anno
1699. ad Tractatum cum Serenissimo E-
lectore Brandenburgico de retraditione
Elbingae instituto, & feliciter, divina ope,
sub auspiciis & praesentia Eminen. Car-
dinalis Radziejowski, Archiepiscopi Gnes.
Primatis Regni & Magni Ducatus
Lithuaniae (cui sit perennis exinde ho-
nor & gloria) in facultate, a Sacra Reg.
Majestate, Domino nostro Clementissi-
mo, pro tunc extra fines Regni existen-
te, ad id operis speciali Diplomate con-
cessa, Varaviae determinato, ad The-
saurum Regni pro clenodiis in hypothe-
cam loco reuolutionis summae, in elibera-
tionem Elbingae conditae, designatis,
Delegati, convenientes Cracoviam, &
satisfaciendo commisso Nobis negotio,
ad praefentiam Magnifici Francisci Comi-
tis in Pielkowalka Wielopolski Capita-
nei Cracoviensis, & Perillustris Admo-
dum Reverendi Pakoslai Lanckoronski
Canonici Cracoviensis, in loco & mune-
re Perillustris Admodum Reverendi Hy-
acinthi Rusocki Custodis Thesauri Regni,
protunc penes Thesaurum existentis, ac-
cedentes ad dictum Thesaurum Regni,
cum clavibus, ab Illustribus Senatori-
bus conuictis, eundem Thesaurum ape-
rimus, in eoque, referatis feris arcae
ferreae, extraximus inde, juxta instru-
ctionem nostram, pixidem unam cum A-
damante intus magno filis colligatam, &
duobus sigillis, uno Illustrissimi olim Sta-
nislai Malachowski Palatini Poseniensis,
altero Illustrissimi Josephi Słuska Castel-
lani Vilenensis signatam, & intactam, alte-
ram pixidem cum sigillis etiam integris,
sed filis discissis, in qua inventa sunt duo
clenodia adinstar inaurium antiquarum,
variis lapidibus distinctarum, ex quibus
adamantes locati facile excidere possunt,
& una ex eis absque pendente unione, &
sine auricula papyro involuta, & sigillis
cum subscriptione Commissariorum Skar-
szowys sigillata, sed discissa, separatim
quatuor adamantes minuti, in sacculo
coriaceo involuti. Praeterea in eadem
pixide repertae sunt tres chartae, in dua-
bus haec duo clenodia sunt delineata;
tertia vero charta diversae figurae, cujus
nullum ibi extabat clenodium. Prae-
terea exemimus Coronam Caream, sive
Moschoviticam vulgo dictam, in sua va-
gina, quae forsitan erat supra filis leviter
& duobus sigillis signata, sed haec fila
invenimus discissa. Et ita expedito hoc

negotio juxta instructionem nostram, & ANNO
haec superius specificata clenodia extra- 1700.
hentes, arcam cum aliis variis intus clen-
odiis, iisdem feris, quibus erat clausa,
occlusimus, & sigillis nostris obfigillavi-
mus. Clenodia vero sigillis tam nostris,
quam Magnifici Capitanei Cracoviensis,
& Perillustris Lanckoronski Canonici
Cracoviensis, locum tenentis Perillustris
Custodis Thesauri Regni, obsignata ad
manus nostras recepimus, & Thesaurum
Regni, ut erat clausus, & debite com-
munitus, nihil omnino amplius praeter
commissa et descripta clenodia ex eo de-
sumentes, in custodia de lege praescri-
pta reliquimus. In vim vero quietatio-
nis de receptis clenodiis praetactis, hanc
nostram relationem expressam ad manus
Perillustris Custodis damus, et similem
aliam in vim reversalis in eodem tenore,
cum subscriptionibus Magnifici Capita-
nei Cracoviensis, et Perillustris Lancko-
ronski Canonici Cracoviensis, locum te-
nentis pro tunc Perillustris Custodis a-
ctualis, cum descriptione dictorum clen-
odiorum recipimus. Quod scriptum,
in vim majoris roboris et firmitatis, ma-
nibus nostris subscribimus, et sigillis no-
stris communitus. Datum Cracoviae
in Thesauro Regni die nona Mensis Ja-
nuarii, Anno Domini 1700.

*Franciscus de Windiki Grzy-
bowski Castellanus Inowladisla-
viensis, Commissarius. mpp.*
(L.S.)

*Franciscus Lanckoronski Succa-
merarius Cracoviensis, Wie-
licensis, Bochnensis, Stobni-
censis Capitaneus, Commissa-
rius ex Minori Polonia mppr.*
(L.S.)

*Casimirus Pakoslai Lanckoron-
ski Canonicus Cracoviensis,
pro tunc locum tenens Peril-
lustris Custodis.*
(L.S.)

*Franciscus Loski Pocillator Za-
kroczymensis, Judex Castren-
sis Varaviensis, Commissarius
ex Majori Polonia.*
(L.S.)

Quod depositum integrum prout spe-
cificatum ad manus meas receptum, Ma-
gnificis Commissariis Elbingam pro re-
traditione ejusdem Civitatis, a Consilio
Deputatis remitto. Varaviae 20. Janua-
rii Anno 1700.

MICHAEL Cardinalis RADZIEJOWSKI
Primus Regni & Magni Ducatus
Lithuaniae. mppr.

CCCLII.

ANNO
1700.

CCCLII.

Statuta Commissionis Elbingensis.
Actum in Praepositorio Civita-
tis Elbingensis Feria sexta post
Festum Purificationis Beatissimae
Virginis MARIE proxima 1700.
Sylloge negot. publ. Tom. II. fol.
290.

In praesentia Nobilium & spectabilium
Bartholomaei Mejenreiß Burgrabii,
Theophili Helroingk Praesidentis, Al-
berti Stierner, Caroli Ramsey, Eliae Hei-
ne, Jacobi Braun, Joannis Rogge, An-
dreae Brakienhaus, Isaac Felerabent, Do-
minici Mejer, Jacobi Raule, Danielis Ho-
ler, Jacobi Wingk, Jacobi Lange, Chri-
stiani Freschvenbergk, Ernesti Horn,
Consulum, tum spectabilium Francisci
Ada Rohde Advocati, Abraami Lange,
Israelis Hoppe, Joannis Alexandri Mil-
ler, Henrici Braun, Israelis Pain, Chri-
stophori Langa, Sibaldi Barchzembergk,
Danielis Fuchs, Davidis Rachsau, Au-
gustini Nistalgen, Eliae Sachard, Danie-
lis Riddersdorff, Andreae Jungschultz,
Friderici Szubert, Jacobi Szreyter, Ca-
roli Horn, Danielis Uterbergk, Chri-
stiani Goose, Michaelis Szultz, Petri
Strezau, Andreae Herman, Michaelis
Lingk, Henrici Stoltz, Christophori
Szopp, Balthazari Puserl, Samuelis
Woitt, triginta duum Virorum. Nec non
spectabilium Petri Posselner, Francisci
Esehi, Alberti Stierner, Michaelis Willer,
Secretariorum; coram Nobis Andrea in
Zakuskie Koziety & Bledow Zakuski
Episcopo Varmienfi & Sambienfi, Praesi-
de Terrarum Prussiae, Sac. Rom. Impe-
rii Principe, Georgio Towjański Castel-
lano Lancienfi, Radzicenfi, Stanisla-
o in Szczuczyn & Radzin Szczuka Pro-
cancellario Magni Ducatus Lithuaniae,
Lublinenfi, Michaeli de Kozielsko Pu-
zyna Regente minoris Cancellariae Ma-
gni Ducatus Lithuaniae, Vistinenfi, Ver-
konienfi Capitaneis; Vladislao Czarn-
kowski Sacrae Regiae Majestatis & Rei-
publicae ad evacuandam Praesidio suae
Serenitatis Electoralis Brandenburgicae Ci-
vitatem Elbingensem, tam ad caetera
Commissionis negotia, Civitatem ipsam
concernentia, examinanda, nec non ex
Consilio Generali lege publica con-
cluso exequenda vigore sequentis Pleni-
potentiae de tenore tali.

„ AUGUSTUS II. Dei Gratia Rex Po-
loniae Magnus Dux Lithuaniae, Russiae,
Prussiae, &c. Nec non haereditarius Dux
Saxoniae, & Princeps Elector &c. Notum
testatumque facimus, quorum interest, aut
TOM. IV.

interesse poterit. Quomodo Reverendis ANNO
simus in Christo Pater, Illustrissimi Ma- 1700.
gnifici & Generosi Domini ex Senatu,
Andreas in Zakuskie, Koziety & Bled-
ow Zakuski Episcopus Varmienfi &
Sambienfi, Praeses Terrarum Prussiae,
Sac. Rom. Imperii Princeps, Joannes in
Prebendow & Lezenko Przebendowski
Palatinus Mariaeburgensis, Kiszporienfi,
Pokrzywnicenfis, Mirachovienfi, Ge-
orgius Towjański Castellanus Lanci-
enfi, Radzicenfi, Stanislaus in Szczu-
czyn & Radzin Szczuka Procancellarius
Magni Ducatus Lithuaniae, Lublinenfi
Capitanei, ex Equestri Ordine ex Majori
Polonia, Michael de Kozielsko Puzyna
Regens minoris Cancellariae M. D. L.
Vistinenfi, Verbovienfi Capitaneus,
Vladislao Czarnkowski ex Minori Polo-
nia, Stephanus Humiecki Dapifer Po-
doliae, Casimirus Dhuszewski Pocillator
Chelmensis, ex Magno Ducatu Lithua-
niae, Michael Sapieha Notarius Campe-
stris Magni Ducatus Lithuaniae, Chri-
stophorus Niemirowicz Szczyt Vexillifer
Polocenfi Jasyvonenfi Capitaneus, ro-
bore & vigore Consilii Reipublicae im-
mediatis Regni Comitibus in negotio
Elbingensi declarati, Varaviae die de-
cima Mensis Decembris Anno praeterito
celebrati & expediti, ad rehabendam &
recipiendam de manibus Serenissimi Ele-
ctoris Brandenburgici Civitatem Elbin-
gensem Commissarii Plenipotentarii sint
designati & deputati, habituri plenariam
& omnimodam facultatem, dictam Civi-
tatem Elbingensem ex possessione, & prae-
tensionibus quibusvis memoratae suae Sereni-
tatis Electoralis Brandenburgicae eliberan-
di, recipiendi, Clenodia certa Reipubli-
cae in pignus deponendi, literas nostras
ratificatorias Tractatus de negotio Elbin-
genfi ratificatoriis suae Serenitatis Ele-
ctoralis Brandenburgicae commutandi, co-
pias militares Brandenburgicas expedi-
endi, Praesidium vero Reipublicae impo-
nendi, Civitatem in meliorem Ordinem
& securitatem reducendi & redigendi, in
praeterita animadvertendi, discordias
de Religione componendi & determinan-
di, totum denique juxta memoratum
Contractum scriptum ad Archivum &
instructionem sibi datam peragendi, ob-
servandi & exequendi. Quidquid vero
per eos factum, gestum, constitutum,
exequutumque fuerit, totum id a Nobis,
ab omnibusque Ordinibus Regni &
Magni Ducatus Lithuaniae, gratum &
acceptum fore, uti in fundamento prae-
dicti Reipublicae Consilii. In quorum fi-
dem praesentes Sigillo Regni com-
muniri iussimus. Dabantur Dubenii die
Q99999 IX.

ANNO IX. Mensis Januarii Anno MDCC. Re-
1700. gni vero nostri Anno III.

*Ad Mandatum Sacrae Re-
giae Majestatis Propri-
um. Venceslaus Franci-
scus Trzcinski Pincerna
Raven. Sacrae Regiae Ma-
jestatis Secretarius. mpr.
(L.S.)*

Designatis Commissariis comparuerunt
personaliter Nobiles & Spectabiles Bur-
grabius, Proconsules, Consules totusque
Magistratus, Advocatus ac Communitas
Elbingensis, ad dandas rationes sufficientes
de ditione Civitatis istius in potestatem præ-
sidii suae Serenitatis Electoralis Brande-
burgicae. Quibus omnibus & singulis
probe & diligenter auditis & bene exa-
minatis, atque circumstantiis locorum &
fortificationum per Nos lustratarum con-
frontatis, Nos Commissarii Sacrae Regiae
Majestatis, & Reipublicae eo vel maxime
considerato, quod Civitatis istius dedi-
tionem post sustentam per quatuor se-
ptimanas obsidionem, & continuas Civi-
um in vallis vigilias, ex hac praecipue ra-
tione Ordines Civitatis praedictae consen-
serint, quia verendum erat, ne Respu-
blica aegre ferrer, si illam in atrox &
diuturnum bellum protraxissent per san-
guineam oppositionem, quod tamen nun-
quam sufficerent retinendae Civitati ex
defectu sui Praesidii, & quidem tempo-
re altae scilicet pacis, sufficientis, belli
vero multum exigui & imparis, nullo
quoque subsequente juvamine, quamvis
instantissime & multifariam implorato; in
taliam Pacta & Statuta salvo Reipublicae
beneplacito descendimus.

I. Quoniam ex teneritudine in Rem-
publicam & pro maturanda liberatione
ab onere subsidialis hypothecae Brande-
burgicae territorii patronymici Civita-
tis, atque ob avertenda multa alia mala,
quae Civitatem in statu ejusmodi dubio
& periculoso permanentem premere pos-
sent, Nobilis & Spectabilis Magistratus
ac Communitas Civitatis summam tre-
centorum millium Tynfonum Polonica-
rum in specie Taleris Imperialibus,
quemlibet per sex Tynfones computan-
do, benevole & ultronee in se suscepit, i-
deo in supplementum & pro termino re-
luendae Serenitati Electorali Brandebur-
gicae summae trecentorum millium Ta-
lerorum Imperialium realiter & effective
exsolvet; pro colligenda vero dicta sum-
ma habebit idem Magistratus cum scitu
Communitatis plenam facultatem modos,
media, ac contributiones oneri confor-
mes adinveniendi & statuendi, sine ulla

cujusque praepreditione sub panis arbi-
trariis in contravenientes. ANNO
1700.

II. Loco ducentorum militum praesi-
diariorum, quos haec Civitas ista su-
stentavit, abhinc tenebitur praesidium
numerosius de trecentis militibus pede-
stribus & triginta equitibus selectis, pro
lustrandis de mane & vespere extra ma-
nia & suburbiis locis, semper & continuo
habere & conservare, ingruente autem
quocunque hostilitatis casu, & praecipue
extremo periculo idem omni diligentia
& cura ad duo millia militum pedestrium
augere & tenere usque ad Provinciam vel
Reipublicam succursum. Quorum Prae-
fectus debet esse semper vir gnatus ar-
tis bellicae & odidionum, fortis & stre-
nuus, juratus rotha consveta, sed addi-
tis hisce formalibus, quod Sacrae Regiae
Majestati Domino nostro Clementissimo,
& Reipublicae Polonae fidelis ero.

III. Praesidentes vero atque totus Ma-
gistratus & Communitas in casu ingru-
entis hostilitatis sine scitu Serenissimi Re-
gis & Reipublicae, Terrarumque Prussiae,
Civitatem nemini tradent, eandemque
defensuri sint usque ad extremam neces-
sitatem, quantum in ipsis erit sub panis
contra convulsos Decretorum Reipubl.

IV. Negotium Religionis Romano Ca-
tholicae, juxta seorsivam a Nobilitate &
spectabili Magistratu datam ad praesens
in manus Illustrissimi Loci Ordinarii in vi-
sitatione compositionem, firmiter in om-
nibus punctis & articulis conservan-
dum, manutenendum & exequendum
eidem Nobili & spectabili Magistratui in-
jungitur, sub rigore jurium ejusdem
Religionis in eadem Civitate habitorem.
Cum vero hucusque juxta articulum Pa-
ctorum Bydgosienf. unus ex Catholicis
in Magistratum inductus non sit, proxime
vacaturo loco in Magistratu eligetur vir
quipiam probus & idoneus Religionis
Catholicae, salvo secundo Ordinis gradu.

V. Quibus sic Pactis uterque Ordo Ci-
vitatibus cum omnibus & singulis civibus
& incolis, in omnibus juribus, privile-
giis, immunitatibus, libertatibus, jurisdi-
ctionibus & consuetudinibus, tam gene-
ralibus Terrarum Prussiae, quam spe-
cialibus, & municipalibus sine ulla ex-
ceptione, quibus ante hanc sui occupatio-
nem ab antiquis retro temporibus ad hanc
usque potitus & fructus est, tam ante in-
corporationem Prussiae Regno, quam a
divis Regibus Poloniae & moderna Sac.
Reg. Majestate feliciter Regnante con-
cessis tam quo ad personas, quam quo ad
bona perpetuo ac inviolabiliter conserva-
tur, nec ob factam per suae Serenitatis
Electoralis Brandenburgicae militem urbis

occu-

ANNO occupationem sive judicialiter sive extra-
judicialiter ullo tempore vel loco inquie-
tari, turbari aut infestari debet. In quo-
rum omnium fidem majorem supra scri-
pta Puncta & Statuta manibus propriis
subscripsimus, & sigillis nostris commu-
niri fecimus. Dat. & Actum ut supra.

CCCLIII.

*Litterae Regis Poloniae, ad Ele-
ctorem Brandenburgicum, auxi-
lium contra Suecos petentis.*

Dat. Varaviae Mense Maji 1700.

Indidem fol. 293.

AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniae,
&c. Serenissimo Principi, D. FRIDERI-
CO III. Marchioni Brandenburgensi &c.
Salutem! Quemadmodum non dubita-
mus, Serenitatem Vestram inita nostra
& Reipublicae cum eadem pacta & foedera
indissolubili vinculo manutenturam esse,
ita, ut in contingenti Suecorum molimi-
ne, si forte quicquam contra Nos, & Re-
gnum nostrum Poloniae attentaverint, &
excurrere in Poloniam ex Pomerania per
ditiones Serenitatis Vestrae, praesumpe-
rint, pro nexu eorundem Pactorum ob-
staturam, omnemque hostilem impe-
tum pro virili impedituram, firmissime
Nobis pollicemur. Cum vero laesiones
Regni nostri & illatae a Suecis injuria,
orbi universo sint manifestae, ad quas re-
pellendas, cum tempus & rerum mo-
menta favent, auxiliares Serenitatis Ve-
strae copias, vigore praedictorum Pacto-
rum, ipsa postulet necessitas, fraterne
Serenitatem Vestram convenimus, qua-
tenus mille & quingentos armatos, in sub-
sidium nostrum & Reipublicae, ut praesto
ad sint, disponere velit, quibus post acce-
ptam super id a Serenitate Vestra decla-
rationem ad limites Livoniae deducendis
Commissarios nostros destinabimus. Por-
ro & Saxonia certam militum nostrae par-
tem pro tuitione & securitate limitum
Regni nostri designare proposuimus, cui
cum per territoria Serenitatis Vestrae re-
cte pateat transitus, facile & in hoc ip-
sam consensuram speramus Serenitatem
Vestram, dum vicissim per Provincias
Regni nostri suum quandoque Serenitas
Vestra exercitum transire ex Pactis lici-
tum habeat, &c. Dabantur Varaviae die
.... Mensis Maji 1700.

CCCLIV.

*Alic Regis Poloniae ad Electorem
Brandenburgicum Litterae cir-
ca transitum militiae Majestatis
suae. Dat. Varaviae d. 8. Maji
1700. Indidem fol. 297.*

AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniae &c. ANNO
Serenissimo Principi, &c. salutem! 1700.
Quo fine in antecessum literis ad Sereni-
tatem Vestram exaratis eandem pera-
manter amplexi sumus, ut in transitum
militiae nostrae, qui hostium impetus per
ditiones Serenitatis Vestrae, vigore Pa-
ctorum nostrorum & Reipublicae, cum
Serenitate Vestra initorum, assentire ve-
lit. Et ecce! diuturna in uno eodemque
loco subsistentia pertaxus miles noster an-
tipavit desiderabiles Serenitatis Vestrae
responsorias, ut jam omnino Dominia Se-
renitatis Vestrae ingrederetur, & ad de-
stinatum sibi locum tenderet; ne itaque
circa transeuntem eandem militiam no-
stram aliquis apud Serenitatem Vestram
moveatur scrupulus, aut quapiam exo-
riatur difficultas, repetitis literis apud
eandem necessitatem praesentem excusa-
ri cupimus, praecipue cum saepe contin-
gat, exercitum Serenitatis Vestrae, pra-
via sola denuntiatione, per Provincias
Regni nostri transgredi. Optima inte-
rim &c. Varaviae die 8. Maji 1700.

CCCLV.

*Reversales Reipublicae Poloniae ab
Electore Brandenburgico datae,
Quod Regalis, quem assumpt
Titulus, nullum Reipublicae ad-
feret praedictum. Colonia ad
Spream 8. Jun. 1700. Indidem.*

FRIDERICUS Tertius DEI Gratia &c.
Omnibus, quorum interest, notum fa-
cimus, cum Titulum & Dignitatem Re-
galem, quibus ante plura saecula ful-
gebat Ducalis nostra Prussia, reassumen-
dum merito censeamus, nihil ex hac Ma-
jestatica Praerogativa Prussiae nostrae, quae
nunc Ducalis appellatur, praedictum in-
ferendum, nec inferri posse juri ac pos-
sessori Regalis Prussiae, qua Serenissi-
mus Rex & Respublica Poloniae gau-
dent, neque ullam in eandem Prussiam
Regalem praetensionem a Nobis & Succes-
soribus nostris inde vindicandam; Pacta
quoque Bydgosiensia perpetui Foederis
Serenissimam Regiam Majestatem, In-
clitramque Rempublicam & Nos inter,
praecipue vero Art. VI. quo cautum est,
ut deficientibus masculis ex linea legitima
Divi quondam Parentis nostri descenden-
tibus, Serenissimis Regibus & Reipubl.
Poloniae jus suum integrum in alte me-
moratam Prussiam Ducalem reservatur,
plene ac sacrosancte servanda, neque ul-
latenus vel in toto vel in parte a Nobis,
ac Successoribus nostris infringenda ac
violanda. In quorum fidem &c. Dat.
Coloniae ad Spream die 8. Junii 1700.
Qqqqqq 2 CCCLVI.

ANNO
1701.

CCCLVI.

Declaratio Electoris Brandeburgici Polonis ratione Regni Borussiae facta. Regiomonti 21. Febr. 1701. Indidem Tom. III.

Nos FRIDERICUS, Dei Gratia Rex &c. notum testatumque facimus omnibus, quorum interest, aut quomodo-libet interesse potest: Cum Regium Diadema, quo olim Prussiae hujus nostrae Domini decorabantur, nuper postliminio quasi Nobis reimpositum sit, & inter ceteros Europae Reges, Regiae huic nostrae dignitati applaudentes, Serenissimus & Potentissimus Poloniae Rex, Frater noster charissimus, facta eidem ea de re notificatione, non per Literas tantum, sed per suum quoque ad Nos Ablegarum Extraordinarium, Illustrem & Magnificum Comitem Towianski, Supremum Regni Pocillatorem, Nos pro Rege agnoverit & honores, Dignitati huic nostrae debitos exhiberi Nobis fecerit, Nos cupientes omnem scrupulum, sinistrasque opiniones, quae ab inelyta Republ. propter Regium, quem nunc adepti sumus, Titulum forsan moveri possent, optimo plenissimoque, quo id fieri potest, modo tollere & submovere, cum in finem non tantum Regiae suae Majestati certas extradiderimus Literas Reversales, tenoris sequentis.

Cum Titulum ac dignitatem Regalem &c. vide supra pag.

Sed pro maiore etiam praeaudata Reipublicae securitate denuo promittendum eidem duxerimus, prout hisce fide, verboque nostro Regio, pro Haeredibus, Successoribusque nostris futuris in Prussia Regibus spondemus & promittimus, Nos non tantum ea, quae praedictis literis reversalibus, quarum novum exemplar omni, quo id desiderabitur, tempore Reipublicae exhibebimus, continentur, sancte servaturos, & Regia, qua nunc gaudemus, dignitate nunquam & sub nullo praetextu ita usuros esse, ut exinde quicquam Reipublicae damnosum, patetis, quae eandem inter & Nos intercedunt, contrarium, aut ad presentem Reipublicae statum ullatenus immutandum, juraque ejus imminuenda pertinet, provenire possit, quin potius, si haec declaratio nostra cuipiam haud sufficiens videatur, de maiore etiam securitate, inelyta Reipublicae circa hanc Dignitatem nostram praestanda, cum eadem eo modo, iisque conditionibus conventurus esse, ut exinde novum arctiusque bonae vicinitatis, amicitiae, mutuaeque salutis invicem procurandae vinculum sti-

mulusque exurgat. In quorum omnium ANNO fidem &c. Dab. Regiomonti die 21. 1601. Febr. 1701.

CCCLVII.

Confirmatio generalis jurium Terrarum Prussiae. Dat. Cracoviae 20. Januarii 1734. Libr. IV. Metrices Regni.

AUGUSTUS III. Dei Gratia Rex Poloniae &c. Significamus &c. Oblatas esse ad Aeta praesentia Metrices Regni Cancellariae nostrae Majoris infra scriptas literas authenticas, oblatis privilegii nostri confirmationis, generalis jurium Terrarum Prussiae, ex Aetis Castrensis Capitanealibus Cracoviensibus extrahti, manibus Generosorum, Morawski & Makowski subscriptas, sigilloque Capitaneali Cracoviensi communitas, sanas, salvas, & illatas, omnique prorsus suspicione carentes, tenoris sequentis: Ad Officium & Aeta praesentia Castrensis Capitanealia Cracoviensia personaliter veniens Generosus Alexander Hufarzewski, nomine ejus interest, infra scriptas Sacrae Regiae Majestatis literas privilegii, confirmationis generalis jurium Terrarum Prussiae Officio, & Aetis praesentibus Castrensis Capitanealibus Cracoviensibus ad actucandum obtulit, petens easdem literas Sacrae Regiae Majestatis privilegia se offerente suscipi, & in Aeta praesentia inscribere permitti. Cujus affectationi officium praesens annuendo, praefatas Sacrae Regiae Majestatis privilegia literas ab eodem offerente suscepit, & in Aeta praesentia Castrensis Capitanealia Cracoviensia inscribere permisit de tenore sequenti. „AUGUSTUS III. Dei Gratia Rex Poloniae, M. D. L. Russiae, Prussiae, &c. Nec non haereditarius Dux Saxoniae, Princeps, & Elector &c. Significamus praesentibus literis nostris universis & singulis, quorum interest, tamen jam juribus, privilegiis, ac immunitatibus Terrarum Prussiae speciali articulo Pactorum Conventorum sub numero trigesimo nono & quadagesimo, solenni juramento per Nos confirmatorum, abunde caverimus, insistentes tamen Divorum Praedecessorum nostrorum Serenissimorum Regum Poloniae, Magnorum Ducum Lithuaniae, Russiae &c. qui jura, & privilegia earundem Terrarum, ac specialiter jus avitum indigenatus seorsivo Diplomate, salva & integra esse voluerunt, tum fidsissimo ad Majestatem nostram recursum Statuum & Ordinum Terrarum Prussiae meritis, & illibata erga Reges Dominos suos fide clementer annuentes, ex certa nostra scientia, praehabitaque

matu-

ANNO matura deliberatione, animo benevolo, 1734. & de voluntate expressa omnia jura, privilegia Ecclesiastica & saecularia, quaecunque tam a Divis Praedecessoribus nostris Regibus Poloniae, quam etiam ab Ordine Theutonico, aliisque Principibus spiritualibus, & saecularibus earundem Terrarum, prioribus Dominis, Terris Prussiae, earumque Praelatis, Dignitariis, Officialibus, Nobilibus, Civitatibus majoribus, & minoribus, earumque communitatibus, ceterisque subditis & incolis, cujuscunque status & conditionis existant, juste & legitime data, collata, ac concessa esse dignoscuntur, omnesque libertates, praerogativas, immunitates, etiam usus, & observationes boni ordinis, rescripta publica, cautiones, & assecurationes, ac praesertim privilegium incorporationis in Anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto, hic Cracoviae Terrarum Prussiae Incolis ratione aviti juris indigenatus, per olim Serenissimum Praedecessorem nostrum CASIMIRUM IV. Regem Poloniae datum, Constitutione Regni Anno millesimi sexcentissimi trigesimali octavi, ac praesertim Anno millesimi sexcentissimi quadragiesimi septimi in Comitibus Regni Varsoviensibus, tempore Regiminis olim Regis Poloniae VLADISLAI IV. de consensu omnium Ordinum Regni approbatum in omnibus, prout singula sunt in se, verbisque suis sonantia, & qualiter a Nobis desideratur, juxta tenorem, & sensum illorum genuinum, competentiam, & conservationem status saepe dictarum Terrarum Prussiae confirmamus, approbamus, & ratificamus praesentibus literis nostris, decernentes easdem, eademque robur perpetuae & inviolabilis firmitatis habere debere, non obstante, neque ullatenus impediendo abusu in contrarium, & injuriis, eisdem juribus & privilegiis aliquando illatis, tanquam publicis querelis Statuum, & Ordinum Terrarum Prussiae continuo reclamatis, invalidatis, & illegitimatis. Promittimus insuper verbo nostro Regio, & praesentium tenore spondemus, eadem jura & privilegia publica, privatorum libertates & immunitates, laudabilesque consuetudines, rata & grata habere, illaque omnia inconcussa, inviolabiliter, & perpetuo gratiose manutenere & conservare, specialiter vero cavemus, & spondemus, quod dignitates tam spirituales, quam saeculares, castra, officia, & beneficia, tenuras civitatum, pagorum, omniaque bona in Terris Prussiae existentia, vacantia, & vacativa, non nisi veris, nativis, propriis, & indubitatis indigenis Terrarum Prussiae, de Nobis, & Republica ANNO bene meritis, dabimus, & conferemus, 1734. idque sub nullitate privilegiorum nostrorum, ipsaque incapacitate ad malam informationem secus obtinenda. Ad extremum obfirmius, & validius robur contrarias a Divis Praedecessoribus nostris ad malam informationem datas collationes in sequelam, exemplum, & allegationem a nemine trahi debere, nec in quopiam juribus indigenatus praepjudicare posse, & derogare, firmiter cavemus, & declaramus; omnia etiam illicite a dictis terris alienata aut distraeta ad proprietatem earundem Terrarum recuperare, terminos earum non minuere, sed provirili defendere, ac tandem omnium jurium Terrarum Prussiae justum respectum non remittere, earumque desideriis, & ad Nos legitimo refugio, autoritate, ac protectione nostra Regia jugiter adesse promittimus, & declaramus. In quorum fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo Regni communiri iussimus. Dat. Cracoviae in Conventu felicitis Coronationis nostrae die XX. Mensis Januarii Anno Domini MDCCXXXIV. Regni vero nostri Anno primo. Praesentibus admodum Reverendo in Christo Patre Joanne Alexandro Lipski Episcopo Cracoviensi, Duce Severiae, Procancellario Regni, Reverendissimo in Christo Patre Stanislao Josepho de Bezdán Hosio Episcopo Posnaniensi, Abbate Cervenensi, nec non Magnificis; Theodoro Lubomirski Cracoviensi, Georgio Lubomirski Sandomiriensi, Alexandro a Słupow Szembek Sieradziensi, Ludovico Szoldrski Junivladislaviensi, Majoris Poloniae Capitaneo nostro Generali, Joanne Ansgario Czapski Culmensi, & Josepho Potulicki Czerniechoviensi, Palatinis. Tum Magnificis & Generosis Casimiro Lubinski Sandomiriensi, Sigismundo Skarbek Lanciensi, Petro a Skrynno Dunin Radomiensi, Petro Alberto a Słupow Oświęcimensi, Castellanis; Michaelae Korybut Duce Wiśniowiecki Supremo Cancellario, ac Exercituum Regimentario Generali, Paulo Lubarthio Duce Sanguszko Marschalco Curiae Magni Ducatus Lithuaniae, atque Reverendis Michaelae Kunicki Episcopo Arsonensi, Archidiacono & Suffraganeo Cracoviensi, Francisco Kobielski Episcopo Antinopolitano, Praeposito Cracoviensi, Suffraganeo & Archidiacono Vladislaviensi, Adamo Grabowski Episcopo Nilapolitano, Vicario in spiritualibus Generali, & Suffraganeo Posnaniensi, Nicolao Wyżycki Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis Decano, Generosis; Antonio Łódzia Poninski Instigatore

Rrrrrr

re

ANNO Regni, Comitiorum Electionis nostrae, 1734. & Confederationis Generalis Mareschalco, Sebastiano Antonio Dębowiski Referendario Regni, Joanne Cantio Mozyński Theaurario Curiae nostrae, Joanne Branicki Vexillifero, & Supremo rei armamentariae Praefecto, Michaeli Rzewuski Incisore Regni, Carolo Sapieha Notario Magni Ducatus Lithuaniae, Francisco a Słupow Szembek Vexillifero Curiae Regni, Joanne Odrowąż Siedliski Vicepraefecto Stabuli Magni Ducatus Lithuaniae, Antonio a Słupow Szembek Palatinatus Cracoviensis Generali, Michaeli Nieborski Ciechanoviensi, Jacobo Narzymiki Nurensi, Ferdinando Plater Vilcomiriensis, Terrarum Succamerariis; Joanne Małachowski Opoczneni, Joanne Morfzryn Sieradiensi, Joanne a Kurozwęki Męcinski Wielunensi, Antonio a Lubraniec Dąbski Brestensi, Cujaviensi, Matthia Szymanowski Wyssogrodensi, Capiraneis nostris; Matthia Poniatowski, & Thoma Grabowski Vexilliferis Lanciciensi. Michaeli Stucki Judice Terrestri Palatinatus Lanciciensis, Alexandro Kicki Subjudice Ciechanoviensi, Francisco Nakwański Notario Terrestri, & Castrensi Wyssogrodensi, Melchior Kalstein Stoliński Notario Castrensi Culmensi, Michaeli Sufki Venatore Terrae Łomzensis, Matthia Grabowski, Georgio Laurentio Perch Camerario nostro Aulico, Michaeli Brzozowski Burgrabio Castrensi Kovaloviensi, Casimiro Bleszynski Pincerna Petricoviensi, aliisque plurimis Officialibus & Secretariis nostris, ad praemissa testibus fide dignis.

AUGUSTUS Rex.

Minoris Cancellariae Regni. (L.S.)
Nicolaus Dębowiski Canon. Cracov.
& Varjav. S. R. M. Secr. mppr.

Quarum quidem literarum Sacrae Regiae Majestatis privilegii Originale idem offerens illico ab Officio praesenti recepit, & de recepto officium praesens quietavit. Actum in Castro Cracoviensi Feria secunda ante Festum Sancti Casimiri Confessoris proxima Anno Domini 1734.

Correxerit Morawski. mppr. Lectum per Markowski Capit. Castr. Cracov. (L.S.)

Quas ejusmodi literas sic, ut praemissum, ad Acta haec Metrices Regni per oblatam porrectas, Nos ad eadem Acta suscipi, inferibi, & ex iisdem fideliter descriptas parti postulanti authentice extradi permittimus. In quorum fidem &c. Actum, ut supra.

FINIS TOM. IV.

CCCLVIII.

ANNO

Confirmatio Privilegii omnibus minoribus Civitatibus in Prussia servientis. Dat. Varjav. 5. April. 1739. Indidem.

AUGUSTUS III. &c. Significamus &c. Oblatas esse ad Acta praesentia Metrices Regni Cancellariae nostrae majoris literas pargameneas infra scriptas originales confirmationis privilegii omnibus in universum minoribus Civitatibus in Prussia sitis servientes, manu nostra Regia subscriptas, & sigillo Regni majori pensili communitas, sanas, salvas, & illasas, omnique prorsus suspitione carentes tenoris sequentis.

„ AUGUSTUS III. Dei Gratia Rex Poloniae &c. Reproducitas esse coram Nobis literas pargameneas authenticas manu Serenissimi olim divae memoriae SIGISMUNDI III. Regis Praedecessoris nostri subscriptas, sigilloque minoris Cancellariae Regni communitas, sanas, salvas, & illasas, omnique suspitionis nota carentes, continentes in se privilegium omnibus in universum minoribus Civitatibus in Prussia sitis serviens, supplicatumque Nobis est nomine, & pro parte earundem omnium Civitatum, quatenus easdem literas autoritate nostra Regia approbare, confirmare, & ratificare dignemur. Quarum quidem tenor de verbo ad verbum sequitur. „ SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Poloniae, &c. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis, & singulis. Quod cum minores Civitates Terrarum nostrarum Prussiae aliquoties apud Nos per inter-nuntios conquestae essent ut supra p. 408.

Nos itaque AUGUSTUS III. Rex praesentae supplicationi, uti iustae ad Nos factae, benigne annuentes, praetactas literas in omnibus earum punctis, clausulis, articulis, conditionibus, nexibus, & ligamentis (in quantum juris sunt, & usus earum habetur) approbamus, confirmamus, ratificamus, & innovamus. Decernentes easdem vim & robur debita & inviolabilis firmitatis obtinere debere. In quorum fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo Regni communiri iussimus. Dat. Varjaviae die V. Mensis Aprilis. Anno Domini MDCCXXXIX. Regni vero nostri VI. Anno. AUGUSTUS Rex. Confirmatio privilegii omnibus in universum minoribus Civitatibus in Prussia sitis serviens. Theodorus de Howel Schol. Cathedr. Liv. Canon. Pultov. S. R. M. & sigilli Majoris Regni Secret. Quas ejusmodi literas privilegii supra scripti sic, ut praemissum, oblatas Nos ad Acta praesentia suscipi, inferibi, & ex iisdem fideliter descriptas parti postulanti authentice extradi, Originale vero rursus offerenti restitui (de quo recepto Cancellaria praesentibus quietatur) permittimus. In quorum &c. Actum ut supra.

INDEX CHRONOLOGICUS LITERARUM, DIPLOMATUM, TRANSA- CTIONUM, DOCUMENTORUM, MONUMEN- TUMQUE, QUAE IN HOC IV. VOLU- MINE CONTINENTUR.

Ad ANN. 1212.	Innocentii III. Papae ad Duces Poloniae & Pomeraniae Epistola, qua eos monet, ne Prussis ad fidem conversis onera servilia imponant.	tribus Ordinis Teutonici factam esse conditionibus intro contentis.	
1222.	Conradi Ducis Masovia & Cujaviae Literae, quibus partem Territorii Culmensis, cum suis Castris & villis, item alias centum villas Christiano I, Prussiae Episcopo donat.	Conradi Ducis Masovia & Cujaviae donatio Terrae Culmensis, facta Hospitali S. Mariae Domus Teutonicorum.	1230.
1223.	Honorius III. Papa donationem Conradi Ducis Masovia Episcopo Prussiae factam confirmat.	Guntheri Episcopi Plocensis Literae, quibus bona ad Episcopatum suum pertinentia, sita in Territorio Culmensi, cum decimis ac jure Patronatus Ordini Teutonico donat.	
1226.	Friderici II. Romanorum Imperatoris Diploma, quo donatio Terrae Culmensis, a Conrado Duce Masovia & Cujaviae Hermanno a Saltza promissa, confirmatur, eidemque potestas conceditur, Terram Prussiae cum omnibus suis pertinentiis oppugnandi, ipsaq; Terra acquirenda dicto Hermanno, suisq; Successoribus cum omnibus Regalibus confertur.	Conradus Dux Masovia & Cujaviae recognoscit donationem Territorii Culmensis, Ordini Teutonico a se factam.	
1228.	Donatio Terrae Culmensis & Villae Orłow, a Conrado Duce Masovia Hospitali S. Mariae Domus Teutonicorum facta.	Idem donat Ordini Teutonicorum Castrum Nieszovienae cum quatuor Villis.	
	Christiani I. Prussiae Episcopi donatio decimarum in Territorio Culmensi Ordini Teutonico facta.	Gregorii XI. confirmatio donationum, ab Episcopo Prussiae, & Conrado Duce Masovia Ordini Teutonico factarum.	
	Conradus Dux Masovia Castrum Dobrzyn cum suo Territorio Magistro Militum Prussiae, contra Prutenos more Livonienae militaturo, donat.	Idem confirmat donationem Territorii Culmensis a Conrado Duce Masovia Ordini Teutonico factam, & Articulum in ea comprehensum, ut quidquid in Terra Paganorum praedictus Ordo obtinere poterit, totum ei cedat.	
1230.	Christianus I. Episcopus Prussiae transfert in Fratres Ordinis Teutonici omnes donationes, a Conrado Duce Masovia & ab Ecclesia Plocensi sibi factas.	Christiani I. Episcopi Prussiae donationum Ordini Teutonico in Territorio Culmensi a se factarum recognitio.	1231.
	Procuratores Christiani I. Episcopi Prussiae testantur, donationem ab Eo Fratri Tom. IV.	Gregorii XI. ad Conradum Ducem Masovia Literae, quibus, collaudata ejus pietate, Prussiam tum subjugandam Ordini Teutonico confert, eamque in jus & proprietatem S. Petri suscipit.	1234.
		Ejusdem approbatio compositionis de Castris Dobrzyn, inter Conradum Ducem Masovia & Ordinem Teutonicum factae.	1236.
		Bulla Gregorii XI. Papae, qua Ordinem Militiae Christi unit cum Ordine	1237.
		(a)	dine

- dine Fratrum Domus Theutonico-
rum.
1233. Vladislai Ducis Majoris Poloniae Privilegium, quo Cruce signatis in Prussiam transeuntibus, item Civibus de Terris Fratrum Domus Teutonice, necessaria Domui suae comparantibus, immunitatem teloneorum in suis ditionibus concedit.
- Pactum Casimiri Ducis Cujaviae cum Fratribus de Domo Teutonica, quo ille nullam pacem vel inducias sine ipsis se faciendum, justitiamque in mutuis controversiis administraturum promittit, idque sub poena Excommunicationis D. Papae, per Episcopum Cujaviensem publicandae, quem in iudicem quoque pro transgressionibus Paſtorum constituit.
1243. Innocentius IV. Papa acquisita & acquirenda Fratribus Teutonicis in Prussia confirmat, & de eisdem Magistrum Ordinis investit.
1248. Concordia per Jacobum Archidiaconum Leodiensem, Legatum, Capellanum Papae, ejusque in Polonia, Prussia & Pomerania Vicesgerentem, inter Sventopelcum Pomeraniae Ducem ex una, ac Magistrum, Ordinemque Teutonicum parte ex altera, constituta, qua Ordo Duci Pomeraniae Insulam Nerie, Dux Caſtrum Pin cum villis ad Culmen sitis Ordini restituit, & inter possessiones utriusque partis certi limites assignantur.
1249. Privilegium ab eodem Jacobo Archidiacono Leodiensi, Legato Pontificio, Neophytis Prutenis concessum, in quo etiam multa statuuntur, quae extirpationem Idolatriae concernunt.
1251. Renovatio & Confirmatio Privilegii ab Hermanno de Saltza Ordinis Teutonici Magistro, Culmensis Thorunensisque civitatis incolis concessi.
1253. Sventopelci Ducis Pomeraniae Litterae, quibus pacem & concordiam cum Ordine Teutonico opera Jacobi Archidiaconi Leodiensis initam se servaturum promittit.
1255. Conventio inter Casimirum Ducem Cujaviae & Magistrum Ordinis Teutonici, qua medietatem terrae Lubaviae idem Magister praefato Duci cedit, & certus injuriarum judicandarum modus praescribitur.
- Alexandri Papae IV. Epistola, qua Regem Ottogarium ad ferendam Fratribus Ordinis Teutonici contra Prussos opem hortatur.
- Alexander PP. IV. mandat Episcopo Culmensi, ut Conventionem, inter Casimirum Cujaviae Ducem & Magistrum ac Ordinem Cruciferorum de terra Lubaviae factam, curet inviolabiliter observari.
- Privilegium Samborii Ducis Pomeraniae, quo telonii libertatem in terris suis Elbingensibus concedit. 1255.
- Conventio Casimiri Cujaviae & Lenciciae Ducis cum Fratribus Ordinis Teutonici in Prussia de non impetendis eorum possessionibus praecipue vero terra Sausin nuncupata, item de villa Rogow pro qua sexaginta marcas argenti dictis Fratribus persolvit. 1257.
- Alexander Papa IV. donationem Terrae Culmensis Ordini Teutonico a Conrado Duce Masoviae factam confirmat, omniaque tam acquisita, quam in posterum ab eodem Ordine acquirenda in jus ac proprietatem Sedis Apostolicae suscipit.
- Casimirus Dux Cuiaviae Ecclesiae S. Trinitatis in Culmen donat mediam partem Terrae Lubaviae.
- Alexander PP. IV. sub specialem Sedis Apostolicae protectionem suscipit omnes Terras & Regiones, quas Ordo Teutonicus de manibus Paganorum eripuerit, dummodo constet dictas Terras ad Christianos nunquam pertinuisse, easque Fratribus ejusdem Ordinis in perpetuum possidendas concedit. 1260.
- Casimiri Lanciciae & Cujaviae Ducis Compromissum cum Magistro Ordinis Teutonici Hanno de Sangerhausen in Arbitros mutuarum controversiarum. 1263.
- Transumptum Donationis partis Territorii Culmensis cum Caſtro Grudenz, aliisque centum villis in eodem Territorio per Conradum Ducem Masoviae Christiano I. Episcopo Prussiae facta. 1264.
- Instrumentum Concordiae inter Boleslaum Ducem Poloniae & Theodoricum de Gadersleben Magistrum ac FF. Ordinis Teutonicorum in Prussia, opera Episcopi Vladislaviensis sancita, quo Boleslaus pro illatis damnis dictis Fratribus centum sexaginta marcas argenti se soluturum promittit. 1271.
- Samborii Ducis Pomeraniae donatio Terrae Wenzke, aliarumque illi adjacentium cum pleno jure ac dominio Ordini Teutonico. 1276.
- Rudolphi Imperatoris confirmatio privilegiorum & donationum a Ducibus Pomeraniae Ordini Teutonico factarum.
- Concordia inter Mestwinum Ducem Pomeraniae & Magistrum ac Fratres Ordinis Teutonicorum in Prussia, auctoritate Legati Apostolici facta, ope cujus Terram Meve, nec non Ducatum Svecensem, aliaque bona idem Dux praefato Magistro & Fratribus cedit. 1282.
- Martini Papae IV. confirmatio concordiae inter Ducem Pomeraniae Mestwinum & Ordinem Teutonicum opera Legati Apostolici facta.

Ve.

1293. Vespimiri Ducis Pomeraniae Privilegium, quo Elbingenses in suis ditionibus negotiantes ab omni exactione telonii immunes facit, passusque naufragium gravari in corpore, seu aliis rebus quibuscunque prohibet.
1294. Premislaus Dux Majoris Poloniae libertatem telonii in terris Pomeraniae, a Vespimiro Elbingensibus concessam, confirmat.
1298. Vladislai Lodovici Regis Poloniae approbatio Privilegiorum Elbingensibus a Vespimiro Pomeraniae & Premislao Poloniae Ducibus indultorum.
1304. Oppignoratio Territorii Michaloviensis a Lescone Duce Cuiaviae Ordini Teutonico facta pro trecentis Marcis Denariorum Thorunensium, quae summa, si intra biennium non fuerit exsoluta a Duce & Fratribus ejus, dictum Territorium ad praefatum Ordinem hereditarie devolvitur; interea Magister & Fratres nullam munitionem in eodem Territorio contra voluntatem Ducis construunt.
- Conradi Sacci Magistri Ordinis Teutonici in Prussia recognitio, quod Terram Michaloviensem a Lescone Duce pro summa trecentarum Marcarum denariorum Thorunensium oppignoratam acceperit conditionibus supra expressis.
1309. Clementis Papae V. Bulla Commissionis ad inquirendum in maleficia Fratrum Ordinis Teutonici.
1311. Diploma Henrici VII. Romanorum Regis, quo bona & possessiones, tam acquisitas, quam in posterum a Fratribus Ordinis Teutonici in Pomerania acquirendas, eidem Ordini Teutonico confirmat.
- Valdemarus Marchio Brandeburgensis pro decem millibus Marcarum Brandeburgensium vendit Ordini Teutonico Castra Gedanense, Dirshovienſe atque Succense cum suis Territoriis.
1312. Pactum Joannis Episcopi Plocensis cum Carolo de Treviris Magistro Ordinis Teutonici de ducentis mansis, ad Caſtrum Xenite pertinentibus, ratione quorum, elapsa septem annorum libertate, praedictus Ordo singulis annis nonaginta Marcas monetae Culmensis Episcopo & suis Successoribus, nomine fructuum decimalium, pendere tenebitur. Episcopus & sui Successores in Territorio Michaloviensi pleno jure in Spiritualibus fruuntur, & bona Ecclesiae Plocensis, ibidem sita, justis limitibus circumscribuntur.
1317. Venditio & Resignatio Terrae Michaloviensis pro quingentis sexaginta duabus Marcis, a Lescone Duce Cujaviae Ordini Teutonico facta.
- Sententia Judicum Apostolicorum, qua Ordo Teutonicus ad restituendam Regno Poloniae Pomeraniam, damnaque refundenda condemnatur. 1322.
- Frater Wernherus Ordinis S. Mariae Domus Teutonice Magister, promittit, se Henrico Duci Wratislaviensi opem esse laturum contra Vladislau Regem Cracoviae. 1326.
- Johannes Bohemiae Rex donat Pomeraniam Magistro & Fratribus Ordinis Teutonici. 1329.
- Idem dat potestatem Magistro Ordinis Teutonici, novas villas in Terra Dobrzyneſi edificandi, ac deserta extirpandi, exceptis his, quae ad Caſtrum Dobrzyneſe pertinent.
- Idem Terram Dobrzyneſem pro quatuor millibus & octingentis sexagenis denariorum Pragensium Magistro & Ordini Cruciferorum vendit, utque idem Ordo a praestatione decimarum ex praefata Terra sit immunis, curaturum se promittit. Cum Vladislao Rege Cracoviae non prius pacem faciet, nisi ipse, & Semoviti Frater illius Filius, juri suo ad Terram Dobrzyneſem renunciaverint. 1330.
- Bulla Excommunicationis Apostolicae contra Magistrum, Provincialem, & Commandatores Ordinis S. Mariae Teutonicorum Jerosolymitanorum latae, pro devastatione hostili Episcopatum Vladislaviensis & Culmensis. 1331.
- Litterae Theoderici, Ordinis FF. Teutonicorum Magistri Generalis, super cessione ipsius de Terris Breſtensi & Dobrynensi. 1334.
- Sententia arbitraris a Carolo Hungariae, & Johanne Bohemiae Regibus lata, qua Pomerania Cruciferis, Dobrzyneſis vero & Cujaviensis Terra Regi Poloniae adjudicatur. 1335.
- Casimiri Regis Poloniae ratihabitio sententiae, per Carolum Hungariae & Joannem Bohemiae Reges latae. 1336.
- Casimirus Rex Poloniae Vladislao Duci Dobrzyneſi, a quo Terram Dobrzyneſem jure donationis acceperat, Terram Lanciciensem ad vitae tempora tenendam confert.
- Sententia definitiva, qua Commissarii & Judices, a Sede Apostolica delegati, Casimiro Regi & Regno Poloniae Pomeraniam, nec non Culmensis, Michaloviensem, Cujaviensem, Dobrynensem Terras adjudicant, & ratione damnorum perceptorum ad centum nonaginta quatuor millia & quingentas Marcas Polonici ponderis, & ad mille sexcentas Marcas ratione impenſarum, Magistrum & Cruciferos condemnant. 1339.

(a) 2

Com.

1342. Commissio Benedicti Papae XII. a Clemente VI. innovata, qua Dobrzyneſis & Cujaviensis Terra, & decem millia Florenorum a Magistro Cruciferorum Regi & Regno solvi jubentur.
1343. Pax & concordia inter Casimirum Regem Poloniae, & Ludolphum Kaenig Ordinis Teutonici Magistrum, qua Pomerania, Culmensis, Michaloviensis Terrae, nec non Nieszovia, Orlow & Ogorin Cruciferis relinquuntur.
- Eiusdem Literae Assurationis, quibus cessionem Terrarum Pomeraniae, Culmensis, Michaloviensis, nec non Castri Nieszovia, Orlow & Ogorin se manutenturum contra Ludovicum Hungariae Regem promittit.
- Literae Episcoporum Regni Poloniae, quibus recognoscunt cessionem Terrarum Pomeraniae, Culmensis & Michaloviensis, a Casimiro Rege Poloniae Ordini Teutonico factam.
- Literae Procerum saecularium Regni Poloniae, quibus praedictam Concordiam se manutenturos promittunt.
- Episcopus & Capitulum Culmense, nec non Monasteria Prussiae condonant Casimiro M. Regi Poloniae damna & iniurias, belli tempore sibi illatas.
1349. Pacta inter Casimirum M. Regem Poloniae, & Henricum Dusnerum Ordinis Teutonici Magistrum, quibus Limites inter Terram Cujaviae, & Terras Pomeraniae ac Culmensis designantur.
1375. Bulla Gregorii Papae XI., qua designatio limitum ab Arbitris facta, inter Episcopum ac Ecclesiam Varmiensis ac Ordinis Teutonici Terras ratihabetur.
1394. Henricus Episcopus Vladislaviensis promittit fidelitatem Vladislao Regi ac Regno Poloniae.
1396. Sigismundus Rex Hungariae consensum praebet Vladislao Duci Opoliensi, ut Terras Dobrzyneſem & Cujaviae Ordini Cruciferorum vendere possit.
1404. Vladislaus Rex confirmat pacem & concordiam, a Casimiro Antecessore suo cum Crucigeris initam.
- Conventio Vladislai Jagellonis cum Cruciferis de Terra Dobrzyneſi & districtu Zlotoria.
- Pax & Concordia inter Vladislaum Regem Poloniae, & Conradum de Jungingen Magistrum Prussiae, de limitibus inter Lithuaniam & Prusiam.
1405. Vladislaus Rex approbat Pacta, inter se & Conradum Magistrum Prussiae de Terra Dobrzyneſi inita.
- Recognitio Conradi de Jungingen Magistri Prussiae, quod 50000. Floren. ratione Terrae Dobrzyneſis & Castri Zlotoria a Vladislao Rege acceperit.
- Transumptum Literarum Vladislai Jagellonis Regis Poloniae, quibus cum Ulrico de Jungingen, Ordinis Teutonici Magistro Generali, in Venceslaum Romanorum ac Bohemiae Regem promittit.
- Henrici Episcopi Sambienſis subiectio Vladislao Regi & Regno Poloniae.
- Privilegia & donationes Civitati Gedanensi a Vladislao Rege factae.
- Arnoldus Episcopus Culmensis promittit se Vladislao Regi & Regno Poloniae subiectum ac fidelem fore.
- Pax & Concordia inter Henricum de Plauen Magistrum Prussiae, & Vladislaum Regem Poloniae, ac Vitoldum Ducem Lithuaniae.
- Fideiussio Sigismundi Romanorum Regis, qua pollicetur Vladislao Poloniae Regi, & Alexandro alias Vitoldo Magno Lithuaniae Duci, quod Cruciferi intra certum tempus in se compromittent, & ejus parebunt sententiae.
- Compromissum Vladislai Regis cum Henrico de Plauen Magistro Cruciferorum in Sigismundum Regem Romanorum.
- Sententia arbitralis Sigismundi Romanorum Regis, inter Vladislaum Regem Poloniae & Ordinem Teutonicum super Articulo Episcopi, Praepositi & Capituli Vladislaviensis.
- Declaratio Vladislai Regis & Vitoldi M. D. Lithuaniae, qua Archiepiscopo Gnesnensi & Archidiacono Lenciciensi, tanquam Procuratoribus, plena tribuitur potestas tractandi cum Crucigeris super negotiis Samogitia.
- Testimonium Benedicti de Marca Subarbitratoris, quod Vladislaus Rex & Vitoldus ejus Frater sententiae Sigismundi Romanorum &c. Regis, tanquam amicae Compositoris, paruerint in iis, quae quosdam captivos concernebant Crucigeros: quodque protestatio nomine Filiae Regis Poloniae, & Filiae Vitoldi facta sit, ne de Terra Samogitarum aliquid disponderetur.
- Reclamatio Eiusdem contra calumnias in Vladislaum Poloniae Regem, & Vitoldum ejus Fratrem per Crucigeros sparsas.
- Litterae Provisionales Martini Papae V. quibus declaratur, testimonium a Legatis suis in rem Crucigerorum datum nullum esse & invalidum, neque per id Polonis Lituanisque praepjudicari posse.
- Transumptum alterius sententiae arbitralis, per Sigismundum Imperat. latae.
- Donatio Nieschoviensis Arcis cum quatuor villis, facta Cruciferis a Conrado Duce Masoviae & Cujaviae, sub Transumpto Episcopi Pomesaniensis.

Fadus

1422. Fœdus perpetuae pacis, unionis & concordiae inter Vladislaum Regem Poloniae, ac Vitoldum M. Ducem Lithuaniae, Ducesque Masoviae ab una, & Paulum de Rusdorf Magistrum Cruciferorum & suum Ordinem parte ab altera.
1423. Martinus Papa V. absolvit Vladislaum Regem, & omnes Adjuutores & subditos ejus ab Excommunicatione, propter bellum contra Cruciferos gestum incurſa.
- Testimonium Guillerini Tituli S. Marci Presbyteri Cardinalis, de magno regestro Aetorum super causis inter Vladislaum Regem Poloniae, & Ordinem Teutonicum in Prussia coram Martino Papa V. pendentibus, ex Commissione ejusdem conscripto, & in formam publicam redactio.
1424. Vladislai Regis Poloniae Confirmatio & Declaratio Paſtorum cum Paulo de Rusdorf Magistro Ordinis Teutonici initum.
- Albertus Archiepiscopus Gnesnensis ratam habet, & promittit se servaturum pacem & concordiam supra Ossam fluvium ad lacum Melham inter Vladislaum Regem & Magistrum Ordinis Cruciferorum initam.
1428. Compromissum Vladislai Regis cum Magistro Prussiae, super arce ac territorio Drzen in Vitoldum Ducem Lithuaniae.
1433. Induciae duodecim annorum inter Vladislaum Regem Poloniae & Duces Lithuaniae, Masoviae, Stolpensem ab una, & Paulum de Rusdorf Magistrum Generalem, Magistrosque Almaniae & Livoniae Ordinis Teutonicorum ab altera parte constitutae.
1436. Perpetua Pax & Fœdus inter Vladislaum Jagellonis Regem, Regnumque Poloniae, ejusdemque Principes tam Ecclesiasticos quam Saeculares ex una, & Magistrum Generalem, nec non Magistros Almaniae & Livoniae Ordinis Teutonici, eorundemque Praeceptores, adhaerentes ac subditos, & ipsorum haeredes ac successores ex altera partibus constitutum.
- Literae Reversales Vladislai Regis Polon.
- Literae Reversales Pauli de Rusdorf Ordinis Teutonici Magistri Generalis.
1440. Bund der sämtlichen Stände des Landes Preußen, worinnen sie unter gewissen Bedingungen versprechen, dem Hochmeister und gantzen Teutschen Orden allen schuldigen Gehorsam zu leisten.
- Confederatio omnium Ordinum & Statuum Terrarum Prussiae, per quam sub certis conditionibus Magistro & Ordini Teutonico obedientiam & subjectionem promittunt.
- To. IV.
- Concilium Basleense testatur, se non absoluisse Ordinem Teutonicum a juramento de servanda perpetua pace cum Polonis.
- Eiusdem Concilii ad Magistrum Ordinis Teutonici Epistola, in qua testatur, de absolvendis a juramento Cruciferis Sanctam Synodum nunquam fuisse requisitam.
- Casimiri Regis Poloniae Mandatum ad exigendum jusjurandum a Conrado de Erlichshausen Magistro & Fratribus Ordinis Teutonici de servanda pace.
- Oratio Legatorum Terrarum Prussiae ad Casimirum Regem in Conventu Cracoviensi habita, qua se in fidem & ditionem Regni Poloniae recipi rogant.
- Casimiri Regis Poloniae ad Magistrum & Ordinem Teutonicorum Epistola diffidatoria.
- Ordinum Prussiae confederatorum Literae, quibus homagium & omnia obsequia Magistro Ordinis Teutonici renunciant.
- Diploma Incorporationis Regno Poloniae recuperatae a Cruciferis, & ad Corpus Regni sponte redeuntis Prussiae & Pomeraniae.
- Ordinum Prussiae & Pomeraniae subiectio Casimiro Regi & Regno Poloniae.
- Gubernator & Palatini Prussiae fideiubent pro Episcopis Prussiae de praestando ab illis Casimiro Regi fidelitatis juramento; quod si non fecerint, declarant se eos pro hostibus habituros.
- Recognitio Ordinum & incolarum Terrae Culmensis de praestito a se Casimiro Regi Poloniae subjectionis & fidelitatis homagio.
- Litterae homagiales Terrae Elbingensis.
- Gedanenses recognoscunt subjectionem perpetuam Regi & Regno Poloniae, cum solutione duorum millium Flor. Hung. singulis annis, Curiamque cum granario & stabulo Regi aedificare promittunt.
- Litterae homagiales Terrae Koenigsbergensis.
- Privilegium Casimiri Regis, quo statuitur, ut tenutae civitatum aliorumque locorum in Prussia nulli extraneo, sed solis indigenis conferantur.
- Privilegium Casimiri Regis datum Civitati Gedanensi super Commendatoriam Gedanensem, & Officium Magistri Piscatoris, ac villam Leiba.
- Litterae Casimiri Regis ad Philippum Burgundiae Ducem, ut Gedanensibus libertatem mercandi in Hollandia & Zelandia concedat.
- Philippi Ducis Burgundiae ad Literas praecedentes Responsum.
- Rex Casimirus dat facultatem Magistratui

1457.

- Et Communitati Gedanensium caera rubri coloris in sigillis utendi, coronam auream in superiori stemmatis parte adhibendi, Et vestes auro ornatas portandi.
1457. Juramentum Gedanensium.
- Statutum Casimiri Regis, quo prohibet sub privatione bonorum omnium, Et banitione de Regno, ne quis Incolarum spiritualium vel secularium de Judicio Civitatis Gedanensis ad Imperatorem, aut ad Urbem Romanam in quibuscunque causis citare audeat.
1463. Pactum Bernardi de Szimberg Capitanei Chelmenfis in Prussia cum Casimiro Rege.
1466. Pax perpetua inter Casimirus Regem Poloniae, Et Ludovicum de Erlichshausen Magistrum Generalem Et Ordinem Domus Hierosolymitanae Teutonicorum in Thorun, qua Terrae Culmenfis, Michaloviensis, Pomeraniae, Marienburgum, Stuma, Christburgum, Elbinga, cum aliis compluribus locis jure perpetuo Regno Poloniae addicuntur, Et incorporantur, reliqua vero pars Prussiae lege beneficiaria Ordini Teutonico confertur, Magisterque Generalis in Vassallum Et Feudatarium Principem Regni Poloniae assumitur, primusque Regni Poloniae Consiliarius constituitur.
- Ludovicus de Erlichshausen Magister Generalis Ordinis Teutonicorum remittit culpam suis subditis, quod belli tempore partibus Casimiri Regis adhaeserint.
- Casimirus Rex Poloniae promittit Ludovico de Erlichshausen Magistro Teutonicorum in Prussia quindecim millia Flor. Hungar.
- Recognitio Ludovici Magistri de acceptis centum quinquaginta Florenis ex summa quindecim millium Florenorum Hungaricorum, sibi Et suo Ordini a Casimiro Rege inscripta.
- Magister Ordinis Teutonicus testatur, Prussiae Terrigenas per annos 24. ab oneribus bellicis per Casimirus Regem Poloniae esse dispensatos, nisi eo casu, quo Turci vel Tartari Regnum Poloniae infestarent: eosque ipse Magister liberat a tributis pendendis spatio annorum 25.
1467. Capitulum Varmienfe spondet se Pacem Thorunensem in omnibus punctis Et articulis observaturum.
1470. Testimonium Joannis Archiepiscopi Gnesnensis, Et Primatis Regni Poloniae, de praestito per Henricum Richtenbergium, in Magistrum Generalem Cruciferorum noviter electum, fidelitatis juramento.
1473. Remissio indignationis Regiae incolis Episcopatus Varmienfis.
1476. Privilegium Casimiri Regis, quo Consulibus Elbingensibus datur potestas, vil-
- las a se eis donatas jure, quo ipsi velint, regendi.
- Casimirus Rex, abrogatis ceteris juribus, 1476. Culmenfe Jus per universam Prussiam servari jubet. Praeterea in recognitionem domini sui quotannis censum solvi constituit. Item ne lacus fiscales quisquam sibi usurpare audeat, cavet.
- Confirmatio iurum Et Privilegiorum Terrarum Prussiae. 1477.
- Statutum de non faciendis Appellationibus a iure Civitatis Gedanensis, tam spiritualium quam secularium Processuum.
- Nicolaus Episcopus Varmienfis cum suo Capitulo facit obedientiam Casimiro Pol. Regi, Successoresque suos ad eam faciendam Regibus Poloniae, pro tempore existentibus, adstringit Et obligatos facit: juramentorumque modum Et formam per eos ipsos Successores suos Episcopos, Praelatosque Et Canonicos, ac quancunque Personam Ecclesiasticam beneficiatam Ecclesiae Et Diocesis Varmienfis, circa receptionem beneficii cujuslibet faciendorum dat Et inscribit, contentaque omnia in Inscriptione Pacis perpetuae facere promittit.
- Remissio indignationis Regiae Nobilitati Districtuum Brodnicensis Et Culmenfis, quam incurrerunt bello ultimo, ad Ordinem Teutonicum deficiendo.
- Martini Truchses Magistri Prussiae Recognitio de concordia inita cum Casimiro Rege, Et de compensatione damnorum per Polonos illatorum. 1480.
- Joannis Alberti Regis Confirmatio iurum Et libertatum Terrarum Prussiae. 1494.
- Maximiliani Imperatoris ad Gedanenses Literae, quibus eos ad generalem contra Turcas expeditionem hortatur. 1502.
- Alexandri Regis Poloniae ad praecedentes Literas Responsum.
- Alexandri Regis Poloniae Confirmatio iurum Oppidi Gadanen. 1504.
- Idem confirmat jura Terrarum Prussiae.
- Ejusdem Donatio Insulae Neringa didiae Civitati Gedanensi. 1505.
- Transumptum protestationis Et informationis, coram Summo Pontifice Et Cardinalibus a Procuratoribus Ordinis factae, quod non sit necesse mittere Nuntium Apostolicum ad Regnum Poloniae Et ad Prussiam pro facienda pace, quae jam facta fuit Thorunia. 1506.
- Bulla Leonis X., qua suadet Sigismundo Polonorum Regi, ut causam cum Cruciferis Lateranensi Concilio subiciat judicandam. 1513.
- Articuli pro parte Serenissimi Principis Domini Sigismundi Regis cum Reverendissimo Domino Matthaeo Cardinali Gorcensi, Oratore Imperiali concordati in Conventu Posoniano. Ma-

1515. Maximilianus Imperator declarat, se nolle Magistrum Et Ordinem Teutonicum in Prussia subtrahere ab observantia Pactorum, cum Casimiro Rege Pol. initorum.
- Kaiser Maximilianus spricht die Einwohner derer Städte Dantzic und Elbingen vom Reichs-Bann, und andern ihnen vom Kayserlichen Reichs-Kammer-Gericht auferlegten Strafen frey und los, befiehlt auch, hinführo gegen solche auf keine Weise mehr gerichtlich zu verfahren.
- Maximilianus Electus Imperator absolvit Gedanenses Et Elbingenses a banno Et aliis pœnis Camerae Imperialis, vetatque ne contra ipsos ullo modo procedatur.
1517. Commissio S. R. Majest. in causa Episcopi Varmienfis ratione Districtus Scharfaw.
- Sigismundi I. Regis Poloniae sententia, qua Episcopus Varmienfis in possessionem Districtus Scharfaw restituitur.
1519. Carolus V. Imperator hortatur Albertum Magistrum Prussiae, ut juramentum fidelitatis Regi Poloniae praestet.
- Idem Praesidentibus Camerae Imperialis inhibet, ne contra Civitates Prussiae in Iudicio Imperiali procedere audeant.
1520. Sigismundi I. Regis Poloniae ad Leonem X. Literae, in quibus de Alberto Magistro in Prussia Et Ordine Cruciferorum conqueritur.
- Mandatum Caroli V. Imperatoris Oratoribus suis datum, ad tractandum de pace inter Sigismundum Regem Et Albertum Magistrum.
- Idem Sigismundo Regi significat missos esse ad eum Oratores suos, eumque ad pacem hortatur.
- Legatio Oratorum S. Caf. Et Cath. Maj. ad Sigismundum I. Regem de componenda pace cum Magistro Et Ordine Cruciferorum in Prussia.
- Leonis X. ad Carolum V. Imperatorem Breve in eodem negotio.
1521. Articuli inter Majest. Reg. Poloniae, Et DD. Oratores tam Caf. Majestatis, quam Sereniss. D. Hungariae Et Bohemiae Regis, in negotio conficienda pacis cum Magistro Et ejus Ordine acti Et conclusi.
- Summarium Relationis DD. Oratorum S. Caf. Majest. Et Sereniss. Hungariae Et Bohemiae Regis, factae coram Majest. R. de his, quae cum Illustri D. Magno Magistro egerunt.
- Sereniss. Majest. Regia Poloniae, ad instantiam Summi Pontificis, S. Caf. Et Cath. Majestatis ac Sereniss. D. Hungariae Et Bohemiae Et c. Regis, tanquam Fratrum suorum, Et ob salutem Reipublicae Christianae, contenta est arma deponere, Et cum Illustri Domino Magno Magistro inducias Et pacem inire infra scriptis modis.
- Literae Universales post suspensionem armorum restitutam ad Capitaneos Et ceteros incolas Terrarum Prussiae, ut denuntient inducias Et armorum suspensionem inter Reg. Majest. Et Magistrum Prussiae. 1521.
- Oratores Sac. Caesareae, Et Regiae Hungariae ac Bohemiae Majestatis testantur, se impetrasse a Sigismundo I. Rege Poloniae suspensionem armorum contra Magistrum Ordinis Teutonici.
- Sigismundi I. Regis Literae suspensionis armorum Et induciarum Alberto Mag. Ord. Teutonici a Feria quarta post Festum S. Mathiae Apostoli ad Dom. Palm. exclusive concessarum.
- Ejusdem salvis Conductus Alberto Magistro Ordinis Teutonici datus.
- Mandatum Magistri Ordinis Teutonici Nuntiis suis datum, ad tractandam pacem cum Regia Majestate Poloniae.
- Induciae quatuor annorum inter Albertum Magistrum Ordinis Teutonici Et Sigismundum I. Regem Poloniae conclusae.
- Ratificatio earundem induciarum ex parte Sigismundi I. Regis Poloniae.
- Albertus Magister Ordinis Teutonici confirmat Articulos, a suis Nuntiis cum Consiliariis Reg. Majest. conclusos de captivorum ex utraque parte dimissione.
- Sigismundi I. Regis Confirmatio iurum, privilegiorum Et libertatum Terrarum Prussiae.
- Pax perpetua inter Sigismundum I. Regem Et Regnum Poloniae, ac Albertum Magistrum Prussiae, qua Ordo Hospitalis B. Mariae proscribitur, Et penitus aboletur; Albertus Prussiae partem titulo Ducis obtinet, Et Regis Poloniae imperio simul cum Provincia subicitur, eique primus locus in Senatu constituitur. 1525.
- Approbatio eorundem Pactorum per Proceres Et incolas Ducatus Prussiae.
- Diploma Sigismundi I. Regis, quo Terrae Prussiae Alberto, atque deficiente ejus prole mascula, tribus ejus Fratribus, Georgio, Casimiro Et Joanni in Feudum traduntur.
- Sigismundus I. assignat pensionem annuam Alberto Duci Prussiae quatuor millium Florenorum Rhenensium ad vitae ejus tempora.
- Literae Sigismundi I. Regis Poloniae ad Clementem VII. P. quibus ei de negotiis cum Alberto Duce transactis significat.
- Responsum nomine Sigismundi I. Regis Poloniae Episcopo Pomesanensi datum contra novatores Fidei. 1526.
- (b) 2 Re.

1526. *Responsum nomine Sigismundi I. Regis Poloniae Alberto Duci Prussiae datum de restituendis munimentis Ordinis Teutonici, de finium ordinatione, & de cuedenda moneta.*
- *Aliud nomine Sigismundi I. Regis I. Alberto Duci Prussiae Responsum, quo illum ab Haeresi Lutherana dehortatur.*
- *Sigismundus I. Rex Poloniae ratam habet Investituram Terrarum Prussiae per Legatos Ejus Alberto factam.*
- *Auctio Privilegiorum Alberto Duci Prussiae per Sigismundum I. Regem Poloniae concessa.*
- *Sigismundus I. Rex Poloniae confirmat Privilegia Civitatis Gdanensis.*
- *Donatio perpetua oppidi & bonorum Hella, Civitati Gedanensi una cum vectigali, quod a mercatoribus in Portu Gedanensi exigitur, facta per Sigismundum I. Poloniae Regem, ubi quoque de mercibus per naufragium ad litus delatis & de bonis, quorum nulli extant haeredes, disponitur in rem fisci Regii.*
- *Edictum Sigismundi I. Regis, quo Gedanensibus prohibetur lectio librorum haereticorum.*
- *Constitutiones a Sigismundo I. Rege pro Pruthenis latae.*
- *Decretum Sigismundi I. Poloniae Regis, quo inhibetur Thorunensibus, ne merces personarum Ecclesiasticarum & Militarum, Gedanum, vel ultra deportandas, detineant.*
- *Statuta & Ordinationes a Sigismundo I. Poloniae Rege Gedanensibus latae, tam in his, quae rem Ecclesiasticam, quam quae bonum Ordinem concernunt.*
- *Ordinationes per Commissarios Regios pro Civitate Brunsbergensi factae, quibus ea, quae rem tam Ecclesiasticam, quam civilem concernunt, disponuntur, & Civitas ipsa in potestatem Episcopi dimittitur.*
1529. *Responsum nomine Sigismundi I. Regis, datum Oratoribus Alberti Ducis Prussiae, super facultate eligendi Regis, & Appellationibus ab eo ad Regem, ut supremum Dominum, non denegandis.*
- *Renovatio perpetuae Pacis & Concordiae inter Serenissimum Regem D. Sigismundum, ejusdemque S. R. Maj. Filium D. Sigismundum Augustum, in M. Ducem Lithuaniae electum ex una, & Illustriss. Principem D. Albertum Marchionem Brandeburgensem & in Prussia Ducem ex altera partibus facta.*
- *Exemplar ejusdem Renovationis ex parte Alberti Ducis.*
- *Sigismundus I. Rex designat Commissarios ad renovandos limites inter Lithuaniam & Prussiam.*
- Sigismundus I. Rex confirmat donationem ab Alberto Duce Conjugi suae factam, promittitque se ejus Tutorem futurum, Marito vita defuncto.*
- Edictum Sigismundi I. Regis contra invehentes in Prussiam monetas adulteratas, vel quoquo modo eis abutentes.*
- Constitutio Sigismundi I. Regis, qua declaratur, quod Ordines Prussiae ad Electionem novi Regis admitti debeant, & quod Sigismundus Augustus, postquam ad aetatem justam pervenerit, jurare debebit, se jura & privilegia Statuum Prussiae servaturum.*
- Monitorium penale contra Albertum Ducem Prussiae, una cum citatione ejus ad Judicium Camerae Imperialis.*
- Oratio nomine Alberti Marchionis Ducis Prussiae ad Sigismundum I. Regem Poloniae, coram Rege & Senatu dicta per Cancellarium Ducis, Duce ipso praesente, in qua petit suffragium eligendi Regis, admonet de periculo Terrarum Prussiae, ex nova Magistri Cruciferorum per Cas. Majest. creatione.*
- Responsum nomine Sigismundi I. Regis Poloniae Alberto Duci Prussiae datum.*
- Quietatio Directoris Officinae monetariae Torunensis.*
- Sigismundus I. Rex Poloniae hortatur & mandat Alberto Duci Prussiae, ne, sub amissione Feudi, Mandato penali Imperatoris, ejusdemque citationi pareat.*
- Legatio Ducis Prussiae ad Regem contra bannum Caesaris, ubi quoque de coactione monetae & de quibusdam aliis minutioribus agitur.*
- Responsum datum Oratori Ducis Prussiae nomine Majestatis Regiae.*
- Constitutio Sigismundi I. qua valor Aureorum in Prussia designatur.*
- Manifestatio Legati Poloniae nomine Regis sui facta contra bannum Imperiale, in Albertum Ducem Prussiae editum.*
- Supplicatio Administratoris Magistratus Ordinis Teutonorum in Prussia, Cas. Majestati oblata, contra praecedentem Oratoris Poloni Manifestationem.*
- Apologia Alberti Ducis Prussiae Ratisbona ad Comitum Imp. missa, in qua adducuntur causae, ob quas ille ab Ordine desierit, Ducatum Prussiae in Feudum acceperit, & uxorem duxerit.*
- Responsum nomine Sigismundi I. Legato Alberti Ducis Prussiae datum, quo culpa nondum determinatorum limitum inter Prussiam & Lithuaniam in Commissarios Prussicos rejicitur.*
- Epistola Sigismundi I. ad Carolum V. Imperatorem, qua eum hortatur, ut bannum in Albertum Ducem Prussiae latum aboliri faciat.*

Ejus.

1534. *Ejusdem Epistola ad Ferdinandum Romanorum atque Hungariae & Bohemiae Regem in eodem negotio.*
- *Eiusdem Epistola ad Praesidentes Camerae Imperialis in eodem negotio.*
- *Ejusdem Epistola ad Electores R. I. in eodem negotio.*
- *Ejusdem ad Civitates Imp. in eodem negotio.*
1535. *Approbatio a Sigismundo Rege data oppignoracionis per Albertum Prussiae Ducem Districtus Preuschmark.*
1537. *Supplex Libellus Consiliariorum Prussiae Sigismundo Regi porrectus, quo rogant eum, ut Officia in illis Terris, nisi indigenis non conferantur.*
1538. *Constitutiones Terrarum Prussiae, in publicis Comitibus Thorunensibus Sigismundi Regis auctoritate confirmatae.*
1539. *Instructio D. Stanislao Lascki data, cum apud Joachimum Bran. Elect. Nuntium ageret, in qua exponuntur causae, cur Filio ejus Prussiae Feudum collatum non fuerit.*
1540. *Exemplar Epistolae Sigismundi I. Regis ad Abbates Prussiae, in qua eos hortatur, ut partem proventuum ad promovenda literarum studia convertant.*
1541. *Litterae Alberti Ducis Prussiae ad Sigismundum I. Poloniae Regem, in quibus de re monetaria praecipue, & de nonnullis aliis negotiis agitur.*
1542. *Litterae Sigismundi I. ad Ferdinandum Romanorum Regem, quibus eum monet, ne aliquid sibi juris in Civitates Prussiae usurpare velit.*
- *Statutum Sigismundi I. Regis, quo praecipitur, tres ad summum judicarias instantias in Civitatibus Prussiae observari debere.*
- *Formula Gubernationis Ducatus Prussiae ab Alberto Seniore concepta.*
- *Articuli gubernationem Ducatus Prussiae continentes, ex Testamento Alberti Ducis Prussiae excerpti.*
1545. *Ratificatio Pactorum inter Sigismundum I. Regem & Albertum Sen. Ducem Prussiae initorum, per Albertum Juniores facta.*
1548. *Oratio Stanislai Lascki Pol. Legati in Comitibus Augst. pro jure Polono in Prussiam.*
- *Responsum Administratoris Magistratus Teutonorum ad praecedentem Poloni Legati Orationem.*
- *Sacrae Cas. Majestatis Responsum Regis Poloniae Oratori Domino de Lasco &c. in negotio Prussiae Augustae datum.*
- *Litterae ad Sigismundum Augustum Poloniae Regem, in quibus ei nuntiatur, quid cum Duce Prussiae de juribus ejusdem Ducatus actum sit.*
1549. *Recognitio Consiliariorum Prussiae de praestito Sigism. Aug. fidelitatis juramento.*
- *Postulata ad Cas. Maj. per Oratorem Regis Poloniae in negotio Prussiae.*
- Sac. Rom. Regiae Majestatis Responsum, datum Oratori Regis Poloniae in negotio Prussiae.*
- Commissio S. Cas. Majest. ad Sereniss. Romanorum, Hungariae ac Bohemiae Regem &c. de suscipienda amabili tractatione (absque tamen praesudicio, vel judicarii processus impedimento) inter Regem Regnumque Poloniae, & ab eodem causam praetendentes ex una, & Administratorem Ordinis Teutonorum ex altera partibus, super proprietate jure & dominio Provinciae Prussiae.*
- Exemplum Literarum S. Rom. Reg. Maj. ad Regem Poloniae, praefixionem diei ad tractandam concordiam in caus. Prussiae continens.*
- Exemplum Literarum Sigismundi Augusti Regis Poloniae ad S. R. Majest. quo ejus arbitrium in negotio Prussiae respicit.*
- Libellus Oratorum Ducis Prussiae, quo ejus absentiam excusant, & renovationem Feudi postulant a Sigismundo Augusto Poloniae Rege.*
- Ceremoniale pro renovatione Feudi Ducatus Prussiae, conferenda per Sigismundum Augustum Poloniae Regem, praesentibus Legatis Marchionum Brandeburgensium.*
- Petitio Alberti Junioris per Legatos suos, ut ad Investituram Prussiae admittatur.*
- Plenipotencia ab Alberto Seniore Duce Prussiae data Legatis ejusdem, ad renovandam Investituram Ducatus Prussiae per Sigismundum Augustum Poloniae Regem.*
- Renovatio Feudi Ducatus Prussiae per Sigismundum Augustum Poloniae Regem Alberto Duci facta, ubi etiam Georgius Fridericus & Albertus Junior ad Feudum admittuntur.*
- Sigismundus Augustus Pol. Rex approbat inscriptionem dotis, per Albertum Seniores Ducem Prussiae Conjugi suae factam.*
- Responsum S. R. Majestatis Duci Prussiae super loco & suffragio in consultationibus, super appellationibus & jure cuedendae monetae datum.*
- Decretum Sigismundi Augusti Poloniae Regis super nullitate Appellationum, a colonis Elbingensibus fieri solitarum.*
- Idem Privilegium Gedanensibus datum.*
- Responsum S. R. Maj. ad consueta Ducis Prussiae postulata.*
- Litterae Plenipotentiae a Joachimo Marchione Brandeburgensi datae Oratoribus ad petendam Investituram Ducatus Prussiae in Comitibus Petricov. Regni.*
- Promissio & obligatio Joachimi Electoris Brandeburgensis citra servanda fideliter*

- liter omnia, quae illi, suisque Successoribus a Rege & Ordinibus Regni praescripta ac imposita fuerunt.
1563. Admissio Joachimi Marchionis & Electoris Brandenburg. ad simultaneam Investituram Ducatus Prussiae; quae etiam extenditur ad alterum Joachimi Filium Sigismundum Archiepiscopum Magdeburgensem, facta a Sigismundo Augusto & Ordinibus Regni, cum obligationibus & conditionibus in successores Electores Brandenburg. impositis.
- Instructio Legatorum ad petendam Investituram simultaneam in Comitibus Petricoviensibus.
- Confirmatio rati habitationis Illustriss. Principis D. Georgii Friderici Marchionis Brandenburgensis.
1569. Libellus a Consiliariis Prussiae Sigismundo Aug. Pol. Regi porrectus, in quo primum de libero Augustanae Confessionis exercitio, tum de quibusdam aliis sit postulatio.
- Responsum S.R. Maj. ad praecedentem Consiliariorum Prussiae Libellum.
- Editum Sigismundi Aug. Pol. Regis, quo Senatoribus & Legatis Prussiae injungitur, ut illi in senatu & illi in suba, quoties opus fuerit, adesse non omittant.
- Causa, ex quibus Consilium Terrarum Prussiae in consensu Regni sedere non teneantur.
- Responsum Consiliariorum Regni Pol. ad praecedentia Nuntiorum puncta.
- Replicatio Consiliariorum Prussiae ad praecedens Polonorum Responsum.
- Decretum Sigismundi Augusti Pol. Regis, quo statuitur, Consiliarios & Legatos Prussiae in Comitibus Regni de negotiis tam Reipul. quam Ducatus Prussiae simul tractare debere.
- Protestatio DD. Consiliariorum Terrarum Prussiae contra praefatum S.R.M. Decr.
- Protestatio Legatorum Nobilitatis & minorum Civitatum Prussiae contra idem Regium Decretum.
- Altera eorundem protestatio, postquam Consilium Prussiae in Senatu Regni confederunt.
- Tertia eorundem protestatio, cum ipsi inter Nuntios Regni confedere jussi sunt.
- Protestatio Nuntiorum Civit. Thorun. & Elbing. contra praefatum S.R.M. Decr.
- Literae Sigismundi Aug. Pol. Regis ad Albertum Iun. Prussiae Ducem, in quibus de adventu ejus personali ad reddendum homagium, & de quibusdam aliis agitur.
- Petitio Illu. D. Georgii Friderici March. Brandeb. &c. nomine.
- Petitio nomine Illustr. Domini Joachimi Electoris Brandeb. & Filii ejus Ioannis Georgii per Nuntios in theatro habita.
- Petitio Investiturae nomine Illustr. Principis D. Georgii Friderici March. Brandeb. publice in Theatro habita.
- Responsum Marchionibus, id est tam Illustr. Duci Prussiae, quam ceteris Marchionibus Brandeb. nomine S. R. Maj. post petitionem Feudi data.
- Actus Investiturae Ducatus Prussiae in persona Alberti Iunioris.
- Literae Investiturae seu Homagii Ill. Principi D. Alberto Friderico March. Brandeb. Duci Prussiae a S.R. Maj. datae.
- Confirmatio S. R. M. summariorum, & praecipuorum Capitum Commissionis Pruthenicae.
- Renovatio simultaneae Investiturae post mortem Joachimi II. Ioanni Georgio data.
- Declaratio Sigismundi Aug. Regis, Electorem Ioannem Georgium post obitum D. Parentis Joachimi Electoris, cum antea simultaneae investitus sit, ad alia praestanda obligatum non esse.
- Responsum nomine Henrici Regis Pol. datum Oratoribus Ioannis Georgii Electoris Brandeb., in quo de Feudo Prussiae, de limitibus, de negotio Sophiae Brunsvic. & de vestigali pro 300. bobus peragitur.
- Stephanus Pol. Rex Marchioni Anspacensi permittit curationem Ducatus Prussiae ob aegritudinem mentis Alberti Iunioris Prussiae Ducis.
- Legati Ducis Ansbacensis pro praecedente Curationis promissione gratias agunt, & eum impleturum omnia, quae ibi continentur, promittunt: Additur quoque mentio de permutatione arcis Memelianae.
- Regia Majestas Ansbachio significat diem & locum Comitiorum.
- Plenipotentia ab Electore Brandeb. Nuntiis ipsius ad accipiendam Renovationem simultaneae Investit. Ducat. Prussiae data.
- Petitio & gratiarum actio Illustr. D. Joachimi Electoris Brandeb. & Filii ejus Ioannis Georgii per Nuntios in Theatro habita.
- Diploma Stephani Pol. Regis, quo conceditur Georgio Friderico Curatio Ducatus Prussiae, Alberto infirma mentis aegritudine afflicto: & in casum, quo is sine prole mascula decederet, Investitura illi confertur, cum futura successione ceterorum Principum ex Familia Brandenburgica.
- Protestatio Nuntiorum terrestrium contra successionem Familiae Electoralis Brandenburgicae in Ducatu Prussiae.
- Protestatio Legatorum Brandenburgensium contra praecedentem protestationem.
- Responsum S. R. Majestatis, ad Legationem Illustriss. DD. Marchionum Brandenburgensium, Electoris S. R. Imp. Patris

- tris, & Administratoris Magdeburg. Filii, in quo refellitur facta protestatio: agitur quoque de navigatione Gedanensium, & de navigatione Warthae & Oderae.
1579. Cavet Regia Majestas Duci Prussiae de voluntario subsidio ab eodem Duce ad expeditionem Polocensem Majestati suae misso.
1580. Quietatio Georgio Friderico Duci in Prussia de persolutis Stephano Polon. Regi de ducentis florenorum millibus.
1589. Responsum Sigismundi III. Polon. Regis, Legatis Joachimi Electoris Brandeb. in quo promittitur ei Invest. Duc. Prussiae.
- Transumptum Constitutionum Ducatus Prussiae Anno 1563. factarum.
- Diploma Sigismundi III. Pol. Regis, quo confirmatur Curatio & Infeudatio Ducatus Prussiae, Georgio Friderico per Stephanum Poloniae Regem facta, cum simultanea ejusdem Ducatus infeudatione Ioanni Georgio Electori Brandeb. & successoribus ejus masculis.
- Responsum Regis Sigismundi III. Legatis Illustriss. Marchionum Brandeb. post Investit.
1592. Literae Sigismundi III. Pol. Regis, quibus significatur, Ducem totamque Nobilitatem Prussiae a teloneis solvendis immunes esse pro illis, quae non mercandi causa, sed ad usum proprium e Poloniae ditioribus illuc devehuntur.
1593. Privilegia minoribus Civitatibus Prussiae concessa a Sigismundo III. Pol. Rege.
- Confirmatio Decreti Commissarialis, quo donationes ab Alberto seu factae cassantur.
1605. Plenipotentia Nuntiorum March. Brandenburgensis in negotio Prussiae.
- Tractatus & conditiones habitae cum Internuntiis Brandeb. in negotio Prussiae.
- Diploma Sigismundi III. Pol. Regis, quo vita functo Georgio Francisco, Curatio Ducis & Ducatus Prussiae confertur Joachimo Friderico Electori Brandeb.
- Ratificatio Joachimi Friderici Elect. Brandeburg. ac conditionum, ab ejus Legatis cum Rege Regnoque Pol. conventarum: ubi quoque usurae summae Piltensis tam praeteritae quam futurae condonantur.
1609. Responsum Sigismundi III. Polon. Regis datum Nuntiis Nobilitatis Prussiae.
- Ejusd. Responsum Legatis Civitatum Prussiae datum.
- Diploma Sigismundi III. Pol. Regis, quo defuncto Joachimo Friderico, curatio ac gubernatio Ducis ac Ducatus Prussiae Filio ejus Ioanni Sigismundo defertur.
- Cautio Ioannis Sigismundi de conditionibus servandis, exercitioque Catholicae Religionis non impediendo.
- Acta & Decreta Commissariorum Sigismundi III. Polon. Regis.
- Constitutio Comitiorum Regni Pol. generalium habitorum Varaviae.
- Transumptum Plenipotentiae Internuntiorum Ioannis Sigismundi Electoris Brandeb. in negotio simultaneae Investiturae Ducatus Prussiae.
- Legati Brandeb. spondent pro Ioanne Sigismundo, quod conditiones simultaneae Investiturae observabit.
- Sigismundus III. Polon. Rex supradictam sponsonem acceptat & approbat.
- Literae Consiliariorum Ducatus Prussiae & universae Nobilitatis & Civitatum, ad S. R. M. in negotio Feudi datae.
- Descriptio, quo ordine Feudum Illustr. Ioanni Sigismundo March. & Electori Brandenburg. collatum.
- Diploma S. R. M. pro Investitura Ducatus Prussiae, Illustriss. Ioanni Sigismundo Marchioni & Electori Brandeb. & tribus ejus Fratribus simultaneo jure Feudi concessa.
- Transumptum protestationis Nuntii Apostolici circa praestitum per Elect. Brandeb. ratione Ducatus Prussiae homagium, de juribus in eo Ducatu S. Pontificibus & Ecclesiae.
- Transumptum plenipotentiae Internuntiorum Marchionum Brandenburgensium ad contactum Vexilli.
- Diploma Sigismundi III. Pol. Regis, quo Joannes Georgius, Ernestus & Christianus Marchiones Brandeb. ad simultaneam Investituram Ducatus Prussiae admittuntur.
- Responsum S. R. M. datum Magnificis, Generosis & Nobilibus Abrahamo a Dhona Baroni & Burgrabio, Ioanni Truchses & Joachimo Hubnero, Illustriss. Princ. D. Marchionis Brandeb. in Prussia Ducis Oratoribus.
- Instrumentum Commissionis S. R. Maj. in Prussiam.
- Sigismundus III. Pol. Rex promittit juribus Ducatus Prussiae per Investituram, Electoribus Brandeb. datam, nihil derogatum iri, quamvis Nuntii Ordinum non adfuerint.
- Transumptum Literarum Ioan. Sigismundi Elect. Brand. quibus promittit navigationem fluvii Warthae facilitatum iri.
- Oblatae Literarum, quibus assignatur stipendium pro Parocho Ecclesiae in suburbio Sackheimiano Regiomontano extructae.
- Literae Reversales, DD. Commissariis Regni Pol. ab Ordin. Ducat. Prussiae datae.
- Formulae Iuramentorum S. R. M. & Illustr. Electori praescriptorum, ex praescripto Dominorum Commissariorum.
- Cautio DD. Commissariorum causa Marchionum Franconicorum.

INDEX CHRONOLOGICUS.

1612. *Recognitio de acceptis Literis reversalibus ab Ordinibus Ducatus Prussiae.*
Recessus Commissionis Regionmontanae.
Confirmatio Commissionis Region. S. R. M.
1613. *R. Majestas concedit Regionmontanis fossam fodere ad facilitandam navigationem ex Lithuania.*
1614. *Decretum Sigismundi III. Pol. Regis de Appellationibus incolarum Prussiae ad Iudicia S. R. M. Relationum.*
1621. *Transumptum Literarum Georgii Vilhelmi, quibus conditiones Feudi Prussiae approbantur.*
Diploma Sigismundi III. Pol. Regis, quo Feudum Ducatus Prussiae Georgio Vilhelmo confertur.
Cautio S. R. M. de corrigendo defectu in Diplomate praecedenti.
1639. *Oblata Literarum confirmationis generalis jurium Civit. Elbingensi servientium.*
1641. *Diploma Vladislai IV. Pol. Regis, quo Friderico Vilhelmo Investitura in Ducatum Prussiae confertur.*
1649. *Confirmatio jurium Ducalis Prussiae.*
Confirmatio Privilegii Sereniss. olim Vladislai IV. Civitati Elbingensi super bona in eadem Civitate vacantia, & absq; haerede derelicta.
Confirm. feudi Frid. Guilhelmo Duci Prus.
1656. *Paeta inter Carolum Gustavum Sueciae Regem & Fridericum Vilhelum Electorem Brandeb. quibus hic Ducatum Prussiae pro Feudo Regni Sueciae recognoscit.*
Fadus inter Eosdem contra quosvis, tam in terris eorum propriis, quam in illis, quas sibi in Polo. appropriaverant, militantes.
Excerptum Faderis inter Carolum Gustav. Sueciae Regem ab una, & Belgium Federatum parte ab altera conclusi.
Fadus inter Carolum Gustav. & Frideric. Vilhelum, quo Paeta feudalia abolentur, atque Domui Brandeb. absolutum in Ducatu Prussiae dominium attribuitur.
Dilucidatio quorundam Articulorum in praemisso fadere contentorum.
1657. *Fadus perpetuum, quo Domui Brand. Ducat. Prussiae in supremum & absolutum, certis conditionibus, dominium ceditur.*
Specialis Conventio inter Pol. Regem & Brandeb. Marchionem de conjungendis armis ad expurgandam quibusvis hostibus Poloniam, Prussiaeque Regiam & Ducalem per eosdem Plenipotentarios, iisdem loco, anno & tractata & conclusa.
Confirmatio Paetorum Velav. & Lavenburg Duci Prussiae in feudum conferuntur, atq; Elbinga cum territorio in possessionem ceditur.
Litterae Ioan. Casimiri Pol. Regis, quib9 de subsidio bellico sibi invicem per decennium dando cum Duce Prussiae convenitur, eiq; Praefectura Drahim. ceditur pro 120000 Tal. Imper.
- Cautio juris in Ducalem Prussia Illustris. Principi D. Christiano Wilhelmo Marchioni Brandenburgensi.* 1657.
Exemptio incolarum Ducalis Prussiae a priori juramento.
Reversales Electoris Brandebur. Friderici Vilhelmi Regi Pol. traditae, quod solutis sibi a Rege & Regno Pol. 400000. Talerorum Imper. Urbem Elbingam retrahere debeat.
Formulae iurjurandi, quae tam a Rege & Electore, quam a Senatoribus Pol. omnia Paeta praemissa confirmata sunt.
Puncta 2. ex Tractatu Leopoldi Hung. & Bohemiae Regis, atq; Friderici Vilhelmi Elect. Brand. Poloniam concernentia. 1658.
Approbatio per Leszczynium Posnaniens. Palatinum, nomine Regis Pol. facta.
Declaratio, quod pax Olivensis juribus Ducis Prussiae, praecipue quoad traditionem Elbingae, nocere non debeat. 1660.
Ratificatio ejusdem Art. per Ordines Reip. Caroli II. Magnae Britanniae Regis privilegium Civit. Gedan. concessum, de commercio libere in Anglia ejusdemque portibus exercendo. 1661.
Litterae Ioan. Casimiri Regis Pol. ad Electorem Brandeb. de causis dilatae restitutionis summae Elbingensis & Drahimensis. 1667.
Renovatio Feudi super Lavenb. & Bytauw. 1670.
Oblata renovationis Paetorum cum Sereniss. summo Electore Brandenburgico. 1672.
Oblata recognitionis Feudi super Praefecturae Lavenburg. & Bitoviens. 1677.
Oblata ratificationis Paetorum Velav. & Bydgostien. sub Ioanne III. Rege Pol. 1683.
Renovatio recognitionis Feudi super Praefecturas Lavenburg. & Bytoviensem. 1698.
Litterae ad Ser. & Pot. Polon. Regem ac M. Ducem Lith. a Seren. Electore Brandeb. datae de occupatione Urbis Elbingae.
Litterae ejusdem ad Cardinalem Primatem, ut & ad singulos Senatores Regni Pol. & M. D. L. Elbing. occupatam concernentes.
Responsum Regis Pol. ad Electorem Brandeburg. in causa Elbingensi.
Declaratio Consilii Varjavienensis super negotio Elbingensi. 1699.
Statuta Commissionis Elbingensis. 1700.
Litterae Regis Pol. ad Electorem Brandeb. auxilium contra Svecos petentis.
Aliae Regis Pol. ad Electorem Brand. Litterae circa transitum militiae Maj. suae.
Reversales Reipubl. Pol. ab Electore Brandeb. datae, quod Regalis, quem assumptus Titulus nullum Reip. adferet praedictum.
Declaratio Electoris Brandeb. Polonis ratione Regni Borussiae facta. 1701.
Confirmatio generalis jurium Terrarum Prussiae. 1734.
Confirmatio Privilegii omnibus minoribus Civitatibus Prussiae servientis. 1739.

Historia
Poloniae
6 spec.

